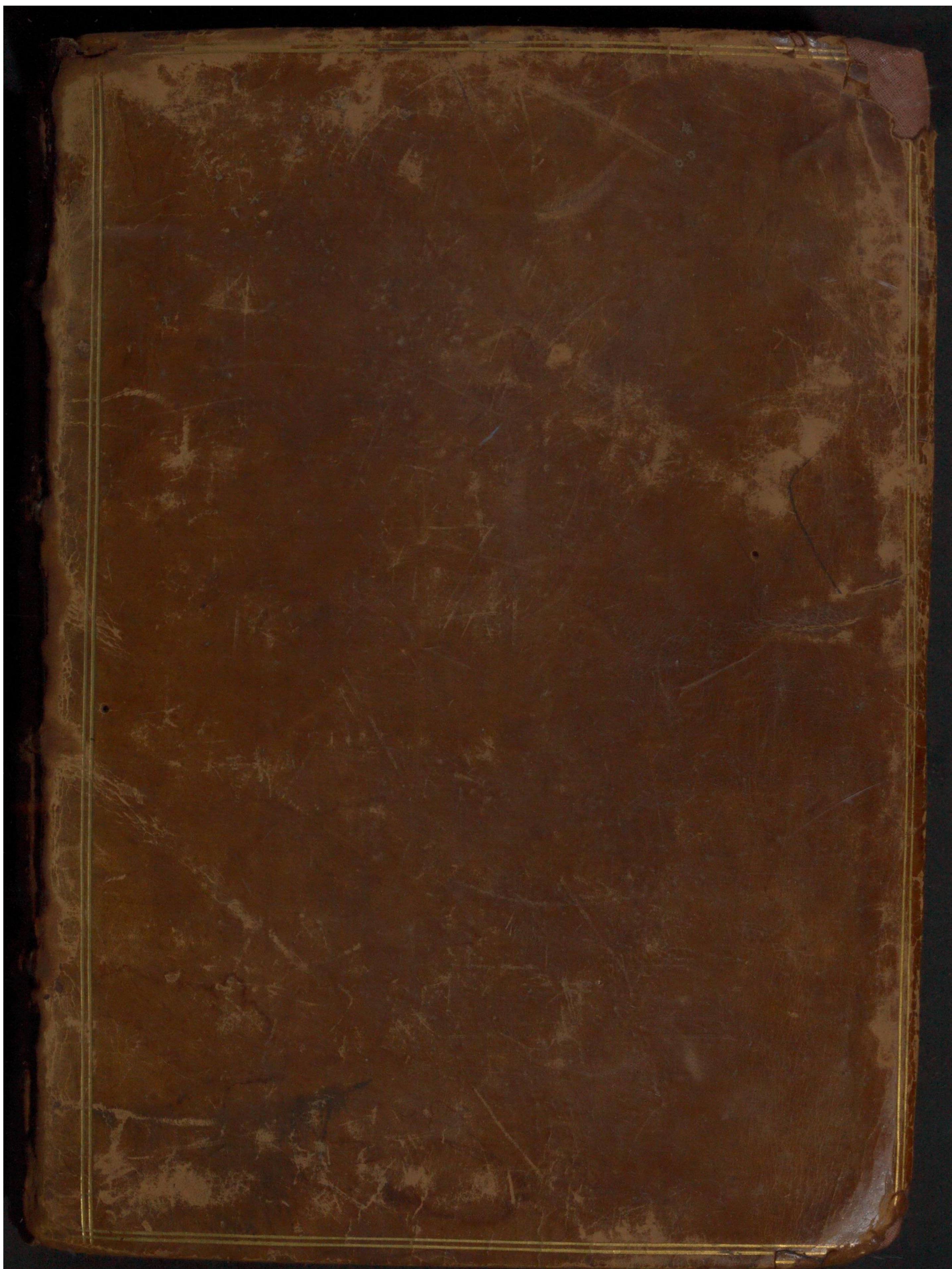
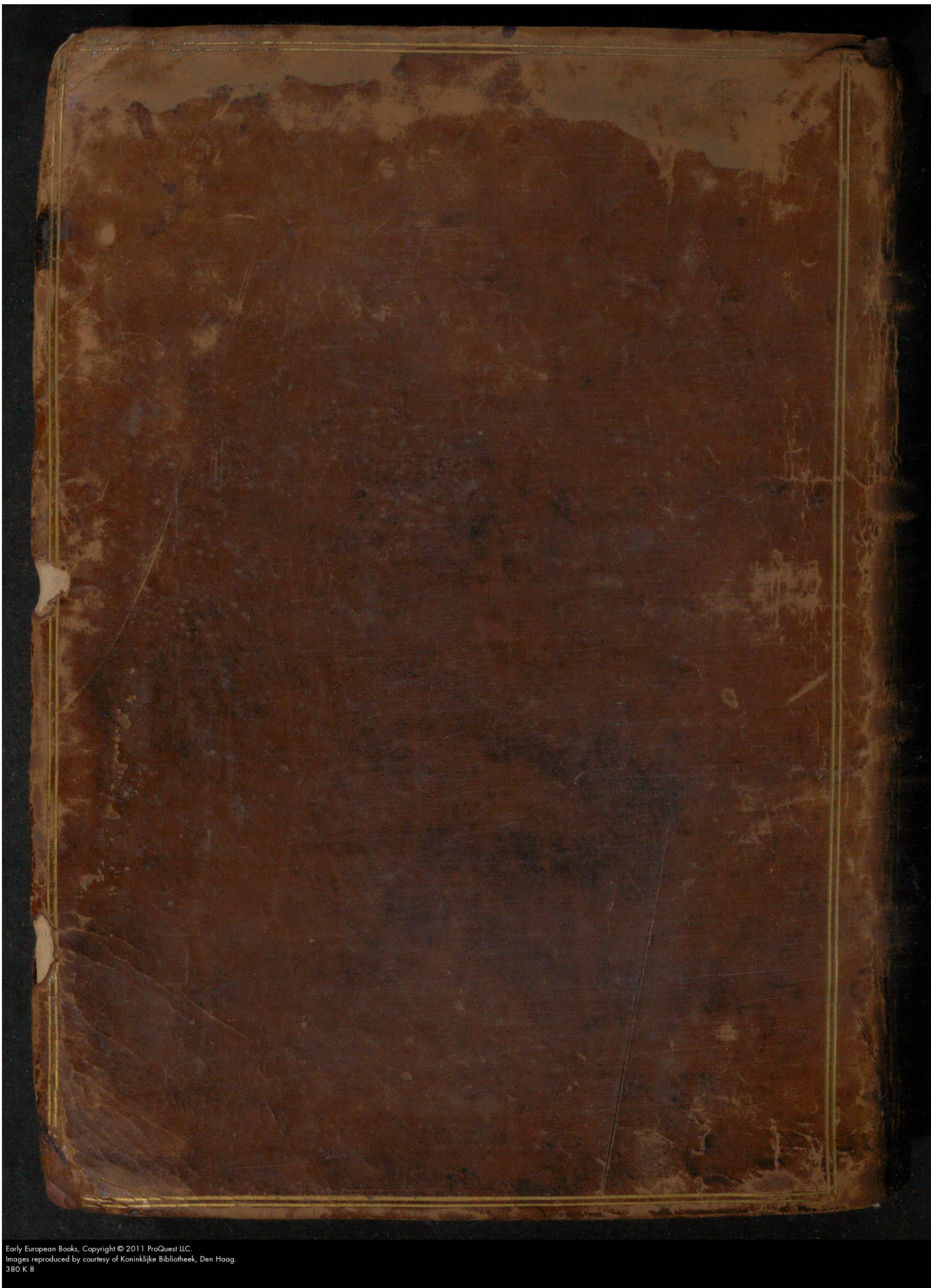
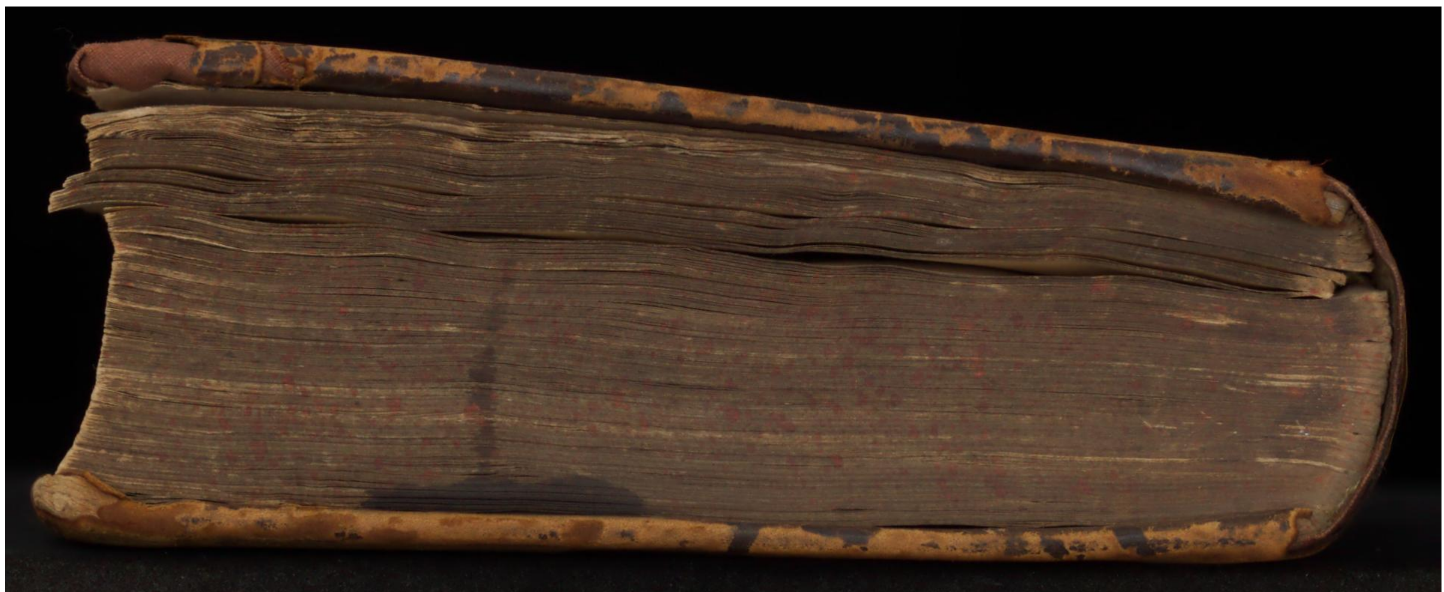

380
DAMHOVDER
PRACT.CIVILE
K
8

PRACTYCKE
IN
CIVILE SAECKEN,

Seer nut/ profijtelijck ende noodich allen
Schouten, Borgermeesteren, Schepenen ende
andere Rechteren.

Beschreven door den vermaerden Heere

JOOST de DAMHOUDER

van Brugge, Ridder, Doctor in beyde de Rechten, ende Raedt Ordinaris van de Keyserlijcke Majesteyt Karel de V.

Uyt de Latijnsche inde Nederduytsche Tale overgeset, ende met schoone figuren tot elcke materie dienende verçiert.

Tot ROTTERDAM,
By *Pieter van VVaesberge*, Ordinaris Drucker der Stadt Rotterdam, op't Steyger inde swarte Klock. Anno 1649.

Ontschuldiginge vanden
AUTHEUR
Aenden Leser.

OO ghy in dese jegenwoordige Practijcke in Civile saecken, yets vindt, goedt-willighe Leser, 't welck niet ganlch over een en komt met de studie der Rechten, 't welck met de woorden vande Rechten, ende met der Rechts-geleerden manier van spreecken niet een-luydich en is, ende dat met de Heylighe wetten der Rechten, ofte de aen-genomen practijck doorgaens niet gheheel en accordeert, ofte (om met weynich woorden te segghen) sooder yet inpertinents, slechts, ofte onwaerdichs gestelt is, jae oock datter yets on-eygentlijck, met vreemde woorden ofte vrymoedichs schijnt versiert te zyn (als *Souvereyniteyt*, *Saysine*, *Complaincte*, *Enqueste*, *Appoinctemente*, *Guaranderen*, *Guarandt*, *Arrementen*, *Arrest*, *Resort*, *Parlement*, *Relief*, *Exploict*, *Restablissement*, *&c.*) Dat alles, goedt-willighe Leser, bid ick, dat ghy ten besten wilt nemen, ende de conditie der Schryvers neerstelijck insien. Want die yets uyt-gheeft dat in handen komt van vele Menschen, die moet (soo hy van velen wil verstaen werden) dickmael de eyghen woorden verby gaende, hem met gemeene woorden accommoderen, 't welck oock *Cicero* selfs noyt mispresen heeft: Want alle eeuwen hebben hare eygene woorden gehadt, ende de alder-geleerdtste en hebben haer noyt geschaemt aengenomen woorden te ghebruycken, ofte nieuwen te versinnen, als sy geen eygene en hadden, ofte dat de selve niet gheheel vastelijck aenghenomen en waren: ten ware sy, of niet verstaen, ofte t'eenemael uyt-gelacht wilden zyn, om haer nieuwe affectatie. Want *Budæus* naer elcks oordeel, een vande gheleerdtste Mannen, heeft gherichts-woorden uyt-gegeven, maer die bequamer zyn voor de eeuwe van *Cicero*, als voor onse. Want soo yemandt inden Gerichte verkeerende, de selve in't spreecken of schryven gebruyckte, ick en sie niet wie sijn spreecken of schryven soude konnen verstaen: Maer ick soude vreesen, dat hy der eer vele soude doen lachen, ofte verbaest doen staen, eer hy haer de saecke soude doen aennemen, die hy wilde dat elck een klaerlijck verstondt. 't Is een ander dingh naer den reghel van Rethorica, een ander dingh naer den regel van Rechten yets te schryven. Die Rethorijckelijck schryft, behaecht sich selfs, ende streelt anderer ooren met geçierde woorden. Die rechtelijck schryft, wilt de saeck naecktelijck ver-

toonen, sich weynich bekommerende met wat woorden hy sulcks doet, als hy maer vrucht baert. Soo heb ick oock in dese editie, somwijlen liever gemeene woorden willen ghebruycken, ende van elck verstaen, als met *Budæsche* bloemkens te triumpheren, ende van weynige begrepen te werden: Die inde Gerechts-bancken verkeeren, dien wert voornementlijck geseyt, men moet sich voegen naer den tijdt: dat is, Dat die de gerechts-dinghen handelt, sich naer de gerechts-banck, dat is, naer de aengenomen costuyme behoort te accommoderen. Niet te min 't ghene ick hier in misdaen hebbe, bid ick dat ghy ten besten wilt nemen, ende versoecke dat ghy't niet soo veel my, oft mijne studien en wilt wijten, als mijne Hoofsche occupatien, die, ghelijckse hooch ende soodanich zyn, datse oock wel een gheheel mensch vereysschen. Soo ist oock billick gheweest, dat ick my selven geheel tot dese Hoofsche besoignes over-gegeven, de studie ende de practijcke der Rechten eenichsins geintermitteert ende niet waer ghenomen, maer my in mijn aenghenomen ampt naer vermogen ghequeten hebbe. Want 't is nu in't festhiende Jaer dat ick gestadich besich ben gheweest met de Hoofsche Finantien, ende dat ick de studie inde Rechten ende de Practijcke by naer hebbe verlaten, waerom ick alles niet soo gevoegelijck heb konnen uytspreken. Want doen de voorsichtichste van alle Princessen *Maria*, Weduwe van Lodewijck, Koningh van Hungarien ende Bohemien, ende volle Suster van Karel de vijfde, Roomsch Keyser, vanden Keyser haer Broeder, gestelt over alle de Landtschappen van Nederlandt, in't Jaer 1551. in dit Nederlandt gesonden was, ende te Brugge woonde, heeft sy my by haer doen halen, ende met een seer uytnemende welspreeckenheyt vertoont, dat den Keyser, tot de bedieninge van sijn Finantien, in Nederlandt van doen had een ghetrouwen Raedtsheer ende Commissaris, ende heeft my met een tot dese Keyserlijcke Finantien verkosen, ende heeft my, egeene van mijne ontschuldiginghen (dat soodanighen ampt vreemt van my was, ende weynich met mijne studien over een quam; maer dat sy liever soude soecken een Man, die in soodanighe besoignes geverseert ende ervaren was) gehoort ofte aengenomen zynde, geboden dat ick op den staenden voet mijnen Eedt soude doen in haer handt; ende beval my de voorsz Finantien, den sesten January 's Jaers 1551. in tegenwoordigheyt van *D. Ludovico Pratensi*, doen ter tijdt tweede Hooft vande selve Keyserlijcke Finantien. Met dese Finantien dan, midtsgaders noch des Koninghs Philippi Koninghs van Spaengien, sesthien Jaren besich geweest zynde, en moet het geen wonder schijnen, soo ick vande studie inde Rechten wat meer als naer behooren vervreemt ben, ende soo dese manier van spreecken niet t'eenemael over een en komt met de manier van spreecken vande Rechten, ende soo ick den wensch vande Lesers in alles niet en voldoe. Soder derhalven in dese soo seer rijcke materie

yets

yets over-gelaten is,ofte soo ick wat te milt schijn geweest te hebben,om Autheuren te citeren in een klare saeck: Denckt, bid ick u, goedt-willige Leser, dat niemandt oyt tot fault ghereeckent is gheweest, dat hy in sijn konst niet 't gheen hy gewilt, maer 't gheen hy voor den gemeenen oorbaer gekonnen heeft, heeft gepresenteert. Worde daeromme gedwongen, alhier te wenschen 't gheen men schrijft dat *C. Lucius* eertijdts ghewenscht heeft, namentlijck dat 't gheen hy schreef, noch van gheheel ongeleerden die niets en verstonden, noch van geheel geleerde, die yets meer afgevaerdicht, soude vereysschen, mochte gelesen werden. Seeckerlijck ick hebbe alles ghedaen, dat ick naer mijn kleen verstandt, ende gheleghentheydt mijner affairen hebbe konnen doen, niet schryvende voor de geleerde, die ick mistroude te konnen voldoen, noch oock voor de t'eenemael ongeleerde, die gansch geen oordeel en hebben, maer voor de middelmatige, ende die noch niet tot den Edelen top der Rechten ghekomen en zyn, namentlijck op dat 't ghene ick hier beschreven hebbe, haer, ende eenige anderen, welckers saecken inde gerichtsbancken verhandelt werden, in plaets van een gerichts handt-boecksken soude moghen dienen, ende datse uyt dit boeck de ordre der Processen souden moghen sien, ende daer uyt verkiesen ende plucken 't ghene sy sullen meenen dat haer saecke soude moghen patrocineren. Soo de saecke vereyscht dat sy Doctoren moeten consuleren, dat mach ick oock seer wel lyden: Want ick en wil niet dat sy in sware saecken aen dese mijne Practijcke hangen, en datse laten de Doctoren te consuleren alst van nooden sal zyn. Maer datse dit ons Boeck genieten, alleen om in licht of middelmatige, ofte oock sware saecken te gebruycken, ter tijdt ende wijle toe dat sy gelegentheyt hebben met andere geleerder Rechts-gheleerden te consuleren, die hare consultatien niet alleen naer 't uyterste recht, maer of naer dese onse practijck, of naer de tijdt, plaets, persoonen, qualiteyten, of andere circumstantien ende ghelegentheden van saecken sullen confereren ende aenleggen. Bidde u derhalve (om een eynde te maecken) hert-grondelijck, goedt-willighe Leser, wie ghy oock zyt, dat ghy alle de faulten ende imperfectien die ghy vindt in dit ons Boeck, u Edelen ende delicaten gheest onbehaghelijck te zyn, met een vrundtlijck ghesicht aensiet, ende ten goede neemt. *Vaert wel.*

VOOR-REDEN
aenden Leser.

CK placht altijdt die gheluckich te achten, beleefden Leser, die naer't treffelijck bedienen der gemeyner saecken, ofte naer yets treffelijcks ghescreven te hebben (waer mede sy ghetuyghen, dat sy alhier Gode ende de VVereldt gheleeft hebben) eyndtlijck hare oude Iaren in gherustighe ende eerlijcke stilligheydt moghen over-brenghen. Maer in dit deel, ick en weet niet onder wat ghesternte ick ghebooren, ofte door wat destin (om soo te spreecken) ick gheleydt zy, moet ick my met recht ongheluckich achten: Soo dat, hoe ick my ende al dat mijn is, neerstigher nae dat gheluck gae stellen, hoe verder ick my daer dagheliјcks af verstooten vinde: Iae sie my soo veel te dieper inde moeyelijckheden vanden arbeydt verwerret ende gedompelt. De oorsaeck daer af, sie ick, komt ten deele voort uyt mijn selven, als die soo van aert ben dat ick niemanden die yets eerlijcks begheert, en kan weygheren: Ten deele bevinde ick oock, dat uyt mijn eyghen gheringhen arbeydt de oorsaecke voort-komt, die doorgaens soo dickmael by de uytheemsche herdruckt, de Lesers altijdt een nieuwe lust tot de selve ghelaten, ende de Druckers van nieuws begheerte gemaeckt heeft de selve te herdrucken, ende mijne geleerde Vrunden, die de selve meermalen ghelesen hebben, oorsaecke heeft ghegheven, datse niet naer en lieten van my, die nochtans meer als yemandt ter werelt geoccupeert zy, andere argumenten, de eerste niet onwaerdich, noch oock niet ongelijck, stantvastelijck af te eysschen. VVant naer dat ick, over eenighe Iaren, een Practijcke in Criminele saecken, ten dienste vande Studenten, ende tot seeckere gherustheydt van alle Officianten, had derven uyt-geven; Heb ick bevonden, dat die den goedt-willighen soodanich behaecht heeft, dat ick verstae, datse tot thien-mael herdruckt zynde, doorgaens verkocht werdt, oock niet bedroeft zynde dat het selve mede gheschiedt in onsen voorstant der weesen, ende uytlegginghe vande verkoopinghe by subhastatie. VVaerom blijf ick hier langer op staen? Deser of nuttigheydt, of soete aengenaemheydt, heeft eenighe, ende die soodanighe, die ick, ghebiedende, ick late staen ernstich versoeckende, niet en kan weygheren, ghedreven, dat sy instantelijck van my versochten, Te weten: Dat ick, die eerst de nootsaeckelijcke Practijcke in Criminele saecken had uyt-gegeven, nu die na-volghende, ende met ghelijck exempel, oock een Practijcke in Civile saecken soude willen beschrijven, ende dedender hare ghewichtighe reden by, door de welcke sy my tot den arbeydt van dese studie eenichsins gheboden, ende daer toe ghebracht hebben, dat ick haer niet en mocht weygheren, daer sy my door haer authoriteyt toe konde constringeren. Hebbe dan ghepoocht, om mijn obtesterende vrun den te behaghen, ende op

dese

dese materie te disponeren, my op mijne ledige uren te ontledigen, ende niet ghevreest dese Practijcke in Civile saecken (hoe-wel moghelijck te vergheefs, met hoop nochtans van eenighe vrucht den Studenten oft Candidaten inden Rechten toe te brenghen) in't licht te doen komen. Maer hieromme en laet ick niet, goedtwillighe Leser, (want het my ghelijcke veel is wat de nydige in't heymelijck segghen) onder-en-tusschen uwe gunste ende goedt-willigheyt te versoecken, Op dat, soo ingevalle alles met gheen heel goede ordre, ofte volkomen suyverheydt vande Duytsche Tale en schijnt van ons ghesseydt te zyn, ghy't selve voorsichtelijck dissimuleert, ende in't selve, meest insiende de nuttigheydt vande saeck, examineert't ghene tot uwen proffijte kan komen, dien't believen sal de studie vande gemeene saeck eenichsins ter herte te nemen. VVant wy en hebben't niet soo veel voor die ghene die tot nettigheydt van Tael ghewent, ende daer delicaet op zyn, als voor die, die middelmatich gheleert, Studenten, ende tot de kennisse der Rechten begeerich zyn, laten in drucke gaen: die ick hoope dat meer sullen houden vande nuttigheydt vande sake selfs, als van een uyterlijck verçiersel van woorden, ende die naer haer manier, waer haer yets gheen goedt Duytsch, boerachtich, hart, barbarisch, rouw ofte ruydich dunckt te zyn,'t selve sullen dissimuleren, ende alleen met de nuttigheydt vande saecke te vreden zynde,'t ander alles sullen door de vingeren sien. Ondertusschen nochtans hebben wy soo veel moghelijck is gheweest, ons inde uyterlijcke woorden van dese Editie, ende de uytspraeck vande reden laten temperen,'t verdraeyde restitueren, ende't onbequame herstellen, op dat daer uyt oock eenighe vrucht ende nuttigheydt tot den Studenten soude moghen komen; ende dat dien die met een scherp oordeel begaeft zyn, niet en soude voor-gestelt werden,'t zy in ordre, of't zy in woorden, daer sy haer met reden aen soude moghen stooten. Ende en konden my van desen arbeydt niet afhouden, die moghelijck seggen sullen dat ick ghedaen werck heb willen doen, ende dat ick hier te vergheefs de Civile Rechten heb willen by een vergaderen, die Iustinianus ende de andere VVet-ghevers, mitsgaders hare ontallijcke VVtleggers soo volkomentlijck naer-ghelaten hebben, als of ick naer den soeten smaeck van tarw, den volcke bittere noten socht voor te werpen. VVant ick wil dat desen gheantwoort zy, dat ick hier gheen perfecte Commentarien vande Civile Rechten, die van vele soo absolutelijck beschreven ende in druck uyt-ghegheven zyn, dat ick mijn onmoghelijckheyt beken om haer te konnen achtervolgen, heb willen uyt-gheven. Maer hebbe in dese Editie veel eer gesocht aen te wijsen een beginsel ende leeringhe van Civile saecken, die tot de Practijcke van onse Landen scheen te behooren met haer behoorlijcke ende onderscheyden Capittelen, mogelijck met een nieuwe, maer nochtans met een proffijtelijcke, ende u (soo ick meene) niet onghenuchelijcke ordre. Daeromme wie ghy zijt, goedt-willige Leser, neemt dit,'t gheen uyt-gegeven wert, soo het is, ten goede, ende Vaert wel.

ORATIE

ORATIE
des Autheurs,
Vande inslockinghe der Processen.

Aer dat ick het eerste Jaer dese Practijcke, in Civile saecken, geconcipieert, ende den gantschen hoop der Processen met mijn ghedachten oversien had, en heb ick my niet meer verwondert, dattet niet te vergheefs en gheschieden, dat de Processen van onsen tijdt soo veel menschen inden poel van armoede, jae dickmael inde uyterste calamiteyt ende noodt ruckte, soo dat 't gheen voor desen bevonden is, my nu gheheel seeckerlijck blijckt, ende niets waerachtigher en dunckt als dat spreeck-woordt van Salustius:

Eendracht maeckt macht,, maer twist, seer licht verquist.

Welck spreeck-woort, hoe wel't in alle dingen, soo ist nochtans inde processen niet als al te waer ende seecker. Want wat isser inde Werelt dat de Koninghrijcken soo t'samen hecht, de Huysgesinnen soo sterckelijck eenicht, bestendich maeckt, ende de vruntschap soo vast houdt, als de aenghename eenigheydt der Zielen, ende 't blyde onderlingh over-een-komen. Van ghelijcken, wat vervremt der Menschen herten meer van malkanderen, wat baert meer haet en tweedracht als oneenigheydt ende teghen malkanderen te rechten ? 't welck al-hoe-wel 't altijdt gerecommandeert werdt door dien 't met den tytel van Justitie werdt gheblancket, soo en verdient het nochtans niets minder als den tytel van Justitie, 't welck niet de Justitie selfs, (die een deucht is) niet den Rechter die een Dienaer ende wreecker vande Justitie is, niet de onnosele partye, die in sijn recht moet vast ghestelt worden; maer de voor-vallende occasien, of de calumnierende partye, of den Procureurs of Advocaten die de saecken niet sinceerlijck ghenoech en verhandelen; ende inde selve niet eerlijck ghenoech en procederen, moet toe-gheschreven werden: soo dat wy oock hier door sien geschieden, dat de processen ende judiciele gheschillen niet alleen gheen schaduwe van deucht en baren, ofte eenigheydt maecken onder de huysghesinnen; maer ter contrarie datse de selve los maecken; ende sooder eenighe liefde ware gheweest, datse die t'eenemael verbreken, ende beyde de partyen in beklaeghlijcke ongemacken werpen, jae ganschelijck inslocken; Soo dat alle processen, naermense nu voert, niet oneygentlijck met de inslockinghe vande rotsen Scylla ofte Charibdis mogen vergeleken werden. Want ghelijck Charibdis door sijne grondeloose diepte, vele Schepen invellende doet te gronde gaen; ende ghelijck als Scylla de aengestooten Schepen breeckt ende verderft; soo schijnen oock de processen wel in't eerste, ick en weet niet wat deucht van Justitie te belooven; maer daer naer alsse de arme Pleyters dieper int net hebben, hoe veel moeyelijckheden ende hoe veel onkosten doen sy die aen! hoe ellendelijck bederven ende slocken syse t'eenemael in! ende ingheslockt zynde, stellen syse noch (ghelijck Charibdis) voor 't volck met schande ten toon om belacht te werden. Omme dit alles door exempelen klaerder te doen blijcken, sal ick het wat opentlijcker voor oogen stellen. Want wy sien in onse tijden veel Grooten, veel Edelen, ende On-edelen met gestadige processen onder den anderen ontsteec-

ontsteecken; wy sien tegen malkander procederen Dorpen teghen Dorpen, Steden tegen Steden, Landtschappen tegen Landtschappen, Rijcken tegen Armen, Armen tegen Rijcken. Ende de Rijcken tegen de Rijcken, de Armen teghen de Armen doorgaens al geintenteerde processen voor den dach brenghen, daer sy dickmael veel meer kosten aen hangen als haer gelegentheydt ende goedt mach lyden, ende alsoo haer leven langh haer niet met een proces onleedich houdende, werden somwijlen met veel verwerringe van processen verstrickt, ende putten daer mede alle hare goederen soodanich uyt, datse in hare kouden ende behoeftighen ouderdom nauwelijcks soo veel overich hebben, datse haer van behoeftigheyt konnen beschermen; maer armer geworden zynde, als Irus, worden oudt in ellendigheyt; Ende sleepen mede met haer inden selven poel van verdervinghe, haer lieve huysvrouw ende soete kinderen, die sy anders sonder soodanighe processen, eerlijck souden hebben konnen op-voeden, ende treffelijck uytsetten. Ende niet ghehoorsamende de Wet der natuyren, vechten wreedelijck met de reden vande natuyre selfs; ende als een beestelijcke wildigheyt aendoende, verwerpen, versmaden ende vernietighen, als een hoop blinde Coribanten al 't gheen de natuyr haer ingeeft; de reden haer leert; 't eerlijck haer raedt, ende de deucht ende Christelijcke godsaligheyt van haer vereyscht. Maer waer van daen (sult ghy seggen) komt die dwaesheyt? seeckerlijck nergens anders, als uyt een obstinate hertneckigheydt der zielen. Want dewijlder vele Rijcken ende Machtigen soo rouw ende on-ter-neer-settelijck van gheest, ende aen allen kanten soo vol van querellen zyn, datse selfs om seer lichte saecken met haer vrunden of buyren in twist treden, ende haer geensins en willen laten ter neder setten; maer door't minste woordt ofte 't kleenste onghelijcxken gheraeckt zynde, naer de Vierschaer loopen, die haer 't onghelijck ghedaen heeft terstont voor recht roepen, ende een waerlijck arm maeckent proces institueren, daer sy niet en vreesen aen te kost te hangen al wat sy van haer god-vreesende Ouders, jae al wat sy met haren sueren arbeydt ende sweet, soo voor haren toekomenden ouderdom, als om hare kinderen te helpen, vergadert hadden, dat alles (segh ick) verquisten sy om dusdanighe processen te voeden, ende versloffen haer eyghen welvaerdt, ende verderven eyndtlijck haer selven, haer vrouw, ende haer soete panden; soo dat de selve die sonder soodanighe processen in eerlijcke leeringe onderwesen souden hebben konnen werden, ofte eenighe andere eerlijcke exercitie soude hebben konnen leeren, waer met sy haer in toekomenden tijdt wel en treffelijck soude hebben konnen versien, ten waer de ongheraden processen haer dit geluck benomen hadden, ende die sonder de jeuckeringe tot procederen, haren ouderdom wel ende geluckelijck met haers ghelijck souden hebben konnen besteden, daer naer door de inslockinghe van harer Ouderen processen, ghedwongen werden onbekent, abject ende ellendichlijck te leven, ende by naer met bedelen sich den armen kost te besorgen. Tot dusdanige veranderingh stelt haer dese twist-gierigheyt te spot, Tot welck quaedt ick niet en sie dat oyt eenighe remedie sal konnen gevonden worden, ten zy by de Hooge Overheyt dese onbehoorlijcke processen te gemoete gegaen, ende de te lichtveerdelijck procederende een grendel ghemaeckt werdt, onderhoudende namentlijck ende doorgaens ghebruyckende den 16. titel, *Institu. de pœna temerè litigantium*, die aldus luydt. Nu moeten wy vermaent zyn, dat die, die de Rechten besorchden, groote sorge ghedragen hebben dat de menschen niet lichtelijck tot procederen en soude komen, daer wy oock op letten. Dat daer door meest kan te weghe ghebracht werden, dat de lichtveerdigheyt soo vande Aenleggers als vande Verweerders, somwylen door geldt-boeten, somwylen door eedt-sweeren, somwylen door vrees van infamie in toom gehouden werde: ende Justinianus wilt daer dat de lichtveerdelijck pley-

 tende

tende ghestraft ende bedwonghen moeten werden met drie-voudighe straffe: te weten gheldt, menedigheydt of infamie. Ende ingevalle soodanige Pleyters van soo kleyne middelen waren datse de gheldt-boete niet en kosten vervallen, soo soudemen die gheldt-boeten in lyf-straffe moghen verkeeren volghens 't ghemeene segghen: Die't niet en heeft in't gelleken, moet de straf lyden in sijn velleken: Dat is, moet of gegeesselt, of ghebannen; ofte met eenighe andere Civile straffe, als in wit linden gaen, voor den Rechter knielen, ende vergiffenis bidden, vasten, te water ende te broode legghen, of eenigen verren reys, ghestraft werden in plaetse vande gheldt-boete, *l. Finali. ff. de in jus vocando.* Want 't is Canonijck dat die de gheldt-boete niet en kan betalen, aenden lyve ghestraft werdt. Ende is generalijck inde Wetten de *Publicis Iudiciis* aengenomen, dat die die niet hebbende, de gheldt-boeten eluderen, in een extra-ordinaire straffe veroordeelt werden, *l. 1. §. Generaliter. ff. de pœnis, l. Si quis id quod jurisdictionis. §. in servos. ff. de jurisdict. omni. judic. & l. Cum sit injustum, C. de sepul. viola.* Soomen, segh ick, dusdanige straffen alle lichtveerdelijck procederende deurgaens op-leyde, ick soude hopen dat dien hittigen brandt tot procederen lichtelijck in't beginsel soude uyt te blusschen zyn, ende soude de voorsz quaden die uyt de processen seeckerlijck ontstaen, een seer goedt antidoot tegen gestelt werden: ende in veel Familien soude de veylighe ende lieffelijcke vrede ende aller dinghen toe-vloet triumpheren; in welcke nu mits de processen niet anders als twist ende tweedracht regneert, ende den Duyvel, die den eersten Sayer is van alle scheuringhe ende qualick-vaert, heerscht. Ende men behoeft niet te dencken, dat de Rycken alleen met dese pleyt-gierighe sotheydt gheprickelt zyn, daermen van mach segghen: Het goedt lydt sotheydt, om dat den ryckdom de menschen seer selden tot deucht port, dewyle wy oock sien datter veel Armen niet af en laten van desen pleyt-lust: Jae selfs soodanighen die nauwelicks ghenoegh en hebben waer mede haren hongerigen maech te versadighen. Ende de reden is, dat dien lust niet soo en hangt aen't goedt, als aende verdurventheydt van't menschelijck vernuft, ende datter ondertusschen voornementlijck twee dinghen zyn die haerder lichtveerdigheydt tot procederen meest stabilieren. Het eerste is, datse weten, dattet een Rechter toe-komt niet minder te hooren de saecken van Armen als van Rycken. Het tweede: datse weten dat den Rechter haer een Procureur ende Advocaet sal stellen, die haer voor niet ende *pro Deo* in haer saken dienen sullen. Vele dan op dese twee dingen steunende, haecken dickmael veel stouter naer 't procederen als de Rycken selfs. Want de Rycken twyffelen somwylen vanden uyt-komst van't proces, ende vreesen voor haer Comptoir; maer de Armen en vreesen niets: Jae 't is die, die haer hooghste plaisier stellen in anderen te quellen, dickmalen soet, den Rycken met procederen moeyten te maken. Wat (seggen sy) kan ick met dit proces verliesen, ick en heb niet? ende wat kont ghy eenen naeckten ontnemen? soo ick yets win, dat sal profijt zyn; soo ick yets verlies, soo en sal ick niet verliesen, als die niet en hebbe, ende den Advocaet en Procureur sullen mijn en in mijn saecke voor niet dienen. Ick sal dan, segghen sy, 't lot werpen, ende sien of my de kans van't proces gunstich is. Als in desen gevalle de Advocaten of Procureurs (die om niet moeten consuleren) inde saecke van de Armen eenighe schaduwe van waerheydt sien, ofte datse hoopen eenen Rijcken, eenen Ouden, ofte eenen sieckelijcken door processen te verswacken, soo maecken sy verdingh met haer arme Meesters, datse in cas van victorie, of 't derden-deel, of 't vieren-deel, of de helft sullen ghenieten. Vermidts welck verdingh sy in dat proces te vyerigher voort-varen, ende duysent laghen legghen, waer door sy hare partye, of verdrucken, ofte door mistrouwingh van sijn saeck tot compositie dringhen; wel wetende dat uyt het proces

altijdt

alijdt yets sal voort-komen, ende dat de ghequelde Rijcken ten minsten yets sullen opschoppen: Maer de Armen t'eenemael verdroecht zynde, niets en konnen op-brenghen: winnen sy een proces teghen een Rijcken, soo is de geheele saecke in behouden Haven: verliesen syse, soo en verliesen sy niets met allen; den Armen moet maer aenden lyve gestraft wesen. O schandelijcke Advocaten ende hongerighe Procureurs, (ick en spreecke de goede niet te nae) die tegen den Eedt, soo in uwe promotie, als in't aennemen van u officie ghedaen, uwe zielen bekladt, ende met soodanighe verdinghen Godt vertoornt, ende u even-naesten swaerlijck quetst! Hebt ghy niet met begrepene woorden gheswooren, dat soo dickmael ghy sult weten dat uwe Meesters een quade saecke sustineren, ende dat de selve op gheen vast fondement en steunen, dat ghy dan van stonden aen die uwe Meesters sult verlaten ende af houden van haer vorderen raedt te gheven? Waerom zynder dan soo vele onder u soo weynich religieus, dat soo wanneerder yemandt komt om met u te consuleren, ghy de saecke nimmermeer twyffelachtich of quaedt en vindt; maer altydt voor goedt houdt, ende met raedt ende authoriteyten sterckt, ende seght datter gheen swarigheydt in gheleghen is, jae geeft haer seeckere hoop, ende belooft haer de victorie vande saecke? Ick vreese dat ghy dat doet niet soo veel ter liefde vande waerheydt oft vande saecke, als wel om u zoo veel te meerder profijt? Ende waerom acht ghy soo weynich op uwen voorsz Eedt? Waerom en gaet u over al 't ghewin van pays, 't ghewin van broederlijcke eenigheydt, ende 't gewin der zielen niet meer ter herten, als 't ghewin van een weynich gelts? 't welck gheen ghewin, maer veel eer 't grootste verlies der zielen is? Indiender geene Advocaten of Procureurs en waren die hare Meester in haer quade saecken voede; maer ten eersten verlieten, jae veel liever gansch af-raden verder daer in voort te varen, als haer op te hitsen: ick en twyffele niet of daer soude huydensdaeghs minder processen (daer soo veel quaedts, ghelijck wy geseydt hebben, uyt broedt) geintenteert ende aengevanghen werden. Maer ô wy arme menschen! 't ruyscht inde Hoven doorgaens soodanich van processen, dat procederen nu schynt een daghelijcks ambacht gheworden te zyn, dat even ghemeen in alle soorten van menschen ghespeurt werdt. In plaetse datter eertijdts een proces was, zynder nu ter tydt wel twintich: soo datmen nu inde Vierscharen nauwelijcks anders siet als een hoope ernstige Pleyters, ende een heel heyr van Advocaten, Procureurs, Sacke-dragers ende diergelijcken. Tot welcke quaden de Advocaten en Procureurs een tegenwoordighe remedie soude zyn, indiense soo wel-sprekende in't af-raden als in't aen-raden waren, ende door reden van haren Eedt, ofte door broederlijcke eendracht eenichsins gheraeckt wierden. Maer vreese dat het ghetal van dusdanighe Advocaten seer kleyn is: soo datmen daer van met recht soude mogen segghen: Een selden Voghel op der Aerden: ende datse soo veel in't ghetal zyn, alsser te Theben poorten waren. Voorts tot dese ongetoomde licentie van procederen en komen niet alleen 't slechte volck ende particulieren; maer oock heele Republycken, Dorpen, Steden, ende Heerschappyen werden soo bitter tegen malkanderen; ende contenderen en zyn dickmaels door hare Commissarisen soo heftich in't procederen, in haet ende tweedracht, datse veel tydts een goedt deel van't inkomen van hare Stadt met die processen verquisten ende deur brengen; 't welck men selfs door dese seeckere ervindinge kan weten: Dat soo dickmael als de Commissarisen besich zyn om nieuwe Magistraten te maken, ende om te gelijck der Steden, Dorpen, ofte eeniges gebiets Jaerlijckse rekeninge te hooren; sy bevinden dat het beste deel van het inkomen meest in dusdanige processen en hare aenhangselen, soo tegen particuliere persoonen, als tegen andere Steden verquist ende geconsumeert is. Ende die tweedrachtige onkosten soecken sy noch (soo God wil)

met

met een eerlijcken deckmantel te excuseren, wanneer sy voorwenden dat ghedaen zyn om haer recht en privilegie te handthaven, daer sy nochtans daer inne veel meer haren inderlijcken haet ende onderlinghe nijdt ofte eygen profijt volgen, wanneerse ghedeputeert zynde dagheliјcks hare dach-ghelden daer van krijghen, ofte inde saecke geoccupeert zynde, den slemp daer op setten. Soo berooven sy hare Republijcq, ende soo illuderen sy den Prince van't Vaderlandt, ende en considereren niet wat schade sy't Landt haerder ghebοorte doen, 't welck sy't beste deel van haer leven schuldich zyn, daer sy voor inde doodt souden moeten gaen, waert datter eenigen dringenden noot overviele: Maer nu zynse soo vervreemdt van die liefde des Vaderlandts, dat sy dat haer soete Vaderlandt liever, voor soo veel in haer is, schandelijck uytsuypen, verswacken, ende by naer opslocken; soo dat alst vanden Vyandt aenghetast, aenghevallen ende afgheloopen werdt, het soo swack ende uytgheput gheworden is, dat het nauwelijcks en heeft waer mede sich tegen 's Vyandts aenval te beschermen. 't Welck den uytkomst onlanghs klaerlijck bewesen heeft, dewijl den Fransman, onsen ghestadighen Vyandt, subytelijck (ghelijck hy placht) ende met een onverwachte aenval Dunckercken ende Bergen vyandtlijck genomen had. Want die Steden ende naebuyrige Dorpen hadden te vooren soo tegen malkanderen met processen getwist, ende malkander sulcke onderlinge schade gedaen ende soo uytgeput, dat sy malkanderen geen hulp van Krijghsvolck en konden toe-seynden. Ende als sy vanden Prins tot onderlinghe hulp versocht wierden, en schaemden sy haer niet met vele redenen haer onvermogen ende de grootheydt van gheleden kosten voort te wenden. Daer naer als onsen goedertierensten Koningh int voeren vanden Oorloch groot goet geconsumeert had, ende van sijne Onderdanen, of om de geleden Oorlochs kosten, ofte om sijn huys-kosten te ghemoet te gaen, ofte om eenige beswaernisse ter sake van het Oorloch gedragen te verlichten en af te lossen, subsidie eyschten, heeft hy het selve deuntgen ghehoort; namentlijck dat de Steden met al te groote lasten beswaerdt waren, als datse de behoeften van onsen goedertieren Prins in eenigher manieren te hulp mochte komen, ende hem sijnen eerlijcken eysch ende versoeck toe staen. Soo speelt het volck dickmael met ernstige dingen, ende werden de goedtste Princen geillud eert, ende 't Vaderlandt der vyanden roveryen geexponeert. Ende welck zyn doch (ick bid u) die der Steden onbehoorlijcke lasten, als die men siet dat uyt processen ende onderlingen tweedracht rysen? Maer Godt een walging hebbende van soodanigen bedroch, wreeckt der Onderdanen dertelheydt ende ongeregelde weeldrigheydt, somwylen met hongher ende pest, ofte beklaeghlijcken Oorloch, ende wyst de Nakomelinghen een exempel, datmen 's Princen behoeftigheden niet en moet inden windt slaen; leerdt door beklaechlijcke nederlagen, datmen den Prins (die een Vader ende beschermer des Vaderlandts is) in sijn behoeften ghewillichlijck moet bystaen, ende wyst met openbare exempelen aen, dattet veel veyliger is naer soo privee als publycke pays ende eenigheyt te haken, als sijn leven langh te branden vanden al-vernielenden pleyt-lust, die (ghelijck ick ghesеydt hebbe) soo veel Familien uytroeyt; soo veel treffelijcke Mannen ter neder werpt; soo veel Steden en Rijcken verswackt, ofte inden grondt bederft ende destrueert. Maer hier soude yemant mogen vragen wat den oorsaeck van dusdanige processen is, waer uyt die voort komt, ende wat de selve voedt ende vordert? Ick sal kortelijck seggen wat ick daer van ghevoel ende bevonden hebbe. Men siet dat de eerste oorsaeck van't procederen inde Pleyters selfs resideert, die in dese onse ongeluckighe eeuwe met soodanigen brandenden jeuckeringe van procederen en twisten ghekittelt, jae met sulcken dullen hitte tot pleyten ontsteecken werden, datse van de selve in te stellen ofte te verweeren, door geener, hoe wel goeden ende ge-

sonden

sonden raedt en konnen afgheweert nochte afgheleydt werden ; jae zyn soo dertel ende qualyck te vreden te stellen, datse by naer liever sterven ende haer lieve kinderen ende vrouwe inde uyterste armoede brengen soude, als datse van een begonnen proces soude willen aflaten ; ende ick meene dat den oorsaeck van dese dertelheyt ende malitie alleen is 't defect van geloof ende Christelijcke liefde. Want daer en is niet seeckerder als dat dese twist-gierighe Christenen, niet met het ware noch rechtveerdich-maeckende gheloof, te weten, dat door liefde werckt ; maer alleen met een schaduwe van geloof, dat slechts inde mondt hangt, ende niet dat in't hert gewortelt is, ende Christo waerdighe vruchten voort-gebracht heeft, begaeft zyn; Ende datse oock met die driederley Christelijcke liefden niet verçiert zyn : Eerstelijck door welcke ons van Christo bevolen werdt, Godt lief te hebben van gantscher herten. Ten anderen door welcke ons bevolen werdt ons Naesten lief te hebben als ons selven. Ende ten laetsten door welcke hy ons beveelt dat wy onse mede-broederen ; dat is, mede-huysgenooten des geloofs, lief hebben, gelijck Christus ons lief gehadt heeft. Want ick sie niet dat yemandt, die met dese driederley liefde ontsteecken is, den lust van procederen eenichsins soude konnen ter herten gaen. Want eenen soodanighen went eerstelijck alle sijn sorch van liefde naer Godt, ende verswynt seer garen alderley aerdtsche dinghen ter liefde Godts, ofte en maeckter ten minsten gheen particulier werck af, ende en hanght consequentelijck alle sijn arbeydt niet te kost aen't procederen. Die sijn even-naesten lief heeft ; dat is, alle menschen, soo onbekende als bekende ; soo vyanden als vrunden, ende daer eenige noot voor-valt, dien te hulpe te komen ; ende blijckende occasie gewesen wert, dien by te staen ; die sal terstont, niet achtende sijn eygen privé profijt, sich vervoegen om den noodt van sijn even-naesten te gemoet te komen, naer't exempel 't welck ons gewesen werdt in dien Evangelischen Samaritaen, *Lucæ* 16. Ende daer-en-boven soo Christus ons beveelt dat wy onse vyanden moeten lief hebben, ende goedt doen die ons haten, *Matth*.5. Veel meer moeten wy soecken goedt te doen onse vrunden, bekenden ende buyren, ende de twistende processen veel minder toe-gheven, jae soo veel mogheljck is af-snyden. Ten derden, soo yemant naer't bevel Christi sijn mede-broeders ende huysghenoten des gheloofs lief heeft, ghelijck Christus ons lief ghehadt heeft : dat is, dat hy niet alleen sijn aerdtsche goedt, maer oock sijn leven (waer't noodt) ghelijck Christus, bereydt ware voor sijn mede-broeders te besteden : ick en sie niet hoe eenen met soodanigen zeghen onderstut, sijn mede-broeder met onbehoorlijcke ende barbarische processen soude konnen quellen, ende inde uyterste verderffenisse brenghen. Let hier op, ick bids u, ghy twist-gierige, wie ghy zyt, ende meet u selven met u voet, siet, als ghy uwe processen aenlecht, hoe veel ghy hebt van dese Christelijcke liefde, sonder welcke ghy u te vergheefs de zaligheydt in Christo belooft, die u sonder dese liefde gheen mede-lidt en sal erkennen, hoedanich ghy u oock in schijn van geloof en liefde ghetoont hebt. De andere oorsaecke van dusdanighe processen dunckt my te bestaen inde Advocaten en Procureurs selfs, die niet minder kont zynde inde Christelijcke liefde, ende niet eens denckende op den Eedt die sy ghedaen hebben, hare Meesters gestadelijck verseeckeren dat haer saecke goedt is, ende haer ophitsen tot de aenlegginghe ofte voort-gangh van't proces, ende (ghelijck ick te vooren geseydt hebbe) by naer de victorie belooven. Waer door de Meesters te lustiger ende te stouter geworden zynde, haer veel lichtelijcker begheven op dat inslockende velt van procederen, daer sy valschelijck toe gepersuadeert zynde, al het hare indelven. Sy souden beter ende Christo aenghenamer doen, datse hare Meester met dese woorden vermaenden : Vriendt, ick hebbe u saecke ghekreghen, ende verstaen, die my soodanich dunckt te wesen, datse

in't

in't een deel u billickheydt van recht schijnt te belooven: maer in't ander deel, als ick de verscheyden circumstantien van persoonen, plaetsen, tyden ende privilegien considerere, soo bevinde ick datse niet t'eenemael en is sonder sorch, ende datse haer naedencken heeft, ende 't proces sal langh vallen: de moeyte voor u onlydelijck, ende de kosten oneyndelijck. Soude u daerom uyt broederlijcke liefde raden, dat ghy dit proces niet lichtveerdelijck by de handt en neemt, of soo't begonnen is daer van desisteert, ende al het verschil liever in't vriendelijck met u partye ter neder leght, waer toe (soo't u goedt dunckt) ick, als niet wetende van desen uwen wil, garen mynen broederlijcken dienst presentere; ende sal oock van ghelijcken pooghen u partye ende sijnen Advocaet te buyghen. Soo ghy dat doet, sult ghy u selven niet alleen een gheneuchelijcke, maer oock een seer profijtelijcke saecke doen, ende en sult gheen leedtwesen hebben u naer myn raedt gereguleert te hebben. Soo den anderen Advocaet sijn Meester oock met dusdanighe reden aenginck, ende veel eerder rade tot een eendrachtighe transactie, als tot aenlegginghe van't proces, daer soude sonder twyffel doorgaens veel minder processen ontsteecken, ende de Vierscharen souden minder ruysschen van playdoyen, men soude minder swerven van Advocaten en Procureurs vinden, ende doorgaens veel sinceerder Christenen sien. Maer waer toe verhael ick dit? Seeckerlijck ick singhe voor dooven, om dat ick vreese dat weynich dit Christelijck exempel sullen nae-volghen, dewylse meer tot verweckinghe als tot afradinghe schynen gheneghen te zyn. Want sy verstaen wel dat dit de Keucken, ende dat maer alleen de Christelijcke soberheydt dienstich is. Omme dan te meerder profijt te doen, soo legghen sy quade saecken door groote schriftuyren uyt, ende vervullen veel bladeren, maer met wyde regelen, ende noch wyder van een staende woorden ende letteren, soo datse op elck bladt maer slechts seeckere reghels schryven, inhoudende elcken reghel maer eenighe seeckere woorden. Soo werden veel bladen met weynich regulen ende noch weynigher woorden, maer met haer gheen kleyn profijt vervult, dewyl voor elck bladt een ordinair salaris ghestelt is, 't welck haer vet ende dick, ende de armo Pleyters magher ende dun maeckt. Want hoe der meer bladen zyn, hoe der meer profijts uyt ontstaet. Jae om de selve hare Meesters loosslijcker te bedrieghen, belasten sy datmen haer besorghe papier van kleen formaet, 't welck nauwelijcks de vereyschte regulen ende soo veel woorden en kan vatten, op dat alles te ghevoechelijcker soude schynen vervult te zyn, ende 't gewin te excusabelder soude ghehouden werden. Ende involveren hare Meesters eyndtlijck soodanich door veel-voudige schriftuyren en radinghen in verwerringhe der processen, dat sy selfs niet en weten hoe sy in die perplexiteyten vervallen zyn: wat haer vorders te doen staet, ende hoe sy haer eyndtlijck uyt die verwerringhe sullen konnen uyt-redden. Want ist dat sy't begonnen proces laten steecken, soo verliesen sy 't principael met de kosten; ende soo sy in't procederen voort varen, hebben sy een schrick voor de too-komende kosten, ende vreesen de twijffelachtighe uyt-komste van't proces, *l. Quod debetur. & ibi Bart. D. de peculio.* Sy zyn dan tusschen hanghen en worghen, ende hebben den Wolf by de ooren, ende schynen als met Christo den Joden over-ghelevert te zyn. Eyndtlijck dat ampt van Advocaet en Procureurschap brenght vele soodanighe profijten toe, datter niet weynich soo door de hope der selver aenghelockt werden, datse hare Kinderen dies te liever inde Rechten laten studeren, wetende dat de practijcke ende ervarentheydt der selver, een Jaerlijcks ende seecker in-komen voor de Keucken in-brenght, jae eenighe andere maniere van winninghe in de Regublijck ghemeenlijck doet.

Galenus

Galenus gheeft goedt, Iustinianus gheeft eer.

Maer 't schynt datmen nu moet segghen, Justinianus gheeft goedt, Galenus gheeft eer. Vele dit alles considererende, soo dickmael sy yemandt yet quaedts willen toewenschen, wenschen hem ghemeynlijck drie quaden toe: Een knibbelich ende overspeelich wyf, ghestadich timmeren, ende een eeuwich proces. Want hoedanigen kruys een overspeelich ende knibbelich wyf is voor een voorsichtich ende kuysch man, weten die die met dusdanighen onghemack dagelijcks gequelt werden. Ende werdt ons door veelvuldighe exempelen veel seeckerder gewesen, als door schriften gheleerdt. Ende die altijdt de sorghe van timmeren op haer hals, ende daghelijcks met Timmerluyden, Steenhouwers, Metselaers, Smeeden ende Schrijnwerckers, ende dierghelijcke moeyelijckheden te doen hebben, weten door de experientie selfs, met hoedanighe nacht ende dach-sorghen sy onrustich ghemaeckt werden, met hoe veel quellinghe sy gheoeffent werden, ende hoedanighen patientie haer noodich is. Soo oock die in't labyrinth van processen verwerren, bevinden metter daedt met hoe veel ongemacken sy aengevallen, met hoe veel moeyelijckheden sy ghekruyst, met hoe veel sorghen sy magher gemaeckt, ende met hoe veel kosten sy uyt-gheput, verswackt, ende eyndtlijck t'eenemael gheconsumeert werden, ghelijck wy een weynich hier vooren aenghewesen hebben, ende door daghelijckse exempelen bevinden, soo dat ick niet sonder reden (ist spotten gheoorloft) meene dat onse processen eenichsins een Vagevier zyn. Want sy purgeren de ziele selfs van de humeuren van impatientie, ende storten machtichlijck inde Pleyters, oock tegen haer wil, als door een clisteer een medicijn van patientie, soo datse, willen sy of willen sy niet, alle impatientie in't procederen of uyt-spouwen ende verwerpen of t'eenemael verkoken. Purgeren oock het lichaem van loome, taye, ende trage humeuren. Want de processen en zyn soodanich niet datse den Pleyters toe-laten door loomigheydt ofte luyigheydt mat, ende als met mosch bewasschen te werden, maer hebben veel eer die scherpigheydt, datse alle loomigheydt des lichaems verre verjagen, de verbaestheydt des ghemoets los maecken, ende 't lichaem scherpen tot alle neerstigheydt, ende onderrechten tot alle raddigheydt, sulcks dat te recht op haer past dit veersken van Horatius.

Nu werd ick radt, ende hanteer de Civile baren.

Soo dat den Pleyters niet noodich en is als nacht ende dach op hare processen te dencken. De Advocaten en Procureurs met ghestadige gebeden en gheldt te solliciteren, ende haer met blooten hoofde ende alderley smeeckinghe ghestadich achter aen te loopen, ende soo aen haer als aende Raedts-heeren versoeckende te vertoonen, de leden hares lichaems daer toe met alle dienstbaerheydt te stellen, ende de loome humeuren uyt allen deelen des lichaems, door dit loopen nu tot desen, nu tot die te afweeren. Hier door komt het oock dat de ghene die sien dat dese drie-voudighe purgatie den Pleyters gebeurt, niet sonder reden en verseckeren, dat de processen den mensch van vier treffelijcke faulten, voor soo veel als in haer is, bevryden. Want sy en laten niet toe dat den mensch hoovaerdich zy, maer buygen hem tot alle modestie ende ootmoedige onderdanigheyt, door welcke sy de Raedts-heeren als Goden eeren. De Advocaten en Procureurs, jae selfs den minsten Sacke-drager, over al eerbiedelijck ende ootmoedelijck dienen, ghehoorsaem zyn, aende schouderen hangen, ende by haer suchtende aenspreecken; de zonde van sorgheloosheydt, moet oock vreemdt van haer zyn, als welcke de processen lichtelijck van hare Dienaers af-wenden, soo dat sy nauwelijcks tydt ende ledigheyt en hebben om haer middach ende avondt-mael gerustelijck te houden. Maer

datse oock dan selfs ten hooghsten neerstich moeten zyn is elck een meer als te bekent. Want op die tyden, te weten van't avondt ende middach-mael, moetmen de Raedts-heeren verwachten, moetmen de Advocaten of Procureurs verbeyden, om die met ge-leghentheydt ende vrede te moghen aenspreecken, van sijne processen te ondervraghen, die ende der selver neerstigheydt sijne saken te moghen recommanderen. Soo sy dat selve voor 't noen ofte avondt-mael, om de veelheyt van die haer volchden, niet wel en hebben konnen te weghe brenghen, vlieghen naer haer eygen huys, ofte de ghewoon-lijcke herberghe daer sy in allen onrust nauwelijcks eenighe brocken ingheslockt hebbende, wederom als te post van daen loopen naer de huysen vande Raets-heeren, Advocaten ende Procureurs, ende bewaren der selver deuren, ende verwachten den uytganck van hare Heeren, spreecken haer ootmoedelijck aen, volghen haer van achteren tot het Raedt-huys toe, ende recommanderen stantvastelijck hare saecken in hare goedertierenheydt ende neerstigheydt. Maer wat sal ick hier segghen vande fault van gierigheydt? Sietmen oock niet dat de processen de smet van gierigheydt verre van haer bannen, dewijlse selfs den gierichsten mensch niet toe en laten eenichsins gierich te zyn, vermidtse alle gheldt-gierighe, selfs onwillich, tot liberaelheydt vorderen. Want soo wie sich inde huydendaechsche processen verwardt vindt, die moet de vuyligheydt van gierigheydt van sich verbannen; ende hem is meest noodich dat hy sich tot liberaliteyt, jae tot onnuttelijck door-brenghen stelle, ende elck een door gaven en gheldt behaghe, ende de Raedts-heeren, Advocaten, Procureurs, Sacke-dragers ende al haer aenhangsel door mildigheydt versoete, ende hare herten door liberaelheydt tot sich trecke, in-ghevalle dat hy wil dat sy syne saecke goedt-gunstich zyn. Want ten is niet te vergheefs ghesedt:

Met goudt is de oude trouwe,, met goudt zyn de Rechten te koop.

Eyndtlijck de processen bevryden den mensch van gulsigheydt ende dronckenschap, ende dat om tweevoudighe consideratien. Eerstelijck, om dat sy vermidts d'onghe-rustheydt, nauwelijcks yemandt toe en laten een eerlijck gherust mael ofte gheruste maeltydt te ghenieten, maer jaghen hem terstont vande tafel om sijne processen te sol-liciteren, ende putten soo der Pleyters Comptoiren uyt, dat, soo yemandt eenichsins naer ghewoonte wel wilde leven, het hem alsdan door de langhe uytputtinge ende ledi-ginghe van sijn beurs, onmoghelijck, ende door sijn nieuw opghekomen kleyn vermo-ghen, ongheoorloft soude zyn. 't Welcke alles als ick aendachtelijck considerere (want ick heb lust noch meer te spotten) soo soude ick derven verseeckeren dat dus-danighe moeyelijcke processen den mensch niet alleen en bevryden vande vier voorsz sterffelijcke zonden, maer datse hem oock suyver maecken vande gheheele ses ofte seven treffelijcke faulten, dewylse vermidts hare nootsaeckelijcke patientie, den mensch bevryden van de dulligheydt des gramschaps, ende door de ghetemperde voedinghe ende ghestadighe neerstigheydt vande prickelen des wellust gheweldelijck weer-houden. In-ghevalle de voorsz processen eenighe vande menschelijcke faulten niet ghenoech en soude konnen verkoecken ofte purgeren, dat soude alleen schynen te zyn den haet ofte nydt, de welcke, ten regarde van sijn partye, te verjaghen, ick niet en sie dat de processen kracht ghenoech hebben, als diemen alleen door de doodt, ofte eenighe Goddelijcke inspiratie siet eyndighen. Maer alle jock aen d'een zyde ghestelt zynde, dewijl't soo met de processen gaet, en begheer ende wensch ick niet buyten propooste, van goeder herten alle pleyt-siecke Menschen drie Sacken die haer noodich zyn: Een sack vol papier en schriften; een andere sack vol patientie die haer nerghens in meer

noodich is; ende een derde ſack vol gheldts, om daer mede alle hongerighe, tot faveur van hare ſaecken, voorſichtelijck of onvoorſichtelijck te veraſen. Maer dewyle ick alſoo in't jock vanden lof der proceſſen ſpreecke, en ſal't niemandt (weet ick wel) anders verſtaen, of ick condemnere ende verachte de ſelve indirectelijck ten hooghſten ernſtich, uyt hare voorſz effecten, ghelijck als elck een uyt het voorſz bekendt kan zyn. Maer hier zal my yemandt teghen-werpen, Leſer: Ghy vertoont (ſal hy ſegghen) de onmydelijcke quaden en onghevallen der proceſſen, ende ſcheldtſe als de grootſte peſte in een Republijck, Waerom en vertoondt ghy oock met eenen niet der proceſſen remedien, door welcke ſoo groote quaden inde Republijck te ghemoet ghegaen mocht werden? Ende waerom laet ghy ſelfs van deſe proceſſen een civile practijcke drucken, die den Pleyters materie tot twiſten ſuppediteert, ende een ſeeckeren wech wijſt tot procederen? Op 't eerſte zy gheantwoordt, dat de remedien, door welcke men de twiſtighe proceſſen of een worvel voor-werpt, of door welcke die, of verſacht, of t'eenemael ter neder gheleydt werden, my duncken vierderley te zyn, die ick oock veel lichter kan aenwyſen als mede-deelen. Want het eerſte ende voornaemſte remedie tot deſe quaden, werdt ons vande eerſte ende abſolute oorſaeck, namentlijck van Godt ghegheven, in wiens handt alle herten der menſchen zyn, ende naer wiens wenck aller menſchen wil verſacht oft gheneyght werdt, ende die met abſolute macht aller menſchen herten ende gheneghentheden ſtuyrt ende leydt al waer hy wil; ſoo dat, als hy de ſijne wil ſtraffen, hy haer niet minder door proceſſen en oneenigheydt, als door ſieckte ende anderen teghenſpoet en bedwinght. Maer als hy haer tot onderlinghe eenigheydt ende aerdtſche gheluckſaligheydt wil brenghen, ſoo keerdt hy haer herten af vande ghenegentheydt tot procederen, ende buycht die tot broederlijcke eenigheydt. Maer hier werdt vereyſcht dat wy ſijn goedt en Goddelijck in-geven waer-nemen en ghehoorſaem zyn, ſoo dat wy op ſijn ſachtmoedighe inſpiratie ons herten niet en verherden. Deſe remedie dan werdt van ons wel aenghewesen; maer van Godt alleen barmhertichlijck ghegeven dien hy wil. De tweede remedie is, dat die, die procederen ſelfs neerſtelijck inſien wat ſy beginnen al vooren ſy inden twiſtighen ſtrydt komen; datſe alle toekomende moeyten, koſten ende verlieſen eerſt over-legghen, ende hare affecten niets toe en geven, nochte de qualijckberade hertneckigheydt; maer veel eer de oprechte redene ghehoorſamen; hare Vrienden haer Godtſalichlijck radende, ende de Chriſtelijcke liefde, die alle Chriſten menſchen aenghenamer en waerder behoort te zyn als eenich tydelijck goedt, ghehoor gheven. Dit remedie autem kan, metter gratie Godts, elck een bekomen die onderhouden 't gheen Godt haer bevolen heeft, ende 't gheen ſy in deſe ſaecke Godt ende haer even-naeſten ſchuldigh zyn; indien ſy niet liever den ſimpelen naem van Chriſti Diſcipulen ende Ledematen willen hebben, als daer voor ghehouden werden. Het derde remedie meen ick, dat by de Advocaten en Procureurs ſelfs beſtaet, die (ghelijck ick gheſeydt hebbe) ſoo ſy wilden een korten wech ſoude konnen maecken of om de proceſſen niet te beginnen, of te verkorten, of haeſt te termineren, ende ſoude de Republijck een tegenwoordich remedie toe brenghen, 't welcke, dat ſy van herten ſoude moghen doen, ende datſe doch opmerck nemen op hare Eeden ende zielen zaligheydt, bid ende begheer ick van haer om de wille Godts, met alle myn gheneghentheydt. Het laetſte remedie autem, meene ick dat aen de Magiſtraten ende Hooghe Rechters ſelfs hanght, aen welcke het dickmael ſchort dat de proceſſen die niet ontgaen noch afgheraden konnen werden, te raſſcher ofte verlangher getermineert ende gheeyndicht werden. Want ſoo ſy ſorghe droeghen (ghelijck in Vranckrijck) dat

dat alle processen binnen drie Iaren getermineert wierden, ofte datmen vervallen was vander instantie, waerlijck de processen soude onse Republijck minder kosten ende minder verdriets toe-brenghen, ende soude met meerder ghemack soo aengheleydt, als gheeyndicht werden, ghelijck de Rechten selfs statueren, datse soo haest moghelijck is, behooren getermineert ende geeyndicht te werden, *L. properandum in prin. C. de Iudiciis.* Waer mede over een komt, *Bald. in proœmio. C. in §. Quibus in 2. colu. versic. Quæro.* daer hy seydt: Datter 't ghemeen profijt aen gheleghen is, de langheydt ende verwerringhe der processen af te snyden. Hier mede accordeert oock *D. Barth. Chassanæus*, die de costuymen van Borgondien beschrijft op de woorden, *Nous eussent estez*, num. 1. folio 6. Maer waer toe staen ick hier op bewijs-reden, dewyl de saecke selfs spreeckt ende openbaer is, hoe veel ghemacks de verkortinghe van processen bybrenght, ende hoe veel quaedts daer voorts komt inde Republijcque uyt de langhduyrighe sleypinge der selver, als die in gheen drie, maer oock in geen twintich, dertich, jae somwylen wel in gheen tsestich Iaren en konnen getermineert werden? Wie isser, ick bids u, die ghelooven sal dat in dusdanighe langhduyrighe processen oprechte Iustitie ghepleecht werdt? Seeckerlijck al houdtmen 't eynde ende de uytspraeck van soodanighen proces voor billick, soo en sie ick nochtans niet hoemen 't proces selfs ende de sleypinghe van dien anders sal achten als gheheel onbillick, in welck de kennisse vande saeck meest te niet ghegaen is; de partyen ondertusschen ghestorven; die een gherechtighe saecke hebben tot armoede ghebracht; wijf ende kinderen door de kosten uyt-gheput, van haer eyghen goedt verstooten, ende door honger en vuyligheydt vergaen zyn; tot welcke quaden de Magistraten wel soude hebben konnen voorsien, indiense neerstiger gheweest waren om de saecken te termineren. Maer dese onschuldighen haer ghemeenlijck daer mede, datse niet ghehouden zyn inde saecke voorts te gaen als partyen selfs niet voort en procederen: Maer hoe rechtveerdelijck 't selve van haer geciteert werdt sal noch 't eenigher tydt den dach des Heeren verklaren. Dewyl sy sien dat de eene partye te arm wordt om voort te procederen, ofte van ghebreck sterft, ofte dat om eenighe andere occasie 't proces aende naghel gehanghen werdt, waerom en dwinghen sy partyen niet ex officio om voorts te varen? waerom en vorderen sy niet alles totter decisie vande saeck? Waerom en soecken sy hier niet meer Godt de fonteyn vande Iustitie als de quade costuyme te behagen? Maer daer is ghenoech af. Siet nu, Leser, wat ick u op 't ander antwoorde. Ick hebbe voorghenomen ghehadt dese Civile practijcke uyt te laten gaen, niet met soodanigen meeninghe, om eenighe door desen onsen arbeydt op de processen te instrueren, op te hitsen, moet te gheven ende vyerigher daer toe te maecken, 't welck my dunckt dat een eerlijck ofte godsalich man niet toe en komt, anders en soude dat ghemeene woordt op my niet qualyck passen: Zyt ghy een goedt Jurist, Soo zyt ghy een quaedt Christ. Dat is: Soo ghy een goedt Rechts-gheleerde zyt, soo zyt ghy een quaedt Christen. Maer ick hebbe hier heel wat anders voor ghehadt als dat ick hier het hatighe ampt van procederen soude hebben willen leeren, maer hebbet veel meer daer toe laten drucken, op dat, een yeder dit ghesien hebbende, die sich gheluckich soude moghen achten die gheheel vry zyn van't monster-dier der processen: Ten anderen oock om die de rust lief hebben, door dese soo moeyelijcke ende verwerde toe-bereydinghe der processen, door soodanighe merckelijcke kosten, ende soodanighen twyffelachtighen uytkomst (want ghelijck inden oorlogh, soo is oock altijdt inde processen den uytkomst onseker) wel overleydt zynde, ende met jeuckeringh van procederen ghekittelt wierden, eenichsins van't aenleggen ende vervolghen der selver processen afkeerich te maecken, ende

haer

haer te beter te leeren sich voeghen tot een vrundelijcke transactie. Eyndtlijck dat inghevalle yemandt door een anders quaetheydt teghen reden en billickheydt tot procederen verweckt, ende door een geordineerde nootsaeckelijckheydt ghedreven, ende in alle manieren, of hy wil, of niet en wil, tot pleyten ghetrocken wierdt, dat die in dit ons handt-boeck yets soude moghen vinden, 't welck hy soude meynen tot sijn ende sijns saecken voorstandt eenichsins te konnen dienen. Ende op dat hy te seeckerder wete wat hem soo voor, in, als naer 't proces te doen staet, soo sal hem dat onse practijcke als met de vingher wysen, ende op alles instrueren. Ick hebbe u nu vertoont de onghevallen die uyt de processen ontstaen, ende der selver remedien; ick hebbe reden gegheven waerom ick dit boeck heb laten uyt-gaen, is overich dat wy nu de saecke selfs ende onse practijcke by de handt nemen.

BESCHRYVINGE

VANDE WERELTSCHE IVSTITIE.

Gunst, Neef.
Silver.
Taelmaen, Advocaet.
Vocht, Aennemer.

Versmaetheyt, Ellendigheyt.
Armoede.
Onnoselheyt, Waerheyt.
Weduwe, Weesen.

Een yegelijck.
't Ghemeene Volcxken.
Ghemeynte.

De Hel.

Het Paradijs.

Beschryvinghe vande VVereltsche Justitie.

IVSTITIE is een deucht die elck een gheeft 't gheen hem toe-komt, seyt Cicero.

Verdeelinghe.

Iustitie werdt geconsidereert nae elck eens natuyr, conditie, ampt, staet ende persoon; ende is daerom oock tweederley.

Te weten
- *Goddelijcke, door welcke Godt is*
  - *Een rechtveerdich Godt.*
  - *Een rechtveerdich Heer.*
  - *Een rechtveerdich Rechter.*
- *Menschelijcke, andere*
  - *Iudicieel.*
  - *Vniverseel.*

Een rechtveerdich Godt.

DE Justitie Gods, namentlijck door welcke hy ghesceydt werdt een Rechtveerdich Godt te zyn, is de godtheydt Godts selfs, die dat goedt gheeft dat den waren Godt toe-komt, ende dat van niemandt anders en kan ghegheven werden, namentlijck door welcke hy schept ende maeckt 't geen niet en is; door welcke hy alle 't geschapen voedt, vermeerdert, regeert ende behoudt; waerom hy oock 't hooghste goet ghenoemt werdt, om dat alles van hem komt, ende alles van hem onderhouden werdt: Item door welcke hy den bekeerende hare sonden uyt loutere goedtheyt vergeeft. Ten welcken eynde geseydt werdt inden 51 Psalm: Bevrydt my Heer van myne misdaedt, Godt van myne zaligheydt, ende myn tonghe sal uwe gherechtigheyt verbreyden, dat is, uwe goedtheyt ende ghenade, die ghy daer mede betoont; dat ghy zyt sacht, goedertieren, vredelijck, mildt, goedt-dadich, soo wel den quaden als den goeden, langhmoedich ende bermhertich voor de zondaers, die ghy daer ghyse soudt konnen bederven, niet en bederft, maer behoudt, ende met weldaden noodicht om op u te betrouwen.

Een rechtveerdich Heer.

DE Justitie Godts, door welcke hy een rechtveerdich Heer is, is, door welcke hy van hem selven, ende niet door eens anders recht, heeft rechtveerdighe heerschappye, volkomen recht, ende volkomen macht tot al 't gheen hy ghemaeckt heeft, ende door eyghen ende volkomen recht vry besit; soo dat hy sonder yemandt ongelijck te doen, lief heeft ende behout die hy wil, ende haet, verhert, verkeerde sinnen gheeft, ende oock bederft die hy wil. Ende dewijl hy soo doende niemandt ongelijck en doet, en kan hy oock van gheen ongherechtigheydt beticht werden, die den rechtveerdichsten Heere is van alle 't ghene hy besit. Want onrechtveerdigheydt en heeft gheen plaets daer geen onghelijck en ghschiedt. Soo hy lief heeft ende behoudt, soo heeft hy lief ende behoudt het sijne, ende verklaert de goedtheydt van sijn heerschappye. Soo hy ha

haet ende verderft, soo haet ende verderft hy 't ghene hem toe-komt, ende dat vermach hy te doen door de alder-rechtveerdichste heerschappye, door welcke hy van sijn eygen goedt alles wat hy wil als een Pottebacker van sijn kley mach disponeren. Maer dewyl dese oneyndelijcke ende volkomen heerschappye over 't sijne, ende 't gheen hem onderworpen is, gheen mensch ter werelt en is ghegeven, daerom en konnen de menschen dese Justitie van heerschappy sonder ongerechtigheydt over de hare niet exerceren. Want yemandt haten, verherden, obstinaet maecken tot quade begheerten, tot vuyligheydt ofte verkeerde sinnen brenghen; dat hy niets en verstae, of sich bekeere, is wel in God, als die volkomen heerschappye over de sijne heeft, rechtveerdich; maer inde menschen is 't selve onrechtveerdich. In dese Justitie dan van heerschappye moet men onderscheydt maecken tusschen de Justitie Godts ende de Justitie der menschen, volghens beyder natuyr; ende men moet sien hoedanighen Iustitie van heerschappye God, als Heer van alles, ende hoedanige den mensch over sijne naesten ende mede-leden toe-komt, daer wy hier naer af sullen spreecken.

Een rechtveerdich Rechter.

DE Justitie Godts door welcke hy een rechtveerdich Rechter is, werdt uyt-ghedruckt inden sevenden Psalm: Godt is een rechtveerdich Rechter, sterck ende lanckmoedich; Ende inden vyftichsten Psalm: De Hemelen sullen sijn rechtveerdigheydt bootschappen, dewyl Godt Rechter is, 2. Tit. 2. De Heere een rechtveerdich Rechter sal 't my te dien daghe weder-geven. De Iustitie Godts dan door welcke hy een rechtveerdich Rechter is, bestaet in seven conditien die een rechtveerdig Rechter toe-komen.

Te weten:

- Dat hy de Iustitie lief heeft ende 't quade haet.
- Dat hy niet doof en is om de verdruckten te hooren.
- Dat hy 't gheroep vande saecke hoore ende tot sijne Vierschaer toelate, al en roepen de verdruckte selfs niet.
- Dat hy in 't Gherechte noch op persoonen, noch op gaven en sie, maer naer billickheyt soo wel voor de Armen als voor de Rijcken oordeele.
- Dat hy sententie pronunciere die met de waerheydt vande saeck over-een-komt, dat is, dat sijn oordeel goedt ende rechtveerdich zy.
- Dat hy niet alleen pronuncierende recht en segge, maer dat hy oock metter daedt sijn vonnisse executere, namentlijck dat hy de onschuldighe bevryde, ende de quade straffe.
- Dat hy inde executie van sijn vonnisse soodanighen goedertierentheydt betoone, dat in hem geen specie van wreetheydt en blijcke, maer daer meer op sie, dat hy niet terstont en bederve dien, daer hy over moet vonnissen, maer dat hy soo veel mogelijck is, soodanigen vonnisse wyse, dat hy behoude die hy behouden kan.

Dese conditien komen Godt eyghentlijck toe, ende men moetter Godt om bidden.

GOdt is rechtveerdich, ende heeft de rechtveerdigheydt lief, Psal. 10. Ghy haet allen die boosheydt wercken, Psalm. 5.

Ghy

Ghy en sult Weduwen noch Weesen schade doen, soo ghy haer gekrenckt sult hebben, sullen sy tot my roepen, ende ick sal haer verhooren, Exod.22.

Cain wat hebt ghy ghedaen? Siet de stemme des bloedts uws Broeders roept tot my vander aerden, Gen.4. b.

Godt en ontfanght noch persoonen, noch gaven; doet den Weesen ende Weduwen recht, Deut.10.

Ghy zyt rechtveerdich Heere, ende u vonnisse is oprecht, Psalm.18.

Dat hy autem niet alleen met woorden, maer oock metter daedt vonnisse wijst, met de de onnoselen te beschermen, ende de quaet-doenders te straffen.

Item dat hy in sijn vonnissen sijne goedertierenheydt niet en vergeete, is kennelijcker door de daghelijckse exempelen als door schriftuyr-plaetsen. Ende al-hoe-wel hy niet terstont vonnisse en wijst, ende naer verdienste straft, hy en handelt daerom niet onrechtveerdich, om dat hy niet alleen Rechter, maer oock Heer is, die met de sijne doet 't gene hy wil. Item hy is een God die van natuyren barmhertich ende langhmoedich is.

Menschelijcke Iustitie.

GHelijcker gheen verghelijckinghe van't eyndelijck tot het oneyndelijck en is, soo en kan daer oock gantsch gheen verghelijckinghe wesen vande menschelijcke Iustitie tot de Goddelijcke. Soo wy de natuyr vanden verdorven mensch insien, soo en heeft den mensch gantsch gheen Iustitie, soo Paulus ghetuycht tot den Romeynen aen't derde. Daer en isser (seydt hy) niet een rechtveerdich. Soo wy op de Iustitie, dat is, 't gheloof, de Godsaligheydt, een onbeschuldelijck leven ende goede wercken, die Christus in ons werckt, letten, die en is oock selfs met de Iustitie Godts niet te verghelijcken, die van sijn natuyr door sich selven ende oneyndelijck rechtveerdich is. Maer de mensch heeft sijn rechtveerdigheydt, soo hy eenighe heeft, vande Goddelijcke rechtveerdigheydt ghekregen, ende behoort de selve, voor soo veel als in hem is, naer den reghel vande Godlijcke rechtveerdigheydt te schicken. Ende hoe yemandt sijne rechtveerdigheydt, midts naer-volghende de Goddelijcke rechtveerdigheydt, beter uyt-druckt, soo veel te rechtveerdiger sal hy van elck een geacht werden. Want den mensch en kan in geen manieren alle de deelen vande Goddelijcke rechtveerdigheyt naer-volgen (als zyn vande scheppinge, behoudinge ende stuyringe &c.) noch Godt en vereyscht oock soodanigen perfecten Iustitie van ons niet die de menschelijcke krachten te boven gae, maer alleen soodanigen die binnen de palen van sijne ghebođen ende de onderwysinge van sijn Hemelsche leer vervaet is, naer den staet, ampt ende gaven van elck eens natuyr. De menschelijcke Iustitie dan is tweederley, te weten, judicieel ende universeel.

Iudiciele Iustitie.

DE Judiciele Justitie is die ghene die den Rechteren, Koninghen ende Magistraten competeert, die wy oock ordinaire noemen, om datse de menschen van God, om de wereltsche saecken te modereren, ghegheven ende gheordonneert is, ende die elck een sonder exceptie, van een eenich persoon, behoordt onderdanich te zyn, soo dat die dese Ordonnantie wederstaet, niet den mensch, maer Godt, ofte Godts ordonnantie wederstaet, ghelijck Paulus seydt Romeyn.13. Duncken my daeromme die ghene onwijsse-

onwijsselijck te doen, die soo stout zyn datse de beschreven wetten ende de ordinarie Justitie uyt haer privé affecten lichtveerdelijck aenvallen, violeren ende bevechten. Isser inde wetten ende menschelijcke instellinghe door de langhduyrigheydt van tijdt, verdorventheyt ende blintheydt der menschen, ofte liever door de vlytigheyt des Duyvels yet quaets ingekropen, dat, of verbeteringhe, of t'eenemael te niet doeninge vereyscht, ofte dat schynt te behooren gereformeert te zyn naer 't voorschrift vande Goddelijcke wet, ende tot nut van't volck Godts; dat moet eerstelijck van Godt, die den alder-wijsten ende rechtveerdichsten Regeerder is van alles dat inden Hemel ende op der Aerden is, ghedaen werden; die wil dat wy in dese saecke alle aen sijn goedertierentheyt hangen, ende dat de selve reformatie hem ende sijne eer alleen toe-geschreven werde. Ten anderen moet oock dese reformatie, ofte veranderinghe van ordinaris macht, van Koningen, van Raden, soo particuliere als universele, ende niet van eenighe privé menschen verwacht werden, ten ware dat die ordinaire macht soo verdorven ware datse geen gelijckheyt en had met de Justitie ende Goddelijcke instellinghe, maer datse de selve veel eer contrarie was, ende tegen de eere Gods ende tot tyrannie tegen Gods volck ghebruyckt wierdt. In welcken ghevalle Godt selfs door sijne Judiciele ende wreeckende Justitie als hy wilt, sijn vloer sal suyveren, ende sal de tyrannighe ende onverstandige Princen (die hy somwylen om de sonde des volcks, in blindtheydt ende tyrannie laet regeeren) die sijn eer ende de gemeene ruste schadelijck zyn, van hier wechnemen, ende sal sijn geest in andere manhaftige ende Godsalige Princen verwecken, die naer de ware Justitie sullen hongeren en dorsten, die de menschelijcke wetten gesuyvert zynde, de Goddelijcke wetten te beter sullen doen onderhouden, als zyn gheweest *David, Iosias, Ezechias, Theodosius, Constantinus* ende meer anderen, soo in't oude als in't nieuwe Testament, die Godt over sijn volck ghestelt heeft om alle dwalinge uyt sijn Kercke wech te nemen, ende de ware Religie te bevestigen. Maer dit en passant, ick keere nu weder tot den ordinaris Rechter.

Een rechtveerdighen Rechter.

HEt is een rechtveerdich ordinaris Rechter, die de seven voorsz conditien van een rechtveerdich Rechter, volkomentlijck uyt-druckt, presteert, ende in't oordeelen van saecken des volcks Godts sich niet minder goedertieren ende beleeft, als voorsichtich ende neerstich Executeur betoont, de onnoosele beschermt, ende de schuldige Borghers soo straft, dat hy liever heeft datse door verbetert, als bedorven werden. 't Exempel van dusdanighen rechtveerdighen Rechter hebben wy een weynich te vooren met sijn coleuren afgheschildert, 't welck ick wilde dat alle Rechters metter daedt uyt-beelden.

Universele Justitie.

UNiversele Justitie is, die niet alleen den Rechter in't particulier, maer oock in't generael elck een betaemt, ende die Godt van alle menschen vereyscht: Dese bestaet inde ware liefde tot Godt ende tot sijn even-naesten, namentlijck dat wy Godt voor al, ende ons even-naesten om Godes wille lief hebben. Maer niemandt en kan Godt sinceerlijck lief hebben, als die te voorens perfectelijck weet wie, ende hoedanich Godt is. Want wie heeft oyt yets, 't gheen hy niet en kost, lief ghehadt? Dese ware kennisse Godts volcht dadelijck de ware liefde Godts, den waren dienst Godts,

ende

ende de ware onderhoudinghe vande geboden Godts, welckers verſloffinge uyt blindtheydt ende onbekentheydt vanden waren Godt voort-komt. De liefde autem tot ſijn even-naeſten vloeyt uyt de ware ende perfecte liefde Gods, als uyt haer eerſte fonteyn, ſoo dat dit het eenige ende ſeeckerſte argument is dat wy God waerlijck lief hebben, dat wy oock ons even-naeſten van herten beminnen, dat is, dat wy de liefde die wy tot God hebben, aen ons even-naeſten opentlijck doen blycken, ende onſe mede-ledige broeders onſe hulpe toe-bieden, welcke hulpe wy ſien dat in het menſchelijck lichaem 't eene lidt het anderen doet ende preſteert. Godt die vereyſcht dan van elck een van ons in't generael.

Dat wy hem wel te recht kennen, 't welck Chriſtus gheſeydt heeft het eeuwige leven te weſen, Ioan. 7.
Dat wy hem ſinceerlijck lief hebben.
Dat wy hem ſinceerlijck eeren, naer 't voorſchrift vande Hemelſche leere, ende ſijnen wil inde thien geboden uyt-gedruckt.
☞ Dat wy ons naeſten lief hebben als ons ſelven.
Dat wy onſchuldichlijck leven in't regard van elck een.
Dat wy niemandt yet doen dat wy niet en willen dat ons ghedaen werdt.
☞ Dat wy niemandt en haten al heeft hy't ſchoon verdient.
Dat wy niemandt en oordeelen als die openbaerlijck quaedt is, ofte uyt ſeeckere reden waerdich geoordeelt te werden.
Dat wy niemandt obſtinaet en maecken in't quaedt.
Dat wy niemandt onmogelijcke dingen op en leggen.
Dat wy eyndtlijck alles 't gheen met de broederlijcke liefde ſtrydt, neerſtelijck vlieden.

Dit is, ſegh ick, 't geen de Chriſtelijcke liefde vereyſcht, ende Godt ons doorgaens voorſchrijft om de ware Iuſtitie te onderhouden, ſoo dat, die dit niet naer en komt, maer verſloft, jae 't contrarie doet, ſoo veel ſcheelt het dat die ſich rechtveerdich voor Godt moet houden, dat hy van hem hier naemaels onrechtveerdich ſal gheoordeelt werden.

Eenighe uytſpraecken vande Iuſtitie.

1 Iuſtitie is de Son des aerdtrijcks.
2 Iuſtitie is 't ooch ende de Koninginne vande Werelt. Ariſt.
3 Gelijck de Son nootſaeckelijck is voor de Werelt, ſoo is oock de Iuſtitie noodich.
4 Neemt de Iuſtitie wech, ſo ſult ghy de Son uyt de Werelt wech genomen hebben.
5 Als de gerechtigheyt wech is, en helpt de ſterckte niet.
6 Waerheyt is de Moeder vande gerechtigheydt.
7 De Iuſtitie eens Konings is, de ootmoedighe te ſparen, dat is, te beſchermen, ende de hoovaerdigen t'onder te brengen.
8 Iuſtitie vervaet alle deughden.
9 Laet de Werelt vergaen, ende laet Iuſtitie gedaen werden.

Matth. 5.

Gheluckſalich zynſe die nae Iuſtitie hongeren en dorſten.

Proverb. 14.

Iuſtitie verhoocht een volck.
De wech van Iuſtitie ende barmhertigheydt ſal leven ende glorie vinden.

Esaiæ 56.

Leert Iustitie, ghy die de aerden bewoont.

August.

Door Iustitie alleen werd een Republijck opgehouden, to.5.col.132.b.
Sonder Iustitie en kan Iupiter selfs geen Prins wesen, to.5.col.134.d.
Daer en is geen Iustitie daer 't oprecht geloof ontbreeckt, to.4. col.110. 6.b.
De ware Iustitie is in een Republijck daer Christus regeerder is, to.5. col. 1349. a.
Christus is 't Hooft vande Rechtveerdigen, to.8. col.302. c.
Ten is geen Iustitie die de mensch van God scheyt, to.5.col.1179.a.
Niemant is rechtveerdich als door Christum, to.7. col.878.a.

Chrysost.

Iustitie is de gantsche philosophie vande ziel.

Methodius.

Iustitie is een geheele onderhoudinge van alle de gheboden.

Theognis.

Iustitie vervaet in sich alle deuchden.

Epictetus.

Een oprecht ghemoet en kan gheen ongelijck doen.

Xenophon.

Vele spreecken gerechtigheyt, ende doen ongerechtigheyt.

Mænander.

Een rechtveerdige en weet gheen middel om te beschadigen.

Philemon.

Hy is rechtveerdich, die konnende beschadigen, niet en wil.

Agesilaus.

Daer gheen Iustitie en is en helpt gheen sterckte.

Verklaringhe vande afbeeldinghe vande Menschelijcke Iustitie.

SIet, goedt-willige Leser, hier stellen wy u de afbeeldinge vande wereltlijcke Iustitie wat breeder voor ooghen: midtsgaders verscheyde persoonen die op verscheyde manieren, voor haer, de gonst vande Iustitie willen verkrygen. Ende dat sommige uyt gerechtige oorsaecken, als dien de Iustitie somwylen blindt ende doof is; sommighe uyt ongerechtige oorsaecken, dien de Iustitie by naer altijt goedertieren ende gunstich is. Maer wee den ghenen die dusdanigen persoon van Iustitie aen doen, ghelijck wy u terstont soo met bewijs-reden als met exempelen door de behoorlijcke uytlegginghe vande persoonen sullen bekent maecken. Want hier siet ghy voor eerst de Iustitie met twee aengesichten, te weten de eene zyde siende, ende de ander zyde met een bandt omb onden ende blindt, op haer stoel als voor de Vierschaer sittende; hebbende in haer rechter-handt een schuddent bloot sweert, ende in haer slincker-handt een hanghende schael. Voorts aende rechter-zyde daerse siende afghebeelt werdt, siet ghy blyde ende aenghename persoonen, als faveur, vrunden, neven, maeghschappen, weldadigen ende

rijcken, ende dierghelijcke meer die alle 't aenghesicht vande Iustitie naer haer trecken, haer gunst verwecken, ende tot hare intentie brengen. Maer aende slincker zyde daer sy blindt ende met een bandt bewonden is, staen andere persoonen gheheel onderscheyden van de bovenste, als haet, armoede, ghebreck, onnoselheydt, der Weduwen soberheyt, der Weesen swackheyt, ende wat voorts van sich selfs swack ende ellendich, ende met geen voorspraeck onderstut is, maer alleen met de hoope van Iustitie; die haer nochtans de oogen van sachtmoedigheydt sluyt, ende de selve allen machtighen, rijcken, ende gunstigen open doet. Onder de voeten van de Iustitie siet ghy legghen, onder de persoon van Boer 't arm ende verworpen volck dat de naem van een yegelijck gegeven werdt. By dit volck, ende alle andere verslagene menschen is het hemelsche Paradys geschildert, 't welck sy allegader naer dese ellenden, naer veel onghelijcks, 't welck sy wel swaerlijck, doch met een lydsamich gemoet gheleden hebben, met goedt gheloof ende hoop van beter Iustitie te verkrygen in't toekomende ende dat waerachtige leven, hoopen deelachtich te zyn. Ende alle dese persoonen sullen wy doen met de Iustitie t'samen-spreecken, ende hare goedertierenheydt, gratie ende goedtwilligheyt versoecken. Maer eerst ende alvooren sullen wy de andere eyghenschappe vande Iustitie, behalven de voorsz, vertoonen. De Justitie dan in de stoel sittende, gheeft te kennen dat alle bedienaers vande Iustitie moeten sitten, *Argumento l. Quisquis, in fine, C. de postulan. l. A procedente,* C. *de dila. & in Autentico. Vt ab illustrib.* §. *Sancimus, colla.* 5. Dat is, dat den Rechter in't wysen vande vonnissen moet hebben een gherust vry hert, ende suyver van alle menschelijcke affecten. 't Welck oock de Heylighe Schrifuyr in veel plaetsen bevesticht, ende voornementlijck Exod. 18. daer wy lesen dat Moyses vanden ochtent tot den avondt geseten heeft om het volck te oordeelen. Ende Ioan. 19. leestmen dat Pilatus ter Vierschare gheseten heeft, op dat hy sententie, hoe-wel onrechtveerdighe, soude pronuncieren tegen Jesum. Ende te recht moet den Rechter al sittende de sententie pronuncieren: Want in't rusten ende sitten werdt de ziele wijs ende voorsichtich, *Aristotele teste. 7. Physicorum lib.* Dat de Iustitie met twee aenghesichten geschildert werdt, gheeft te kennen dat de bestierders vande Iustitie niet alleen eene van partyen een vrundelijck ghesicht moet thoonen, maer datse dat op beyde de partyen even gelijck moeten strecken, van beyder partyen saken even goedertieren kennisse moeten nemen, ende sonder eenighe uytneminghe van persoonen, 't ghene van de saeck is ghetrouwelijck ende ongecorrumpeert oordeelen, ghelijck Godt vermaendt Levit. 19. En considereert de persoon van eenen armen niet, noch en eert het aengesichte van eenen machtigen niet, maer oordeelt uwen naesten rechtveerdichlijck. Ende wederom Deut. 1. Daer en sal gheen verschil van persoonen zyn: Ghy sult eenen kleynen soo wel hooren als eenen grooten, en neemt niemandts persoon uyt om dat het Gods oordeel is. Dat wy autem alhier de twee-geaensichte Iustitie exhiberen, aende eene zyde siende, ende aende andere zyde blindt. Daer mede stellen wy u een afbeeldinghe vande wereltsche Iustitie voor, maer die bedurven, ende niet behoorlijck, ende dat tot de grootste infamie ende schande van die Rechters die soodanighen onbillicken, met twee aenghesichten, ende voor God (wiens persoon sy inde vonnissen sustineren) vervloeckelijcke Iustitie niet en vreesen aen te nemen. Wy en stellen u dan alhier geen met twee aengesichten voor, van beyde zyden even lieflijck, even siende, even geneycht ende even vlytich zynde. Want dese Iustitie komt God alleen toe, ẽn die die Gods Iustitie na-volgen, 't welck wel van elck een behoort gedaen te werden. Maer wy exhiberen de wereltlijcke Iustitie die affecten onderworpen, ende nae de manieren der menschen nu loopen, dickmaels gecorrumpeert ofte niet gheheel billick is. Daer zynder niet te

min die de Iustitie maer met een aengesichte gheschildert vertoonen, maer die geheel blindt, ende beyde de ooghen met een bandt ombonden als de Iustitie toekomende ten regarde van beyde de partyen blindt te zyn, ende geen van beyden eenich ghesicht van gunst of haet te gheven. Voort de schael (die ghy inde slincker-handt vande Iustitie siet) gheeft des Rechters sorchvuldige ondersoeckinghe, opmerckinge ende volkomen kennisse van saecken ende partyen te verstaen, soo dat hy eerst van't onderscheydt ende de waerheydt der saecken kennisse moet nemen, eer hy sich stelt om vonnis te wysen. Ghy siet daer-en-boven dat de Iustitie in haer rechterhandt een bloot sweerdt heeft, waer door ons te kennen gegeven werdt, dat een billick Rechter, naer volkomen kennisse van saecken, 't swaerdt moet aennemen, om daer mede een quade saecke van een goede te scheyden, den onnoselen te beschermen, vry ende vranck te maecken, ende den schuldighen sonder dissimulatie rechtveerdelijck te straffen. Gelijck Paulus seydt tot den Romeynen aen't derthiende Capittel spreeckende van een Rechter. Den dienaer Godts (seydt hy) draeght het t'uwen goede; maer soo ghy quaet ghedaen hebt, soo vreest; want hy en draeght het sweerdt niet sonder oorsaecke. Want hy is Gods dienaer, ende een wreecker van die gene die quaet doen; ende B. Petrus seyt, dat de Rechters gesonden zyn tot wraeck vande quaet-doenders, maer tot lof vande goeden, 1 Pet. 2. Wort daeromme dusdanige billicke ende ware Rechters alle gelucksaligheydt vanden Heere belooft, als inden 105. Psalm. Glucksalich zynse die recht ende Iustitie doen t'allen tyden; ende inden 40 Psalm. Glucksalich die nae de Armen ende ghebreeckelijcken vraeght, want in sijn quade dagen sal hem God verlossen. Ter contrarie autem dreycht hy met alle quaet ende ongheluck den onrechtveerdigen Rechters, als Deuter. 27. Vervloeckt zy hy wie het recht des vremdelinghs, der Weesen ende Weduwen buycht, &c. Maer vermits van verscheyden de oprechtigheydt vande Iustitie aengevochten werdt, die alle de reynigheyt vande Iustitie soecken te bederven, als zyn goetgunstige, vrienden, bloetverwanten, familiaren, rijcken, &c. daer de Iustitie selfs voor wijckt, een siende ende vrolyck wesen toont. Ende van anderen ter contrarie te vergheefs gesolliciteert, aengeroepen, of liever te hulpe versocht werde, als zyn versmaetheydt, haet, onnoselheydt, armoede, &c. daer sy haer teghen verhart, die sy een duyster, onwillich, stuers ende afkeerich wesen thoont. Daerom hebben wy alle dese persoonen (gelijck wy te vooren geseydt hebben) met de Iustitie selfs t'samen-spreeckende ingevoert. Ende voor eerst vertoont sich de gunst voor de Iustitie, daer sy aldus mede spreeckt.

Neef, Gunst.

MYn nichte ende soetste vriendinne Iustitia, wy hebben een proces voor uwe Vierschaer, tegen versmaetheyt ende ellendigheyt onse hertneckichste vyanden, die ick en weet niet door wat reden ons schynen 's rechts billickheyt te willen ontnemen. Soo bidden wy u dan dat ghy, gedenckende onse oude ende vaste vruntschap, ende onse soo vaste maeghschap, ons (soo veel de rechten van liefde toe-laten) faveur van Justitie doet, ende van dese onse slechte ende arme vyanden beschermt ende bevrydt.

Versmaetheydt, Ellendigheydt.

IUstitia alderbillickste meesterse der saecken, en siet, wy bidden u, ons slecht habijt, noch onse versmadelijcke persoonen niet aen, maer overweecht met een ghelijckformighe

mige schael 't geen vande saeck is: maer oordeelt, ende neemt ons arme van elck een versmade, verworpen, ende met swaren haet verdruckte, aen, beschermt ende verantwoordt ons, voornementlijck tegen uwe gunstighe neven ende maeghschappen, die op dese uwe gunste steunende, ons ellendige hovaerdichlijck onderdrucken, ende met gewelt al wat ons toe-komt soecken te ontnemen. Ende wy bidden u, keert uwe oogen niet op onse persoonen, maer op de wille Godts, die soo vlytich door Ecclesiasticum in't elfde tot u roept, als hy seyt: Ghy en sult niemant prysen om sijns grooten aensiens wille, noch niemant verachten om sijn slechten aensiens wille, daer Godt 't Rechters gemoet niet en wil keeren tot die dingen die de uytterlijcke sinnen ende affecten flatteren, nochte die versmaden die uyterlijck alleen ellendich schijnen. Maer hy wil veel eer datmen den dese alle mededogentheyt thoone voor alle anderen, soo dat hy door S. Jacob int tweede Capittel soodanige onbermhertige Rechters met dese woorden vervaert maeckt. Hy sal sonder medelyden geoordeelt werden die de Armen geen medelyden betoont en heeft. Idem 4. Soo wie der werelt vrundt wil zyn, die wert Godts vyandt gestelt. Ende Christus kent sijne Apostelen soo verre voor sijne vrunden, als sy neerstelijck uyt-voeren 't gene hy bevolen heeft, Ioan. 15. Ende en kent geen maeghschap als dier ghener, die de wille sijns hemelschen Vaders doen, Matth. 12. De wille autem des Hemelschen Vaders is, dat den Rechter sonder eenich respect van persoonen elck een naer de billickheyt recht wyse. En weest dan lieve Rechter gheen aennemer van persoonen, Iacob. 2. Ende en oordeelt niet naer het aensien, Ioan. 7. Prov. 24. Maer wilt ghy u naer uwe vrunden accommoderen, dat dat gheschiede tot de Altaren toe ghelijck Pericles van Athenen seydt. *Ellendigheyt.* Waerom singt ghy te vergheefs, lieve broeder, een dooven bewys-reden voor? waerom opent ghy de waerheyt voor de blinde Iustitie? ende gaet noch al voort u selven met roepen, buygen ende schreyen voor dese trotse en hoovaerdige Justitie moede maecken? 't Is al te vergeefs dat ghy roept, ende ghy tercht de onwillige Iustitie meer als ghy die tot uwe partye buycht. Siet hoe sy de ooghen van ons af-gekeert, ende naer hare vrunden en maghen toe-gekeert heeft. Laet ons daeromme van hier gaen, ende onse saecke Godt, die de vrundelijckste Voorstander van alle ellendigen is, bevelen. *Versmaetheyt.* U raedt behaeght my wel, maer laet ons eerst de woorden van Iustitia lijdsamelijck aenhooren, want sy keert haer, om met de haren te spreecken. Weet mijne neven ende aengename gunstige vrunden, datter niets en is dat ick u soude willen weygeren. Weest daeromme op morgen hier tegenwoordich ende ghy sult van ons sententie verkrygen die uwe wenschen niet contrarie sal zyn. *Ellendigheyt.* Heb ick niet wel geseyt dat wy verworpen souden werden? Laet ons tot Godt onse veylichste vryheydt onsen toevlucht nemen. Maer siet daer: Wat monster komt daer t'eynde aesem ende gheheel besweet nae de deure van Iustitia loopen? Wee my 't is Silver, een monster gheswollen van gierigheyt, met gelt vol gestopt, ende seer recommandabel aende Koninginne Iustitia. *Versmaetheyt.* Hey ick sie oock dat de Armoede haer mede derwaerts haest, sy hebben mogelijck beyde voor den selven Rechter hare saken te verrichten. Laet ons verachte dan vertrecken, ende plaets verleenen.

Silver.

MEt hoe veel arbeyt ende hoe veel sweet ick tot uwe Vierschare, ô goedertierenste Koninginne Justitia, gekomen ben, kont ghy uyt myne mismaecktheydt wel sien, hoope daerom oock dat ghy mijne saecke te favorabelder sult zyn, die hier voor uwe Vierschaer geventileert ende ghedisputeert werdt, teghen dese verdroochde armoedi-

die ghy siet die my teghen recht en billickheyt soo veel spels maeckt. Van welcke soo ghy my beschermt ende mijne saecken gunstich zyt, ghy sult bevinden dat ick teghen uwe goedertierenheyt nimmermeer ondanckbaer en sal zyn. Ick hebbe dese borsen die ick mildelijck t'uwen gunste sal uyt-schudden : Daer-en-boven twee Paerden, ende twee Oxhoofden met Cretischen Wijn, welcke ick u beloove in teecken van danckbaerheydt; ick bidde dat ghy slechts mijne saecke favorabel zyt.

Armoede.

ICk arm ende slecht man van kleynen fortuyne, ghedruckt met ghebreck van alle dinghen, ende t'eenemael gedestitueert van menschelijcke hulp, vluchte tot uwe sachtmoedigheydt, ô goedertierenste Iustitie, obtesterende, soo vriendelijck my mogelijck is, uwe beleeftheyt, dat oock u onwederstaenlijcke billickheyt my niet en verlate, ende mijne saecke niet en versloffe, noch sijn aenghesicht van my arm mensch en trecke, maer my 't selve ter contrarie vrundelijck, goedertieren ende aenghenaem aenbiede. 't Ghene mijne armoede niet en kan recompenseren sal u de Goddelijcke bermhertigheydt overvloedelijck verrijcken. Ick hebbe te doen met eenen vervulden Rijcken, ende die veel gheldts heeft, die op sijn goedt steunende mijne saecke soeckt te verderven; ende dat sal hy sonder twyffel doen, ten zy de billickheydt van uwe Iustitie my onderstut, ende meer op Godt als op de menschelijcke aenlockinghe past, die Rechters begheert daer waerheydt by is, ende die gierigheydt haten, Exod. 18. Ende die u ampt met dese woorden vermaendt : Ghy sult soo wel een kleynen hooren als een grooten, ende en sult niemandts persoon aen nemen, wantet Gods oordeel is, Deut. 1. *c. Novit. extra. de judic. & c. Vltimo.* 3. *q.* 9. Wederom : Ghy sult het volck richten met rechten gerichte, noch ghy en sult niet naer de eene zyde buygen. Item : Die de Armen trouwelijcken richtet, diens throon sal eeuwelijck bestaen. Item : Ghy en sult noch persoon, noch geschencken aen-nemen; want geschencken maecken den sienden blindt, ende verkeeren de saecken der rechtveerdigen, Exod. 23. Wee die den Godloosen rechtveerdicht om gheschencken, ende beneemt den rechtveerdighen sijne rechtveerdigheydt, Isai. 5. Doet recht den Armen ende Weesen, ende helpet den ellendighen ende nootdruftigen ten rechte; ontrucket den verachteden ende armen, ende verlost hen uyt der Godloosen ghewelt, Psalm. 82. Eyndtlijck seydt hy : Gheschencken en gaven verblinden de wysen, Eccles. 20. En wilt dan bid ick u, billicke Iustitie, de kinderen Samuelis niet naer-volgen, die de gherichten verkeert hebben, volgende de gierigheydt, ende gheschencken aennemende, 1. Reg. 8. Want de schatten der Godloosheydt en sullen u niet vorderlijck zyn, maer de rechtveerdigheyt sal u vande doodt bevryden, Prover. 10. Ende en volcht den onrechtveerdigen Achab niet, die door gierigheydt den onnoselen Naboth heeft doen dooden, 3 Regum. 21. Maer ach ick arm mensche, ghy keert u aengesicht af van my arme ellendighe! Ach en acht ghy niet meer soo veel treffelijcke ghetuyghenissen Gods, wiens persoon ghy in't wysen presenteert? Waerom siet ghy doch Silver soo vrundelijck aen? om dat hy u binnen weynich Iaren (soo ghy u niet en bekeert) inde diepte der hellen sal werpen? *c. Pauper.* 11. *q.* 3. Sonder oorsaecke dan veracht ende versmaet zynde, neme ick mijn toevlucht tot God selfs, den seeckersten Voorstander ende Rechter van mijne saecke : vanden welcken, hem betrouwende de waerheydt mijner saecke, ick hulpe sal versoecken, ende laet u met u verderflijck ghelt nu varen. *Iustitie.* Seer lief ende aengenaem Silver, ick heb uwe saecken naer langhe en breede ventilatie eyndtlijck ernstich overwogen, ende bevinde de selve soodanich, dat ick

ick die gheenſins teghenſtaen kan. Maeckt dan dat ghy uwe beloften houdt, ende dat ghy u hier morghen voor mijne Vierſchaer te recht ſteldt om ſententie te hooren die u niet on-aengenaem en ſal zyn. Maer wien ſien ick hier aen komen? Hey 't is mijnen Taelman, ende mijn Voorſtander van quade ſaecken, die ick en weet niet wat voor een hoop ſimpel volck met haer ſleepen: Ick gae wederom in mijnen ſtoel ſitten omme te verſtaen wat deſen ſullen ſeggen.

Taelman, Advocaet.

ALderredelickſte Iuſtitia, Wy en twyffelen niet oft onſe getrouwigheyt in kenniſſe van ſaecken te nemen, is u al van over langh overvloedelijck bekent; wy dienen nu inde ſaecken, ende zyn vanden raedt van een Edel ende rijck Man, Heer Socrates Phylargerus die klaeght dat hy grootelijck verkort ende beſchadicht is. Onder-en-tuſſchen oock dat hem veel moeyten aen-ghedaen werdt van dien hoop die ghy daer ſiet aen komen, die wel ſimpel ende onnooſel van vertooninghe, maer inder daedt nochtans (vertrout ons) ſeer ſchadelijck zyn, als die elck een met alle ſoorten van ſchaden miſhandelen, 't welck wy door het verhael van vele, ghehoort hebben ſeeckerlijck waer te zyn, ende dat alle 't volck ſeyt is ghemeynlijck waer. *Cicero Rethoric. novorum libr.2. & libr. Topic. Ariſtoteles lib.7. Ethicorum.* Wy dan (wiens vromigheyt ende getrouheyt u ſeeckerlijck bekent is) bidden uwe redelijckheydt dat ghy haer niet en hoort, ons ghelooft, den Edelen Heere defendeert, ende in gheruſtheyt ſtelt, ende deſen botten ende dertelen hoop van gare quaet-dadigheyt voorſichtelijcken afweert ende betoomt.

Onnoſelheydt, VVaerheyt.

ALdergevoeghlijckſte Iuſtitia, wy met geen andere voorſtandt, als met die onſe namen zyn, dat is, ſimpele onnoſelheyt ende naeckte waerheydt onderſtut zynde, komen vluchten tot uwe Vierſchaer. Wy en hbben noyt yemandt te kort ghedaen; wy hebben noyt yemandt op ſchade geholpen; wy en hebben noyt yets bedorven, maer naer ons vermoghen hebben wy altijdts ons beſte ghedaen om u een goedt contentement te gheven. Onder-en-tuſſchen nochtans den Heer Socrates Phylargirus ſteunende op ſijnen Adel, ende ſich betrouwende op de beſcherminghe van ſijne Advocaten, verdruckt ons, ende doet ons te kort in onſe goederen ende fame, ſoeckt ons over al te quetſen, ons fame te berooven, ende alle quade ſtucken nae te gheven, jae t'eenemael te bederven, ende en vreeſt ondertuſſchen niet ons t'onrechte voor uwe Vierſchare als de oolijckſte quaedt-doenders te beroepen, ende als met veel ſchelm-ſtucken beladen, te verdrucken. Uyterlijck door quaet gherucht, ende verleydinghe ſullen wy moghelijck ſchuldich ſchynen te zyn; ſoo't u nochtans niet en verdriet naerder kenniſſe van ons te nemen, ſult ghy onſe onnoſelheydt ende ſimpele waerheydt bevinden, die ick u bidde tegen onſe Verdruckers te willen beſchermen, ſullende daer voor van God waerdich loon ontfangen. Wacht u dan dat ghy 't bloedige exempel van Herodes, die de onnoſele kinderen om den hals bracht (Matth.2.) niet naer en volcht; noch oock David ſelfs niet die den onſchuldigen Uriam dede ombrengen, 2 Regum.11. Ofte liever (alſoo wy u duncken onwaerdich te weſen verhoort te werden) hoordt Godt ſelfs wiens Stadthouder ghy hier zyt, ende gehoorſaemt hem die u ten goeden raedt. Doet recht (ſeydt hy) ende Iuſtitie, ende verloſt de verdruckte vande handt des Laſteraers, Hierem.22. Wederom; Ghy ſult de leugen vlieden, den onnoſen ende rechtveerdigen

en ſult ghy niet dooden, Exod. 23. Ende laet verre van uwe Vierſchare zyn die gruwelijcke onbermhertigheyt, die God vervolght, Eccleſ. 4. Ick hebbe (ſeydt hy) de laſteringe die onder de Sonne geſchieden, ende de tranen der onnoſelen geſien, ende geenen vertrooſter, ende dat, die ſonder hulpe waren, haer ghewelt niet en konden wederſtaen. Duſdanige onbermhertige Rechters verdoemt God. Ende die gaven ontfangen omme de zielen van't onnoſel bloedt te ſlaen, Deut. 27. Maer och arme onnoſele! Segt doch Rechter ende in't oordeelen Stadthouder Gods, waerom verwerpt ghy ons onſchuldige dus ellendichlijck? Waerom wordt ghy doof voor ons roepen, ende waerom veracht ghy des waerheyts ſaecke ſoo onvoorſichtelijck? Welcke onnoſelheyt ende waerheydt, al-hoe-wel wy inde werelt dickmael verdruckt werden, ſoo en ſal ons Godt nochtans nimmermeer laten onderdrucken, als die altijdt ſorge draeght om ons voor te ſtaen, gelijck den Propheet ſeyt: Den rechtveerdigen Heere heeft de rechtveerdigheyt lief, ende ſijn gheſichte ſiet de gherechtigheyt, Pſalm. 10. Appellerende dan van uwe Vierſchaer, vluchten wy tot de ſijne, om beſchermt te werden.

Voocht, Aennemer.

ALderbillickſten Rechter, ick ghetrouwen Voocht ende Aennemer, haeſte my tot uwe Iuſtitie: Ick heb de ſaken van die Weduwen ende Weeſen veel Iaren getrouwelijck gheregeert ende beſorcht, ende hebbe alſt de ſaeck vereyſchte, t'haren beſten, nuttelijck uyt-gegeven (ick neme myn eygen conſcientie tot getuyge) ende hebbe hare reeckeninghe getrouwelijck ghemaeckt, getrouwelijcker gedaen. Onderwijlen nochtans en laten hare Voorſtanders niet my met valſche beſchuldiginge te bekladden, ende by eenighe van ontrouwigheyt te beklagen. Daer nochtans uwe rechtveerdigheyt my ſoodanigh kent, als wiens conſcientie 't liegen ſchouwt, ende eenich menſch het minſte ongelijck vreeſt aen te doen. Bidde derhalven uwe Juſtitie van weghen onſe oude kenniſſe, dat ghy mijne oprechtigheydt van hare blaſphemien beſchermt, ende dat ghy de dertelheydt haerder tonghen met de roede uws billickheyts bedwinght, ende ſult my uwen openhertighſten vrundt 't aenghenaemſte dingh ter wereldt doen, ende ick ſal u voor uwe weldaedt rijckelijck beſchencken.

VVeduwe, VVeeſe.

DE Voorſtander ſpreeckt uyt de naem van Weduwen en Weeſen: Goedertierenſten Rechter, wy bidden u keert de oogen van u bermhertigheyt tot ons, ende ſiet onſe tranen ende ſuchten goedertierentlijck aen. Dat zyn Weduwen die van haer Mannen beroofd zyn, die niet naer en lieten dewyl ſy leefden, hare ſaecken, haer noot ende haer armoede uyt liefde des huwelijcks-bandts voor te ſtaen, ende nu van dien voorſtandt haerder Mannen deſtitueert, ende van allen menſchelijcke hulpe verlaten zynde, en is haer niets over-ghebleven als deſe arme Weeſen die ſy met haer handen omhelſen, die wy te ghelijck met hare Moeders hooghlijck recommanderen aen de goedigheydt van uwe Iuſtitie, dat ghy mede-lyden hebbende met hare ſaecken, der ſelver voorſtant garen aenneemt, ende u inde ſelve als eenen waren Voocht draeght, voornementlijck teghen deſe looſe ende liever ingebeelde haer Vooghden, teghen deſe valſche Aennemers, ende eyndtlijck tegen alle hare Crediteuren die haer ellendigheyt beſwaren, met wereltlijcke looſheydt omringen, alle bedrieghlijcke laghen legghen, ende t'eenemael ſoecken te onderdrucken. Sy en ſullen niet naer-laten u voor uwe weldaedt danck-

baerheyt

baerheyt te betoonen, soo de fortuyne haer t'eenigen tyde gunstich is. Ondertusschen 't geen haer kleyn vermogen niet en kan voldoen, dat sal Godt naer dit leven overvloedelijck vergheldden, die geenich goedt werck sal onvergolden laten, ende by wiens u deught ende 't loon van uwe Iustitie groot sal zyn. Doch soo ghy ons veracht, ende onse verdruckers favoriserende, ons afkeerich zyt, soo sullen wy tot Godt onsen veylichsten Voorstander ons toevlucht nemen, die de Weduwen ende Weesen recht sal doen, Deuteron. 10. Ende teghen wien de Propheet seyt Psalm. 9. De arme Weese is u ghelaten, ghy sult sijn hulper zyn. Ende ghy sult ondertusschen vervloeckt zyn die der Vreemdelinghen, Weduwen en Weesen recht verkeert, Deuteron. 27. Om welcke vervloeckinghe seeckerlijck te ontgaen, vermaerdt hy u op verscheyde plaetsen wat hy wil dat ghy ons doet, roept opentlijck, ende verklaert sijn meyninghe met dese woorden: Ghy en sult gheen Weduwen en Weesen bedroeven noch t'onrecht verdrucken: Hiere. 22. Exod. 22. Die autem verdruckt, die t'onrecht des verdruckers, daer hy kan ende moet niet af en keert. Wederom, houdt u in't oordeelen tegen Weesen als een Vader, ende tegen haer Moeder als een Huysheere, soo suldy zyn als een Sone des Alderhooghsten, ende hy sal u liever hebben dan u uwe Moeder heeft, Ecclesf. 4. Wederomme: Ghy en sult den Weduwen en Weesen gheen schade doen. Soo ghy haer quetst, sullen sy tot my roepen, ende ick sal haer klachte hooren, ende mijnen toorn sal ontsteecken, ende ick sal u met den swaerde slaen, ende uwe wyven sullen weduwen, ende uwe kinderen weesen zyn, Exod. 22. Welckers weenlijcke klachten hoe hatelijck datse voor God zyn, ende hoe straflijck hy hare verstoffers straft, betoont hy klaerlijck als hy seydt: De tranen der Weduwen vlieten wel vander wangen nederwaerts, maer sy schreyen opwaert teghen dien diese uytbrenget. Ende vertoornen God, Ecclesf. 35. Wederom door Isaiam den Propheet, bestraft de Heere den verdruckers van Weduwen en Weesen, seggende: Sy hebben alle gheschencken lief, volgen vergeldinge, en oordeelen den Weesen niet, ende de saecke der Weduwen en gaet tot haer niet in, Isaiæ 1. Daer benevens om de verdruckinghe van Weduwen en Weesen zyn de kinderen Israels in ballinckschap ende gevanckenisse gesonden, Ezech. 22. Sy en houden gheen recht den Weduwen; den Weesen en vorderen sy sijne saecke niet, ende en helpen den Armen niet te rechte. En soude dan mijn ziele haer niet wreecken aen sulcken volcke? Hierem. 5. Ick bid u billicken Rechter, laet u door soo veel ende soodanighe vermaningen doch bewegen, op dat ghy medelyden met ons hebbende, oordeelt 't geen recht en reden is. Maer ô wy ellendighen, die met ons ghelijcken voor een doof mans deur schynen te kloppen, ende den blinden een klaer, doch hem hatelijck licht voor te setten. Van hier dan vertreckende, gaen wy tot Godt den Vader der bermhertigheydt, ende God van alle vertroostinge, met een vast vertrouwen.

Een Ygelick, 't Volcxken, 't Ghemeyn.

ELck huysken heeft sijn kruysken: Wy worden allegader van ons meerder beschadicht en overvallen, ô Iustitia sterckste Koninginne des werelts, wy vertrouwen uwe Iustitie onse saeck, wy openbaren allegader onsen noot, gebreck, swackheyt, ende ons jammerlijck ongheval, daer wy soo ellendelijck in vergaen, ende recommanderen de selve uwe goedertierenheyt, op dat die met onsen soo grooten noot medelyden hebbende, elck een van ons oprecht, helpt, met noodich çieraet verçiert ende sterckt. Soo sal't gheschieden dat oock de machtigen selfs (die sonder een yegelijcks arbeydt niet en konnen bestaen, maer die, die vervallende, oock selfs moeten vervallen) te machtigher

werden,

werden, door onderlinghen arbeydt versterckt, in krachten opwasschen, ende in rijckdom, blyde pays en vrede bloeyen, ende in blinckende deughden eeuwich triumpheren sullen. Doch soo ghy ons, een yeghelijck ende slecht volcxken veracht, onse saecke sonder voorstant laet verlooren loopen, ende ons ellendigen in armoed laet vergaen, soo salt ghescchieden dat uwe Republijcke te ghelijck met ons sal t'onder-komen, ende die door de hulp die ghy ons dedet, bloeyde: sal door ons te verachteloosen dor werden, ende eyndlijck vergaen. De Landen, van haer behoorlijcke bouwinghe beroofT, sullen verwilderen ende gheenen dienst doen, maer sullen tot een deerlijcke aensien vervallen, het bloeyenste sal verdorren, ende de machtighen selfs sullen in een yeghelijcks plaets 't werck moeten doen, soo sy haer leven willen behouden. Daeromme Iustitia sterckste Regeerster des werelts, weecht dit wel over met uwe schael van billickheyt, considereert het neerstichlijck, ende neemt gewillichlijck aen een yegelijcks saeck ende ghebreck voor te staen, op dat ghy niet eyndtlijck soodanigen grooten quaet, bedecktelijck in u Republijck ingeslopen, met smerte en gevoelt. Soo u noch dit quaet vande Republijck niet genoech en beweecht, laet u ten minsten de rede van u eygen zaligheyt wacker maken, ende uwen toekomenden onderganck bedacht houden: Laet u daer-en-boven de Goddelijcke Iustitie vervaren, ende laet u daer van leeren wat ghy een yegelijck moet presteren, ende hoedanich ghy u moet draghen voor't arme volck. Hoort seydt hy haer ende oordeelt 't geen recht is, 't zy dattet een Burger zy of een Vreemdelingh, daer en sal geen verschil van persoonen zyn, Deut. 1. Ende wederom: Ghy en sult op den persoon van eenen Armen niet letten, noch niet eeren het aenghesichte van eenen machtigen, maer oordeelen uwen naesten recht. Ghy en sult niet staen tegen uwes naesten bloedt, Levit. 19. Berooft den Armen niet hoe wel hy arm is, ende en onderdruckt den ellendigen niet inder poorte. Want de Heere sal hare saken by de handt nemen, ende sal hare ondertreders ondertreden, Prov. 22. Richtet recht ghy kinderen der menschen, Psalm. 57. Hoe langhe sult ghy onrecht richten, ende 't ghesichte der zondaren aennemen, Psalm. 81. Wee die den Godloosen rechtveerdicht om sijne gheschencken, ende beneemt de Rechtveerdighen sijne rechtveerdigheydt, Isai. 5 1. Die eenen Godloosen rechtveerdicht, ende eenen Rechtveerdigen veroordeelt, zyn beyde eenen grouwel voor God, Proverb. 17. Maer nae ick sie, moet een yegelijck te niet komen, want hy doet dese Goddelijcke woorden voor eenen dooven klincken, ende wijst eenen blinden 't licht der waerheyt, die noch door reden beweecht, noch door Goddelijcke dreygementen verschrickt werdt. Laet ons dan tot God spoeden, die den sterckSten wreecker onser saecken, ende goedertierensten noot-hulper is.

Hel, Paradijs.

DEse hier vooren gestelde afbeeldinge ghesien hebbende, rechtveerdigen Rechter, ofte liever door dese ware ende Goddelijcke getuygenissen geleert zynde, so houdt seecker de beloontinghe van uwe bediende Justitie. Soo ghy de roede van billickheydt recht bewaert; soo ghy sonder uyt-neminge van eenich persoon 't geen recht en reden is, oordeelt; siet het playsante ende ghewenscht gheluck des Hemelrijcks werdt u voor-gestelt om u in te halen. Soo ghy ter contrarie onrechtveerdelijck vanden rechten wech af-dwaelt, soo ghy ooghmerck op persoonen neemt, soo ghy in't richten liever uwe affecten hebt te volgen als de waerheydt: siet soo verwacht u de gapende Hel met al haer straffen ende tormenten. Daerom bid ick u Rechter, wie ghy oock zyt, dat ghy uwes ampts, jae des Goddelijcken wils (wiens plaets ghy in't richten bewaert) ghedachtich

dachtich zynde, de sinceerheyt vande Iustitie altijdt onbevlecktelijck onderhoudt, billickheyts roede altijdt recht draeght, alle menschelijcke affecten t'eenemael af-doet, volkomen ende ware kennisse neemt van partyen saecken, langhsaem richtet, ende in't richten de waerheyt selfs, ende 't geen recht en reden is, als uyt den mondt eenes rechtveerdigen Rechters oordeelt, ende als niet uw, maer Gods vonnisse pronuncieert, *cap. Ipse, cap. Iudicare, cap. Qui rectè, & cap. Quatuor*, met vele andere met dese materie overeen-komende, 11.*q*.3.*c. Omnis*,45.*di.* Want een Rechter moet in alle saecken considereren wat geoorloft is naer billickheyt, ende wat behoort naer eerlijckheyt, ende wat gevoeghlijck is nae profijtelijckheyt, gelijck den text seydt in *cap. Magnæ devotionis, extra, de voto.* Eyndtlijck dat alles geconsidereert zynde, moet den Rechter moderatelijck of absolveren, of condemneren; sich geensins op de patienten verstooren, furieuselijck uyt-varen, ofte onvoorsichtelijck kyven, maer haer veel liever in sijn herte condemnerende, beklagen, ende met sijn wesen ware droefheyt betoonen. Komt daeromme den text *in l. obser. ff. de offic. præsid.* met ons propoost seer wel over een, daer geseyt werdt. Maer oock in kennisse te nemen en moet hy niet quaet werden teghen die die hy schuldich houdt; noch en behoort op de gebeden der ellendighen niet te weenen, want het en komt geenen stantvastigen ende goeden Rechter toe, de beweginghe sijns ghemoets door't aengesicht te ontdecken, ende om 't kort te seggen, hy behoort soo recht te wysen, dat hy de authoriteyt van die digniteyt door sijn verstant vermeerdert. Ende op een ander plaets seyt den text in *c. Est injusta.* 24. *q*.4. Dat eenen Rechter niet en moet beweghen 't bidden sijner kinderen, noch de tranen van sijn misdoende vrouw. Tot welcken eynde de fonteyn vande Roomsche wel-sprekenheyt Cicero: de Iustitie wel te recht ghepresen heeft voor de behoudersche des menschelijcken Societeyts ende ghemeenen levens, als alles soo moderaet ende sonder menschelijcke affecten gherichtet werdt. Ende dit alles moeten de Rechters van onsen tijdt ghestadelijck onderhouden. Doch hoe verdorven sy somwylen zyn, is elck een bekent. Soo dat ick vreese dat sy, 't gheen Pilatus eens gedaen heeft, noch dagelijcks doen, die door quade wil, of haet, of om vruntschaps, of bloedts, of maeghschaps genegentheyt, of (dat ick niet ergers en segge) bedurven door de begeerlijckheyt des gheldts de Iustitie smettelijck maken, (om soo te seggen) ende pronuncieren: die sy met goede redenen, wel overwogen hebbende, reyn ende rechtveerdich souden moeten pronunceren; Het welcken den text in *cap.*1. *de re judic. libr.*6. seer deftich seydt. Dat haer dan de Rechters wachten (om dat ick haer ondertusschen soude vermanen) ende voorsichtelijck letten; dat inde processen van saecken gheen haet en grassere; gheen gunst ghebruyckt en werde, alle vrees gebannen zy: loon of verwachtinghe van loon de Iustitie niet en verkeere; maer dat sy altijdt een schael in haer handen dragen, die met behoorlijcke beradinge overwegen, op dat sy in alles 't gheen inde saecke te doen is geweest, voornementlijck in't concipieren ende wysen van sententien, God alleen voor ooghen hebben, dat sy Pilatum niet nae en volghen, die inde saecke Christi een proeve ghegheven heeft van een onrechtveerdigh Rechter, sondigende niet alleen tegens de Goddelijcke, maer oock tegens de menschelijcke wetten: soude daerom oock met sware straffen, selfs naer de Keyserlijcke rechten, wel te recht moeten gestraft geworden hebben: *De hoc vide D. Lud. Montaltum Syracusium, super reprobatione sententiæ Pilati.* Ick soude ondertusschen (ick bekent) veel andere dingen in verscheyden Capittelen konnen in-voegen hebben, die ick selfs door langhe experientie bevonden hebbe, ende die my duncken de Republijck dienstich te zyn, tot suyveringh vande twisters ende quaet-doenders: ende dat veel breeder ende veel sekerder en vaster, indien ick gedacht had dat dit boeck alleen in Iusticiers ende Officiers

handen soude komen. Maer vreesende dat het oock, naer ouder gewoonte, andere soude mogen in handen krygen, die dusdanige bewysinghe ende uytlegginge meer tot schade ende aenstoot, als profijt soude mogen dienen, hebbe ick beter ghevonden, van breeder demonstratie voorsichtelijck op te houden, als onvoorsichtelijck alle simpele menschen alle onbehoorlijckheden door een openbare betooninge te leeren. Want het en is niet veylich in dese verdurve eeuwe sonder oordeel alles op't papier te kladden. Want wie huydendaeghs yets inde rechten mediteert, stelt sich tusschen autaer en vier, soo men seyt, &c. Dit heeft my goedt gedacht, vermits de ledige papieren, voor de Iudiciele processen voor uyt te seynden, op datse niet ledich en soude gelaten werden. Ten anderen, op dat ick den lof, gratie, nootsaeckelijckheyt, natuyr ende ordre van Iustitie, allen Rechteren te vooren uytdruckelijck soude bekent maecken. Laet ons dan nu naer ordre de Iudiciele processen selfs byder handt nemen.

PRAC-

PRACTYCKE IN CIVILE SAECKEN.

EERSTE CAPITTEL.

Wat Persoonen noodigh zijn in Judicio.

't Begrijp.

1 In Iudicio zijn drie Persoonen noodigh.
2 Inde Leen-hoven van Vlaenderen ende andere Consistorien aldaer, wordt een vierde Persoon vereyscht.

N Civile saecken/ soo wel als in 1
Criminele/ dat is/ in alle Jugementen/ moeten nootsakelijck zijn drie Persoonen/ namentlijck een Eyscher/ Verweerder ende Rechter. Den Eyscher staet toe in te stellen/ teghen te werpen/ ende te eyschen. Den Verweerder 't ingestelde te debatteren/ het tegen-geworpen te weder-leggen/ ende 't ge-eyschte met rechts billickheyt te ontkennen. Tusschen dese twee t'samen krackeelende/ komt den Rechter die eyde de Persoonen billick ende goedt ghehoor eeft/ ende (daer toe versocht zijnde) naer behooren recht bedienende/ Sententie wijst voor een van beyde de partyen/ den eenen veroordeelende/ den anderen 't Recht toe-wijsende. ut l. In tribus & l. Inter litigantes, & ibi Bartol. D. de judiciis, & Speculat. in princ. post prooemi. & titu. De comparatione in termino. versic. penult. & titu. De interrogat. quæ fiunt ante litem contestatam c. 1.4.q.4. & c. Forus. extra de verbo significat. & D. Placentius titulo 8. de Judice & judiciis, num. 1.

Maer inde Leen-hoven van Vlaenderen/ ende alle andere Vierscharen al- 2

daer/ behoort oock/ ende dat nootsakelijck / te zijn de vierde Persoon / te weten den Heer Vermaender ende Aenporder / die men in't ghemeen Maender-heere noemt: Want ten zyder dese persoon zy/ om den Rechter tot uytten van't vonnisse te vermanen / en souden noch de Leen-mannen noch de Schepenen gheen recht willen of mogen doen. Dat autem de selve gewoonten / jae dat meer is 't selve recht/ in heel Vlaenderen bysonderlijcken onderhouden is gheweest / en kan van niemandt in twijffel getrocken worden.

CAP. II.

Vande Rechters.

't Begrijp.

1 Den Rechter doet Justities ende Gods persoon aen.
2 De Justitie gheeft elcks 't ghene hem toekomt.
3 Officie eenes goeden Rechters.
4 Met wat deughden een Rechter behoort verçiert te zyn.
5 De onwaerdigen staen gemeenlijck naer Magistraetschap.
6 Die des waerdich zynde naer Magistraetschap staet, wanneer-men dien moet avanceren.
7 't Gheen-men van Godt heeft ontfanghen, moet-men besteden tot nut des ghemeenen besten.
8 Die naer Magistraetschap staet, staet naer een goede sake.

1 ALle Rechter doet in't Recht niet sijn maer des gherechtigheydts ende Gods persoon aen/'t welck ick wilde dat allen Rechteren soo wel wijs waren als het in effecte waerachtich is.

2 Derhalven gelijck de Justitie met een rechtveerdige schael een yder het sijne gheeft / even alleens komt oock den Rechter toe (die des gherechtigheydts plaetse bewaert ende haer persoon aen doet) gheensins te lijden dat hy door eenighe affecten gecorrumpeert worde / maer dat hy sonder eenigh aensien van persoonen / naer de pure en suyvere gerechtigheydt elck een het sijne gebe/ den eenen absolvere/ ende den anderen condemnere.

3 't Welck op dat hy te geluckiger soude moghen doen/ moet hy beyde de ooren even open hebben / even geneyght ende even liberal / het eene voor den Eyscher ende het ander voor den Verweerder / hare soo beschuldiginghe als ontschuldiginge ofte verweeringe aendachtelijck verstaen/ in sijn ghemoet begrijpen/ende met een scherp oordeel examineren/confereren/ herknauwen: ende langh delibereren / ende met rijpe ende seeckere kennisse van saken / niet 't ghene de sucht/ maer 't gheen de oprechte conscientie/ 't geen de reden / 't gheen de billickheydt/ 't gheen de rechtvaerdigheydt uyt-wijst/ ten langhen leste uyt sijnen monde uytspreecken ende sententie wijsen / die beyde soo Verweerder als Eyscher 't gheen recht is toe-oordeelt.

4 Want 't en is niet behoorlijck dat een Rechter in sijn oordeel lichtvaerdigh soude

soude zyn/ ende haestich / maer hy moet zijn voorsichtich ende rijp. Ende (om noch eenighe deughden ende Ampten des Rechters te verhalen) een Rechter behoort te zijn gheleert/ gerechtich/ niet ongerechtich / voorsichtich/ niet bot of sot/ geswindt/ goedertieren/ modest/ met gheen affecten ingenomen : maer super/ goedt-willich/ sachtmoedich / niet bloedt-gierich / de saecken ende manieren vande partyen / als oock hare intentie wel te examineren ende te verstaen/ niet op raetsels/ maer op seeckere bewijsinge te steunen / niet hem selven te vertrouwen / maer op de Wetten te rusten / in twijffel gheneyghder te zyn om te absolveren als om te condemneren/ende ten lesten met rijp oordeel ende seeckere kennisse van sake de Sententie uyt te spreecken.

Dewijl een Rechter met dusdanighe deughden behoort verciert te zyn / ist 5 voorwaer te verwonderen / waerom huyden ten daghe soo veel onwijse/ soo veel onwaerdighen ende met dese deughden gheensins vercierde nae't Magistraetschap haecken / ende 't selve door groote giften begeeren / daer syder doch (ghetuyge zy haer eyghen conscientie) gheheel onwaerdich toe zyn.

Doch soo yemant/ soo uyt een versekerde conscientie/ als uyt der goeden ende 6 geleerden onwedersprecckelijcke ghetuygenisse sich met dese deughden gecommendeert ende van God begaeft kent/ende naer't Magistraetschap niet om sijnent wille / maer uyt liefde vande Justitie / ende tot hulp sijns even-mensche staet / die is (mijns oordeels) niet soo veel te improberen als wel van elck een met recht te loven ende te prijsen / jae behoort om sulcke publijcke diensten aen te nemen/ ghevordert/ gheheert ende ghepoorret te werden.

Dewijl Godt niemandt sijne gaven en geeft om die sonder vrucht ende son- 7 der woecker te bewaren / maer die (want Godt elck een sijn even-mensch bevolen heeft) tot het ghemeene nut voorsichtelijck uyt te deelen / 't welck men nauwelijcks ergens in ghelucckiger als in bedieninghe van Justitie kan te weegh brenghen. Soo meen ick dattet Sint Paulus oock alsoo verstaen heeft / als hy seydt :

Die naer't Bisdom staet / staet naer een goede saecke / dat is / die staet naer een Kerckelijcken dienst/ niet sijns-halven/ maer om sijn naesten te helpen/ dat hyse wel voorstaet/ wel leert / ende dat hy de verslagenen met Schriftturen vertroost / dat hy de quade door de ghetuygenisse vande Schrift vervaert maeckt/ dat hy dat ghetrouwelijck doe / ende wil doen / die staet ongheetwijffelt naer een goede saecke.

Met ghelijcke reden kan men oock seggen/ wie nae't Magistraetschap staet/ 8 te weten die met de voorseyde deughden van God begaeft is / ende niet soo seer voor hem selven als wel voor Godt ende sijn naesten 't selve Magistraetschap versoeckt / die begheert seecker een goede saeck ende tot goeden eynde. Maer laet ons nu voort varen tot de explicatie vande verscheydenheydt der Rechteren.

CAP. III.

Vande verscheydenheyt der Rechteren.

't Begrijp.

1
2
3
4
5 Eenige
6 Rech-
7 ters zyn
8
9

- Eenige Rechters zyn
  - Ordinarise.
    - Opperste of universelle, hebbende altijdt volle Jurisdictie oft gherichtsdwanck van sich selfs.
    - Mindere of subalterne, te weten met Jurisdictie.
      - Volle elders van daen.
      - Gelimiteerde tot sekere saecken.
  - Gedeligeerde oock met macht, somtijts
    - Volle, namentlijck in delegatie tot alle saken.
    - Gelimiteerde tot sekere saecken, van wegen
      - Delegatie van Hooghe Overheyt, Princen of Magistraten.
      - Wtkiesinghe van Medebroederen, of van Magistraten.

Een ander klaerder.

1 Hoe veelderley de Rechters zijn.
2 Welcke ordinaris Rechters zijn.
3 Welcke ordinaris opperste Rechters zijn.
4 Welcke subalterne Rechters zijn.
5 Welcke lage Rechters volle Jurisdictie hebben.
6 Welcke lage Rechters alleen gelimiteerde macht hebben.
7 Welcke geseyt worden gedelegeerde Rechters.
8 Welcke gedeligeerde Rechters volle macht hebben.
9 Welcke gedeligeerde Rechters gelimiteerde macht hebben.

1 Maer op dat wy / van de drie of vier voorseyde Persoonen sullende handelen / beginnen vande Rechters / moet-men weten dat de Rechters tweederley zyn.

2 Want andere zyn ordinaris Rechters / andere gedelegeerde.

Ordinaris Rechters zijn / die door haer ordinaris recht van haer selfs / ofte door weldaet vande Prins / ofte uyt 't geschreven recht / algemeene ofte gelimiteerde Jurisdictie / t'eenigen tijden volle / t'anderen tijden gelimiteerden oeffenen mogen /

moghen/ dat is / daerom om datse soodanige zijn. Deser ordinaris Rechteren zijn andere Hooge/andere Lage of subalterne.

Hooge Rechters zijn dien de hooghste ende volle macht ende Jurisdictie eygentlijck ende altijdt toe-behoort/ghelijck zyn den Paus/ Keysers ende Koninghen/eenighe Hertoghen/ Graven ende Princen / die hare Jurisdictie van niemandt gekregen/ maer de selvige door erf-recht bekomen hebben/ ende inde selvige gheen hooger en kennen/ l. more majorum ff. de jurisd. ommnium judic. daer den text seydt dat door de manier der voor-Ouderen bevonden is soo gelegen te zijn/ dat die alleen de Jurisdictie mocht bevelen / die de selvige door sijn eyghen recht ende niet door weldaet van een ander hadde. Want de Paus is den ordinarisen hooghsten Rechter in't Gheestelijcke/ ende den Keyser is den hooghsten Rechter in't Wereltlijcke / ende met hem alle Koningen / en al wat Hertoghen en Graven (ghelijck wy nu ghesepdt hebben) onder gheen hoogher staen / noch ghehoorsaemheydt schuldigh zijn/ volghende 't beschreven Recht / c. A. Iudicibus 2. q.6. 3

Ordinaris lage ende subalterne Rechters zyn die hare Jurisdictie van haer hooger/ diens Onderdanen sy immediatelijck zijn/ ontfangen hebben. 4

Dese macht behouden eenighe altijdt vol ende universel / wel niet van haer selfs / maer alleen upt ordinantie van't Recht / ofte upt weldaed van haer hooger/ 't zy van Keyser/Koningh/Hertogh of Graef. Dusdanigen vollen Jurisdictie hebben de Cardinalen/ Bisschoppen / eenighe Hertoghen / Graven ende Princen/ende onder dese Baronnen/Marckgraven/Ec. 5

Andere hebben hare Jurisdictie gekregen niet vol / maer gelimiteert alleen tot seeckere saken/ of upt de Rechten/ofte upt den wil van een hooger. 6

Sulcken ordinarisen macht hebben de Academien / eenighe Abten/ Oversten/Ec. Item eenige Kastelleynen/ Burgh-graven/ Statutarisen/ ende dierghelijcke Leen-houders of Vassalen soo hooghe als laghe. Item Provinciale Raden. Item allen Magistraten hebbende hare Jurisdictie upt gifte van Hertogen/ Graven/ Princen ofte hare Commissarisen / waerom sy oock ordinaris Rechters ghenoemt worden door privilegie oft door ghewoonte / welcke ghewoonte of privilegien haer ordinaris maeckt / c. Cum contingat. de foro competenti.

Vorders/ gedelegeerde Rechters zijn/die eenige macht van Jurisdictie hebben/ niet van haer selfs nochte upt altijdt-durighe weldaedts gift / maer nochtans upt eenich Ambassaetschap ofte tijdelijcke commissie des hoogers. 7

Deser macht is even-alleens somwijlen vol / namentlijck als den Hoogher yemandt sijn volle macht geeft ende beveelt tot alle voor-vallende saecken/ ende soodanige als hy Hooger selve heeft/ sulcke macht hebben eenige Legaeten van den Paus/ of eenige Commissarisen van Koningen/ Hertogen ende Graven. 8

Maer somwijlen is haer die gedelegeerde macht gelimiteert / namentlijck als den Hooger yemandt sijne macht gheeft/ niet tot alle saecken/ maer hem de selve limiteert ende restringeert alleen tot seeckere ende bysondere sake. Dusdanige gedelegeerde Rechters zijn oock eenighe 's Paus Legaten / niet met universele macht / item Biecht-vaders of gedelegeerde Rechters / daer-en-boven Scheyts-mannen van hooger Rechter gedelegeert : item alle laghe Rechters verkosen/ ghekozen ende geconfirmeert door eenige universele ofte particuliere Magistraet dien eenige bedieninge van Justitie vanden Hooger gedelegeert is. 9

 Dus-

Duſdanige ſubſidiaire Rechters zijn Rechters van Natien/ van Societeyten/ van Kooplieden/ van kleyne Collegien/ van Schutters/ van Werck-lieden/ of (ſomen gemeenlijck ſeyt) Ambachts-lieden/ die by naer alle daerom ſubſidiaire genaemt werden/ om dat ſy tot hulp ende ſubſidie vanden hoogher Magiſtraet tot ſeeckere ſaecken (namentlijck diemen tot hare Natie/ Societeyt of werck byſonderlijck meent te dienen) dooꝛ den ſelven hoogher Magiſtraet verkoſen/ ghekoꝛen/ gedelegeert ende geconfirmeert zyn/ waeromſe oock uyt pꝛivilegie oft uyt gewoonte extraoꝛdinaris Rechters genoemt werden/ l. Prima. §. Qui mandatam ff. de offic. ejus cui manda. eſt juriſdictio. Daer Ulpianus ſeydt: Die bevolen Juriſdictie aengenomen heeft / heeft niet eygens : maer ghebꝛuyckt diens Juriſdictie dieſe bevolen heeft / &c. Sanè quia, extra de offic. delegat.

CAP. IV.

Van Juriſdictien oft Gerichts-dwangen.

't Begrijp.

1 Wat Juriſdictie is.

2 Eerſte verdeylinge van Juriſd. Juriſd. is, of
- Ordinaris.
  - Volle.
  - Half volle.
- Gedelegeerde.
  - Volle.
  - Niet volle, maer gemengde of gelimiteerde.

3 Welcke ordinariſe Iuriſdictie zy.
4 Welcke gedelegeerde Iuriſdictie zy.
5 Welcke volle Iuriſd. zy.
6 Welcke gemengde Iuriſd. zy.
7 Wie gemengde Iuriſdictie hebben.

8 Tweede verdelinge vande Iuriſd. Iuriſd. is, of van
- Vol
- Gemengd
- Minder

Gebiedt.

9 Wat dat vol gebiedt zy, ende wat 'tſelve toekomt.
10 Wat gemengt gebied zy, ende waert ſich toe ſtreckt.
11 Wat minder gebiedt zy, ende wat tot het ſelve behoort.
12 Iuriſd. competeert yemandt op drie manieren.

DEwijle wy inde naeſte Capittelen vande Rechters / van haer Ampt ende vande verſcheydenheyt der ſelver eenige dingen aengeweſen hebben / ſoo ſullen wy nu oock ooꝛdentelijck hier eenige dingen by voegen van haer macht/ welcke wy alle met recht Juriſdictie noemen.
1 Want Juriſdictie is niet anders als macht die den Rechter heeft om recht te ſegghen / of (gelijckſe andere beſchꝛijven) Juriſdictie is van't ghemeen ingevoert met nootſaeckelijckheydt van recht te wijſen / ende macht te oꝛdineren 't gheen redelijck is / ſecundum Azonem in l. Prima ff. de juriſdict. omni. judic. Ende gelijck wy de Rechters twee-voudich onderſcheyden hebben in oꝛdinare

ende

ende gedelegeerde Rechters / ſoo ſullen wy oock de Iuriſdictie der Rechteren
twee-voudich verdeelen.

Want de Iuriſdictie is/ of ordinaris of gedelegeert.

De ordinariſe Iuriſdictie is/ die yemant uyt beſchreven of ge-erft recht ofte 2
uyt privilegie toe-komt/ofte dienſe uyt beneficie vanden Prins gegeven wordt. 3
Gedelegeerde Iuriſdictie is/die niet eygen is maer alleen tijdelijck/te weten 4
die den Prins oft ander Hooger yemandt tot ſeeckeren tijdt gheeft / ſomwijlen
met volle macht/ ſomwijlen met gelimiteerde macht. Waer deur komt dat de
ordinaris macht twee-voudich is / namentlijck volle ende niet volle / maer ge-
menghde ofte gelimiteerde.

Volle Iuriſdictie is / die door haer ſelfs ofte door weldaedt van Hooger ſich 5
uyt ſtreckt tot alle kenniſſe van ſaecken. Deſe komt eerſtelijck ende eygentlijck
tot alle hooghſte Rechters/ te weten/ Pauſen/Keyſers/Koningen ende eenighe
Hertogen/ Graven en Princen / die immediatelijcken onder niemandt en ſtaen
(ghelijck wy boven gheſeyt hebben) Soo heeft ende exerceert onſen Graef van
Vlaenderen onſen goedertierenſten Prins/ ſijne Iuriſdictie ten vollen/ ofte met
volle macht / ende ghebruyckt door heel Vlaenderen alle Koninghlijcke ende
Princelijcke Rechten / ghelijck de Koningh van Vranckrijck onder ſijn Kroon
gebruyckt/ ende altijdt te gebruycken gewoon is geweeſt.

Niet volle gemengde of gelimiteerde Iuriſdictie/ is alle andere die verſchey- 6
den is van der Princen Iuriſdictie / te weten die niet aller ſaken kenniſſe heeft/
maer heeft alleen die macht die een hoogher Prins / oft eenighe andere hooger
Magiſtraet/ yemandt oft volkomentlijcken oft gelimiteert gegeven heeft.

Van duſdanige gemengde Iuriſdictie zyn de Iuriſdictien van Provinciale 7
Raden/ Magiſtraten/Abten/Overſten/ Caſtelleynen/ Burgh-graven/ Vaſal-
len/Munt-meeſteren/ende andere meer. Leen-mannen van groote ende kleyne
Leenen hebben oock hare Iuriſdictie int hare/wel niet volle maer gelimitteer-
de / datſe alleen kenniſſe nemen van Leen ende Leens dependentie naer de ghe-
woonte ende 't ghebruyck haerder Vierſcharen / ende naer den inhoudt vande
macht dieſe op hare Leen-goederen ende poſſeſſien verkregen hebben. Burger-
meeſters/ Schepens / Keur-meeſters/ ende andere in Steden oft Kaſteelen ge-
ſtelde Rechters / hebben oock hare ghelimiteerde Iuriſdictie naer de Rechten
ende Privilegien haer van hooger Overheyt geconcedeert ende vergunt naer de
gewoonte ende 't ghebruyck haerder Conſiſtorien (diemen ghemeenlijck Vier-
ſcharen noemt) gelijck wy in't naeſt-voorgaende Capittel beweſen hebben. Hier
behooren vorders by de Iuriſdictien van Keur-maeckers/Natien/Collegien/
Academien / ende aller Societeyten / welckers Iuriſdictie laghe is ende niet
vol/ maer alleenlijck tot ſeeckere ſaecken ghelimiteert/ namentlijck tot die die
haer Vierſchare ende ghebruyck voornemelijck concerneren ende geen anderen:
ende wort daerom haer vande hoogher Overheyt toe-ghelaten / dat ſy uyt hare
Collegien/Mede-broederen/ende uyt hare Mede-leden die inde ſelve Societeyt
de wijſte geacht zyn/ uyt-kieſen ende maken mogen eenen hoogen Rechter / die
met ſijne Collegien ende andere Suppooſten recht wijſe / ende ſententie naer de
omſtandigheden ende qualiteyten der ſaecken uyt-ſpreecke / De his vide Spec.
eodem tit. & l.3. C. eo titu. de juriſd. omnium judic. Concordat gloſſa unica prope
finem in c. Rudolphus de Reſcript. & c. Significaſti de fo. competen. c. Cum ab
eccleſiarum de offic. ordina.

8 Alle Juriſdictie dewijl't een genus is wort in drie ſpecien verdeelt / namentlijck in vol gebiedt/in gemengt gebiedt/ ende in minder oft laegh gebiedt. Om dat dat maer lichte ſtraffinghe des lichaems heeft / ende daerom ſoude men dit laech gebiedt niet oneygentlijck oock ſimpele Juriſdictie mogen noemen.

9 Vol ghebiedt is ſeeckere hooghſte macht door welck 't ghene van univerſele Juriſdictie is/uyt-gelegt wort: Dit gebied heeft macht des Sweerts/heeft de Strop/de Sack/ 't Oyer/de Ketel/heeft oock Raden/ende alle 'tgene 'thoochſte gebiedt eygen is/ met de welcken het de Miſdadigen naer de verſcheydentheyd der miſdaden ſtraft/ gelijck wy in onſe Criminele Practijcke overvloedelijcken beweſen hebben. Vorder wert dit vol gebiedt genoemt/om dat het vreemt ende geſepareert is van alle kenniſſe van geldt / dat is datter gheen proffijt van gelt uyt en volght / ut inſtitut. de public. indic. in princip. Want Quaet-doenders ſtraffen/ende Miſdadigen vangen/leden verminck en/ capitale ſtraffe opleggen/ ende diergelijcke lichamelijcke punitien die des vollen ghebiedts eygen zijn / te oeffenen/ brengen gheen profijt van ghelt by / maer alleen ghemeene welvaert/ waer door ſy de Republijcke bevrijdt van ſchadelijcke ende miſdadighe Menſchen / ende calm in vrede ende gheruſtheydt bewaert. Alle de capitale ſtraffen des vollen gebiedts werden gebracht tot drie principalen / welcke zijn de doodt/ ballingſchap ende relegatie/ teſte Hoſtienſ. in c. Veniens de jurejuran. & l. 2. ff. de public. judic.

10 Gemenght ghebiedt is middelbare macht/ door welcke die dinghen die inde middel-matige Juriſdictie beſtaen uytgeleydt worden / ende wort gheſeyt ghemengt als uyt lage ende volle Juriſdictie ingevoert/ende 'twelck profijten heeft van gelde. Tot 't gemengde gebiedt dan behoort poſſeſſie van goederen te geven/ in Poſſeſſie te ſeynden/te bevelen/ te verſeeckeren/ Kinderen Vooghden te geven/ende alle andere ſware ſtraffen (behalven capitale ſtraffen ende leden verminking) ghelijck als zyn relegatie / fuſtigatie ende diergelijcke ſwaerachtige ſtraffe/ l. 1. in gloſſ. & in textu ff. de juriſdict. omnium judic. 't Gene autem des gemengden gebiedt is / ſiet voornementlijck op private welvaert / ende dies expedieren't de Rechters ex officio Nobili, dat is haers Edelen ampts halven.

11 Laegh ghebiedt (of licht ghebiedt/of ſimpele Juriſdictie/ of gebiedtſken ſoo ghy't wilt noemen)is dat lichte ende matelijcke beteugeling des lichaems heeft ende komt toe alle laghe Rechters / ut notatur in c. Si diligenti de for. competen. Oock alle Magiſtraten / l. Magiſtratus ff. de juriſd. omn. judic. & §. Audient. in Autent. de defenſo. civita. Want alle Magiſtraten hebben alleen kenniſſe van lichte gelimiteerde ende niet Koninghlijcke miſdaden / Ad quod facit l. levia ff. de accuſation. l. Magiſtratus. ibi Barto. ff. de juriſdict. om. judic. Hæc latius videre poteritis per Bartol. & ejus ſequaces, in inſigni l. Imperium ff. eodem & per Specul. eodem titu. 't Gene des lagers ofte ſimpeles Juriſdictie is/ werdt oock vande Rechters geexpedieert door heur marcenaire officie ende ſtreckt ten ghemeenen beſte.

12 Ende de boven-geſeyde Juriſdictie kan yemandt toe komen op drie manieren/ te weten door recht/ ghewoonte/ gabe vanden Prins/ ende oock præſcriptie des langhſten tijdts/ ofte ſoo veel tijdts dat gheen ſeeckere memorie ter contrarie overich is.

CAP.

CAP. V.

Vande Kameren (vulgò Vierscharen) van Vlaenderen.

't Begrijp.

1 In Vlaenderen zyn eerst twee principale Vierscharen geweest, te weten: { De Reecken-kamer. ende De Wet-Kamer.

2

3 Te Duynkercken, Grevelinghen, Borbergen, Bornheym werden de saecken de Vrede beroerende afghedaen.

4 Een Sweert geleydt op een Bedde, beteeckende eertijdts Souvereyniteyt.

5 Op wat Iaer Philips de Stoute een nieuwe Vierschare te Rijssel ingestelt heeft.

6 Wat de Reecken-kamer verhandelde.

7 Wat de Wet-Kamer verhandelde.

8 Wat de nieuwe Kamer verhandelde.

9 De Nieuwe Kamer is met moeyte inghevoert.

10 Wanneer Ian van Borgundie de Nieuwe Kamer gedeelt, ende de Raedt-Kamer tot Gendt verbracht heeft.

11 Waerom de Raedts-heeren van Ghendt ende van Rijssel malkander Broeders noemen.

12 't Appelleren aen't Parlement van Parijs is opgeschort van Graef Philips voor negen Iaren.

13 Op wat Iaer Graef Philips de vier Leden van Vlaenderen t'eenemael gebracht heeft onder den Raedt van Gendt.

14 Den Raedt van Gendt heeft oorsaeck gegeven de Wet-Kamer t'onder te brenghen.

15 Karel van Borgundie 't Parlement van Parijs ghenieticht hebbende, heeft te Mechelen het Neerlandts Parlement opgerecht.

16 Daer zyn op huyden drie hooge Vierscharen in Vlaenderen, de { Reecken-kamer, met de bygaende Revening-kamer te } Rijssel. Wet-Kamer, ende Raedt-Kamer te } Gendt.

17 Daer zyn vier Hooft-kamers, van die { van Ghendt. van Brugge. van Hypren. vant Vrije.

18 Subalterne ende Laghe Vierscharen zynder met menichte.

19 Wat de Revening Kamer zy.

20 De ampten vande Hooft-redenaers.

21 De Hooft-redenaers zyn arresterende Rechters.

SUllende handelen vande Vierſchare / dunckt my noodich de ſaeck wat naerder te verhalen: Want uyt de Hiſtorien ende anderer ſchriften / bevinde ick dat te Ryſſel in Vlaenderen twee voorneemſte Recht-kamers zyn geweeſt/ te weten de Reecken-kamer ende de Wet-kamer.

1 De Reecken-kamer verhandelde alle Reeckeninge van 's Princen Leenen eñ Jaerlijckſe Domeynen/dat is/ verhandelde des geheelen Lands Reeckeninge.

2 De Wet-kamer is gheweeſt een Hoogen ende (om ſoo te ſpreecken) Souverainen Raedt/beſtaende niet alleen uyt Mannen ende Leen-mannen / of groote Vaſallen van Princen / maer oock uyt Raedts-heeren die den Graef of ſijnen Stadthouder hadde doen by een komen in ſulcken getal als hy ſelfs wilde/ende ter plaetſe daer doen ſijn Kamer in Vlaenderen reſideerde. Deſe oordeelde/ t'ſijnen verſoecke / van alle ſaecken (Rekeningen uytgenomen) die haer voorquamen ofte door revolutie ofte van leenen ter eerſter inſtantie/ voornemelijck oock van die / die vanden Prins tot ſijn kenniſſe bewaert werden / ghelijck Duynkercken / Grevelinghen / Borburghen/ Bornheym / ende andere paſſagien in Vlaenderen meer als eyghendommen / in welcke de heerlijcke Vrede-ſaecken verhandelt wierden.

3 Vorders namen ſy kenniſſe van alle andere materie van Staet/Domeynen/ Leenen ende Vaſallen : Want onder deſe ſtonden alle Vierſcharen van Vlaenderen als onder haer Hooft/te weten de Koninglijcke ende Keyſerlijcke ende eygene/oock by revolutie/ſonder vorder appel uyt Vlaenderen.

4 Hierom iſt datmen eertijts in't midden van deſe Kamer een Tapijts-beddeken plach te ſpreden / daermen een bloot Swaert op leyde / tot een teycken van 't hooghſte ende ſouvereyne ghebiedt / dat is / dat van die negotien niemandt mocht kenniſſe nemen dan den Graef alleen / ofte deſe Wet-kamer in ſijnen naem. Deſe Wet-kamer oordeelde oock van alle Judiciele/ contentieuſe/ civile ende criminelle ſaecken / kort van alle andere dingen diemen in hooge Rade gewent is te verhandelen. Maer naer dat Philips de Stoute Graef van Vlaenderen 't Graefſchap veel vermeert ende door erffenis met andere Landen verrijckt hadde / is de ſelve Wet-kamer oock ſeer beginnen beſwaert te worden/ 't welck den voorſz voorſichtigen Graef ſiende / nam voor deſe Kamers te hulpe te komen/ende deſe twee tot ſubſidie eene derde by te voegen.

5 Heeft dan in't Jaer ons Heeren 1385. den voorſz Graef met ſijn Huyſvrou Margareta Malana / ſiende dat de twee voorſeyde / namentlijck de Wet ende Reecken-kamers/niet ſuffiſant genoech en waren de ſaecken kort te expedieren/ een derde Kamer tot ſubſidie ingheſtelt/die hy noemde de Nieuwe Kamer/ ſonder nochtans de Reecken ende Wet-Kamers af te ſchaffen / maer alleen een weynich te ontlaſten.

6 Soo dat de twee eerſte van die tijdt af alleen kenniſſe namen van 's Princen Leen-ſaecken / te weten inde Reecken-kamer werden alleen afgedaen de Reeckeningen vande Leenen ende Domeynen vanden Prins/ſoo door generale ende particuliere/als oock door Ontfangers van Revenunge/van welcke laetſten wy hier onder ſullen ſpreecken.

7 Maer de Wet-kamer oordeelde niet van Reeckeninge/ maer van alle andere negotien vanden Prins / als Domeynenen / Staten / Leenen ende Vaſſalen/ niet van anderen. In deſe twee Kamers wierdt / ende werdt als noch gheoordeelt by arreſt/dat is ſonder verder appel.

Doch

Doch de voorseyde Nieuwe ofte Raedt-kamer / ende oock de Reken-kamer 8
(want sy was een) bestont te gelijck uyt Raeds-heeren ende Reecken-meesters.
Ende in dese wiert by na van alle saken ghehandelt die eerst inde Recht-kamer gehandelt wierden met alle andere recht-saken. Welcke Kamer den Graef macht gegeven heeft kennisse te nemen van saken/ sijne Hoogheyt/ Domeynen/ Staet ende te ghelijck oock Reeckeningh betreffende. Welcke oprechtinge vande Nieuwe Kamer / oorsaeck is geweest dat de eerste Wet-kamer veel heeft beginnen af te nemen/ om dat in die by na verhandelt wierdt alle 't gene de Wet-kamer plach te verhandelen.

Even-wel had dese Nieuwe Kamer in't eerst geen heel geluckigē voortgang/ 9
ende heel Vlaenderen heeftse niet gelijckelijck willen onderdanich zyn / om dat vele in haer voorige rechts vryheydt liever hadden te blyven/ sonder appel voor desen Hove/ende liever voor het Parlement van Parijs te provoceren.

't Welcke siende Graef Jan Soon van Philips nae de doodt van sijn Vader 10
Anno 1409. heeft die Nieuwe generale Kamer ghedeelt / ende heeft de Raedt-kamer alleen van Rijssel te Gendt verbracht / latende daer de Reecken-kamer met de Heeren ende Hoofden vande Revening-kamer/ om alsoo de Vlamingen te gratificeren.

Dese divisie vande generale Kamer die nu in tween ghedeelt is / is oorsaeck 11
dat noch op huyden de Gentsche ende Rijsselsche Raeds-heeren/ soo met woorden als schriften malkanderen Broeders noemen/ om datse eertijdts Broeders of Confreres van eene Kamer zyn gheweest. Graef Jan dan heeft gewilt dat de vier Leden van Vlaenderen dese Nieuwe Raedt-kamer van Gendt souden gehoorsamen. Doch 't is niet geluckt/ maer sy stonden altijdt op haer oude privilegien/ende verachten alle nieuwigheyt. De langheyt nochtans van tijd/ende des Graefs voorsichtige veynsinge heeftse ten lesten verwonnen.

Want Philips van Borgundien/Soon van Jan/ende instelder vant gulden 12
Vlies/heeft d'eerste in't Jaer 1445. van Koningh Karel de sevende verkregen/ dat 't appelleren voor't Parlement van Parijs gesuspendeert soude worden den tijd van negen Jaren/te weten dat de Vlamingen soo langen tijt hare oude privilegien souden gebruycken/ oordeelende sonder eenige revolutie ofte appel.

Ondertusschen heeft den selven Graef Philips in't Jaer 1453. als hy de 13
Vlaemsche gemeente tot goede gerustheyt gebracht had/ gestatueert dat de vier Leden of Vierscharen van Vlaenderen/als Gent/Brugge/ Yypren en 't Vrije/ de voorsz nieuwe Rijsselsche Kamer/doen verbracht tot Gent souden onderworpen zyn/ volghens 't decreet van Philips de Stoute sijn Groot-vader / behoudens nochtans 't appel voor 't Parlement van Parijs / daer hy de sijne altijdt meer geneycht toe sach.

Naer dat dan de nieuwe Raedt-kamer te Ghent vastelijck ingheselt is ghe- 14
weest/ende de saecke beter begonde te gelucken/ begonde de Wet-kamer te Rijssel te verswacken ende by naer t'eenemael te niet te gaen / om dat doen inde Gentsche Raedt-kamer (gelijck ick geseyt hebbe) by naer afgehandelt werden die saecken (de Reeckeninghen uytghesondert) die men eerst inde Wet-kamer verhandelde.

Maer van die werdt geappelleert tot het Parlement van Parijs / doch niet 15
langer als tot Karel van Borgundiens tijdt / welcke siende hoe schadelijck dit appel en daghelijckse communicatie met de Franschen/ ons Vaderlandt was/ heeftet.

heeftet gheheel weech genomen/ ende een nieuw Parlement ('t Parijsche gelijck) te Mechelen ingheftelt int Jaer ons Heeren 1473. voor 't welck niet alleen de Vlamingen/ maer al sijne andere Neerlandtsche Provincien als voor den hoogsten Raedt mochten appelleren.

16 Daer zijn dan jegenwoordich (om in't kort voorsepde te repeteren) in Vlaenderen drie voorneemste Princens Kamers/ namentlijck te Rijssel de Reecken-kamer met de aenhangende Reveningh-kamer/ ende te Ghendt de Wet ende Raedt-kamer/ van welcke de twee eerste haer alleen met 's Princen saecken bemoeyen: De derde Raedt-kamer van Ghent expedieert aller luyden saecken/ ende is een Provincialen Raedt van heel Vlaenderen/ voor welcke van alle lage Vierscharen van Vlaenderen geappelleert werdt.

17 Behalven dese voornaemste Princens Kamers/ zijn noch vier andere opper Vierscharen/ te weten/ Gendt/ Brugge/ Yppren ende 't Vrije/ die den Prins volle kennisse aller saecken heeft gepermitteert/ uytghenomen dier/ die tot sijn private kennisse alleen behoorden/ gelijck zijn vanden Prins geexcipieerde/ ofte t'sijnen wille te excipieren.

18 Onder dese Magistraten zyn andere lagher ende subalterne/ te weten van alle Steden ende Jurisdictien/ die alle om informatie ende raedt te begeeren in hooge saecke onder hare hooger Raden staen. Van welcke oock andere hooger andere lager Jurisdictie hebben/ naer dat het den Prins believt heeft diese om oorsaecken in onse Policy van Bruggen verhaelt/ de selve soo verscheyden gegeven heeft. Soo veel van dese.

Is overich dat wy een weynich vande Revening Kamer seggen.

19 Dese dan is te Rijssel in-gheftelt uyt seker ghetal van Officieren ofte Erfpachters/ om dat dese 's Graven gestadighe Leen-mannen zijn/ ende daerom oock Erflijcke Renengi ofte Hooft-redenaers geheeten/ om dat dese hare officien van Reveningh ende Leenen/ gestadich succederen tot d'Erfgenamen/ ofte by andere gelegentheyt tot hare successeurs.

20 Dese Hooft-redenaers werden oock Reecken-meesters ghenaemt/ om datse of selfs of door hare Ontfangers Jaerlijcks inde Reecken-kamer hare Reeckeningen vande Reveninge/ Brevibus/ Lardarijs of Spicarijs doen/ elcks naer den last ofte waerde sijnes Leens ofte Reveninge/ ende dragen wel sorge dat de Ontfangers inder Hooft-redenaers officie niets te lasten hebben. Dese voor soo veelse Ontfanghers vande Reveninge zyn/ voor soo veel zynse oock Rechters vande Reveninge/ en gewisselijck arresterende Rechters.

21 Want bevinden sy eenighen Ontfanger in haren ontfangh/ ofte dat yemand in sijn Reeckeninge of door sloffigheyt of door quaetwilligheydt misdaen heeft/ dien straffen sy swaerlijck (ten ware hy eerst vande Reecken-meesters ghestraft ware) ende sententieren daer by arreste/ waeromse oock arrestende Rechters genoemt werden/ als van welcker sententie men niet en mach appelleren.

De namen autem van die gestadige of altijd-blijvende Hooft-redenaers met hare tijtelen/ die op dit Jaer van 1565. in leven gevonden zyn/ heeft den Autheur hier (in faveur vanden Leser) onder gestelt: Welcke dewijlse niet bequamelijck en konden over-ghezet werden/ ende niet naergelaten en dienden/ wy goet gevonden hebben alhier (gelijckse den Autheur ons geeft) onder te voegen.

Nomina

Nomina Capitum Renengorum de Hooftredenaers, Anno 1565.

D. Reverendissimus Dominus Petrus Curtius Episc. Brugensis primus ratione suæ Præpositurae S. Donatiani, & Cancellariatus Flandriæ.

D. Philippus de Croy. Dux de Arschot, ratione suæ uxoris Ducisse de Haloini, & ratione Spicarii Cortracensis.

D. Ludovicus de Gonsage Dux Nivercensis & frater Ducis de Mantua, causa uxoris suæ Philippæ, & ratione literarum de Lokeren.

Philippus Comes de Lalaing, ratione Savenatus Duacensis.

D. Jacobus de Claerhout, eques auratus, & D. de Maldeghem, Pittem, Wtkercke, &c. ratione literarum suarum de Maldeghem.

D. Jacobus de Claerhout, idem Dominus de Maldeghem, &c. ratione brevium de Roye.

D. Philippus Doingnies, eques auratus, & Dominus de Doingnies & de Middelburgo Flandriæ, ratione brevium & literarum suarum de Aerterike, Middelburgi.

D. Ludovicus D. de le Walle Mortaingne, &c. ratione receptionis Spicarii de Harlebeke.

D. Joannes de Beer, Dominus de Grammene, Receptor hæreditarius Spicarii Furnensis.

D. Cornelius vander Eecke, eques auratus, & Dominus sancti Georgii ratione Spicarii Dixmundani.

D. Romanus à Burgo Schutifer, ratione lardarii Furnensis.

D. Marcus D. de Watervliet, ratione vaccariæ Furnensis.

D. De Noielles ratione lardarii Brugensis.

D. Jacobus Utenhovius, ratione Spicarii Replemundani.

Philippus de Ghendt, ratione brevium sive literarum de Haeltere. Judocus de Lemmes filius Judoci, ratione Spicarii Alostensis.

D. Hierony. de Mol causa uxoris, frater Stephani de Schotte, ratione lardarii Bergensis sancti Winnoci.

N. f. Ioannis vanden Zwene, ratione Sicquiriæ Furnensis.

N. Receptor Census Dixmudani.

Ioannes de Corbehem Receptor Relevementorum Burgi Brugensis.

Bartholomeus Gerardi Receptor brevium aut literarum Cameræ, & grossorum Brevium.

Iacques Lucas, Receptor Spicarii Brugensis, &c. Carolus regius ratione receptionis rejectæ in Dammis. Ioannes vander Meersch, causa receptionis Spicarii Hyprensis.

Iacobus Huerlebout, Receptor Census Furnensis.

M. Ioannes Zanneken, Receptor Relivii, & juris emigrationis (vulgò *yssue*) Castellaniæ Furnensis.

Aleamus Nevius, Receptor Spicarii & Voedermont Bergensis S. Winnoci.

M. Petrus à Camera, Receptor literarum de Mardycke: Idem Petrus à Camera ratione Receptionis Relivii & ratione exuti juris municipalis ob demigrationem (vulgò *yssue*) apud Bergas S. Winnoci.

Paulus

Paulus Steenlandus, causa Receptionis brevium de Waes & Melembrouck de Waesmunstere.
Iudocus Cobbart, Receptor brevium de Assenede.
Martinus de Knibbere, Receptor Spicarii & Censuum Gerardimontensium.
Iacobus du Celier causa officii aut Magisterii Mœre & Watergraviæ Flandriæ.
Nicolaus Baert ratione Receptionis brevium aut literarum Petri Masirii.
Ioannes Valcke ratione receptionis Ursulæ, Wesseghem & Knesselare.
Iacobus Vlerick, Receptor Bellæ.
Adrianus vander Meersch, Receptor Meninensis ratione quartæ partis assisiorum Cortracensium & Harlebecanorum.
M. Georgius de Cat, Receptor Wervæ.
Michael Brakelman causa receptionis de Dainze, Petegem & Trochniæ.
Ioannes à Burgo causa receptionis executionum seu explotorum Consilii Flandriæ.
Livinus Fauchel, Receptor Teneramondanus.
N. Receptor debitorum agrensium (vulgò *van Lantschult*) de Neoportu.
Citandi formale exemplar, quo prædictos Renengarios Camĕra rationaria quotannis ad computus rationem citare consuevit, hic subnecterem nisi id operæ precium non esse cognoscerem. Quocirca ad aliud Caput propero.

CAP. VI.

Vande Hooghe Raden.

't Begrijp.

1 Daer zyn nu twee Hooge Raden in Nederlandt, den { Secreten Raedt. ende 't Parlement. }
2 Wat den secreten Raedt zy.
3 Watter inden secreten Raedt verhandelt werdt.
4 Wat het Parlement zy, ende waer gelegen.
5 Van wiens, wanneer ende om wat oorsaecken 't Parlement is ingestelt.
6 Watter in't Parlement verhandelt ende geexpedieert werdt.

1 ONsen Prins/Graef van Vlaenderen/&c. heeft nu/ende heeft voor vele Jaren ghehadt twee Hooghe Raden/ welcker eene ghenaemt werdt den Secreten Raedt/ ende d'ander werdt ghenoemt 't Parlement.
2 Den secreten Raedt is den Prins meest toe-gheeyghent/ als sijn Hof bedienende/ ende den Prins selfs (alst hem gelieft) over al geselschap houdende/ ende altijdts by-gevoecht zynde: Ende daerom werdt desen Raedt eygentlijck genoemt 's Princen Raedt/ofte 's Princen secreten ofte zy-Raedt. [3] In welcken Raedt hy doet ende beveelt door sijnen Cancellier/dat is/door den President van dien Raedt/ ende door de Meesters van supplicatie ende requesten/ d'expeditie van alle materie van gratie ofte Pardon.

Handelt

Handelt oock in deſen ſecreten Raedt met de ſijnen alleen (gheen andere 3
Raedts-heeren daer by nemende) vande ſaecke vande Princen van ſijnen bloe-
de : item met Princen vande Ordre van't Gulden Vlies : haren Cancelier/
Theſaurier ende Griffier : handelt daer oock vande Negotien der ſelver Prin-
cen des gulden Vlies / ende andere dinghen hare digniteyt betreffende. Trac-
teert daer-en-boven inde ſelve oock met alle andere Raedts-heeren van ſaecken
den Ridderen betreffende/ ende van alle ſware ende groote ſaecken / als roeren-
de den Pays/ Oorlogh / 't ghemeene beſte der Kooplieden ende Scheep-vaerts
oorboir ende commoditeyt / als oock de Confederatie met vreemde oft nabue-
rige Volckeren : Oock die de munitie vande frontieren/ legginge van Garni-
ſoenen / reeckeninghe vande Comptoiren ende aller Steden/Dorpen/Legers/
ende des geheelen Vaderlandts conſervatie ende erectie meeſt concerneren/ende
diergelijcke.

't Parlement ofte den generalen Raedt/ ſo genoemt/om dat het ontrent hon- 4
dert Jaren naer de affchaffinghe van't Parlement van Parijs (voor 'twelck de
Neerlanders plegen te appelleren) deſſelvigen Parlements manier/ gebruyck/
inſtellinghe ende authoriteyt by naer gerepreſenteert heeft / ende dattet over de
Provinciale Raden gheſtelt ende onſer Landſchappen aller hooghſten is.

Ende 't welck uyt den ſecreten Rade voort-gebracht tot deſſelvigen verlich- 5
tingh gheluckelijck is ingheſtelt / niet om den Prins aller weghen te vervolgen
als den anderen hoogen Raedt/ daer vooren af gheſeydt is/ maer om dattet als
gearreſteert ende gehecht / gheſtadich te Mechelen ſoude blijven tot weer-roe-
pinge toe / alwaert tot meerder ghemack van parthyen / ende bequamer om te
appelleren van Karel van Borgondien / Keyſer Karel de vijfdes over-Groot-
Vader van Vaders zijde/als in't midden onſer Landſchappen wijſſelijck is in-
gheſtelt / in't Jaer ons Heeren 1473. voornementlijck om twee of drie oorſaec-
ken/namentlijck om dat de appellatien van Proceſſen niet meer uyt onſe Land-
ſchappen voor't Parlement van Parijs ſoude ghebracht werden / daer uyt veel
incommoditeyten bevonden waren te ontſtaen. Ten anderen / om dat door
dien Raedt den ſecreten Raedt vanden Prins ſouden verlicht werden / de welc-
ke belet door verre reyſen / dickmael niet ſuffiſant genoech en was gheweeſt tot
voldoeninghe aller ſaecken. Eyndelijck/ om d'incommoditeyt ende koſten van
partyen te baet te komen : Want den ſecreten Raedt / 't zy reyſende met den
Prins / 't zy in't Hof reſiderende / is altijdt in grooter ende hooger ſaecken ver-
wert gheweeſt/ als dat de ſelve ſoude geoccupeert zyn geweeſt met de moeyelijc-
ke negotie van particuliere Perſoonen/ ende naer gheſleypt hebben een grooten
hoop Pleyters / tot groote moeyte vanden ſelven Raedt / ende dickwils groote
ſchade van partyen. Want 't gebeurde dickmaels dat partyen niet en vermoch-
ten deſe ſoo 's Hofs / als reys-koſten op te brenghen. Om dat dan den ſecreten
Raedt van deſe van buyten komende moeyte (ghelijck ick geſeydt hebbe) een
weynich ſoude ontlaſt werden/ ende dat oock partyen commoditeyt om te expe-
diter tot haer gerechtigheydt te komen/ ſoude gevordert/ ende haer ongeregelde
koſten te ghemoet ghekomen werden / heeft den voorſz Karel ſulcken hooghen
ende vaſten Raedt (welcke als Hooft ende Parlement aller dier Landſchappen
andere Raden/ ſoude geſubmitteert zijn) wijſſelijck ende geluckichlijck geinſti-
tueert / ende heeft als uyt eenen ſecreten Raedt / daer hy dit Parlement uyt ge-
trocken heeft/ twee groote Raden gemaeckt.

In

6 In dit Parlement ofte deſen hooghen Raedt dan/ werden getracteert by den Preſident ende veerthien Meeſters van Requeſten oft Informatie/ alle ſoorten van ſaecken die de hooghe ende algemeene Souvereyniteyt concerneren / ende daer 's Princen ſecreten ofte zy-raedt eerſt placht kenniſſe af te nemen.

CAP. VII.

Van gedelegeerde Rechters.

't Begrijp.

1 Diviſie van gedelegeerde Rechters, andere zyn Commiſſariſen
2 Auditeuren
3 Arbiters
4 Referendariſen, ende hare beſchryvinge.
5 Deurwaerders zyn gheen extraordinaire Rechters noch Referendariſen, maer alleenlijck ſimpele Executeurs.
6 Aſſeſſeuren zyn geen Rechters, maer aſſiſteren den Rechter.

AL hoe-wel wy vooren in't tweede Capittel wel yets vande ordinaire ende gedelegeerde Rechters gepræmitteert hebben/ heeft ons nochtans goedt gedacht in dit ſevende Capittel yets in't byſonder vande gedelegeerde Rechters te verhandelen/ ende 't ghene daer of over-gheſlagen/ of om reden uyt-geſtelt is / hebbe ick alhier breeder willen verklaren. De gedelegeerde Rechters dan hebben naer de verſcheydenheydt harer delegatie oock verſcheyde namen: want ſomwijlen werdenſe ghenoemt Commiſſariſen/ ſomwijlen Auditeuren/ ſomwijlen Arbiters/ ſomwijlen Referendariſen.

1 De Commiſſariſen zyn die voornamelijck / die gecommitteert werden de productien t'ontfangen/ getuygen te hooren/ ofte informatie te nemen/ ofte (als ſommighe ſpreecken) enqueſte te doen. Duſdanige ordinaris Commiſſariſen zynder gemeynlijck inde hooge Raeden/ te weten/ 't Parlement ende Raed van Vlaenderen.

2 Auditeuren zyn oock Commiſſariſen/ maer voornemelijck die/ die van eenigen Rechter gheſonden werden om partye te hooren ofte t'examineren op ſeeckere articulen ende daer op te decerneren/ Specul. titul. ſive Rubrica de Auditore in princip.

3 Arbiters zijn / die gecommitteert ende geordonneert werden door den ordinaris Rechter ex officio, om van eenighe difficulteyten te ramen/ ende die werden ghecommitteert in ſaecken daer den Rechter ſuſpect is/ l. Arbit. & l. ſeq. ff. Qui ſatiſd. cogant.

4 Referendariſen zyn die / die gheſtelt werden vanden ordinaris Rechter om partijen te hooren ende te vereenigen ſoo ſy eenichſins konnen / ſoo niet moeten alle beletſelen of difficulteyten de vereeniginge belettende aen-teyckenen / ſchrijven ende den Rechter over-leveren.

5 Deurwaerders zijn geen Rechters ordinaire noch Referendariſen/ hoe-welſe hare Commiſſien relateren/ maer zyn Executeurs van der Rechteren vonniſſe: want

want 't gheen sy doen / doense als Executeurs ende niet als Rechters / trecken oock 't Rechters ampt niet aen / maer ghehoorsamen ende assisteren den Rechter inde executie/ ten ware by gevalle inde executie van complaincte/ daerse yets 't geen 's Rechters ampt smaeckt schijnen te hebben/ alsse Partyen een behoorlijcken Recht-dagh tot haer wille stellen.

Assesseuren/ anders Pensionarisen/ zyn gheen Rechters / maer den Rechteren assisterende ende raedt ghevende / Speculator titulo de assessore, & titulo, de consilii requisitione. Facit l. Prima, C. de Assessorib. 6

CAP. VIII.

Van Arbiters.

't Begrijp.

1 Arbiters en zyn eyghentlijck gheen Rechters.
2 Arbiters oordeelen alleen uyt toe-stemmingh ende compromis van partyen.
3 Hoe Scheyding en Vonnis verscheelen.
4 Arbiters zyn of { Compromissarisen, welcke
5 Van Rechten, welcken
6 Arbitrateurs, welcke }
7 De Scheydinge zyn den Vonnissen gelijck gemaeckt.

In 't voorgaende Capittel hebben wy yets vande Arbiters ghehandelt voor so veel sy gedelegeerde Rechters zyn: hier sullen wy hare ampten wat breeder verklaren/ wie/ wat ende hoe menigerley sy zyn / ende wat haer ampten zyn.

Arbiters zyn dan eygentlijck gheen ordinaire Rechters / dewijlse noch van den Prins/noch van eenich ordinaire Rechters om te oordeelen gestelt werden. 1

Daerom en hebbense oock van haer selfs gheen macht te oordeelen oft vonnis te wijsen : Maer alsse oordeelen krijghense die macht alleen uyt over-eenstemming ende compromis van partyen/ dat is/ datse met over-een-stemming van partyen door compromissen verkosen werden om waer schepts-oordeel te geven/ tot welcke compromissen sy malkanderen verbinden op seeckere boeten/ c. A Iudicibus, & § seq. 2.q.6. Want men behoeft op d'Arbiters vonnis niet te staen / ten zyder eerst een boete ghestelt zy/ &c. Ut latius per Speculato. sub Rubrica de Arbitro & Arbitrore. 2

Compromissaire Arbiters zyn daer wy nu vooren af geseyt hebben/ die hare telle quelle Jurisdictie hebben alleen uyt toestemminghe beyder partyen / niet (ghelijck ick geseyt hebbe) uyt beneficie vanden Prins / Privilegie oft Constitutie/ ende zyn daerom eygentlijck gheen Rechters / dat is / in 't kort Arbiters en hebben van haer selven noch eygen noch ex officio , gedelegeerde Jurisdictie. 3

Verschillen daerom scheydingh en vonnis/ dat scheydingh voluntair is/ ende vonnis werdt oock tegen den onwilligen gewesen/ l. Inter stipulantem. §.1.ff.de verbo obligat. 4

Arbiters van rechten zyn / die parthyen eligeren tot saecken in Rechte be- 5

staende/ dat is/om kennisse te nemen van eenige questie ofte proces / ende werden daerom ghenomen tot ligitieuse ende onseeckere saecken / omme daer van kennisse te nemen / ende de selve of naer Rechten of naer Costume te termineren / ut extra. eodem. quasi per universum titulum. Soo moeten dan d'Arbiters in Rechte alle 's Rechts ordre onderhouden/ l. Prima ff. de recept. Arbit. &c. Ut latius per Speculatorem, d. tit. de Arbitrio & arbitratore. Welcke Rechts ordre indien de Arbiters onderhouden / schijnen groote affiniteyt met de ware Rechters te hebben/ om datse ordinairlijck procederen niet anders als oft ware Rechters waren/ l. prima ff. de recept. Arbit. ubi text.

6 De Scheydingen zyn in manier als Vonnissen ghemaeckt.

7 Arbitrateurs zyn Vrede-maeckers / niet die van Partyen over eenighe litigieuse saecken genomen werden om daer van kennisse te nemen/maer om Partyen te accorderen ende bevredigen/ ende met behoorlijcke billickheyts moderatie/ nae 't ghene dat seecker is / te deelen en middelen ghelijck in Societeyt daer men van verseeckert is gecontraheert geweest te zyn / lichtelijck arbitralijck is te discerneren daerse gheeligeert werden / om elcks sijn seecker deel dat hem uyt 't contract vande Societeyt competeert toe te voeghen/ verby slaende alle ordre Rechten/ l. Si societatem. 2. §. Arbitrorum. ff. pro socio. Want dat sulcke Arbitrateurs in conscientie bevinden billijck ende recht te zyn / dat stellen / expedieren ende modereren sy sonder eenige forme van Recht oft rigeur van Justitie/ ende daerom en hebben Arbitrateurs gantsch geen form van eenige Rechters. 't Gheen meer tot dese materie soude mogen dienen / kont ghy sien inde geallegeerde plaetsen.

CAP. IX.

Van't Officie eens Rechters.

't Begrijp.

1 't Officie van Rechters is tweederley { Nobile, wat.
2 Mercenair, wat. }
3 Wat 's Rechters officie zy.
4 Daer zyn vijf dingen die een Rechter plegen te corrumperen.
5 Onwetenheyt
6 Vrees
7 Begeerte } hoese den Rechter verblinden ende corrumperen.
8 Haet
9 Liefde
10 Een Rechter moet alle menschelijcke affecten uyt doen.
11 Een Rechter in sijn officie sustineert niet sijn, maer Gods persoon.
12 Raedt, dat den Rechter door affecten niet gecorrumpeert en soude werden.
13 Indien een Rechter Godt niet en vreest, laet hem ten minsten de menschelijcke correctie ontsien.
14 Cambyses heeft eenen gecorrumpeerden Rechter doen villen.

VAn't ghemeene Rechters ampt hebben wy ten vollen in't tweede Capittel ghehandelt / die wil mach 't gheen wy daer ghesept hebben hier repeteren. Hier heb ick 's Rechters ampt willen verdeelen / ende tot 's Rechters voorsicht verhalen 't gheen een Rechter gemeynlijck corrumpeert. 't Officie dan van een Rechter is tweederley / namentlijck Nobile ende Mercenair.

Nobile wordt soo ghenoemt/om dat hy't van sich selfs interponeert/ niet upt 1
recht van actie ofte obligatie: Ghelijck / als een minder-jarighe relijf begeert/ dat begeert hy niet upt recht van obligatie/ wanter den Rechter niet toe geobligeert was / noch upt recht van actie / maer begheert barmhertighlijck 't officie des Rechters.

't Mercenaire officie des Rechters is / of wert soo ghenoemt / om dat het de 2
aengeleyde actie dient. By exempel/ ick eysch van u duysent guldens upt saecke van leeninghe : 's Rechters ampt dient my in dese actie/om dat het u condemneert/ my die duysent guldens te restitueren.

Aller Rechteren ampt dan / is de verschillen van partyen wel ende sincere- 3
lijck te over-weghen / de selve lijdtsamelijck te verdraghen / ende behoorlijcke provisie te ordineren/ teghen niemandt te procederen / ende niemandt t'onrecht te condemneren.

Op dat dan een Rechter sijn ampt wel betrachte / moet hy weten dat hem 4
vijf dinghen meest te vlieden staen / ende dat hy hem daer van suyver ende vry moet houden/ om dat die ghemeenlijck blinde Rechters maecken/ ende alle sinceer vonnis bederven ende verkeeren.

Dese dan zyn Onwetenheyt / Liefde / Haet / Vrees / ende Begheerte. On- 5
wetenheydt / die ghemeenlijck met onervarentheyt vergeselschapt is/ maeckt/ dat al wil schoon yemandt recht oordeelen / hy't niet en kan doen upt oorsaecke sijns onwetenheydts/ die nochtans een Rechter niet en excuseert / ut Institut. de obligat. quæ ex quasi delict. nascuntur. Hoe veel autem d'onwetenheyt int Recht obsteert/ ghetuyght Terent. in Adelph. Daer is (seydt hy) noyt yets onrechtvaerdigher als een onbedreven mensch / dien niets en dunckt wel ghedaen als 't gheen hy selfs doet/ Et Cicero lib.4. no.Rhetor. De onervarene die in elcke saeck geen exempelen konnen hebben van voorgedane saecke / worden door onvoorsichtigheyt dickmaels verleydt tot bedrogh. Maer die die weten wat andere ghebeurt is / konnen lichtelijck upt harer uptkomsten in hare saecken versien/ ende haer langh bedencken die groote saecken willen verhandelen.

Vreese is die kleyn-hertigheydt ofte verslaghentheydt door welcke wy in't 6
sententieren vreesen eens anders machtighers indignatie ofte gewelt / ende dat hy ons wel door sijne authoriteyt of wreetheydt schadelijck mocht zyn / en dat wy upt vrees vande selve 't gheen recht is teghen hem niet en derven oordeelen/ ende of wy stellen upt dese bekende waerheydt teghen sulcken die machtigher zyn/upt te spreecken/ of wy laten't t'eenemael.

Begeerte of gierighept/ is die verbloeckte of bederffelijcke gout-honger ende 7
brandende begheerte om gaven te krijghen / om welcke wy alles doen watter te doen is : Want of wy stellen 't vonnis upt/ of wy haestent/ of wy pronuncieren quaet vonnis tegen den schamelen die niet te gheven en hebben.

Haet dien nijt vergeselschapt/is soo stercken beweginghe des ghemoets/datse 8
't sincere oordeel vande bekende waerhept onder de voet smijt / turbeert eñ t'eenemael

nemael omkeert / soo dat yemandt 't gheen hy waer en recht weet te zyn / voor dien die hy met haet en nijt vervolght/ weygert te vonnissen/ ende tot dien dien hy lief heeft/ meer als tot dien die hy haet ende benijt/ in't oordeelen genegen is.

9 Liefde of vrientschap voorloopt dickwils 't oordeel/ ende maeckt dat wy niet garen onsen bloedt-verwant ofte dien wy andersins lief hebben teghen wijsen/ maer dat wy hem sijn begheeren vergunnen/ selfs tegen de equiteyt / als die de vrundt liever hebben als de waerheydt.

10 Van dese vijf verhaelde affecten of corruptelen behoort een Rechter gantsch vry te zyn / op dat hy door die de sinceriteyt vande billickheyt niet en besmette/ noch 't rechte ende vaste oordeel teghens sijn conscientie ende den wille Godts onversichtelijck en laet vervallen/ende gecorrumpeert door dese affecten/'t vonnis verkeere/ ende 't gheen onbehoorlijck is oordeele / 't welcke sy te minder of nimmermeer sullen doen/ indiense (gelijckse moeten) altijdt Godt ende de gherechtigheyt voor oogen hebben / l. Quod si Ephesi ff. de eo quod cert. loc. & c. 1. 4.q.4. & l. Placuit C. de Iudic. ende dencken in wat periculen sy verseren.

11 Vastelijck geloovende datse in't oordeelen niet haer/ maer Gods persoon (die de waerheyt ende gerechtigheydt selfs is) sustineren.

12 Ende daerom niet anders mogen noch moeten oordeelen dan 't gheen recht/ waer en billick is / dewijlse Godt altijdt in't oordeelen by haer tegenwoordigh hebben/ die een scherpen opsicht-nemer is offe recht of onrecht oordeelen sullen: want sy sullen niet de selve maet gemeten werden daer sy met gemeten hebben: ende indiense 't officie Gods wel betracht ende recht gheoordeelt sullen hebben/ soo sullen sy waerdigen loon ontfanghen : Soose ter contrarie niet wel 't werck Gods in't oordeelen doen/ soo zyn haer eeuwige straffen bereyt/ ghelijck Sinte Gregorius / c. Quatuor 11. q.3. cum quatuor capitibus sequentibus, overvloedelijck bewijst / dien ick wilde dat alle Rechters op die plaetse met oordeel ende vreese Godes deur-lasen/niet twijfelende oft sy souden daer deur verbetert werden/ ende dan soud waerlijck in haer verbult werden 't gheen Bias plach te seggen : 't Magistraetschap wijst uyt wat voor een Man yemandt zy / om dat 's Magistraets bedieninghe opentlijck aenden dagh brenght wat voor een yemandt is/ of hy sinceer en goedt is/ of gecorrumpeert.

13 Ende indien eenich Rechter sich soo verdorven ghevoeldt / dat hy noch conscientie noch God vreest/ voor wiens Vierschaer hy moet verschijnen / ende die sijn binnenste ghedachten klaerlijck weet / c. Cum æterni. extra. de sentent. & re judic. lib. 6. Laet hem ten minsten de Weerlijcke Vierschaer ende sijnen hooger Rechter vreesen/ dien hy reden sal moeten geven van sijn daden/ administratien en vonnissen : want daer is niet bedeckt dat niet geopenbaert sal werden/ l. Prima C. ut omnes Iudic. tam civil. quàm militia. & in Autentico. ut Iudic. sine quo. suffra. & in Autentico, de administratorib. in prin. Want gelijcker geen goedt onvergolden/soo en salder oock geen quaet ongestraft blijven/ of hier/ of hier naemaels.

14 Ende later dat schrickelijck exempel van Cambyses Koningh van Persen verbaert maecken / de welcke vernomen hebbende dat een Rechter die door gaven gecorrumpeert was/ quaet vonnis gewesen had / heeft hem levendich doen villen/sijn vel aen lange riemen snijden/ende door de Vyerschaer doen hanghen/ in welcke hy sijn Soon eerst gestelt heeft/ op dat hy ende alle andere nae-komelingen vreesen souden quaet vonnis te wijsen.

CAP. X.

Van Partyen.

't Begrijp.

1 Partyen van Rechten zyn twee,
- Den Eyſſcher, die beklaecht.
- Den Ghedaeghde, die verdedicht.

2 Partyen compareren in't Recht, of
- ſelfs in Perſoon.
- deur Procureurs,&c.

3 Van die in't Recht compareren, compareren eenighe
- uyt haer eygen naem, als
  - Eyſſcher.
  - Ghedaeghde.
- uyt anders naem, als
  - Procureur.
  - Voorſtander.
  - Taelman.
- Noch uyt eygen, noch uyt anders naem,als
  - Advocaten.
  - Griffiers.
  - Deurwaerders.
  - Ghetuygen.
- Wt 't officie vande Iuſtice, namentlijck 't Fiſcus geroepen zijnde, als
  - Procureur. Generael.
  - Amptman.
  - Meyer.
  - Bailliu,&c.

4 Wat officie 't Fiſcus in't Recht heeft, ende waert op ſiet.

BEneffens den Rechter behooren noch twee andere perſoonen te zyn/ 1
welcke zyn den Eyſſcher ende Gedaeghde / ofte den Beſchuldiger ende
de Beſchuldighde of verdedighende : Deſe perſoonen heeten wy Par-
tyen/welcker d'een beſchuldicht of eyſcht / d'ander beſchuldicht werdt/
of defendeert.

Beyde die perſoonen moeten in't Recht compareren / of ſelfs / of door ande- 2
ren/dat is/in eygen perſoon/als ſy willen/oft als ſy ſoo gedachvaert zyn (ten zy
men daer van appelleert) oft door andere perſoonen / als by naer zyn Procu-
reurs/Curateurs/Toeſienders/Taelmans/ Bailliuwen/ Schouten/Ontfan-
gers/Caſtelleynen/Conchergen/Heyligen-Geeſt-meeſters ende diergelijcken.

Hier ſtaet te letten dat vande perſoonen die in't Recht compareren / andere 3
komen uyt haer eygen naem / gelijck den Impetrant ende Gedaeghde : andere
uyt anderer naem / gelijck Procureurs ende andere nu verhaelt : anderen com-
pareren oft interventeren noch uyt haer eygen noch uyt anders naem/ maer al-
leen als gerequireert om de proceſſen te inſtrueren als Advocaten/Griffiers die
's Rechters acten beſchrijven/ c. Quoniam contra falſam,extra, de probat. Ghe-
tuygen/ Deurwaerders en diergelijcken.

4 Ende in alle gerechten is een Fiscus, dat is/ een Procureur van Justitie/ die inden Raedt van Vlaenderen geheeten is Procureur Generael/ gelijck oock inden hoogen Raed. Inde Leen-hoven ende Vierscharen wert hy genoemt Baillu/ Major oft Amptman / wiens ampt is den Raedt ofte Magistraet te vermanen / om elck een Justitie oft Recht te doen naer sijn verdienste. In eygen saken/namentlijck tot 's Princen hoogheyt/boeten of kennisse behoorende/hem Eysscher te stellen/ 's Princen digniteyt / recht ende proffijt kloeckelijck voor te staen/ partyen saecken scherpelijck te deursoecken/ ende te letten of yemant van beyden yets heeft/ ofte yets in't proces by-brenght dat hy denckt tot den Prins te behooren/ende hem dan met de selve partye te voegen/met welcke hy 's Princen zyde ende recht sonder geveynstheytheyt sal defenderen en voorstaen / ten zy hy selfs door sijn onachtsaemheydt in boete wil vallen.

CAP. XI.

Van de Gherechtigheydt.

't Begrijp.

1 Wat Gherechtigheydt is.
2 Welcke de gheboden van de Gherechtigheydt zyn.
3 Gherechtigheydt gheeft elck een sulcke digniteyt als hem competeert.
4 Gherechtigheydt streckt sich uyt tot alle graden vande deught.
5 Die d'ordre van Rechten volght, doet niemandt onghelijck.

1 Gherechtigheyd is een vaste en altijdt-duerende wille/ elck een sijn recht ghevende/ §. Primo institut. de justit. & Iure: of soose Cicero beschrijft: Gherechtigheyt is een deught die elck een 't sijn geeft.

2 Want de gheboden vande Gerechtigheyt zyn/eerlijck en godvruchtich te leven/ niemandt te quetsen / elck sijn recht vriendelijck te geven/ §. Iuris præcepta, instit. eod. titu. de justi. & Iur.

3 Want de gerechtigheydt geeft elck een de digniteyt die hem competeert/ namentlijck God sijner gheboden ende Religies gehoorsaemheyt/ de Ouderen behoorlijcke eer/ reverentie ende gehoorsaemheyt: dien die meerder zyn/ eere ende gedienstigheydt: sijns gelijck/ liefde ende eendraeht: de Jongen/ een exemplaer des deughts ende eerlijcke discipline: sich selven kuysheydt ende 's levens onnooselheydt: de Arme ende ellendige compassie / met uytdeelinge van aelmisse ende onderhoudt.

4 De gerechtigheydt streckt haer daer-en-boven uyt tot alle deughden: want sy verdraeght alle teghenspoet evenhertich: lijdt ende dissimuleert alle armoede ende calamiteyt moderatelijck: negligeert fortuyns toevloying/ende verheft de herten niet in voorspoet: Beschermt haer Vaderlandt ende mede-gesellen met broederlijcke vrundtschap / ende doet alle dingh uyt goeden yver: verblijdt sich over anderer goedt: bedroeft sich over anderer quaedt / niet anders als over haers selfs / ende soeckt daeromme elck een te verlichten / Archidia, in c. Ubi sana fides. 24. q. 1. Maer als 't Recht ofte Justitie rigoreuser schijnt als 't behoort/ namentlijck in't straffen der schelmachtighe misbruycken en maleficien/ dan

dan tribueertse meest bermhertelijck elck een 't gheen 't sijne is / ten weten / den quaden waerdige straffe / den geaffligeerden verlossinge / ende allen anderen een nutte vreese van diergelijcke quaet te begaen.

Derhalven die 's Rechts ordre in alle solemniteyten sachtmoedich volcht die doet niemandt ongelijck / hoe-wel sijn strafheydt somwijlen uytterlijcken hert schijnt. 5

CAP. XII.

Van Rechte.

't Begrijp.

1. 't Recht is driederley: Goddelijck.
2. Natuerlijck ende dat aller Volckeren.
3. Civil. Beschreven, Keyserlijck of universel.
4. Niet beschreven, of peculiaer.
5. Verscheyden namen van Rechten.

T'Woordt van (Recht) is generael / ende neemt sijn eyghen verstant of significatie / of van die die sulck recht ghemaeckt of ingheſteldt heeft / of van die daer't van is gedefluecrt / ofte oock daer't op siet.

Soo wordt 't Goddelijck recht ghenoemt / om dat Godt daer Autheur en ghever van is. 1

Natuerlijck recht is / dat uyt 't instinct ende ingheven vande natuer gecolligeert werdt. 2

Civil recht is / 't gheen op der Burgheren eendracht ende 's Republijcks tranquilliteyt ende gerusthevdt siet. Dat Civile recht is tweederley / namentlijck beschreven en niet beschreven / §. Constat. institut. de Iur. nat. gent. & civil. 't Beschreven recht is eyghentlijck dat recht / dat de Romeynen eertijdts in't recht wijsen / de wijsten ghehouden zynde / beschreven ende ingestelt hebben om de Republijck te gouverneren / vande welcke 't noch door uytnementheydt / de naem van Roomsch of Keysers recht behouden heeft / soo datmen niet en moet meenen / dat wy van ander als van't Roomsche recht spreecken als wy van beschreven recht spreecken / §. Ius autem Civile, & §. Scriptum autem Ius, & §. seq. institut. de Iur. nat. gent. & civili. Ende daerom is dat beschreven ofte Keysers recht over al even al eens: Want al-hoe-wel het in't eerst den Romeynen ende de Natien onder der Romeynen gebiedt zynde / eygen ende peculiaer was / soo hebben nochtans daer naer om de excellentie / billickheyt ende profijt / d'andere Natien 't selve mede omhelst ende aenghenomen / weshalven het niet qualijck 't gemeene recht oft universele recht genoemt werdt / al-hoe-wel 't om oorsaecken somwijlen deur behoorlijcke uytlegginge werdt gelimiteert. 3

Onbeschreven rechten / zyn seeckere ende peculiare privilegien / statuten / ordonnantien / costumen ende manieren die wy ghebruycken / elck in sijn Stadt ofte Provincie / naer 's plaetsen of 's naties natuer / noot ende eysch / §. Ex non scripto, institut. de Iur. nat. gent. & civil. 4

Uyt dese Rechten / soo beschreven als onbeschreven / vloeyen oock andere rechts 5

rechts namen: Want sommigh recht wert gheheeten gemeen/publijck/privaet/ op een dingh/ tot een dingh/ tot 't possessoir/ tot 't petitoir: ende dierghelijcke meer/ die wy inde volgende Capittelen opentlijck sullen aenwijsen.

CAP. XIII.

Van sijn Recht door gerechtigheyt te soecken.

't Begrijp.

1 Den beschadigde of verongelijcte en wreecke hem niet met gelijcke ongelijck.
2 't Is niemandt geoorloft door wraecke yemandt te offenseren.
3 De Magistraet en pronuncieert niet uyt haer selven, maer uyt de mondt des Gerechtigheydts.
4 De beschadighde moet 's Rechters hulp versoecken.
5 Antwoord aen die, die de ordre vande Magistraet ende Iustitie verwerpen.

1 SOo wie sich in eenighe saeck beschadicht/ beswaert ofte t'onrecht belast vindende/ daer over klaecht/ ende 't selve gerepareert/ gecompenseert ende gerestitueert begeert te hebben/ en sal sich niet terstont tot eygen wraecke om van gelijcken te doen/ ofte uyt dollligheydt/ om hem te wreecken/ tot bloedt-vergieten en doodt-slaen wapenen.

2 Om dat het niemandt toe en komt (selfs niet den beschadichden) anderen te offenseren ende te beschadighen/ ofte particuliere wraecke te nemen/ te straffen noch te veroordeelen/ als dien die die authoriteyt ende macht soo van God als van Princen (in desen Gods Stadthouders) bevolen ende gegeven is.

3 Dat is den Magistraten/ die niemant en straffen uyt haer eygen hooft/ maer wijsen 't gheen de Wet/ de billickheydt ende de gerechtigheydt uyt de ordinantie Gods haer voorschrijft.

4 Maer moet die (ghelijck ick geseyt hebbe) die schade ende ongelijck gheleden heeft/'t selve eenigen tijdt lijdsamelijck veynsende/ verdragen ende Justicies behulp versoecken/ dien die hy wil beschuldighen/ niet voor alle Rechters/ maer voor sijnen ordinaris ende competenten Rechter dachvaerden/ dien hy de kracht ende oorsaeck vande offensie modestelijck sal uytleggen/ ende vanden selven eysschen restitutie van't ghelededene ongheliijck/ met de compensatie vande schaden. Dien Rechter sal beyde de partyen/ te weten d'eene condemnerende/ d'ander restituerende ende behoorlijck caverende/ rechtvaerdige Justitie administreren.

5 Niemant en heeft my hier tegen te werpen/ dat Christus bevolen heeft/ dat indien u yemant aen de eene wang geslagen heeft/ ghy hem oock de ander soudt geven: ende ons geleert heeft te bidden/ vergeeft ons onse schulden ghelijck wy vergeven die ons schuldigh zyn/ als of hy wilde dat wy ons tot alle ongelijcken moesten uytstellen/ ofte dat wy't geledene ongelijck den Rechter niet en mochten betrouwen/ ghelijck sommige besetene ende uytsinnige meenen. 't Eerste niet zynde een generael ghebodt/ maer of tot raedt/ of tot perfectie vande verkooren

koozen Apostelen ghesept / die hy wilde dat in perfectie van deught alle anderen soo soude obertreffen / datse vande godloosen oock in't aensicht geslagen zynde/ niet en souden weerslaen/ maer datse oock lieber de andere wangh in saecke van Religie ofte gheloof souden prsenteren/als datse den pribaten haet ende des selbigen ongelijcx wraecke haer selben soude betrouwen. Want Christus heeft syne Apostelen willen van te voozen wapenen tot lijdsaemheyt van alle ongelijcks gewelden/ op dat sy alsse haer ober-quamen/ gedachtich souden zyn der vermaninge Christi van niet tegen te streben/ende niet te wzeecken/maer liever kloeckelijck verdragende/haer gemoet te versterken: gedenckende oock 't gheen hy gesept heeft: Een Discipel is niet meer als sijn Meester: hebben sy my verbolgt/ sy sullen u oock verbolgen: Maer in lijdsaemheyt sult ghy uwe gemoederen besitten/ ende sult geluckich wesen dat u de Menschen haten ende u verbolgt sullen hebben/ende (liegende) alle quaet tegen u uyt-gesproken sullen hebben om mijns naems wil/ weest bly ende verheugt u in die ure: want siet u loon sal groot zyn inde Hemelen. Want hadden sy geleert de verbolgingen des geloofs met wraecke ende processen tegen te staen/ wat loon van geluckfaligheyt souden die tegenstrebers voor-gestelt zyn? Maer in Civile saecken oft ongelijcken heeft hy noyt hulpe van Justitie verboden. Anders soude S. Paulus te vergeefs gesept hebben: Alle macht is van God/ ende die de macht weer-staet/ weer-staet de ordonnantie Gods. Ende 't geen hy sept: Gelijck wy vergeben die ons schuldich zyn/ dat spreeckt hy van daghelijcksse offensien / om welcker wille hy niet en wilt dat wy vyandschap voeden/ maer alle offensien terstont in't herte vergeben ende tot broederlijcke reconciliatie komen / soo nochtans dat de beschadigende het genomene/ ghebroockene ende beschadichde naer't oordeel van goede Mannen/ restitueert ende compenseert: ende soose niet en willen met ghemoede / datmen het door Justitie daer toe brenge. Ende datse in Capitale saecken gestraft werden tot schrick van anderen / op datse (naer der quaet-doenders exempel) niet meer diergelijcken en bestaen. Maer hier is nu meer als ghenoech van gesept. Ende al-hoe-wel ick onlangs te voozen gesept hebbe / dattet niemant toe en komt andere te beschadigen/te straffen ofte veroordeelen/ soo moet-men nochtans weten datter eenighe peculiare gheballen zyn / daer den beswaerden sich selben mach recht wijsen sonder authoriteyt vanden Rechter ofte de Justitie/ gelijck wy in't volgende Capittel sullen verklaren.

CAP. XIV.

Van hem selven te rechten.

't Begrijp.

1 Daer zyn gevallen in welcke elck een,als sijn eygen Rechter, den beschadigende mach straffen.

2 Den Crediteur mach den vluchtenden Debiteur apprehenderen , ende den gherechtelijcken gevanckenisse over-leveren.

3 Den Crediteur mach den vluchtenden Debiteur de met-ghenomene goederen ontnemen.

4 Den Beroofden mach den Beroover van stonden aen weer berooven.

5 Den Beroofden en mach naer langen tijdt den Beroover niet weer berooven.
6 Den Beroofden mach niet weer berooven als met gelijcke beroovinghe,
7 Die sijne possessie leedich vint, mach daer ingaen op sijn eygen recht.
8 Men mach op sijn eygen authoriteyt inde possessie gaen alsmen soo over een ghekomen is.
9 Den Heere mach den Boer op sijn tijdt niet betalende uyt-stooten.
10 Procureurs
11 Ontfangers } mogen voor haer inhouden de salarisen ende uyt-giften.
12 Voochden
13 Sonder violentie machmen 't gheen hem ghestolen is wel wederom stelen.
14 Elck een mach een Nacht-dief in sijn huys wel vangen, maer niet dooden.
15 Ick mach andere verbieden een goot door mijn erve te leyden.
16 Ick mach de Beesten in mijn gesaeyde gevonden nemen, maer niet behouden.
17 Indien den Kooper van Wijnen, daer toe te vooren vermaent zynde, de Wijnen niet en haelt, valt hy inde schade indiender eenige over-komt.
18 Als de Justitie op houdt ist elck een geoorloft sijn recht te vervolgen.
19 't Is elck een geoorloft recht te wijsen tegen hem selven, ende in faveur van sijn party.
20 Ick mach 't brandende huys van mijn Buyr-man, of dat onghetwijffelt branden sal, onder de voet werpen.
21 Ick mach den Autheur des brandts, ende dien deur wiens schult den brandt gekomen is, inde eerste furie in't vyer werpen.
22 Ick mach den Overspeelder, bevonden met mijn Vrouw over-spelende, op de daedt dooden.
23 Ick mach den Overspeelder, met mijn Vrouw spreeckende, vangen.

1 IN't naest-voorgaende Capittel heb ick ghesept / datter eenige gevallen zyn inde welcke het den geoffenseerden geoorloft is den offenserende te straffen/ te wreecken ende buyten straffe van Menschelijck gerecht op de daet te puniëren / apprehenderen ofte in hechtenis te werpen / ofte hem selven recht te wijsen/ 't welck wy hier in ordre gestelt hebben.

2 Ten alder-eersten mach den Crediteur uyt sijn eyghen authoriteyt / ende met sijn eygen hant sijnen vluchtenden schuldenaer ofte apparente præparatie tot de vlucht maeckende (om daer deur den Crediteur van de betalinge sijnes schults te frauderen) vangen ende apprehenderen / ende den gherechtelijcken gevanckenisse terstont ofte ten minsten binnen twintich uren over-gevende betrouwen/ Secundum Bart. & sequaces, in l. capite quinto. ff. ad l. Iul. de adult. & stupr. Maer andere meenen datmen 't selve moet doen binnen ses uren/ ist mogelijck/ gelijck wy in onse Practijcke in Criminele saecken lest gedruckt/ verhaelt hebben/ cap. 15. de citatione reali. nu. 6. pag. 29. colum. 1. & l. Ait prætor. §. Si debitorem, ende daer sept Bartol. dat die § daer toe moet genoteert werden.

3 Dat inden voorseyden gheballe den Crediteur niet alleen gheoorlooft is den vluchtenden Debiteur te vanghen / maer oock hem t'ontnemen 't gheen hy bedriegelijck met hem wech droegh/ ff. Quæ in fraudem creditorum facta sunt. Een Gild-broeder ofte Officiaet vluchtende/ mach sonder Rechter ghevangen werden/ l. 1. C. Ubi quis decu. vel coar. & in l. Generali C. de decurionib. lib. 10.

4 Een Gespolieerden mach sijnen Spoliateur terstont ende op de daed wederom

om spolieren / ende 't gheen hy gespolieert hadde ontnemen / dewijl't in sulcken gevalle geoorloft is ghewelt met gewelt te wederstaen / Vulgata lex ut vim ff. de Iustitia & Iure. l. Prima. §. vim vi ff. de vi & vi arma l. Scientiam. §. Qui cum aliter ff. ad l. aquil. c. Significasti. 2. de homicid. c. Si vero, de sentent. excommunic. & c. Ius naturale distinct. 1.

Ick en hebbe niet te vergeefs geseyt (datelijck ofte op den staenden voet) want 5
indien de wraecke ofte spoliatie niet datelijck en gheschiede / maer naer datter langhen tijdt tusschen beyden geloopen was / soo en soudense niet sonder schuldt ende onstrafbaer zyn / ut l. Idem est. §. Eum igitur. ff. de vi & vi arma. Die weerroovinge autem werdt gheseydt op de daedt te gheschieden alsse ghescheidt datelijck naer de begane misdaedt / ende met een noch brandent gemoet / dat is / soo langh als om de begane spoliatie 't ghemoet noch brandt en raest / ende sich niet weer begheven heeft tot andere negotie ofte daden deur welcke 't ghemoet verkoelt ende ter neer gheset is / ut §. vim vi te vooren geallegeert: want dan werdt hy selfs voor een spoliateur gehouden / niet voor een die weer-eyscht / of sich van spoliatie beschermt. Ende daerom moet dese respoliatie alleen gheschieden tot defensie / ende niet tot offensie ofte wraecke / ut § penultim. in l. Scientiam præallegat.

Ten derden moet dese respoliatie geschieden met moderatie / inculpatæ tutelæ, 6
ofte onbeschuldelijcke bescherminge / te weten met gelijcke afdrijvinge / l. Prima, C. Unde vi & c. Ut fama. §. Ultim. de sentent. excommunicat.

Item die sijne possessie ledich vint / mach uyt sijn eygen authoriteyt inde sel- 7
ve treden / ende sich selven in sijn oude possessie met goedt recht stellen ende verseeckeren / l. Prima. in princip. ff. Quorum legato. l. Si quis sub hoc ff. de contrahend. emptio. & vendit. & cap. 2. extra. de ordina. cognit.

Vorders indien tusschen partyen een contract is gecelebreert / ende dat sy soo 8
over een ghekomen zyn / dat de saeck uyt eyghen authoriteyt vande eerst berou hebbende aenghenomen werde / dan mach den eerst berou hebbende sonder authoriteyt des Rechters de selve saeck accepteren ende in possessie vande selve treden / l. Pignore. C. de pignoratitia actione. l. Tertia de pigno. & dicta. l. Si quis sub hoc ff. de contrahend. emption.

Den Proprietaris mach oock sijn Huyrman of Boer / die volgens de Huyr- 9
cedulle sijn huyr op de ghesette tijdt niet en betaelt / uyt sijn eyghen authoriteyt daer uyt setten / l. 3. C. locat. & l. 2. C. de Iure emphiteotico. l. Quæro. §. Inter locatorem ff. locat. & c. penultim. & final. extra. de loca. & conduc.

Procureurs ende Onderwinders van saecken / mogen op haer eygen autho- 10
riteyt inhouden de kosten die sy gedaen hebben / l. Quæ omnia. §. Finali ff. de procuratorib. & l. Debitor ff. de negoc. gest.

't Selve moghen oock doen Ontfangers en diergelijcke persoonen / te weten / 11
inhouden 't geen men haer schuldich is van haer salaris / als 't opentlijck blijckt dat 't selve uyt haer bevel gesproten is.

Oock ten aensien van officie / dienst / vooghdye by yemant geadministreert / 12
mach den Vooght hem selven rechten / inhouden of doen inhouden 't gheen hy uyt-gegeven of verschoten heeft gheduerende sijne Vooghdye / als 't selve oock maer blijckt / l. Quotiens. §. Sicut ff. de administra. tuto. l. fistulas. §. 1. ff. de contrahend. emptio. & l. Creditorem C. Qui dari tuto. vel curat. possunt.

Yemandt mach heymelijck of openbaerlijck weder-stelen 't gheen hem ghe- 13
stolen

stolen is / als hyder maer gheen gheweldt of violentie toe en ghebruyckt.

14 Een Nacht-dief mach van elck een gevangen ende geapprehendeert werden/ voornementlijck alsmen hem in sijn huys vindt / ten is nochtans niet noodich hem doodt te slaen/ten zy't geschiet om sich te defenderen/ l. Itaque ff. ad l. Aquil. c. Si perfodiens, & c. Suscepimus, extra, de homicid.

15 Indien yemand teghen de servituyt van mijn huys / deur 't selve mijn huys of grondt een goot of ander water-gangh ghemaeckt heeft / ick mach 't selve op mijn eygen authoriteyt verbieden ende feytelijck wegh doen / l. Quemadmodum §. 1. ibi aliud est dicendum ff. ad l. Aquil.

16 Anderer Beesten die ick in mijn besaeyde Veldt / Bosch of Vruchten vinde/ my schade doende/ mach ick op mijn eygen authoriteyt vangen ende houden tot dat ick den Meester teghen den welcken ick mach ageren / ende dien de voorsz Beesten toe-behooren/ geinsinueert/ ende voor hem ende getuygen gheprotesteert sal hebben / dat ick de gheleden schaden op hem sal verhalen / maer ick mach de selve niet houden tot pandt ofte als pandt / noch uyt recht van inhoudinge / tot dat hy my voldaen heeft : want die dat soude doen/ soud oock een specy van dieverij begaen/ende schade met schade/ dieverij met dieverij verghelden / 't welck ongheoorloft is/ l. Qnamvis ff. ad l. Aquil. Et optimè Bartol. in l. Ratis. ff. de incend. rui. & naufrag. Vide etiam Ioan. Fabr. in principio, institu. Si quadra. pauper. fecis. dicatur. Item Barto. in l. Amplius. §. de his ff. de damno infect. die dit ghevoelen voor gemeen en waer houdt. Siet oock Abb. in c. Si læserit, de injur. in antiquis, & Speculatorem ante Bartol. in tractatu de Actore.

17 Vorders indien een Kooper van Wijnen / behoorlijck vanden Verkooper vermaent zynde / dat hy op den gestelden dagh soud' compareren ende sijne gekochte Wijnen ontfanghen / ende hy nochtans niet en quam om de leveringhe vande Wijnen by hem gekocht te ontfangen / in sulcken gevalle soude den Verkooper de selve Wijnen mogen houden tot perijckel en schade vanden Kooper: De reden is / dat in alle koop daer leverantie gheschieden moet / den Kooper te vooren vermaent ofte gesommeert zijnde 't gekochte goed op sijn gestelden dach gehouden is te ontfangen/ ende den Kooper de selve aenseggainghe versloffende/ niet en komt om de leveringe aen te nemen/ soo komt alle 't perijckel van sulcke goederen / ende de schade/ soo daer eenige geschiet/ uyt oorsaeck des tijdts/ 't zy dan van Wijn of andere goederen / op de sloffigheydt des Koopers / die te vooren vermaent zynde / niet ghekomen ende 't perijckel vande schade niet belet en heeft / l. 1. §. licet ff. de pericu. & commod. rei venditæ. Soo oock indien den Verkooper eenen Kooper seeckeren dagh had ghestelt omme de Wijn te meten ende naer hem te nemen / ende daer naer den selven Kooper hadde doen aensegen/ dat hy op den gestelden dagh de Wijn soude komen meten ende ontfangen/ ende den Kooper dat negligeert / ende 't daer naer ghebeurt dat de Vaten versteden/ oft door andere ongheval de Wijn uyt liep / of de Wijnen gestolen wierden/ dan komt alle de schade op't perijckel vanden Kooper / om dat hy te vooren vermaent zynde 't selve niet gheschout en heeft/ d. l. §. licet. 't Is een oudt ende waerachtich spreeckwoort / Dat daer de Justitie cesseert / daer recht elck hem selven.

18 In gelijcke maniere macht oock geschieden/ als yemandt geen competenten Rechter hebben oft vinden kan/ l. Si quid possessor ff. de petit. hæred. & l. Generali C. de decurionib. lib. 10. of dat hy't gebruyck des Magistraets niet en mach hebben/

hebben / ende alsoo mach yemandt by defect van Rechter hem selven Rechter maecken / gelijcker staet in l. nullus C. de Judæis.

't Is oock geoorloft vonnis te wijsen teghen hem selven in faveur van Partye / l. Si quod possessor. §. Sed & si ipsi ff. de petitio. hæred. 19

Indien mijn huys gedreyght wiert met een grooten brant / ick soude op mijn eyghen authoriteyt 't brandende huys van mijn Buyr-man / ofte 't naeste daer aen feytelijck onder de voet moghen werpen / om mijn huys vanden dreygenden ende imminerenden brandt te bevryden ende te beschutten / l. Si quis. §. Quod dicitur ff. Ad. l. Iul. de vi public. & priva. Ad hoc facit l. Si quis fumo jam §. 1. ff. Ad l. Aquil. l. Qui autem. §. Ait prætor ff. de incend. rui. & naufra. Nochtans seggen eenigen / dat in desen gevalle de andere Buyren moeten contribueren tot vergeldinge vande schade des gedemolieerden huys / om datter alle de Buyren aen gelegen was dat sulcken huys gedemolieert wierdt / dewijl dat sonder de selve demolitie alle de Buyr-huysen in perijckel waren / argumento l. Si alius. §. est & alia ff. Quod vi aut clam, & l. ædificio C. de operib. publi. & per universum titu. ff. Ad l. Rho. de jact. Maer dit is soo te verstaen / als dit huys dicht by den brandt stondt / ende datmer den brandt van oogenblijck tot oogenblijck in verwachte indien men 't niet eerst en demolieerde : want in dit gheval alleen mach 's Buyr-mans huys ter neer geworpen werden / te weten / uyt vrees van 't vyer indien 't soo verre ghekomen is / of datmen nu seeckerlijck siet dat het soo verre komen sal: want als yemant sijns Buyrmans huys 't welck noch in sijn geheel staet / met geen stroy gedeckt / ende apparentelijck vry vanden brandt / ter neder werpt / die is gehouden inde reparatie vande schade / Notabili l. Si alius. §. Est & alia. ff. Quod vi aut clam. 20

Indien vorders mijn huys brant deur schult en negligentie van mijn Buyrman / ende ick gheprickelt door rasende gramschap / hem uyt wiens huys den brandt door onachtsaemheydt voort-gekomen was / in 't selve vyer wierp / ick soude voorwaer daer van schijnen excusabel te zyn : Want in alle offensie daer 't bloedt seer beroert werdt / is den geoffenseerde deur een siedende hittighe gramschap yets quaets perpetrerende vande wraecke te excuseren / soo hy 't doch om die oorsaeck / terstont ende in sijne hitte doet / l. 2. §. Quod ait prætor ff. de incend. rui. naufra. cum similibus juribus. 21

Soo een Man een gehoude Vrouwe heeft wiens eerlijckheyt suspect is / dien een Overspeelder solliciteerde tot sondigen / moet den Man 't selve gewaer werdende / ende uyt sekere suspicien ende ware teeckenen daer van verseeckert zynde / soodanigen sollicitеur of selfs / of door anderen doen aenseggen / dat hy van die suspecte t'samen-spreeckinge met sijn Wijf afslaet. Doch soo den Overspeelder niet en obtempereert / ende den Man / naer drie aenseggingе hem publijckelijck ghedaen / den selven Overspeelder of in sijn huys of erghens in eenigh crot met sijn Vrouw te doen hebbende / of haer vleeschelijck bekennende / of haer oneerlijck aentastende / ende hare kuysheyt te spot willende stellen / vindt : Soo mach den Man over sulcken onwaerdighen ghesien misdaedt in sijn rasende gramschap / sulcken Overspeelder (indien hy dat by ghelegentheydt ende ghemackelijck kan doen) om 't leven brenghen. Doch indien 't den Overspeelder van ontvluchte / so en mach den Man hem naer twee of drie dagen / naer dat sijn raserny ter neder is geleydt / niet weer soecken / quetsen of dooden: of anders soude de Man dies daets schuldich gehouden werden / om dat hy / sijn gramschap 22

nu gestilt zynde/ sijn eygen wraeck socht/ die naer 't tusschen loopen van soo veel tijdt / de Justite alleen toe-quam / aen welcke hy hem over sijn ongheliјck had mogen beklagen.

23 'T selve staet oock te oordeelen indien naer de bedaerde gramschap / dat is/ naer eenighe verloopene daghen / den voorsz Man wederom den selven Overspeelder siet / wel niet met sijn Vrouw vleeschelijck te doen hebbende / maer alleen met haer sprekende/ en mach den Man om sulcke t'samen-spreeckinge (hoe welse suspect is) den Overspeelder niet dooden / maer mach hem alleen apprehenderen ende in 's Gerechts ghevanckenisse werpen/ ende met ordre van Justitie van 't gheleden ongelijck tegen hem procederen / in Auten. ut lice. matri. & aviæ. §. His quoque, & §. seq. collat. 9. & l. Pater, & l. Quod ait lex, & l. Marito. ff. Ad l. Iul. de Adulter. & stupris.

CAP. XV.

Van by hem selven nieuw werck of nieuwe wercken te beletten.

't Begrijp.

1 Die op een anders Landt timmert, delft of plant, mach 't selve by hem selfs beletten ende omwerpen.
2 Indien yemandt op den grondt die ick voor mijne houde begonde te timmeren, mach 't selve door denunciatie beletten.
3 Hoe groot de kracht ende authoriteyt van denunciatie zy.
4 Men mach een werck, hoedanich 't oock naer de waerschouwinge gemaeckt zy, demolieren.
5 Nunciatie moet geschien in 't begin des wercks.
6 Naer dat 't werck volbracht is, moetmen gheen Nunciatie, maer Complaincte ghebruycken, &c.
7 't Edict van Nunciatie van nieuw werck is, of { Verbiedende. Toelatende. Demolierende. }
8 Nunciatie van nieuw werck heeft gheen plaets in Reparatie.
9 Den Aenseggher moet sijn recht ende de oorsaeck van sijne Nunciatie binnen drie Maenden segghen.

1 WAert dat yemant een nieuw Huys boude / of een oudt destrueerde/ delfde/ graefde/ Boomen plante/ of eenich ander nieuw werck oprechte op mijn grondt / die ick metter daedt besitte / soo soude ick op mijn eyghen authoriteyt/ ende sonder assistentie vanden Rechter/ dat werck moghen beletten / demolieren ende ter neder werpen/ sonder eenigh perijckel/ of schade daer af te verwachten.

2 Ende indien yemant een nieuw werck boudt op den grondt dien ick tot noch toe gemeent hebbe my met recht toe te komen / maer die ick niet en besitte/ soo mach

mach ick nochtans in sulcken gheballe procederen om dat werck te beletten / te weten/ by Nunciatie van nieuw werck/ dat is/ ick mach op mijn eygen authoriteyt den Timmerman/ Metselaer/ eñ andere bouwende Werck-luyden/ verbieden/ datse in't qualijck begonnen werck niet vorders voort en varen/ dan ick haer gewesen sal hebben metten werpe van een steen / ofte eenich ander teycken.

Welcke Denunciatie van sulcken authoriteyt / ende sulck vermoghen is/ dat niemant/ naer sulcken gedane Denunciatie/ in sijn werck mach voort gaen/ ten zy hy vaste Borge stelle/ dat hy de bouwinge sal demolieren/ ende de schade ende interest compenseren / indien't daer naer door 's Rechters definitive sententie soo sal gheoordeelt werden/ of ten zy/ geduerende 't Proces/ partyen malkander de op-bouwinge of ghewillich/ of by verdraginge toe-laten. Want als yemant sonder dese twee conditien / namentlijck Cautie ofte Permissie/ inde bouwinge voort gegaen is/ ende tegen de Denunciatie ghedaen heeft/ heeft hy 't selve met gheen goedt recht ghedaen/ ende moet derhalven/ soo hy't Proces verliest/ op sijn eygen kosten de timmeragie af-breecken ende wegh doen/ l. Prætor, in principio. ff. de oper. no. nunciat. & c. 2. in exordio extra eod. titu. Unde Ulpianus dicit, in l. prima eodem titu. de oper. nov. nunciat. 3

Vorders indiender sulck een werck ghemaeckt waer ('t zy te recht ofte t'onrecht) naer de Nunciatie / ende voor de Permissie / moet het nochtans op versoeck van partye / door sententie vande Magistraet ghedemolieert ende ghedestrueert werden / 't welck daerom is / om dat 't bevel ofte d'authoriteyt vanden Preteur gecontemneert ende versmaet is/ ende soo leydt Ulpianus des Preteurs woorden uyt inde voor-gealleerde/ l. Prætor, in fine principii. 't Geen gemaeckt is/ restitueert dat/ dat is/ destrueert dat/ & c. Latius videte ista. in d. c. 2. extra de novi oper. nunciat. 4

Denunciatie van van nieuw werck/ moet geschieden in't begin van't werck/ niet in't eynde : Want wacht men soo langh met de Nunciatie dat 't werck perfect ende volmaeckt is/ soo en soudese gheen plaets hebben / maer nul ende van onwaerden zyn / om dat alle Nunciatie moet gheschieden tot belet van't werck te maecken / ende niet om 't ghemaeckte werck wech te nemen : Want 't Edict van Nunciatie is ingestelt / op dat wercken die te maecken zyn / niet gemaeckt en werden/ ende niet tegen gemaeckte. 5

Want ingheballe eenich werck ghemaeckt ende volbracht ware/ al waer het met quaet recht/ soo houd nochtans op de Nunciatie van nieu werck/ ende men sal daerom andere middelen moeten ghebruycken ende recurreren tot 't Interdictum / quod vi aut clam, of uti possidetis, of tot complaincte van turbatie inde possessie/ oft andere remedie van Justitie/ diemen alsdan best gheraden vind te gebruycken/ l. de Pupillo. §. Meminisse. ff. de oper. nov. nunciat. Vorders dese wettige Denunciatie in't begin des wercks / heeft plaets en kracht / 't zyse den Meester selfs ghedaen wordt/ of sijn Procureur/ Knecht/ Kint/ of Werck-luyden / d. l. de Pupillo. §. Nunciare. ff. de oper. nov. nunciat. als maer den selven Procureur / Knecht / of Werck-man by 't selve werck zyn gheweest uyt naem vanden Meester/ ende om 's wercks wil. 6

't Edict autem van Nunciatie van nieuw werck is driederlea / namentlijck 7
Prohibitoir / als yemandt den voort-ganck des begonnen wercks verbiedt: Permissoir / als partyen den voort-ganck des begonnen wercks toelaet : Demolitoir oft Restitutoir/ alsser deur sententie demolitie des wercks / ende resti-

tutie

tutie in sijn voorigen staet begeert werdt / ut not. glos. in verb. uti possidetis. in d. §. Meminisse.

8 Nunciatie van nieuw werck en heeft gheen plaets in reparatie van staende gebouwen / maer heeft alleen (ghelijck ghesepdt is) plaets in nieuwe wercken / l. Prima. §. Si quis ædificium. ff. de oper. nov. nunciat. welcken text sepdt / secundum Bartol. Dat een oudt ghebouw vermaeckt ende gerepareert / gheen nieuw werck mach geheeten werden. Want die een oudt gebouw restaureert ende vermaeckt / maeckt gheen nieuw werck / maer adhibeert remedie om 't oude op te houden.

9 Waert dat de gene die timmert / wilde weten den oorsaeck vande Denunciatie ofte prohibitie / den Aensegger is ghehouden hem de selve oorsaeck te seggen / ende sijn recht soo klaer aen te wijsen / dat hy daer op mach delibereren / wat hem met recht te doen staet / anders en behoeft hy de Denunciatie gheensins te obedieren / secundum Dominicum & Bart. in d.l. Prima. ff. de oper. novi nunciat. Ende de explicatie vande oorsaeck moet vanden Aensegger gheschieden binnen drie Maenden. Want indien hy binnen drie Maenden sijn oorsaeck niet en sept / noch sijn recht opentlijck aen en wijst / sal den Aengesepde moghen voort bouwen / mits stellende cautie van't werck te demolieren / l. Unica. C. eod. de novi oper. nunciat. & c. Significantibus, & ibi not. Panor. nu.20. extra. eod. titul.

CAP. XVI.

Van Renten en Schulden te lossen.

't Begrijp.

1 Die Renten sal lossen, moet de geheele hooft-somme met het verloop betalen.

2 Den Losser, als die't hem op Renten ghegheven heeft, refuseert, sal't ghelt in 's Rechters handen stellen.

3 Aende presentatie ofte consignatie van lossinge van Renten yets ghebreeckende, isse refusabel.

4 Schult is driederley { Liquide oft seeckere. Illiquide oft onseeckere. Ten deele Liquide, ten deele Illiquide. }

5 Betalinghe van liquide schult, moet in't geheel geschieden, op gestelde boete.

6 Betalinge van illiquide schult, moet niet geschieden als naer liquidatie.

7 Betalinge van gemengde schult, moet in't geheel geschieden ten aensien van het liquide, onder cautie van betalinge van het illiquide.

8 Als den Crediteur betalinge van het liquide sonder 't illiquide refuseert, soo sal den Debiteur de Penningen consigneren inde handen des Rechters, onder cautie van betalinge van't illiquide.

9 De consignatie inde handt des Rechters wordt niet voor goedt gehouden, sonder voorige oblatie van betalinge noch ter contrarie.

10 Onderscheyt tusschen betalinge van Renten, ende betalinge van Schult.

IST dat yemandt Renten wilt lossen / ende sich van vordere Jaerlijckse 1
Rent-betalingh bevrijden ende ontlasten / die sal of de gheheele Rent / of een deel des selbighen lossen / naer de tijdt ende waerde des Contracts / tellende den Verkooper sulcken somme gheldts als 't Contract naer verloop des tijdts vereyscht / met ten verloop tot dien teghenwoordighen dagh inclusijf. Doch indien den Verkooper de lossinge niet en wilde aen-nemen / ende de geoffereerde penningen refuseerde / soo sal den Losser den Verkooper de selvige penninghen noch eens van nieuws presenteren / geassisteert met twee geloofwaerdige Getuygen.

Indien hyse wederom refuseert / sal den Losser protesteren vanden refuse / 2
ende sal ten selven tijden 't gepresenteerde geldt onder den Rechter consigneren / namentlijck inde handen des Griffiers / by sich hebbende de selvige Getuygen ofte andere / ende sal van hem acten eyschen / dat hy de penningen ghetelt heeft tot lossinge vande voorseyde Rente / in't geheel ofte deel. Welcke depositie ofte tellinge inde handen des Griffiers / door ordonnantie vanden Rechter soo veel sal te wege brengen / dat vande tijdt dat de tellinge is geschiet / de Renten sullen stil-staen / ende voor betaelt gehouden werden / niet anders dan of den principalen Verkooper de betalinge willich aengenomen had.

Maer men moet wel acht nemen / datter noch inde eerste aenbiedinge / noch 3
inde tweede tellinge niets en ontbreecke / maer dat de geheele somme met de verloopen dagen / te weten / tot dien dagh des aen-biedinghs ofte tellinghs inclusijf / geheel opgeleydt werde / soo datter niet een penningh en gebreecke: Anders soo der yets te kort ware / soo inde oblatie als inde depositie / soudt refuys vanden Verkooper voor rechtvaerdigh gehouden werden / ende 's Lossers nam ptisatie voor onbehoorlijck / vulgata l. Acceptam C. de usuris.

In betalinge autem van schult moetmen dit eerst weten / dat alle schult drie- 4
voudich is / te weten / Liquid' of seecker / Illiquid' of onseecker / gemengt / dat is / ten deele Liquid / ten deele Illiquid.

Liquide schult moet op sijn bestemde tijdt gheheel betaeldt werden / op boete 5
van't Contract ende den interest / ten zy den Crediteur met de betalinghe eenes deels te vreden zy.

Geheel illiquide schult moet voor de liquidatie niet betaelt werden: maer in- 6
dien den Crediteur wilde segghen / dat de illiquide schult liquid ware / ende deur Justitie betalinge versocht / so moet den Debiteur (naer mijn gevoelen) den Crediteur behoorlijcke cautie stellen vande betalinghe / in cas dat hem den Rechter condemneert tot de liquidatie / maer is niet eer gehouden yets te tellen.

In ten deele liquide / ten deele illiquide schult / moetmen by naer doen ghe- 7
lijck wy inde lossinghe van Renten gheseydt hebben / op dese manier: Als yemandt sich wil vryen van liquide schult / soo moet den Debiteur den Crediteur soo veel presenteren als hy hem dunckt verbonden te zyn / ten aensien vande schult die seecker ende liquid is / ende voor de onseeckere ende illiquide behoorlijcke cautie stellen.

Ende soo den Crediteur de aenbiedinghe van betalinghe niet en wil accepte- 8
ren met de voorsz cautie / soo sal den Debiteur doen 't geen wy te vooren vanden Rente-losser geseydt hebben. Sal / segh ick / presenteren de betalinge vande liquide schult / ende den Crediteur cautie voor twee Getuygen vande illiquide / die hy meer sal eyschen / offeren: Welcke soo hy refuseert / om dat hy maer een deel

vande schult/ dat is/ de seeckere schult offereert / soo sal den Debiteur de aengebodene partye gelds inde handen vande Justitie ofte den Griffier consigneren/ ende vande overige illiquide schult / sal hy den Crediteur laten 't recht vande liquidatie vorderen / ende sal daer toe den Crediteur stellen behoorlijcke ende suffisante cautie vande betalinge wel ende getrouwelijck te sullen doen naer de sententie vande liquidatie/indien't hem toe-geoordeelt wordt. Ende met dese oblatie van betalinge vande liquide schult / ende cautie vande illiquide / sal den Debiteur mogen volstaen/ sich verlossen van vordere schade ende interest/ ende alle perijckel 't geen hem soude mogen overkomen ontgaen / ende de schult-panden (soomense noemt) lossen/ d.l. Acceptam, & ibi Bartol. & Cynus. Want so lange de schuldt niet liquid ende seecker en is / wordt de betalinge van een deel wel geadmitteert/ ut in l. Quidam exstimarunt ff. Si cert. peta.

9 Maer dewijl wy te voozen vande oblatie ofte consignatie een weynich geseyt hebben/ wil ick elck een vermaendt hebben/datse moeten weten/dat consignatie sonder voorige presentatie niets uyt en recht / als oock niet en doet de oblatie sonder volgende consignatie/ l. Si Creditrici C. de usur.

10 Wt welck voorseyde men dit onderscheydt siet tusschen betalinghe van Renten ende betalinghe van schult / belangende de presentatie ende consignatie / namentlijck dat in consignatie van Renten te lossen / 't zy in't gheheel ofte deel / of om den loop der selver Renten te schorssen/ moet gheschieden consignatie vande gheheele somme/ ende in sulcken gheballe heeft Borghtochte ofte Cautie gheen plaets. Maer consignatie om schult te lossen / mach ten deele gheschieden met gheldt/ ten deele onder cautie of borch-tocht / namentlijck voor't resterende illiquide / gelijck wy nu opentlijck bewesen hebben.

CAP. XVII.

Van sich van toe-komende Rechten en Processen te bevryden.

't Begrijp.

1 Niemandt leeft sonder Benyders.
2 Een ander diffameren is een vervloeckte ende schadelijcke quaedtwilligheydt.
3 Diffamatie is tweederley, of in Criminele, of in Civile saecken.
4 Diffamatie in Criminele saecken is pericieuser, ende met meerder diligentie te purgeren.
5 Diffamatie in Civile saecken is van minder importantie, nochtans niet te versmaden.
6 Den Gedefameerde vreesende den Rechter, of een Proces, kan dat prævenieren met den Defamateur te citeren.
7 Den Gedefameerde moet vanden Rechter versoecken dat den Naem-roover revocere, ende dat hem een eeuwigh swygen geimponeert werde.
8 Den Diffamateur geciteert zynde ende niet comparerende, moetmen een eeuwigh stil-swygen imponeren.

9 Wat

9 Wat Studenten en Koopluy, Wtlanders zynde, ende naer haer vertreck, den naem van Bancqueroetiers vreesende, moeten doen.

T'Gaet nu alsoo / dat niemandt soo gheluckich is / dat hy sonder Benij- 1
ders / ende secrete Haters leeft.

Dese en bijten niet openbaerlijck / maer bedecktelijck ghelijck de 2
Slangen / benemende den eerlijcken faem der goeder Mannen bedeck-
telijck / t'onrecht van haer alle quaedt versierende / ende onbeschaemdelijck on-
der't volck stroyende: waer door sy veel goede Mannen / soo heymelijck by wey-
nigen / als publijckelijck by velen / oft in / of buyten 't Recht schandelijcken over
dragen en diffameren / niet vreesende God noch Menschen / noch denckende dat
sy t'eenighen tijde restitutie sullen moeten doen vande beroofde faem.

Dusdanige eer-roovinge werden somwijlen begaen in Criminele / somwijlen 3
in Civile saecken.

De eerste is de swaerste / staet deshalven den Gediffameerden met meerder 4
sorge door sijn ontschuldiginge / ende des Diffamateurs citatie te suyveren / ende
sijn voorigen goeden naem te herstellen / ten zy yemant soo kleyn-hertich zy / dat
hy met sijn eygen onnooselheyt te vreden zynde / alle quade opinien diemen van
hem soude mogen hebben / naer't exempel Christi / ende ter liefde van hem / ver-
achten / hem niet stootende aen 't geen 't onwetende volck van hem ratelt / maer
alleen lettende hoe hy hem voor God dragen / ende hem alleen behagen sal / hem
ten vollen betrouwende op sijn onnoselheydt / al wilde den waerlijcken Rechter
yets / uyt oorsaeck van die diffamatie / tegen den t'onrecht gediffameerde tente-
ren / dat hy nochtans sal vry komen van alle uyterlijck perijckel / ende dat sijn
onnoselheydt soo veel te evidenter ende klaerder sal blijcken.

Doch de Civile diffamatie is wat lichter / maer niet t'eenemael / soo om sich 5
selfs / als om sijn kinders en vrunden wil te negligeren / maer men moetse (ten
zy men steunende op de liefde Gods / en sijn eygen onnoselheydt / voorneemt de
selve oock te negligeren) door de Justitie verpletteren ende verjagen / dewijl den
wijsen Man seyt / dat elck voor sijn goeden naem sorg moet dragen. Als yemant
van een ander diffameert dat hy veel schuldich is / of uyt saecken van koopman-
schap / of van speelen / of van slempen / of van een beslommerde erffenisse / ofte
dat hy teghen recht en reden van hem oft yemandt anders / sijn Huys / Erf / of
Gront besit: ende diergelijcken / dat waerlijcken diffamatien geheeten werden /
Bald. in l. diffamari, circa exordium, C. de ingenu. manumiss. Dien gediffameer-
de / segh ick / moet sulcke diffamatie vande publijcke faem (indien hyse gevoelt)
afweeren / ende hem selven door Justitie tegen den Diffamateur suyveren.

Soo oock / wanneer yemant om sulcke diffamatie soo in't ooch des Rechters 6
is / dat hem een Proces te vreesen staet tegen den Schout ofte Rechter / sal den
Gedefameerden den Defamateur eerst in Recht moghen betrecken / ende hem
voorkomen / soo dat hy hem selven Eyscher stelt: of dunckt het hem goedt / hy
mach swijghen / hem laten roepen / ende bewijsen dat die diffamatie alleen van
den Diffamateur selfs voort-gekomen is.

Sal daerom vanden Rechter versoecken / dat hy op groote boeten sulcken 7
vervloeckte Defamateur stil-swygen imponeert / ende de gestroyde quade faem
herroept ende restitueert / ende dan sal hem den Rechter mogen opleggen verder
te procederen tegen sulcken Defamateur / Iuxta l. defamari & ibi Bald.

8 Ende indien van den Defamateur op den geſtelden tijdt niet en compareert/ om te antwoorden op de actie tegen hem te intenteren / ſal den Gedefameerden vanden Rechter eyſchen/ dat den Diffamateur / ſijne Medeſtanders / ende alle andere Succeſſeuren / die hem dient-halven queſtie ſoude mogen moveren/ een eeuwigh ſtil-ſwijgen geimponeert werde van al 't gene dat hy / ſijne complicen ofte ſucceſſeuren/t'eenigen tijden in forme van rechte ſoude mogen eyſchen.

9 Soude derhalven om duſdanige diffamatie te ontgaen/ alle Studenten/ende die inde Academien haer in eerlijcke diſciplinē oeffenen: oock alle buyten Koopluyden/die naer goeden wint voor haer vertreck wachten / raden/ dat ſoo wanneer ſy vreeſen/datmen haer/naer haer vertreck/eenigen quaden klanck ſal naegeven/ſy eerſt publijckelijcken doen uyt-roepen / dat ſoo yemandt op haer noch yets te ſeggen heeft/dat hy't kome eyſſchen / ende dat op een gheſtelden tijdt/ op verbeurte van verlieſing van ſijn recht: haer voor recht roepe/haren eyſch rechtelijck voor ſtelle/ende haer in rechten betrecke. 't Welck de wijſlijckſte remedie is/ om daer naer alle infamie te ontgaen / ende dat dat deur loffelijcke coſtuyme in obſervantie is geweeſt/getuyght D. Baldus in d.l. Diffamari.

CAP. XVIII.

Om ſchulden diemen in Erffeniſſen, of beſwaerde ſterf-huyſen vint, te ontgaen.

't Begrijp.

1 Die vreeſt, van weghen de ſchulden, de Erffeniſſe aen te nemen, heeft een Iaer ſijn beraedt.

2 Die vreeſt den boel aen te ſlaen, binnen't Iaer mach vanden Prins verſoecken beneficie van Inventaris.

3 Die brieven van Inventaris vanden Prins heeft verkreghen, mach den boel vry aen ſlaen.

Brieven van Inventaris hebben ſes Privilegien :

4 De eerſte maeckt, dat die de ſelfde heeft, niet ſimpelijck Erfgenaem geheeten werdt.

5 De tweede, dat hy ſoo veel betaelt als hyer vindt, ende wien hy wil.

6 De derde is, dat hy tot ſijn wil mach betalen, of met onroerende, of met roerende goederen.

7 De vierde is, dat hy met obligatie mach betalen, ſonder die nochtans over te geven.

8 De vijfde, dat hy de gevondene, ende daer naer verloorene goederen, tot ſijnen ſchade niet en moet reſtitueren.

9 De ſeſte is, datſe den verkrijger bevryde van de gemenghde obligatie, dat is, reele ende perſonele.

10 Men moet de Erfghenamen raden, datſe den boedel niet aen ſlaen, als met de voorſeyde brieven van beneficie.

11 De

De Brieven van beneficie beswaren haren Impetrant met ses conditien:

11 De eerste is, dat de Brieven van beneficie van gheender waerden en zyn, indien yemandt simpelijck den boedel aenslaet.
12 De tweede, dat hy ilico een Inventaris vande ghevonden goederen beschrijven moet.
13 De derde, dat hy den Inventaris maecke voor de Ouderlingen daer toe geroepen, eñ behooren geroepen te werden.
14 De vierde, dat hy maecke dat den Inventaris gemaeckt zy binnen 't Iaer, oft drie Maenden.
15 De vijfde, dat hy wettelijcke cautie stelle, van de gevondene goederen wel te administreren.
16 De seste, dat hy de Magistraet, ende Crediteuren reeckeninge doe.
17 Die dese conditien niet en observeert, mach de privilegie van't beneficie niet genieten.
18 't Beneficie van Inventaris siet alleen daer op, dat de Crediteuren vande Erfgenamen betaelt werden.
19 Te Ghendt en is gheen beneficie van Inventaris, dewijl niemandt daer de Erffenisse mach refuseren.
20 In Vranckrijck mach oock niemandt de Erffenis refuseren.

Wie vreest/ ende sich niet en derf stellen Erfghenaem in yemandts 1
sterf-huys/ namentlijck uyt vreese van schuldt/ om welcke hem/
niet sonder reden/ beter dunckt dat hy de Erffenisse des selvighen
sterf-huys liever repudiere/ die sal uyt oorsaeck van die vreese/
sich een Iaer mogen beraden/ ende sijn wil ende keur soo lange protraheren.
Ende ondertusschen vanden Prins binnen 't selve Iaer een Diploma impe- 2
treren ('t welck men Brieven van beneficie van Inventaris noemt) op dat hy dien Inventaris inghesien ende wel overleydt hebbende/ yets seeckerders by hem selven mach besluyten/ of hy in't selve sterf-huys hem Erfghenaem stellen/ ende de administratie der goederen aen-nemen wil/ dan of hyse wil repudieren/ ende laten varen.
In welcke saeck/ ick alle Erfghenamen/ die sulcken beneficie verkreghen 3
hebben/ soude geraden hebben/ datse 't sterf-huys niet en verlaten/ maer datse om de eer van 't selve Huys/ ende 't gheheele gheslacht/ haer niet simpelijck/ maer onder kracht van dit beneficie insereren. Want hebbende dit beneficie/ konnen sy niet verliesen/ noch gheen schade lijden als die met de ghevondene goederen den Crediteuren konnen betalen/ soo verre die haer sullen strecken/ ende onghehouden zyn yets van't hare daer by te doen. Sy sullen dan alleen haren arbeydt ende goedtwillige hulp/ sonder eenighe hare schade/ tot het sterf-huys doen. Welcke hulp/ charitaets ende eerbaerheydts reden/ verbiedt sulcken Huys te weygheren. Ende om dat sich yemandt te vlijtigher ende stouter in eenigh sijnes Erffenis sterf-huys/ hebbende het voorsz beneficie van Inventaris/ soude mogen insereren/ ende dat hy 't oock te liever soude willen doen/ sal ick hem hier mildelijck alle de prerogativen ende privilegien van sulcken beneficie openbaren/ die niet kleyn oft versmadelijck/ maer van waerden/ magnifijck ende groot zyn.

4 Want 't eerste Privilegie dat sulcke Brieven van beneficie met-brengen / is/ dat die onder sulcken Beneficie van Inventaris in't sterf-huys hem Erfgenaem stelt/ niet simpelijck Erfgenaem geheten werdt: om alle de schulden te betalen/ oock die/ die de quantiteyt van't Erf-goedt excederen: maer wort geheten Erfgenaem met een by-voechsel / namentlijck Erfgenaem onder beneficie van Inventaris/ ofte gebeneficeerden Erfgenaem/ als versien met de goetheyt des Princen / om alleen de schulden te betalen / soo verre haer de gevondene goederen (volgens den Inventaris) sullen uyt-strecken / ende gheen andere.

5 De tweede prerogatie is/ dat hy de ghevondene goederen naer sijn wil mach verdeylen / ende die Crediteuren betalen die hy wil / voor soo veel de goederen van't sterf-huys sich uyt-strecken ende duyren/ ende en is niet ghehouden die te distribueren elcks met reductie ofte kortinge naer 't gheen hem komt : En behoeft oock niet te letten/ wiens schult ouder/ wiens jonger/ wiens rechtvaerdiger/ wiens onrechtvaerdiger is (ten zy hy dat doet uyt sijn eygen voorsichtigheyd) maer mach naer sijn wil voldoen elck schuldenaer of Legataris/ die eerst komt als hy maer inden Inventaris vande schulden staet / ende goedt schrift ende blijck vande schult met brenght.

6 De derde prerogative is/ dat hy naer sijn wil de meubile goederen/ ofte 't gereede geldt den Crediteuren mach assigneren/ ofte in betalinge geven / of mach hen oock gheven de immeubele / als Erven / Landen / Huysen / ende Leenen/ naer schattinge van goede Mannen : Jae/ dat meer is/ mach oock (tegen danck vande andere Crediteuren) den eenen Crediteur soo veel vande Erf-goederen in betalinge geven/ als sijn schult / volgende den Inventaris / bedraeght/ ende niet meer: ende en hoeft niet te vreesen dat hy sal succumberen/ indien hem daer naer questie gemoveert werdt.

7 De vierde prerogative is / dat hy des gestorvenes obligatie den Crediteuren mach assigneren/ ende in betalinge geven/ om de betalinghe daer uyt naer haer goedt-duncken te vorderen / ende en is gheensins ghehouden inde kosten die sy daeromme sullen doen.

8 De vijfde prerogative is/ dat indien by gheval/ naer dat den Inventaris gemaeckt is / de goederen quamen te verminderen/ of te verergen : By exempel/ dat eenighe vande gevondene Beesten gestoolen wierden / of storven / als Paerden/ Koeyen/ Varckens/ Schapen / Ossen ende dierghelijcken: ofte indien een Huys door brandt of onweder verginck : of eenige schriftueren gestoolen wierden : of eenige Debiteuren quamen bancqueroet te speelen / ofte op eenighe andere manier de gevondene erf-goederen verminderden/ waer deurse insuffisant mochten worden den Crediteuren te voldoen : desen gebeneficieerden Erfghenaem en soude niet ghehouden zyn die schade wederom te verbullen / ende uyt sijn goederen te restitueren : maer al die schade ende verliesinghe by gheval gheschiedt / soude komen tot perijckel ende schade vande Crediteurs / ende niet (ghelijck ick ghesept hebbe) vanden gebeneficieerden Erfghenaem/ die die schade gheensins en soude behoeven te repareren : maer den Crediteuren alleen met de gevondene en tegenwoordighe goederen betalen / gheen regard nemende op de verloorene.

9 De seste prerogative is/ dat het voorsz beneficie / dien die't verkrijght / excuseert van alle ghemengde obligatie / ende soo wel vande obligatie des overledenen/ als des Erfghenaems selfs / bevrydende ende absolverende den selve van

alle

alle moeyte van Proces / die de andere onbetaelde Crediteuren hem soude mogen willen aen doen.

Om dese oorsaecken dan/ ende geseyden Privilegien/ raden alle geleerde Advocaten en Procureurs Partyen / dat sy haer liever in't sterf-huys / ofte inde onereuse successie/ Erfgenamen funderen onder beneficie van Inventaris / als dat sy haer daer simpelijck inboeren ende vermengen. Ende men moet weten/ dat het Privilegie van beneficie van Inventaris altijdts geconditioneert ende belast is/ met de ses volgende conditien. 10

De eerste is/ dat het beneficie van Inventaris van gheender waerden en is/ indien yemandt vande Erfghenamen 't selve sterf-huys simpelijck wilde aennemen. Om dat des Princen Brieven van Beneficie / alleen vergunt werden/ als niemandt simpelijck den boel wil aenvaerden : in welcken ghevalle de Magistraet sich in dat Huys sal vinden / ende sal elck vande Crediteurs betalen pro rata, naer 't goedt datter sal ghevonden werden / ende de menichte der Crediteuren / 't welck om dat het niet seer eerlijck soude zyn voor des selvighen sterf-huys Erfghenamen ende vrunden / soo verleent de Prins een vande Erfghenamen/ofte haer alle te samen / t'heuren versoecke / sijne brieven van beneficie / datse soo verre betalen als de gevonden goederen haer konnen extenderen. 11

De tweede is/ dat hy alle de goederen / hoedanich die oock zyn / by hem in't sterf-huys gevonden/ ilico moet doen inventariseren. 12

De derde is / dat hy een wettelijcken ende gerechtigen Inventaris maeckt/ dat is/ alst behoort : namentlijck inde tegenwoordigheyt van eenige Ouderlingen daer toe geroepen/ ende die daer wettelijck toe geroepen moeten werden:dat dese alle siende / ende ter goeder trouwen handelende / getuygen vande ghevondene goederen mogen zyn. 13

De vierde is/ dat hy sulcken Inventaris beschrijve/ofte doe beschrijven binnen Jaer ende dach/ indien de goederen niet al present / maer absent zyn : want indiense al present waren / soo soude den Inventaris beschreven moeten zyn binnen drie Maenden / l. Scimus §. Sin autem dubius est , & §. Si autem à locis. C. de Iure deliberandi. 14

De vijfde is/ dat sulcken Erfgenaem onder beneficie van Inventaris/suffisante cautie stelle / dat hy de Erf-goederen wel ende behoorlijck sal administreren. 15

De seste is/ dat hy daer nae goede/wettelijcke ende suffisante reeckeninge doe van sijn administratie / ende dat voor de Magistraet / ende alle de Crediteurs ofte hare Procureurs / ende niet voor sijne mede-Erfghenamen die haer met 't sterf-huys niet bemoeyt en hebben. Dese conditien hebbe ick willen uyt-leggen/ op dat die 't beneficie van Inventaris verkrijcht / sich niet te veel op't selve en vertrouwe/ ende soo hem selven bedriege / ende in schade valle. 16

Want wie't beneficie van Inventaris verkreghen hebbende / dese conditien niet en onderhout/ ende inde administratie 't voorseyde niet en doet/ noch borch en steldt/ noch den Inventaris wettelijck en maeckt/ die verliest 't voorsz beneficie ende wordt ghehouden voor eenen simpelen Erfgenaem/ die geobligeert is te spreecken ende te verantwoorden voor alle ende de heele schulden die inden sterf-huyse gevonden werden. 17

Dit beneficie werdt op dese ghefundeert / die haer wel / of uyt recht van erf/ 18

of op eenighe andere manier in yemandts sterf-huys soude willen inboeren (maer twijffelen uyt vreese vande schult) op dat hy die selve (steunende op't beneficie vanden Prins) de goederen aenghenomen / ende de schulden naer't vermogen vande gevonde goederen wel betaelt soude mogen werden. Doch indien sy dat weygheren te doen / ende niemandt anders sich simpelijck Erfghenaem constituere / soo en salmen die goederen nochtans niet ongeroert ofte verloozen laten gaen.

19 Want in sulcken ghevalle stelt haer de Magistract (ghelijck ick ghesept hebbe) Erfghenaem/ ende neemt de ghevondene goederen aen/ tot betalinge vande Crediteurs. Doch te Gendt en heeft dit beneficie geensins plaets/ om dat niemandt daer de Erfnisse ofte 't sterf-huys ontgaen of weygeren kan: maer elck een is daer geobligeert cautie te stellen / van't proffijt aen te nemen / sooder eenich is/ ende de schulden te betalen.

20 Ende sooder by Houwelijckse voorwaerden gestipuleert ware/ dat de Weduwe gheen schulden van haer overleden Man/ ofte 't sterf-huys soude betalen/ so soude nochtans in sulcken gevalle de Weduwe even-wel geobligeert blyven/ soo datse voor de schulden soude moeten responderen / ende alle 's sterf-huys Crediteuren betalen. Maer gheniet nochtans door sulcken Contract dit beneficie/ dat haer daer uyt competeert actie ende regres tot den Erfghenaem of Erfgenamen vanden Overleden/ datse van haer de schulden die sy betaelt heeft/ mach weder eysschen. In welck hebben van regres/ men eerst dit moet noteren ende præsupponeren/ datter eenigen Erfgenaem gecompareert is / die ingangh in't sterf-huys ghemaeckt/ ende behoorlijcke cautie ghestelt heeft. Want indien hy niet gecompareert en is (want elck een mach sijn Erf-deel refuseren) soo blijft de Weduwe selfs verbonden om te betalen / ende wordt daer deur gefrustreert van't beneficie van regres/ of actie.

21 Te Brugghe is een costuym / dat de Weduwen 't sterf-huys mogen renuncieren / onder dese conditie / datse sullen verlaten alle de goederen van 't sterf-huys/ soo by haer als by haren afghestorven Man naergelaten: ende datse voorders de sleutels van't Huys / of selfs / of deur een ander / op haer Mans graf sal leggen/ of inde handen vanden Ontfanger vande beswaerde boedels sal doen gheven. Indien een Weduwe dese conditien voldoet / soo en salse om gheen schulden van't sterf-huys mogen in rechte betrocken werden / ten waer't sulcke schulden waren die sy selfs voor't Huwelick gemaeckt hadde / diese selfs toe-gesept/ gesubschribeert ofte te betalen belooft had/ ofte sulcke die uyt oorsaeck van negotie ofte koophandel ghesproten waren / welcke sy met haer Man gemeen/ ofte alleen met bewilliginghe van haer Man geexerceert had. Want ghelijck 't gheloof van een Koopster sich uytstreckt tot de proffyten van alle negotiatien/ alsoo moet oock haer geloof strecken tot alle schulden te betalen. Ende dit voorseyde heeft alleen plaets in Weduwen: Want de Weduwenaers en moghen van sulcken beneficie niet gauderen: maer die moeten nootsaeckelijck blijven Possesseurs ende behouders van't sterf-huys van hare Wijfs / ende moghen geensins 't sterf-huys renuncieren/ maer blijven verbonden alle de schulden des selvighen sterf-huys te betalen / behoudende nochtans haer regres op de Erfgenamen voor de helft vande schult / indien sy haer in't selve Huys geingereert hebben/ anders niet. Want de Erfgenamen mogen altijt (gelijck wy ghesepdt hebben) het sterf-huys renuncieren.

De

De practijcke ende 't Stadts-recht der Borgheren van Yppren / is sulcks/ 22
dat het sich egalijcken tot den Inghebooznen/ soo Mannen als Vrouwen/ upt-
streckt / ende gelijckelijck tot alle 's sterf-hups goederen/ waerse oock in Vlaen-
deren ghelegen zyn. Ende is alsoo tot desen tijdt toe standtvastelijck onderhou-
den/ vanden Jare 1535. Want ghelijck de Vrou ende Man een / ende de selve
persoon zyn / ende ghemeenschap hebben van alle de goederen diese in't Huwe-
lick by een ghebracht hebben / ofte by een brenghen moste / soo roerende als on-
roerende / sonder respect hoedanich de selve goederen gheweest zyn / of van
wiens zyde sy ghekomen zyn : alsoo hebbense oock ghemeenschap aen alle de
schulden/ soo voor't Huwelick/ als naer't Huwelick / soo vande eene als vande
andere ghemaeckt. Ende hierom ist/ dat al-hoe-wel naer de selve Stadts co-
stuymen/ den Weduwen toe-gelaten zy 't sterf-hups van haer overleden Man/
binnen drie dagen naer dat sy kennisse van sijn doodt ghehadt hebben/ t'ontruy-
men : ende alle de goederen/ soo wel de Huwelicks goederen van hare zyde / als
alle andere die sy met haer beyden voor de doodt ghemeen hadden / te cederen
ende renuncieren. Soo blyven sy nochtans niet te min beswaert met de helft
van alle de schulden des selvigen sterf-hups dieder overich blijven / naer dat de
verkoopinghe ende 't boelhups van alle de goederen van't sterf-hups is gehou-
den/ ende datmen die den Crediteurs geattribueert heeft.

Doch inde Jurisdictie van't Vrije / ist van over veel Jaren den Weduwen 23
niet toe-ghelaten / upt haers overleden Mans sterf-hups te wijcken / noch eer-
tijdts gheoorloft geweest 't selve te renuncieren / maer bleven door de doodt ha-
rer Mannen nootsaeckelijcke Erfghenamen/ geobligeert zynde alle de schulden
des gemeenen Hups te betalen / soo dat haer geen beneficie van Inventaris in
dese saeck vorderlijck konde zyn. Maer naer weynich Jaren herwaerts / is
van nieus inghevoert/ ende door Statuten geordonneert / datmen om oorsaec-
ken de strafheydt deses costuyms / teghen de Weduwen / niet langher en soude
oeffenen : maer datse onder cessie vry soude zyn van alle de schulden van harer
Mannen sterf-hups te betalen. Welcke vryheydt van cessie ofte renunciatie den
Weduwen (ghelijck ick gesept hebbe) eertijdts niet toe-ghelaten en was / maer
waren ghehouden alle de schulden ten vollen te betalen. Ende indiense / om der
selver schulden wille/ ghevangen wierden/ soo wierdense om de selve gevangen
gehouden/ tot dat syse alle voldaen hadden.

't Selve rigeur wierdt oock naer costuyme onderhouden in't Rijck van 24
Vranckrijck / om dat gheen wettelijck Erfghenaem en mach repudieren des
afghestorvenen Erffenisse : ende daerom / of hy den boedel aenslaet / ofte niet/
hy is altijdt waerachtigh Erfghenaem / ende Heer van alle het goedt by den
aflijvighen naer-ghelaten.

CAP. XIX.

Van Rechten ende Processen.

't Begrijp.

1 PRocessen zyn tweederley/ te weten/ Crimine ende Civile.
2 Criminele Processen zyn/ inde welcke ghehandelt werdt van Criminele saecken/ criminelijck inghestelt. Doch van dese/ om dat icker overbloedich van ghesprooken hebbe in mijn Tractaet/ 't welck ick den tytel van Practijck in Criminele saecken ghegheven hebbe / en heb ick hier niet willen repeteren.

3 Civile Processen zyn/ inde welcke men handelt van Civile saecken. Civile Processen dan zyn tweederley / van Leenen / ende niet van Leenen. Processen van Leenen zyn / die alleen van Leenen ageren / niet in alle Overscharen ofte voor alle Magistraten/ maer alleen voor ende in haer eygen Overscharen daerse onder hooren / ende als tot haer Hoofden resorteren / van welcke wy op sijn plaets sullen handelen.

4 Civile Processen/ van gheen Leenen/ handelen by naer van personeele/ reele/ petitoire / possessoire / ende dierghelijcke actie / vande welcke wy in dese onse practijcke alleen kortelijck mentie sullen maecken.

5 Welcke Civile saecken niet te min somwijlen gheheeten worden / ende veranderen in Criminele/ al-hoe-welse Civilijck inghestelt zyn / namentlijck als 't Fiscus sich daer mede bemoeyt voor 't recht vanden Prins / van eenige boete ofte amende / of dierghelijcke. Ghelijckt somwijlen ghebeurdt / dat een Criminele saeck / Criminelijck inghestelt/ op een Civile uyt-loopt/ ende daer naer Civilijck gheintenteert werdt / 't welck te nooteren staet in materie van Civile saecken/ quo ad aliqua. c. Tuæ. extra. de procuratorib. & in c. At si clerici, in glossa. in verbo. Non tenet. ex. de judic.

CAP.

CAP. XX.

Hoemen in Civile saecken ende Pleydoyen procedeert.

't Begrijp.

1 In Civile saecken begint men te procederen vande Citatie.
2 Citatie, Eysch, ende Antwoordt in rechten, zyn vande tijdt Adams herkomen.
3 In Pleydoye werdt gheprocedeert, of { Ordinarie, wanneer. Kortelijck, wanneer. De plano, wanneer. Sonder form van processe, wanneer. }
4 Den regel van rechten ende procederen werdt van God toe-gestaen.

SOo wie eenich proces tegen een ander wil intenteren/ moet voor eerst sijn 1
Parthy in Rechte tegen hem betrecken / ende den Rechter doen verstaen de oorsaeck vande dachvaerdinghe waerom hy hem in rechte betrocken heeft. Wat den oorsaeck is dat hy sich over hem beklaeght/ ende wat hy wil dat hy decreet ofte sententie vanden Rechter ghedefinieert ofte gheoordeelt werde.

De reden van dese daghvaerdinghe (op dat ick die wat van verre verhale) 2
schijnt haren eersten oorspronck te hebben uyt het Paradijs van weelden / daer Adam als Gedaeghde / van Godt den Rechter / als in Recht geroepen wordt/ ende met misdaedt van ongehoorsaemheydt beschuldicht. De antwoordt oock vanden ghedaeghden Adam werdt in't recht betoont / als hy hem van de opgeleyde misdaedt soeckt te suyveren/ ende de dadelijckheyt des misdaeds op sijn Vrou als parthy advers / ende de eerste ende meeste oorsaeck vande begangene misdaed te retorqueren / doen hy seyde / de Vrou die ghy my tot met-gesellinne gegeven hebt/ heeft my vanden Boom ghegheven/ ende ick hebbet gegeten: die oock dadelijcken 's misdaedts oorsaeck op't Serpent geleydt heeft / als sy seyde: 't Serpent heeft my bedrogen/ende ick hebbet gegeten. Maer dewijl de excusen niet suffisant en waren / hooren sy't vonnisse des Rechters / worden veroordeelt/ ende met groote straffen gestraft/ Genesis 3.

Vorders/ als beyde de geroepene Partyen voor den Rechter staen / ende dat 3
men hare saecken begint te bepleyten / in dusdanighe verschillen werdt op verscheyde manieren gheprocedeert / naer dat alsdan de saeck ende ghelegentheydt schijnen te vereysschen / namentlijck somwijlen ordinaire / met de behoorlijcke ordre ende alle leden eenes proces/ somwijlen sommarie/ ofte simpelijck als den Rechter/ den Prins/ ofte eenige van partye/ expeditie begeert : ende somwijlen werdt gheprocedeert de plano, namentlijck in lichte saecken : somwijlen sonder eenige form ofte figeur van proces. Maer wy sullen hier van breeder spreken inde volgende Capittelen.

De manier van procederen schijnt oock van God toegestemt te zyn inde ou- 4
de Wet / daer hy Moysem Rechter stelt / ende hem aenwijst dat hy informatie

van

van Getuygen nemen moet/ om oordeel naer de waerheyt te geven/ als hy ſeyde: Inde mondt van twee of drie Getuygen beſtaet alle woordt/ Deuter. 19. ende Matth. 18. Ende ghy hebt Aaron ende Hur met u/ indiender eenighe queſtie valt/ ſultſe tot haer overdragen/ Exod.24. Et c. Novit, de judic. circa initium.

CAP. XXI.

Van ordinarie te procederen.

't Begrijp.

1 Wanneer ordinarie geprocedeert werdt.

2 De Leden van ordinaris recht zyn tweederley, of { uyt der natueren recht / uyt Civil recht } emanerende.

3 Wat dingen vande ſubſtantie vande Proceſſen zyn.

4 De Leden vande Proceſſen die uyt der natuyren recht getrocken zyn, welcke.

5 De Leden vande Proceſſen die uyt Civil Recht voort-gekomen zyn, welcke.

6 Welcke dingen vande ſubſtantie vande Proceſſen niet en zyn.

7 In Vlaenderen ghebruyckt-men alleen de ſubſtantiele Leden.

8 Inde Vyerſchare van Vlaenderen procedeert-men by alle de Leden ten zy, &c.

1 IN Rechten (dat ick dat verhale) werdt ordinarie geprocedeert / als 't recht ofte Proces verkrijcht alle ſijn gerequireerde Leden/ dat is/ alſſe procederen met volle inquiſitie/ confutatie/ replijcq/ duplijcq/ reproche/ ſalvatie/ ende met volle kenniſſe aller ſaecken ende circumſtantien/ l. Iudices C. de judic.

2 Doch de Leden van't ordinaris Iudicium ofte Proces zyn tweederley/ eenige haeltmen uyt der natueren recht/ ende eenige uyt 't Civile Recht.

3 De Leden die uyt der natueren recht ghetrocken werden/ zyn citatie/ eyſch/ litiſconteſtatie/ preuve ende ſententie / ende deſe werden ſubſtantiele of eſſentiele Leden vanden Proceſſe ghey heeten.

4 Want ſonder die kan gheen ordinaris Iudicium gheſchieden/ geformeert/ geintenteert/ ofte getermineert werden.

5 De Leden die uyt 't Civile recht ingevoert zyn / zyn by naer ontelbaer / als namelijck : preparatie totten proceſſe/ ſupplicatie of requeſt/ comparitie/ informatie/ ſequeſtratie/ relatie/ ſatiſfactie/ confeſſie/ productie/ reproche / ſalvatie/ ende andere veel diergelijcke.

6 Die nochtans geenſins vande ſubſtantie van't Recht ofte Proces en zyn/ om dat ſonder die 't recht wel ende behoorlijck geinſtitueert ende gheformeert kan werden/ daerſe nochtans dienen/ ende daer partyen alle deſe Leden requireren/ moeten ſy alle / naer ſtijl vande Hoven / elck in ſijn ordre geobſerveert werden/ Speculatore teſte in 2. parte Speculi, ad exordium.

7 Inde Leen-hoven ende andere Vyerſcharen in Vlaenderen/ hebben ende gebruyckenſe/ om de Proceſſen te verkorten/ ſelden meer als vier ſubſtantiele Leden van't recht der natueren inghevoert / ende dwingen partyen ilico te kennen ofte ontkennen/ ende op die antwoort admitteren ſy partyen tot verificatie van ſijn feyten ende poſitien.

Maer

Maer inde Overscharen van Vlaenderen / worden de Rechten of Processen 8
hare volle Leden gegeven/ in't deel/ of in't geheel / naer eysch vande saeck/ ende
naer de casus in die Processen voorvallende : ten zy door overschrijven vanden
Prins haer een anderen regel gegeven zy / die de Raedts-heeren onghetwijffelt
moeten onderhouden : want anders en soud van gheender weerden zyn al datter gedaen wiert / c. Cum dilecta, extra, de rescript. & c. Exhibita extra de judic. & Specula in 2. parte Speculi, in initio, ad medium numeri 3.

CAP. XXII.

Van sommierlijck of simpelick te procederen.

't Begrijp.

1 Sommarie werdt gheprocedeert, als { den Prins beveelt soo te procederen. of
2 't beschreven recht 't soo ordonneert.
3 In welcke saecken men by naer sommarie procedeert.
4 Wat dingen daer nootsaeckelijck vereyscht werden in sommarie processen.
5 In summaire Processen is halve preuve genoech.
6 In summaire Processen en admitteert den Rechter geen lange exceptien.
7 Iu summaire Processen werdē de voornaemste exceptie bewaert tot de definitive
8 Wat exceptie zyn, die naerder ondersoeck vereysschen.
9 Den Rechter mach in summaire Processen alle hindernissen affnyden.

Men procedeert summarie in Rechten / alsmen niet by alle de Leden 1
en procedeert.

Maer als den Prins om reden door sijn billetten ordonneert / of 2
den Rechter beveelt / dat soo geprocedeert werde om kortheyts wil/ sic Doctores in Clementi. Sæpe, de verbo signific.

Men procedeert summarie / ende simpelijck in alle saecken / in welcke 't be- 3
schreven Recht ordonneert / datmen summarie procedere / als in alle manieren van possessien / provisie / van alimentatie/ spoliatie / 't profijt van default ofte non comparitie / handt-lichtingh van goederen / relaxatie van Ghevangenen/ executie/ namptissementen/ sequestratien/ taxatien van kosten / reparatien van attentaten/ ghebroocken Dijcken/ Dijckagien/ Schip-breucken/ ende diergelijcken.

In summiere Processen werden nootsakelijck gerequireert citatie / libel ofte 4
eysch ende litisconteстatie / ghelijck oock in ordinaire Processen / ende de citatie moet oock peremptoir zyn/ ende de antwoort des Gedaeghden bestendich.

In summiere Processen wordt oock nootsaeckelijck preuve vereyscht / maer 5
ten is niet noodich dat dese heel volkomen zy/ maer halve preuve is genoeg/om dat in sommiere Processen de halve preuve soo goedt is als de heele / dewijl den Rechter wil dat alle dinghen kortelijck afghedaen werden. Maer dat is waer

tem:

ten zyder ghehandelt werdt tot voor-oordeel van yemandt: want in sulcken ghevalle souder volkomen preuve van noode zyn/ ghelijck te sien is in alle possessoire/ in welcke in alle manieren summarie geprocedeert werdt/ ende in diergelijcken.

6 Den Rechter en sal oock om de selve oorsaeck van korthepdt/ als hy wil datmen summarie procedeert/niet admitteren eenige exceptie/ of int beginsel of int midden vanden Processe/ diemen op hare ordre soude moeten voorstellen/ indiense soodanige zyn/ datse een langer ende exquisiter ondersoeck requireren.

7 Maer sal sulcke exceptie/ om 't Proces korter te maecken/ bewaren tot op't eyndt/ dat is/ tot de definitive/ ofte tot andere processen die daer mogelijck uyt soude mogen rijsen.

8 De exceptien die een exquisiter ende dieper ondersoeck requireren/ zyn die/ die't summier proces pleghen te beletten/ soo dat sulcken summiere proces soo haest/ ende in soo korten tijdt niet geabsolveert en wierdt/ alst behoorde in cas dat sulcke exceptien niet geadmitteert ofte geproponeert en waren: de welcke (eplaes) vande Rijcken/ die den Armen proces moveren/ dickwils ghesocht werden. Indien den Rechter bemerckt/ dat een van partye/ uyt quaed-willighepdt als een knoop inde biese soeckt/ende verschepden productie van calumnien/ dilayen/ ende onnutte exceptie/voort-brengt/ met de welcke hy sijn weder-party door de lanckhepdt vanden tijdt/ ende moeyte quelt/ende verswackt.

9 Soo sal den Rechter in dese ende diergheliicke productie/ om korthepts wil/ alle die langhe exceptien/ dilayen/ ende verhinderniffen/ naer sijn moderatie en sin af-snijden/ ende sonder exquisiter of wijder kennisse van saken/ 't Proces voorsichtelijcke korten/ ende eerder de definitive sententie pronuncieren/ moghen.

CAP. XXIII.

Van te procederen de plano.

't Begrijp.

1 De plano werdt geprocedeert in lichte saecken.
2 Lichte saken zyn, of deur haer selven, of ten respecte vande persoonen.
3 In een playdoy de plano werdt geprocedeert sonder litiscontestatie.
4 In wat saken men te Brugge voor Burgermeesters de plano procedeert.
5 In Processen de plano procedeert den Rechter sonder Advocaten.
6 In Processen de plano mach den Rechter over al Vonnis wijsen.

1 De plano werdt gheprocedeert in lichte ende kleyne saecken/ als zijn wanneer een Soon sijn Vader bestoolen heeft/ een Vrou haer Man/ een Knecht sijn Meester/ende diergelijcken.

2 Welcker dieveryen lichte saecken gheheeten werden/ ten aensien van de daet/te weten/vande dievery van een kleyne saeck (soo't soo is) of ten aensien vande persoonen/uyt welcker consideratie den Rechter veel colligeert/dat hy de plano rasscher/ of verlanger Vonnis wijse/ Bart. in l. levia. D. de accusat.

In

In Processen de plano wort gheprocedeert meer als sommierlijck / als inde 3
welcke den Rechter / naer dat hem de schriftueren zyn over-gelevert/ tot examinatie van Getuygen/consideratie vande saeck ende Persoonen/ende soo tot condemnatie of absolutie/ sonder eenige litisconteſtatie procedeert.

Te Brugge in mijn geboort-Stadt/ procedeert men best / voor een Burgermeester/ van veel klachten van injurie tusschen Gebuyren/ ende meest tusschen Vrouwen/ van kyvagie/ dreygementen/ lichte gevechten/ geweldt/ perturbatie vande Buyrt/ ende anderen meer. 4

Inde voorseyde/ende alle andere Processen de plano/en admitteert den Rechter gheen geraysch van Advocaten of Procureurs : maer elck een vande twistende mach sijn eygen saeck defenderen ende bepleyten. 5

Ende den Rechter hoort de gheschillen van Partyen / vonnis wijsende / of staende/ of gaende/of sittende/soo't hem gelieft / niet in sijn gewoonlijcke Vyerschaer/ maer oft t'sijnen Huyse / ofte in een bysondere Kamer daer toe geordonneert/ oock of staende/ of sittende / teste Innoc. in c. Olim, nu. 2. extra, de accus. & inquis. & denunciat. & d. l. levia. 6

CAP. XXIV.

Van sonder forme van Judicie, ofte Proces te procederen.

't Begrijp.

1 Wat dat is, sonder forme van Proces procederen.
2 In wat saecken het gheoorloft is sonder forme van Proces te procederen.

Sonder forme van Proces wordt geprocedeert:
3 Alst den Prins soo beveelt.
4 Alst den Rechter soo ghebiedt.
5 Sonder schriftueren, maer met woorden.
6 Sonder litisconteſtatie.
7 Sonder Procureurs, soo hy wil.
8 Op Vacantie, of t'allen anderen tyden.

Wat in Processen sonder forme vereyscht werdt:
9 Citatie ende defentie.
10 Legitimatie van Persoonen.
11 Rechtvaerdige defentie van partyen.
12 Eedt-doening van calumnie.
13 Sententie, staende of sittende.

Sonder forme van Proces / of sine strepitu Iudicii procederen / is oock meer als sommierlijck in een saeck procederen/ ende alle Advocaten ende Procureurs uytsluyten/alle litisconteſtatie/replijcq/dublijcq/informatie/ reprochen/ salvatien/ende alle andere formen van Rechten aen d'een zyde stellen/ ende alleen met woorden procederen / Partyen ende Getuyghen slechts gehoort zynde / uyt consideratie van welcker Persoonen / of liever uyt consideratie van saecken/ den Rechter vonnis wijst. 1

Men

2 Men procedeert sonder form van Proces in saecken van miserabile persoonen / die haestige expeditie vereysschen. Oock als den Prins door sijn billetten wil / oft ghebiedt datmen soo procedere.

3 Item als den Rechter (wiens sententie gereet ende in promtu is) ordonneert datmen soo procederen sal / of als de natuyr / de ghelegentheydt vande sake ende

4 qualiteyt vande Persoonen vereyscht datmen soo procedere.

5 In die productie mach den Rechter procederen sonder eenighe schriftueren / om dat inde selve mondelicken eysch ende explicatie van saken genoegh is.

6 Men procedeert oock inde selve sonder litisconteſtatie: Ende mach den Rechter inde selve verwerpen alle frivole exceptien / alle appellatien moderatelijck abbrevieren / onnutte dilayen niet admitteren / de veelheyt van Getuygen weeren.

7 Item de schriftueren van Procureurs en Advocaten negligeren en refuseren / ende al doen 't ghene wy te vooren geseyt hebben dat in Processen de plano mach geschieden. Welcke dingen alle in dese Processen / die sine strepitu Iudicii toe-gaen / beter voegen.

8 In Processen sonder form van Rechten / mach den Rechter procederen / 't Recht ende Proces formeren / ende vonnis wijsen: oock ten tijde van vacantien als andere Iudicien cesseren ende geen voortganck en hebben / ende sijn sententie pronuncieren / of sittende / of staende / naer sijn eyghen wil ende goedt-vinden: want soo dickmaels men met woorden / ende sonder form van Rechten procedeert / soo houden alle gewoonlijcke observatien van rechten op / ende men onderhoudt alleen der natueren / ende aller Volckeren Recht / dat met een expedijt ende rasch (te weten woordelijck) bewijs afghedaen werdt / ende en kan in geeniger manieren opt gebroocken of wech genomen werden.

9 Ende daerom in die / ende dierghelijcke productie sonder form van Rechten / al-hoe-wel de meeste observatien van Rechten wech genomen werden / moeten nochtans in dese Processen nootsaeckelijck komen citatie ende defensie / die nu van over-lang uyt 't Goddelijck ende natuerlijck Recht / gelijck wy vooren in't 20. Capittel ghesept hebben / gheemaneert zyn. Want Genesis int 3. lesen wy / dat God Adam / eer hy hem strafte over de sonde van ongehoorsaemheydt / tot hem riep / seggende: Adam waer zyt ghy? ende dat hy hem soo ghedaghvaert / ende voor't oordeel staende / geaccuseert ende beschuldight heeft / als hy seyde: Wie heeft u gheseyt dat ghy naeckt waert? anders dan dat ghy vanden Boom daer ick u gheseydt hadde dat ghy niet van eten soudt / gegeten hebt. Dat hy oock daer nae de suyveringh van sijn begangene misdaedt ghehoordt heeft / die hem voor sijn defensie diende / als hy seyde: Heer / de Vrouw die ghy my voor Med-ghesellinne gegeven hebt heeft my vanden Boom gegeven / ende ick hebbet gegeten. Ende Eva: Heer / 't Serpent hebet my gegeven / ende ick hebbet gegeten. Hier toe dient c. Deus omnipotens 2. q. 1. daer hy seyt: Dat God niet eer en heeft willen straffen de ongeregelde misdaden der Sodomijten / voor dat hy door behoorlijck ondersoeck ende getrouwe ghetuyghen / om onsent / niet om sijnen't wille (die't alles weet) als verseeckert zynde / hare quade wercken door openbaer oordeel gecondemneert hadde / Genesis 18. & Clementi Paſtoralis, cum ibidem notatis, de ſentent. & re judic. & in Extravaganti. Rem non novam aggredimur, & in juncta ibi gloſ. de dol. & contumac. in extravagantibus communibus c. Cum olim, extra de teſtibus. Tritiſſima l. de unoquoque ff. de re judica. l.

Nam ita divus ff. de adoptio l. Tres denunciationes. C. Quomodo & quando Iudex l. Si quando. C. de testi. ende diergelijcke ontallijcke Rechten meer. Ende daerom ist noodich / dat citatie ende defensie in alle Rechten concurreren / om datse vande substantie ende essentie van alle Rechten ende Processen zyn / soo Civile als Criminele / soo dat gheen proces en deught of wettelijck zy / daer geen behoorlijcke citatie voor-gegaen en is / teste Domino Lanfran. de Oriano in insigni practi. in c. Quoniam contra falsam. §. Citationes, ad exordium extra de probat. Ende daerom zijn oock de citatie ende defensie dese materie/ van Processen sonder form van recht / ten hooghsten noodich/ om dat niet alleen dese twee / maer oock alle ende yghelijcke substantielen van Rechten / haer manier ende ordre in processen houden moeten/ anders souden alle dingen qualijck gelucken / ende de processen souden te niet gaen / l. Prolatam. C. de senten. & interloc. omnium judicium. Gelijck wy wijder aengewesen hebben in onse Practijcke in Criminele saecken/ in't 13. Capittel op't eerste ende tweede getal.

Wordt oock gerequireert in dese ghelijck in alle andere processen (indien de 10
saecke by Procureurs geproduceert werdt) legitimatie van persoonen / soo dat den Procureur gehouden is sijn procuratie den Rechter te vertoonen/ soo hy dat begeert.

Den Rechter is oock gehouden in dese processen te admitteren (ghelijck wy 11
vande Citatie ghesept hebben) de rechte ende wettelijcke defensie van Partyen.

Ende van weder-zijden te accepteren den Eed van calumnie ofte malitie/ dat 12
is/ vande waerheyt te seggen/ op dat de waerheyt niet verborghen werde : ende sal oock beyde de partyen bysonder onderbraghen / van al dat hy sal meenen te dienen tot naerder kennisse vande saeck/ of daer toe versocht zijnde/ of ex officio, als d'equiteyt sulcks raden sal. Doch voor de definitive sententie sal hy Partyen doen citeren (al-hoe-wel niet peremptorie) ende sonder conclusie genomen te hebben (soo't hem soo goedt dunckt) volgens de eysschen/ preuven/ cognitien/ ende alle 't gheen der in de saecke gedaen is.

Sal ten lesten 't vonnisse / of staende / of sittende / met woorden wijsen / oft 13
schriftelijck overgeven / gelijck dese dingen altemael breeder uytgeleyt werden/ in Clementi. Sæpe, de verbo significa.

CAP. XXV.

Vande deelen van ordinaris Processen.

't Begrijp.

1 De deelen van ordinaris Processen zyn drie, { 't eerste is, vande Citatie totte Litiscontestatie.
2 't tweede, vande Litiscontestatie tot de Sententie.
3 't derde, vande sententie tot d'executie.
4 De acten van't eerste deel prepareren 't Proces.
5 De acten van't tweede deel instrueren 't Proces.
6 De acten van't derde deel sien op d'executie.

1 DE ordinaris Rechten of Processen werden in drie deelen verdeelt: Welcker 't eerſte deel begint vande Citatie tot de Litiſconteſtatie/ hebbende voorgaende informatie/ citatie/ comparitie/ exhibitie van ſchriftueren/ Eedt van Calumnie/ antwoort/ confeſſie/ ende negatie.

2 't Tweede deel duyrt vande Litiſconteſtatie tot de Sententie/ ende heeft replijcke ende duplijcke/ ende ſomwijlen ſequeſtratie/ triplijcke/ quadruplijcke/ quintuplijcke ſextuplijcke/ ende informatien van beyde zijden/ preuve van beyde zijden/ reprochen van getuygen/ ſalvatien/ ende diergelijcken.

3 't Derde deel duyrt vande ſententie tot de executie vande ſelvighe ſententie. Dit derde deel begrijpt in ſich 't bevel vanden Rechter tot de ſuccumberende partye dat hy 't vonniſſe voldoe/ betale/ ende den Triumphant ende andere/ volgens de ſententie/ te vreden ſtelle. 't Welck indien hy weyghert te doen/ ſoo ſalmen ſijne goederen door een Deurwaerder / of andere gedelegeerde des Rechters doen verkoopen/ of tegen de perſoon/ tegen 't goedt/ of tegen alle beyde procederen. Ende eenige volgen deſe diviſie/ ende voornamelijck Paul. de Caſt. in l. Prima C. de Confeſſ. deelen de Proceſſen aldus/ ende ſeggen:

4 Dat alle 't gheen in't eerſte deel ghedaen werdt / te weten tot de Litiſconteſtatie/ alleen dient tot preparatie van't Proces.

5 't Gheen in't tweede deel gedaen wert / namelijck naer de litiſconteſtatie tot de ſententie/ dat dat meeſt conduceert om't proces te inſtrueren.

6 't Gheen in't derde deel gehandelt werdt/ ſiet alleen daer op/ dat de gegevene ſententie geexecuteert werde: Maer hier van ſullen wy inde volgende Capittelen ſpreecken.

CAP. XXVI.

Van verſcheyde Leden in ordinaris Proceſſen.

't Begrijp.

Ordinaris Proceſſen werden gedeelt in thien deelen of tijden: als

1 Præparatie voor de Citatie.
2 Citatie.
3 Comparitie.
4 Eyſch ende Concluſie te nemen.
5 Litiſconteſtatie.
6 Preuve.
7 Reprochen ende Salvatien.
8 Den tijdt te ſluyten en concluderen.
9 Condemnatie.
10 De Sententie te executeren.

11 De ordre en mach in ordinaire Proceſſen, noch geomitteert, noch gepoſtponeert werden.

In't

IN 't naest voorgaende Capittel hebben wy drie deelen met hare Leden van ordinaris Processen vertoont: welcke divisie ick ghemeynt hadde genoech te zyn / ten waer ick oock goedt gevonden hadde de divisie van eenighe andere / doch de eerste niet ongheliick / hier oock te verhalen / die de ordinaris Processen een weynich anders divideren / te weten in thien deelen / ende naer de ordre van produxie / in thien tijden / die de Rechters niet en plegen sonder ghewichtighe reden te interverteren / ende d'ordre te veranderen / maer de selve volgende dese tijden gestadelijck te observeren.

De eerste van dese deelen is / daer men inde eerste tijdt op moet letten / te weten / de preparatie van alle saken / daermen voor de Citatie sijn actie van wil institueren. 1

't Tweede deel verbaet de tijdt vande Citatie / ofte de Citatie selfs. 2

't Derde / den tijdt van Comparitie of Contumatie. 3

't Vierde / den tijdt van Eysch en Conclusie te nemen. 4

't Vijfde / verbaet in sich den tijdt van Litiscontestatie. 5

't Seste deel / den tijdt van preuve ende deductie. 6

't Sevende deel / den tijdt van Reprochen ende Salvatien. 7

't Achtste deel verbaet den achtsten tijdt / zynde den tijdt van inde saeck te concluderen. 8

't Negende deel heeft den negenden tijdt / namelijck den tijdt van Condemnatie. 9

't Thiende deel contineert den thienden tijdt / te weten den tijdt vande executie vande sententie. Maer hier wil ick dat ghy weet / dat 't geen wy vande thien deelen of hare tijden geseyt hebben / oock van der selver deelen / ordinaris ende extraordinaris dilayen / t'elcken tijde dienende verstaen werde / ende van alle emergentien / voorvallen ende accidenten daer op vallende. Maer om dat Bart. in suo tractatu de ordine Iudicii, daer af genoech ghehandelt heeft / soo willen wy Studenten inde Rechten / ende die noch met publijcke dingen niet geoccupeert en zyn / om langheyt te vlieden / daer toe ghesonden hebben. Doch dese geseyde thien tijden sullen inde volgende Capittelen elck op sijn ordre gededuceert / ende verklaert werden tot instructie vande Candidaten inde Rechten. 10

Ondertusschen staet dit te noteren / dat de voorseyde ordre in ordinaris processen / geensins en mach geomitteert / noch (soo ick ghesept hebbe) geintermitteert / gepreponeert / of gepostponeert werden: want uyt hare omissie ofte postpositie / soude volghen nulliteyt van 't proces / ende consequentelijck oock nulliteyt vande sententie / al-hoe-wel het soude mogen geschieden met bewilligingh van partyen / Glossa notabilis in verbo consensu partium in c. de causis, extra de offic. & potesta. judic. delega. 11

CAP. XXVII.

Vande deliberatie voor 't inſtel van't Proces, 't welck wy geſeyt hebben den eerſten tijdt te zijn.

't Begrijp.

1 Deteſtatie van die ghene die in't procederen luſt hebben.
2 Die haer tot rechten begeven, moeten voorſichtigheydt hebben, ende ghenootſaeckt zijn.
3 In geſchillen is d'eerſte voorſichtigheyt, alle geſchillen te ſchouwen.
4 Dingen die aen't ſeggen van een ander hangen zyn onſeecker.
5 Deur d'onachtſaemheyt vande Procureurs, werden dickmaels Proceſſen verloren
6 Eermen begint te procederen, moetmen hem verſien van een goedt ende geleert Advocaet ende Procureur.
7 't Is voorſichtich gedaen, datmen, eermen aen't rechten komt, met Partyen, of door ſich ſelfs, of door anderen, vriendelijck accordeert.
8 Vriendelijcke communicatie voor't Proces is beſt.
9 De uytkomſt van't Proces is altijdt twijfelachtich.
10 Die procederen wil, moet ſien of hy daer toe habil is, om dat { Gheexcommuniceerde, Irregularen, Pupillen, die onder de twaelf Iaer zyn, Minder-jarigen, Sonen die inde macht haers Vaders zyn, Die onder Vooghdy ſtaen, } gheen Proces mogen intenteren.
11 Die inhabijl is, maecke dat hy habijl zy, of gemaeckt werde.
12 Die procederen ſal, moet ſien tegen wien hy ageren wil, dewijl { Vader, Moeder, Patroon ende Patroone, Sijnen Overſte } niemandt in Recht mach roepen, als onder boeten. { Een minder als 12 Iarige, Een Soon des Huyſgeſins (doet, Een Vrou die geen koopmanſchap, Een geexcommuniceerde, &c. } ſonder effect in't Recht ſoude roepẽ.
13 Straffe der gener die haer Ouders in Recht willen roepen.
14 Manier van verlof te eyſſchen, als yemant ſijn Overſte in Recht wil betrecken.
15 De Weduwe, Erfgenamen, ende Vrunden, moghen om ſchult vanden Overledenen, niet als naer ſekere dagen in Rechten betrocken werden.
16 Vanden incompetenten, of om eenige ghebreken onwaerdigen Rechter, machmen declineren.
17 Die pleyten ſal, moet ſien wat actie hy inſtellen ſal.
18 Men moet op de actie diemen inſtitueert met goede ende geleerde Mannen conſulteren.

19 Daer zyn drie Perſoonen diemen de naeckte waerheyt moet openbaren, den
- Medicijn.
- Confeſſeur.
- Raedts-heer.

20 In Proceſſen moetmen eerſt Rechts-gheleerden conſuleren.

21 Die in't Rechten Rechts-gheleerden conſuleren, mogen met lichter ſtraffe geſtraft werden.

22 Op dinghen die in feyten beſtaen, ende te proberen zyn, moetmen naerſtich letten.

23 Men moet niet altijdt de Getuygen te veel vertrouwen.

1 ICk hebbe waerachtich bevonden 't ſeggen van Virgilius: Elck werdt getrocken van ſijn luſten/ ſoo dat die luſt oock tot eenige twiſt-ſieckte ſich uytgeſpreyt heeft/ die ſoo pleyt-gierich zyn/ datſe van een onverſadelijcke jeuckeringh tot pleyten als dul zyn: ſoo dat haer 't leven niet ſoet en dunckt/ ten zy ſy met Proceſſen beſich zynde/ al haer oeffeningh beſteeden/ om andere te quellen/ ende voor haer ſelven daer een vervloeckte luſt uyt ſcheppen/ als of ſy ongeluckich ſouden leven/ ſooſe niet met geſtadige Proceſſen geagiteert en wierden: welcke Proceſſen/ in plaetſe dat ſy den deughtſamen ende godvruchtighen de doodt veroorſaecken/ ſoo en wercken ſy in haer gheen matelijcke ſoetigheydt des levens. O quaetwilligheyt der godlooſen/ die in ſulcke verblockte dingen haer vermaeck hebben/ andere quellen/ ende deſen tijdt/ die haer om haer zaligheyt te wercken gegeven is/ tot haer verderf beſteden. Ick bidde ende vermane alle goede Luyden deſer exempel noyt nae te volgen. Jae datſe noyt/ ten zy op't hooghſt verongelijckt zynde/ of ſeer groote ſchade gheleden hebbende/ tot pleydoyen de argſte verſtoorſters des menſchelijcken ruſte en vervallen: haer Partyen liever alles om de liefde Chriſti toe-geven/ als datſe met Proceſſen ghequelt zynde/ de ruſt haers gemoets verlieſen ſoude. Doch indien de ſaeck ſoo gelegen is/ datſe 't procederen niet ontgaen kunnen/ maer dat ſyſe/ of ſelfs moeten inſtitueren/ of die teghen haer geinſtitueert zyn/ beantwoorden/ datſe toch wel letten op't geen ſy beginnen/ ende op't gene ſy handelen.

2 Want ſoo wie actie of Proces in materie Civil wil inſtitueren/ die moet weten/ dat hy in dat/ ende in alle andere Proceſſen/ twee dinghen voornamentlijck van nooden heeft/ als rechte voorſichtigheydt met beleefthéyt/ ende nootſaeckelijckheyt die hen tot het pleyten drijft.

3 De grootſte voorſichtigheyt dan/ is alle pleydoyen ende proceſſen te mijden/ daerſe gemijt kunnen werden: Jae (gelijck ick te vooren ghezeydt hebbe) liever van't ſijn yets toe te geven/ dan het hooghſte rigeur van't Recht te verſoecken.

4 Want 't geen hangt aenden uyt-ſpraeck ende 't gevoelen der Rechteren/ Advocaten/ Ghetuygen/ ende diergelijcken/ is ghemeenlijck noch twijfelachtich/ ende die diemen ter goeder trouwen conſuleert (als Specul. ſeydt) is dickmaels meer tot componeren/ als tot contenderen ghenegen/ om dat hy Partye dickwils meer favoriſeert/ als die hem conſuleert.

5 Hier deur komt het dat niet ſelden Procureurs en Advocaten/ door faveur die ſy weder-partye dragen/ jae oock door haer eygen onachtſaemheyd ende onwetenheyt de pleydoyen ende proceſſen verlieſen/ tot groote ſchade vanden anderen/ van welckers ſchade te reſtitueren/ ſy niet eens en droomen/ 't welck niet te verwonderen is/ om dat ſulcke baet-ſoeckende Procureurs/ meer op haer

eygen/

eygen / als op der partyen profijt letten / welcker saecken sy aenghenomen hebben te defenderen / niet vraghende hoe een ander vaert / als sy maer haer sack mogen vullen. Hebben daerom de twist / als haer profijtelijcker zynde / liever als de vrede. Maer de principale Party en siet daer op niet.

6 Moet derhalven wel letten / dat hy niet alle Procureurs te veel en vertrouwe. Want ten is gheen kleyne voorsichtigheydt / eermen 't Proces institueert / een goeden ende naerstigen Procureur / ende een geleerden / ervaren ende neerstigen Advocaet of practisijn te verkiesen / die 't alles wel verstae / ghetrouwelijck beschrijve / de Doctoren op de saeck wel examinere / ende naerstelijck betoone / dat hy de heele saeck ter herte neemt.

7 Als yemandt dunckt dese twee gebonden te hebben / sal hy oock niet laten sijne mildheyt aen haer te toonen / maer sal haer arbeyd en studie vriendelijck ende liberalijck betalen: 't Welck soo hy doet / soo sal hy de Procureurs ende Advocaeten occasie gheven / dat sy sijne saecken meer ter herten nemen / ende tot ghelucktiger voort-ganck brengen sullen / Argumento c. Non sane 14.q.5.

Volght de andere voorsichtigheyt / ende die niet minder te achten is / ende is / dat yemandt voort institueren van sijn proces / te ghelijck met de voorsichtigheydt oock beleeftheydt ghebruyckt / die dickmaels veel vermach / namentlijck dat hy voor 't institueren van sijn proces / sijne weder-partye eens of twee-mael vriendelijck aenspreecke / vermane ende bidde / dat hy van 't oneffen tusschen haer / ist moghelijck / accordere: 't gheen billick is betale / ende van 't gheen onbillick is / hem bevrye.

8 Indien hy sulcks selfs niet en kan te weech brenghen / ende met bidden niet en vordert / dat hy 't selve deur vrunden ende treffelijcke tusschen-gaende Mannen doe uyt-rechten / die een seeckeren dach van onderlinghe by-een-komste stellen sullen / op dat alles liever met vrientschap ende moderatie / als met odieuse processen ter neder ghelegt werde. Want in dusdanige communicatien werdt dickmaels van beyde partyen yets ghehoordt / 't gheen men te vooren niet en wist / ende de secreten van Partyen ghehoordt zynde / worden vrundelijcker gedisputeert / ende weder-leydt: waer deur Partyen dickwils tot vereenigingh komen. Welcke manier van communicatie veel beter is / als door sumtueuse processen sijn Comptoir / met onrust des ghemoets / uyt te putten / volghende den regel. 't Is beter voor den tijdt te hulp-ghekomen / als naer dat de saeck verloopen is / remedie te soecken / vulgata ac trita. l. Finali C. In quib. caus. restit. in integ. non est necessa. cui concordat. c. Primum, cum glossa super verbo. Non liceat, extra de in integ. restitu. & l. Quidam Hiberus ff. de servitutibus urba. prædio. l. Debitores C. de pignorib. & hypothe. & in Autentico, ut cum de appella. cognos. circa finem colla. 8. Hier komt oock by / dat een die pleyten wil / altijdt dencken moet dat de uytkomst van 't proces twijfelachtich is / l. Quod debetur ff. de pecul.

9 Doch indien yemandt / noch om sijn eyghen commoditeyt / noch uyt beleeftheydt sijn party daer toe en kan buygen / dat hy van 't procederen ophoude / maer dat de groote onkosten hem / oock onwillich / tottet pleyten trecken / dat hy voor eerst wete / wat voor persoonen het behooren te zyn / die een proces intenteren willen: daer-en-boven oock / wat persoonen hy in Rechten betrecken / ende met wiens hy pleyten mach: want alle persoonen en machmen niet voor Recht roepen.

10 Soo moet dan elck een noteren/dat soo wie yemandt in rechte betrecken wil/ dat hy voor eerst daer op moet letten/of hy habijl/ ende een wettelijck persoon is om in Rechten te bestaen / ende of hy een ander voor recht roepen ende 't gheen hy eyscht eyschen mach / l. Prima & secunda. C. Qui legit. perso. stand. in judic. habe. vel non : Staet derhalven te weten/ dat geexcommuniceerde/irregularen/ pupillen / minder-jarighen / Soonen die noch in haer Ouders macht ghestelt/ ende die in Voochdy zyn / inhabijle persoonen zyn om processen te instituerren. Zijn derhalven die ghene sot / die inden sin hebben proces te instituerren/ sonder eerst haer selven te recht te kennen of sy wettighe persoonen zyn om in Rechten te volstaen/ dd. ll. 1. & 2. Derhalven indien yemandt vande voorseyde tegen eenich persoon proces wil instituerren / ende bevindt dat sijn persoon inhabijl is/ dat die terstont lette habijl te zyn / ofte gemaeckt te werden.

11 Anders sal hy verklaert werden onbequaem ende niet ontfanckelijck / ende sal terstont in't begin van 't Proces gherepelleert werden / dat is (op dat ick't met een exempel leere) indien yemandt weet dat hy gheexcommuniceert is/ die sal hem eerst laten absolveren / indien hy in yemandts / ofte in eenigher macht is / dat is / soo hy Tuteurs of Curateurs heeft / sal hem eerst laten restitueren ende habijl maecken. Ende indien hy yets 't gheen nootsakelijck in't procederen vereyscht werdt / overgheslaghen heeft/ soo sal hy hem van't overgeslagene doen restitueren / of (gelijck men gemeynlijck seyt) sal hem vanden Prins doen releveren.

12 Die procederen sal/ moet oock niet alleen considereren sijn persoon/of de persoonen die gheen proces instituerren moghen/ daer ick nu van gheseydt hebbe/ maer moet oock neerstelijck ende wel toesien / wat het voor persoonen zijn / teghen welcke hy ageren wil/ te weten / offe met ghelijcke foute ofte defecte laboreren. Daer nae / of sy oock selfs niet inhabijl en zyn / ende onwettelijck om in Rechten te volstaen / of ten minsten oft niet sulcke zyn / die de natuer selfs verbiedt in Rechten te betrecken / ghelijck als zijn Vader / Moeder / Patroon/ Overste : Item Pupille/ Minder-jarighe/ een Soon die onder Voochdy staet/ een Vrou die gheen koopmanschap en doet/ een geexcommuniceerde / een Monick/ Ec. Want niemandt en mach sijn Vader ofte Moeder ('t zyse wettighe zijn of natuerlijcke) in recht roepen/ noch den vry-ghelaten en sal sijn Patroon/ noch den Vasal sijn Heer / noch gheenen anderen Ondersaet sijnen Oversten/ dien hy eer en reventie schuldich is/ dachvaerden/ oft in recht roepen/ten zy hy eerst verlof gebraecht heeft vanden Rechter/ Schout ofte President/ l. Ultima. C. de in jus vocan. l. 1. & 2. C. eod. titu. & l. Finali ff. eod. & gloss. in verb. in eum, & in verbo Patronum, & in verbo Parentem, cum duabus sequen. glossis, in §. Pœnales, institu. de Actionib. & Bartol. in suo tractatu, de ordine judiciorum. l. Finali. C. de in jus vocando.

13 De straffe dan der ghener die haer Vader / Moeder/ Patroon/ ende Patrone voor Recht roepen / is vijftich gulden den Patroon toe gheoordeelt / glossa in §. Pœnales, institut. de Actionib. Ende die't niet en heeft te betalen / werdt aen den lijve ghestraft/ l. Finali ff. de in jus vocando.

14 Alwaer-men oock moet noteren de manier van verlof te begheeren / in d. §. Pœnales, juncta glossa, in verbo: Cum id non impetrasset, instit. de actionibus ubi etiam colligitur, in §. finali, institu. de pœna temer. litigant. & in l. 3. & 4. primo ff. de in jus vocando.

Indien

Indien yemandt te doen heeft met de Weduwe / Erfghenamen / Vrunden / Aen-ghehoude/oft des Over-leden andersins geconjungeerden/ ofte sijne Borgen / die en is niet geoorloft de voorseyde Persoonen eenige onruste ofte moeyte ter oorsaecke vande schuldt des overledenen aen te doen / dat meer is / om ghenighe saecken / de voorseyde Persoonen aengaende / binnen negen daghen voor recht te roepen / of moeyelijck te vallen / ende datter ghedaen ware binnen den voorseyden tijdt van't overlijden af te tellen/ soude van onwaerden zyn/ l. Finali C. de sepul. viola. & in Autentica, ut cum de appell. cognos. §. Hæc autem deposuimus, colla. 8. ende dat naer rechten. Doch in eenighe Raden ende Vierscharen bevinde ick twintich dagen gestelt te zyn / oock vanden sterf-dagh af te reeckenen. 15

Van ghelijcken en mach oock den Erfgenaem niet gedachvaert noch geconvenieert werden vande Crediteuren of Legatarisen binnen den tijdt toe-ghelaten tot de maeckinghe vanden Inventaris / l. Finali §. Donec tamen C. de Iure deliberand. Moet mede die pleyten wil / wel letten of den Rechter oock competent is / ende bequaem om kennisse vande saeck te nemen. Want sooder is/ of ghevonden werdt eenich defect/ 't zy inden Rechter/ inde Vierschaer/ of inde Jurisdictie / soo corrueren alle Judicien ende dependenten van dien / ende dat vermits defect van fundament / c. Si diligenti, extra de fo. compet. & l. Non valet. c. Ad l. Flaviam de plagiar. 16

Voorts die eenich Proces wilt intenteren/ moet seeckere actie hebben/ maer dat hy wel lette wat actie hy instituerén moet / te weten/ offe is van leeninghe/ van schuldt/ of possessoir/ &c. Want naer dat de actie eens geinstitueert is / en heeft den Impetrant gheen tijdt van beraedt meer / Autentica qui semel, & ibi Barto. & alii scriben. profer. debe. concordat glossa in c. 2. extra, de libelli oblat. Doch vande verscheyde actien machmen sien 't acht-en-twintichste Capittel. 17

Item soo de saeck ofte de materie van't Proces behoorlijck in Rechten bestaet/ soo dat dieshalven gheen rejectie en mach vallen / moet nochtans die procederen sal/ eerst ende alvoorén hy 't Proces institueert ende begint/sijne Vrunden ende geleerden consuleren / ende dickwils met haer beraedtslagende deliberéren/ ende by hem selven wel overleggen / oft hem oock profijt dunckt sulcken proces te moveren / daer beneffens sijn eygen kracht ende gelegentheyt kennen/ of hy oock machtich is sulcken Proces uyt te voeren : ende daer naer niet minder beraedtslagen / ende (ghelijck ick gheseyt hebbe) met geleerden examineren hoe sijn saeck ghefundeert is / wat recht hy heeft / wat hoop hem d'Advocaten gheven / watse raden / mettet proces voort te gaen / of het te laten varen : ende dat hy oock wel lette met wien hy consuleert/ offe gheleert/ ervaren/ godvruchtich/ religieus zijn/ of om haer eygen profijt yets raden / of af-raden. Indien hyse ervaren ende godtvruchtich bevint / soo sal hy haer de bloote saecke voorstellen / haer niet verbergen / maer de oprechte waerheydt vry bekennen / daer niet af-doende/ of verswijgende. 18

Want daer zijn drie persoonen (soo men ghemeynlijck seyt) diemen de waerheyt in alle manieren klaerlijck moet segghen / ende in gheen manieren heelen: Te weten/ den Biechtvader/ diemen al de verborgentheden sijns gemoets/ gedachten / woorden en wercken moet openbaren : ende als in een secreten / ende geestelijcken raedt de waerheyt vande saeck met alle circumstantien ontdecken/ c. humilitatis 22. q. 2. & in c. Omnis utriusque sexus, de pœnit. & remiss. De 19

tweede is den Medicijn: Want wie met eenige sieckte bevangen zynde/genesen wil zyn/ die behoort den Medicijn alle sijne swackheyt / met de oorsaecken ende circumstantien naecktelijck te openbaren/ d. c. Omnis §. Sacerdos & c. Cum infirmitas, de pœnit. & remis. in 6. Hier toe dient dat Boëtius seyt in sijn Boeck de Consul. Philo. Indien ghy de hulp des Medicijns verwacht / soo moet ghy hem uwe wonden ontdecken. De derde persoon diemen de waerheyt moet seggen/ is den Advocaet of Rechts-geleerde / by den welcken men gaet om goeden raedt te hebben / in c. Primo, in versic. Iudiciaria, de pœnit. distinct. 6. Horum etiam prolixius meminit D. Ioannes à Grassis in suo domestico tractatu in Arborem Iudiciorum ad secundum principale, num. 11.12.13.14. & sequent.

20 Soude derhalven raden/in't intenteren van processen/niets onberaedtslaecht te beginnen / maer alles met goeden ende rijpen raedt begonnen zynde / te vervolghen/ naer luyden deses vers. Wat ghy doet / doet dat voorsichtelijck/ ende siet naer't eynde/ ende als Salustius seydt: Versint eer ghy begint: ende als ghy rijpelijcke geraedtslaeght hebt/ dan is het doen noodich. Indien ghy dat doet/ soo en sal u uwes doens niet berouwen / seydt Salomon: Ende indien't daer naer ghebeurt / dat ghy steunende op goeden raedt succumbeert / ende u bedrogen vindt/ soo sult ghy minder ende voorsichtelijcker bedrogen werden.

21 Want ingheballe / soo Impetrant als Ghedaeghde / die hare saecken rijpelijck beraedtslaeght sullen hebben met gheleerde Advocaten/ Doctoren/ Licentiaten / ofte erbaren Practisijnen / even-wel komen te succumberen / sullense minder ghestraft werden / ende minder kosten draghen. Want den Rechter siende de naerstigheydt van Partyen/ de waerdighe consultatien / mach de succumberende party vande boete verlichten / ende de kosten alsser maer eenighe slechte reden zy / compenseren. Maer indiense gheen waerdighe consultatien te vooren ghehaelt en hebben (gelijck ghesept is) soo verballen sy lichter in calumnie / ende en werden de kosten gheensins ghecompenseert. Om ghelijcke reden oock/ werden alle Magistraten/ Raden / Regenten van Steden/ Tuteuren/ Curateuren/ Provisеuren/ ende dierlijcke/ van hare negligentie/ calumnie ende malicie / geexcuseert alsse voor't instituеren van hare actie / hare saeck rijpelijck geconsuleert/ ende behoorlijcke ende wettelijcke preuve van die consultatie getoont hebben.

22 Voorts indien de saeck bewijs ofte verificatie vereyscht / of (ghelijck men spreeckt) soo de saeck in feyten bestaet/soo sal't oock de hooghste voorsichtigheyt zyn/ dat yemandt 't gheen hy proberen wil / wel ondersoecke/ hoe hy sijn feyt of feyten/ bewijsen ende versieren sal.

23 Ende hem wachte dat hy hem niet te seer en vertrouwe op sijn Ghetuygen/ al belooven sy schoone dinghen: want Getuygen (ghelijck ick selfs dickmaels bevonden hebbe) spreecken dickmaels anders op de straten ende inde Tavernen / sonder Eedt-sweeren / als sy doen voor den Rechter ofte Commissaris met Eedt-sweeren. Waer door gheschiet/ dat die Getuygen al te veel geloofs geeft/ dickwils van haer bedrogen werdt.

CAP.

CAP. XXVIII.

Van Actien te institueren.

't Begrijp.

1 In alle Proces moetmen een seeckere actie pretenderen.
2 Men moet hem neerstelijck beraedtslagen op de actie diemen institueren sal.

Actie is driederley,
3 Personeel, die tegen de persoon geinstitueert werdt.
4 Reel, die teghen goedt.
5 Ghemenght, Van Erffenis te deelen. Van ander ghemeen goedt te deelen. Van Landen te scheyden.

6 Of de actie Erciscundæ oock plaets heeft in Leene.
7 't Recht van Leenen is ondeelbaer.
8 In Leenen is de oudtste alleen gehouden homage te doen.
9 In de Rechten zyn veel soorten van actien. Inde Practijck maer twee of drie.

IN't voorgaende Capittel hebben wy ghesept/ welcke Persoonen actie insti- 1
tueren mogen/ ende welcke niet: is noch overich/ op wat manier de wettige
Persoonen hare Processen institueren moeten / of niet en moeten: waer toe
men hier moet weten / dat niemant eenich proces mach institueren sonder
seeckere actie/ daer wy in't voorgaende Capittel/ num. 16. af gesept hebben.

Doch dat hy de actie te voorens wel overdencke/ ende naer raed van Rechts- 2
gheleerde / bequamelijck ende behoorlijck verkiese / ende soo te beter institucre/
volghens 't ghene men ghemeenlijck sepdt / Niemandt procedeert sonder actie/
l. Quotiens §. Item si temporali ff. de administra. tuto. Ende daerom hebben wy
oock in't voorgaende 27. Capittel/ num. 16. ghesept / dat elck op de actie moet
letten die hy in't instel van sijn Proces by de hand grijpen moet. Omme 't welc-
ke te beter te verstaen / moetmen weten datter inde Practijck maer drie actien
en zijn/ namentlijck personeele actie/ reele actie/ ende ghemenghde actie/ als tot
de welcke alle andere actien haer refereren. Personele actie is/ als 't Proces te-
ghen de persoon geinstitueert werdt.

Tot dese actie hooren alle saecken die de persoon eenichsins volgen ende ver-
geselschappen/ ende die vande geobligeerde persoon/ of sijnen Erfgenamen/ sijn 3
persoon presenterende/ niet en wijcken/ l. Actionum genera. §. 1. & 2. ff. de actio-
nib. & obligat. & in Autentico, de jurejurand. à mor. præstit. in princip. Coll. 5. In
personele actie dan/ ageert elck tegen sijn weder-party die hem geobligeert is/ of
uyt schult/ of uyt contract/ of uyt quaet-dadigheyt. Want in dese drie casus zyn
alle personele actien begrepen/ door welcke hy pretendeert/ dat sijn weder-party
hem yets moet gheven/ of doen/ volgende verscheyden manieren van eyschen.

Reele actie is/ die niet tegen den persoon selfs/ maer tegens eenich goet van-
den persoon geintenteert werdt/ dat is/ tegen sijn possessie of besit/ als van Ru- 4
stingen op een Huys/ Landen/ of van possessoor van Landen/ Erven/ Huysen/
Ec. die reel geheeten is / om datse alleen in goedt bestaet / ende 't goedt vergesel-
schapt / l. Imperatores ff. de publi. & vectiga. & §. Omnium autem actionum, in-
stitu.

stitu. de actionib. Et specul. titu. de actionib. seu petitione, sub 2. parte. An actio sit specialiter proponenda. Ende daerom ageert den Impetrant in reele actie metten Gedaeghde/ die hem (soo veel sijn persoon aengaet) door geene Rechten geobligeert is / moveert hem nochtans questie van eenighe saecken / maer sijn goedt concernerende/ende niet sijn persoon. Ende zijn om die oorsaeck reele actie genoemt / ghelijck als yemant eenich lichamelijck goedt possideert/ dat Titius seydt 't sijne te zijn/ ende contendeert dat hyder Posseur en Heer van is/ soo sal't een reele actie zijn geintenteert teghen 't goedt selfs / d. §. Omnium autem actionum, & ibi abunde D. Ias.

5 Gemenghde actie is/ die noch suyver personel/ noch suyver reel is/maer een ghemenghde oorsaeck heeft / als zijn die actien die verhaelt werden/ in §. Quædam, institu. de Actionib. Als is de actie Familiæ Eriscundæ : die de mede-Erfgenamen competeert/ om de Erffenis te deelen. Item de actie Communi dividundo, die onder die stad-grijpt/die yets gemeen hebben om dat te deelen. Item Finium regundorum, plaets hebbende onder die die by malkander ghelandt zyn.

6 Maer my heeft goet gedacht dat ick te deser plaetse niet en konde over-slaen dese questie/ namentlijck : Of om Leenen ende censuale Rechten/ de actie Familiæ Eriscundæ yemant competeert. Op welcke questie ick meene datmen in alle manieren negativelijck behoort te antwoorden / namentlijck / dat de voorseyde actie/ volgende de voor-verhaelde Rechten niemant en kan competeren / c. primo de feud. prohib. aliena, per feder. 't Welck men nochtans wel moet verstaen/ namentlijck datse niemant en competeert / voor soo veel de Leene selfs aengaet/ maer wel voor soo veel 't profijt aengaet / om dattet recht van Leenen ondeelbaer is/ Teste Ioan. Fab. in §. quædam actiones institut. de actionib.

7 Die een dagelijckse ervindinge aldaer stelt / daer de Practisijnen altijdt haer recours toe nemen / dewijlder oneyndelijcke processen af zijn/ Als is: indien een Testateur stierf/ naer-latende veel Kinders/ de Kinderen en zijn niet alle te gader ghehouden/ homage ofte Eedt van getrouwigheyt te doen/ maer alleen den oudtste.

8 Ende dat wert te Orleans ende doorgaens in Vlaenderen gepractiseert/Hanc materiam Actionis abundè tractat. D. Iason, in sua insigni lectura super nodoso titulo de Actionibus in Institutionibus Iustinianeis, in sæpiusculè allegato §. Omnium autem actionum, daer ick om kortheyts wille den Leser nae toe seynde.

9 Doch niet te min de Civile Rechten brenghen veel andere soorte van actien voor den dach diemen inde Practijcke niet en gebruyckt/inde welcke genoch is/ ende alleen vereyscht wort dat den Impetrant eenen klaren eysch ende conclusie maeckt/die over-geve/ende dat hy pertinentlijck en klaerlijck in dien eysch concludere / reelijck of personelijck / soo dat den Rechter ende Ghedaechde ten eersten mogen verstaen wat den Impetrant eyscht : jae moet den eysch soo geconfirmeert / ende de conclusie soo pertinentelijck ghenomen zijn / dat den Rechter oock daer uyt kan verstaen de natuyr vande actie. Want hoe wel der veel actien voor den dach gehaelt werden / soo konnense nochtans alle wel ingesien zijnde/ tot de twee/of drie/namelijck personele ende reele actien gebracht werden. Want (op dat ick't wederom korter segge) alsmen inde gemeene Practijck de persoon volght/ wordt de actie voor personeel ghehouden / ende alsmen goedt volght of Landt/ soo isse reel. Ghemenght die ten deele personel/ten deele reel is. Maer van dese actien sullen wy inde volgende Capittelen breeder spreken.

CAP.

CAP. XXIX.

Van Personele Actien.

't Begrijp.

1 Personele Actie præsupponeert obligatie des Persoons.

2 Personele Actie is vierderley, } Uyt Contract. / Uyt quasi Contract. / Uyt delict. / Uyt quasi delict.

3
4 Wat personele actie daer rijst, } Ex contractu. / Ex quasi contractu.
5 Ex delicto.
6 Ex quasi delicto.

7 Die yemandts goedt aen-neemt te bewaren, ende 't selve goedt te niet gaet, of bederft, die werdt schuldich gehouden.

8 Die hulp gebruyckt van quade menschen, wert geseyt schult te hebben.

PErsonele actie vereyscht schult ende obligatie / dat is / eyscht 't gheen ye- 1
mandt een ander schuldich is / 't zy dan eenighe courtoysie / of dienst / of yets anders daer den een den anderen in verobligeert is / §. Omnium & ibi D. Iason & alii scrib. insti. de Actionib.

Ende werdt ghedeelt in vier specien : want eenige personele actie spruyt uyt 2
contract / andere uyt quasi contract / andere uyt malificie / andere uyt quasi malificie / §. Sequens divisio, inst. de obligationib. & l. Prima ff. de actionibus, & obligationibus. Vel brevius, teste D. Iasone, in d. §. omnium, ende (op dat ick sijn woorden gebruycke) Personele actien werden ghenoemt / die haer oorsaeck ende oorspronghh hebben uyt contract of quasi / delict of quasi.

Personele actie uyt Contract / werdt die gheheeten / die spruyt uyt koop / leen 3
huyr / condictie eenes sekeren saecks / societeyt / mandaet / condictie uyt de wet / borch-tochte / stipulatie / leeninghe / inlegginghe / wisselinghen / pandinghe / hypotheecque / kort alle die spruyten uyt obligatien die voort-komen / of door tusschen-komen eenes saecks / of woorden / of schrift / of over-een-stemminghe / ut per totum titulum, insti. Quib. mod. re contrahi obligat. & l. Prima ff. de actionibus & obligationibus.

Personele actie uyt quasi contract / zijn alle actien / negotiorum gestorum / di- 4
recte ende contrarie. Actie van tutele / directe ende contrarie. Actie van gemeen goedt te deelen ofte Communi dividundo, Actie Familiæ Erciscundæ, Actie uyt Testamente / ende andere dierghelijcke. Welcke actien niet eyghentlijck Contracten en zyn / noch daer voor ghehouden werden datse uyt contract spruyten / maer schijnen als een natuyr van Contracten te hebben / namentlijck ten aensien vande obligatien die daer uyt voortkomen / ut per universum titulum, instit. de obligat. quæ ex quasi contractu. nascun. & l. Ex maleficiis §. Primo ff. de actionib. obligat.

Personele actie die uyt delicten spruyten / zyn alle actien of obligatien die 5
uyt

uyt quade daden haren oorsprongh nemen/ als uyt dieverye/ rooverye/ schade/ injurie / of dierghelijcke / ut per totum titulum institut. de obliga. quæ ex delicto nascun. & l. Ex maleficii ff. de actio. & obligat.

6 Personele actien Ex quasi dilecto, zyn ten naesten by die hier naer volgen / te weten/ als den Rechter sijn proces qualick geinstitueert ofte geproduceert heeft/ als hy qualijck door onachtsaemheyt of onervarentheyt geoordeelt of geexecuteert heeft. Item indien den Rechter/ of yemant anders yets 't gheen my vertrout/ by my ingeleyt/ ofte my geleent was/ qualijck bewaert heeft. Item als yemant water / of andere vuyligheyt/ 't zy by dach / oft by nacht / door de venster op mijn erve werpt/ of op mijn kleederen/ daer hy my schade met doet/ ende diergelijcken/ dat eygentlijck geen delicten en zyn/ als hy't maer niet voordachtelijck / ende moetwillich/ maer uyt onachtsaemheydt ende onvoorsichtigheydt doet: worden nochtans voor delicten gehouden / als oft waerachtelijck delicten waren / ende zyn daerom noopende sulcke obligatien toe alderley compensatien verbonden / §. Primo, & per universum titulum, insti. de obliga. quæ ex quasi delicto nascun. & d. l. Ex maleficiis §. Si Iudex ff. de action. & obligat.

Item indien een Commis/ dat is/ een Stierman eens Schips / of een
7 Winckelier/ of een Herbergier / yemandts anders goederen in bewaringe ghenomen hebbende/ de selve soo onachtsamelijck gade geslagen heeft / datse of ten deele / of gheheelijck te loor gegaen / ende door dieverye / of ander bedroch wech genomen zyn/ in sulcken ghevalle schijnt de Schipper/ Winckelier/ of Herbergier/ ex quasi maleficio, inde schade ghehouden te zyn/ al-hoe-wel noch sy / noch door haer schult/ de schade of misdaet eenichsins toe-ghekomen is : maer alleen door malitie / ofte onachtsaemheydt van haer Dienstboden / ofte die diese in't Schip / Winckel oft Herbergh ontfanghen / ende haer neeringh deur oeffenen. Want hoe wel niemant directelijck tegen den Schipper/noch Winckelier/noch Herbergier/ personele actie/ als uyt haer malificie/ of voorgaende contract met recht mach intenteren / soo schijnen sy nochtans eenichsins aende schade ende misdaed schuldigh te zyn/ om datse in haer Schepen of Huysen/ hulp van quade menschen onachtsamelijck gebruycken.

8 Ende komen daerom der selver malefitien op hare Meesters / om welcker oorsaeck sy schijnen ex quasi delicto ghehouden te zyn/ §. Item exercitor. insti. de obligat. quæ ex quasi delict. nascun. d. l. Ex maleficiis. §. Item Exercitor. ff. de obligat. & actionibus.

CAP. XXX.

Hoe dat personele actien geinstitueert werden.

't Begrijp.

1 Personele actie werdt ingheftelt, of by Citatie, of by Executie.
2 Personele Citatie ghefchiet als de saeck in Iudicio noch niet bekent en is.

3 Personele executie gheschiet:
- Naer dat de saeck in Iudicio bekent is.
- Naer de Condemnatie.
- Om 's Princen saeck.
- Om 't ghemeene besten.

Alle personele actien werden op twee manieren ghepractiseert ende geinstitueert/ te weten/ somwijlen door citatie ende dachvaerdingh / ende somwijlen door executie. 1

Door Citatie / wanneer de sake noch raeuw is / ende noch niet in Judicio geintenteert/ geventileert/ noch gepzivilegieert is. 2

Deur executie werdt de personele actie by de handt ghenomen/ ende geexecuteert als de saeck in Judicio geintenteert is geweest / of soo wanneer sulcke executie vande actie door wettelijcke obligatie / of rechtelijcke condemnatie ghewesen/ of geschreven/ gedaen werdt/ of soo wanneer de saeck 's Princen penningen raeckt/ of 't ghemeene goedt/ ende profijt vande Republijck / want die zyn ghepzivilegeert/ ende hebben executie. 3

CAP. XXXI.

Van Reele actien.

't Begrijp.

1 Reele actie volght 't goedt selfs.

Alle goedt is:
- Corporel:
  - 2 Roerende, welck.
  - ende
  - 3 Onroerende, welck.
- 4 Incorporel, 't welck men niet raecken kan.

5 De vruchten van corporele goederen zyn corporel.

Reele actien (ghelijck gesept is) volghen 't goedt selfs. Doch daer zijn tweederley goederen / Corporelle inde incorporelle / Ut titulo institutis de reb. corporalib. & incorporalib. Ende men noemt die goederen Corporelle/ die uyt haer natuyr raeckbaer zyn/ ghelijck een stuck Lands/ een Mensch/ een kleet/ goudt/ silver/ ende andere ontallijcke/ l. Prima §. quædam D. de Rerum divis. & qualita. & §. primo. in princip. instit. eodem titulo. 1

Roerende goederen noemtmen / die geroert kunnen werden / ofte haer selven roeren / ende 't Landt niet en volghen ofte vergeselschappen / als Paerden/ Koeyen/ Kalven/ Schapen/ Gout/ Silver/ Gelt/ Kleederen/ ende alle Huysraet. 2

Onroerende goederen zyn/ Boomen/ Bosschen/ Erven van Leenen / of niet van Leenen/ of Domeynen. 3

Incorporelle goederen zyn/ die niet geraeckt kunnen werden/ gelijck als zyn die/ die in Rechten bestaen/ als Erfnisse/ Vruchten/ ghebruyck/ Jurisdictien/ gestadige Jaerlijckse renten (die Civile Brooden genaemt werden) gestadighe Officie/ Vogel-koepen/ Visscheryen/ ende obligatien/ op wat manier sy gecontraheert zyn/ ende ten obsteert niet/ datter inde erfenisse / obligatien/ Jurisdictien ofte Renten/ corporelle goederen begrepen werden. 4

Want

5 Want al-hoe-wel de vruchten diemen of van Landt of van Erf-goet treckt/ corporel zyn: ende al-hoe-wel 't gheen men ons uyt eenighe obligatie van Renten/ Jurisdictie of Domeynen schuldich is/ gemeynlijck corporel is/ als Land/ Mensch/ geldt/ ofte ander goedt/ soo is nochtans 't recht selfs vande Erffenisse/ ende 't recht van't gebruyck ende ghenieten / ende 't recht vande obligatien van Renten ende Domeynen/ Jurisdictien of privilegien altijdt incorporel/ d.l. prima. §. quædam. & d.§. primo in princip.

CAP. XXXII.

Hoe dat Reele actie geinstitueert wert.

't Begrijp.

1 Reele actie wordt gheinstitueert somwijlen { possessoirlijck. ende petitoirlijck. }

2 Reele actie possessoir, wert geinstitueert, {
By voet-stellinghe.
Door nieuwigheyt, als door { simpele saisine. complaincte. maintenue. }
Om de possessie, of { te verkrijgen. te houden. weder te krijgen. } }

3 Actie van corporelle goederen wert geinstitueert door { Eyghen Vendicatie. ende Arrest. }

4 Actie van incorporelle goederen, werdt geinstitueert by { Confessorie, met affirmative woorden. Negatorie, met negative woorden. }

5

6 Actie van incorporelle goederen, werdt niet geinstitueert als met woorden of schriften.

1 Alle reele actien werden geinstitueert ende geintenteert / of possessoirlijck / of petitoirlijck. Possessoire actie wert geintenteert by voet-stellinge/ keeringe van rugge / dagh ende dagen rechten / ofte door andere costuymen/ naer verscheydenheyt vande plaetsen/ daer de goederen gelegen ende ghevonden zijn. Item by nieuwigheydt inden grooten Raedt van Vlaenderen/ ende dat op drie manieren / namentlijck by simpele saysine / complaincte/ ofte maintenue.

2 Wordt oock op drie andere manieren possessorie geprocedeert / namentlijck om de possessie te verkrijgen/ te behouden / ende wederom te krijghen. Maer hier van sullen wy inde volgende Capittelen breeder spreecken.

3 Doch de reele actien om 't Vrouwen ghewaet/ ofte andere meubile goederen/ ende oock alle reele actie van immeubile corporelle goederen / werden geinstitueert ende geintenteert by vindicatie ofte calengien der goederen selfs / of by

arrest

arrest door welcke sy den anderen possesseur / als uyt een onrechte possessie soecken uyt te stooten / moveren hem daerom proces / vendiceren ende arresteren voor haer sijne possessien/maecken dat hy sijn goederen/als die t'onrecht beseten hebbende/ moet verlaten/ ende datse haer geadjudiceert werden naer de privilegien ende costuymen vande Jurisdictien inde welcken die goederen gelegen ende gevonden zijn. Alle reele actie van incorporele goederen werden geinstitueert ende geintenteert by verbale bekentenisse ende confessie / dat is / als yemant bekent ende seydt / dat hy tot die Voghel-kopen / sulcke Visscheryen / tot sulcke Jaerlijckse ende eeuwighe Renten / of tot sulcken Leen 't ware recht heeft/ of datmen hem eenighe servituyt schuldich is. De Confessoire actie werdt somwijle affirmative genoemt / om datse met verbale confessie / of met schrift / of met affirmative woorden ingestelt werdt.

4 Dese actie werdt oock negatoir ofte refutatoir ghenaemt / alsse met negative woorden ingestelt werdt/dat is/als ick ontkennende/ segghe: Ghy en hebt geen recht op mijn Landt/ op mijn Leen/ tot dese Renten / Vogel-kopen/ Jurisdictien/ of Domeynen/ noch s' en hebben geen servituyt tot uwe commoditeyt.

5 Want in incorporelle goederen en procedeert-men niet als met woorden / of schriften/ somwijlen affirmatijf/ somwijlen negatijf/ om datse niet corporelijck en mogen geraeckt ofte gearresteert werden. Ende werdt negatoire actie ghenoemt/ om datse niet als met negative woorden ingestelt werdt / secundum Pla. in l. Si quando. §. Cùm in domo. & ibi notatur. ff. Si servit. vendi.

CAP. XXXIII.

Van Possessoir, Saisine ende Nieuwigheydt.

't Begrijp.

1 Saisine
2 Nieuwigheydt } is possessie { Ider een geoorlooft. / Ongeoorloft, dewijlse de geoorlofde turbeert.
3 Saisine is in possessoir bequaem, tot faveur vanden geperturbeerden.
4 Waerom dat Nieuwigheyt saisine geheeten werdt.
5 Saisine is een ongehoort woordt, nochtans gebruyckt in't Parlement.
6 Alle Judicien werden in't Parlement geproduceert ende gesaisineert.
7 Saisine is eerst bedacht van Meester Simon Bussin.
8 Saisine wert op drie manieren getribueert, als { deur successie. / deur traditie. / deur occupatie.
9 Saisine deur successie competeert den Erfgenamen en Successeurs.
10 Saisine deur traditie competeert, ende werdt den Koopers gegeven.
11 Saisine deur occupatie competeert, ende werdt den vredigen Besitters gegeven.
12 Die eenige saisine perturbeert, begaet nieuwigheydt.

1 IN 't recht van possessie ghebruycken de Practisynen twee woorden die in rechten onbekent / maer alleen in de practijck ghebruyckelijck zijn / welck zijn Novitas ende Saisina, die by naer 't selve beduyden ende importeren / anders als dat Saisine een geoorlofde possessie is / ende nieuwigheydt een ongeoorlofde saisine/ende die de geoorlofde saisine turbeert.

2 De nieuwigheydt dan ofte saisine/ tribueert elck sijn recht van possessie/ ende verseeckert hem in't selve. Schynen derhalven alleen om de possessie ingevoert te zijn/tot faveur van 't recht ende de gerechtigheydt/ voornamelijck der ghener die somwylen of uyt quaetwilligheyt van sommige/ of uyt quade beschuldiginghe oft suspicien uyt hare officien/ beneficien/ en possessien dickwils met groot ongelijck ende schanden geexturbeert en uytgeset werden.

3 Om welck quaet te gemoet te komen/ende dat alle dingen te seeckerder gaen/ ende wat naerder ondersoeck van sake aengaende de perturbatie soude gheschieden/ soo is de saisine van 't possessoir in-ghevoert/ door welcke de Oversten den Possesseuren eenen expedyten raedt gaven/ dat alles sonder ghewelt ofte perturbatie soude moghen toe-gaen / juxta Imperatoris Justiniani l. Properandum C. de judic. Ende daerom door dese Nieuwigheydt ofte saisine assеureert ende saisineert den Rechter wederom den eersten Possesseur in sijn beneficie ofte possessie/ ende daghvaert parthy advers/ende de possiderende parthy voor den Raedt/ op dat indien parthy advers yets heeft daer hy hem over beklaeght / hy dat daer voort-brenge/ende by petitoir procedere.

4 Werdt autem Nieuwigheydt ghenoemt / om dat sy doen nieuwelijck ende versch ghevonden ende gheyractiseert is geweest/ende om dat op die tijdt / die practijck de jonghe ende nieuwe Advocaten / doen eerst uyt de Universiteyten weer-komende/vreemdt/ nieuw om te verstaen/ende ongehoort was.

5 Werdt oock Saisine genoemt / welcke term noch onbekent ende in Rechten niet ghebruyckelijck is / als alleen onder de Kroon van Vranckrijck/ daer volgens de Costuyme van 't Rijck / ende den stijl van 't Parlement/ dese nieuwigheydt ende saisine/ schynen gevonden ende geypractiseert te zijn.

6 Om dat daer in't Parlement by na alle Judicien ende Processen / soo geestelijcke als waerlijcke / door dese saisine possessoir werden ingestelt ende geproduceert.

7 Maer van wat Autheur de practijck van dese saisine of nieuwigheydt eerst in 't Parlement verdacht (hoe wel daer weynigh aen gelegen is) ende geintroduceert is/ ende wanneerse eerst gebruyckt is/en is niet genoech bekent. Daer zijnder nochtans die asseureren datse eerst gevonden is door eenen Meester Symon de Bussin/ tot faveur van de gerechtigheydt / op dat elck sijn recht in possessien gegeven/ende bewaert souden mogen werden.

8 Dese saisine dan appliceert-men op drie manieren/namentlijck in successien/ leveringen / ende occupatien. Waeromse oock een drie-voudigen tytel heeft / te weten/ Saisine of possessie van successie/ Leverantie/ende van occupatie.

9 Saisine van successie / geeft ende tribueert den succederenden Erfghenaem 't recht van possessie om te succederen / ende te obtineren de Erffenisse van de successie / welck recht hem deur de doodt van de Overleden competeert. Want den dooden saisineert door syne doodt/ dat den levendigen hem naest bestaende/ Erfgenaem moet zijn / ende habijl om hem te succederen / ende dat de possessie van den overleden ghecontinueert werden in den waren Erfgenaem / 't welck te ver-

te verstaen is deur een versierde daet / by statuyt in-gevoert / sicuti censent Cy. & Bald. in l. Ea lege. C. de condict. ob caus. & post eos. D. Bartholomæus à Chasseneo in consuetudines Ducatus Burgundiæ, in titulo Des successions. §. Primo, in principio num. 2. fol. 225. Tot dese saisine van successie moetmen oock refereren alle beneficiele successien / in dewelcke de Possesseurs sich deur saisine in de possessie doen continueren.

Saisine van leveringhe werdt den Kooper over ghetribueert/door welcke hy terstont in de possessie werdt gheset / met de gifte ofte infeudatie die de Leenmannen / den Rechter over de thienden / ofte Schepenen daer van wettelijck doen / Titu. pro emptore, vel Titu. pro donato. de quibus ff. pro emptore & pro donato. per totum. 10

Saisine van occupatie tribueert elck possesseur 't recht van syne possessie/ende voornamentlijck dien Possesseur die eenigh goet vredelijck ende sonder belet Jaer ende dagh gebruyckt ende beseten heeft/ niet met gewelt/ niet heymelijck/ niet precario / ut per totum titu. Quod vi aut clam, & per universum titu. de precario. 11

Ende soo wie eene possessie van de drie voorseyde saisine feytelijck turbeert/ die committeert/ofte werdt ghehouden nieuwigheydt te committeren/ ende den geperturbeerden mach hem selven daer tegens provideren by complaincte / om dat Nieuwigheydt een geusurpeerde saisine is die niet geoorloft is. 12

CAP. XXXIIII.

Hoe dat Possessoir geinstitueert werdt.

't Begrijp.

1 Possessoir werdt op drie manieren geinstitueert, door { simpele saisine. / complainĉte. / maintenue. }

2 Possessoir werdt om drie oorsaecken geinstitueert, om { te verkryghen / te recouvreren / te behouden } de possessie.

3 Den Possesseur en mach sijn possessoir niet institueren, ten zy hy verjaert zy.

4 Tot de saisine { van te verkrygen / recouvreren } in alles / { behouden in beneficiele } ist noodigh datmen den tytel allegere.

5 Om saisine ofte possessoir te behouden in waerlijcke goederen, volstaet de possessie van een Iaer.

6 't Recht van een vredigh Iarigh possesseur wert altijdt beter gehouden.

7 Die geen Iaer gepossideert heeft, sal tegen den Possesseur procederen by calangue ende requeste.

Possessoiren werden ingestelt ende geintenteert op drie manieren by simpele saisine/namentlijck als yemant de saisine die hy niet en heeft/ consequeert. Item deur complaincte / namentlijck als yemandt een verlooren saisine recuvereert. Ten derden by maintenue/ namentlijck/ als yemandt de saisine die hy heeft ende pretendeert te hebben behout/ of korter. 1

2 't Possessoire Judice is driederley / als om possessie te verkrijghen/ te recouvreren/ ende te behouden/ ut in c. Pastoralis, de caus. posses. & propri. in glossa. 4.

3 Doch die possideert by occupatie / en mach sijn possessoir niet institueren als naer 't verloop van Jaer en dagh / om dat hy niet eer saisine noch tijtel en heeft daer hy op mach steunen. Want saisine van possessie heymelijck/met gheweldt/ ofte precario verkregen / is voor't Jaer (gelijck ick geseyt hebbe) van gheender waerden.

4 Want om saisine diemen niet gehadt en heeft te verkrijgen / ofte om de selve verlooren hebbende/ te recouvreren/is in alle manieren noodich een tijtel te allegeren ende te bewijsen/ door welcken ghy dat soeckt te verkrijgen ende impetreren / 't selve moetmen oock doen om de possessie te behouden in materie van beneficie/ c. Veniens, extra. de præscript. & Specula, in titu. de actio. seu petitio. § 3.

5 Maer om saisine te behouden in waerlijcke materie/ en ist geensins van nooden een tijtel aen te wijsen/om dat de vreedelijcke possessie van't naeste Jaer niet heymelijck/niet met geweldt/ niet precario verkregen ende gehouden/ den Posseseuren tijtels genoech geeft om inde possessie te blijven.

6 Dat autem de vreedige possessie van't laeste Jaer in waerlijcke goederen den Possesseuren in plaets van tijtel ghenoech moet zijn / wordt daer uyt ten vollen geprobeert ende geconfirmeert / dat in alle saisine de conditie vanden Possesseur van't laetste Jaer inde practijck altijdt voor de beste ghehouden ende geoordeelt wert / al-hoe-wel hy mogelijck naer Rechten daer in minst gefundeert is / ende dat des anders possessie niet anders en is als een onbehoorlijcke molestatie ende vexatie vande eerste ende betere possessie. Ende daerom werdt die / diemen bevint dat het geheele Jaer vredelijck gepossideert heeft / in sijne possessie gelaten/ tot dat ende soo langh hy in't petitoir daer uyt gewonnen ende geset is. Ende naer dese voorseyde manier wert gejudiceert ende geprocedeert volgende den stijl van Vranckrijck/die deurgaens in alle plaetsen soo int gebruyck is/ende in dese onse Landen oock gecomprobeert ende geuseert/houdende dat de voorseyde Jarige possessie door de hulp van soo veel tijds de beste is/ende dat daerom dat deel vande voorseyde possessie altijdt meerder ghehouden wert / ende in sijn gheheel blijft inde eygenschap ende possessie/ tot dat hy daer deur de Justitie uyt-ghesett werdt. Daer zijnder niet te min die meenen datmen anders behoort te doen/ ende datmen meer behoort te secoureren die schade lijdt / als die naer't profijt staet / l. Finali ff. de Iure delib. Hier schijnt oock op te sien den expressen text/ in c. Eum cui, & in c. Si clericus, de præben. & dignita. lib. 6. Maer deser opinie en reden wort vande practijck verworpen/om dat beyde de partyen even veel schade pretenderen/ende even-veel na winst staen/ende sooder reden van recht is/die schijnt te wesen voor den eersten Possesseur/ die voor den besten gehouden wert.

7 Vorder indien de Possesseur die gheen Jaer in possessie geweest is/ ende dien 't meeste voordeel niet gegeven word/van yemant geturbeert wert die sal in sijn geallegeerde ende gepretendeerde saisine (die hy of deur traditie/of deur successie ghekreghen heeft) niet beginnen van possessoir ofte saisine / om dat hy die door hem selven niet en heeft : maer hy sal sijn proces institueren door calenge of request/ daer hy in sal klagen over de perturbatie hem in sijne saisine gedaen / die hy wel selfs gheen Jaer gehad heeft : maer hy sal hem behelpen met de jarighe possessie van sijn Predecesseurs/ daer hy of de successie/ of de traditie af heeft.

CAP. XXXV.

Onderscheyt tusschen Possessien ende Saisine.

't Begrijp.

1 Saisine ende 2 Possessie verscheelen hier in, dat Saisine spruyt uyt Possessie, ende Possessie niet voort en komt uyt Saisine.

3 Nieuwigheydt komt uyt Saisine.

4 Saisine is niet uyt Possessie niet Iarighe / met gewelt / heymelijck / precario verkregen.

5 't Recht van Possessie ende Saisine is gheprobeert, wijst den wegh tot recredentie.

6 Houden ende Possideren verschelen daer in, dat Houden bestaet in feyten, ende Possideren in Recht.

De Practisynen van Parijs stellen een onderscheydt tusschen Possessie 1
ende Saisine / ende segghen dat Saisine voort-komt ende sijn oorspronck neemt uyt Possessie/ ende dat Saisine niet anders en is / als een seecker / ofte apparentelijck seecker vertrouwen ende bewijs van Possessie/ soo datmen geen Saisine mach noemen / 't en zy daer blijckt van de Possessie die de Saisine de naem geeft.

Maer Saisine en is geen oorspronck van Possessie / noch en geeft geen Pos- 2
sessie/ maer ter contrarie / alwaer men meent dat Possessie is/ daer werdt oock gheseydt Saisine te wesen.

Doch nieuwigheydt spruyt uyt Saisine/die de Possessie turbeert/gelijck on- 3
der sal geseydt worden.

Maer hier staet te letten dat Saisine niet voort en komt uyt alle Possessien: 4
Want Possessie die met gewelt/die heymelijck/die precario/die binnen 's Jaers verkregen is/en presupponeert geensins Saisine/ om dat Saisine alleen spruyt uyt Possessie van Jaer en dagh: ende verkregen niet met ghewelt/ niet heymelijck/noch precario.

Ende indien yemandt allegeerde ende probeerde Possessie ende Saisine te 5
ghelijck / die soudemen presumeren 't beste recht te hebben / ende de recredentie soude hem geadjudiceert werden.

Staet hier noch te noteren / dat Houden ende Possideren geen een dingh en 6
is: want sy verschelen daer in/ dat Houden in feyten bestaet/ende Possideren in rechten/ ut in l. Possessio. §. Primo ff. de acquir. posses.

CAP. XXXVI.

Van simpele Saisine.

't Begrijp.

1 Simpele saisine is provisie van Nieuwigheydt deur den Prins.
2 Den dooden saisineert den levendighen, maer en tribueert gheen possessie sonder apprehensie.
3 Den Hooghen Officier werdt gesaisineert inde goederen die den quaet-doender naer sijn doodt nae-laet.
4 Den Leen-heer werdt door de doodt vanden Vasal van't Leen, gesaisineert in't naer-gelaten Leen.
5 Den Prins ende eenighe Leen-heeren werden gesaisineert inde goederen vande Bastaerden, ende onwettige gestorvenen.
6 De duarien werden den Vrouwen gesaisineert door houwelijckse solemniteyten.
7 Testamentarisen } werden gesaisineert inde { goederen vandẽ Testateur gedenomineert.
8 Mannen } werden gesaisineert inde { alle de goederen vande Vrou staende houwelijck.
9 Vrouwen } werden gesaisineert inde { alle goederen staende houwelijck geconquesteert.

DEwijle wy in't voorgaende Capittel eenighe dinghen van Possessoir/ Saisine/ ende Nieuwigheyt ghesept hebben/ hebbe ick hier ter plaetse yets van simpele saisine (soo sy't noemen) willen uytleggen.

1 Simpele saisine dan/ is eenighe provisie van nieuwigheydt die den Prins geeft dien / die eenighe saisine sonder possessie heeft / maer die nochtans geheel garen inde possessie treden soude.

2 Den dooden (gelijck ghesept is) saisineert den levendigen / doch en kan hem geen possessie geven : want niemant en werd gesegt ofte gehouden voor Erfgenaem/ als naer dat hy de Erfenisse aengenomen heeft.

3 Den Hoogen Officier wordt door de doodt vanden Delinquant gesaisineert inde possessie ende confiscatie vande goederen by den Delinquant naer sijne doodt naer-gelaten. Huic servit. l. Secunda ff. de bon. damnato.

4 Soo wordt oock den Leen-heer terstont gesaisineert/ ende ghehult in't naergelaten Leen/ by den welcken de eygenschap ende proprieteyt soo lang blijft tot dat den succederenden Erfgenaem komt / ende den Eedt van getrouwigheydt ende andere nootsaeckelijckheden aenden Leen-heer selfs presteert / ende werdt alsdan eyndelijck inde possessie gestelt.

5 Soo werden oock den Prins ende eenige tijdelijcke Heeren (volgens hare denombramente) gesaisineert / ende werden possessoire Erfgenamen inde goederen van Bastaerden/ofte onwettelijcke Kinderen / alsse sonder wettelijcke Kinderen sterven.

6 Houwelijcks goedt ende ghewoonlijcke douwarien voor de Vrouwen ghemaeckt / werden gesaisineert door Houwelijckse solemniteyten / l. Prima ff. de Iure dotium.

De Executeurs van Testamenten of uyterste willen/ die de swarigheden vande Testamenten op haer nemen / ende Inventaris van alle de goederen maecken/ werden gesaisineert ende Possesseuren van alle den Huysraet/ ende van alle de meubile goederen vanden Testateur geordonneert/ ende genoemt/ tot volkomene executie ende voldoeninge van't Testament selfs. 7

De Man is/ staende Huwelijck/ gesaisineert / ende Possesseur ghemaeckt in alle Leenen/ Landen/ Domeynen/ ende van alle onroerende goederen sijn Vrou/ l. 1. 2. & 3. ff. de Iure dotium. 8

De Vrou is oock gesaisineert/ ende ware Possesseure van alle de goederen by haer ende haer Man staende Huwelijck geconquesteert ende gewonnen / om dat de goederen van't ghemeene bedde oock gemeen gehouden werden. Maer dit moetmen inde voorseyde saisine noteren/ dat geene van die/ yemandt een feytelijcke possessie kan gheven/ sonder of apprehensie/ of inhuldinge/ ofte occupatie van Jaer en dagh. 9

CAP. XXXVII.

Onderscheyt tusschen simpele Saisine ende Complaincte.

't Begrijp.

1 In Saisine { Moetmen dien, die den lesten Possesseur bevonden is continueren.
2 { Is 't Recht vanden lesten Possesseur 't besten.
3 Complaincten die litigieus zyn werden deur den Prins gesequestreert.
4 Titulen { Ouder } zyn inde executie beter in { Saisine.
5 { Nieuwer } { Complaincte.

DE voorseyde Practisijnen van Parijs/ stellen ende maecken onderscheyt tusschen simpele saisine ende complaincte / segghende dat die in simpele saisine de jonghste Possesseuren ghevonden werden / ende in't laetste Jaer te wesen de laetste inde possessie / dat die inde possessie blyven moet soo langh/ ende tot dat sy daer uyt gewonnen zyn. 1

Want de conditie van die / die possideert / is beter als van die die ageert / §. Ratinendæ institu. de interdict. ende (ghelijckmen placht te seggen) de commoditeyt vande possessie is groot / l. finali. C. de rei vendica. quam ajunt Scrib. esse auream & singularem & c. Ad aures, extra. de præscript. 2

Doch in materie van Complaincte werd de litigieuse / ofte in questie staende saeck/ gedeposeert in handen vanden Prins als den Oppersten / ende werdt geregeert by een sequester/ hangende 't Proces. 3

Sy stellen oock een ander onderschept/ te weten dit:

Dat in simpele saisine de onder tijtels in executie ende exploicten de beste zyn: 4
in Complaincte zyn de nieuwe ende versche de besten. 5

CAP. XXXVIII.

Van Complaincte.

't Begrijp.

1 Complaincte is een proviſie van den Prins, ſtreckende tot elck eens vredighe poſſeſſie.

2 Complaincte verbiedt den Perturbateur verder turbatie.

3 Den Deurwaerder daghvaert parthyen op ſeeckeren dagh voor den Raedt.

4 Den Deurwaerder moet weten van de { Poſſeſſie. / Perturbatie. / Schade, maer niet altijdt. }

5 Complaincte neemt nieuwe turbatie wegh, maeckt vrede, ende bedwingt de gevechten.

1 Complaincte is ſeeckere proviſie ende largitie van den Prins ende de Juſtitie/ die gegeven werdt dien/die hem beklaeght dat hy naer de vredige beſittinge van een Jaer ende meer/ door een ander nieuwelijck in de ſelvige vredige beſittinge geturbeert werdt.

2 Welcken jarigen Beſitter/ den Prins van de Juſtitie die weldaet doet/ dat hy deur complaincte den ſelven Poſſeſſeur in ſijn poſſeſſie aſſeureert/ ende den Perturbateur verbiedt/ dat hy in ſyne turbatie niet voort en gae/ maer dat hy den Poſſeſſeur ſijn vredelijck recht late behouden: ende in gevalle hy eenig recht op deſelve poſſeſſie pretendeert/ dat hy dat door middel van Juſtitie verſoecke.

3 't Welck op dat hy ſoude moghen doen/ ſoo daghvaert hy deur een Deurwaerder op eenen ſeeckeren dag beyde/ den Poſſeſſeur ende Perturbateur/ende doetſe voor Recht komen/ op dat aldaer de ſaecke by petitoir afgehandelt werde/ende datmen ſie/ wiens recht 't billicxſte ende 't beſte ſal zijn. Maer om dat die citatie ende executie deur een Deurwaerder moet geſchieden/ daerom moetmen weten wat dingen tot ſulcken Deurwaerder al behooren.

4 In de complaincten dan die in Vlaenderen gepractiſeert werden/ moeten de executerende Deurwaerders van drie dingen verſeeckert zijn/ te weten/ van de poſſeſſie van den Impetrant van 't laetſte Jaer: van de feytelijcke perturbatie: of die noch is/of gheſchiedt is/ ende van de ſchade die den Poſſeſſeur ſeyt dat hy door ſulcken turbatie lijdt/ §. Retinendæ inſtitu. de interdict. In den Provincialen Raedt nochtans van Mechelen iſt ghenoech/ dat den Deurwaerder alleen verſeeckert is van de poſſeſſie ende perturbatie/ ende is onnoodigh dat hy van de gelede ſchade yets onderſoecke/ dewijl 't genoech is dat den Impetrant deur de perturbatie eenige ſchade pretendeert.

5 Door de proviſie van de Complaincte/ Nieuwigheydt ofte Saiſine/ werdt alle turbatie wegh-ghenomen/ ende de nieuwigheydt in cas van oppoſitie: ende de litigieuſe ſaken werden geſequeſtreert ende gedeponeert in handen van den Prins als Overſte/ om alſo de tranquilliteyt ende eenigheyt van parthyen te bate te komen/ ende op dat de parthyen/ ende twiſtende om de perturbatie/

terſtont

terstont de wapenen niet in de handt en nemen / Ita etiam meminit D. Franciscus Curtius, in suo tractatu Sequestrorum, folio 3. num. 22. & D. Ange. Perusi. in suo etiam tractatu Sequestrorum, folio 199. num. 1. & sequ.

CAP. XXXIX.

Hoemen Complainćte ter executie moet stellen.

't Begrijp.

1 Den Deurwaerder moet op drie dingen letten:
- Oft den laetsten Possesseur is, ende Iarigh.
- Offer perturbatie geschiet is.
- Offer uyt de perturbatie eenigh onghemack ontstaen is, maer selden.

2 't Ampt van den Deurwaerder is, sijn last uyt te voeren, ende op de Brieven van parthyen te steunen.

3 Den Deurwaerder sal parthye citeren ter plaetse contentieus.

4 Den Deurwaerder moet parthye een behoorlijcken termijn stellen.

5 Den Deurwaerder sal, parthye niet comparerende, voor den Eyscher een default reeckenen.

6 Den Deurwaerder sal, parthye niet comparerende, den Eyscher voor maintenue asseureren.

7 Den Deurwaerder citeert dē niet comparerende voor den Raet van Vlaenderen.

8 Den Deurwaerder leest parthye comparerende de Brieven van executie, verbied de perturbatie, ende citeert hem.

9 Den Deurwaerder, 't zy dat parthye compareert, of niet en compareert, mainteneert altijdt den beklagende.

10 Den Deurwaerder hout partye die niet en restabilieert, voor niet comparerende.

11 Den Deurwaerder hem misgaende in sijn commissie, mach parthye een contrarie Complaincte lichten.

12 Den Deurwaerder, al appelleert parthye, gaet even-wel altijdt in sijn executie voort.

13 Maintenue moet verleent werden ter plaetse contentieus, ende daer de goederen gelegen zijn.

Den Deurwaerder ende alle diergelijcke andere Executeurs (ghelijck wy boven geseydt hebben) moeten eerst drie dingen hebben eer sy hare commissien executeren: Want den Deurwaerder ofte Executeur in Vlaenderen / moet eerst hem selven informeren ende ondersoecken of 't inhouden sijns commissijs waerachtigh is / Te weten: of den Eysscher Possesseur is van 't laetste Jaer. Ten tweeden: of hem ten minsten eenige turbatie of troubel by den Gedaeghde in syne possessie gedaen werdt. Ten derden: of den Gedaeghde deur den Eysscher eenige reele of præsumptive schade door die turbatie geleden heeft. Doch voor 't laetste en behoeft hy soo seer niet te sorgen / als hy maer van de twee eerste verseeckert is. 1

2 Ende soo den complaincterenden Eyscher den Deurwaerder vertoonden eenighe brieven / tijtel ende andere munimenten daer hy sijn recht met wilde beschermen/ soo sal den Executeur (soo't hem belieft) die brieven mogen doorsien/ maer hem daer op niet funderen / maer als een trouwe Bode de vertroude executie volbrengen/ dewijl hy daer niet en is als een waren Rechter/ maer als een ghetrou Dienaer/ die aengenomen heeft de saeck uyt te voeren.

3 Niet vraghende dan naer den tijtel vanden beklaghenden Eyscher/ sal hy sijn officie volbrengen (als hy maer vande possessie / turbatie / ende pretense schade verseeckert is) ende sal den Perturbateur daghvaerden voor hem te compareren ter plaetse contentieus ende die seecker / ende beteeckent (als meest is voor sijn deur/ of in sijne jegenwoordigheyt op de Marckt / of voor 't Kerf-hof) ende dat binnen korten tijdt / te weten den derden dach soo hy wil / op dat hy ter selver plaetse den Deurwaerder sie procederen tot executie vande complaincte.

4 Doch dat hem ondertusschen den Executeur wel wachte den termijn al te kort te stellen / maer dat hy die neme behoorlijck ende competent / ende sulcken termijn van tijdt/ binnen den welcken den Gedaechden geinstrueert/ kan compareren : ende op dien gestelden dach (die gemeenlijck ghestelt ende geassigneert werdt op eenen derden dagh) moet den beklagenden Eyscher compareren / ofte een Procureur van sijnen wegen / ende eyschen / wederom ghestelt te werden in sijne geperturbeerde possessie.

5 Ende compareert ten dien dage niemant om daer tegen te seggen / soo annoteert den Executeur in dien gheválle ten versoecke vanden beklaghenden Eyscher/ de Processen/ ende (gelijck dat behoort) de defaulten / vermits welcke hy terstont ende sonder wegh-gaen / de beklaghenden Eyscher of sijnen Procureur houdt ende mainteneert.

6 Hem nemende by sijn kleederen of tabbaert / ofte andere teeckenen maeckende / dat hy inde possessie ofte saisine op dese manier gheconfirmeert is / ende als gedoopt in sijn voorseyde complaincte / vernieticht te ghelijck ende neemt wech alle turbatien ende nieuwigheyden hem ter contrarie gedaen.

7 't Welck gedaen zynde / daghvaert hy terstont in presentie van Ghetuyghen den niet comparerenden voor sijnen persoon / ofte t'sijnen huyse/ dat hy op seeckeren gestelden dach comparere voor den Hove ofte Raedt van Vlaenderen/ om te sien adjudiceren 't profijt van't voorseyde default / ende om den Requirant breeder te sien bevestigen ende mainteneren in sijn possessie ende saisine by 't Hof ende den Raedt.

8 Ende indien den Gedaeghden / ofte sijnen Procureur compareert ter plaetse contentieus / soo leeest den Executeur overluyt de Brieven van complaincte/ ende beveelt den Gedaeghde/ op groote geldt-boete / te revoceren ende vernietigen de turbatie by hem ghedaen/ te restabilieren ende alle beletselen wegh te nemen/ de saeck in sijn voorighe state te stellen / ende sich te wachten dierghelijcke meer te doen.

9 Ende soo hyder tegen gnort/ sal dat in sijne relatie insereren/ ende hem niet te min dachvaerden voor den voorseyden Hove ofte Raedt / om daer de selve ghehoorsaemheydt te verklaren. Ende al ist dat hy sich daer tegen stelt / den Executeur mainteneert niet te min den Requirant in sijn possessie ende saisine/ ende steldt de contentieuse saeck in handen vanden Prins als den Oppersten / ende neemt alle nieuwigheydt wech / ende dachvaert den opposant voor den voor-

seyden

seyden Hove / om te segghen ende te verklaren de oorsaken ende reden van sijne oppositie/ ende voorts te procederen naer behooren.

Ende inghevalle den Gedaeghde niet dadelijck / feytelijck / ofte by teeckenen 10
en wil restabilieren/ ter ordonnantie vanden Deurwaerder / ende volgende den teneur van sijne commissie/ so en ontfangt hem den Executeur niet in oppositie/ maer hout hem voor defaillant ende als niet opposerende om't default ofte weygering van't restablissement/ende dachvaert den defaillant voor den voorsz Hove ofte Raedt/ om te sien ordineren over dat default 't gheen billick is.

Indien den Executeur in sijne executie mist / ofte sich vergrijpt / ofte exce- 11
deert: ofte soo hy niet behoorlijcken procedeert/soo sal partye wel doen om 't restablissement te ontgaen / dat hy sich niet en opposere / maer dat alsdan partye selfs contrarie complaincten obtinere.

Den Executeur en admitteert gheenige appellatien inde executie van com- 12
plaincte/ maer procedeert altijdt verder/ niet tegenstaende die appellatie.

In materie van maintenue moet de executie geschieden ter plaetse vande be- 13
neficie ende daer de contentieuse saeck ghelegen is/ ende by naer op de selve manier als wy geseyt hebben / dat de complaincte ter executie gestelt werden.

CAP. XL.

In welcke saecken Complaincte plaets heeft, ende in welcke niet.

't Begrijp.

Complaincte en mach niet verleent werden, ende en deugt niet

1 In materie van universele successie.
2 In successie van Leen tegen den Leen-heer.
3 Teghen den Prins.
4 Tegen den Boer, Huyrman, &c. so lang de huyr duyrt.
5 Maer daer tegen: Den Boer intenteert complaincte teghen den perturberenden Verhuyrder: Of,
6 Den Eyghenaer met den Boer tegen den vreemden Perturbateur.
7 Wie naturel Possesseur zy.
8 Wie civil Possesseur zy.
9 Tegen den Possesseur die by toelatingh besit sonder termijn.
10 Tegen dien, die met geweldt, of heymelijck besit.
11 In matery van delicten ende saecken daerse niet capabel toe en zyn.
12 In possessie van onroerende goederen, ten zy datse zyn in een universele successie.
13 Om turbatie, van een ander Possesseur als dien men compelleert, ghedaen.

14 Com-

14 Complaincte mach oock verleent werden teghen dien, die tot de perturbatie geinciteert ende geraden heeft.

15 Den Turbateur, ende die de turbatie beveelt, werden beyde gecondemneert in twee ponden.

16 Den Complaingnant succumberende, wort gecondemneert in thien ponden.

17 De Fransen condemneren den succumberende in Nieuwigheydt in de kosten, schaden ende interessen.

18 Die complaincte qualijck impetreert, werdt gecondemneert tot een arbitrale straffe.

1 DAer zijn seer vele saecken in welcke Complaincte geen plaets en heeft/ ende daerse niet ter executie en kan gestelt werden.
Want in Vlaenderen en heeft complaincte geen plaets in materie van universele successie / om dat de gheprivilegieerde sterf-huysen ofte erfenissen door de complaincte irregulier souden gemaeckt werden.

2 Complaincte en heeft oock geen plaets in successie van Leen tegen den Leen-heer/ eer den Complaignant aengenomen is in relijf/ of eer den Requirant ghe-recipieert is om te releveren/ende den Eet van getrouwigheyt te presteren/ende die gepresteert heeft: eer hy in de possessie ghestelt is ghelijck voren ghesepdt is. Maer den Vasal mach complaincte intenteren tegen synen Leen-heer/naer dat hy hem den Eedt van getrouwigheydt ghedaen heeft/ maer niet eer/ om dat hy door de hommage geen possessie en heeft / maer teghen alle andere Perturbateurs / als teghen den Heer van sijn Leen / mach elck een complaincte intenteren/ voornementlijck als hy geen Eedt van ghetrouwigheydt ghedaen en heeft/ ende hem behelpen met sijn saisine ende possessie van synen Predecesseur.

3 Complaincte en heeft oock geen plaets tegen den Prins: want naer den stijl soo en isser geen nieuwigheydt tusschen de Heeren ende de Ondersaten / dewijl den Prins/ de possessie geamoveert zijnde / (soose seggen) niet en mach pleyten.

4 Den Heer ofte Eygenaer en mach geensins tegen sijn Huyrman complaincte intenteren soo langhe de huyre duyrt: Want al hoe wel hy selfs Eygenaer ende civil Possesseur is/ dat is/Eygenaer van de successie / koop/ of benefitie/ hy en heeft daerom geen actie om complaincte te intenteren tegen den naturellen Possesseur/ ut habet l. Prima. & l. Si vi. secunda ff. de vi & vi armata.

5 Ter contrarie nochtans / in ghevalle den Leen-heer ofte Eyghenaer synen Leen-houwer ofte Huysman turbeerde in syne possessie / soo soude indien ghevalle den selven Leen-houwer ofte Huysman behoorlijcken teghen den Eyghenaer complaincte mogen intenteren/ om dat sulcken Boer in naturelle possessie van het Landt is soo lang de huyre duyrt. Want in de possessie van huyre wert alleen gheconsidereert de besittinge ende actuele possessie / al hoewelse hem noch deur koop/ noch deur erfenis eygen is/ Uti vult glossa in l. Naturaliter in initio ff. de acquir. possess.

6 Doch indien yemandt anders/ die geen Eygenaer van 't Landt en was/ den Leen-houder ofte Huysman turbeerde in syne pacht ofte huyr/ soo soude in dien gevalle den Eygenaer ende Huyrman beyde te gelijck / ofte de Eyghenaer selfs alleen/ complaincte moghen intenteren teghen den Perturbateur / namentlijck den Huyrman om dat hy naturel Possesseur is / ende den Eygenaer om dat hy civil Possesseur is. Jae dat meer is / den Eyghenaer alleen sonder sijn Huyrman

man mach ſulcken complaincte lichten teghen den Perturbateur / om datter
hem meeſt aen gelegen is / dat ſijn Huyrman 't gehuyrde Landt vreedelijck be-
ſit. Want ſoo den Huyrman uyt ſijne poſſeſſie geexturbeert werde / ſoo ſoude
den Eygenaer oock van ſijne eygenſchap verſteecken werden / ende den Huyr-
man ſoude dan met ſeer goedt recht tegen ſijn Landt-heer van ſchade ende inte-
reſt mogen procederen.

Naturelle Poſſeſſeuren zijn alle die ghenen tot welckers ghenut de vruchten 7
komen / als Uſu fructuarius, cenſuarius, colonus, villicus, inquilinus, feudatarius,
emphiteuta, ende diergelijcke Huyrlieden/ofte met ſulcken anderen tijtel als ghy
haer wilt noemen/ die om datſe geſtelt zijn om de vruchten te ontfangen/ natu-
relle poſſeſſeurs genoemt werden.

Civil poſſeſſeur is/ den Eygenaer ofte Heer ſelfs van't Landt / Cijns / ende 8
Leen / die ſyn Landt/ Cijns/ Thienden of Leen den Huyrman / om daer door
ſijnen arbeydt/ vrucht af te krijgen/ verhuyrt.

Die yets precario ende deur toelatingh poſſideert/ nochtans gheenen ſeecke- 9
ren tijdt van die toe-latinge heeft / en mach geen complaincte intenteren dewijl
hy gheen duyrighe ofte vaſte poſſeſſie en heeft / ut in l. Qui precariò ff. de precar.
Maer indien hy hadde eenen ſeeckeren geprefigeerden tijdt van die toe-latinge/
ende yemandt den ſelven in die poſſeſſie deur toe-latinge / belette ofte turbeerde
hangende ende geduerende dien tijdt/ ſoude hy mogen teghen den Perturbateur
complaincte impetreren.

Dien oock die heymelijck poſſideert en wordt geen complaincte gegeven ofte 10
vergunt/ als oock niet dien/ die met gewelt ende violentie occupeert: want ſulc-
ken poſſideren ter quader trouwen / ende en werden voor geen Poſſeſſeurs ghe-
houden. Ende wort yemant geſeyt heymelijck ofte met gewelt te poſſideren/als
partye een andere poſſeſſie vertoont/ ende die ouder / ten ware by abonture deſe
noch een andere ouder poſſeſſie vertoonde / ende rechtveerdiger tijtel.

Ende en wert oock geen complaincte verleent in materie van delicten/noch- 11
te in dinghen die men niet hypothekeren / occuperen ofte poſſideren mach / als
zijn Kerckelijcke Thienden die de Wereltlijcke niet poſſideren moghen / c. Ad
hæc, extra. de decimis. Jae dat meer is/ volghens den ſelven text / werdt aldaer
noch ſwaerder geſeyt / namentlijck datmen een waerlijck perſoon die thienden
poſſideert ſal excommuniceren/ ten zy hy die reſtituere.

Werdt oock geen complaincte verleent ten aenſien van Huyſraet ofte roeren- 12
de goederen/ ten zy het is materie van univerſelle ſucceſſie/ in welcke den Huyſ-
raet oock gecomprehendeert mach werden te gelijck / met ende onder de andere
goederen/ ad quod ſervit §. Si res aliena inſtit. de lega.

Indien een ander Poſſeſſeur als den Complaignant in ſijne poſſeſſie getur- 13
beert ware/ ſoo en ſoude de complaincte gheen plaets grijpen/ om dat verſchey-
den perſoonen / een 't ſelve dingh niet in't gheheel en kunnen poſſideren / c. licet
extra. de probat. & l. poſſideri. §. ex contrario. ff. de acquir. vel amitten. poſſeſſ.

Maer dewijl wy tot noch toe geſprooken hebben van die/tegen welcke com- 14
plaincte mach geintenteert werden/ende teghen welcke niet: daerom moet men
te deſer plaetſe weten/ dat gelijck de complaincte geintenteert werdt teghen den
Perturbateur ſelfs / datſe oock niet minder mach geintenteert werden tegen die
gene die ſulcken perturbatie heeft doen doen.

Ende behooren beyde met ghelijcke ſtraffe gheſtraft te werden / met welcke 15
ſoo

soo d'een als d'ander altijdt gecondemneert werdt inde boete van twee ponden Parijsz / ofte om de ghedane perturbatie selfs / ofte om den oorsaeck van dien/ den Complaignant succumberende wert oock behoorlijck gestraft.

16 Want in't Jaer duysent vier hondert ses ende twintich/ is geordonneert ende gestatueert by de Raedt-kamer van Rijsel / dat ingheval le den Impetrant vande complaincte succumbeerde/ hy alsdan soude gecondemneert werden inde boete van thien ponden / 't welck nochtans niet over de vijftigh Jaren geobserveert en is geweest.

17 Doch in Vranckrijck is deur Ordinantie van den Koningh Lowijs de twaelfde/in't Jaer 1512. gestatueert geweest/dat soo wie nieuwigheyt geintenteert hebbende/succumbeerde/dat die soude gecondemneert werden inde kosten/ schaden ende interessen. Als autem yemant de complaincte qualijck verkregen hadde/ die werde arbitralijcken gestraft/ tot discretie vanden Rechter.

CAP. XLI.

Van Maintenue.

't Begrijp.

1 Wat Maintenue is.
2 De reden van't woordt, waerom het maintenue geheeten werdt.
3 Maintenue werdt ghemeenlijck in geestelijcke dingen geconcedeert.
4 Maintenue (hoewelse gheestelijck schijnt) soo isse nochtans den Wereltlijcken Rechter toe-gelaten.
5 Maintenue concerneert de temporelle possessie, ende niet 't Geestelijcke officie.
6 Martinus de vijfde, heeft Karel de vijfde Koningh van Vranckrijck, provisie in beneficiele saecken verleent.
7 't Privilege vande Fransen in gebeneficieerde saecken.

NAer dat wy seeckere weynich dinghen van complaincte (of ghelijck't de Rechts-geleerde noemen / *Interdictum unde vi*) die den Possesseur in sijne possessie geturbeert zijnde / restitueert / aenghewesen hebben/ moet naer behoorlijcke ordre volghen van maintenue (inde Rechten *Interdictum uti possidetis* genaemt) die den vredigen Possesseur in sijn vredighe possessie beschermt.

1 Maintenue dan is seeckere provisie / ofte liever seeckere beneficie vanden Prins ofte sijnen Raedt/door welcke hy eenen vreedsamen Possesseur/ maer die nochtans vreest uyt sijn possessie ghestoten ende geexturbeert te werden/ in sijne possessie houdt / bewaert / ende als met der handt houdende door sijne authoriteyt beschermt.

2 Is daeromme haer een bequaem/hoe wel nieu woordt gegeven / om dat den Possesseur in sijne possessie vanden Prins als met de hant gehouden wert/ende bevolen daer in te blijven : Met verbodt van alle de gene die tegen dese gheruste possesie yets willen seggen/ende dat tot dat een ander beter recht hebbende/daer ingestelt/ende den gemainteneerde by Justitie daer uyt geset werdt.

3 Daerom in die provisie (die meest in beneficiele materie verleent ende ghe-
practiseert

gepractiseert werdt) werden alle controverse ende contentieuse saecken in cas van oppositie gestelt in handen vanden Prins als Opperste / ende werden hangende 't Proces by een sequester geregeert.

Ende hier en strijt niet tegen dat den wereltlijcken Rechter hem niet en moet bemoeyen met geestelicke dinghen/ om dat hy in dien gheballe hem niet en vermengt met geestelycke dinghen / noch geestelijcke dinghen en tracteert/ of exerceert/ maer alleen 't gheen louter wereldts is/ dewijle hy de twisten/processen/en turbatien afweert/ ende verbiet vande Onderdanen van sijne Republijck. 4

Waerom oock de Fransen seggen/dat den wereltlicken Rechter met seer goet recht dese provisie mach decerneren en geven/ende door de selve kennisse nemen van beneficiele materie/ dewijl/ al-hoe-wel 't beneficie selfs / en 't werck vande beneficie geestelijck is/ende meest tot de geestelycken behoorende/so is nochtans de bescherminge vande gerusthept vande Republijck wereltlijck. Welcke solutie oock in complaincte plaets heeft/ als oock in municipale Rechten/ inde welcke de Kerckelijcke persoonen niet minder begrepen werden als de wereltlijcke. Ende indien 't yemant naerder wil insien/die sal dadelijck bevinden dat het possessoir selfs temporel is / hoe wel de persoon ende de bedieningh van 't beneficie geestelijck is. Ende geen possessoir en wert gesepdt geestelijck te wesen / ut dicit Archidia. in c. penultimo, de restitu. spolia. in 6. & D. Franciscus de Zabarellis, in Clementi. dispendiosam de judic. Guilli. de Montelau. in Clementina Prima, de caus. posses. & propriet. glos. in c. literas de jura. calum. per Guido. Papæ. q. 1. 5

Derhalven is dat een vande Privilegien van 't Koninghrijck van Vranckrijck / dat de Presidenten ende Magistraten vande Provincien / Seneschalen/ Bailliuwen ende groote Rechters/ maer niet de lage ofte Bleck-rechters in hare Jurisdictie kennisse nemen van 't possessoir van Gheestelijcke ende Kerckelijcke saecken ende van 't volle possessoir/ van possessie te behouden / ende andere Geestelijcke saecken / horum meminit D. Francisci Mingon super consuetu. ducat. Andega. titu. *des Seigneurs temporelz, leurs justices & mercs d'icelles*, folio 2. verso. colum. 2. num. 12. 13. 6

Welcke Privilegie den Paus Martinus de vijfde / geconfirmeert heeft aenden Koningh Karel de sevende / dat sijn Parlement van sulcke provisien ende van alle beneficiele materien kennisse soude nemen. 7

CAP. XLII.

Onderscheyt tusschen Maintenue ende Complaincte.

't Begrijp.

1 Complaincte ende maintenu verschelen op ses manieren, namentlijck:
1. In vredelijcke possessie te beschermen ende te restitueren.
2. In tijtel te toonen, of niet te toonen.
3. In Jarige possessie.
4. In feytelijcke perturbatie.
5. In bewijs van geleden ofte gepretendeerde schade.
6. In Possessoir met Petitoir te vermengen.

Wt het

1 WT het gene voorseydt is kanmen nu lichtelijck considereren waer in Complaincte ende Maintenue van malkander verschelen.
Want voor eerst Maintenue houdt ende beschermt den vredigen Possesseur in sijne possessie tot dat anders geoordeelt is. Ende Complaincte restitueert den geturbeerden in sijne possessie.

2 Ten tweeden in Maintenue moetmen nootsaeckelijck eenen beneficielen ofte Canonicquen tijtel toonen / om dat sonder die niemant eenich beneficie mach possideren. Doch in complaincte en ist niet noodich eenigen beneficien tijtel te toonen/ om dat alsdan ghenoegh is te toonen een Jaerlijckse possessie.

3 De derde is de boven verhaelde omgekeert : want in maintenue en is gheen Jaerlijckse possessie van nooden / maer is genoech datmen Canonicque instellinge met een tijtel vertoone / ende datmen verseeckert is vande dadelijcke possessie. Ende in complaincte moet den Complaignant possessie hebben van 't laeste Jaer/ gelijck boven geseyt is.

4 Ten vierden / in maintenue en is gheen feytelijcke perturbatie / maer is de oppositie alleen gedaen uyt vreese datter trouble ende turbatie geschieden soude: maer in Complaincte ist gantsch noodich datter zy / of voor-gegaen zy / eenige feytelijcke perturbatie/ als te vooren geseyt is.

5 Ten vijfden / in maintenue en ist niet noodich eenighe schade te vertoonen/ maer in complaincte (die in Vlaenderen gepractiseert werdt) moet schade ghetoont werden.

6 Ten sesten/in maintenue werdt somwijlen petitoir vermengt ende geproduceert met possessoir/ ende dat om't possessoir te versterckenn / om dat in dese materie die 't beste recht heeft in't petitoir / lichtelijcker triumpheert in't possessoir : ende in complaincte en ist niet noodich petitoir te produceren / want die best inde possessie gefundeert is / die obtineert.

CAP. XLIII.

Van feytelijcke perturbatie.

't Begrijp.

1 Feytelijcke perturbatie werdt gecommuniceert door { Expulsie. / Compulsie. / Vexatie. / Sublatie.

2 Feytelijcke perturbatien
3 en maecken niet { Dreygementen, noch Executien van Princen of Raden.

4 Executie met præjudicie van lage Rechters maecken perturbatie.

5 De perturbatie moet voor al gerestabilieert werden.

DEwijle wy vande perturbatie in materie possessoir ghesproocken hebben/ist de pijne waert te weten op hoe veel/ ende wat manieren de perturbatie geschiet.

1 Feytelijcke perturbatie dan ofte violentie/ werdt op een van dese vier

vier volghende manieren gecommitteert / namentlijck met uytdrijven / dwinghen / quellen / ofte inquieteren ende wech nemen / dat is / deur uytdrijvinghe / als wy den Possesseur met ghewelt uyt sijne possessie drijven / door dwangh / als wy den Possesseur met ghewelt ende wapenen dwinghen te wijcken / deur quellinghe / als wy den vreedsamen ende kleyn-hertigen Possesseur soo inquieteren ende quellen / dat hy liever heeft de possessie te verlaten / als langher ghequelt te werden. Item door alderhande wech-neminge / daer wy den possesseur gheheel deur wech jagen / Glos. in verbo. Non habebit in l. Extat. ff. de eò quod met. causa.

Maer hier moetmen weten dat dreyghen gheen feytelijcke perturbatie en is 2
om complaincte te intenteren / om dat den gedreyghden in dien gevalle hem selven met Sauve-garde vanden Prins mach versien.

Hoe wel executien van Rechten ofte andere Judiciele acten door den Prins 3
ofte sijnen Raedt gedaen / doen vreesen / ende de herten seer verslaen / soo en wordense nochtans niet geseght eenige feytelijcke perturbatie te doen / om datse geheel Judicieel zyn.

Maer executie van Rechten gedaen by Officiers ofte lage Raden / in præjudicie 4
vande Jurisdictie van haer nabueren die maecken perturbatie / dewijl gelijck gheen gebiedt over sijns ghelijck en heeft / text. in l. illæ à quo §. tempestivum. ff. ad Trebel. text. in c. Innotuit. extra, de electio. cum vulgaribus.

Derhalven moet alle gedane perturbatie voor al door den Perturbatur weder 5
om gerestabilieert ende gerepareert werden.

CAP. XLIV.

Van Restabilieren, of Restablissement.

't Begrijp.

1 Wat restablissement is.
2 Restablissement geschiet naer d'informatie vande gelede schade.
3 Den Perturbateur is gehouden in alle de schaden, soo ten eersten gedaen, als die daer op gevolght is.
4 Restablissement moet geschiedẽ met moderatie naer de quantiteyt vande schade.
5 Eenige exempelen van restablissement te doen.
6 Gerepareerde schade werdt selden geconstabilieert door tekenen.

T' Woordt restabilieren ende restablissement en ghebruycken wy hier niet t'eenemael in sijn eygen significatie / maer wy gebruycken hier restabilieren voor repareren of compenseren / ende de schade of turbatie vergoeden.

Soo oock / restablissement is een reparatie ende compensatie van schade ende 1
perturbatie. Inden Raedt dan van Vlaenderen oordeelt-men dat restablissement moet gheschieden van gedane schade / alsmen daer van by informatie kan kennisse krygen / ofte voor soo veel men by voorgaende informatie daer van kan weten.

2 Ende indien men niet wel verseeckert en is van eenige schade / soo doet men aldaer restabiliceren ende compenseren tot schattingh van twee roeden Landts/ ende dat by protestatie.

3 Waer zynder die seggen datmen dien stijl van Vlaenderen hier op soude moghen funderen / dat naer Rechten (by't Interdictum unde vi) den Perturbateur niet alleen geobligeert is in't geen hy genomen ende wegh-gedragen heeft/ maer oock in alle verlies en schade dat ondertusschen by gevalle de litigieuse ofte contentieuse saeck geleden heeft/ l. Prima, & ibi scrib. C. Unde vi.

4 Maer inden Hoogen Raed houdense dat/ dat restablissement wettelijck moet geschieden/ met reden ende moderatie/ sonder eenich respect van nieuwigheyd/ maer naer de natuyr ende maet vande schade/ ende voor so veel het te repareren is / ende dat sonder enorm verlies ende prejudicie vanden principalen / die de schade geleden heeft. Want indien sijn schade heel enorm ende by naer onschatteliјck was/ ende sijn prejudicie nauwelijcks te vergoen/ in dien gevalle soudense maer gebieden een kleyn deel vande schade te restabilieren/ latende de reste doen by æstimatie ofte by teeckenen.

5 By exempel / indiender questie ofte gheschil was van een Mael-plaetse / of Meulen selfs/ ende dat den Executeur wegh-nemende alle nieuwigheydt/ oock te ghelijck wegh-genomen had 't principael Meulen-yser vande voorsz Meule/ soo datse niet en kost malen/ tot groot ongemack niet alleen vanden Meulenaer/ maer oock vande gheheele Buyrt ende Parochie / soo soude de Heeren vanden Hooghen Raedt die executie/ als qualijck ghedaen/ doen repareren/ ende onder cautie restabilieren. Van gelijcken / indiender eenich groot gebou ten meerendeele al vol-timmert ende opgericht waer / soo soude den Executeur (wech-nemende de nieuwigheydt) dat gebouw niet gantsch moghen destrueren ende ter neder werpen / maer soude een kleyn ofte 't meeren-deel mogen demolieren/ tot dat anders by 't Hoff geordonneert ware.

6 In alle saecken/ schaden/ demolitien/ ende perturbatien die qualijck te repareren zijn / maeckt den Executeur of Rechter dat de schaden ende perturbatie deur eenige teeckenen gerepareert werden.

CAP. XLV.

Op wat wijse petitoir met possessoir geintenteert werdt.

't Begrijp.

1 Possessoir werdt met petitoir vermenght, als beyder daden vermenght werden.
2 De Costuymen hebben wat van possessoir, ende wat van petitoir.
3 De Practisijnen raden datmen possessoir met petitoir niet en vermenghe.

1 HEt ghebeurt somwijlen dat petitoir ende possessoir te gelijck geintenteert werden/ namelijck als inde productie van't possessoir te ghelijck vermenght zijn de feyten die 't petitoir concerneren / als of yemandt seyde: Ick ben tot noch toe gewent sulcke Justitie / ofte sulcken Jurisdictie

risdictie soo langen tijdt te exerceren/ sonder yemandts tegen-seggen/ ofte: Jck ben gewendt deur sulcken wegh te gaen / ofte: Jck ben gewendt sulcken Tol te ontfangen/ende soo van diergelijcke dingen/ uyt costuyme ende quasi possessie ghebruyckt.

In welcke de gepretendeerde costuyme ende gewoonte schijnen recht te heb- 2
ben soo in't possessoir als tot 't petitoir te expliceren ende te defenderen. Refereren derhalven vele die costuymen garen tot 't possessoir / om de possessie wederom te krijghen / namentlijck om datse door die pretense ghewoonte de verlooren possessie eer ende gemackelijcker soude moghen weder krijgen / in welcken ghevalle sy't recht spreyden tot het petitoir.

Maer de Practisijnen raden datse die dobbele manier niet veel en ghebruyc- 3
ken / om de difficulteyt van't proberen / ende dat alsdan 't een 't ander dickwils belet.

CAP. XLVI.

Van proprieteyt ende petitoir.

't Begrijp.

1 Die door Complaincte uyt t' possessoir uyt-geset is, heeft sijn recours tot 't petitoir.
2 Die sijn proces in't petitoir institueert, moet 't possessoir renuncieren.
3 De sententie in petitoir en belet niet te versoecken door complaincte te Verkrygen de possessie.
4 Behouden
5 Weder-kryghen

Soo wie door complaincte uyt sijn possessoir geset is/die mach niet te min 1
sijn saeck versoecken in petitoir / ende dat op sijn behoorlijcke plaets.

Maer eer hy sijn proces in't petitoir institueert / moet hy eerst partye 2
't possessoir concederen / ende dat meer is / renuncieren 't recht ende proces 't gheen hy tot dier tijdt toe heeft geproduceert ende gesustineert.

Sententie in petitoir gewesen/ en belet niet te ageren by complaincte ende by 3
interdict om de possessie te krijghen als den Complaingnant door contumatie uyt de eygenschap uyt-gesloten is/ of datse niet gesien en hebben sijn tijtels ende brieven.

Sententie in't petitoir gewesen / en belet niet waerom yemandt niet en sou- 4
de mogen sijn actie intenteren deur complaincte ende interdict vande possessie te behouden / te weten als den Complaingnant waerachtelijck bewijs doen kan van sijne possessie van't laetste Jaer.

Sententie in petitoir ghewesen/ en belet niet waerom yemandt niet en soude 5
moghen by complaincte ende interdict actie intenteren om de possessie weder te krijgen/ namentlijck om alle de vruchten ende instrumenten vande contentieuse goederen vanden eersten tijdt vande dejectie uyt de possessie weder te krijghen ende te recouvreren.

CAP. XLVII.

Van Contracten.

't Begrijp.

1 Contracten behooren tot reele Actien.

2 De eygenschappen van Contracten zyn { De Forme. / Geoorlofde materie. / Over-een-stemminge van partyen. / Bequaemheyt vande contrahenten. / Goede trouw. }

3 De forme vande Contracten bestaet in woorden of schriften.

4 De ongeoorlofde materien in Contracten zyn { Publijcke / Ghewijde / Religieuse / Heylighe / Litigieuse } dinghen.

5 Gheveynsde Contracten zyn van gheender waerde.

6 Niet toestemmende ende

7 Inhabijlen } moghen niet contraheren.

8 Eenighen zijn inhabijl deur { Ouderdom, als Kinders. / Anderer macht, als Weesen. / Natuyrlijcke impotentie, als Stommen, Sotten. / Sexe, als Vrouwen. / Publijcke infamie. }

9 En moghen niet contraheren { De Rechters met Partyen geduyrende 't Proces. / Medicijnen, Chirurgijns } Met hare Siecken, gheduyrende de sieckte. / Advocaten, Procureurs } gheduyrende 't proces. / Verbodenen van { Een privaet persoon. / Rechter. / Prins. } }

10 Men mach geen Koorn, of Krijghs-Wapenen tegen 't Edict uyt voeren.

11 De Stadts-wet is ghemeen met de universele Wet.

12 De goede Trouwe confirmeert de Contracten, de quade Trouwe doetse te niet.

1 Alle Contracten behooren tot de reele actien/ hadden daerom met recht naer't 29. Capittel moeten volgen: sullen derhalven 't verhael vande Contracten aldaer over-geslaghen/ nootsaeckelijcken te deser plaetse uyt-leggen.

2 Men moet dan hier weten dat alle Contracten behooren tot de reele actien/ gelijck wy hier vooren in't 29. Capittel aenghewesen hebben. Ende datse alle hare volle eygenschappen moeten hebben/ sonder de welcke niemandt geoorloft en

en is te contraheren / te weten / hare forme geoorloofde / of toegelatene materie / toestemminghe van beyde de parthyen / bequaemheydt van de Contrahenten / ende goede trouwe.

De voornaemste forme van Contracten is / datse met woorden of schrift geexprimeert ende gecelebreert werden. Dese forme moeten alle Contracten hebben / of anders en soudemen van 't Contract niet verseeckert zijn. 3

De materie van de Contracten moet oock geoorloft / bequaem ende in Rechten ghefondeert zijn : want daer zijn veel dinghen die geen Contracten onderworpen zijn / ofte daermen niet van contraheren mach / als zijn dinghen die niet en zijn in de commercie van private persoonen / gelijck Republijcken / l. Riparum quoque. ff. de rer. divis. §. Flumina & §. littorum institut. eodem titulo. Gewyde ende soo God toe-geeygende dingen / §. Sacræ instit. eo. titu. Religiosæ. §. Religiosum, institut. eo. titu. & l. Item tantum. §. Religiosum autem. ff. eo. titu. Sanctæ. §. Sanctæ institut. eo. titu. de rer. divis. Litigiosæ. l. Lite pendente. & l. Censemus, C. de litigiosis. In alle Contracten moet oock wesen toe-stemminge van beyde de parthyen / voornementlijck in Contracten die ghemaeckt ende ghecelebreert werden deur toe-stemminghe alleen / als in Contracten van koopinghe / verkoopinge / huyringe / verhuyringe / mangelinge / ende diergelijcke / §. Primo, instit. de obligat. ex consen. & l. Consens. ff. de actio. & obligat. die by naer van woordt tot woordt 't selve seydt. 4

Bewysen derhalven vele openbare Rechten / dat gebeynsde Contracten niet en deugen ende geen kracht en hebben / om dat daer geen volle ende perfecte toestemminge van beyde de parthyen is. 5

De contraherende moeten daer beneffens oock bequaem ende habijl zijn om te contraheren : want daer zijn veel ende verscheyden persoonen die niet en mogen contraheren / eenige deur gebreck van haren eygen ouderdom. 6

Als kinderen ende alle minder-jarigen die geen toe-stemminghe en hebben / Bald. in l. Bonorum quidem. C. Qui admit. ad bo. pos. possunt, & l. mulier ff. de verbo obligat. 7

Andere uyt defect van hare eygene macht / als Sonen die in de macht haerder Vaderen zijn / Weesen / Opsnappers die onbequaem ende inhabijl zijn om te contraheren / om datse haer eygen Vooght niet en zijn / maer onder de vooghdy ende macht van Tuteurs ende Curateurs staen. Andere uyt defect van natuerlijcke macht ende gratie / als stommen / dooven / sotten / ende diergheleijcken / Anderen om de swackheydt van haer natuyr / ofte sex / als Vrouwen ende diergelijcken. Anderen uyt oorsaeck ende reden van eenigh quaet feyt / als zijn die / die publijckelijck infaem zijn. 8

Anderen en moghen niet contraheren / om dat het haer in de beschreven Rechten verboden is / als zijn Officiers ende Rechters met parthyen: want die en mogen met hare Onderdanen / ende die hare Jurisdictie subject zijn niet contraheren / soo langh als den tijdt van haer offitie duert / l. Non licet, & l. Qui officij causa. ff. de contrahend. empt. & vendit. Item / Medicynen en mogen met hare Siecken niet contraheren / soo lang als hare kranckheydt duert / Singulari l. Medicus. ff. de var. & extra ord. cogniti. 't Selve (mijns oordeels) ende om gelijcke reden machmen van de Chirurgijns seggen / datse niet en moghen contraheren met hare gequeste soo lange als de quetsure noch duert. Van gelijcken en moghen oock de Advocaten niet contraheren ofte eenigh verbandt maecken 9

met de Meesters die sy dienen soo langh de saeck ofte 't proces noch hanght/ l. Quisquis. §. Præterea, juncta glos. in glos. in verb. contractum ineat. C. de postulando. soo en moghen sy oock met haren Meester niet contraheren ofte koopmanschap doen / ende de reden en is niet ongefondeert / om dat de litigerende party hanght aenden Raedt vanden Advocaet of Procureur / ende indien syse maer de minste quade hoope en gaven/partye soudet al geven dat hy mocht uyt vreese van't proces : als oock een siecke ofte ghequetste uyt vreese vande doodt/ maer dit moet-men verstaen hangende 't proces : want voor ende naer 't proces mogen de selve persoonen contraheren / l. Prima. §. Si cui ff. de vari. & extraord. cognit. Anderen en mogen niet contraheren om dat het haer van private persoonen verboden is. By exempel : Indien een Testateur verboden heeft dat yemandt sijn Legaet of Testament aliënere. Ofte/indien een Gever verboden heeft te verkoopen/ te aliëneren/ofte met dobbel-steenen te verspeelen 't geen hy gegeven heeft / l. In quorum. ff. de pignoribus, & in l. Moris est. §. Sunt autem & aliæ. ff. de pœnis. Anderen en mogen niet contraheren om dat het haer vanden Rechter verboden is/ als Op-snappers die Stee-kint gemaeckt zijn ende diergheliicken / l. Is cui bonis, juncta glos. prima. ff. de verb. obligat. & glos. in verb. lege. in l. Prima, in Principio. ff. de curat. furios. Gelijck wy hier van breeder gesprooken hebben in ons Pupillorum patrocinio. Cap. 8. diversis in locis. tit. de Tutor. & Curat. mune. Sulcken en moghen oock niet contraheren/ die dat by Schepts-luy verboden is.

10 Daer zyn anderen die niet en mogen contraheren/ om dat het haer verboden ende geinterdiceert is door Edict ofte verbodt vanden Keyser / Koningh ofte Prins/ ofte door statuyt vande Stadt ofte Cancellerij, te koopen/ by een te krijgen/ende prepareren tarwe/garst/haver/rijs/ende diergelijcke greynen/om die te verkoopen/of uyt haer Vaderlandt/ Rijck/Prinschap/ Hertoghdom/ Graefschap/Barony/ Markijschap/ of diergelijcke Jurisdictie te voeren. Oock die/ dien verboden werdt te handelen ofte te verkoopen eenige Wapenen/ Paerden/ Meerien/gewapende Sadelen/ciersels van Paerden/ lancen/ spiessen/ helbaerden/stocken/hamers/schilden/kasketten/pansiers/ harnassen/swaerden/moortpriemen/ poingiaerden/ muer-breeckers/schichten/boogen/lichte wapenen/ysere of koopere Krijgs-instrumenten die vuyr geven/ ysere/ koopere/ loode/stale/ ofte steene klooten/sulfur/ salpeter/vuyr-steenen/ kooper/ metael/ pouder/ ende diergelijcke dingen, bequaem ofte noodich tot den Krijg/ om den Vyant eenichsins te helpen/ofte eenige behoeften te subministreren : Gelijck Keyser Karel de vijfde zalig: gedacht: aenwesen heeft in sijne Edicten/ voornamelijck in't Edict gepubliceert te Brussel den negenden October 1551. Maer noteert hier dat ick niet te vergeefs geseyt/ ende sonder oorsaeck mentie gemaeckt en hebbe van de gelijcke macht vande statuyten van Steden.

11 Om dat de statuyten elcks in haer Stad ende Jurisdictie van so veel machts zijn als de gemeene wet ten aensien van't gemeen/ ut l. Omnes populi. ff. de instit. & Iure.

12 Ende in alle Contracten moet goede trouwe wesen/ ende voor al in Contracten van goede trouwe die sesthien in't getal bevonden werden/ in welcke de goede trouwe vol op moet zijn / anders soude uyt de natuyr van die contracten spruyten Actio ad interesse, ende vele andere byvalselen/vande welcken inde materie van contraheren veel-maels gheen mentie gemaeckt is geweest.

CAP.

CAP. XLVIII.

Van particuliere Contracten.

't Begrijp.

1 In Contracten moet men op vier dingen letten { Wiese zijn die contraheren. / Van wat dingen datse contraheren. / Met wien datse contraheren. / Hoese contraheren.

2 Schencken en mogen niet { Pupillen, Opsnappers, &c. / Niemandt de goederen van Kercken ofte Pupillen. / Den Rechteren. / Yemandt om selfs ghebreck te lijden. / 't Samen gehoude, staende Houwelijck. / Die een By-zit houdt, sijn By-zit of Concubine. / Ouders hare Kinders.

3 Die gheen alienatie van goederen competeert, moghen noch koopen noch verkoopen.

4 Ghewijde dinghen mogen noch gekocht noch verkocht werden.

5 In koop werden vier dingen gerequireert { Oprechte maet. / Oprechte wicht. / Oprecht getal. / Oprechte prijs.

6 Die over de helft vanden behoorlijcken prijs bedroghen is, mach 't Contract te niet doen.

7 In mangelingen, huyringen, ende verhuyringen werden oock de voorsz vier dingen vereyscht.

8 Hoemen verstaet boven de helft vanden behoorlijcken prijs bedrogen te zijn.

9 Quade uytlegginghe van over de helft vanden behoorlijcken prijs bedroghen te zijn.

10 De Rechten sien door de vingheren als yemandt beneden de helft vanden behoorlijcken prijs gedecipieert is.

11 Inde Vierschaer vande Conscientie werdt geen bedroch geexcuseert.

12 Ten is gheen eerlijck Mans voer yemandt te bedriegen.

13 De Contracten met bedroch boven den behoorlijcken prijs, werden of te niet ghedaen, of tot behoorlijcken prijs gereduceert.

14 De vryheyt van contraheren, of niet contraheren, en bevrijt niet van't recht van te niet-doeningh.

15 Eenige objectie tegen de te niet-doening van Contracten.

16 Te niet-doening heeft somwijlen plaets tegen verkoopinge met decreet vanden Rechter.

17 De verkiesing vande te niet-doening competeert altijdt den bedrogen.

18 Te niet-doeningh ende electie zijn, beyde in Contracten bonæ fidei, & stricti Iuris.

19 Te niet-doening heeft gheen plaets
- In Contracten van Leen sonder gheldt.
- 20 In Contracten van Erfnisse.
- 21 In Contracten van Beneficien.
- 22 In Transactien.

23 Transactie wordt ghelijck ghestelt met de sententie vanden Rechter.

24 Transactie wert te niet gedaen, of
- Alsser bedroch met voorweten tusschen gekomen is.
- Alsser dwalinghe is, noopende de eygenschap vande saeck.
- Als den Rechter inde kennisse gedwaelt heeft.

25 Vrage: Of yemant een quaet Contract met Eede bevesticht mach te niet doen? Neen.

26 Men mach tegen sijn conscientie gheen Eedt breecken.

27 Die een Contract, met Eede bevesticht, breeckt, is meneedich.

28 Een Contract, met Eede bevesticht mach te niet gedaen werden
- Indien't bedrieghlijck is geweest,
- Of:
- Met valsche instrumenten gemaeckt.

29 De Wet, noch den Prins en staet de meneedigheyt niet voor.

30 't Contract van een minder-Iarigen die over de helft vanden behoorlijcken prijs bedrogen is, weder mach te niet gedaen werden.

31 Den Eedt vergelijckt een minder-Iarigen by een meerder-Iarigen.

32 Dat wel te kennen ghegheven, en met Eede bevesticht is, en moet door de Wet niet te niet gedaen werden.

T'Geen wy in't naest-voorgaende Capittel geseyt hebben/ dat inde Contracten vier eygenschappen vereyscht werden/ sullen wy in dit jeghenwoordighe Capittel met andere woorden / de saeck nochtans de selve blijvende/ seggen.

1 Men moet dan in alle particuliere Contracten vier puncten considereren. 1. Wie 't zy die contraheert. 2. Van wat dinghen hy contraheert. 3. Met wien hy contraheert. 4. Hoe hy contraheert. By exempel: in't Contract van simpele gifte behoort men te considereren wie de gheuer zy die gheeft / te weten/ of hy oock macht heeft te gheven 't gheen hy geeft/ ende of men dien mach gheven dien hy't gheeft/ ende of hy't mach ontfangen/ op wat manier/ ende op wat voet ende conditie hy het gheeft.

2 Tot desen regarde moet men noteren 't gheen volght in Contract van gifte. Die gheen macht en dispositie van sijn goederen en heeft / en mach niet geven/ als een Stadts-kint/ dulle/ ende diergheliicken / l. Is cui bonis, & ibi Scribentes ff. de verbo obligat. Item welcker goederen verboden is te gheven / als Kercken/ of Weesen goederen/ door gemeen-bekende Rechten hier om de kortheyts wil uyt-gelaten. 't Is oock den Rechteren verboden giften en gaven aen te nemen/ Paris in Sindicatu. in verb. Iudices puras debent habere manus, dat is/ Rechters moeten suyvere handen hebben/ Charta. 45. & charta. 6. colum. 2. versic. Per sindicatores recordetur, quod onus judicandi est grave. Lucas de Penna, in l. Finali, col. penult. C. de vend. reb. civita. lib. 11. Pulchrè Hadria. Papa noster in quodlibeticis quæstionibus q. 10. colum. antepenulti. 't Is mede verboden soo veel te gheven datmen selfs gebreck lijde ende 't vandoen hebbe/ l. Et exhæredatum, in fi. & in l. seq. ff. de re judica. op dat hy gheen peryckel en loope door sijn liberaliteyt

arm:

arm te worden. Gifte tusschen Man ende Wijf/ staende Huwelick/ zyn verboden/ ja naer Rechten selfs van gheender waerden/ op datse malkander door onderlinge liefde niet arm en maecken/ l. Prima ff. de donat. inter vir. & uxor. l. Si ex voluntate. C. eodem titulo, & l. Cum multæ. §. Sancimus ultimo, ibi. ut non simplices. C. de donat. ante nupt. Item Vader ende Moeder ist verboden door gifte hare kinders yets te gheven. Item een die een By-zit houdt mach haer niet geven/ l. Si ancillam. C. de donat. inter vir. & uxor.

Ghelijcke rede staet oock te considereren in koop ende verkoop/ namentlijck 3 wie de ghene zy die koopt of verkoopt/ ende op wat manier hy verkoopt. Dien verbreemdinghe van hare goederen door't Recht / of vanden Rechter verboden is/ en mogen oock noch koopen noch verkoopen/ l. Is cui bonis ff. de verbor. obligationib. & l. Prima. C. de fundo dotali.

Daer zyn oock veel dingen die noch gekocht noch verkocht mogen werden/ 4 die wy in't voorgaende Capittel hebben uyt-gedruckt/ als sijn gemeene/ ghewijde/ religieuse/ heylige ende litigieuse dingen.

Soo veel autem de manier vande Contracten aengaet / staet te weten dat in 5 alle koopmanschappen vier dinghen vereyscht werden / als oprechte maet/ oprechte wicht/ oprecht getal/ ende behoorlijcken prijs. In wisselingen (die de natuyr van koopinge ende verkoopinghe hebben) moeten oock de voorsz vier dingen zyn. Moeten oock die dinghen ende specien (diemen verwisselt) onder den anderen soo gelijck zyn / datmen sie datter gheen bedroch onder geweest en zy/ voornementlijck boven de helft vanden behoorlijcken prijs.

Want die soo bedrogen is/ mach ageren tot te niet-doeningh van't contract/ 6 Iuxta tritam. l. (die de Advocaten dagelijcks inden mondt hebben) Rem majoris precii. C. de rescind. vendit. En soude oock de te niet-doeningh van't Contract niet excuseren / indien den contraherenden Bedriegher daer naer yets daer by deed/ of toe telde/ om 't bedrogh te decken ende te patrocineren/ om dat dan't bedroch door sulcke toe-doening niet en soude excederen de helft vanden behoorlijcken prijs. Dese by-doeninge segh ick / en soud 't bedroch gheensins excuseren/ maer moet 't Contract in allen manieren te niet gedaen zyn: want dat by-doen soude voor den bedrogenen zijn / sulcken by-doeningh tot sijn schade koopen.

In contracten van huyr / die oock de natuyr van koop hebben / ende de selve 7 seer gelijck schijnen te zyn / werden de voorsz dingen gerequireeet/ ende daerom zijn huyr ende koop de selve regels van Rechten onderworpen/ l. Secunda. ff. loca & conduc. & §. 1. institu. eod. titu. Want in die en is geen ander onderscheydt/ als dat in't Contract van koop de eygenschap getransfereert werd/ ende in huyr alleen 't ghebruyck/ ende niet vorders. In huyr werden oock de vier voorseyde dingen gerequireert / ende voornementlijck behoorlijcken prijs die in alle Contracten/ soo van huyr als koop/ gerequireert werdt / soo dat boven de helft vanden behoorlijcken prijs gheen bedroch en zy/ anders soude 't Contract van huyr oock van gheender weerde ende te niet doenlijck zyn/ ut per totum titulum. C. de rescind. vendit.

Ende werdt een Kooper van eenigh Landt dan verstaen bedrogen te zyn bo- 8 ven de helft vanden behoorlijcken prijs/ als 't Landt dat thien gheldt/ verkocht is om sesthien: want thien is den behoorlijcken prijs / vijf is de helft vanden behoorlijcken prijs: dat dan om sesthien verkocht is / is boven de helft vanden behoorlijcken prijs verkocht. Wt dit voorseyde blijckt/ ende is wel af te nemen.

dat den Verkooper/ dan boven de helft bedrogen is/ als 't Landt 't welck thien waerdich was / om vier of drie verkocht is: want drie of vier zyn beneden de helft van thien / alsoo vijf de helft van thien is / welcke thien wy gesept hebben den behoorlijcken prijs te zijn: ende daerom en mach die verkoopingh die ghe-schiedt is beneden de voorsz helft vanden behoorlijcken prijs vanden Verkooper niet te niet ghedaen werden. Maer dat bedroch wijt-men den Verkooper ende sijne onervarentheydt / die in't verkoopen looser ende voorsichtigher most geweest hebben.

9 Eenighe sustineren nochtans inde practijck (doch qualijck) dat inde verkoopinge van eenige Erve die thien waerdigh is/ geen bedroch en is/ten zy die verkocht zy voor een ende twintich. Maer deser opinie is inde Rechten gerepro-beert: want dusdanigen bedroch en excedeert niet alleen de helft/ maer selfs noch eens den behoorlijcken prijs/ Gloss. in verbo. Iudicis, circa medium, in l. Rem majoris precii, præallegata. C. de rescindenda vendit.

10 Vorder dat de Wetten door de vingeren sien 't bedroch beneden de helft van-den behoorlijcken prijs/ werdt geprobeert door den text in l. In causis 2. §. penulti. ff. de minoribus 25. annis. Alwaer Pomponius seydt/ dat het den Contrahenten van nature wege vry staet / inden prijs van koop of verkoop malkander te bedriegen/ Concordat tex. in l. Item si precio. §. Finali, & l. sequenti. ff. locati. & conduc. & text. in d. l. Rem majoris precii. C. de Rescinden. vendit. & c. Cum dilecti, juncta glossa, in verbo deceptione. & c. Cum causa, extra. de emptio. & vendit. 't Selve werdt oock met reden geconfirmeert / per docto. in dic. l. Rem majoris precii, die ghy naer gelieven moocht sien.

11 Vorders en wil ick niet dat den Leser hier onbekent zy / dat al-hoe-wel de Rechten toelaten ende tolereren / dat de Contrahenten malkander bedrieghen beneden de helft vanden behoorlijcken prijs inde vierschaer vande conscientie nochtans / is soodanich bedroch ongeoorloft volgens 't gevoelen van alle Doctoren ende goede Mannen / ut vult Anto. de Butrio. in d. c. Cum causa, & Beatus Thomas in secunda secundæ. q. 77. articulis primo & secundo. Tenet Cyn. in addit. ad d. l. In causis. §. penult. & tractat. hoc Sali. in Auten. Ad hæc. C. de usur. Petr. de Ancho. in Regula peccatum, de reg. jur. in 6. & Panor. in c. Plerique, de Immunita. eccles. Innoc. in c. In civitate, de usur. & ibi latissimè Ioann. de Ana, & hoc confirmat Bald. in c. Cum causam, de testib. Ende probeert het met dese reden/ dat hy seydt dat de conscientie ende een goedt Man een zijn.

12 Maer ten komt een goedt Man gheensins toe dat hy yemandt met contraheren bedriege/ oock inden alderminsten / Ergo, &c. & hoc vult Bald. in rub. C. de contrahend. empt. & in d. Autentica. Ad hæc.

13 Doch alle Contracten inde welcken yemant bedrogen is boven de helft vanden behoorlijcken prijs/ mogen in allen gevalle of te niet ghedaen/ of tot den behoorlijcken prijs gebracht werden tot verkiesinghe vanden bedrogenen/ cui servit. tex. l. 2. C. de rescind. vendit. & text. in d. c. Cum causa. Welcke Rechten gefondeert zyn in beleeftheyt ende reden van naturlijcke billickheydt/ op dat niemant al te grof ende onbehoorlijck bedrogen en werde / ut vult glossa in dicta l. 2. juncta glossa in verbo. Humanum.

14 Want hoe-wel het rigeur der Wetten wel toelaet dat de Contrahenten malkander bedriegen/ d. l. In causæ 2. ff. de minoribus 25. annis, ende elck een vry stelt oft te contraheren/ of niet te contraheren/ door welcke vryheyt de Rechten geen te niet-

te niet-doeningh toe en laten naer't Contract/dat rigeur nochtans moet voor de billickheydt wijcken/ ende moet daerom versacht werden uyt des billickheydts Rechten nu voorzen verhaelt/ & est tex. in l. Si voluntate. C. eodem titu. de rescinden. vendit. Item wordt oock versacht/ om dat/ dat bedroch over de helft is/ 't welck al te grof ende onredelijck is/ende dat den bedrogen niet verwacht/ niet gedacht/ofte soo onredelijck te wesen gepresumeert heeft/het welcke oock sonder decreet vanden Rechter is geschiet/ende sonder dat den Bedrogenen onder Eede belooft heeft sulcken Contract niet te contravenieren: ende die't ghekocht heeft vanden waren Meester ende Possesseur / ende daer't bedrogh ende schade ghe-schiet is/niet uyt bedroch/ maer uyt loutere simpelheydt ende eyghene onervarentheyt ende niemants anders. Welcke clausulen icker niet te vergeefs hebbe willen by doen/ om dat door die/alle wetten/ texten ende argumenten ter contrarie dienende/ lichtelijck kunnen gesolveert ende wederleyt werden.

Gelijck 't argument niet en doocht/ 't is billijck datmen de Contracten hou- 15
de/ ergo 't is onbillick datmense te niet doe: want sulcken argument is uyt loutere particulieren. Want daer wert wel eenich oprecht ghevonden/ wiens contrarie niet nootsaeckelijck onrecht en is: jae dat meer is/ somwijlen oprechter/ l. cum sua gloss. in verbo injustè. C. de procuratoribus & l. Si servus communis. §. Quod vero ff. de furt. Item dat argument en deucht oock niet/ten is niemandt noch privaet persoon / noch 't Fiscus geoorloft van sijn Contract af te wijcken tegen wil van sijn partye / l. de contractu. C. de rescind. vendit. soo en mach dan 't Contract met bedroch over de helft vanden behoorlijcken prijs/niet te niet gedaen werden: de consequentie werdt ontkent/om dat de Major niet universel en is/ ende van alle Contracten niet en werdt verstaen / maer alleen van oprechte Contracten/ofte ten minsten van middelmatich bedroch/ende niet van die daer 't bedroch boven de helft vanden behoorlijcken prijs gaet: welcke solutie oock te passe komt indien yemant wilde inbrenghen: Eenen heeft sijn goedt verkocht/ waer van hy den prijs niet geweten en heeft / soo moetmen alle de schade die hy daer deur sal lijden/sijne onervarentheyt wijten/ ende 't Contract moet om sijne onervarentheyt geensins te niete gedaen werden: want sulcken argument heeft alleen in een kleyne/ende niet in een ongeregelde schade plaets/ soo werden oock alle andere argumenten ter contrarie doende/ lichtelijck wederleydt.

Daer is niet te min seecker geval daer de te niet-doeningh somwijlen plaets 16
heeft alsser yets verkocht is met decreet ofte authoriteyt vanden Rechter ofte Vooght/ voornementlijck met bedrogh of schade boven de helft vanden behoorlijcken prijs. Want al-hoe-wel om haer-lieder authoriteyt geen bedroch gepresumeert en werdt / werdt het nochtans dickmaels door de uytkomst bewesen. Sulcks dat indien een dingh door een minder-jarighe verkocht ware / ende hy bedrogen ware boven de helft vanden behoorlijcken prijs/so mach die koop (hoe welse met authoriteyt vanden Rechter ende Voocht toe-gegaen is) te niet ghedaen werden/ l. 1. & secunda. & l. magis puto. §. Penultimo ff. de reb. eor. qui sub tutel. sunt, & testibus Ioanne de Imol. & Ludo. Roma. in d. l. 2. Si cum aliter. ff. de verbo. oblig. per text. in d. l. 2. C. de fid. instru. & Iure hastæ fiscal. lib. 10. alwaer om de onbehoorlijcken prijs de koop te niet ghedaen wert / niet tegenstaende de tusschen-komingh van't decreet vanden Rechter / Et juncta. l. 2. C. Si propter publi. pensit. Idem quoque tenet Abb. Panor. in d. c. Cum causa.

Doch in te niet-doeninghe van Contracten komt den Bedrogenen over de 17
helft

helft van de behoorlijcke prijs / altijdt toe te verkiesen / of hy sulcken contract t'eenemael rescinderen/ violeren/ ende te niet doen / dan of hy 't tot den behoorlijcken prijs reduceren wil/ per text. de l. 2. in verbo. Vel si emptor elegerit, ende soo heeft den Kooper de verkiesingh/ & est text. in d. c. Cum dilecti, in verbo. Quia vero in arbitrio emptoris est. werdt oock gheprobeert / dewijl in alternative dingen de keur den Debiteur toe-komt / c. in alternativis, de reg. jur. lib. 6. & est text. in l. Et apud quem §. Quod si de pluribus ff. depos. cum similibus. Maer dit is te verstaen/ de l. 2. alwaer de sententie alternatijf ghewesen werdt : want somwylen competeert de electie den Eyscher / l. Si quis servum certi nominis. C. de condict. indeb. daer 't gheen men niet schuldigh en was door misverstant betaelt zijnde/ wederom geeyscht werdt.

18 In uyterste willen is de electie oock by den Legataris/ut ibi ad glos. l. Lucio. De te niet-doeningen ende electien daer wy van gesproken hebben / hebben niet alleen plaetse in contracte van goede trouwe/maer oock in contracten van strict Recht/ 'teerste deel wert geprobeert deur gelijcke rede/ trouwe ende billijckheyt die in alle wettelijcke Contracten de selve moet zijn. Wordt oock gheprobeert/ per text. in l. Item si precio. §. Finali & l. seq. ff. loca. 't Laetste deel (hoewel de l. 2. hier tegen streeft) werdt oock geprobeert deur billijcke reden / ende door de beleefthepdt die sulcken te niet-doening vereyscht. Ten andere/ dewijl alle contract/int generael gesproocken/ een speci van koop is / l. Statu. liber §. Quintus Mutius ff. de statu. lib. Cui consentit Specul. in titu. de locato §. nunc verò.

19 Maer hier staet te noteren / dat de te niet-doeningh gheen plaetse en heeft in contracten van Leen / niet om geldt / maer om de ghetrouheydt ende dienst den Leen-heer te presteren/ aengegaen : want de sulcken en competeert oock de l. 2. niet / dewijl de Leenen meer een natuyr van toe-latingh hebben als van waer contract / teste Specul. in titulo de feudis. §. Nunc videndum versic. Sed nunquid. In Bald. in d. l. 2. versic. An habeat locum. Vorders en moetmen niet segghen dat de getrouheydt van dien personelen dienst een bedrogh is over de helft van den behoorlijcken prijs/ om dat de getrouheydt van een Vasal onschattelijck is/ ende met geen geldt te bekomen / Teste Specul. de empt. & vendit. §. Nunc videndum, quem sequuntur Bald. Sali. & Paul. in d. l. 2. Et Rom. in l. Si quis cum aliter ff. de verbo obliga.

20 De ghesepde te niet-doeningh en heeft oock gheen plaets in Contracten van Erfenis/ die niet in twee persoonen en bestaen / daerom moet den Bedrogenen in 't aennemen van de Erfenis de schade op hem selfs wyten / ende 't Contract niet te niet doen.

21 Noch oock in Contracten van benefitien / om dat in dese gheen van beyde de Contrahenten tytel van malkander hebben / maer van den ghenen die 't haer geeft / dat daer uyt te meer blijckt / dewijl eertijdts alle wisselinghen verboden waren/ maer nu zijnse toegelaten uyt gratie ende nootsakelijckheyt/maer nochtans met authoriteyt van de Overheyt/ c. Quæsitum, extra. de rerum permuta.

22 De te niet-doeningh en heeft oock geen plaets in transactien om 't bedrogh boven de helft van den behoorlijcken prijs/ text. in l. Sub prætextu specierum. C. de transactioni. daer den text seydt / dat een generale transactie een generale exceptie baert in 't ghene dat in de voor-ghestelde actie kost ingheslotendwerden/ doet dan oock de te niet-doeningh cesseren / & est expressus text. in l. Lucius Titius, §. fi. ff. Ad trebell.

Hier

Hier komt by dat transactie ende sententie des Rechters in eenen graed ghe- 23
stelt werdt. Ende gelijck die niet en mach / soo en mach oock van ghelijcken de
transactie niet geaerlingst werden / l. 1. C. de condic. indeb. Item deur de trans-
actie recedeertmen van't proces / soo en mach dan 't bedroch door gheen proces
herroepen ofte te niet ghedaen werden / l. Fratris. C. de transact. Idem tenet glos.
in d. l. 2. & c Cum causa. Ende de reden is / dat die met recht niet en mach seg-
gen dat hy bedrogen is / die vande moeyte van 't pleyten vry is / l. 2. C. de trans-
act. & l. In summa. ff. de condic. indeb. Ten dien eynde placht-men vermidts
de moeyte ende ongheswissen uytkomst van't pleyten / te seggen: Ingevalle ye-
mandt van my eyschte mijn mantel ende mijn tabbaert / ick soude hem mijn
mantel laten / ende behouden den tabbaert voor my. Ende in't Frans: *Il gai-
gne assez, qui se met hors de proces.*

Maer desen en contrarieren niet eenighe andere ghevallen / inde welcke men 24
leest dat de transactie te niet ghedaen is / als l. Si superstitie §. Sanè. C. de do-
lo, dewijle daer uyt opset bedrogh tusschen ghekomen is / ende vande zyde des
Vaders. En advverseert oock niet / l. Sub prætextu. 2. §. Error. C. de transactio-
nibus, dewijlder in dat geval gemist was inde eygenschap vande saeck / ende niet
inde estimatie vanden prijs. Daer en doet oock niet tegen 't gheen hier voorén
geseyt is / dat transactie ende sententie in eene graedt gestelt werden / ende de sen-
tentie eens Rechters kan te niet gedaen werden (als hy op de saeck niet genoech
ghedacht / ofte die niet wel verstaen en heeft) soo kan dan oock transactie te niet
gedaen werden. Want 't is een ander saeck sententie / ende een ander transactie.
Want die transigeert wil 't proces t'eenemael t'eynde hebben / oock met sijn
schade. Doch den Rechter niet alsoo: want die en mach sijn eyghen sententie
niet te niet doen als hy 't beter verstaet / noch de sententie eens anderen Rech-
ters yets derogeren / of men mach appelleren / of om den selven Rechter beter
te informeren / of tot een ander om de te niet-doeninge te hebben. Vorders de-
wijl wy hier eenighe dingen vande te niet-doeningh van contracten verhandelt
hebben / soo dunckt my goedt de selve wat breeder uyt te leggen / volgens eenige
questie die niet onvrosijtelijck zijn.

Daer dese de eerste van sal zyn. Ingevalle een meer-jarige ende bequaem te 25
contraheren / onder Eede beloost had 't Contract niet te contravenieren / al was
hy oock boven de helft vanden behoorlijcken prijs bedrogen / werdt gebraecht / of
eenen sulcken sijn Contract soude mogen ofte moeten te niet doen? Op dese vra-
ghe staet te antwoorden / dat hy in sulcken gevalle sulcken Contract niet en ver-
mach te breecken.

Ten eersten / om dat hy meer-jarich is: ten anderen / om dat hy den Eedt 26
heeft gedaen / welckes Religie alle Christen Menschen soo groot moeten ach-
ten / datse dat nootsaeckelijck moeten houden / ende om geen tijdelijck gewin te-
gen Godt ende hare conscientie violeren ende verbreecken.

Doch indien yemandt sulcken Contract tegen sijnen Eed soude verbreecken / 27
dien moetmen voor meneedich houden / ende in't gerechte niet hooren / c. Si verò,
& c. Cum contingat, de jurejurand. textus in l. Ambignitates, in fine. C. de judic.
viduita. tollen. daer den text in't eynde seyt / Dattet onmenschelijck schijnt / dat
de Wetten / die de quade Eeden straffen / haer een wech soude openen / Et est
text. in Autentica. Sacramenta puberum. C. Si advers. vendit. & ita tenet glossa. in
d. l. Rem majoris precii. Ende tot meerder confirmatie van dit gevoelen dient /

dat het alle de Doctoren hier meest mede houden / facit etiam textus, in c. debitores, de jurejurand.

28 Hier dient oock toe / dat sulcken Eedt stilswijgens in sich verbaet renuntiatie van sijn recht: vorder soo en strijdt tegen dese opinie niet / l. Si ex falsis. C. de transact. daer een cas gestelt werdt / daer't yemandt geoorloft is een be-eedt contract te rescinderen : want in dat cas was 't Contract bedrieghelijck / ende bestont uyt valsche instrumenten / daer't bedrogh oorsaeck is gheweest van't malitieus Contract / ende dat daerom most te niet ghedaen zyn / maer niet sulcken Contract dat ter goeder trouwe ende met een behoorlijcken Eedt aen-ghegaen is. De remedie vande l. 2. vande reductie tot den behoorlijcken prijs en strijdt oock tegen ons niet / ghelijck Placentinus gevoelt heeft / om dat daer teghen zijn / Azo, & Bald. in l. Qui sub conditione. §. Sed & si. ff. de condit. institut. seggende dat sulcken wisselenden te niet doender oock meneedich is / quem sequitur Feli. in c. Inter cæteras, de rescript. daer geseydt werdt.

29 Dat die Eedt ghedaen heeft / en moet niet dencken / dat / of de Wet / of den Prins hem sijn meneedigheydt sal toe-staen / l. Prima. C. Si major factus, &c. Werdt ten tweeden ghevraeght : Ingevalle een minder-jarige bedrogen zynde over de helft vanden behoorlijcken prijs / gesworen had dat hy't Contract niet en soude contravenieren / of hy om den Eedt sulcken besworen Contract daer naer soude mogen te niet doen.

30 Ick meene datmen op dese vrage affirmativelijck moet antwoorden / dat hy't mach breecken: want tegen sijn Eedt sal hy geholpen werden met de l. 2. beyde om dat hy minder-jarich is / ende om dat hy bedroghen is boven de helft vanden behoorlijcken prijs / 't welck 't gemeene Recht patrocineert datmen om eenige speciale dingen niet en moet violeren. Ende daerom al-hoe-wel Autentic. Sacramenta puberum. C. Si adversus vendit. seydt dat de Eeden vande puberen van 't selfs gedaen / vande Contracten niet te revoceren / onbesmettelijck gehouden werden / die Authent. nochtans en heeft gheen plaets in cas vande l. 2. noch in minder-jarigheydt: want al-hoe-wel den Eedt de minder-jarige / den meerder-jarighen ghelijck maeckt / dat geschiedt alleen ten regarde vande actie van't bedrogh over de helft / namentlijck dat de minder-jarighe naer 't exempel vande meerder-jarighe soude mogen ageren aengaende 't bedrogh boven de helft vanden behoorlijcken prijs.

31 Ende daerom / of hy by gheval een Eedt daer by gedaen had / ende ghesworen dat hy't Contract niet contravenieren en soude / nochte ten aensien van sijn minder-jarigheydt / nochte ten aensien vande minder prijs / nochte ten aensien van eenich ander dinck / voorwaer in sulcken geval en soude hen 't remedie vande l. 2. niet vorderlijck zyn / ghelijck by naer al de Doctoren gevoelen / in eadem. l. Ra. & Odof. & alii in d. Autentica. Sacramenta puberum. Ende tegen ons ghevoelen en strijdt oock niet / c. Quod bene. 4. q. 5. daer den text seydt.

32 't Welck wel gedefinieert / ende een Eedt daer tusschen ghesteldt zynde / wel ghedelibereert is / en moet door gheen veranderingh te niet ghedaen werden / om dat daer by ghedaen werdt / ten zy moghelijck daer grooter authoriteyt by komt / 't welck in ons voorsz cas gheschiedt / namentlijck d'authoriteyt vande Wet : daer-en-boven gheven de minder-jarigheydt in ons cas ende 't bedrogh boven de helft vanden behoorlijcken prijs wel te kennen / dattet Contract niet wel gedefinieert / noch niet wel gedelibereert en is gheweest / om dat het niet en

schijnt

schijnt dat hy eens om minder prijs gedacht heeft/ ende den Eedt en werdt niet geextendeert tot het gheen men niet voordacht en heeft / l. Finali. C. de non nu. pecu.

CAP. XLIX.

Van Actien aen anderen te cederen.

't Begrijp.

1 Wat verschil daer is tusschen Actie cederen ende actie transporteren.

2 Cessie van Actie geschiet somwylen { By Testamente. ende Onder de levendigen { Voor dat het proces geinstitueert is. ende Naer dat het proces geinstitueert is.

3 Cessie van rauwe testamentaire Actie, en heeft geen plaets als naer de doodt vanden Testateur.

4 Cessie onder den levendighen ghedaen, om datse machtiger soude zyn, en is van gheender waerden.

5 Wat dat machtiger geworden cessie is.

6 Cessie onder de levendighe onmachtiger gemaeckt, is van gheender waerden, ten zy, &c.

7 Cessie onder de levendige sonder proces is vast, alsse maer waerachtich ende niet geveynst en is.

8 Wat dat ware ende ongeveynsde cessie zy.

9 Gheveynsde cessie ghеschiet op veel manieren.

10 Cessie die een Vader sijn Soon doet die op de Academie studeert, indiense groot is, zoo isse ongeoorloft.

11 Advocaten en mogen met partyen niet handelen van cessie.

12 Een Advocaet die met een van beyde de partyen handelt van cessie, moetmen sijn officie benemen.

Sullende hier handelen vande Cessie van Actien/ wilde ick wel dat den Leser sich alvooren vermaendt hielt / dat hy verstae wat eyghentlijck is actie cederen/ tot welcken eynde te noteren staet/ datter groot onderschept is tusschen actie cederen/ende yemandt de saeck selfs leveren.

Want yemandt sijn actie cederen/ is eenich onlichamelijck recht 't geen men op een ander heeft overdragen/ gelijck leveren is een lichamelijck dingh een ander metter daedt overgeven. Maer hoe de actien getransfereert werden / sullen wy nu vertoonen. 1

Want dat actien werden somwijlen gecedeert by testamente / somwijlen onder den levendigen/ somwijlen voor/ ende somwijlen naer dat de actie of 't proces geinstitueert is. 2

Cessie dan van rauwe ende noch niet geintenteerde testamentaire actie en heeft geen plaets als naer de doodt vanden Testateur. Ende naer de dood vanden Testateur vervolght den Erfgenaem selfs 't proces met de kosten tot voor- 3

deel

deel vanden Legataris / soo dat hy den Legataris oock gheven moet 't profijt dat van dat proces sal voort-komen : ende indiender gheen van en komt / soo moetet den Legataris oock derven : 't welck soo den Erfghenaem niet en doet/ soo mach den Legataris sijn actie van legatie institueren teghen den selven / of tegen de Testamenteurs. Vorders so den Legataris voor eenige collusie vreest/ soo mach hy hem by den Erfgenaem voeghen/ op dat sijn actie te seeckerder zy/ ende den Erfgenaem selfs niet en colludere.

4 Cessie onder den levenden in stercker handt gedaen / is seer krachteloos ende swack. Ende werdt verstaen in stercker handt/ ofte een stercker ghedaen te zyn/ op twee manieren. Eerstelijck als die/dien de cessie gedaen werdt ofte ghedaen is/ in sulcken dignitept ende officie gestelt is/ dat hy sijn weder-party daer deur soude konnen verbaert maecken ende vrees aen-jaghen van te succumberen/ l. singulari & notabili. Si per impressionem, & l. Finali C. de his quæ vi. met. caus. gest. sunt, & c. Super eò, cum glos. parva. super verbo oppressionem extra, de renunciat. Ten tweeden werdt verstaen Cessie aen een stercker ghedaen te zyn / die door goedt/rijckdom of vrunden machtiger is.

5 Ende in dat cas heeft den ghenen / in wiens prejudicie de Cessie ghedaen is/ actie tot den interest tegen den genen diese gecedeert heeft / l. Prima, & Secunda. ff. de alienat. judic. mutam. caus. facta. Tot desen eynde segghen de Waerlijcke/ datse een harder party tegen hebben wanneer de actie de Kerck gecedeert is.

6 Maer Cessie onder levendighen ghedaen zijnde aen een swacker in Recht/ is oock van geender waerden: begaet derhalven eenen sulcken Vitium litigosi, ende verliest met reden sijn recht/ l. lite pendente. C. de litigios. Cessie van litigieuse dingen is bondich in vier of vijf gheballen/ namentlijck alsse concerneert bruylofts gifte/ofte transactie/of deelinge van erffenisse/ ofte giften by testamente.

7 Cessie van actie onder den levendighen in gheen twist ofte proces zynde / is bondich alsse maer waerachtich/ niet beveynst/ende sonder suspitie van bedrogh is/ nochte in geen stercker handt en komt.

8 Ende wert verstaen een ware ende ongeveynsde Cessie te wesen/als den Cessionant arm/ ghebreeckelijck / ende niet machtich en is't proces te vervolghen/ ofte indien hy met grooter occupatie belet is / om welcke hy niet vaceren ende sich selven t'eenemael tot de processen schicken en mach : ofte indien hy de Cessie in't openbaer dede/ende om behoorlijcke ende redelijcke compensatie te naeste by soo veel als sijn actie waerdich wesende / ofte indien sijn party veel machtiger is/ soo dat hy liever heeft van hem een waerdige recompense te krijgen/ als met sijn machtiger te twisten. Werdt daer-en-boven oock de Cessie selfs waer ende ongeveynst ghenoemt / als yemandt sijne actie cedeert aen sijne Erfgenamen/ ofte den Erfgenaem/sijnen mede-Erfgenaem/ ofte den Schuldenaer sijnen Crediteur / in betalinghe van sijn schult/ende diergelijcke : Ende dit alles werdt geprobeert/ per singularem l. Diversas. C. Mandati. Ingevalle ick eenich dingh besadt/ daer nochtans twee andere recht op pretendeerden/ soo is my geoorloft een van beydens recht te koopen/om my daer mede te stercker tegen den anderen te mogen defenderen.

9 Gheveynsde Cessie werdt geseyt op veel manieren te geschieden/namentlijck als een actie van groote importantie werdt gecedeert om een kleyn gelt/ of alsse ten deele wech ghegheven / ende ten deele verkocht is / of als de oorsaeck vande Cessie in't Contract niet uyt-gedruckt en is / noch geseydt met wat tijtel datse

gedaen

gedaen is: Of wanneer die/dien de Cessie gedaen is/ een importuyn ende quelgeest is: of alsser gheen andere reden en blijckt waerom de Cessie gheschiedt is/ als om partye advers te quellen. Alsser getwijffelt werdt of de Cessie waer/ of gheveynst is/ werdtse altijdt gepresumeert geveynst te zyn/ ende en is van geender waerde/ nochte en werckt niet met allen.

Indien een Vader sijn Soon die studeert in eenighe gepriviligieerde Academie/actie cedeerde van eenige groote somme/ die actie soude gepresumeert werden bedriegelijck/ende getransfereert aen een stercker. Want een Student wert vermits 't privilegie vande Universiteyt stercker gheacht als een Leeck/ ten aensien van sijn officie/ten welcken aensien hy 't privilegie heeft/ c. Si diligent. extra de for. competen. Maer soo de voorseyde Cessie van kleyne ofte geringhe somme waer/ soude de selve voor goed ghehouden werden/ ende als wettelijck ende ter goeder trouwen gedaen/ alleen tot onderhout/ alimentatie/ ende omme de kosten vande studie te dragen/ende geensins om yemant te bedriegen. 10

De twistende partyen en moghen noch voor/ noch nae den instel van haer saeck met de Advocaten niet handelen van Cessie/ noch oock in't tegendeel: Jae en mogen niet transporteren eenich derden-deel/ sesten-deel/ thiende-deel/ ofte ander deel haer competerende/ ofte yets van haer recht gheven/ ofte daer van quiteren/ voornementlijck indien den Advocaet door af-eysschen ofte exigeren soude depraederen ende beswaren de partye van sijn Meester met groote schade/ l. Si qui C. de postulan. Soo en mogen partyen oock niet handelen/ noch compact maecken met de Rechters. 11

Ende ingevaille sy een Contract maeckte/ dat Contract soude van gheender waerden zyn/ende men soude den Advocaet van sijn officie setten/ ende daer-enboven arbitralicken straffen/ glos. in verbo. Arceantur, in d.l. Si quis, seyt dat sodanige van haer officie moeten geset zyn van Rechts wegen/ daer verscheyden allegatien by gebracht werden. De rede waerom dusdanigen compact niet en doocht/ is/om dattet den Advocaet selfs port/ende als roept tottet delict. Want 't soude te vreesen staen/dat een Advocaet/ die hoopte/ ofte in sijn hert wist dat hy een deel soude hebben van 't ghene hy vervolghde/ calumnieuselijck soude moghen advoceren. Derhalven of hy een Contract maeckt van een ghedeelte van't proces/ ofte van seeckere specie ofte quantiteyt van't proces/ daer blijft altijdt de selve reden/ Ergo &c. Hanc rationem habet additio glossæ, in verbo immensa post finem. in d. l. Si quis. 12

CAP. L.

Van Relevement ofte Relijf.

't Begrijp.

1 Relieven werden somtijts geeysch: { eer't Proces geinstitueert is. / Somtijts, / nae dat het Proces geinstitueert is. }

2 Die Relief versoeckt { voort Proces, wat die moet verthoonen. / ende / 3 wat te proberen staet voor't Proces selfs. }

4 Relieven vergunnen { den Prins alleen.
den Cancelier.
't Parlement.
alle ordinaris Rechters, kennisse hebbende van saken.

1 Reliefven ofte Requesten Civil moet-men somwijlen impetreren voo ende somwijlen naer dattet Proces geinstitueert is. Doch dese Relie ven/ indiense yemandt wil impetreren/ moeten voor eerst ghefundeert zyn op billickheyt/ l. Prima. ff. de minorib. 25. annis. Ende werden a leen in subsidie gegeven wanneer de gemeene ende ordinaris middelen gebre ken/ l. In causæ 2. ff. eo. titu. de minorib. 25. annis. Werden oock inde selve ve eyscht wettelijcke kennisse van saecken/ l. Omnes ff. de restitut. in integ. l. Veru §. Sciendum, & l. Minor autem Magistratus. ff. de minorib. 25. annis. Item i geallegeerde oorsaecken moeten eerst aenghenomen werden/ l. Nam postea. §. minor. ff. de jurejurand.

2 Die dan Relief verkrijgen willen eer 't proces geinstitueert is/ sullen segge datse deur vergetelheyt/ slappigheydt/ onachtsaemheydt/ verloop van tijdt/ of diergelijcke oorsaecken inhabijl gemaeckt zyn/ ofte noch niet gefundeert en zy om te pleyten/ §. Rursus, & ibi Angel. Aretinus & Iason. instit. de actionibus.

3 Maer die Relief sal eysschen naer dat 't proces geinstitueert is/ sal seggen d de actie qualijck geintenteert/ de conclusie qualijck genomen/ ofte qualijck gein fereert is uyt het voorgaende/ datter eenige dingen in 't beginsel vergeten/ datte andere nieuwe oorsaecken daer naer ende van nieuws zijn voor den dagh geko men/ geallegeert ofte vergeten. Item dat de saeck interrupt is geweest/ datte contumatie gegeven is/ of toe-ghelaten gegeven te werden/ ende dierghelijck meer/ c. Finali juncta glos. in verbo. Novis defensionibus extra, de in integ. restitu l. Inter minores ff. eo titu. de restitu. in integ. & l. Ab eod. C. Quomodo & quand Iudex senten. profer. debeat. Specul. admodum latè in titu. de restitut. in integr. lib 2. particula. 3.

4 Vorder dese Reliefven mach den Prins/ of sijn Cancelier/ of sijn Hooghen Raed van Mechelen alleen expedieren. Ende al-hoe-wel den Prins alleen/ als den hoochsten Rechter/ dese authoriteyt van releveren voor hem ghereserveert heeft/ soo moghen nochtans alle ordinaris Rechters oock naer Rechten releve ren uyt kracht van haer Jurisdictien/ maer met kennisse van saecken/ l. Prima & Finali. C. ubi & apud quem cognitio in integ. restitu. agitanda sit. Maer den Scheyts-lieden en kan dese macht van releveren niet competeren/ d. l. Finali. Specul. lib. 2. particula. 3. titu. de restitut. in integr. foliis 209. 210. Maer vol ghens den stijl ist daer-en-boven noodich te hebben de gratie vanden Prins.

CAP. LI.

Van verloop van tijdt, ofte præscriptie.

't Begrijp.

1 Wat præscriptie van tijdt is.
2 Daer is præscriptie van tijdt gestelt om Processen te weeren.

3 Daer

3 Daer werdt verscheyden præscriptie toe-ghelaten, nae de verscheydenheydt der saecken.

4	Actie	Personeel naer civile Rechten	werdt niet ghe-præ-scri-beert in	30 Iaer.
5		Reel: Proprietarie		30 Iaer.
6		Reel: Hypothecarie		40 Iaer.
7		Reel: Servituten		10 of 20 Iaren
8		Kostuyme van plaetse		5 Iaer.
9		Vreedsamige Privilegie		30 Iaer.
10		Van bedroch in roerende goederen		3 Iaer.
11		Contract van te niet-doeningh		2 Iaer.
12		Obligatie deur geweldt gepasseert, &c.		1 Iaer.
13		Injurie met woorden		1 Iaer.
14		Bedroch ende quade trouw		2 Iaer.
15		Dat 'tgelt niet getelt is, *Non numeratæ pecuniæ*		2 Iaer.
16		Van leveringh te hebben van 't geen men gekocht heeft		6 Iaer.
17		Van geen leveringe		1 Iaer.
18		Van misverstant in reeckening		nimmermeer.
19		Van Complainćte te intenteren		1 Iaer.
20		Van Erfnisse aen te nemen		1 Iaer.
21		Van 't Testament te volkomen		1 Iaer.
22		In materie van Appel		10 daghen.
23		Van Releveren, ofte Relief		6 weecken.
24		Van uytvoeringe van Appel		12 weecken.
25		Van Reformatie		1 Iaer.
26		Van Remissie van Princen		1 Iaer.
27		Van Sententie uyt te voeren		1 Iaer.
28		Tegen Tuteurs van quade trouwe		1 Iaer.
29		Van afwesende tegen haer Administrateurs		1 Iaer.
30		Van te niet-doeninge in Vranckrijck.		10 Iaer.

31 Cataloge van alle præscriptie by figure.

Sollende spreecken van verloop ofte præscriptie van tijdt / heb ick goedt gevonden al vooren te handelen / wat eygentlijck præscriptie van tijdt zy: want hier op staen alle de andere dingen als op haer fondament.

Præscriptie dan is alle exceptie haer wesen nemende vanden tijd / Teste Domino Rogerio in suo compendio sive summa, de diversis præscriptionibus, c. 1. 1

Want de Rechten / 't gebruyck / en de costuymen / gelijckse alle andere dingen / soo hebbense oock de voor-vallende Processen seeckeren termijn van tijdt willen præfigeren ende voor-stellen / over welcken het niemandt gheoorloft en is (ten ware hy om seeckere oorsaecken / door weldaedt ende gunst vanden Prins / 't Parlement ende den Raedt gereleveert ware) eenich proces uyt wat saecke het oock soude moghen zijn / aen te nemen ofte te intenteren / ende dat voornamentlijck om drie oorsaecken. Ten eersten / dat van alle dinghen / saecken ende processen / eyntelijck eens een eynde gemaeckt soude werden / welcke de processen die byhans onsterffelijck zyn / soo soude besnoyen ende bepalen / datse niet en soude excederen 't eynde van 's Menschen leven / l. Properandum, in exordio. C. de indict. & l. Finali. ff. pro socio. Ten tweeden / dat partyen niet altijdt van haer recht 2

recht en souden twijffelen/ maer daer eens van gerust gestelt soude werden. Ten derden (ut inquit Iustinianus Imperator, institut. de usucap. ad initium) dat de eyghenschappen niet onseecker soude zyn/ l. Prima eod. titu. de usucap. Welcke reden oock ghevonden ende geciteert werdt in c. Vigilanti. cum glossa super verbo Segnitiem, extra. de præscript.
3 Maer præscriptie komt in vele materien voort / ende is dien-volghende ten aensien vande tijdt de præscriptie verscheyden.
4 Want alle personele actien werden naer civile Rechten in dertich jaren ghepræscribeert/ offe yemant ter goeder ofte ter quader trouwe besit / l. 2. circa medium C. de constitut. pecu. & l. Prima. §. Ad hæc C. de annal. except. & l. Sicut, & l. Cum notissimi. §. 1. C. de præscript. 30. vel 40. ann. ende naer eenige costuymen de tijdt van twintich/ of een-en-twintich Jaren/ ende geensins langer.
5 Eygene reele actien dueren dertich Jaren/ ende niet langer.
6 Maer reele actie van Hypotheecq dueren veertich Jaren/ ende geensins langer/ d. l. Cum notissimi, & ibi Bart. & Bald. eorumque sequaces.
7 Doch in reele materie van servituyt / bevinden wy gestatueert onder den tegenwoordigen een tijdt van thien/ ende onder den absenten een tijt van twintich Jaren/ §. Primo institu. de usucap. & long. tempo. præscript.
8 Omme te præscriberen costuyme locale / moet usantie zyn van vijf Jaren.
9 Ende om privilegie te præscriberen / moet zyn paisible possessie ende ghebruyck van dertich Jaren.
10 In bedroch van roerende goederen duyrt de actie maer drie Jaren/ want na de drie Jaren werden de roerende goederen geusucapieert / §. Primo institu. & long. tempo. præscript.
11 In te niet-doeningh van Contracten daer't bedrogh over de helft is vanden behoorlijcken prijs/ duyrt de actie twee Jaer.
12 Der Obligatien/ die deur gewelt/ dreygementen/ ofte andere oorsaecken ofte vrees (die in een stantvastich Man kan vallen) ghemaeckt zyn / actie duyrt een
13 Jaer / alsoo duyrt oock een Jaer de actie van injurie die met woorden geschiet is: want naer 't Jaer en machse niet gheintenteert werden / l. Si non convitii C. de injur.
14 Actie van bedrogh / quade trouwe / ofte deceptie moet geinstitueert werden binnen de twee Jaren / ende niet langer: ofte soo / Actie van bedrogh eyndicht in twee Jaren/ terstont te tellen vande tijdt dat het bedrogh gheschiet is/ ende de tijdt loopt/ oock den afwesenden ende onwetenden/ l. Ultima & ibi Salic. & Alex. C. de dolo. malo.
15 Actie/ klachte ofte exceptie van dattet gelt niet ghetelt en is/ duyrt twee Jaren/ welcke verstreecken zynde/ en machse niet ingevoert werden / ten zy onder beneficie van Ouderdom/ ofte absentie / solemni ac notabili l. In contractibus, in principio, & ibi Bald. & alii scrib. C. de non numer. pecu.
16 Actie om te hebben leveringe van't goedt datmen gekocht heeft/ moet binnen ses Maenden ingestelt werden/ te tellen vanden dach vande koop.
17 Klachte dat de leveringe niet en is geschiet volgens 't Contract/ moet binnen 's Jaers voor-gestelt werden.
18 Misreeckeninghe en werdt nimmermeer gepræscribeert/ maer de actie daer af duyrt altijdt/ volgens eeniger opinie. Daer zyn nochtans anderen die seggen datse gepræscribeert werdt inde tijdt van dertich Jaren/ gelijck wy geseyt hebben

ben in onse laetst ghedruckte verdedginge vande Pupillen/ Titulo de Tutorum
& curatorum ratione, ejusdem tempore, modo atque forma, folio 75. numeris 17.
18. 19.20.21. & sequentibus, daer't de Lesers sullen konnen sien.

Om Complaincte te institueren wert een Jaerlijckse possessie vereyscht. So 19
wie hem wil funderen Erfghenaem in eenich sterf-huys/ moet dat doen binnen
's Jaers: want 't recht van delibereren of men de Erfnisse sal aennemen of re-
pudieren/ duyrt maer een Jaer/ l. Scimus §. Sin autem à locis C. de jure delibe-
randi.

Executie van Testamente ofte uytersten wille moet binnen 's Jaers geschie- 20
den/ ofte anders souden de Erfgenamen de Executeurs van hare executie ver-
drijven/ ende den last vande executie van't Testament selfs onder cautie aen-
nemen.

Doch indien/ soo de Testamenteurs/ Executeurs/ als de Erfgenamen onbe- 21
hoorlijck slap zijn inde volvoeringhe van't Testament/ naer dat sy den last op
haer ghenomen hebben/ soo moeten sy vanden Bisschop ghedwonghen werden
datse den uytersten wille vanden Testateur volbrenghen/ c. Si hæres & c. Tua
nobis. & c. Ioannes, extra de testament. l. In commodato. §. Sicut ff. commodati.
l. Si quis alicui. §. Qui suscepit mandatum ff. mandati l. invitus C. de procurato &
l. Tertia §. Primo ff. de arbit.

Tot de tijdt van appelleren zijn thien dagen gestelt: ofte soo/ Men moet ap- 22
pelleren binnen thien daghen/ te tellen vanden tijdt dattet vonnisse gewesen is/
Autentica. Hodie C. de appellat. & intra quæ tempora, §. 1. colla. 4. c. Anteriorum 2.
q. 6. Significaverunt extra. de testib. & c. Cum dilectus, in fine extra. de elect.

Doch de tijdt van Relief duert ses weecken. 23

Den tijdt van't Appel uyt te voeren duert noch andere ses weecken. 24

Tot Reformatie is een Jaer ende dagh ghestelt. 25

Gheen Mandementen/ Sententien/ Reliefven/ Remissien/ noch geene andere 26
brieven van benefitie of gratie/ of provisie van Justitie/ hebben kracht over
't Jaer: want indiense binnen 't Jaer niet ter executie ofte ten interinemente
gestelt en wierden/ soo en soudense van geender kracht ofte waerde zijn.

De sententie des Rechters moet binnen een Jaer gheexecuteert werden/ te 27
reeckenen vanden tijt dat de sententie gewesen is/ ut sunt textus in c. Significasti,
& in c. Pastoralis extta. de offic. delega.

Indien de Pupillen ofte minder-jarige eenige schade geleden hebben door de 28
negligentie/ malitie ofte onervarentheyt vande Tuteurs ofte Curateurs/ ghe-
duerende den tijdt vande vooghdye ofte minderjarigheyt/ in sulcken cas werdt
die Pupillen ende minder-jarigen/ naer datse haer eygen Voogt geworden/ ende
buyten de vooghdye gestelt zijn/ een heel Jaer vergunt binnen 't welcke sy mo-
gen Relief impetreren/ ende begeeren gereleveert te zijn/ omme te ageren tegen
hare Tuteuren ende Curateuren vande geledene schade/ ende van dat de vooch-
dye niet ter goeder trouwe geadministreert en is geweest.

De selve reden obtineert voor de uytlandtsche/ ende die verre van huys zijn 29
gheweest: want desen werdt oock een Jaer vergunt naer haer wederkomste/
op datse binnen dat Jaer haer wederom in haer geheel soude stellen. Maer dit
moetmen noteren in materie van Relief/ dat hoe wel eertijdts (gelijck hier ge-
seydt is) alleen binnen 's Jaers van faulten ghereleveert wierdt/ soo hebben
nochtans de Nae-komelinghen dien tijdt uytghestelt tot vier Jaren/ binnen

welcken tijdt yemant Relief van sijne saecken mach procureren/ maer niet langer/ten zy om redenen/ juxta glossam & doctores, & præcipuè juxta Iasonem in §. Rursus institu. de actionib. glossa & Doctor. maximè Barto. in l. Finali. ff. de in integr. restitu.

30 Doch in Vranckrijck is dien tijdt langer ghestelt. Want daer is voor veel Jaren geordonneert ende gestatueert/ dat alle te niet-doeninge van Contracten/ of andere actien die gefondeert zijn op bedroch/ circumventie/ vrees/ violentie/ ofte bedroch over de helft vanden behoorlijcken prijs/ gepræscribeert soude werden inden tijt van thien Jaren/ te reeckenen vanden dagh van't Contract/ geene statuyten/ costuymen ofte ordonnantien ter contrarie/ de voorschreven ordonnantie tegenstaende. Maer die ordonnantie ende 't uytstel van soo langen tijdt/ en is noyt in ons Vlaenderen ghebruyckelijck geweest. Doch alle de præscriptien die hier ende daer gestelt zijn in't Corpus Juris/ hebben wy hier sommierlijck ende klaerlijck in dit volgende tafreel by een gestelt ende onderscheyden.

31. Præscriptie.

Van vier-en-twintich uren is/ als een Man ghevanghen heeft een Overspeelder/ ghevonden met sijn Vrouw boelerende/ l. Capite quinto. ff. Ad l. Iuliam de adultar.

Van eenen dagh is/ als yemandt niet en wil spreeckende appelleren/ de figure des Rechts gedissolveert zijnde: want soo hy niet terstondt en appelleert/ en is hy daer naer sonder request niet ontfanckelijck/ l. litigatoribus C. de appellat.

Van twee dagen is/ als yemandt sijn Paerdt/ behanghen met sijn verciersel en/ verkocht/ ende vande verciersel en in't verkoopen geen mentie gemaeckt en heeft. Soo hy derhalven 't Paert met sijn verciersel den Kooper gelevert heeft/ ende binnen twee dagen 't verciersel niet weder en eyscht/ soo verliest hy sijn actie van weder-eysschen/ ende 't verciersel met het gekochte Paert volcht den Kooper/ l. Ædiles. §. videndi. ff. de ædil. edict.

Den Advocaten is tijd van drie dagen toegelaten/ in welcke het haer geoorloft is haer fauten te corrigeren/ l. Ultima. C. de erro. advoca.

Van vijf daghen is/ als yemant belooft heeft een Man op een sekeren dach te recht te stellen/ ende nochtans naer die vijf daghen gheen raedt om hem en weet/ l. Et si post tres. ff. si quis cautionib.

Van negen dagen is/ dat niemant van wegen een afgestorven geconvenieert en mach werden voor negen dagen/ te tellen vanden sterfdag/ Autent. Sed neqne C. de sepul. viol. daer gesept wert/ maer oock niet voor 9. dagen van de doot af te tellen/ &c.

Van thien dagen is/ Autent. Hodie. C. de appellat. & in Autent. de appellat. & intra quæ temp. §. 1. in princip. colla. 4. constit. 2. daer de voorsz Autentica uyt genomen is/ die sept: Nu wert elck een vergunt den tijt van thien dagen/ te tellen vande weder-roepinge vande sententie/ & l. 1. ff. de itiner. actu. priva.

Van vijfthien dagen is/ alsmen Getuygen voort-brenght/

l. Si

Præscript. { l. Si quando C. de testib.

Van twintich dagen / voor dien die litiscontesteren wil/ Autentica. Offeratur. C. de litiscontestata. juncto Autentico de exhib. & introduct. reis §. Sancimus colla.5. constitu.6.

Van dertich dagen / als een Crediteur gheschreven heeft dat hy sijn schult ontfangden heeft/ ut l. In contractibus §. Super cæteris C. de non num. pecun.

Van vijftich dagen / werdt een Tuteur gegeven om hem te excuseren/ §. Qui autem, Institut. de excusa. tuto.

Van twee Maenden/ut Autentica libellum. C. de litis contest.

Van tsestich Recht-dagen/wert een Man gegeven die sijn Vrou wil accuseren van sijn Huwelicks recht / ut l. Iure mariti C. Ad l. Iuli. de adulter. quæ l. canonizatur. in c. Aliquando 2.q.4.

Van ghelijcke andere tsestich Recht-daghen/ als yemant op die conditie wat gekocht heeft/ dat/indien 't hem mishaeghde/de koop te niet soude zijn/ende de saeck ghehouden voor ongekocht/ l. Quod si nolit §. Si quid ita venierit. ff. de ædil. edic.

Van hondert daghen/ namentlijck om possessie van goederen te eyssschen/ ut l. Si bonorum C. Qui admit. ad bon. pos. possunt & §. libertis itaque institu. de bono posses.

Van twee ofte vier Maenden / namentlijck als ghy belooft hebt dat ghy't exhiberen sult sonder schrift/ut l. Debitorib. ff. de re judica.

Van drie/ses/en negen Maenden/ ut l.1.C. de dilationib.

Van vier Maenden naer gewesen vonnis / op dat de renten loopen/ ut l.2.C. de usur. rei judica.

Van ses Maenden/l.2. C. de ædil. ædic.

Van acht Maenden om Inventaris te maecken/ut l. Scimus C. de Iure delib.

Van een Jaer/ om Æstimatoir en rescissoir, & quanto minoris, ut l. Sciendum. §. Ultimo. ff. de ædil. ædict.

Eertijdts placht te zijn een Jaer/ twee Jaer/ drie Jaer / die nu deur de actie ex stipulatu wech genomen is/ ut l. Unica §. cùm autem C. de rei uxor. acti.

Van een Jaer/ die den Ouders ende Kinderen ghegeven werdt omme te eyssschen possessie van goederen / ut l. Emancipata C. Qui admit. ad bon. poss. possunt.

Van twee Jaer/ als van bedrogh/ ende een schuldenaer die gheschreven heeft 't gelt ontfanghen te hebben/ ut l. In contractibus, in principio C. de non num. pecu.

Van twee Jaer / of vier Jaer / met welck de Crediteuren ghestelt inde possessie vande goederen / haer van andere defenderen/ ut l. Cum apud C. de bon. auto. judic. possi.

Van drie Jaer / in usucaptie van roerende goederen/ ut instit. de usuca. in princip.

Van vier Jaer / werdt ghegheven om de restitutie te vervullen naer de minder-jarigheydt / die oock noch een vorderlijck Jaer duyrt/ ut l. Ultima C. de temporibus in integ. restitu. }

Van vier Jaer / datmen tegen de Heylige Schat-kamer niet en agere/ ut l. 1. C. de quadr. præscript.

Van vijf Jaer / klachte dat het Testament onbehoorlijck ghe maeckt is/ende van gifte gedaen vanden Administrateur/ l. Si quis filium C. de inoffi. testa.

Van vijf Jaer/ datmen naer vijf Jaren niet en vraghe naer den staet vanden gestorven/ ut C. de statu. defunct. p.q.q.

Van vijf Jaer / dat een Overspeelder naer vijf Jaren dat hy 't overspel begaen heeft (die gestadich loopende getelt werden) van 't selve overspel niet aengeklaeght en werde/ l. Adulter. C. Ad l. Iul. de adulter.

Van seven Jaer/ alsser ghevraeght werdt/offer een kint geweest is/of niet/ ende dattet daer naer effect sorteren sal/ ut l. Si infanti C. de Iure deliber.

Van thien / twintich/ dertich en veertich Jaren / ut C. de præscript. l. t. & de præscript. 30 annorum.

Van twaelf oft veerthien Jaren / alsser gevraeght werdt of yemandt manlijck / of noch niet manlijck is / op dat hy dien volgende testament maecke/ l. Si frater, C. Qui testa. fac. poss.

Van veerthien Jaren/op dat de præscriptie van dertich of veertich Jaren loope.

Van seventhien Jaren / alsser questie is of yemandt pleyten mach/ l. 1. §. initium autem ff. de postulan.

Præscript. Van seventhien Jaer/ alsser questie is of yemandt vry maecken mach/ ut institu. quib. ex cau. manu. non lic.

Van achthien Jaren/ als een Vrou verlof van ouderdom impetreren wil/ ut l. Ultima. C. de his qui ve. æta. impet.

Van achthien Jaren / alsser questie is of yemandt adopteren mach/ ut ff. de adopt.

Van vijf-ende-twintich Jaren / om voortaen meer-jarich ende van wettelijcken ouderdom te zyn.

Van vijftich Jaren / datter gheen Diakenschap geordonneert en werde / Autentica, Diaconissa, C. de Episco. & Cleri. Alia est in Autentica, Habita. C. ne fili. pro patre.

Van sestich Jaren/ namentlijck van die/ die door den Prins gearrogeert werdt/ ut l. Tertia. ff. de adopt.

Van tseventich Jaren / excuseren alle sulcke oude Luyden van alle tutelare last ende publijcke officien/l. Majores septuaginta annis à tutelis & munerib. vacant. ff. de Iure immu. Maer die eerst in sijn tseventichste Jaer gaet/ende daer noch niet uyt en is/die en mach dit excuys ofte dese vacatie niet gebruycken/om dat die noch niet over de tseventich Jaren en is/ die in sijn tseventichste Jaer gaet.

Van hondert Jaren competeert alleen Romen/de Stad/Kerck/ ende Kerckelijcke dinghen/ l. Ut inter divinum, & Autentica. Quas actiones C. de sacrosanct. Eccles. Eeuwich ende sonder præscriptie van tijdt/ zijn Leenen in constitut. feudor. l. Imperialem decet solertiam, &c. de prohibita. feudi aliena per Frede.

Soo yemant meer vande præscriptie begeere te weten/ die lese 't kort begrijp ofte somme van verschepden præscriptien/ met de t'samen-spreeckinge ende catalogue vanden ouden ende boven-memorischen Doctoor D. Rogerius: ende het tractaet van præscriptie vanden vermaerden Rechts-gheleerden D. Dynus de Mugilo. Item dat die oock lese 't seer nut Tractaet vanden voor-treffelijcken Man Ioannes Francisci Balbus de Avilliana, Doctor in beyde de Rechten/ vande præscriptien: want daer in werden alle de materien van præscriptien/ soo Canonijck als Civijl/ accuratelijck verhaelt.

CAP. LII.

Onderscheyt tusschen Relief ende Request Civil.

't Begrijp.

1 Door Relief ende 2 Request civil bekomt den Impetrant sijn eysch, soo waer is 't geen hy seyt. Item 't goedt-duncken vanden Rechter.

3 Relief ende 4 Request civil werden vergunt in dingen die licht te restitueren zijn. in dingen die qualijck te restitueren zijn.

5 De Interinementen van Requesten werden afghedaen in Vlaenderen inden Raet van Ghendt.

6 Interinementen werden somwijlen geremitteert tot de lage Rechters.

7 Interinementen zijn geobligeert tot eygen kosten, ende kosten van partyen.

8 't Is elck een van partyen geoorloft Requeste te versoecken.

Daer zijnder veel die meenen dat Relief ende Request Civil een dingh is/ daerse nochtans niet wepnich onder malkanderen en verschillen: 1
Want door Relief werdt den Impetrant selve nae 't bewijs vande saeck/ ende indien 't verhael van sijn Request op waerheydt steunt/ gants gereleveert ende gerestitueert gelijck hy eyscht.
Maer door Request Civil werdt alleenlijck eene soo heene relijf ende restitutie ghedaen/ als die hangt aen de kennisse vande saeck/ ende den Rechter doet sulcken gratie (partye ghehoort hebbende) als hy in conscientie meent dat den Prins gedaen soude hebben. 2
Daerom werden de Relijven ende restitutien in forma gemeenlijck vergunt in dingen die lichtelick restitutie admitteren/ als zijn van interruptien van processen/ van simpele contumatie/ van 't stellen ende verifieren van nieuwe feyten/ ende van nieuwe productien te maken/ ende soo van nieuwe feyten/ of te stellen/ of te verifieren/ van nieuwe productie/ van saken te maken/ ende diergelijcken/ daer gheen groot/ noch neerstich ondersoeck of bewijs toe van nooden is. 3
Maer requesten Civil werden verleent van saecken die swaerder te releveren ende te restitueren zyn/ als in sententien die in ghewijsde verandert zijn/ in præscriptien 4

scriptien van langen tijdt/ ende in andere dingen daer partye onghehoort sou-
mogen uyt-gestooten werden/ ende van sijn recht vervallen.
5 Vorders interinement van request Civil / werdt altijdt in Vlaenderen be-
handelt inden Raedt van Vlaenderen uyt ampt vanden Prins. Want gelij
releveren / restitueren/ ende gratie doen den Prins alleen toe komt / soo komt
oock den Prins alleen toe interinement op te nemen / ofte den Raedt uyt sijne
naem daer toe geordonneert / den welcken wy ghesept hebben in Vlaenderen
zyn te Gendt.
6 Daer zijn nochtans eenige lage Rechters in Vlaenderen die 't selve versoec
kende/ somwijlen uyt gratie toe-gelaten is / jae de Raedts-heeren selfs vande
voorsz Raedt / hebben somwijlen in't consenteren van renvoy / de geheele saeck
wederom tot de lage Rechters ghesonden / haer committerende 't interinemen
vanden requeste ofte relief/ ende dat met toe-stemminge van partyen / dat hae
nochtans geensins toe-ghelaten is in't Parlement ofte den grooten Raedt van
Mechelen. Werdt daer-en-boven gesept / dat van over veel Jaren de vier Le-
den van Vlaenderen/of vanden Prins/of van ouder gewoonte geobtineert heb-
ben te mogen requeste Civil interineren / 'twelck sy nochtans (so ick't wel ont-
houden hebbe) noyt ghebruyckt hebben boven de twintich Jaren of daer om-
trent/gelijck ick uyt het seggen van mijn voor-Ouders wel gehoort hebbe/doen
ick Raedt was te Brugge: Kan derhalven daer niet seeckers van seggen.
7 Dit moet oock den Impetrant van Requesten ende Relieven noteren / dat
alles beswaert werdt tot betalinge vande kosten van't geretardeerde proces/ tot
taxatie vanden Rechter. Maer om dat partye deur't impetreren van Relief
dapper getardeert werdt vande expeditie van sijn gerechtigheydt / Ten ande-
ren/ datter vermits die oorsaeck oock veel ander schaden ende kosten oploopen/
daerom is in't Parlement van Parijs altijdt ghebruyckelijck geweest / dat soo
wanneerder eenigh Request Civil of relief ghepractiseert / ghepresenteert ofte
geimpetreert was / naer dat de schriftueren geexhibeert ende ghelevert waren/
soo dat partye oock ghedwonghen was nieuwe schriftueren ofte additien op de
selve te maken / datse dan den Impetrant van relief condemneerden in alle de
kosten vande nieuwe schriftueren ende nieuwe additien / nieuwe enquesten / of
informatien / die partye vermits sulcken impetratie van nieuws ghehouden
was te doen. 't Welck men oock onlanghs heeft beginnen te practiseren in't
Parlement ende den grooten Raedt van Mechelen/ ende is daer nu gantsch ge-
bruyckelijck.
8 Alle relieven ende requesten Civil houden in / dat partye inder selver voegen
oock requesten ende relieven voor hem impetreren mach.

CAP. LIII.

Vanden competenten Rechter.

't Begrijp.

1 Die yemandt voor recht roepen wil, moet sien of den Rechter competent zy.
2 In personele actie moet den Eysscher den Recht-banck vande Gedaeghden vol-
gen.

In

3 In reele actien volght den Eyſſcher den Rechter vande plaets daer 't goedt ghelegen is.

4 Den Ghedaeghden mach voor een vreemden Rechter ghetrocken werden
- In Huwelijcx ſaecken.
- In ſaecke van Teſtamente.
- In ſaecken van Ketterye.
- In ſaecke van Symonie.
- In materie van Woecker.
- In Overſpel.
- In Hoererye.
- In materie van Nieuwigheyt.

5 In ſaecke daer Eedt te doen valt moeten de weerlijcken betrocken werden voor den Kerckelijcken Rechter ghelijck hy ſelfs ſeydt,

6 In contracten mach den Ghedaeghden betrocken werden voor een vreemden Rechter.

7 In quade feyten mach den Gedaeghden betrocken werden voor alle Rechters.

8 Den Ghedaeghden die onder veel Iuriſdictien ſtaet, mach voor elck een vande ſelve betrocken werden.

9 Studenten die in Univerſiteyten ſtuderen werden alleen geciteert daer ſy willen.

10 Den Gedaeghden of ſijne goederen mogen in geprivilegieerde Steden gearreſteert werden.

11 In Leenen moetenſe alle 't Leen-hof volgen.

12 Poſſeſſoir moet gedemonſtreert werden vanden Prins of ſijnen Raedt.

13 Den Ghedaeghden moet in univerſele ſucceſſie gheconvenieert werden by den Rechter daer't ſterf-huys gevallen is.

14 Den Gedaeghden mach geciteert werden voor dien Rechter dien hy hem onderworpen heeft.

15 Klercken en mogen haer niet alle Rechters onderwerpen.

16 Klercken van een Univerſeyt mogen hare Schuldenaers citeren voor hare Univerſiteyt.

17 Die gheen ſeeckere woon-plaets en hebben, moghen over al geconvenieert werden.

18 Weduwen ende miſerabile perſoonen moghen hare Schuldenaers over al convenieren.

19 Geprivilegieerde ſaecken volgen den raedt vanden Prins.

20 Den Rechter vanden Gedaeghde weygerende vonnis te wijſen, mach den Eyſſcher den Gedaeghde voor hooger Raedt convenieren.

21 In materie van compromis moet den Gedaeghden gaen by een Scheytſman.

SOo wie een pleydoy of proces wil inſtitueren / die moet voor de inſtellin- 1
ge van't Proces wel letten / of den Rechter / daer hy't Proces voor inſti-
tueren wil/ competent is / ende wettich om de ſaeck te decideren / als bo-
ven geſeyt is int 17 Capittel.

Tot welcken fijne men weten moet / dat volghens de coſtuyme ofte beſchre- 2
ven Rechten in perſonele actien / den Eyſſcher moet volghen den Recht-banck
vanden Gedaeghden / l. Aditæ C. de Ordin. judic. ad hoc eſt regula tradita in c.
Cum ſit generale de for. competent. cum concordantiis. Derhalven indien men
yemandt in Rechten betrecken / ofte citeren wil / 't zy dat hy gheeſtelijck zy of
weerlijck/

weerlijck / dien en salmen niet dachvaerden voor sijnen Rechter (ten zy dat het haerer beyder Rechter zy) maer voor den Rechter van dien die men dachvaerden wil.

3 Ende in reele actie moet den Eysscher volgen den Rechter vande plaets daer 't goedt onder gheleghen ofte ghebonden is. Doch hoe-wel dien regel generael is / soo heeftse nochtans in veel ghevallen haer exceptien / namentlijck in saecken inde welcke den Ghedaeghden mach ghedaghvaert werden / niet voor sijnen Rechter / als in materien of saecken van huwelijck / c. Ex literis de consang. & affinita.

4 In saecken van Testament / c. tua nobis, & c. Ioannes ex de ment. In saecken van Ketterij / c. Ad abolendum ex de hæret. In Simonie / Ex de Simonia per totum. In materij van Woecker / c. pro tenore extr. de usuris per universum titulum. In Hoererij en Overspel / c. 1. ex. de offi. ordi. In materij van Nieuwigheyt / en diergelijcken.

5 Item in materij van Eedt doen: want in sulcken cas moghen de weerlijcke voor den Kerckelijcken Rechter ende Gheestelijcken Vierschaer geconvenieert werden / gelijck de Geestelijcken selfs sustineren / ende sterckelijck defenderen.

6 Item in Contracten ofte beloften / want den Verweerder mach oock betrocken werden voor een vreemden Rechter / als hy bevonden werdt inde plaets daer 't Contract gepasseert / ofte de belofte van betalinge geschiet is / l. Hæres absens D. de judic.

7 Item in Crimen en misdaden: want in materie van misdaden mach den gerequireerden geconvenieert / jae oock geapprehendeert werden t'aller plaetsen / ende van alle Rechters daer hy ghevonden werdt / ten aensien vande begane misdaet / onder wiens Jurisdictie hy oock zy / Autentica. Qua in provincia. C. ubi de criminibus agi oport. & c. Finali. de foro competent.

8 Item als den gerequireerden onder vele ende verscheyden Jurisdictien staet / dan statet aenden Eysscher te verkiesen / voor welcken Rechter hy den gerequireerden wil betrecken / ut d. l. hæres absens.

9 Maer dat failleert ten aensien vande Studenten die op gepribilegieerde Universiteyten studeren / dewijlse selfs keur hebben waerse willen betrocken zijn / of voor hare Rechters / of voor de Rechters vande Universiteyt.

10 In Vlaenderen ghebruyckense inde gheprivilegieerde Steden / manier van procederen by arrest / namentlijck dat sy den persoon dien sy willen roepen / of sijne goederen arresteren ende vast doen houden / tot dat den gearresteerden cautie ghestelt heeft / dat hy hem daer te recht sal stellen ende submitteren: Welcke cautie gestelt zynde / soo is den Gedaeghden ghehouden daer te antwoorden / al hoe wel 't sijnen Rechter niet en is.

11 Van gelijcken moeten oock in materie van Leenen de Gedaeghdens / so wel Geestelijcke als Weerlijcke / antwoorden voor den Leen-hove / ende dat in saecken concernerende de eygenschap ofte dependentie vande Leenen / al hoe wel hare persoonen dien niet subject ofte justiciabel en zyn / c. Cæterum extra. de judic.

12 Moet oock elck een in materie possessoir compareren voor den Prins ofte sijnen Raedt / als namentlijck 't possessoir geinstitueert is by complaincte ofte maintenue.

Een ghequireerde mach oock gheconvenieert werden voor een vreemden /
13 ende niet sijnen Rechter in materie van universele successie / namentlijck voor dien

dien Rechter daer 't sterf-huys ghelegen is/ l. Unica. C. Ubi fidei commiss. peti oportet.

Mach oock een gerequireerden voor een vreemden Rechter betrocken worden/ als hy dien Rechter/ of Rechters erkent / ofte hem allen Rechters onderworpen heeft. 14

Doch dit en heeft gheen plaets in Kercken/ die haer geenen Rechten/ Jurisdictien/ ofte Rechteren en mogen submitteren ofte onderwerpen / c. Significasti extra. de fo. competent. 15

Een gerequireerden mach oock geconvenieert werden door eenen niet sijnen Rechter/ als den Eysscher privilegie van vryheydt heeft / als Studenten ende Residenten in geprivilegieerde Academien/ dewijl sy dat doen ten regarde vande geprivilegieerde Academien/ ende mogen haren Debiteur convenieren ende dachvaerden daerse resideren / sonder fraude ende bedrogh / Specul. in titu. de competen. judic. aditione. Ende sulcke privilegien ghebruycken de Studenten van Leuven tegen die / die binnen twee dach-reysens van daer woonen: welck privilegie haer vande Princen ende Pausen in faveur vande Studie ghegeven is. 16

Debiteuren dat vagabonden zyn / hier ende daer swermende / sonder ergens seeckere woon-plaets te hebben/ mogen oock over al geconvenieert werden/ende voor alle Rechters daerse gevonden werden/ om dat de Crediteuren niet geillndeert en souden werden/ Argumento l. Quod nisi §. finali. ff. de oper. liberto. l. ait Prætor. §. Si debitorem. ff. quæ in fraudem credito, moeten daerom oock over al antwoorden ende borge stellen/ l. 2. §. penult. ff. de Iudic. argumento l. Cives de incol. lib. 10. C. 17

Een Weduwe mach oock soo wel als alle andere geprivilegieerde miserabile persoonen/ haer douwarie costumier ende gewoone huwelicks goedt ofte ander recht vervolgen/ ende den Verweerder convenieren/ ofte voor den Prins/ of sijnen Raedt/ oft voor de Mannen vanden Leen-hove ofte Vasallen/ ofte eenigen anderen Rechter / tot haer selfs verkiesing ende electie/ 't selve moet-men oock verstaen van alle andere miserabile persoonen. 18

Moet oock den Verweerder antwoorden voor 's Princen Raedt van alle geprivilegieerde saecken/ als Vrede-brake/ Sauvegarde-brake/faict boven faict/ van dracht van verboden Wapenen / van Wapenen ende Roozen dat uyt-ghevoert is / ende van Paerden die uyt het Vaderlandt ghebracht zijn / hulp den Vyandt gedaen/ ende andere diergelijcken / alsser een Jaer over-streecken is/of als den Prins / of sijnen Raedt daer van by preventie kennis hebben / ofte als den Prins de saeck daer om redenen gecommitteert heeft/ ende af-ghedaen wil hebben. 19

Mach oock den gherequireerden voor des Eyschers Rechter geconvenieert werden / als des gerequireerdes ordinairen Rechter den Eyscher ghewergert heeft recht te doen: want dan is dien Rechter vanden gerequireerden den Eyscher met reden suspect. Mach daerom den Eyscher protesteren van refuys/ van dien Rechter wijcken / ende den Gerequireerden voor eenen hooger Rechter roepen/ c. Si quis extra. de foro. competen. 20

Oock in materie van Compromis is den Verweerder ghehouden by een Scheydtsman te gaen/ extra de arbit. per totum, hæc omnia & multo plura habentur in Specul. in titu. de competentis judicis aditione. 21

CAP.

CAP. LIV.

Van Citatie, of Daginghe.

't Begrijp.

1 Wat citatie zy, ende des ſelvigen verſcheyde namen.
2 Citatie is het eerſte beginſel van alle proceſſen.
3 Citatie is gefundeert in { Goddelijck
4 Natuerlijck of menſchelijck
5 Canonijck. } Recht.
6 Citatie is driederley {
   Mondelinge die geſchiet { Door 's Rechters levendige ſtem. / Door Notaris. / Door Nunciatie van partyen. / Door publijcque Edicten. / Mondeling door een Bode.
7 Door Brieven daer veel toe gerequireert werdt.
8 Dadelijcke, of violente. }
9 Niemandt en mach dadelijck geciteert werden in materie civil ende geldt-boeten, ten zy, &c.
10 De Magiſtraten bevelen hare citatien met woorden, maer den Prins in gheſchrifte.

Alle inſtellinge van proces begint by naer altijdt vande Citatie: Citatie 1
dan is een rechtelijcke roepinghe voor den Rechter/ hebbende wel verſcheyde namen/ doch in effecte 't ſelve importerende/ namentlijck: Citatie/ in recht roeping/ vermaning/edict/denunciatie/ conventie/ ende ('t gheen men ghemeenlijck ſeydt) adjournement/ daer af vermanen Ioan. Fab. in §. Finali. inſtit. de pœna temer. litigant. Docto. in c. Quoniam contra falſam. extra. de probat. in c. Finali. de elect. lib. 6. Iaſon, in l. Prima ff. de in jus vocan. Feli. in c. Cum oporteat. de accuſat.

Citatie dan is 't fondement ende beginſel vande rechts ordre / of (ſoo andere 2
willen) Citatie is 't hooft/ ende yet ſubſtantieels vande ordre van rechten/ playdoyen ofte proceſſen / ut notatur per gloſ. in rub. ff. de in jus vocan. & l. Prima. C. eo. titu. & d. §. Finali inſtit. de pœ. temer. litigant. Hier met komt over een/ dat alle proces van dat deel begint/ dat is van in recht te roepen / l. Prolatam. & ibi ſcribent. C. de ſentent. & interlocut. omnium judicium. Is daerom de Citatie alle Rechten door geſtelt in 't beginſel van alle proceſſen.

Eerſtelijck door Goddelijck ende Natuerlijck recht: Want Godt (ghelijck 3
wy boven geſeydt hebben) heeft Adam onſen eerſten voor-Vader geciteert/ dat is/ tot hem geroepen / willende hem bekijven om de overtredinge ſijns bevels/ ende om ſoo ſchandelijcken daedt ſtraffen / ut patet ex libr. Geneſis c. 3. & eſt textus in c. Deus omnipotens 2. q. 1. & firmat. Barto. in Extravaganti. Ad reprimendum in verbo, ſive figura. in 2. colum. Ioan. de Imol. in Clementi. Sæpe in 42. colum. de verbo. ſignificat. & in Clementi. Paſtoralis de ſentent. & rejudicat.

Ten tweden is de Citatie noodich tot de ordre van't procederen naer natuyr- 4
lijck

lijck en menschelijck recht/ soo dat de versuymenis des selvigen 't proces heel
niet doet/ juxta notata in l. de unoquoque. ff. de re judica. Want partye niet gero-
pen noch gehoort zynde/ en kander niet seeckers gestatueert werden/ c. Prim
extra. de caus. poss. & proprietatis. Mach derhalven de Citatie selfs door de
Prins/ hoe machtich hy oock is/ niet naer-gelaten werden/ soo dat hy noch uy
seeckere wetenschap/ noch uyt volle macht/ noch en mach/ noch en moet proce-
deren tot eenighe sententie sonder Citatie van partye/ ut est text. in d. Clementi
Pastoralibus. §. Cæterum de re judica. Daer den Paus 't selve expresselijck ver-
klaert/ dat den Prins uyt seeckere wetenschap 't defect vande Citatie niet e
mach vervullen/ selfs niet tegen sijn eygen Onderdanen: want dat soude zijn/ i
Judicio de defentie van sijn eyghen selven wech-nemen/ 't welck ons nochtans
van't natuyrlijck recht herkomt/ dat wy in't Recht 't eene oor voor den Bekla-
ger/ ende 't ander voor den Verweerder open houden/ Ita adstruunt & tenent D.
Cardi. Florent. in c. 1. de caus. poss. & propriet. & D. Abb. in c. Cum olim, de re ju-
dica. & notabiliter Areti. in Consil. 164. incip. Sicut Ioannes dicit in Apocalypsi,
in 13. colum. in fine sequenti. Quemadmodum & etiam memini, in ultima æditio-
ne Patrocinii pupillorum, titu. de tutor. & curat. munere cap. 8. numer. 66. & 37.
fol. 37.

Ten derden naer Canonische Rechten/ c. Inter quatuor. extra. de major. &
5 obedient. Ten vierden naer Burgherlijcke Rechten/ l. Arrianus Severus ff. de
jure fisci. Men moet weten dat Citatie is driederley/ als Verbale/ die met leven-
dige stem geschiet: Literale/ die geschiet door brieven/ schriften of instrumen-
ten: Violente ofte Reele/ die geschiet met apprehensie of gevanckenis.

6 De eerste/ namentlijck verbale/ geschiedt door levendige stem vanden Rech-
ter/ als den Rechter met sijn eyghen mont citeert. Dese is bondich ende van
waerde alsse wettelijck gheschiet/ ende partyen seeckeren termijn van compare-
ren ende procederen gestelt werdt/ l. Cessante C. quomodo & quando judex. Offe
geschiet door een Notaris/ arg. 23. q. 4. c. Circuncelliones, ibid. sed illorum nota-
riis, id est, officiariis, soo citeren by naer de Auditeurs van 't Paleys vanden
Paus. Want ingevalle de Rechter mach citeren door een Bode/ gelijck wy ter-
stont sullen seggen/ veel meer mach hy't doen door een Notaris/ ofte 't geschiet
door partyen: want de Rechters segghen dickmaels tot den Eysscher of Ver-
weerder: Segt u party dat hy comparere op sulcken uyr/ ende maeckt dat ghy
mede compareert. Maer dese manier van citeren bestaet meer in feyten/ als in
Rechten/ om dat partye soo geciteert zynde/ niet gehouden is sijn weder-party
te glooven/ offe gheschiet door publijcque Edicten. Soo citeren lage ende ge-
delegeerde Rechters vanden Prins door Edicten/ 't welck nochtans nu niet
gebruyckelijck is/ Vide Specul. de citatione. Offe citeren door een Bode/ ut c.
Prudentiam respon. 1. extra. de offic. & potesta. judic. delega. c. Cum Parati, extra. de
appellat. & l. magis §. Illud versum nec tamen ff. de reb. eorum.

7 De tweede/ namentlijck Literale/ geschiet/ als yemandt door den Rechter by
brieven van dachvaerdingh in't Recht geroepen werdt om te antwoorden: ende
door dusdanighe citatie blijckt meest/ ende werdt klaerlijck bewesen/ dat alles
wettelijck toe-gegaen ende in Rechten gestelt is/ indiense yemant wilde looche-
nen ofte in twijffel trecken. Moet autem de Literale citatie/ ofte 't Mande-
ment/ inhouden den naem vanden Rechter die dachvaert/ 't zy dan dat hy ordi-
naris ofte gedelegeert Rechter/ ofte oock een Auditeur zy/ den naem ende toe-

naem

naem vande gene die gedaghvaert wert/ ende de saeck waer op hy gedaghvaert werdt: item dach en plaets waer/ ende wanneer/ ende de persoon tot wiens instantie ende versoeck hy gedaghvaert werdt/ op dat/of hy selfs/ of sijnen wettigen/bequamen ende ten vollen geinstrueerden Procureur comparere/vide Spec.

De derde citatie of daghvaerdinghe/werdt ghenoemt Violente of Reele / die 8 geschiet door detentie vanden persoon/gevanckenisse ofte arrest / Teste Barto. in vulga. l. Plerique cum l.seq. D. de in jus vocand. Ende als yemandt in sijn eygen persoon tegen sijn wil te recht ghelevdt werdt/ De qua vide Ioan. Andr. in c. Romana. §. contrahentes. de fo. competen. lib. 6.

Maer hier staet in materie van Citatie te letten / dat gheen Notarisen ofte 9 Officiers soo reelijck mogen citeren in civile materie / ofte van gheldt / sonder verbael ofte literael bevel des Rechters / ende sonder versoeck ende aenhouden van partyen / ut in Autentico. de manda. princip. colla. 3. §. eo. non permittente, & in l. Ad peremptorium D. de judic.

Van dese drie manieren van daghvaerden zijn de Rechters / Bailliuwen/ 10 Schouten ende andere Rechters/ gewent / datse inde verbale citatie alleen consenteren/ maer inde Raden van Printen / wert verlof gegeven door schriften of brieven te daghvaerden/ 't welck sy commissie noemen/ ofte venue-en-court.

CAP. LV.

Van Commissien, of schriftelijcke Citatie.

't Begrijp.

1 Commissien werden gegeven volgens 't geexhibeerde Request.

2 Commissie om te citeren werdt gegeven, of door { Simpele apostille, of, Volle commissie. }

3 Wie door simpele Apostille geciteert werden.

4 In commissien { Vande Raden van Vlaenderen werdt gepremitteert een Mandement vande Raden. Vanden Prins, ende 't Parlement van Mechelen } werdt gepremitteert een Mandement vanden Prins. }

5 't Onderscheyt vande commissien werdt ghelimiteert naer de verscheydenheydt vande Iurisdictien.

6 In commissien moet men stellen de oorsaeck vande citatien.

7 Der Rechteren commissien werdē gedisponeert volgens 'tverhael van't Request.

8 Wanneer citatie sonder Mandement geschiet.

9 Wanneer citatie geschiet door bevel des Rechters.

10 Mandement van citatie { Simpel, is alleen dreyghende. ende Pœnael, valideert, ende is de pene onderworpen. }

11 Met besloten brieven tot comparitie te roepen, is meer vermanen als citeren.

IN't voorgaende Capittel hebben wy ghesepdt van schriftelijcke citatie/ e met brieven door bevel des Rechters gheschiet. Noemen daerom oocke selve brieven niet oneygentlijck commissien/ of commissien expedieren / s seggen/ sijn commissie volvoeren/delwijl wy't vande brieven selfs verstai

1 Sulcke commissie dan werdt geexpedieert by't Hoff / op't Requestt door d Suppliant over-gegeven.

2 Den last autem / of 't Mandement van citatie door sulcke brieven van con missie/ werdt somwijlen gegeven by simpele apostille/ dat is/ by aenteeckeni ge ofte adjudicatie op de kant / door toe-stemminge van des Suppliants R quest/eñ somwijlen door volle commissie op des Suppliants Requestt gegeve

3 Door apostille/ofte marginale adscriptie werden de Supposten vande Ka mer ghedaghvaert: item de Procureurs van partyen/ ende alle die inde Sta (daer de Vierschaer is) woonen/haer residentie hebben/ofte te dier tijd zijn. I Vlaenderen werden de commissien van particuliere Magistraten/als oock va den Raedt van Gendt/ geexpedieert op den naem vande Raedts-heeren.

4 Maer in commissien van Princen / ende den gooten Raedt van Mechelen werden alle commissien gheexpedieert op den naem vanden Prins / ende de Prins werdt alleen voor aen ghestelt/ spreeckende ende bevelende. Den Raed van Ghendt / ende den Raedt van Mechelen / met den secreten Raedt vande Prins/ expedieren elcks hare commissien.

5 Maer verscheyden/elcx volgens de limitatie van hare Jurisdictie eñ macht/ die den Prins elcx naer sijn believen upt seeckere oorsaecken gegeven heeft.

6 Alle commissien (ofte Venue-en-court) moeten in schrifte gestelt werden/dat is / daer moet ingestelt ende verhaelt werden 't cas ofte de oorsaeck vande ver- kregene commissie. Want niemandt mach sonder oorsaeck gedaghvaert wer- den/ soo dat/ indiender inde citatie gheen oorsaeck uytgedruckt en werdt/ soo en wercktse geen litispendentie/ ut in Clementi 2. ut lite penden.

7 De Rechters geven ende vergunnen provisien naer de dispositie / dat is/ na- tuyr vande actie ende inhouden van't Request / andere by citatie sonder Man- dement / andere by citatie naer't Mandement / oppositie of delay: andere wer- den beswaert met preuve / vervatende in sich bevelen datmen voort-gae met de citatie (niet tegenstaende oppositie of appellatie) andere tot namptissement/ge- vangenen te ontslaen / arresten af te doen / saecken die in questie staen te seque- streren. Worden voorts alle commissien dus/ of soo gedisponeert/ naer goedt- duncken vanden Rechter.

8 Men daghvaert oock sonder eenich Mandement ofte bevel des Rechters in alle universele materien van roerende goederen / van Schuldenaers / of Huys- raedt / dat hy antwoorde op alsulcke conclusien als den Eysscher teghen hem neemt ende institueert sonder litiscontestatie. Soo geschiet het oock in mate- rie van kleyne injurien/ item in citatie van partyen / omme te sien adjudiceren 't profijt van't default / of brieven van executie / remissien te sien interineren/ ofte andere brieven van gratie / om requeste in Judicio te sien maecken / om te compareren ende ghetuygenis der waerheydt te gheven/ ende diergelijcken: de laetste gheschien nochtans door bevel des Rechters.

9 Men daghvaert oock yemandt met bevel / alsser den Gedaeghden yets heeft te doen/ ende jegenwoordich wesen moet/ als daer hy yet moet repareren/ geldt betalen/ of yets desgelijcks/ dat hy selfs moet doen.

Simpele Mandementen / sonder restrictie / zijn alleen minatoir / want die 10
verdwijnen alleen door oppositien : Maer bevelen penael / of met restrictie tot
seeckere boeten / zyn van waerden / ende houden stadt / niet jegenstaende eenighe
oppositie of appellatie / ende zijn daerom niet alleen dreyghlijck / maer hebben
oock effect : want 't Fiscus moet de boeten vervolghen / voor soo veel teghen
't Mandement gedaen werdt.

't Geschiet somwijlen dat partyen vanden Rechter by beslotene brieven ge- 11
roepen werden / omme te compareren op seeckeren tijd en plaets / maer die roe-
pinge machmen eygentlijck gheen citatie noemen / maer alleen een heusche ver-
maninge.

CAP. LVI.

Van Brieven van Requisitie, of Requisitorien.

't Begrijp.

1 Door Brieven van Requisitie versoeckt men verlof van een anderen Rechter om yets te doen.

2 Onderscheyt tusschen Commissie ende Request.

Brieven van Requisitie (diemen inde Rechten soo noemt) zijn Brieven 1
by de welcken den eenen Rechter vanden anderen begheert / macht om
yemandt te daghvaerden / die niet onder sijn / maer onder des anderen
Rechters Jurisdictie hoort / ofte om yets ter executie te doen stellen / dat
onder sijne Jurisdictie niet gelegen en is / ende dat tot faveur ende meerder ex-
peditie van Justitie.

Daer is autem dit onderschept tusschen commissie ende requisitie / dat com- 2
missien bevolen ende gecommitteert werden vanden Prins / den Deurwaerde-
ren ofte Officieren / ende requisitien werden versocht van eenen Rechter die
niet in sijne Jurisdictie en is.

CAP. LVII.

Van Citatie in't Generael.

't Begrijp.

1 Citatie is, of Simpel, die drie-mael geschiet.

Peremptoir, die ghesciet met
2 de eerste, ende eenige citatie.
3 de tweede citatie, als den Rechter
4 dat in sijn brieven uyt-druckt.
5 de derde, die uyt haer eygen natuyr altijdt peremptoir is.

6 Peremptoire citatie geschiet { Alleen in groote saecken. / In kleyne, als den Rechter sulcx om oorsaeck beveelt. / In materie van anticipatie, complaincte, &c. / Om partie te continueren so hy niet en cōpareert.
7
8
9
10 Citatie is { Generael, in verscheyden gevallen. / Speciael, namentlijck { voor de litiscontestatie. / naer de litiscontestatie. / naer de sententie.
11
12
13 Men moet partye citeren, omme de kosten te diminueren, ende te sien taxeren.
14 Generale citatie werdt in sommige Hoven gebruyckt voor speciale.

1 Citatien zijn / of simpel / of peremptoir. Simpele Citatien zijn / alsser verscheyden Citatien geschien / ende die met tusschen-loop van tijd tusschen d'een ende d'ander / ende gheschieden ordinaris drie-mael / l. Per intervallum. ff. de judiciis. Peremptoire Citatien zijn / die partyen een voor al citeren / ende moet den Gedaeghden door die eenige citatie compareren / ende werden alsoo ghenoemt / om dat naer die eene peremptoire Citatie gheene andere te verwachten en is / maer datse alle andere simpele citatien met hare oorsaecke van exceptie te niet doet / ende annulleert / soo dat den Ghedaeghde door sulcken citatie niet comparerende / voor contumax werdt gehouden / c. de illicita. 24. q. 3.

2 De peremptoire Citatien geschieden dan op drie manieren / eerstelijck alsser gheenen simpelen voor-gegaen en is / maer alsse selfs de eerste ende peremptoir is. Dese laet den Rechter meest ex officio expedieren / als hy wil dat partye terstont de saeck soo ghelegen siende / met de eerste citatie compareren / ende niet en wil datter meer volgen.

3 Ten tweeden / alsser maer eene citatie voor-gegaen is / zijnde de tweede naer de eerste / te weten simpel naer de ordre / maer naer haer kracht ende werckingh peremptoir / om dat den Rechter met expresse woorden de selve peremptoir / dat is / de laetste verklaert: maer dese tweede moet soo veel tijdts verbaten / als drie simpele Citatien verbaten souden / d. c. de illicita. 24. q. 3. circa medium. versic. Quicunque, & in Autentico. De litigiosis. §. Si verò causam, colla. 8. Trita ac vulgata. l. Contumacia. ff. de re judica. l. Ad peremptorium, & l. Nonnunquam. ff. de judic. Dat autem den Rechter wil dat de tweede alsoo peremptoir ende de laetste zy / ende de derde te niet doet / en doet hy niet sonder reden / maer volgens sijne voorsichtigheydt / acht nemende op de saecken / persoonen / tijden ende distantie vande plaetssen / als hy partyen by de tweede brieven peremptorie daghvaert / c. Cum sit Romana, extra, de appellat. & d. l. Nonnunquam. Want den Rechter en soude de tweede citatie so licht niet mogen afbreecken / ende de tweede peremptoir maecken / ten ware de noot daer toe drongh / ende de reden hem riedt sulcks te doen / c. Primo extra. de dilatione, vide ibi bonam glossam. Want sulcken tweeden peremptoiren Citatie heeft kracht van drie citatien / l. Tres denunciationes. C. quomodo & quando Iudex.

4 Ten derden werdt alle citatie peremptoir ghenoemt / die inde simpelen de derde is gheweest. Want die derde simpele citatie is uyt haer eygen natuyr / ende per se peremptoir / 't zy datse soo uytgedruckt werdt / of niet.

Vorders

Vorders moetmen dat vande peremptoire Citatien weten / dat in alle groo- 5
te ende sware saecken peremptoire citatien moeten geexpedieert werden. Daer-
om en moet de eerste citatie nimmermeer peremptoir wesen in rauwe personele
of reele saecken/ l. Consentaneum, & Autentica. Qui semel. C. quomodo & quando
Iudex. Aug. in l. Ad peremptorium ff. de judic.

Doch mach de Citatie peremptoir zijn in kleyne saecken / ende daer gheen 6
groote schade in gelegen is/alsser simpelijck ende de plano in geprocedeert wert/
of alst den Rechter (ghelijck ick geseyt hebbe) door oorsaeck vande persoonen/
plaetsen/ ofte andere saecken alsoo gebiedt.

In materie autem van anticipatie/ desertie/ appel/ securiteyt/ complaincte. 7
Maintenue is de eerste citatie altijdt/ ende per se peremptoir / gelijck oock cita-
tatie om recht te hooren/ peremptoir is.

Vorders / in alle peremptoire citatien / ende met inthimatie / werdt partye 8
gedaghvaert/ soo hy niet en compareert/ werdt hy gehouden (gelijck ick geseyt
hebbe) voor contumax / ende werdt geprocedeert inde saeck als nae rechten be-
hoort ende gheoorloft is / dat is / ten zy den Ghedaeghden compareert / sal den
Rechter voort procederen / condemnerende den Verweerder / of absolverende
den Eysscher.

Alle Citatien zijn of generael/of speciael. Generale zijn / die door generale 9
op-roepinge geschien/ of geblaes van trompette/ of door een Wtroeper/ Deur-
waerder/ of publijck Notaris in't Raedt-huys/ Vierschaer/Kerck/ofte andere
publijcke plaetsen / om Leenen / Landt / of Huysen te verkoopen / ofte om de-
creten te sien evinceren/ofte ten minsten brieven te slaen om sterf-huysen te mo-
gen verkoopen/ of tot de verkoopinghe te moghen procederen / die te suyveren/
ende diergelijcken te mogen doen. Want tot die citatien moeten alle die der in-
terest by souden mogen hebben specialijck gedaghvaert werden : ende alsmense
niet alle (die der specialijck interest by moeten hebben) en weet / soo werdense
alle door een generale citatie gedaghvaert gelijck geseydt is door eenen Wtroe-
per/ Deurwaerder/ Notaris / Trompetten/ of Klocken-slach/ ofte door billet-
ten voor de poort vande Kerck/ Stadt-huys/ofte Poorten geslagen / l. Hæc au-
tem ff. Quib. ex caus. in possess. eatur. Soo mach oock een Student/als hy van-
de Universiteyt gaet / alle ende een yegelijck van sijn Crediteuren doen roepen
door een generale citatie / dat die eenige actie teghens hem hebben / de selve op
sulcken dagh institueren / gloss. penulti. in fine, in vulgata & communi. l. diffama-
ri. C. de ingenuis manumissis.

Speciale citatien geschien in particuliere ghevallen / ende singuliere persoo- 10
nen/ welcke citatien eenighe voor / eenige nae de litiscontestatie / ende sommige
nae de sententie geschieden. Voor de litiscontestatie werdt partye gedagvaert
omme te sien adjudiceren 't proffijt van't deffault/ofte om 't deffault te sien pur-
geren : Item omme te sien presenteren ofte interineren relief ven / requesten ci-
vil/ofte andere gratien. Item omme te sien namptissementen consigneren ofte
heffen/ omme te sien handt-teeckenen/ zegelen/ende cedullen te kennen ofte ont-
kennen/ omme garandt te sien stellen/inspectie van plaetsen te nemen/ende vele
diergelijcke meer.

Naer de litiscontestatie gheschiedt de citatie / omme teghens de geexhibeerde 11
schriftueren te segghen / ofte de selve toe te staen / ofte omme daer op te ant-
woorden by credit / vel non credit / of omme Ghetuyghen te sien sweeren / ofte

omme productie te ſien doen / ofte omme recht te hooren / ende andere dierghelijcke.

12 Naer de ſententie werdt partye ghedaghvaert omme de koſten te ſien over leveren / de ſelve te diminueren / ofte dat hy daer met te vreden zy / ofte dat hy de vruchten / ſchaden ende intereſten die andere geadjudiceert zyn / ſie taxeren, ofte dat hy een duyſtere ſententie ſie interpreteren / ofte dat hy een verjaerde ſententie ſie wijſen executabel / ofte dat hy erreur ſie proponeren/ ende dierghelijcken.

13 Daer zijnder nochtans/ die niet jegenſtaende 't gene wy geſeyt hebben/ ſeggen ende ſuſtineren/ dat nae rigeur van Rechten/ niet noodigh en is partye te daghvaerden om koſten te diminueren/ ofte vruchten te ſien taxeren/ dat dat ſuyvere ende naeckte actien zijn/ dependerende van't officie/ wil/ ende goet-duncken des Rechters / ende die noch door jegenwoordigheydt / noch door abſentie van partyen en konnen belet worden/ Docto. in l. Nam ita divus. ff. de adopti. Maer de practijcke is contrarie / ende wil dat partye ofte ten minſten ſijnen Procureur/ die daer inne ghedient ende geoccupeert heeft/ geroepen werde.

14 In ſommige Vierſcharen en gebruycktmen niet altijdt particuliere citatien/ maer hebben voor een ghebruyck / datſe om private perſoonen te daghvaerden/ ghebruycken generale citatie voor de gheheele ſaeck / ende alle de acten die ſulcken effect heeft/ als offe particulierlijck waren geſchiet/ ſoo datmen / indien den Gedaeghden niet en compareert / altijdt voort procedeert by contumatie tot de ſententie incluſijf/ ſonder iteratie van citatie. Maer ingevalle den Gedaeghden ondertuſſchen eens compareert / ofte ſich preſenteert / ſoo verlieſt de generale citatie haer effect/ ende moet den Gedaeghden wederom gedaghvaert werden tot elcke acte/ ofte anders ſoudet Proces niet dooghen / Et ita tenent Frederi. de Sen. & Ioan. de Imol. in c. licet cauſam, extra. de probat. Archid. in Tractatu ſuo, de ordi. judic. Maer 't voorſeyde dunckt my (onder correctie) ſtadt te grijpen als 't recht verre gelegen is vande plaets des Ghedaeghden / oft den Ghedaeghde verre vande Vierſchaer is / om dat het alſdan moeyelijck ſoude vallen op elcke acte nieuwe citatien te ſeynden.

CAP. LVIII.

Wie behooren te daghvaerden.

't Begrijp.

1 Elcke Vierſchaer heeft hare beſondere Citateurs.

2 Citateurs werden genoemt, of
- Sergianten.
- Boden, Notariſen, &c.
- Dienaers.
- Executeurs.
- Officiaten.
- Cæſarianen.
- Catholicianen.

3 Citateurs — In gemeene Raden, zyn Dienaers.
4 In Leenen, den Bailliu, ende twee Leen-mannen.
5 Inden Raed van Vlaenderen, de Deurwaerders vanden ſelven Raed.
6 In't Parlement van Mechelen, de Deurwaerders van't Parlement.
7 In materie van reſſort, de Helbardiers des Konings.
8 Vanden Graef van Vlaenderen is eertijts gheweeſt een Koninglijck Rechter uyt den naem des Koninghs.

9 De Deurwaerders behooren in hare executien verſien te zyn met haer gheteeckende ſtocxkens.

10 De Rechters daghvaerden partyen in't Raedt-huys om recht te hooren.

11 Partyen ſtellen malkander ſomwylen ſelfs eenen Recht-dagh.

12 De eene partye en is niet ghehouden de andere te ghelooven, daghvaerdende uyt den naem des Rechters.

MEn moet niet dencken dat alle geſwooren Deurwaerders mogen daghvaerden / noch oock dat die daghvaerden mach voor de eene Vierſchaer / oock mach daghvaerden voor de ander / dewijle dat alle Vierſcharen hare eyghen Citateurs hebben / daer wy een weynich hier naer af ſullen ſeggen.

Eerſt ſullen wy de verſcheyde namen vande Citateurs / ende daer naer hare 1
officien uyt-leggen.

Citateurs dan hebben veel namen inde Rechten / eenighe werden ghenaemt 2
Appariteurs / om datſe partyen daghvaerden / ende doen in Recht appareren ofte verſchijnen / ofte om datſe ſelfs komen om haer relatie te doen / l. Apparitores. C. de exacto, tributo. l. Prima. C. de ſportul. & l. Cum clericis. C. de epiſco. & cleri. Andere werden gheheeten Stadts-boden / Notariſen / &c. Sicuti notatur in l. Prima. §. nunciatio, & ibi Bartol. & noviſſimi. ff. de oper. no. nunciat. & per canones in c. Cum parati, extra. de appellat. Anderen werden genoemt Dienaers / §. maximè, in Autentico. de quæſtore collat. 6. Anderen werden ghenaemt Executeurs / alſſer ſtaet in l. Ait prætor. §. Si executor. ff. de nego. geſt. l. Si pignora. ff. de evictionib. lib. 2. C. de ſportu. Anderen werden gheheeten Officiaten / van die ſpreeckt den text / in l. Prohibitum. C. de jure fiſc. Andere noemtmen Cæſarianen (even als in't Evangeli Herodianen) ghelijck daer ſtaet in l. defenſionis facultas. C. eo. titu. de jure fiſci. Eyntelijck eenige werden oock gheheeten Catholicianen, ſoo den text ſeydt in l. Penulti. §. finali. C. de bo. damnatorum. Maer ſiet hier af breeder. D. Barthol. à Cheſſeneo in ſuis commentariis Conſuetudinum Ducatus Burgundiæ, in titu. des juſtices. §. 6. in ver. *Meſſiers & Sergens*, num. 1. fol. 60.

In Vierſcharen daghvaerden Hellebardiers / daer toe eygentlijck geſtelt. 3

In Leen-hoven dagvaerden de Bailliuwen / ende twee Vaſallen / naer 't ge- 4
bruyck van elck Hoff.

Inden Raedt van Vlaenderen / daghvaerden alleen de Deurwaerders van 5
Vlaenderen / wanneer de Mandementen uyt dien Raed / ofte Raedt-kamer zijn ghekomen.

Maer wanneerſe vanden Hoogen Raedt uyt-ghegheven werden / ſoo execu- 6
terenſe oock de Deurwaerders vanden ſelvighen Hooghen Raedt / 't zy datſe ordinaris / of extraordinaris zijn / ende volvoeren de opgeleyde citatien: maer in-

dien die Mandementen uyt-gesonden wierden (gelijck somwijlen geschiet) aen alle Officiers / soudense oock van alle Officieren bedient kunnen werden.

7 In materie van ressort daghvaerden des Konings Hellebardiers selfs: Dese hebben elcks hare Herault-stocken / verciert met Koninglijcke Levreyen/ diese in hare expeditien vaerdich inde handen opgerecht moeten hebben: want sonder dese soude hare executie nul ende illusoir zijn : Jae dat meer is / sonder dese en soudense niet mogen executeren.

8 Den Koning van Vranckrijck dachvaerde eertijts (doen Vlaenderen onder de Kroone van Vranckrijck stont) den Graef van Vlaenderen/ met opene brieven/ diese Mandementen noemden : Ende door andere brieven of Mandementen/ ordineert hy selfs/ of constitueert een van sijn Koninglijcke Rechters/ dien hy belast datse die insinuatie aenden Graef doen / of selfs / of door een ander/ ende hem voor den Koningh daghvaerden. De reden is/ om dat de Pairen van 't Rijck geensins 't Parlement subject en zijn / maer wel den Koningh selfs.

9 Alle Deurwaerders dan doende hare executien / behooren altijt hare stockskens/ ofte anderen teeckenen van haer officie ende staet / gereedt / ende selfs in handen te hebben/ gezegelt/ ende geteeckent met het zegel/ wapenen / ende teeckenen vanden Prins/ofte andere teeckenen die men in sulcken ghevalle gewoon is te gebruycken.

10 Ordinaire Rechters præfigeren oock dickwils partyen een dach om inde Vierscharen ofte Leen-hoven te compareré om recht te hooren/ ofte yet anders te doen : welcke citatie oock somwijlen geschiedt mondelingh by den Rechter.

11 Somwijlen stellen partyen den anderen dag van comparitie voor den Rechter / maer dat ghescchiedt alleen alsse met haer beyder over-een-stemminge een dach stellen om voor den Rechter te compareren. Maer die mutuele constitutie en werdt eygentlijck voor geen citatie ende submissie van des Rechters sententie ghehouden : Ende daerom en decerneert den Rechter gheen contumatie op sulcke assignatie van den dagh onder partyen.

12 Ingheballe den Rechter met woorden den Eysscher ghebiedt : Segt ofte insinueert u party advers/ dat hy op Maendagh comparere : Partye en hoevet niet te glooven ten zy hy begeert / ten ware sake hy sijn bevel toonde by instrumenten ofte by acten/ maer dat kanmen eygentlijcker drayen op feyten/ als op recht : want hy en hoeft sijn party niet te gelooven/ of hy en wil.

CAP. LIX.

Vande manier van daghvaerden.

't Begrijp.

In civile saken moet de citatie gedaen zijn

1 Aen de principale persoon, soo hy te vinden is ; Soo hy niet te vinden is.
2
3 Aen sijn principale woon-plaets.
4 Aen sijn Winckel.
5 Aen 't Huys daer sijn Wijf ende Familie is.
6 Voor 't Huys, soo hy inde venster leydt, &c.
Voor 't Huys, soo hy hem bedrieghlijck absenteert.

7 Vaga-

7 Vagabonden, ende die buyten 't Vaderlandt zyn, werden by proclamatie ghedaghvaert.
8 Men mach op het Kerck-hof niet daghvaerden.
9 De practijcke laet nochtans toe, datmen op't Kerck-hof daghvaert.
10 Den Citateur mach in diens Huys die hy moet daghvaerden, niet gaen teghen sijn wil.
11 Citatie mach gheschieden naer de Litisconteſtatie aenden persoon vanden Procureur.
12 In Vlaenderen werden naer de litisconteſtatie den Procureur ende den principael gedaghvaert.
13 In't Parlement, ingevalle yemandt door een eenich deffault soude vervallen van sijn recht, moet de citatie geschieden voor Getuygen.

14 In reele materie van { Proprieteyt werdt de citatie gedaen door den Bailliu, ende
15 Possessoir inde plaets daer't goedt gelegen is. }

In Appel {
16 Werden den Schout ende Magistraet gedaghvaert.
17 Ingevalle datse niet vergadert en zyn, wert elcks in't besonder gheroepen.
18 De Fransen daghvaerden alleen den Burgemeester.
19 De Magistraet werdt gedaghvaert soose volgens de Costuymen van't Vaderlandt oordeelen.
20 Den Triumphant van't Playdoy wert gedaghvaert allser naer Rechten gejudiceert is. }

21 Hoemen een Abdye moet daghvaerden.
22 Als 't Convent niet by een is, daghvaert-men den Abt.
23 Van Societeyten werden alleen de Regeerders gedaghvaert.
24 De Ghemeente van een Stadt werdt gheroepen voor de Magistraet.
25 Van Kinderen ofte malle Luyden werden de Voochden gedachvaert.
26 In arbitrale reductie werdt partye vanden Triumphant gedaghvaert.
27 In materie van nieuwigheyt moetmen twee citatien doen.
28 Onderscheyt tusschen citatie ende inthimatie.

Alle Citatien moeten in materie Civil gheschieden voor de litisconteſtatie / ende personelijck aenden principalen persoon / soo hy te vinden is / ende in de plaets daer hy woont. Ende soo de persoon niet te vinden en is / moet de citatie geschieden ten huyse vanden ghenen diemen moet daghvaerden / ende de selve / de Huysvrouwe / ofte yemandt van't Huysgesin genarreert werden. Indiender niemant t'huys en is / salmen de Buyren de Citatie te kennen geven / soo datse lichtelijck tot kennisse vanden Gedaeghden kan komen. 1

Ende indien den Gerequireerden verschepde Huysen heeft / die hy op verschepde tijden / om hem te vermaken / ofte om andere oorsaken plach te bewoonen / so ist genoech dat de citatie geschiede in dat Huys daer hy den meesten tijt van't Jaer plach te woonen / ofte daer hy't meeste-deel van sijn Huysraedt of Huysgesin heeft / ofte ten minsten daer hy ten tijde vande citatie sich onthoudt. Want citatie die ten huyse / of aende Buyren geschiet / is den laetsten toe-vlugt / ut notat Hostienſ. in c. Causam qui extra. de dol. & contu. De quo notatur in l. Plærisque 2

risque ff. de in jus vocando, & facit quod habetur in l. dies. §. Prætor. ait. ff. d dam. infect. Alwaer de Citatie van ongedane schade aen't Huys gehecht wert ende daer seyt Bart. dattet genoech is dat de Citatie ten huyse gheschiet / alsse questie is van eenige reele saeck/ ende van sulcken reeliteyt die dat huys concerneert/ alwaer breeder de materie vande citatie aen't huys werdt gepleckt.

3 Doch ingheballe den gherequireerden een huys binnen / ende een buyten d Stadt heeft / of maer een woon-huys / ende een winckel/ dan moetmen hem daghvaerden in sijn woon-huys/ende daer hy sijn huysgesin voet: maer soo sijn woon-huys ende winckel by naer in eene graedt zijn/wert hy in beyde de plaetsen gedaghvaert.

4 Tot klaerder verstandt van dese saeck moetmen weten / datmen te Parijs voor vast houdt / dat de woon-plaets van een Gerequireerde / is te dier plaetse daer sijn Huysvrouwe (die van hem niet gescheyden noch verlaten en is) huyshoudt/ om datmen gemeenlijck seydt/ dat de Vrouw de huys-houding maeckt/ ende de woon-plaets is daermen sijn huysraedt / ende al sijn goedt heeft / l. Cives, de incolis, & ubi quis domicilium habere videtur, lib. 10. C. juncta glossa in verbo Summam, die seydt: Een van beyden is dan ghenoegh/ te weten/ of sijn kisten en kassen/ en ander goedt daer te hebben / ofte in't sin te hebben daer eewich te woonen / ende dat hy daer oock metter daedt woont: want de daedt is noodich/ l. domicilium ff. Ad municipal. & de incol. Of sijn meeste goedt daer te hebben / facit l. Sed & si susceperit. §. Si ea res ff. de judic. l. Tertia, de his qui sponte publica munera subeunt, lib. 10. C. & l. In lege. ff. de verbo. significa. & l. Prima. §. Domum. ff. de liber. agnoscen.

5 Maer ingheballe den Gerequireerden inde venster lach/ in't voor-huys / inganck of portael stondt / daer den Executeur den Gerequireerde wel ende eerlijck kost aen-spreeken/ hy soude sijn citatie wel wat lanckachtich mogen maecken/ ende hem die selfs doen hooren. Ende soo soude de citatie aen hem selfs zijn gedaen naer Rechten.

6 Soo yemandt die proces sustineert/hem bedrieglijck absenteert / ofte anders de citatie belet / waer doorse te minder tot sijn kennisse komt / dien moetmen in allen gevallen voor sulcken houden / als offe aen sijn persoon gedaen ware gheweest / al isse maer t'sijnen huyse gedaen. Maer dat geschiet slechs in civile saken / fictione juris. Et ita volunt Docto. in c. Finali, extra. de eo qui mittitur, in possess. causa rei servand. Doch dese fictie en heeft gheen plaets in criminele saken/ per notata in l. Absentem ff. de pœnis. Want den Gerequireerden om misdaedt/ moet persooneelijck gedaghvaert werden.

7 Vagabonden/ ende die nergens sekere eygene / gehuyrde of vergunde woonplaets hebben / werden in-geluydt / ofte by Edicten / of authorisatie ghedaghvaert. Soo werdense oock gedaghvaert die haer Vaderlandt t'eenemael verlaten hebben / ende in andere Landen zijn gaen woonen. Maer die citatie met authorisatie behoordt te geschieden ter plaetse daerse laetst gewoont of verkeert hebben / ende moet haer een dagh van comparitie geleydt werden in haer Vaderlandt / ende in een plaets haer/ soo veel mogelijck is/ naest gelegen / Iason. in §. Rursus, institut. de actionibus.

8 Ingheballe een Schuldenaar vluchte op't Kerck-hof / inde Kerck / in een Klooster / ofte eenighe andere ghewijde plaets / den Executeur en soude hem geensins inde Kerck/ op't Kerck-hof/ ofte op eenige andere gewijde plaets mogen

ghen daghvaerden/ ende sijn bevel uyt-voeren: want ghelijck niemandt op een
Heyligen dagh mach ghedaghvaert werden / l. Prima. ff. de feriis, & l. Finali. C.
eo. titu. de feriis, soo en mach oock op gheen Heylige plaetse de citatie gheschie-
den: de consequentie werdt daer uyt gheprobeert / dat een argument vande tijdt
tot de plaets goedt is/ ende ter contrarie l. Vinum, & ibi Barto. & Doctor. id no-
tant. ff. si certum, peta. & bonus text. in l. Finali. & ibi etiam Bartol. ff. de tritic.
Plura videre de hoc apud D. Nicol. Everardi à Middelburgo, in suo libello Topi-
corum, & in d. loco, à tempore ad locum, & è contrario, & per Claudium Cantiun-
culam simili libro & loco.

Maer eenige segghen/ dat den Citateur van de citatie mach vertrecken van- 9
de Heylighe plaets / ende de selve volbrenghen / ende insinueren t'sijnen huyse/
ende hem dan segghen dat de citatie gedaen is. Maer dat schijnt niet om 't lijf
te hebben: want indien men yemandt die op een Heylige plaets is niet en mach
daghvaerden / soo en machmen hem oock niet segghen dat de daghvaerdinghe
ghedaen is.

Maer de practijck ende ghewoonte laet toe/ datmen daghvaerden mach inde 10
Parochie-kercken / ofte op de Kerck-hoven der selver / voornementlijck inde
Dorpen om 't gemack vande Parochianen die veer woonen.

Den Executeur van citatie en moet noch rouwelijck / noch met ghewelt in
yemandts huys gaen / om hem persoonelijck alleen in materie civil te dagh-
vaerden / dewijl 't genoegh is dat hy t'sijnder woon-plaetse gedaghvaert wert/
als hy niet lichtelijck te vinden en is (ghelijck ghesEydt is) want indien hy / om
de executie te doen / wreedelijck ende met ghewelt in't huys vanden Geregui-
reerden liep / hy soude hem injurie doen / l. Plerique ff. de in jus vocand. daer ge-
seyt werdt/ dat die yemandt daghvaert / die en moet in't huys vanden Ghere-
guireerden niet gaen teghen sijn danck ende wil / om hem uyten huys te halen/
dewijl 't huys elck een de veylichste toe-vlucht is / soo hyder dan op sulcke ma-
niere ingaet / soo werdt den Gereguireerde actie van injurie gheboren teghen
den Citateur / al was hyder maer in-ghegaen om hem in Rechten te roepen/
l. Is qui in domum. ff. de injur. & famos. libel. l. nemo. ff. de Regu. jur. de quo in
Speculatore. titu. de Citatione. §. Sequitur, versic. Sed an reo invito, laet dan
(seydt hy) de citatie geschieden voor de deur.

Wy hebben ghesEyt datmen voor de litiscontestatie partye personelijck moet 11
daghvaerden: of aen sijn persoon selfs / of t'sijnen huyse (ghelijck voorseydt is)
voornemelijck alsmen hem daghvaert om in Judicio te compareren/ c. 1. de
procuratoribus. Maer naer de litiscontestatie ist ghenoech datmen de citatie doe
aenden Procureur die inde saecke dient / l. Si dictum. §. Si præsente. ff. de evi-
ctionibus, om dat hy naer de litiscontestatie Meester van't proces geworden is/
per expressam l. Ab executore. § Si procurator. ff. de appellat. & l. Procuratoribus.
C. de procuratoribus & c. Primo. §. licet autem, de procuratoribus lib. 6. 't Welck
men soo moet verstaen / ten ware saecken dat den principalen daer selfs jegen-
woordigh ware/ want dan soudemense beyde/ den Meester ende den Procureur
moeten daghvaerden/ wel niet uyt nootsaeckelijckheyt/maer dewijl 't nuttelijck
schijnt te zijn/ ende vorderlijck.

In Vlaenderen brenght de practijck mede / dat naer de litiscontestatie beyde 12
de principale partyen persoonelijck ghedaghvaert werden / ten dien regarde
datse beyde sien procederen met informatie ende enquesten alsse maer beyde

jegenwoordich zijn : want soose buyten 's Landts waren / soude de citatie g
schieden met authorisatie vanden Rechter.

13 In't Parlement is gestatueert/ dat in saecken daer den Impetrant door ee
default soude winnen de geheele saecke / den Executeur dan gehouden is de c
tatie te doen aenden persoon vanden Gerequireerden/ in presentie van twee/o
te ten minsten van een getuyge.

14 In reele materien van eyghenschappen werden de citatien ghedaen door d
Bailliuwen/ Magistraten/ Schepenen/ Dienaers ende andere Officiers nae
't gebruyck van elcken plaets/gelijck in't voorgaende Capittel geseydt is.

15 In reele materie possessoir alsser questie is over de eyghenschap van onroe
rende goederen ('t welck men simpele saisine noemdt) werdt de citatie ghedae
ter plaetse daer 't goedt ghelegen is / ende moet partye van die citatie daer nae
geinsinueert zijn. Ende den Heer vander plaetse daer sulcken citatie geschiet,
door authorIteyt vanden Graef van Vlaenderen / of sijnen Raedt / en mach d
selve gheensins beletten als den Graef daer selfs Souverain Heer is / dewijl
soodanighe citatien/ die alleen met woorden gheschien tot preparatie van't pro-
ces / den voorseyden Heer / noch sijne Jurisdictie in't minst niet en praejudicie-
ren. Maer inghevalle den Graef daer geen Souverain en ware/ ofte de cita-
tie ghesciede in praejudicie vande Heerlijckheydt vanden voorseyden Heer / soo
soude hy daer van mogen protesteren / appelleren / ende dies aengaende sijn re-
quest over-geven.

16 In materie van Reformatie ofte appel / doet den Executeur sijn citatie/ of
sijn commissie inde Raedt-huysen of Vierscharen / aen den persoon van den
Maender-heere/ Magistraten/ Schepenen/of die Rechters/van welckers sen-
tentie geappelleert werdt/ om datse haer ghewesen sententie moeten sustineren/
ende daer naer doet hy de selve inthimatie oock aen den persoon ofte aen 'thuys
van den genen tot wiens voordeel 't vonnisse gewesen is.

17 Ingheballe autem den Executeur sulcke Bailliuwen / Magistraten/ Man-
nen / ofte andere Rechters niet vergadert en kan vinden / noch de selve in hare
Vierscharen niet en kan doen vergaderen / soo mach den Executeur de selve
daghvaerden/ of voor't Raedt-huys / of particulierlijck op de straten/ of in an-
dere plaetsen daer hyse/ 't zy verscheyden/of twee/of drie met malkanderen kan
vinden/ by namen ende toe-namen.

18 In Vranckrijck ist gebruyckelijck / volgens de costuyme van eenighe plaet-
sen/ dat den Executeur in materie van appel den Rechter selfs/namentlijck den
Borgermeester daghvaert/ ende daer naer van die citatie / party of partyen in-
sinueert. In Landen autem ende plaetsen daer men naer beschreven Rechten
procedeert/daghvaert den Executeur voor eerst de partye selfs/ende inthimeert
daer naer de Rechters van die citatie. De oorsaeck hier af is/ dat de Rechters
hare gewesene sententien/volgens de aengenomene costuymen des Lands moe-
ten verifieren / approberen ende sustineren / op perijckel van seeckere boeten
ende amende daer toe gestelt. Maer hare sententie diese naer beschreven Rech-
ten gewesen hebben/ en zijnse niet ghehouden alsoo te sustineren. Moet daerom
alsulcken citatie van appellatie aen partyen geschieden / op wiens perijckel als-
dan de appellatie tot reformatie geinstitueert werdt.

19 Wt de citatie van Magistraten blijckt/ hoe men een Convent/of diergelijcke
Societeyt moet daghvaerden/ waer toe dient gheweten / dat 't Convent werdt
gedagh-

ghedaghvaert voor de persoonen vande Convents Heeren/wanneerse in't Convent vergadert/ ende by een zijn.
Op de selve manier werden oock de Religieusen/ Abten / ende Kloosters gedaghvaert/ wanneerse den Executeur by malkander vergadert vint. Ofte soo daghvaert oock den Bode / ist mogelijck / 't geheele Convent by een vergadert zijnde. Of daghvaert elcks in't particulier/ niet particulierlijck 't meeste deel/ maer nochtans niet als particuliere persoonen / als namentlijck Jan / of Pieter/ Ec. maer als deelen ende leeden van't Convent met de anderen 't gheheele Convent uyt-maeckende / c. Bonæ de extra de elect. Want soo soodanigen citatie anders geschiede/ soo en soudese van gheender waerden zijn. 20
Want 't geen-men een Convent ofte eenige menichte t'samen moet doen/ en moet men niet aen elck in't particulier/ maer 't geheele Convent / of de geheele menichte t'samen doen/ 't zy dan datse by een zijn/ of verscheyden / wel niet per se/ maer als leeden van een vereenichde menichte / uti copiosè meminit Specula. lib. 2. par. 1. titulo de Citatione. Of soo den Executeur 't Convent soo particulierlijck niet daghvaerden wil/ ende de selve niet en kan vergaderen/soo sal hyse doen by een komen op't luyden van een klockskken. 21
Doch ingheballe de Broeders oock op dese manier in haer Convent niet en willen by een komen / soo sal den Executeur sijne Citatie doen aenden Abt/ Overste/ Prieur/ of Deken/ Abdisse ofte Prioresse / waer hyse oock vindt / 't zy inde Kerck/ 't zy in haer Kamer/ of Celleken / maer sal dat stillekens ende eerlijck doen / met respect van persoonen ende plaetsen. Ende soo werdense elcks in't bysonder ghedaghvaert / niet als particulieren/ maer als leden daer't heele Convent uyt bestaet : want ingevalle hyse niet en daghvaerde als leden van't Convent/ soo en soude de citatie (gelijck ick ghesepdt hebbe) van geender waerde zijn : want saecke van't Convent / en is der particulieren saecke niet / ende ter contrarie/ ut in d.c. Bonæ, extra de electio. 22
Gemeenschappen/ particuliere Societeyten/ ende Mede-maets werden gedaghvaert voor de persoonen vande Regeerders. 23
De citatie van een gheheele Stadt ('t welck selden gheschiedt) werdt gedirigeert aenden persoon vanden Schout/ Oversten ende Magistraten vande selve Stadt. 24
De citatie van een Wees-kint geschiet aen de persoonen van de Mombers. 25
Soo ooch/ indien men malle/ dulle / stommen / of op-snappers wil daghvaerden/ moet men 't selve doen aen de persoonen van hare Vooghden/ ende soo van andere diergelijcke.
Vorder in materie van reductie/ tot goed-vinding van goede Mannen/ werd die gedaghvaert/ tot wiens voordeel de arbitrale sententie gewesen is/ ende men intimeert de Arbiters vande citatie / maer daer en volcht geen executie op/ om dat Arbiters gheen ordinare Rechters en zijn / ende daerom en zynse niet gehouden haer uyt-spraeck te sustineren. 26
In materie autem van nieuwigheydt daghvaert men twee-mael/ eens voor de executie omme te compareren ter plaetse contentieus / ende eens naer de executie / omme te komen antwoorden / ende procederen op de oppositie ende de oorsaeck van dien / ende tot confirmatie vande defaulten by den Executeur gegeven inde selve plaets daer't default gevallen is. Ende op dat alle dese dingen te klaerder soude mogen verstaen werden/ sal ick hier by stellen de manier ende 27
stijl

stijl van complaincten in materie van nieuwigheydt ter executie te stellen / tc instructie van jonge Deurwaerders.

28 Wt het gheen wy geseydt hebben / werdt genomen een onderschept tussche daghvaerden ende inthimeren/ te weten/ dat citatie simpelijck ghescheidt / end inthimatie onder conditie / namentlijck voor soo veel den Eysscher denckt da het hem vorderlijck is/ ende voor soo veel hy meent dat hy daer uyt eenige scha de sal consequeren.

CAP. LX.

Van een competenten dach.

't Begrijp.

1 Den Citateur moet partyen een seeckeren ende competenten dach stellen.

Den competenten dach is:
2 In ghemeene saecken den sevenden dach.
3 In complaincte zyn't drie dagen ter plaetse contentieus.
4 In complaincte op oppositie zijnt seven of veerthien dagen.
5 In reele materien voor den Rechter zijn't veerthien dagen.
6 In personele actie zijn't vyf of ses dagen.

Citatie:
7 gheleydt op gheen Recht-dach.
8 gheleydt op een Kerck Heylige-dach.
Is van geender waerden.

9 Die civilijck ende niet peremptoire gedachvaert is, mach de derde citatie verwachten.

10 Faulte inde citatie begaen, werdt gepurgeert door d'ignorantie vanden Comparant.

11 Den Rechter mach al te langen termijn, verkorten.

12 Vande kortheyt of lanckheyt vanden tijdt mach partye appelleren.

1 Op dat dan de nieuwe Deurwaerders te seeckerder hare executien volbrenghen / soo moeten sy dit te voren weten / dat in alle citatien de Executeurs ghehouden zijn partyen een seeckeren competenten dach te assigneren/ 't zy dan kort/ of lang/ naer de exigentie vande saeck/ de qualiteyt vande gerequireerde persoon/ ende dat de plaets verre gelegen is.

2 Naer den stijl van Vlaenderen / is den competenten dach een termijn van seven dagen in gemeene saecken/ maer den ordinairen dach is den veerthienden.

3 In materie van complaincte / zijn drie competente dagen omme te compareren ter plaetse contentieus/ gelijck geseyt is.

4 Maer op oppositien moeten seven / of veerthien dagen geassigneert werden naer de distantie vande plaets.

5 In materie reel zijn veerthien daghen ghestelt / om voor de Magistraet ofte Wet te compareren.

6 In personele actien vijf daghen / of meer / of minder/ naer de costuyme van elcke plaetse.

7 Ingevalle den Executeur een dach omme te compareren leydt / op gheenen Recht-dach/ dat is / alsmen gheen Recht en doet/ soo is de citatie van onwaerden/

den / naer den stijl van sommighe Vierscharen / ende oock naer Rechten / ende dan mach den Comparant eysschen oorlof van die Vierschare / met de kosten. Maer naer den stijl vanden Raedt van Vlaenderen / als oock vanden Hoogen Raedt / soo continueert dien dach hem selven tot den eersten Recht-dagh toe/ soo dat/ ingevalle den Recht-dagh op een onbehoorlijcke tijdt geleydt is/ soo sal het zyn op den eerst-volgenden behoorlijcken dach. Doch al hadde den Executeur sonder eenige assignatie van dach gedachvaert / soo is nochtans naer sommigher opinie de citatie goedt ende van waerden / dewijl verstaen werdt / dat den Gerequireerden moet compareren soo haest als hy kan. Maer die citatie en is niet goedt om partyen by contumatie te versteecken/ ofte te condemneren.

Citatien ghedaen op Kercks-Heylige-dagen / en zijn van geender waerden/ 8
l.1. D.de fer. & l.Finali.C. eo. tit. & c. Finali eo. titu. & ibi. Ioan. And. & Panor. Ita est sententia Oldradi, quam sequitur Bart. in l. Prima. §. nunciatio. D. de oper. no. nunciat. Maer citatie die op particuliere Heylighe dagen / niet vande universele Kercke/ maer van eenige Oversten van Steden / om seeckere nootsaeckelijckheden in-gestelt/ als ten tijde van pest/ hongers-noot/onvruchtbaerheyt/ oorlogh/tempeesten/&c. gedaen zijn/ zijn goedt ende van waerden.

Indien den Executeur yemandt civilijck/ ende niet peremptorie/ heeft ghe- 9
daghvaert/ omme te compareren binnen twee/ of drie dagen/ den Gerequireerde en is niet ghehouden met de tweede citatie te komen / maer mach de derde verwachten / die geheel syne is. Want den laetsten dach inde citatie uyt-ghedruckt/ werdt voor delay ghehouden / l. Eum qui kalendis. D. de verbo. obligat. Want hoe wel men moet appelleren binnen thien daghen / den laetsten werdt nochtans daer inne begrepen/ ut notatur. 2.q.6. quasi per totum.

Ende hier moet men weten / dat faulten in de citatien begaen / gepurgeert 10
werden als den Gedaeghden compareert/ende de selve faulten niet en weet/ofte ten minsten in Iudicio daer niet over en klaegt/ eer hy yets begint te antwoorden.

Heeft den Executeur den dagh te langh ghestelt/ ende dat partyen daer over 11
klagen/ mach den Rechter/ om redenen/ dien verkorten.

Maer van sulcke verkorte dagen mach den Gedaeghden appelleren van al te 12
langen termijn/ als hy door de lanckheydt vanden termijn eenige schade soude konnen lijden.

CAP. LXI.

Wanneer den Executeur ophoudt vande Citatie.

't Begrijp.

1 Executie en geschiet niet voor de oppositie, of contradictie.
2 In saecke van profijtich default, werdt de gehoorsamende partye ghedaghvaert ter plaetse vande Vierschaer.

Com-

3 Verjaert zijn.
4 Commissien werden niet ter executie gestelt alsse { Voor de doodt van partyen niet geexecuteert.
5 't Relief uytgestelt is naer de derde Maendt.
6 Citatie is onnoodich als partye van't selfs wil compareren.
7 Citatie is onnoodich als partye eerst in Iudicio is geweest.
8 Die ongedaghvaert in Iudicio is, mach dach van beraedt versoecken.
9 Partye niet gedaghvaert zijnde, en hoeft niet te compareren.

1 IN Mandementen van 't Hoff te executeren / en daghvaert den Deurwaer der/ die de executie doet/ partyen niet ter plaetse contentieus/ ofte te Hoo indien partye de citatie prevenieert/ ende verklaert te willen obedieren/ se gende dat hy hem niet en opposeert / niet teghen en seydt / niet en ontken noch niet en weygert te obedieren/ maer dat hy ilico de bevelen van den Exec teur wil ghehoorsamen / want dan houdt hy op van dachvaerden/ ende stelt d obedientie op den ruch van sijn relatie/ ende werdt den Bode daer inne geloof

2 In saecken nochtans daer defaulten de saecke profijtelijck soude zyn/ plege sommige Executeurs partyen te daghvaerden / tot meerder seeckerheyd om d obedientie in Judicio te verklaren/ tot kosten vanden Impetrant.

3 De Deurwaerders / ofte Executeurs en stellen / noch en mogen niet ter ex ecutie stellen eenighe verjaerde commissien / ofte citatien / om dat alle commis sien binnen 's Jaers niet geexecuteert/ nul/ ende van gheender waerden zijn.

4 Soo is oock nul ende te niet die commissie die yemandt vanden Prins ver kreghen heeft / als de partye diemen moet executeren voor de executie sterft Mach daerom oock den Executeur dié / niet teghens den dooden executeren Maer hier moet men noteren dat alle Apostillen niet langer als een Jaer duy ren/ juxta Theoricam.c. Plerumque,extra, de rescript.& contra Theoricam.l.Falso.C. de divers. rescript.

5 Reliefven in cas d'appel en werden oock niet ter executie gestelt/wanneerder drie Maenden verloopen zijn naer den dach van't relief / gelijck oock commissien in cas van reformatie/ alsser een Jaer verloopen is / niet geexecuteert mogen werden/ om dat hare kracht met de voorseyde tijdt uyt-loopt.

6 Oft ghebeurde dat yemandt uyt hem selven in Judicio compareerde / ofte wilde compareren/ soo en souder gheen citatie van nooden zijn/ om dat de comparitie ende presentie vanden Gerequireerden/ is de oorsaeck waeromme de citatie geschiet / namentlijck de comparitie selfs. Want de citatie is oorsaeck vande comparitie/ ende de comparitie 't effect vande citatie/ sicuti tenent Bald. & Angel. in l. Prima ff. de in jus vocand.

7 Daer zijn nochtans saecken inde welcken yemant sijn partye dringen mach/ sich te presenteren sonder citatie / namentlijck als hy hem vindt/ in/ ofte by de Vierschaer/ ende als de saecke dan soodanich is/ datse haestich is / of datse verseeckerheydt vereyscht/ namentlijck indiense crime / injurie / arrest van goederen die bederven konnen / detentie van persoonen / of misslach in officie / ende diergelijcke meer concerneert/ argum. c. Abbatem extra de rescriptis.

8 Maer ingevalle die partye / soo buyten gissingh / ende onverdacht gedwongen / seydt noch niet gereet te zijn omme te antwoorden / ende dat hy dagh van beraedt versoeckt / soo ist behoorlijck dat hem seeckeren dach van beraedt gegeven werdt/ ut d. in l. Prima ff. de in jus vocand.

In

In alle andere saecken autem en is partye niet ghehouden te compareren 9
ongedaghvaert/ maer heeft recht om sich op sijn huys te beroepen/ ende te seggen dat hem geen dach/ noch termijn van comparitie geassigneert en is/ c. Exposuit, extra de dilationibus l. 2. ff. de judi. c. Finali, extra de for. competent. ende sich op sijn huys beroepen / is allegeren / ende segghen datmen te dier plaetse/ ende daermen geconvenieert werdt / niet ghehouden is proces aen te nemen/ maer datmen moet gerenvoyeert werden ter plaetse daermen sijn woon-stede heeft/ ut habetur in d.c. Exposuit, extra de dilationibus.

CAP. LXII.

Van voorgaende informatie.

't Begrijp.

1 Den Executeur en mach sijn commissie niet executeren sonder voorgaende informatie.

2 Den Executeur moet beyde sijn informatie ende executie terstont te Hove seynden.

3 Tot præparatoire informatie, ende Eedt van Getuygen, en behoeft partyen niet geroepen te werden.

4 Tot informatie by de welcke men procedeert tot condemnatie, moet partye geroepen werden.

Als 't Mandement beswaert is met 't articul van bewijs te moeten 1
doen / soo en mach den Executeur dat Mandement niet ter executie stellen/ noch eenige bevelen ofte citatien doen sonder behoorlijcke voorgaende informatie / ende sonder dat hem door sulcken informatie van 't ghene gepremitteert is / de waerheydt blijckt / want dan mach hy eerst sijne commissie met citatie executeren.

Ende moet sijn ghehouden informatie ende gedane executie te ghelijck over- 2
seynden aen 't Hoff wel gezegelt (als dat behoort) binnen sulcken tijdt dat noch partyen/ noch de Justitie/ met sijn onachtsaemheydt ende negligentie/ eenighe schade oft interest krijghen. Ende sulcken informatie (indiender eenige is) en mach hy niet langh by hem houden / maer moetse dadelijck brengen in handen vanden Griffier / dat hy in tijdts zy op sulcken ghestelden dach als de saecke moet dienen.

Maer hier moet men weten/ om voorgaende informatie te hebben / dat par- 3
tye niet en moet gedaghvaert werden om sulcke informatie te sien gheschieden/ of om Getuygen te sien sweeren / om de stijl ende generalen regel is / dat in alle Inquisitie die den Rechter doet / ofte doet doen ex officio, niet noodich en is datmen partye roept.

Dat is oock de usantie ende 't ghebruyck/ dewijl inde voorgaende citatie niet 4
geprocedeert en werdt als tot ondersoeck vande waerheydt / maer inde volgende informatien/ daer by men procedeert tot condemnatie/ ist noodich dat partye geroepen werdt/ l. Si quando. C. de testibus.

CAP. LXIII.

Van Relatien.

't Begrijp.

1 De relatie van sijn commissie moet men met opene woorden pronuncieren.
2 Men moet partye, als hy't versoeckt, copye geven vande geschreven commissie.
3 Als de relatie gedaen is, moet den Executeur al de dagen van sijn executie aenteeckenen.
4 De relatie vande informatie moet specialijck aengeteeckent zyn.
5 't Komt den Executeur toe suffisante Borge te nemen.
6 't Komt den Executeur toe de namen ende toe-namen vande Gedaechdens in sijn gedane relatie te exprimeren.
7 Die ghedaghvaert werdt tot eenighe acte niet conform met de citatie, werdt gehouden voor niet ghedaghvaert.

1 DEn Executeur en moet sijne commissie niet schriftelijck exhiberen/ maer met opene woorden pronuncieren / ende verhalen/ of (om soo te spreecken) relaes doen van sulcke commissien/relatien ende executien: in civile saecken is hy gehouden copye te geven / maer niet eer als sijn executie volvoert ende t'eenemael volbracht is / ende en mach die daer toe versocht zijnde/ gheensins weygheren / alsmen hem maer wil gheven 't salaris dat daer toe ghestelt ende geordonneert is/ 't welck hy dan oock mach nemen.
2 Den Executeur is oock ghehouden / naer ghedane relaxatie van sijne commissie/ neerstelijck / gerechtelijck / ende distinctelijck te schrijven op den rugghe van sijne commissie / ofte ander papier daer aen ghehecht / alle de dagen die hy aende executie van sijn commissie te kost geleydt heeft.
3 Te weten / in't gins gaen / weder-keeren / yets te doen / ende oock in't aenteeckenen vande plaets daer hy van daen ghescheyden is / om sijn executie te doen/ ende de plaets daer hy weder gekeert is/ naer dat hy sijn executie ghedaen had. Want dat moet hy doen / om dat de taxatie van sijn salaris te billicker/ beter / ende redelijcker soude moghen geschieden : is oock gehouden een cedulle over te leveren van alle de kosten / op dat partye noch in meer / noch in minder kosten getaxeert werde/ als behoorlijck is.
4 Ende soo wanneer des Executeurs commissie beswaert is tot preuve/is sijn ampt/ naer de informatie/ niet simpelijck / maer naerstelijck te verhalen / ende te narreren/ hoe hem daer van gebleken is/ ofte is geweest door brieven/instrumenten/ ofte eenighe andere munimenten/ ofte opene getuygenisse / ende moet dese sijne kennisse voegen by de brieven van sijn relatie.
5 Moet oock den Executeur expresselijck verhalen de borch-tocht/of cautie die hy verkreghen heeft omme den Persoon te relaxeren/of sijn handen van't goedt te houden / ende de selve met goede declaratie specificeren / ende affirmeren dat die Borghen suffisant zijn om te betalen / 't welck soo hy niet en dede / soude de gene dieder schade en interest deur gheleden hadde/ de selve schade vanden Executeur

ecuteur met goedt recht mogen weder af eyssechen / volgens d'institutie vanden Hertogh Philips / van't Jaer duysent vier hondert drie ende tsestich.

Den Executeur is oock geobligeert specialijck in sijn relatie te stellen de na- 6
men/ toe-namen/ ende qualiteyten vanden ghenen die hy ghedaghvaert heeft/ namentlijck oft Magistraten/ Raedts-heeren/ Schepenen/ Collegien/ Erfge- namen/ Voochden/ of Curateurs/ Have-meesters / Stadts-werck-meesters/ Diaconen / Gasthuys-meesters / of diergelijcken zijn. Ende ten is hier niet ghenoech / dat hy seyt/ ick heb Schepenen van Brugghe / van Yperen/of van Ghendt gedaghvaert / of ick heb 't Convent van S. Donatiaen van Brugge/ of de Erfgenamen van Jan Damhouder gedaghvaert. Maer hy moet met name ende uytdruckelijck seggen : Ick hebbe gedaghvaert Jan/ ofte Pieter de Smet / Burgermeester vande Stadt van Brugge / ende sijn mede-raden ende consoorten oock vermaent/&c. Soo klaerlijck / ende met name moet oock de citatie geschieden / op dat daer geen obscuriteyt uyt en ontstae/ l. Aut qui aliter, in principio ff. Quod vi aut clam. Welcke wet Bartolus seyt / datmen met gou- de letteren behoort te schrijven/ meest tot desen effecte.

Als yemandt gedaghvaert werdt tot eenige acte/ als in die acte anders ghe- 7
handelt werdt/ of in qualiteyt/ of in substantie/ als inde citatie geseyt was/ soo is die citatie van onwaerden / ende de acte werdt ghehouden gedaen te zijn/ als of partye niet ghedaghvaert en ware / Speculator expressè ponit formam instru- menti , de isto , in titu. Citatio qualiter sit per literas facta vel facienda , dien ghy t'uwen ghemacke moecht consuleren.

CAP. LXIV.

Van Reele Citatie, dat is, gevankenisse.

't Begrijp.

1 Ten is den Officier niet geoorloft t'allen tyden elck een te vanghen.

2 In executie van Civile capture moetmen vier dinghen noteren
- de schult van dien dien men wil arresteren.
- de qualiteyt vande persoon.
- 't Ampt vanden Executeur.
- de plaets.

3 De schult moet seecker ende liquid zyn.

4 Wat qualiteyten van persoonen datmen in Civil arrest moet observeren.

Civilijck, en mogen, noch ghevangen, noch arresteert werden
- 5 Weezen, Opsnappers, Kinderen des Huysgesins.
- 6 Doctoren, Medicijnen, Professooren.
- 7 Niemandt uyt saecke van rauwe schult.
- 8 Die machtich zyn te betalen.
- 9 Den Borch voor den principael.
- 10 Een eerlijcke ende gehoude Vrouw.
- 11 Nochtans om schuldt van't Fiscus, &c.
- 12 Voochdye van Weezen, &c. machmen vangen.
- 13 Een gehoude Vrouw, hoe welse oneerlijck is.

Civilijck mach gevangen werden
- 14 Een oneerlijcke ghehoude Vrouw, die van haer Man is, om weder tot haer Man ghebracht te werden, ende niet tot het Vangen-huys.
- 15 Alle oneerlijcke Vrouwen ende Hoeren.

16 Civilijck werden (inde Steden van Vlaenderen) gearresteert, of de persoonen, of de goederen.

17 Inden Raedt van Vlaenderen werden gheen persoonen ghearresteert, ten zy datse
- Insuffisant zijn.
- Of,
- Suspect van wech te loopen.

Den Officier die executeert, moet eer hy vangt, seker zyn van ses dingen
- 18 Of de schuldt seecker is daer hy yemandt om vangt.
- 19 Of den Debiteur suspect is van wech te loopen.
- 20 Of de suspicie onlangs opgekomen is.
- 21 Of den Debiteur geen onroerende goederen in Vlaenderen en heeft.
- 22 Of den suspecten van wech te loopen, naer't Contract, uyt Vlaenderen vertreckt.
- 23 Of hy ten tijde dat hy de schult maeckte, arm was, ofte solvent.

24 Den Crediteur mach sijn ghevanghen Debiteur tot de betalinge, ofte cessie van goederen toe, in de gevanckenis houden.

25 Die den Officier den Ghevang hen ontweldicht
26 Den Executeur die den Ghevanghen gheveynsdelijck laet loopen
moet responderen voor de schult vanden selven.

27 Een Crediteur mach ſijnen vlulchtenden Schuldenaer vangen.
28 Niemandt mach uyt ſaecke van ſchult, uyt ſijn Huys, of uyt een gewyde plae
getrocken werden.
29 Schuldenaers van Princen, Republijcquen, ende Bancqueroutiers en moghe
nergens vry zyn.

TE deſer plaetſe moet men van't ghevanghen nemen/ premitteren end
noteren.
1 Dattet een Officier niet altijdt gheoorloft en is/ alle perſoonen te
wil ende verſoeck van partyen te vanghen/ of te arreſteren/ ende doo
ſulcken gevanckenis/ ofte arreſt/ alle eerlijcke luyden (gelijck geſchiet) infaen
te maecken.
2 Maer eer hy vangt/ of arreſteert/ moet hy onder vele/ voornemelijck vier
dinghen obſerveren/ te weten/ de ſchuldt/ de qualiteyt vande perſoon diemen
wil vangen/ ſijn ampt/ ende de plaets.
3 Waer toe men moet weten/ eerſt vande ſchult/ te weten/ dat den Officier die
verſocht werdt om de executie van gheldt-ſchult te doen/ eerſt ende alvooren
moet verſeeckert zijn vande ſchuldt/ namentlijck/ dat die ſchuldt klaer/ liquid/
ende buyten alle twijffel is.
4 Ten tweeden/ noopende de qualiteyt vande perſoon/ zijn veel dinghen te con=
ſidereren/ te weten/ oft een Man is/ of een Vrouw. Iſt een Man/ of hy in ſtaet
is/ of hy rijck/ arm/ ſijn eygen Voocht/ onder anderer voochdye/ een vreemde=
lingh/ een Inwoonder/ een Borgher/ een ghevluchte/ of een die ſuſpect van te
vluchten is. Iſt een Vrouw/ offe eerlijck/ of oneerlijck/ ghehouwt/ of onghe=
houwt is/ &c. In welcke qualiteyt van perſoonen men dat moet obſerveren/
dat Weeſkens ende Deurbrenghers niet gebangen mogen werden.
5 Kinderen des Huyſgheſins en mogen oock niet ghevanghen werden/ ten zy
datſe tot mannelijcken ouderdom gekomen zijn/ ende datſe ceſſie van goed mo=
ghen doen: want alſdan (hoe-welſe in haer Vaders macht zijn) mogenſe ghe=
vanghen werden/ l. Cum & Filii familias. C. Qui bon. cede. poſſunt. Deſe mo=
gen/ ende gevangen/ ende inden Kercker ghelevdt werden.
6 Doctooren/ Medicijnen ende Profeſſooren/ en moghen naer Rechten/ om
geen Civile/ of geldt-ſchuldt gevangen werden. Doch ick meen dat deſe Rech=
ten niet onderhouden werden/ maer datſe doorgaens door coſtuymen geaboleert
zijn.
7 Niemandt en mach oock om rauwe onverwonnen/ ende (om ſoo te ſeggen)
ongejuſtificeerde ſchuldt/ gevangen/ ende gekerckert werden/ maer alleen naer
dat vonniſſe is ghewesen/ ofte den tijdt vande obligatie om is/ alſſer eenighe
rechtelijcke obligatie voor-gegaen is/ ofte eenich ſchrift van gelijcke kracht/ als
gerechtelijck met de handt van dien men wil vangen onderteeckent/ ende con=
form Iudiciele acte/ voornemelijck alſt een Mede-borger ofte Inwoonder is:
want mette buyten Luyden gaet'et anders toe/ gelijck wy hier naer ſullen ſeg=
gen/ l. Conſentaneum. C. Quomodo & quando judex.
8 Niemandt oock die machtich is te betalen/ ende ſoodanich dat hy ſuffiſante
cautie kan ſtellen/ ende die offereert/ en mach ghevangen/ of ghekerckert wer=
den/ Teſte Iaſone in §. Si quis in fraudem, inſtitut. de actionibus. Ten waer't een
vreemdelingh waer die geen macht en had/ of een Inwoonder die ſuſpect waer
vande

vande vlucht/ in welcken ghevalle sy sullen mogen gevangen werden/ tot datse suffisante cautie gestelt sullen hebben. Vorders/ingevalle hy inde selve Jurisdictie veel roerende/ ende onroerende goederen had/ en soude men hem niet eerst mogen vangen/maer soude eerst apprehensie/ ende verkooping van sijne goederen moeten geschieden/ eer men soude konnen komen tot vangen ende spannen van sijn persoon/ Teste Barto. in l.3.§.Tutores numero 3.ff.de suspect. Tutoribus.

9 Gheen Borch en mach oock gevangen/geexecuteert/ofte geconvenieert werden/ ten zy eerst den principalen insuffisant gemaeckt zy/ Iuxta vulgatam & omnibus notam Autenticam. Præsente. C. de fidejussoribus.

Item ten ware de selve hem ghestelt had als borch ende principael / in welcken gevalle hy oock als principael soude mogen ghevangen werden / soo hy een vreemdelingh/ ende arm waer / oft een Inwoonder die suspect waer van wech te loopen / 't welck men hier niet te vergheefs by en moet voegen : want inghevalle sy beyde/de borch/ ende den principael/vreemdelingen zijn/ende machtich/ soo soude sijn goederen mogen gearresteert werden tot dat hy cautie gestelt soude hebben / indien't een Inwoonder waer / vroom / ende niet suspect van wech loopen/ soo soude men sijn persoon moeten convenieren / ende niet vanghen als naer de sententie/ gelijck geseyt is.

10 Een eerlijcke Vrouwe en mach oock om geen civile/of gheldt-schult gekerckert werden/ al waerse oock groot/ende datse geen goed en had/maer men moet yemant in haer goedt setten/ ut in Autentica. Hodie novo jure. C. de custod. reor. qui est textus formalis, & ibi Bald. & hæc eadem Autentica ponitur in titulo de offic. diverso. judic. C. Et in Autentico. ut nulli judicium. §. Necessarium.colla.9. constitu.9. undè dictæ Autenticæ depromptæ sunt. Daer den text seyt : Huyden/ nae nieuwe Rechten/ en laten wy niet toe/ dat eenighe Vrouwe om gheldt/ den Fisque toe-behoorende/ ofte om particuliere saecken / ofte oock om eenighe crimen/ inden Kercker ghebracht/ ghesloten/ ofte bewaert werde.

11 Maer indiense om fiscale/ ofte particuliere schult ghesmeten werdt van haer Man/ ofte yemandt anders/laetse wettelijck antwoorden.

12 Doch soose niet en wil antwoorden/ ende haer proces vervolgen/ soo salmen tot wettelijcke executie procederen op hare goederen. Ingevalle oock een eerlijcke Vrouw de voochdye aenghenomen had van hare Kinderen/ ende verbonden was voor de administratie vander selviger tutele / ende in't aennemen vande voochdye/ gerenunciert hadde alle privilegien/ exceptien/ ende rechten t'haren voordeel ghestatueert / ut l. Si quis in conscribendo. C. de pact. & l. Si quis in conscribendo C.de Episc.& cleri. quæ leges verbotenus eædem sunt. Seeckerlijck in sulcken/ of diergheliјcken gevalle / mach sy ghevangen ende gekerckert werden/ om hare Weeskens te voldoen/ uti notat Barto. in Autentica. Matri & aviæ C. quando mulier tutel. offic. fungat. & in l. Si quis sub conditione, & ibi etiam Barto. ff. de Testamenta. tutel.

13 Maer 't geen wy geseydt hebben van eerlijcke Vrouwen niet te vangen/heeft oock plaets in oneerlijcke die ghehouwt zijn. Want al waert dat eenige ghehouwde Vrouw oneerlijck leefde / soo werdtse nochtans / ter eeren van't houwelijck/ voor eerlijck gehouden/ ende en mach daerom niet gekerckert werden/ ut nota. voluit Ioan. And. in titu. de injur. in princip. in Addit. Specul. Arg. l. Si uxor. in §. Divus. ff. Ad l. Iul.de adult. notat. Rom. in l. Si verò §. de viro. in 2. fallentia. ff. Solut. matrimo. Alexan. in d.l. Plærique ff. de in jus vocando.

14 Maer dese reden van vryheyt en militeert niet als de Vrouw soo libidine
is/ende soo stout en quaedt / datse haer Man verlaet/ ende niet weer by hem
wil komen : want in sulcken gevalle machse ghevangen/ ende upten huyse gh
trocken werden/ niet om gekerckert/maer om op soodanigen manier wedero
by haer Man geleydt te werden / ut notabiliter tradit Abb. post Cardi. in c. lit
ras colum. fi. extr. de restit. spolia. Van dese ende diergelijcke spreeckt D. Ph
lippus Decius oock in l. sive regula. Fœminæ, in sua lectura super titulo.ff. de regu
jur. Ende dan mach de Man / om de schulden van sijn weder inghenomer
Vrouw/ geconvenieert werden.

15 Ongetroude Hoeren autem/ende die gheen Man en hebben/maer libidineu
ende infaem zijn / moghen / om civile schult/inden Kercker ghebracht ende be
waert werden/ ut notat. Aug. post Pet. in l. Quoniam. C. de Custod.reor. & iden
not. Bald. in l. Consentaneum col. Fin. C. quomodo & quando judex. allega. tex
in argu. in §. Finali. in Autentico de Restitut. Ghelijck oock eene die baert inde
elfde Maendt naer de doodt van haer Man/ His servit ratio legis C. Ad l. Iul. de
adult.

16 Maer ten regarde van 't gheen wy tot noch toe ghesepdt hebben van't recht van vangen ende arresteren/ staet elck een te noteren / datmen volghens 't recht ende aenghenomen kostuymen van Vlaenderen / voornementlijck in Steden van arrest/procedeert teghen vreemdelinghen by arrest / ende niet tegen de persoonen van Borghers/ ofte hare goederen/ die den Eysscher in die Stadt soude moghen vinden. Ende op dese manier bereydt den Eysscher den wech ende inganck tot de Justitie / houdende den persoon / ofte sijne goederen / ghearresteert / tot dat hy cautie ghestelt heeft / de Iudicio sisti , ende 't ghewijsde te voldoen.

17 Doch inden Raedt van Vlaenderen en procedeertmen niet meer by arrest/ als alleen in een cas/ namentlijck als partye suspect is van wech te loopen/ende gans gheen onroerent goedt in Vlaenderen en besit. Want in sulcken gevalle alleen / werdender commissien geexpedieert / om yemants persoon te vangen/ ofte te arresteren / tot dat hy cautie gestelt heeft de Iudicio sisti , ende 't gewijsde te betalen.

18 Voor soo veel autem 't ampt vanden Executeur belanght (hoe wel hy alles 't gheen voorseydt is / moet weten) soo zijnder nochtans ses dinghen/ die hy in desen gevalle moet hebben/ eer hy yemandt vangt. Ten eersten (gelijck gheseyt is) seeckerheyt vande schult/ te weten/ dat hem voor de apprehensie vande schult blijcke/ ende dat hem constere dat de schult seecker ende liquid is/daer hy yemandt om soude apprehenderen.

19 Ten tweeden moet hem blijcken / dat den Debiteur suspect is van wech te loopen/ daer hy ten minsten twee Getuyghen toe moet hebben / om dat door de apprehensie den persoon dickmael sijn goede naem ende faem verliest / die by gheen gheldt en is te vergheleijcken / ende souden derhalven eenighen liever veel gheldts verliesen / als haer naem ende faem. Ende seeckerlijck men behoordt niemandt lichtvaerdelijck / uyt saecke van gheldt/ infamie / die de apprehensie vergeselschapt/aen te doen/ Teste Iacob. Buttiga. & Bald. & Bartol. in d.l. Consentaneum C. quomodo & quando judex.

20 Ten derden moet hy weten / dat die suspicie van Bancqueroet-spelen / of vluchten / nieuwelijcks op ghekomen zy / te weten / naer de schult / ofte om de

schult:

schult: want ingevalle hy ten tijde vande schuldt/ ofte voor de schult / al suspect ware geweest/ soo en soude de suspicie niet te achten zijn / nochte in consideratie komen/ Istud tamen limitat notabiliter. Paul. de cast. In l. Eum. §. Primo. ff. Solv. matrimonio.

Ten vierden moet den Executeur verseeckert zijn / dat den Debiteur gheene onroerende goederen in Vlaenderen en heeft/ ofte possideert. 21

Ten vijfden moet hy te vooren weten / dat den Debiteur te dier tijdt een vreemdeling is/ ende daerom suspect van wech loopen: dat hy naer't Contract is gaen woonen in een ander Landt/buyten den gerichs-dwang vanden Raedt van Vlaenderen. 22

Ten sesten moet hy kennisse hebben / dat den Debiteur / ten tijde dat hy de schult maeckte/ suffisant was/ ende dat hy nu eerst verarmt is: want ingevalle hy soo arm was doen hy de schult maeckte / als hy nu is / soo soude de suspicie van wech te loopen / van gheender waerde zijn / ende in gheen consideratie komen/ Dic. igitur de istis ut habetur apud Angel. de Aret. in Repetitione. l. Nemo carcerem. C. de exacto. tribu. lib. 10. 23

Indien eenigh Crediteur/ volghens de voorseyde manieren/sijnen Debiteur inden Kercker gevangen houdt / die mach sijnen gevangen Debiteur soo lange gekerckert houden voor civile schuldt/ tot dat hy hem voldoet/ sterft/ ofte cessie doet van sijne goederen/ l. Prima. C. Qui bonis cedere possunt. ende dat tot kosten vanden Crediteur / als den Debiteur niet en heeft waer van hem te voeden/ ende te onderhouden. Maer of dese hardigheydt een Christen Mensch betaemt / bewijst het Evangelij / ende de Christelijcke liefde / die ons de Heere Christus soo dickmael / ende naerstich over al recommandeert: Maer dat is naer Goddelijck Recht. 24

So wie autem den Executeur eenen civilijck gevangenen ontweldigt/ mach ghevangen werden om de selve schult daer den Debiteur om ghevangen was/ niet anders als of het sijn borge waer. 25

Van ghelijcken mach oock den Executeur selfs ghevangen werden / soo hy sijn ghevangen/ dien hy in handen heeft ende machtich is/ geveynsdelijck/ looslijck / ofte om-ghekocht laet loopen: want daer door werdt hy schuldich aende schult vanden gevangen. 't Selve moet men oock seggen vanden Sipier / die den gevangen laet uyt loopen. 26

Voorders moetmen te deser plaetse noteren / ofte liever repeteren 't gheen wy boven in't veerthiende Capittel ghesepdt hebben / te weten / dat den Crediteur somwijlen selfs vangen mach. Want inghevalle hy sijnen Debiteur sach wech loopen / hy soude hem met sijn eygen handt mogen apprehenderen. Ende doet in sulcken cas hem selven recht op sijn eygen authoriteyt/ 't welck wy te vooren ghesept hebben in sulcken gevalle geoorloft te zijn. Maer al-hoe-wel hy hem/ op de vlucht zijnde / mach apprehenderen / soo en mach hy hem nochtans niet quetsen / of qualijck tracteren. Want dan soude hy strafbaer zijn / niet alleen om de wonde die hy hem gegeven had/maer oock om dat hy hem onbehoorlijck had derven apprehenderen/ende soude ondertusschen den gevangen gerelaxeert/ ende in sijn voorige vryheydt / als qualijck ghevanghen / gerestitueert werden/ arg. l. Extat. & ibi Barto. numero 6. ff. de eo quod met. caus. 27

28
Vande plaetse autem/ moet men weten/ dat niemant uyt sijn Huys/Schip/ Meulen/ ofte Winckel/ ghevanghen/ ofte om civile saecken / of gheldt-schuldt

 mach

mach gehaelt werden/ om soo daer uyt gehaelt zijnde/ inden Kercker gesmeti te werden/ l. Nemo de domo. D. de regu. jur. & l. Sed & si is. D. de in jus vocan. cum bona gloss. in Clementi. Causam, super verbo. in domo, de elect. om da 't Huys/ 't Schip/ ofte Meulen/ elck een de veylichste toe-vlucht moet zijn Iuxta vulgatam l. Plerique & ibi Bald. & Ludo Roma. & post eos Iason. D. de i jus vocand. Van gelijcken en machmen oock geen Debiteurs uyt Kercken oft gewijde plaetsen halen/ maer werden daer beschermt door de tutele vande ghe wijde plaets.

29 Maer dat moetmen verstaen van particuliere schuldt/ ende niet schuldt di men den Prins/ ofte de Republijck schuldigh is: want om sodanige en konnen noch Huys/noch Kerck/noch Schip/&c. de Schuldenaers niet bevrijden. Ge- lijck oock noch Huys/noch Kerck/ noch eenige gewijde plaets/ en moet excuse- ren die schadelijcke Bedriegers/ ofte liever die groote Dieven/ diemen Banc- kerontiers noemt/ die niet door de wille Godts/ ofte om eenich ongeluck/ ver- armen/ maer schelmachtich veynsen beroyt ende bedorven te zijn/ ende eenighe Maenden in huys sitten/ tot datse loosliјcken met haer Crediteurs getransi- geert hebben/ ende daer naer met gheen minder pracht ende perael voor den dach komen/ als oyt te voorens/ ende hare Crediteuren alsoo bedroghen heb- bende/ hare geintermitteerde Koopmanschappen weder veel stoutelijcker by de hant nemen. Dese seeckerlijck zijn waerdich dat haer de strafheydt ende ri- geur vande Justitie scherpelijck kastijt/ van alle plaetsen (want sy en moeten nergens vry zijn) haestelijck haelt/ende ten exempel van anderen/ sonder eenige geveynstheydt/ swaerlijck straft/ volgende de Ordonnantie van Keyser Karel de vijfde/ Anno 1531. in October/ ende Anno 1540. oock in October/ maer hier sullen wy by avontuere t'eenigen tijde breeder af spreecken.

CAP.

CAP. LXV.

Van uyt-braeck uyt het Gevangen-huys, in materie Civil.

't Begrijp.

1 Die uyt het Ghevangen-huys breeckt, werdt ghemulcteert met thien ponden Parisiis.
2 Die stillekens, sonder gheweldt, uyt het Gevangen-huys gaet, en is geen schult onderworpen.
3 Een Sipier die den Schuldenaer qualijck bewaert, is in sijn schult gehouden.

1 SOo wie om onbekende schult gebanghen zijnde / door het bewijs vande schult / uyt het gebangen-huys breeckt / die maeckt sijn saeck erger: want de schult die eerst onbekent was / werdt door de uyt-braeck door bekent ende seecker ghehouden / ende daer-en-boven werdt den uytbreecker / om de uyt-braeck / noch ghestraft met thien Parijsche ponden / ofte met bannissement / ofte andersints / naer discretie vanden Rechter / Bart. in l. Finali. D. de custod. & exhibit. reo. & notabili. l. Quotiens de exacto, tributo. 10. lib. C.
2 Maer 't voor-ghesepde moet men verstaen / als hy met gewelt uyt-gebroocken is: want soo hy 't gebangen-huys open gevonden had / ende sonder kracht / gewelt / of braecke / of sonder vylingh van yfers / boepen / of diergelijcke instrumenten / daer hy met gevanghen gehouden wierdt / of daer sijn handen / of voeten met ghebonden waren / uyt-gegaen was / soo soude hy onstrafbaer zijn / secundum Bald. in l. Succurritur. D. ex quib. caus. major.
3 Maer dan soude den Sipier / door wiens werck / of sloffighept den ghevangenen soo fraytgens uyt-gegaen was / in perijckel staen van selfs de schuldt te moeten betalen / Textus est literalis in l. Ad Commentariensem. C. de custod. reor. l. Milites. D. eo. titu. de custod. reor. d. notabili. l. Quotiens, de exacto. tributo. 10. lib. C. Facit textus in simili. in l. Finali. C. de oper. libert. adde textum in l. Consiliarios. C. de assessoribus.

CAP. LXVI.

Van relaxatie van gevangenen, in materie Civil.

't Begrijp.

1 Die gevangen is om onbekende schult, moet gerelaxeert werden onder cauti
2 Die om 't gewijsde gevangen is, en werdt niet gerelaxeert, als betalende.
3 Een eerlijcke Vrouw, civilijck gevangen zynde, werdt dadelick gerelaxeert.

1 SOo wie om rauwe ende onbekende schult ghevangen is / dien moet me relaxeren onder cautie / ende men en mach hem geensins relaxatie wey geren/ volgens 't gheen genoteert werdt/ in l. Si fidejussor. §. fi. ff. qui. satis coguntur.

2 Maer soo wie ghevangen is om 't gewijsde/ en werdt niet gerelaxeert/ten zy hy namptisere / ofte cessie doe / l. Prima, & ibi notatur per Cynum. C. Qui bon ced. possunt.

3 Eerlijcke Vrouwen autem die om civile saecken ghevangen zijn / moet men terstont relaxeren/ sonder eenige cautie of borch-tochte / om dat de soodanighen niet en mogen gevangen werden/ gelijck geseyt is in't 64 Capittel.

CAP. LXVII.

Van Borch-tochte ofte Cautie, in materie Civil.

't Begrijp.

1 Gevangenen werden gerelaxeert, of { Onder cautie van borch-tochte. / Onder cautie by Eede. / Onder beloften. / Op seeckere boeten. }
2 Cautien werden ghestelt of van { In't gherechte te komen, simpelijck: / Of van / Iudicio sisti, ende 't gewijsde te betalen. }
3 Borch staen van't gewijsde te betalen, werdt verstaen vande somme daer de questie om is.
4 't Gewijsde betalen, werdt alleen verstaen van 't gheen daer de questie om is.
5 De Rijcke en stellen naer Rechten geen borch, maer wel naer de practijcke.
6 't Fiscus en mach niemandt om boeten vangen.
7 Die in materie penael geen borge en vint, moet onder Eede gerelaxeert werden.

8 Die ghedwonghen sweert, en is niet ghehouden weder in't ghevangen-huys te gaen.
9 Niemandt en mach hem selven verbinden om inden Kercker te gaen.

Het gheschiedt somwijlen dat de ghevangenen gerelaxeert werden/ of onder cautie van borchte / of onder be-eede cautie/ ofte op simpele beloften / ofte somwijlen oock op seeckere boeten. 1

Cautie werden somwijlen simpelijck ghestelt de Iudicio sisti, ende niets meer. Somwijlen autem werdense gestelt beyde de Iudicio sisti, ende 't gewijsde te betalen/ de qua. D. judica. solvi. per totum titulum. 2

Als yemandt borch staet om 't ghewijsde te betalen / werdt alleen verstaen van't ghewijsde / dat den Rechter wijsen sal in die saeck daer de questie van is/ en niet van ghewijsde van andere saecken / als van koop / ofte yet anders / ten waer den borge hem generalijck geobligeert had aen alle gewijsden ende singuliere acten/ l. Cum apud Sempronium, & ibi Barto. D. judic. solvi. 3

Van ghelijcken werdt oock 't ghewijsde te betalen / verstaen van dat gewijsde / dat den Rechter partye / ende niet dat hy 't Fisque toe-wijst / namentlijck vande boeten gesproten uyt 't abuys van't appel/ of uyt attentaten/ ende diergelijcken/ ten ware daer andere conditien gemaeckt waren/ Ioan. And. in addit. ad Specu. titu. de fidejussoribus. 4

Die of rijck van gheldt/ of Huysraedt/ of Landen/ of Vee is/ en behoeft naer Rechten gheen borch te stellen/ Specu. de instru. ædit. §. 14. versicul. Quid si hæres. l. Sciendum. D. Qui satisd. cogant. maer 't ghebruyck ende de costuyme is anders. 5

't Fiscus en mach niemant vangen/ ofte gevangen houden/ om civile boeten/ gesproten uyt abuys van appellatien/ attentatien/ of diergelijcken. Maer moet terstont besorgen / dat het die boeten krijge uyt de goederen vanden gecondemneerden/ indiender eenige zijn: indiender gheen en zyn/ en sal het oock niet hebben/ volgens 't spreeck-woort/ die niet en heeft/ en sal niet gheven. 6

En mach daerom den selven oock om die oorsaeck niet gevangen setten. In gevalle in materie penael/ de ghevangenen by Eede stercktе / dat hy geen borch voor de boeten/ of kosten van't ghewijsde en konde stellen / soude hy onder Eede moeten gerelaxeert werden. 7

Doch indien hy met gewelt ghehouden wierdt / om niet gerelaxeert te werden/ ende ondertusschen/ alsoo gedwongen belooft/ jae oock geswooren had/ dat hy ten seeckeren daghe weder in't ghevangen-huys soude komen / ende te dien daghe niet weder en quam / en soude gheensins meneedich ghehouden werden: want 't ghewelt excuseert hem vande smette van meneedigheydt/ Glos. est notabilis, in verb. per violentiam, in Clementina Pastoralis, de sentent. & re judic. quam dicit Brixi. in suo dictiona. singularem in sua opinione, De captivo. 8

Doch hier zy van wat het wil/ dat is altijdt waer/ dat niemandt hem selven en mach obligeren om weder in't gevangen-huys te komen / op peyne vanden hals/ om dat niemant Meester is van sijn eygen leven ofte leden/ l. Liber homo, prima, in princip. D. ad l. Aquil. concord. textus in c. Si non licet 23. q. 5. & l. Omne delictum. §. Qui se vulneravit. D. de re milita. & l. Si quis aliquid, secunda. §. fina. D. de pœnis. 9

CAP.

CAP. LXVIII.

Van verscheyden Cautien te stellen.

't Begrijp.

1 Cautie zyn, of { Onder Borghe. / Onder Eede. / Simpele, of naeckte. / Onder pandt. / In sijn eyghen saecke. }

2 Citatie { Simpele werdt gedaen onder simpele beloften.
3 By pande met ondersettinghe van pandt.
4 Op eyghen goedt, in sijne eyghen saeck. }
5 Die gearresteert is om cautie te stellen, mach sijn ringh te pand laten.

1. DAer zijn verscheyden specien van Cautien: want andere gheschiede (ghelijck wy in't naest-voorgaende Capittel ghesepdt hebben) onde Borghen / andere onder Eede. Andere zijn wederom simpele end naeckte/ andere onder pandt/ andere in sijn eygen saecke.

2 Simpele cautie is/ die simpelijck met woorden of beloften geschiedt/ sonde eenigen eedt/ of pandt / ut l. Prima cum juncta glossa. in verbo Cautio. C. de Procuratoribus. Of simpele cautie is/ als yemandt my soo veel vertrout/dat hy t vreden is met mijn simpele beloften. Maer dit werdt eyghentlijck pollicitati genoemt.

3 Cautie onder pandt/ of hypotheecque/ is alsser pandt ghegheven / oft hypotheecque gestelt werdt/ welcke ghestelt werdt op Landen/ Huysen/ ofte ander onroerende goederen. Daer zijn oock veel saecken daer cautie ghestelt moe werden/ voornementlijck alsse partye eyscht / als de Iudicio sisti: item 't proces te vervolgen tot den eynde toe: item 't ghewijsde te betalen: item van evictie, de rato/ onghedane schade/ van nieu werck te maecken/ dat de usufructuarius 't goedt niet qualijck en gebruycke/ ende diergelijcke.

4 Daer is oock een borch-tochte in sijn eyghen saecke / te weten / als yemand borghe wordt voor sulcken saeck die sijne wesen sal. By exempel: Ick heb een Procureur ghestelt om mijn saeck te defenderen / ende ben voor den Procureur borch gebleven dat ick 't ghewijsde sal betalen/in dat cas werdt ick gesept borch gebleven te zijn in mijn eyghen saeck / ut l. Si defunctus ff. de procuratoribus gelijck ordinaris geschiet in alle procuratien.

5 Ingheballe ick gearresteert ware om cautie te stellen / ende gheen stellen en kost/ ofte niet dadelijck/ soo soude ick mijn ringh van mijn vinger mogen trecken/ende die tot pandt gheven/'t welck seeckere cautie maeckt/voor soo veel die soo waerdich is als de schult/ ende soude op die pandinge cautie mogen relaratie begeeren: want een kostelijcken steen werdt in eenen graedt ghehouden met onroerende goedt / Teste glossa, in verbo tractatu in c. Tua ext. de his quæ fiunt à præla. sine consen. capit. & ibi Abb. & Panor. dat onroerende goederen / ende

kostelijcke

kostelijcke roerende goederen/ die men bewaren mach/ ghelijck geacht werden. Voor soo veel aengaet de solemniteyt diemen moet ghebruycken alsmense wil alieneren/ vide glossam. in c. Primo. de reb. Ecclesiæ non alienan. lib. 6. & in c. Is cui de elect. lib. 6.

CAP. LXIX.

Van beswaringe der Gevangenen.

't Begrijp.

1 Een Gevangen
- Van't Fiscus mach beswaert werden, of van
  - 's Princen Crediteur.
  - Een particulier Crediteur.
- Van een Crediteur, mach beswaert werden van't
  - Fiscus.
  - of vanden Crediteur.
    - 's Princen.
    - oft Particulier.

2 Een Ghevanghen beswaert werdende, werdt elck een vande Crediteuren naer haer ordre betaelt.

Ghelijck een crimineel Gevangen dickmael beswaert wert door 't uytkomen/of te wete komen van nieuwe crimen/even al eens gaet 't oock met die/ die civilijck gevangen zijn.

Eerstelijck/yemant wert civilijck gevangen/of van't Fiscus/of van een ander Crediteur/ende dat op tweederley manieren/te weten/om 's Princen schult/ ofte om particuliere schult/ ingevalle yemant van't Fiscus gevangen is om seeckere boeten/die uyt crimen gesproten ende 't Fiscus geadjugeert zijn/die mach ten selven tijde / dewijle hy noch gevangen sit / beswaert werden van een Crediteur/ ofte Crediteuren / onder welcke indien yemant hem alsoo in't ghevangen-huys arresteert om 's Princen schult/ die werdt gepreferеert voor alle de andere Crediteuren. De ander houden haer ordre. 1

Indien niemant vande beswarende 's Princen schult pretendeerde/maer alle particuliere schuldt / soo houdense in't arrest/ ofte beswaringe elcks haer ordre/ soo dat die eerst gevangen ofte gearresteert heeft/ eerst betaelt werdt. Ende ghelijck een ghevanghen van't Fiscus oock vande andere Crediteuren mach beswaert werden / soo mach oock den Gevangen vande ander Crediteuren van't Fiscus beswaert werden/ omme criminele boeten ende amenden/ voor soo veel syn goedt suffisant is/ de boeten van't Fiscus te betalen. Item mach oock van andere particuliere Crediteurs beswaert werden. Maer indien een Crediteur voor komt met 's Princen schuldt / die werdt voor allen anderen gepreferеert/ als geseyt is. Wt dit voorseyde komt het gemeen spreeck-woordt/ die in't Gevangen-huys geleyt werdt om eene saeck/ werdter wel in gehouden om een ander: want daer in gehouden werden/en is niet anders als beswaert/ende gearresteert werden om nieuwe voor komende saken. 2

CAP. LXX.

Van't miſerabile beneficie van Ceſsi

't Begrijp.

1 Deteſtatie van ſulcke harde Menſchen, die met geen Broederlijcke commi-ratie gheraeckt en werden.
2 Ceſſie is een remedie tegens eeuwige ghevanckenis.
3 De Rechten nemen ceſſie voor betalinge aen.
4 Ceſſie is van waerden, al had yemant geſwooren dat hy niet cederen en ſoude.

Die Ceſſie wil doen
5 Moet alle ſijn ſchulden gherechtelijck bekennen.
6 Moet alle ſijn Crediteuren, t'ſamen al ſijn goedt cederen, da alleen afhoudende daer hy af kan leven.
7 Moet ſweeren dat hy de reſt betalen zal, als hem de Fortuy gunſtich ſal zyn.

8 Ceſſie die bevrijt van't gevangen-huys, maer niet vande ſchult.

Ceſſie
9 En heeft geen plaets tegen 't Fiſcus ofte de Republijck
10 En heeft gheen plaets in die ghene, die om haer Credi teurs te bedriegen, haer goedt vervreemden.
11 En heeft gheen plaets in die, die verbonden zijn om ee nich werck te maecken.
12 En heeft geen plaets in veel Vlaemſche Steden.
13 Moet men niemandt weygeren.
14 Wert in Iudicio, extra Iudicium, ende by Boden gedaen.
15 In Vranckrijck en gheſchiedtſe niet als in Iudicio, ende ſmadelijck.
16 Naer den reghel van Leo, gheſchiedenſe door wryvingh vande naers aenden ſteenen Leeuw.
17 En ſoude ſoo ghemeen niet zyn indienſe ſmadelijck waer.

1. SEeckerlijck 't is grootelijcks te beklaghen / datmen over al Menſchen vindt / die maer / noopende den tijtel Menſchen zijn / als daer ghy nauwe-lijcks yet Menſchelijcks in en vindt / als den tijtel / ende de gedaente / die ſoo onmenſchelijck / ende ſoo hart zijn / datſe met gheen Menſchelijcke affecten / ofte eenich mede-lijden over 't ongeluck van haer even-naeſte geraeckt en werden / ſoo dat / inghevalle ſy een ſchuldenaer hebben / die haer om eenighe quade fortuyn / niet en kan betalen / dien doen ſy dadelijck / ſonder eenich mede-lijden / in't Ghevanghen-huys werpen / hem daer veel liever latende vergaen / ende in vuyligheydt / ende verdriet ſterven / als datſe met mede-lijden beweecht zijnde / den ſelven ſoude los laten / en de ſchult quijt ſchelden / ende haren armen Broeder in Christo / 's levens vryheydt weder geven / daer ſy nochtans weten / dat dien Schuldenaer / niet door ſijn eygen ſchult / ſlofheydt / of prodigaliteyt

in

n soodanigen schult gheraeckt is/ maer door de wil/ en dispositie Gods. Siet ens/ ick bids u/ of dusdanighe / om den ghevepnsden tijtel vande Christelijcke Religie / oock lidtmaten zijn des lichaems Christi / 't welck de Kerck is? dewijl 't eene lidt desselven lichaems sich moet erbermen over 't ander/ van welcke erbermingh sp gheheel verbreemt zijn : seecker sy ghedencken weynich aen t woordt des Heeren: Quade Knecht/ ick hebbe u al u schult vergeven/om dat ghy 't my ghebeden hebt / behoorde ghy dan oock gheen mededogentheydt met uwen Knecht gehadt te hebben / dewijle ick mededogentheydt met u hebbe gehadt: ende den Heere vergramt zijnde / heeft hem de Pijnders over-gegeven/ ot dat hy de geheele schult betaelt hadde : soo sal oock mijn Hemelsche Vader u-lieden doen / soo ghy niet elcks uwe Broeders van gantscher herten en vergeeft/ Matth. 18. 't Welck/al-hoe-wel 't geseydt wert vande zonden der Menschen/ soo meent-men nochtans dattet oock van schult verstaen moet werden/ als een Schuldenaer/ vermidts sijne armoede niet betalen en kan. Maer als de Menschen soo wreet zijn/ datse gheen mede-lijden met haer mede-Broeders en hebben/ soo zijnder selfs Rechten die meer mede-dogentheydt hebben/ als sulcke Menschen/ jae die sulcke steene herten/door hare goedertierentheyt/winnen ende versoeyen soude.

Daer is dan tot de voorseyde tyranny een bequaem remedie ghevonden/ 2
't welck in de Rechten Cessie/of miserabile Cessie van goederen genaemt wert: welcke een beneficie van Rechten is / 't welck die vergunt werdt / die onmachtich ghewórden zijn hare schulden te betalen / dat is / die soo vol schulden zijn/ datse niet en hebben waer mede hare Crediteurs te voldoen. Om nochtans niet in een eeuwige gevanckenisse te sterven / hebben liever al datse hebben / als haer vryheydt/ of leven te verliesen. Sy doen dan 't gheen sy konnen/ wijcken/ ende renuntieren van al haer goedt/tot nut/ende proffijt van haer Crediteuren.

Ende dese Cessie nemen de Rechten voor betalinge aen/om datse niet en willen 3
dat yemandt om gheldt-schuldt eeuwighlijck in banden en boyen geslooten werde/ l. Incredibile C. de pænis, & in l. aut damnum. §. Solent. D. eo. titu. ita intelligitur textus admodum notabilis qui quotidie in scholis, & in judiciis allegatur in l. Nemo carcerem, C. de Exacto. tribu. lib. 10. & l. prima. §. finali D. de aleæ lus. & aleato.

't Voorseyde heeft oock plaets / in sulcken cas als de Schuldenaers belooft
ende gheswooren hebben / datse nimmermeer cessie doen en sullen. Maer 4
om dese Cessie te doen / werden eerst eenighe solemniteyten van Rechten vereyscht/ welcke/die Cessie doen wil / in alle manieren moet observeren/ ende onderhouden/ anders en soude hare Cessie niet voor goedt gekent/ ende aenghenomen werden / al-hoe-wel in l. In omni. C qui bon. ced. poss. ghesevdt werdt / dat Cessie alleen met woorden / sonder eenige andere solemniteyt geschieden mach/ te weten/ in 't eynde/ in die woorden/ in alle Cessie / is de openbaringhe vanden wille alleen ghenoech/ dat is/ ghelijck Glossa daer ghetuyght in 't woordt openbaringhe/ indien hy slechts seyt/ ick cedere/ofte gae uyt mijn goedt. De solemniteyten dan / ofte conditien / die versocht ende vereyscht werden tot de Cessie/ zijn dese.

Ten eersten / dat den Cessionant / in Iudicio, ende extra Iudicium, al sijne 5
schulden uytdruckelijck kenne / ende rechtelijck deponere/ of vrywillich / of by condemnatie tot die depositie van schulden ghedwonghen/ 't welck soo hy in Iudicio

dicio niet en doet/soo en heeft hy geen gehoor/ l. Qui ced. D. de ces. bon. cum op-
ma ibidem glossa juncta, in verbo. non debet.

6 Ten tweeden werdter vereyscht / dat hy naer die bekentenis ende deposit/
oock alle sijn Crediteuren ghesamentlijck cedere/ renunciere/ ende gerechtelij-
levere alle sijne goederen/roerende ende onroerende / waer die oock gelegen zy-
ofte gevonden werden / haer die te kennen geve/ ende sonder bedroch toone : l-
houdelijck dat hy vande selve goederen soo veel behoude / dat hy daer af lev-
kan/ arg. l. Finalis §. licentia, & ibi not. C. de jure delib. & l. Qui bon. ibi nec en-
fraudandus est alimentis quotidianis. D. de cess. bon.

7 Ten derden werdt vereyscht/ dat hy sweere/ dat hy de reste betalen sal/wa-
neer hy tot beter fortuyn sal gekomen zyn/ l. Prima. C. Qui bon. c. pos. & l. Is q-
bon. D. eo. tit. de cess. bon. Dese conditie behoorden oock de diefachtighe Ban-
queroutiers van onsen tijdt te onderhouden/ die bedriegelijcken met haren Cr-
diteuren transigeren / ende naer een Jaer rijcker zijn als te vooren / ende noch-
tans de reste niet en betalen.

8 Als dan eenich gevangen/ volgens de voorseyde manieren/ alle sijn goedere-
cedeert/ die moet terstont gerelaxeert ende los gelaten werde/ argumento. l. Pr-
mæ. C. Qui bon. ced. possunt, doch werdt wel los gelaten / voor soo veel de bo-
pen/ maer niet voor soo veel de schult belanght / dewijl hy noch veel schuldig
blijft. Ende daerom / hoe-wel die Cessie hem bevrijdt vanden Karcker / soo e-
bevrijdtse hem nochtans niet vande schult/ l. Prima & ibi Barto. C. Qui bon. ced
poss. & l. hæres §. Quod si stipulator. & ibi Alex. D. de fidejussor. Doch hier stae
te noteren/ dat ingevalle den Cessionant voor de cessie cautie / dat is/ borch ge-
stelt had/ soo en soude dien borch door de voorseyde Cessie geensins bevrijdt/ oft-
gerelaxeert zijn.

9 Hier staet voorder te noteren/dat de Cessie niet in alles plaets en heeft: want
sy en gheldt niet tegens 't Fiscus / ofte de Republijcke : want de schuldenaers
van't Fiscus/ofte de Republijcke/ en mogen hare goederen niet cederen/ gelijck
Baldus ende Salicetus in l. Propter honorem C. Qui bon. ced. poss. getuygen/ daer
sy seggen: Dat Onderdanen/ die haer cessie doen willen/ geen publijcke Amp-
ten en moeten bedienen / ende haer wachten voor Stadts collecten (die elck een
naer sijn vermogen/ ende wil moeten op-geleyt werden) want die en mach men
tot gheen cessie admitteren/ noch toe laten/jae selfs daer niet van hooren spreec-
ken. Diergelijcke gevoelen heeft Bart. in l. Is qui. D. de cess. bon. hoe wel hy't
contrarie schijnt staende te houden/ in l. Tertia juncta glossa. C. eodem. Qui bonis
ced. possunt. Men sie meer andere dingen tot dese materie dienende/ in decisio-
nibus Capellæ Tholosanæ. qu. 134. in Addit. ejusdem. qu.

10 Cessie en heeft oock geen plaets in die genen/ die om hare Crediteuren te be-
driegen / haer goedt vervreemden / ende wech maecken / noch oock in Rijcken/
ende die machtich zijn te betalen.

11 Die en mogen oock geen Cessie doen/die precieselijcke tot eenige feyten/ of ee-
nigh werck verbonden zijn/of tot eenigh werck te bouwen/ofte te volmaecken.

12 Men gebruyckt de voornoemde Cessie oock in weynich plaetsen in Vlaende-
ren/om datse de Koopmanschap veel soude schaden / indiense bedriegelijck ghe-
schiede. Men mach die nochtans toe-laten/voornemelijck in die plaetsen daerse
gebruyckelijck is geweest/ ofte gebruyckt kan werden sonder schade vande Re-
publijck/dewijl't een singulier benefici van Rechten is/ghelijck voorseydt is.

Cessie

Cessie (dewijlse in Rechten gefondeert is) en behoordt niemant ghewegert 13
te werden. Men mach oock 't beneficie van Cessie niet renuncieren, secundum
Barto. in l. Alia causa. §. eleganter D. solut. matrimonio. Hoe wel Cynus 't con-
trarie schijnt staende te houden, in l. Prima. C. Qui bon. ced. possunt.

De voorseyde Cessie mach oock niet alleen in Iudicio, maer oock extra Iudi- 14
cium gheschieden, ende 't is genoech, datse, of door een Bode, of door een brief
verklaert werdt, voornemelijck als de voorseyde drie conditien onderhouden
worden, namentlijck, ofte door den persoon selfs, ofte door sijnen Procureur,
l. Finali. D. de cessi. bono. Welcke wet Alexander ibi in apostillis ad Bartolum,
daer toe singulier houdt, dat de confessie by een Bode mach geschieden.

In Vranckrijck autem en wordt niemandt by Procureur, Bode, ofte Brie- 15
ven tot de Cessie geadmitteert, maer moet den Cessionant selfs in persoon die
Cessie publijckelijck in Iudicio doen, ontgort, ende met blooten hoofde, ende
dat tot sijne groote schande ende infami. Want daer zijnder die seggen, dat alle
Cessie moet geschieden door eenige infame ende verachtelijcke acte, volghende
de form van't statuyt, ghelijck als die uyt-druckelijck gestelt werdt in't Capit-
tel, de regula Leoni danda, dat is, van met sijn blooten aers te gaen sitten op
den marmeren Leeuw, voor de deur van't Capitolium, Doct. in de l. In omni.
C. Qui bon. ced. poss.

Dese niet heel ongelijcke, ende andere infame manieren placht men eer-tijds 16
hier in dese onse Landen oock, in materie van Cessie, te observeren, die vele van
de verachte cessie afkeerich maeckten.

Maer naer dat dusdanige infame solemniteyten op-gehouden hebben, zijn- 17
der weynich gheweest, die van sulcke cessien schrick gehadt hebben, jae (Godt
betert) 't is soo verre gekomen, dat vele met de cessie spotten, ende haer de selve
meer tot eer, als tot schanden toe-reeckenen: Waer van ick hier veel exempe-
len soude konnen stellen, doch ick gae voorts tot andere dingen.

CAP. LXXI.

Van Namptissement.

't Begrijp.

1 Die niet civilijck gevangen wil zyn, moet panden gheven.
2 Namptissement en is niet naer Rechten, maer naer costuymen teghen den Be-
driegers.

3 Namptissement { Moet gheschieden met Goudt ende Silver, &c.
maer
4 En moet niet geschieden met onroerende goederen. }

SOo wie weygert hem te laten vangen, die moet soo veel gheldt in Iudi- 1
cio consigneren ende namptiseren alsser in questie is. 't Selve staet oock
te segghen van die, diemen souden mogen vanghen om geprivilegeerde
schulden, als zijn schulden vanden Prins, ofte de Republijck: want in
sulcken gevalle kan hy hem alleen vande gevanckenis bevrijden door namptis-
sement.

2 Van namptiſſement autem en maecken de Rechten gheen mentie'/ mer namptiſſement is by ſtijl ende gewoonte ingheboert tegen valſche Bedrieger/ ende onwillighe quade Betaelders / op welcke woorden/ beloſte/ loſſe ende [illegible] ſche cautie/men geenſins en mach ſtaen/ of betrouwen.

3 Alle namptiſſementen moeten gheſchieden met goudt of ſilver / geminu[illegible] ongemunt / margariten / medaillen / of andere koſtelijcke geſteenten/ ende [illegible] met huyſraet ofte onroerende goederen diemen niet bewaren kan/ten waer p[illegible] tye met 't namptiſſement van ſoodanige goederen te vreden ware.

4 Namptiſſement en geſchiet oock niet behoorlijck met Landen/ Velden/ o[illegible] andere onroerende goederen/ten ware dat by den Prins vergunt ware. Nam[illegible] tiſſement en geſchied oock niet met huyſraet / of andere roerende goederen / t[illegible] zy (gelijck geſeyt is) partye daer met te vreden waren/of dattet bleeck by oper Brieven/ ende Edicten vanden Prins toe-gelaten te zijn.

CAP. LXXII.

Van Sequeſtratie.

't Begrijp.

1 Wat Sequeſtratie zy.

2 Sequeſtratie gheſchiedt
- Van velen.
- Of,
- Van een, alſt den Rechter ghebiedt.

3 Sequeſtratien zijn inde Rechten verboden.

4 Niemandt en moet van ſijn poſſeſſie geſequeſtreert werden voor de ſententie.

5 Sequeſtratie is driederley
- Caſuele, die alleen om ſeeckere gevallen toe-gelaten werdt.
- Noodi-ge, of
  - Met meeningh van ontneminge.
  - Of,
  - Met geen meeningh van ontneminge.
  - namelijck vanden Rechter.
- Gewillige, te weten, by over-een-komingh van partyen.

11 Caſuele ſequeſtratien werdt in veel caſſen toe-gelaten.
- 6 Alſſer vrees is dat het goedt verleurt ſal werden.
- 7 Als den Poſſeſſeur ſuſpect is van wech te loopen.
- 8 In roerende goederen partye appellerende vande executie.
- 9 Als den Man verarmt, wert het houwelijcks goedt vande Vrouw geſequeſtreert.
- 10 Als den Poſſeſſeur geciteert zynde, niet en compareert.
- 11 Alſſer vechteryen ende doodtſlagen van partyen gevreeſt werden.
- 12 Deſe ſes conditien werden onderhouden in nieuwigheden, ende maintenuen.
- 13 De Rechten laten alleen ſequeſtratie toe van goederen die geen Poſſeſſeur en hebben.
- 14 Als een Vrou die van haer Man is, geſcheyden wil zyn.
- 15 Als den Heer met den Vaſal vande Leen twiſtich zyn.

16 Als

6 Als partye inde sequestratie gestemt heeft.
7 Als den Bouer sich de proprieteyt van't Landt toe-eygent.
8 Als mede Erfghenamen gheen cautie en konnen stellen voor ontfangh ende uyt-geef.
9 In sequestratie van goederen werdt 't goedt dat haest bederft verkocht, ende 't geldt gesequestreert.
10 Sequestratie werdt veel-mael voorkomen door borch-stellen, maer voor de sententie.
11 Noodige sequestratie geschiedt vanden Rechter ampts halven, met mening van ontneminge.
12 Willige sequestratie geschiet van partyen, ende beneemt de possessie.
13 Al hoe wel sequestratie van goederen verboden is, haer beschryvinghe nochtans en is niet verboden.

Sequestratie is scheydinghe/ ondersettinghe/ ofte interdictie van possessie van't goedt daer de controversie om is. Want dewijl 't goedt onder een sequester is / soo en possideert het noch den Eyscher / noch den Verweerder/ l.libertus D. de sta. homi. 1

Doch de depositie diemen sequestratie noemt / en mach niet als van vele geschieden/ al-hoe-wel somwijlen een/of meer ondersetten mogen/ ut l.licet D. de pos. Want vele setten onder yemandt eenich goedt daer twist om is / als het met wil van partyen geschiet : een mach oock ondersetten alst geschiet door bevel vanden Rechter / ut in glos. c. Examinata, de judic. & ibi per docto. 2

Alle sequestratien autem die voor de sententie geschieden/ zijn odieus/ jae dat meer is / zyn soo naer't Borgherlijck / als't Goddelijck recht allen verboden/ l. Unica. C.de prohib. sequæst. pecu. & ibi clara & expressa glossa, in verbo. Sequæstrationis. Et extra, de sequæstra. possess. & fruct. juncta etiam bona glossa in verbo. Sequæstrari. in welcke twee glossen de gevallen gestelt werden / in welcke men sequestratie plach te doen. 3

Maer den Possesseur en mach/ hangende 't proces/ niet gedepossesseert werden / ut c.1. extra, de sequæstra. poss. & fruct. c. Volumus. 16.q.4.c. Nonne.8. q. 4.l.2. C.de probat. & toto titulo, extra, ut lite penden. nihil innove. & d.l. Unica. Dat meer is / niemandt en mach van sijn possessie gepriveert werden / als by sententie / ten zy casuelijck / ende alsdan werdt de sequestratie geacht by gevalle toe-gelaten te zijn / gelijck in eenige speciale ghevallen hier naer volghende / tot welcken eynde men eerst moet noteren / datter driederley sequestratie is/ als casuele/ noodige/ ende willige. 4

Casuele is / die alleen toe-gelaten is in seeckere gevallen hier nae volghende: Van casuele sequestratie en spreecht Bartolus niet / om datse in Rechten weynich gefondeert is / maer slechts in sommighe ghevallen vanden Rechter toeghelaten werdt. 5

Eerstelijck alsmen uyt probabile suspicie vreest / dat den Possesseur de goederen roerende / of onroerende (daer de questie om is) soude verleuren en op-helpen met hare vruchten/ om dattet een slampamper ofte een tuysscher is / &c. c. Dilectus & c.seq. extra, de sequæst. poss. & fruct. l. Si cum dotem. §. Sin autem ff. de appella.& l. Ab executione.C. Quor.appel. non recip. 6

7 Ten tweeden/ als den Possesseur suspect is van wech te loopen/ l. Si fideju
sor. §. Finali. D. Qui satisda. cogan. l. Senatusconsulto. §. Finali. D. de offic. præsi
& l. litibus. C. de agri. & censit. lib. 11. Werdt autem yemant suspect gehoude
van wech loopen / als hy in die Jurisdictie / ofte omtrent sijn Huys gheene o
roerende goederen en besit/ ofte soo hy der eenige heeft / als die veel minder zij
als't goedt daer de questie om is.

8 Ten derden alsser questie ghereesen is van roerende goederen ofte huysrae
ende den geexecuteerden / gevangen ofte gearresteert zijnde / vande executie ap
pelleert : want in sulcken gevalle werden de goederen in questie gesequestreer
d. l. Ab executione. D. Quor. appel. non recip.

9 Ten vierden/ als de Man / of door quaet Regiment / of door tuysschen /
door ongheluck/ 't welck by sijn eyghen schuldt komt/ allenghskens tot miser
ende armoede vervalt/ soo werden de goederen gesequestreert/ ten ghevalle end
tot conservatie van't houwelijcks goedt vande Vrouwe / op dat voor haer te
minsten over blijve om van te leven/ als klaerlijck bewijst d. l. Si cum dotem. §
Si autem ff. Solut. matri. & l. In rebus in fine. C. de jure dot. & in Auten. de æqua
dot. §. Illud quoque, colla. 7. Van ghelijcken werden oock 's Mans goedere
gesequestreert/ als hy mal/ of dul is.

10 Ten vijfden/ als den Possesseur voor recht geroepen wert/ ende by contuma
cie niet en compareert/ dat is/ by contumacie weygert cautie te stellen/ ende in
brenginge van collatie te doen / dan werden die goederen daer de questie om is
ende cautie geweygert wert/ gesequestreert/ l. Prima §. Si frater. ff. de collat. bon

11 Ten sesten/ alsser vrees is van questie/ te weten / dat partyen uyt saecke va
die goederen twistich/ ende doodt vyanden werden souden / ofte tot de wapene
ende doodt-slaen verloopen soude moghen / ut in Spe. eo. titu. versic. Sed nun-
quid. de sequæst. poss. & fructu. Et l. Æquissimum, in principio ibi. Cur enim in-
quit Iulianus ad arma & rixam procedere patiatur Prætor, quos potest jurisdictione
sua compescere? &c. D. de usufructu. concord. textus in c. Placuit, & in c. Si quis;
& in c. Finali 90. distinct. Adde Aul. Gell. 13. c. 3. Item etiam concordat text. &
ibi glossa. in c. Primo, extra, de mutuis petit, & l. Communi dividundo. §. Cum de
usufruct. ff. communi dividun. & l. In venditione. §. 1. ff. de bon. auto. judi. possid.
Want daer geschiedt veel om oproer tusschen partyen ter neder te leggen/ l. Or-
dinata. ff. de liber. caus. & l. lite. C. eodem, ende op dat partyen niet en soude ko-
men tot twist ende wapenen/ d. l. Æquissimum.

12 Welcke ses tot noch toe geseyde redenen 't fundament zijn van sequestratien/
die ghesch ieden in materie van nieuwigheyt ende maintenue/ naer den stijl ende
practijcke van Vranckrijck / hoe welse nochtans weynich schijnt gefondeert te
zijn. Want elck een soude hem lichtelijck konnen veynsen / ende mijnen maec-
ken/ als of hy wilde tot de wapenen komen/ om/ door dien schijn sijn partye van
sijn possessie/ vruchten ende emolumenten/ te priveren.

13 Daerom willen de Rechten dat sequestratie alleen gheschiede van goederen
die gheenen seeckeren Possesseur en hebben / ende om welckers possessie beyde
de partyen twistich zijn/ ende daerse beyde de vruchten af willen ghenieten/ l. Si
usufr. legatus. §. Finali, & l. Æquissimum. ff. de usufr. Maer als den een in posses-
sie is/ ende den anderen niet / dan en mach den Rechter die possessie niet seque-
streren/ al sach hy blijckelijck dat partyen eer langh daerom soude vechten/ ende
de wapenen in handen nemen/ d. l. Æquissimum, in exordio.

Ten

Ten sevenden / als een Vrouw haer Man om sijn onverdragelijcke hardigheyt verlaet/ ende geensins en kan beweecht werden om weder by hem te gaen/ maer soeckt gescheyden te zijn/ ende Proces aen neemt om niet weder met hem te vergaderen/ als wiens hardigheydt sy/ besocht hebbende/ te seer vreest / ende gheen beternis en hoopt. In dien ghevalle werdt sulcken Vrouw ghesequestreert / ende werdt in handen van haer Ouders en Vrunden ghestelt / dewijl men een beschreumde Vrouw niet genoech van veyligheydt en kan versien/ c.literas, extra, de restit. spoliato. Op gelijcken maniere werdt oock een Bruydt gesequestreert/ alsser vrees is datse wech gevoert/ of geschent soude werden. 14

Ten achtsten/ als een Leen-heer sijnen Vasal voor geenen Vasal en wil kennen/ want dan werdt het Leen gesequestreert. 15

Ten neghende / als partye onder conditie inde sequestratie consenteert / op sulcken manier/ Soo ick u op sulcken dagh niet en voldoe/ ben ick te vreden dat mijn goederen gesequestreert werden. 16

Ten thienden/ als den Huyrling/ Boer/ ofte Usufructuaris/ tot haer willen trecken de proprieteyt van't Landt/ soo dat de saeck in questie komt / dan werden de vruchten gesequestreert. 17

Ten elfden / als mede-Eerfgenamen in eene successie / of sterf-huys / gheen cautie en konnen stellen om een partye aen te nemen / ende een partye te laten/ dan werden de selve goederen gesequestreert. 18

Inghevalle sequestratie ghescheidt van goederen die haest bederven/ als van Appelen / Peeren / ofte andere vruchten / of goederen die niet bewaert konnen werden/ dan doet den Rechter die verkoopen ende doet het geld datter af komt sequestreren. Daer zijn meer andere gevallen/ inde welcke sequestratie plach te gheschieden/ te sien / Titu. de prohibit. sequæstra. pecu. apud Ioan. Fabrum. in suo Breviario, super. C. satis succinctè. In veel gheballen werdt de sequestratie voor-komen door borch-stellinge / maer dat geschiedt eerder vonnisse ghewesen is/ maer geensins naer 't vonnisse. 19

Dus verre vande Casuele sequestratie / door de welcke den Rechter niemant van sijne possessie en priveert/ noch niemant en verliest sijn possessie die door den Rechter/ of Overste gesequestreert is. 20

Noodighe sequestratie autem is / die uyt seeckere oorsaecken vanden Rechter ampts halven gheschiedt / dese is in veel gheballen inde Rechten toe-ghelaten / ut C. per totum titulum de prohibit. sequæst. pecuniæ. Dese sequestratie des Rechters / indiense van yemandt ghescheidt / met meyninghe van yemandt van sijne possessie te versteecken / seeckerlijck soo isse van waerden/ ende werpt sulcken Possesseur uyt sijn possessie / 't welck noch wonder / noch ongewoonlijck moet schijnen. Dewijl / indien den Rechter yemandt van sijn proprieteyt mach priveren / ('t welck elck een kennelijck is) veel meer mach hy hem van sijne possessie priveren. Maer als de intentie vanden Rechter niet en is/ yemandt van sijn possessie te priveren / soo en beneemt hem de sequestratie sijne possessie niet / ghelijck wy vande casuele possessie ghesepdt hebben. Ende soo men twijffelt of den Rechter die sequestratie gedaen heeft/ met intentie van te priveren/ ofte niet te priveren/ soo en steldt oock die sequestratie niemant uyt de possessie. 21

Willige sequestratie is/ die van partyen/ ende met haren wil geschiet. Ende soodanighe sequestratie is inde Rechten toe-gelaten/ dewijl elck een 't recht dat 22

voor hem is ingheboert mach renuncieren/ l. Si quis in conscribendo. C. de pact. Ende daerom privéert ende ontbloot dusdanige willige sequestratie den Possesseur van sijne possessie.

23 Doch hier staet te letten/ secundum Barto. in l. Unica. C. eodem titu. de prohib. sequæst. pecu. dat al-hoe-wel ordinarise sequestratie in Rechten niet en is toegelaten/ ut in d. l. Unica, soo is nochtans wisselinghe wel toe-ghelaten / ende beschrijvinghe van al 't gunt in huys is / ende van alle vruchten diemen daer af krijcht/ de quo est text. notabil. (secundum Bartol. in de l. Unica) in l. 1. §. penult. ff. de vent. in poss. mittendo, ubi hoc etiam notat, quod notabiliter limitat Bald. in de l. Uunica, ten ware die beschrijvinge ghescheide met injurie / als in beschrijvinge van Huysraet. Ick weet wel datmen veel meer van dese materie van sequestratie soude konnen seggen/ maer om korthept wille bevelen wy de rest den Studenten.

CAP. LXXIII.

Van Arresten.

't Begrijp.

1 Wat arresteren zy.
2 In Processen van Landen en Leenen en werd niet gearresteert voor de sententie.
3 In Processen van roerende goederen werdt gearresteert tot datter cautie ghestelt werdt.

1 Arresteren is/ yemandt doen blyven/ ende beletten dat hy niet verder en gae. Men houdt een Man staende dien men belet voorts te gaen / dat is/ dien men vangt: soo yemandt doen staen voor den Rechter/ is hem voor den Rechter presenteren: goederen arresteren is/ die nemen/ ende harer possessie beletten.

2 Van dese arresten dan moetmen weten / dat in Vlaenderen in alle Processen die geinstitueert werden op Landen en Leenen / arrest gheen plaets en heeft/ noch oock sequestratie voor de sententie vanden Rechter / moet daeromme in sulcken cas den Possesseur van sijne possessie niet gepriveert / nochte daer inne geturbeert werden / maer blijft daer in / ende ghebruyckt de selve tot dat hy by vonnisse vanden Rechter daer van gepriveert ende versteecken werdt / ghelijck wy in 't voorgaende Capittel ende elders geseyt hebben.

3 Maer in Processen die by arrest ghescheiden op Huysraedt ende andere roerende goederen / heeft arrest plaetse tot dat partye cautie stelt van te restitueren/ ofte 't ghewijsde te betalen/ ten waer hy machtich waer te betalen / om dat in sulcken cas 't arrest soude mogen te niet gedaen werden op sijn trouw ende beloften/ sonder meer/ naer goed-duncken vanden Rechter.

CAP. LXXIV.

Van Comparitie ende Contumacie.

't Begrijp.

1 Die voor sijnen ordinaris Rechter gedaghvaert is, moet voor eerst comparen.
2 Een ordinaris Rechter mach sonder onderscheyt daghvaerden alle die onder sijn Iurisdictie zyn.
3 Die blijckelijck van een andere Iurisdictie is, en is niet gehouden te compareren.
4 In't Parlement moeten alle Gedaeghden compareren.
5 Die gedaghvaert is moet compareren, of in persoon, of by Procureur.
6 Partyen voor den Rechter comparerende, werdt 't Recht geconstitueert, ende geprocedeert.
7 Tegen de non Comparanten procedeert men tot Contumacie ende default.
8 Als geen van beyde de partyen en compareert, soo en procedeert men niet.
9 In Citatie daer partyen malkander verstaende defailleren, procedeert 't Fiscus voor't default vande Iustitie.

SOo wie voor recht gheroepen is/moet voor den ordinaris Rechter compareren onder wiens Jurisdictie hy resideert/ ende voor den welcken hy gedagvaert is/al was hy onder een ander Vierschaer. Want hy moet dan compareren/ten minste tot dien eynde/dat hy van dien Rechter excipiere ende declinere/ende sijn privilegie van een andere Vierschaer te kennen geve. 1

Om dat alle ordinaris Rechters voor haer moghen roepen ende doen daghvaerden alle die in hare Jurisdictie woonen ende resideren/ 't zy 't Vreemdelingen zijn/ of Onderdanen. Maer als het seecker ende elck een bekent is/ dat den Gedaeghden niet in sijn Jurisdictie gedaghvaert en is/ is hy niet ghehouden te compareren. 2

Ghelijck een Priester ghedaghvaert zijnde voor den weerlijcken Rechter/ en is niet gehouden de citatie te gehoorsamen. 3

In't Parlement van Parijs nochtans ist gebruyckelijck/ dat alle Gedaeghden die onder de Kroon behooren/ soo gepriviligieerde als anderen/ ghehouden zijn te compareren in't selve Parlement/ voor soo veel als 't Mandement van citatie sulcks inhoudt: want in sulcken ghevalle moetense compareren/ ende hare privilegien ende exceptien allegeren. 4

Ende alle ghedaeghden in materie civil moet/of in persoon compareren/ofte by een Procureur uyt sijnen naem. 5

Als beyde de partyen compareren/ soo ordonneert ende beveelt den Rechter dat den Eyscher voorts procedere/ ende eysch doe/dewijl men dan't proces voor gefondeert houdt. 6

Ingevalle den een compareert ende den anderen niet/soo procedeert hy tegen den non Comparant by contumacie/ tot sulcken profijt als ghy hier naer sult sien. 7

Indien geen van beyden en compareert/ soo werdt de saeck voor nul geacht/ om dat den Rechter niemant onversocht sijns ampts deelachtich mach maken. 8

Indien-

9 Indiender citatie gedaen waer/ende partye niet en compareerde door onde-linge gemaeckte collusie / alleen om 't Fiscus te frauderen van sijne boeten/ s soude 't Fiscus mogen inquireren op die collusie ende oorsaeck vande non con-paritie / ende naer dat het van de collusie verseeckert waer teghen een ofte a beyde procederen van schade ende interest vande Justitie.

CAP. LXXV.

Van Excuse van niet gecompareert te zijn, ofte van sinnen.

't Begrijp.

1 Den Gedaeghden mach hem excuseren door wien hy wil dat hy niet gecompareert en is.

2 Sinnen komt de Gedaeghden, ende niet de dagende partye toe.

Van niet gecompareert te hebben excuseren:

3 Sieckten, periculen des doodts.
4 Hooge vloeden, Bruyloften, Uyt-vaerden, periculen.
5 Maye ende Saey-tijdt.
6 Occupatie in Republijcks, of 's Princen saecken.
7 Studie, Koopmanschap, Peregrinatie.
8 Swanger werden, of Kint-baren van een Vrouw.
9 Vorst, Snee; Regen, laegh-water, harde Winter.

Den Sinner moet:

10 Met Eede sijn Commissie bevestigen.
Of,
11 Met Brieven de sekerheyt van sijne Commissie proberen.

12 Die daghvaert moet des Sinners preuven weder-leggen.

13 Sinninge sonder brieven van preuve is in Vranckrijck van geender waerden.

Den Rechter moet dien, die hy ghedaghvaert heeft sinnen:

14 In cas, dat van sich selfs excuys meriteert.
15 Ende contumacie uyt-stellen.
16 Contumacie decerneren met de clasule van sinninge te doen.

17 Sinninghe, ofte oock Citatie, zyn onnoodigh:

Als de saecken qualijck staen, als in Oorlogh, Pest, &c.
Als inde Citatie de oorsaeck vande Citatie niet geexprimeert en werdt.
Als de Citatie op een Heyligen dagh gedaen is.
Als de plaets den Gedaeghden suspect is, of den Rechter sijnen Vyandt.
Als de Citatie niet gedaen is voor den competenten Rechter.
Als den Executeur sijn commissie te buyten gaet.
Als een Vader van sijn Soon gedachvaert werdt.
Een Patroon van sijn vry-gelaten.

18 Op alle Citatien, hoe-welse krachteloos zyn, behoort men ten eersten te compareren, ende te antwoorden, ofte te excipieren.

Die

DIe Civilijck gedaghvaert is/ mach om seeckere oorsaecken niet compareren/ ende hem vande non comparitie excuseren ofte sinnen/ door die/ die hy selfs wilt/ ende dien hy meest betrout/ als hy maer wettige oorsaeck heeft om hem te sinnen/ ende 't selve doet voor 't schepden vande Vierschaer. Ende om dit excuys te doen/ en werden niet alleen Procureurs toe-ghelaten/ maer oock alle anderen die 't Procureurschap t'eenemael onwaerdich zijn/ als zijn Vrouwen/ Kinderen beneden de vijf-ende-twintich Jaren/ Ridders/ Religieusen ende diergelijcken/ dien nochtans volgens sommiger opinie de oorsaeck vande sinninge moet bevolen zijn. Daer zijnder nochtans die seggen dat die commissie van sinninge met de oorsaeck niet noodich is. Maer de practijck ende stijl neemtse aen/ soo datse by dese sinninge seggen/ dat haer dat vanden absent bevolen is/ ende dat bevestigen sy met Eede. 1

Ende hoe-wel dese sinninghe den Verweerder competeert/ soo en komtse nochtans den Impetrant niet toe die bevolen heeft die citatie te doen/ om dat die in persoon moet comparen/ of Procureurs stellen/ ende hem gheensins excuseren. 2

De gheballen autem die vande non comparitie excuseren/ zijn sieckten van Vader of Moeder/ Kinderen/ Ooms/ of andere vande naeste Vrunden/ voornamentlijck alsser vrees van sterven is. Item als yemants Vrouw op haer tijdt van baren is/ of datse eerst ghebaerdt heeft/ of datse noch niet uyt het Kinder-bedt is/ ende soo oock in diergelijcken/ om sulcke oorsaecken zijnse in civile saecken excusabel. 3

Om door-braeck van Dijcken/ Dammen/ vloet van Wateren/ Rivieren/ Tempeesten/ braeck van Bruggen/ vrees van doodelijcke vyanden/ vrees van Pest/ vrees van gevangen te werden sonder bedroch/ eygen Bruyloft/ uyt-vaert van sijn eygen Kinders/ ofte Erfgenamen die met haer Ouderen uyt-vaert besich zyn/ ende om diergelijcke wettelijcke oorsaecken werdense lichtelijck vande comparitie geexcuseert/ ende zijn soodanige oorsaecken van sinninge treffelijck/ volghens den stijl vande weerlijcke Vierschare/ alsser noch arch/ noch list met vermengt en is. 4

Van gelijcken sint ende purgeert hy sijn absentie oock/ die seydt dat hy moet saeyen/ of sijn Kooren van 't veldt inde Schuyr voeren/ ofte dat hy elders/ ende voor een hooger Rechter gedaghvaert is/ ofte dat hy gedaghvaert is om ghetuygenis der waerheydt te geven/ ende diergelijcken. 5

Soo wie absent is om 's Princen/ ofte Republijcks saecken/ door last vanden Prins/ ofte in Ambassade ofte andere commissie/ of inden Krijgh/ dien moet men excuseren ende ontschuldigen. 6

Soo moet men oock excuseren die uyt saecke vande studie te Leuven/ van de Koopmanschap t' Antwerpen/ te Bruggen/ of te Franckfort resideren. 7

Werdt oock gheexcuseert die uyt devotie/ ofte uyt oorsaeck van Religie naer Roomen/ Jerusalem/ ofte andere ghelegen plaetsen gaet. Maer die sich absenteert om sijn eyghen playsier ende vermakingh/ ofte om dat hy 't recht soude ontvlieden/ dien en moet men gheensins excuseren. Swangere Vrouwen/ of oock die eerst uyt het Kinder-bedde komen/ en behoeven haer niet te laten excuseren/ noch en hoeven niet te compareren/ wantse om haer teerheydt/ ende 't perijckel t'eenemael gheexcuseert werden/ l. 2. §. Si non. D. Si quis cautionib. 8

Groote

9 Groote Vorſt/ overvloet van Snee / regenachtighe daghen/ ende heel koui Winter / overloop van Rivieren daer den Gerequireerden deur moet reyſei ende diergelijcke / excuſeren genoech door haer ſelfs in civile ſaecken/ hoe-wel niemant met woorden en verklaert/ende veel meerder alſſe yemant verklaert.

10 Den Bode vande voorſz ſinninghe ofte excuſatie / moet met Eede verklare (indien den Impetrant gelieft) dat hy ſpeciale laſt heeft vanden Gedaeghde om hem te excuſeren / ende dat nae ſijn conſcientie de ſaeck ſoo excuſabel is al hyſe voor-ſtelt.

11 Doch inghevalle den Bode vande excuſatie ſulcks weygert by Eede te ver klaren / dan moet hy op den ſtaende voet bewijſen dat de excuſe hem bevolen waer is / op deſe manier : Iſt om ſieckte / ſoo ſal hy't bewijſen door brievei vanden Gherequireerden / ofte ſijnen Doctoor. Iſt om gevanckeniſſe/ ſoo ſa hy't bewijſen door brieven vanden Cipier/ ofte beter vanden Officier ende Ju ſtitie aldaer. Iſt om dat hy inde Krijgh is/ ſoo ſal hy't bewijſen door Brievei vanden Capiteyn. Iſt om eenige andere nootſaeckelijcke excuſen / als onge= luck / of doodt-ſlagh / dat moet men bewijſen by certificatien vande Juſtiti daer 't gheſchiet is.

12 Als een Man buytens Landts is/ mach hem ſijn Vrouwe ſinnen/ ſeggende dat hy abſent is/ ende mach delay nemen van vijfthien dagen/ ende daer-en-bo= ven noch een delay van veerthien daghen ten overvloet / volghens den ſtijl van ſommige Vierſcharen / ende ſoo werdtet onderhouden in Vranckrijck. Doch indien den Impetrant de preuve vanden Excuſant wil inpugneren / ende pre= ſenteren 't contrarie te proberen/ ſoo ſal den Rechter contumacie verleenen/ſal= vo purge. Ende ſooder naermaels bevonden werdt dat 't excuys niet waerach= tich en is / ſoo ſorteert de contumacie haer effect / tot voordeel vanden Reypro= vant/ gelijck dat behoort.

13 In Vranckrijck als den Bode van't ſinnen/ofte den Sinner brieven brengt/ ofte andere preuve / ſoo en geeft / of verleent den Rechter geen default of contu= macie : Maer als hy geen brieven en brengt / ſoo werdt de contumacie gedecer= neert ſalvo purge. Op de ſelve manier werdt oock contumacie verleent inden Hoogen Raedt.

14 Ende gelijck elck-een met commiſſie den Gerequireerden van ſijn non com= paritie mach excuſeren/ ſoo moet oock den Rechter ſelfs ex officie de Gedaegh= de partye ſinnen ende excuſeren/ al en had niemandt laſt gekregen om 't excuys te doen/ voornementlijck alſſer yets voor-valt/waer door den Gedaeghden met goede reden moet geexcuſeert werden / ghelijck als den Rechter ſiet ende conſi= dereert de ongheſtadigheydt van't weer / 't onghemack vande wech / of dat de weghen onveyl zijn / ſiet hy een heel harde Vorſt / veel Sneeuws / een ſcharpe Winter / ende diergelijcken / al en komter niemant hem ſinnen. Sal derhal= ven den Rechter inde gheſeyde ende dierghelijcken gevallen / den Abſenten Ge= daeghden ex officio excuſeren gheen contumacie/decerneren/ maer de ſaeck ver= trecken ende dilayeren : ende hoe-wel de hardigheydt vande Winter excuſeert/ ſoo en excuſeert niet in gelijcken maniere over-groote hitte inden Somer.

15 Den Rechter mach oock uyt billickheydt / ende naer ſijn goedt-duncken/ contumacie ofte default / 't welck moſt gedecerneert werden / niet decerneren ende uyt-ſtellen tot den naeſten Recht-dagh / als hy reden heeft hem daer toe moverende: Of mach default verleenen/met het by-voeghſel dat den Gedaegh=

den

den op seeckeren ghestelden dach 't default sal mogen purgeren/ sonder de saeck te precipiteren.

16 Ende dat bestaet geheel inde discretie vanden Rechter. Daer zijn oock sulcke voorsichtighe ende discrete Rechters / die inde commissie vande tweede citatie stellen/ ende de clausule daer by voegen/ behoudens hare wettelijcke excusen.

17 In alle saecken oock in welcken de citatie door haer selfs van geender waerden en is/ in die en is oock geen sinnen van noode/ noch oock comparitie vande Gedaeghde. Gelijck oock als de citatie gedaen is op ongeluckige tijden / ofte de saecken qualijck staende/ als in tijde van Oorloch ofte Pest/ ter woon-plaetse vande Gedaeghden : want dusdanige droevige tijden excuseren yder een wel te recht / Teste D. Matthæo de Afflictis in suis decisionibus Neapolitanis, decisione 50. numeris 2. & 4. c. ex parte primo, & ibi Doctores Bald. Alber. & Philip. extra. de appellat. Of als inde commissie vande citatie de oorsaeck des selvigen niet en wert uyt-ghedruckt. Item alsse gedaen is op Heylige dagen. Item als den dagh ghestelt is om op een ander plaets te compareren / als daer den Rechter gewent is Vierschaer te houden/ ofte als de plaets den Gedaeghden suspect is: Ofte als elck een kennelijck ende notoir is / dat den Rechter partye ende vyant is vanden Gedaeghden : Item alst gheen competenten Rechter en is : Item als den Executeur sijn commissie is te buyten ghegaen / ende de ordre van dien niet wel en heeft geobserveert : Item als den Vader ghedaghvaert is ten versoecke van sijn Soon. Ten laetsten/ in allen ghevallen en saecken/ in welcken den Ghedaeghden met behoorlijcke en evidente reden / sich van sulcken Jurisdictie mach excuseren ende bevrijden. Maer indiender twijffel waer vande oorsaeck van't excuys/ soo soude den Gedaeghde genootsaeckt zijn te compareren/ ofte een ander te machtigen die sijn privilegie ende exceptie allegeert.

18 Maer hier staet aen te mercken / dat hoe-wel de citatie (gelijck ghesepdt is) in haer selven van onwaerden is/ soo procedeert den Rechter nochtans verder/ als den Ghedaeghden of niet en compareert / ofte hem niet en laet defenderen/ daer defentie dienstich / jae noodich is / ghelijck ick hier oock van gesprooken hebbe in mijn oversien practijcke in criminele-saecken/ in't 25 Capittel van't sinnen in materie criminel/ per totum.

CAP. LXXVI.

Van Defaulten ende Contumacien.

't Begrijp.

Contumacie werdt gedecerneert, of
- Om niet gecompareert te zyn.
- Om niet geantwoort te hebben.
- Om niet gerestitueert te hebben.
- Om niet gerepareert te hebben.
- Om niet geexhibeert te hebben.
- Om retardement van Iustitie.

Contumacie werdt op veelderley manieren ghestraft.

Con-

1 Contumacie werdt om veelderley oorsaecken ghedecerneert: want so-
wijlen werdtse verleent om dat partye niet en compareert / somwijlen
om dat hy niet en antwoordt / somwijlen om dat hy niet en restitueert/
somwijlen om dat hy gheen reparatie ghedaen en heeft/ somwijlen m
dat hy niet geexhibeert en heeft / somwijlen om dat hy de Justitie belet / ofe-
tardeert.

2 Hoe dat autem contumacie inde practijcke op veel ende verscheyden mani-
ren gestraft werdt/ sult ghy hier naer verklaert vinden.

CAP. LXXVII.

Van default tegen den Impetrant in non veniendo, of om't niet komen.

't Begrijp.

Als den Eyſſcher die daghvaert niet en compareert.

1 Heeft den Ghedaeghden oorlof vanden Hove, cum expensis.

2 De contumacie vanden Eyſſcher is swaerder als vanden Gedaeghden.

3 In personele actie, heeft den Gedaeghden oorlof vanden Hove, cum expensis, ende den Eyſſcher verliest al sijn provisien.

4 In materie van nieuwigheydt verliest hy sijn versoeck, possessie, saecke, ende werdt gecondemneert inde kosten, ende interest.

5 In maintenuē werdt hy gerejecteert, ende den Gedaeghden comparerende, gemainteneert.

6 In simpele saisine heeft den Ghedaeghde oorlof vanden Hove, ende de kosten.

7 In evocatie verliest hy't recht van evocatie, ende de sacke werdt gerenvoyeert daerse van daen komt.

8 In reformatie heeft den Gedaeghde oorlof vanden Hove, de kosten, ende sententie.

9 Appellerende werdt gecondemneert in tsestich ponds, ende de sentenzie werdt voor den Gedaeghden als hy compareert, geconfirmeert cum expensis.

10 In appellen als den Gedaegden oock niet en compareert, wert default gedecerneert tegen den Appellant, ende 'tproces geeyndigt cum expensis voor den Gedaegde.

11 In Appellen 't Proces beschreven zynde, verliest hy't appel, cum expensis.

12 Den

2 Den Gedaeghden appellerende by anticipatie, heeft oorlof vanden Hove, de kosten, ende sijn fatalia.
3 In desertie van appel, heeft den Appellant oorlof vanden Hove, ende de kosten, maer moet het Fiscus betalen.
4 In materie van evictie, verliest hy de evictie met de kosten.
5 In inspectie van een plaets, verliest hy sijn saeck, cum expensis.
6 In arnementen aen te nemen, verliest hy't Proces, cum expensis.
17 In remissien, verliest hy't proces, met de kosten.
18 In tauxatie van kosten, verliest hy't oorlof vanden Hove, met de kosten.
19 In executie ende decreet, verliest hy de executie, met de kosten.

20 Als den Eysscher naer de litiscontestatie van eenige acte absent is, werdt hy vande selve versteecken.

21 Als den Eysscher, die in een saeck concluderen moet niet en compareert, en mach hy niets meer proberen.

IN Vlaenderen / ende oock inden grooten Raedt van Mechelen / als den Impetrant selfs niet en compareert / heeft den Gedaeghden comparerende / oorlof van den Hove cum expensis, voor soo veel als hy de citatie bewijst / ende dat 't exploict aen hem is ghedaen / ende werdt verstaen dat in dien ghevalle oorlof vanden Hove cum expensis, is absolutie vander instantie. Doch soo den Ghedaeghden dat niet en bewijst / soo obtineert hy comparuit / ende commissie om den Eysscher te doen daghvaerden met inthimacie / ende hem te sien adjudiceren 't voorsz oorlof cum expensis, ende ingheballe den Impetrant dan niet en compareert / soo werdt den Ghedaeghden 't verlof met de kosten geadjudiceert / als oock de kosten van't default : Ofte mach oock den Ghedaeghden versoecken / dat den Impetrant ghedaghvaert werde met inthimatie / omme eysch te doen / ende de saeck ten principalen te institueren. Ende indien hy soo ghedaghvaert zijnde op den gestelden dagh niet en compareert / werdt voort geprocedeert tot deffault / ofte anders soo't noodigh is. 1

Contumacie is veel swaerder inden Eysscher / als inden Gedaeghden / ende alle contumacien werden geinterpreteert / ende gedecerneert tot beswaernis vanden gecontumaceerde. 2

In ghevalle oock den Impetrant niet en compareert in materie personeel civil / soo krijcht den Gedaeghden oorlof vanden Hove / ende de kosten (gelijck ghesepdt is) ende daer beneffens verliest hy alle provisien die hy tot sijnen versoecke hadde verkregen / als van namptissement / arreste van goederen / provisie van krachtighe ende stadt-houdende Mandementen / ende diergelijcken: ende werdt daer-en-boven d'Impetrant gecondemneert in alle de kosten / schaden ende interesten. 3

In materie van nieuwigheydt / soo d'Impetrant selve niet en compareert / soo vervalt hy van sijn versoeck / ende vande possessie by hem gepretendeert / ende werdt de handt die hy aende contentieuse goederen ghestelt heeft ten deele gelicht /

gelicht / ende werdt dat comparuit gedecerneert ten profijte van den Gedaegh
de comparerende / ende den Impetrant defaillant gecondemneert in alle de ko
sten/ schaden ende interesten.

5 Alsoo doet hy oock in materie van maintenue / ende werdt den Gedaeghd
comparerende gemainteneert / docerende van sijnen tijtel ende Canonijcke in
stitutie/ ende werdt den Impetrant niet comparerende gereicteert.

6 In materie autem van simpele saisine / soo den Impetrant niet en compa
reert/ heeft den Ghedaeghde oorlof vanden Hove/ met adjudicatie van kosten

7 Soo gaet het oock in materie van evocatie/ als den Impetrant niet en com
pareert/werdt de evocatie weder-roepen/ende de saecke gerenvoyeert ter plaets
van daerse quam.

8 Als den Impetrant in materie van reformatie niet en compareert/obtineert
den Gedaeghde comparerende oorlof vanden Hove/ met de kosten/ende sorteert
de eerste sententie heur effect ten profijte vande geinthimeerde comparerende.

9 In materie van Appel/ als den Appellant niet en compareert/ werdt 't Ap-
pel verklaert desert / ende de voorige sententie geconfirmeert / ende den Appel-
lant defaillant gecondemneert in een boete van tsestich ponden/ met de kosten.

10 In materie autem van Appel / waer 't dat den Appellant over d'eene zijde/
ende den Ghedaeghden over d'ander zijde niet en compareerden / soude 't Hoff
tanquam, ten versoecke vanden Geinthimeerden comparerende / decerneren de-
fault tegens den Appellant/ ende verklaren 't Appel desert/ vermits de insuffi-
sante prosecutie/ 't voorige vonnis/of ghewijsde confirmeren/ ende daer-en-bo-
ven den Appellant condemneren inde boeten van tsestich ponden/ ende inde ko-
sten vanden Geinthimeerde / ende 't proces af doen / sonder vordere procedu-
ren / ende dat ex officio, dewijlder geen partyen present en zijn die 't default sou-
de mogen versoecken.

11 Als den Appellant / of Reformant in gebreecken is / ende verswijmt te doen
brengen te Hove/ ten dage hem geprefigeert/ ende geordonneert/ 't geheele Pro-
ces/ 't welck by geschrifte aengenomen is/soo doet 't voorsz Hoff by dat default
recht / confirmeert ende approbeert de sententie by den geinthimeerden over-
geleydt/ sonder 't Proces voorder te verbeyden.

12 In-gevalle in materie van anticipatie/ den Anticipant selve niet en compa-
reert/soo obtineert den Appellant oorlof vanden Hove/met de kosten/gebruyckt
sijne fatalia / dat is / tijdt van drie Maenden / die 't Hoff ordinaris consenteert
om te releveren/ ende te executeren.

13 Van ghelijcken oock in materie van desertie van appel / soo den Anticipant
selve niet en compareert / heeft den Appellant oorlof vanden Hove / met de ko-
sten / maer is gehouden te verantwoorden / ende te betalen den Procureur Ge-
nerael/ nopende de boete vande desertie.

14 In-gevalle in materie van garande den Aenlegger selve niet en compareert/
heeft den Ghedaeghde oorlof vanden Hove / met de kosten / ende is den Ghe-
daeghde niet gehouden daer naer te garanderen.

15 In materie van inspectie van plaetse te nemen / soo den Aenlegghet die de
selve inspectie heeft versocht / niet en compareert / vervalt hy van't principale/
ende betaelt de kosten.

16 In materie van arrementen/ dat is/als de Erfgenamen 't geinterrumpeer-
de/ ende niet volvoerde proces vanden af-gestorvenen moeten aennemen / pro-

duceren/

uceren / ende ten eynde brenghen / indien den Impetrant tegen de gedaeghde Erfghenamen niet en compareert / soo obtineren den Erfgenaem / of Erfghenamen Verweerders / oorlof vanden Hove / met de kosten / soo doet hy oock als d'Impetrant t'sijnen tijde ende daghe compareert / maer niet bereedt / ofte geinstrueert om sijne retroacten te toonen.

17 Den Aenlegger die te antwoorden heeft in materie van renvoy / niet comparerende / noch antwoordende / vervalt vander instantie / de saecke werdt gerenvoyeert / ende den defaillant gecondemneert inde kosten.

18 In materie van taxatie van kosten / den Aenlegger niet comparerende / heeft den Ghedaeghde oorlof vanden Hove / met de kosten / ende de principale kosten en werden niet getaxeert sonder nieuwe citatie.

19 In materie van executie / ende oock decreet / als den Aenlegger hem laet contumaceren / werdt de executie ende 't gheender ghedaen is weder-roepen ende te niet ghedaen / ende den Aenlegger gecondemneert in alle de kosten / de sententie nochtans haer vigeur behoudende / soo dat die van nieuws ter executie mach ghestelt werden / voor soo veel die niet weder-roepen / noch verjaert ende verdaeght en is.

20 Ist dat den Aenlegger naer de litiscontestatie in eenighe acte defailleert / soo werdt hy versteecken van 't ghene hy dien dage te doen had / ende niet voorder / als versteecken werdende van replijcke / schriftueren te dienen / informatie ofte productie te doen / reprochen ofte salvatien te maecken / ende diergelijcken.

21 Heeft den Aenlegghe inde saecke te concluderen / ende compareert hy niet / werdt 't proces by defaulte op-ghehouden / ende en mach den defaillant daer naer niet meer dienen / ofte overleggen in't selve proces.

CAP. LXXVIII.

Van Defaulte en Contumacien tegens den Gedaeghde.

't Begrijp.

1. Den Gedaeghden en werdt niet gecontumaceert, ten zy vande gedane daginge blijcke.
2. In Vlaenderen werden de brieven van daginghe, ofte de relatie gelesen vanden Griffier.
3. In't Parlement van Mechelen werdt contumacie gedecerneert twee dagen naer sicht vande brieven van daginghe.
4. Die in personele en reele petitoire niet en compareert, met default
   - Eerstelijck wert versteecken vande exceptie declinatoir, ende gecondemneert inde kosten.
   - Ten tweeden werdt oock versteecken vande dilatoire exceptien, ende gecondemneert inde kosten.
   - Ten derden werdt versteecken vande exceptie peremptoir, ende gecondemneert inde kosten.

5 In't Parlement den Gedaeghden niet comparerende, betaelt alleen de kosten.
6 In andere Vierscharen werdt den Gedaeghden niet comparerende, versteeck van alle exceptien.

7 Gedaeght { In persoon, ende niet comparerende, betaelt de kosten eer hy gh hoort werdt. / t'Sijnen Huyse / Tot sijn Procureur } Hoe wel hy compareert, werden de kost uytgestelt tot de definitive sententie toe.

Als den Gedaeghden niet en compareert {
8 Voor de Litisconteſtatie werdt den Aenlegghet versee kert inde possessie.
9 Naer de Litisconteſtatie weert den Aenlegghet den Gh contumaceerden vande actie voor dien dagh.
10 In possessie van simpele saisine, werdt de possessie den Aen legger geadjudiceert met het derde default.
11 In nieuwigheydt werdt den Impetrant gemainteneert ind possessie.
12 In de Vierschaer naer 't exploict verliest hy't principael, ende werdt gecondemneert in thien ponden.
13 In maintenue werdt hy gecondemneert inde kosten, ende den Aenlegger gemainteneert.
14 Pragmatique sainctie en heeft geen plaets in Vlaenderen.
15 Hoe den Appellant in maintenue van anticipatie, of desertie, gestraft werdt.
16 In Leen-saecken wert hy versteken met het derde default.
17 Om die kosten te sien taxeren, werdt hy versteken van diminutie.
18 Om de arrementen aen te nemen, werdt 't proces ghehouden voor aengenomen.
19 Hoe hy te straffen is in garande.
20 In renvoy te vervolgen, verliest hy't recht van renvoy.
21 In inspectie te nemen ter plaetse contentieux, werdt hy gecondemneert in't principael, ende inde kosten.
22 Omme brieven van executie te sien adjudiceren, werdt hy ghecondemneert inde kosten, ende de executie gedecerneert.
23 Ten dage by hem aengenomen, werdt hy ten vollen voor contumax gehouden.
}

24 Die in persoon gedaghvaert zynde, seyt dat hy niet en wil obedieren, werdt volkomen contumax verklaert.

25. 29 Contumacia is driederley, { Ware. / Versierde. / Præsumptive. }

26 Waerlijck / 27 Versiert / 28 Præsumptijf, { Werdt yemant contumax geseydt } {
Die seyt dat hy niet en sal komen, of komende wederom gaet sonder oorlof.
Die niet in persoon ghedaghvaert is, maer alleen t'sijnen Huyse.
Die of den Executeur niet en antwoordt, of seydt te komen, ende het niet en doet.
}

30 Die

30 Die waerlijck contumax is, moet men hooren in Appel.
31 Die versiert contumax is, moet men hooren in Appel.
32 Die drie-mael ghedachvaert zynde contumax blijft, werdt voor volkomen contumax gehouden, ende werdt in alle Acten gerepelleert.
33 Den Gedaegde in materie personeel verliest sijn defensie met het twede default.

34
35
36
37 Den Gedaeghden niet compareren de
- Om sijn hantschrift te kennen, ofte ontkennen, wert gecondemneert
  - In't Parlement tot namptissement.
  - In Vlaenderen nae de derde Citatie.
- Om 't hantschrift vanden Gedaeghden te kennen, werdt gecondemneert inde kosten, ende default.
- 38 Om de waerheydt te sweeren, werdt den Eedt aen den Aenlegger gedefereert.
- 39 In evocatie, werdt de evocatie geinterineert, &c.
- Wat in reformatie ende appellatie gedecerneert werdt.

40 Inden grooten Raedt en sustineren de Gedaeghdens haer vonnisse niet.
41 Den Bailliu werdt t'sijnen versoecke altijdt gelaten uyten Processe.
42 Als de Opposanten in adjudicatie van decreet niet en compareren, werden sy met het eerste default gecondemneert in de kosten, met het twede versteken.

Ghelijck wy bewesen hebben / dat den Aenlegghher somwijlen in Judicio niet en compareert / maer defailleert : van gelijcken en compareert ooch somwijlen den Ghedaeghden niet / of uyt smaet / of door onachtsaemheyt / of door vergetelheydt / ende alsdan werdt hy om sijn default ende contumacie gecondemneert.
Doch hier staet te premitteren / datmen geen Gedaeghde en mach contuma- 1
ceren / ten zy eerst ende alvoozen blijcke dat de citatie is ghedaen / dat autem sal blijcken by de commissie / relatie / ende exploict vanden Executeur / op datter geen fraude of bedroch tusschen en soude mogen schuylen.
In Vlaenderen useert men / dat een Rechter by den Griffier doet lesen de 2
relatie vanden Executeur / eer hy contumacie decerneert / ofte verleent.
Maer inden grooten Raedt van Mechelen / om tijdt te sparen / en doen sy de 3
relatie vanden Executeur niet lesen / dewijl't haer genoeg is de selve brieven gesien te hebben / ende houdense alsdan voor ghelesen / ende en decerneren nochtans terstont gheen default / maer stellen de adjudicatie van dien twee daghen uyt / welcke verloopen zijnde / decerneren sy default ende contumacie.
In Vlaenderen / ende inden Raedt van Vlaenderen / ende oock in't Parle- 4
ment van Mechelen / wanneer den Gedaeghden in materie civil personeel / ende in materie reeel petitoir niet en compareert / werdt hy met het eerste default versteecken van't declinatoir / ende betaelt de kosten / werdt oock met het tweede default versteecken van't dilatoir / ende betaelt de kosten : maer met het derde default werdt hy versteecken van't peremptoir / ende van alle exceptien / ende weeren / ende betaelt daer-en-boven de kosten / ende werdt daer naer den Aenlegger geordonneert sijnen eysch by intendit over te leggen / ende dat de selve intendit te verifieren / party of partyen met behoorlijcke inthimatie tot de verificatie geroepen zijnde.
In andere Hoven autem / ghelijck oock in't Parlement / betaelt den Ghe- 5

daeghden defaillerende alleen de kosten / ende niets meer / welcke betaelt gh-
bende/ werdt hy ghehoort in alle sijne exceptien.

6 Maer in andere particuliere Hoven / den Ghedaeghden niet comparere[nde]/
maer defaillerende/ is hy versteecken van alle exceptien/ maer de kosten blij[ven]
staende totter definitive / ende alsoo placht men eertijdts te useren in Vlaen[de-]
ren / maer naer korten tijdt herwaerts is daer ingebracht / datse ghedwon[gen]
zijn t'elcken defaulte de kosten te betalen.

7 Eenige Rechters ghebruycken tweederleye distinctien ende considerati[e]
eer sy default decerneren / op de Brieven / of op de relatie vanden Execute[ur:]
want bevinden sy uyt de Brieven dat den Gedaeghden ghedaeght is t'sijn[en]
persoon / soo doen sy hem de kosten betalen eer hy voort ghehoort werdt. E[n]
bevinden sy dat hy alleenlijck ghedaeght is t'sijnen woon-plaetse / ofte ten p[er-]
soone van sijnen Procureur / soo differeren sy / ende stellen de kosten uyt tott[er]
definitive.

8 Naer Rechten is de peyne vanden Ghedaeghden defaillerende voor de liti[s-]
contestatie in actie/ of actien personeel dese / dat dan den Aenlegger gestelt en[de]
verseeckert werdt inde possessie vande goederen naer rate vande schult uyt h[et]
eerste decreet/ maer dat en werdt inde practijcke niet geuseert.

9 Als den Gedaeghden hem laet contumaceren naer de litisconteſtatie / werdt
hy alleen versteecken van't ghene hy dien dach te doen had/ als van dupliceren
van schriften te dienen/ van productie te doen/ ende diergelijcke.

10 In materie reel possessoir van simpele saisine / den Ghedaeghden niet com-
parerende / werdt de possessie naer stijle vanden voorsz Hove / by het derde de-
fault den Aenlegger gegeven / ende geadjudiceert / voor soo veel als blijckt van
sijne possessie.

11 In materie van nieuwigheydt den Ghedaeghden niet comparerende ter
plaetse contentieux / werdt den Impetrant volghens de selve stijle / ghehouden
ende gemainteneert in sijne possessie / ende alle beletselen werden gheweert ende
wech genomen.

12 Ende en compareert den Gedaeghden niet te Hoof / naer dat 't exploict ghe-
daen is/ om te seggen de oorsaeck van sijn oppositie/ soo vervalt hy met het eer-
ste ende eenige default vande principale saecke / ende valt inde boeten van thien
pondt voor 't feyt / sijn actie nochtans in't petitoir altijdt behoudende.

13 In materie van maintenue beneficieel / den Gedaeghden niet compareren-
de/ ende den Aenlegger (docerende sijnen titel ende institutie Canonicke) werdt
gemainteneert/ ende den Gedaeghden gecondemneert inde kosten.

14 In Vlaenderen en admitteert men regulariter den titel van pragmatike
sanctie niet/ gelijckse oock niet en admitteren de denominatien van Parijs/ de-
wijl een Vlaemsch Klerck hem exempt houdt vande Fransche Kerck.

15 Soo in maintenue van anticipatie / of desertie van appel (naer usantie van-
den grooten Raedt) den Appellant niet en compareert / betaelt hy de kosten
voor't eerste default / ende metten tweeden defaulte werdt sijn appel ghewesen
desert/ ende werdt gecondemneert in een boete/ende inde kosten te gelijck.

16 Inde Leen-hoven ist gebruyckelijck/datmen in reele materien den Gedaeg-
den met de derde contumacie versteeckt vande possessie vande saecke litigieux/
ende met de vierde contumacie (welcke sy stellen Jaer ende dagh) versteecken
sy hem eeuwighlijck vande eygenschap.

In

In materie van taxatie van kosten / den Ghedaeghden niet comparerende/ 17
werdt hy met een defaulte versteecken van diminutien / ende de kosten werden
getaxeert als maer vande condematie blijckt.

Als den Gedaeghden om de arrementen vanden Processe aen te nemen niet 18
en compareert/ werdt het Proces met een default gehouden voor aengenomen/
ende den Defailliant wederom ghedaghvaert te compareren naer de laetste re-
productien / ende compareert hy dan niet/ soo werdt over hem recht ghedaen op't
ghene dat te Hove is.

In Vlaenderen ist ghebruyckelijck in materie van arrementen / dat soo den
Ghedaeghden niet en compareert / hy met een default van de arrementen ver-
steecken werdt / ende den Eysscher gheeft sijn profijt by intendit / ende doceert
ende verifieert sijn default/ ist voor d'enqueste : ist naer d'enqueste/ soo doet hy't
Proces te Hove brengen/ ende partyen daghvaerden omme te reprocheren/ofte
reprochen over te leggen : soo hy dan noch niet en compareert / werdt de saecke
gehouden als geconcludeert in Rechten.

In materie van garandt/ assistentie / of voegen / compareert den Gedaegh- 19
den niet den eersten dagh: welcke dachinge oock is met intimatie van partyen/
naer den stijl van Vlaenderen : soo protesteert den Eysscher / ende doet de pro-
testatie stellen op de rolle/ ende neemt daer acten af / die hy exhibeert ter bequa-
me tijde ende wijle. Maer den Defaillant en betaelt de kosten niet/ dewijle nie-
mandt en garandeert/noch en assisteert/ noch sich voeght/ten zy hy wille. Maer
inden grooten Raedt ghebruyckt men twee defaulten ofte contumacien in ma-
terie van garandt / waer van de tweede altijdt is met intimatie / de reden
is / dat de defaulten van grooter importantie zijn jegens den genen die moet
geranderen.

In materie van renvoy (als namentlijck yemandt sijn saeck voor gheenen 20
vreemden Rechter wil ghetrocken hebben/maer wil die gerenvoyeert ende her-
trocken hebben tot sijnen Rechter) ist dat den Ghedaeghden sijn versochte ren-
voy niet en vervolght/ maer stil-swijgens laet voor-by gaen/ soo wert bevolen/
dat om het default de saeck niet renvoyabel is/ ende datse daer moet blijven.

In materie van inspectie van plaetse / compareert den Verweerder niet ter 21
plaetse contentieux / soo vervalt hy vanden principalen / ende betaelt de kosten.
Inde selve condemnatie ende boeten/ vervalt hy oock als hy naer de gedane in-
spectie niet en komt omme inde sake voorts te procederen.

Als yemandt ghedaghvaert werdt inden grooten Raedt op eenich verjaert 22
vonnis / ofte eenighe Obligatie / executie in sich begrijpende / dat hy executie
kome sien decerneren / soo werdt den Ghedaeghden niet comparerende / maer
defaillerende gecondemneert inde kosten. In Vlaenderen nochtans en werdt
den Defaillant in dat cas niet ghecondemneert inde kosten / om de negligen-
tie vanden Eysscher die executie ghehadt heeft / ende de selve soo langh heeft
uyt-ghestelt / maer sijne Brieven van executie werden alleen gheconfirmeert/
ende nieuwe executie gedecerneert. Maer als sulcken dachinge gedaen is tegen
den Heere/ ofte de Erfghenamen vanden geobligeerden ofte gecondemneerden/
in dat cas moeten twee defaulten zijn eermen executie decerneert/ ende dat naer
stijle vanden grooten Raedt : Maer inde Raden van Vlaenderen gaen die din-
gen door met een default. Yemant die gedaghvaert is omme te sien/ofte te hoo-
ren interpreteren eenighe sententie / ofte eenighe duystere ofte twijffelachtighe
trans-

transactie / niet comparerende / werdt die interpretatie ghesterckt door een d
fault vanden Gedaeghden / ende hy werdt gecondemneert inde kosten.

23 Een Gedaeghden die eysch ghehoort / ende dagh ghenomen heeft omme
antwoorden ten principalen / ende dat hy te dien dage niet en antwoort / wert verklaert contumax met volle contumacie / soo dat hy de principale saecke ver liest / ende versteecken werdt van alle vordere productie te doen / ende alsoo i ghebruyckelijck inden Raedt van Vlaenderen / 't welck uyt het Parlement va Parijs is herkomen. Maer in't Parlement van Mechelen werdt den Ghe daeghden met sulcken default alleen versteecken van alle exceptien ende defen sien / ende den Eysscher geadmitteert te schrijven sijn Intendit / ende (partyen gheroepen zijnde) 't selve te verifieren.

24 Als een die ghedaeght is persoonelijck / ofte t'sijnen Persoon / ende den Exe cuteur antwoordt dat hy niet en sal komen / ende niet en wil komen / ende van sulcken antwoordt blijcke by relatie vanden Executeur / den Ghedaeghden als dan niet comparerende t'sijnen geprefigeerden dage / werdt hy verklaert contumax met volle contumacie / niet anders als of hy peremptorie / ende op peyne van contumacie gedaghvaert ware geweest: want om de non comparitie vanden Gedaeghden / hout den Rechter de relatie van den Deurwaerder / aengaende 't antwoort vanden Gedaeghden / voor waerachtich. Omme de lichtigheyt nochtans van vele Deurwaerders / die somtijdts niet vele te gelooven en zijn / werdt inden grooten Raedt geordonneert / ende bevolen datmen noch een citatie doe met inthimacie.

25 De Gheestelijcke of Canonijckse Rechten maecken dese distinctien van contumacien / te weten / dat de eerste werdt ghenoemt Contumacia vera, de tweede Contumacia ficta, de derde Contumacia præsumtitia.

26 Een Gedaeghde werdt Verus contumax ghesepdt op tweederley manieren / of om dat hy den Executeur stoutelijck ende uytdruckelijck antwoordt / dat hy sijne executie niet en sal obedieren / dat hy voor 't Recht / nochte voor den Rechter niet en sal komen / noch niet een voet van daer stellen / ende 't selve metter daedt / ende door sijn non comparitie versterckt: Of die ghedaeght zijnde / wel compareert / maer sich den Rechter niet en vertoont / noch hem hoort / noch obedieert / maer sonder sijn verlof stilswijgens vertreckt / de soodanighe contumacien zijn seer suspect in Rechten / soo dat tegen haer werd geprocedeert sonder verder daginghe / l. Fulcinius §. finali admodum notabili & frequenter allegata. D. quibus ex causis in possess. eatur. Ende de sulcke en mach niet appelleren / l. Divus in fin. & l. sequenti. D. de restitut. in integr. alwaer 't selve verhandelt werdt / Et l. & post §. finali. D. de judic. & l. ab eod. Q. Quomodo & quando judex, & l. Si is quem. C. de liberali. caus. & c. de illicita 24. q. 3. 't Welck te verstaen is / ten zy hem sijns antwoordts ofte vertrecks leet is / ende dat hy wederom komende comparere / dewijl den Rechter noch ter Vierschaer sit / ut in d. l. Divus.

27 Fiscus autem contumax is die / die niet personelijck gedaeght en is / maer alleen t'sijnen Huyse: want het Recht presumeert dat de daginghe t'sijnder kennisse niet ghekomen en is / moet daeromme oock tot den desen drie-werf de citatie gesonden werden / ende soo hy naer de derde dalinge niet en compareert / soo werdt tegen hem geprocedeert / als of hy altijdt absent ware gheweest. Maer soo hy daer naer compareert / ende wichtige oorsaeck van sijn af-wesen doceert /

werdt

erdt hy terſtont ſonder eenighe ſwarigheydt gereleveert : Huic ſententiæ ma-
s accedit Specul. titu. de Contumacia.
Maer preſumptus Contumax is/ die den Executeur of niet en antwoort / of 28
ntwoordt dat hy ſal komen / ende nochtans niet en komt / deſen en werdt met
et eerſt default niet gecontumaceert / moet daeromme de tweede ende derde
eyſe gedaghvaert werden / l. Contumacia §. Contumax D. de re judic. want het
echt preſumeert/ dat den ſulcken eenich belet heeft ghehadt/ ende over-ſulcks
iet komen en mochte / Speculator. de titu. contumacia, diſtingueert de contu-
macie ſoo/ ende ſeydt :
Dat eenige contumacie klaer is ende notoir / ghelijck als den Gedaeghden 29
evonden zijnde / antwoordt dat hy niet en ſal komen. Andere ware : ghelijck
ls hy gedaghvaert werdende / niet en ſeydt/ oft ſeydt dat hy wil komen / ende
ochtans niet en komt / l. ex conſenſu §. final. D. de appellat. ende alſdan werdt
e citatie voor wel bekent/ ſeker ende waerachtich ghehouden / als hy naer de
weede / noch oock derde dazinge niet en compareert / noch eenich excuys van
ijn non comparitie voort en brengt. Andere contumacie werdt genoemt Ficta,
fte Interpretativa , namentlijck als de dazinge niet ghedaen en is ten perſoone
vanden Gedaeghde : want ghelijck ware citatie is die den eenen Man doet aen
den andere / ſoo is oock ingebeelde citatie die niet van Menſchen / maer van't
Recht geſchiet/ ut notatur in c. Statuimus de elect. lib. 6.
Maer van deſe Contumacien moet-men weten / dat ghelijck die waerlijck 30
contumax is niet gehoort werdt in appel / oock veel minder in appel ghehoort
moet werden die notoirlijck contumax is.
Die autem alleen ficte ende interpretative contumax is / die mach binnen 31
thien dagen appelleren/ ſoo hy te verſtaen komt datter vonniſſe tegens hem ge-
weſen is / l. Ab eod. C. Quomodo & quando judex. Mach oock een die notorie
contumax is / in appel ghehoort werden / als hem een rechtvaerdighe oorſaeck
belet heeft te komen / die den Rechter kent waer te weſen / of uyt het verhael
vanden Defaillant/ of uyt de geſtalte des Hemels/ ofte uyt eenige andere peri-
culeuſe verhinderinge / per d.l. Ex conſenſu §. Eum qui ubi de hoc D. de re judic.
l. Contumacia D. eodem C. Cum Bertoldus extra eodem titulo de ſentent. & re ju-
dica. Ghelijck oock als hy alleen contumax is / in niet over te geven/ l. Credi-
tor. §. juſſus D. de appellat. Ingheval le autem een Procureur contumax ware
gheweeſt / ſoo dat hy by ſententie ware gecondemneert Quæritur, of alſdan den
Meeſter niet en ſoude moghen appelleren : Op deſe queſtie antwoordt / Specu-
lator. §. 1. titulo. de appella.
Maer die drie-mael gedaeght is/ oock in Perſoon/ ende niet en compareert/ 32
die moet grootelijck ende ten vollen contumax ghehouden / ende van alle acten
ende appellatien verſteecken werden/ Vide per eundem Speculatorem titul. de ci-
tationem §. Viſo verb. Quid ergo.
In materie perſoneel / ende oock in materie crimineel civilijck in-geſtelt / is 33
gebruyckelijck in eenige Hoven van Vranckrijck/ dat als de commiſſie eyſch in-
houdt / vervalt den Gedaeghde met het tweede default van ſijn defenſie : maer
wanneer de commiſſie gheen eyſch in en houdt/ werdender naer de ſtijle drie de-
faulten vereyſcht : Doch dit en uſeert men nergens in Vlaenderen/ noch inden
grooten Raedt.
Als inden grooten Raedt yemant gedaeght werdt omme te kennen ofte ont- 34
kennen

kennen sijn handt-schrift / handt-teecken / ofte zegel/ ende niet en compareer werdt het handt-schrift ende zeghel voor bekent gehouden / ende den contum- ghecondemneert met het eerste default te namptiseren 't gheldt in het hand- schrift gementioneert ende gestelt/ ende dat als 't handt-schrift simpel ende su- ver is / maer niet als 't geconditioneert is/ ende daer-en-boven in en houd sa ken die meerder kennisse requireren. Ende soo hy met de tweede daging noch niet en compareert / soo werdt het nampt den Eysscher ghegheven ond cautie / ende den defaillant herdaghvaert omme te procederen ten principale ende inghevalle den gecontumaceerden Ghedaeghde noch op de herdaging niet en compareert/ soo werdt de cautie onslagen/ ende den Eysscher het princ pael met de kosten toe-gewesen.

35 Maer inde Steden van Vlaenderen ist gebruyckelijck/ dat de Gedaeghden eerst naer de derde contumacie haer handt-schrift ofte zegel moeten kennen of ontkennen / of verifieren / partyen daer toe gheroepen zijnde / ende datse op d selve verificatie sententie moeten verwachten / sonder eenich namptissement Sy useren daer oock / dat die gheroepen is om sijn handt-schrift ofte zegel t kennen ofte ontkennen / daer toe geadmitteert werde / behoudens sijne excep tien / die hy dan mach proponeren / sonder te namptiseren / ten ware kennis van saecken anders raede.

36 Als in Vlaenderen/ ende inden grooten Raedt yemandt ghedaeght is omm te kennen/ ofte te ontkennen 't handt-schrift / ofte den zeghel sijns Vaders/ oft yemant anders / ende soo gedaghvaert zijnde niet en compareert/ soo obtineer den Impetrant default met de kosten ende andere commissien / maer gheen namptissement.

37 Als yemant ghedaghvaert is omme de waerheyt te sweeren / ofte den Eedt des waerheydts te refereren / ende niet en compareert / werdt den Eedt die hy eyscht by een default partyen gedefereert dat die sijnen Eedt prestere.

38 In materie van evocatie den Gedaeghden niet comparerende/ wert de evo- catie geinterineert / ende den Gedaeghden herdaghvaert omme te procederen inde saeck volghens de retroacte.

39 In materie autem van reformatie ofte appel / als de Magistraet ghedaeght zijnde niet en compareert om sich te presenteren / noch oock den geinthimeer- de/ soo verleent het Hoff default teghen den geinthimeerden / ende ordonneert de ghedaeghde Magistraet haer gewijsde te sustineren / vermits sy 't selve altijdt wijsen sonder haer perijckel van breucken / ende sooder eenighe breucke is / die en werdt niet teghen de Magistraet / maer teghen den geinthimeerden ghede- cerneert / ten zy de Magistraet selve by contumacie in breucke gecondemneert werde : Maer indien 't gevalt dat hem den geinthimeerden presenteert/ ende de gedaeghde Magistraet niet / werdt de Ghedaeghden gecondemneert inde ko- sten : ende met het tweede default verballen sy / te weten de Magistraet ende den geinthimeerde van haer ghewijsde/ ende werden ghecondemneert / ten re- garde van haer abuys/ in een boete van tsestich ponden / ende de kosten. Maer wilt den geinthimeerden 't Proces sustineren / ende (ghelijck men seydt) hem selven mainteneren / dat wel voor hem ghewesen was / dat mach hy wel doen. Maer wil hy dat niet sustineren/ ende hem lieber laten contumaceren/ soo obti- neert den Appellant ofte Reformant sijn conclusie. Ende ter contrarie willen de Gedaeghden (namentlijck de Magistraten) haer gewijsde of vonnisse susti- neren/

eren / ende den geinthimeerde niet / ſoo betaeldt den geinthimeerde de koſten
oort eerſte default / ende voort tweede default vervalt hy van't beneficie van
et ghewijſde / ſoo dat hy daer af gheen nut noch profijt en heeft / nochte oock
cecutie gedurende 't Proces / ende werdter naemaels gheſeyt wel ghewesen/
nde qualijck geappelleert te zijn / betaeldt den Appellant de boeten ende de ko=
ten vande ghedaeghde Magiſtraet. Maer den Geinthimeerden / om dat hy
ontumax gheworden is / en profijteert vande ſententie niet / ten ware hy ghe=
urende 't proces van appel/ende voor de ſententie ſijn contumacie gepurgeert
ad.

Indien grooten Raedt / ofte in't Parlement van Mechelen en ſuſtineren de 40
Ghedaeghden haer vonniſſe ofte ghewijſde niet/ maer de geinthimeerde partye
s gehouden dat te doen/ by aldien hy daer 't gewijſde wil obtineren/ dewijl alle
e Raden / of Magiſtraten van Hollandt / Zeelandt / Vrieſlandt / ende de an=
ere Provincien die onder den grooten Raedt ſorteren/ (Vlaenderen alleen uyt-
genomen) niet en judiceren ſonder perijckel van breucke.

In Vlaenderen werdt een Baillia/ oft Maen-heere altijdt gedaen uyten pro= 41
eſſe als hy't verſoeckt/ende al-hoe-wel hy niet en doet als manen/ ſoo hy noch=
ans niet en quame ſonder contumacie teghen hem gedecerneert werden / ten
profijte van dien die het competeert.

In materie van Adjudicatie van decreet / de oppoſanten niet compareren= 42
de/ betalen de koſten met het eerſte default/ ende werden met het tweede default
verſteecken van hare oppoſitien / ende werdt 't decreet teghens haer geinterpo=
neert : Maer moghen niet te min ſy / ende alle andere komen ende verhoogen
den koop / tot dat het Zegel / aenden brief vande decreten ghehangen / vanden
Waſſe getrocken is. In Vlaenderen autem / ofte inden Vlaemſchen Raedt/
wijſt men met een default de interpoſitie vande decreten : maer ſonder partyen
te condemneren inde koſten : Mogen nochtans de Defaillanten elck ander den
prijs verhoogen naer 't voorgaende artijckel.

CAP. LXXIX.

Andere defaulten tegens d'een of d'ander van Partyen.

't Begrijp.

1 Den Gedaegh- den niet com- parerende voor { Commiſſaris, } omme te kennen ofte ontkennen, werden de articulen ghehouden { voor bekent voor het tweede default.

2 Vierſchaer, { ontkent } met het eerſte default.

3 Parlement, { ontkent } met het eerſte default.

4 In Vranckrijck op reſponſive articulen werden de ſe‑e gehouden voor ontkent.

5 In Vlaenderen op reſponſive procedeert den Commiß‑ ris met informatie.

6 Voor Commiſſaris, of niet willende antwoorden (h‑ wel hy teghenwoordich is) werdt default gedec‑ neert.

7 Den Gedaeghden niet comparerende — Voor Commiſſaris tot Eedt van Getuygen, werdt v‑ ſteecken vande wederlegginge.

8 Omme te ſien productie van titel, werden de titels c‑ genomen, ende hy van't wederlech verſteecken.

9 Omme te concluderen in een ſaeck, werdt 't proces g‑ houden voor geconcludeert.

10 Ten genomen dage omme proviſie te impetreren wer‑ vande andere partye proviſie verleent.

11 Omme relaxatie te ſien geſchieden, werdt den Gevai‑ gen los gelaten, mits betalende.

12 Hy verlieſt 't profijt van't default, die — De ſelve niet eyſchende, ſtil‑ſwygens procedeert.

13 Verſloft datſe hem binnen 's Iaers geadjudiceert werdi‑

14 Of ander, of grooter profijt verſoeckt.

15 Den Rechter een andere acte als die de citatie dient inſererende, doet verkeer delijck.

1 ALs d'een of d'ander van partyen / 't zy Aenlegger of Verweerder / gedaeght is voor Commiſſaris omme te antwoorden by Credit / of non Credit / ende die partye niet en compareert / ſoo betaelt hy om het default de koſten van dien daghe / ende werdt herdaecht / ende komt hy alſdan noch niet / ſoo werden de articulen van Feyten naer Rechten gehouden voor bekent.

2 In alle Hoven werden de articulen met eenich default / gehouden voor ontkent / mits de denegatie die in't eynde vander Schrifture geſtelt is. Ende alſoo uſeren ſy't inden Raedt van Vlaenderen.

3 Soo houdt men oock inden grooten Raedt de articulen met het eerſte default voor ontkent. Maer den produiſant mach proteſteren / dat / iſt dat inde viſitatie vanden Proceſſe / naermaels bevonden werde / dat hy by gebreecke van reſponſiven ghedwongen is gheweeſt ſuperflue preuve te hebben moeten doen / ſoude moghen eyſſchen de koſten vanden defaillant / tot taxatie vanden Hove / al verloor hy ſchoon 't principael: Maer van die preſentatie komt wey nich profijts.

4 Men uſeert in Vranckrijck / dat als den Ghedaeghden op reſponſiven niet en compareert / dat alſdan de articulen van Feyten voor ontkent ghehouden werden / ende de Commiſſariſen moeten met ſoodanighe lichte preuven te vreden zijn / als den Produiſant doen kan / dewijl met ſulcken default den Defaillant verſteecken is van alle reprochen te produceren.

5 In Vlaenderen autem en heeft den Produiſant door't verſteck van reſponſiven by default anders geen profijt / als dat de Commiſſariſen voorts procederen met enqueſte te doen / dewijl in Vlaenderen partyen (hoe‑wel verſteecken) in

haer

haer volle recht blyven / ende niet versteecken werden van reprochen ende sal-
vatien te maecken / 't welck sy mogen doen alst haer geraden dunckt.
't Is oock ghebruyckelijck in Vlaenderen / dat soo wanneer de ghedaeghde 6
partye selfs voor den Commissaris present is / ende nochtans niet en wilt ant-
woorden / dat den Commissaris als dan default decernere in des Gedaeghdes
presentie / ende 't Proces verbael daer af ghemaeckt over-seynde ende beware /
ende dat hy sonder vorder informatie ofte enquestie te doen / procedere. Ende
daer naer 't Hof 't Proces verbael ghesien hebbende / wyse op dat default ten
principalen / oft absolverende / oft condemnerende.
Als d'een / of d'ander van partyen ghedaghvaert is voor Commissarisen 7
om Getuygen te sien sweeren / ende niet en compareert / de Getuygen werden
niet te min gehoort / ende ghe-examineert in absentie van die partye / ende den
Defaillant versteecken van reprochen / ten ware partyen eens waren van die
Ghetuyghen te hooren.
't Selve soude men oock moghen segghen / als partye ghedaghvaert is om- 8
me productie van tytels te sien doen. Want in-gheballe den Gedaeghden niet
en compareert / soo gaet de productie voort / ende werde volvoert / ende de brie-
ven van den tytel werden ghecollationeert in absentie van den Ghedaeghden /
ende hy werdt vermits sijn default versteecken van te moghen reprocheren / ten
ware by gheballe partyen eens waren in 't procederen. Voorders moet-men
hier weten / dat noch in de Vierscharen van Vlaenderen / noch in den grooten
Raedt / voor Commissarisen geen reprochen van ghetuygen verleent werden /
noch yemandt werdt ghereprocheert / als die notoirlijck int proces voor party
bekent is.
Als d'een ofte d'ander van partyen ghedaeght is omme te concluderen in de
saecke / ende niet en compareert / werdt 't Proces gehouden voor geconcludeert / 9
soo dat 't Hof 't selve uytet t'synen gelegenthede ende gemacke.
Als d'een / of d'ander van partye eenige provisie in Iudicio heeft begeert / en- 10
de partye seeckeren dagh genomen heeft om op soodanigen provisie te antwoor-
den / ende op den genomen dagh niet en compareert / soo werdt soodanigen pro-
visie / ghelijck alst behoort / den Suppliant toe-ghewesen ofte ontwesen met het
eerste default / sonder meerder daginge.
Als een Gevangen om Civile saken sijn paetye doet daghvaerden / omme 11
hem te sien relaxeren / ende d'selve partye niet en compareert / werdt den Ghe-
vangen wel gherelaxeert met des Gedaeghdes eerste default / mits betalende de
kosten van de gevangenis / maer hy en consequeert met allen niet van de kosten /
schaden ende interesten / als met drie defaulten.
Maer den Aenlegger moet weten / dat soo wie defaulte verkregen heeft / ende 12
sich 't profijt van dien niet terstont en doet adjudiceren eer hy voorders proce-
deert / dien sloffen Aenlegger verliest op stondt / door syne stilswygentheydt / 't ef-
fect van 't profijt van 't default : Want door sijn stilswygens procederen / schijnt
hy van dat profijt te willen scheyden / ten ware hy verklaerde te procederen on-
der protestatie van sijn recht ende profijt niet te verliesen.
Insghelijcx verliestmen 't profijt van 't default alsmen sich dat niet en doet 13
toe-wysen binnen Jare ende dage.
Van gelijcken oock / die ander of meerder profijt van defaulte eyscht als hem 14
naer style toekomt / verliest sijn profijt door 't qualijck eysschen. Ende daerom
consu-

consuleren alle wijse Advocaten / dat sulcken profijt vanden defaulte geadju- ceert werde als naer Rechte ende stijle behoort/sonder seeckere specificatie va't profijt.

15 Maer hier moet men weten / dat in-gheballe in alle de voorsz contuma[n] den Rechter eenighe andere actie insereerde als daer hy toe gedaghvaert w[as]/ die acte en soude van gheender waerde zijn. By exempel : Indien den Ge- daeghde ware gedaghvaert gheweest omme ghetuygen te sien produceren / [o]f die te sien sweeren/ Ec. ende den Rechter ontfangen had productie van briev[en] ofte dierghelijcken / die acte van productie soude nul ende van onwaerden zij[n] om dat den Rechter dat doet niet als de ordre vande Justitie vereyscht/ om d[at] hy die op een ander uyr / ende andere plaetse als den dach ghestelt is ghewee[st] produceert.

CAP. LXXX.

Vanden tijdt van Default te geven.

't Begrijp.

1 Den Rechter mach adjudicatie van't default uyt-stellen tot den derden dagh.

2 Den Gedaeghde te gestelder tijdt niet comparerende, mach contumax verklae[rt] werden.

Defaulten in:
- 3 't Parlement, 4 Vlaenderen — werden naer 't op-roepen vande rolle ghedece[r]neert.
- ende
- 5 de Vierscharen: ende 6 de Leen-hoven: — werdense gedecerneert:
  - voor de middach voor 12 ure[n]
  - naer de middach voor: den avondt, o[fte] ondergang va[n] de Son.

1 NAer Rechten is den Rechter niet gehouden terstont default te geven soo hy niet en wil. Dat meer is/ soo hy wil mach naer sijne voor- sichtigheydt daer met verbeyden twee ofte drie daghen / op dat hy s[ekerder] ende seeckerder dijudicere / of den Defaillant / ofte contumax in sijn contumacie persevereren sal / maer en mach soodanighen Gecontumaceerde[n] niet t'sijnen voordeel nemen/ dat 't default tegen hem niet gegeven is in termij- ne/ om dat dat geschiet is in sijn faveur/ & sua gratia.

2 Verhalven wanneer de dachinge inhoudt/ dat hy op een seeckere ende gesteld[e] ure comparere/ als hy / de selve ure komende / niet en compareert / mach va[n] stonden aen default verleent werden : maer isser gheen uyr ghestelt / soo moe[t] den Rechter den gheheelen dagh wachten naer rechten / ende by faveur tot des anderen ofte derden daeghs toe.

3 Inden grooten Raedt is de stijl ende ghewoonte / dat terstont default ver- leent werdt / naer dat de persoon / of de saecke / volghens den tour ofte ordre vande Rol op-geroepen is / ende geproclameert zy (default) alsser den dagh by ghestelt is / alst maer eenen behoorlijcken ende recht-dach gheweest is. Dat nochtans partye quam / ende haer presenteerde (ghelijck wy geseydt hebben) voort

...oort schepyden vanden Hove / soude't default herroepen werde / maer naer't ...heyden geensins/ als met kennisse van saecken.

In Vlaenderen geven sy oock default / naer dat de persoon ofte saecke/ naer ...n tour ofte ordre vande Rol op-gheroepen / ende de relatie vanden Executeur ...lesen is. 4

Maer inde Vierscharen ende Leen-hoven werden de defaulten verschepde- ...ck gegeven/ ende op verscheyden tijdt. 5

Want daer men voor de Noene dinght / werdt het default gegeven voor den 6
...aelven/ ende daer men naer Noene dinght / werdt het default gegeven in pe- ...niele materie naer de Vesper / ende in reele materie naer der Sonnen onder- ...nck/ ende soo doet elck Hoff naer sijn costuyme ende maniere.

CAP. LXXXI.

Van Contumacien te purgeren.

't Begrijp.

Contumacie werdt ghepurgeert voor de Litiscontestatie den naesten Recht-dach, als &c.

Contumacie die gegeven is teghen eenen die geexcuseert is door Sieckte, Oorloch, perijckel, moet herroepen werden.

Contumacie en werdt naer de Litiscontestatie niet herroepen, ten zy by relief.

Contumacie by schuldt vanden Procureur toe-ghekomen zynde, komt op den Procureur.

Contumacie wegh-dragende de victorie vande saeck, wordt swaerlijcken gerevoceert.

1 SOo wie Contumax geworden is voor de Litiscontestatie/ by contumacie die gheen gewin van saecken wech-dragen kan / maer veel eer schade by brenght / dien Contumax mach den naesten Recht-dach sijn contumacie over-geven/ in-gevalle hy goede ende merckelijcke reden daer toe preten-eren kan.

2 Ende daeromme / die contumacie die ghegeven is tegens eenen die ghevan-...en is/ ofte die niet en derft komen om den Oorloch/ Peste/ sware ende pericu-...euse Sieckten/ &c. (ghelijck boven geseydt is) die moet in allen manieren we-...er-roepen werden/ sonder datter eenich relief noodich is. Van gelijcken wert ...ock weder-roepen de contumacie die gegeven is teghen eenen die by nacht in-...en Kercker gheworpen / ofte die op Sondaghen/ Heylige dagen ende Vacan-...ien/ alsmen geen recht en doet/ gedaeght is / ofte te dier plaetse/ ende voor dien ...echter/ te welcker plaetse/ ende voor welcken Rechter hy niet ghewoon en is/ ...nde niet en mach gedaeght werden.

3 Naer de Litiscontestatie autem/ en admitteert men gheen purge van contu-...acie/ ten zy uyt seeckere ende wettelijcke oorsaecke / ende by relief ofte requeft ...ivil/ ende dat om verscheyden oorsaecken/ doch voornementlijck om de veran-...eringe vande Procureurs / dien de saecke/ die te bedingen is/ wel bekent moet ...ijn. Ende 't ghesciet dat partyen Procureurs stellen / ende die Procureurs

wederom

wederom andere substitueren / de welcke alle / naer de Litiscontestatie / Me-
sters zijn vander saecke / ende nochtans de saecken soo wel niet en verstaen g
de eersten.

4 Indien niet te min door onwetenheydt / roockeloosheydt / ofte negligen
vande Procureurs/eenige contumacie gegeven waer/dat meer is/waerder p
gemist ofte verbeurt/ dat en soude geensins haer Meesters prejudicieren/ m
soude alles vallen op de Procureurs die de straf van soodanighen contuma
mis-slach/ ofte verbeurte moeten lijden.

5 Maer soodanighe contumacien die wech draghen de victorie vande saeck
zijn seer difficil om te weder-roepen/ voornementlijck alsse geconfirmeert/ en
gesterckt zijn by sententie die in gewijsde gegaen is.

CAP. LXXXII.

Van hem te presenteren op de Rolle

't Begrijp.

1 Den Aenlegger moet sijn sake presenteren { In't Parlement 's daeghs voor den Recht-dagh.
2 In Vlaenderen op den selven dagh alst dient.
3 Tegens alle de Gedaeghden by name.
4 In hare Vierscharen, ende de selve op de Rol continuere }
5 Elcke saecke moet op haer selven gepresenteert werden.
6 Sich selven presenteren ende weder vertrecken, en is gheen presenteren.
7 Als beyde Aenlegger ende Verweerder voort-ganck vande saecke begeeren, valter gheen interruptie.
8 Als beyde partyen hare saecke presenteren, werdt de onnoodige presentatie ver worpen.
9 Den Gedaeghden presenteert hem, maer sijn Comparitie werdt aengeteecken

1 IN den grooten Raedt moet den Aenlegger sich voor den Griffier presente
ren 's daeghs voor den Recht-dagh/ende sijne presentatie doen stellen op d
Rolle / 't welck soo hy niet en dede / en soude sijn saecke 's anderen daegh
niet dienen/ noch op-geroepen werden/ maer soude den Gedaeghden heb
ben oorlof vanden Hove/ met de kosten.

2 In Vlaenderen ist genoegh dat den Impetrant sijne saecke presentere op d
Rolle/ niet 's daegs te vooren/ maer ten dage dienende/ soo dat die voor't schep
den vanden Hove op-getrocken zy.

3 Den Aenlegger moet hem selven presenteren tegen alle die genen die hy heef
doen dagen / ende de selve met naem ende toe-naem op-roepen : want anders
de ghene die hy niet noemende achter-liete / soude hebben ende obtineren oorlo
vanden Hove met de kosten/de sententie soude haer effect sorteren/ende den Ap-
pellant soude gecondemneert werden in een boete/ ende inde kosten.

4 In Vlaenderen ist de costuyme ende practijcke / dat den Aenlegger selve al
tijdt de saecke presentere/ ende de selve Rol continuere/ in wat staet die oock zy/
ofte andersints soudense interrupt vallen als den Gedaegden wilde/om welcke
interruptie

nterruptie den Aenlegger niet meer inde Rolle en ſoude mogen inſereren / ten
ware hy by't Parlement/ ofte toe-ſtemming van partye eerſt gereleveert ware.

Maer hier moet men weten / dat elcke ſaecke op haer ſelven gheprœſenteert 5
moet zyn/ ende verſcheydelijck.

Maer waer't dat een van partyen hem gheprœſenteert had in perſoon / ende 6
weder vertrock eer de ſaecke op-geroepen wierdt / ſonder oorlof vanden Hove/
die doet even ſoo veel als of hy hem niet geprœſenteert en had/ ten ware hy daer
en Procureur gelaten had om ſijn ſaecke te bedienen ende te beſchermen.

Inden grooten Raedt/ als den Aenlegger de eerſte reyſe/ ofte met de eerſte in- 7
ſtantie een ſake prœſenteert/ ende datſe daer naer die van partyen prœſenteert/ die
voort-ganck vander ſake wilt hebben/ 't zy hy dan Aenlegger zy/ of Gedaegh-
den/ ſoo en valter/ by faulte van prœſentatie/ geen interruptie/ ten ware de ſelve
ſaecke een geheel Jaer ſtil geſtaen had/ ſonder datſe yemandt had geprœſenteert.

Als beyde de partyen de ſaecke prœſenteren / ſoo doet het Hof diens prœſenta-
tie royeren die niet van doen en heeft/ ende appointeert op de andere prœſentatie
alſſe op haer ordre komt.

Den Ghedaeghden en doet hem niet prœſenteren op de Rolle / maer als de 8
ſaecke op-geroepen is/ ende hy hem heeft geprœſenteert / ſoo teeckent den Grif-
fier ſijn comparitie.

CAP. LXXXIII.

Vande ſaecke te roepen voor den Rechter.

't Begrijp.

1 In op-roepinghe van ſaecken of perſoonen werden op-geroepen:
- Eerſtelijck de ſaecken vanden Procureur Generael.
- Ten tweeden de ſaecken van miſerabile perſoonen.
- Ten derden, van die genen die in perſoon gedaeght zyn.
- Ten vierden, ſaecken van partyen die by de Rolle gepreſenteert zyn.

2 De Gedaeghden preſenteren haer onder ſulcken qualiteyt van perſoon alſſe gheroepen zyn.

Wy hebben hier voorben geſeydt/ datmen gheen contumacie en moet 1
verleenen voor de oproepinge vande ſaeck ofte perſoon nae de or-
dre vande Rol. Hoe autem die op-roepinge gheſchiedt / ende met
wat ordre/ ſullen wy nu ſeggen. In't oproepen dan vander ſaecke/
naer ordre vande Rol / werden eerſtelijck geprœfereert de ſaecken vanden Pro-
cureur Generael/ ofte 't Fiſcus : daer naer de ſaecken van miſerabile perſoo-
nen : daer naer de ſaecken van die ghenen dien dach gheſtelt is om in perſoon te
compareren / ofte die om die oorſaeck gedaeght zijnde / in perſoon ghecompa-
reert zijn ende eyndelijck de ſaecken van allen anderen partyen/ ghelijck die ter
Rolle geprœſenteert zijn gheweeſt/ ſonder perturbatie vande ordre / ten ware by

avontuer 't Hof/ om seeckere reden/ van die ordre vande Rol anders ordonnede/ ende peculiare reden tegen d'ordre vande Rol in Judicio prefereerde.

2 Ende alle de Gedaeghden mogen haer selven sodanige presenteren alsse zi/ ende en moeten haer Persoonen inden Gerechte niet formeren (dat is/ osse in hunnen eygen naem/ ofte als Procureurs/ ofte als Erfgenamen &c. compareren) maer zijn daer mede geformeert / om datse ghedaeght zijn onder eene sekere qualiteyt van persoonen/ volgens welcke sy alsdan antwoorden/ ende hselven / of haer saeck defenderen mogen.

CAP. LXXXIV.

Van hem selven te presenteren by Procureur.

't Begrijp.

1 Partyen presenteren haer by persoon, of by Procureur.
2 Den Rechter moet partyen een Procureur, ende een Advocaet gheven.
3 Vrouwen, Weesen, &c. presenteren haer by Procureurs.
4 In't Parlement van Vranckrijck ist eertijdts niemandt geoorloft gheweest sic by Procureurs te presenteren.
5 Te Tours inden Jare 1454. gestatueert gheweest, datse alle by Procureurs souden compareren.

1 IN Civile saecken mach elck van partye/ namentlijck soo wel den Eysscher als Gedaeghden/ sich in't Gherechte presenteren in persoon/ (gelijck ghe seydt is) ofte by Procureur.

2 Doch soo een / ofte beyde de partyen gheenen Procureur en hebben/ so moet den Rechter ex officio, den gebreeckelijcken een Procureur stellen ende geven/ op dat hyder een begheert / moet hem oock by-voegen eenen Advocaet so hy't begheert / moet oock 't selve de andere partye doen/ soo hy noch Advocaet, noch Procureur en heeft : maer de Procureurs en Advocaten mogen haer we excuseren van dien last aen te nemen / ende de selve ontgaen / als sy sweeren da naer conscientie de saecke haer niet sustineerlijck en dunckt.

3 Vrouwen / item Weesen / Minder-jarighen / Opsnappers/ Malle/ Dulle, Doove / ende andere miserabile persoonen werden Procureurs ende Advocaten gegeven by distributie vanden Raedt. Item die ghene die uyt vrees van partye advers geenen Raedt en hebben konnen bekomen.

4 In Vranckrijck in't Parlement en placht men eertijdts niet toe te laten dat den Eysscher in't Gerechte soude compareren by Procureur/ ten ware hy daer toe had speciale brieven van Octroy vanden Koningh selfs/ ende dat seggen sy/ dat om merckelijcke reden alsoo vanden Koningh in-gestelt is geweest / dewijle hy sach dat den meesten-deel van sijne Edele daghelijcks veel inden Parlement te doen hadden / ende datse allegader de defensie van hare saecken den Procureurs bevalen / ende sy selfs middeler-tijdt absent bleven / waer door't Parlement

ent by naer sonder Edelen was. 't Welck den Koningh Pepin inde eerste institutie vanden Parlemente (te weten in't Jaer ons Heeren 757.) niet ghewilt heeft/ maer heeft liever ghewilt dat het selve dagheliicks soude ghefrequenteert ende verciert werden/ door menichte van Edelen/ Hertoghen/ Graven/ Baender-heeren ende dierghelijcken/ die aldaer hare saecken upt te voeren hadden/ ende die hy daerom wilde dat aldaer soude present zijn/ en haer eyghen saecke defenderen sonder Procureur/ ofte datse ten minsten by den Procureur/ die hare saecken defendeerde/ soude staen. Maer de selve Institutie is naerdermandt te niet gedaen ende gerevoceert by andere institutie.

Ghemaeckt by de vergaderingh vande Staten van Vranckrijck gehouden 5
te Tours inden Jare 1483. alwaer geordonneert ende besloten is geweest/ dat alle Aenleggers in materie Civil mogen occuperen/ ende compareren by Procureur/ sonder daer toe Octroy vanden Koning te versoecken.

CAP. LXXXV.

Van Procureurs.

't Begrijp.

1 Wie Procureurs geheeten werden.

2 Onderscheyt tusschen Procureur ende Administrateur.

3 Procureurs { Ad lites, nemen't Proces aen, vervolgent, ende wachten Sententie. Ende: Ad negotia, nemen gelt op, geven quitancien, vryen, en obligeren. }

Item:

4 Procureurs { Ad lites, mogen substitueren naer de litisconteſtatie. Ende: Ad negotia, mogen t'allen tijden substitueren. }

5 Procureurs { Ad lites, moeten ouder zijn als vyf-ende-twintich Jaren. Ende: Ad negotia, ouder als seventhien Jaren. }

Item:

6 Procureurs { Ad negotia, die handelen ende vermengen haer met alle dingh. Maer: Ad lites, en moghen dat niet doen. }

7 Een Procureur gestelt om te ageren, werdt oock ghehouden voor gestelt om te defenderen: Maer niet in't teghen-deel.

Alle Administrateurs in anderer saecken/ werden Procureurs ghenoemt: want Procureur is een generale naem/ sich refererende tot 1
alle Administrateurs/ c. Salvator. 1. q. 3.

Ende daer en is gheen ander onderscheyt tusschen Procureur ende Onderwinder van saecken/ ofte Administrateur/ dan dat den Procureur niet 2
upt hem selven/ maer upt last van sijnen Meester de saecken administreert/ l. Prima. ff. de procuratoribus & c. quia episcopus. 5. q. 3. & l. 3. §. Negotiorum. ff. de negot. gest. Ende de Onderwinders ofte Administrateurs verhandelen ende admini-

administrateren de aenghenomen sonder last/ §. Primo, institut. de obligat. quae ex quasi delict. nascunt.

3 Daer zijn tweederhande Procureurs/ te weten Ad lites, ende Ad negotia. Procureurs ad lites werden genomen omme in Rechte te occuperen/ omme 't Proces te vervolgen ende te instrueren / ende sententie en vonnisse daer over te verwachten. Procureurs ad negotia werden gestelt om gelt op te nemen/ om quitantie te geven/ omme te onterven/ omme te obligeren/ ende diergelijcken.

4 Daer is daer beneffens een onderschept tusschen die twee specien van Procureurs/ dewijl een Procureur ad lites / geenen anderen Procureur en mach substitueren als naer de litiscontestatie: want eer en werdt dien Procureur niet gehouden voor Meester vande saecke/ c. Primo §. Licet, de procuratorib. l. 6. Maer een Procureur ad negotia mach t'allen tijden ende alst hem gelieft eenen anderen substitueren/ de c. Primo §. Procurator. de procurat. eodem lib. 6.

5 Item een Procureur ad lites moet 25. Jaren oudt zijn/ dat is/ en werdt niet gegeven als boven de 25. Jaren oudt zijnde: ende eenen Procureur ad negotia ist genoech dat hy over de seventhien Jaren oudt zy/ dat is / die mach naer sijn seventhien Jaren gestelt werden/ c. Generaliter de procurat. lib. 6.

6 Daer-en-boven die generalijck Procureur ad negotia ghestelt is / die mach ageren pleyten/ ende sich in alle saecken vermenghen/ die uytgesondert/ die speciaelen last vereysschen / de c. Generaliter de procurat. lib. 6. Maer dat en mach een Procureur ad lites niet doen.

7 Een Procureur die ghestelt is omme te ageren / werdt oock verstaen ghestelt te zijn omme te defenderen/ maer niet ter contrarie.

CAP. LXXXVI.

Van Procureurs in haers selfs saecken.

't Begrijp.

1 Wie Procureurs in haers selfs saecken geseght werden.
2 Waer in Procureurs in haers selfs saecken plaets hebben.
Procuratie in sijns saeck is van geender waerden
3 In cessie van litigieuse actien.
4 In dingen ten deele verkocht, ten deele gegeven.
5 In cessie aen machtigers ghedaen.
6 In cessie gedaen van die die inhabil zyn.
7 In gheveynsde cessien.
8 In cessie den Vooght gedaen tegen de Weese.
9 In cessie sonder titel.
10 Een Procureur mach in sijn selfs saeck alles doen, oock hem selven obligeren.
11 Een Procureur in sijns selfs saeck: of dat eygentlijck een Procureur mach gheseydt werden?

1 Ghelijck Procureurs anderer saecken defenderen/ soo mogen sy haer eygen saecken oock selfs defenderen / ende werden alsdan genoemt Procureurs in haer eygen saecken/ alsser staet in l. Procuratorum. ff. de procuratoribus, & l. Iusiurandum in fine. ff. de jurejurand. De sake autem werdt

oerdt haer eyghen ghenoemt / die haer aenkomt of uyt haer eyghen goedt / oft uyt anderer goedt / by cessie ofte transpoort / 't welck sy aenghenomen hebben te verbolghen : ofte als sy Procureurs ad litem ghestelt zijn / uyt haer eyghen naem / ende om haer eygen profijt te vervolgen.

Ende dusdanighe procuratien zijn goedt ende van waerden / ende houden ste-ede in alle cessien ende transporten die naer Rechten gheschieden mogen / ende die naer behooren gedaen zijn. 2

Maer in cessien van actien die litigieux zijn / als de gecedeerde actie inden Gerechte gebracht zijn / soo en houden de cessie niet / l. 2. & finali C. de litigios. c. 2. extra de aliena. judic. mutan. caus. facta & ibi bona, & amplius gloss. in verb. Sanctiones. 3

En zijn oock de procuratien van gheender waerden in dinghen die ten deele gegeven / ende ten deele verkocht zijn / l. Ab Anastasio. C. mandat. 4

Item die in stercker handt komen : want ten aensien vande macht ende dig-niteyt werdense voor schrickelijck gehouden / ende en hebben daerom soodanige procuratien ofte cessien gheen effect / ut l. Prima §. 1. & l. fina. C. ne lice. potent. patro. litigant. præsta. de c. secund. ext. de aliena. judic. mutan. caus. facta. 5

En hebben oock soodanighe cessien gheen kracht / die gedaen zijn vande soo-danigen die onbequaem / ende niet machtich waren de selve te doen. Mogen au-tem de minder-jarighen niet cederen sonder de authoriteyt van hare Voochden. Moghen oock de Voochden niets presteren sonder de Weesen oft minder-jari-gen / ten zy die absent zijn / ofte niet spreecken en kunnen / l. Restituta. §. Pupil-lus. ff. Ad S. C. Trebel. Den dullen / ende op-snappers is oock de cessie ver-boden / ut l. Is cui ff. de verbo obligat. Item Vaders en mogen hare kinderen niet cederen / l. secund. ff. de contrahend. empt. Soo en mogen oock te Bruggen in Vlaenderen ende elders / de Tuteuren / Vooghden / Pupillen / Minder-jari-gen / Op-snappers / ofte Dullen / niets presteren / sonder de authoriteyt vande Magistraet. 6

Zijn oock verboden ende krachteloos alle ghevepnsde cessien / C. plus valere quod agitur, per totum, & c. per tuas ext. Qui filii sunt legit. 7

Item alle cessien den Vooghden ghedaen tegen de Minder-jarigen / ghedue-rende de administratie / Autent. Minoris. C. Qui dare tuto. vel cura. possunt: want in alle 't voorsz en hebben de procuratie in rem suam gheen plaetse / gelijck oock als in de procuratie gheen tijtel of reden ghestelt is waerom de cessie ghe-daen is. 8

Want bloote traditie / ende sonder oorsaeck gedaen / verandert in lichamelijc-ke dingen 't dominium niet / l. Nunquam nuda. ff. de acquirend. rer. dom. 9

Maer hier staet te noteren / dat een Procureur in sijn eygen saeck doen mach 't ghene hy wil : item dat hy hem mach obligeren daer hy actie toe heeft. 10

Maer of een Procureur in sijn eygen saeck eyghentlijck Procureur mach ge-noemt werden / vide glossam, & l. Prima, in verbo aliena. ff. de procuratoribus, quam Baldus sequitur & commendat. Want de voorseyde ende dierghelijcke exceptien moghen geobjicieert werden een Procureur in sijn eyghen saecken. Siet hier van breeder Speculat. lib. Primo, par. 3. titulo de procuratore in rem suam consti-tuto, die eenige fraye ende dubieuse questien / dese materie aengaende / solveert / ende goede annotatien schrijft. 11

CAP. LXXXVII.

Van generale Procuratie.

't Begrijp.

1 Alle procuratie hout in { Den naem vanden Constituant. De namen vande Geconstitueerde. Den naem vanden Rechter, Notaris, of Schrijver. De oorsaecke waeromme de procuratie gegeven is. Verbant van't gewijsde te voldoen. Den dagh vande constitutie. }

2 Alle procuratien ad lites, zijn generael tot alle actien.

3 Generale procuratien zyn soo wel van't toekomende, als van't tegenwoordig

4 Generale procuratien en extenderen hare Generaliteyt niet tot criminele saec ken.

5 Procuratie ad negotia zijn speciael.

6 Teghen een Procureur in sijn eygen saeck werd geopposeert { Ten aensien van hem selfs, ende vande saeck. Ten aensien vanden Constituant. Ten aensien vande forme vande constitutie. }

1 Alle procuratien houden ghemeenlijck ses poincten in / te weten / de naem vanden Constituant / de namen vande geconstitueerde / de naem vanden Rechter / den naem vanden Tabellion / ofte de Notari die de procuratien op-maeckt ende beschrijft / tot wat saecken de pro curatie gestelt werdt: Item verbandt omme 't gewijsde te betalen ende te vol doen / ende ten laetsten den dagh vande constitutie.

2 Alle procuratien ad lites zijn generael / namentlijck omme processen / so geestelijcke als weerlijcke / te sustineren / vervolgen / ende te doen alle 't gene den Constituant selve soude konnen doen dat hy daer tegenwoordich ware. Van geestelijcke saecken spreeckt / c. cum venissent text. de in integ. restit. Van geldt, of civile saecken / seydt l. licet C. de procuratoribus, ende werdt nergens verbo den. Ende werdt geconstitueert in alle saecken / ende in eene / ende presentelijck ende absentelijck by Bode / of by Brieven / als hy maer seecker zy van een te ghenwoordigh of toekomende proces / t'eenen daghe / ofte tot seeckeren dagh / ende onder conditie ende eeuwighlijck / ende tot generale ende speciale saecken / l. 1. 2. & 3. ff. de procuratoribus & l. Prima. ff. mandat.

3 Als de procuratie generael is tot alle saecken / werdtse verstaen soo wel van de toe-komende als vande tegenwoordighe / al-hoe-wel inde procuratie van't toe-komende gheen mentie ghemaeckt en is.

4 Maer staet te noteren / dat al-hoe-wel ick gheseydt hebbe / dat procuratien ad lites generael zijn tot alle saecken / sonder eenige exceptie / dat nochtans niet ver der te verstaen is als tot civile saecken: want om criminele saecken te propo neren / al waer't schoon maer omme te excipieren / moet den Procureur speciale last hebben.

Procuratien autem ad negotia zijn speciael / om datse behooren tot speciale saecken inde procuratie geexpresseert. 5

Teghen een Procureur ghestelt in eens anders saecke / werdt op drie manieren geopposeert / namentlijck ten aensien van hem selfs ende vande sake : ten tweeden / ten aensien vanden Constituant : ten derden / ten aensien vande forme vande constitutie. Videte latius Specula. lib. 1. part. 3. Titulo. de procuratore. 6

Maer op dat dit alles te klaerder blijcke / meen ick niet qualijck te sullen doen / dat ick u hier een formeel exemplaer van generale procuratie voor-schrijve / gelijck dit is :

Gemeene forme van Generale Procuratie, onder't Zegel AD CAUSAS.

WY Burghermeesteren, Schepenen, ende Raden der Stede Brugghe, maecken alle ende yeder in't bysonder kennelijck, dat huyden op date deser, voor ons personelijck gecompareert is N. die geauthoriseert, geconstitueert, ende in sijn plaetse ghestelt heeft, ende by dese teghenwoordighe Brieven authoriseert, constitueert, ende stelt in sijn plaetse als generale Procureurs, ende sijn speciale Stadthouders N. N. N. ende elcks van die in't bysonder, ende voornemelijck den Thoonder deser jeghenwoordigher Brieven in allen negotien, questien, querellen, saecken, ende actien die desen Comparant nu heeft, ende hier naer meynt te kryghen, soo in't ageren als defenderen, in alle Vierschaaren, ende voor alle Rechters, soo Gheestelijcke als Wereldtlijcke, Soo omme te eysschen, ontfanghen, vervolghen, als omme te restaureren ende weer-versamelen daer't behooren ende noodich zyn sal, dat hy van alle Crediten ende gheldt-schulden, diemen desen Comparant teghenwoordich schuldich is, ofte hier naer schuldich sal blyven, 't zy de selve spruyten uyt Renten, Landt-pacht, huyr van huysen, Koopmanschap, negotiatie, gheleent gheldt, ofte eenighe andere saecke ofte occasie, teghenwoordighe, overstreecken ofte toe-komende, mach appointeren ofte transigeren, 't gheldt vande voorsz saecken komende, ontfanghen, quitantie gheven, behoudende altijdt 't recht van reeckeninghen, bewijs ende reliqua, te exhiberen. Ende daerom ist noodich, teghen den ghenen vande welcke 't selve competeert, gherechtelijck te procederen, proces te institueren, ende 't selve tot den eynde te brenghen. Alle reele, personele ende ghemengde actien, ende oock complaincten in saecken van nieuwigheydt te institueren, intenteren, ende ter plaetse contentieux te compareren, te restabilieren, ende 't restablissement te sien decerneren. Daer-en-boven alle

alle dilayen, remiſſien van proceſſen , defaulten, oorlof vanden Hove, ende andere judiciele ſaecke, of te eyſſchen , ofte te weder-leggen. Alle citatien te doen , de ſelve aen te teeckenen , eyſſchen te maecken , ende eyſch van partyen gherechtelijck te beantwoorden , de ſelve te debatteren , omme te ſtooten, ende te deſtrueren. Alle Iudiciele arreſten ende 't gheen daer toe behooren zal, te doen, ofte de ſelve tegen te ſtaen. In replijcquen, duplijcquen, triplijcquen , ende quadruplijcquen &c. alles 't gheen noodich is, te doen , de ſelve te vervolgen , ende te eyndigen : alle Eedt offereren , ende doen daer 't het recht ende de billickheydt vereyſcht. Alle preuven te produceren, ende de preuven by partye advers voort-gebracht, te hooren ende te ſien. Reprochen ende ſalvatien aen te nemen , ende over te leveren. Sententien te hooren , vande ſententien te appelleren , appellen aen te nemen , appellen te inſinueren, ende de ſelve te produceren , ende vande ſelve (in-ghevalle het hem profijtelijck dunckt) weder te renuncieren : Andere Procureurs , een ofte meer in ſijn plaetſe te ſubſtitueren , die , of de ſelve , of ghelimiteerde macht ſullen hebben . Ende generalijck , ende ſpecialijck in alle 't voorſeyde , met alle haer appendentien , te doen alle 't ghene den jeghenwoordighen Conſtituant ende Comparant ſelfs ſoude konnen doen , ſoo wanneer hy daer preſent ende voor ooghen ware , al hoe-wel de ſaecke ſpeciaelder macht als deſe is , vereyſchte : Beloovende altijdt voor goedt ende vaſt te houden alles wat by de voorſeyde Procureurs , ofte hare Subſtituyten , ofte yemandt van haer voornemelijck inde voorſeyde ſaecke ende hare appendentien , te doen , ofte ghedaen ſal zyn, ſonder dat hy die oyt teghen-ſpreecken , ofte ſich in eenigher manieren daer teghen oppoſeren ſal : Ende daer-en-boven dat hy 't ghewijſde , des noodt zijnde , ſal betalen . In teecken van waerheydt hebben wy hier ons Zeghel AD CAUSAS , van onſe Stadt Brugghe doen aenhangen. Gegeven , ende alſoo ghedaen tot Brugghe , in 't Iaer ons Heeren 1566. den eerſten July.

CAP. LXXXVIII.

Van ſpeciale Procuratien.

't Begrijp.

1 Speciale Procuratie is , die tot ſpeciale ſaecken verleent werdt.

2 Om

Speciale procuratie werdt vereyscht
- Om compositien ende transactien te maecken.
- Om contracten te ratificeren.
- Om een Eedt te accepteren, ende sich Arbiters te submitteren.
- Om een huwelijck te verhandelen, ende te sluyten, soo oock van beloften.
- Om yets te bekennen in prejudicie van sijn Heer.
- Om oude Brieven te restitueren.
- Om een Eedt van calumnie te doen, ende oock de veritate.
- Om exceptie tegens partye te proponeren.
- Om relief te eysschen.
- Om remissie ende renvoy te eysschen.

2 Aldaer de procuratie dient, moet den Procureur caveren de rato.
3 Alsser twee Procureurs in eene saecke ghestelt werden, en mach den eenen sonder den anderen niet doen.

VVy hebben geseyt dat speciale procuratie is/ die alleen tot speciale saecken ghestelt werdt: de saecken autem daer toe men speciale procuratie moet hebben/ zijn verscheyden: 1

Want voor eerst moet men speciale procuratie hebben om compositie ofte transactie te maecken/ dewijlse in sich vervaet remissie ofte alienatie/ welcke speciael bevel vereyscht/ l. Mandato generali D. de Procuratoribus & c. Qui ad agendum in fine, extra, de procurat. lib. 6. & l. Transigentis placitum. C. de transactio. & Specu. in titulo de procurat. §. Ratione igitur, versic. quintus, & Ioann. à Grassis in suo tractatu excellentissimo de substantialibus procuratorii: & de his quæ contra eum objici possunt, folio lib. meo 82. in verbo, transigentes, num. 2. Welck verstaen moet werden/ ten zy dien Procureur eerst hadde generale procuratie tot generale dispositie ende administratie van alle de goederen. 2

Men moet oock speciale procuratie hebben/ als yemandt Contracten die gemaecht zijn/ wettelijck laet confirmeren voor de Magistraet/ of passeren voor Raedts-heeren. Ende in dat cas moet de speciale procuratie geinsereert werden inde brieven van't contract/ ofte condemnatie van woordt tot woordt/ ofte ten minsten met een zegel daer aen gehecht. 3

Werdt mede speciale procuratie vereyscht om Eedt t'accepteren oft refereren/ als oock om hem te submitteren aen Arbiters. 4

Is oock speciale procuratie ofte last noodich om houwelijck te tracteren/ ofte te sluyten/ ende om ondertrouwe te doen/ c. Accedens, extra de procuratorib. & ibi Scrib. & c. Procurator de procuratorib. lib. 6. 5

Item om yets te bekennen dat sijn Meester ofte Heer verbinden ofte prejudicieren mach/ moet speciale procuratie zijn/ 't welck oock vereyscht werdt om peys te maecken. 6

Om oude ende by naer versletene brieven te vernieuwen/ ende te restitueren/ werdt speciale procuratie vereyscht. 7

Omme te sweeren van calumnie/ werdt specialen last vereyscht/ gelijck oock omme te sweeren/ de veritate. c. fi. extra, de juramen. calum. lib. 6. & c. 1. extra de confes. eo. l. 6. Welcke Eeden van Procureurs gereferreert werden tot de Zielen van 8

van hare Meesters/ c. Querelam & c. in nostra, de procura. & l. Finali. C. de feri.

9 Omme te proponeren ende te allegeren fameuse crimineele exceptien tegen perty adverse / moet men oock speciale procuratie hebben / ofte ten minsten soodnige / die maecken dat 't gheen hy uyt hem-selven sonder speciale last ghedaen heeft/ 't selve by partye die hy dient bevesticht/ ghesterckt / voor goedt gheken ende geadvoyeert werdt.

10 Om relief te versoecken moet oock speciale procuratie zijn / Illud §. Si talis ff. de minorib. c. Coram, extra de in integ. resti.

11 Omme renvoy te begeeren/ ende macht van den Rechter te declineren/ moet den Procureur speciale procuratie hebben.

12 Maer in alle 't ghene voorseyt is/ moet men weten/ dat/ alwaer speciale procuratie dient / den Procureur mach caveren de rato / dat is / maecken dat den Meester dien hy dient voor goedt sal houden / al wat hy door sulcken specialen last doen sal.

13 Maer alst gebeurt dat twee Procureurs in eene saecke generalijck geconstitueert werden/ soo en mach d'een sonder d'ander niets exigeren/ sonder speciale last hem alleen gegeven/ l. Cum alicujus ff. de negot. gest. Maer om dat ick in 't voorgaende Capittel den Leser een formeel Exemplaer van generale procuratie voor-geschreven hebbe / soo heb ick hem oock alhier een formeel Exemplaer van speciale procuratie willen voor oogen stellen.

Forme van speciale Procuratie, onder 't Zeghel AD CAUSAS.

WY Burghermeesteren, Schepenen, ende Raden van Brugghe, maecken elck een, ende een yeder in't bysonder kennelijck, Dat op huyden, onder date van dese jegenwoordighe, persoonelijck voor ons ghecompareert is N. die geauthoriseert, geconstitueert, ende genoemt heeft N.N.N. ende elck van haer in't bysonder, ende voornementlijck den Thoonder deses, haer alle, ende elck van haer ghevende volle macht, expresse ende absolute last, ende onwederroepelijcke commissie, sonder eenich verder bevel als dese jeghenwoordighe van haer by woorden ofte ghesch rifte te verwachten, dat sy alle, ende elcks van haer voor den jeghenwoordighen Constituant, ende uyt sijnen name resigneren ende over-gheven 't Dominie, de ware eyghenschap ende possessie van een Huys, met sijne adherentien, gheleghen inde Steen-straet, in het teecken van't vlieghende Hert. Item dat sy uyt den naem vanden Constituant, de eygenschap van drie margen Landts, gelegen &c. ende beswaert &c. verkoopende, 't selve den Kooper ofte Koopers gherechtelijck leveren, ende inde ware eygenschap ende possessie wettelijck stellen, ende dat sy tot dien effecte, voor dien Rechter, ofte Rechters, alst noodt sal zyn, ende behooren sal, compareren, onder welckers Iurisdictie 't voorseyde Huys ende

Landt:

Landt gheleghen zyn, ofte voor andere Rechters, nae dat de noodt vereysschen sal, ende dat sy voor dien Rechter ofte Rechters dese brieven van procuratie eerst exhiberen sullen, ende datse daer naer bekennen datse uyt kracht vande geexhibeerde procuratie, sulcken Huys ende sulcken Landt, op sulcken plaets gelegen, met sulcken last beswaert, verkocht hebben aen N. dat sy den voorsz N. overleveren ende transporteren de ware eyghenschap ende possessie van't selve Landt, naer eysch vander saecke, onder cautie van guarandt, ende alle andere solemniteyten daer toe noodich, dat sy hier van appelleren, transigeren, 't gheldt vande verkoopinge ghekomen, ontfanghen, ende quitantie gheven, behoudende altijdt recht van reeckeningh, bewijs ende reliqua te doen, ende generalijck &c. beloovende &c. ghelijck in't Exemplaer van't voorgaende Capittel. Maer in dese twee voorsz procuratien wilde ick wel, beminde Leser, dat ghy observeerde die procuratie, te weten de lesten. In teken der waerheyt, hebben wy het Zegel AD CAUSAS van onse Stadt Brugge &c. Want dat Zegel ('t welck daer't Zegel AD CAUSAS genoemt wert) en wert nimmermeer aen procuratien ofte brieven van andere saecken ghehangen, ten zy die procuratien ofte andere brieven geexhibeert, bekent, ende in't volle Collegie vande Magistraet gepermitteert zijn: Want aen soodanighe brieven werdt alleen 't Zegel AD CAUSAS gehangen, ende aen gheen anderen, ende is dat Zegel van waerden ende bekent door geheel Europa, soo dat, al wie brieven met dat Zegel AD CAUSAS gezegelt exhibeert, ende behoeft geen verder preuve ofte certificatie van dat Zegel te produceren, dat het is het ware bekende ende geapprobeerde Zeghel vande Stadt van Brugge. Werdt daeromme oock den inhoudt van die brieven door ratificatie van dat Zeghel, mede voor seecker ende waerachtich gehouden. Vorders zijnder noch andere Zegels tot Brugge, die niet geheeten werden Zegels AD CAUSAS, maer alleen Zegels vanden Raedt, dier werdter oock twee aen alle procuratien, soo generael als speciael, ende andere brieven ghehangen, behoudens alleen de expresse forme vande voorsz procuratien, alleen verandert zynde 't geender in moste verandert wesen, soo in't beginsel als in't eynde. Want in't beginsel en hebben soodanige procuratien met het Zeghel vande Schepenen niet, Wy Burghermeesteren, Schepenen, ende Raden der Stadt Brugghe &c. Maer segghen alleen: Wy Iohan Damhouder, ende Iaspar Winckelman, nu ter tijdt Schepenen van Brugge, maecken kennelijck allen die dese brieven sullen lesen, dat huyden voor ons gecompareert is N. die geauthoriseert ende gheconstitueert heeft &c. in't midden komen sy over een met de voorsz exemplaren, maer in't eynde verschillen sy, gelijck in't beginsel: want procuratien AD CAUSAS luyden in't eynde aldus: In teecken der waer-

waerheydt hebben wy ons Zeghel AD CAUSAS van onse Stadt van Brugg hier aen doen hanghen. Maer procuratien voor Schepenen luyden aldu In teecken der waerheydt heben wy (te weten Iohan Damhouder, en Jaspar Winckelman) onse Zeghels hier aen doen hanghen &c. Aen d procuratien werdt maer een Zeghel vande gheheele Stadt, 't welck altij 't selve is, ende in sich vervaet de gantsche over-een-stemminge vande ge heele Magistraet ghehangen. Maer aen dese procuratien voor Schepener werden twee kleene Zeghels gehanghen, te weten vande twee Schepene die die procuratien onder haer eygen Zegels expedieren. Maer hier soud yemandt mogen vragen, of beyde de soodanige procuratien, te weten me het Zegel AD CAUSAS, ende met de Zeghels van Schepenen, over al ghelijcke kracht hebben. Daer ick aldus op antwoorde: datse beyde de selve kracht, voor soo veel in haer is, hebben. Maer om datse door't beginsel, eynde, ende zegel veel verschillen, en zijnse niet over al even bekent, noch en werden niet over al even eens aen-genomen, nochte en hebben over al geen gelijcke kracht met de eerste vertooninghe. Want 't Zegel AD CAUSAS, dewijl't door geheel Europen bekent ende krachtich is, is oock consequentelijck de procuratie die met dat zegel gezegelt is, over al bekent, ende van waerden, ende en behoeft soodanigen Zeghel gheen verder probatie. Maer dewijl de Zeghels van Schepenen eyghen zyn, ende alle Jaers verandert werden, zijnse oock te naeuwer noodt buyten de Jurisdictie bekent, ende en hebben daeromme procuratien voor Schepenen gepasseert, over al soo grooten gheloof niet, om datse qualijck elders gekent ende aengenomen werden als inde Stadt van Brugghe, ofte hare Jurisdictie, alwaer sy een gelijcke authoriteyt ende kracht hebben als de andere procuratien, soo datse gheen probatie ofte verificatie inde Jurisdictie van Brugge van doen en hebben. Maer als dusdanige procuratien voor Schepenen geexhibeert werden buyten de Jurisdictie van Brugge, ende van partye ontkent werden, hebben sy nieuwe probatie van doen, daer by geverifieert werde, dat beyde de aengehangen Zeghels, zijn Zegels van die, die te dier tijdt waren Schepenen van Brugghe, niet anders als ghelijck instrumenten van Notarissen, die buyten kennisse sijn nieuwe certificatien van nooden hebben, dat soodanighen Notaris een wettich geapprobeert ende geadmitteert Notaris is gheweest, welcker instrumenten ick een formeel exempel hier onder sal stellen. Soude daerom raden alle den ghenen die eenige procuratie, ofte andere saecke voor de Magistraet gheexpedieert willen hebben, ofte te Brugghe, ofte elders, datse dat laten expedieren voor den vollen Raedt, ende onder 't Zeghel AD CAUSAS van eenighe vermaerde Stadt: want sulcken procuratie is over al goedt ende van waerden, ende en vereyscht, gheen

gheen wijder certificatie. Maer ſiet nu een formeel exempel van een inſtrument by Notaris gepaſſeert, dewijl ghy 't formeel exemplaer van procuratie voor Schepenen uyt het voorſeyde ghenoech kundt af meten.

Formulier van ſpeciale Procuratie by Notaris.

INden naem ons Heeren, Amen. In't Jaer vande gheboorte ons Heeren duyſent vijf hondert ſes-ende-tſeſtich, op den vijfthienden dach vande Maendt November, Compareerde voor my Ian le Begge Notaris publicq, ende de onder-gheſchreven ghetuyghen, den diſcreten ende voorſienighen Heere Meeſter Nicolaes de Lagaigne, Klerck van't Biſdom van Camerick, die op de beſte maniere, wech, recht, ende forme ſoo hy beſt ende krachtich heeft ghekonnen ende ghemoghen, kan ende mach, conſtitueert by deſe tegenwoordighe, neemt ende deputeert voor ſijne ſeeckere, ware, wettelijcke ende ongetwijffelde Procureurs, Acteurs, Facteurs, Uyt-voerders vande onder-gheſchreven ſaecken, ende ſpeciale ende generale Boden, ſoo nochtans, dat de ſpecialiteyt de generaliteyt niet en derogere, noch ter contrarie, te weten de Heeren ende Meeſters Willem Goutier, Pieter le Pipre, ende Johan Mouſcron, 't zy ſy abſent zyn, of preſent, ende elcks van haer in't gheheel, voornementlijck ende ſpecialijck, omme uyt den naem van hem Conſtituant aen te nemen, ende te gaen inde corporele, reele ende actuele poſſeſſie vande Parochie Kerck van Sinte Pieter in Ruſbroucq, ende inde ſelve poſſeſſie te blyven adhiberende, hier toe de ghewoonlijcke ſolemniteyten. Vorders om hem vande vruchten, renten, in-komſten ende proffijten te verantwoorden, ende van anderen doen verantwoorden, ende inde voorſz Parochie-kerck den Godts-dienſt te doen pleghen, ende omme de vruchten, renten, in-komſten ende proffijten vande voorſz Parochie-kerck te arrenderen, ende in een vaſt ende Jaerlijcks penſioen te gheven, tot ſulcken tijdt, ende voor ſulcken prijs als haer Procureurs, ofte yemadt van hen goedt duncken ſal, behoudens reeckeningh, bewijs ende reliqua. Beloovende ick Conſtituant voornoemt, in handen van mijnen Notaris 't ſelve behoorlijck ſtipulerende, ende tot het voorſz my obligerende in behoorlijcke forme te onderhouden. Alſoo ghedaen tot Bruyſſel, int Jaer, Maendt ende Dach voorſchreven, in teghenwoordigheydt vande eerlijcke ende diſcrete perſoonen, Meeſter Andries van Weſembeecke, Licentiaet

in beyde de Rechten, ende Advocaet voor den Raedt van Brabandt: e[...] Laurens Vereycken Klerck van't voorsz Bisdom, ghetuygen hier toe g[...] roepen ende ghebeden.

Soo ist, Ie Begge Notarius Apostolijck ende Im[-] riael, by den Raedt van Brabandt geauthorise[...] ende gheswooren Schrijver van Bruyssel, tot [...] boven-gheschreven versocht.

CAP. LXXXIX.

Van Substitutien.

't Begrijp.

1 Substitutie en mach niet geschieden { Ten zy het inde procuratie uyt-gedruckt werdt. ende niet als: Voor de Litiscontestatie.

2 Substitutie mach geschieden { Naer de Litiscontestatie. ende: Ad negotia, altijdt, ende vry.

3 De substitutie en streckt haer niet verder uyt dan tot 't Hoff vanden eersten Procureur.

4 Alle substitutie moet geschreven werden, { Op den rugge vande principale procuratie. Op nieuw franchijn aende procuratie gehecht. Op nieuw franchijn in-houdende de principale procuratie.

5 Die eens gesubstitueert heeft, en mach die substitutie niet revoceren.

1 ALs Procuratien Ad lites, so slecht gestelt zijn/datse in sich niet en verbaten dese clausule (met substitutie) dat is/ als sy niet in en houden expresse macht om anderen Procureurs in sijn plaetse te moghen substitueren/ soo en mach dien eersten Procureur gheen andere Procureurs substitueren voor de litiscontestatie/ dewijl hy daer speciale last toe moet hebben.

2 Maer naer de litiscontestatie mach hy dat wel doen/ om dat alsdan dien Procureur Meester ghewozden is vande saeck/ c. 2. de procuratoribus lib. 6. Den Procureur mach oock andere Procureurs in sijn plaetse substitueren/ als hy is Procureur ad negotia, of Procureur in sijn eygen saeck. Want dusdanige Procureurs mogen t'allen tijde ende vryelijck substitueren / c. Primo §. licet autem de procuratorib. lib. 6. ende mach yemandt Procureur ad negotia, ghestelt werden naer sijn seventhien Jaren.

3 Maer dit moetmen weten/ dat de voorseyde substitutie van Procureurs sich niet wijders uyt en streckt / als tot dat Hof daer hy selfs Procureur ghestelt is gheweest. Werdt daeromme de substitutie die yemandt van de Procureurs doet

moet door de Magistraet / ofte Vierscharen van Vlaenderen / niet ontfanghen inden grooten Raedt / nochte ter contrarie.

4 Alle substitutie van procuratie moet geschreven werden op den rugge vande principale procuratie / ofte moet geschreven werden op nieuw franchijn / ende gehecht ofte doorsteken door de principale procuratie: Ofte de principale procuratie moet selfs van woord tot woordt geschreven werden op de nieuwe brieven van substitutie / anders waer de substitutie van onwaerden / ende in gheen Hoven ontfanckelijck. Soo en zijn dan oock niet goedt die procuratien daer ledige plaetsen in ghelaten zijn / omme daer naer inne te schrijven de andere Procureurs diemen substitueren wil. Want soodanige procuratien werden suspect gehouden / ende zijn bequaem omme te bedrieghen / dewijl men menichmael bevonden heeft / dat in soodanige ledige plaetsen ghevoeght zijn geweest partydige Procureurs ende Bedriegers / die uyt kracht van hare procuratien / veel degelijcke Luyden / uyt nijdt ofte quaedt-willigheydt / veel spels ghemaeckt / haer geapprehendeert / ende groote kosten aenghedaen hebben. Moeten dan in generale ende speciale procuratien / alle de namen ende elck bysonder gheschreven werden die yemandt begheert / ende gheen ledighe plaets blyven. Alsmen dan substitueren wilt / moet men't doen op de voorsz manier.

5 Vorders / soo wie soodanigen substitutie eens ghedaen heeft / die en mach de selve geensins weder-roepen / ten zy hy daer toe speciale last verkreghen heeft / Iuribus præallegatis. Siet 't ghene tot dese materie dient by D. Ioan. à Grassis in suo excellentissimo tractatu. De substantialibus procuratorii: & de his quæ contra eum objici possunt, folio lib. meo. 86. colum. 1.

CAP. XC.

Wat Procuratien suffisant zyn in Jugementen.

't Begrijp.

1 In Jugementen werden suffisante procuratien vereyscht.
2. In twijffelachtige procuratien moet men caveren de rato.
3 Als de procuratien niet goedt en zyn, soo is alle de productie egeen, ende de sententie illusoir.
4. Den Prince, Prelaten, Edelen, &c. constitueren Procureurs onder haren Zegel.
5 Inde Leen-hoven werden Procureurs gestelt door't Zegel vande Leen-mannen.
6 Procuratie voor de Wet gepasseert, is over al goedt.
7 Procuratie gepasseert voor Notaris, en is niet over al even goedt.
8 In't Parlement van Mechelen werden de procuratien alleen ghestelt by den Secretaris.
9 Procuratie werdt door getuygen geverifieert onder Eedt de calumnia.
10 't Parlement van Parijs en admitteert geen weerlijcke procuratie, bestaende in't geestelijck Hoff.

11 Proc-

11 Procuratien gegeven vanden Abt ende 't Convent, zyn goedt in't Parlement
12 Procuratie van een Minder-jarige gegeven, en is niet goedt.
13 Procuratie gegeven van een die sterft voor de conclusie in Rechten, is oock do
14 Daer en is gheen nieuwe procuratie noodich in arrementen naer de conclusi Rechten.

1 SOo wie hem als Procureur presenteren / ofte in Judicijs als Procure occuperen wil / die moet eerst toonen wettelijcke ende suffisante procu tie/ ofte hem verbinden 't ghewijsde te betalen.

2 Doch soo de suffisantheyt vande procuratie in twijffel getrocken wer moet hy caveren de rato / l. Non solum. §. Qui alieno nomine. ff. de procurat Moeten daeromme alle Rechters in't beginsel vanden Processe neerstelijck to sien/ dat de procuratien ten weder-zijde suffisant zijn.

3 Want indiender yets inne vergeten ofte versuymt ware/ waeromme de pr curatie niet goedt noch suffisant en soude zijn / soo souden alle de productien n zijn/ ende de sententie vanden Rechter illusoir.

4 Procuratien onder 't Zeghel vanden Prins en hebben de attestatie vand Wet niet van doen / maer zijn suffisant door haer selven. Item als de Const tuanten zijn Prelaten / Bisschoppen / ofte groote Edelluyden / ofte in sulcke digniteyt ofte officie ghestelt / dat hare Zeghels bekent ende geapprobeert zijn ende werden oock de procuratien die sy-luyden gheven / voor goedt ende va waerden gehouden/ sonder eenige kennisse vande Magistraet.

5 Inde Leen-hoven werden procuratien ghemaeckt onder de prive Zeghel van hare Leen-mannen/ welcker wapenen/ namen/ ende zegels in't selve Hof bekent zijn.

6 Procuratie autem gepasseert voor een bekende Magistraet / hebbende Zege authentijck / is in alle Hoven goedt ende ontfanckelijck / voornementlijck in weerlijcke / ghelijckerwijs oock is procuratie die gepasseert werdt inde Griffi Ad sigillum causarum apud acta, ende voor de Magistraet.

7 Maer procuratie gepasseert alleen voor Notaris ende ghetuygen / en is niet wel ontfanckelijck in weerlijcke Hoven / voornementlijck als dien Procureur in dat Hoff niet wel bekent is / ende partye adverse die procuratie niet en admitteert/ maer debatteert ende verwerpt.

8 Inden grooten Raedt/ ofte 't Parlement van Mechelen is de practijcke/ dat alle stad-houdende procuratien by eenen Secretaris gepasseert werden. Maer en weet niet wie de Secretarisen die authoriteyt gegeven heeft: want sy gheen publijck persoon en zijn.

9 Als eenich Procureur de brieven van sijn procuratie wil verifieren door getuygen / 't selve werdt hem wel toe-gelaten als hy eerst Eedt doet de calumnia.

10 In't Parlement van Parijs en werden gheen procuratien geadmitteert die in't gheestelijcke Hoff tusschen twee weerlijcke / ofte van weerlijcke dingen ghepasseert zyn. Maer die procuratien werden wel gheadmitteert alsse zijn van Kerckelijcke persoonen/ beneficiele ofte andere Kerckelijcke dingen.

11 Werden oock in't selve Parlement geadmitteert procuratien / gegeven ende ghestelt vanden Abt ende 't Convent. Ende in dusdanighen Convent seggen sy/ dat ten minsten moeten zijn vier Religieusen / die dagelijcks Godes lof in't Choor singhen.

Procuratie geconstitueert by een minder-jarige/ dat is/ by een die noch geen 12
vijf-ende-twintich Jaren oudt en is / sonder authoriteyt van sijn Vooghden (soo hy eenige heeft) en werdt in geenige Hoven geadmitteert/ l. minor. in prin. ff. de procuratorib. l. Exigendi, in medio legis. C. eo. l. 1. & 2. C. Qui legiti. person. hab. stan. in judicio vel non. Gelijckerwijs oock dies die gheen Voocht en heeft/ ten waer dien minder-jarigen op't H. Evangelium gheswooren had/ dat hy altijdt voor vast ende goedt soude houden al wat dien Procureur inde saecke van die procuratie soude doen/ de l. Minor. & ibi Barto. aliique scribentes.

Alst gebeurt dat den Constituant sterft eerder geconcludeert is in Rechten/ 13
soo sterft oock de procuratie met hem/ in wat state dat de saecke oock zy. Ende moet den Successeur die de arrementen aen-neemt / nieuwe procuratie gheven tot voort-ganck van't geinterrumpeerde / ende van den dooden verlatene proces/ ende dat binnen Jaer ende dach/ ofte anders soude de saecke interrupt vallen.

Maer indien't ghebeurde dat den Constituant stierf naer de conclusie inde 14
Rechten / soo en ist van gheenen noode de procuratie te vernieuwen / want als dan werdter vonnisse verwacht. Als een Procureur de procuratie aenghenomen heeft / ende in sijn prive naem belooft 't vonnisse te betalen / soude hy oock daerom naer de litiscontestatie 't proces mogen vervolgen/ produceren/ ende instrueren tot de definitive sententie toe/ niet tegenstaende dat den meester dien hy gedient heeft/ gestorven was.

CAP. XCI.

Van Procuratie te weder-roepen.

't Begrijp.

1 Procuratie werdt voor de litiscontestatie weder-roepen.

2 Procuratien weder-roepen:
- Lasteringhen.
- Sieckten vanden Procureur.
- Vruntschap van eenen anderen Procureur.
- Slofheydt vanden eersten Procureur.
- Al te groote Jonckheydt.
- Als den Meester selfs 't Proces wil vervolgen.
- Toe-stemminge vanden Procureur.

3 Wie kennisse moeten hebben vande weder-roepinge vanden Procureur.

Voor de Litiscontestatie mach elck sijne ghegheven procuratie weder- 1
roepen t'sijnen believen/ sonder daer reden af te geven/ l. Ante litem. ff. de procuratorib. huic serviunt notata in c. In causis, in glos. in verb. Cum res non esset integra. extra de elect. Maer dat en mach hy naer de litiscontestatie geensins doen/ l. Mutari. & ibi Bart. ff. de procu. ten zy met kennisse van saecken/ ende om merckelijcke redenen, ante litem, & l. Mutari præallegatis.

De redenen autem om welcke de procuratien naer de litiscontestatie mach 2
weder-roepen werden/ zijn lasteringhe/ siecke vanden Procureur/ door welcke hy op de saecke niet ghenoech en kan passen/ ofte alsser groote vrundtschap ghe-

maeckt is met een ander Procureur diemen wilt aen-nemen / ende mechetrout. Ofte alsser slosselijck by den eersten Procureur inde saecke is gehavelt gheweest. Item mach de procuratie weder-roepen werden om de Jonckheydt vanden Procureur. Item als den Meester van't Proces 't selve selfs wil vervolgen / ofte als den Procureur selfs tot de wederroepinge stemt / ofte daer niet tegen en seyt: Want soo dickmael den Meester van't proces / of voor / of naede litiscontestatie / in presentie van sijn Procureur / sijn saecke vervolcht / defendeert / ende acten op sijn naem doet maecken / so blijckt dat hy stil-swijgens / ende metter daet / de procuratie den Procureur gegeven / weder-roept / voornementlick als den Procureur geen protestatie ter contrarie en doet / tegen het doen van in Meester.

3 De weder-roepinge autem vanden Procureur moet komen tot kennisse van partye adverse / ofte vanden Rechter / 't welck soo't niet en geschiedt / soo is 't te min goedt ende van waerden 't geen daer naer met hem gedaen werdt: Maer niet alst tot kennisse komt / c. Ex insinuatione, & c. in nostra præsentia, extra de procuratorib. & c. Ex parte de rescript. ende dat naer de litiscontestatie. Want voor de litiscontestatie en ist niet noodich dat het kome tot kennisse van partye / oe vanden Rechter / als 't maer komt tot kennisse vanden Procureur selfs / Vide Specula. cui non ex æquo omnia hæc placent.

CAP. XCII.

Van valsche Procureurs.

't Begrijp.

1 Een Procureur sonder suffisante procuratie, moet voor een valsch Procureur gehouden werden.
2 De Meester mach het doen vanden Procureur approberen tot de conclusie in Rechten toe.
3 De ratificatie vanden Meester naer de sententie is krachteloos.
4 Ratificatie naer de daedt komt te spade.
5 Verklaert den Rechter de procuratie insuffisant, soo is de ratificatie krachteloos.
6 Een Procureur sonder procuratie, moet caveren de rato, ende voor 't ghewijsde te betalen.
7 Een Procureur behoort wel vander saecke geinstrueert te zyn.

1 WY hebben te vooren ghesepdt / dat een Procureur die inden Jugemente wilt occuperen / suffisante procuratie moet hebben: want soo wat Procureur hem in Judicio wilt presenteren / ende voor een ander occuperen / sonder behoorlijcke ende suffisante procuratie ende authoritept / die en is niet admissibel / maer men moet hem houden voor een valsch Procureur / ende hy is door die daedt in perijckel 't ghewijsde te betalen / c. Ex insinuatione c. In nostra, extra de procurato. ten ware dat sijn Meester dien hy dient / sijn daden ende doen advoyeerde ende ratificeerde / c. Ratihabitionem, de reg. jur. lib. 6.

Ende

Ende mach den Meester 't doen van soodanigen Procureur ratificeren ende 2
approberen tot de conclusie in Rechten toe / ghelijck 't ghedaen werdt / ende tot
noch toe gedaen is geweest inden grooten Raedt van Mechelen.

Maer naer de sententie en gelt die approbatie vanden Meester niet / ten ware 3
tot sijn eygen schade ende prejudicie.

Want alle ratificatie die naer de daedt komt / komt te spade / ende is onnut. 4
Nochtans naer stijle van sommighe Hoven / werdt soodanighe ratificatie oock
naer de sententie geadmitteert / ex quadam æquitate.

Maer in-gevalle den Rechter selfs eenige procuratie insuffisant verklaerde / 5
en soude den Meester teghen 't decreet vanden Rechter niet moghen ratificeren
ofte approberen 't ghene den Procureur uyt kracht van die insuffisante procuratie
gedaen ende gebesoigneert had. Als een Procureur voor een Eysscher occuperen
wilt / ende hy te dier tijdt sijne procuratie noch niet veerdich ende ghereet
en heeft / soo mach hy caveren de rato / l. 1. C. de procuratoribus ende beloven
dat hy 't gewijsde sal betalen / ende de saeck als de sijne aennemen.

Gheen Procureur en mach procuratie om eens ander mans saeck te defenderen 6
aen-nemen / ten zy hy eerst geinstrueert zy vander saecke / ofte by memorien / ofte by mondelicke instructie / ofte by geschrifte / so dat hy in-gevalle hy inden Jugemente gevraecht wierd / lichtelijck / ende 't gene tot de saecke soude dienen mogen / uyt de vuyst / ende sonder sich te vertrecken / soude konnen antwoorden. Want in-gevalle hy gevraecht zijnde van 't gene meest tot de saecke soude mogen dienen / ende niet pertinentelijck en wist te antwoorden / soude hy alsdan gecondemneert werden inde kosten / ende dat naer Rechten.

CAP. XCIII.

Van Procuratien over te leggen.

't Begrijp.

Procuratien werden over-gegeven
1 Eertijdts inden grooten Raedt naer de Litiscontestatie.
2 Daer naer inden grooten Raedt terstont in 't beginsel van 't Proces.
3 Huyden inden grooten Raedt alsmen inde saecke concludeert.
4 In Vlaenderen alst den Rechter oft partyen versoecken.
5 In 't Parlement van Parijs terstont aenden Griffier.

Naer de tijden vanden Hertogh Karel van Borgondien / is sijne constitutie 1
qualijck geobserveert gheweest / die statueerde dat de Procureurs in sijnen / doen eerst in-gestelden grooten Raedt van Mechelen / terstont naer de litiscontestatie mosten exhiberen coppye authentijck van hare procuratien / onder 't handt-teecken vanden Griffier / ende daer naer als de saecke geconcludeert was in Rechten / 't origineel ende de principale procuratie.

2 Maer daer naer in't Jaer 1513. in November/ is geordonneert inden Coo-
ten Raedt van Mechelen / dat aldaer geen Procureur voor een ander machte-
cuperen in Jugemente / ten zy hy eerst ende alvooren toone ende over-legge zijn
procuratie/ ende dan werdt terstont partyen bevolen/ datse vanden Griffie co-
pye authentijck daer upt lichten/ Op peyne van twintich gulden/ soo dickmael
als 't gebeurt dat die Coppe inden Jugemente geexhibeert werdt/ soo dickmael
als partye adverse haer heeft laten versteecken by forclusien ofte defaulten in
alle productien: Want ten ware dat geschiede/ soude de sententie steunen op n
kranck fondament / vermits den gecondemneerden syne procuratie lichtelijk
soude mogen loochenen.

3 Maer by onsen tijde werdt inden voorsz grooten Raedt ghebruyckt / date
principale procuratie / ofte ten minsten daer upt coppe authentijck overgelegt
werdt/ als in Rechten geconcludeert werdt.

4 Inde Hoven van Vlaenderen werden nergens procuratien geexhibeert / t
ware datse of den Rechter / of partyen sien wilde / maer is genoech dat de pr
curatien geschreven ende geteeckent zijn apud acta / op de Rol / ende in't Reg
ster vanden Griffier.

5 Moeten oock van gelijcken / upt Ordonnantie van Louys de twaelfde Ko
ningh van Vranckrijck / in't Jaer 1499. de Procureurs in't Parlement har
procuratien over-leggen inde Griffie / daerse den Griffier moet registreren / o
de Procureurs hare procuratie by avonture van hem wilden weder hebben
Maer soose soodanigen procuratie niet en wilden weder hebben/ maer daer lie-
ver laten/ soo salse by den Griffier bewaert werden / omme des noodt zijnde/
ende alst versocht werdt/ geexpedieert te werden.

CAP. XCIV.

Van die ghenen die gheen Procureurs en moghen zyn.

't Begrijp.

Procureurs en mogen niet zyn	1 Dulle, Weesen, &c. 2 Ballinge, Criminele. 3 Monicken, Bisschoppen, Canonicken, &c. 4 Medicijnen, Baccalauren. 5 Ridders, &c. 6 Vrouwen sonder d'authoriteyt haerder Mannen, ofte vanden Rechter.
Een Vrouwe mach Procuratrice zyn	7 In eygen saecken, voor haer Man, Kinderen, &c. 8 In haer eygen saeck. 9 Inde vooghdye van hare Kinders. 10 Inde verlossing van haer Kinders, Ouders, &c.

Daer

DAer zijn verscheyde persoonen die gheen Procureurs zijn en moghen/ 1
gelijck als Weesen/ l. Prima in fine. ff. de postulan. Malle/ l. 2. ff. de procurat. Stommen en Dooven/ l. mutus & surdus. ff. de procuratoribus. Dulle/ l. 2. D. de procuratorib. & de l. 1. in fine. ff. de postulan. Ende die e Jaren ofte eenige fault vande natuyr daer af houdt. Item geexcommuni-eerde/ c. post cessionem, & ibi Bald. extra. de probat. c. Prudentiam. §. Sexta, extra, e offic. delegati, & c. Intelleximus, extra de judi. extra de probat.

Ballingen ofte gebannen / l. Servum quoque. ff. de procurato. Siet Specula- 2
orem. Voorts Infamen/ c. Infamis 3. q. 7. & c. Quia Episcopus 5. q. 3. Ende lle andere criminele ende haers ghelijck/ l. Reum. C. de procuratoribus & l. Qui udicio publico. ff. de accusat.

Item Monicken/ Canonicken of Reguliers/ en moghen in geen Jugemen- 3
en occuperen sonder consent ende authoriteyt van hare Superieurs / ten zy oor miserabile persoonen / c. 3. extra, ne cleri. vel mona. & c. 2. extra, de postu-n. & c. Non dicatis 12. q. 1. Specula. lib. primò part. 4. tit. de Advocato, num. 2. En mogen oock gheen Bisschoppen/ Priesters/ nochte Klercken in sacris zijn-e/ in eenige weerlijcke Hoven occuperen/ ten ware voor miserabile persoonen/ fte voor haer Kerck/ of beneficien/ l. Placet. C. de episc. & cleri. & c. Sacerdo-ibus, extra, ne cleri. vel monachi. secularib. negociis se immisceant.

Item Medicijnen en Baccalauren en moghen oock in Judicijs niet occupe- 4
ren/ de l. Placet. C. de Episc. & cleri.

Ridders en moghen oock gheen Procureurs zijn / om de waerdigheydt van 5
haer staet/ ende om de Edelheydt / ten ware sy't deden in haer eyghen saecken/ ofte datmen geschil met haer heeft/ l. Si militem. C. de cond. ob caus. dato. l. mili-em. C. de procurat. & l. neque ff. eo. titu. contestata l. filius fami. §. veterani. ff. de procuratoribus.

Gehoude Vrouwen en mogen oock in Jugemente niet occuperen/ sonder de 6
authoriteyt van hare Mans: Maer de Man lang van Huys zijnde/ mach haer den Rechter macht geven om te occuperen.

Maer werdt den Vrouwen toe-gelaten Procuratricen te zijn in haer eyghen 7
saecken/ voor miserabile persoonen/ voor haer gevangen Mans/ voor hare oude ende swacke Ouders / voor haer Kinders / ende arme Vrunden / voornement-lijck alsser anders geen Procureurs te krijghen en zijn/ l. Quia absente te. C. de procurato. l. Neque fœmina. ff. eodem titu.

Mogen oock de Vrouwen Procuratricen zijn in haer eygen saecken / dat is/ 8
als haer getransporteert is eenige actie van goederen te vervolgen tot haer ey-gen profijt/ l. Quia absente. C. de procurato. l. Neque fœmina ff. eodem titu.

Vrouwen mogen oock in Jugemente occuperen wanneerse de voochdye van 9
haer Kinders aengenomen hebben/ c. Ex parte minus, extra de appel. & l. fina. & Auten. ibi posita. C. quando mul. tute. off. fun. potest.

Item / als sy handelen vande vryheydt van haer Kinders / Vader / Man/ 10
Broeder/ ofte eenige andere Vrunden / l. Tertia. ff. de liberali caussa. Item als haer Soon by sententie gecondemneert is / want alsdan mogen sy van die sen-tentie appelleren/ ende 't appel vervolgen/ l. prima §. finali D. de Appella. recip. vel non.

CAP. XCV.

Van ſich te preſenteren by anderen ſonder Procuratie.

't Begrijp.

1
2 Sonder procuratie mogen hen preſenteren voor anderen
- Bloetverwanten ende Swagers
- Conſortes ejuſdem litis
  } Caverende de rato.
3 Advocaten ende Procureurs
4 Solliciteurs van anderer ſakē
  } maer dan { caverende de rat[o] / betalēde 't gewijſ[de]
5 Tuteurs ende Curateurs &c.
6 Facteurs van Koopluyden &c.
  } ſonder { cautie de rato. / obligatie van 't gh[e]wijſde te beta[len].

1 DAer zijn eenige perſoonen die in Jugemente moghen occuperen / n[iet] voor haer / maer voor anderen / als zijn Ouders / Vader / Moede[r] Broeder / Vrunden / Maghen / Bloedt-verwanten / Neefs / Broer[s-] kinders / Suſters-kinders / Swagers / vry-ghelatene / ende diergelij[c]ken / die mogen haer preſenteren / ende in Jugemente occuperen voor hare ki[n]deren / broeders / bloedt-verwanten / vrunden ende maghen alſſe voor haer wi[l]len ageren / eyſſchen ofte defenderen / ende dat ſonder procuratie / mits caveren[]de de rato / Bald. in l. Exigendi, in fine, & ibi Bart. in prima colum. ver. An conjun[]cta. C. de procurat. Ioan. de Pra. in l. minor. 25. annis. eo. tit. Doct. & Bart. in l. Tutores qui poſt, in principio, & ibi gloſſ. in ver. Inferre, ff. de adminiſt. tutor. & in l. Sed & hæ. ubi Bartol. in principio ff. de procura. Barto. in l. Si actor, in fine, & ibidem Pede. ſu. C. de appellat.

2 't Selve moghen oock doen ejuſdem litis conſortes / dat is / medeſtanders van 't ſelve geſchil / Bart. in de l. exigendi. nu. 12. C. de procuratoribus.

3 Maer dat en is gheen Advocaten / Procureurs / ofte andere Voorſtanders van ſaecken toe-gelaten / te weten dat ſy haer voor anderen in Jugemente preſenteren / ende ſonder behoorlijcke procuratie occuperen. Maer indien ſy 't immers wilden doen / ſoo en moeten ſy niet alleenlijck caveren de rato / maer moeten hen oock verbinden 't gewijſde te betalen.

4 't Welck oock alle Solliciteurs / ende Onderwinders van anderer ſaecken moeten doen.

5 Maer Vooghden / Curateurs / Toeſienders / Have-meeſters / Gaſt-huysmeeſters / Heylig-gheeſt-meeſters / Kaſtelleynen / Kerck-meeſters / Schouten / Executeurs van Teſtamenten / ende diergelijcken / mogen in Jugemente uyt ſaecke van haer officien occuperen / ende haer preſenteren ſonder procuratie daer toe te verſoecken / ſonder cautie de rato / eñ verbintenis van 't gewijſde te betalen.

6 Moghen oock alle Knechts ſonder procuratie / ofte cautie de rato / ende verbintenis van 't gewijſde te betalen / occuperen voor hare Meeſters: Item Facteurs van Kooplupden / Opper-ſchippers / Stuyr-luyden / ende dierghelijcken / die inde Rechten Inſtitores ende Exercitores geheeten zijn.

CAP. XCVI.

Van Advocaten.

't Begrijp.

1 Advocaten werden inde Rechten Postulantes ghenoemt.
2 Ionghe Advocaten werden toe-hoorende Advocaten geheeten.
3 Practijcke der Advocaten en komt niet deur studie, maer deur ervarentheydt.
4 Een Advocaet die niet gepromoveert is, mach in't Parlement niet advoceren.
5 Gepractiseerde Advocaten moghen oock sonder promotie inden Provincialen Raedt van Vlaenderen advoceren.

Advocaten en mogen niet wesen

7 Vrouwen, Kinderen, Geexcommuniceerde, &c.
8 Procureurs, noch ter contrarie.
9 Bisschoppen in geenige Hoven, of saecken.
10 Priesters als in't geestelijcke Hoff.
11 Klercken in sacris zijnde.
12 Monicken, Canonicken als met toe-lating vanden Prelaet.

De Advocaten moeten negen dingen observeren

13 Datse de saecken van partyen wel verstaen.
14 Datse haer in haer officie gracelijck dragen.
15 Datse met het gesette salaris te vreden zyn.
16 Datse met partyen niet en convenieren.
17 Datse in't spreecken ende schrijven kort zyn.
18 Datse in alles waerachtich zyn.
19 Datse geen leugen voor waerheydt voort en brengen. 't welck geschiet
- Als sy segghen dattet den Prins niet geoorloft is Wetten te maecken.
- Als sy segghen dat sulcke Wetten-maeckers onrechtvaerdige zyn.
- Als sy versmaden de straffen by de Rechten ghestelt.

20 Datse niet anders voor en stellen als 't ghene ter materie dienende is.
21 Datse met hare conclusie den Rechter niet en præjudiceren.

22 Een korte uyt-varinghe teghen de quade Advocaten.

Advocaten werden inde Rechten Postulanten geheeten. Want postuleren in Rechten, is yemants recht ende wettige saecke met uyt-druckelijcke demonstratien verthoonen / met bondighe redenen ende authorijteyten bewijsen / ende met statuten ende wetten inden Iugemente voor den Rechter beschermen / 't welck allen Advocaten moet eygen zijn / l. 1. §. postulare. ff. de postuland. Ende advoceren en postuleren / ende Advocaten ende Postulanten werden inde Rechten voor een ende de selve saecke gehouden / de l. 1. §. postulare. Huic accedit canon. Infames, versic. est autem postulare. 3. q. 7. Prædictis 1

Gregorii

Gregorii noni conſtitutionem ſubjungens, in canone. Cum ſacerdotis, extra, de po-
ſtulando. Horum etiam memini in meo patrocinio Pupillorum. Titu. de tuto &
curato. munere. Cap. 2. fol. 4. num. 21. in poſtrema æditione. Et in meo Enchirio
parum, ſimilium, aut æquiparatorum, ſub verbo Advocare, & ſub verbo. Poſtular

2 Daer zijn niet te min eenighe Advocaten/ die meer met de naem/ als mer
daet Advocaten zijn / diemen hier ende daer in Vlaenderen / inden Raedt In
Gent/ende in't Parlement ſiet/ende diemen toe-hoorende Advocaten noĕmt e
weten die geen ſaken van partyen en defenderen / geene van partyen en diene/
niets inden Jugemente en ſegghen/noch niets en beſchrijven/ dewijlſe om he
jonckheyt hier noch niet toe genomen en zijn. Want hoe-wel ſulcke jonge Lu-
den dickmael gheleert/ ende goede Rechts-geleerden zijn/ ſoo en weten ſy noc-
tans den ſtijl ende practijcke vanden Hove niet / nochte de manier van procee-
ren/dieſe door de dagelijckſe opmerckinge ende gebruyck allengſkens leeren.

3 Want men verkrijcht de practijcke niet door ſtudie / maer door eygen exerc
tie: gelijck men oock ſiet / dat in alle hand-wercken de practijcke komt door t
exercie / ende de exercitie baert ervarentheyt / meeſterſe (ſoomen ſeydt) van al
ding / ſicut habet elegantur textus in c. Quam ſit, in principio, de elect. lib. 6. quo
experientia eſt efficax rerum omnium magiſtra. & ibi vide bonam gloſſam.

4 En mach autem geen Practiſijn / hoe ervaren ende geexerceert hy zy / in'
voorſeyde Parlement advoceren / hy en zy Doctor / ofte Licentiaet in een van
den Rechten/ de quo vide infra c. 129.

5 Maer inden Raedt van Vlaenderen en ſtaenſe op die titels ſoo preciſelijcl
niet / als daer wel andere geleerde gepractiqueerde Coſtumiers / ende die doo
lange ervarentheydt inde practijcke der Rechten geoeffent zijnde/ geadmitteer
werden/ al-hoe-wel ſy niet gepromoveert en zijn/alſſe maer kenniſſe van Rech-
ten hebben/ ende goede Practiſijnen zijn.

6 Ghelijck wy te vooren geſeyt hebben/ datter vele geen Procureurs en mogen
zijn ſoo en moghender oock vele niet advoceren/ als zijn Vrouwen/ l. Prima. §.
Sexum. ff. de poſtulando. Slaven/ Specul. l. 1. de Actore. §. 1. num. 17. Stommen
ende dooven/ de l. Prima. §. propter caſum ſurdum §. de poſtulando jangan bis alle-
gata. Blinden/de l. 1. §. Caſum dum cæcum. ff. de poſtulando. Geexcommuniceer-
de/Heydenen/Ketters/Scheur-maeckers/Af-vallige/ Joden/ Saracenen ende
andere Ongeloovigen. Want Advocaten moeten Chriſtenen zijn / ende van't
Chriſtelijcke geloof/ Sacroſancta & catholica l. finali & ibi Bartol. C. de poſtulando.
Cardi. in Cle. Sæpe in fi. principii de verbo. ſignific. c. Primo. 4. qu. 1. c. Vergentis &
c. Excommunicam. extra de hæret. & D. Iaſon. May. in Rubrica. ff. de juſtic. & jure,
in 1. col. inquantum dicit. Quod Iudæus non poteſt eſſe advocatus. Infames, jam ſæpe
allegata. l. Prima. §. hoc ædicto. ff. de Poſtulan. & ibi quaſi per totum, & ſimiles.

7 Niemant en mach oock Advocaet / ende Procureur t'ſamen zijn / maer elck
moet te vreden zijn met ſijn officie / dewijl niemandt beyde de ſtaten t'effens
mach exerceren / volghende de Ordonnantie vanden Hertogh Karel van Bor-
gondien / de welcke ſcherpelijck onderhouden werdt in't Parlement van Me-
chelen / van hem in-gheſtelt in't Jaer 1473. ghelijck wy hier vooren in't vijfde
Capittel geſeydt hebben.

8 Biſſchoppen en mogen voor geen Rechters poſtuleren/hoedanighe die oock
zijn/ 't zy geeſtelijck of weerlijck/ c. Te quidem 2. q. 1. quia Epiſc. 3. q. 3. & c. Præ-
latum. 88. diſtinct.

Prieſters

Priesters en mogen oock niet postuleren / noch in weerlijcke Hoven/ noch in 9
gheestelijcke/ ten zy (ghelijck hier boven vande Procureurs geseydt is) in haer
eygen saeck/ of voor haer Kerck/ of voor haer vrunden/ of voor miserabile per=
soonen / ofte andere geheel nootsaeckelijcke dingen/ vide latius per Specula. titu.
de advocato. lib. primo. particula. 4.

Klercken die in sacris zijn / en moghen niet advoceren voor den weerlijcken 10
Rechter/ als voor haer selven/ voor haer Kercken/ ende voor miserabile persoo=
nen/ c. Primo, in principio, extra de postulando. Maer in't geestelijcke Hof mo=
gen sy postuleren voor alle persoonen en saecken.

Monicken nochtans/ Canonicken ende Reguliers/ en mogen selfs inde gee= 11
stelijcke Hoven niet postuleren/ als in saecken die strecken tot oorbaer ende pro=
fijt van haer Kloosters/ ende dat met authoriteyt van haren Prelaet/ c. monachi
est 16. q. 1. & l. Repetita C. de Episco. & cler.

Maer hier behooren wy de ampten ende voornaemste vercierselen / die de 12
goede Advocaten meest recommanderen / ende die sy nootsaeckelijck moeten
onderhouden / soose haer ampt wel willen bedienen/ uyt te legghen / die wy be=
grijpen in't getal van negen. 't Eerste is / dat sy de saecken van partyen wel
soecken te verstaen / te weten / dat sy diens saeck die sy bevinden de best ende
meest in recht ende reden gefundeert te zijn / aen-nemen te verdedigen : Maer
datse die/ die sy quaed / ende noch in Rechten / noch in reden gefundeert bevin=
den/ sullen laten varen / ende gheensins tegen de æquiteyt vande Rechten / aen-
nemen te beschermen. Maer datse ter contrarie die partye soo veel haer moge=
lijck is/ persuaderen datse 't proces niet en beginnen/ maer veel liever 't begon=
nen laten varen / als datse voort-gaen te strijden tegen de Rechten / l. Advocati.
C. de Advocat. diverso. judiciorum.

Het tweede/ dat sy hen gracelijck dragen in woorden ende redenen/ datse geen 13
leughenen voor waerheydt en allegeren / maer soo in woorden als in schriften
waerachtich zijn.

't Derde/ dat sy in't nemen van haer salaris redelijck ende eerlijck zijn / soo 14
datse den ghestelden loon niet en excederen / ende partyen met te veel te eysschen
moeyelijck vallen/ ende onbehoorlijck loon af-vorderen.

't Vierde / datse voor't in-stel van't proces met partye niet en convenieren 15
van eenige portie ofte deel vanden processe/ l. Si qui advocatorum. C. de postulan-
do. Dese vier voor-treffelijcke vercierselen wensch ick alle Advocaten en Pro=
cureurs van herten toe/ die haer soo sullen verheerlijcken ende nobiliteren / niet
minder by Godt / als by de Menschen / dat haer niet treffelijckers in sulcken
ampt soude konnen voegen.

Vorders/ een Advocaet / ofte die sijn saeck in Judicio met woorden dinght/ 16
ofte eysch beschrijft / moet drie dingen voor oogen hebben. Ten eersten/ dat hy
niet veel en spreeckt : want een Advocaet werdt om sijn al te veel spreecken ge=
diffameert ende gerejetteert. Ende seeckerlijck / 't is beter weynich / wel ende
pertinentelijck te seggen/ als veel confuselijck over hoop te halen/ ende met im=
pertinente reden der ommestanderen ooren te offenderen / l. Tanta. §. Contra-
rium , ver. De inde C. de veter. jure enucleando, & c. Cum sit ars , extra de æta. &
quali. & ordi. proficiend. Specu. lib. 4. de libello concept. §. 15. num. 16. folio. 28.
qui horum ibidem in parte meminit.

Ten tweeden dat hy de waerheydt spreecke / want uyt den mondt van een 17

Advocaet en behoort niet te komen/ dan dat waer / ende in Rechten gefunde[...]
zy. Ende als hy sijn allegata ende reden inde beschreven Rechten wil fonder[...]
soo ist genoech dat hy een wet citere die pertinentelijck t'sijnen propooste die[...]
Doch soo hy geen wet t'sijnen propooste ende saecke pertinentelijck dienende[...]
heeft / mach hy de ordinaire glosse allegeren / of eenighen Doctor inde Rechte[...]
gheprobeert ende aenghenomen : Ofte mach hem selven behelpen met text[...]
glossen / ende Doctoren vande Canonijcke Rechten / ofte de authoriteyt van[...]
H. Schriftuyr/ tot meerder bevestinge vande selve Canonijcke Rechten.

18 Ten derden moet hy hem wachten / dat hy geen valsche allegatie voor wa[...]
doleuselijck voor en stelle/noch gheen valsche Rechten bedriegelijck en fabricee[...]
want soo wie sulcks doet/ die is punibel als een falsaris.

19 Op drie manieren autem werdt een Advocaet achterhaelt/in't allegeren va[...]
de Rechten/bedroch ende argelist gebruyckt te hebben. Eerstelijck als hy sey[...]
dat het den Keyser of Prince niet geoorloft is ghetweest die Rechten te maecke[...]
ende in dat cas is hy te punieren van Crimen læse Majestatis. Ten tweeden/ al[...]
hy seydt dat de Menschen boos ende onrechtveerdich zyn/ende in dat cas soul[...]
hy te punieren zijn als Sacrilegus. Ten derden / als hy door sijn eyghen end[...]
ingeboozen simpelheydt ende ignorantie/vilipendeert/versmaet/ende niet en or[...]
derhout de peyne by de selve Rechten ghestelt / ende in dat cas is hy extra-ord[...]
narie te punieren.

20 Ten vierden / dat hy niets voor en stelle dan 't ghene ter materie dient / so[...]
dat in-gevalle sijn voor-stel daer naer / oft vanden Rechter / oft van partye ge[...]
examineert ende geprobeert wierdt / 't selve niet bevonden mocht werden / o[...]
absurd/ of vreemt/maer pertinentelijck gefondeert.

21 Ten vijfden ende ten laetsten / moet een Advocaet wel letten dat hy sijn con[...]
clusie soo preciselijck niet en neme / dat den Rechter daer niet buyten en soud[...]
mogen gaen/ ofte anders wijsen als hem de reden daer toe moveerden.

22 Maer wy sien ('t gheen te beklaghen is) dat naer dese soo wenschelijcke ver[...]
ciersselen / in veel plaetsen weynich gewenscht / maer datse veel eer genegligeert
werden / dewijl de Advocaten en Procureurs doorgaens / alle oock de quaetst[...]
saecke dus ende soo defenderen/ende partyen onder den anderen/naer lange pro-
cessen/helpen leugenen voor waerheyt voort-brengen/alles langh slepende hou-
den/ datse qualijck met haer gestelde salaris te vreden zijn / ende lichtelijck om
ghewin met partyen conveniëren. Die waerdich] zijn datse strengelijck vande
Magistraet gestraft werden/dat ick niet meer en segge / dewijl't my niet en lust
te treden in dat wijde veldt van de waerheyt te spreecken.

CAP. XCVII.

Van den Brengher 's Briefs van Obligatie.

't Begrijp.

1 Den Brenger 's Briefs en heeft geen procuratie van doen.
2 Niemant en mach den brenger 's briefs beschuldigen als den principael,of 't Fiscus.

3 Den

3 Den brenger 's briefs is Meester vande geheele saecke.
4 Den brengher sal de gheexhibeerde brieven laten onder den Griffier, of sijnen Klerck.
5 Des brengers brieven blyven van waerden naer de doodt vanden principael.

EEn Brenger van Obligatie-brieven en heeft gheen procuratie van noo- 1
den die uyt-druckelijck dit artijckel inhoudt (of den Brengher deses briefs) ten ware daer eenige suspicie waer / dat den Brenger die brieven onrechtveerdelijck verkregen had/ in welck cas hy soude moeten proberen hoe hy aen den brief geraeckt was/ of procuratie brengen.

Van dese onrechtvaerdige verkrijginge / en mach niemant den Brenger ar- 2
gueren/ als alleen 't Fiscus/ oft den proprietaris vande brieven/ sijnen Procureur / Advocaet / ofte actie hebbende / want het soude den Debiteur gheensins toe-staen.

Dusdanighen Brengher autem van brieven (die sulcke brieven onder hem 3
heeft) is Meester vande gheheele saecke/ ende mach met die brieven uytrechten al wat hy wil / soo dat den principael 't selve niet en mach weder-roepen noch eenichsins contravenieren.

Ende alle 't gene dat by den Brengher begonnen is/ moet by den selven oock 4
ge-eyndicht werden. Eenige Rechters ordineren in't beginsel van't proces dusdanige brengers 's briefs de selve te laten in handen vanden Griffier/ of sijnen Klerck/ ten eynde die in niemants anders handen en komen/ diese van nieuws soude mogen brengen/want het soude absurt zijn datter twee in Judicio seggen souden/ datse brengers waren van eenen brief.

Ende al gevielt dat den principael quame te sterven / soo en sterft nochtans 5
de kracht vanden voornoemden brief met hem niet / maer blijft in haer gheheel ende volle kracht/ soo dat de selven brenger in Judicio ontfanckelijck is te ageren teghen den geobligeerden / uyt kracht van sijne brenginge / te weten dat hy brenger is van soodanighen brief / ende den geobligeerden en kan hem dat niet weeren/ maer alleen des principalen Erfgenamen ende 't Fiscus. Die soose wilde bewijsen / dat hy (gelijck ick geseyt hebbe) qualijck aenden brief geraeckt waren/ alleen in Judicio gehoort souden mogen werden.

CAP. XCVIII.

Van hem te voegen ofte vermengen in't Proces.

't Begrijp.

1 Elck mach hem vermengen in't proces dieder interest by lijdt.
2 Een ghevoeghden moet voor hem admitteren 't gheen partye daer hy hem me- voeght gepremitteert heeft.
3 Een ghevoeghde helpt sijn partye in alles.
4 Een gevoeghde beleedt het Proces als hem partye suspect is van collusie.
5 Den naem vande gevoeghden en werdt inde processen niet uyt-ghedruckt.

6 Den

6 Den gevoeghde en sijne partye zyn deelachtich van winst ende verlies.
7 Naer de sententie is de voeginge te laet, ten zy &c.
8 Naer de tweede sententie, als hy der niet van en weet, mach hy hem voegen ile derde appellatie.
9 't Fiscus voeght sich ex officio by d'een of d'ander van partyen, wanneer, ere waer het wil.

IN't beginsel deses Boecks hebben wy gesegt/ dat in alle Jugementen d
persoonen noodich zijn/ te weten Eysscher/ Verweerder/ ende Rechter.
1 Maer het gebeurt somwijlen / dat by eenich van die sich voegen ande
persoonen / wel niet andere ten aensien vande saeck / maer andere ten ae
sien van't getal. Soo wie dan schade of interest ter saecke van't proces preter
deren wil / die mach hem met eenich van partyen in Judicio voegen/ om sij
schade ende interest te verhalen / van wat materie 't proces oock zy / onder wa
Rechter/ jae oock naer de sententie.
2 In-gevalle hy sich by eenich van partye gevoeght heeft / 't zy voor / of nae
de litiscontestatie / soo employeert hy alles / ende houdt als voor hem ghesepdt/
ende gedaen alle 't ghene dat partye/ daer hy hem met voeght / gesept ende ghe
daen heeft/ sonder dat hy ten principalen eenige defensie doet / maer beleydt al
leen getuygen.
3 Helpt partyen oock haer recht sustineren / ende dat tot meerder verseeckert-
heydt van sijn schade en interest/ of van sijn hals te keeren soo hy eenige vreest/
ofte te verhalen soo hy eenige geleden heeft.
4 Of hy beleydt de saecke selfs als gevoeghde / voornementlijck wanneer hem
partye suspect is / oft dat hy eenige collusie merckt / of dat hy bevindt dat par-
tye de saecke niet wel en beleydt.
5 Ende al-hoe-wel den gevoeghden 't proces sulcks beleydt/ soo en werd noch-
tans in gheen plaetsen/ of acten van dien adjunct mentie ghemaeckt/ oock niet
in de principale sententie / om dat hy gheen principael en is : daer beneffens
moet de sententie conform zijn den libelle ofte eysch / ende de namen van par-
tyen in't beginsel vanden processe gestelt / ut habet text. in c. Licet Heli. de simo-
nia. l. Ut fundus ff. commum dividun. l. Si præses, cum ibi notatis. ff. de pœnis. l.
finali. C. de fidei commissa. liberta. Met welcke texten gheprobeert wert / dat de
sententie den libelle moet conform zijn/ Vide Socinum in tractatu fallentiarum, in
regula 357. incip. Sententia, folio 161.
6 Niet te min al-hoe-wel des Gevoeghdens naem inde sententie niet uyt ghe-
druckt en werdt / soo is hem nochtans de selve sententie in consequentie of vor-
derlijck/ of prejudiciabel ende schadelijck.
7 Doch in-gevalle hy hem eerst komt voegen naer dat de sententie gewesen is/
ende die in krachte van gewijsde gegaen is/ soo komt hy te spade/ alsoo verre hy
eer vanden Processe geweten heeft. Maer heeft hy daer niet af gheweten / soo
mach hy appelleren vande sententie.
8 Maer is de sententie van partyen gesuspendeert by appel/ soo komt hy tijdts
genoegh om hem te voegen/ al waert oock datter twee sententien successivelijck
gegaen waren / als hy maer noch vanden processe / noch vande sententien niet
te vooren ghewetem en heeft.
9 Den Procureur Generael mach hem dan met de eene / dan met de andere
partye

partye voegen/ om de boete ende intereſt vande Juſtitie/ in wat ſtate de ſaecken noch zijn. Somwijlen autem voeght hy hem/ ſoo dat hy de ſaecke aen-neemt als hy de materie daer toe gediſponeert vindt: ſomwijlen voeght hy hem als hem ſulcks van't Hoff werdt op-geleydt ende bevolen.

CAP. XCIX.

Van ſatiſdatie, of cautie te ſtellen.

't Begrijp.

1 Den Aenleggher ſal cautie ſtellen, aldus: Onder borch-tocht van't proces te vervolgen, ſo hy kan. Ende:
2 Onder Eede van't proces te vervolghen, ſoo hy de andere cautie niet en kan ſtellen.

3 Den Verweerder ſal cautie ſtellen Onder borch-tochte van't proces te vervolgen, ſoo hy kan.
4 Onder Eede van't proces te vervolghen, ſoo hy d'andere cautie niet en kan ſtellen.

5 De cautie vanden Aenleggher is afgekomen, dewijl nu geprocedeert werdt by ſijn default.

6 Een vreemden Aenlegger ſonder Landt of domicilie, moet cautie ſtellen.

7 Een vreemden ghedaeghden, ende gearreſteerden, moet cautie ſtellen, ten zy hy aldaer Landt heeft.

8 Partyen die geen cautie onder borchtochte en konnen ſtellen, voldoen met Eede.

9 Koopluyden die van geen vluchte ſuſpect en zyn, zyn vry vande cautie.

10 Alſmen definitive ſententie kan hebben voor de litiſconteſtatie, en iſſer gheen cautie noodich.

11 Cautie moet men voor de litiſconteſtatie ſtellen, ten zy, &c.

12 Inde Leen-hoven en machmen niets doen eerder cautie geſtelt is.

Ertijds was het naer Rechte ende aengenomen coſtuyme/ dat den Aen- 1
legger die een proces wilde inſtitueren/ eerſt borge ſtelde/ dat hy 't proces 't welck hy wilde beginnen/ tot den eynde toe ſoude vervolgen/ Autent. Generaliter. C. de Epiſcop. & cleri. & in Autentico. unde de autentica de ſumpta eſt, de litigioſis §. Ad excludendas, colla. 8. conſtitu. 7. Ita tenet D. And. Alcia. in ſuo compendio judiciarii proceſſus, titulo de ſatiſdation. ſub ver. Satiſdatio actoris conſiſtit in multis, in initio. num. 1. Ende ſoo naemaels bevonden wiert/ dat hy ſijn proces qualijck geinſtitueert/ ende een quade ſaecke gevoedt had/ ſoo moſt hy den Verweerder cederen het thiende ofte kleenſte deel vande litigieuſe ſaecke/ D. Andre. Alciat. Loco jamjam citato. num. 2.

Maer in-gevalle den Aenlegger met Eede betoonde/ dat hy de voorſeyde cau- 2
tie onder borchtochte niet en konde ſtellen/ ſoo mocht hy volſtaen/ midts affirmerende onder cautie Juratoir ſijn begonnen proces ten eynde toe te vervolgen/ idque etiam placet D. Andre. Alciat. loco ſupra allegato num. 3.

Van gelijcken moſt oock den Verweerder/ naer dat hy 't libel ofte den eyſch 3
ontfangen had/ borge-ſtellen van ſijne defentie te continueren tot den eynde toe/

§. Sed

§. Sed hodie, inſtitu. de ſatiſdationib. Huic ſubſcribit etiam D. And. Alcia. libro … loco præallegatis, ſub ver. Satiſdatio rei, circa quam multa conſiderantur, in exordio num. 1. Maer had hy Landen/ Erven/ of dat hy onroerende goederen onder d… Juriſdictie vanden ſelven Rechter beſat/ l. Sciendum in principio ff. Qui ſatiſda… cogantur, hoc modo ſuſtinet D. Andr. Alciat. paſſu immediatè allegato. num. 2.

4 Of had hy by Eede beveſticht/ dat hy geen cautie onder borchtochte kond… ſtellen/ in deſe twee gevallen alleen voldeed' hy met juratoire cautie/ l. 1. §. Supe… peculio ver. omnes, & verſ. ſin verò C. de aſſertione tollenda. Maer was den ghe… daeghden ſuſpect vande vlucht/ ſo moſt hy drie dingen doen/ te weten ſuffiſante cautie ſtellen/ of pandt geven/ of 't goedt laten arreſteren daer de queſtie om is.

5 Maer 't ſtellen van deſe cautie/ ende voornementlijck vande cautie vanden Aenlegger/ en is niet meer ghebruyckelijck/ dewijl als den Aenlegger 't proces intermitteert/ ende niet en vervolcht/ werdt tegen hem geprocedeert by default ende contumacie/ gelijck wy hier boven overvloedich bewesen hebben.

6 Ware nochtans den Aenlegghер een vreemdelingh/ die ginck dwalen / ende gheen ſeeckere woon-plaets en hadde / geen eygen Landt ende Juriſdictie van dien Rechter en beſadt/ ſoo ſoude den gedaeghde van hem mogen eyſſchen ſuffiſante cautie onder borchtochte/ waer door hy hem den Jugemente ſubmittere/ ende in die Juriſdictie als een ſeeckere domicilie kieſe/ 't welck hem den Rechter niet en ſal konnen weygeren/ maer veel eer ſal moeten toeſtemmen/ ten zy hy aldaer Landen ofte Erven beſit / die hy alſdan voor de cautie mach verpanden.

7 Soo mach een vreemden ende gearreſteerden ghedaeghden gedwongen werden ſuffiſante cautie te ſtellen/ ende domicilie in loco te kieſen/ daer hy ofte ghedaeght ofte gearreſteert is/ ten zy deſe oock inde ſelve plaets ſuffiſante Landen ende Erven heeft.

8 Maer als d'een of d'ander ſweert/ dat hy geen cautie onder borchtochte vermach te ſtellen/ ſoo werdt hy daer van bevrijdt / mits ſtellende cautie juratoir/ die alſdan voor ſuffiſant gehouden werdt/ ten eynde dat hy by gebreck van cautie niet verſteecken en werde van ſijn recht / de l. Prima §. Super peculio. verſ. omnes, & verſ. Sin verò C. de aſſertione tollenda: Want de cautie juratoir komt inde plaetſe vande cautie fidejuſſoir / Bald. in Autentica Generaliter, numer. 4. C. de Epiſco. & cleri.

9 Van ghelijcken oock / een vreemt Koopman/ die in die Juriſdictie/ ende in dat Landt vele ſijne koopmanſchappen/ menichte van roerende goederen/ ende veel Schuldenaers heeft / waer door apparent is / dat hy niet garen die koopmanſchappen/ die roerende goederen/ ende die ſchuldenaers ſoude verlaten / en is in dat cas niet gehouden cautie te ſtellen de Iudicio ſiſti, noch de Iudicato ſolvi. Ita tenet D. Ioan. Baptiſta Caccialupus in ſuo utili tractatu, de debitore ſuſpecto & fugitivo, ſub primo quæſito, numero 10. poſt alios Scribentes, quem per ocium videte, ibi enim tractat mercator quis de judicio ſiſti & ſatiſdare teneatur, & quis non.

10 Item in ſommige ſaecken daermen procederen mach/ ende verkrijgen definitive: ſonder litiſconteſtatie inde ſelve / en is oock gheene van partye dwingelijck cautie te ſtellen.

11 Dewijle alle die cautie of ſatiſdatie / volghende de practijcke/ geeyſcht moet werden ende gheſtelt voor de litiſconteſtatie / de welcke ſooſe onnoodich is / ſoo is oock de cautie of ſatiſdatie onnoodich. Maer dat is te verſtaen / als hy een

Inlander

Inlander geweest zijnde/nu een Wtlander ende vagabund geworden is: want in dat cas mach men oock cautie of satisdatie naer de litiscontestatie begeeren: want men mach caveren in allen deelen vanden processe/ Teste D. Iohanne Berthachino in suo singularissimo tractatu Gabellarum, Tributorum atque Vectigalium in tertio membro octavæ partis principalis, folio 72. numero 38.

Inde Leenhoven autem ist ghebruyckelijck / dat niemandt mach spreecken 't zy dat hy eyscht ofte verweert / ten zy dat hy eerst behoorlijcke cautie ghestelt heeft/ tot goedt-duncken ende wille vanden Heer/ beyde voor 't gewijsde vande Leen-mannen/ ende de boeten ende gerechtelijcke kosten te betalen/ten ware hy Leenen hadde/ of andere suffisante goederen den Leenhove subject. 12

CAP. C.

Vanden Eysch des Aenlegghers.

't Begrijp.

1 Eysschen geschieden in Iugemente { Met woorden, ende werden geheeten Petitien. Of: In schrifte, ende werden geheeten Libellen.

2 Inde practijcke useert men te dingen by monde.

3 In ordinaire processen moeten libellen zyn.

4 Men moet den Verweerder 't libel over-geven tot kosten vanden Aenlegger.

5 In't Parlement legghen de Procureurs den Ghedaeghden uyt den inhoudt van't libel.

Des Aenleggers eysschen werden in't Gerechte op twee manieren gemaeckt/ ofte by monde diemen petitien heet/ ofte by geschrifte diemen heet libellen. 1

Inde practijcke ist meest gebruyckelijck / datmen de processen institueert ende dingt met woorden eer men schrijft / ten eynde den Rechter te beter ende klaerder verstaen mach / hoe hy partye distinctelickst sal ordonneren hare productien te doen/ of (alsoo dickmaels gebeurt) de geschillen op seeckeren voet ende actie te termineren. 2

Naer rechte werdt in alle ordinaris processen een libelle vereyscht/dat is/een eysch by geschrifte. Maer in sommiere processen/ is eysch by monde genoegh/ ten ware den Rechter anders ordonneerde. 3

Alle libellen autem ofte harer copyen werden den Verweerder over-ghelevert/tot kosten vanden Aenlegger/sonder eenich versoeck vanden Verweerder/ ten eynde hy sich mach beraden/of hy't wil laten varen/ dan of hy wil pleyten/ Autentica, Offeratur. C. de litis contesta. & in Autentico. de exhibend. & introdu. reis §. Sancimus colla. V. constitut. VI. Unde de Autentica desumpta est, quæ Autentica Canonisate etiam est in c. Induciæ §. Offeratur 3. q. 3. 4

Inden grooten Raedt van Mechelen useert men/ dat de Procureurs den gedaeghden over-gheven hare defaulten / ende te gelijck haer uyt-legghen den inhoudt van't over-geleverde libel. 5

CAP.

Rechter.

CAP. CI.

Van Eysch te formeren.

't Begrijp.

1 Alle eysch moet kort ende klaer geformeert werden.

2 Een klaren Eysch vervaet vijf dingen { Wie is hy die / Wat hy / Voor wie hy / Hoe hy / Van wien hy } Eyscht.

3 4 Alle eysch { Alternative / Generael / Conditioneel } is van onwaerden, om datse duyster is.

5 Soo wie te veel eyscht { Tempore, dat is ten aensien vanden tijdt, werdt in eens soo veel tijdt, ende de kosten gecondemneert. / Loco, plaets, / Causa, saeck, / Re, metter daet, } { Werdt verworpen, ende inde kosten gecondemneert. }

6 7 8 Eysschen zyn, sommige { Drie-ledich, als, Eyschen by geschrifte. / Twee-ledich, als, Eyschen by monde. / Een-ledich, als, Eyschen sonder figure van proces. }

DAer is veel aen-gelegen/hoe/ ende met woorden/ ende forme des Aen-
leggers eysch verhaelt/gelibelleert/ofte over-gegeven zy.
Want alle eysch moet zijn kort / ende klaer / ende uyt de premissen 1
moetmen een pertinente conclusie konnen colligeren/ op dat den gere-
quireerde daer uyt dadelijck ende klaerlijck kan verstaen/ wat den Eyscher wil
ende pretendeert / ende dat hy dat wetende / sie wat hy op't geeyschte moet ant-
woorden/ofte/ oft beter is 't proces niet te beginnen/ Autentica offeratur C. de li-
tis consta. qua autentica (ut prædixi) canonisata est in c. Iudicia. §. offeretur. 3. q. 3.
Die eysschen autem werden voor klaer ghehouden/die uyt vijf poincten ofte 2
articulen bestaen/te weten/die inhouden den persoon die eyscht / wat hy eyscht/
voor wien hy eyscht/hoe hy eyscht/ende van wien hy eyscht.
Gheene alternative / generale / noch oock conditionele eyschen en zijn van 3
waerden / om datse groote donckerheden maecken / Videte multas allegationes
per D. Franciscum Curtium in suo tractata positionem & interrogationem, & de tra-
ctata de Iuramento calumnia, num. 22. incip. Octavium breviioquium est.
Soo wie ten regarde vande tijdt meer eyscht/dat is/ soo wie eyscht eer de tijt 4
om is/ die werdt gestraft met verdubbeling vande tijdt/soo dat/ was den dach
van betalen gestelt te Paesschen/ende hy de betalingh voor Paesschen gerechte-
lijck eyschte/hy in dat cas versteecken werdt vande betalinge/ende den tijdt van
betalen werdt ghedoubleert / ende uyt-ghesteldt tot Paesschen van't volghende
Iaer/ ende daer-en-boven werdt hy gecondemneert in alle de kosten / §. Si quis
agens cum §. seq. institu. de Actionibus.

5 Als autem yemandt meer eyscht op de andere drie manieren/ te weten/ lo, causa, re, die werdt verklaert niet ontfanckelijck/ wert gerejecteert/ ende bel[…] de kosten. Werdt autem yemant verstaen / ten regarde vande plaets / te ve[…] eysschen/ soo wanneer hy de betalinge eyscht op een ander als op de behoorli[…] ende daer toe gestelde plaets / ghelijck of yemandt 't gheen hy gestipuleert h[…] datmen hem soude gheven op een seeckere plaets / 't selve op een andere pla[…] eyschte/ sonder te vermanen vande plaets daer hy de betalinge gestipuleert h[…] By exempel / dat yemandt die soo gestipuleert had: Belooft ghy 't te Ephe[…] te gheven ? sustineerde datmen 't hem te Romen suyver behoorde te gheven […] Soo eyscht yemandt causa meer als hy betalingh eyscht uyt andere saecken […] de Obligatie-brief inhoudt. Re autem eyscht yemandt meer / als hy groo[…] somme eyscht alsmen hem schuldich is / gelijck of yemandt in plaets van thi[…] kroonen diemen hem schuldich was/twintich eyschten.

6 De libellen autem/dat is/ Eysschen by geschrifte over-gelevert/ hebben gh[…] meenelijck drie leden/als namentlijck Major/Minor/ende Conclusie. De na[…] ratie vande stucken ofte schuldt/ is gehouden voor de Major : de saecke daer […] schult uyt spruyt / met dat middel dat tot de conclusie leydt/ is ghehouden vo[…] de Minor: voor Conclusie werdt gehouden 't slot/ ende de intentie selfs vand[…] Eysscher / ende daerom seyt Ioan. de Lig. dat den eysch ofte 't libel der Recht[…] geleerden syllogismus is.

7 Maer in Eysschen by monde/ alsmen sommierlijck procedeert / zijn twee l[…] den ghenoech/ te weten/narratie ende conclusie.

8 In Eysschen autem by monde/alsmen procedeert sonder eenighe figeur va[…] proces/ is een lidt genoech / te weten / klare narratie. Gelijck men vindt in […] Gherechte van Salomon / daer Salomon sententieerde alleen op de narrat[…] vanden Wijve/ welcker eene seyde: U Soon is doot/ ende den mijnen leeft/ E[…] 3.Reg.3.&c. Afferte mihi gladium. extra de Præsumptionibus. Want uyt de na[…] ratie van die Vroutgens/ verstont den Rechter Salomon wel wat partyen be[…] geerde. In mondelinghe Eysschen en werdt oock soodanigen formelen ord[…] niet geobserveert/ alsser vereyscht werdt in 't over-geven van libellen.

CAP. CII.

Van Conclusie te nemen.

't Begrijp.

1 't Komt den Eysscher toe { Sijne Conclusie den Rechter te exhiberen.
2 Pertinentelijck te concluderen uyt de premissen. }

3 Een eysscher die impertinentelijck concludeert, moet een impertinente sententie verwachten.

4 Den Gedaeghden en is gheen conclusie noodich, naer Rechten.

5 Die possessoirlijck ageert
6 In criminele materie
7 Die sijnen eysch den Prins presenteert } En behoeft naer Rechten gheen conclusie.

8 Men moet de conclusie maecken naer stijle van elck eens Vierschaer.

9 De

9 De formaliteyt vande conclusie voor den Raedt van Vlaenderen, ende in't Parlement.

10 De kracht vanden Iugemente bestaet inde conclusie.

11 Men moet op gheen prepostere ofte verdraeyde conclusie letten, alsse maer pertinent ende klaer is.

12 Conclusie naer	Rechten, en mach niet	Voor de præmissien gaen.
	Practijcke, mach	

13 Ofmen in conclusien gerundien mach ghebruycken.

IN alle Gerechten moet den Eysscher sijne gheformeerde conclusie exhibe- 1
ren/ soo hy wil dat den Rechter naer billickheyt vonnisse wijse / dewijl den Rechter sijne sententie niet interponeren en mach / ten zy de saeck eerst by conclusie vanden Aenlegger geeyscht is.

Ende moet den Aenlegghers wel toe-sien/dat sijn conclusie behoorlijck sluyte/ 2
ende wel ende pertinentelijck uyt de premissien ghededuceert zy / dewijl de conclusie virtualiter de premissen in sich vervaet / soo dat 't gheen te vooren in't wijdt ende breedt verhaelt is / 't selve nautgens ende kort inde conclusie gherestringeert ende bedeckt werdt : werdt daerom wel te recht conclusie ghenoemt/ om datse de premissen concludeert ende besluyt.

Indien derhalven den Aenlegghers anders narreerden inde premissen / ende 3
anders en impertinentelijck concludeerde / soo soude den Rechter hem moghen reguleren/ accommoderen / ende sententie wijsen naer den teneur vande conclusie/ ende niet naer den teneur vande premissen.

Den Verweerder autem en behoeft naer Rechten in sijne defentie soo groo- 4
ten aen-merck op de conclusie niet te nemen / als den Eysscher / want hem des Eysschers premissen / ende narratien van feyten genoech moeten zijn / om dat hy daer tegen sijne exceptien mach allegeren. Maer de practijcke wilt dat den Verweerder oock sijne conclusie uyt premissen van sijne defentie formere.

Een Aenlegger die possessorio retinendæ ageert dat is/om sijne possessie te be- 5
houden / die en neemt naer Rechten gheen conclusie / ende dat in odium violenti perturbatoris vel invasoris. maer 't gebruyck ende de practijcke is ter contrarie.

In materie crimineel en is oock gheen conclusie van nooden naer Rechten/ maer de usantie is oock ter contrarie.

Item als den Aenlegghers 't libel vanden eysch presenteert aenden persoon 6
vanden Prins/ soo ist ghenoech hem de saeck ende feyten te narreren / ende op die narratie sijn provisie te begeeren / sonder eenighe particuliere conclusie daer nae te nemen.

De libellen ende conclusien moeten geformeert ende genomen werden naer 7
de verscheydenheydt vande Landen / ende de costuyme vande plaetsen daer de questie ende 't geschil verhandelt werdt. En kan derhalven geen seecker formulier der selviger voor-geschreven werden/ maer naer de verscheydentheyt vande Hoven onderhouden elcke hare gewoonte ende stijl. Maer om niet te schijnen dese sake t'eenemael geneglігeert te hebben / sullen wy hier eenige weynige Autheuren stellen / diese verhandelen. Want men mach daer voor eerst van sien/ Speculato.l.4.part. 1.titu.de libel.conceptio. §. Iam nunc videndum, daer hy eenige formulieren van conclusie te formeren voor-stelt / hoe-welse niet over al te pas

en

en komen. Moet daerom den Advocaet vanden Eysscher altijdt wijs voorsichtich zijn/dat hy sijne conclusie maeckt naer de manier van't Land hy in woont / Teste D. Andr. Alcia. in sua utriusque juris praxi, De cautelis libellum adhibendis, num. 1.

9 Maer soo inden Raedt van Vlaenderen / als oock inden Hoogen Raedt Mechelen / ghebruycken de Advocaten een solemnele forme ende manier concluderen/ aldus : concludeert daerom den Eysscher tot dien fijne / dat U. E. treffelijck/ Edel/Machtich Heer/ende billick Rechter Ec. ghesept/ wijst / ende verklaert werde / dat desen Aenleggher hem met goede ende re vaerdige oorsaecke beklaecht heeft/ uyt goede ende rechtvaerdige oorsaecke/ ne impetratie verkregen heeft/ ende dat hy de bevelen daer inne begrepen/ telijck heeft doen doen/dat daer-en-tegen den Verweerder hem met quade sa ke daer jegens ghestelt ende geopposeert heeft / ende dat hy daerom van alle propositien en voorstellen moet vervallen / ende dat hy by uwer E. Recht sententie definitive / ghecondemneert zy den Aenlegger de voorseyde somm betalen/ ofte dit/ of dat te doen Ec. Welcke forme men wonderlijck moet p veren ende volgen.

10 Want alle de kracht vanden Jugemente / ende vande saeck bestaet daer dat de libellen wel ende behoorlijck ghemaeckt / ende de conclusien behoorlij geformeert werden. Werden daerom weynich Advocaten gevonden / die hi daer noyt in vergrijpen/ ende daer noyt in bedrogen en werden/ ten zy sy hier seer ervaren ende loos zijn.

11 Al waert dat den Eyscher / door sloffigheydt ofte erreur / sijne conclusie v draeyt/ ende met een prepostere ordre geexhibeert had / stellende voor dat ach behoorde / ende ter contrarie / soo en soude nochtans den Rechter op dat erre niet seer letten/noch grootelijcx acht nemen/ alsoo verre maer andersins de co clusie klaer ende pertinentelijck genomen ware. By exempel / dat yemandt s seyde: Ick contendere/sustinere/ende versoecke/dat Nicolaus Tiletanus bedwo gen werde my te betalen de somme van hondert ponden grooten Vlaems/ en dat hy daer in gecondemneert zy. Dese conclusie is verdraeyt/om dat de exec tie inde selve geeyscht werdt voor de condemnatie. Den Rechter en heeft noc tans op die verdraeytheyt niet te letten / maer moetse negligeren/ ende daer ni op achten/ dewijl de conclusie andersins pertinent ende klaer is.

12 Naer Rechten autem en mach de conclusie niet gaen voor de premissen: wa uyt de premissen volght de conclusie. Maer dat en werdt inde practijcke nie geobserveert/ want daer werdt de conclusie of voor/ of achter gestelt/ daer't de Advocaet gelieft ende goedt vindt.

13 Daer zijn sommige Advocaten die seggen/ datmen inde conclusien geen Gerundiis en mach gebruycken/gelijck of yemandt seyde: Ick contendere tot resti tutie van mijn tabbaert / die my den Ghedaeghden selfs stelende ende rovend ontnomen heeft/Ec. Want Gerundia, (gelijckse seggen) en stellen niet. Andere sustineren wederom 't contrarie/ ende beter : segghende/ dat de Gerundia immers yets stellen/ ende dat het even-veel is/ te seggen : Die heeft stelende ende rovende my mijnen tabbaert ontnomen/ende die heeft my mijn tabbaert dieffelijck ende rooffelijck ontnomen/ofte die heeft my mijnen tabbaert genomen/ De gerundiis videre glossam & Doctores in Rubric. ff. & C. de ædendo, & de in jus vocando. Bald. in l. Si ex cautione 5. q. C. de non numer. pecu. Iacob. Butrig. & Sali. in

l. Prima

Prima C. de his qui latro. occulta. Speculat. de libel. concept. §. Iam nunc videndum. in exordio. & D. Iaſo. May in Rubri. de actionibus inſtitut. numero 27. cum ſq. Maer hier van oordeelen de Grammatici alder-beſt / ende voornementlijck de ſeer geleerden Auguſt. Saturnius in ſuo Mercurio majori.

CAP. CIII.

Van Proviſie te eyſſchen.

't Begrijp.

Een Weduwe uſufructuare	ist geoorloft proviſie te eyſſchen	Van lijf-tocht ende gheldt om 't proces te vervolgen.
Een Soon die Erfgenaem is		Van lijf-tocht ende gheldt om 't proces te vervolgen.
Een arme Suſter van haer Broeder		Van lijf-tocht.
Een Teſtamenteur		Van gheldt om de proceſſen te vervolgen.
Een Vrouw van haer Man verdreven		Van alimentatie op de goederen van haer Man.
Een die vande ſijnen gheſpolieert is		Om gereſtitueert te werden.
In vendicatie van garreſteerde goederen		Van handt-lichtinge.
In vendicatie van eyghenſchap		Om in poſſeſſie te blyven.
In attentaten iſt den Eyſſcher geoorloft		Dat de attentaten gherepareert werden.
10 In complainčte van nieuwigheydt		Datter voor al reſtabliſſement gheſchiede.
11 In ghedubbleert Namptiſſement		Dat hem de recredentie gheadjudiceert werde.
12 In geprivilegieert Namptiſſement		Dat den Verweerder conſignere.

13 In alle proviſien moet den Aenlegger ſommierlijck procederen.

In veel ſaecken ende gheſchillen mach den Aenleggher / maeckende ſijnen 1
eyſch ten principalen / te gelijck oock proviſie verſoecken / om het welck met
exempelen te bewijſen. Indien een Weduwe in proces eyſcht haer uſufruct /
die mach oock te ghelijck proviſie eyſſchen van haer lijf-tocht / ende oock
proviſie van gheldt om 't ſelve proces te vervolgen. Soo oock:

Als een Soon eyſcht de erffenis ende ſucceſſie van ſijn Vader / die mach oock 2
proviſie eyſchen van ſijn lijf-tocht ſoo langh dat proces duyrt / ende mach oock
daer-en-boven gheldt eyſchen / om dat ſijn proces ('t welck is vande erffenis te
obtineren) te vervolgen ende continueren.

Item een Suſter die arm is / contenderende met haer Broeder vande dee- 3
linge vande erffenis / ofte van verkrijginge van Leenen / die mach proviſie van
lijftocht eyſchen van haer broeder / alſo verre als ſy beyde van eenen Vader aen-
ghეteelt zijn / te weten / dat dien broeder die de Vaderlijcke goederen ende leenen
by naer al-te-mael alleen geobtineert heeft: ſijn Suſter / die niets / ofte ſeer wey-

 nich

nig van haer Vaderlijcke besterfenis bekomen heeft/ niet en versie van een e
lijcke alimentatie / datse eerlijck / ende naer den staet van haer Vaderlijcke
komst mach leven/ als sy sonder dese provisie anders niet eerlijck leven k
Ende dit is te verstaen in simpele gevallen. Maer ick hebber dese clausule (
sy sonder &c.) niet te vergeefs by-gevoecht / dewijl geene persoonen dien m
lijftocht oft alimenten uyt dispositie van rechten/ statuyten/ costuymen/ ofte o
cie vanden Rechter eenigsins schuldig is/ de voorseyde provisie mogen eysch
jae en mogen niets ten aensien van die statuyten versoecken/ soo wanneer sy a
dersins versien zijn/ ende wel ende eerlijck kunnen leven. Maer die die alime
tatie moeten hebben uyt saecke van schattinge / die mogen provisie eyschen v
die schattinge/ al waren sy anders rijck/ ende datse goedts genoegh hadden.

4 Executeurs van Testamenten / alsser proces gevallen is ter oorsaecke va
Testament/ mogen oock provisie eyschen om't selve proces te vervolgen.

5 Vrouwen die van haer Mans verdreven/ ende noch niet by den Geestelijck
Hove ofte Kercken-raedt van de selve hare Mans gescheyden zijn/ mogen m
goedt recht ende natuyrlijcke reden provisie van alimentatie eyschen op de go
deren van haer mans. Maer Baldus gebruyckt in dese saecke een behoorlijc
distinctie / in l. Quod in uxorem. C. de negot. gest. te weten : Als den Man si
Vrouw uyt sijn Huys verdreven heeft/ uyt sijn eygen motijf en schult/ dan mo
hy haer alimenteren. Maer heeft hyse verdreven om haer schuldt ende onlijd
lijcke fauten/ soo en is hy geensins gehouden tot de alimentatie/ secundum Iac. d
Aret. & Cynum. Doch soose verdreven waer om gheen van beyder/ dat is/ noc
des Mans/ noch der Vrouwen schult/ maer ter cause van eenen derde/ te weter
ter oorsaeck van een Broeder / of Vader die huwelijck-goedt met haer beloo
heeft/ 't welck hy niet en betaelt / ende den Man daerom sijn Vrouw verdrijft
ende den Vader ofte Broeder onwaerdelijck weder t'Huys seynd/ dan en is de
Man niet gehouden haer te alimenteren / want wordt verstaen dat soodanige
Man/ sijn Wijf om soodanige oorsaeck te recht verdrijft/ ut innuit glos. in Auten
de non eligen. secundo nubent. §. Pe.

6 De ghene die fortselijck gespolieert ende versteecken is van't sijne / die mac
eyschen voor alle saecken gerestitueert te zijn. Want den ghespolieerden moe
voor alle saecken gerestitueert zijn / c.2. & c. In literis, extra de restit. spolia. & l.
Si quis ad se fundum. C. Ad l. Iuli. de vi pub. & priva. Vide de hoc Socinum, in regula 379. incip. Spoliatus, folio lib. meo 170. in suo tractatu fallentiarum.

7 In materie van rei-vindicatie op gearresteerden huysraedt/ mach den Verweerder voor al begeeren handt-lichtinge onder cautie/ dat is/ dat den Rechter de arresterende hant vande gearresteerde goederen removere/ ende dat den Verweerder de gearresteerde goederen onder cautie lichte/ eñ voor hem nemē mach.

8 Maer in materie van rei-vindicatie/ van eygenschap/ ofte onroerende goederen/ moet de gene die in possessie is/ geduyrende 't proces inde selve blijven/ ende tegen soodanigen possessie en dient gheen provisie ter contrarie.

9 In materie van attentaten mach den Aenleggher eyschen ende versoecken dat voor alle werck de attentaten gerepareert werden.

10 In materie van nieuwigheydt daer de complaincte niet ghefurneert en is/ mach den Aenlegger eyschen dat (eer men ten principalen procedeert) de complaincte gefurneert zy van restablissement ende sequestre.

11 In materie autem van nieuwigheydt of namptissement / in welcke 't verbodt

godt gedobbeleert is / tendeert elcks tot recredentie vande litigieuse saecke/ dat hy die/geduyrende 't proces/ gebruycken mach.

In materie van geprivilegieerde penningen / mach den Eyscher voor eerst 12
eyschen dat den Verweerder 't gheldt namptisere / ende dan eyscht hy dat hem daer op recht gedaen werde.

Op dese ende andere provisien moet vanden Aenlegger sommier recht geno- 13
men zijn eer hy tendeert ten principalen/ ofte andersins souden den Rechter dat mogen over-strijcken ende voor-by gaen/ sonder daer op recht te doen / ofte te seggen.

CAP. CIV.

Van vruchten, of bladingen te eyschen, ende der selviger restitutie.

't Begrijp.

1 Wat in't generael vruchten genaemt werden.

Vruchten zyn, of
- 2 Naturele, welcke.
- 3 Industrieuse, welcke.
- 4 Ten deele naturele, ten deele industrieuse.
- 5 Civile, welcke.

6 Naturelle ende industrieuse vruchten zyn, of
- Geheven
  - Van een Possesseur ter goeder trouwen.
  - Of:
  - Van een Possesseur ter quader trouwen.
  - Exteren, of
    - Op't veldt.
    - Of:
    - Inde Schuyr.
  - Of:
  - En exteren niet, maer zyn geconsumeert.
- Niet geheven
  - Om datse onrijp waren.
  - Of:
  - Om datse rijp zynde niet wech gevoert waren.
  - Of:
  - Om datse door sloffigheydt te niet gegaen zyn.
  - Of:
  - Om datse niet en konde wech gevoert werden.

7 Wat gheheven vruchten ——— ghenaemt werden.
8 Wat vruchten die noch te heffen zyn ghenaemt werden.

Gheen Possesseur
- 9 Mach naturelle vruchten eeniger wijse ——— Sijne maken.
- Mach naturelle vruchten
  - 10 Hangende ——— Sijne maken.
  - Vervoerde
    - 11 Exterende
    - 12 of:
    - 13 Geconsumeerde. Sijne maken.

14

15 Een Possesseur ter goeder trouwe:
- Met titel, maeckt de naturelle vruchten
16
- Met ende sonder titel, maeckt de industrieuse vruchten
- Met believen vanden Heer possiderende, maeckt de vruchten
- } Sijne.
- Wert hy daer naer ter quader trouwen, soo maeckt h[e] vruchten ter tijdt vande goede trouwe geheven, sijne

17

18 Een Possesseur ter quader trouwe:
- Sonder titel:
  - Moet de exterende ende ghecon-sumeerde vruchten
  - Item, die hy heeft konnen heffen
  - } restitueren.
- Met titel, werdt geexcuseert vande restitutie vande vruch[ten] die hy soude hebben konnen heffen, vermits sijnen titel.

20 Een Possesseur ter quader trouwen en werd
21 niet geexcuseert vande restitutie van vruch-
22 ten die hy soude hebben konnen heffen
23 om den titel van koop:
- Als hy koopt van dien die hy weet dat verkoopt [in] fraude van sijn Crediteurs.
- Als hy koopt van dien die door vrees ghedrongen ve[r]koopt.
- Als hy wetens ghekocht heeft teghen 't verbot van[de] Wetten.
- Als hy't van 't Fiscus niet solemnelijck verkoopen[de] gekocht heeft.

24 Een usufructuair stervende voor't rijp werden vande vruchten, verliest d[e] selve.

25 Een usufructuair ende huyr-man, maken de vruchten voor haer doodt geheven hare.

26 Een Prelaet vande Kerck stervende, of verhuysende, laet de onrijpe vruchte[n] sijnen Successeur.

MAer dewijl boven de kosten (vande welcke wy een weynich te voo-ren gesproocken hebben / ende hier naer breeder sullen spreken) ghe-meenlijck oock de vruchten vande geeyschte saeck / jae oock de scha-den ende interesten der selver geeyscht werden. Daerom sullen wy van die vruchten ende harer restitutie / hier eenige dingen apart / die niet onpro-fijtelijck en zijn / premitteren. Maer eerst vande vruchten / ende daer naer van-de schaden ende interesten.

1 Vruchten dan daer wy hier van spreecken / zijn die / die alle onkosten om de selve vruchten te winnen / te vergaderen / ende te behouden / af-getrocken / noch overich zijn. Vruchten autem worden gewonnen door ploegen en zaeyen / ende vergadert door maeyen / ende uyt het veldt te voeren: Maer werden behouden met de selve uyt het veldt te voeren / te dorsen / ende behoorlijck te verschieten / ende dat soo van Possesseurs ter goeder / als ter quader trouwe / jae selfs oock van rovers / ut l. Si à domino §. fructus ff. de petitio hæred. & l. Prima. C. de fru-ctibus & lit. expens. & l. Fructus ff. Solu. matri. Dese vruchten autem werden op driederley wijse inde Rechten onderscheyden. Want andere vruchten zijn na-turele / andere industrieuse / andere civile.

2 Naturelle vruchten zijn appelen / peeren / noten / pruymen / kerssen / vyghen / dalen / amandelen / orangien / citroenen / meloenen / pompoenen / cawoerden / ende dierge-

erghelijcken / die daerom naturelle vruchten ghenoemt werden / om datse by
aer vande natuyr/sonder groote industrie van Menschen voort-komen/ of (so
ndere willen) om datse alleen upt de natuyr sonder Menschen toe-doen was=
hen. Dese vruchten en heeft noyt eenigen Possesseur/hoe-wel ter goeder trou=
we/ opt sijne gemaeckt/ l.Sequitur §.fructus ff.de usur. Maer dese vruchten wer=
en oock tweevoudich geconsidereert: Want of sy exteren/ende zijn in wesen: of
exteren niet/ ende en zijn niet in wesen. Soo sy exteren/ soo werdense by rei-
ndicatie geeyscht gelijck de saeck ofte 't landt selfs/ende geen Possesseur/ hoe-
el ter goeder trouwen / en maeckt de selve sijne/ ghelijck te vooren geseydt is.
oo sy niet en exteren / soo en is hy niet ghehouden de vruchten die hy niet en
eeft/ noch door bedroch/ gemaeckt heeft dat hyse niet en heeft wederom te ge=
en / maer by condictie sonder oorsaecke van soodanige geconsumeerde vruch=
en/ is men de estimatie alleen schuldich/ l. Si & me. ff. Si cert. peta.

Industrieuse vruchten zijn / daer de menschelijcke industrie meer in werckt 3
ls de nature selfs / hoe-welse oock mede werckt / of (soo andere willen) indu=
rieuse vruchten zijn / die sonder industrie ende werck der Menschen niet en
onnen voort-komen/noch eeuwich/of langhen tijdt wasschen/ als Wijn/Oly/
oorn/Tarw/Garst/ Honich/ Wasch/ Haver/ Bonen/ Peulen/ Zaet/ Com=
ommers/ende diergelijcke vruchten/ glos. magna, in l. Et ex diverso.ff.de rei vend.
los. & doct. in l. Certum C.eo.titu. Jae melck/hair/wol/ende jongen werden on=
er de industrieuse vruchten gereeckent/ glos. unica & sola, & quæ semper ad hoc
llegatur, in verb. Et cura, in vulgato §. Si quis à non Domino. institut. de rerum
ivis. Barto. in l. Et ex diverso. numero 2.ff. de rei vendic. alwaer hyder den olijf
y doet/ & D.Panor. in c. Gravis extra. de restitut. spoliat.

Daer zijn autem vruchten vande welcken men geen seeckere leere kan ghe= 4
en/ of sy industrieuse / of naturele zijn/ als vruchten van bosschen / hout/ hop/
nde diergelijcke. Van't hop nochtans / licet D. Angel. Areti. in §. Is verò ad
uem, numer. 2. institut. de rer. divisi. per notabilem l. Si usufructuarius messem. ff.
Quibus mod. vsufruct. amitta. ibi fœno scisso, &c. Meent dat het hop behoort ge=
eeckent te werden onder de industrieuse vruchten/ 't welck bewesen wert / eer=
telijck by authoriteyt / namentlijck / om dat het daer ghestelt werdt onder al de
ndustrieuse vruchten : ten tweeden / in-gevalle hop gereeckent werde onder de
aturelle ende exterende vruchten/ so en soude een Possesseur ter goeder trouwe
t selve hop geensins sijne konnen maecken/'twelck nochtans ten regarde van't
hop geschiedt/ende geensins en soude konnen geschieden alst naturelle vruchten
waren / ende datse exteerden / Sicuti idem Angel. dixit in de §. Si quis à non do-
mino. institu. de rerum division.

Civile vruchten zijn/die niet de natuyr/ maer de menschelijcke industrie/ ar= 5
beydt / ende naerstige oeffeninge ons toe-schickt / by naer sonder eenich behulp
vande natuyr/ ghelijck als zijn huyren / ende pensioenen van huysen / paerden/
vrachten van schepen / ende andere handt-vruchten / Ita Barto. in de l. Et ex di-
verso. num. 1.ff. de rei vendic. textus in l. Si quis navem. ff. eodem titu. Maer van
dese vruchten en sullen wy hier niet spreken / om dat dese in geen questie en ko=
men/maer die is men alle Possesseurs ende werckers schuldich. Den Heere
dan moet de andere vruchten/te weten naturelle ende industrieuse/ ende (onder
't woordt van vruchten zijn oock begrepen alle andere maniere van goeden/ die
eenigsins tot 's menschen usancie nut eñ gebruyckelijck zijn) vande welcke niet

selden questien rijsen / wat hooger considereren. Want dese zijn of geheven of niet geheven.

6 Zijnse geheven/soo zijnse geheven of van een Possesseur ter goeder trouw[en]/ of van een Possesseur ter quader trouwen. Item of sy zijn in wesen / te w[...] op't veldt/oft inde Schuyr/ of sy zijn geconsumeert. Zijn sy niet geheven / a[...] is geschiet/ of om hare onrijpheyt/ of datse niet gescheyden en zijn/ of datse [...] loozen gegaen zijn/ of datse niet en hebben konnen wech gevoert werden.

7 Werden dan ghehevene vruchten ghenoemt / die eenichsins vande aerde of van't landt gescheyden/ wech-gevoert ende geschuyrt zijn. Item die een Posses-seur ter goeder trouwen heeft konnen heffen / niet aenghesprooken zijnde [...] aensien van't dominium / dat is / van een ander / als vanden Heer. Want [...] hy vanden Heer selfs geconvenieert wierde/ soo souden 't gehevene vruchten [...] heeten werden/ die den Aenlegger ofte Eysscher had mogen eysschen/ ende n[...] den Verweerder/ l. Si navis §. Si generaliter ff. de rei vendica. Atque hæc est deci[...] Innocentii & Panormitani, in c. Gravis, extra de restitu. spolia.

8 Vruchten autem die noch te heffen zijn / zijn die een Possesseur ter goed[er] trouwen heeft moeten heffen/ of die noch niet rijp geworden en zijn/of soose rij[p] geworden zijn, die noch op't veldt staen/ ende niet inde schuyr en zijn ghebrach[t]. Van welcke alle neemt dese conclusien aen/ de eerste is:

9 Niemandt en mach naturelle vruchten sijne maecken noch gewinnen/ Iuxt[a] textum in l. Fructus ff. de usur. & fructibus. Welcke conclusie geverifieert werd[t] eerstelijck van Possesseurs ter quader trouwe/ die geensins/noch oock t'eenige[r] tijdt de naturelle vruchten sijne maecken kan / l. domum, & l. Certum. C. de re[i] vendica. & ibi docto. & c. Gravis cum glossa. super verbo. Fructus, ext. de restitut. spoliat. Ten tweeden / van Possesseurs ter goeder trouwen / die oock de naturelle vruchten hare niet en maecken / Iuxta glossam, in verbo. Fructus, & glos. in verbo cogitur restitu. in quotidiano §. Si quis à non domino, institu. de rerum divisi. & text. in de l. Fructus ff. de usurpa. & fructibus gloss. in verb. Non habendam, quam approbat Bart. in l. Et ex diverso ff. de rei vendica.

10 De tweede conclusie is/geenen Possesseur en mach naturelle vruchten/ noch hangende/ ofte noch op't velt zijnde / sijne maecken / maer moet de selve by rei-vendicatie wederom restitueren/ l. Fructus pendentes ff. de rei vendica. Want soodanige noch hangende / ende noch op't veldt staende vruchten / zijn een deel des veldts / indien hy derhalven daer naer 't landt moet restitueren by rei-vendicatie / soo moet hy oock de vruchten dieder op staen (als een deel van't landt zijnde) om de conjunctie ende 't aen-een hangen by de selve rei-vendicatie restitueren/ de l. Fructus pendentes, juncta glossa in verbo. Pars fundi. l. Iulianus §. si fructibus ff. de actionibus empt. daer den text seyt/ in-gevalle een landt/de vruchten nu rijp zijnde/verkocht is/so ist seecker ende buyten twijfel/dat oock de vruchten(te weten van't selve landt) komen tot den Kooper/ten zy dat anders bedongen is/ Ec. l. Si filius §. Dominus ff. de lega. 2. & l. Si servus communis §. locani, qui est §. sollemnis secundum Barto. ibi. ff. de furt.

11 De derde conclusie is/ gheenen Possesseur en mach de vruchten / nu al van't landt gevoert/ ende noch in wesen zijnde/ sijne maecken/ maer is ghehouden de selve te restitueren/ Cynus, Bald. & Salice in l. Certum C. de rei vendica. & de insigni glossa, in verbo non habendam, in l. Et ex diverso ff. de rei vendica.

12 De vierde conclusie is/ geenen Possesseur en mach naturelle vruchten/ oock gecon-

ghecònsumeerde sijne maecken / maer moet die oock restitueren / voornement-lijck als hy daer voordeel by gehadt heeft / ende deur verrijckt is : wel niet die / die geconsumeert zijn / maer andere / of de waerde van dien / by condictie sonder oorsaecke / l. Si & me, & Titium ff. Si certum peta. Wordt autem yemant verstaen door de vruchten verrijckt te zijn / die het gheldt daer van heeft / ofte diese tot een nootsaeckelijck gebruyck besteet heeft / soo dat hy daer door verrijckt is / Iuxta text. in l. Pupillo, juncta. l. In Pupillo ff. de solut. & libera. daer oock gheseght werd / dat yemandt rijcker geworden is / als hy maer niet verarmt en is.

De vijfde conclusie is : Een Possesseur nochtans ter goeder trouwen met titel / kan alle de naturelle vruchten sijne maecken / ende ten aensien vanden titel en is hy niet ghehouden de selve te restitueren / Iuxta text. in l. Bonæ fidei possessor. ff. de acquir. rerum domi: Welcke wet neerstelijck moet genoteert zijn / om dat de Doctoren verscheydelijck op de selve schrijven / soo datter geen solutie ter contrarie en mach geadmitteert werden / dewijl des selves woorden klaer zijn. 13

De seste conclusie is: Een Possesseur ter goeder trouwen / 't zy dan met titel / of sonder titel / te weten van koop / gifte / of erffenis die wint / ende maeckt alle de industrieuse gesepareerde ende gehevene vruchten sijne / voornementlijck tot de litiscontestatie toe / soo ten regarde vande sorgh / als van 't zaet ende de bouwinge. Ende en is daerom niet gehouden de selvighe te restitueren / Iuxta gloss. in verb. Non habendam, in l. Et ex diverso, quam Barto. ibi solemnem asserit. Ita textus & glossa in verbo fructus, ibi amplissimè, in de c. Gravis, extra, de restitu. spoliato. Et l. Si usufructuarius ff. Quibus mod. usufruc. amitta. & l. 4. § post litem ff. finium regundor. Veel minder is hy gehouden de geconsumeerde te restitueren / Iuxta glossam in verbo. Fructus, in de §. Si quis à non Domino, institu de rerum divisi. & glossa in l. Item veniunt §. Eos ff. de petit. hæred. Doch soo hyse noch van 't landt niet ghehaelt en heeft / soo werdense noch voor des landts vruchten gereeckent / l. Fructus, de rei vendica. Et §. si hæreditas, in verbo. Si verò bonæ fidei, institu. de offic. judic. Maer Bartolus is tegen dese opinie / als hy seyt: Dat een Possesseur ter goeder trouwen gehouden is tot restitutie vande industrieuse vruchten / daer hy rijcker door geworden is / maer by condictie sonder oorsaeck / per de l. Si & me, & Titium. Maer tegen Bartolus zijn / Panor. in de c. Gravis, ende meer anderen / die segghen / dat de ghehevene vruchten niet den Eysscher / maer den Heffer toe-behooren / die de selve door de consumptie sijne ghemaeckt heeft / ende komen derhalven meest den Landt-heer ofte Possesseur toe: 't welck daer uyt blijckt / dewijlse den Heer ofte Possesseur geadjudiceert werden door 't ampt des Rechters / 't welck autem door 't ampt des Rechters geadjudiceert ofte gerestitueert werdt / werdt waerachtelijck schult geheeten / Iuxta glossam & Bartol. in l. Cum postulassem. ff. de damno infer. & l. Item si verberatum ff. de rei vendica. Ick hebbe een weynich te vooren geseyt tot de litiscontestatie toe / om dat naer de litiscontestatie geen Possesseur / al-hoe-wel ter goeder trouwen / eenige vruchten geheven / ofte die noch te heffen zijn / sijne maecken kan / de l. Certum §. bonæ fidei. Jae dat meer is / al was yemant voor de litiscontestatie Possesseur ter goeder trouwen gheweest / is hy naer de litiscontestatie Possesseur ter quader trouwen / so hy vervalt van sijn defensie / l. Prima C. de peti. hæred. Ende hier moet men volghen de distinctie dieder is / in l. Et ex diverso, in principio, in glos. incip. Etiam perceptorum ff. de rei vendica. Soose derhalven naer de litiscontestatie noch op 't veldt ghebleven / ende niet gesepareert en zijn / al heeft hyse 14

schoon

schoon sijne ghemaeckt / soo is hyse nochtans ghehouden te restitueren door 't ampt des Rechters / ende niet by rei-vindicatie / om datse den Heffer toe kom/ §. Et si in rem, instit. de offic. judic. & l. Certum §. Bonæ fidei. C. de rei venda. Soose autem geconsumeert zijn / en is hyse niet gehouden te restitueren / §. Et si hæreditas, in verbo, bonæ fidei, instit. de offic. judic. Vide Speculatorem.

15 De sevende conclusie is: Een Possesseur ter goeder trouwen / ofte die met wil vanden Heer possideert / stervende / als de vruchten rijp / maer niet vergadert en geheven / ende noch in 't veldt gelaten zijn / maeckt de selve van gelijcke dadelijk sijne / gelijckse oock ilico succederen tot des gestorven Erfgenamen / l. Apud antiquos C. de furt. Et text. in de l. Certum C. de rei vendica. Ita Bald. in l. licet de acqui. possess. Maer 't is anders in een usufructuaris die sterft als de vruchten rijp zijn / ende soo op 't velt gelaten werden / gelijck wy hier naer sullen seggen. De reden vande verscheydenheyt is / om dat den usufructuarius alleen naturelle possessie heeft / die niet krachtich genoech en is om een Heer te maecken vande vruchten die hy voor sijn dood niet geheven had / maer hy heeft een ander hulp van doen. Maer een Possesseur ter goeder trouwen / heeft civile possessie by de welcke hy possideert met wil vanden Heer / maeckt daerom de selve sijn hoe-welse voor sijn doodt niet geheven en zijn.

16 De achtste conclusie is: Als een Possesseur ter goeder trouwen naer 't heffen vande vruchten werdt ter quader trouwen / soo wint hy nochtans / ende maeckt sijne de vruchten die hy ten tijde van sijn goede trouwe geheven heeft / ende en is niet gehouden de selve te restitueren. Insgelijcks ter contrarie: Soo een Possesseur ter quader trouwen / daer naer ter goeder trouwen werdt / die moet de vruchten die hy ten tijde vande quade trouwe geheven heeft / restitueren / Iuxta gloss. in l. Qui scit. §. bonæ fidei, ff. de usurp. & fructibus. Maer verstaet dit van eenen Possesseur die eenigen tijdt met titel gepossideert heeft. Want had hy altijdt ter quader trouwen / ende sonder titel gepossideert / soo soude hy tot de restitutie gehouden zijn. Maer hier is limitatie noodich / dewijl in universele Iugementen een Possesseur de industrieuse vruchten sijne niet en maeckt / l. non est ambignum C. famil. herciscun. & ibi Cy. glossa in l. Si & rem, & precium ff. de peti. hæred. Et Barto. in de l. Et ex diverso & Bald. in l. 2. C. de peti. hæred. Et Panor. in Repeti. c. Cùm esses, extra de testamen.

17 De negende conclusie is: Een Possesseur autem ter quader trouwen sonder titel / en kan de naturelle vruchten geensins ghewinnen / maer is ghehouden de selve te restitueren / soo wel die gheconsumeert zijn / als die noch overich zijn: want die noch in wesen zijn / moet hy restitueren Rei vendicatione, juxta l. Certùm C. de rei vendica. Maer niet met de rei-vendicatie daer hy mede moet restitueren de principale saecke / maer met een andere / ut l. unica ff. de condic. ex lege. Maer de geconsumeerde moet hy restitueren by condictie sonder oorsaeck / ende 't ampt des Rechters naer de litiscontestatie glossa in l. Mala fide. C. de condict. ex lege. Want die noyt ware heerschappye van soodanighe vruchten ghekregen heeft / ende daerom de selve by bedrooch beseten heeft / moet oock daeromme de selve restitueren by rei-vendicatie. Ende de geconsumeerde (dat meer is) moet hy restitueren by condictie furtive / voornementlijck soo hy de selve vruchten ter quader trouwen / of doleuslijck / ende niet uyt noodt ofte ter goeder trouwen geconsumeert en heeft / om dat hy dacht dat het de sijne waren: want dan soude hy alleen gehouden zijn de selve te restitueren by condictie sonder oorsaecke / de

se/ de l. mala fide. C. de condict. ex lege, & ibi glossa. Bald. & Salicet. In die autem die geheven zijn geweest / is den Possesseur ter quader trouwen ghehouden door't ampt des Rechters/om dat den waren Possesseur de selve soude hebben konnen heffen/l. Si navis ff. de rei vendica. & de §. Et si hæreditas, in verbo, Illorum autem, institu. de offic. judic.

De thiende conclusie is: In-gevalle den Possesseur ter quader trouwen/ende 18
sonder titel de selve vruchten geheven had/ soo mach den Eysscher concluderen/ dat dien onwaerdigen Possesseur alle die vruchten wederom gheve ende restituere/soo wel industrieuse als naturelle/ende soo wel die geconsumeert zijn/ als die noch in wesen zijn/ jae oock die hy had konnen heffen/ ende door slofsigheyt niet geheven en heeft/ l. Fructus ff. de rei vendica l. Si navis §. Generaliter ff. eodem titu. l. 1. Post litem. C. de petit. hæred. §. Et si hæreditas, in verbo illorum autem, instit. de offic. judic. Ad quod item facit l. Certùm C. de rei vendica. Want een Possesseur ter quader trouwen/is gehouden alle vruchten te restitueren die hy/ghedurende sijne quade trouw/ gheheven heeft/ alsse maer in wesen zijn / per de l. Certùm. Maer indiense geconsumeert zijn / soo is hy gehouden de waerde ende prijs vande selve vruchten te restitueren. Omme dan te beter restitutie van soodanige vruchten te eyschen / moet den Aenlegger voor de litiscontestatie vande waerde ende quantiteyt van soodanige vruchten opentlijck doceren / om soo sijnen eysch te seeckerder te formeren: want soo den Eysscher de vruchten die den Verweerder vervoert ende gheheven had voor de litiscontestatie / ende 't instel vande processe / versloften te eyschen/ soo soude hy de selve verliesen / ende den Rechter en soude uyt sijnder officie geen recht daer op mogen doen / ofte seggen onversocht. Maer vande vruchten gevallen naer de litiscontestatie / ende ghedurende 't proces/ en is niet noodich dat hy eenigen eysch maecke/ soo van die voort-gekomen / geheven / ende noch in wesen zijn / als die noch voort-komen ofte geheven sullen werden/om dat den Rechter soodanige vruchten vervullen/ ende daer sententie van pronuncieren/de selve de triumpherende ende de gerechtichste saecke hebbende/ partye adjudiceren mach. In-gheballe nochtans den Aenlegger / naer de litiscontestatie / de selve in alle manieren weder wilden eysschen/soo ist genoegh dat hy de selve/ soo die voort-gekomen zijn/ als die souden konnen voort-komen/eysche/ by generale conclusie van alle de vruchten.

De elfde conclusie is: Den Possesseur ter quader trouwen/ met eenigen titel/ 19
is de geconsumeerde vruchten gehouden te restitueren by condictie sonder oorsaecke / maer die in wesen zijn by rei-vendicatie. Maer werdt die ter quader trouwen possideert/geexcuseert vande vruchten die hy soude konnen heffen/ om den titel van koop / Glossa in l. Et ex diverso. ff. de rei vendica. & l. si futudum C. eodem titu. Item Ang. & Barto. in de l. Et ex diverso, & Bald. in l. Si pater. C. de usufruct. & Bald. in l. Certum C. de rei vendica. Maer dese excusatie door den titel van koop/en heeft geen plaets in dese vier volgende gevallen.

Eerstelijck/ als yemand koopt van dien/ die hy weet dat verkoopt in fraude 20
van sijnen Crediteur/ l. Ait Prætor. §. per hanc ff. Qui in fraud. credit.

Ten tweeden/ als yemandt koopt van dien die door vrees daer toe ghedwongen is/ l. Sed & partus ff. de eo quod met. caus. 21

Ten derden/ als yemant wetens koopt tegens 't verbod der wetten/ l. Quemadmodum, in fine C. de agri. & censi. lib. 11. Want daer werdt geseyt dat hy Possesseur ter quader trouwen is/ die yets koopt tegen 't verbodt der wetten / Con- 22

cord.

cord. c.2. cum gloss. 3. super verbo. Non potest multum, in fine, extra de his
fiunt à præla. sine consen. cap. daer ten deele dese woorden gereciteert werden

23 Ten vierden / als yemandt koopt van't Fiscus / niet solemnelijck verko-
pende/ ut habet expressa l. Prima C. de fid. instru. & jure hast. fisca. lib. 10. Dese ve-
gevallen verhaelt Glossa in verbo. Cogitur restituere, in sæpe allegato notabili §.
Si quis à non domino, instit. de rer. divisi. De selve gevallen werden oock ge-
teert/ in l. Sed & partus, cum glos. in verbo. Potui. ff. de eo. quod met. caus. & in l.
Si fundum, juncta glossa, in verbo, præcepisse. C. de rei vendic. Welcke glossen
de voorseyde vier ghevallen/noch dit vijfde doet/te weten: Als yemandt me-
willens de rijpe vruchten laet bederven.

24 De twaelfde conclusie is: Den usufructuaris stervende als de vruchten rij/
doch noch niet vergadert/maer noch op't velt/ofte op't lant gelaten/ende in v-
sen zijn/hoe-welse tot de vergadering bequaem ende gereet zyn / soo en kan hy
nochtans sijne niet maecken/ so datse succederen tot sijne Erfgenamen/ volgen
den gulden text/ In §. Is verò ad quem, institu. de re. diviso. & tex. in l. Si usufructu.
messem. ff. Quemadmod. usufr. amittit. Et tex. in l. Si fur. ff. de usufr. lega. de oorsae
heb ick een weynich hier vooren geseyt: Ick hebbe geseyt (bequaem ende tot
vergaderinge bereyt) om dat soose den usufructuaris dan niet wech en voerd
soo soude hy de selve verliesen: Ten ware dat hy de vruchten om den regen/ oo
loch/ ofte eenich ander obstakel niet en had konnen vergaderen. Want dese (ho
wel voorgekomen vande dood) soude hy konnen sijne maecken/ soo datse op sijn
Erfgenamen souden succederen/ Bald. in de l. Si ufructuarius messem. ff. Quem
admodum usufructus amitta. & Florianus in l. Si fur. ff. de usufruct.

25 De derthiende conclusie is: Den usufructuaris ende Bouman maecken d
vruchten van't Landt gesepareert ende wech ghevoert / op gelijcke wijse hare
hoe-welse noch niet geschuyrt en zijn/ Tex. glos. Barto. in l. Si apes. §. primo ff. d
furt. & §. Is vero apud quem, in fine ibi. Eadem ferè. instit. de ter. divisi. ende da
werdt verstaen van Boulupden/ die't langen tijdt/ te weten negen Jaer/ gebou
hebben. Item van de Bou-luyden die't weynich tijts ghebouwt hebben / end
die te bouwen om een deel. Vanden Bou-luyden van langen tijdt/ siet l. 2. & ib
glos. ff. si ager vectig. vel emphitheu, peta. & glos. in l. 3. §. Ex contrario ff de ac-
quir. posses. Jae zijn die gesepareerde vruchten den Bouman soo eygen/ dat soo
hem yemandt de selve ontnam/ soo soude den Bou-man selfs tegen dien compe-
teren condictie furtive/ de l. Si apes. Van den Bou-man van korten tijdt is/ l. 1.
§. Si quis servum. ff. deposit. & Barto. in de l. Si servus communis §. Si locavi. ff. de
furt. Vanden Bou-man die't om een deel bout/ dat is/ die die vruchten met den
Heer Jaerlijcks deelt/ l. Merces. §. 1. ff. loca. & Bart. in de l. Si apes. ff. de furt. &
l. Si pascenda pecora. C. de pact.

26 De veerthiende conclusie is: In-gevalle een Prelaet vande Kerck sterft/ofte
vertreckt/ ofte elders gaet woonen/ de vruchten noch onrijp zijnde/ soo mach hy
die sijne maecken/ maer moetse sijnen successeur laten. De reden is: Om dat den
Prelaet vergeleecken werdt by een Bruycker / ende niet by een Usufructuaris/
volgens de probabelste opinie: Want hy moet alleen vande vruchten ende goe-
deren vande Kerck leven / ende gekleet werden / ende de selve niet tot sijn Erf-
genamen seynden/ Iuxta glos. in c. Ultimo, de pignoribus, & Panor. in de Repeti.
c. cum esses, 8. colum. extra. de testamen.

CAP.

CAP. CV.

Van schaden ende Interesten te eysschen.

't Begrijp.

1 Interest is estimatie van gelden schade, ende verlooren profijt.

2 Interest is drie-derley:
- Bedongen, de welcke
  - Wt contract spruyt.
  - Wt de natuyr van't contract nootsaeckelijck volght.
  - By sententie des Rechters gedecerneert werdt.
  - Wt partyen onmacht van betalen volcht.

3 Nota
  - Interesse uyt contracte. — werdt ge-probeert: Met getuygen.
  - Kosten buyten den Iugemente. — werdt ge-probeert: Met getuvgen.
  - Kosten inden Iugemente. — werdt ge-probeert: Met eed vandē Triumphant.
  - Interesten uyt delicten. — werdt ge-probeert: Met eedt vande genen die de schade lijdt.

4
- Ghemeenen, om datse
  - In pensioenen
  - In loonen, geldingen
  - In koopen
  - In contracten, &c.

  uyt onschuldighe betalinghe spruyt.

5 Interest te eysschen en is geen usure.

6
- Singuliere, om datse voortkomt uyt de belettinge van speciael profijt.

7 Interest machmen met goedt recht eysschen.

8 Interest ghschiet op verscheyde manieren.

9 Accessoiren interest en heeft gheen expresse estimatie van doen.

10 Maer in interest inden Iugemente, is seeckere specificatie vanden selven interest noodich.

11 Interest spruytende uyt bevel des Rechters moetmen betalen.

12 Den Verweerder en eyscht gheen interest, als
- In materie van nieuwigheydt.
- Ende:
- In saken daer hy by den processe schade lijdt.

Eer wy van't eysschen van schaden en interesten yets segghen / moeten 1
wy eerst verthoonen wat / ende hoe menigherley interest is : Interest dan / secundum Baldum, in l. Unica. C. de senten. quæ pro eo quod interest profer. is estimatie van eenich profijt / 't welck men niet gehad en heeft om yemandts onrechtvaerdighe daet ofte onrechtvaerdighe concessie : of is een estimatie van schade / de welcke my nu seeckerlijck over-gekomen is / of is een estimatie van proffijt / 't welck ick seeckerlijck soude hebben konnen ghenieten / doch niet ghenoten en hebbe / maer 't welck my belet is / om dat my yets niet ghegheven / oft niet ghedaen en is nae behooren. Want interest rijst uyt twee middelen / te weten / uyt gheleden schade / of uyt achter-wech-blijvende profijt/

profijt/gelijck : Als yemandt belet werdt van't profijt 't welck hy soude ge[de]
hebben/ in-gevalle hem soodanigen gheldt in tijdts ware gerestitueert geb[est:]
of indien hem soodanighen obstakel / of sulcken verhinderingh niet en [hee]
voor-gekomen/ende soo voorts van alle anderen. Vorders/de Doctoren se[yen]
dat dusdanigen interest drieder ley is/ te weten/bedongen/gemeenen ende si[ngu-]
lieren/Gloss. Barto. & doctor. in l. Prima C. de senten. quæ pro eo quod interest o-
fer. & glossa in l. Prima ff. de actio. empt. Innoc. c. Cum ecclesiasticæ, de excep in
Specula, de fructibus & interesse.

2 Bedongen interest is/ die uyt over-een-kominghe spruyt. By exempel: a[er]
geseyt werdt : Doen ick niet 't geen ick beloove/soo sal ick u hondert Ec. gev[en]/
voor 't interest. Of als yemant simpelijck seyt: Geef ick het niet/of doen ick [het]
niet/soo sal ick u hondert Ec. geven. Ende dien interest die soo uyt beding[e]
spruyt/ ofte die soo conditionelijck belooft werdt/ moet gehouden ende naer-[ge-]
komen zijn/ volgens 't gheen bedongen ende belooft is / ten ware tusschen s[oo-]
danigen over-een-kominghe eenich bedroch tusschen quame/ l. Iurisgentium,
Prætor. ff. de pact. & c. extra, de pact. By de conventionele interesten machm[en]
oock stellen 't gheen den Rechter by vonnisse heeft gejudiceert dat betaelt m[oet]
zyn. Item 't gheen by der nature vanden contracte nootsaeckelijck moet gh[e-]
schieden / ende 't gheen partye presteren / om datse de principale saeck op he[t]
tijdt en plaets niet en heeft konnen betalen/ van welcker restitutie wy hier na[]
sullen spreecken.

3 Dat moetmen onder-tusschen te deser plaetse noteren/ dat 't interest 't wel[ck]
spruyt uyt contracte by getuygen / oft handt-schrift moet geprobeert zyn/ en[de]
soo moeten dien-volgende oock de kosten ghedaen buyten den Jugemente / b[y]
ghetuygen geprobeert zyn Ec. Maer die in Judicio gedaen zijn/ by eedt vand[e]
triumpherende partye. Interesten vero die uyt delicten spruyten / als uyt be[-]
droch/roof/Ec. by eede vanden genen die de schade geleden heeft.

4 Ghemeenen interest is een estimatie van ghemeene schade ofte winst / die o[]
overkomt / of cesseert. Ofte soo : Gemeenen interest is een gemeene estimati[e]
van schade die yemandt daerom overkomt / om dat 't gheen dat behoorden ge[-]
geven te zyn / of geschiet te hebben / niet gegeven noch geschiet en is : Of soo'[t]
gegeven of gedaen is/ soo en ist niet gegeven of ghedaen op sijn tijdt/en plaets/
ofte alsoo als het most gegeven of gedaen zijn/ Specu. titu. de factib. & interesse.
§. 4. in principio, ubi vide interesse communis materiam. in §. Communis. Ende
onder desen gemeenen interest werden oock gereeckent de winst/ ende de vruch-
ten/ die niet gevolght en zyn van 't geen men schuldigh was / ende dat uyt oor-
saecke van't uytstel ende dilay vande betalinge. Item loonen die ghewey gert/
ofte niet aengenomen zijn. Item interesten van pensioenen die niet betaelt en
zyn. Item interesten van prijs die verhooght is/ende die verlooren is/om dat
men de schult niet betaelt heeft op sijn plaets/ ende sijnen tijdt. Item interesten
van koopen/verkoopen/huyren/verhuyren/ ende andere contracten/ l. Precia. ff.
Ad l. Falcid. l. Si servum. ff. Ad l. Aquil. & l. Vinum. ff. Si cert. peta. Usuren
werden daer oock inne gereeckent/ secundum. l. Finali. ff. de pericu. & commod.
rei vendi. & l. Prima. C. de usur. Volghens de Canoniste nochtans (om datse
by die t'eenemael verboden zijn) en werden de usuren geensins gereeckent/ de-
wijlder uyt geldt gheen vruchten en komen/ c. Ejiciens 88. distinct.

5 Interest autem te eysschen / en is voor gheen usure te reeckenen / dewijl de

Canonijckse

anonijckse Rechten selfs toe-laten soodanighe interesten te eysschen. Verhalen soo ick u gheleent hebbe ses ponden grooten / die ghy my seeckerlijck hebt looft naest komende Paesschen wederom te gheben / ende dat ghy my daer bedrieght / ende de voorseyde beloofde somme alsdan niet wederom en geeft/ so competeert my actie/ om van u niet alleen de principale somme/ maer oock schade ende interest te moghen eysschen / die ick ten aensien dat ghy niet betaelt en hebt / gheleden hebbe/ ende soodanighen interest eysschende / en eysch ick een usure.

Maer singulieren interest/ is een estimatie die komt uyt een speciale affectie/ 6
s in een vrye Vader ten regarde van sijn Soon / die een slaef is / ofte die uyt eciael geintercipieert profyt spruyt/ als in een boeck daermen aen gewent is/ e l. Precia, & de l. Si servum. Specu. in titu. de fructibus & interesse §. Finali, ubi lenè de eo. By exempel : Ick hebbe u mijn boeck/ daer ick in gestudeert/ ende nijne locale memorie in geteeckent had/geobligeert/onder dese conditie/ dat ingevalle ick het selve niet binnen seeckeren tijd en loste/ ghy het soud' mogen verkoopen. Nu ist gebeurt dat ghy't voor de gesette tijdt een ander verkocht hebt/ welck ick vernemende / heb mijn geobligeerde boeck van u voor de tijdt willen weder eyschen ende lossen/ jae vanden Kooper selfs / maer gheen van tween eeft my 't selve willen leveren/ waeromme ick schade ende interest lijde. Seeckerlijck in sulcken gevalle en moet my dien interest niet geadjudiceert werden/ olgens de gemeene prijs van't boeck/maer oock volgens de schade die ick lijde at ick dat boeck niet en hebbe/ Prima. ff. de actionib. empt. & vendit. daer vande gemeenen ende singulieren interest gehandelt werdt : hoe groot autem die schade zy/ ende hoe groot 't profijt soude geweest zijn/ soo ick dat boeck ghehad had/ hangt aen't goet-duncken vanden Rechter.

Alle de schade dan en interest die yemant lijdt door een ander/mach met goet 7
recht/ende volgens de Canonisten/ weder geeyscht werden van die die oorsaeck gegeven heeft tot soodanighen schade ende interest/ c. Pervenit, & c. Constitutus, extra de fidejussoribus & c. Dilecti, extra, de for. compet.

Werdt autem sulcken schade en interest op verscheyden manieren geeyscht/ 8
e weten : Als partye sich tot dien interest geobligeert heeft (ghelijck wy van bedongen interest geseght hebben) of als partye by den Rechter tot betalinghe van soodanigen schade ende interest gecondemneert is / of als partye de principale saecke / volgens 't contract / op sijn tijdt en plaets niet en heeft konnen leveren en presteren / of als sy voort-gekomen zijn / of geschapen zijn voort te komen by der nature vanden contracte. Item als vruchten/lonen/pensioenen/ ofte verhoochden prijs niet behoorlijck betaelt en werden. Item in koop/verkoop/ verhuyring/ huyring/ &c. als de behoorlijcke ende beloofde trouw niet t'sijnder plaetse ende tijdt gepresteert en werdt / die nochtans inde selve sinceerlijck vereyscht werdt / ende dat yemant om die niet gehoudene trouw eenige schade ofte interest lijd/daer uyt volght nootsaeckelijck/ dat soodanigen schade/interest ofte beledt profijt moet gerestitueert werden.

Maer men moet noteren/ dat in die schade en intereste die yemant accessoirlijck toe-komen kan / het van geenen nooden en is seeckere quantiteyt ende estimatie te exprimeren / maer is ghenoech die interesten by een generalen eysch te eyschen/ ende den Rechter (gelijck ick ghesegt hebbe) te bevelen. 9

Maer van interesten / die inden Jugementen in-gestelt werden by seeckere 10

actien/

actien/ moet oock ſpecificatie/ uyt-druckinge ende eſtimatie gedaen zijn/ d...
de quantiteyt by articulen ende ſpecialijck geprobeert werde.

11 Als autem den Rechter (gelijck te vooren gheſeyt is) beveelt de part...
te reſtitueren/ ende partye ſulcks niet en doet/ maer door ſloffigheyt ofte ...
ſins vertoeft ende uyt-ſtelt/ ſoo is die partye om ſijn ongehoorſaemheyt ...
den in alle den intereſt/ welckers quantiteyt ende eſtimatie die/ die de ſ...
ende intereſt gheleden heeft/ by eede begrooten ende proberen mach/ in-gh...
daer bedroch/ fraude/ ofte quaet-willigheyt inde voorſeyde ongehoorſaem...
gebruyckt ende bevonden is geweeſt/ omme welcke bekende/ ende aenden...
gekomene quaedt-willigheydt den Rechter den voorſz Eedt mach defend...
Vorders ſchade ende intereſt te eyſſchen komt meeſt den Aenlegger toe.

12 Want den Verweerder en eyſcht gheen ſchaden ende intereſten dan in ...
ſaecken/ namentlijck in materie van nieuwigheydt / daer ſy alle beyde Aen...
gers mogen zijn / ende in ſaecken daer den Verweerder by den proceſſe een...
ſchade ende intereſt lijdt ofte lijden mach. Soo wie meer van deſe profijtel...
ende dagelijcks voor-vallende materie begeert te weten / die conſulere de n...
volgende Doctoren / Speculatorem, in titu. de fructibus, & intereſſe. Bartol...
Baldum admodum latè, in l. Unica. C. de ſentent. quæ pro eo quod intereſt pro...
Item Iacobum Renaldum, qui omnium latiſſimè, in ſuo tractatu, de eo quod inte...
explicavit. Ad de l. Unicam. C. de ſenten. quæ pro eo, quod intereſt profer. Et...
D. Mugellanum in ſuo tractatu aureo & ſuccincto. De intereſſe.

CAP. CVI.

Van winſt van geldt te eyſſchen.

't Begrijp.

Winninge van gelt te eyſſchen is geoorloft

1 Koopluyden by maniere van Intereſt, als maer de winning ſeecker, ende gheen ongeval onderworpen is.
2 Een Man die niet voldaen en is van't Huwelijcks goe... ſijns Wijfs.
3 Een Verkooper by faute van betalinghe vande verkocht goederen.
4 5 Die by faute van betalinge heeft moeten geldt op Intere... nemen.

6 Van een die niet en betaelt, mach uſure in plaetſe van intereſt geeyſcht werden.
7 Het is geoorloft uſure in manier van intereſt te eyſſchen.

Uſure is, of

8 Punitoir, deſe is toegelaten by de Canonijckſche rechten.
9 Compenſatoir, ende is toegelaten tot behoorlijckheydt toe.
10 Lucratoir en is geenſins toe-gelaten.

11 Vragen van Baldus vande uſure.
12 Uſure van winſt ter goeder trouwen, en werden niet wederom geeyſcht ter oorſaeck vande vruchten.
13 Eenige uſuren komen meer uyt billickheyt, als uyt gebreecke van betalen.

In

IN vier manieren machmen eysschen winninge van gelde/ sonder last van conscientie/ ende sonder usure te committeren.

Want voor eerst mogent de Koopluyden doen / die volgens de aengeno= 1
mene costuymen gewoon zijn winninge met hun gelt te doen : Want dese
nogen by maniere van interest / eysschen sulcken ende soo grooten winst alsse
olgens den gemeynen loop vander koopmanschappe) die sy doen ende exerce=
en) soude hebben konnen doen ende prospereren / om dat in soodanige schaden
an koopmanschappen / niet alleen de gheleden schade selfs in consideratie en
omt/maer oock 't belette ende verloozen profyt. Want soo definieert Paulus
en interest: Interest seyt hy/ is dat/ofte soo veel als my gebreeckt/ ende als ick
oude hebben konnen winnen/ l. Si commissa. ff. rem rat. haber. Ende Vlpianus
eyt/datmen niet alleen en moet letten/alsser van interest gehandelt werdt/op de
chade/maer oock op de verloozen winst/ l. 2. §. Ultimo. ff. de eo quod cer. loc.

Maer in winst ofte eysschinge van interest van winst moetmen consideeren/ 2
e weten/of die winst die geeyscht werdt sulcks is/ datse waer-schijnelijck soude
gevolcht hebben/ ende anders niet veel ongeluckis onderworpen zijn ghewеest/
ghelijck als Bartolus probeert/ in l. Unica. C. de senten. quæ pro eo quod interest
profer. ad medium numero. 25. daer hy seyt: In-gevalle een Koopman ghewoon
s koopmanschap te doen / soo blijckt by naer voor seecker dat hy daer winst
aengedaen soude hebben/ende dan moetmen op die winst letten/ dat is : (omme
het klaerder te segghen) In-gevalle het seeckerlijck blijckt dat een Koopman
ghewent is met sijn geldt soo grooten winst te doen / soo moetmen consideratie
nemen op dat gheldt / ende op de winst / datmen namentlijck soo veel winst in
plaets van interest den Koopman compenseert / Ita tenet etiam D. Albertus
Brunius in suo tractatu monetarum , prima limitatione, num. 6. folio lib. meo 196.
Seggende dat Koopluyden die gewent zijn koopmanschap te doen naer Cano=
nijckse rechten/ende de vierschaer vande conscientie/ interest van winst moghen
eysschen/ ende citeert tot dien eynde veel andere consideratien.

Ten tweeden / een Man die niet voldaen en is vande dotatie van sijn Wijf/ 3
die mach winninge ende interest vande selve onbetaelde dotatie eysschen by ma=
niere van schade/ om dat de billickheydt leert/ dat de vruchten van't huwelicks
goedt tot den Man komen. Want dewijle den Man alle de lasten van't huwe=
lick moet dragen / soo is het seecker redelijck dat hy alle de vruchten / jae 't hu=
welijck goedt vande Vrouw selfs / ofte yets soo veel waerdich zijnde in plaets
van huwelicks goedt eyssche ende geniete/ l. dotis fructus ff jure doti.

Ten derden/ een Verkooper die den Kooper de verkochte goederen gelevert 4
heeft daer eenige vruchten van so[..]de hebben konnen komen/ vande selve goede=
ren ten gestelden tijde niet voldaen zijnde / mach eysschen alle de vruchten van=
den tijdt van leveringe tot den tijdt vande betalinge toe/ ofte der selver vruchten
(in-ghevalle die geconsumeert zijn / ofte dat anders daer van gedisponeert is)
rechte waerde/ die als in plaets van usure/ende interest ofte winst gehouden sal
werden/ om dat den Verkooper de vruchten vande verkochte saeck ghenieten/
ende sijn eygen maecken moet/ ende in desen gevalle en krijcht het den Verkoo=
per niet als usure/ maer als interest/ c. Quoniam 14. q. 4. & l. Curabit. C. de actio-
nibus empti. welcken interest naer rechten getaxeert werdt naer quantiteyt
vande vruchten / Teste D. Ambrosio de Vignate in suo tractatu de usuris, super c.
Salubriter, numero 265. folio lib. meo 176 colum. 4.

5 Ten vierden / als yemandt by ghebreck van betalinghe nootsaeckelijck ghe-
drongen werdt geldt op te nemen van een woeckenaer / ofte op renten / oft an-
dere onkosten ende incommoditeyten / om hem met dat gheldt te ontlasten ende
bevrijden van schult / ofte eenighe andere beswarende last / soo mach die e't
gheldt tot sijne schade opgenomen heeft / eyschen interest van soodanige schie/
ende restitutie vande usure / volghens de quantiteyt vande schade ende onkoen
die hy daeromme geleden heeft / gelijck wy hier boven inde derde maniere bee-
sen hebben.

6 Wt het voorseyde blijckt klaerlijck / dat soo wie in ghebreck is van betali/
van dien machmen usure eyschen niet als usuren / maer als interest ofte belte
winst / l. Socius qui. ff. pro socio. & l. Cum venditorem, & l. Fructus. C. de action,
empt. Ende alsdan werden soodanige (om soo te seggen) usure geeyscht / niet it
recht van eenige actie / maer door't ampt des Rechters : want 't is elck een ia
oorloft al sijn schuldt te innen / ende dat hy selfs onbeschadicht blijve / c. perver,
extra, de fidejusso. c. Si quis de clericis 12. q. 2. ubi agitur ad interesse. Doch s:
danich en moetmen de usuren niet achten / om datse oock somwijlen naer Ca:
nijckse rechten geeyscht mogen werden.

7 Want 't is een regel : Dat alsmen usuren schuldich is als interest / ende n:
als usuren / soo mogense geeyscht werden selfs naer Canonijckse rechten. O:
korter / soo: Usuren mogen naer Canonijckse rechten geeyscht werden / alsmen
niet als usuren / maer als interesten eyscht / de l. Curabit, juncta glossa, in verb
Ratio, & ibi Bartolus, & ita tenet etiam Azo. Maer Baldus strijdt hier tege
in l. Usuras. C. de usur. op dese wijse: Usuren zijn by de Goddelijcke rechten ve
boden / consequentelijck en moghense in gheen Vierscharen gheeyscht werde
Want het goddelijcke recht gebruyckt sijn kracht in alle Vierscharen / ut in Rul
de usur. argo. l. Tertiæ §. Divus, in ratione sui. ff. de sepul. violat. Maer dese ol
jectie solveert Baldus op de voor-geallegeerde plaets met een distinctie / te w
ten / dat eenige usuren punitoir zijn / eenige compensatoir / eenige lucratoir.

8 Dese twee eersten zijn by't goddelijcke recht toe-gelaten / gelijck als zijn de
die komen uyt contumacie / gevoeght met den interest vanden Eysscher : wa
soo veel den Eysscher aengaet / en zijn't geen usuren / maer de principale somm
ut c. 2. extra. de fidejusso. & ibi Innoc. die seydt : In-gevalle ghy my ghehoude
waert te betalen seeckere somme op seeckeren dach / ende ghy die op soodanige
dach niet en betaelde / waerom ick (die soodanighen somme niet en mocht on
beeren) de selve somme van een ander op usure ghenomen heb / namentlijck on
seecker oogen-schijnentlijck profijt / ofte uyt nootsaeckelijckheydt van mijne da
gelijcks voor-vallende saecken: seeckerlijck in soodanigen gevalle soud' ghy m
mijn schade / of soo ghy't liever usure noemt / weder moeten uyt-reycken : welc
geval men wel moet noteren / ende voor waerachtich houden / voornementlijc
soo ghy my soodanighen somme schuldich zijt uyt een contract van goede trou
we : want zijt ghy't schuldich uyt contract van strickt recht / soo en heeft d
voorseyde casus gheen plaets / l. Prima C. de condict. indeb.

9 De tweede voorseyde usuren / namentlijck van compensatie / zijn mede toe-
ghelaten / maer tot een behoorlijcke ende eerlijcke mate / ende naer dat de ma:
nieren / statuyten ende aengenomene gewoonte vereysschen / om dat soodanighe
usuren / ende soodanighe winsten meer in plaets van wisselinghe / als in plaets
van straffe ghenoten werden / ut c. Salubriter, extra, de usur. & l. Usuras. C. eodem
titulo,

tulo, & de l. Curabit. C. de actionibus empt. Ende zijn ſoodanige oncreuſe uſu-
en in natuyrlijcke reden ende inde ware billickheydt gefondeert / welcke ſeydt
nde beveelt / dat niemandt rijck en werde met ander-mans ſchade / l. Si quis
ancipiis §. Proculus. ff. de inſtitut. & l. Nam hoc natura. ff. de condict. indebit.

De derde uſuren / namentlijck lucratoren / zijn by't Goddelijcke recht verbo- 10
en / ende mogen daerom oock by gheen menſchelijck recht toegelaten werden /
want wien men de macht beneemt / dien beneemt men oock de daedt : Maer
ien die uſuren ſtatueren / is de macht van de ſelve te ſtatueren benomen / ſoo
s haer dan oock benomen de daedt vande ſelve te ſtatueren : ende in-ghevalle
aer eenige daedt geſtatueert is / die is van onwaerden.

Maer Baldus in de l. uſuras, moveert noch een ander queſtie / te weten: of / 11
-ghevalle de verkochte ſaeck onvruchtbaer waer / ſoo dat den Kooper uyt ſijne
eleverde poſſeſſie gheen vruchten en kreech / of dat het boſch noch niet houbaer
n ware / welckers vruchten uytgeſtelt werden / ende vele jaren te verwachten
taen / of men dan ondertuſſchen uſuren vande prijs ſchuldich ſoude zijn? Ende
chijnt neen / om dat in dien ghevalle gheene vruchten tot den Kooper en ko-
nen / ende alle compenſatie requireert relatie van twee uyterſte / ende remune-
atie van gehevene vruchten.

Baldus nochtans ſuſtineert 't contrarie op de voor-geallegeerde plaets / ſeg- 12
hende dat die uſuren niet ghepreſteert en werden ten aenſien vande proportie
ande gehevene vruchten ofte uſuren / maer ten aenſien vande verbullinge van-
e goede trouwe aen weder-zijde. Want den Verkooper heeft ſijne trouwe
el verbult met 't koopen vande goederen / maer den Kooper en heeft ſijn trou-
e niet gepreſteert / maer werdt in ontrouwe bevonden / als niet betalende den
eloofden prijs. Ten tweeden vraeght den ſelven Baldus op de ſelve plaetſe /
f den Kooper niet in ontrouwe en was / maer den Verkooper? namentlijck in-
ien den Verkooper den Kooper belooft had een waerborgh te ſtellen / ende dat
y't niet ghedaen en had / ofte indien hy den Kooper belooft had vrye poſſeſſie
e leveren / ende dat hyſe niet vry ghelevert en had / in ſulcken gevalle voorwaer
n ſoude den Kooper niet ſchijnen ghehouden te zijn inde uſuren / dewijl hem
noch uyt-ſtel / noch ſchult toe-geſchreven kan werden / ut l. Finali. ff. de reſcind.
vendi. De contrarie opinie nochtans ſchijnt in deſen waer-ſchijnelijcker / de-
wijl door eenen ſulcken niet verbullende / de uſuren vande goederen niet ver-
mindert en werden / ſoo en werden dan oock niet vermindert de uſuren vanden
prijs / te meer dewijle de uſuren meer komen uyt billickheydt / als ten regarde
van't uytſtel / uti textus ſignantur explicat in de l. Curabit.

Den voorſeyden Baldus moveert ende expliceert ter voorſeyder plaetſe veel 13
andere queſtien / numeris 5. ende 6. die wy de Studenten raden (om hier kort te
zijn) aldaer te leſen.

CAP. CVII.

Van conventionele peynen te eysschen.

't Begrijp.

1 Peynen { Conventionele, daer gheen usuren ghepresumeert en werden, m[illegible] men eysschen.
2 Exempel van conventie sonder usure.
3 Conventionele, daer usuren ghepresumeert werden, en mogen [illegible] geeyscht werden.
4 Exempelen van contracten met usuren. }
5 Die sijn leen ofte erve verbindt in eenighe renten, die mach den Crediteur t[illegible] laten 't selve leen of landt te verkoopen, ten zy hy de peyne betaelt.
6 Conventionele peynen en werden voor geen usurarie gehouden.
7 Die werden van conventionele peynen geexcuseert, die niet en hebben te be[illegible] len boven den interest.
8 Van peynen van't recht ende costuymen werden de armen geexcuseert.

1 Alle conventionele peynen / daer geen presumptie en is van usure / ma[illegible] men eysschen / ende mach den Rechter de selve den Eysscher toe-wijse[illegible] al waert schoon saecke dat de peyne meerder waren dan den interest / [illegible] Alteri. instit. de inutilibus stipulat. & Specula. lib. 2. partic. 3. nume. 4. tit[illegible] de fructi. & interess.

2 By exempel: In-gevalle een Timmerman aen Jan belooft had 't huys vo[illegible] maeckt ende op-geboudt te leveren Sinte Maerten / op peynen van thien po[illegible] den grooten vlaems / ende dat dien Timmerman 't selve huys op den gesette[illegible] tijdt niet volmaeckt en had / soo soude de voorsz somme van thien ponden te[illegible] aensien van't contract verbeurt ende schuldich zijn / ende Jan soudese daeron[illegible] met recht vanden Timmerman mogen eysschen / wanter geen presumptie e[illegible] is van usure. Maer dit moetmen te recht verstaen / te weten / indien den voor[illegible] seyden Jan door gebreecke van sijn betalinge ofte andere oorsaecke geen occasi[illegible] daer toe gegeven heeft / waer door den Timmerman sijn werck op den ghestel[illegible] den tijdt niet en heeft konnen af-doen / ofte ten zy dat den Timmerman selfs / of sieck / of door oorloch ofte tempeesten beledt zijnde / ofte by gebreck van ma-terialen (als hy nochtans om die te krijgen de hooghste naerstigheyt doet) ach-ter-ghehouden / 't voorseyde werck op sijn behoorlijcken ende gestelden tijdt niet en heeft konnen absolveren. Het welck alles moet bestaen inde voorsichtigheyt vanden Rechter / indien de voorsz Jan soodanighen werck-man tot de peynen van't contract wil dwingen.

3 Maer conventionele peynen daer presumptie is van usuren / en moghen niet geeyscht werden. By exempel:

4 Ick beloove u te Paesschen te betalen duysent ponden grooten Vlaems / op peyne van twee hondert gelijcke ponden: dese peyne en mach niet geeyscht wer-den /

n/want het recht soude in soodanighen contracte præsumeren fraude van usu-
. Soo yemant beloofst had aen yemant te betalen te S. Jan hondert ponden
rooten Vlaems / op peyne van hondert gelijcke ponden/ ende voorders te com-
areren voor den Raedt/ om hem in die belofte van betalinge te laten condem-
eren/ ende dat metter daet niet en præsteerde / noch comparerende / noch beta-
nde / seeckerlijck dien defaillant valt inde boeten ende peynen van't contract/
nde is der selver betalinge schuldig/so dat die somme met recht van hem mach
eepscht werden/wel niet om de niet betalinge/maer om de niet comparitie.

In Vlaenderen useren sy / dat soo wanneer eenich schuldenaer verbindt sijn 5
en ofte erve in eenige rent ofte renten/die mach oock te gelijck sijnen Crediteur
onsenteren de peyne/dat hy de eygenschap van dat leen/ofte die erve verkoopt/
oor hem vendiceert / ende voor eeuwich af-wint voor het achterstel ofte arria-
e van die rente / niet tegenstaende dat de eygenschap van soodanigen leen ofte
rve/ thien of twintich-werf beter is als de rente ofte achterstel van dien.

Ende sy excuseren dat sulcken contract niet en is usurarie / ende dattet onder 6
e contracten die de Rechten houden usurarie gheensins en is begrepen / omme
e peynen ende afwinningen/ die schijnen te excuseren : want die peyne tendeert
aer toe/dat de betalinge rechtveerdiger ende eerder geschiede als de afwinnin-
e/ verkoopinge ofte exheredatie / op dat de contumacie gepunieert soude wer-
en.

Voorders/ indien eenige in conventionele peynen vallen/ die peynen en zijn in 7
conscientie niet te eysschen van den ghenen die niet machtich en zijn de selve te
betalen/ofte niet machtig en zijn meerder te betalen als den interest dragen kan.

In peynen autem die ofte 't recht/ ofte de statuyten des Vaderlandts ordon- 8
neren/werden geexcuseert ende gesupporteert de armen die niet en hebben/want
daer niet en is verliest den Heer sijn recht. Doch die wijder kennisse begheert
van dese materie/ die seynde ick om kortheydts wille ad D. Ioann. Francis. Balb.
in suo præscriptionum tractatu , in 13. principali quæsito, numero 6. folio lib. meo
228. colum.4. & Ias. in §. Omnes numero 13.colum. 3. folio lib.74. qui de hac re
utilibus utuntur distinctionibus.

CAP. CVIII.

Van kosten te eysschen.

't Begrijp.

1 Kosten vallen, of
- Buyten den Iugemente, die den Rechter niet aen en gaen.
  Andere :
- 2 Inden Iugemente
  - Extra-ordinaris, die niet ghetaxeert en werden. Ende:
  - 3 Ordinaris, die getaxeert werden.

4 Eysch van kosten geschiet somwylen
- Wtdruckelijck.
- Stilswyghen.

5 De Practijcke vereyſcht expreſſen eyſch van koſten.

6 Koſten werden ge-eyſcht uyt verſcheyden oorſaken:
- Wt oorſaecke van winninge van't proces.
- Om contumacie van partyen.
- Om retardement van't proces.
- Om onbehoorlijcken inſtel van't proces.
- Wt actie op roerende goederen.
- Wt 't ampt des Rechters, te weten, of voor, of naer de litiſconteſtatie.

7 Alle koſten
- Werden voor ende naer de litiſconteſtatie gheeyſcht uyt 't amt des Rechters.
- In roerende of onroerende goederen werdenſe geeyſcht door act.

1 KOſten werden twee-voudich geconſidereert: Want eenige werden g
debourſeert buyten den Jugemente/ als die aen huyſen/ ſchuyren/ la
den/ ſtranden ende lijftocht veſteet werden: duſdanige koſten werde
meeſt by reeckeningen afgedaen.

2 Doch eenige werden gheconſumeert inden Jugemente die oock tweederle
zijn / te weten extra-ordinaris ende ordinaris: de extra-ordinariſe zijn gratuij
ende tot mildigheyt/ ofte oock onereus uyt arbeyden/ reyſen koſten op weghen
ende niet waer-genomen winſten gheſproten / daer den Rechter gheen kenniſſ
van en neemt/ of vonniſſe van en ſpreeckt.

3 De ordinaris koſten autem / ende die inden Jugemente geſchieden / zijn di
aen't proces te koſte gehangen werden / als aen Advocaten / Procureurs/ In-
formateurs ende Judiciele acten / van deſe neemt den Rechter kenniſſe / ende
ſpreeckter vonniſſe af: Maer ſoodanige koſten van Proceſſen moeten van par-
tyen geeyſcht zijn/ ſoo dat ten ware die inde overgegeven libellen geeyſcht wier-
den/ den Rechter daer gheen recht op wijſen / ofte die eenich van partyen adju-
diceren en ſoude.

4 Doch dien Judicielen eyſch is / of uyt-gedruckt / namentlijck als inde con-
cluſie te ghelijck met de adjudicatie vande ſaeck oock de koſten uytdruckelijck
geeyſcht werden/ Of ſtil-ſwijgent/ namentlijck alſſer inde concluſie geen mentie
gemaeckt en werdt vande koſten/ maer dat partyen ſimpelijck eyſcht ende con-
tendeert dat hem recht geſchiede: welcken ſtil-ſwijgenden eyſch naer rechten/ ſoo
wel vande koſten/ als vande ſaeck ten principalen verſtaen moet werden.

5 Maer de practijcke vereyſcht in alle manieren / dat de koſten uyt-druckelijc-
ken geeyſcht werden.

6 Judiciele koſten autem werden uyt verſcheyden oorſaecken geeyſcht / ſom-
wijlen uyt oorſaecke datmen 't proces windt / ſomwijle uyt oorſaecke van con-
tumacie / ſomwijle uyt oorſaecke van retardement vanden proceſſe / ſomwijlen
werdenſe gheeyſcht uyt oorſaecke dattet proces qualijck ingeſtelt is.

7 Koſten werden ſomwijlen geeyſcht by actie/ ſomwijlen ende meeſt by 't ampt
vanden Rechter. Alle koſten vanden proceſſe werden/ of voor / of naer de litiſ-
conteſtatie geeyſcht by 't ampt vanden Rechter. Maer koſten die om eenighe
goederen geſchieden/ 't zy dan roerende of onroerende/ moeten by actie geeyſcht
werden.

CAP.

CAP. CIX.

Van clausulen die gevoeghelijck inde conclusien gestelt werden.

't Begrijp.

In conclusien
1 Werden alle dingen gestelt tot discretie vanden Rechter.
2 Werdt 's Rechters ampt versocht.
3 Werdt recht versocht, volghens 't recht, statuyten ende costuymen van't Vaderlandt.
4 Presenteert men preuve van't geen men doet en seght.
5 Doen sommige by, behoudent recht van by-doen, af-doen, ende veranderen.
6 Faicten die eens geexhibeert zyn, en mogen niet verandert, noch gecorrigeert werden.

My dunckt datter niet weynich aen gheleghen is / hoe des Eysschers ofte Aenleggers conclusie geformeert is : daerom sal't ons genoegh zijn / hier kortelijck aen te wijsen / hoe die bequamelijck ende profijtelijck geformeert / ende wat clausulen daer in behooren gestelt te werden.

Alle wijse Advocaten dan / stellen in alle conclusien dese clausule (ofte ten minsten in / ende op alles ter voorsichtigheyt ende discretie vanden Rechter) welcke clausule den Rechter niet en bindt / noch en astringeert / of hy mach vry ende om oorsaecke buyten de conclusie gaen. 1

Inde conclusie dient oock de clausule met welcke sy imploreren 't officie vanden Rechter / 't welck den partyen in veel saecken profijtelijck dienen mach. 2

Item met welcke sy eysschen dat haer billick recht gesegt ende gewesen werde naer rechte of naer forme ende uyt-wijsen vanden statuyten / costuymen / ende ordonnantie vander plaetse. 3

Sy presenteren oock in haer conclusien pertinente preuve van haer segghen en doen / sonder haer nochtans te astringeren tot preuve superflue. Loochenen ende verwerpen daer-en-boven alle de faicten van haer partyen daer van sy noch gheen suffisante solutie of weder-legginge getoont en hebben. 4

Daer zijn Advocaten die gewent zijn in hare conclusien daer by te voeghen (behoudens 't recht van toe-doen / af-doen ende veranderen) maer die forme van conclusie en is inde practijcke niet aen-genomen noch ghebruyckelijck / als niet seer pertinent / nochte nootsaeckelijck zijnde totter saecke. 5

Om dat partyen de faicten die eens gheschreven ende geexhibeert zijn / noch veranderen / noch vermeerderen / noch verminderen / noch andersins de conclusien corrigeren en mach / maer hier sullen wy distincter af spreecken in't volgende Capittel. 6

CAP. CX.

Van ſijn concluſie te corrigeren ende te veranderen, ofte daer yets by te voegen.

't Begrijp.

1 De concluſien moeten geſchreven werden op een rolle ende regiſter.
2 De concluſie verandert zynde, moet oock 't intendit verandert zyn.
3 Wat onderſcheyt daer is tuſſchen { Veranderen. / By-voeghen. / Corrigeren. }
4 Die in ſijn concluſie { Te veel eyſcht, mach af-treckende de ſelve corrigeren.
5 Te weynich eyſcht, mach die voor de litiſconteſtatie veranderen. }
6 't Is elck een geoorloft ſijn concluſie te veranderen voor de litiſconteſtatie.
7 Een duyſtere concluſie machmen t'allen tyden verklaren, maer niet veranderen.
8 Erreur inde forme vande concluſie, mach gereſtitueert, maer niet verandert werden.

1 ICk hebbe te vooren geſeght/ dat partye ſijn eens over-gegeven ſchrifture niet en mach veranderen/ daer yets by voegen/ ofte corrigeren/ tot welcken eynde te noteren ſtaet:

2 Eerſtelijck dat de concluſien van partyen inden Raedt van Vlaenderen ende oock in't Parlement van Mechelen eerſt op de Rolle geſtelt werden / ende daer naer in't regiſter / te dien eynde dat die concluſien niet ſteels-wijs ende bedriegelijck/ ſonder weten van partyen / en ſoude mogen verandert ofte gecorrigeert werden. Ende waert dat by gevalle geſchiede/ dat yemant ſijne concluſie veranderde by ſijne ſchriftuyren/ dat dan oock ſijn intendit (om ſoo te ſpreken) dien-volgende gecorrigeert ſoude moeten werden/ partyen ſulcks begeerende.

3 Ten tweeden ſtaet te noteren datter groot onderſcheydt is tuſſchen concluſie corrigeren/ veranderen/ ende yets daer by voegen.

4 Want corrigeren is ghebreck ende faute inde forme / ſuppleren ende beteren. Veranderen is een nieuwe concluſie nemen / ende vande een in-gheſtelde actie t'eenegader ſcheyden. Jets daer by te voegen autem/ is by de eerſt-geexhibeerde ende in-geſtelde actie yets by te ſtellen dat pertinent is.

5 Een Aenlegger dan die door quade advertentie in ſijn concluſie te veel gheeyſcht heeft / mach vande ſelve ſijne concluſie yets af-trecken / ende alſoo ſijne eerſte concluſie als corrigeren totter ſententie toe excluſive.

6 Maer heeft hy hem verſuymt te weynich te eyſſchen / ſoo moet hy die faulte veranderen ende corrigeren voor de litiſconteſtatie/ maer naer de litiſconteſtatie gheenſins/ al waert oock dat hy in ſijn libel geſtelt had de voorſeyde clauſule (behoudens altijdt 't recht van by-voegen) ten ware hem ſulcks by relief vanden Prins / ofte toe-ſtemminge van partyen ware toegelaten / in welcke ghevallen alleen hy by additien ſijn concluſie mach veranderen/ en corrigeren.

7 Voor de litiſconteſtatie autem / mach elck een indiſtinctelijck ſijn concluſie corrige-

corrigeren/ veranderen/ ende daer yets toe-voegen ofte af-doen dat hy wil / als hy wil/ ende soo hy best te rade werdt.

Vorders mach hy/ so voor als naer de litiscontestatie/ sijne conclusie die duyster scheen/ polyter/ opender ende klaerder verthoonen / ende den Rechter exhiberen: want declareren en is niet yets nieuws voort-brenghen. Maer hy en mach sijne voorseyde eerste conclusie niet veranderen/ noch en mach oock de natuyr vande eens-ingestelde actie niet muteren ofte corrigeren / sonder te scheyden vander instantie/ ende de kosten te betalen. 8

Indiender erreur ofte faulte inde behoorlijcke forme vande conclusie begaen was / soo nochtans dat die forme gerestitueert ende gecorrigeert kost werden/ sonder eenige veranderingh vande ingestelde actie / soo soude die faulte inde forme oock naer de litiscontestatie gerestitueert mogen werden. 9

CAP. CXI.

Van actien te cumuleren.

't Begrijp.

1 Actie { Werdt gecumuleert door by-voeginge van compatibile dingen.
2 Werdt niet gecumuleert door by-doeninge van dingen die met de eerste actie niet over een en komen.
3 Werdt gecumuleert alsse soodanich is, dat sententie gegeven in d'eene niet en maeckt ghewijsde inde andere.

Het gheschiedt dickwils/ dat die eenige actie institueert/ naerderhandt daer yets in over-geslagen/ ofte stricter in verhaelt vindt/ ende dat hy de selve wenscht breeder ende overvloediger te exhiberen / 't welck alst geschiedt/ soo seydt men dat die actie gecumuleert werdt. 1

Want een actie cumuleren is/ des selviges eysch ampelder/ wijder ende breeder maken door eenige by-voegingen die de selve actie compatibel zijn/ ende niet door soodanigen die de eerste actie contrarie zijn/ dewijl dat alle cumulatie alleen geadmitteert wert in die ampliatien die met de eerste actie ghelijck compatibel ende over-een-stemmende zijn/ niet die de selve contrarie ende tegenstrijdig zyn. 2

Cumulatie werdt oock alleen toe-ghelaten in die ampliatien / daer de actien sulcks zijn/ dat de sententien inde eene ghegheven/ gheen gewijsden en maecken inde anderen. 3

CAP. CXII.

Van sijnen eysch te fonderen.

't Begrijp.

1 Den Eysscher fondeert sijnen eysch somwylen { In rechten. / In faicten.

2 Recht

2 Recht is driederley { Goddelijck. / Natuyrlijck. / Civil, of Borgerlijck.

3 Welck Goddelijck recht is.

4 Welck natuyrlijck recht is.

5 't Goddelijck ende natuyrlijck recht werden inde practijcke selden geciteert.

6 Men moet het werck naer den regel, ende niet den regel naer het werck accomoderen.

7 Welck civil recht is.

8 Civil recht is tweederley { Beschreven. / Niet beschreven.

9 Welck beschreven recht is.

10 Welck niet beschreven recht is.

11 Verscheyde Landen vereysschen verscheyde Wetten.

12 Costuymen zyn allegatien van feyten, ende moeten geprobeert werden.

13 { Costuymen ende Contracten } Breecken { Beschreven rechten. / Costuymen.

DEwijle het in allen Jugementen den Aenlegghber ofte Eysscher toekomt sijnen eysch behoorlijck te formeren / ende bondich te funderen, ende soo gefondeert zijnde / voorsichtelijck over te leveren : moet den selven Eysscher ofte Aenlegger wel toe-sien/ dat hy sijn eysch wel formeert/ende op een vast fondement instelt eer hyse over-geeft.

1 Omme 't welcke te beter te verstaen / moetmen weten dat den Eysscher ofte Aenlgger sijnen eysch twee-voudich fondeert/ te weten / somwijlen in rechten/ ende somwijlen in faicten.

2 De rechten autem daer wy van spreecken zijn driederley / want sy zijn of Goddelijcke/of Natuyrlijcke/ of Civile.

3 Goddelijcke rechten zijn/die ons immediatelijck van Godt voor-geschreven werden. Op dat de Goddelijcke Majesteyt waerdelijck van ons geeert/ende sijnen wil in alles van ons onderhouden werde / boven alle Menschelijcke instellinge / die met het Goddelijck recht niet en mogen bestaen. Hier van leert ons alderseeckerst den Bijbel/ te weten de Prophetische ende Apostolische schriften/ daer gheen mensch een duym-breet af en moet wijcken/ om dat die schriften het eenighe / seeckere ende vaste fondament zijn daer onse religie op behoort te steunen: Ende ons leven / manieren ende aenstellinghe (ten zy wy willen vergaen) naer te zijn gereguleert ende geaccommodeert / datse die in alles ghelijck zijn/ ende van dien regul niets en verschillen.

4 Natuyrlijcke rechten zijn/ die de natuyr selfs in ons gesaeyt heeft / al en hebben wy schoon geene kennisse vande Goddelijcke Majesteyt. Dese rechten ghebieden/ dat wy elck een gheven 't gheen sijne is/ dat wy een ander doen 't gheen wy wilden dat ons gheschiede / dat wy gheen menschen en doen 't gheen wy niet en wilden dat ons geschiede. Dese natuyrlijcke rechten zijn vande natuyr/ ofte (om waerder te seggen) van God/ Autheur vande natuyr / ende dien-volgende van't Goddelijcke recht voort-gekomen/ende natuyrlijck in ons geplant.

Hier

hier van hebben die oude Philosophen overvloedich geschreven / die bevangen
net seecker Goddelijck licht (hoe-wel sy gheen volkomene kennisse en hadden
vat Godt was) ons die in duysent schriften gerecommandeert / ende om te on=
erhouden voor-gestelt hebben / soo om elck eens eygen ruste des ghemoets / als
m de ghemeyne ruste te beschermen / eyndelijck om de onsterffelijcke Goden
(soo sy spreecken) te behagen / ende naer dit leven de eeuwige vreucht te ghenie=
en. Doch hier van dus verre en passant.

Vorders / beyde de Goddelijcke ende natuyrlijcke rechten (al-hoe-wel het seer 5
Godzalichlijck ende prijselijck soude zijn) en werden seer selden inde Jugemen=
en ende inde practijcke gheciteert / maer alleen de civile / of de Goddelijcke en
Menschelijcke voor soo veel die met de Civile over-een komen / ende de selve
ivile rechten versterken.

Maer desen en duncken my niet tot genoegen te asseureren / die den regel naer 6
t werck / ende niet 't werck naer den regel voeghen. Want men moet tot de ci=
ile rechten (hoe-wel men seyt datse uyt de natuyr vande saeck spruyten) niet
ppliceren den regel vande wet Gods / of vande natuyr / maer ter contrarie / alle
Menschelijcke ende civile rechten moetmen appliceren ende accommoderen
aer den regel ende seeckere forme vande Goddelijcke wet.

Maer laet ons tot de civile rechten selfs gaen. Civile rechten dan zijn / die / 7
ie de voorsichtige Wet-gevers / Philosophen ende Princen met hare geleerde
Rechts-geleerden / tot hare Borgeren / jae tot des gantschen Republijcks tran=
quilliteyt ende ruste / heylichlijck gemaeckt / in-gestelt ende den volcke geboden
ebben.

Dese civile Rechten autem zijn tweederley: want andere zijn beschreven / an= 8
ere zyn niet beschreven.

Beschreven rechten zijn / die de Keysers van Romen met hare Rechts-ghe= 9
eerden ende Raden ghemaeckt ende gestatueert hebben / als zijn die Diocletia=
nus / Antonius Pius / Justinianus / Theodosius / Arcadius in hare schriften
naer-gelaten hebben.

Niet beschreven rechten zijn statuyten / ordinantien / publijcke edicten / aen= 10
genomen costuymen / die doorgaens in elck Landt gebruyckt werden / ende naer
de commoditeyt ofte nootsaeckelijckheydt vande selve Landtschappen in-ghe=
telt zijn. Want desen en zijn niet generael / maer elck Landtschap uyt seeckere
oorsaecken geattribueert.

Want verscheyden Landtschappen hebben oock verscheyden constitutien 11
van doen / ende zijn daerom met andere particuliere privilegien begaeft / die an=
dere Landtschappen / gelijck doorgaens te sien is / niet en voegen.

Dusdanighe statuyten / ordinantien / costuymen ende usantien des Vader= 12
landts dan / zijn allegatien van feyten die geprobeert moeten zyn.

Vorders / de voorsz costuymen breecken de beschreven Rechten / ende alle 13
contracten breecken wederom de costuymen. Want costuyme zijn stricti Iuris,
ende niet vorder te extenderen als daer toe daerse van spreecken.

CAP.

CAP. CXIII.

Van brieven van titel over te leggen, naer dat den eyſch geexhibeert is.

't Begrijp.

1 Den Aenlegger } zijn gehouden hun privilegie, titel, pretenſe-brieven { terſtont te exhiberen. / niet terſtont te exhiberen, als aen't Fiſque.
2 Den Verweerder

3 Den Aenlegger en is niet gehouden, naer den eyſch, eenige Iudiciele acte over te leggen.

4 Acten zyn beyde de partyen ghemeen.

5 Den Aenlegger moet copye vande retroacten toonen.

6 Men moet terſtont overlegghen { Teſtamenten. / Reeckeninghen, daer yets in ghepretendeert werdt.

7 Geen van beyde de partye is dwingelijck te toonen de brieven van partyen, als hy ſijn intentie daer mede proberen wil.

8 Partyen zyn dwinghelijck haer brieven te thoonen alſmenſe argueert van valſheydt.

IST dat den Eyſſcher inde forme van ſijnen eyſch / pretendeert ende ſtelt ee= 1
nige privilegie/ eenigen titel/ ofte eenige brieven van preuve / die moet ter=
ſtont 't ſelve privilegie / titel ende brieven in't begin vanden processe / ofte
(ſoo andere ſeggen) in't venu-en-court / ende met het exploict over-leggen:
want anderſins en ſoude den Verweerder niet gehouden zijn te procederen / ten
waer ſaecke dat hy wilde.

Doch 't is anders inden Verweerder: want al pretendeerde die eenich privi= 2
legie/ titel of brieven in ſijne defenſie/ ſoo en ſoude hy nochtans geenſins gehou=
den zijn de ſelve te exhiberen, ten waer hy wilde. Maer ingevalle hy te doen had
met den Procureur Generael/ ende hy de voorſeyde titels pretendeerde/ ſoo ſou=
de dien Verweerder de ſelve titels in alle manieren moeten toonen / indien den
Procureur ſulcks begeerde: Maer dit alles naer ſtijle ſooſe ſeggen.

Den Aenlegger en is niet gehouden/ naer eyſch ghemaeckt/ eenighe judiciele 3
acten over te leggen/ die hy in ſijn ſchrifturen pretendeert.

Dewijle dat ſoodanige acten beyde de partyen ghemeen zijn/ ſoo dat elck van 4
partye copye mach eyſſchen van ſoodanige acten.

Maer in-gevalle/ nae 't verloop van eenigen tijdt/ queſtie is van retroacten/ 5
dat is van acten die eenigen tijdt geintermitteert ende geſuſpendeert zijn ghe=
weeſt) ſoo moet de Eyſſcher de retro-acten toonen.

Teſtamenten moeten oock over-geleydt zijn dadelijck naer den eyſch/ gelijck 6
oock alle reeckeningen daer in den Aenlegger yets pretendeert ofte vermeet.

Soo wanneer den Aenleggher ſijn intentie wil fonderen uyt de brieven ende 7
reſpon=

responsiven vanden Verweerder/ ofte ter contrarie: Als den Verweerder sijne exceptien wil fonderen uyt de brieven vanden Aenlegger/ en mach gheene vande party en gedwongen werden die brieven te exhiberen/ ten zy dat den Eyssche uyt de selve yets pretendeerde.
8 Maer beyde de partyen zijn dwinghelijck hare brieven te toonen alsse geargueert werden van valschheydt.

CAP. CXIV.

Van dilayen in't generael.

't Begrijp.

1 Den Aenlegger delibereert langh om sijnen eysch te formeren.
2 Den Verweerder en is niet terstont ghereedt op des Aenlegghers eysch te antwoorden.
3 Den Verweerder eyscht dach om sijn antwoordt te formeren.
4 Dilayen zyn of { Ordinaris, die de Rechten ende statuyten toelaten.
5 { Extra-ordinaris, die den Rechter ex officio vergunt.
6 Den Rechter en moet niet lichtvaerdelijck extra-ordinare dilayen toelaten.
7 Wat schaden treyneringe van processen somwijle met hem sleypt.

1 Den Aenlegger beraedt hem ghemeenlijck langen tijdt op sijnen eysch (die hy by proces heeft willen exhiberen) ende versterckt se heymelijck met vele preuven/ ende daeght den Verweerder onverwacht ende subijtelijck voor den Rechter/ turbeert hem om proces te institueren/ ende exhibeert dadelijck libel ofte eysch tegen hem.
2 Op welcken eysch/den Verweerder/ dewijl hy niet en heeft/op de stond of met woorden/of in geschrifte te antwoorden.
3 Versoeckt hy dat hem ilico copye van dien eysch ghegeven werdt/ dat hy die rijpelijck examineren/over-weghen/ ende sien mach wat hy daer op wil antwoorden: 't welck omme te geraedsamer te wege te brengen/ heeft hy eenighen tijdt van doen/ om welcken te genieten/mach hy vanden Rechter/ naer dat den Aenlegger sijnen eysch over-ghegheven heeft/ dach van beraedt eysschen/om in den selven tijdt sich op des Aenlegghers eysch te beraden/ ende sijn antwoordt voorsichtelijck te maecken : ende den Rechter en mach den Verweerder dit dilay niet ontsegghen als hy't versoeckt.
4 Dusdanige dilayen zijn tweederley/ ordinaris ende extra-ordinaris: de ordinaren zijn/ die de Rechten geven/ ofte die by stijle/ costuyme/ statuyte/ of ordinantien ingebracht zijn/die men gemeenlijck peremptoire dilayen heet/om datse den Rechter geene van partyen/ sonder gewichtige oorsaeck/en mach weygeren: 't welck icker by-voegh/ om dat den Rechter om seeckere ende dringende oorsaecken alle dilayen mach af-seggen.
5 Extra-ordinare dilayen zijn/ die den Rechter boven de ordinare uyt sijn officie

officie den partyen conſenteert/ ende dat uyt ſijn eyghen diſcretie / om oorſaken die hem daer toe moveren/ ende alſt hem ſoo goet dunckt.

Maer die dilayen en moet den Rechter niet lichtveerdelijck vergunnen: Om 6
dat ſijn officie is/ alle proceſſen te korten / alle beletſelen af te breken/ ende daerom geene ſuperflue extra-ordinaris dilayen toe te laten/ omme de ongheregelde ſchaden ende intereſten die gemeenlijck uyt de onbehoorlijcke dilayen ende uytſtellinge van Juſtitie voort-komen.

Soo dat eenigh van partyen deur deſelve dickmaels verarmt / of ghedwon- 7
gen werdt te gaen bedelen/ ofte eenige quade feyten aen te rechten/ of van rouw verdwijnt ende ſterft/ ende de Kinderen van armoede ende honger vergaen/ om niet ergers te ſeggen. Ende daerom moeten de Rechters duſdanige periculen/ die God ſoo onaengenaem als den Menſchen hatigh zijn/ te vooren verhoeden/ ende den voort-ganck van de Juſtitie wettelijck vorderen.

CAP. CXV.

Van ordinaris dilayen voor de litiſconteſtatie.

't Begrijp.

1 Ordinaire dilayen zijn, of
- Voor de litiſconteſtatie te weten:
  - Citatoire.
  - Revocatoire.
  - Deliberatoire.
  - Impeditoire.
  - Reſtitutoire.
  - Ex oneratoire.
  - Loci inſpectoire.
- Naer de litiſconteſtatie
- Naer de ſententie
  - van de welcke wy in de volghende Capittelen 116. 117. ſullen ſpreken.

2 Citatoir, werdt de ghedaeghde partye van den Deuwaerder toeghelaten, te weten, van thien, of veerthien dagen.

3 Revocatoir
- Werdt van den Rechter toe-ghelaten om onrechtveerdigh arreſt.
- Of:
- Werdt van den Rechter toegelaten om over-gheleverden antwoordt te weder-roepen.

4 Deliberatoir
- Werdt den Verweerder gegeven naer overleveringe van den eyſch van den Aenlegger.
- 5 Werdt den Verweerder in Vranckrijck gegeven om te verkieſen, of
  - Tijdt van beraedt.
  - Tijdt van plaets te beſchouwen.
  - Tijdt om guarant te ſommeren.
- 6 In Vlaenderen werdtſe den Verweerder gegeven om
  - Te delibereren.
  - Of:
  - Te conſulteren.

7 Dilay
- Impeditoir werdt in Vlaenderen vergunt om de arnementen aen te-men.

8
- Conſultatoir en dient niet in
  - Materie van nieuwigheydt.
  - Of:
  - Venue-en-court.

9
- Reſtitutoir wert gegeven
  - Die gheſpolieert zyn, te weten ſes Maenen of een Iaer.
  - Om te appelleren
    - Thien daghen.
    - Een Iaer.
    - Nu vier Iaren.

10
- Van guarande
  - Werdt in Vlaenderen den Verweerder drie-mael toe-gelaten.
  - En werdt niemandt tot meerder guarandt ghepermitteert.
  - En werdt niemandt toegelaten in materie van
    - Exceſſe.
    - Of:
    - Nieuwigheydt.

11
- Loci inſpectoir
  - Wert gegeven in
    - Materie
      - Reeel.
      - Servituten.
      - Simpele ſaiſine.
    - Private ſaecke.
  - Werdt niet gegeven in
    - Univerſele actien.
    - Ende:
    - Materie van nieuwigheydt.

WY hebben in't voorgaende Capittel gheſeght/ wat eygentlijck ordinaire dilayen geheeten werden/ hier ſullen wy hare verdeelinghe ſtellen. Ordinaris dilayen zijn dan/ of voor de litiſconteſtatie/ of naer de litiſconteſtatie/ of naer de ſententie.

1 Ordinaris dilayen die verſocht werden voor de litiſconteſtatie/ zijn dilayen citatoir/ revocatoir/deliberatoir/impeditoir/reſtitutoir/ liberatoir/ oft van garand/loci inſpectoir/ ofte veuë de lieu.

2 Citatoire dilayen zijn/ die den Deurwaerder partye die hy daeght vergunt om op dien geſtelden dach te recht te komen/ ende te compareren/ ende dusdanige citatoire dilayen zijn naer Rechten thien daghen/ maer naer ordinaris coſtuymen werdenſe uyt-geſtelt tot veerthien dagen.

3 Revocatoire dilayen zijn/ die den Rechter dien gheeft die t'onrecht gearreſteert ofte beledt werden/ende die 't recht ende den Rechter toelaet weder t'huys te keeren/ c.Finali.ex.de dela.& c.Finali ext.de for. compet.& c.1.5.q.1. Revocatoire dilayen zijn oock/als eenich van beyde de partyen wederroepen wil eenich van ſijne reſponſiven die hy geantwoordt ende ſchriftelijck over-gelevert heeft op de poſitien ende articulen van ſijn weder-partye/ welck dilay is van drie dagen nae ſommiger meeninge/ l.3.C. de erro. advocato. fa.4.gloſ.ultima.in c.Præterea. ex. de teſti. cogend. Maer deſe gebeuren ſeer ſelden/ende werden oock ſelden toe-gelaten.

4 Deliberatoire dilayen zijn/die den Verweerder verleent werden naer dat den Aenlegger ſijnen eyſch geexhibeert heeft/ op dat hy hem rijpelijck ſoude mogen

beraden

beraden wat hy op den eysch soude moghen antwoorden / of hy't wil laten va-
ren / dan of hy wil pleyten. Dese dilayen werden oock dach van berade ghe-
noemt/ ende zijn ordinaris twintich dagen/ c.offeratur. 3.q.3.& Autenti.offera-
tur. C.de litiscontesta. ofte naer stijle veerthien dagen.

In Vranckrijck ghebruyckense dese practijcke / dat den Verweerder naer 5.
eysch gehoort / versoecken mach een van dees drie dilayen te weten/ of tijdt van
berade / of tijdt om te besien / 't welck de Francoysen veuë de lieu noemen / ofte
tijdt om sijn guarandt te sommeren. Maer dan moet den Verweerder letten/
dat hy die dilayen op haer behoorlijcke ordre eyscht. Want soo hy dach van
guarandt eyschte / soo soude hy den Rechter erkennen / ende 't recht van dilay
van renvoy verliesen. Maer in Vlaenderen is die practijcke onbekent/ en heeft
oock geen plaets in't Parlement van Mechelen.

Maer in Vlaenderen nochtans onderscheydense eertijdts (naer datse den 6
eysch vanden Aenlegger gehoort hadden) de dilayen in twee specien / te weten/
in dach van advijse / ende dach van consuleren of rade / by welcke gestatueert
was / dat soo wanneer den Verweerder dach van advijse nam / soo kreech hy
oock met eenen macht omme te proponeren alle declinatorie / ende andere ex-
ceptien : maer soo wanneer hy eerst dach van rade nam / soo most hy terstont
litiscontesteren.

Maer de later eeuwe heeft dese distinctie t'eenemael verlaten. Sy useren oock 7
in Vlaenderen een ander dilay / 't welck sy noemen dilay van empeschemente/
namentlijck soo wanneer als yemandt gedaghvaert werdt om de arnementen
vanden processe aen te nemen/ ofte die te laten varen : welcke formen van dilay
wel uyt den stijl van Vranckrijck ghekomen is/ maer en is nochtans in't Par-
lement van Mechelen niet bekent/ noch gebruyckelijck.

Vorders moetmen van dilayen noteren / dat in materie van nieuwigheydt 8
geenen dach van berade om te delibereren en dient : want elck een is Aenlegger
ende Eysscher inde instantie/ende inden instel vanden processe. Maer nochtans
als partye dach van berade versoeckt/soo en moetmen hem dien geensins wey-
geren/ want die elck een/ soo Verweerder als Eysscher / moet toe-gelaten wer-
den. Karel Hertogh van Borgondien / ordineerde/ dat niemandt dach van be-
rade gegeven en soude werden/ als de venue-en-court inhieldt libel / ende dat de
Gedaeghde coppe daer af genomen hadde : Maer dese costuyme en is naerder-
handt oock niet geuseert geweest.

Dilayen restitutoir / zijn dilayen van ses Maenden / ofte immers van een 9
Jaer/ ende niet langer / die den genen vergunt werden die gespolieert zijn om-
me te antwoorden / ende objicieren den spoliatur als hy vanden ghespolieerden
yets weder eysschen wil/c. Electis 3.q.2. maer dese zijn weynich geuseert. Daer
zijn oock restitutoire dilayen / diemen gheeft om te appelleren/ welcke zijn van
thien dagen. Ofte om yemant in sijn behoorlijcken staet te restitueren/ 't welck
men voortijds doen moste binnen 's Jaers/ maer nu naer de nieuwe practijcke
binnen vier Jaren/ l.Finali C.de tempo. in integ. restit.

Ende werden den Verweerder drie exoneratoire dilayen/ om garant te som- 10
meren/ gegeven/ kort ofte lang/ tot discretie vanden Rechter. Maer soo wie be-
trocken is in guarande / dien en werden gheen dilayen verleent om anderen in
guarande te sommeren/als alleen in Vlaenderen/want men daer dilay heeft om
voorts guarand te versoecken/ende daer op dachinge te doen. In materie autem

van excesse/en heeft guarand geen plaetse/ende en vereyscht dien-volgende geen dilaye omme sommatie daer toe te doen. De selve werdt oock niet vereyscht in materie van nieuwigheyt als de trouble gedaen is in eygen naem. Maer als de trouble ghedaen is uyt anders naem / alsdan moet sommatie van guarand plaets hebben wander maer geen exces bevonden en zy.

11 In reele actien van servituyten / ofte simpele saisine/ moet den Verweerder in alle manieren dilay verleent werden van vené du lieu ingevalle hy 't begeert/ maer ter discretie van den Rechter. Maer dit dilay van vené du lieu / en heeft geen plaets in universele actien/ namentlijck daermen by generale actie om een Casteel met alle sijn toe-behooren ageert. Dilay van vené du lieu/en heeft oock geen plaets in materie van nieuwigheydt / om dat de executie ofte 't exploict gedaen is ter plaetse contentieus/ daer den Verweerder inspectie van de plaets gehadt soude konnen hebben/had hy gewilt. Maer 't voorseyde dilay van vené du lieu/heeft plaets alsmen ageert om private saken met hare vier hoecken ende middel wercken.

CAP. CXVI.

Van ordinaire dilayen naer de litiscontestatie.

't Begrijp.

1 Dilayen naer de litiscontestatie zijn goedt.
- Omme alles te beschryven.
- Omme schrifturen over te leveren.
- Omme de schrifturen weder te brengen.
- Omme requesten te maken, ende over te geven.
- Omme reprochen ende salvatien te maken.
- Omme alles in rechten te concluderen.

2 Omme alles te beschryven werdt maer een dilay gegeven.

3 Omme de schrifturen weder te brenghen int Parlement, werdt maer een dilay vergunt.

4 Omme sommiere enqueste te doen werdt maer een dilay gegeven.

5 Omme valetudinaire enqueste te doen en werdt geen dilay gegeven.

6 Omme ordinaris enqueste te doen werden drie dilayen gegeven, &c.

7 In Vlaenderen plachtmen eertijdts elcx van partyen drie dilayen te geven.

8 In 't Parlement van Mechelen werden alleen vergunt ordinaire dilayen van ses weken.

9 Dilay gegeven om sijn enqueste te doen, op peyne van recht te doen versuymt werdende concludeert de saeck in Judicio.

10 Onderscheydt tusschen prorogatie van dilay ende concessie van nienw dilay.

11 Daer werden verscheyde dilayen vergunt maer in verscheyde saken.

12 Omme enqueste te doen op reprochen, werdt een peremptoir dilay gegeven.

13 Omme te sweeren
- De calumnia en werdt geen dilay gegeven.
- Van sijn schrifturen te affirmeré, wert geen dilay gegevé.
- Van de waerheydt werdt partyen dilay verleent.

Naer

NAer de litiſconteſtatie werden van den Rechter preparatoir dilayen 1
verleent / die tot dien eynde vergunt werden / op dat alles 't gheen
men voorſtellen of defenderen wil/wel ende gevoechelijck beſchreven/
de ſchriftueren over-gelevert / ende (ſooment ſoo goedt vindt) weder
gebracht werden/datmen requeſten maeckt/reprochen ende ſalvatien exhibeert/
ende eyntlijck alles in Judicio beſluyt.

Omme autem de eyſſchen ende defenſien behoorlijck te beſchryven/ en werdt 2
maer een ordinaris dilay gegeven / te weten van veerthien daghen. Ende in-
gevalle den Rechter eenighe ander of meerder dilayen gheadmitteert heeft / die
zijn extra-ordinaris ende om redelijcke oorſake / ofte met conſent van parthyen
toe-gelaten.

In den grooten Raedt van Mechelen / als parthyen geappoincteert is datſe 3
tot ſekeren daghe/ ende tot beter memorie hare antwoorden ſchriftelijck exhibe-
ren/ ende die by de reſte voegen ſullen/om dat den Rechter ſoo veel te eerder ſou-
de mogen ſijn peremptoir dilay verleenen/ op peyne van recht te doen/ ſoo wert
met dien dagh 't proces gehouden voor geconcludeert in rechte / ende 't vonniſſe
werdt gewesen volgens 't ghene van parthyen aen weder-zyden by ſchrifturen
g edient is.

Omme ſommiere enqueſte ofte productie te doen op eenighe proviſie ofte re- 4
credentie/ werdt oock een dilay verleent ter diſcretie van den Rechter / ten ware
daer by gevalle recredentien ofte andere ſaken voor-vielen die den Rechter mo-
veerden meer dilayen te geven.

Maer om valetudinaire enqueſte ofte informatie te doen / en heeftmen geen 5
dilay.

Maer omme ordinaris enqueſte te doen/ verleent den Rechter parthyen drie 6
dilayen als hy ſulcks verſoeckt / ende het vierde ampts halven extra-ordinaris
maer met kenniſſe van ſaken alſſer eenigh is / ende als den produiſant ſweert/
dat hy dat dilay niet en eyſcht uyt eenigh bedrogh ofte calumnie. Maer dit vier-
de extra-ordinaire dilay om enqueſte te doen / en werdt bynaer nimmermeer
vergunt. Had nochtans den produiſant in de eerſte/tweede ende derde dilay ee-
nige productien begonnen te doen/ende dat klaerlijck bleecke/dat hy door ſekere
merckelijcke beletſelen weder-houden was gheweeſt verder productien te doen/
in dat cas ſoude den Rechter dit vierde extra-ordinare dilay / ja noch een ander
den produiſant toe-laten / namentlijck met kenniſſe van ſaken/ want preuve is
altijt in den Jugemente favorabel.

In Vlaenderen plachtmen eertijdts te uſeren/ dat elcx van parthyen om or- 7
dinaire enqueſte te doen/gegeven werden drie prefixe dilayen/ ende elcx van vijf
weken. Welcke practijcke men ſeyt gekomen te zijn uyt de inſtitutie van Phi-
lips Hertogh van Borgondien/ van den Jare 1426. daer hy ordonneert/ dat al-
le ordinaris informatie ofte enqueſte ſoude ghedaen/ja voldaen werden voor alle
dilayen van den Eyſſcher binnen den tijdt van ſes weken / ende van ghelijcken
van den Verweerder in andere ſes weken.

In 't Parlement van Mechelen zijn de ordinaris dilayen van ſes weken/ ſo 8
voor de eene partye/ als voor de andere. In welck Parlement oock gheordon-
neert is/dat om enqueſte te doen/ geen meer ofte andere dilayen ghegeven ſoude
werden als ordinariſe/ten ware dat bleke by den eedt van den Procureur/dat de
parthyen alle ende behoorlijcke diligentie ghedaen hadde / hanghende de voorſz

dilayen/ ende dat aen hem niet ghestaen en had/ dat hy niet alle sijn preuve in
voorgaende vergunde dilayen opgemaeckt en had.

9 Maer als d'een of d'ander van partye dilay ghegheven is om sijn enqueste
doen/ op peyne van recht te seggen/ ende dat hy die enqueste op den gesetten tijt
niet gedaen ende geexhibeert en heeft/ soo en heeft de vertoevingh van dat dila
anders geen effect/ als dat het de defaillerende partye rejecteert van verdere en
queste te doen/ ende dat het hem dringht te concluderen in de saeck ten principa
len/ soo nochtans dat dien defaillant/ dies niet teghenstaende/ noch brieven va
reprochen/ ende tytulen/ ende reprochen van getuygen mach produceren.

10 Maer men moet te deser plaetse niet dencken/ dattet een dinck is dilay pro
rogeren ende nieuw dilay consenteren/ hoewelse ter eerster insicht een schynen.
Want een dilay prorogeren/ is 't selve continuelijck extenderen eer 't expireert
ofte uyt-loopt. Maer nieuw dilay gheven/ is een ander naer de expiratie van '
eerste toe-laten: Want prorogeren vereyscht continuatie/ ende een nieuw ver-
eyscht nieuwe concessie. Ende daerom/ al-hoe-wel men niemandt nieuw dilay
heeft mogen verleenen naer dat 't eerste geexpireert is/ soo mach nochtans dat
eerste voor de expiratie ghe-prorogeert werden/ welcke prorogatie geen nieuwe
concessie van dilayen is/ maer alleen een uytreckinge van 't eerste: als daerom
't vergunde dilay eens uyt is/ soo en ist niet meer prorogeerlijck: want 't gheen
niet en is/ en mach niet gecontinueert ofte geprorogeert werden.

11 Den Rechter mach nochtans verleenen een dilay in een effect/ ende weder een
ander dilay in een ander effect/ gelijck als den Rechter de eene partye dilay ghe-
gheven heeft in eene saeck/ te weten om informatie te nemen/ ofte enqueste te
doen/ soo mach hy oock de andere partye dilay verleenen om reprochen te ma-
ken/ welck dilay begint als 't ander eyndight/ ofte hy mach beyde de partyen
't selve dilay geven/ op eene tijdt beginnende.

12 Omme enquesten te doen op reprochen daer eenighe informatie van nooden
is/ geeft ende verleent den Rechter een dilay peremptoir/ partye die 't eyscht tot
sijnder discretie/ ende geen meerder.

13 Men gheeft geene partye dilay om te sweeren de Calumnia, noch om te af-
firmeren syne schriften by gewoonlijcken Eede: maer men geeft partye wel
dilay omme te sweeren per Juramentum veritatis, soo dickmaels als de sake ge-
stelt is t'haren Eede/ te weten daerom/ om datse voor 't doen van den Eedt haer
selven wel soude mogen examineren/ ende wel letten op 't gheen sy moeten swee-
ren/ datse vry mogen zijn van een quaden Eedt te doen.

CAP. CXVII.

Van ordinaire dilayen na de sententie.

't Begrijp.

Dilayen naer de sententien zijn, of
1 Judicatoire, te weten van vier Maenden.
2 Executoire te assigneren, of van den Executeur, of van den Rechter.
3 Appellatoire omme te beraden oft dienstigh is te appeleren.

Appel-

4 Appellationis prosecutoire van { Drie Maenden. / Een Jaer. / Twee Jaren.
5 Reformatoire, te weten van een Jaer.
6 Dilayen naer de sententie zijn arbitraire.
7 De oorsaken van dilayen te permitteren zijn { Distantie van plaetsen. / Qualiteyt van persoonen. / Qualiteyt van tyden. / Reden vande voorgewende saken.

Daer werden oock naer rechten dilayen verleent naer dat de sententie gepronunciecrt is/ maer alleen den gecondemneerden/ dien alsdan een dilay verleent werdt/ 't welck men heet dilay judicatoir/ ofte van ghewijsde/ 't welck is van vier Maenden/om dat den gecondemneerde de ghewesene sententie metter daet soude moghen voldoen / de selve presteren ende voltrecken/ c. Quærenti. extra. de offic. delega. c. Quod ad consultationem, extra. de senten. & re judica. l. Eos. & l. Sancimus. C. de usur. rei judica. l. Si debitori. ff. de judic. Maer dat dilay by de Rechten vergunt / en is in de practijcke niet seer ghebruyckelijck/noch ordinaris/ noch andersints: als by ordonnantie/ toestemminge ende conscientie van den Rechter naer de voorgewende sake. 1

Naer de sententie werdt den Verweerder noch een ander dilay ghegheven / 't welck genoemt werdt dilay executoir / 't welck den Deurwaerder ofte enigen anderen Executoir aen den Verweerder meest vergunt/ omme de sententie binnen sekeren tijdt van den Deurwaerder voor te stellen/te voldoen: Maer dit dilay hangt oock aen de discretie van den Rechter / Deurwaerder ofte anderen Executeur/ die 't selve om oorsaken mogen toelaten. 2

Item werd hem naer de sententie noch een ander dilay ghegheven / 't welck geheeten werdt Appellatoir / 't welck den Deurwaerder gegeven werdt omme te delibereren van de appellatie / ende dit dilay is van thien dagen/ c. Anteriorum 2. q. 6. c. Cum dilectus in fine ext. de elect, c. Significaverunt. ext. de testibus & l. Eos. in fine & Autentica ibi posita. C. de appellat. 3

Daer is oock een vierde dilay naer de sententie/ ende naer datmen al gheappelleert heeft/ dat daerom ghenoemt werdt Appellationis persecutoir, namentlijck/ om de begonnen appellatie te vervolgen / dat dilay is naer style meest van drie Maenden / ende naer rechten van een Jaer / ende uyt oorsaken van twee Jaer. 4

Werdt noch een ander dilay ghegheven naer de sententie / die deselve reformeert/ ende daer meest toe streckt/ om de gewesene sententie te reformeren/ende dit is naer style een Jaer. 5

Maer hier moetmen weten / dat alle dilayen die soo naer style of ordinaire statuyten/als naer rechten naer de sententie verleent werden/ arbitrair zijn/ die nochtans den Rechter niet expresselijck en mach afslaen / maer alleen modereren/ende om oorsaken prorogeren/ naer dat hy sal willen naer voorgevallen ende bekende gelegentheden. 6

Te weten als de distantie van de plaets / qualiteyt van de persoonen / ghelegentheden van tyden/ende de natuyr ende gelegentheyt van de sake sulcx raden/ c. Episcopus 3. q. 2. c. Cùm sit romana, ext. de appella. & l. Non nunquam ff. de 7

judic. Ende ist dat hy qualijck modereert / soo machmen daer van appe-leren / dewyle sijn ampt is alle dilayen (die ende als hy kan) te korten ende amputeren / Ita d. Speculat. lib.2. particu. 1. Rubrica de dilationib.

CAP. CXVIII.

Van extra-ordinaire dilayen.

't Begrijp.

2 Extra-ordinaris dilay is tweevoudigh
- Simpel, dat simpelijck gegeven werdt.
- Peremptoir, dat
  - Ghegeven werdt op seeckere peyne.
  - Ofte dat:
  - Vorder dilay excludeert.

4 Soo parthye sterft
- Ghednyrende 't Peremptoire dilay, soo werdt het dilay gherevoceert.
- 't Peremptoire dilay geexpireert zijnde, soo heeft dat dilay plaets.

Extra-ordinaris dilay
- 6 In een cas werdt maer een ghegeven.
- 7 Het tweede vereyscht eenen Eedt van den Impetrant.
- 8 't Derde, vierde, vereysschen preuven ende geenen eedt.
- 9 By absentie van den Rade daer 't verleent werdt.
- 10 In de Leen-hoven brengt het somwylen de sake elders.

Alle dilayen
- 11 Moeten gheeyscht zijn ter goeder trouwe die bevestight werdt by Eede.
- 12 Suspect van calumnie, mach den Rechter parthye dwinghen tot den Eedt.

1 Hier moetmen weten / dat extra-ordinaire dilayen tweevoudigh zijn / namentlijck simpele ende peremptoire. Simpele extra-ordinaire dilayen zijn / die den Rechter geeft simpelijck / ende sonder peyne.

2 Peremptoire extra-ordinaire dilayen zijn / die den Rechter geeft met by-voeginge van sekere peynen / als op peyne van versteecken te zijn / ofte op peyne dat hy / den dagh verloopen zijnde / recht sal seggen op 't gene hy te Hoof sal vinden / ofte op andere diergelijcke peynen.

3 Maer in den grooten Raedt van Mechelen werdt het peremptoir dilay oock het laetste dilay genaemt / soo datmen naer dat geen ander en heeft te verwachten. Want soo dickmaels als het Hof parthye een extra-ordinair peremptoir dilay verleent / soo werdt verstaen / dat dat dilay gegeven is voor alle dilayen ten aensien van 't woordt peremptoir / ende dat naer dat soodanighen dilay om is / niet en resteert als recht te wysen / ende Justitie te administreren.

4 Alsser extra-ordinaris peremptoir dilay gegeven is / ende parthye onderwylen sterft / te weten hangende dat dilay / soo werdt het appoinctement vernieuwt / ende uytgereckt tot de andere peremptoire dagen / als de Erfgenamen / ofte andere Annemers van den processe sulcx begeeren.

5 Maer sterft de parthye na de expiratie van den peremotoire dilaye / soo hout

het

het decreet ofte appoinctement van de Rechter stad/met discretie nochtans van den selven Rechter.

Naer rechte ofte ordinaire kostuyme / en placht den Rechter in een cas ofte seyt maer een extra-ordinaris dilay te verleenen ende geen meer / ende dat oock met behoorlijcke kennisse van saken: want soo hy om andere oorsaken meer dilayen geeft/die moetmen extra-ordinair noemen. 6

Maer int verleenen van dilayen moetmen noteren/ dat/ om het tweede dilay te geven / den Rechter van den Impetrant een Eedt eyscht ende neemt. In 't derde ende vierde dilay en werdt daerom desen Eedt niet vereyscht/ dewijl op 't recht (dat dien die den Eedt doet) competeert/ Eedt gedaen werdt. 7

Maer in die dilayen moet parthyen syne feyten proberen/ 'twelck soo hy niet en doet/so wert hy van die preuve en van dat dilay gerepelleert ende versteken. 8

In den Raedt van Vlaenderen nochtans / ende in den grooten Raedt van Mechelen / is de stijl ende practijcke / dat parthyen noch een extra-ordinaris dilay eysschen om de absentie van den Raedt / sustinerende datmen hen-lieden dat geensins eens in de sake en mach ontseggen/ welcke practijcke herkomt/ ende ons naer gelaten is uyt Vranckrijck. 9

Maer in de Leen-hoven verstellen somwylen de Baillius een sake/ende naer concessie van een of twee extra-ordinaris dilayen / renvoyeren die buyten haer Jurisdictie naer haer dat goet dunckt / ende de voorgevallen sake schijnt te vereysschen. 10

Maer hier staet te letten/ dat alle dilayen met goede trouwe moeten geeyscht werden. Den Rechter autem presumeert alsdan goede trouwe in parthyen/als sy beyde gesworen hebben de calumnia/ dat is/ als sy ghesworen hebben/ dat sy ter goeder trouwen ende niet met meyningh van te calumnieren gehandelt hebben/of willen handelen/gheantwoort hebben/ofte sullen antwoorden/ vanwelcken Eedt de calumnia men dese versen seydt: 11

Sweert dat 't proces u rechtvaerdigh dunckt te zijn,
Ende soomen u yets vraeght, dat ghy niets sult bekennen, als 't gheen ghy meent waer te zijn:
Dat ghy niets en sult belooven,ende weygerigh zijn valscheden te proberen
Dat ghy geen dilay sult eyschen om 't proces te tarderen.

c. Primo, juncta ibi glossa. in verbo. Calumniæ juramentum, extra. de jura. calum.

Doch als by parthyen soo behoorlijck niet ghesworen en is den Eedt de calumnia: ofte den Rechter twijffelt dat parthye 't dilay malitieuselijck ofte calumnieuselijck eyscht/ namentlijck / ofte om 't proces te continueren / ofte om syn parthye te molesteren/ voornementlijck soo hy eenige suspitie geeft van soodanighe calumnie / om dat hy reden allegeert / ende concludeert 't gheen waerschynelijck tot calumnie streckt / dan mach den Rechter / ja moet ex officio, die parthye (als hyder maer present is) ofte synen Procureur die soodanighen dilay eyscht/ dwingen volgens den stijl van 't Hof tot den Eedt de calumnia/ te weten / dat hy sweere / dat 't gheen hy eyscht ofte presupponeert billick / waer ende sinceer is/ ende dat hy in die sake niets en doet/niets en seyt/ ofte en eyscht dat calumnie ofte malitie rijcken mach. Die de materie van dese dilayen overvloediger begeert te weten/lese D. Speculatorem lib. 2. particu. 1.Rubric. de dilationib.

CAP. CXIX.

Van Ferien ende Vacantien.

't Begrijp.

1 Der Menschen actien moeten door ruste getempert werden.
2 Waerom God nae werckingh van ses daghen gherust, ende den Sabbath ingestel heeft.
3 Waer van Ferien de naem hebben.
4 De Ferien der Heydenen zijn geabrogeert.
5 Waerom der Christenen Ferien ingestelt zijn.
6 Mis bruyck van der Christenen Ferien.
7 Congratulatien om eenige blyschap van God vergunt, werden oock Ferien ghenaemt.
8 Vacantien van Vierscharen werden oock Ferien geheten.
9 Ferien zijn of { Solemne of heylighe { Generale. / Particuliere. } / Repentine, dat is, ten deele heylige, ten deele prophane. / Rustique, die Vacantien geheeten werden. }
10 Ofmen op heylige dagen studeren mach?
11 Of Speel-lieden de heylige dagen niet en violeren?
12 Wat repentine Ferien geheeten worden?
13 Repentine Ferien werden alleen van den Prince ingestelt.
14 Wanneer repentine Ferien zijn { Heyligh. / Prophaen. }
15 Rustique Ferien en zijn noch Heylige, noch Kerckelijcke, maer vacantien van recht te seggen.
16 Een gulde sententie van Justinianus aengaende de rustique Ferie.
17 Uytvaringhe teghen de parochien die niet en willen ten tyde van den Aoust kleyne Ferien violeren.
18 Ferien { Heylighe
19 Repentine } Mach niemandt renuncieren.
20 Rustique, machmen renuncieren. }
21 De Vacantien zijn dienstigh { Bou-luyden. / Raedts-heeren. / Rechters. / Soldaten. / Lesers. / Studenten. / Vele anderen. }
22 Vacantien in { 't Parlement van Mechelen.
23 Den Raedt van Vlaenderen.
24 't Parlement van Parijs. }
25 In wat saecken vereyscht werdt datmen in tyde van vacantie recht seydt.

Wy

WY sien dat alles soo van de natuyr gheschapen is/dat inde men- 1
schelijcke saecken niets vast / niets geduyrigh / ende niets eeu-
wigh en is/ maer men siet gheſtadige veranderingen aller din-
gen : Soo oock int doen van onse dingen/ maeckt ons den ghe-
stadigh-duyrenden arbeydt moey ende machteloos / ten zyse met beurtighe rust
getempert/ versacht ende op-geweckt werdt. Om dat (gelijck Ovidius seyt)
't Gheen sijn beurtige rust derft/ niet durabel en is.

Ja selfs Godt in de scheppinge des Wereldts/ als hy in ses dagen 't schoone 2
werck deses Wereldts af-ghedaen had / heeft den sevensten dagh van allen ar-
beydt gherust / dien hy daerom Sabbath/ dat is rust heeft willen heeten / ende
dien hy ons daer naer / naer een ses daeghschen arbeydt / tot rust van lijf ende
ziel ingestelt heeft / ende heeft daerom oock ghewilt dat het ons eenen heylighen
dagh soude zijn.

Ten eersten/ om dat wy ons op dien dagh tot comtemplatien ende lof van de 3
Goddelijcke weldadigheydt / ende daer naer tot wercken van broederlijcke
mildigheydt/ ende liefde teghen onsen Even-naesten soude leegen. Desen dagh/
ende andere dierghelijcke van de Kercke in-ghestelt/heeft de oude eeuwe Ferien
genoemt/welcke naem/ick meen/dat van de Heydensche ofte Jeudsche ceremo-
nien voort-ghekomen ende naer-ghelaten is/ ende heeft sijn naem van Feriendo,
dat is/ van 't slaen ofte dooden van de slacht-off rs/ die eertijdts op heylige da-
gen geoffert wierden/ende op deselve en wierde geen recht geseyt/ maer wierden
alleen geemployeert tot hare heylige ceremonien.

Maer de Heydensche Ferien/te weten/Saturnalien/ Bacchanalien/ Vulca- 4
nalien/ Cerialien / etc. heeft de Christelijcke Religie al over lang met goede re-
den afgeschaft / ende heeft in dier plaets heylighlijcken den Sondagh gesubsti-
tueert in stede van den Sabbath der Joden/ ende daer naer de Ferien der Hey-
lighen / te weten / van de Maget ende Moeder des Heeren / van de Apostelen/
Martelaren/ Confesseuren ende Maeghden.

Op dat 't volck op dese Ferien niet ledigh leegh zijn/maer haer tijt ende werck 5
aen de Religie ende ware Godtsaligheydt soude besteden / de Predicatien ende
den heyligen Gods-dienst hooren/ ende sooder eenigen tijdt overigh waer / dat
sy dien tot contemplatie/Krancken te besoecken/den Armen te hulp te komen/
de Verslagene te vertroosten/ende haer Even-naesten te helpen/ soude besteden:
Want dat soude waerlijck zijn den Sabbath heylighen/ ende der Heyligen ghe-
boorte celebreren/te weten/ ferieren van de moeyelijckheydt der koopmanschap-
pen/ende alleen met het Goddelijck besigh zijn.

Maer niet ghelijck het Volck nu meest hare Ferien houdt / welcker sommi- 6
ghe/ die voor de wijste gehouden werden/ te nauwer noodt haer een uyr of twee
op de Goddelijcke daghen verleghen/ om de Misse of 't Sermoen te hooren/de
reste van den tijdt met ledigheydt/beuselen/schou-spelen ende gayle fabulen ver-
quistende (eerlijcke exercitien nochtans/die met Godvruchtigheydt ghemengt
zijn/ofte die om quaet te schouwen/ofte om sijn geest wat te vermaken/ geschie-
den / en verachte ick niet.) Anderen gaen nauwelijcx naer de Kerck/ ende soo't
by gheval gheschiedt datse in de Predicatie ofte kerckelijcke oeffeninghe zijn/
waerlijck sy schynen aldaer te wesen als een Paert ofte Muyl die geen verstant
en hebben / dewijlse al geeuwende alles hooren / sien/ ende seer weynigh ver-
staen. Alsoo gaetmen uyt de Kerck/ ende komtmen weder t'huys/of men gaet
naer

naer de Taverne (dat ick niet ergers en segghe) uyt het drincken volght dron-
kenschap/ de schandelijckste furie ende oorsake van alle quaet/ als uyt dewelc
soo veel hoererie/overspelen/dootslagen/twisten/kyvagien/blasphemien/faer
rooveryen/haten ende vyantschappen voort-spruyten. Dusdanige ongeschick
Menschen schynen soodanige Ferien meer tot verderf/ als tot voordeel te stre
ken/ ende 't waer haer beter gants niet te ferieren/ofte te ferieren van't quaed
ende onder-tusschen haren ghewoonlijcken ende gheoorlofden arbeydt / sond
schandael ende verachtinge van de Kerck/ waer te nemen/ ende de prickelen d
haer tot wellust ende quaet-doen verwecken / door swaren arbeydt ende liche
melijcke exercitie onder de voet tredende/ te beletten.

7 Maer hier van zy en passant genoech geseyt/op dat ick niet buyten mijn ker
nisse en gae.

8 In gelijckenisse van die Ferien werden somwylen private ende sekere Ferie
van den Prins ingestelt. Ende gelijcke Ferien zijn oock aengenomen in de ju
diciele Vierscharen/ ende werden Ferien (of Vacantien) ghenaemt/ om dat d
Magistraet op die dagen van handelingen / processen ende recht-seggen ferieer
ende vaceert / ten waer de grootste ende hooghnoodighste reden van meerde
Godvruchtigheyde/administratie van Justitie vereyschte.

9 Men moet dan ten desen regarde weten / dat de Ferien driederley zijn / als
solemnele/ repentine ende rustique. Solemnele Ferien / zijn Goddelijcke Fe
rien/ die met een solemnele maniere van de Kerck gecelebreert werden/ ende in
ghestelt zijn / c. Unico. de religi. & venera. sancto. l. 6. Omnes. & l. Finali. C. de
Ferijs. daer wy tot noch toe van gesproken hebben/welcke parthyen niet en mo-
gen renuncieren/ c. Finali ext. de ferijs. Ende de citatie van den Rechter in de-
se Ferien gedaen/ en is van geender waerden / noch 't proces voor den Richter
in Judicio ghedaen/noch de gewesen vonnissen. Deser Ferien zijn sommighe
generael/ namentlijck die de universele Kercke deur het geheele Christenrijck te
celebreren/heeft ingestelt. Welcke zijn alle Sondagen/Paesschen/Hemelvaert/
Pincxter/Kersmis drie Koningen/ ende eenige Heyligen/ de quibus videre licet
volumen Conciliorum, & distinct. 3. per totum. l. Omnes dies. C. eodem titulo. de
ferijs. Sommige heylige Ferien zijn particulier/ als van eenighe Heyligen die
alle Landtschappen particulierlijck ingestelt/ ende alle Steden by naer aenghe-
nomen hebben te heyligen/ ter eeren Gods / ende eenes sekeren peculieren Hey-
ligh/ als des Patroons van de Vooghdye / daer gheen seeckeren ofte universele
constitutie van en is.

10 Daer zijnder die te deser plaetse questie moveren / of het den Studenten en-
de Scholieren op deser Ferien gheoorloft zy te studeren / dewijl alsdan elck een
de Ferien aengeseyt zijn / die niemandt sonder noodt en mach violeren. Maer
tot debat van dese questie (om datse frivool/ ende niet oft weynigh tot de Vier-
schaer schijnt te behooren) seynde ick den Leser Ad D. Abbat. Panormita. c. 1.
extra, eod. titu. de ferijs, in verbo. Et hæc faciunt. Onder-tusschen nochtans
(om alhier mijn meyninge oock te uyten) soo ghevoele ick dat de Doctoren en
Scholieren op dese ferien oock mogen studeeren / want het de publijcke nuttig-
heydt concerneert / voornementlijck als sy daerom den Gods-dienst in die fe-
rien niet en versuymen/of die studien om gewin of gierigheyt capteren. Gevoe-
len met my Gloss. Ang. & Raph. Fulgo. in l. Omnes judices, & ibi ferè per omnes.
C. de ferijs & per Angel. & Alexan. in l. Penult. ff. eod. titu. de Ferijs, & Ray, in
proæmi, digestorum.

Maer dewijl ick hier van gewin ghesprokẽ hebbe / soo komt seer wel te pas 11
dese questie die waerdiger ghemoveert is : Of de Snaren-speelders / ende diergelijcke Speel-lieden de Ferien niet en violeren / die gemeynlijck op heylighe dagen haer personagie spelen / 't zy dan in de Kercken / op de Merckt / in Bruylosten / Huysen ofte andere t'samen-komste / niet om Religie / maer alleen om ghewin / ende de dertele gailheydt van anderen te voeden. Item / of die de heylighe daghen niet en violeren / die om ghewin op die heylighe dagen Commedien / Scherm-spelen ende dierghelijcke spelen op-stellen : Maer deser ende diergelijcker questien solutie / bevele ick den Lesers / om datse niet en schynen te behooren tot de civile practijcke.

De repentine Ferien / zijn Ferien die niet ingestelt zijn van de Kerck / maer 12
van den Keyser / Koningh / Prins / ofte Overste / om eenige onvoorsiene voorvallinge / ofte om eenige gemeene blyschap. By exempel / dat den Keyser / Koningh / Prins / een Kindt gheboren is / om sijn gheboort-dagh / of om dat hy een Wijf ghetrout heeft / of om dat hy yets braefs uyt-gherecht heeft / ende victorie op syne vyanden gehadt heeft / ofte om sijn krooninge.

Want den Prins alleen mach dusdanige generale ende repentine Ferien in- 13
stellen / ende en souden daerom / alsse van eenen die onder den Prins was / inghestelt wierden / geensints den naem van ferien / noch oock der selver effect meriteren / l. A nullo judice, & ibi Bald. & Paul. de cast. C. de feriis, & l. Sed & si §. Si feriæ. ff. ex quibus cau. majo. in integ. resti.

Dusdanige Ferien / voor soo veel die om God te loven van eenighe vergunde 14
weldaet ingestelt zijn / werden heyligh genaemt voor soo veel die regard hebben om de gemeene blyschap te vervullen / ende aller congratulatie met uyterlijcke teyckenen ende verscheyden apparaten te vercieren / werden die prophane ghenaemt. Werden autem repentine Ferien genaemt / om datse seker zijn / ende subytelijck ingevoert werden / ende dese en machmen oock in de Vierscharen niet renuncieren / l. Si feriatis, ff. de arbit. l. quos prohibet prætor. ff. de postul. l. Semper. §. conductores. ff. de jure municip. l. omnes prope fi. C. de feriis.

Rustique ferien zijn niet eygentlijck Ecclesiastique ferien / ofte dierghelijcke / 15
maer alleen aflatinghe van recht-spreecken (die men ghemeynlijck vacantien noemt) ende meest tot faveur van de Boeren vergunt werden / op datse soo veel te vryer ende veyliger haer koorn soude mogen invoeren. Dusdanige ferien ende vacantien zijn de vendanghe / den Aougst / ut l. Prima. ff. de feriis, & l. Omnes judices. §. Ruri tamen. C. eod. titu. welcken text van soodanigen inhoudt is.

Die nochtans op het veldt zijn / mogen vry ende vranck op de bouwinge der 16
Landen arbeyden / om dat het dickmael gheschiedt / dat op een anderen dagh 't koorn niet bequamer ghemaeyt / oft de wijngaert ghesnoeyt en soude konnen werden / op datmen door de occasie van een moment niet en verliese die commoditeyt die de Hemelsche voorsichtigheydt vergunt heeft / Abbas Panor. in c. licet tam extra de feriis num. 6. die een goede ghelijckenis stelt van den Haringh / ende int eynde doet hyder noch reden by: Want de noodt (die geen wet en heeft) werdt van de costuyme geexcipieert / c. Finali extra de feriis, quem videte. Hier soudemen een questie mogen moveren / welcke Panormit. op-haelt / in c. Conquestus, extra de feriis, Te weten / of de ferien van de vendange ende Aougst plaets hebben / ende looven alsser geen wijn ofte grennen gecolligeert en werden / num. 24. die aldaer distingueert.

Tot

17 Tot Panormit. ende tot de voorsz woorden van den voorsichtighen Keyr wil ick ghesonden hebben de sotte irreligieuselijck Religieusen/ ende al te hale Parochianen/ die ten tyde van den Aougst / op eenighe lichte ferien niet en w- len lyden dat hare arme Boerkens haer koorn in-halen / alhoewel dat het e- van een schoonen dagh is / ende datter vrees is / dat den reghen des ander daeghs 't koorn op 't veldt soude moghen houden / daer nochtans den voorsic- tigen Keyser/ om die oorsaeck/ gewilt heeft dat de Wetten souden swyghen / Rechten op-houden / ende de Justitie geintermitteert werden. Maer laten i Boeren die alsdan wercken / peremptorie voor recht roepen : Soose compa ren/ soo eyschen sy ongheregelde dingen van haer : Soose niet en comparere soo werden sy gecontumaceert/ daer dickmaels een excommunicatie op volgh Niet te min nochtans indien men de saeck nauwer in-siet/ soo sal die mind schynen de heylige dagen te violeren/ die op die heylighe daghen de dertelheyt sijns lichaems/ door swaren arbeydt temt / nat maeckt van 't sweet / ende do sobere kost ende een dronckxken water upt-blust/ als die op deselve heylige dage hem mettet lichaem een uyrken in de Kerck vertoont / daer hy kouwelijck de Gods-dienst aensiet/ ende niets van't gheen der gedaen werdt en verstaet/ end ondertusschen met het hert buyten is/ al is hy mettet lichaem in de Kercke/ en de begeeft hem een weynigh tijdts daer naer gheheel/ ende den geheelen dagh to ledigheydt/ spelen of droncken-drincken (dat ick niet ergers en segge) daer noch tans soodanige Parochianen veel minder op letten. Ja dat meer is/ ist dat ha re Boeren op deselve ferien met klooten/ dobbel-steenen/ ballen/ ende boogen om gewin spelen/ datse buyten de Gans trecken/ datse als een swerf byen de Tap- huysen verbullen/ datse sterck drincken / ende roepen en schreeuwen als onver- nuftighe Dieren/ soo zijnse of blindt/ of doof/ ja drincken liever selfs met haer/ ende sitten liever by haer en suppen / ende wonderlijcke ongheschicktheyden en bedryven. Dit is soodanigher Pastoren (de goede niet te naer ghesproocken) irreligieuse heylighe ydt. Daer en werdt niet bevolen dat wy op de heylighe daghen sullen ledigh zijn/ maer dat wy den Sabbath sullen heyligen / Exod. 20. Wy sien derhalven oock in den Godts-dienst dese verkeerde oordeelen der Menschen/ waer van ick een goedt Boeck soude konnen verbullen / in-gevalle ick hoopte dat het soo veel vruchts / als my arbeydts ende nijts souden baren. Maer ick kome weder tot de rustique ferien/ die oock ten regarde van de Rech- ters selfs verleent werden/ Te weten/ om dat oock de Raedts-heeren selfs/ of de Boersche Rechters/ te gelijck tijdt souden hebben om haer private saken te be- sorgen. Dese ferien dan mogen partyen renuncieren/ om datse tot haren faveur ingevoert zijn/ c. Finali extra de feriis.

18 Van de solemnele ferien autem/ ende die in-gebrocht zijn ter eeren ende dienst Godes / ende der Heylighen / en mach niemandt renuncieren / l. Omnes judices, cum ibi notatis C. de feriis, & l. 1. ff. eod. de feriis, & c. Finali, extra eod. tit. de fer. cum similibus.

19 Soo en machmen oock van de repentine ferien niet renuncieren : want also die niet tot faveur van partyen in-ghebracht en zijn/ soo en moghen partyen die oock niet renuncieren / l. Omnes dies prope finem C. de feriis, & tenet. d. Specu. eod. tit. § finali, post principium.

20 Maer van de rustique ofte publique Ferien / machmen (ghelijck wy nu ghesepdt hebben) wel renuncieren/ ende dat niet alleen uytdruckelijck / maer oock

oock stil-swygens/ l. 1. & l. Si feriatis. ff. de feriis, & c. Finali, in fine, & ibi Panor. num. 11. extra eod. titu.

Want de voorsz rustique ferien en zijn niet alleen voor de Boeren ingevoert/ maer oock voor allen anderen in 't generael. Item oock voor de Soldaten/ voor de Doctoren/ ende dierghelijcken / ut Panor. in d. c. Conquestus, num. 25. extra de feriis. 21

Vorders / in den Raedt van Mechelen hebben sy veel vacantien / die sy om den dienst Godes/ ende omme de memorie van eenigen tijdt te celebreren / hebben in-ghestelt / als zijnde de Vacantien van Palm-avondt / 's achter-noens tot 's Maendaeghs naer Quasi-modo. Item van Sincxen-avondt 's achter-noens tot 's Maendaeghs naer Sacraments. Item / van Kers-avondt naer noen / tot 's Maendaeghs naer Regum. Sy vyeren oock den Vasten-avondt/ ende den Asch-dagh. Celebreren oock met haer Vacantien de daghen van de vier Kerckelijcke Doctoren / Hieronymus/ Augustinus/ Ambrosius/ Gregorius. Item alle de Sondaghen/ ende de daghen der Heyligen die in den Almanach gheteeckent staen. Sy vyeren oock alle de Vigilien van 't gheheele Jaer / maer alleen naer noens. Sy ferieren oock / ende maken Vacantien tegen den toekomenden Aougst van den veerthienden Julij tot den veerthienden Augustij / ende om hare privee Negotien voor de Bamis-merckt vier daghen om haer van provisie tegen den Winter te voorsien. 22

Maer in den Raedt van Vlaenderen hebbense alle Saterdaghen Vacantie/ ende alle dagen van 't gheheele Jaer naer noens. Item alle Sondaghen ende heylige dagen indifferentelijck. Item van Palm-avont naer noene tot 's Maendaeghs naer Quasi-modo. Item van Sincxen-avondt tot Sacraments-dagh. Item van Kers-avondt tot naer drie Koningen. Sy hebben daer-en-boven hare groote Vacantie rustique/ van den veerthienden dagh in de Hoy-maendt/ tot den veerthienden dagh in Aougst. 23

In 't Parlement van Parijs hebben sy oock veel ende lange Vacantien/ daer wy hier van niet en sullen spreken. 24

Dat wy ghesevdt hebben / dat op de voorseyde Vacantien gheen recht ghesevdt en werdt / moetmen van 't ordinaris verstaen. Want in die Vacantien moetmen niet te min altijdts recht segghen ende doen in soodanighe saecken die haest hebben/ ghelijck als in goederen ofte dinghen die in perijckel van vergaen zijn/ in saken van injurien / in doodt-slagen die binnen den tyde van de Vacantien gedaen zijn. Item in saken van vreemde Koopluyden die terstont vertrecken willen. Item in dijckagien/ datse of niet en breken/ of gebroken zijnde terstont gherepareert werden. Item in alle saken die seker ende merckelijck perijckel voor haer brengen / 't welck terstont moet teghen-gestaen zijn. Vorders in saken van miserabile persoonen/ ende in sake die tot de ghemeene vrede ende rust strecken. Item in alle saken daer appellatie geen plaets en heeft. Item in alle saken daer in men procedeert simpliciter/ de plano, & sine figura, seu sine ulle judicii strepitu l. Solet. C. de feriis. 25

CAP.

CAP. CXX.

Van defensie ende litisconteſtatie.

't Begrijp.

1 Wat litiſconteſtatie is.
2 Wat litiſconteſtatie werckt.

3 Eer den Verweerder litiſconteſteert, mach hy excipieren
- Declinatoir.
- Dilatoir.
- Peremptoir.

4 Men moet de ordre van de exceptien obſerveren.
5 Die op des Aenleggers eyſch antwoordt, vervalt van ſijn exceptien.
6 Een Advocaet van een wel-ghefondeerden Verweerder en ſtelt geen exceptie voor.
7 Manier ende forme van litiſconteſteren.

8 Den Advocaet van den Verweerder moet letten of
- de eyſſchen over-een-komen.
- offer eenige duyſterheydt in is.
- offer eenige ambigniteyten in zijn.

9 't Ampt des Rechters in't litiſconteſteren.
10 Formulier van litiſconteſteren.

11 Tot litiſconteſtatie werdt vereyſcht
- Begeerte om te conteſteren.
  Ende
12
- Bequame woorden tot litiſconteſtatie.

13 Om te litiſconteſteren.
- Wat perſoonen het moghen doen, te weten:
  - den principael perſoon.
  - den Procureur.
  - den Vooght.
  - den Penſionaris.
  - den Patroon.
- Voor welcke perſoonen
  - den ordinaris Rechter.
    Ende:
  - Arbiter.
- Den tijdt wanneer, is
  - naer dat den eyſch overgelevert is.
    Ende:
  - eerder geſworen wert de calumnia.

14
15 Tot dilatoire exceptien werdt den Eedt de calumnia vereyſcht.
16 Litiſconteſtatie en is niet noodigh in korte proceſſen.
- Den Rechter niet wederleydt en werdt.
- De perſonele actie geperpetueert werdt.
- Preſcriptie breeckt.
- Dilatoire exceptie excludeert.

't Bevel

17 Effecten vande litiscontestatien zyn, dat
- 't Bevel vanden Procureur niet en mach weder-roepen werden.
- Den Procureur een ander mach substitueren.
- Die gedelegeert is van een ander als vanden Prins, de saecke een ander bevelen mach.
- Eedt ende preuve werden aengenomen.
- Den wech werdt ghesloten voor 't bedroch, ende partyen den Rechter onderworpen.

Erstelijck moetmen alhier weten wat Litiscontestatie is? Litisconte- 1
statie dan is een narratie ende verhael vande principale saecke voor den competenten Rechter/ met de antwoort daer op gevolcht/ c. unico, extra de litiscontestat. & c. Dudum secundo, extra de elect. & l. Rem non novam §. Patroni. in verbo, propositam, & contradictionem objectam.

Want alle litiscontestatie werckt dat / dat partyen den Rechter onderwor- 2
pen werden / ghelijck hier naer bewesen sal werden / ende dat partyen voor den Rechter affirmeren/ datse den een in't eysschen/ ende den ander in't verweeren/ een goede ende rechtveerdighe saecke sustineren/ende datse die willen vervolgen tot datse of triumpheren/ of succumberen. Hieromme isset dat gheene van partye naer de litiscontestatie van't proces mach resilieren. Is derhalven den Verweerder raedtsaem/ in-ghevalle hy sijn saecke niet en vertrout / dat hy niet verder in rechte en trede/ ende niet tot de litiscontestatie en kome/ maer veel liever daer van declinere / ende wettelijcke exceptien vande litiscontestatie eysche/ om hem selven ondertusschen ten vollen te beraden / ende met partyen (ist mogelijck) te transigeren/ ende over een te komen.

Want den Verweerder mach eer hy litiscontesteert/ dat is/ eer hy op de prin- 3
cipale saecke voor den competenten Rechter antwoordt/ proponeren/ allegeren/ ende sich behelpen met driederley soorten van exceptien / te weten / met exceptie declinatoir / delatoir / ende peremptoir / soo dat hy dese beurtelijck d'een naer d'ander mach eysschen.

Maer hy moet de selve proponeren ende eysschen naer de stijle/ ende oock elck 4
op haer ordre / ofte andersins soude hy de eene exceptie door de ander lichtelijck verliesen / ten ware hy die discretelijck ende voorsichtelijck proponeerde ende eyschte by protestatie. Want indien hy eerst de dilatoire proponeerde/ soo soude hy de declinatoire verliesen. Ende soo hy eerst de peremtoire proponeerde/ soo soude hyse beyde verliesen / de declinatoire ende de dilatoire.

Vorders soo den Verweerder gheen exceptie voor en stelde/ maer terstont op 5
den eysch vanden Aenlegger/ of kennende/ of onkennende aennam te antwoorden/ soo soude hy in sulcken ghevalle litiscontesteren/ ende alle de drie voorseyde specien van exceptien verliesen/ soo dat hy die niet en soude mogen gebruycken/ ten ware by protestatie/ gelijck wy hier vooren gheseydt hebben.

Vorders soo den Verweerder een voorsichtich Advocaet krijcht / die en sal 6
niet proponeren / noch sich behelpen met de voorseyde exceptien / maer sal terstont komen tot de litiscontestatie / ende antwoorden op den principalen eysch/ voornementlijck als hy seecker siet / dat sijn meester dien hy dient / wel in sijn saeck gefondeert is. De maniere autem om tot de litiscontestatie te komen / is gemeynlijck dese: Als den tijdt gekomen is om op den principalen eysch te ant-

 woorden/

woorden/ soo stelt den Rechter een termijn/ dat is/ stelt het eerste beginsel vt't
toe-komende proces / 't welck hy altijdt moet doen soo dickmaels als partyen/
die voor hem sullen pleyten/ compareren / tot dien eynde/ omme te weten ver
op men moet procederen.

8 Soo staet dan den Advocaet ofte Procureur vanden Eysscher op / ende l[e]
sijnen eysch/ daer hy den Verweerder eerst coppye af gegeven heeft / ende die ge-
lesen zijnde/ begeert hy vanden Rechter dat hy partyen doet antwoorden. Ma[er]
hier moet den Verweerder loos ende wys zijn / namentlijck dat hy neerstelijk
let/ of de coppye vanden eysch/ die hem ghegheven is / met het origineel van[den]
Aenlegghet accordeert / ende als hy sijn coppye wel geconfereert heeft / ende[n]
selve bevint te verschillen/ soo moet hy die terstont corrigeren / ende naer 't o-
gineel restitueren. Doch soo hy't vint te accorderen / soo moet den Advoca[et]
vanden Verweerder nochtans observeren / of de selve eenighe ambiguitey[t]
dubbelsinnigheydt/ ofte duysterheydt inhoudt/ ende eer hy antwoordt/ die du[y-]
sterheden ofte dubbelsinnigheden vanden Eysscher uytdruckelijcker laten ve-
klaren/ c.Finali, extra de libel. oblat.

9 Dit alles aldus wettelijcken ghedaen ende geexpedieert zijnde / soo seydt de[n]
Aenlegghet: Heer Rechter / ick versoeck ende begheere dat ghy den Verwee[r-]
der beveelt te litiscontesteren op mijn geexhibeerden eysch. Dan seyt den Rec[h-]
ter tot den Eysscher/ ende vraeght: Eyscht ghy soo als hier gelesen is/ ende gh[e-]
looft ghy dat ghy rechtelijck eyscht? Indien den Aenlegger alsdan affirmativ[e-]
lijck antwoort / soo beveelt den Rechter aenden Verweerder te litiscontesteren
Ende vraecht te ghelijck den Verweerder / of hy ghelooft dat waerachtich i[s]
't gheen inden eysch vanden Aenlegger ghenarreert ende geeyscht is. Daer de[n]
Verweerder alsdan affirmativelijck / of negativelijck op moet antwoorden
naer dat de saeck vereyscht / ende werdt eyndelijck gelitiscontesteert onder de[s-]
ende diergelijcke woorden:

10 Litiscontesterende en gheloove ick niet/ dat 't gheen inden eysch is gheseydt
waerachtich is / Ofte: Ick ontkenne ghehouden te wesen tot het ghene inde[n]
eysch vanden Aenlegger geeyscht werdt/ Ofte als hy seydt: Ick onken 't ghe
narreerde/ soo 't genarreert is (ofte soo't leydt) ende segghe dattet geeyschte nie
en moet vergunt ofte ghedaen werden / ende sal te gelijck soo protesteren soo hy
wil/ behoudens alle rechten ende defensien my competerende/ ende daer-en-bo-
vens behoudens 't beneficie van reconventie / De his videte D. Speculatorem
lib. secund. particula. 1. de lit. contesta.

11 Maer hier staet te noteren / dat tot alle litiscontestatien twee dingen voorna-
mentlijck vereyscht werden: Eerstelijck den sin ende wil om te litiscontesteren/
welcken wil uyt de woorden/ gestelt omme te litiscontesteren/ seeckerlijck gecol-
ligeert werdt/ namentlijck om dat de menschelijcke ooren soodanigen formulier
van litiscontesteren ghewoon zijnde / waerachtighe litiscontestatie presumeren/
brenghende namentlijck de uytdruckelijcke woorden mede / 't gene sy van buy-
ten luyden / ende (ghelijckmen generalijck seydt) de intentie en is niet om de
woorden/ maer de woorden om de intentie uyt te drucken/ c. Humanæ autes 22.
q. 5. Waeromme geschiedt/ dat soo yemandt opentlijck protesteert/ dat hy ant-
woordt met wil en meeninge van niet te litiscontesteren/ ende niet te min noch-
tans daer naer verder in sijne antwoordt voort gaet / ofte in sijn ghedane nar-
ratie / om die antwoordt ende narratie en werdt niet verstaen dat gelitiscont[e-]
steert.

eert is/ dewijl hy dat met uyt-druckelijcke woorden gheloochent heeft/ al-hoe-
el hy metter daedt anders bewesen heeft : want den Rechter acht sijn woor-
en/ ende sijn daden/ argu. l. Si mihi §.interdum, & l. Si ita sit asscriptum ff. de le-
a. 1. ende seeckerlijck de protestatie moet yets wercken/ c. Cum M. Ferrariensis,
 ibi glossa, in verbo. Sine præjudicio , extra de constitu. De quibus videre latius
peculatorem de titulo. De lit. contest. Ten tweeden werdender bequame ende
hevoechelijcke woorden vereyscht / door de welcke de litiscontestatie lichtelijck
an verstaen ende gepresumeert werden / c. Ista sufficiunt. per de c. Humanæ au-
es, extra, de sponsa. c. Tuæ.

De persoonen autem door welcken de litiscontestatie geschiet/ zijn de princi- 12
ale persoonen / indiense soodanighe zijn datse in Judicio mogen subsisteren/ te
eten: wettelijcke Procureurs vande principale persoonen / Tuteuren ende
Curateuren/ Pensionarisen ofte Aenleggers/ l. Rem non novam §. Patroni. C. de
udic. l. Procuratoribus C. de procur. & l. Neque ff. eodem titu. de procurato.

De persoonen autem voor welcke de litiscontestatie geschiedt/ zijn de ordina- 13
is Rechters / c. dudum 2. ibi per petitionem, jure , id est , coram judice , extra de
lect. & c. Unico. ibi in jure, ibi per petitionem in jure, extra de lit. contesta. Item
e arbitrare Rechters of Arbiters/ l. Prima ff. de except.

Ten laetsten/ den tijdt wanneer de litiscontestatie moet gheschieden / is naer 14
et over-geven vanden eysch / ende naer den tijdt ende dilay tot delibereren ge-
even/ c. Offeratur 3. q. 3. Ende daerom meynen sommige dat de litiscontestatie
an gheender weerden en is/ ten zy den eysch eerst overgegeven/ ofte door over-
en-stemmingh van partyen geremitteert is / 't welck men verstaen moet ten
yder contrarie costuyme is. Want in vele plaetsen en ist gheen manier datmen
ysch over-gheeft / ende nochtans ist van waerden 't gheen inden Jugemente
ghedaen werdt/ Teste D. Speculatore titu. præallegato.

Op alle dilatoire exceptien autem moetmen een Eedt de calumnia doen. Al- 15
waert nochtans sulcks / dat de litiscontestatie door negligentie achter-wech ge-
aten ware / soo soude niet te min 't proces van waerden zijn / l. Iusiurandum &
d pecunias §. Qui jusiurandum ff. de jurejuran. & c. Prudentiam §. Sexta in verbo,
ex confessione , extra de offic. delega. Wt welcke plaets ghenoech ghecolligeert
werdt / dat op exceptie tusschen partyen moet gelitiscontesteert werden / ende
Eedt gedaen de calumnia/ Videte glossam in de verbo , ex confessione.

Hier staet vorders te noteren dat in korte processen niet gelitiscontesteert en 16
werdt / ut patet per D. Speculatorem , titulo suprà citato. Maer hier mach ghe-
braecht werden / waerom in Rechte de voorseyde litiscontestatie ghebruyckt
werdt/ ende wat kracht ende effecten die heeft.

Seeckerlijck sy heeft seer veel effecten / namentlijck ten eersten : Datmen 17
naer de litiscontestatie vanden Rechter niet en mach declineren. Ten tweeden:
Dat door de selve alle personele actie geperpetueert werdt/ dat is/ datse maeckt
dat die actie veertich jaren duyrt / ende daer naer op de Erfghenamen komt/
l. Sæpè C. de præscript. 30. vel 40. annor. Maer dat en moetmen van actie van
dool ofte bedroch niet verstaen / want die en werdt door de litiscontestatie niet
geperpetueert/ l. Ultima C. de dolo. Ten derden / breecktse alle prescriptie/ c.
Potest 26. q. 3. alwaerse schoon gheschiedt voor een arbiter / l. penult. C. de re-
cept. arbit. Ten vierden en mach oock naer de litiscontestatie gheen exceptie
declinatoir geobjicieert werden/ c. Inter monasterium, extra de senten. & re judic.

Ten vijfden / naer de litiscontestatie en mach niet wederroepen werden 't bel[...] vanden Procureur/ ten zy om seeckere ende waerdige oorsaecken/ l. Post liter[...] & l. Sequenti ff. de procurat. Ten sesten/naer de litiscontestatie mogen den Pr[...] cureur ende Tuteur / als meesters van't proces / andere Procureurs in ha[...] plaets substitueren / l. Neque C. eodem. Ten sevenden mach oock naer de sel[...] litiscontestatie eenen gedelegeerden van anderen/ als vanden Prins eenen and[...] ren de saeck bevelen/ C. Cum Bartoldus, extra de senten. & re judica. Ten ach[...] sten/ naer de litiscontestatie werdt oock eenen Eedt gedaen/ ende de preuve aen[...] ghenomen / 't welck voor de litiscontestatie ordinaris niet en geschiedt / extra u[...] lite non contestata, per totum. Ten negenden werdt eyndtlijck door de litiscon[...] testatie den wech ghesloten voor veel quaets / ende den Verweerder werdt den[...] Rechter onderworpen/ ende den Aenlegger geobligeert.

CAP. CXXI.

Van Protestatien.

't Begrijp.

1 Wat protestatie is.

2 Protestatie is, of { Declaratoir. / Prohibitoir ofte inhibitoir. / Incitatoir. / Certificatoir. }

Protestatien zyn, of {
3 Die alleen den Protestant concerneren.
4 Die beyde den Protestant ende een ander concerneren.
5 Die contrarie de substantie vande saecke is. }

Exempel van protestatie contrarie de substantie {
6 Van Huwelijck.
7 Van Professie. }

8 Wien, wanneer, waer ende hoe men protestatie moet doen.

Protestatie {
9 Moet gheschieden, partye present ofte absent, als hy ghedaeght is.
10 Offe mach geschieden ten huyse vanden absenten.
11 En werckt niet verder als de voor-gesproocken woorden.
12 Is krachtich in't ghene hangt aen een vry ghemoet.
13 Is krachteloos alsse met fraude vermengt is. }

14 De kracht ende 't effect van protestatie is, datse 't recht bewaerdt tot in toekomenden tijdt.

15 Protestatie en bewaert geen ongeoorloft, noch onmogelijck recht.

16 Protestatie van fijn eysch te vermeerderen, te verminderen, ofte te verantwoorden, is krachteloos.

PRotestatie is een wil / met expres bespreck / van geheel te willen blyven 1
in sijn propoost/ niet tegenstaende anders of geseyt of gedaen wert. Ofte
protestatie en is niet anders als een uyt-druckelijck bespreck van een ge-
moet dat yets wil doen / c. Consulti, extra de regula, & transeun. ad reli-
gio. & l. Si duo. §. cum inquilinus. ff. uti possidet.

Protestatie is vierderley/ te weten declaratoir / die de innerlijcke wil met ex- 2
pres bespreck verklaert. De tweede protestatie is prohibitoir ofte inhibitoir/ by
de welcke yemant protesteert / dat yets niet en geschiede. De derde protestatie
is incitatoir/ te weten op dat yets geschiede. De vierde protestatie is certifica-
toir/ by welcke yemandt protesteert dat het soo is / of niet en is.

Protestatien konnen oock op een ander manier gedivideert werden: Want 3
daer zijn eenige protestatien die naecktelijck ende slechtelijck uyt de eenige ende
naeckte wille vanden Protestant selfs voort-komen / ende die geen anderen als
den Protestant selfs concerneren/ ghelijck of yemant seyde: Ick protestere/ dat
ick met al het ghene ick soude moghen doen of seggen / niemandt en dencke te
injurieren. Dusdanige protestatien zijn goedt/ ende dienstich tot voordeel ende
nut vanden protestant.

Daer zijn andere protestatien / beyde den protestant ende oock anderen con- 4
cernerende/ gelijck of yemandt seyde: Ick sal u dat segghen / maer met prote-
statie dat ghy't niemandt anders en sult openbaren / noch eenich mensch sult te
kennen geven.

Soodanige protestatien autem en opereren niets voor den Protestant/ ten zy 5
de anderen de selve toe-stemmen / ende datse antwoorden dat sy't niemandt en
sullen openbaren/ op peyne. De derde protestatien zijn/ als yemandt contrarie
de substantie vande saeck protesteert/ gelijck of yemandt seyde:

Ick trouwe u/ ofte neme u tot een Wijf/ met protestatie dat ick by u niet sla- 6
pen en wil: Maer die ende diergelijcke protestatien die tegen de substantie van
't vleeschelijck huwelijck zijn/ beletten het huwelijck / Card. in Cle. Eos. 5. q. de
regulari. & in 6. q. 28. distinct. c. Diaconi. & Ioan. And. in c. Finali. extra de con-
dit. apposit. ofte soo yemandt seyde: Ick neme dese ordre/ ofte dese professie van
Sinte Franciscus ofte diergelijcke aen/ onder protestatie dat ick niet te metten
wil gaen / noch van deur tot deur den broodt-sack dragen &c. Of soodanighen
protestatie inde professie den Protestant helpt ende verlicht / verklaert Card. in
de Cle. Eos 5. q. de regulari & in q. 6. 28. distinct. c. Diaconi. & Alexan. in de l.
Non solum. §. morte ff. de no. ope. nunciat. dien ghy om plaisier somwijlen daer
sult mogen sien.

Vorders wie dat moet/ of mach protesteren/ hoe/ met wat woorden/ waer/ 7
wanneer/ende wien men de protestatie moet doen: wat eyntlijck 't effect vande
protestatie zy / ende of de toe-stemminghe vanden gheprotesteerden vereyscht
wert/ ende veel andere dingen / sult ghy volkomelijck vinden Apud Bartol. in l.
Non solum §. morte, & per totam legem. ff. de ope. no. nuncia. per Bald. in l. Pacta
novissima per totum. C. de pact. & per doctores in c. Cumana, de elect. & in c. Cum
M. Ferrariensis, de constit. & omnino per Alexan. consi. 33. 2. parte.

Maer desen allen aengaende moetmen noteren: Eerstelijck/ dat alle behoor- 8
lijcke protestatie moet gheschieden in presentie van partyen / ofte in absentie
als hy door die protestatie soude konnen gheledeert zijn / maer moet nochtans
eerst ende alvooren gedachvaert zijn/ Io. Mo. in c. Generali, de regul. juris lib. 6.
&ibi

& ibi Ioan. And. in no. Bart. in de l. non solum. §. Morte, & ibi per Alex. 1. q. pri
cip. ver. his præmissis, de oper. no. nunciat. And. de Pisis, in l. Si quis in princi. ff.
lega. 3.

10 Maer hier werdt gevraeght: Of / als de protestatie niet en konde ghesch
den aende persoonen / het alsdan ghenoegh is datse ghescheidt aen sijn huys /
voor getuygen/ van welcke questie siet Bald. in l. 2. ff. de nau. fœn.

11 Ten tweeden staet te noteren / dat de protestatie niet verder en opereert a
de uyt-gesproocken woorden en luyden/ Bald. in l. At si quis §. Plærique, de reli
Ioan. And. in c. Causa. extra, de sent. & re judic. Inno. in c. Cum M. Ferrariensi
in 1. colum. in glossa sua, in ver. sive præjudicio, extra de constit. & Bartol. in d
§. Morte.

12 Ten derden moetmen noteren/ dat in't ghene hangt aen een vry ghemoet/ d
protestatie krachtich is ende veel te wege brengt/ Teste D. And. Barba. in addit
suis ad Bald. in c. Primò. Si de feu. vas. ab aliquo interpel. fuer. & de defen. eum
noluer. & alleg. l. 2. C. de repud. hære. Maer in't gene hangt aen een gemoet ge
nootsaeckt van't recht ofte de authoriteyt des Rechters/ en werckt de protesta-
tie niet/ ut in l. Cum aliquis C. de jure deliber. & l. Cum proponas. C. de hæred. in-
stit. & d. l. Prima, C. de repud. hære.

13 Ten vierden staet te noteren / dat 't bedroch den Protestant niet en patroci-
neert/ Teste D. Andr. Barbar. in addi. suis ad Bald. si de feu. vas. ab aliquo interpel.
fuer. & de defen. eum noluerit Cy. in l. 2. C. de repud. hæred.

14 Daer zijn autem veel effecten van protestatie/ welcker eerste dese is: Dat de
protestatie 't recht tot in toe-komenden tijden bewaert/ l. 4. §. Si in venditione ff.
Quibus mod. pig. vel hyp. solvi. per Bar. & Paul. de Cast. consil. 3. c. 5. vinci. In
causa quæ vertitur, unde & c. D. Francis. Mingon. in suis commentariis consuetudi-
num ducatus Andegavensis, des cas ou le vas. art. 199. num. 1. fol. 109. Guid. Pape.
q. 172. Maer hy verstaet dat/ als soodanighen toekomenden recht / naer rech-
ten vanden Protestant selfs geexerceert kan werden / dat is / als het soodanigh
is/ dat het inde macht vanden Protestant staet: Want indien soodanich toe-
komendt recht onmoghelijck is naer rechten te exerceren by den Protestant
selfs/ dat is/ indien het niet en staet inde macht vanden Protestant/ soo en soude
soodanigen protestatie van gheender waerden zijn/ noch toekomendt recht con-
serveren.

15 By exempel / het werdt seecker ende naer rechten ongeoorloft ofte onmoghe-
lijck gehouden/ dat een Monick yet eygens heeft / c. Cum monasterium, extra de
sta. monacho. Derhalven soo hem yemandt int Klooster begeeft/ met protesta-
tie dat hy yet eygens soude hebben/ werdt ghevraecht of soodanigen protestatie
van waerden is? Op welcke vrage geantwoort wordt neen / ut notatur in l. Per
servum §. 1. & ibi est bonus textus ad hoc ff. de usu. habita. l. Cum precario. ff. de
precar. Per Docto. in c. Cum M. Ferrariensis. extra, de constitu.

16 Van gelijcken / het is seecker dat naer rechten ongeoorloft ende onmogelijck
is/ dat naer de litiscontestatie vanden eysch/ yets daer by-gevoeght/ vermindert
ofte verandert werdt / Iuxta notata in l. Ædita. C. de æden. Soo derhalven ye-
mandt sijnen eysch over-leverde / onder protestatie dat het hem soude geoorloft
zijn/ by den selven eysch 't gheen hy wilde by te voegen / af te doen/ of te veran-
deren tot de sententie toe / seeckerlijck soodanigen protestatie en soude van geen-
der waerden zijn / ghelijck alsser staet ende genoteert werdt / in c. Inter dilectos,

tra de fid. instru. in glossa, dicunt quidam. Tot dese sententie te confirmeren/ siet 't gheen Bartolus noteert / in d.l. Ædita. C. de ædendo. De rest vande effecten van protestatie kont ghy sien by Speculatorem titulo, de Citatione, §. Iam de citatione, ver. literis, & Ioan. And. in Addit. in titulo, de instru. ædit. §. Videndum restat. ver. Quid si velis, in addi. Ego talis &c.

CAP. CXXII.

Van protestatien dienende inde Iugemente.

't Begrijp.

1 Protestatien in Iudiciis gheschieden somwijlen vanden { Aenlegger. / Verweerder. / Alle beyde. / Advocaten, of Procureurs van partyen. }

Protestatie {
2 Vanden Aenlegger geschiet int possessoir.
3 4 Vanden Verweerder geschiet { Als hy declineert vanden Rechter. Of: In salvatien van exceptien. }
5 6 Van alle beyden geschiet van schaden ende interesten.
7 Van Advocaten en Procureurs geschiet van injurieuse woorden en schriften. }

8 Protestatien { Moeten gheschieden voor de celebratie vande acte. / Moeten in alle acten vernieuwt zyn. }

Vraghen:

9 Of protestatien, met u verlof, behoudens u eere excuseren van injurien.

10 Of protestatie van een bysidt excuseert van hoerery.

IN't voorgaende Capittel hebben wy van protestatien in't generael gehandelt/ nu sullen wy van die in't particulier spreecken/ welcke men ghewoon is te gebruycken in Judicijs.

De protestatien geschieden dan in Judicijs/ somwijlen vanden Aenleg- 1 gher/ somwijlen vanden Verweerder/ somwijlen van beyden/ te weten/ vanden Aenleggher ende vanden Verweerder/ ofte oock somwijlen van hare Procureurs ofte Advocaten.

Den Aenleggher autem protesteert ghemeynlijck in materien possessoir/ na- 2 mentlijck als hy te vooren seydt/ dat alle het ghene dat hy sal seggen ofte allegeren tot het petitoir / dat hy verstaet dat 't selve niet en sal dienen als tot het possessoir.

Den Verweerder autem protesteert voor den Rechter / als hy van hem wil- 3 lende declineren/ seydt ende bespreeckt/ dat hy door sijne presentie en comparitie/ niet geprejudicieert en wil zijn in sijn declinatoir / ende soodanighen protestatie

 teghen

teghen den Rechter eximeert den Protestant uyt sijne Jurisdictie/ l. unica, &
Bartol. C. Si quacunque prædit. potesta.

4 Van ghelijcken eximeert hem den Verweerder oock vanden Rechter/ of
veert sijne verkeerde exceptien/ als hy voor den Rechter protesteert/ dat hy di
sijne verkeerde/ ofte verkeerdelijck ende met onbehoorlijcke ordre/ geallegeer
ende niet voor-gestelde exceptien/ niet en wil noch en soeckt/ dat hem ofte sij
saeck geprejudicieert werde/ oft als den Verweerder protesteert/ dat door 't ge
hy verklaert/ antwoordt of uyt-druckt/ niet en verstaet/ noch en wil litiscon
steren.

5 Den Aenlegger autem ende Verweerder mogen beyde in Judicijs protest
ren/ als het de saecke alsoo vereyscht/ ofte als het ten propooste/ of tot de saeck
dient.

6 De Procureurs ofte Advocaten protesteren/ als sy selfs yets willen segghe
of schrijven/ ofte doen 't gheen injurie smaeckt/ ofte als het openbaerlijck inju
rieus is 't gheen sy segghen of schrijven/ ende nochtans protesteren dat sy doo
haer woorden of schriften niet voor en hebben yemandt injurie te willen aen
doen/ of met smaet bekladden/ maer dat sy door soodanige woorden en schrifte
niet anders en soecken/ als dat sy poogen haers Meesters recht te defendere
en voor te staen.

7 Maer hier staet te letten/ dat alle de voorseyde protestatien moeten ghesch
den eer dat de acte/ of acten gecelebreert zijn daer op men de protestatie doet/ l. S.
pecuniam §. Item si quis ff. de condict. caus. dat. caus. non secut. want naer dat d
acte gecelebreert is/ soude de protestatie t'eenemael van onwaerde zyn. Want
gheen protestatie en werdt achterwaert getrocken/ noch en siet niet op 't gheen
voorby is/ maer alleen op 't toekomende/ ende de acten die volgen/ l. Finali, & ibi
Bald. num. 2. C. de negot. gest. De kracht autem ende 't effect vande protestatie
is/ dat yemandts recht in 't toe-komende geconserveert ende bewaert werdt/
ende niet in voorgaende dat voorby is/ gelijck wy hier vooren geseyt hebben in 't
Capittel van Protestatien.

8 Ten tweeden/ moetmen noteren/ dat het in alle de volgende acten die inden
Jugemente gheschieden/ nut ende goedt is de selve protestatie te vernieuwen
ende te repeteren/ andersints en soudese niets wercken/ voornamentlijck die
protestatie/ by de welcke yemandt protesteert dat hy den Rechter niet en agnos-
ceert: want die moet in alle volgende judiciele acten vernieuwt zijn/ Teste Bal-
do, in l. Pacta novissima, in 3. colum. num. 8. in fine, ver. Item in judiciis C. de pact.
& notant Archidia. in c. Diaco. 28. distinct. & adde quod notatur per eundem in c.
Diaconus, & in c. Quod interrogasti 27. distinct. & per Ioan. Mo. & Io. And. in c.
Generali, de reg. jur. lib. 6. Maer hier komen twee questien voor die te deser tijt
niet ongemeen noch onnut en zijn/ waer van de eerste is?

9 Of dusdanighe gemeene protestatien/ die doorgaens soo by woorden als by
geschriften ghedaen werden: Behoudens u eere/ met u verlof/ behoudens u eer-
biedigheyt/ zy verre van my alle suspicie van smaet: Ick en begheere niet dat
ghy u laet voorstaen dat ick het segge met meeninghe omme te injurieren ende
diergelijcken: welcke soose wel overwogen werden/ soo sluytense in sich eene in-
nerlijcke injurie/ ende werden 't woordt (ghy liecht het) gelijck geacht/ ende hoe
welse de injurie schijnen te verbidden/ soo bekladden syse nochtans met injurie:
Hier werdt dan van gevraecht/ Of sodanige forme van protestatie/ gelijck/ soo

nde eysschen als inde exceptien gestelt werden / yemandt excuseren ende releve-
en van actie van injurie / De hac quæstione vide D. Bartolomeum Soci, in suis
onsiliis, consilio 118. incipiente. Visis, versi. ad ulti. respondetur, in 1. parte, daer
y affirmativelijck ende negativelijck antwoordt / te weten dat yemandt door
e selve van injurie gehouden is / ende niet ghehouden is / Vide etiam Bartol. in
ulgata l. Si non convitii C. de injur. D. Speculator. nochtans stelt hier onder an-
ere een distinctie ende exceptie / Titu. de advocat. §. 4. incip. Iam nunc videndum
t, numeris 3. & 4. in ver. Hoc tamen. daer hy seyt / dat ten zy't voort-ghebracht
eerdt met protestatie / ende dat hy't niet en seyt met wil van te injurieren / maer
lleen om sijn recht te bewaren / soo moetmen alle de voorseyde voor-woechselt-
ens voor injurieus houden. Maer indien hy protesteert dat hy't alleen om sijn
echts wille seyt / welck recht bewaren niet injurieus en kan genoemt werden /
oo excuseert oock wel te recht soodanigen protestatie ende werckt veel / c. Lotha-
ius 31. q. 2. c. Salvo 9. q. 3. c. Quia diligentia, & c. Cumana, extra de elect. c. Cum
lim, extra de censibus & c. Finali, extra de appellat. Vide etiam Oldradum, de in-
riis, in suis consiliis, consilio 53.

De andere questie is: Of de protestatie / by de welcke yemant protesteert dat 10
y voor heeft Tittiam voor sijn by-sidt te houden / excuseert van hoererye: ende
aet te antwoorden / dat indiender soodanigen protestatie wettelijck voor-ghe-
aen is / dat de selve dan van hoererye excuseert. Want sooder die protestatie
iet voor en ginck / soo soude het een ongeoorloofde by-sittinge zyn / ende hoere-
ye ghenaemt werden. Maer dit houdt alleen stadt in civile Vierschaer / ende
iet in Vierschaer vande conscientie daer soodanighen protestatie belacchelijck
oude zijn / de Forensi autem excusatione vide Bald. in l. Eam quam 11. colum. ver.
& nota quod licitus, num. 55. ad medium C. de fidei com. daer hy dierghelijcken
eydt: Dat de by-sittinge tusschen twee vrye persoonen wel voor geoorloft ghe-
ouden werdt / maer nochtans moeter 't woordt vanden Protestant tusschen
omen / met 't welck hy protesteert dat hy haer houdt voor sijn Concubine / dat
hy dat doet / ende dat hyse daerom t'huys houdt / om hem van hoererye / over-
spel ende wilt loopen / te mogen matigen ende wachten / gelijck veel Studenten
op de Universiteyten ende veel Wtlandtsche natien gemeynlijck doen / om meer
quaedts te schuwen. Want sooder de voorseyde protestatie niet tusschen en
quam / of soo niet andersins en bleeck van haer onderlinghe over-een-stemmin-
ghe van by-slapen / of by een jonghe Dochter / of by een Weduwe / soo soudense
hoererye bedrijven / ut in Autentico de triente & semis. §. Consideremus, in fine.
Et l. Si quis viduam, secundum Ol. ff. de quæstionibus.

CAP. CXXIII.

Van vanden Rechter te declineren.

't Begrijp.

1 Wat het is vanden Rechter declineren.

Declinatie schiet

2 Vande sijde vanden Verweerder, als hy seydt
- Dat hy onder de Iurisdictie vanden rechter niet en staet.
- Dat hy Klerck is.
- Soldaet, Edel, 't Leger dienende.
- Den Krygh volghende.
- Student van een Universiteyt.

3 Vande sijde vanden Rechter, als den Verweerder seyt
- Dat den Rechter 's Verweerders vyandt is.
- Den Eysscher in bloede nae bestaet.
- Dat den Rechter een doodtslager is.
- Dat hy suspect is van goedt recht te wysen.
- Dat den Rechter infaem is.

4 Exceptien van declineren moetmen niet met woorden, maer metter daedt goet vinden.

DEclinatie is een weygeringe te compareren voor den dagenden Rech- 1
ter/ ende gheschiedt op twee manieren / eerstelijck vande zijde vanden
Verweerder die declineren wil.
By exempel / als yemandt seydt dat hy onder diens Rechters Ju- 2
risdictie niet en staet / om dat hy of Klerck is / of Huysghenoot vanden Prince/
of Edel/ of Soldaet/of Ridder/ of de wapenen hanterende / of dat hy Scholier
is / studerende op eenige gepriviligieerde Universiteyt / ofte diergelijcke sorten
van oorsaecken van declinatie allegeert.
Ten tweeden/ pretendeert men oock declinatie vande zijde des Rechters / te 3
weten als yemant vanden dagenden Rechten wil declineren/ en dat dien Rech-
ter den Verweerder doodt-vyandt is/ ende suspect van billichlijck te vonnissen/
dat hy een quaet-doender is/ een doodtslager/ infaem / ofte diergelijcke quaedt
begaen heeft / om het welck den Verweerder vreest hem de kennisse van sijn
saecke te bevelen / ende veel liever heeft sijn saeck voor eenen anderen billickeren
Rechter te brengen.
Maer ten is niet genoech dat yemandt dusdanige voorseyde declinatoire ex- 4
ceptien alleen met woorden pretendeert ende allegeert/ maer hy moet de oorsaec-
ken daer van terstont bewijsen/ ende dat voor de litiscontestatie/ l. Ita demum, &
ibi Barto. C. de procurat. & l. Finali. C. de except. cum similibus.

CAP.

CAP. CXXIV.

Van Renvoy te eysschen.

't Begrijp.

1 Renvoy { Wat het is?
Wiese moet eysschen.
Om wat oorsaeck mense moet eysschen.

2 Renvoy { In materie van schuldt, komt altijdt den ordinaris Rechter toe.
3 Werdt den ordinaren gegeven, als partyen niet eerst voor hem gh daghvaert en is gheweest.
4 In materie van woecker werdtse bewaert voor den eersten Rechter.
5 In materie van compromis gheschiedtse voor Arbiters.
6 Wanneer verscheyde Rechters eysschen gheschiedtse daer partye sic te recht stelt.

7 Die van sijnen Rechter declineert, moet met contumacie ende inde kosten ge straft werden.

8 Renvoy, of Revocatie { Van personele actien en is niet ghebruyckelijck door hee Vlaenderen, als inden Provincialen Raedt van Vlaenderen.
9 Reele, werdt versocht vanden Rechter onder welcken den grondt gelegen is.
10 En werdt den weerlijcken niet gegeven die haer personelijck alle Rechters onderworpen hebben.
11 Offe beledt werdt door generale obligatie.
12 En competeert den Klercken niet die haer Vierschare niet renuncieren en mogen.

13 Een ongeoorlofden Eedt en hoeft men geensins te houden.

14 't Recht is ingevoert tot faveur { Van eenighe particuliere, ende dat machmen renuncieren.
15 Om 't ghemeene besten, en dat en machmen niet renuncieren.

16 Klercken moeten den weerlijcken Rechter gehoorsamen { In materie possessoir.
17 In materie van leenen.
18 In materie van huyr.
19 In materie van sauve-garde.
20 In materie van Stadts-rechten.
21 In materie van 's Princen Placcaten.
22 Als 't Proces begonnen is voor 't Klerckschap.

23 Men moet het proces revoceren tot de plaets vande eerste instellinge.

24 Renvoy,

24 Renvoy, of Revocatie en werdt niet ghegundt
- Dien die
  - Staen onder de Kamer van Vlaenderen.
25 - Gedaeght werden voor den Raedt van Vlaenderen.
- De Officiers vanden Prins in haer officie sondigende.
26 - In gheprivilegieerde saecken, welck zyn
  - Crimen læsæ Majestatis.
  - Radebrake.
  - Port van verbode wapenen.
  - Ongeoorlofde vergaderinge.
  - Belweeringhe.
  - Sauvegarde.
  - Faict op faict.
  - Faict op Officiers officierende.
  - Misdaden van Officiers in haer officie.
  - Ghevanckenis braecke.
    Dus verre ghequalificeerde crimen.
  - Interinementen van remissien.
  - Privilegien, interpretatie van gratien.
  - Protectie van Kerckelijcke lieden.
  - Cas van nieuwigheydt.
  - Saecken van Munte.
  - Amortissement van 's Kercks goeden.
  - Condemnatie van't Hof vanden Prins.

Remissie ofte Revocatie en wert niet vergunt in manieren van
27 Domeynen ende ordonnantien vanden Prins.
28 Garandt, ten zy yemandt te vooren garandt belooft ofte geweygert heeft.
29 Noch niet bekende of gelochende cedulle, of t'eenemael geloochende.
30 Weduwen, specialijck die Edel zyn, selfs niet voor den Paus.
31 Voor suspecte Rechters, of die Iustitie weygeren.
32 Leenen als den Leen-man exceptie geweygert werdt.
33 Naer litispendentie, ende dat de saecke hangt.
34 Oorlogh, naer dat den Oorloch geeyndicht is.
35 Mesusen die gecommitteert zyn in presentie vanden Rechter.
36 Maintenue of complaincte.
37 Mandaten den Raet van Gent, of Mechelẽ gecommitteert.
38 Van requeste civile die den Prins addresseert aen sijnen Raedt.

39 Die ghedaghvaert is om yemandt te verseeckeren, werdt renvoy ghegheven ter plaetse daer hy hem te recht stelde, ende de verseeckertheydt werdt ondertusschen by't Hof gedecerneert.
40 Hoe hy moet ghestraft werden die de verseeckertheydt van't Hof violeert.
41 Een Klerck die verseeckertheyt weygert, werdt daer by't Hof gecondemneert.
42 Een Rechter die ghestadich inde saecke voort vaert, hoe-wel partye renvoy versoeckt, moet men bedwingen door provisie vanden Prins.

Renvoy

1 RENvoy moetmen hier passive nemen / namentlijck by welck de sake vanden eenen Rechter tot den anderen gerenvoyeert ofte gerevoceert werdt / waerom men't oock Revocatie noemen mach. Dit renvoy werdt somwijlen versocht van partyen / somwijlen vanden Recht/ ende dat of uyt de natuyre vander saecke / of uyt privilegie vander Vierscha/ of uyt privilegie vanden Rechter/ of van partyen / ghelijck uyt het volgende blijcken.

2 In materie dan van schulden heeft renvoy altijdt plaets byden ordinair Rechter : want 'schulden en moghen niemandt de ordinaris Jurisdictie benemen/ ghelijck oock niet de sauvegarden selfs. Indien nochtans yemant eenig belet / beswaernis ofte injurie aendede eenen die van't Hof gheroepen ofte ghedaeght was/om aldaer in Judicio te compareren/soo soude het Hof de kennis van dat beledt / beswaernis ofte injurie behouden / niet anders als 't gheen h selve Hof weet tegen sauvegarden gedaen te zijn.

3 Ist dat yemandt eenen anderen gerechtelijck dachvaert voor't Hof / Raedt ofte Provinciale Kamer van Vlaenderen/ dien hy/ overgheslagen hebbende d behoorlijcke ordre / niet eerst gedaghvaert en heeft voor sijnen ordinaris Rechter / soo werdt de saecke by't Hof gherenvoyeert voor den ordinaris Rechter Want dat Hof en beneemt niemandt sijn eerste kennisse / ende sijn recht / als i geprivilegieerde saecken/ een weynich hier vooren verhaelt.

4 In materie van woecker reserveert ende behoudt dien Rechter / die de eerst kennisse van't woecker ghekreghen heeft / voor hem oock de eerste justitie ende renvoy/ om dat in die saecke preventie plaets heeft / gelijck sy oock plaets heef in alle andere saken/ die wy alle houden Mixti fori te zijn.

5 Als autem partyen onder scheptsluyden gecompromitteert hebben/ ende als van dat compromis / of by instrument / of ander autentijck schriftuyr ende ce dulle blijckt/ soo werdt de saecke gerenvoyeert aende arbiters. Want die onderwerpingh van partyen onder arbiters/bevrijdt partyen van alle Jurisdictie.

6 Maer alsser meer Rechters zijn die elcks renvoy eysschen / ende segghen dat haer de kennisse vande saecke toe-komt / ende dat om verschepden oorsaecken/ alsdan werdt de saecke / naer eeniger opinie / gerenvoyeert ter plaetse daer partyen goedt vindt/ende toestemt dat hy wil te recht staen.

7 Men moet oock dat in't voorby gaen noteren / datmen dien die declineert vande Jurisdictie van eenen competenten Rechter / moet straffen als contumax/ ende condemneren inde kosten.

8 Voor gheen Vierscharen / of Magistraten van Vlaenderen (den grooten Raedt alleen uyt-genomen) is dit renvoy ofte revocatie van andere Rechters ghebruyckelijck / voornementlijck in personele actien / ten ware de Magistraet selfs soodanighen renvoy om seeckere oorsaecken versochte / ende begheerde dat de kennisse vande saecke voor haer soude bewaert werden / ten ware oock dat den ghedaeghden die kennisse approbeerde / voor goedt hieldt / ende toegstemde aldaer te recht te staen. Maer die costuyme schijnt uyt Vranckrijck ghekomen te zijn. Want daer en verkrijcht niemandt / die eenige Jurisdictie onderworpen is / in't Hoff vanden Prins 't versochte renvoy/ ten zy eerst ende alvooren sijnen Rechter ende Magistraet (daer hy onder staet) sich den Koningh selfs presenteert / ende met hem 't selve renvoy vanden Koningh eyscht ende verkrijcht.

Maer

Maer in reele actien versoeckt men 't renvoy van sijnen Rechter/onder wien/ 9
of onder welckers Jurisdictie den grondt ofte de saeck gelegen is / niet tegenstaende dat den grondenaer 't selve renvoy desavoyeerde / ende niet voor goedt en ateldt/ende socht af te keeren ende te beletten.

Hadde een Leecke sich personelijck verbonden te recht te staen voor alle Ju- 10
stitien / ende voor alle Vierscharen / Rechten / of Rechteren / soo en soude dien Leeck vande voorseyde Rechters geensins declineren / of renvoy eysschen moghen : want omme de voorseyde voorgaende obligatie / hebben sy haer selfs berooft ende ontbloodt van alle privilegie van declinatie of renvoy te eysschen/ jae van alle haer recht ende privilegie/'t welck elck een uyt hem selven (als hy wil) toe-ghelaten werdt ende plaets grijpt / al-hoe-wel soodanighen privilegie voor hem inghevoert waer/ l. Si quis in conscribendo C. de pact. juncta ibi glos. in verb. Dignitatis,& l. Si quis in conscribendo C. de Episc. & cler. & l. Si judex ff. de mino. 25. an. (soo eenighe seggen.)

Maer daer zijn anderen die contrarie sustineren/ segghende dat soodanighen 11
generalen verbandt niet krachtich en is om yemandt te binden/ ende te trecken van't recht van sijnen ordinaris Rechter / ofte dat yemandt sich soo kan obligeren / dat hy sijnen ordinaris Rechter de eerste ende behoorlijcke kennisse door soodanigen generalen obligatie benemen / ofte hem van die kennisse ontblooten mach.

Ende dit zy vande Leecken ghesepdt. Want de Klercken en mogen geensins 12
renuncieren Privilegio sui fori, noch oock haer selven onder een weerlijcken Rechter stellen / alwaert oock by Eede ende toe-stemminge van partyen / Iuxta vulgatum c. Si diligenti. §. Finali, extra de for. competen. welck §. aldus seydt. 't Blijckt opentlijck ('t spreeckt vande Klercken) dat niet alleen de onwillighe/ maer oock de willige niet verdragen en mogen datse sich stellen onder weerlijck recht/ dewijl dat beneficie niet personeel en is/ 't welck men mach renuncieren/ maer dattet veel eer 't gheheele Kerckelijcke collegie publijckelijck is geindulgeert / 't welck door verdraginghe van particulieren niet en kan gederogeert werden. Noch en mach den Eedt niet behoorlijck houden die teghen de Canonijcke statuyten door ongeoorlofde verdraginge ingestelt werdt.

Tot bevestinge machmen hier by doen 't geen onder anderen Glossa seydt/ 13
in d.c. Si diligenti, in verbo. Pacto privatorum, ibi.

Maer op dese contrarieteyt schijnt dat te segghen valt / datmen dat recht dat 14
in faveur van eenighe particuliere menschen/ ende alleen tot haer nut ende profijt ingevoert is/ mach renuncieren.

Maer indiender eenich recht ingheboert was / tot faveur van eenigen / niet 15
nochtans tot ghemack van d'een of d'ander/ of oock van veel/maer om het gemeene profijt van haer allen/ ende tot haet van anderen dieder teghen zijn / alsdan en mach niemandt soodanigen recht renuncieren. Ende soodanigen recht ist daer wy jegenwoordich mentie van maecken ende van spreecken / in d. c. Si diligenti §. Manifestè patet. 't welck ingevoert is/ niet soo veel tot faveur vande Klercken/ als in haet vande weerlijcke. Want de weerlijcken schijnen altijt op de Klercken (ghelijck nu de manieren zijn) verstoort te zijn / ut in c. laicos, & c. laici 2.q.7. & tale est illud, in c. Si quis suadente 17.q.4. quia ei renunciare non potest c. Contingit, extra, de sentent. ex communica. Komt oock met het voorgaende over een / Autentica. Statuimus C. de episco. & cleri. desumpta ex nova constitutione

tutione Frederici Imperatoris, de sta. & consue. §. Item statuimus ut nullus, co[illegible]
Consti. finali, & in Autentico, de sanct. episc. §. yconomos. col. 9.

16 Maer al-hoe-wel ick hier ghesepdt hebbe/ dat de Klercken onder geen ver-
lijcke Rechters en moeten staen / om datse nu (hoe-wel niet inde eerste Re[illegible])
tot een andere Vierschaer ende Rechter behooren. Daer zijn nochtans ee[illegible]
saecken ende gheballen in welcke de Klercken onder den weerlijcken Rec[illegible]
staen/ ende in welcke sp voor den weerlijcken Rechter moeten antwoorden/ [illegible]
geensins en mogen declineren/ te weten:

17 Eerstelijck in materien possessoir / die niet de persoonen vande Klerck[illegible]
maer alleen hare goederen concerneren.

18 Item in materie van Leen.

19 Item in materie van hupr/naer den stijl van Vranckrijck.

20 De Klercken moeten oock antwoorden voor haren Prince / ofte sijn
Raedt / van ghemeene vrede-braecke/ van saube-garde/ ofte verseeckerhepd[illegible]
braecke. Item van Port d'armes / ende andere dierghelijcke geprivilegiee[illegible]
saecken.

21 Van ghelijcken moeten oock de Klercken antwoorden op Stadts rechte[illegible]
op infractien van ordonnantien die den Prins maeckt om sijn weerlijcke J[illegible]
risdictie te onderhouden/ ghelijck of hp bp publijck Edict gestatueert ende u[illegible]
ghekondicht had / dat niemandt sijne ondersaten ter eerster instantie soude [illegible]
trecken/ ofte in Rechte roepen bupten haer Vaderlandt/ gebiedt ofte provinc[illegible]
ofte dat niemandt provisien van't Hof van Romen in sijn landt ende provinc[illegible]
ter executie en soude stellen / eer ende alvooren hp daer toe had sijne brieven va[illegible]
placet/ ofte diergelijcke.

22 Maer waert dat een proces begonnen waer teghen eenen Leecke / ende d[illegible]
dien Leecke (gheduprende 't proces) Priester werde / dien Priester en soude [illegible]
dat proces niet mogen den Rechter ofte Vierschaer declineren/ maer dat proce[illegible]
soude altijdt sijnen voort-ganck hebben/ ende volepnt zijn daer't begonnen was
Iuxta tritam ac brevem legem ubi acceptum ff. de judic. daer de Rechts-geleerde[illegible]
Marcellus sepdt/ daer het proces eens begonnen is / daer moet het oock epndi[illegible]
ghen/ Et facit textus in l. neganda. C. de his qui accusa. non possunt, quæ lex cano[illegible]
sita est, in c. Neganda, secunda 3. q. 11.

23 Insghelijcks waert dat een proces begonnen ware voor Schepenen van
Gent / of van Brugge / ende den Aenlegger 't selve proces aldaer niet en wilde
verbolgen/ maer liever laten varen / ende voor een anderen Rechter betrecken/
daer hp het van nieuws sochte in te stellen / soo soude de eerste Schepenen met
recht renvop mogen epsschen/ dat is/ soude met goede reden dat tweede ende on-
behoorlijcke proces wederom bp renvop tot haer trecken/ ende reboceren/ omme
van dat begonnen proces ter definitibe toe te volkennen / om dattet voor haer
begonnen was gheweest / gelijck ick een wepnich te vooren gesept hebbe.

24 Ick hebbe in't beginsel van dit Capittel ghesepdt vande andere Hoven / als
vanden grooten Raedt die dit voorsepde renvop niet toe en komt / want die de
Kamer van Vlaenderen subject zijn / ende te dier kamere persoonelijck gedaegt
werden/ die en mogen niet declineren / noch voor de wet daer sp Burghers zijn
renvop epsschen/ ten ware in saecken van successie/ of sterf-hupsen/ ofte in saec-
ken van administratie van vooghdpe van die gene die Borgers zijn/ of in dier-
gelijcke saecken.

Van Officiers van Princen die ghedaeght zyn in materie van excesse ofte 25
buse van haer officie / en doet noch en verleent 't Hof van Gent geen renvoy.
Van ghelijcken oock en verleent 't selve Hof gheen renvoy in geprivilegieer- 26
e saecken/ daer den Prince selfs/ ofte sijnen Raedt/ of ordinarie/ of by preventie
ennisse af neemt. Ende men verstaet / dat geprivilegieerde saken zijn enorme
equalificeerde crimen/ ende die den Prins alleen voor hem reserveert/ als cri-
ne van læsæ Majesté , soo Goddelijcke als weerlijcke/ crime van heresie/ crime
an sauve-garde ende heerlijcke vrede-braecke/ port van verbode wapenen/ on-
eoorlofde vergaderingen/ besweeringe / over-een-kominge van yemant doodt
slaen/ fait boven fait / gewelt aen Officiers ghedaen die met haer officie be-
ch zijn/ Item geweldt ofte injurie op Wet-houders ende Justiciers/ strecken-
e tot versmaetheydt ende kleynachtinghe vande Justitie : Item excessen van
Officiers / excessen van wetten : Daer-en-boven alle ghevanckenis-braecke/
fte Attentaten om de selve te breecken : Daer beneffens alle interinementen
an brieven van remissie / jae oock alle andere brieven van gratie / ofte inter-
retatie van privilegien : Item protectie van Kercken / of Kerckelijcke lieden:
Item cas van nieuwigheydt / ende ordinantie van Munte / amortissemente
an Kerckelijcke goederen : Condemnatie gedaen by 's Princen Hove/ alwaer
e contracten gepasseert zyn. Eyndtlijck alle crimen teghen de ordinaris do-
neynen vanden Prins: Item daer-en-boven alle crimen tegen 's Princen sub-
entien ofte schulden/ of in't bederven/ vervalschen of schroopen van sijn Munt/
nde diergelijcke crimen die den Prins/ of voor hem/ of voor sijnen Raedt reser-
eert ende behoudt.
Eenen die gedaegt is in materie van guarant/ en mach vanden Rechter niet 27
eclineren noch renvoy eysschen / maer hy moet terstondt met opene woorden
eggen of hy guaranderen wilt ofte niet / dan of hy hem wilt laten contumace-
en/ alwaer hy oock Klerck/ of Burger / of andersints geprivilegieert.
Men dede voortijdts in Vlaenderen gheen recht op renvoy van processen in 28
naterie van kennen ofte ontkennen sijne cedulle of handt-schrift / voor ende al
er de cedulle bekent ofte ontkent was. Ende wast dat den gedaeghde sijn ce-
ulle ofte handt-schrift alsdan bekende / behoudens sijne exceptien / soo wierdt
e saecke tot eenen anderen Rechter gerenvoyeert / omme aldaer sijne exceptien
e allegeren / ende te proponeren. Maer waert dat hy sijn handtschrift ontken-
e / soo bleef de saecke in dat Hof / want men verstont dat hy met het loochenen
helitiscontesteert had. Maer 't gaet nu ter tijdt heel anders / ende elck een
verdt recht gedaen op remissie / soo wel in't bekennen als in't ontkennen van't
handt-schrift.
Men gheeft oock nergens renvoy van Magistraten in saecken van Wedu- 29
wen/ voornamentlijck die Edel zijn: want soodanige Weduwen geprivilegieert
sijn te recht te staen/ of voor den Prince/ of voor sijnen Raedt/ of voor den ordi-
naris Rechter t'heurder ghelieven ende goedt-duncken / jae dat meer is/ sy zijn
geprivilegieert niet te recht te staen / noch voor den Paus / noch voor den Bis-
schop/ dewijlse staen onder den weerlijcken Rechter / daer sy met recht ende ju-
stitie van moeten obtineren/ ende niet vanden kerckelijcken.
Gheene saecke en mach gerenvoyeert werden voor eenen suspecten Rechter/ 30
ofte die geweygert ofte ontseyt heeft recht te doen.
By exempel/ Waert dat den Leen-heer eerst / ende daer naer den Overheere 31

den Leen-man ontseydt hadde te ontfangen t'sijnen leene / ende dat dies nt te-
genstaende den Leen-man ondertusschen haer alle obedientie/ gehoorsaem pt/
diensten ende andere dependentien/ die sulcken Leen subject was / gepresenteert
had/ ende dat den Leen-man hem beklaeghde aende voorsz Kamer/ soo en sou-
de Kamer / ten versoecke vande voorsz Leen-heeren / de saecke voor haer niet
renvoyeren/ maer soude selfs de kennisse daer af behouden / dewijl eenen sca-
nigen om de rejectie ende 't verwerp/ ende noch niet ingehult zijnde/voor hen
waren Leen-man niet en mach gehouden werden / maer waert dat een Vsal
begheerde aenden Leen-heer ontfangen te zijn t'sijnen Leene / ende dat/ een n-
deren sich daer teghen opposeerden / in dat cas soude den Leen-heer 't renvoy
hebben in sijn Hof / om recht te doen op alle gheschillen ende swarigheden ie
soude mogen voor-vallen.

32 Vorders/soo wanneer yemandt litispendentie proponeert ende allegeert/ ende
daer af doet blijcken/soo heeft hy renvoy voor dien Rechter daer 't proces hangt
ende de litispendentie geschiet is. Ende men verstaet inde practijcke / dat lis-
pendentie hangt daer eysch ghedaen is / of daer de saecke gevesticht is by ap-
of reformatie.

33 Den Ghedaeghden die hem eens heeft laten contumaceren / en mach gh
renvoy eysschen/want met de eerste contumacie is hy versteecken van alle re-
voy ende declinatorien / soo en mach hy oock geen renvoy eysschen als hy ge-
tisconstesteert heeft inde saecke / ofte soo wanneer hy eenige dilatoire of perem-
toire exceptien geproponeert heeft / gelijck wy hier voren ghesepdt hebben in
Capittel vande exceptien.

34 In materie van Oorloge daer pays af gemaeckt is / en werdt de saecke ni
gesonden voor den Mareschal ofte den l'Ost/ ten ware de selve saecke voor he
begonnen ende geintenteert ware geweest gedurende den selven Oorloch: wa
den Oorloch cesserende/ soo cesseert oock sijn officie van Mareschal.

35 Van mesusen ende delicten die gecommitteert zijn in presentie vanden Rech
ter / en verleent men gheen renvoy / gelijck oock niet van die die valsche getu
genis gegeven hebben/ ende diergelijcken.

36 Van complaincten ende maintenuën en doet de Kamer van Vlaendere
gheen renvoy / al ist dat die complaincten of maintenuën aengaen benefitien
thienden/ofte andere geestelijcke saecken: want alle materien van saisine in cas
van nieuwigheydt / zijn facti / of de facto / ende en sien niet dan op't possessoir/
waer van het Hof de kennisse ende decisie voor sich behoudt / latende 't petitoir
den partyen daer't behoort institueren/ gelijck te vooren geseyt is.

37 Als den Prins/by sijne bevelen ende mandaten/ eenige saecke den Raedt van
Vlaenderen/ ofte den grooten Raedt van Mechelen committeert/ die saecke sal
daer blijven uyt krachte van dat committimus/ alsser maer dat committimus
wel ende behoorlijck/ende niet valschelijck ende subreptijfs ingestelt is.

38 Van saecken van request civil / die den Prins addresseert aenden Raedt van
Vlaenderen / of aenden grooten Raedt van Mechelen / en doetmen oock gheen
renvoy tot smalle/ lage / of subalterne Rechters : want de requesten te interine-
ren/ofte te rejecteren/komt alleen den Prince toe.

39 Waert dat yemandt ghedaeght waer omme te verseeckeren / ende sijn Ma-
gistraet selfs renvoy versocht/soo sal't renvoy geschieden daer den Gedaeghden
hem advoyeert te recht te stellen/maer niet de verseeckerthepdt/om dat die ver-
seeckert-

seeckerthepdt den Aenlegger gegeven ende ghestelt werdt by 't Hof / tot dat den Gedaeghde de verseeckerthept voor den Aenlegghers Rechter gegeven sal hebben / om welcke te præsteren 't voorsz Hof den Verweerder eenen seeckeren dach stelt.

Ende waert dat den Ghedaeghden / hanghende den tijdt ende ghedurende 't proces / de voorseyde verseeckerthepdt dorste infringeren / verbreecken ofte violeren / soo soude hy / naer veler opinie / met de doodt ghestraft / ende sijn goedt geconfisqueert werden. Anderen autem die sachtmoediger zyn / seggen dat hy / boven de confiscatie van sijn goederen / arbitralijck gestraft soude werden / vermits dat die verseeckerthept niet by den Verweerder selfs gegeven en is / maer datse 't Hof alleen ghestelt heeft. Doch die reden schijnt niet bondich te zyn: Maer als een Klerck gedaeght / ende by den Hove versocht is verseeckerthepdt te gheven / soo dien Klerck dan de versochte verseeckerhept toestaet / soo werdtse by 't Hof als goedt gedecerneert. 40

Maer indien hy de geepschte verseeckerhepdt ontseydt / soo mach 't Hof dien Klerck ordonneren / ende seeckeren dagh præfigeren de verseeckerthepdt te doen / ende te præsteren voor des Aenleggers ordinaris Rechter / ende hem ondertusschen verbieden / dat hy (gedurende 't proces) niets en attentere. 41

Vorder / in-gevalle een Aenlegghe̅r declinatorie geexcipieert had tegen eenen Rechter / ende renvoy geepscht / ende dat dien Rechter ondertusschen niet en pronuncieerde op de exceptie declinatoir / maer altijdt voort-ginck inde saecke ten principalen / soo soude den Aenlegger ofte Eysscher van renvoy / van dien voortganck appelleren / ofte op eenige andere manier / door den Prins sich de behoorlijcke provisie verkrijgen mogen. 42

CAP. CXXV.

Van den Rechter te recuseren.

't Begrijp.

1. Tot declinatie vanden Rechter behooren { Exceptie. / Renvoy. / Recusatie. / Appellatie. }

2. Oorsaecken van recusatie { Naer eeniger opinie is maer een, te weten suspicie.
3. Naer anderer opinie zynse twee { Incompetentie. / Ende: / Suspicie. } }

4. Oorsaecken van incompetentie { Infaem. / Geexcommuniceert. / Meneedich. / Doodtslager. / Woeckenaer. }

5 Oorſaecken van ſuſpicie:
- Vader, Broeder.
- Familiaer.
- Vyandt.
- Tafel-broeder, of Commenſael.
- Patroon, &c.

6 Een Rechter die een calumnieuſe ſententie geweſen heeft, werdt altijdt ſuſp[ect] ghehouden.

7 Tot recuſatie wert geallegeert:
- Een van beyde de oorſaecken, te weten v[an] incompetentie, of van ſuſpicie.
  Of:
- Beyde de oorſaecken te ghelijck.

8 Op dat de oorſaecke vande ſuſpicie te beter blijcke, werdtſe eerſt aen Arbite[rs] gheſtelt, omme daer van te onderſoecken.
9 Waerom in Vlaenderen ſelden recuſatie gheſchiedt.
10 Watmen moet doen alſſer drie of vier Schepenen ſuſpect zyn.
11 Een exempel daer vier of vyf Raedts-heeren inde ſaeck ſuſpect zynde, gerem[o]veert zyn.

12 Mogen gerecuſeert werden:
- Arbiter Iuris, niet een Arbitrateur.
- 13 Aſſeſſeur, Commiſſaris, Adjunct, Auditeur.

14 Merus Executor en mach niet gerecuſeert werden.

De oorſaecken van recuſatie:
- 15 Moeten voor-geſtelt werden voor de litiſconteſtatie.
- 16 Mogen voor-geſtelt werden naer de litiſconteſtatie.
- 17 Moeten ghelijck voor-gheſtelt werden, ten zy der nieuw aenden dach komen.

De oorſaecken van ſuſpicie:
- 18 En moeten nae civile rechten niet al uyt-gedruckt wer[den].
  Maer:
- 19 Naer Canonijckſe rechten moetenſe al uyt-ghedruck[t] werden.

20 De vruchten van recuſatie zyn twee, te weten:
- Suſpentie van Iuriſdictie.
  Ende:
- Aflatingh van verder inde ſaeck te procederen.

1 Exceptie/renvoy/ende recuſatie zijn by naer van eene natuyr/ende tot een eynde/ namentlijck om vanden Rechter te declineren / jae recuſatie ende appellatie zijn ghenoegh van eene natuyr/ende werden daer in vergheleken/ dat ghelijck in appellatie een redelijcke oorſake vereyſcht wert/ ſoo werdtſe oock in recuſatie / ende ſien oock op declinatie vanden Rechter ghelijck renvoy ende exceptie/ c. Super eo, extra, de appellat. Maer van die twee hebben wy tot noch toe ghesproken. Nu is noch overich dat wy alhier yets vande recuſatie expliceren. Recuſatie dan is naer voor-gheſtelde oorſaeck van ſuſpicie een declinatie van Juriſdictie ofte audientie/ l. Apertiſſimi. C. de judic. c. Quod ſuſpecti. 3. q. 3. & c. Suſpitionis, extra de offic. delega.

2 Jck hebbe gheſeydt oorſaecke van ſuſpicie / om dat vele ſeggen datter maer eene oorſaecke van recuſatie en is / te weten ſuſpicie / die komt autem uyt vele ende verſcheyden oorſaecken / daerder Gloſſa eenighe van noteert / in capite ſecundo, ut lite non conteſta. in antiquis, & ibi Abbas in verbo, ſubeſſe.

Daer zijnder niet te min anderen die diſtinctelijcker de oorſaecken van recu- 3
ſatie expliceren / ſegghende dat de oorſaecken van recuſatie ghemeynlijck twee
zyn / te weten incompetentie of onwaerdigheydt des Rechters / ende apparente
ſuſpicie des ſelvighen. Om autem den Rechter te recuſeren van incompeten-
tie / mach den propoſant ſegghen ende allegeren de volghende faulten vanden
Rechter / namentlijck dat hy infaem is / geexcommuniceert / ſtom / doof / blindt /
vrouw / ſlaef / meneedich / doodtſlager / woeckenaer / minder-jarich / Weeſe / Jo-
den / Ketter / Ec. Want de ſoodanige zijn incompetente Rechters / ende onwaer-
digh 't Rechters ampt te exerceren / ofte hy mach ſeggen dat den Rechter gee-
telijck ende de ſaecke weerlijck is / ofte het teghendeel / ofte dat hy herroepen
mach werden / ofte dat ſijn macht gheeyndicht is / ofte dat ſijn Juriſdictie ofte
Gerichts-dwanck ſich ſoo verre niet uyt en ſtreckt / ofte mach diergelijcke oor-
ſaecken van recuſatie bedencken.

De oorſaecken autem van ſuſpicie zijn by naer deſe / als yemandt ſeyd: 't Is 4
de Vader ofte den Patroon van mijn party / hy is van mijn party ghecorrom-
peert / hy is my miſgunſtich / want hy veel woorden en teeckenen van haet te-
gen my beweſen heeft / of hy heeft my ghedreycht. Item als ick ſegge dat dien
Rechter ofte ſijnen adjunct mijnen vyandt is / of ten minſten eenen goeden fa-
miliaren vrundt van mijnen vyandt ende party / ende den ſelven ſeer favorabel /
dat hy met mijn partye woonende is in een huys / of dattet ſijn commenſael is /
dat het ſijn Vader / of Soon / Broeder / of Bloed-vrundt / of Swager is / ofte dat
hy t'eenigen tijde Advocaet / Procureur ofte getuyge inde ſaecke is geweeſt / of
dat de ſaecke den Rechter ſelfs raeckt ende concerneert / ofte dat hy by een groo-
te perſonage geperſuadeert is mijn partye meer te favoriſen / ende dat ick daer-
om quaet vonniſſe vreeſe / of dat hy temeraer is / voor onrechtvaerdich gehou-
den / ende daer geen recht noch juſtitie in en is / ofte dat hy te hoofdich is / ende
hartneckich by ſijn opinie blijft / of dat hy ſijn ſententie te ſeer precipiteert / ende
daer in lichtveerdich ende met lichte deliberatie procedeert: Item dat hy oner-
varen is / ende gheen kenniſſe van ſaecken en heeft: dat hy een adjunct heeft die
my ſuſpect / ende partye advers een familiaren vrundt is / c. Inſinuante, extra de
offic. delega. In ſomma al wat men objicieren mach tot reprochen ende getuy-
ghen / dat machmen oock objicieren tot reprochen van een Rechter. Hoſtienſis
tamen 18. ponit, de offic. delega. in §. Quæ ſint juſtæ cauſæ. Alle Rechter mach
gerecuſeert werden / 't zy hy ordinair is / of gedelegeert / of onder-gedelegeert / of
Auditeur volgens de Canonijcke rechten.

Maer hier moetmen weten / dat hoe wel naer de Canonijcke rechten (gelijck 5
wy vooren geſeyt hebben) alle Rechters recuſabel zijn / ende conſequentelijck or-
dinaire gedelegeerde ende onder-gedelegeerde / ende auditeurs. Alle ſaken die
dienen om een gedelegeerden / onder-gedelegeerden / ende auditeur te recuſeren /
en dienen nochtans oock niet om een ordinaris Rechter te reprocheren.

Maer de grootſte oorſacke van ſuſpicie daer yemant een Rechter om mach 6
recuſeren / beſtaet voornamentlijck inde perſoon des Rechters: dit is een ver-
keerde opinie. Want een Rechter die eens achterhaeldt is van een ſententie ca-
lumnieuſelijck ghewefen te hebben / dien moetmen altijdt voor ſuſpect houden /
ende inhabil ende onwaerdich omme in alle andere ſaecken te judiceren.

Vorders tot recuſatie van een Rechter / iſt genoech datmen een van beyde de 7
voorſeyde oorſaecken allegeert / doch ſy moghen oock alle beyde te ſamen gepro-

poneert ende beleedt zijn/ te weten incompetentie ende ſuſpicie te ghelijck / en alſdan is de recuſatie ſtercker ende rechtvaerdiger/ doch elck alleene is genoch om den Rechter te recuſeren. Op dat autem te ſeeckerder blijcke vande ſuſpic vanden Rechter/ende dat niemant te vergeefs 't brand-teecken van ſuſpect (gelept en werde/ſo werden naer rechten by partyen goede mannen verkoſen/ ie Arbiters genoemt werden / welcke de oorſaken van ſuſpicie te examineren g= geven werden/ of die ſuffiſant zijn ofte niet / die den Recuſant naer dat ſy de re cuſerende partyen gehoort/ ende de geallegeerde oorſaecken neerſtelijck doorſi hebben / ſoo ſy den ordinaris Rechter ſuſpect bevinden / aſſiſtentie gheven v een mede-rechter die niet gerecuſeert en is ſonder eenighe geheele recuſatie o ontſlaginge/ c. Cum ſpeciali. extra, de appellat. c. Suſpitionis, extra de offic. & p teſta. judic. delega. d.l. Apertiſſimi & l. Cum ſpecialis. C.de judic.

9 In Vlaenderen werden de Rechters ſeer ſelden ende ſwaerlijck gerecuſee als ſuſpect / midts dat het doorgaens treffelijcke ende vermaerde collegien zij ende eenen geleerden Raedt / ende groot van ghetal. Welcke geheele collegien vermits hare voortreffelijcken Raedt / niet licht met de vlecke van ſuſpicie b kladt en werden/ ende zijnder eenige lager Vierſcharen/ die krijgen haren Rae van deſe hooger Collegien.

10 Waert nochtans ſulcks / dat daer drie ofte vier vande principaelſte van deſ Collegien ofte Raden ſuſpect waren / ſoo ſoude de Prins moghen ordonneren, dat ſy altijdt voort-ginghen in't proces/ te weten om 't proces te furneren/ end inſtrueren totter ſententie excluſive/om/ dat gedaen/ ende 't proces geinſtrueer zijnde / te doen vertrecken de geſuſpecteerde / ende in haer plaetſe te ſtellen an dere goede ende geleerde Mannen van ſijnen Rade/ofte ten minſten andere per ſoonen die niet ſuſpect en zijn/ die met de niet geſuſpecteerde/'t proces ſoude mo gen ſien examineren/ daer van oordeelen/ ende vonniſſe wijſen.

11 Ende dat het alſoo moet gheſchieden/ is geſtatueert ende geordonneert by d Heeren vanden grooten Rade teghens den Griffier van Hollandt / de welck vier ofte vijf vande Heeren vanden Rade van Holland ſuſpecteerden/ende daerom verſocht/ ende wilde dat de ſelve ſuſpecten ſouden opſtaen ende vertrecken/ ende niet en ſoude ſitten over verder kenniſſe ende terminatie van ſijn proces/ maer daer is geordonneert dat ſy ſoude blijven / ende daer by ſoude zijn tot dat het proces ware gefurneert/ende 't proces gefurneert zynde/heeft den Prince de ſuſpecten geremoveert/ ende ſoo veel andere Raedts-heeren inden Raedt geſubſtitueert alſſer om de ſuſpicie geremoveert waren/ ende ſoo veel alſſer den Griffier geſuſpecteert had.

12 Een Arbiter autem van Rechte mach wel gerecuſeert werden als ſuſpect/ Et ita omnes tenent per l. Non diſtinguemus/ §. Cum quidam. ff. de arbit. maer geenen Arbitrateur / dewijl men van ſijn perſoon niet wijcken en mach / ten zy hy eerſt ende alvooren ſijn ſeggen uyt-ſpreeckt / per l. Finalem C. de contrahen. empt. & tenent comuniter Canoniſtæ in c. Quintavallis, extra, de jurejuran. ende werden door deſe reden gemoveert/ te weten/ dat een Arbiter/ als ſuſpect/ gherecuſeert mach werden / om datmen altijdt op ſijn uyt-ſpraecke ſtaen moet / of die redelijck is/of onredelijck / mach daerom met recht yemant uyt-vreeſen van perijckel/ ofte onredelijcke ſententie/ ofte van een onbehoorlijcke boete/ alle Arbiters recuſeren als ſuſpect / ut in l. Diem proferre. §. ſtari. ff. de arbit. ende en moet daerom niet ſonder reden voor ſuſpect gehouden ende gerecuſeert werden voor de ſen=

se sententie/dewijle der naer de uyt-spraecke vande sententie geen remedie en is omme de boeten van't compromis te ontgaen: maer in een Arbitrateur ist anders/ want soo hy geledeert werdt/ soo mach hy in reductie komen tot arbitrage van goede mannen / d. c. Quintavallis, & ut in l. Societatem §. Arbitrorum. ff. pro socio. De his latius meminit D. Baptista à S. Blasio, in suo tractatu de arbitro & arbitratore. Quadragesimo quæro. num. 78. & 79.

Ende ghelijck als de Rechters / soo moghen oock de Assesseurs vande Rech- 13
ters gerecuseert werden/ jae oock Auditeurs/ Commissarisen ende Adjuncten/ l. Finali. C. de assessoribus.

Maer een Merus executor/ dat is/ die niet anders en doet als simpelijck ex- 14
ecuteren / en mach geensins gerecuseert werden / c. Novit, prope finem glossæ in verbo, Debuisset, extra de appel. Maer hier machmen vragen/ wanneer men de oorsaecken ende exceptien van recusatie moet voorstellen / ende offe alle moeten voor-gestelt werden/ ende hoe?

Waer toe men weten moet/ dat alle exceptien van recusatie vanden Rechter 15
ordinaris voor-ghestelt ende geallegeert moet werden voor de litiscontestatie/ ende moet de eerste exceptie zyn/ om dat naer de litiscontestatie de recusatie geen plaets en heeft / waeromme geraden is de recusatie te proponeren voort maecken ofte overgeven vanden eysch.

Ick hebbe geseyt ordinaris: Want de exceptie van recusatie mach oock ghe- 16
proponeert werden naer de litiscontestatie / als de incompetentie ofte suspicie vanden Rechter/ partye eerst bekent geworden/ ende gebleecken is naer de litiscontestatie / ende dat den Recusant sweerdt / dat de incompetentie ende suspicie niet als naer de litiscontestatie t'sijner kennisse gekomen/ ende hem daer af ghebleecken is/ c. Insinuante, extra de offic. & potesta. Jae dat meer is/ de recusatie mach geproponeert werden voor't maecken over-geven vanden eysch/ Vide latius Speculatorem titu. de recusat.

Ende moeten alle de oorsaecken van suspicie ofte incompetentie te ghelijck 17
voor-ghestelt werden/ ende niet een heden/ende morgen een ander/ ten ware dat die van nieuws quamen tot kennisse vanden Recusant.

Men moet oock weten/ dat naer civile Rechten het van gheenen noode en is 18
alle de oorsaecken van suspicie by den Recusant te exprimeren/maer is genoegh dat den Recusant by Eede affirmere dat den Rechter suspect is.

Maer de Canonijcke rechten willen datmen alle de oorsaecken exprimeert/ c. 19
Quando contra, extra de probat. & d. l. Apertissimi C. de judic. Met 't Canonijcke recht komt de practijcke ende stijl over een van die Provincien in Nederlandt daermen de oorsaecken vande suspicie by gheschrifte moet allegeren/ ende moet de questien gehandelt ende getermineert zijn voor't Collegie daer den suspecten sit ende sich onthout/ by so verre hy sulcks begeert/ de c. Quoniam contra, extra de probat. & d. l. Apertissimi C. de judic.

Men soude alhier mogen vragen/ wat het effect is vande recusatie? waer op 20
te antwoorden staet/ datter twee principale effecten van recusatie zyn: De eerste is/ dat alsser een gherechtige oorsaeck van suspicie des Rechters geproponeert wert/ soo wert hem de jurisdictie gesuspendeert. De tweede is/ dat den Rechter/ de oorsake vande suspicie geprobeert zijnde / ende alsoo gerecuseert / niet verder inde sake en mach procederen en voort-gaen / maer moet daer van t'eenemael op-houden/ c. Super eo, extra de appellat. vide latius, Speculat. in tit. de Recusat.

CAP. CXXVI.

Van dilatoire eñ tijdelijcke Exceptien.

't Begrijp.

1 Wat dilatoire exceptien zyn.
2 Waerom, ende wanneer dilatoire exceptien met goeder conscientie mogh voor-ghestelt werden.
3 Dilatoire exceptien en passen niet in sommiere processen.
4 Verscheyde formen van exceptie dilatoir.
5 Den eysch van dilatoire exceptie is oorlof vanden Hove met de kosten.

HJer voozen in't hondert ende twintichste Capittel/hebben wy driede hande specien van exceptien voor-ghestelt / van welcke wy de declin toire in't hondert drie-ende-twintichste Capittel hier voozen upt-gh leydt hebben.

1 Te deser plaetse autem sullen wy de dilatoire / soo veel mogelijck is/ soeck te verhandelen. Dilatoire dan ende tijdelijcke exceptien zyn die de saecke up stellen, dat is/ die den Verweerder proponeert ende allegeert naer de declinato re exceptie / omme het proces te dilayeren ofte te verachteren / §. Appellantu institut. de except. c. Si quis episcoporum §. Exceptio 3. q. 6. ubi bonam glossar videre licet, in verbo. Exceptio.

2 Dese dilatoire exceptie dan mach elck een breelijck objicieren/ ende propon ren met goeder conscientie / als hyse maer niet en proponeert omme te calum nieren. Want de voorseyde exceptien dilatoir en zyn geensins admissibel in Ju dicio alsmen tracteert van saecken die haest vereysschen/ ende daer perijckel in beyden soude zyn.

3 En werden oock dusdanighe dilatoire exceptien niet geadmitteert in mate rien daermen procedeert summarie / simpliciter ende de plano / daer alles me haest afgedaen werdt.

4 De dilatoire exceptien sien op't dilay ende uptstel van't proces / ghelijck als zyn/ te willen hebben coppe/ofte sien 't exploict/ te willen hebben de procuratie/ klaren eysch/specificatie vanden dach/plaets/persoon/koleur/gewichte/lengde/ breede / getal ende diergelijcke : oock te willen hebben coppe vande instrumen-ten/brieven ende titulen/ of privilegien/ daer van den Aenlegger in sijnen eysch vanteert/ ende diergelijcke verachteringhe/ welcke alle dilatoire exceptien zijn/ die 't principael proces retarderen / dilayeren ende upt-stellen. Behooren oock tot de dilatoire exceptien/ als den Verweerder nemenden sin van oorlof vanden Hove/ ende eysschende de kosten/ 't exploict impugneert als insuffisant / ofte de procuratie wederleydt als onbehoorlijck / insuffisant ofte defectijf / ofte als hy den eysch vanden Aenlegghер impugneert ende debatteert / als doncker ende onwaer.

5 Ende hier staet te letten dat alle exceptien dilatoir zijn daermen neemt sin van oorlof vanden Hove/ ende daer de kosten geeyscht werden / gelijck oock alle exceptien daermen den sin neemt van niet ontfanckelijck.

CAP.

CAP. CXXVII.

Exceptien teghen Executien ofte Exploicten ende Commiſsien.

't Begrijp.

1 Tegen Commiſſie werdt geexcipieert om
- Inſuffiſantheydt vander Citatie.
- Onwaerdigheydt vanden Executeur.
- Exces vanden Executeur.
- Weygeringe van copye vande Commiſſie.
- Dat de Commiſſie verjaert is.
- Dat geen cautie genomen, of geexpreſſeert en is.
- Dat de daginge ſijnen perſoon niet gedaen en is.
- Dat den dach onbehoorlijck geſtelt is.

Exceptien teghen Commiſſien geſchieden als yemant allegeert
- 2 Subreptie ofte obreptie.
- 3 Alſſer yet inde Commiſſie verſwegen ofte overgeſlagen is.
- 4 Onbehoorlijckheyt ofte onmogelijcheyt vande Commiſſie.
- 5 Dat 't inhouden den Rechten contrarie is.
- 6 Dat de Commiſſie gheen namptiſſement en vereyſcht.
- 7 Dat de daginge tegen den ſtijl ende rechten ghedaen is.

8 Dilatoire exceptien tegen Commiſſien moetmen proponeren in't beginſel, dewijlſe oock dilatoir zyn.

9 Men excipieert oock op commiſſien die twee ſtucken inhouden.

10 Men excipieert oock in materie van arnementen teghen dien die ſimpelijck daeght.

DEn Verweerder impugneert 't Exploict op verſcheyden manieren: 1
Ten eerſten als hy in ſin neemt van oorlof vanden Hove / ende de koſten eyſcht / te weten / of om inſuffiſante daginghe / ofte dat hy ſeydt / dat den Executeur niet genoegh ghequalificeert en was om dat Exploict te doen. By exempel / dat hy gheen Deurwaerder van't Hof ofte vande Kamer en was / ofte dat de Commiſſie ſich aen hem niet en addreſſeerde: Ofte als hy ſeydt / dat hy ſijn laſt / bevel ofte commiſſie geexcedeert heeft / ende niet achtervolcht 't diſpoſitijf van ſijne commiſſie / ofte dat hy geweygert heeft copye van ſijn Exploict ofte executie te willen geven / ofte dat ſijn commiſſie verjaert is / ende conſequentelijck geextingueert / ende niet executabel / ofte dat hy gheen cautie ghenomen ofte geſtipuleert en heeft vanden Reformant volgende den ſtijl / ofte dat hy die cautie in ſijn relatie niet geexpreſſeert en heeft / ofte dat hem van't beloofde niet ghebleecken / noch de informatie vander ſaecke niet geexhibeert / ofte dat de daginge t'ſijnen perſoon niet ghedaen en is / ofte t'ſijnen huyſe / ofte dat den dach die hem geſtelt is niet competent en is / ende diergelijcke formen van exceptien. Ende deſe dilatoire exceptien tegen 't Exploict ofte de executie /

executie/ moetmen proponeren voor andere dilatoire exceptien/om datse kracht hebben van peremptoire exceptien/ omme de instantie af te doen.

2 Men impugneert oock de commissie ende 't venu-en-court / allegerende subreptie ofte obreptie/ende contenderende dat over-sulcx soodanigen commissie in aller manieren moet weder-roepen werden.

3 Te weten/ als men seyt dat den Impetrant verswegen ofte naer-ghelaten heeft in sijne commissie te stellen 't gene meest dient omme de waerheydt vande sake te kennen/ Ofte als men seydt/ datmen van min kennisse moet hebben als inder daedt waerachtich is / ende datmen 't selve met goede ende pregnante redenen deduceert ende bewijst.

4 Men impugneert de commissie oock om haer selfs onwaerdigheydt / onbehoorlijckheydt ende onmogelijckheydt/namentlijck alsmen seydt dat de bevelen inde commissie begrepen / incivijl ende ongeregelt zijn / ende dat het onmogelijck is 't inhouden vande selve commissie / of 't gheen desen Executeur beveelt, te volkomen ende uyt te voeren.

5 Ofte als men seydt/ dat den staet daer inne ghestelt / is tegen alle rechten.

6 Ofte datter gheen namptissement en dient.

7 Ofte dat de eerste daginge gestelt is met inthimatie / teghens alle stijlen ende alle rechten/ende dat sijne commissie in gheen rechten gefondeert en is.

8 Alle dilatoire exceptien autem teghens commissien werden bequamelijckst inden beginne gheproponeert/ dewijl soodanige exceptien oock peremptoir zijn/ ende bequaem omme den intree vander instantie te beletten.

9 Waert dat een proces ingestelt waer op een stuck inde commissie begrepen/ ende datmen den eysch maeckten op een ander stuck / soo soude den gedaeghden moghen nemen oorlof vanden Hove met de kosten / segghende dat hem op dat stuck geenen dach geleydt en was.

10 In materie van arnementen/ yemandt simpelijck ghedaghvaert zijnde/sonder 't verhael vander saecke/ dat is / sonder te segghen ofte uyt te drucken waer op/ ofte waerom hy hem ghedaghvaert heeft / die soude moghen nemen oorlof vanden Hove/ ende de kosten / om dat hy specialijck ende met uytlegginge vander saecke moste ghedaghvaert zijn / namentlijck omme de arnementen aen te nemen/ ofte te laten varen.

CAP. CXXVIII.

Van exceptien tegens Procureurs ofte procuratien te proponeren.

't Begrijp.

1 Dat hy geexcommuniceert is.
2 Dat hy minder als vyf-en-twintich Iaren oudt is.
3 Dattet een Vrouw is.

Tegen

Tegen een Procureur wert geexcipieert, alsmen seydt

- Een Vrouwe mach procureren
  - 4 In haer eygen saeck.
  - 5 In saecke van haer Vader uyt noot.
  - 6 In saecke van vooghdye van haer kinderen.
  - 7 In saecke van verlossinghe van
    - Vader.
    - Broeder.
    - Soon.
    - Bloetverwant.
  - 8 In saecken van haer Soon die ghecondemneert is.
- 9 In wat dingen een Vrouw
  - Waerdiger is als den Man.
  - Met den Man gelijck geacht werdt.
  - 10 Minder is als den Man.
- 11 Dat hy Monick ofte Canonick is.
- 12 Dat hy Bisschop, of Priester, of in sijn Godts-dienst is.
- 13 Dat hy Medicijn, of Gasthuys-meester is.
- 14 Dat hy Krijghsman is.
- 15 Dat hy Schout is ter plaetse daer de saeck dient.
- 16 Dat hy meer doet dan hy last heeft.
- 17 Dat sijn procuratie generael is, die speciael most zyn.
- 18 Dat hy sijn last te buyten gegaen is.
- 19 Dat sijn procuratie weder-roepen ende geeyndight is.
- 20 Datter een ander Procureur ghestelt is.
- 21 Dat de procuratie houdt, dat diens conditie die eerst occupeert, de beste is.
- Revocatie vanden Procureur moet blijcken
  - De Partye
  - Ende
  - Den Rechter
  - Naer de litiscontestatie.
- 22 Dat hy een valsch Procureur is.
- 23 Wie een valsch Procureur genaemt werdt.
- 24 Dat sijn Meester gheen macht hadde hem te constitueren.
- 25 Wie geen Procureurs en mach constitueren.
- 26 Dat hy niet genoech gecaveert en heeft de rato.
- 27 Dat hy niet gheswooren heeft volghens den teneur vander constitutie.
- 28 Dat hy weerlijck is, ende de saecke geestelijck.
- 29 Dat hy inder saecke Magistraet is.
- 30 Dat hy machtich is, ende daerom vreesbaer.
- 31 Dat hy infaem is.
- 32 Dat hy de saecke niet en verstaet.
- 33 Dat om de swaerheydt vander saecke, de tegenwoordigheyt van sijnen Meester vereyscht werdt.
- 34 Dat hy uyt sijn stadt geset is.
- 35 Dat hy noch Soon des huysgesins is.
- 36 Dat hy kooper is van anderer processen.
- 37 Dat hy de ghesette saecke van sijn procuratie niet vervolght en heeft.

Dat

Teghen een Procureur werdt geexcipieert, alsmen seydt:

38 Dat sijn Meester de saeck vervolcht, 't welck een teecken is van revocatie.
39 Dat sijn Meester hem heeft verboden te procederen.
40 Dat hy sijn procuratie geresigneert heeft.
41 Dat hy niet wettelijck ghestelt en is.
42 Procuratie { Wettelijcke, welcke. / Onwettelijcke, welcke.
43 Dat hy gesubstitueert is voor de litiscontestatie.
44 Dat hy om publijcke negotien ende sieckten sich tot de sa[ke] niet leegen mach.

45 Exceptien tegen een Procureur mogen t'allen tyden geproponeert werden.

Exceptien tegen een Procureur moghen t'allen tijden geproponeert werden. 't Geschiet somwijlen oock dat teghen de Procureurs selfs geexcipieert werdt / om oorsaken diemen in haer vindt / ende waerom sy den Verweerder suspect zyn / of om insuffisantheyt / of om datse geen war[e] procuratie en hebben. Den Verweerder dan excipieert somwijlen / ende rejicieert den Procureur selfs / ende somwijlen sijn insuffisante procuratie ende bevel/ ende somwijlen beyde te samen / ende dan eyscht ende neemt hy oorlof van den Hove/ met de kosten/ namentlijck om sijn insuffisante fundatie.

1 De oorsaecken autem van exceptie tegen een Procureur zijn / ten eersten dat den Verweerder seydt dat den Procureur geexcommuniceert is / c. Post cessionem, extra de probat. c. Prudentia §. Sex, extra de offic. delega. & c. Intelleximus, extro de judic.

2 Ten tweeden / dat den Procureur minder als vijf-ende-twintich Jaren out is/ l. Minor, in principio ff. de procuratoribus l. Exigendi. C. eo. titu. & l. 1. & 2. C. Qui legit. person. stand. in judic. habeant.

3 Ten derden/ dat de Procuratrice een Vrouw is/ die 't officie van Procureurschap niet en mach oeffenen/ namentlijck 't Procureurschap ad Iudicia, hoe-wel sy Procuratrice ad negotia wesen mach / l. Tertia §. 1. ff. de negot. gest. l. 1. ff. de reg. jur. Datse autem ad Iudicia niet procureren en mach/ bewijst l. Neque fœmina ff. de procur. l. 2. ff. Ad Vellejanum. l. Quia, & l. Alienam. C. eo. titu. 't Welck/ hoe-wel 't alsoo is / soo zijnder nochtans ghevallen in welcke een Vrouw voor Procuratrice geadmitteert werdt / gelijck wy hier vooren gheseydt hebben in't Capittel/ Van die die gheen Procureurs en mogen zijn.

4 Ten eersten/ als een Vrouw haer eygen saeck ageert/ ofte om haer eygen profijt gestelt is/ l. Quia te. C. de procuratio.

5 Ten tweeden/ als sy in noot ageert voor haer Vader/ l. Fœminas. C. eod. titul.

6 Ten derden / in saecken in welcke sy de vooghdye heeft van haer Kinderen/ l. Finali. C. Quando mulier, tutel. offic. fungi potest, & Auten. ibi posita, & c. Ex parte, extra de appella.

7 Den vierden/ als sy ageert om haer Soon/ Vader/ Broeder/ ofte eenich ander man/ haer in bloede naer bestaende/ uyt de gevanckenis te verlossen/ l. Tertia. ff. de libera. caus.

8 Ten vijfden/ sy mach Procuratrice wesen in saecken van haer Soon / die by vonnisse verwesen is / ende mach van die sententie appelleren / ende 't gheheele

proces

proces voor hem verbolgen/ l. Prima §. Finali. ff. de appell. recip. vel non. Siet wijders Speculatorem, titu. de procuratore, die elf articulen ſtelt.

In welcke hy probeert dat de Vrouwen weerdiger zijn als de Mans/ eñ doe- 9
ter terſtont derthien anderen by/ in welcken hy de Vrouwen met de Mans egaleert / ende ſeydt van ghelijcke conditie te zyn. Ende verhaelt eyndlijck ſeven-ende-dertich gevallen/ inde welcken de Vrouwen minder zyn als de Mans/ ende van veel ſlechter conditie. Maer ick vreeſe alhier / dat indien Speculator ſelfs om deſe ſeven-ende-dertich articulen te proberen/ met een wel-beſpraeckte Vrouw in diſpute moſte treden/ dat hy/ ſegge ick/ in vele articulen de wel-ſprekentheyt vande Vrouwe ſoude moeten wijcken ende toe-geven / ende veel articulen weder inden hals halen / ſoo weynich mogen de Vrouwen lijden datſe in eenige ſaecken minder ſoude gehouden werden als de Mans / als welcker ghebiedt ende onbeſnoyde groots-hertigheyd tegens de Mans qualijcken ter neder geſet ende gedeprimeert kan werden/ maer altijdt hebich op-borrelt. Doch om 't jocken te laten varen / ſullen wy voort-gaen / ende de andere oorſaken van een Procureur te weder-leggen/ verhalen.

Ten vierden wederlegt een Verweerder eenen Procureur/als hy ſeyt dat den 10
Procureur een Monick is/ Canonick ofte eenigen anderen Regulier / ende dat hy geen verlof/noch bevel van ſijn overſten/oock in ſijn eygen ſaeck en heeft/ c. Tertio, extra ne cleri. vel mona. c. Non dicatis 12.q.1. & c.2. extra de poſtulan.

Ten vijfden/ dat hy een Biſſchop oft weerlijcken Prieſter is/ of inde heylige 11
ordre geſtelt/ ofte dat hy inde mindere ordren geiniteert is/ ende dat hy gebeneficieert is/ c.1. & 2. extra, ne cleri. vel monachi, c. Primo 12. q.3. In Autent. de ſanctiſſ. epiſc. §. Deo amabiles, & ſequenti, colla. & l. Repetita. C. de epiſco. & cleri. Want duſdanige Kerckelijcke perſoonen en mogen geenſins procureren / voornementlijck in ſaecken van Leecken / ende voor de Weerlijcke Vierſchaer / als alleen in ſekere ſaken/ te weten/ alſmen moet procureren voor miſerabile perſoonen / Item alſſe moeten ageren voor hare Kercken / c. Primo, & Finali, extra de poſtulan. Plura de his vide ſupra cap. & apud Speculatorem. titu. de procura.

Ten ſeſten/ als hy ſeydt / dat het een Medicijn / een Gaſthuys-meeſter / een 12
Quackſalver / of een woordt-verkooper is / die ſoo gheheeten werden om datſe meer belooven alſſe preſteren/ ende ghemeynlijck de ſlechte ende onervaren luyden met woorden ende valſche exempelen bedriegen/ ut l. Placet, & l. Parabolani. C. de epiſco. & cleri.

Ten ſevenden/ dat hy Ridder is / of Soldaet in't leger/ l. Neque fœmina, ne- 13
que miles. ff. de procurato. & l. Militem, l. Qui ſtipendia, &, l. Ita demum. C. eod. titu. de procura. & l. Si militem. C. de condict. ob cauſam dato.

Ten achtſten / dat hy of Schout / ofte Bailliu is : Want gheen Schout en 14
mach ter plaetſe daer hy't Schout ofte Bailliu-ampt exerceert/ Procureur weſen/ noch geen officie van Procureur exerceren. Want Schout weſen ende Procureur weſen/ verſcheyden/ jae geheel contrarie qualiteyten zijn / die in een ſubject ende plaets te ghelijck niet en moghen zijn / argu. l. Quiſquis. C. de poſtulan. Want ghelijck als niet een / de ſelve perſoon te ghelijck inde ſelve ſaecke mach Advocaet ende Rechter zijn/ ſoo en mach oock niet yemant inde ſelve ſake beyde Maender zijn ende Procureur.

Ten negenden / als hy ſeyt dat den Procureur meer ſeydt of doet als ſijn be- 15
vel houdt.

Ten

16 Ten thienden/ mach hy de procuratie impugneren / te weten dat sijn procu-
ratie alleen generael is die nochtans speciael most wesen tot seeckere sake/ e
voornamentlijck als de jegenwoordighe sake soodanich is datse speciale proc-
ratie vereyscht/ ende sal daerom seggen/ dat al-hoe-wel den Procureur gene
bevel heeft / dat nochtans die sake sulcks is / dat daer toe speciael bevel noodi
is/ het welck gheschiet in vier-ende-twintich ghevallen/ om welck te weten/
om korthepts wille den Leser seynde tot Speculatorem. titulo. de procurat.

17 Ten elfden / sal hy seggen dat den Procureur sijnen last te buyten gaet / e
dat hy anders seyt/ ende anders doet als hem bevolen is/ l. Procurator. & l. M-
ritus. C. de procu. l. Transactionis. C. de transf. & c. Innotuit, in fine. ex. de elect.

18 Ten twaelfden / dat sijn last ofte procuratie geeyndicht ofte weder-roepen
voor't proces/ welcke weder-roepinge oock sonder kennisse van saken mach g-
schieden/ l. Ante litem. ff. de procurat. c. In nostra. ext. eod. tit. & §. Rectè, instit. m-
da. Ende een Procureur alsoo gerevoceert zijnde/ verliest 't effect ende de krac
van sijn procuratie/ ende en is geen Procureur meer / c. In nostra extr. de proc
rat. l. Ante litem. D. eodem de procurat. & §. Rectè instit. manda.

19 Ofte hy sal segghen dat naer hem/ voor de litiscontestatie / een ander Proc-
reur gestelt is/ ofte hy mach seggen/ dat hoe wel hy eens geconstitueert was g-
weest/ een ander nochtans eerst in dese sake geoccupeert heeft.

20 Ofte als hy seyt/ dat in't instrument van sijn procuratie gecaveert ende gh
stelt is/ dat de conditie vanden occupant de beste is/ c. Non injustè ext. de proc
l. Pluris, & l. Si quis cum procuratorio, in fine. ff. eod. titu.

21 Maer hier staet te noteren / dat soodanigen weder-roepinge moet komen t
kennisse vande partye/ of vanden Rechter. Want ten zy dat gheschiedt/ soo zi
al des Procureurs acten/ ende alles wat van hem daer naer gedaen werdt v
waerden. Maer het tegendeel is waer / als de herroepinge ghekomen is tot
ooren van partye of vanden Rechter/ c. Ex insinuatione, ext. eod. de procurat.
c. In præsentia. & c. Ex parte. ext. de rescript. Ende dat is te verstaen naer
litiscontestatie : want in-ghevalle de weder-roepinghe voor de litiscontesta
gheschiedt ware / soo en waert niet noodich dat partye die quame te hoore
noch oock den Rechter/ dewijle het alsdan genoech is/ dat het den Procureur a
leen weet.

22 Of hy sal seggen dat het een valsch Procureur is/ om dat hy sonder last end
procuratie geoccupeert heeft/ is derhalven nul ende van onwaerden 't ghene b
hem gedaen werdt/ c. In nostra ex. de procurat. Jae dat meer is/ soodanigen va
schen Procureur moet swaerlijck gestraft werden/ l. licet. C. de procura.

23 Werdt autem een valsch Procureur genoemt / of die sijn last te buyten gaet
c. Cum olim. ext. de offic. delegat. Of die noyt in die saecke Procureur en is ghe
weest/ ofte indien hy't t'eenigen tijden gheweest is / die't ten minsten nu niet e
is. Oft autem van waerden is 't gheen van soodanighen valsche Procureur
gedaen is/ werdt geseyt in c. Ex parte decani. extr. de rescript.

24 Ofte hy sal seggen dat sijn Meester geen macht en hadde hem Procureur t
stellen/ te weten om dat hy geexcommuniceert was/ c. post cession. ext. de probat

25 Ofte dat hy dul geweest was/ l. 2. ff. de procurat. Of dat hy infaem was ge
weest/ c. infamis. 3. q. 7. of mal/ of een op-snapper die Stee-kint gemaeckt was
l. 2. ff. de verbo. obliga. ofte dat hy stom/ of doof was geweest/ l. Mutus ff. de pro-
curat, d. c. Infamis. 3. q. 7.

Ofte

Ofte hy sal seggen / dat hy niet genoegh gecaveert en heeft de rato / ende dat 26
de seeckerheydt van sijn last in twijffel getrocken werdt/ l. Prima C. de procurat.
ende dan/'t zy 't selve geschiet voor de litiscontestatie/ ut l. Pomponius §. Rati. ff.
eodem titu. of naer de litiscontestatie/ l. 2. C. de consor. ejusdem litis.

Of hy sal segghen dat hy niet gesworen en heeft volgens den teneur van de 27
constitutie/ Cle. 10. c. Properandum. extr. de postulan.

Of hy sal seggen dat den Procureur een Leeck/ ende de saecke gheestelijck is/ 28
in welcke saecken soodanigen Procureur/ noch voor hem selven/ noch voor anderen ageren ofte occuperen en mach / namentlijck in saecken die hy selfs niet
en mach possideren/ Argu. c. Sacrosancta & c. Massana. extr. de rescript. Vide latius Speculatorem. titu. præallegato.

Of hy sal seggen dat den Procureur nu inde selve saecke 't Magistraet-ampt 29
bedient/ l. Neque fœmina. ff. de procurator. l. Penultima. C. eodem titulo, & c. Prohibentur. 2. q. 1. of dat hy machtich is/ l. Prima C. Ne liceat potent patro, litigand.
præstan. c. 2. ext. de aliena. judic. mutan. caus. facta.

Want de macht van een Procureur ende sijne hooghste authoritept/ geeft den 30
Verweerder vreese van suspicie. Of hy sal seggen (gelijck wy oock een weynich
te vooren geseyt hebben) dat den Procureur infaem is / c. infamis & sequenti 3.
q. 3. & c. Quia episcopus 5. q. 3.

Ende hoe-wel 't contrarie schijnt geseydt te werden / in §. Finali institu. de ex- 31
cept. soo en doet het nochtans hier niet tegen/ Quia in eod. §. de levi sivi de modica infamia in c. infamis de maxima infamia loquitur. Of als hy seyt dat hy de sake
niet en verstaet/ ende daer t'eenemael ignorant af is/ ut c. In pertractandis, extra
de jurament. calum.

Want altijdt moet eenen soodanighen Procureur ghestelt zijn / die de geheele 32
saecke vanden processe verstaet / in memorie heeft / ende daer van ghevraeght
zijnde/ lichtelijck ende uyt de vuyst kan antwoorden/ soo dat hy niet van nooden
heeft tijdt ofte dilay te eyssichen om tot sijn Meester te loopen / ende hem te consulteren / ten ware hy sulcks by gheballe most doen om oorsaecken datter yets
nieuws voor-gheballen was / om of oorsaecken die wettelijck vereyschten / dat
hy met sijn meester consuleerde ofte communiceerde/ l. Finali C. de procurat. & l.
Si actor. ff. eodem titulo.

Of hy sal seggen dat sijn Meester daer te rechtveerdich toe is / ofte onmatich 33
vijs ende vreesachtich/ of dat de sake seer swaer is/ ende dat den meester selfs in
persoon gehouden is te compareren/ l. Finali. C. de procurat. Of dat hy slaef is/
l. Servus C. de judiciis. Want een slaef mach alleen Procureur zijn ad negocia,
ende niet ad Iudicia.

Of hy sal seggen dat den Procureur uyt sijn Stadt geset is / dat hy ballinck 34
is/ ende dat hy sijn vryheyt verlooren heeft/ ut l. Reum. C. de procura. & l. Qui judicio. ff. de accusa. ofte dat hy van capitale crime geaccuseert is gheweest / d. l.
Reum & d. l. Qui judicio.

Ofte dat hy Soone des huysgesins zy / ende dat de toestemminghe vanden 35
Vader by de constitutie niet geweest en is/ Vide Speculatorem. titu. de Procu.

Ofte dat hy Kooper is van anderer processen/ l. Si remunerandi. §. manens. 36
ff. mandat. Het welcke veel machtige / Edele/ ende gierige Procureurs teghenloopt/ die der vreemder actien ende gheschillen pleghen op te koopen teghen
particuliere persoonen/ ofte oock somwijlen teghens Steden omme daer andere
mede

mede te quellen / ofte ten minsten haer gierigheyt te voeden / ende alsoo eene-kende prope in te stocken / l. Litis, quam vide. C. de procurat.

37 Ofte dat in sijn last gheexpresseert is seeckere forme van procuratie / tot seeckere ende gelimiteerde saecke die hy niet verbolgt en heeft / maer dat hy ergens een ander specie ageert / l. Si procurator. C. de procurato.

38 Ofte hy sal seggen dat sijn meester selfs daer naer inde saecke voort-gevaren is / ende sijn eygen saecke gevordert heeft / waeromme hy schijnt gerevoceert te zyn / als dien den Meester de saecke noch in haer gheheel zijnde / indistinctelijk mocht weder-roepen / l. Ante litem, & l. Paulus ff. eodem de procurat.

39 Ofte dat hem expresselijck van sijnen meester verboden is gheweest of 't proces aen te vangen / of vorder daer in voort te varen / c. Exsinuatione. ext. eodem de procurato.

40 Ofte dat den Procureur selfs sijne procuratie geresigneert heeft / de sake noch in haer geheel zynde / als hy sulcks te doen macht had / l. Mutari, & l. praecedenti & l. Sequenti. ff. eodem de procurato.

41 Verstaet autem dat de procuratien wettelijck ghegeven werden / als de brieven / instrumenten / ofte procuratien geexpedieert zijn / ofte gemaeckt zyn by een publijck persoon / te weten / den Griffier ofte dierghelijcken / ende onder den authentijcken zegel van eenige stadt / ofte gemeente / ofte by een Notaris publijck die bekent ende geadmitteert is. Maer niet die geexpedieert zyn by een knecht oft onbekent persoon / bijl / ballinck / ergens gedeporteert / ofte andere diergelijcke persoonen / ofte naer een andere forme alst behoort: want dese illusoire procuratien voor-ghewent zijnde / soo vacilleert 't gheloof vande brieven / instrumenten ende procuratien / Vide Speculatorem, titul. de procurator. lib. 1. particu. 2.

42 Ofte hy sal segghen dat dien Procureur by eenen anderen Procureur gesubstitueert is / ende dat voor de litiscontestatie / l. Quod quis. C. de procura. textus similis, qui hanc l. declarat. in c. primò & §. primo & secundo, de procurat. lib. 6.

43 Ofte hy sal segghen / dat dien Procureur ter saecke vande Republijcke langh absent sal moeten zyn / ofte dat hy door een gestadige sieckte belet zijnde / hem tot de saecke niet en kan ledigen / ofte dat hy onlangs inde Magistraet sal komen. Want soodanige persoonen en mogen geen playdoyen aen-nemen / ende derhalven oock gheen Procureurs zijn / noch anderer saecken defenderen / l. Neque foemina ff. de procurato.

44 Ende die exceptien teghens den Procureur ofte sijne procuratie / machmen proposeren / soo wel voor als naer de litiscontestatie / ende dat meer is / oock naer de sententie tegen de nature van alle andere dilatoire exceptien.

CAP. CXXIX.

Van exceptien teghen Advocaten te proponeren.

't Begrijp.

1 Doof, stom, lunatijck, onder de 25. Jaer.
2 Een Ketter, of suspect van kettery.

Geexcom-

Tegen een Advocaet werdt gheexcipieert als yemandt seyd dat hy is

3 Geexcommuniceert.
4 Infaem, met infamie van recht geteeckent.
5 Ambitieus, valsche getuych, of sondigende tegen sijn officie.
6 Vanden Rechter verboden te advoceren.
7 Gehouden voor een Man die niet ghetrou is in sijn officie.
8 Die om gewin alles derf doen.
9 Met sijn Meesters over een komt van een gedeelte van't proces.
10 Van sijn Meesters recht ende goedt gekocht heeft.
11 Met gelt gecorrumpeert is niet te advoceren.
12 Al te injurieus.
13 Te veel ende impertinentelijck bespraeckt.
14 Een Monick ofte Canonick Regulier.

(Infamie.)

15 Een Klerck, te weten of Een Bisschop, of hooger. / Eenigen Priester. / Inde Mineurs ordre.
16 Tegen de Kercke van sijn beneficie advoceert.
17 Tegen den Heer van sijn Leen postuleert.
18 Eerst Rechter inde selve saeck geweest is.
19 Eerst Assesseur vande Rechter inde selve saeck gheweest is.
20 Een huysgenoot ende familiaren vrunt vande Rechter is.
21 Eerst Advocaet van partyen is gheweest inde principale saecke.
22 Naer den Eedt van partyen niet terstont ghesvvooren en heeft.
23 Gheboden zijnde de saecke van partyen te verdedigen, niet geobedieert en heeft.
24 Rotmeester is, ende tegen 't Vaderlandt postuleert.
25 Naer de litisconteftatie dilatoire exceptie geproponeert heeft.
26 Wetens ende willens 't proces verlengt.
27 Niet ervaren inde rechten ende costuymen en is.

28 Hoedanich een Advocaet moet zyn.
29 Advocaten moeten vijf Iaren in Bartolo ende Baldo ghestudeert hebben, ende geexamineert zyn.
30 Advocaten werden by sommighen meer geexamineert in haer gheldt als in haer studie.
31 Moet een Rechts-gheleerden zyn, of door hem selven, of door sijn successeurs.
32 't Is een groot verçiersel voor een Rechter, dat hy selfs uyt-muyt in alle soorten van wetenschap.

AL-hoe-wel wy in't naest-voorgaende Capittel (daer wy in't generael van verscheyden soorten van exceptien gehandelt hebben) oock eenige geexpliceert hebben teghens de Advocaten ende Procureurs/ soo heeft ons even-wel goedt gedacht/ hier wat specialder ende wijt-loopigher de exceptien tegen de Advocaten te consideteren.

1 Eerſtelijck/ dan tegen een Advocaet ofte Procureur excipierende/ ma men ſeggen dat hy of doof is/of ſtom/of blindt/ ofte geſtadelijck dul/of een ſla/ofte minder als ſeventhien Jaren/of een Vrouw/ofte in corpore ſuo muliebria ſtus, namentlijck door gewelt van roovers / ofte van vyanden/ ofte dat hy va api- tale crime/ ofte van publijcke calumnie veroordeelt is geweeſt/ ofte dat hy ee- nigen tijde ſijnen dienſt verhuyrt heeft / om met een ghetamt Wilt te ve en/ Hæc omnia colliguntur. l.prima, per totum. ff.de poſtulan.& c.3.q.7.

2 Ten tweeden/ſal men excipieren/ſeggende dat hy een Ketter is/of een Jode/ of een Soon van een ongheloodighe / ofte geexcommuniceert uyt ſuſpici van Kettery/want die en moghen teghen gheen Chriſtenen ende die 't ware ghoo hebben advoceren/ l.Nemo. C.de poſtuland. & l.Nemo.2. C. de epiſcop. au en. & c.Excommunicatus §. Credentes. ext.de hæretic.

3 Ten derden/ dat hy vande Kerck geexcommuniceert is/ c.Excommunicus, 11.q.3.& c.Exceptionem. ext.de except.

4 Ten vierden/dat hy infaem geweeſt is/ ende voornementlijck met eenig in- famie van rechten/ hoedanich die oock gheweeſt zy/ §.Finali. inſtit. de excep l. Prima §. Hoc ædicto. & l.Quos prohibet. ff. de poſtulando. & d.l. Quiſquis. C.de poſtulan. Op het brandt-teecken van infami ſchijnen te ſien de negen manien die volgen.

5 Ten vijfden/dat hy Symoniacus is/ namentlijck dat hy yemandt om g verkoſen ofte gepromoveert heeft / ofte dat hy om geldt een valſch ende gec- rumpeert getuych is gheweeſt / ofte dat hy ten reguarde van ſijn officie yet c- waerdichs gecommitteert ofte miſdaen heeft / want eenen ſoodanighen is i- faem/ ende en mach niet poſtuleren.

6 Ten ſeſten / dat hem vanden Rechter voor een tijdt / ofte voor altijdt verb den is te poſtuleren / waerom hy in Judiciis niet ghehoort en moet werden/ Puto, & l. ſeq. ff.eodem. & l. Finali. C.eodem. Al leedet ſchoon partye/ l. Quo prætor. ff.eodem. c.Exceptionem. ex.de except. Ende dit rechtelijck verbodt 't welck yemant verboden werdt te advoceren ofte te beſchuldighen/ treckt p blijcke injurie met ſich / ende beſprengt daer den verboden mede / Teſte Spec latore,tit. de advoea.

7 Ten ſevenden/ dat hy een Man geworden is van gheen goede trouwe/ ma dat hy dickmaels ſijn trouwe ende Eedt violeert ende breeckt / anders beloo vende ende veynſende / ende anders heymelijck preſterende. Waeromme oock ſijn gewoonlijcke Meeſters (die hy plach te dienen) van hem voorſichtelijck af- wijcken : Omme welcke ontrouwigheydt men hem oock voor infaem moet houden/ende extra-ordinarie ſtraffen/ l.Prima.C.de advoca. diverſo judic. & teſte Speculatore ſuper eodem loco & titulo jam dicto.

8 Ten achtſten / dat hy onmatelijck gierich is ende begeer-ſuchtich / dat ſelfs daer uyt klaerlijck blijckt / dat hy om kleynen loon / als on-aerdigh / ofte een vijle ſlaef/ voor elck een/ende in alle ſaecken ſoo ongerechtige als gerechtige po- ſtuleert/ als hy maer wat mach winnen/om welcke oorſake hy een quade naem ende faem krijcht/ende weder-leggelijck ſchijnt.

9 Ten neghenden / dat hy met ſijn Meeſter verdrach ghemaeckt heeft van een deel van't proces / waerom hy oock infaem ende in alle manieren weder-legge- lijck is/ l.Si qui.& l.ſe. §.Prætereà. C.de poſtulan.

10 Ten thienden/ dat hy van ſijn Meeſter/hangende 't proces/eenich recht ofte

ander

nder dingen secretelijck gekocht heeft / ofte met hem gecontraheert heeft om-
ne die saecken voor hem te krijgen/ waerom hy oock infaem ende wederlegge-
ijck gehouden werdt/ l. Quisquis §. Præterea. C. de postulan.

Ten elfden/ dat hy gheldt neemt/ ende hem laet corrumperen/ dat hy niet en 11
dvoceert/ ofte dat hy daerom gecondemneert is / welcke dingen hem oock een
randt-teycken van infami geven ende wederleggelijck betoonen / l. Lege Iulia.
Repetum. ff. Ad l. Iulia. repetum. l. eadem in fine ff. eodem.

Ten twaelfden/ yemandt mach tegen een Advocaet excipieren/ seggende dat 12
y al te heftich is/ ende dat hy meer met schelden/ injurieren ende smaet-woor-
en/als met reden de saecken defendeert/ ende dat hy sich nimmermeer van in-
urien en maticht / want eenen soodanighen werdt oock infaem ende van seer
uaedt ghevoelen ghehouden/ l. Quisquis C. de postulan. & c. Veniens. extra de ju-
ejurand.

Ten derthienden/machmen excipieren/ seggende dat hy deurgaens ter qua- 13
er faem staet/om dat hy/soo in't pleyten als in't schrijven/te seer ende imperti-
entelijck lang is/ Argu. l. Finalis §. In refutatoriis C. de appella.

Ten veerthienden machmen excipieren/seggende dat hy een Monick is ofte 14
Canonick Regulier/ die selfs voor de Kerckelijcke Vierschare niet en mach ad-
oceren / alwaert oock sulcks dat het den Abt hem beval / ten ware dat den
ooghsten noodt ende profijt van't Klooster 't selve requireerde ende vereyschte/
. Monachi. 16. q. 1. l. Repetita. C. de episco. & cler. c. 2. extr. de postulan. & c. 1. in
ine. ext. ne cleri. vel monachi. sæcula. negot. se immisce.

Ten vijfthienden/machmen excipieren/ ende seggen dat hy een Klerck is/tot 15
velcken eynde men te deser plaetse moet noteren/ datter drie verscheyde soorten
van Klercken zijn die niet en postuleren. Ten eersten/ geen Bisschoppen/ geen
ndere Superieurs en moghen noch voor den Kerckelijcken/ noch voor den ci-
vilen Rechter postuleren voor anderen/ c. Te quidem 2. q. 1. c. Quia Episcopus 3.
q. 3. & c. Prælatum 88. distinct. Ten tweeden/ geen Priesters en mogen voor den
Kerckelijcken / of voor den civilen Rechter postuleren / als voor haer selfs / of
voor haer Kerck/ of voor haer vrunden ende bloedtverwanten / of voor misera-
bile persoonen / de quibus vide latius Speculatorem, titulo, de advoca. Ten der-
den/ geen Klercken/ al-hoe-welse niet gebeneficieert en zijn/ alsse maer in dienst
zijn / ofte inde kleyne ordre ingewijt zijn / ende mogen geensins voor den weer-
lijcken Rechter postuleren / ten zyse of haer eygen saecke / of de saecke van haer
Kerck/ of de saecken van miserabile persoonen verdedigen moeten / c. 1. in prin-
cipio. extra eodem titul. de advocat. Vorders in criminele saecken en mach gee-
nigen Klerck immermeer postuleren voor den weerlijcken Rechter / ut notatur
per Speculatorem titulo præallegato.

Ten sesthienden/ dat hy tegen de Kerck/ inde welcke hy gebeneficieert is/ad- 16
voceert / c. Finali. ext. de postulando, ofte dat hy teghen den Bisschop advoceert
daer hy't beneficie van heeft/ c. Gravem. ext. de excessibus prælato.

Ten seventhienden/ dat hy teghen sijn Heer postuleert wiens vasal of Leen- 17
man hy is/ c. de forma. 22. q. ultima. & c. Unico in principio. & §. Quod si forte,
in lib. feud. qui ca. feud. amit. & c. Unico. in exordio. Quib. modis feud. amitt. & c.
Unico, in principio ext. de natur. lib. ex lib. vent. Als nochtans een Vasal teghen
sijnen Heer postuleert voor een van sijn bloedtverwanten / soo en moet hy daer-
om sijn leen niet verliesen.

18 Ten achthienden/ dat hy eertijdts Rechter is geweest inde saecke daer hy n
in postuleert/ l. Quisquis C. de postulan.

19 Ten negenthienden/ dat hy t'eenigen tijde inde selfde saecke daer hy nu in
stuleert/ Assesseur vanden Rechter is geweest/ 't welck niet en moet ghesch
den/ l. Finali. C. de assessorib. & l. Penult. ff. eodem.

20 Ten twintichsten/ dat hy een huysgenoot des Rechters/ ende hem een da
lijcksen familiaren vrundt is/ c. Ex insinuatione. ext. de appella.

21 Ten een-en-twintichsten/ dat hy partyen Advocaet is gheweest inde prin-
pale saecke/ waerom hy inde selve saecke niet postuleren moet.

22 Ten twee-en-twintichsten/ dat hy naer Eedt van partyen ghedaen/ niet te
stont ghesworen heeft/ dat hy gelooft dat hy een gerechtige saecke voor hee
ende dat hy die saecke sal laten te defenderen/ soo haest als hy sal voelen da
quaedt/ ende sonder hope is: want dit is hy ghehouden te sweeren/ ofte ande
werdt hy gerepelleert van't advoceren/ l. Rem non novam. C. de judic. Welc
wet ick wel wenschte dat al onse Advocaten neerstigher overleyden/ ende nae
volgende onderhielden.

23 Ten drie-en-twintichsten/ dat hy somwijlen vanden Rechter vermaent zij
de/ dat hy yemants recht soude voorstaen/ den selven Rechter niet en heeft w
len gehoorsamen/ ende sich selven niet suffisantelijck konnen excuseren van sy
ongehoorsaemheydt/ c. Tria. 3. q. 7. De quo vide latius Speculatorem. lib. 1. pa
ticu. 4. titu. de Advoca.

24 Ten vier-en-twintichsten/ dat hy Rot-meester ende inde Magistraet is
want die en mach teghen sijn Vaderlandt niet advoceren als voor hem selven
voor de sijnen/ voor Weesen/ of voor vol-wassenen/ maer onder de 25. Jare
zijnde (welcker vooght hy is) l. penultima. D. eodem de postulan.

25 Ten vijf-en-twintichsten/ dat hy naer de litiscontestatie dilatoire excepti
geproponeert heeft/ waerom hy oock moet ghestraft werden met de boete va
een pondt goudts/ l. penult. C. de except.

26 Ten ses-en-twintichsten/ dat hy willens ende wetens 't proces verlenght/
want daerom moet hy met een boete van twee ponden gouts gestraft werden.

27 Ten seven-en-twintichsten/ dat hy geen Rechts-geleerden en is/ ende dat hy of geene/ of seer weynige kennisse ende ervarentheyt vande rechten heeft/ noch oock de costuymen weet/ hoe wel men meent dat hy eenighe practijcke heeft/ l. Nemini C. de advocat. diverso. judic. l. Iubemus C. eodem & l. Prima §. Advocatus ff. de var. & extraord. cognit. Tu de his vide Speculatorem, qui hanc materiam in utramque partem acutissimè disputat. titu. de Advocat. Dus verre hebben wy gehandelt van die dingen/ om welcke yemant tegen een Advocaet mach excipieren/ is noch overich dat wy eenige weynige dingen/ die eenen waren Advocaet toe-komen/ expliceeren. Welcke/ al-hoe-wel wyse hier vooren in't 96. Capittel vande Advocaten/ wat wijt-loopiger verhaelt hebben.

28 Eer wy nochtans dit tegenwoordich Capittel absolveren/ heeft my goet gedacht dit by dit Capittel te voegen/ te weten: Hoedanich de Advocaten behooren te zijn/ de quibus Glossa in l. Prima ff. de postulan. schijnt staende te houden/ dat de Advocaten behooren geleert te zijn/ ende kennisse vande rechten te hebben.

29 Maer Bartolus ende de Doctoren verwerpen (gelijck billick is) de voorseyde glosse/ ende segghen dat de Advocaten vijf Jaer inde Rechten moeten gestudeert hebben/ ende datse van Doctoren moeten geexamineert ende geprobeert werden/

werden/ende by haren Eedt verklaert werden datse waerdich zijn geadmittert te werden omme te advoceren/ l. Nemini. C. de advocat. diverso. judic.

Maer huyden ten daghe werdense in vele plaetsen niet van Doctoren/ maer 30
van geldt-suchtighe/ ende niet in wetenschap/ noch in haer vijf-jarighe studie/ maer watse in haer beurse vermogen geexamineert/ 't welck ick lichtelijck met exempelen soude konnen bewijsen hebben/ ten ware ick te vooren gheweten had dat de exempelen meer odieus/ als nut ende vruchtich waren. Ende desen en obsteert niet 't gheen Glossa seydt van een Rechter/ te weten/ dat hy wel ongeleert/ ofte (soo hy spreeckt) ἀλφαβήτος mach zijn.

Want al-hoe-wel den Rechter door hem selven ongheleert is/ soo werdt hy 31
nochtans geseyt kennisse ende ervarentheyt vande Rechten te hebben door sijne Assesseurs/ 't welck in een Advocaet te excuseren gheen plaets en kan hebben.

Jae selfs niet in een Rechter die inde rechten ervaren/wijs/ gheleert/ ende in 32
alle wetenschappen bedreven behoort te zijn/ ofte ten minsten sich soodanighe Assesseurs ende gegageerde Raeds-heeren by-ghevoeght te hebben. Het eerste ende edelste verciersel nochtans van een Rechter is/ dat hy uyt-muyt in alle soorten van wetenschappen/ ende niet soo aende Raedts-heeren als aen hem selven en hanght.

CAP. CXXX.

Van exceptien teghen den Eysch te proponeren.

't Begrijp.

1 Exceptie tegen den Eysch, præsupponeert Exhibitie vanden Eysch.

Eysch werdt geexhibeert ten aensien
- 2 Vanden Aenlegger selfs.
- 3 Vanden Verweerder.
- 4 Vanden Rechter.

Tegen den Eysch wert geexcipieert
- 5 Als hy die niet suffisantelijck en betoont.
- 6 Datter indeterminate geeyscht werdt.

Den eysch werdt voor insuffisant ofte indeterminaet gehouden alsse
- 7 Niet en vervaet den naem vanden Aenlegger.
- 8 Niet en vervaet den naem vanden Verweerder.
- 9 Niet en vervaet den naem vanden Rechter.
- 10 Niet en vervaet den naem vande actie.
- 11 Niet en vervaet de namen van't geeyschte.
- 12 Niet en vervaet de plaets vande actie ofte 't contract.
- 13 Niet en vervaet den dach vanden Eysch.
- 14 Niet en vervaet 't Iaer, de Maendt, ende den naem vanden Prins.
- 15 Niet en vervaet behoorlijcke specificatie van't geeyschte.
- 16 Conditioneel is, of al te generael.

Men acht voor indiſtincte generaliteyt ende donckerheyd inden eyſch:

17 Alſſer gheen ſeecker goedt geeyſcht en werdt.
18 Alſſer gheen qualiteyt, quantiteyt, ghetal &c. geexp[...]meert en werdt.
19 Alſſer contrarie actien geeyſcht werden.
20 Als een Erf ſonder naem niet ooch-blijckelijck geto[...] en werdt.
21 Alſſer niet geexprimeert en werdt, of 't geheele din[...] ofte 't deel geeyſcht werdt.
22 Als in dingen die metelijck zyn, geen ſeeckere maet g[...] exprimeert en werdt.
23 Als den oorſaeck niet geexprimeert en werdt.
24 Alſſe gheen behoorlijcke circumſtantien en vervaet.
25

26 Eenen eyſch moet drie dingen inhouden:
De oorſaeck, ofte 't feyt.
De Obligatie.
27 De Actie.

1 EXceptie tegen yemants Eyſch/ preſupponeert dat den Eyſch in Judic[...] vanden Aenlegger geexhibeert is geweeſt. Want niemant en mach exc[...]pieren of verwerpen 't gheen niet voor-geſtelt en is geweeſt. Wy ſulle[...] derhalven vande exhibitie vanden Eyſch eerſt yets ſeggen/ eer wy van de exceptie des ſelvighen beginnen te handelen. Libel dan ofte Eyſch vande[...] Aenlegger wert voornamentlijck om drie oorſaecken in Judiciis gepreſenteer[...]

2 Ten eerſten/ om den Aenlegger ſelfs die libel exhibeert / namentlijck om in[...] ſelve ſijnen eyſch te formeren/ ende ſijnen recht te verthoonen.

3 Ten tweeden/ om den Verweerder / namentlijck/ om dat die den eyſch van den Aenlegger geſien/ gekent ende verſtaen hebbende/ ſich berade ende conſuler[...] wat hy op den ſelven eyſch des Aenleggers moet antwoorden/ of hy die behoor[...] toe te ſtaen/ dan of hy te rade werdt ſich daer teghen te oppoſeren.

4 Ten derden/ om den Rechter ſelfs/ om dat hy uyt de forme ende qualiteyte[...] van des Aenleggers eyſch/ te ſeeckerder wete hoe hy ſijne ſententie gerechtelijc[...] formeren ende wijſen moet / die altijt moet geweſen werden naer de forme van den eyſch / c. Heli. ext. de ſimonia. Dat gepræmitteert zijnde/ moetmen nu ſie[...] hoemen teghen den voorſz eyſch vanden Aenleggher excipieert / ende hoe di[...] vanden Gedaeghde verworpen werdt.

5 Eerſtelijck dan impugneert ende verwerpt den Verweerder des Aenleggers eyſch by min dan ſuffiſant betoch / te weten als hy ſeydt dat den eyſch by den Aenlegger gemaeckt indeterminaet is.

6 Want ſy en is niet goet als den Aenlegger indeterminate eyſcht / c. 2. ext. de libel. oblat. & c. literæ ext. de dilat. ende dan neemt hy oorlof vanden Hove/ ende eyſcht te gelijck de koſten. Werdt autem gheſeyt indeterminate te eyſſchen.

7 Eerſtelijck/ als ſijnen eyſch den naem vanden Aenlegger niet en vervaet/ om datſe nootſaeckelijck daer in vervaet moet zijn/ Argumento, c. Querelam. de elect. l. Si procuratore. ff. de peculio. & l. In tribus ff. de judic.

8 Ten tweeden / als den naem vanden Verweerder daer in niet vervaet en wordt/ d. l. In tribus & l. Finali C. de edendo.

9 Ten derden/ als den naem vanden Rechter inden Eyſch niet en ſtaet/ c. Præſcripta §. libellorum 2. q. 8. omme te weten of hy competent is/ ofte niet.

Ten vierden/ als den Eysch niet in en houdt den naem vande actie/ maer dat 10
is alleen naer opinie van sommighe Doctoren. Want ten werdt huyden doorgaens inde practijcke niet geobserveert/ noch oock nootsaeckelijck vereyscht dat den eysch den naem vande actie inhoude.

Ten vijfden / om datse niet in en houdt 't gheeyschte goedt / want dat moet 11
nootsaeckelijck inden Eysch geexprimeert zijn/ c.2.extra de libel.oblat.l. Si rem. §. Finali. ff.de rei vendic.

Ten sesten / alsse niet in en houdt de plaets daer de saecke gedaen ende gecontraheert is/ d.c.Præscripta. §. libellorum 2.q.8.& l.Forma.ff.de censib. maer dat en is oock huyden ten dage niet seer ghebruyckelijck. 12

Ten sevenden / alsse niet en vervaet den dach dat den Eysch ghepresenteert 13
werdt: want geenen seeckeren dach geexpresseert zijnde/ en kan men niet weten offer twintich daghen verloopen zijn/of meer/of minder/ Autenti. de exhibend. & introduc. reis. §. Suscepto.

Ten achtsten/ alsse niet en vervaet 't Jaer/ de Maendt/ ende den naem van- 14
den Prins dien die Provincie subject is/ l. Properandum §.1.C.de judic.

Ten neghenden/ alsser gheen behoorlijcke specificatie vande dingen en werdt 15
geexprimeert. By exempel/ datter geageert wert van crime/ ende dat civilijck/ soo en is den Eysch van geender waerden/ ten zy inde selve specialijck ende met name de injurie gestelt zy/ dat is/ ten zy inde selve geinsereert werdt hoedanich/ in wat plaets/ lidt/ ofte te wat tijde die ghedaen is/ op dat den Rechter daer uyt te beter ende te seeckerder sijne sententie soude mogen formeren / §. Atrox.insti. de injuriis.

Ten thienden/ als den Eysch conditioneel / ofte al te generael / ende daerom 16
door haer selven doncker is/soo dat den Verweerder daer uyt niet en kan weten uyt wat recht den Aenlegger ageren wilt / l.1. ff.de edendo. welcke generalityt ofte duysterheyt uyt de indistinctie bespeurt werdt.

Ten eersten / als den Eysscher in sijn reele actie niet en eyscht seecker goedt 17
ofte sulcks als hy in sijnen eysch uyt-drucken moet/ c.2.ext.de libel. oblat.

Ten tweeden / als den Eysscher in personele actien niet en verklaert de qua- 18
liteyt/quantiteyt/getal ende diergelijcke circumstantien.

Ten derden/ als den eysch contrarie actien inhoudt. 19

Ten vierden / alsser geageert werdt om een Erf dat gheen eyghen naem en 20
heeft/ ten zy dat oock blijckelijck bewesen/ende oock de plaets daer't leydt gedesigneert werde/of soo't een naem heeft/dat die niet geexprimeert en werdt.

Ten vijfden/als een dingh geeyscht ende niet uyt-gedruckt werdt/oft heel/of 21
een deel/oft hoedanigen deel geeyscht werdt/ want soodanigen eysch is duyster.

Ten sesten / alsser eenich metelijck ding geeyscht werdt/ soo is den eysch van 22
onwaerden om de generaliteyt ende duysterheydt/ten zy de qualiteyt ende 't getal vande mate geexprimeert werdt/ l.Si in rem. ff.de rei vendicat. & l. Prima ff. de petitione hæreditat. Als derhalven den Aenlegger alsoo 't onseecker eyscht/ ende niet alles en specificeert/ soo werdt den Verweerder geabsolveert/ l. Arrianus ff. de actio. & obligat. & c. Ex literis ext. de probat.

Van ghelijcken is oock den eysch in't personeel van onwaerden/ alsser gheen 23
oorsaecke in uyt-gedruckt en werdt/ l.Et an eadem §. Actiones ff.de excep. rei judica. Want een Verweerder en is niet gehouden op soodanighen eysch te antwoorden / noch den selven aen te nemen. Als hy dien nochtans uyt sich selfs

aenneemt/ of daer op antwoordt/ soo is den eysch goedt / voornementlijck al
niet ghegeven werdt voor de litiscontestatie / c. Primo extra. de libel. obla. als
cas van reconventie/ de qua vide Speculatorem lib. 4. particu. 2. de libel. concep.
juxta propositionis ordinem.

24 Eyndtlijck is oock dien eysch van onwaerden/ die niet in en houdt den nae
des Rechters/ des Aenleggers/ ende des Verweerders/ den dagh/ maendt/ jae
plaets/ ende 't goedt ghelijck boven ghesegght is/ 't welck den eysch al te sam
inhouden moet.

25 Ten laetsten sullen wy in't generael segghen / dat alle eysch drie dingen mo
inhouden/ te weten: de oorsaeck/ de obligatie/ ende de actie. Want in alle actie
ist noodich dat dese drie dinghen by een komen / te weten 't feyt ofte de oorsaec
vanden eysch / namentlijck of de actie vanden eysch rijst uyt koop of uyt ver
koop/ ofte diergelijcke oorsaecken/ want die werden geseyt feyten te zijn.

26 Ten tweden/ den eysch requireert obligatie/ welcke obligatie of uyt feyten/ o
uyt de saecke selfs spruyt / ende werdt daerom soodanighen obligatie een band
van rechten genaemt/ Institu. de obligat. in principio.

27 Ten derden / moet oock den eysch de actie selfs vervaten. Die autem kom
voort uyt de obligatie/ als uyt haer moeder. Want actie is een recht om te ver-
volgen/ &c. Instit. de actionibus, in exordio. De variis autem libellorum formulis
vide d. Speculato. lib. 4. particu. 1. per totum.

CAP. CXXXI.

Van exceptien tegen den persoon vanden Eysscher te proponeren.

't Begrijp.

1 Tegen den Aenlegger werd geexcipieert als hy
- is
  - Inhabijl.
  - Stom, dwaes.
  - Geexcommuniceert, Apostaet.
  - Weese, minderjarige.
  - Een publijcke op-snapper.
- is
  - Stee-kindt.
  - Infaem, misdadige.
  - Balling, ghebannen.
  - Vyandt des Vaderlandts.
  - Meneedich, slaef.
  - Suspecten Voocht, &c.

2 Excommunicatie en is in't Parlement van Vranckrijck niet vorderlijck tot de exceptie.

3 Excommunicatie { Inden Raedt van Vlaenderen / Ende: / In't Parlement van Mechelen } Heeft plaets inde exceptie.

4 Den Rechter moet als partye swijcht, eenen publijckelijck geexcommuniceerden weder-leggen.

5 Men moet die publijckelijck prodige ende uytsinnighe verklaert zyn, wederleggen.

6 Den prodigen ende uytsinnigen en is naer rechten gheen alienatie van goederen verboden.

Den Verweerder impugneert ende excipieert oock tegen den persoon 1
vanden Eysscher/ nemende fin van niet ontfanckelijck/ dat is/ als den
Verweerder seyt dat den Aenlegger inhabijl is om te ageren / om dat
hy of geexcommuniceert/ of Apostaet is/ of Weese/ of minderjarich/
of dul/ of stom/ of dwaes/ of met klanck van trompet/ ofte klock-gheslach publijckelijck prodige verklaert/ ofte dat hy die ghene zy die Stee-kindt is/ of dat hy infaem is/ of misdadich/ of ballinck/ of (soomen gemeynlijck seydt) gebannen/ of dat hy een vyandt des Vaderlandts is/ of meneedich/ of slaef / of eenen suspecten Voocht/ ofte met diergelijcke onwaerdigheyt geteeckent.

Men moet dit nochtans hier noteren / dat in't Parlement van Vranckrijck 2
de geexcommuniceerde noch van ageren/ noch van ghetuygenisse der waerheyt te geven/ versteecken en zijn.

Maer inden Provincialen Raedt van Vlaenderen / ende oock inden grooten 3
Raedt van Mechelen mach de voorseyde exceptie van excommunicatie teghengeworpen/ ende geproponeert werden in allen deelen vanden processe / soo lange alst proces duyrt/ soo wel voor als naer de litiscontestatie.

Jae oock naer de sententie ofte 't ghewijsde selfs/ te weten omme de executie 4
van't vonnisse te beletten/ Sicuti notatur c. Primo de excep. lib. 6. propter timorem excommunicationis. Jae al en excipieerden den Verweerder hier van niet / soo moet den Rechter selfs ex officio den Aenlegger in alle manieren weder-leggen. 't Welck men moet verstaen als den Aenlegghez publijckelijck geexcommuniceert is/ 't welck den Rechter alleen moet weten ende observeren.

Vorders/ prodigen ende dullen/ ofte uytsinnige dwasen/ en moghen niet we- 5
derleyt werden te ageren ofte te defenderen / voor ende al eer haer de alienatie
van hare goederen met trompetten ofte klocken-geslach/ ofte op eenighe andere 6
wijse naer de costuyme ende gewoonte van elcke plaets by den Rechter geinterdiceert is / om dat haer de alienatie van hare goederen naer rechten gheensins verboden en is.

CAP. CXXXII.

Van exceptien teghens de persoonen van Voochden ofte Curateurs te proponeren.

't Begrijp.

1 Dat hy onbequaem is, ofte minder als 25. Iaer oudt.
2 Dat hy geen Inventaris gemaeckt en heeft.
3 Dat hy een onwettelijcken Inventaris ghemaeckt heeft.

Tegens den Tuteur wert geexcipieert als yemandt seyt
4 Dat sijn voochdye, ofte curatele geeyndicht is.
5 Dat den Voocht ofte Curateur een slaef is.
6 Dat de Tuteuren of Curateuren stom of doof zyn.
7 Dat den Voocht een Bisschop ofte Klerck is.
8 De Klereken zyn ghehouden de vooghdye ofte curate van miserabile persoonen aen te nemen.
9 Dat den Tuteur ofte Curateur voorgenomen heeft ee te doen tegen den pupil ofte minderjarige.
10 Dat den Tuteur ofte Curateur, Debiteur ofte Creteur is vanden pupil ofte volwasschen.
11 Dat den Tuteur ofte Curateur maer voor eenen tit vanden Testateur gestelt is.

Tuteurs ende Curateurs verschillen daer in dat
12 Tuteuren alleen den Pupillen ghegheven werden tot ha veerthiende Jaer.
13 Curateurs
- Werden den volwassenen ghegheven van ha 14. tot haer 25. Iaren.
- En werden by testamente niet gegeven.
14 - Noch den onwilligen.
- Werden gegeven prodigen ende uytsinnighe
15 - Dullen die minder-jarich zyn, om de minde jarigheydt.
- Werden gegeven
  - Dwasen.
16 - Dooven en Stommen.
17 - Die gestadich sieck zyn.
18 - Weesen die eenen onbequamen Tuteur hebben.

19 Werden gegeven
- Ledich leggende goederen.
- Den buyck.
- Tot processen.

20 Een Curateur
- Van een prodige ofte uytsinnige heeft administratie van alle de goederen.
- Ende:
- Van goederen ende den buyck heeft alleenlijck
  - Administratie
  - Verkoopinge
  - Van kleyne dingen.

1 DEn Verweerder debatteert Tuteuren of Curateuren: Eerstelijck als hy sin neemt van niet ontfanckelijck/ dat is/ als den Verweerder seyd dat sy tot de ontfanckelijckheydt onbequaem zyn / ofte gheweest zijn/ vermits sy noch gheen 25. Jaren oudt zijn/ l.Finali.C. de legiti. tutel. & §. Furiosus, institut. Qui testamento tutor. dari possunt, & §. Minores institu. de excus. tuto. vel curato. Dat is/ werdt generalijck tegen alle Tuteurs of Curateurs geexcipieert/ of om dat sy van gheenen bequamen ouderdom/ ofte eenich ghemeen ghebreck onderworpen zijn / ofte om dat haer de rechten vande tutele of curatele verwerpen/ als zijnde soodanige die selfs noch tutele of curatele van nooden hebben: item dat sy verminderingh van staet geleden hebben/ l. Legitimos §.Finali.ff. de legit. tutorib.

2 Ten tweeden/ dat sy gheenen Inventaris gemaeckt en hebben/ofte dien vergeten

geten hebben te maecken/ l. Finali. §. Illo proculdubio. C. Arbi. tutel.& l.Prima ff.de vent. in possef. mitt. ofte dat den Inventaris niet wel ende wettelijck ghemaeckt en is/ l.Scimus. C.de jure delibet.

Ten derden/ dat sy inden Inventaris / niet teghenstaende dat die wettelijck 3
gemaeckt is/ niet alle het goedt vande Weese geschreven ende gestelt en hebben. Ten welcken reguarde men alhier moet noteren / dat het den Tuteuren of Curateuren niet toe-gelaten is / eenichsins der Weesen ofte vol-wassenen goederen gade te slaen ofte te administreren / ten zy dat sy eerst ende alvooren drie dingen gepresteert hebben : Eerstelijck ten zy dat sy eenen behoorlijcken Inventaris beschreven hebben : ten tweeden / ten zy saecke dat sy sweeren / dat sy sullen regeeren / ende doen 't gheen sy naer conscientie sullen oordeelen den Weesen ende Minder-jarighen nut ende profijtelijck te zijn : ten derden / ten zy dat sy wettelijck caveren onder hypotheecque van haer goet/ l. De creationibus C.de Episcopat. audiend.

Ten vierden machmen teghen Tuteurs of Curateurs excipieren / seggende 4
dat haer tutele of curatele nu gheeyndicht is / dat sy suspect zijn / datse vande voochdye verstooten zijn / ofte dat haer de administratie verboden is/ l. Quod si forte. §.1.ff.de solut. & c. Venerabilis. extra. de offic. delegat.

Ten vijfden/salmen excipieren/ seggende dat de Tuteuren ofte Curateuren/ 5
of oock de Weesen/ of minder-jarigen slaven zijn/ ofte dat haer questie van haren staet gemoveert is/ l. Prima ff.de tutel. Institut.eodem titulo de tutel.& §.Servus institut. Qui testamento. tuto. dari possunt.

Ten sesten / salmen opposeren/ dat de Tuteurs of Curateurs stom/ doof/ of 6
dul zijn / l. Prima §. Mutus & l.penultima ff. de tutel. daer den text expresselijck seydt dat eenen stommen geen Tuteur gestelt en mach werden / om dat hy geen authoriteyt geven en kan. Eenen dooven en mach oock naer veler opinie gheen Tuteur zijn/ende voornementlijck Secundum Pomponium, die 't selve lib. 18. ad edictum , daer deur probeert dat een Tuteur niet alleen spreecken / maer oock hooren moet/ 't welck de natuyr den stommen geweygert heeft.

Ten sevenden mach hy excipieren / als den Tuteur is of Bisschop/ of Mis- 7
Paep/ of Monick/ of Regulier / want desen en moghen geen Tuteurs zijn/ c. Episcopus & c. Neque apud 88.distinct.& l. Generaliter C.de Episco.& cleri. Alle Klercken nochtans zijn gehouden tot de tutele of curatele van miserabile persoonen/ l.Orphanotrophos C. eod. titu.de Episco. & cleric.

Ten achsten/machmen teghen een Tuteur excipieren/ alsmen seydt dat dien 8
Tuteur of Curateur tegen sijn Weese ofte minder-jarige cessie van actie op-genomen heeft/ gelijck alsser staet in Autentic. ut hi qui obligat. se habe. perhib. res minorum. in principio tituli, colla.6.

Ten negenden/ alsmen seyt dat den Tuteur/of Crediteur/ of Debiteur van- 9
den Weese of minder-jarighe is / ende dat hy administreert sonder hulp / in d. Antenti. ubi supra §.Sed & si quis, & Autentica. Minoris debitor.C. Qui dar.tutor. vel cura. possunt. Maer dat heeft plaets in een gegeven ende wettelijcken / ende niet in eenen testamentairen Tuteur / 't welck nochtans naer eenigher opinie niet en militeert inde Moeder ende Groot-moeder / want die mogen Debitricen ende Creditricen vande Pupillen ende minder-jarigen zijn/ ut in Autentico ut matr. debit. & credi. collat.7. & Autentica ad hæc. C. Quando muli. tute. offic. fungatur.

Ten

10 Ten thienden / machmen excipieren / dat den Tuteur of Curateur van
Testateur gegeven ende ghestelt is onder conditie / welcke geduyrt heeft seec-
ren tijdt / die nu om is / §. Ad certum institut. qui dar. tutor. possunt. De vorde
oorsaecken die dese niet ongelijck en zijn / door de welcke men teghen Tuteurs
ende Curateuren mach excipieren sal ick hier om kortheydts wil voorby sla.
11 Eer ick nochtans een eynde maecke van dit Capittel / wil ick dat den sin-
pelen ende noch niet ervaren Leser / dit onderschept tusschen Tuteurs ende C-
rateurs bekent zy / te weten / dat Tuteuren den Pupillen gegeven werden / i
noch haer veerthien Jaren niet volbracht en hebben / §. Primò, institut. Quib.
mod. tutel. finitur. Want naer de veerthien Jaren en werden sy niet meer P
pillen / maer minder-jarigen ghenaemt / ende dan en werden oock de selve Tu
teuren niet meer Tuteuren ghenoemt / maer beginnen van dat Jaer aen Cu
rateuren genoemt te werden.

12 Curateuren dan werden verscheyde persoonen gegeven / ende om verscheyd
oorsaecken: ten eersten (gelijck ick nu geseyt hebbe) den minder-jarigen / va
datse haer veerthiende Jaer volbracht hebben / tot haer vijf-ende-twintichst
Jaer geeyndicht / naer rechte ende oock naer practijcke / ten zy seeckerlijck blijc
ke dat de voorseyde minder-jarighen / noch alsdan niet voorsichtigheydts ghe
noech en hebben / om hare goederen wijsselijck sonder Curateuren te konnen
administreren. Vorders werden soodanige Curateuren ghestelt van die Ma
gistraten van welcke alvooren de Tuteuren ghestelt wierden / maer Curateurs
en werden by testamente niet gestelt.

13 Maer by testamente ghestelt ende gegeven zijnde / werdense geconfirmeert:
en werdt oock de curatele den onwillighen niet opgeleydt / ten zy tot eenich pro-
ces / §. Primo. institut. de Curatoribus.

14 Item men gheeft oock Curateurs den dullen ende prodigen / die noch tijdt /
noch maet / noch endt van haer goet door te brengen ende te dilapideren en we-
ten / l. Prima ff. de curat. furios. dand.

15 Ende dat is te verstaen van dullen ofte prodigen / die ouder als vijf-ende-
twintich Jaren zijn / §. Furiosi. Institut. de Curatoribus. Den dullen autem die
minder-jarich zijn / werden Curateurs gegeven / die nochtans meer verstaen
werden om de Jaren gegeven te werden / als om de dulheyt / l. Qui habet ff. de
tutel.

16 Den sotten / dooven / stommen / ende die met een ghestadighe sieckte bevangen
zijn / werden oock Curateurs gegeven. Item den Pupillen die gheenen testa-
mentairen / of wettelijcken / of gegeven Tuteur en hebben / ofte wel eenen heb-
ben / maer die niet bequaem en is / ofte dieder een hebben die tot seeckeren tijdt
toe ghestelt is / of die swack is / ofte om nootsaeckelijcke oorsaecken belet is / In-
stitut. de curatorib. per totum.

17 Item werden Curateurs ghestelt selfs over de goederen die ledich legghen /
maer vanden Prins / of 's Princen Raedt / of van alle Magistraten / dat is / (om
klaerder te verstaen) daer werden Curateurs gestelt over goederen die gheenen
waren ende wettelijcken Eyghenaer en hebben die teghenwoordich ende be-
kent is / 't welck ick'er by doe om wille vande goederen van eenighen die langh
absent zijn / ende daermen gheen seeckerheydt van en heeft offe levendich of
doodt zijn. Van welcke langh absenten men dat moet noteren / datse te Brugge
in Vlaenderen een seer gebruyckelijck volckeren-recht hebben / dat so dickmaels
den

den Eygenaer/ of Meester / of Erfgenaem onbekent zijnde / seven ghestadighe Jaren van sijn Vaderlandt af-wesich is / soo werdt hy ghehouden voor doodt/ soo dat sijne Erfgenamen / ofte andere mede-Erfghenamen / de goederen van soodanigen afwesigen onder cautie moghen aentasten. Maer in-gheballe daer naer langhen tijdt geen Eygenaers/ Erfgenamen/ of mede-Erfgenamen/ ofte geene Crediteuren vande selve goederen gevonden of bekent en werden / so slaet den Prins selfs de handt aende selve / ende neemtse voor hem/ D. de curat. bon. dand. welcken titel in veel plaetsen seer profijtelijck is / ende huyden ten daghe inde practijcke seer gebruyckelijck/al-hoe-wel de Doctoren vande selve weynich geschreven hebben.

Item werden oock den buyck Curateuren ghegheven / dat is de vrucht die noch in 's Moeders buyck is/ D. de vent. in poss. mitten. 18

Item werden oock Curateurs gestelt tot processen/ vide Speculatorem. titul. de syndico. lib. 1. partic. 3. Werden voorts alle persoonen gegeven die verhaelt werden / l. Prima §. primo, & l. 2. 3. 4. & 5. ff. de postuland. & l. 3. 4. 5. & 6. ff. de privile. credito. 19

Maer hier machmen vraghen / hoedanich der Curateuren (daer wy nu van gesproocken hebben) macht zy ? Waer op men moet antwoorden / dat de Curateurs van dullen ende prodighen / volkomen administratie hebben van alle dingen : Maer een Curateur van goederen ende vanden buyck / heeft alleen bewaernisse van die dinghen die verergeren kunnen/ende mach oock de selve verkoopen / l. Inter bonorum ff. de administra. tuto. vel curato. 20

CAP. CXXXIII.

Van exceptien tegen de Brengers van Obligatie-brieven te proponeren.

't Begrijp.

1 Brief-brenghers zijn, of
- Ware ende wettelijcke.
- Gevondene.
- Gesurripieerde.
- Bedrieghelijcke.
- Ghekochte.
- Gesuborneerde.

2 Exempel van een Brief, tegen wiens Brenger men mach excipieren.

3 Tegen een Brenger 's briefs wert geexcipieert
- Als hy niet en thoont hoe hyder aen gekomen is.
- Als hy gheen procuratie en thoont om 't gheldt te ontfanghen.
- Als hy geen brieven vanden Crediteur en toont.

Die

DIe de exceptie tegen de Brengers der Brieven sal verthoonen/ beho eerst te verthoonen / dat de Brengers van soodanige brieven versch- den zijn.

1 Want sommige zijn waer ende wettige/ sommige gebondene/ som- mige heymelijcke/ sommige bedriegelijcke/ sommige gekochte/ sommighe gi- subörneerde / want men en moetse niet alle even veel geloofs gheven. 't Wel- omme te klaerder te verstaen/ heeft my gedacht gehadt 't selve met een exemp van een obligatie / ende door de verscheydenheyt vande brengers te bewijsen.

2 Laet dit dan een exempel zijn van een Obligatie / daermen de rest te lichte uyt sal kunnen verstaen. Wy Jan Balbiaen ende onse Compagnie / bekenne schuldich te wesen Heer Jan de Focker ende sijne compagnie / hondert duysen goude Ducaten/ van goeden prijse ende wichte/ uyt saecke van geleende pennin- ghen/ ofte van sulcke / of sulcke waren/ &c. Welcke hondert duysent Ducaten ick/ met de mijnen/ belove ter goeder trouwe te betalen aenden voorseyde Jan d Focker ende sijne compagnie/ de naest-komende kermisse van Brugge / die be ginnen sal daeghs nae de bekeeringe van Sinte Paulwels/ in't Jaer 1566/ oft den brenger deses briefs / die wy met eygen handen ende handt-teecken hebben onderteyckent. Alsoo ghedaen tot Antwerpen / op sulcken Jaer / dach/ end maendt/ &c.

3 Dit exempel gewesen zijnde/ is nu overich te sien hoemen tegen soodanigher Brengher 's briefs soude moeten excipieren. Want tegen de brengers van soo- danige brieven excipieert den Verweerder/ nemende fin ende conclusie/ te weten dat hy niet ontfanckelijck en is/ ofte dat hy niet en moet ontfangen werden/ om dat hy niet en bewijst hoe hy aen die brieven ghekomen is/ of hy die ghevonden heeft/ of hyse genomen heeft/ of hyse gekocht heeft/ &c. Vorders oock/ om dat hy niet en betoont/ door schrift oft procuratie/ dat hy soodanige brieven vanden waren Crediteur gekregen heeft / ofte datse hem vanden selven belast zijn/ om- me de volle betalinge der selver te ontfangen / ofte dat hy diergelijcke titels van een waren brenger niet en kan betoonen. Maer omme die swarigheden te be- ter te ontvlieden/ ende dat een quaet betaelder door de pretexten vande voorseyde exceptien niet te onwilligher soude betalen / soo laten de voorsichtighe Briefs- schrijvers in hare Obligatie-brieven schrijven dit artijckel / ofte den brengher der selver/ gelijck wy in't voorgaende exempel bewesen hebben : want soodani- ghen artijckel maeckt de ydele pretexten vande exceptien krachteloos / ende neemtse t'eenemael wech/ sulcks dat de pretexten van soodanighe quade betael- ders geensins admissibel en zyn/ ofte sy moeten soodanigen brenger terstont be- talen/ ofte ten minsten namptiseren. Want den brenger en is niet gehouden te doceren van't bevel sijns meesters van sijne commissie/ procuratie-brieven/ erf- fenis/ transport/ ofte ghetrouwigheydt / ofte te bewijsen hoe hy aen die brieven ghekomen is / dewijl de brieven die hy gebracht heeft simpelijck inhouden/ ofte den brenger der selver/ sonder breeder by-voeghsel / ende salmen daeromme den brenger ilico moeten betalen ofte namptiseren/ gelijck ick geseydt hebbe : Ende in-gevalle soodanigen quaden betaelder / eenich pretext omme sijn quade beta- linge wilde voor-wenden / 't selve soude hy op den staenden voet moeten probe- ren/ ofte anders soude hy 't gheldt terstont moeten tellen of consigneren: welcke opinie huyden ten daghe vele Rechts-geleerden obstinatelijcken sustineren.

CAP.

CAP. CXXXIV.

Van exceptien in materie van Garant.

't Begrijp.

Er wy te deser plaetse yets segghen van exceptien in materie van garandt/moeten wy eerst voor de onervarene toonen wat garandt is.

Garanderen dan en is niet anders dan yemandt in cas/ van ghevallen/of noch te vallen/oppositie versekeren van schaden/sijne saeck defenderen/ de actie op sich te nemen/ hem te vryen ende indemneren/ ende belooven 1

dat hy't sal presteren / in-gheballe hy yets verkocht heeft / schriftelijck bev sen
heeft/ ofte yets bevolen heeft.

2 Yemanden autem tot guarandt te sommeren of te daghvaerden/ is van em
gerechtelijck gedaghvaert zijnde/ eysschen dat hy hem 't voorseyde/ te weter ge-
kochte/ geschrevene ofte bevolen/ beloove te presteren/ ende hem van schad yde
overkomen mocht/ ofte overkomen is/ te beschermen ende te indemneren.

3 Wt het voorseyde moetmen noteren / dat guarandt by naer spruyt uyt t e-
derley oorsaecken/ te weten/ uyt materie reel / dat is/ koop ende verkoop / e e
diergelijcke oorsaecken/ uyt schrift/ raedt ende bevelen. Dit met drie exemp n
bewesen zijnde/ sal veel klaerder zijn.

4 In reele materie dan van koop ende verkoop / werdt men ghedaghvaert t
guarandt van't verkochte goedt/ alsser om het selve gekochte goedt eenige opp=
sitie valt/ soo dat een ander op't voorseyde gekochte goedt recht pretendeert/ in
geheel ofte deel: Ende dat die den selven kooper in rechte betreckt omme het g=
kochte te verlaten/ ende hem het selve vredelijck te laten ghebruycken. Wa
dien gedaghvaerden Kooper den eysch van soodanighen Aenleggher ghehoo
hebbende ende wetende/ mach vanden Rechter eysschen dilay ofte dach van b
raedt (gelijck voorzen geseydt is in't Capittel van dilayen te eysschen) te weter
om dat hy in dien tijdt van't dilay ende beraedt met de sijne soude moghen con
suleren / wat hy op dien eysch soude moeten antwoorden / welcken dach hem
vanden Rechter niet en sal geweygert werden.

Ende sal onder-wijlen dien ghedaeghden Kooper met de sijnen consulerer
ende beraedslagen/ ende indient hem goedt dunckt/ dat hy den Verkooper roep
om hem van't verkochte goet te guaranderen/ soo sal hy voor de expiratie van't
vergunde dilay voor den Rechter antwoorden / ende dach van dilay eysschen/
omme sijnen Verkooper voor het guarandt in rechten te betrecken / dat is/ dat
de saecke vanden Verkooper selfs (dien hy daghvaerden wil) aengenomen ende
verdedicht werde.

5 Soo dat den Kooper selfs geindemneert blijve: welck dilay/ maer slechs een/
ende geen meer/ den Rechter hem niet en kan weygeren.

6 Dien Verkooper dan ghedaghvaert hebbende tot 't guarandt dien hy wil/
ende dien hy dan oock moet noemen.

7 Omme by wettelijcken eysch vanden Rechter te versoecken ('t welck voor de
litiscontestatie moet geschieden) dat dien Verkooper 't guarant voor hem aen-
neme/ ende daer toe gesommeert ende gecondemneert werde.

8 Ende soo dien Verkooper compareert om te guaranderen/ ende guarant be=
looft/ soo neemt dien nieuwen Aenlegger (soo hy wil) de saecke vanden Verkoo=
per op hem voor den verweerenden Kooper dien hy gedaghvaert heeft/ ende be=
vrijdt den Verweerder/ soo dat hy de actie van't toekomende proces teghen den
guaranderenden Verkooper op hem neemt / ende belooft te vervolghen (maer
gelijck ick geseyt hebbe) als het hem soo goet dunckt. Want hy mach sijn actie
bewaren / ende aenlegghen/ of tegen sijn Gedaeghden / of teghen den Guaran=
deur.

9 Soo derhalven den Eysscher dat niet en wil / dat is / soo hy niet te doen wil
hebben met den guaranderenden Verkooper / maer liever met den Kooper sijn
ghedaeghden ende metten welcken hy met recht procedeert om de possessie / soo
associeert ende voecht hem den gedaegden Kooper alleen met den verweerenden
Verkooper

Verkooper tegen den dagenden turbateur / procederende nochtans op sijne kosten/ gelijck sy met malkander over-een kunnen komen.

Maer soo den ghedaeghden Verkooper niet en compareert om te garanderen/ in dat cas protesteert den Verweerder die hem daghvaert/ ende vande turberende daghvaerdende partye ghedaghvaert is / van die weygeringe van garandt / ende van alle kosten / schaden ende interesten / ende neemt van die non comparitie/ weygeringe ende sijne protestatie/gerechtelijcke acte/ ende vaert alleen voort omme te antwoorden op den eysch vanden eersten Aenlegger/ omme voort te procederen / ende 't proces te produceren by hem selven / maer tot perijckel vanden gedaeghden Verkooper die niet en compareert / soo dat in-ghevalle den ghedaeghden 't proces teghen den Aenlegghen verliest/ soo competeert hem ware actie tegen den Verkooper die 't garandt weygert uyt krachte vande wettelijcke ghedane protestatie / omme van hem weder te eysschen alle de schaden ende interesten. 10

Die soo hy rijck is/ soo is hy ghehouden tot reparatie van schaden ende interesten/ten ware hy alvooren in't contract voor-sprooken had/dat hy dat niet en wilde presteren. Maer is hy arm ende niet solvent/ soo is hy niet te min gehouden tot reparatie van't garant ende de schaden ende interesten/ maer om dat hy niet solvent en is / blijft den Kooper die 't proces verloozen heeft inde schade/ vermits hy voorsichtiger (gelijck men seydt) had moeten koopmanschappen. 11

In Vlaenderen autem werdt dese practijcke geobserveert / dat soo menichmael als den gedaegden om te garanderen de saecke op hem neemt/ so wert den verweerenden Kooper uyt den processe gedaen/ voor so veel den garanderenden Verkooper / ende die de saecke aen-neemt/ suffisant is 't gewijsde te betalen. 12

Ende al-hoe-wel den ghedaeghden Verkooper garanderende / sijnen Kooper (dien hy geassocieert is) in't proces teghen den turberenden Aenlegger helpt/ ende dat sy een van beyde / ofte beyde te gelijck 't proces verliesen / soo heeft den Aenlegger optie ende keur sijn ghewijsde te verhalen/ op een van beyde / ofte op beyde te gelijck soo hy daer in te rade werden sal: Ende 't gheen wy hier in materie van koop en verkoop betoont hebben / dat machmen oock appliceren in andere materiale saecken. 14

Vorders 't gebeurt somwijlen dat een geheele Magistraet gesommeert wert om te garanderen/ te weten van gegeven raedt ofte gewesen sententie / 't welck hier voor de tweede specie van guarandt ghestelt zy. Ten aensien van desen moetmen dan noteren/ dat in-gevalle een laghe ofte subalterne Magistraet / by appellatie of reformatie van eenige opponerende partyen gedaeght werdt voor den Provincialen ofte Hoogen raedt/soo mogen die selve lage Magistraten van gelijcken voor haer garandt in rechten roepen hare hooger Magistraet/ te weten/ de hooft-vonnissers ofte hooft-lasters/of uytdruckelijcker hooft-belasters/ vanden welcke sy haren raedt/ last/ ende bevel met het hooft-vonnisse gekregen hebben/ ende moet alsdan die hooger Magistraet gedaeght zijnde om te garanderen / die lagere Magistraten (die sy't hooft-vonnisse bevolen hebben te strijcken) teghen de appellerende partye garanderen / de saecke op haer nemen ende indemneren/ ten ware dat sy wilde seggen/ dat 't rapport van't proces qualijck voor hen-lieden over-gedragen waer. 15

Maer dese manier van garanderen en werdt in alle plaetsen niet gheobserveert. Want in Vlaenderen werden de hooft-lasters wel geroepen om te garanderen/ 16

deren / ofte indemniteyt te presteren / maer sy nemen selden ofte nimmer dat garandt op haer/te weten/om dat sy dien last ende perijckel/dat is/het nisse laten die lage Magistraten die 't ghewesen ende gepronunceert hebben hadden sy't schoon uyt den raedt ende sententie vande hooger alleen gepronunceert. Want de hooger Magistraten excuseren haer van sulcken garandt / dien datse seggen/ dat de sententie diese de lager Magistraet gegeven hebben raedt/opinie ofte solutie op eenigen behoorlijcken eysch/ende dat sy daerom menichmael als sy die met besloten brieven ge-uyt hebben/geprotesteert heb van rechtveerdiger ende beter vonnisse te wijsen. Welck protest op de rolle 't register aengetekent werdt. Maer omme alhier klaerder te verstaen 't ghe wy vande hooft-vonnissers ofte hooft-lasters gheseydt hebben/ sullen wy't een exempel bewijsen.

17 Brugge is de hooft-stadt van twee-en-twintich steden diese onder sich hee ende die wy in onse politie van Bruggen met namen uyt-gedruckt hebben.

18 Dese twee-en-twintich lage ofte subalterne steden/die niet altijdt de geleer ste Pensionarisen ofte Magistraten en hebben / die haer selve de sware saeck toe-vertrouwen / bezegelen daeromme alle sware ende verwerde processen v haer geconcludeert / die sy niet ghenoegh en verstaen / ende haer niet toe en v trouwen daer inne sententie te wijsen/met eenen behoorlijcken ende daer toe d nenden Inventaris/ seer vast toe/ende brengense ende presenterense ghelijck gezegelt zyn geweest / door hare gedeputeerde aen de Magistraet van Brugg gelijck als aen haer wettelijck hooft / om seeckerder sententie in die processen hebben / te ghelijck door de mondt ende last van hare Collegien / vande Mag straet van Brugge/ als van haer hooft/ begeerende in die processen / ofte in d voor-gedraghen ende toe-ghezegelde proces / raedt / terminatie ende declarat van weerdige sententie. Welcke presentatie met het gezegelde proces den M gistraet van Brugghen aenneemt/ ende ghebiedt de gedeputeerden een weyni te sitten/ daer naer de stemmen geconfereert hebbende / roept de selve wedero inde kamer / ende antwoordt de selve door haren criminelen ofte civilen Gri fier / ofte anderen Pensionaris. De Heeren Raden hebben uwen eysch w verstaen/ dien sy oock in alles willen voldoen. Belooven V. L. daerom/ dat V. L. aen-gheboden proces neerstelijck sullen revideren / ende met rijpen rad termineren/ ende V. L. bevelen / ende geven een billijcke sententie daer over t wijsen: Belooven V. L. vorders in alle andere saecken behoorlijcke Justitie t administreren / boven dit eene op-gedraghen ende noch niet getermineerde pro ces. Maer als sy dat rijpelijck getermineert sullen hebben / sullen sy V. L. va die terminatie verwittigen/ ende sullen om V. L. seynden / om van haer V. L hooft-vonnisse te halen. Dat antwoort gekregen hebbende/soo trecken de voor seyde Gedeputeerden wederom naer huys. Ende ondertusschen revideert d Magistraet van Bruggen het proces / ende eyndicht en termineert het ter gelegender tijdt rijpelijck.

19 't Welck gedaen zijnde/werdt van die terminatie ende dat hooft-vonnisse gerechtelijcke acte ghemaeckt ende geschreven / welcke in behoorlijcker forme gederigeert zijnde/op 't register ghestelt werdt. Daer naer werden de voorseyde Ghedeputeerden wederom gheroepen / dien de acte van't selve hooft-vonnisse vande Magistraet van Brugge door den voorsz Griffier over-gelevert werdt/ onder dese woorden: De Heeren Raden van Brugge/ V. L. Hooft-vonnissers/ hebben

hebben V.L. proces / 't welck haer onlanghs om seeckerder vonnisse te hebben over-ghegheven is gheweest / gerevideert ende met rijpen rade getermineert/ twelck sy V.L. wederom toe-gezegelt / te ghelijck met de acte vande sententie die te wijsen staet daer in gesloten/ weder-geven. Bevelen V.L. met eenen/ dat ghy de selve sententie den naest-volghenden recht-dach ende ter ghewoonlijcker plaetsen pronuncieert ende provulgeert voor alle andere saecken. Voor dese acte autem (op dat icker dat oock en passant by voeghe) en mach den Griffier niet meer dan thien of twaelf stuyvers eyssschen / ten zy mijn memorie my hier bedriecht.

De derde specie van garandt / komt te pas in last ende bevel / uyt welckers 20
gehoorsaemheydt eenighe oppositie spruyt. Want in-gevalle een Officier hem geabuseert/ ofte by faulte in sijn officie misdaen hadde/ ende dat uyt last van sijnen Heer of Meester / ende dat uyt de gehoorsaemheydt van sulcken last eenige oppositie van partyen sproot / soo soude dien Officier den selven sijnen belastenden Heer ofte Meester mogen sommeren ende daghvaerden / wel niet omme te garanderen/ maer om sijn exploict te advoyeren of desadvoyeren.

Ende in-gevalle den gedaeghden Heer ofte Meester alsdan compareert ende 21
advoyeert/soo werdt den Officier uyt den processe ghedaen/ ten ware hy selfs in dat exploict ofte executie eenich ander delict ofte exces gecommitteert hadde.

Hier autem moetmen eenich weynich dinghen in materie van garandt note- 22
ren. Ten eersten/ dat in materie van exces geen garandt en valt.

Ten tweeden/ dat niemant gehouden is te garanderen teghen sijnen wil. 23

Ten derden / dat in civile saecken elck een mach garanderen die wil / soo wel 24
Klercken als Leecken / ofte alle andere vreemdelinghen die alle om garandt te presteren admissibel zijn / al soude de saecke door dat garandt in seeckerder hant komen. Men moet oock dat weten / dat de Klercken / ofte alle andere vreemden garandt verkrijghende / cautie van't gewijsde te betalen (voor soo veel partye dat begheert) moeten stellen / ten zy de selve by gevalle zyn Burghers van Brugge / ofte van eenighe andere geprivilegieerde stadt / in welcke soodanighe Burgers om de onroerende ende roerende goederen die sy aldaer possideren/geprivilegieert zijn / soo datse vande voorsz cautie van't gewijsde te betalen / t'eenemael geexcuseert werden.

Ten vierden/dat gheen Procureur ontfanckelijck en is tot garandt/ defensie 25
ende indemniteyt te presteren/ ten zy hy daer toe speciale procuratie heeft.

Ten vijfden / moetmen noteren dat / soo wanneer als yemandt allen belooft 26
garandt uyt sijn feyt / soo comprehendeert die belofte oock in sich 't feyt van sijnen predecesseur/soo dat ghelijck hy gehouden is uyt sijn persoon/soo is hy oock gehouden uyt den persoon van dien hy gesuccedeert is / Ita & Barto. in l. Si servus 2. in principio ff. de condictione furti,& Alexand. ibi in apostillis, die veel dingen hier toe allegeert diemen neerstelijck moet noteren/ hebbe oock 't selve dickmaels/ daer van gevraeght zijnde/ geantwoordt ende geconsuleert/ welckes reden open ende klaer is / om dat nae rechten den af-gestorven ende den Erfghenaem/ voor een ende de selve persoon gehouden werden / l. Finali , ubi notatur per glossam & doctores. C. de hæredib. instituend.

CAP. CXXXV.
Exceptien tegen veuë de lieu.
't Begrijp.

1 Veuë de lieu wert versocht vanden Verweerder, soo in't { Petitoir. als : Possessoir.
2 Veuë de lieu moet versocht werden voor Commissarisen.
3 Naer { Veuë de lieu mach den Verweerder dach van garandt eysschen. Ende : De sommatie vanden garande mach den Verweerder eysschen ren[voy] tot den Rechter vande plaets.
4 Als de sake tot de plaets ghesonden werdt, soo procedeert den Verweerder { Op't garandt, beloovende, te weten, op't garand, [t] op 't geheel.
5 Met den beloover van't garandt tegen den eysscher
6 Als de saecke tot de plaetse niet ghesonden werdt, soo protesteer den Verwe[er]der tegen die hem niet garanderen wilt van schaden, &c.
7 Veuë de lieu { Mach geeyscht werden vanden Verweerder. Geeyscht werden { Mach / Mach niet } Van den gesommeerde tot garandt { Alsse eerst niet gh[e]daen is. / Alsse eerst gedaë i[s]
8 Veuë de lieu en doet niet in materie van nieuwigheydt.
9 In materie dilatoir { Eenige dilatoiren werden gehouden voor peremptoiren. Ende : Eenige peremptoiren werden gehouden voor dilatoiren.
10 Dilatoire exceptien { Moetmen alle te ghelijck voorstellen. Mach vanden Rechter geordonneert werden datse alle t[e] gelijck voor-gestelt werden.
11 Partye doet Eedt dat hy gheen dilatoire en neemt calumnieuselijck { Om partye te garanderen. Om de materie te postponeren. Om 't proces te sleypen.

1 IN reele materie daer controversie en questie is van eenighe gedesigneerde plaetse te besien/ als van lande/ gronden/ bosschen/ weyden ofte water/ 't zy de inspectie te doen is in't petitoir/ ofte in't possessoir/ mach den Verweerder (eerder voorts gheprocedeert werdt) vanden Rechter begeeren/ datter veuë de lieu/ sicht vande plaetse geschiede/ dat is/ dat de contentieuse plaetse besichticht/ ende seeckerder bekent werde naer hare vier hoecken ende middel.
2 Welcken eysch of versoeck den Verweerder gehouden is te doen voor Commissarisen/ ende by teeckenen bekent te maecken/ ende te wijsen 't geen hy van die plaetse wil ende eyscht/ dat sy dat oogen-schijnlijck sien/ weten/ ende onderscheyden.

Naer-

Naer dat autem de veuë ghedaen is/ mach den Verweerder noch begheeren 3
ach om sijn garandt te sommeren/ ende naer de sommatie van sijn garandt mach den selver Verweerder noch begheeren renvoy voor den Rechter vander plaetse daer de plaets ofte den grondt gelegen is / als de questie ingestelt is in't petitoir.

Ende indien de saecke aldaer gherenvoyeert is / ende den garandeur compa- 4
reert/ soo procedeert den Verweerder om garandt te hebben/ ende om 't geheele principael alsoo hy geraden vindt.

Maer indien den Ghedaeghden ende gesommeerden compareert om hem te 5
garanderen/ soo procedeert dien gesommeerden met den Verweerder tegen den Eysscher in maniere ende forme voorseydt / namelijck om het principael/ schaden ende interesten. Maer hier moetmen dit onderschept maecken tusschen den ghedaeghden ende dien die gesommeert is omme te garanderen / dat den Verweerder (gelijck geseydt is) betoch van plaets mach versoecken.

Maer is de saecke daer niet gerenvoyeert/ ende dat niemandt hem garande- 6
ren en wil/ soo protesteert hy gerechtelijck van't principael vande kosten / schaden ende interesten / ende brenght dat protest met hem in sijnen dach van becade.

Maer die gesommeert is om te garanderen / en mach gheensins veuë de lieu 7
begheeren / voornementlijck als die eens gedaen is ghewecst/ 't welck daer niet te vergheefs by ghedaen werdt / want indiender te vooren gheen inspectie ghedaen en ware / soo soudemense voor den ghesommeerden moeten doen als hyse versocht.

Men moet vorders noteren dat in materie van nieuwigheydt gheen veuë 8
de lieu en dient / om dat de oppositie ghedaen ter plaetse contentieus / suppleert ende staet in plaetse vande veuë de lieu.

Ten derden/ moet men noteren ende weten/ dat in dese materie van dilatoire 9
exceptien (daer wy nu lange af gehandelt hebben) eenighe dilatoire ghehouden ende geemployeert werden voor peremptoire / ende ter contrarie dat eenighe peremptoire gehouden werden voor dilatoire / ghelijck hier van uyt de bovengeroerde exempelen genoech kennelijck is.

Ten vierden / moetmen oock te deser plaetse weten / dat alle dilatoire excep- 10
tien naer stijle / ende oock naer rechten te ghelijck moeten voor-gestelt werden/ want een Verweerder en soude niet ghehoordt nochte geadmitteert werden / die heden een/ ende mergen een ander dilatoire wilde proponeren / voornementlijck als den Rechter geordonneert ende dach ghestelt had om al de dilatoiren te ghelijck te proponeren.

Want dat mach den Rechter ex officio ordineren ende doen om 't proces te 11
korten. Den Rechter mach oock partyen tot een Eedt dwingen/ dat hy sweere/ te weten / dat hy gheen dilatoire exceptien calumnieuselijck en proponeert / ofte om partye advers te garanderen / ofte om de materie te postponeren / ofte om 't proces te slepen/ gelijck hier voorsen geseydt is.

CAP. CXXXVI.

Van peremptoire exceptien.

't Begrijp.

1 Wat peremptoire exceptien uyt-rechten, ende waerom die alsoo genoemt zyn

2 Peremptoire exceptien zyn of
- Eeuwich
  - Over-een-komst van niet te eysschen.
  - Eedt-sweeringe van niet te ageren.
  - Exceptie van
    - Bedroch.
    - Vreese.
    - Door erreur belooft.
    - Dat 't geldt niet aengetelt is.
    - 't Ghewijsde.
  - Gedaen tegen de resolutie vande Raden.
- 3 Defensoir, te weten
  - Betalinge.
  - Acceptilatie.
  - Renunciatie.
  - Compensatie. Ofte:
  - Die quade oorsaeck vanden Rechter toonen.
  - Die de instantie vanden Eysscher perimeren.
  - Die den eysch vanden Aenlegger gants vernietigen.

4

5 Peremptoire exceptien
- Om de instantie te perimeren gaen voor de litiscontestatie
  - Tegen procuratien.
  - Tegen commissien.
  - Tegen executien.
- Om den eysch ende conclusie te perimeren geschieden soo voor als naer de litiscontestatie, als
  - Præscriptie.
  - Transactie.
  - Quytscheldinge.
  - Contract van niet te eysschen.
  - Exceptie
    - Van gewijsde.
    - Kracht.
    - Vreese.
    - Novatie.

6 Wat novatie is, ende een exempel.

7 Exceptie van gewijsde
- Voor de litiscontestatie is
  - Om 't proces te beletten. Ende:
  - De instantie te perimeren.
- Naer de litiscontestatie om te obtineren in't principael.

8 Die tegens schult excipieert, die bekent stil-swygens de schuldt, ten zy, &c.

1 Peremptoire exceptien zijn de laetste exceptien / alsoo geheeten om datse den eysch van partyen als perimeren / ofte om datse de laeste zijn / ende alle de voorige exceptien in haer beslupten / ende de anderen te niet doen/ §. Perpetuæ. Institu. de except. & l. Prima. ff. eod. titu. de except. Die mogen altijdts voor-gestelt werden.

Peremptoire exceptien autem zijn tweederley / te weten / simpelijck peremptoire / die oock eeuwighe gheheeten werden / namentlijck om datse altijdt plaets hebben / ende niet en kunnen gheeviteert werden / ende altijdt den Eysscher obsteren / al liet hy duysent Jaer af te ageren / ofte dat de actie duysent Jaer geintermitteert ware gheweest. Werdt daerom oock/al-hoe-wel de actie tijdelijck is / de exceptie nochtans eeuwiegh ghenaemt / dewijl 't geen Jarich is om te ageren/ eeuwich is om te excipieren/gelijck als zijn / contract van niet te eysschen/ eedt van niet te ageren/ exceptie van bedroch / 't geen deur vrees ghedaen is/ 't gheen by erreur belooft is/ dat het gheldt niet getelt en is / gewijsde: Item/ 't gheen tegen de wetten ende ordonnantie der Raden geseght werdt gedaen te zijn. 2

Andere peremptoire exceptien autem zijn defensoir ofte defensien / die oock nae rechten selfs perimeren en wech-nemen alle actie als sijn betalinge/acceptilatie 't welck een quyt-scheldinge is by onderlinge ondervraginge/ de qua l. Prima. ff. eod. de acceptilationib. Item renunciatie / 't welck is een willige negatie ofte ontkenninge vande saeck/ ofte 't recht daer de actie door geperimeert wert/ de welcke oock door dien kan ghescheiden / dien toe-behoort 't gheen gerenuncieert werdt. Item compensatie waer van wy hier naer sullen spreecken / die oock de actien perimeert ende breeckt / ofte soo : Andere peremptoire exceptien zyn defensien door de welcke den Verweerder wil doceren de quade ende sinistre oorsaecke vanden Eysscher / soo dat hy met peremptoire reden des Eysschers instantie perimeert ende te niet doet / dat is / dat hy 't proces mede doet infringeren ende vernietigen : ofte met pleyten te niet doen den eysch vanden Aenlegger/ te gelijck met sijne genomen conclusie. 3

Maer van dese moetmen weten/ dat de peremptoire exceptien om de instantie te perimeren/ moeten geproponeert werden / ende gaen voor de litiscontestatie/ dewijlse oock dilatoir zijn / gelijck oock zyn de exceptien geproponeert tegen exploict/ executie/ commissie/of procuratie/Ec. 4

Maer peremptoire exceptien omme te perimeren den eysch ende conclusie vanden Aenlegger/ mogen geproponeert werden voor ende naer de litiscontestatie/ gelijck als prescriptie/ transactie/ quyt-scheldinge/ contract van niet te eysschen/ gewijsde/ kracht/ vreese/ ende diergelijcke anderen. 5

Exceptie van novatie is oock peremptoir. Novatie autem is een veranderinge van onder-schult in een nieuwe obligatie/ te weten/ civile of naturelle/ Teste Ulpiano jureconsulto, in principio l. Primæ. ff. de novationib. daer hy sullende handelen van novatien / om gheen ombekent door ombekent te proberen / met een exempel doceert wat novatie is. By exempel : Ick ben u geobligeert gheweest in hondert ponden grooten Vlaems/ te betalen als den Catholijcken Koningh van Spangien wederom uyt Spangien sal ghekomen zijn / ende ondertusschen zyn wy over-een-ghekomen by nieuwe obligatie / dat ick de voorseyde hondert ponden grooten Vlaems/sonder eenige conditie soude betalen op Paesschen in 't Jaer 1567. Acceptilatien ende quitantien perimeren alle obligatoire actien / 't selve werckt oock renunciatie van obligatie. Jae compensatie heeft oock de selve kracht/ ende perimeert de selve obligatie. 6

Men moet oock de exceptien van ghewijsde proposeren voor de litiscontestatie / om te ghelijck 't proces te beletten / ende de instantie te perimeren. Maer naer de litiscontestatie moetmense proposeren omme te obtineren ten principale/ 7

 gelijck

ghelijck men oock moet proposeren alle tranſactien/liberatien/ præſcriptien/ re-lutien diemen mach proposeren tot de concluſie inder ſaecke. Maer men m[oet] noteren inde exceptien van ghewijſde / dat inde ſelve moeten concurreren de dingen / te weten / datter geweſen is tuſſchen de ſelve partyen/ ende om 't ſel[ve] dinck/ ende ſpruytende uyt de ſelve ſaecke.

8 Maer dit moetmen voor 't laetſte noteren / dat ſoo wie eenighe exceptie v[an] ſchuldt proposeert / die bekent oock bedecktelijck de ſchuldt / ende daerom co[n]demneert hem den Rechter in veel Vierſcharen / dat hy namptiſeert / voor[na]mentlijck als den Aenlegger dat eyſcht/ten ware den Verweerder van behoo[r]lijcke betalinge ofte contracten van niet te eyſſchen/ met ware preuven/ terſto[nt] ende opentlijck dede blijcken.

CAP. CXXXVII.

Van Præſcriptien.

't Begrijp.

1 Ioan. Franciſ. Balbus heeft de præſcriptien neerſtelijck verſamelt.
2 Allegatie van præſcriptie is een peremptoire exceptie.

3 Præſcriptien zyn, of van
- Drie Iaer.
- Thien Iaer.
- Twintich Iaer.
- Dertich Iaer.
- Veertich Iaer.
- Hondert Iaer.
- Oneyndelijcke Iaren.

5 Præſcriptie van
- Drie Iaren heeft plaets in / Thien Iaer — Huyſraedt. Roerende goederen. Ende:
- Twintich Iaer / Dertich Iaer / Veertich Iaer / Hondert Iaer, &c. — Heeft plaets in — Gronden. Onlichamelijcke dingen. Ende:

Tot præſcriptie van lichamelijcke dingen
- 6 Tegen die die teghenwoordich zyn werdt vereyſcht
  - Titel.
  - Tijdt van thien Iaren.
  - Continuatie van tijdt.
  - Goede trouwe.
- 7 Tegen die abſent zyn werd vereyſcht
  - Titel.
  - Poſſeſſie van twintich Iaren.
  - Continuatie.
  - Goede trouwe.

8 Præſcriptie van dertich Iaren vereyſcht
- Vredighe poſſeſſie
- Continuele poſſeſſie
- Goede trouwe

— Dertich Iaren.

9 Præſcriptie-

9 Præſcriptie van veertich Iaren geſchiet teghen { Kercke, Prins, Lantſchap, Stadt, } Ende vereyſcht { Titel. Continuele poſſeſſie. Goede trouwe.

Præſcriptie {

10 Teghen { Particuliere Kercken vereyſcht alleen poſſeſſie van veertich Iaren.

11 Roomſche Kerck vereyſcht { Titel. Poſſeſſie van hondert Iaren. Continuatie. Goede trouwe.

12 Oneyndige geſchiet in { Domeynen Iuriſdictien, ende andere incorporelle dingen } vereyſcht { Poſſeſſie ſonder memorie. Continuele poſſeſſie. Goede trouwe vande præſcribēt. Gebruyck van ſodanighen ſervituyt. Publijck ende bekent gebruyck.

13 Een beſwaert hypotheeck werdt bevrijdt door præſcriptie van thien Iaren.

14 Een Poſſeſſeur ter quader trouwen en mach nimmermeer præſcriberen.

Leen {
15 Is naer ſommiger opinie niet præſcriptibel.
16 Naer Zaſij opinie in dertich Iaren.
17 Den Kercken ende Republijcken werdt gepræſcribeert in 40. Iaren.

18 Dinghen { Op den naem van Leen gepoſſideert, naer dertich Iaren queſtie gereſen zynde, vereyſſehen Eedt.
Maer:
Op titel van pandt ghepoſſideert, naer dertich Iaren queſtie ghereſen zynde, en heeft niet van doen { Eedt. Of: Eenighen tijdt.

19 Niemandt en mach ſich ſelven den titel van poſſeſſie veranderen.

20 Een grondt werdt leen als den ſelven dertich Iaren voor leen ghehouden werdt, ende dienſt ontfanght.

Tienden {
21 En zyn niet præſcriptibel van Leecken.
Maer:
22 Zyn præſcriptibel van Kerckelijcke.

Een Leecke en mach geen Tienden poſſideren {
23 Eenichſins.
24 Onder titel van leen.
25 Recht van erffenis.
26 Tranſport van domeyne.
27 Titel van langhduyrighe poſſeſſie.
} En mach dan oock de ſelve niet præſcriberen.

Wat {
28 Renten
29 Chijnſen
} ghenoemt werden.

Renten of Chijnsen zyn of
- 30 Grondt-renten, ende werden ghepræscribeert in dertich of veertich Iaren.
- 31 Heerlijcke renten
  - En werden selfs niet ghepræscribeert.
  - Maer:
  - Hare lasten werden gepræscribeert,

Præscriptie en loopt niet tegen
- 32 Pupillen, minder-jarigen, prodigen, dullen.
- 33 Langh afwesige in publijcke saecken.
- 34 Loopt nochtans tegen die, die met haer eygen wil afwesich zyn.
- 35 Soldaten inde Krygh zynde.
- 36 Loopt nochtans teghen Soldaten die op den haert sitten.
- 37 Niet mogende ageren om den overloop.
- 38 Kercke ten tyde van schisme of scheuringe.
- 39 Kercken die geen Prelaet en hebben.
- 40 Yemanden in tijde van Pest.
- 41 Yemanden in tijde van Oorloch.
- 42 Republijck, ofte profijt vande Republijck.
- 43 Een Vrouw voor haer huwelicx goedt.

44 Alle præscriptien zyn odieux, ende daeromme te restringeren.

Præscriptie wert ge-interrumpeert
- Natuyrlijck
  - 45 Door inundatie.
  - 46 Door gheweldt van Moordenaers.
  - 47 Door violente exturbatie uyt de possessie.
  - 48 Als yemandt langh na-gelaten heeft te possideren.
  - 49 Als den Præscribent in quade trouwe gheweest is.
  - 50 Als den Præscribent de possessie verlaet.
  - 51 Ten tyde vande pupillaire ouderdom.
- Civilijc
  - 52 Door litiscontestatie.
  - 53 Door quasi litiscontestatie.
  - 54 Door conventie vanden Executeur.
  - 55 Door Request den Prince over-gegeven.
  - 56 Door request alle Rechters over-gegeven.
  - 57 Om dat
    - Men sijn partye niet en kan convenieren.
    - Sijn partye een kint is, afwesich.
    - Sijn partye dul is.
    - Sijn partye in digniteyt gestelt is.
  - 58 Door Synodale proclamatie.
  - 59 Door libel den Prins over-gegeven.
  - 60 Door bekentenis van schuldt.
  - 61 Als den ghepræscribeerden 't ghepræscribeerde dinck verkrijcht.

62 Litiscontestatie en interrumpeert geen præscriptie van usucaptie.

63 Usucaptie wert gheinterrumpeert door overgeven van libel
- Als den Verweerder een kint is.
- Als den Verweerder dul is.
- Als den Verweerder in digniteyt ghestelt is.
- By
  - Hefting van vruchten.
  - Gevingh van pandt.
  - Protestatie.
  - Simpele stellinge inde possessie, vanden Sergeant.
  - Niet gebruycken vande possessie.

64 Interruptie
- Naturelle is elck een vorderlijck.
- Civile is alleen dien vorderlijck diese doet.

Præscriptie
- 65 Extingueert de actie met den tijdt van 30 Iaren.
- 66 Verleent elck Possesseur actie ende vendicatie, uytgesondert alleen den Heer.

67 Die ter quader trouwe possideert, en vendiceert voor sich niet by actie, maer by exceptie.

68 De wet ende regels vereysschen
- Een saeck die præscriptibel is.
- Langhen tijdt.
- Rechtveerdigen titel.
- Continuele possessie.

69 Exceptie is een uytsluytinge van actie.
70 Præscriptie heeft utile dominium, ende rei vendicatie.

71 Werden verkregen
- Roerende goederen door usucaptie met rechte eyghenschap.
- Onroerende door præscriptie met nutte eygenschap.

72 Hypotheecq
- Werdt te niet ghedaen door præscriptie.
- Werdt niet te niet ghedaen door usucaptie.

73 Exceptie excludeert de actie, of waerlijck, of presumptive.
74 14. Præscriptie ter quader trouwe is krachteloos.

75 Præscriptie is ingevoert
- Uyt het civile recht.
- Om 't gemeene besten
  - Om een eynde van questien te maken.
  - Om kosten te vlieden.
  - Om wech te nemen
    - Confusien
    - Abusen

    van processen.

76 De civile wet en neemt 't dominium niet wech dat van 't aller Volckeren recht komt.

77 't Dominium van een dinck wert wechgenomen door
- De wet, of
- Den Prins

Maer om ghemeen profijts wil.

78 Præscriptie extingueert 't dominium van een dingh om 't ghemeene besten.
79 Præscriptie van hondert Iaren teghen een ghepreviligieerde Kerck is krachteloos.
80 Privilegie van hondert Iaren moet gerestringeert werden met dese clausule (niet tegenstaende, ende niet anders.)

Dewijle

1 DEwijle de materie van prescriptie soo vruchtbaer / nut/ frequent en by naer dagelijcx voor-vallende is/ niet alleen inde Canonijckse/ ma oock inde Civile rechten/ghelijck overvloedelijcken betoont den vo- treffelijcken Doctor in beyde der Rechten/ D. Ioan. Francisc. Balbus i sijn tractaet van Prescriptien / vervatende elf hondert ses-ende-vijftich gro e columnen / hebbe ick gedacht dattet niet onvruchtbaer soude zyn dat ick van e materie van prescriptie / 't gheen my sal duncken tot de civile practijcke nut zijn/ in dit Boeck/ jae in dit Capittel in voeghden. Nopende de reste/die we- nich dienstich sullen schijnen inde civile practijcke / hoe welse voor ghehoud werden niet min nuttich/ sal ick den studieusen Leser laten lesen by D. D. Ioa nem Franciscum Balbum, of/ soo't hem goet dunckt/laten sien in dit mijn boec in het 51. Capittel/vanden laps van tijdt.

2 Omme dan de kennisse ende verklaringhe vande prescriptie te seeckerder hebben/ moetmen weten dat nae de gemeyne opinie vande Doctoren / allegat van prescriptie een peremptoire exceptie is/ ende van soodanighen natuyr end kracht als is exceptie van gewijsde / om datse niet minder en perimeert ende niet en doet den eysch vanden Aenlegger/ als exceptie van ghewijsde/ §. Perpe tuæ, institu. de except. l. Tertia. ff. eod. titu. de exceptio. Ende soo wel de een als d'andere t'allen tijden mach geopposeert ende geallegeert werden/ waerom se beyde onder simpele peremptoire exceptien vervaet zijn / daer van wy i naest-voorgaende 136. Capittel gehandelt hebben.

3 Ten tweeden moetmen noteren/ datter seer veel / jae by naer ontallijcke ma nieren van prescriptien zijn: want daer zijn eenige prescriptien van drie Jaren eenige van twintich/ eenige van dertich/eenige van veertich Jaren/ eenige va soo langhen tijdt datter gheen memorie ter contrarie af en is. Dese sullen wy meest op harer ordre (met Gods hulpe) uytleggen.

4 Prescriptie van drie Jaren heeft plaets in huysraet ende roerende goederen ende gheensins in andere. Dese prescriptie autem van drie Jaren werdt ind Rechten usucaptie geheten/ut instit. de usucapi. in princip. & l. 2. C. in quibus causs cess. long. tempor. præscript. Om welcke te obtineren moeten drie dingen by een komen/te weten/titel/gestadige possessie van drie Jaren/ende goede trouwe.

5 Nopende alle de andere prescriptien/ die hebben plaets of in corporelle gron- den/of incorporelle/ §. Primo versic. Et ideo institu. de usucap.

6 Omme autem prescriptie van gronden/ ofte diergelijcke corporelle dingen te obtineren onder den tegenwoordigen/ moeten vier dinghen concurreren/ te we- ten/titel/tijdt van thien Jaren/continuele possessie ende goede trouwe.

7 Ende omme possessie te obtineren door prescriptie van tijdt onder de absen- ten/ moeten zijn titel / volle ende continuele possessie van twintich Jaren / ende goede trouwe.

8 In prescriptie van dertich Jaren heeft den Possesseur aen twee poincten ghenoegh / te weten vredige ende continuele possessie van volle dertich Jaren/ ende goede trouwe.

9 Want in dese possessie ofte prescriptie / en is gheen titel noodich : In pre- scriptien van veertich Jaren/wilt den possesseur prescriberen tegens de Kercke int generael/ oft tegens den Prince/ of tegens een Landtschap / of teghens sijn Vaderlandt/ of teghens een Stadt/ die moet hebben titel/ ende volle ende conti- nuele possessie van veertich Jaren/ ende goede trouwe.

Maer

Maer indien eenich Possesseur wilt præscriberen tegens een Kercke in't par- 10
ticulier/ dien possesseur en gebreeckt niet meer/ als alleen possessie van veertich volle ende complete Jaren: In præscriptie van hondert volle Jaren die tegens 11
de Kercke van Romen loopt / en is een of twee poincten niet ghenoech / maer alle 't gheen voorseydt is werdter nootsaeckelijck toe gherequireert / l. Ut inter divinum, & Autentic. I. Quas actiones. C. de sacrosanct. eccles. & c. Nemo 16.q.3. & c. Si qui de præscript. lib. 6. Bald. in l. Sicut, num. 18. C. de præscript. 30. vel 40. annorum.

Præscriptie autem van soodanigen tijdt dat geene memorie en is ter contra- 12
rie / heeft ghemeynlijck plaets in materien ende possessien / van Jurisdictien/ servituyten/ ende andere incorporelle dingen/ waer toe concurreren moeten vijf poincten / te weten / eerstelijck de lanckheydt vanden tijdt naer qualiteyt vande Jurisdictie/ ten tweeden continuele possessie sonder eenige interruptie/ ten derden goede trouwe vanden Præscribent / ten vierden / dat hy die servituyt ghebruyckt heeft als uyt sijn recht / ten vijfden ende ten laetsten dat sijn ghebruyck publijck geweest is door't gesicht/ gehoor/ ende kennisse van elck een/ c. Primò, & ibi scribentes de præscript. lib. 6.

Alst gebeurt dat een hypotheecq beswaert bevonden werdt/ dat werdt weder 13
ontlast door præscriptie van thien Jaren / met goede trouwe / als die lasten soo langh onbekent/ ende niet betaelt en zijn geweest.

Ick hebbe dickmaels ghesprooken vande goede trouwe die inde præscriptie 14
vereyscht werdt / om dat een possesseur ter quader trouwen te geeniger tijde en mach præscriberen/ ut habet vulgata juris canonici regula. Possessor, de regulis juris, lib. 6. ubi latissimè vide D. Dynum tractantem. Quis malæ ac bonæ fidei possessor dicatur? quis item præscribere posset.

Noyende autem de possessie van leen/ staet te noteren dat leen (naer veler opi- 15
nie) tusschen den leen-Heer ende Vasal niet præscriptibel en is / ende allegeren Titulum 55. incipientem. Imperialem decet solertiam & c. de prohib. feud. aliena. per Frederi.

Anderen hebben nochtans contrarie opinie / daer den tresselijcken Rechts- 16
geleerden D. Uldericus Zasius een af is / die in sijn kort begrijp van't ghebruyck der leenen betoont/ hoe de leenen ghestelt werden/ende wat recht den Vasal daer deur krijcht / parte sexta, pagina libri quem ego habeo 3. daer hy seydt datmen moet noteren dat leen oock by præscriptie verkreghen werdt / soo dat indien yemant een dingh van een Heer dertich Jaren als Leen gehouden had/ ende hem soo langen tijdt behoorlijcken dienst ghedaen had/ men soude seggen dat hy soodanighen leen oock sonder investiture gepræscribeert had / c. Primo §. Si quis per 30. annos. Si de feud. defunct. conten. sit inter domi. & agna. vasal. in visib. feudo. Ende hier moetmen oock segghen dattet genoech is eens waerdigen dienst gedaen te hebben / alsser maer dertich Jaren naer volghen / soo dattet niet noodich en is gheweest alle Jaers de selve diensten te præsteren / Fa. c. Cum de beneficio, de præben. lib. 6. & notatur in c. Cum ecclesia Surrina, de caus. poss. & proprieta.

Maer dese opinie is waer in waerlijcke leenen. Want in Kerckelijcke dingen 17
ende leenen ende ghemeener goederen præscriptie / souden veertich Jaren vereyscht werden/ quam distinctionem ponit And. de Iser in d. §. Si quis per 30. annos, & ibi Alvaro. allegat. l. Inanem. C. de fundis patrimonialib. lib. 11. & l. Prima C. ne

rei

rei domi vel templorum. Want ten is niet te presumeren dat de Kercke ende en-blijcke saecken yets gederogeert is door de leen-rechten/ Præposi. ibi.

18 Maer onder-tusschen moetmen dit onderschеydt van prescriptien van e-nen ende van goedt/ dat als pandt beseten werdt/ noteren/ dat indien naer dertigh Jaren questie viel/ en soude het niet noodigh zijn/ dat den Val een Eedt soude doen/ in plaets van preuve over 't leen/ gloss. in c. primo de co-suetu. rect. feudi. Maer indien yemandt eenigh dinck van den Heer van 't be-ginsel af als pandt bewaert had/ ende datter dertigh Jaren verloopen waren/ soo soude het noodigh wesen dat hy een Eedt dede/ want den tijdt en relevee den Possesseur niet van den Eedt/ c. Finali de feud. da. in vi. leg. commiss. ge die tydt/ hoe langh die oock waer/ en soude niet ghenoech zijn/ nae datter v-seeckerheydt was van den titel van pandt/ ende niemandt en behoeft te den-ken dat hy den titel van pandt kan veranderen/ ende een anderen titel van sy possessie voor-wenden/ om dat niemandt selfs den titel ofte oorsake van sy possessie en mach veranderen.

19 Want als een possesseur dat dede/ soo soude hy in quade trouwe zijn/ wel-ken den loop van den tijdt oock belet in leenen/ Præposi. in d. cap. Si quis. Ma hier werdt gevraeght : watmen van een Leen-heer moet seggen/ die van n dertigh Jaren leen-diensten gekregen heeft van dat leen : dat is/ die onder d naem van leen/ jae die my toe-ghelaten heeft dat ick hem dertigh Jaren leen rechten en diensten soude presteren van dien grondt : niet anders als of di grondt waerlijck leen ware geweest/ van dien grondt (segh ick) werdt gevraeg of die voor leen te houden is/ of niet ?

20 Op welcke questie men affirmativelijck moet antwoorden/ datse om die g dane diensten t'eenemael leen geworden is/ Ita enim tenet. Speculator in titu. d feu. §. 2. Secundò quæritur, Bal. in d. §. Si quis, qui allegat. l. Finalem, de ac ceptilat. & ad hanc assertionem facit natura correlativorum. Uyt het ghene n getoont is/ volght dat den Leen-heer oock de vryheydt van't leen prescriberen ende vernietighen kan/ als hy dat leen soo langh voor vry ghepossideert heeft dat in de tyden van dertigh Jaren geenen Vasal soodanigen leen voor leen/end in die vrydicheydt beseten ende gebruyckt heeft: want als dan werdt het utile do minium cum directo, geconsolideert/ 't welck notabel is/ Bald. & Præpositus, i d. §. Si quis allegant, ar. in l. Si Hæres. Ad Trebelli. & Guilhel. in l. Si qui emtionis. C. de præscript. 30. vel 40. annor.

21 Maer het gaet anders toe in de thienden van Kercken ende hare leenen want de thienden van de heylighe Kercken en zijn nimmermeer prescriptive by den Leecken/ c. Causam quæ, & ibi Doctor. & Hostiens. extra de præscript. Io. And. & Bartol. in c. Primo de censib. Freder. de Senis consilio incipiente, Laicus de prædio, & c. Prohibemus, extra de decimis. Welcke authoriteyten neer-stelijck moeten geobserveert werden tegen eenighe Leecken die haer somwylen soecken te houden in gehuyrde thienden door de prescriptie van langen tyde/ na-mentlijck meenende dat sy die thienden die sy langh ghehadt ende ghepossideert hebben/ met goedt recht altijdt mogen possideren/ maer te vergeefs/ vide c. Per-venit. de censib. daer glos. seydt :

22 Dat de eene Kerck tegen de ander wel gaudeert van de prescriptie van der-tigh Jaren/ als deselve de thienden sonder interruptie possideert.

23 Maer een Leeck en is tot thienden gheensins capabel/ c. Tua, Primo, & c. Dudum,

Dudum, de decimis. Jae oock sonder bevel en moghen de Leecken die niet possideren/ c. Ultimo 16. q.2.

En mogen oock geen thienden houden onder den naem van leen/ ten waer sy 24
die gehad hadden voor't decreet vanden Paus Urbanus de II. gemaeckt in't jaer ons Heeren 1096. Ofte (soo andere seggen) ten ware sy die gehad hadde voor't Concilie van Lorzeynen / gheceleb reert tot Rome door Alexander de vierde/ in't jaer ons Heeren 1179. ut per Henricum Bohic. in c. Quamvis, de decimis.

En moghen oock thiende by geene Leecken gepossideert werden door recht 25
van erffenis/ c. Ad decorem. extra de institut. in versic. Nec sanctuarium.

Want possessie is een recht op dinghen die niet verboden zijn gepossideert te 26
werden. En mach van ghelijcken oock met een Leecke egheen contract van thienden gecelebreert werden / door 't welcke 't directum / ofte utile dominium soude getransporteert ofte over-gedragen werden.

Want soodanigen over-dracht van geestelijck goedt soude alienatie zijn / d.c. 27
Quamvis.

En is oock præscriptie van gheender waerden omme den omme-gangh van 28
tijdt/ wat tijdt het oock soude mogen zijn met den Leecken/ om dat alle rechten tegen haer opstaen ut in c. Causam, extra de rescript. & in c. Ad decimas, de restitut. spoliato. lib. 6. Ita tenuit D. Francisc. Mingon. commentator consuetud. Ducatus Andegavensis, titu. de præscript. artic. 439. numer. 3.4.5.6.7. fol. li. mei 239. Voorts staet hier yets te observeren vande præscriptien van renten en Chijnsen/ maer noteert eerst haer onderschept en diversitet.

Renten dan zijn jaerlijckse inkomsten/ die alle jaer gewonnen aen haer Mee- 29
ster komen. Deser zijn sommige eeuwich/sommige tot haer leven/alle nochtans of gront-renten/ of heerlijcke renten. Grondt-renten om datse van gronden/ huysen / kasteelen ende steden voort-komen / ende daer op gehypotheecqueert zijn. Heerlijcke renten die uyt domeynen of heerlijckheden voort-komen.

Chijnsen autem zyn/ die uyt verhuyzinge van Landen ende Wooningen in- 30
komen/ waeromse oock Jaerlijckse renten geheeten werden/ ende zijn of gront/ chijnsen/ of heerlijcke chijnsen/ de his Ovidius 2. de Ponto, sic ait,

At reditus jam quisque suos amat & sibi quid sit.
Vtile, solicitus supputat articulis.

Van soodanige renten en chijnsen/ moetmen dan noteren dat die leen zijn/die 31
gaen te niet door præscriptie van dertich of veertich Jaren.

Maer die heerlijck zijn / die en zijn in geenen tijdt præscriptibel voor soo veel 32
als die betaelt werden uyt saecke van Domeynen / Heerlijckheden/ Prinschappen ofte Keyserrijcken / l. Competit. ubi omnes Doctores notant. C. de præscript. 30. vel 40. anno. Panor. in c. Ad audientiam col. ultim. extra de præscript. 't Welck icker by-doe om eenighe domeynen die met jaerlijckse renten beswaert zijn / die men jaerlijcks moet betalen niet ten aensien vande domeyne/ maer ten aensien vande last die daer op staet. Welcke last van betalinge (andere noemen't grondrechten) is met seeckeren tijdt/te weten dertich of veertich jaren præscriptibel.

Tegen pupillen die minder als 25. Jaren oudt zijn/tegen prodigen ende dul- 33
len en valt oock geen præscriptie/ Teste D. Barto. à Chasseneo in suis commentariis consuetudinem Ducatus Burgundiæ, titu. *des Iustices*. §. 8. in verb. *Et jour*. num. 28.

folio

folio libri quem ego habeo 81. **Om dat de prescriptie inden pupillaren ende minder-jarigen ouderdom / als oock in prodigen ende dullen slaept** / ut hab l. Sicut,& Bald. in l. Cum notissimi, C.de præscripti. 30. annorum §. Imò.2. colu. Addo Panor.in c.Cùm non liceat. 3.collum.de præscript. versic. ultim.glos.divli-tur, & Barto. in l. Etiam.1. colum. de minoribus. Reliquos autem casus in quibus præscriptio dormit. vide apud Panor. in c. Ex transmissa. in 2.& 3. colum. de Pre-script. De Prodigo ac furios.glos. in l.2.C.de curat.furio. & Bald.in l.Finali.1.co-lumna, in verbo, Quid autem de furiosis. C. In quib. caus. in integ. restitu. nor st necessar. Et Autentica. nisi C.de bo. mater.

33 **Prescriptie en is oock van gheender waerden teghen die/die langh af-wesig zijn gheweest om nootsaeckelijcke oorsaecken / of om wettelijcke saecke van ... cuys / als die langh absent / ende met 's Landts saecken geoccupeert zijn ghe-weest: want den titel datse besich zijn geweest met de Republijck / ende de goe trouwe / excuseert haer ten minsten van't effect vande prescriptie / jae selfs l wasser prescriptie gedecerneert/ die moet gerescindeert/ ende de saecke weder i haer geheel herstelt werden**/ l.1.& 2.etiam l.6.quæ incipit. Ab hostibus C. Qui. non objic.long. temp. præscript.

34 **Ick hebbe geseyt van noodighe absentie ende occupatie inde Republijck/ d-wijl indien yemant langh/ niet noodich/ maer willens absent waer/ soodanig willighen absentie en soude in effecte de prescriptie niet beletten** / l. Prima, &. Quod tempore militiæ C.de restitu. milit.& eor. qui reipu. causa abfuerunt.

35 **Prescriptie en loopt oock niet tegen Soldaten die inde Krijgh zijn/ ten mi-sten effectuelijck. Want alwaer den desen oock de prescriptie geadjudiceert / s soude haer daer naer de restitutie geadjudiceert moeten werden**/ d. l.1. & 2.& Ab hostibus C. Quib. non objicit. long. tempor. præscript. & l.1. & l. Quod tem pore C.de restitu. milit.

36 **Ick hebbe oock geseyt van Soldaten inden Krijgh zijnde om eenige delic-ten / ende den haert-bewarende Soldaten / die t'huys by haer Wijf ende inde haert sitten / die al-hoe-welse den naem ende privilegie van Soldaten hebbe soo en hebben sy nochtans niets goedts/noch dat een waer Soldaet betaemt: e meriteren derhalven oock den naem van Soldaet niet / ende consequentelijc sulcker langhe absentie / onder den titel van Oorloch / en excuseert haer vand prescriptie niet**/ l.Finali. C.Quib. non objic.long. temp. præscript.

37 **Tegens impotenten ende die niet ageren en konnen/en loopt geen prescriptie** l.1.§. Si quis propter inundationem ff.de itine.actu. privat.Ita tenet D.Bartholo. Chasseneo in suis commentariis consuetudinem ducatus Burgundiæ. Titu.*des causes* §.2. in principio.num.35. folio lib. mei 348.l.1.in fine C.de annal.except.

38 **Prescriptie en loopt oock niet teghen eenige Kercke als die in schisma is/ t spreecken vande hondert-jarige prescriptie/ die alleen loopt tegen de Roomsch Kercke / maer de tijden vande schisma moeten daer af ghetrocken worden** / c. Cum nobis.ext.de præscript.

39 **De prescriptie en loopt oock niet tegen de vacerende Kerck / om datse alsdan geenen wettelijcken beschermer en heeft** / ut extra. Ne sed. vacan. aliq. innovetur per totum, **ende daerom slaept de prescriptie gheduyrende dien tijdt**/ Teste gloss. in verbo. Si autem non fuerit. in d. c.Primo. Quod intelligit Archidiac. tam de interpretatione quàm de verè vacante ecclesia.

40 **Prescriptie en loopt oock niet in tijde van pest / want overkomende pest breeckt**

breeckt alle preſcriptie / Secundum Barto. in l. Naturaliter §. 1. ff. de uſucap. ub idem dicit de bello.

Want in tijden van Oorloch en loopt oock geene preſcriptie/ c. Ex tranſmiſſa. 41
ext. de præſcriptionib. Jae dien tijdt wert vande preſcriptie af-getrocken / & c.
Prima actione 16. q. 3. l. Poſtliminium ff. de capti. & poſtlimi. reverſ. & l. Ab hoſti-
bus C. Quibus non objic. longa temp. præſcrip. Bald. in l. cum notiſſimi §. Imò C.
de præſcript. 30. annor. & docto. Canoniſtæ in de c. Ex tranſmiſſa, daer ſy ſegghen
dat de preſcriptie ſlaept in tijden van Peſt/ ende van Oorlogh.

Dit autem ceſſerende werden de tijden gecontinueert / ut ibi Innoc. & Abba. 42
Preſcriptie en loopt oock niet tegen de Republijck/ of tegen 't ghemeen profijt/
l. 2. in fine C. Quibus non objic. long. tempo. præſcript. Neque contra fiſcum in re
fiſcali §. Primo & §. Res fiſci. inſtitut. de uſucap. & longi tem. præſcriptionibus, &
c. Cum non licet, juncta gloſ. in verbo. Non obſtante extra de præſcript.

En is oock van geender waerde eenige preſcriptie tegens 't huwelijcks-goed 43
vanden Wijve/ſtaende huwelijck/l. in rebus §. Omnis C. de jure doti. & l. Cum no-
tiſſimi §. Illud C. de præſcript. 30. vel 40 anno. Daer zyn daer beneffens veel an-
dere ghevallen in welcke gheen preſcriptie en loopt/ die ick nochtans/ om kort-
heyts wille/ſal overſlaen/ ende den ſtudieuſen Leſer ſeynden tot het tractaet D.
Ioan. Franc. Balbi, dat nochtans vermanende/dat alle preſcriptien inde Rechten
odieux/ende daeromme te reſtringeren/ende nimmermeer te amplieren zyn.

Zijn oock daer in te reſtringeren / datſe tot gheen andere dingen en moghen 44
getrocken worden/volgens den gemeenen regel. Men behoort de odieuſe dingen
te reſtringeren/ende de favorable te amplieren/ de regu. jur. lib. 6. Maer dewijl
wy dus verre vertoont hebben/ in wat manieren de preſcriptie loopt / ende niet
en loopt / ſoo ſtaet nu oock te conſidereren in wat manieren de preſcriptie gein-
terrumpeert werdt : Men moet daerom weten dat de preſcriptie geinterrum-
peert werdt op twee manieren/natuyrlijck ende civilijck.

Natuyrelijck werdſe geinterrumpeert by inundatie vande Zee ofte Rivier/ 45
ofte als yemant door Roovers ofte andere manieren / uyt de poſſeſſie violente-
lijck geworpen werdt/ l. Cum unus §. Final. ff. de bo. auto. judic. poſſiden.

Daer den text ſeydt/ alſſe is om de natuyre vander ſake/ gelijck als een Land 46
onder gelopen is/ oft door macht van Rovers niet en kan gepoſſideert werden/
ſeydt men wel te recht datter niet en is 't welck gepoſſideert werdt.

Is daeromme eene ſaeck/ dat een dinck niet gevonden kan werden/ ende dat 47
een dinck niet gepoſſideert en kan werden/ l. Qui univerſas §. Item. Quod à mari.
ff. de acquiren. poſſeſſ. ubi Paulus Iureconſultus.

Item 't ghene vande Zee ofte Rivier geoccupeert is / dat hebben wy afghe- 48
laten te poſſideren. Item werdt oock door naturelle interruptie van preſcriptie
gehouden/als yemant langen tijdt afghelaten heeft te poſſideren / ſicut opinatur
Ioann. l. furtum ad finem. ff. de uſucap. Item is oock quaſi naturelle interruptie/
volghens de Canoniſten/ als den Preſcribent in eenich deel vanden tijdt quade
trouwe gehadt heeft.

Item/ als den Preſcribent de poſſeſſie verlaet/ ſoo dat hy niet langer en poſ- 49
ſideert.

Item/ werdt oock de naturelle preſcriptie geinterrumpeert vanden tijt van- 50
den pupillaren ouderdom/ dat is / vanden tijdt dat de Ouders gheſtorven zyn/
ende 't kint is beginnen onder vooghdye te komen.

51 Want dien tijdt geduyrende en heeft het pupil sich teghen de prescriptie ve kunnen beschermen. Maer civilijck wert de prescriptie op vele ende verschey e manieren geinterrumpeert.

52 Eerstelijck/ by litiscontestatie/ l. Nec bona. C. præscript. long. temporis.

53 Ten tweeden / by quasi litiscontestatie / ghelijck als by denunciatie die d Huyrman diemen in Rechten geroepen heeft ghedaen is / l. Secunda. C. Ubi rem act. exer. debe.

54 Ofte by simpele conventie vanden Executeur/ l. Cum notissimi, primo respo so. C. de præscript. 30. vel 40. annor. die quasi litiscontestatie geheten werdt.

55 Item/ by simpel request den Prince over-gegeven. Item/ by soodanige r questen die inde annales geschreven werden/ ofte in Officiers actien plaets he ben/ l. 1. & 2. C. Quando lib. princ. dat. lit. contesta. facit, & l. Ut perfectius. C. c annal. præscript.

56 Item/ by simpel overgheven van supplicatie / by wat Rechter het oock gh schiedt. Jae dat meer is / al geschiedent maer by gebreecke van eenen Recht voor eenige publijcke ende eerlijcke persoonen.

57 In welck request men klaeght datmen sijn partye niet en kan convenieren namentlijck om een van dese vier volgende redenen / of om dat hy een kindt is of dul/ of in digniteyt gestelt/ ofte dat hy afwesich is/ d. l. Ut perfectius, daer d wet oock schijnt te vereysschen dat het protest geschiede ten huysen vanden pos sesseur/ 't selve leest men oock 16. q. 3. §. Potest. versic. Is autem. 't Selve schijn oock te zijn in 't vijfde cas / te weten / als 't wesen van partye schrickelijck is/ niet minder om sijn digniteyt / als om sijn rijckdom / ofte om sijn macht end quaedt-willigheyt / waer door hy den beklager lichtelijck stracks soude 't leven nemen/ l. Generaliter §. sin antem, versic. ipse autem. C. de rebus cred. & jurejurand. l. 2. C. de his qui propter met. judic. non appel.

58 Item/ gheschiedt oock interruptie civile by Synodale proclamatie / c. Sanctorum. extra de præscript.

59 Item/ by supplicatie den Prins over-gegeven/ conventie door den Exploicteur daer op gevolght zynde/ l. Sicut in rem. C. de præscript. 30. annor.

60 Item/ by bekentenis van schuldt volgens de cautie ofte betalinge van renten/ l. Cum notissimi §. Sed &. & l. Si quis emptionis. §. Finali. C. de præscript. 30. annorum.

61 Item/ als die/ tegen den welcken men prescribeert/ daer naer de possessie verkrijcht van 't gheen men prescribeert/ welcke interruptie de litiscontestatie imiteert/ ende ghehouden werdt voor vande selve kracht te zyn / l. Cum notissimi §. Imo. C. de præscript. 30. annor. Schijnt daeromme dese interruptie oock naturel te zijn/ ende werckt stercker als de civile in d. §. Ende is waerdich datmen alhier noteert / dat door de litiscontestatie ipso jure (gelijck wy hier vooren gheseydt hebben) de prescriptie geinterrumpeert werdt.

62 Doch 't gaet anders inde drie-jarighe prescriptie/ die door de litiscontestatie niet geinterrumpeert en werdt. Ende in-gevalle yemant door de selve wilde interrumperen / de drie-jarige prescriptie soude altijdt loopen teghen den Aenlegger/ al wiert hem/ sijn intentie proberende/ door officie vanden Rechter / 't geusucapieerde dinck gerestitueert/ l. 2. §. Final. ff. pro emptore, & l. Si post acceptum. ff. de rei vendica. In vier gevallen nochtans werdt de usucaptie by simpel over-geven van request geinterrumpeert.

Eerstelijck/

Eerstelijck / als den Verweerder een kindt is: Ten tweeden / als hy dul is: 63
Ten derden/als hy in dignitept gestelt is: Ten vierden/ werdt de usucaptie geinterrumpeert door heffingh ende versamelingh van vruchten/ ofte by pandt te geven/ by protestatien / by simpel stellen van een Sergeant inde possessie / al ist schoon dat den Possesseur die niet en ghebruyckt / soo werdt nochtans de civile possessie op dese manieren geinterrumpeert.

Maer hier staet te noteren / dat al-hoe-wel de naturelle interruptie elck een 64
profiteert/ de civile nochtans en profiteert niemant als dien door welcke de selve geschiet: noch en schaet oock niemant als dien tegen de welcke de selve ghescheidt/ l. Intra quatuor. ff. de divers. & tempora. præscript. & l. 2. §. præscriptio. ff. ne de statu defunct. post quinq. quæratur. Maer hier soude men mogen vraghen wat het effect vande prescriptie is? Waer op te antwoorden staet/dat het eerste effect vande prescriptie is/ datse de personele actien wech neemt.

Want die werden alleen door de prescriptien t'eenemael wech genomen/alsser 65
dertich Jaren verloopen zijn. Want sy gaen te niet als de Persoonen sterven/ ghelijck oock de lijf-renten alsdan geextingueert werden / 't welck geprobeert wert door de gemeene maxime/ te weten/ door de betalinghe van 't gheen men schuldich is / werdt alle obligatie te niet gedaen / ut Institut. Quibus mod. tollit. obliga. Maer die prescribeert/ is dien gelijck die betaelt ofte voldoet/ l. Si pupillus. ff. de administrat. tutor. Soo wert dan door prescriptie even gelijck als door betalinge alle personele actie te niet gedaen/ want van gelijcke dingen is een gelijck recht / ende en zijn geene argumenten ter contrarie van waerden / om datter geseght wert in l. Sicut in rem. & l. Omnes. C. de præscript. 30. vel 40. annor. soo en werdense dan niet weer krachtich alsse eens te niet zyn geweest/ l. Qui res. §. Aream. ff. de solu. want ghy moet dit niet verstaen naer Rechten / maer door hulp ende kracht vande exceptie voor den Rechter ghenomen ende geprobeert/ gelijck dat schijnt te willen seggen/ l. Illa. Sicut in rem, in principio ibi, sed si quas res &c. Want anders soude elck een den Aenlegghet konnen illuderen ende seggen: Jck en behoeve u noch te antwoorden / noch te betalen/ om dat ick geprescribeert hebbe. Omme welcke illusoire tergiversatie te gemoet te komen/moet men segghen dat de personele actien niet en leven over de dertich Jaren / maer gheextingueert werden / ut ait. l. Sicut in rem te vooren dickmaels geallegeert. Welcke wet ghy oock moet verstaen ten aensien van't effect / ende niet ten aensien vande tijdt/ want anders en soude de tijt niet zyn een manier om obligatien wech te nemen/ l. Obligationum 2. §. Placet. ff. de actionibus & obligationib.

't Tweede effect van prescriptie/ is ten aensien vande corporelle dingen / van 66
welcke de wetten willen / dat in-gevalle yemandt eenich dingh ter goeder trouwen geprescribeert hadde dertich Jaren/ die soude utilem rei vendicationem hebben tegen alle andere Possesseurs/ behalven tegen den Heer / ende dat is 't geen ghesepdt werdt l. pen. §. Si verò mala fide, ibi. Ita tamen &c. secundum Azo. Ende desen en obsteert niet dat Pla. 't contrarie gheboelt heeft/ segghende dat oock teghen den Eygenaer rei vendicatio gegeven werdt: want men moet de wet meer ghelooven als een Rechts-gheleerden / ende derhalven oordeelen volghens de voorsz wet.

Maer die dertich Jaren ter quader trouwen ghepossideert heeft / die en kan 67
gheen ware rei vendicatie hebben onder den titel van prescriptie/ maer alleen exceptie/ende geen ware actie/ ten zy tegen dien die't hem ontdraghen ende ontno-

men heeft/ ofte tegen dien / die by contumacie vanden Prescribent ende Pos-
seur inde possessie ghestelt is/om het goedt te bewaren/ ten welcken gheval
Prescribent hem binnen een Jaer soude moeten presenteren / ende caveren
Iudicio sisti, omme alsoo wederom aende possessie te komen/ l. Si quis emptio
C. de præscript. 30 vel 40 annor. & c. præscriptionum 16. q.3. Maer dit h
plaets in civile saken. Want soo veel de Canonisten ende Leecken aengaet/
oock de patrimoniale goederen vande Klercken/ is't effect vande dertich-jar
prescriptie/ende de gecontinueerde goede trouwe soodanich / ghelijck die is v-
ghens de voorsz wet / dat ghy nochtans verstaet 't ghene hy seydt vande qua
trouwe ghecorrigeert te zyn. Maer aengaende de Kerckelijcke prescriptie
schijnt 't effect vande veertigh-jarighe prescriptie soodanich te zyn / als is/ v-
gens de wetten/ 't effect vande lange prescriptie.

68 Dewijl/ ghelijck de wet inde langhe prescriptie vereyscht goede trouwe/en
eenen goeden titel / ende dat de saecke prescriptibel is / ende eene continuele po
sessie. Is derhalven 't effect sulcks/ dat daer door geacquireert wert exceptie t
gen den Heer vande saecke / ofte teghen den Crediteur dien de saeck verbonde
is/ l. Si quis emptionis in principio C. de præscript. 30. vel 40. annor. l. Finali ff.
actionibus & obligationibus.

69 Derhalven dewijl de exceptie is een uytsluytinge vande actie / ut habet l.2. f
de exceptionib. daerom blijckt dat den ouden Heer actie heeft door de welcke h
sich de saecke mach vendiceren tegen alle Possesseurs/ uytgesondert teghen die
die't geprescribeert heeft/ ofte dien die causam ab eodem heeft.

70 Want een Prescribent heeft utile dominium l. 1. & Autentica ibi signata. C.d
bo.mat. maer de prescriptie behoort drie-jarich te zyn / sicut elicitur ex autentic
de nupt. §. Si verò expectet, in fine, colla. 4. Ende mach daeromme dien drie-ja
rigen Prescribent/ volgens die Autentic. utilem rei vendicationem , hebben ooc
tegen den eersten Heer. Want de wet seyt/ dat door de prescriptie de Heeren ver
andert werden/ l. Eum qui hæredes ff. de usuca. per quæ jura. M. not. dominum di-
rectum acquiri. Bestaen derhalven die Rechten soo wel voor den tweeden als
voor den eersten Heer/ om dat inden text niet uytdruckelijck de utili dominio ge-
bonden en werdt/ nisi in constitu. feud. de feud. non alie. sine consen. ma. de in ru-
bro & nigro. Ende volgens dese consideratie komen te cesseren alle de volgende
redenen die ter contrarie schijnen te dienen. Want indien door't ghebruyck al-
leen 't directum dominium geacquireert werdt / ut notatur in rub. de usuca. rerum
pro suo §. Si quis sit ejus effectus, waerom en werdt oock niet 't selve directum do-
minium geacquireert / maer alleen utile dominium by prescriptie van langhen
tijdt/ dewijlmen nochtans 't selve acquireert door prescriptie van langhen tijdt/
't geen men acquireert door usucaptie/ jae daer werdt oock meer tijts vereyscht.
Waer op te antwoorden staet/ dat by usucaptie meubile/ ende by prescriptie im-
meubile goederen geacquireert werden.

71 Ende sekerlijck meubile goederen veranderen/ en gaen lichter aen een vreemt
Heer als immeubile/ gelijck uyt de reden van't woordt genoegh blijckt. Want
't werden roerende goederen gheheeten / om datse licht verroert ende verandert
werden: Onroerende goederen/ om datse of niet/ of seer swaerlijck verroert ofte
verandert werden/ Et etiam probatur per l. Si rem mo. ff. de acquir. posses.

72 Maer hier tegen machmen vragen/ wat reden daer is dat door de prescriptie
de hypothecarie wech genomen werdt / l. Si quis emptionis C. de præscript. 30.

vel 40

vel 40. annor. ende niet door usucaptie/ l.2. §. cum prædium 1. ff. de pignoribus l.
Iusto. §. Non mutat. de usucap.

Antwoort daer op dat dit den oorsaeck is/ om dat door de prescriptie exceptie 73
geacquireert wert/ die alle actie uyt-sluyt/ c. Ad aures de præscript. Maer door
de usucaptie werdt dominium gheacquireert / welckers intentie vande questie
van pant gesepareert is/ ut in d. §. Cum prædium, secundum Ioan. Azo. Ende al-
hoe-welder geseyt werdt dat door usucaptie exceptie geacquireert wert/ ut habet
l. In rebus §. omnis autem C. de jure doti. dat en obsteert nochtans de voorseyde
antwoordt niet/ maer konnen beyde bestaen. Want ten is niet absurd / dat ye=
mant ten aensien van sijne verkregen eygenschap excipieert: want als yemandt
actie van eygenschap gegeven wert/ soo wert hem oock veel meer exceptie gege=
ven/ l. 1. §. Quod ait prætor. ff. de superfic. Ad idem l. Final. C. de rei vendicat. & l.
Sive possidetis C. de probat. Hem sal dan actie gegeven werden / beyde ten aen=
sien vande usucaptie/ ende ten aensien vande wettelijcke prescriptie: soo hy niet
en possideert/ sicut ait M. & probatur in l. Si quis emptionis (die nochtans de an=
deren oock voor haer allegeren) C. de præscript. 30. vel 40. annor. Maer nu werd=
ter gevraeght: Hoe sal den Heer exceptie ghegheven werden/ dewijl de selve is
een uytsluytinghe vande actie? Ende indien de exceptie de actie uyt-sluyt/ hoe
sal den Heer door de exceptie actie ghegeven werden tot de rei vendicatie. Waer
op men antwoorden moet / dat de exceptie een exclusie vande actie / dat is / in=
tentie is/ secundum M. of datter exclusie is van actie / te weten/ of ware / of ge=
imagineerde / 't welck ick meen dat met den sin vande Canonijckse Rechten
over-een-komt. Maer men soude oock dit moghen vragen/ waerom 't anders
is in usucaptie/ ende anders in prescriptie van langen tijdt. Waer op men ant=
woorden mach dat den langhen tijdt dat doet/ ende dat l. 1. dicit. ff. de pignorob.
seyt dat die questie van pant verscheyden is vande intentie van dominie/ dat is/
dat door de selve 't dominium ofte eyghenschap vande saeck verkreghen soude
werden/ niet dat de obligatie van pant soude geperimeert werden / ende 't geen
l. 1. seydt gesepareert / is alleen in dat cas daer hy aldaer van spreeckt: want
ten volght niet / dat die die Heer van een Landt is / oock Heer is vande vruch=
ten die nu al geconsumeert zijn: Noch oock dat die dien eenich Landt verbon=
den is/ dat dien oock de geconsumeerde vruchten geobligeert souden zyn. Ende
hoe wel daerom den Heer vant Landt voor heeft de toekomende vruchten sich
te verbinden/ soo en houdt die obligatie nochtans niet inde geconsumeerde/ datse
oock aen 't Landt ghehouden souden zyn / dewijl die noyt sijne en zijn gheweest
ghelijck als 't landt / en mach derhalven den Crediteur oock gheen questie van
die vruchten maken als hy mach van 't verbonden Landt / Et ita tenuit d. Io.
Franc. Balbus in suo præcitato tractatu præscriptionum, in fine num. 52, 53, 54, 55,
56, 67 folio lib. meo 289. colum. ultima.

Maer 't gheen wy hier disputs-halven verhaelt hebben/ bestaet sulcks/ dat 74
daer uyt dese conclusie te trecken staet/ dat noch inde Canonijckscbe / noch inde
Vierscharen gheene prescriptie met quade trouwe van waerden en is / c. Finali.
ext. de præscript. juncta ibidem singulari glossa. in verbo. Nulla temporis. die ghy
daer 't uwen ghemacke moocht zyn. Maer hier kan oock questie ghemoveert
werden van waer / ende om wat oorsaecken de prescriptien daer wy tot noch
toe van gehandelt hebben/ ingevoert zijn.

Waer op voor antwoordt valt/ dat de prescriptien ingheyoert zyn by de civile 75

rechten om 't gemeene besten/l.1.& 2.ff.de usucap. not.Azo.in summa. C.de u-
cap. pro emptor.circa exordium. Hierom seyt Bal.in repeti.l.1.colum.3.circa n-
dium. C. de emancipa. libero. dat sooder gheen civil recht en waer/ soo en soud
oock gans gheen prescriptie zijn/ willende daer door seggen / dat de prescripti
haer beginsel nootsaeckelijck hebben vande civile rechten. Item is de presc-
ptie geintroduceert / omme eens een gewenscht eynde van processen te hebbe
l.Finali.ff.pro socio. Item om dat de eygenschappen niet onseecker soude zy
§.1.institut. de usucap. & long. temp. præscript.& l.1.ff. de usucap.& c. Vigilant
ext.de præscript. Soo heeft oock den wet-gever van Ephesien prescriptien i
ghestelt / maer alleen omme te vlieden de ontallijcke kosten vande arme Me
schen. Daer beneffens omme confusien vande processen / ende omme erreure
te vlieden (die in sulcken langen tijdt soude konnen voor-vallen) heeft hy soo d
dertigh-jarige/ als de veertigh-jarighe prescriptie toe-gelaten / die hy alleen vi
geur van wet gegeven heeft.

76 Maer hier tegen soude yemandt moghen objicieren / dat prescriptie / ofte d
civile wet die de prescriptie geintroduceert heeft / de eyghenschap niet wech-ne
men kan die van't aller volckeren recht komt / l. Ex hoc jure,cum ibi plenè nota
tis.ff.de instit. & jure. juncto. §. Sed naturaliter. institut. de jur. nat. gent. & civili
Ergo, &c. Dat kanmen solveren / dat 't civile recht somwijlen om oorsaecker
mach wijcken van't natuyrlijcke/ of aller volckeren recht / ende 't selve yets be-
nemen in eenigen ghevalle / maer niet in't gheheel/ ut habet textus notabilis in l.
Ius civile.ff.de insti.& jure. Hierom ist dat de wet ende den Prins om oorsaecke/
ende voornementlijck om 't ghemeene besten yemandt de eyghenschap van sijn
goedt moghen ontnemen/ l.Item si verberatum.ff. de rei vendic. & l.Lucius ff. de
evictionib. Notant glossa & Barto. in l.Finali C. Si contra jus vel utili. publ. Item.
l. Si privatus ff. qui & à quibus manumis. lib. non fiunt , & l. Antiochensium ff. de
privi. credito. notat quoque idem Bart. in l. Omnes populi, in 1.q. quartæ quæstio-
nis principalis ff.de instit. & jure. Alexan.in l.1.colum antepe.ff.solu.matri.& plenè
Feli. in c. Quæ in ecclesiarum. colum. 8. cum seq. Et post Panor. & alios Canoni-
stas , de constitu. & latè dominus Iason idem confirmat. in l. Barbarius. colum. 7.
cum duabus seq. ff. de offic. prætor. Et Alexan. consilio 190 incipien. Æterni nu-
minis 2. & 3. columnis 2. volu.

77 Door dese reden dan alleen kan de civile wet door de prescriptie wech nemen
ende te niet doen de eygenschap die door 't volckeren-recht verkregen is/ om dat
soodanighen prescriptie ingheyoert is om 't gemeene besten/ ende om dat de ey-
ghenschappen niet onseecker soude zyn/ l. 1. ff.de usucap. Maer de sterckste re-
den is / als soodanigen prescriptie principalijck geschiet om 't ghemeene besten
wil/ secundum Bartol. in l. Nemo potest.colum.4.versic.quærit Dyn.ff.de legat.1.
& est de mente ejusdem Barto.in d.l.1.circa finem, ofte ten minsten als het secun-
dario geschiet/om het gemeyne profijt/ gelijck de waerachtichste opinie is / Sic
asserunt Ange.Imol. & Alexan.in d.l.Nemo potest colum.penulti. Dese oorsaecke
wert oock geallegeert/ datter een eynde van processen soude zijn/ d.l.Finali.ff.pro
soci. welcke oorsaecke 't ghemeene profijt oock concerneert / l. Properandum. in
princip. cum ibi nota. C.de judi. Veel meer andere reden om welcke de prescri-
ptie ingheyoert is/ verhaeldt Pet.de Anch. in repeti. c. Possessor. colum. 2. de re-
gul.jur. in 6. post Ioan.And. in Mercu. Maer eer ick dit tegenwoordige Capittel
absolvere/soo wil ick datmen noch dese eene questie observere/ daer is te vooren
geseydt/

ghesepdt / dat tegen de laghe Kercken de prescriptie van veertich Jaren loopt: Nu werdter ghevraeght / oft tegen soodanighen prescriptie bestandich is 't privilegie soodanigen Kercke gegeven / te weten / datmen teghen soodanigen Kercke niet en soude prescriberen als naer hondert Jaren / ghelijck eertijdts Iuxta.l. Finalem.C.de sacrosanct.eccles. Glossa magna.in d. Autenti. Quas actione, vers. Item nunquid.

Op welcke vrage men antwoorden moet / dat tegen soodanigen privilegie de veertigh-jarige prescriptie van geender waerden en is. 78

Ende de voorseyde solutie werdt oock geconfirmeert per Bart. & Docto. met restrictie nochtans / te weten / alsser in die privilegie by-ghestelt is dese clausule / niet teghenstaende / ende anders niet / ut ibi latè per Iasonem. colum.7. circa medium & seq. & per Feli. in c. Nonnulli in princip. colum. 14. versic. Sextò facit, de rescript. Daer hy concludeert (door de voorsz Autentic. Quas actiones, maximè per Bald. colum. 3. versic. sed ista glossa. & versic. Quid ergo &c.) dat sulcke privilegie van gheender waerden en is / datter gheene prescriptie soude loopen tegen den gheprivilegieerden / ten zy het verbaet de clausule van niet tegenstaende. Staet nochtans te noteren / indien den Keyser eenighe Kercke vergunde / 't privilegie van hondert-jarighe prescriptie dat soude dadelijck stadt-grijpen aengaende de Leecken / maer niet tegen andere Kercken / ofte die soude teghen de selve alsoo geprivilegieert zijnde / mogen prescriberen in veertich Jaren / ten ware den Paus dan 't privilegie geconfirmeert had / Ita decidunt Archi. & Gemi. in c. Quo jura circa finem 8. distinct. quos refert & sequitur Feli. in c. Ad audientiam colu. fi. versic. demum nota de præscript. 79

CAP. CXXXVIII.

Van præjudiciele exceptien.

't Begrijp.

1 Wat præjudiciele exceptien zyn.

Præjudiciele exceptien geschieden:

2 Door declineren vanden Rechter.
3 Door verschillende procuratien.
4 Door veuë de lieu.
5 In materie van nieuwigheydt daer furnissement noodich is.
6 In gheprivilegieerde penninghen daer namptissement noodigh is.
7 In defaulten daermen eerst de kosten moet betalen.
8 In relieven daer betaling van kosten vereyscht werdt.
9 In attentaten daer eerst contradicte gerequireert wert.
10 In materie van spolie daer eerst restitutie vereyscht werdt.
11 In criminele citatie ende ghearresteerde goederen, soo den ghedaeghden compareert.

12 In exceptien die niet prejudicieel en zyn, werdt verder gheprocedeert, ende geconcludeert tot allen fijnen.

1 PRejudiciele exceptien zijn die/ die partye allegeert om de principale sae-
ke te verachteren ende uyt te stellen/ die by naer altijdt of den Rechter of
den Verweerder prejudicieren. Of prejudiciele exceptien (soo an-re
goedt dunckt) zijn / die de principale saecke (daer den Rechter von-se
op moste wijsen) doen cesseren ende stil staen / dat inde selve niet verder gheo-
cedeert en werdt.

'tWelcke geschiedt by exceptie declinatoir / door welcke den Rechter allec-
2 casie om ten principalen kennisse te nemen benomen wert / soo dat hy voor ie-
nen Rechter te achten en is/ ten zy hy eerst ende alvoorzen daer voor gekent ge-
houden ende gheadmitteert is / ende dat partye hem houdt ende verklaert vo-
eenen bequamen ende capablen Rechter.

3 Item/ disaccordantie van procuratie is oock prejudicieel/ want den Rechte
en mach inde saecke niet procederen / eer de Procureurs de Jurisdictie vanden
Rechter gefundeert/ende suffisante procuratie geexhibeert hebben.

4 Betoch van plaets (die de Francoysen veuë de lieu noemen) is een preju-
ciele exceptie/ gelijck oock is eysch van garandt / want om desen moet het pri-
cipale soo langh stil staen/ tot dat den Rechter de plaetse besichticht heeft / en
by partyen van garandt gesommeert is.

5 In materie van nieuwigheydt moet complaincte gefurneert zijn van rest-
blissement ende sequester eer den gedaeghde gehoort werdt.

6 In geprivilegieerde penningen/ ofte daer den Verweerder gecondemneert i
te namptiseren / moet het nampt ghetelt zyn eer den selve Verweerder op sijn
defentien mach gehoort werden.

7 In defaulten moet den defaillant sijn default purgeren / ende daer-en-bove
de kosten betalen eer hy geadmitteert werdt verder te procederen.

8 In relivementen autem ende requeste civile moet den Impetrant betalen d
kosten vanden retardemente vanden processe eer den Verweerder gehouden is
te antwoorden/ ende dat alleen naer stijle van sommige Vierscharen. Want in
Vlaenderen en wert dat niet geobserveert/ maer wert altijt voort geprocedeert/
ende de kosten werden over-gegeven omme getaxeert te werden ten bequaem-
sten ende gelegensten tijde.

9 In materie van attentaten moetmen voor al de attentaten contradiceren:
Soo moet men oock alles contradiceren/ 't welck gedaen is tot prejudicie van-
de litispendentie.

10 In materie van spolie concurreert oock een prejudiciele exceptie / want dan
moet den ghespolieerden voor alle dinck gerestitueert zijn / eer den Aenlegghe
voort procedeert / l. Si quis ad se fundum. C. Ad l. Iul. de vi publi. vel priva. ende
dierghelijcke ontallijcke rechten / die ick hier om kortheydts wille voor-by gae.
Dat is soo te verstaen : In-gheballe yemandt van sijn partye gespolieeert ware/
soo en soude hy niet gehouden zijn te antwoorden voor dat hy ten vollen gerest-
tueert is : Jae soodanighen gespolieerden en is niet ghehouden hem in Juge-
mente te presenteren/ of yets te antwoorden eer hy ten vollen voldaen is / ut ha-
betur 2.q.2.per totum c.super spolia.ext. de ord. cog.& c. Primo ext. de restit.spo.
& 3.q.4. per totum.

11 Maer waert dat een Verweerder gedaeght ware crimineliјck / ende datmen
sijn goedt gestelt had in handen vanden Prins/die Verweerder comparerende/
soude mogen excipieren van niet te antwoorden tot dat hy hand-lichtinghe had
van sijne goederen.

In.

In alle andere exceptie die niet prejudicieel en zyn/ dat is/ die noch den Rech- 12
ter / noch den Verweerder en prejudicieren / inde selve ordonneert den Rechter
dat den Verweerder voorts procedere / ende concludere t'allen fijnen / ende hen
wert recht geseyt op alles/ ende volghens de ordere van't proces van partyen.

CAP. CXXXIX.

Van te concluderen t'allen fijnen.

't Begrijp.

1 Wat fijnen van processen zyn.

2 Wat het is t'allen fijnen concluderen.

3 Inden Raedt
- Van Vlaenderen, den Verweerder niet hebbende fijn van niet ontfanckelijck, concludeert
  - T'allen fijnen.
  - Ter quader cause.
  - Tot absolutie.
  - Tot de kosten ende interesten.

4
- Van Mechelen
  - Werdt recht geseyt op elcken fijne ende lidt.
  - 't Exploict geimpugneert zynde, werdt copye geeyscht, ende recht ghedaen.
  - Wert recht geseyt op
    - Fijn van niet ontfanckelijck.
    - Fijn van quade cause.
    - De preuve vanden Verweerder gereet zynde.
  - Beveelt te concluderen tot allen fijnen, de preuve niet gereet zynde.

5 In appellen werdt geconcludeert tot allen fijnen.

IN dit Capittel moetmen eerstelijck noteren, dattet fijn/ of wit van alle pro- 1
cessen is/ 't proces te winnen/ ende de kosten ende interesten te recouvreren.
Hier upt is kennelijck / dat concluderen tot allen fijnen niet anders en is 2
als concluderen dat 't proces hem geadjudiceert werde met de kosten ende
interesten / ende dat partye ghecondemneert werde soo in't principael als inde
kosten ende interesten. Wanneer men autem die conclusie moet nemen/ staet te
observeren upt het naer-volgende.

Inden Provincialen Raedt van Vlaenderen is ghebruyckelijck/ dat als den 3
Verweerder soo verre in proces ghekomen is / dat hy gheen fijn en neemt van
niet ontfanckelijck/ dat dan dien Verweerder voorts moet concluderen tot niet
ontfanckelijck/ ende daer-en-boven nemen conclusie van quader cause / absolu-
tie/ ende de kosten.

Maer inden grooten Raedt van Mechelen doen sy recht op elcken fijne in't 4
bysonder / te weten : Als den Verweerder 't exploict impugneert / ofte de pro-
curatie/ nemende oorlof vanden Hove/ ende eyschende de kosten : In dien ghe-
valle ordonneert het Hof copye vant exploict/ ende de procuratie over te leggen/
eñ doet daer op recht. Insgelijcx doen sy oock recht op't fijn van niet ontfancke-

lijck/ ofte van quader cause / als den Verweeder terstont sijn preuve gheeedt heeft. Maer als den Verweerder presenteert preuve daer af te doen/ begeende daer toe dach: in dien ghevalle ordonneert het Hof den Verweerder te concluderen t'allen fijnen.

5 In materien autem van appellatien werdt altijdt t'allen fijnen ghecoudeert/ met protestatie nochtans dat hem recht sal gedaen werden op elcken jnne ende ordre.

CAP. CXL.

Van Litiscontestatie.

't Begrijp.

1 Wat, ende welck litiscontestatie is.

2 Litiscontestatie ghescheit naer't kennen ofte ontkennen vanden eysch des Aenleggers.

3 Van wegen Den Verweerder ghescheit litiscontestatie.

4 Van wegen Den Aenlegger ghescheit litispendentie.

5 Litiscontestatie En is gheen ghebruyck inde hooge Hoven.

Litiscontestatie Is gebruyckelijck inde particuliere Vierscharen.

6 Als den Gedaechden Voort overlegghen vanden eysch des Aenlegghers, schuldt bekent, soo en litiscontesteert hy niet, ma wert gecondemneert tot de betalinge.

7 Als den Gedaechden Naer 't overlegghen vanden Eysch de schuldt beker werdt hy geseyt te litiscontesteren.

8 Int Parlement van Parijs werden de antwoorden van partyen voor litiscontestie gehouden.

9 Litiscontestatie gheschiedt Als den Verweerder seydt tegen den Aenlegger (gh liecht.)

10 Litiscontestatie gheschiedt Als den Verweerder tegen den Aenlegger seyt, ick wi of oock, ick wil niet dat het proces plaets heeft.

11 Litiscontestatie gheschiedt Als den Verweerder seyt: Ick geloof niet dat ick u ge obligeert ben, ende soo ick u geobligeert ben, &c.

12 Litiscontestatie gheschiedt Als den Verweerder des Aenleggers eysch ontkent.

13 Daer en is gheen litiscontestatie noodich alsser simpelijck, ende de plano geprocedeert werdt.

14 Effect van litiscontestatie.

15 Neemt wech declinatie vanden Rechter.

16 Interrumpeert alle præscriptie van tijdt.

17 Doet te niet dilatoire exceptie.

18 En laet geen revocatie van procuratie toe.

19 Gheeft den Procureurs ende Tuteurs authoriteyt om andere Procureurs te stellen.

20 Litiscontestatie { Committeert de saecke dien, die niet vanden Prins ghedelegueert zyn.
21 Requireert naer haer, Eedt ende preuve ten principale, ende totter sententie.
22 Perpetueert alle actien.
23 Sluyt veel calumnien ende onbehoorlijcke excursien den wech.

24 Litiscontestatie { Watse vereyscht, Door wiense geschiet, Waer, ende wanneerse geschiet, Wat andere effecten sy heeft. } Siet hier boven in't 120 Capittel.

Litiscontestatie is een narratie vande principale saeck ghedaen voor den 1
competenten Rechter/ ende antwoordt daer op ghevolght/ c. Unico ext.
de lit. cont. c. Dudum 2. ext. de elect. & l. Rem non novam. §. Patroni. ibi
cùm lis fuerit contestata post narrationem propositam, & contradictionem
objectam C. de judic.

't Welck gheschiet naer dat den Verweerder den eysch vanden Aenleggher 2
ghekent ofte ontkent heeft/ of als den Verweerder yets voorstelt/ ofte wilt voor-
stellen 't ghene des Aenlegghers eysch t'eenemael verwerpt ende destrueert/
ende dat hy met eenen concludeert ende fin neemt/ dat hy daerom geabsolveert/
vry ende onschuldigh ghekent moet werden.

Ende men moet alhier noteren/ dat de litiscontestatie komt van weghen den 3
Verweerder/ ende litispendentie van wegen den Aenlegger.

Ten tweeden/ moetmen noteren/ dat inde hooghe Hoven/ ghelijck als inden 4
grooten Raedt van Mechelen/ ofte inden grooten Raedt van Vlaenderen/ geen
litiscontestatie vereyscht en werdt/ ende dat die litiscontestatie sonderlingh van
gheenen nooden en is/ die geschiedt by kennen ofte ontkennen/ ofte (soo andere
segghen) die gheschiedt per verbum Credit vel non. Maer aldaer is ghenoegh
dat op den eysch gheantwoordt werdt by eenige judiciele ende peremptoire con-
tradictie.

Maer in particuliere Vierscharen/ jae oock in Leenhoven/ hebben sy uyt de 5
ghemeene practijcke/ datse Partyen doen litiscontesteren per verbum credit vel
non credit. Welck kennen ofte ontkennen eerst moet gheschieden naer 't over-
leggen vanden eysch des Aenleggers.

Want indien den ghedaeghden terstont naer de citatie/ ende voor den eysch 6
ghemaecht ende over-geleydt de schuldt bekende/ die bekentenisse en soude niet
te houden zijn voor litiscontestatie/ noch en soude den Rechter op die bekente-
nisse gheen condemnatie ofte vonnisse mogen wijsen/ maer den bekender alleen-
lijck ordonneren ende bevelen dat hy betaelde.

Maer als den gedaeghde eysch gehoort hebbende/ genomen had dach om te 7
antwoorden/ ende in die antwoordt die schuldt bekent/ soo soude hy door die be-
kentenisse litiscontesteren/ en soude daer op gecondemneert werden.

Maer in't Parlement van Parijs hebben sy een andere practijcke aengaen- 8
de de litiscontestatie: want aldaer nemen sy voor litiscontestatie die antwoorden
die partye doen per verbum credit vel non credit, voornementlijck in die plaetsen
die door costuymen geregeert werden.

Litiscon-

9 Litiscontestatie werdt oock ghedaen als den Verweerder injurieuselijck e-gen den Aenlegger seydt/ghy liechter aen.

10 Den Verweerder litisconteſteert oock als hy ſeydt/ick wil met u/of tegen u procederen: of/ick en wil met u/of tegens u niet in proces treden.

11 Hy litisconteſteert oock als hy ſeydt/ ick en geloove niet/ ende ontken dat ik u yets ſchuldigh ben/ ende ben ick u yets ſchuldigh / ick wil u in alles voldoen ende betalen.

12 Item/werdt gheſeydt te litisconteſteren/als den Verweerder des Eyſſchers narratie loochent ende ontkent / dat is / als hy de concluſie negeert die uyte narratie voorts komt.

13 In ſaken daermen ſimpliciter/ de plano, & ſine ſtrepitu & figura judicii proce-deert/ en is geenſins noodich te litisconteſteren.

14 't Effect van litisconteſtatie is veelderhande: want 't eerſte effect van litiscon-teſtatie is / dat naer de litisconteſtatie men den Rechter niet recuſeren ofte va hem declineren mach/noch oock gheen renvoy vander ſaecke eyſſchen: is ooc litisconteſtatie / ofte liever haer effect / datſe alle preſcriptie van langen tijdt in-terrumpeert/al waerſe ſchoon gedaen voor Arbiters/l.penult.C.de recept.arbi

15 Daer is noch een ander effect van litisconteſtatie/ te weten / dat naer de ſelv gheen exceptie dilatoir gheobjicieert en werdt / c. Inter monaſterium. ext. de r judica.

16 Item/datmen naer de ſelve gheen procuratien en mach revoceren als in ſeec ker ſaecken/ l. Poſt litem.& l. ſeq. ff.de procurat.

17 Item/naer de litisconteſtatie mogen Procureur ende Tuteur/ als meeſters van't proces/ Procureurs ſubſtitueren/ l. Neque C. eodem de procur.

18 Item/naer de litisconteſtatie mach een gedelegeerde van een ander/ als van-den Prins/ andere de ſaeck bevelen/ c. Cum Bartol.ext. de re judic.

19 Werdt oock naer de litisconteſtatie Eedt gedaen/ ende preuven ten principa-len ontfangen / ende gheprocedeert tot ſententie / 't welck voor de litisconteſtatie niet en plach te geſchieden / ext. ut lite non conteſta. per totum.

20 Daer is noch een ander effect van litisconteſtatie / te weten/ dat naer de ſelve alle perſonele actie geperpetueert werdt/dat is/ maeckt datſe geextendeert wert tot veertich Jaren/ende daer naer komt op de Erfgenamen/ l. Sæpe. C. de præ-ſcript. 30. vel 40. annorum.

21 Maer Actio de dolo werdt in deſen gheballe geexcipieert/ die door litisconte-ſtatie nimmermeer en mach gecontinueert werden/l. Ultima C.de dolo. 't Laet-ſte effect van litisconteſtatie is / dat naer de ſelve partyen den wech gheſloten werdt tot veel ſcheuringhe / calumnien ende onwettelijcke uytwegen / ende dat naer de ſelve den Verweerder terſtont aenden Aenlegghet verbonden is voorts te procederen / ende eyndelijck vonniſſe vanden Rechter ten principale te ver-wachten.

22 Vande reſte die ſchenen tot de litisconteſtatie te behooren / hebben wy hier vooren gehandelt int hondert ende twintichſte Capittel / van defenſie ende litis-conteſtatie. Hoe veel der tot de litisconteſtatie gerequireert werden: Door wien de litisconteſtatie gheſchiedt / waer de ſelve geſchiedt / ende wanneerſe geſchiet/ ende wat het effect is van de ſelve.

CAP.

CAP. CXLI.

Van eyſch by reconventie.

't Begrijp.

1 Wat dat is convenieren, reconventie, of reconvenieren.

Reconventie:
2 Moet geproponeert zyn naer veelder opinie voor de litiſconte-
3 ſtatie.
Moet gheproponeert zyn t'allen tijden tot de concluſie inde ſaeck, ſecundum Speculatorem.
4 Moet geeyſcht werden voor den ſelven Rechter, voor den welcken de conventie gedaen is.
5 In Vlaenderen werdtſe geadmitteert in materie crimineel, civilijck geintenteert.
6 Vanden vaſal moet men eyſſchen voor den Heer van't Leen.

Reconventie en heeft gheen plaets
7 Voor Arbiters.
8 In Vierſcharen, namelijck weerlijcke, ten zy &c.
9 In criminele ſaecken.
10 In præjudiciele actien.
11 In geeſtelijcke dinghen, als in Thienden. / Huwelijcken.
In ſaecken van ſpolie.
12 In momentanea poſſeſſione.
13 In depoſito.
14 In geexcommuniceerde.
15 Als den Aenlegger ageert uyt officie vanden Rechter.
16 Alſmen in conventie ſommierlijck moet procederen.

17 Manier ende ordre van procederen in reconventie.

18 Men moet litiſconteſteren: Eerſt op den eyſch vanden Aenlegger. / Daer naer op 't libel vanden Verweerder.

19 Moet Stellen / Sweeren / Bewijſen — Den Aenlegger eerſt. / Den Verweerder laetſt.

20 Saecken van conventie ende reconventie werden van eender recht gehouden.

Reconventie is een ſpecie van exceptie. Want gelijck als convenieren/ is yemant in Rechte roepen/ ſoo is reconvenieren yemant daer teghen roepen/ ende reconventie is 't ſelve dat weder-daghvaerdinghe. By exempel/ dat yemant my daghvaerde/ ende eyſchte van my thien pont Vlaems: ick mach den ſelven weder daghvaerden/ ende eyſſchen van hem ſes/ of acht/ of thien gelijcke ponden: welcke weder-daghvaerdinge ofte reconventie generalijck moet gheſchieden/ eer den Aenleggher inden eyſch gelitiſconteſteert heeft. 1

Want

2 Want naer de litiscontestatie (soo sommige meenen) en mach geen reconv= tie geschieden / ten ware den eysch van reconventie eerst overghelept waer / o dat den Verweerder gheprotesteert had van reconventie te doen/ ut notatur ext de mutu. peti. per totum, Autentic. Et consequenter. C. de senten. & interlo omni. judic.

3 Maer ongeveynsdelijck verscheyden opinien over-geslagen zijnde/is Spe= lator van gevoelen/datmen altijt/ soo voor als naer de litiscontestatie/ ende gl= duyrende 't selve recht tot de conclusie inde saecke reconvenieren mach/ al had schoon den Verweerder geen protestatie gedaen van te reconvenieren.

4 Alle reconventie moet dan ghedaen werden voor den selven Rechter daer principale conventie ingestelt is.

5 In Vlaenderen werdt reconventie geadmitteert in criminele saecken civ= lijck geintenteert zijnde / ende composeren quetsure voor quetsure/ minckingh voor minckinge/ ofte d'estimatie van dien.

6 Reconventie vanden vasal en mach niet geschieden als voor den Leen-hee

7 Voor Arbiters nochtans en doet men geen reconventie/ want de Arbiters procederen niet als naer 't uytwijsen van't compromis / Barto. post glos. in l. S societatem §.arbitrorum 2.colum. in vers. Quærit glos.ff. pro socio.

8 In weerlijcke Hoven en heeft reconventie geen stede (soo de Practisijnen seg ghen) ten waer dat de actie van reconventie sproote uyt de conventie selfs/ e heeft oock naer rechten geen plaets in vele saecken als materien crimineel.

9 In prejudiciele actien.

10 In geestelijcke saecken/ als thienden/huwelijcken/ende diergelijcken.

11 Item in materie van spolie.

12 In possessione momentanea.

13 In deposito.

14 In geexcommuniceerden die geensins reconvenieren en mogen.

15 Reconventie en heeft oock ghcen plaets als den Aenlegger ageert uyt officl vanden Rechter/noch mach oock/ in saecken van conventie daer men sommier lijck moet procederen / gheen reconventie geadmitteert werden / om dat alsdar beyde de actien / te weten conventie ende reconventie / vanden selven Rechte niet te gelijck getracteert en konnen werden. Want d'eene soude d'ander alsoc doende beletten/ om het haesten inde eene/ ende 't retarderen inde andere.

16 Om dat inde actien van conventien ende sommiere processen licht ende rasch geprocedeert werdt. Maer in ordinaire actien ende reconventie / moet men met moderatie ende langsamer procederen/ en mogen daerom beyde die actien van= den selven Rechter/ op eene tijdt niet te gelijck getracteert werden / 't welck wy nochtans geseyt hebben/dat in conventien ende reconventien allenthalven moet geschieden.

17 Nu moetmen de manier van procederen en reconventie observeren / ende is dusdanich. Naer dat den Aenlegger sijnen eysch over-gelept heeft/soo mach den Verweerder (want hy wil) den Aenlegher reconvenieren / ende van hem eys= schen de somme die hy hem schuldigh is / maer by over-leggen van eysch in re= conventie / die hy oock voor de litiscontestatie moet over-gheven naer eenigher opinie / ofte naer 't ghevoelen van Speculator / t'allen tijden / ende in elck deel vanden processe/ gelijck wy geseyt hebben.

18 In welcken eysschen dese ordre moet onderhouden werden / dat naer delibe= ratie

tatie op beyde de eysschen hinc inde gehouden / eerst litiscontestatie gedaen wer-
de op den eysch vanden Aenlegger / ende daer naer op den eysch in reconventie/ welcke eysschen beyde voor de litiscontestatie moeten ghedaen werden. Maer nochtans den Rechter / naer dat de litiscontestatie ghedaen is / den Aenlegghber dwingen dat hy op den eysch van reconventie antwoort.

Daer naer volgen de andere acten op de selve ordre/ soo dat de gene die conve- 19
nieert eerst sweert/ ende daer naer die reconvenieert. Item dat die die convenieert eerst stelt / ende daer naer den reconvenieerden Verweerder: Item / dat den genen die convenieert eerst ghetuygen voort-brengt / ende daer naer die reconvenieert / soo moet men oock in andere acten de selve ordre onderhoudende procederen. Ende eyndtlijck sullen op eenen dach harer beyder questien als by eene sententie in Judicio getermineert werden : de sententie op den eysch vanden Aenlegghber sal nochtans eerst ghepronuncieert werden / ende daer naer de sententie van die die reconvenieert/ Quæ omnia probantur per c. Primum. extra de mutu. petiti. & c. Cum ecclesia. & c. Cum dilectus. extra de caus. posses. & proprieta. Maer men moet hier dese regel als een maxime noteren.

Dat saecken van conventie ende reconventie gelijck recht hebben/ ende daer- 20
om soo men vande een niet en mach appelleren / soo en machmen oock niet appelleren vande ander/ c. Secundò, ext. de mutu. petiti. Ende soo den Aenlegger den Verweerder niet en wilt antwoorden / soo en is oock den reconvenierenden Verweerder niet gehouden den Aenlegger te antwoordrn / ende den Rechter sal hem audientie weygeren in sijn saeck/ c. Finali. §. Pœna. extra de juramento calum. & l. Neque scriptura. C. de compensat.

CAP. CXLII.

Van Replijcken en Duplijcken, &c.

't Begrijp.

1 Ordre van repliceren en dupliceren,
- Den Aenlegger repliceert op de antwoort vanden Verweerder.
- Den Verweerder dupliceert op de replijck vanden Aenlegghber.
- Den Aenlegger tripliceert de duplijck vanden Verweerder.
- Den Verweerder quadrupliceert op de triplijck vanden Aenlegger.
- Den Aenlegger quintupliceert op de quadruplijck vanden Verweerder.
- Den Verweerder sextupliceert op den quintuplijck vanden Aenlegger.

2 Exempel van replijck ende duplijck.
3 Den Aenlegger ende Verweerder moghen eysschen termijnen om te repliceren ende te dupliceren, &c.
4 Op replijck ende duplijck, &c. mach 't reeht van eenen derden geallegeert werden.
5 Exempel van allegatie van't recht van eenen derden.

6 't Recht-

6 't Recht van eenen derden en mach ſonder procuratie niet geallegeert werd
7 Replijck mach in allen deelen van't proces tot de ſententie toe gheopport
werden.
8 Van replijck ende duplijck moetmen Angel. Areti conſuleren.

REpliceren/ dupliceren/ &c. zyn te bekende ende gebruyckelijcke wo
den inde Rechten / als om vande Grammaticiens hare ſignifica
ende afkomſten te vergeefs te onderſoecken/ ende hier te verhalen.
1 Men moet derhalven hier alleenlijck noteren/dat replijcken zijn
ceptien die den Aenlegger toe-komen/ omme daer mede te elideren de exceptn
ofte antwoorden vanden Verweerder / op welcke den Verweerder duplicee/
den Aenlegger tripliceert op des Verweerders duplijck / ende den Verweerde
quadrupliceert op des Aenleggers triplijck / daer den Aenlegger tegen quin
pliceert/ den Verweerder ſextupliceert / den Aenlegger ſeptupliceert / den V
weerder octupliceert / ende ſoo voorts in infinitum / tot dat beyde de conten
rende partyen verſaedt zyn / maer den Verweerder houdt altijdt de laetſte a
woort/l.2. §. Illud ff. de exceptionibus, de welcke alſoo ſeyt: Men moet weten d
alle exceptie ofte replijck excluſoir is: Maer exceptie excludeert den Aenlegg
ende replijck excludeert den Verweerder : teghen replijck werdt duplijck geg
ven/ende tegen duplijck triplijck/ende tegen triplijck weder quadruplijck/ en
ſoo voort werden de namen vermeerdert/tot dat den Eyſcher ofte Verweerd
ophoudt van verder te antwoorden/ Et §. Primo inſtitu. de replicationibus.
2 By exempel/ den Aenlegger eyſcht veertigh gulden vanden Verweerder u
ſaecke van geleendt gheldt. Den Verweerder antwoort / dat hem den Aenle
ger belooft heeft die nimmermeer te eyſſchen. Den Aenlegger repliceert dat d
belofte door gewelt of bedroch geſchiet is. Den Verweerder dupliceert dat d
belofte daer naer noch gewillichlijck vernieuwt is/ ende in preſentie van eerlij
ke ende geloofweerdige Mannen geemologeert is. Den Aenlegger triplicee
dat die belofte ghedaen was onder conditien die daer naer niet ghepurgeert e
zijn : Den Verweerder quadrupliceert / dat den Aenleggher van die conditie
geſcheyden is/ ende de ſelve gerenuncieert heeft / ende ſoo voorts in infinitum
tot verſadinge van beyde de partyen.
Ende in deſe gherechtelijcke acten ſtaet te noteren / dat den Aenleggher end
3 Verweerder mogen dach ende termijn nemen om te repliceren ende te duplice
ren &c. Maer moeten de Advocaten daer in voorſichtelijcken procederen / ſo
datſe de redenen van hare replijcken ende duplijcken wijſſelijck fonderen ende
cauſeren.
Ten tweeden / moetmen noteren / dat om replijck of duplijck te fonderen/
4 ende ſijn propooſt te beter te verſtercken / men in Judicio allegeren ende pone-
ren mach 't recht van eenen derden.
By exempel / In-ghevalle van my in Judicio tol geeyſcht werdt / ick mach
5 antwoorden/ dat ick van dien tol vry ben / namentlijck om dat ick een Burger
ben van Ghendt/ of van Brugghe / die alle uyt kracht van haer privilegien tol
vry zijn : Om welcke antwoort te fonderen/ ende om mijn recht te verſtercken/
mach ick dat ſelve privilegie poſeren ende allegeren / al en zyn de Ghentenaers
ofte Bruggheenaers met het ſelve privilegie vanden Prins niet verrijckt / ofte
datſe daer van ignorant zijn.

Maer

Maer ſommige antwoorden ende allegatien moeten incidentelijck geſchieden 6
om 't proces te ſleypen / ende niet principalijck om dat niemandt in Judicio
principalijck mach inſtitueren ofte allegeren 't recht van eenen derden / ten zy
hy daer toe bevel of procuratie heeft.

Ten derden / ſtaet te noteren/dat replijck mach geoppoſeert werden in allen 7
deelen van't proces tot de ſententie toe/ ut in gloſſ. in l.2. §.Primo.ff. de exceptionibus.

Men ſoude hier noch eenige dingen mogen deduceren/ te weten/waer toe re- 8
plijck ghebonden is / wat replijck is/ wien / ende wanneerſe competeert: Wat haer effect is: Hoe dat replijck of bedorven/of t'eenemael wech genomen wert: Item/ ofmen replijck eerſt moet proberen / ende ofmen op replijck nootſaeckelijck moet proberen ende pronunceren/ dat ick al om kortheyts wil hebbe voorgenomen over te ſlaen/ ſendende den Leſer ad D. Angel. Areti. in §.Primo. inſtitut. de replicationibus, dieder aldaer overvloedelijck af handelt.

CAP. CXLIII.

Van Appoinctement diſpoſitijf.

't Begrijp.

1 Wat interlocutoire ſententie is.

2 Als den Verweerder { 't Feyt vanden Aenlegger ſimpelijck ontkent, Of: Hem laet contumaceren, } So ſchrijft den Aenlegger by Intendit.

3 't Feyt vanden Aenlegger niet ontkent zynde, werdt het ghedaen by de acte van dien dach.

Als {

4 Den Verweerder contrarie feyten poſeert, dan moeten partyen hare feyten beſchryven ende verifieren.

5 Partyen geene feyten en poſeren, moeten ſy haer allegatien ſchryven by memorien, met titels en getuygen.

6 Partyen haer allegatien ſonder verſtant confonderen, ſoo ordonneert men inde groote Raden, dat ſyſe voor Commiſſariſen klaerder voort-ſtellen.

7 De ſaecke voldonghen is, ordonneert men inden Raedt van Vlaenderen, dat partyen ſchryven by Intendit, ofte by feyten contrarie.

8 Partyen hare geſchreven allegatien wederom gebrocht hebben inden Iugemente, ſoo accorderen partyen by over-een-kominge.

9 Partyen vande ſchriftueren diſcorderen, ſoo werden die ſchriftueren geexamineert, op peyne van betalinge van een lamproye. }

In Appelle {

10 Als 't proces in gheſchrifte ontfanghen werdt, en moetmen niet meer ſchryven, maer werdt partyen geordonneert de concluſien appellatoire te insereren inde acten.

11 Als 't proces niet in gheſchrifte ontfangen werdt, mach den Appellant nieuwe allegatien voor-ſtellen, ende 't gheen niet ghe-probeert en is, mach hy proberen. }

12 De sententien vande vier leden van Vlaenderen inden Provincial[e] Raedt worden voor processen in geschrifte gehouden.

13 Maer 't ghewijsde vande laghe Steden en werdt niet voor ontfa[n]ghen ghehouden, maer daer moetmen van nieuws procederen.

14 Wanneer een proces geacht wert by geschrifte over-gegeven te zyn.

1 SEntentie ofte appoinctement dispositijf des Rechters / is die interlocu[]toire die den Rechter geeft als de sake ten vollen voldongen ende beple[it] is / namentlijck op dat door de selve partyen geordonneert werde haer t[e] reguleren / of om te schrijven / of om niet te schrijven / of hoe sy sulle[n] schrijven. Dit salmen door die volgende demonstratie klaerder verstaen.

2 Als den Verweerder simpelijck loochent 't feyt vanden Aenlegger / ende on[]dertusschen geen feyt ter contrarie en poseert/of als den Verweerder hem heef[t] laten contumaceren by drie contumacien / ende versteecken van alle exceptie[n] ende weeren/ soo ordonneert den Rechter dispositivelijck/ende wijsende interlo[]cutoir dispositijf vonnisse / beveelt den Aenlegger te schrijven by intendit / end[e] dat te verifieren.

3 Maer alsser niet als een feyt des Aenleggers en is/ 't welck den Verweerde[r] niet en ontkent / soo rust ende supersedeert den Aenlegghier met dat geallegeerd[e] feyt van schrijven/ ende hem werdt geordonneert dat dat feyt gestelt werdt inde acten van dien dach/ende dat hy daer verificatie op doe.

4 Maer als den Verweerder allegeert ende proponeert feyt contrarie 't feyt vanden Aenlegger / soo ordonneert den Rechter dat partyen schrijven by feyten contrarie/ende die verifieren. Maer als gheene van partyen eenich feyt en alle=geert of voor en stelt/maer dat beyde de partyen hen refereren ende fonderen op brieven/ende titulen in Rechten / soo ordonneert den Rechter interlocutorie ofte dispositivelijck / ende beveelt partyen datse hare allegatien beschrijven by me=morien/ ende datse te gelijck by die memorien voegen hare brieven/ titulen ende getuygen/ indiense eenige hebben : ende indiense geen en hebben / datse inde sel=ve memorien bekennen / datse die schuldich blyven / ende dan sal haer daer op recht gedaen werden/ ofte andersins geappoincteert als naer behooren.

5 Ende als partyen hare allegatien ende propositien soo confonderen/ mengen ende brouilleren / datse meer schijnen te beuselen als gherechtelijck te contende=ren/ om datse in haer spreecken/ schrijven/ of pleyten haer soo draghen/datmen niet klaerlijck ghenoech verstaen en kan wat sy seggen willen / soo werdt inden grooten Raedt van Mechelen geordonneert / ende oock somwijlen inden Pro=vincialen Raedt van Vlaenderen (die liever hebben op ernstighe dinghen te letten / als met geintriceerde beuselinghen geoccupeert te zyn) dat soodanighe beuselaers voor Commissarisen compareren om hare verwerringhen te expe=dieren/ op dat de selve haer hooren/ reguleren/ wettige bevelen geven/ende hare duystere ende verwerde querelen ende difficulteyten klaerder aenden Raet over=brengen mogen.

6 Maer inden Provincialen Raedt van Vlaenderen is de practijcke / dat soo wanneer de saecke t'eenemael voldonghen is / datse alsdan partyen ordonneren simpelijck te schrijven/niet seggende datse soude schrijven by intendit/ of by me=morie of by feyten contrarie.

Ende als partyen hare allegatien ende propositien / ghescreven ende van 7
schriftueren gewisselt / ende weder inden Iugemente ghebracht hebben / soo accorderen de Procureurs onder malkanderen / sonder eenige authoriteyt vanden Hove / als maer de schriftueren der selver partyen in feyten / of in rechten bestaen / ende dan teeckent den Griffier haer accoort op den rugge / ofte op de kant vande selve schriftueren.

Maer als partyen discorderen / soo dat de eene seydt / dat de schriftueren te 8
weder-zijde overghelevdt / in feyten bestaen: de andere het loochent / ende seydt datse in rechten bestaen / soo visiteert ende examineert den Raedt die schriftuyren / op peyne van een lamprope te betalen.

Ende naer datse die wel doorsien / ende kennisse daer af genomen hebben / or- 9
donneren sy wat recht is / ende condemneren te gelijck den Procureur die 't contrarie qualijck ende onrechtveerdelijck gesustineert heeft / inde betalinge vande lamprope.

In materie van appel / naer dat het geheele proces ontfangen is in geschrif- 10
te / en wert partyen niet gheordonneert te schrijven / maer wert haer alleenlijck gheappoincteert / datse hare conclusien appellatoir stellen / ende schrijven inde acten van dien dach / ende die acten van annotatie met het exploict ende te gelijck met het venu-en-court zijn genoegh tot dien processe / over-leggende daer by een korte memorie by geschrifte / als partyen te weder zyde / soo willen / om alles gesien ende naerstelijck geexamineert zynde / eyndtlijck recht te doen / ofte ander diergelijcke appoinctement naer behooren haer te decerneren.

Maer in materie van appel of reformatie / daer 't proces niet ontfanckelijck 11
en is als proces in gheschrifte / daer mach den Appellant of Reformant voorstellen ende allegeren nieuwe dingen / die te vooren niet geallegeert zyn geweest / ende 't voor-ghestelde 't welck niet geprobeert en is geweest / proberen naer sijn wil ende gheliefte. Maer dat en mach hy niet doen als 't proces ontfanghen is als proces in geschrifte / als met relievement vanden Prins.

Maer hier staet te noteren / dat in appellen de vier leden van Vlaenderen eer- 12
tijdts vanden Graef geobtineert ende verkregen hebben / dat alle hare sententien / ofte alle processen in hare Vierscharen gheoordeelt / inden Provincialen Raedt van Vlaenderen / ontfangen ende ghehouden soude werden als processen by gheschrifte / sonder dat daer af yets vermindert / verandert / ofte by ghedaen moet zyn / ende daer met de schriftuyren van't gewesen proces over-geleyt hebbende / scheyden sy te ghelijck uyt het proces.

Maer alle andere laghe subalterne Magistraten en hebben dat privilegie 13
niet / ende dat niet te vergheefs / want van haer soo grooten securiteyt ende perfectie van rechte niet te verwachten en is / als vande hooge Magistraten / van de welcke de laghe haren raedt / jae oock hare sententien in swaere saecken eyschen moeten / ghelijck wy weynich hier voorén in't 134. Capittel bewesen hebben. Derhalven in die lage Collegien van Schepenen / Steden / Castelleynyen / Dorpen / ende oock van Leenhoven in Vlaenderen / moeten sy in reformatien de processen van't beginsel instellen ende formeren / al isser schoon selfs op de overgeleyde schriftuyren vonnis gewesen / jae al hadden sy oock die sententie gegeven door raedt ende bevel van haer hooft-Vierschaer / daer wy hier vooren in't 134. Capittel af geseyt hebben.

Men verstaet autem dat een proces in geschrifte overgeleydt is / naer dat den 14
Rechter

Rechter by sententie dispositijf partyen bevolen heeft te procederen / item ofte acten van conclusie inde saecke zijn voor-gestelt. Welcke twee/ of een van beide ontbreeckende/te weten/of de ordonnantie vanden Rechter/ofte de acten/ so en wert het proces inden grooten Raedt van Mechelen niet ontfangen als proces in geschrifte/maer 't Hof ordonneert de saecke van nieuws te herdingen.

CAP. CXLIV.

Van interlocutoire Vonnissen.

't Begrijp.

Wat interlocutoire vonnissen zyn:
1 Ten eersten.
2 Ten tweeden.
3 Ten derden.
4 Ten vierden.
5 Ten vijfden.
6 Ten sesten.
7 Den Rechter mach de interlocutoire revoceren.
8 Men moet niet interlocutoire wijsen als met kennisse van saecken.
9 Interlocutoire werdt gegeven tegen dien die contumax is.
10 Exempel van emergente questien inden processe.
11 Interlocutoire gaet voor de saecke van Appel, ende gheeft materie tot exceptie.
12 Wanneer men van interlocutorien Mach appelleren. Ende: Niet en mach appelleren.
Interlocutorien werden gegeven, of
13 Om proces te prepareren.
14 Om de emergenten ofte incidenten te termineren.
15 Om yets te doen, te geven, &c. Item:
Ten versoecke vanden Verweerder.
Ten versoecke van beyde de partyen te geljck.
Alleen uyt 't Ampt des Rechters,
16 Wat Emergenten zyn ende genoemt werden.
17 Wat incidenten zyn ende genoemt werden.

Sullende hier handelen vande Interlocutorien/ staet eerst te betoonen wat interlocutoire vonnissen zijn / ende daer naer hoe / van wien / ende waer toe de selve gewesen werden.

Men moet dan weten/dat interlocutoire vonnissen/zijn half volle von=
1 nissen / die ghewesen werden tusschen 't begin ende 't eynde vander saecke / wel
niet op 't principael/ maer op andere emergente ende incidente questien/ gelijck
als op eysch over te leggen ofte te concipieren/ of op dilay te geven/ ofte te wey=
geren/ ofte diergelijcke incidenten / de principale saecke altijt geduyrende.
Ofte 't zijn interlocutoire vonnissen als den Rechter / niet sittende ter Vier=
2 schare/ yets tusschen partyen/ sonder eenige solemniteyt van schriftuyren inter=
loquerende/ de plano pronuncieert op eenich incident ofte emergent/dat niet di=
rectelijck op de principale saecke en siet.

Ofte

Ofte interlocutoire secundum Godef. werdt geheeten een judiciele declaratie/ 3
op eenich artijckel sommierlijck recht gevende tusschen partyen.
Ende alle woordt dat vanden Rechter in Judicio judicialiter wert uyt-ghe- 4
sproocken/ ende dat tot den processe dient/ werdt voor interlocutoir vonnisse ge-
houden/ ut in Autentic. de litigios. §. Omne colla. 8.
Ofte op een andere manier/ ende met weynigher woorden. Interlocutorien 5
zijn sententien die den Rechter/geduyrende 't proces/ uyt-spreeckt.
Ende generalijck / alles wat den Rechter ordonneert / 't proces ghedurende 6
totter definitive toe/ende ter saecke dienende/werdt interlocutoire geheeten.
Ende daerom mach den Rechter soodanighen interlocutoire weder-roepen/ 7
't zy dat hy ordinair is/of gedelegeert/ of arbiter.
Moet nochtans alle interlocutoire met ware ende behoorlijcke kennisse van 8
saecken gewesen werden / ende (ghelijck men seydt) den Rechter concederende/
niet procederende/ c. Induciæ. §. Spacium 3. q. 3. secundum Gofre.
Den Rechter autem wijst interlocutoir vonnisse teghen den Verweerder die 9
contumax is / te weten als hy / den Verweerder ghedaghvaert zijnde ende niet
comparerende/ pronuncieert dat den Aenlegger ghestelt sal werden in possessie
van sijn goederen / volghens de groote vande verklaerde schult / of 't gheeyschte
dinck by de emergente questie.
By exempel/ offer questie viel tusschen partyen of Advocaten / Of yemandt 10
getuygenis der waerheydt soude mogen gheven/ &c. soo soude den Rechter met
kennisse van saecken / op dese questie interlocutoir vonnisse mogen wijsen / pro-
nuncerende dat soodanigen/of soodanigen tot de getuygenisse most toe-gelaten/
of niet toe-gelaten werden.
Welck interlocutoir vonnisse soodanigh is / dat het in krachte van ghewijsde 11
gaet voornementlijck tot twee dinghen die 't prefteert / te weten / om dat door
't selve remedie gegeven wert tegen de appellatie/ die dan niet en mach versocht
werden / ende dat door de selve materie van exceptie geoffereert werdt / c. Cum
dilectus. in fine de elect. Maer interlocutoire en werckt niet dat uyt de selve A-
ctione in factum geageert werdt/ als uyt de definitive.
Mach daerom van soodanigen interlocutoire (staende 't selve proces) elck een 12
appelleren volghens den Reghel / maer niet generalijck volgens de wetten.
't Welck nochtans failleeert in casibus legis secundæ, C. Ut lite pendente.
Item als de interlocutoire sodanich is/datse yemants recht t'eenemael wech 13
neemt : want die soude in effecten kracht hebben van een volle definitive / soo
nochtans/dat naer soodanigen interlocutoiren / gheen plaets gelaten en werdt/
omme t'appelleren vander definitive / als yemant van die interlocutoire geap-
pelleert heeft. Doch het is anders als naer soodanighen interlocutoire niet ge-
appelleert en is / maer dat 't beneficie van appel vander definitive vry gereser-
veert is/ ut Gofr. tenet primum in summa, de sententia & re judica.
Interlocutoire vonnissen autem werden somwijlen gewesen om 't proces te 14
instrueren ende te prepareren / somwijlen omme de emergenten ende inciden-
ten te termineren/somwijlen om yets te doen/of niet te doen: om yets te geven/
of niet te geven/ ofte in incidenten te slichten/ oft om yet diergelijcken te ordon-
neren.
De interlocutoire werden gegeven / eenige ter instantie ende versoecke van- 15
den Verweerder / andere ter instantie van beyde de partyen / te weten vanden

Aenleggher ende vanden Verweerder/ ende andere / sonder versoeck uyt offie des Rechters.

16 Ende ghy moet verstaen/ dat wy hier segghen dat emergenten zijn exceptie die 't proces/maer niet de principale saecke concerneren/gelijck dat een getuy valsch bevonden is/ oft dat den Procureur valsch is / ofte dat die/ of die niet moet ontfangen worden om getuygenisse der waerheyt te geven/ of diergelijc allegatien die de principale saecke niet precíselijck en raecken.

17 Incidenten autem werden verstaen te zyn exceptien concernende de princi pale sake/ ende niet 't proces/ gelijckerwijs als proponeren ende allegeren/ co tract van niet te eysschen/ of daer yets by te voegen/ 't welck peremptoir is.

CAP. CXLV.

Van interlocutorien smaeckende definitive.

't Begrijp.

1 Interlocutoire zyn { Simpele, die 't principael niet wech nemen. Of: Definitive, die 't principael recht absorberen. }

Interlocutoire definitijf is {

2 Als declinerende partye bevolen werdt te antwoorden.

3 Als den Rechter teghen dien die declineert seydt, dat hy geenen competenten Rechter en is.

4 Als den Rechter partye beveelt de bekende schult te betalen.

5 Alsse gegeven werdt in desertie van appel.

6 Die gegeven werdt op nulliteyt.

7 Als met de absolutie vander instantie 't principael oock gheperimeert werdt.

8

9 Die op 't possessoir gevoeght met eygenschap geveven werdt.

10 Als den Rechter partye beveelt, dat hy partye adverse niet en belet taxatie van kosten. }

11 Interlocutoire en werdt partyen niet gegeven in geschrifte als naer Canonijcksche Reehten.

IN 't voorgaende Capittel hebben wy geseyt / datter sommige interlocutoiren zijn die kracht van gewijsde hebben/ daermen niet van en mach appelleren/alsmen daer naer vande definitive appelleren wilt. Van dese interlocutoiren sullen wy nu breeder spreecken.

1 Interlocutoire sententien dan/ zijn of simpele / daer wy in 't 144. Capittel van ghesproocken hebben / of stercker die definitive smaecken / ende in effecte kracht van definitive hebben / soo datse oock de principale saecke prejudiceren/ ende by naer al het recht wech nemen.

By exempel/ als partye declineert/oft renvoy vanden Rechter versoeckt/ eñ

2 den Rechter niet te min de selve partye beveelt/en ordonneert te antwoorden/die interlocutoire is smaeckende definitive / om datse 't versochte renvoy prejudiceert/

reert/partye excludeert om vande definitive te appelleren/ ende hem een eeuwig stil-swijgen imponeert: heeft daerom wel te recht 't effect van een definitive.

Item in declinatoiren/ als den Rechter verklaert dat hy geenen competenten Rechter en is/ soo wert sijn vonnisse gehouden/ ende is interlocutoir/ maer verklaert hy't contrarie/ so wert het gehouden/ ende is definitijf. Van gelijcken als partye schult bekent / ende den Rechter hem ordonneert de bekende schult ten selve dage te betalen/ soo is dat bevel/ of dat appoinctement eygentlijck geen diffinitive sententie/ om datter gheene condemnatie en is/ maer is alleen een interlocutoire sententie / smaeckende ende kracht hebbende van definitive. 3

Maer sententie ghegeven op desertie van appel / is interlocutoir / als de sententie daer af geappelleert is interlocutoir was: maer was de sententie daer af gheappelleert is definitijf / soo soude de sententie op de desertie van appel oock diffinitijf zyn. 4

Sententie gegeven op nullitept/ is interlocutoir definitijf/ om dat met de selve 't principael geeyndicht is. 5

Absolutie vander instantie sonder meer/ is oock interlocutoir om de selve reden / maer als met de absolutie vander instantie 't principael oock ghepronuncieert werdt/ soo werdtse oock voor definitijf gehouden. 6

Sententie gegeven op possessoir/ is simpel interlocutoir/ maer als de proprieteyt met het possessoir gevoeght is/ soo soudese voor definitive gheacht werden. 7

't Verbodt dat den Rechter aen partyen doet / dat hy sijn party in sijn possessie niet en beledt/ gedurende 't proces/ is interlocutoir definitijf. 8

Kosten tareren is interlocutoir diffinitijf. 9

Naer civile Rechten en ist niet noodich partyen interlocutoire by gheschrifte te geven/ maer dat wert vereyscht naer Canonijckscher Rechten. 10

CAP. CXLVI.

Van Interlocutorien te wederroepen.

't Begrijp.

1 Den Rechter mach de Interlocutoire wederroepen, de definitive niet.
2 Vonnisse om oorsaecken wederroepen en is niet schandelijck.
3 De Pausen ende Keysers veranderen hare decreten naer den tijdt, of corrigerense, of nemense wech.
4 In decreten moetmen sich dickmael nae den tijdt voeghen.
5 Een goede Interlocutoire en moet niet wederroepen werden.
6 Wat een Rechter te doen staet in een goede Interlocutoire, met beswaringe van partyen.
8 Den Rechter wederroept de Interlocutoire, of:
- Op versoeck van partyen.
- Ex Officio:
  - 9 Als partyen absent zyn, of niet daer van en weten.
  - 10 Tegen danck van sijn partyen.
  - 11 Als van eene Interlocutoire geappelleert is.
  - Als hy lichtveerdelijck gepronunceert heeft dat hy geen competent Rechter en is.

12 Den

12 Den Rechter en mach de Interlocutoire niet wederroepen:
- Als hy ghepronunceert heeft dat hy gheenen competen[te] Rechter en is.
- 13 Als hy stilswygens verklaert dat hy competent Rechter i[s]
- 14 Die wederroepen zynde, van groot prejudicie soude zyn.

15 Hoemen inden grooten Raedt van Hollandt van Interlocutorien appelleert.

Van Interlocutorie:
- 16 Iudiciele, en machmen niet appelleren.
- Maer:
- 17 Irreparabile machmen appelleren.

18 Inden Raedt van Vlaenderen ende 't Parlement, en werdt niet gheprocede[ert] op de nulliteyt alleen.

1 Als den Rechter siet ende voeldt dat hy qualijck gewesen heeft/ ofte d[at] by partyen qualijck geprocedeert is geweest/ waerom sijn interlocuto re sententie onbehoorlijck soude schijnen/ so mach hy die interlocutoi[re] sententie (maer geen definitive) wederroepen/ ende hem selven eenicl[h]sins corrigeren/ l. Quod jussit ff. de re judica, concord. text. in c. Cum cessante, d[e] appel.

2 Ende een Rechter en behoeft hem van soodanighen weder-roepinghe niet t[e] schamen/ noch geen leet-wesen daer af te hebben / dewijl 't niemant schandelijc[k] en kan zijn/ van dwalinge tot het licht der waerheyt te komen : want daer en is niet soo menschelijck/ als vallen/ dwalen/ ende bedrogen te werden. Maer als den wech des waerheyts ghewesen wert / dien niet te willen kennen / noch aen nemen / maer liever inde dwalinge te willen blijven / ende dwalinge waerheyd te noemen / ende voor waerheydt te defenderen / is niet alleen sotte / maer oock dulle / ende by naer beestige luyden werck : Welcke fault / al-hoe-welse wel behoorden vreemt te zyn van alle menschen / soo is die nochtans alder-minst passende den Rechters/ ofte die/ die over anderen gestelt zyn/ ende de hare den wech des waerheyts wijsen moeten. Want dat versoeckt de natuyr/ die een liefhebster vande waerheydt is/ van haer selfs in alle dingh / plaetsen ende tijden/ ende wil van ons dat wy onse dwalinghen corrigeren/ ende hare duysterheydt / soo verre ende soo haest ons mogelijck is/ van ons weeren.

3 Te meer/ dewijl wy sien dat de heylige Pausen/ de Keysers/ jae Raden selfs haer niet gheschaemt en hebben / 't gheen qualijck ghewesen ofte geinstitueert was te weder-roepen: Ofte ten minsten te corrigeren ende te veranderen 't geen voor een tijdt qualijck was ghestatueert gheweest / voornementlijck als sy daer naer overleyden / dat andere tijden / andere manieren / ende andere wetten vereyschten / soo sy hare Borghers ende Republijcken van doodelijcken tweedracht wilden bevryden / ende in bloeyende eendracht doen triumpheren volghens 't ghemeene spreeck-woordt : Onderscheydt de tijden / ende ghy sult de schriftuyr-plaetsen accorderen / dat is / alle menschelijcke dinghen moeten met onderschept van tijdt onderscheyden/ verandert/ gecorrigeert ende gerestitueert werden/ ende alsoo werdt met soodanighen distinctie 't geen geschreven is lichtelijck tot over-een-stemminge ghebracht/ ende alles sal eens zijn 't geen te voorens scheen te verschillen.

4 Soo mach oock een Rechter sijne sententie revoceren / veranderen ende corrigeren / sonder eenighe schande / als hy weet dat hy sijn interlocutoire niet behoorlijck

hoorlijck ghewesen heeft: want die hem selven corrigeert/ en behoeft van gheen ander gecorrigeert te werden.

Maer als den Rechter seeckerlijck weet (sijn oordeel niet dwalende) dat hy 5 sijn interlocutoire sententie wel ghepronunceert heeft/ soo en ist niet noodich de selve te weder-roepen/ ofte te seggen/ ick revocere dese interlocutoire.

Maer hy sal alleen segghen: Heb ick u door mijn vonnisse pewers in gegra- 6 veert/ ofte eenighe schade ghedaen/ ick ben bereedt die schade te repareren/ of de sententie te veranderen/ ofte te revoceren/ naer advijs ende Raedt van wijsen/ ende geve u daer toe dach te veerthien dagen/ dat ghy u ondertusschen rijpelijck op u saeck met gheleerden moocht beraden/ omme my alsdan weder-keerende/ hare antwoorden over te dragen/ ende oock te consuleren. Ofte mach oock tegen partyen seggen/ ick en geloove niet dat ick u eenichsins gegraveert hebbe/ ende zyt ghy door mijne interlocutoire eenichsins gegraveert/ seght ende toont inder waerheyt waer in ick u gegraveert ende schade gedaen hebbe/ ende ick sal mijn sententie weder-roepen: Want eer en hebbe ick gheen oorsaeck die my kan ofte behoort te bewegen tot weder-roepinge vande selve.

Maer hier staet te noteren/ dat den Rechter sijn interlocutoire mach revoce- 7 ren op twee manieren/ te weten ten versoecke van partyen/ gelijck wy nu ghe-seydt hebben/ ende uyt sijn selven ofte ampts-halven/ uyt hem selven ende ampts-halven mach hyse t'allen tijden revoceren/ maer nochtans eer hy defi-nitivelijck wijst/ ende dat op vier manieren.

Want voor eerst mach hy sijn sententie revoceren uyt hem selven/ oock als 8 partyen absent zyn/ of daer niet van en weten/ als maer de saecke soodanich is geweest/ datse de tegenwoordigheydt ofte presentie van partyen niet vereyscht en heeft. Want indien de kennisse vande saecke de tegenwoordigheydt ende het weten van partyen meest vereyschte/ soo en souden hyse in haer absentie/ ende buyten haer weten niet moeten revoceren.

Ten tweeden/ mach hy oock ampts-halven de interlocutoire revoceren/ niet 9 alleen in't afwesen ende sonder weten van partyen/ maer oock teghen haer danck/ voornementlijck als hy merckt dat soodanigen interlocutoire hem selfs soude graveren/ maer dat en mach hy ex officio niet doen/ als sijne interlocu-toire naecktelijck de partye alleen graveert/ maer slechs als partye dat met re-den versoeckt/ ende betoont dat hy door de selve gegraveert is/ ghelijck wy hier vooren gesepdt hebben.

Ten derden/ in-geballe vande eene interlocutoire geappelleert ware/ soo sou- 10 de nochtans den Rechter die interlocutoire mogen revoceren/ want de revoca-tie doodt/ ende doet het appel te niet/ maer dat en mach hy niet doen alsse al ter executie gestelt is.

Ten vierden/ had een Rechter lichtelijck/ ende sonder kennisse van saecken 11 gepronunceert/ dat hy geenen competenten Rechter en was: hy soude die inter-locutoire moghen revoceren/ ende partyen wederom voor hem roepen/ de selve hooren/ ende seeckerder kennisse nemen van 't gheen sy allegeren.

Maer had een Rechter by interlocutoire gepronunceert dat hy gheenen com- 12 petenten Rechter geweest en was/ soo en soude hy die niet moghen weder-roe-pen/ om dat hy dan niet meer Rechter en is als van dat sijn ghewijsde/ ofte ten ware (ghelijck ick gesept hebbe) dat vande sententie geappelleert waer.

Ende alhier staet te noteren/ dat als den Rechter niet uytdruckelijck op de 13

declinatoire exceptie gepronunceert en heeft / maer verder inde sake treet/ so[...]
niet tegenstaende die exceptie verstaen werden / dat hy hem selven stil-swijg[...]
competenten Rechter verklaert had / maer soude nochtans partyen / voor [...]
veel sy haer beswaert vonden/ daer van mogen appelleren.

14 Interlocutoire van saecken die van grooter prejudicie souden zyn alsse ge[...]
voceert wierden/ en mach den Rechter sonder kennisse niet wederroepen.

15 Inden Provincialen Raedt van Hollandt is de practijcke/dat in-gevalle [...]
mant om eenige beswaernissen van een interlocutoire wilt appelleren/dat hy [...]
selve beswaernisse binnen drie daghen den Raedt exhibeert / Op dat den Rae[...]
de selve gesien/ende kennisse daer af genomen hebbende/ ende oock naer party[...]
daer op gehoort te hebben/ te seeckerder vande selve interlocutoire oordeele en[...]
pronuncere/ namentlijck de selve confirmerende ofte revocerende. Ende en a[...]
mitteren den Appellant niet eer ten principalen / voor dat vande interlocutoi[...]
getermineert ende gepronunceert is.

16 Voorts moetmen dat noteren / dat naer Rechten niemandt en mach appe[...]
leren van interlocutoire judiciele ofte definitive / ten ware eenighe reden sulck[...]
vereyschte/die den Appellant alsdan moet expresseren/ maer men mach tegen[...]
interlocutorien wel proponeren nulliteyt.

17 Maer van interlocutoire die niet reparabel en zijn ter definitive/ machme[...]
wel appelleren/ soo naer stijle/als oock naer Rechten.

18 Men useert inden Provincialen Raedt van Vlaenderen / ende oock inde[...]
grooten Raedt van Mechelen/ dat de nulliteyt te ghelijck met de appellatie oft[...]
reformatie geproduceert werdt / want sy en laten aldaer nimmermeer toe / da[...]
proces geintenteert werdt op de nulliteyt alleen.

CAP. CXLVII.

Van Recredentie.

't Begrijp.

1 Wat recredentie is.
2 Recredentie betoont het naeste recht.

Recredentie
- Wert in beneficiele materien gegeven
  - 3 Die een titel heeft, als den ander gheen en heeft.
  - 4 Die met den titel het naeste recht heeft.
  - 5 Die de langste vredige possessie heeft.
- Werdt in prophane materien gegeven
  - 6 Die possessie heeft van Iaer ende dach.
  - 7 Die inde possessie 't sterckste recht heeft.
  - 8 Die 't ghemeene recht voor hem heeft.
  - 9 Die titel heeft byder exploicte getoont.

10 Voor de recredentie moetmen titels exhiberen ende exploicten.

11 In { Simpele saisine onder titels ende exploicten / Recredentie nieuwer titels } werden geprefereert.

12 Recre-

Recredentie en wert niemant vergunt:

12 Alſſer queſtie valt van Iuriſdictie.
13 Alſſer queſtie valt van poſſeſſie van inkomſten.
14 Alſſer queſtie valt van tollen te betalen.
15 Als complaincte die niet gheexecuteert en was, gereleveert werdt.
16 Als yemandt met ghewelt van't ſijne verjaeght werdt.

17 Recredentien werden reelijck ter executie gheſtelt, ſonder oppoſitie ofte appellatie.

18 De executie van recredentie en moghen noch Biſſchoppen noch Capittelanten beletten.

Recredentie is een interlocutoire die den Rechter wijſt / ghedurende 1
't pꝛoces/ in materie van nieuwigheydt/ maintenuë/ ofte andere mate-
rien poſſeſſoir op 't gebꝛuyck vande vꝛucht/ ofte de litigieuſe ſake/ ofte
ſoo andere willen/ Recredentie en is niet anders als ſtellinge inde poſ-
ſeſſie/ om de vꝛuchten te bewaren.

Ende werdt recredentie ghenoemt Quaſi rei credentia, dat is/ geloovinge van- 2
de ſaeck/ om dat de ſaeck de vꝛuchten/ ende de poſſeſſie den eenen meer ſchijnt te
glooven ende toe te wijſen te zijn als den anderen. Geſchiet daerom ghemeyn-
lijck datmen gelooft dat die 't beſte recht heeft/ dien de recredentie toe-ghewefen
werdt. Deſe ſtijl autem ende pꝛactijcke van recredentie ſchijnt ons uyt Vꝛanck-
rijck herkomen te zyn.

In materie beneficieel werdt inde recredentie/ den ghenen die titel heeft/ ge- 3
pꝛefereert vooꝛ den ghenen die gheen titel en heeft.

Ende als beyde de partyen titel hebben / ende dat ſyſe beyde vooꝛ den dach 4
bꝛenghen / ſoo werdtſe meeſt gegeven ende geadjudiceert den ghenen die uyt het
gheen hy allegeert 't beſte recht ſchijnt te hebben / ofte die den Rechter in ver-
ſcher poſſeſſie vindt.

Maer indien weder-partye oock ſijne poſſeſſie betoonde/ ende die ouder/ ofte 5
dat hy ſijn beneficie dꝛie Iaren vꝛeedſamelijck gepoſſideert had / in ſulcken cas
ſoude hy de recredentie wech dꝛagen.

In pꝛophane materie werdt de recredentie gemeenlijck gegeven op poſſeſſie 6
van Iaer ende dach.

Want de ghene die 't beſte recht daer op pꝛetenderen kan / ende die beſt daer 7
in gefondeert is/ hebbende eenigen titel ſelfs coloꝛatum/ dien moet de recreden-
tie geadjudiceert werden.

Ofte ſy werdt dien ghegeven die 't ghemeyne recht vooꝛ hem heeft / ofte die 8
bewijſe dat ſijn intentie ende allegatien beſt in Rechten gefondeert zijn.

Ofte wert dien geadjudiceert/ die ſijnen titel toont/ byder laetſter exploicte/ ofte 9
werdt gegeven (gelijck vooꝛen geſeydt is) dien die poſſeſſie van Iaer ende dach
kan toonen. Maer 't beſtaet alles inde vooꝛſichtigheydt des Rechters / dat hy
dien de recredentie adjudicere/ die hy meent 't meeſte recht te hebben.

Ende daeromme oꝛdonneert den Rechter partyen in deſe materie van recre- 10
dentie / dat ſy hare titels ende exploicten by geſchꝛifte inden Iugemente over-
legghen/ daer hy hem ſomwijlen ſoo in dꝛaeght/ dat hy hem alleen ſommierlijck
van die poſſeſſie infoꝛmeert / hooꝛende ſlechts van weder-zijde ſes ofte acht ge-
tuygen.

tuygen sonder meer/op dat hy dese gehoort/ende alles wel doorsien hebbende
recredentie dien adjudicere die de meeste apparentie daer toe schijnt te hebbe[n]
11 In simpele saisine autem zijn de oudtste titelen ende exploicten de beste/
tot de recreantie te komen: Maer in complaincte werden de nieuwe titu[len]
voor de oude gepræfereert/ gelijck wy oock hier vooren bewesen hebben in't
Capittel.
12 Maer hier staet te noteren/ dat den Rechter geen recredentie en geeft in sa[e-]
ken daer questie is van Jurisdictie ofte Justitie/ maer werdt de Justitie o[f]
Jurisdictie contentieuse gegouverneert (gelijck men gemeynlijck seydt) by ho-
ger handt.
13 Den Rechter en verleent oock geen recredentie in saecken daer questie is va[n]
possessie van loopende renten/ maer blijven die renten staende totter definiti[ve]
toe.
14 Van ghelijcken en adjudiceert men oock niemandt recredentie alsser quest[ie]
valt teghen een Tollenaer om de tollen te betalen/ alsser questie is om de tollen
passagien/tributen/&c. te schatten: Want in-gevalle eenich Koopman/ ofte ye[-]
mandt anders/ door de voorsz tollen/ licenten ende passagien ginck/ ofte alleen
of met Waren/ ende den Tollenaer van hem eyschte betalinge vanden tol/ end[e]
den Koopman ofte andere seyde dat hy van dien tol vry was/ ende daerom nie[t]
en wilde betalen/ ende de saecke in Rechte betrocken wierdt/ soo blyven die tol[-]
len/ geduyrende 't proces onbetaelt/&c. totter definitive toe/ ende werden onder[-]
tusschen tot die tijdt toe aengheteeckent ende geregistreert/ ofte tot vordeel van
den Tollenaer/ ofte tot vryheydt vanden Koopman ofte Passant/ volgens den
teneur vande sententie.
15 Als yemandt geimpetreerde complaincte op sijnen tijdt niet ter executie en
stelt/ ende hem van dat versuym heeft doen releveren/ om dat hy sijne com-
plaincte binnen 's Jaers niet en heeft doen executeren/ soo en isser gheen resta-
blissement sequestre/ noch recredentie noodich.
16 Daer yemant met fortse ende geweldt van't sijne/ofte van sijne possessie ver-
jaeght is/ daer en dient geen recredentie/ maer dat ghewelt ende die violentie
moet ten principale gerepareert zyn.
17 Staet hier te letten/ dat alle recredentien ter executie ghestelt werden reelijck
ende by faicte/niet tegenstaende eenige oppositie ofte appellatie: Wert nochtans
de appellatie ontfangen/ maer en suspendeert de executie niet.
18 Ten tweeden/ moetmen weten/ dat noch Bisschop/ noch Capittelanten opt
de executie van recredentie in beneficiele materien konnen beletten onder't deck-
sel van hare statuyten: Want soo dat mochte gheschieden/ soo soude de sententie
vanden Prins in't possessoir den partyen illusoir zyn.

CAP.

vytroeper.
Executeur.
vytroper.

CAP. CXLVIII.

Van Decreten.

't Begrijp.

1 Decreten zyn somwijlen sententien { Interlocutoire. Somwijlen: Definitive.

2 Decreten moeten voorsichtelijck, ende met kennisse van saecken geinterponeer werden.

3 't Decreet vanden Rechter werdt geinterponeert { In vervreemdinge van onroerende goederen.

4 In verkoopinghe van goederen by subhastatie.

5 In verkoopinge van goederen die haest verderven, en is gheen decreet noodic

6 Decreet is of { Eerste. Of: Tweede.

7 Wat eerste decreet is.

8 't Eerste en werdt niet altijdt gerefereert tot het tweede.

9 Waerom het 't eerste decreet ghenoemt werdt, als het tweede niet en volght.

10 Wat het tweede decreet is.

11 Decreten van de Raden { Van Mechelen Ende: Vlaenderen } Zyn van waerden so verre als hare Iurisdic strecket.

12 De decreten zyn absolutelijck geexpliceert by { Speculator. Ende: Andreas Alciatus.

1 Decreten zyn somwijlen interlocutoire sententien/ ut l. Prima in fine. de offic. assesso. Ofte somwijlen zijn 't definitive sententien / ut l. Decreta. ff. de re judicata.

2 Ende den Rechter moet alle decreten voorsichtelijck ende met kennisse van saecken geven/ te weten/ wachtende 't gheen te wachten is / permitterende 't gheen te permitteren is / approberende 't gheen te approberen is / ende restituerende 't gheen te restitueren is / soo dat hy al-omme syn authoriteyt interponere. Want wierdtse lichtelijck ende sonder kennisse van saecken ghegheven/ soo en soudese van geender waerde zyn.

3 't Decreet vanden Rechter werdt versocht ende geinterponeert in veel saecken: Eerstelijck in alienatien van erven ende onroerende goederen/ in goederen van Weezen ende minder-jarigen/ &c. l. Inter omnes minores, & ferè per totum C. de prædi. & aliis rebus minor. &c.

4 Ten tweeden / decreet werdt gheinterponeert in verbreemdinge van leenen erven / huysen / meubels ende andere onroerende goederen / die by subhastatie ofte diergheliicke manieren verkocht werden / dien den Prins ofte Magistraet yets

oets met authoriteyt verkoopt op eerlijcke executie / soo dat 't verkochte sterc-ker effect heeft/ om de volkominge van't gewijsde decreet.

Maer in verkoopinghe van verderffelijcke goederen/ ofte diemen niet bewa-ren en kan/ en is 't decreet des Rechters niet noodich/ l. Prima §. Fuit quæsitum, juncta ibi glos. in verb. necessaria non est. ff. ad S. C. Trebel. latè Titaquellus *du re-traict linagier*. §. 1. in ver. *ou aultre choses*, glos. 7. num. 104. 105. 106. 5

Werdt autem 't decreet twee-voudich ghedeelt/ namentlijck in eerste decreet ende tweede decreet/ doch en zijn inde practijcke in geen usantie. 6

Ende men heet het eerste decreet / als 't eerste bevel des Rechters. 7

Ende al-hoe-wel men een decreet 't eerste noemt / dat en geschiedt niet altijdt ten aensien van't tweede/ soo dat dat noot saeckelijck soude moeten volghen/ dat is 't eerste decreet / soo moeter oock noodich een tweede zyn / ten respecte van 't welcke dit 't eerste ghenoemt werdt: ghelijck oock niet en volght (om dat in't verby gaen te noteren) Maria heeft haer eerst-gebooren Soon ghebaert/ Lucæ 2. Ergo heefter Maria daer naer noch andere gebaert / ten respecte van welc-ken onsen Saligh-maecker Jesus de eerst-gebooren ghenoemt werdt / ghelijck Erasmus van Rotterdam seer wel noteert/ in 2. cap. Lucæ. 't Selve bevesticht oock l. Qui duos ff. de reb. dub. Et c. Ioseph. extra de verbo. significa. Want daer werdt somwijlen een eerste decreet geinterponeert/ daer noyt gheen tweede naer en volght/ Vide Speculatorem. Werdt dan gelijck wy geseyt hebben 't eerste de-creet ghenoemt / om dat het is de eerste settinghe in possessie door bevel vanden Rechter. 8

Ofte 't eerste decreet werdt het eerste bevel des Rechters ghenoemt/ by welck hy beveelt dat de goederen van eenen contumax / om de contumacie ende tot straf van dien gestelt werden in handen van partyen. 9

Op de selve manier machmen oock het tweede decreet definieren / suppone-rende over al (de tweede stellinge) in plaets vande eerste/ hoe-wel niet altijt naer 't eerste decreet een tweede en volght/ dewijl 't niet altoos noodich is/ gelijck wy weynich hier vooren geseyt hebben/ Et sicuti notatur in c. Quoniam frequenter §. In aliis verò, in glos. verbi. Constituetur, extra, ut lite non contesta. Vide & bonam glos. in l. Si finita. §. Si plures, in verb. Prius. ff. de dam. infect. 10

't Decreet gegeven vande Heeren vanden Rade van Vlaenderen / heeft stede door geheel Vlaenderen/ ende 't decreet gegeven door de Heeren vanden Hoogen Rade tot Mechelen / grijpt stadt ende heeft effect in alle plaetsen daer hare Ju-risdictie streckt. 11

Op hoe veel manieren autem het eerste decreet ghenoemt werdt: item hoe't gheinterponeert moet werden / in wat saecken ofte actien het gheinterponeert werdt: van wat Rechters het moet geinterponeert zyn: wat 't effect van't eerste decreet is: Vorders wat het tweede decreet is/ hoe/ wanneer/ ende binnen wat tijdt het geinterponeert moet werden: In wat actien / ende met wat recht het geinterponeert werdt: wat desselven effect is (om hier korthevdt te soecken) seynde ick den Leser Ad D. Speculatorem, & ad compendium judicarii processus D. Andreæ Alciati, fol. 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120. die elck op dese decreten op de voorseyde plaetsen mach sien ende consuleren. 12

CAP. CXLIX.

Van Acten.

't Begrijp.

1 Acten moetmen in't dagelijcks Register stellen.

2 Acten zyn driederley, namentlijck { Dispositive. / Van productie. / Van decisie vande saecke.

3 Acten zyn beyde de partyen ghemeen.

4 Naer de acten moetment alles restitueren, om dat die seecker gaen.

5 De conclusien van partyen moetmen corrigeren, volghens de Registers vand acten.

6 De presentatie vanden Griffier en werdt niet op-ghenomen, ten waer by acte bleeck datse alsdan diende.

7 Kosten moetmen taxeren volgens de Registers vande acten.

8 Default ofte versteck en profiteert partyen niet, ten zy by de acten bleecke van versteck.

9 In't Parlement van Mechelen werden vereyscht	Acten vanden Aenlegger.	
	Conclusie vanden Verweerder.	Judiciele Acten.
	Acten dispotijf.	
	Conclusie in Rechten.	

10 Judiciele Acten en vereysschen geen getuygen.

11 Acten van Arbiters vereysschen getuygen.

12 Men moet de Acten meer gelooven als den Rechter.

13 In plaets vande Acten wert by sommigen een memoritjen gegeven.

14 Nieuwe presentatien vereysschen nieuwe acten.

1 VAn alle interlocutorien werdt een notule ghemaeckt by den Griffier/
't welckse Acten noemen. Dese acte stelt den Griffier daghelijcks in't
Dagh-register: Want van niemant anders als den Griffier / of den
criminelen Notaris / ofte anderen die daer specialijck toe gestelt zijn/
en mogen die acten geschreven ofte geregistreert werden.

2 Dese acten autem zijn driederley: want sommighe zijn acten dispositijf / als
wesende op't beleydt vanden processe: Andere zijn op de productien ende proba-
tien: andere zijn acten vande decisie vander saecke.

3 Welcke alle acten beyde de partyen ghemeen zijn/ dat is/ werden soo ghestelt
tot commoditeyt van beyde de partyen/ ende seeckerheydt vanden Rechter/ dat
of yemandt van partyen sijne acten verloozen had/ of datse vergaen waren/ dat
hy die seeckerlijck ende veylichlijck uyt het register soude konnen recouvreren
ende weder-krijgen.

4 Ofte in-ghevalle de exemplaren van partyen oudt/ bedorven ofte ghescheurt
waren / datse naer dese wederom gerestitueert ende gheprobeert soude moghen
werden/ met alle de annotatien annex.

Hier door ist geschiet/dat oock de conclusien die partyen genomen hebben/al- 5
tijt gecorrigeert ende gerestitueert werden naer de geregistreerde acten / die soo
seecker zijn/dat gheen Advocaet toe-ghelaten en is die te veranderen / anders te
schrijven als die geschreven zijn/ende als de acte inhoudt.

Soo had oock Hertogh Philips van Borgondien / by instructie crimineel 6
van 't Jaer 1426. den Procureurs geordonneert/ dat sy hare acten altijt souden
gereet hebben / ende en wilde niet dat den Griffier eenige presentatie op de rolle
soude ontfangen / ten ware by d'acte bleeck dat de presentatie te dien tijde soude
dienen.

In taxatie van kosten en werdt niet ghetaxeert van daghvaerden van par- 7
tyen / of voor de Procureurs/ of voor de Advocaten / ten zy dattet alles blijckt
by de acte.

Niemant en krijcht oock profijt van defaulten / of versteck van dilayen / ten 8
zy eerst vanden defaulte/ ende laetste dilaye by de acte opentlijck blijckt.

Maer naer den stijl vanden grooten Raedt van Mechelen / werden in alle 9
processen nootsaeckelijck vier acten gerequireert/ende gheproduceert/ te weten/
acte vanden Aenlegger/ conclusie vanden Verweerder/ acte dispositijf ende acte
vande conclusie in Rechten.

Staet autem te letten / dat in geen judiciele acten getuygen present genomen 10
werden/gelijck die genomen werden in instrumenten/ om dat de acten haer au-
thoriteyt/ kracht ende macht nemen vande tegenwoordigheydt vanden ordina-
ris Rechter.

Maer in acten voor arbiters is de tegenwoordigheydt van getuygen in alle 11
manieren noodich.

Staet noch dit vande seeckerheyt vande acten te seggen/dat inde Hoven daer 12
geswooren Griffiers zijn/ de acten meer gelooft zijn als den Rechter/ soo dat in-
gevalle daer questie viel hoe 't appoinctement ge-utet waer/ ofte sooder getwijf-
felt wiert hoe partyen door den Rechter vereenicht waren/ soo soude partyen in
alle manieren haer reguleren en voeghen naer de acten / al waert schoon saecke
dat den Rechter daer aen twijffelde/ jae oock 't contrarie wilde sustineren.

Maer dat moetmen oock vande acten noteren / dat in veel Vierscharen ghe- 13
bruyckelijck is/ datse in plaets van acten een memoritje krijgen.

Ten tweeden/ moetmen noteren/ dat nieuwe presentatien nieuwe acten ver- 14
eysschen.

CAP. CL.

Van Stijle.

't Begrijp.

1 Men moet over al den stijl van't Hof observeren.
2 Wat stijle is, Eerstelijck.
3 Stijle en is niet naer Rechten.
4 Wat stijle is, ten tweeden, ten derden.
5 Waer op de stijle siet.
6 Affiniteyt tusschen stijle ende costuyme.

7 Onderscheyt tusschen stijl ende costuyme.

8 Instructie ten { Principale hoort tot de stijle van't Hof van daer het komt. / Appelle hoort tot de stijl van't Hof daer't komt. }

9 De verscheydenheyt van stijle maeckt dickmael ambiguiteyt.

10 Den stijl van't geestelijck Hof en moetmen niet observeren in't weerlijck Hof.

1 DEn Rechter moet hem in sijn interlocutoire vonnissen reguleren ner den stijl van't Hof / soo moet hy oock in't deduceren vanden processe/ om dat de stijl kracht van wet heeft/ ende moet daeromme over al ge- observeert werden/ ut notatur l. Observandum ff. de judic. Ita dicit Bar. in l. Iurisperitos. ff. de excusat. tuto. & in l. Tertia ff. de testibus dicitque Bald. l. Prima C. quæ sit long. consue. & in l. de quibus ff. de legibus.

2 Ende de rede is dat de stijle door practijcke vanden Hove bevesticht is/ ende daerom alsser questie is vande stijl / moet den Rechter sich vanden stijl van't Hof informeren inde Kamer eer hy op eenige gedaeghden acht neemt / Ita cit. Iacobi de S. Georgio, in d. l. de quibus, in sua repetitione, colum. 3. ff. de legibus.

3 Sic Petrus & Cynus, in l. 2. C. quæ sit long. consuetudo. seggen dat de Rechtn van dese stijle geen mentie en maecken / al-hoe-wel den text in l. Prima C. de sacrosanct. eccles. van dit woordeken stijl spreeckt.

4 Segghen daerom de selve / dat den stijl een regel ofte institutie is diemen in den Jugemente useert op't instrueren ende deduceren vanden processe: Ofte (als andere willen) Stijle is een onbeschreven recht/ door de wille nochtans van ee- nen Rechter dickmaels geuseert ende gestijleert / Ita tenet D. Barth. à Chasse. in procemio consuetudinum Duca. Burgund. fol. 1. num. 8.

5 Heeft daeromme de stijle eygentlijck plaets in die dinghen die sien op de ma- nier van acten/ sententien/ ende soo voorts te ordonneren, die volgens de stijle ge- schreven werden/ ut notatur in l. 2. §. Sed si. C. de veter. jur. enucle. & d. l. Prima. C. de sacrosanct. eccles.

6 Soo hebben dan stijle ende costuyme groote affiniteyt ende maeghschap met malkanderen / soo datse by naer een schijnen / dewijl't een veel-mael voor't an- der gestelt werdt/ ut patet in c. Gravi, extra de fals. ad quod facit l Finalis C. de do- nat. & l. Testamenta. de testament. & l. Veteribus ff. de actionibus empt.

7 Sy verschillen nochtans hier in/ dat costuyme ingevoert wert door stil-swij- genden wil/ ende gebruyck van velen/ als door over-een-stemminge van alle het volck/ ofte den meesten deel: Vorders oock/ om datse dient ten principalen/ ende totter decisie van dien. Maer stijle dient alleen om processen te institueren/ dedu- ceren/ ende ordonneren / herkomende niet uyt de wil van het volck maer uyt de approbatie van eenen Rechter alleen / om de acten ende sententien op haer ma- nier te produceren ende te beschrijven/ ghelijck wy boven geseyt hebben. Doch die meer vande stijle begeert te weten / die lese Angel. Aret. in §. Ex non scripto in 2. & 3. colum. Institu. de jure natur. gent. & civil.

8 Maer hier staet te noteren/ dat ghelijck de processen tweevoudich zijn/ te we- ten ten principale / ende tot appel of reformatie / soo zijn oock de instructien der selver processen tweevoudich. Want de instructien vande processen ten principale / werden afghedaen ende ghejudiceert volghens den stijl van daerse komen. Maer de instructien van processen in appel of reformatie/ gheschie- den

den door den Rechter daermen aen appelleert / ende naer de stijl van het Hoff.

Maer hier staet nochtans te letten / dat de diversiteyt van stijle somwijlen 9
ambiguiteyt maeckt / ut Bald. in l. Unica. num. 1. C. de emend. justi. eod. folio 5.
voornementlijck alsser van elders niets klaerlijck en blijckt.

Hier door geschiet dat den stijl van't Hof des Bisschops / ofte van't geestelijc- 10
ke Hof niet geobserveert moet werden inde weerlijcke Hoven / Teste Bald. in l.
Certum est. numer. 11. versic. stylus verò C. unde legiti. Soo en moet oock inden
Raedt van Vlaenderen / den stijl van't Parlement van Parijs / noch oock vanden
grooten Raedt van Mechelen niet geobserveert werden.

CAP. CLIX.

Vanden Eedt van Calumnie.

't Begrijp.

1 Wat den Eedt van Calumnie is, ende hoe die gedaen werdt.

2 Die van calumnie sweert moet vyf dingen hebben:
- Dat hy gelooft dat hy, soo in't eysschen als verweeren, een goede saecke heeft.
- Dat hy waerachtige vrage niet ontkennen en sal.
- Dat hy geen valsche preuven gebruycken en sal.
- Dat hy geen dilayen calumnieuselijck eysschen en sal.
- Dat hy den Rechter met gheene giften ghecorrumpeert heeft, noch corrumperen en sal.

3 Men moet den Eedt van Calumnie doen naer de litiscontestatie.

4 Den Eedt van Calumnie voor de litiscontestatie over-gheslaghen, mach over al hervat werden.

5 Men sweert voor de litiscontestatie:
- Als yemant om contumacie in possessie gestelt werdt.
- In exceptien sweertmen van malicie.
- In appellen.
- In saecken daer geen litiscontestatie noodich is.

6 Men sweert van calumnie om drie oorsaken:
- Dat partyen geexonereert werden van preuve.
- Dat de waerheyt te seeckerder blijcke.
- Dat calumnieuselijck eysschen, of verweeren geschut werde.

Eedt is of:
- 7 Decisoir, te weten alsmen sweert dat het soo is als geeyscht werdt.
- 8 Van malitie, te weten, die gepresteert wert in exceptien.
- 9 Van geen calumie te soecken, ende deses forme.
- 10 Vande waerheyt te seggen, ende deses forme.

11 In saecken die niet geesteljck en zyn.
12 In criminele saecken.
13 In gemengde saecken.
14 In saecken van appel.
15 In beneficiele saecken, maer twijffelachtich.
16 In lichte saecke.
17 In processen die over de drie Iaren ghehanghen hebben, sweert men de tweede-mael.

18 Wert van calumnie geswooren — In veranderinghe vanden Rechter binnen de drie Iare
19 Niet in veranderingen van Incidenten.
20 In alle exceptien.
21 In prætoire stipulatien.
22 Vande principale partyen.
23 Vanden Tuteur, Curateur, Æconomus, &c.
24 Van Bisschop, Aerdtsbisschop, Weesmeester.
25 Niet van gemeene Procureurs.
26 Meest voor de litiscontestatie.
27 Expresse forme des Rechters vanden Eedt van calumnie.
28 Straffe der ghener die van calumnie niet en willen sweeren.
29 In Geestelijcke Hoven — En sweertmen niet van calumnie.
30 In Den Raedt van Vlaenderen — En sweertmen niet van calumnie.
31 In Den Raedt van Mechelen — En sweertmen niet van calumnie.
32 In dese groote Raden gebruyckt men den Eedt van malicie.
33 Onderscheyt tusschen Eedt van calumnie ende van malicie.

DEwijl wy hier vooren in't hondert twintich/ende veertichste Capitt
len vande litiscontestatie gesprooken hebben/waer naer men gemeyı
lijck sweert de calumnia: daerom sullen wy hier wel te recht van di
Eedt de calumnia handelen.

1 Eed autem de calumnia is/als yemant sweert dat hy ter goeder trouwe end
niet om te calumnieren ageert/of antwoordt/ geageert of geantwoordt en heeft
ende dat het proces 't welck den Eysscher aenleyt / hem wel gerechticht dunck
te zijn. Ende ter contrarie/ dat 't gheen den Aenlegger eyscht/ 't selve den Ver
weerder niet gerechticht dunckt te zijn / ende dat hy daer toe niet geobligeert e
is/ c. Primo. ext. de jurament. calum. & ibi bona glossa. in verbo. Criminali.

2 Zijn dan in desen Eedt van calumnie vijf dinghen noodich/ 't Eerste is: da
hy gelooft dat hy in't eysschen of antwoorden een goede saecke sustineert: 't wee
den/ dat hy gevraecht zijnde niet loochenen en sal 't geen hy gelooft de waerhey
te zijn: 't derde/dat hy geen valsche preuve ghebruycken en sal: 't vierde/ dat hy
geen dilay calumnieuselijck ende tot fraude en sal eysschen: 't vijfde/ dat hy/ to
faveur van sijn saecke/niemant met giften en gaven corrumperen en sal/dat is,
dat hy noch gegeven heeft/ noch geven en sal: noch belooft heeft/noch beloove
en sal in't regard van sijn saecke/ directelijck of indirectelijck/ als die persoonen
die de wetten toe-laten datmen geeft/l. 2. C. eod. titu. & Authentica, Principales,
& in Authentic. ut litigan. jurent. in principio colla. 9. § 1.

3 Den Eedt autem de calumnia moetmen ilico ende generalijck presteren naer
de litiscontestatie/ c. Cum causam. in fine. extra eod. titu. & c. 1. & 2. & c. Dudum.
ibi. lite verò coram nobis ligitimè contestata, præstitoque juramento. & l. 2. C. eodem, & l. Rem non novam, in medio legis. C. de judic.

4 Ende in-gevalle desen Eedt stil-swijghens ofte sloffelijck in't beginsel naerghelaten ware / machmense daer naer ende in allen deelen vanden Jugemente hervatten/ ende versoecken datter gesworen werde.

5 Daer vallen nochtans somwijlen saecken voor / in de welcke oock voor de litiscontestatie van calumnie mach gesworen werden/te weten/ alsmen om contumacie vanden gedaeghden in possessie moet stellen/ghelijck boven geseydt is/

de I.

e 1. & 2. decreto. cap. Præterea, wert oock in exceptien voor de litisconteſtatie gheſwoozen / doch niet de calumnia/ maer de malitia : Item in cas van appel. Ende kortelijck/ al waer geen litisconteſtatie van nooden en is/ daer mach voor de litisconteſtatie de calumnia geſwoozen werden.

Doch tot klaerder verſtant van deſen Eedt / ſtaet te noteren datmen op veelderley manieren ſweert de calumnia / voornementlijck om drie oorſaken : Ten eerſten / op dat partyen van preuven ontlaſt ſoude werden / dat de waerheydt vande ſaecke te ſeeckerder ſoude geopenbaert werden / ende datmen ſoude ſchuwen yets calumieuſelijck te eyſſchen ofte te verweeren / l. Prima C. eodem & in Authent. de his qui ingred. ad appel. §. Finali, colum. 5. 6

Ten tweeden/moetmen noteren datter tweederley ſoorte van Eedt is/de eerſte is Eedt deciſoir/ te weten als op de principale ſaecke Eedt gedaen wert/ dat namentlijck de saecke ſoo is als geeyſcht is gheweeſt. Van welcken Eedt wy niet en ſullen ſpreecken/om dat daer van heel breedt gehandelt werdt in c. Finali, ext. de jurejurand. & l. Generaliter C. de reb. credit. 7

De tweede/ werdt ghelieeten Eedt van malitie/ om datſe meeſt gheprefteert werdt op exceptien/of alſſer yets in plaets van exceptie geproponeert wert/'t zy van voor/ofte naer de litisconteſtatie: Jae 't welck meer is/ in allen deelen vanden proceſſe/ alſſer tegen yemant preſumptie is dat hy yets malitieuſelijck gheproponeert heeft/ l. Theſaurus. ff. Ad exhibend. & c. Dilecti, extra, de elect. Ende ſoude den Rechter deſen Eedt moghen af-eyſſchen / niet teghenſtaende dat al te vooren vande waerheyt te ſeggen ende van calumnie geſwoozen waer. 8

De derde/is den Eedt van calumnie/te weten/te ſchuwen. Welcke interpretatie oock plaets heeft in't gene Paulus ſeyt: Om der hoererye autem (te weten te vlieden) ſal elck Man ſijn Vrouwe hebben / ende elcke Vrouwe haer Man/ 1. Cor. 7. Uti etiam c. Nervi teſticulorum. 3. diſtinct. ad finem. Dat is den Eedt daer wy in dit Capittel af handelen/ welckes formulier men met deſe ofte dierghelijcke woorden kan uyt-drucken : Ick N. ſweere dat ick 't gheen ick eyſſche niet calumnieuſelijck en eyſſche : Maer dat ick geloove ende ſeecker houde / dat ick 't gerechtelijck ende uyt gherechtige oorſaecken eyſche / ſoo helpe my Godt/ ende ſijn Heylige Evangelium. 9

De vierde/ is Eedt van de waerheydt te ſegghen/ welckes formulier duſdanich is : Ick N. ſweere / dat ick ſal antwoorden ende de waerheydt ſegghen op 't gene my gebraecht ſal werden/ ende dat ick tegen mijn conſcientie niets en ſal loochenen/ende dat ick wetens geen preuve/geen getuygeniſſe/noch geen valſch inſtrument en ſal voort-brenghen / Soo helpe my Godt. Van deſen Eedt ſult ghy vinden in l. Iuſiurandum. C. de teſtibus. Voorts ſooder noch eenige andere Eeden inde Rechten ghevonden werden/ die konnen lichtelijck tot een van deſe vier ſoorten gereduceert werden. 10

Maer hier ſoude men moghen vraghen / in wat ſaecken men van calumnie moet ſweeren/ ende in wat ſaecken niet? Daer op voor antwoort dient/ datmen in alle ſaecken (geeſtelijcke uytgeſondert) de calumnia ſweert. 11

Want in geeſtelijcke ſaecken en ſweert men niet de calumnia/ maer alleen de veritate c. literas ext. eodem. Vide hic bonam gloſſam, in verbo, Rebus ſpiritualib. 12

Men ſweert oock de calumnia in criminele ſaecken/ ut notatur, ext. eodem. c. & ibi vide gloſſam in verbo. Criminali. Item in gemenghde ſaecken/ ut c. Tuæ ext. procurat. & c. Super his. ext. de accuſat. 13

14 In saecken van appel sweert men oock de calumnia alst versocht wert/ l. in principio C. eodem. & in Authent. De his qui ingred. de appell. §. Illud. l. Qui bona. §. fina. ff. de dam. infect. c. Primo. ext. eodem.

15 Maer in saecke van Kerck-recht/ seggen sommigen/ datmen niet en sweert de calumnia/ maer de veritate / om dat die saecken de geestelijcke annex zijn/. Ad aures. ext. de jure patronatus.

16 Item eenige seggen datmen in lichte saecken niet de calumnia en sweert/ om dat soodanigen sententien oock sonder schrift bondich zijn/ ende oock andere so-lemniteyten om de kleynheydt vander saecke over-gelaten werden / Autentic. Nisi C. de sent. ex bre. recit.

17 Men sweert oock de calumnia in processen die over de drie Jaren gehangen hebben/ ende wederom van nieuws opgehaelt werden.

18 Item indien't geschiede/ dat in't midden vande drie Jaren den Rechter ver-andert of afgeset wierdt.

19 Maer in incidente questien ofte emergentien/ en schijnt niet noodich te wesen de calumnia te sweeren/ dewijl men eerst in't principale gesworen heeft: want 't is een recht/ in't principale te sweeren ofte in't accessoir / c. Prudentiam. in fine ext. de offic. delegati. Et quia semel tantum. Autenti. In justo. C. eodem.

20 Maer dat is alleen waer inde selve saecke: Item in alle exceptien/ selfs oock in declinatoire moetmen sweeren de calumnia/ l. Prima C. eodem & probatur. l. De die. §. Finali. ff. Qui satisd. cogant.

21 Item / in pretoire stipulatie sweert men de calumnia / l. Prima. C. de juram. calum. l. Prætor in principio ff. de dam. infect. & d. l. Qui bona. §. Finali.

22 Ten tweeden / soude men oock moghen vraghen / wie dat de calumnia moet sweeren. Ende staet te antwoorden dat de principale persoonen so moeten swee-ren/ als eerst den Eysscher/ ende daer naer den Verweerder/ l. 2. §. 1. & 2. C. eo-dem & c. 3. & c. Cæterum. ext. eodem.

23 Ten tweeden / moeten in plaetse vande Principalen sweeren den Tuteur/ Curateur/ Schaft-meester ende Pensionaris / den Agent ende Procureur van een Universiteyt/ l. 2. C. eod. & Autent. Principales, & §. Finali institut. de curat.

24 Item/ Bisschoppen/ Aerts-bisschoppen/ ende Weesmeesters/ ende alle de ge-ne die eenige wettighe bedieninghe over anderen hebben/ of vande Magistraet/ ofte de authoriteyt des Rechters/ l. Orphanotrophos C. de episcop. & cleri.

25 Ick hebbe geseyt van een Procureur eens Universiteyts/ om dat eenen ande-ren Procureur niet en sweert de calumnia/ l. 2. §. Sin autem. C. eodem.

26 Ten derden/ werdter gevraeght hoe/ ende wanneer men moet sweeren de ca-lumnia / Daer op geantwoordt wordt / dat den Rechter dadelijck naer de litis-contestatie den Eedt vanden Aenleggher ghewoon is te eysschen / dien in deser voegen voor-stellende.

27 Ghy N. sweert alhier/ dat ghy niet calumnieuselijck en eyscht/ maer dat ghy gelooft dat ghy 't rechtveerdelijck eyscht? Daer den Eysscher terstont op moet antwoorden: Ick sweert. Dan seydt den Rechter voor't tweede: Ghy sweert oock dat ghy de waerheyt sult seggen op al het gene daer ghy op gevraeght sult werden/ ende dat ghy niets tegen u conscientie en sult loochenen? Daer den Ey-sscher weder op seydt: Ick sweert. Dan seydt den Rechter voor't derde: Ghy sweert oock dat ghy willens en wetens gheen valsche preuven / valsche ghetuy-ghen/ valsche instrumenten/ ofte eenighe andere specie van valsche acten en sult

gebruyc-

[ge]bruycken? Daer den Eysscher op antwoort als vooren/ ick sweert. Ten vier[de]n/ seyt den Rechter: Ghy sweert oock dat ghy den Rechter/ Griffier/ ofte No[ta]ris niet gecorrumpeert en hebt/ noch corrumperen en sult: dat ghyse niet ge[g]even en hebt/ noch geven en sult: niet belooft en hebt/ noch belooven en sult/ di[re]ctelijck of indirectelijck/ of selfs/ of door een ander/ ter cause van dese uwe sake/ [o]m dat het vonnisse voor u gewesen soude werden / anders als die persoonen die [d]e Rechten toe-laten datmen gheeft/ namentlijck den Notaris / Advocaet ende [d]ergelijcke anderen? Daer den Eysscher op antwoordt / ick sweere het alsoo. [T]en vijfden seydt hy / Sweert ghy dat ghy gheen dilay en sult eysschen om de [sa]ecke te traineren? Daer den Eysscher op antwoort als vooren. Ende 't gheen [w]y hier vanden Eedt des Eysschers geseyt hebben/ staet oock in des Verweer[de]rs Eedt te doen / midts veranderende alleen sommighe weynich woorden. [Het] Eerste wert geprobeert per l.2. in primo versic. & Actor. C. eodem, & Autentic. [H]oc sacramentum, & §. Item actoris. Institut. de pœna. temer. litig. Het tweede [w]ert gheprobeert per Autenticam. In isto sacramento. C. eodem. 't Derde moet [m]en verstaen dat meer gheschiedt naer costuyme als naer rechten / want naer [r]echten moetmen alsso seggen: Ghy sweert dat ghy geen preuve en sult eyschen/ [al]s die die ghy meent dat tot de waerheyt noodich zijn/ ut in d. Autentica. In isto [sa]cramento C. eodem. Item van 't vierde staet in l. C. eod. & Autentic. Principa[liu]s. 't Vijfde is oock in l. 2. in principio versic. Reus. C. eodem.

De straffen autem van partyen die op de voorsz manier niet sweeren willen [d]e calumnia/ zijn dese: Eenen Eysscher die de calumnia/ ofte de veritate dicen[d]a niet sweeren en wilt/ verbalt vander instantie door sententie. Den Verweer[d]er insgelijcks niet willende sweeren de calumnia ofte de veritate / moet gecon[d]emneert werden / want alsdan den Eysch vanden Aenlegger voor bekent ghe[h]ouden werdt/ l.2. §. Quod si actor. & §. Si autem Reus. C. eodem c. Finali. ext. [e]odem in Autentico ut litig. jur. §. 1. 28

Maer hier moetmen noteren dat in verscheyden Hoven verscheyde practijc[k]e is: Want inde gheestelijcke Hoven/ ende oock in eenige andere en sweertmen [n]iet de calumnia/ maer gebruyckt men in plaets van dien litiscontestatie / door [w]elcke sy partyen doen sweeren de calumnia/ dat is/ (ghelijck wy menichmael [g]eseyt hebben) partyen sullen in conscientie affirmeren dat sy meenen goet recht [t]e hebben/ ende een goede saeck te sustineren/ ende dat sy 't niet en doen om te ca[l]umnieren. 29

Maer inden Provincialen Raedt van Vlaenderen/ ende inden grooten Raed [v]an Mechelen en useren sy desen Eedt niet / moghelijck om dat te vreesen staet [d]at partyen den voorsz Eedt doende/ dickmaels valschen Eedt soude doen/ ende [t]eghen Gods gebodt zondigen / hebbende liever haer ziel te verliesen als 't pro[c]es. Ofte mogelijck en admitteren sy soodanigen Eedt niet uyt costuyme/ noch [i]n ordinaire/ noch in sommiere Jugementen. 30

Maer sy useren aldaer wel/ geduyrende 't proces/ den Eedt van malitie / dat [i]s / dat sy sweeren dat sy gheen extraordinaris dilayen omme te calumnieren/ [n]och eysschen/ noch aen-nemen en sullen/ nochte oock eenighe impertinente ex[c]eptien ende productien om 't proces te sleypen/ ofte partyen te quellen/ propo[n]eren/ noch allegeren en sullen. 31

Ende om dit alles te beter te verstaen/ moetmen hier een onderscheyt noteren (gelijck wy oock een weynich te vooren ghesepdt hebben) tusschen Eedt van ca- 32
lumnie

lumnie ende Eedt van malitie / dat Eedt van calumnie maer eens vergunt werdt/ ende terstont naer de litiscontestatie : Maer Eedt van malitie werdt o dickmael vergundt als den Rechter goedt ende vorderlijck dunckt / alsoo w voor als naer de litiscontestatie.

CAP. CLII.

Van Positien.

't Begrijp.

Positien
1 Volgen den Eedt von calumnia, welcke de litiscontestatie volgen sal
2 Watse genoemt werden, ende watse zyn.
3 Zijn vanden substantiele vanden processe.
4 Hebben haren oorspronck uyt { 't Gebruyck der menschen. 't Oude recht. 't Nieuwe recht. }
5 Vryden den Posant vanden last van proberen.

Positien
6 Werden oock articulen ghenaemt.
7 Hoe sy verschillen van vragen.
8 Gheschieden naer de litiscontestatie.
9 Van beyde de partyen.
10 Vande { Patroonen van partye, Advocaten, Assesseurs, Notarisen, Conseilliers } Werden geformeert.

Positien
11 Moeten gemaeckt zyn voor de litiscontestatie.
12 Op 't principael geschieden sy naer de litiscontestatie.
13 Ende interrogatorien geschieden op twiffel-achtighe dinghen totter conclusie.
14 En geschieden niet op attestatien.
15 Moeten gemaeckt zyn tot intentie vande preuve.
16 En werden in veel Hoven niet aengenomen.
17 In't Hof van Romen geschieden sy op de exceptie van excommunicatie.

18 Forme van positie op d'exceptie van excommunicatie.
19 Forme van positie op materie reel.
20 Klare institutie om positien te maecken.
21 Positien zyn somwijlen goedt om een bedrieghenden Verweerder te circumvenieren.
22 Positien werden ghemaeckt { Uyt den eysch vanden Aenlegger om sijn intentie te stabilieren. Uyt de conclusie vanden Verweerder, om de intentie vanden Verweerder te subverteren. }

23 Men

23 Men moet de positien in geschrifte exhiberen, op dat
- Den Rechter soude hebben seeckere
  - Om t'ondervragen
  - Te examineren
  - Materie.
- Partyen te seeckerder soude weten wat sy te antwoorden hebben.

24 Positien geexhibeert zijnde moetmen onder d'acten redigeren.
25 Hoe den Rechter ondervraecht op de geexhibeerde positien.
26 't Is genoech dat den Posant seyt dat hy gelooft dat de vragen waer zyn.
27 Men moet de positien formeren naer de natuyr vande voor-gestelde actie.
28 In Vlaenderen moetmen alleenlijck schryven 't gheen inden processe geseyt is.
29 't Komt den Rechter toe uyt de schriftuyren te verwerpen 't gheen niet geallegeert en is.

30 In't Parlement van Mechelen
- Schryven partyen 't gheen sy willen.
- Ende:
- De schriftuyren werden onderteeckent by den Advocaet.

Inden Raedt van Gent
- 31 Werden de schriftuyren onderteeckent by den Griffier.
- Ende:
- 32 Useertmen solutien met consent van partye.

't Is den Advocaten verboden
- 33 Impertinente dingen te schrijven.
- 34 Te proponeren
  - Valsche acten.
  - Een ongebruyckelijcken stijl.
  - Costuyme die niet aengenomen is.
- 35 Allegeren 't gheen eens geallegeert is.
- 36 Uyt een faict meer te deduceren.
- 37 Faicten in sijn reprochen te allegeren.
- 38 Redenen van Rechten te allegeren.
- 39 Injurien te schryven.

Den Advocaten is bevolen
- 40 Te schrijven by redenen van rechten.
- 41 Alleen die fijnen te poseren daer hare schriftuyren toe dienen.
- Datse in appel hare gravamina deduceren.

42 Men en ontfanght gheen positien in processen de plano.

43 't Ampt van een voorsichtich Advocaet is
- Dat hy in sijn schriftuyren seyt dat al sijn geallegeerde waer is.
- Dat hy seydt dat het den gemeynen roep is.
- Dat hy de faicten van partyen ontkent.
- Dat hy belooft preuve van alles.
- Dat hy voor hem 't officie vanden Rechter versoeckt.
- Dat hy sijn articulen niet voor en stelle conjunctivelijck te proberen.

1 Naer de litiscontestatie (ghelijck wy in't 120.140.151. Capittelen geseydt hebben) moetmen doen den Eedt de calumnia ofte de veritate. Nae desen Eedt werden dadelijck de positien / of faicten / ofte andere munimenten ontfanghen / die partyen segghen voor ware faicten te sullen proberen.

 Want

2 Want positien zijn eenighe seeckere segs-woorden/ of schriftuyren/ of arti- len in plaetse van vraghen gestelt. Ofte anders / positien zijn segs-woorden/ schriftuyren / of articulen die partyen inden Jugemente exhiberen tot verifi- tie der selver hare seghs-woorden/schriftuyren ofte articulen/ volgende den pointemente dispositijf. Ofte anders / positien zijn korte formulieren v woorden/ vervatende den sin ende intentie vande posanten / gestelt ende ghefi- meert omme de waerheydt daer uyt te locken.

3 Ende hierom geschiet het datmen seydt dat die positien zijn vande substa- tiele vanden processe ende haerder ordinaris lidt.

4 Ende hebben dusdanighe positien van saecken haren oorspronck niet alle uyt een oudt gebruyck der menschen / maer oock uyt de oude ende nieuwe rec ten/ dat uyt het oudt recht / blijckt l. Offidius §. Ex diverso. ibi pone inquit in cr dito. ff. de legat. 3. Datse oock zijn volgens de nieuwe rechten/ blijckt c. Statu mus de confess. lib. 6. c. Unico. ibi cum non per positiones. extra de litis contesta & c. Dudum, & ibi factis positionibus. ext. de elect.

5 De positien zijn ingevoert tot desen eynde (ghelijck wy in't beginsel van di Capittel ghesepdt hebben) om den posant te releveren ende te bevryden vand preuve / voornementlijck als partyen depositien vanden Eysscher bekent / al blijckt per d. c. Statuimus & l. Eum qui, respon. 1. ff. de jurejuran.

6 Ende hier moetmen noteren / dat artikel ende positie meest voor een de selve saecke ghestelt werden. Want artijckel is een deel vander intentie vervatende 't gheen den Eysscher ofte Verweerder wil proberen/gelijcker staet in c. Veniens & in c. 1. de testi. lib. 6.

7 Ick hebbe hier vooren ghesepdt dat positien zijn woorden in plaetse van vragen gestelt : Want dusdanige woorden van partyen pleghen eertijts inder manieren van vragen gestelt te werden/ nu werdense simpelijck ende de plano ghestelt. By exempel : Had ick eertijts den Rechter willen convenieren in materie van erffenis/ soo sprack ick dien Rechter met dese woorden aen : Heer Rechter/ vraeght mijn partye of hy den waren Erfgenaem is van soodanighen overleden/ ende in wat deel hy sijn Erfgenaem is ? Hier van nam den Rechter eertijdts kennisse by vragen. Maer nu seydtmen in dusdanigher manieren : Ick stelle dat soodanigen N. is erfgenaem van soodanigen. Item ick stelle ten tweeden dat hy Erfgenaem is in't geheel / Argumento cap. Unici. ext. de litus cont. Differeren autem positien van vraghen eerstelijck alleen naer hare forme / ende niet naer haer essentie. Want positien geschieden in simpele ende afferende forme/ doch interrogatien niet/maer onder forme van vragen. Ten tweeden verschillense/ dat interrogatien specialijck geschieden voor de litiscontestatie / ende dat somwijlen vanden Rechter/ ende somwijlen van partyen / l. Si sive ff. de interrogat. actio. Sy mogen nochtans oock generalijck geschieden in allen deelen vanden Jugemente/ ende als partyen niet poseren en mogen/ c. Cum Iohannes, prope finem ext. de fide instrument.

8 Maer positien ghescheiden eyghentlijck naer de litiscontestatie/ende naer den Eedt de calumnia/ gelijck wy hier in't beginsel gesepdt hebben.

9 Maer hier valt een questie/ wie de voorseyde positien maken moet? daermen op sal antwoorden / dat positien ghemaeckt werden van beyde de partyen/ hinc inde c. Prout. ext. de dol. & contuma. c. Unico. de litiscontesta. c. Dudum. & c. 2. circa. medium. Ende de reden is/dewijl/gelijck beyde de partyen toestaet te pro-

veren/

deren / soo werden oock de positien (die in plaets van preuven succederen) van
beyde de partyen gecomponeert. Den Verweerderder nochtans werdt somwij-
len tot preuve gheobligeert / te weten in exceptie : want alsdan werdt den Ver-
weerder Aenlegger / l. Prima & l. In exceptionibus. ff. de except.

Item / den patroon van partyen mach positien maecken / of poseren ende on- 10
dervragen: Item den Advocaet: Item den Assesseur mach oock vragen: Item
den Notaris mach vraghen / ofte yemandt anders dient den Rechter bevolen
heeft : Maer naer de ghemeene costuyme maeckt den Advocaet alleen positien/
ofte eenen ander die van sijnen raedt is / gelijck hy oock de conclusie mach maec-
ken ende dicteren. Ende de reden is / om dat positien maecken ende conclusien
dicteren 't recht raecken / ende al dat het recht raeckt moet den Advocaet expe-
dieren / l. Advocatos C. de advocat. diverso judic.

Hier rijst noch een andere questie / te weten / op wat tijdt men de positien ma- 11
ken moet? Daer men op antwoorden sal / ten eersten dewijle de positien (gelijck
wy geseyt hebben) succederen in plaetse van preuven / ende datse die moeten imi-
teren / daerom generalijck al waer preuven gheadmitteert werden machmen
oock positien maecken / ende consequentelijck dewijle de preuven moeten ghe-
schieden voor de litiscontestatie / soo moetmen oock positien maecken voor de li-
tiscontestatie op dilatoire exceptien / ende moeten alsdan geprobeert werden / c.
Unico. ext. de litiscontestat.

Ick hebbe geseydt op dilatoire exceptien / dewijle de positien op 't principael 12
ordinaris niet en geschieden voor de litiscontestatie ghelijck wy hier boven ver-
haelt hebben / maer op 't principael moetense ordinaris geformeert werden naer
de litiscontestatie / ende niet voor / gelijck oock de preuven selfs naer de litisconte-
statie moeten geschieden / c. Quoniam frequenter, in principio ext. de litiscontesta.
Ende om dat positien ende antwoorden geschieden by Eede / daerom seydtmen
oock dat de positien geschieden naer datter Eedt inde saecke gedaen is.

Mogen niet te min positien ende vragen geschieden op alle twijfelinghen tot 13
dat alles in rechte of inder saecke geconcludeert is.

Maer sy en komen niet in publijcke attestatien / al-hoe-wel sy komen in pro- 14
ductien van Instrumenten / ut notatur. c. Cum dilectus 1. responso. ext. de fide in-
strumento. Want de reden van verscheydenheydt is dese / om datmen in instru-
menten ende positien gheen ondersteeck en vreest / diemen in getuygen somwij-
len vreest. Indiender nochtans voor de conclusie een peremptoir termijn ghe-
gheven was om alle de preuven te exhiberen / in dat cas willen sommighen dat
naer soodanigen termijn van geen positien en mach gedient werden / om datse
seggen datse succederen in plaets van preuve.

Sy stellen derhalven desen reghel : Soo wanneer als ghy yets wilt proberen 15
eer ghy termijn van proberen verkrijcht / maeckt alsdan positien / om dat ghy
door hare responsien mogelijck vanden last van andere preuve te proberen sult
bevrijdt werden.

Welcken regel men onthouden moet. De manier autem op welcke de posi- 16
tien inden Jugemente gheschieden is dusdanich. In veel plaetsen en werden
geene positien ontfangen / maer gelitisconteſteert / ende den Eedt gedaen zijnde /
ondervraecht den Rechter terstont den Verweerder op alle de articulen vande
conclusie.

Maer in 't Hof van Romen / ende by naer in alle Geestelijcke Hoven werden 17
positien

poſitien ghemaeckt / voornementlijck als die geſchieden voor de litiſconteſt
op de exceptie van excommunicatie/ die den Verweerder aldus ſal voor-ſtell
18 Ick ſegge voor u Heer Rechter/ dat N. geexcommuniceert is/ om dat hy
die Klerck is geſlagen heeft/ ende ſegge daerom dat hy inde ſaecke die hy tegh
my aenleydt niet en moet gehoort werden. Indien alſdan dien Aenleggher
pliceert ende loochent dat hy geexcommuniceert is / ofte loochent dat hy een
ſoodanigen gheſlaghen heeft / ofte loochent dat hy een Klerck gheweeſt is /
moet den Verweerder duplicerende teghen des Aenlegghers exceptie ende
plijcke ſijne poſitien op duſdanighen maniere formeren. Ick poſere ende ſte
voor faicten die ick proberen ſal/ en ſegge dat ghy immers eenigen ſoodanigh
N. geſlagen hebt / in ſoodanighen deel ofte lidt van ſijn lichaem / met een ſto
ofte vuyſt/ op ſoodanigen dach/ op ſoodanigen plaets/ ſulcke ghetuygen als I.
ende N. daer tegenwoordich zijnde : Ende dat en hebt ghy niet jocks-gewijs g
daen/maer ernſtich ende met een dul gemoet/ begeerich om hem te quetſen/gh
lijck gebleecken is uyt de groote ontſteltheyt ende perturbatie vanden geſlage
uyt ſijn geſchreeuw ende uyt ſijn ſchreyen/ ende hebt hem geſlaghen niet als ee
Leecke/ om dat ghy wel ſeeckerlijck wiſt dat hy doen ter tijdt een Klerck was
Want indien den Aenlegger dit bekent / ſoo is de excommunicatie bekent doo
ſijn Aenleggers eyghen confeſſie/ ut notatur in c. Prudentiam. ext. de offic. delega
Doch tot meerderder verlichtinghe van deſe ſaecke / ſoo ſtelle ick alhier deſe ge
nerale forme van alle poſitien in reele actien / ende beelt u in dat 't proces gein
tenteert is in ſaecke van quade poſſeſſie/ in welcke deſe perſoonen zijn:

Iohannes Silvius Verkooper ende Aenlegger.
Petrus Moronus Kooper.
Karolus Barbarus, Verweerder ende quaden poſſeſſeur.

Laet nu den Aenlegghek ſijne poſitien naer deſe forme exhiberen.

19 DE poſitien ende articulen onder-geſchreven, ende alle 't gene daer in is vervaet, doet ende gheeft over u E. D. N. Vierſchare &c. als Procureur, ende uyt den naem vande procuratie van Johannes Silvius Aenlegger van deſen proceſſe, met ſijnen Eedt in ſoodanighen ſaecke ghedaen, &c. Met alle welcke hy verſoeckt, dat den Verweerder Karolus Barbarus klaerlijck ende ſuffiſantelijck by articulen antwoorde op ſijnen Eedt, ende per verbum Credit vel non Credit, ſich preſenterende den Aenlegger te gelijck te proberen, 't gheen den Verweerder gheloochent heeft, ofte noch ſoude moghen loochenen, hem nochtans niet aſtringerende tot eenige ſuperflue preuve. Inden eerſten dan poſeert, articuleert, ende neemt te proberen Johannes Silvius Aenlegghet voorſz, dat hy in't Jaer duyſent vyf hondert ſes-ende-tſeſtich, inde Juriſdictie van Brugghen, beneffens de Veſten vander Stadt, eenich Landt (wiens aen-gelanden hier onder geſpecificeert werden) gehadt heeft hem toe-behoorende. Poſeert oock den ſelven

ven Aenleggher Johannes Silvius, dat hy op't Jaer voorsz ende den sesten dagh van November,&c. dit selve Landt verkocht heeft aen Petrus Moronus om hondert ponden Vlaems. Poseert oock dat dien selven Petrus Moronus Kooper, 't voorsz gheldt den voorsz Johannes Silvius ghetelt heeft. Item poseert oock dat Karolus Barbarus, 't selve Landt wettelijck gekocht ende verkocht zynde, van dier tijdt af violentelijck ende bedriegelijck den Kooper benomen ende t'onrecht beseten heeft ende noch t'onrecht besit ende occupeert, ende dat hy 't selve Petro Morono den waren Kooper weyghert te restitueren, tot groot perijckel sijnder Ziele, ende groote schade ende interest van Petrus Moronus Kooper. Item poseert dat van alle 't geen gheseydt is in't generael, ende van elck in't particulier, eenen ghemeenen roep ende faem is, gheeft daeromme oock dese schriftuyre t'sijnen regarde over voor positien ende articulen: Presenterende te ghelijck dit geproduceerde, voor soo veel genoech is tot sijn goedt recht, ende 't ghene noch te produceren is in dese saecke te proberen, indien het noodich bevonden werdt met kennissen, teeckenen ende mercken, ende niet verder, behoudens altijdt sijn recht van adderen, diminueren, declareren, suppleren, ghelijck de maniere is.

Naer dese forme machmen alle andere positien maecken / van wat materie 20
dat het oock is.

Maer dewijl wy een weynich hier vooren geseydt hebben / dat de positien op 21
't principael ordinaris gheschieden naer de litiscontestatie / omme derhalven te
seeckerder te komen tot het behoorlijck maecken der selver / soo ghebruyckt dese
onse vermaninge.

Wie positien wil maecken / die moet vast voor oogen hebben de conclusien / so 22
van hem selven als vanden Verweerder / ende den teneur der selver neerstelijck
considereren / op dat hy ter deghen wete wat hy daer van behoort te proberen /
want naer dat die te proberen ofte te reprocheren zijn moet hy sijn positien ma-
ken / door welcken hy moet pooghen den bedriegheltjcken Verweerder / op wat
manier hy best kan / tot sijn intentie ende meyninge te trecken / hem oock diver-
terende ende cavillerende (soo't hem voor sijn saecke vorderlijck dunckt) l. Na-
tura cavillationis. ff. de verbo. significat. & l. Ea est natura. ff. de regul. jur. Maer dit
en schrijven wy niet om dat wy hier yemandt willen instrueren dat hy niet sin-
ceerlijck en behoort te handelen / maer omme het bedroch ende de frauden van-
den Verweerder met ander bedroch te poogen te gemoet te komen / gelijck men
tot een quade knoop een quaden beytel moet gereet maecken.

Want voor eerst moeten de positien gemaeckt werden op 't inhouden van sij- 23
ne conclusie / ofte op 't gene tot het selve inhouden van weghen den Aenleggher
schijnt te behooren / omme daer uyt sijn intentie te fonderen. Ten regarde autem
vanden ghedaeghde ende sijne conclusie sal hy oock sijne positien formeren / niet
om sijn intentie te fonderen / maer om de intentie vanden Verweerder te debat-
teren / ofte geheelijck te infringeren / c. 1. 4. q. 4. Soo mogen dan de positien van-
den Aenlegger (gelijck ick geseyt hebbe) gemaeckt werden op de faicten van par-
tyen:

typen: want so dat niet geoorloft en waer, soo en soude den Aenlggher oock ope
faicten van partyen niet gehouden wesen te antwoorden/ l. Finali in fine ff. pro-
cio. l. Usufructus ff. si. usufruct. petat. & l. Prima ff. Si pars hæred. petat.
24 Naer autem dat den Aenlegger sijne positien op dese forme wettelijck gee-
ligeert ende ghefoermeert heeft / soo moet hyse den Rechter in gheschrifte ov-
gheven / Iuxta. c. Quoniam contra ext. de probat. Om dat den Rechter sou
hebben waer op hy partyen seeckerlijck soude komen ondervraghen / ende pa
tyen oock seeckerder soude konnen antwoorden / ut notatur in l. Certum. ff.
confess. Item om dat / soo partyen als den Rechter/ soude moghen sien of so
danighe positien te admitteren ofte te rejicieren zijn : Want den Rechter mo
de positien examineren / offe tot de saecke doen / ende offe admissibel zijn / end
niet captieux/ niet negatijf/ende soo voorts vande rest/ ende dat in presentie va
partyen.
24 Ende indien den Rechter siet datse ontfanckelijck zijn/ soo sal hyse inde acte
doen stellen eerder gheantwoordt wort/ op dat daer geen veranderinge ofte ver
valschinge in en geschiede/ l. Acta ff. de re judica.
25 De positien dan vanden Eysscher over-gegeven zijnde / soo sal den Rechte
den Aenlegger posant voor eerst aldus vragen/ poseert ghy/ of gelooft ghy N. by
den Eedt die ghy gedaen hebt/ 't gheen in dese positien vervaet is ? Ende indien
hy affirmativelijck antwoort jae / soo sal hy hem keeren tot den Verweerder te-
ghen welcken de positien ghestelt zijn / ende hem vermanen dat hy regard heb-
bende op de zaligheydt van sijn Ziel / niets en loochene van 't ghene hy weet
waerachtich te zijn/ &c.
26 Maer den Aenlegger posant en is niet altijdts ghehouden te segghen alle het
ghene hy vande saecke ende positien weet : maer 't is ghenoech dat hy seydt dat
hy ghelooft het ghevraeghde waerachtich te zyn / alsser de calumnia ghesworen
is gheweest.
Alle positien autem moeten soo geformeert zijn/ datse de intentie vanden Po-
27 sant fonderen naer de natuyr vande voor-gestelde actie. By exempel/ indiender
van domeyne ghehandelt werdt / soo moetmen considereren wat noodich is tot
preuve van die domeyne/ l. Cum res. C. de probat. c. Licet. ext. eodem & l. In rem
actio. ff. de rei vendicat.
28 In Vlaenderen useert men dat partyen alleen dat schrijven 't gheen inden
processe ghedaen is/ ende niet meer. Ende in-ghevalle eenich van partye meer
schreef als 't geen inden processe gesegt ofte gedingt ware gheweest / soo werden
die articulen ofte woorden die inden processe niet verhaelt en zijn gheweest/ met
een kruys ofte ander diergelijcke teecken geannoteert / ende moeten by partyen
adverse op de kant gheteeckent werden/ omme daer naer vanden Rechter wech
gedaen ofte door-geschrapt te werden.
Ten ware mogelijck saecke dat den Advocaet affirmeerde dat die allegatien/
29 of inden processe gedingt waren geweest / ofte dat den Prince hem vande over-
latinge van soodanige allegatien hadde gereleveert.
Maer inden grooten Raedt schrijven partyen al het gene dat sy willen by ad-
30 ditien/ ofte oock somwijlen by super-additien : Maer dat alleen in eenighe saec-
ken ende processen. Alle positien ofte schriftuyren van positien moeten onder-
teeckent zijn by den Advocaet / 't welck altijt scherpelijck onderhouden is ghe-
weest inden voorsz hoogen Raedt van Mechelen.

Maer

Maer inden Provincialen Raedt van Vlaenderen en werden depositien ofte 31
schriftuyren geensins by den Advocaet onderteecken/ maer alleen by den Griffier vanden selven Raedt/ die op den rugh der selver schrijft den dach dat de articulen vande positien gedient hebben ende geexhibeert zijn / daer by schrijvende te gelijck de namen ende toe-namen vanden Procureur ende Advocaet die inde saecke ghedient hebben. Sy useren oock inden voorsz Provincialen Raedt van Vlaenderen te maecken solutien/ende dat by consente van partyen/anders niet/ als by request civil.

Het is van gelijcken in Vranckrijck by Edicten ende Ordonnantien vanden 32
Koningh den Advocaten verboden / op peyne van eeuwige infamie ende arbitrale correctie/datse in't dingen niet en allegeren ofte en schrijven 't geen impertinent is/ende dat totter saecke niet en dient.

Jae 't is oock verboden eenighe valsche ende niet probabile faicten te propo- 33
neren/ of tegen den stijl ofte niet aengenomen costuyme.

't Is oock den Advocaten verboden te schrijven ende te allegeren 't gene eens 34
geschreven ende geallegeert is geweest.

Item van een faict/ twee/ drie/ vier ofte meer articulen te maecken ende te 35
voegen/ofte resumtien ende repetitien op een te hoopen.

Den Advocaten is oock verboden eenighe faicten te stellen in haer reprochen 36
ofte salvatien die tot de principale saecke dienen / ofte oock te repeteren (gelijck geseyt is) 't gene eens in hare schriftuyren geallegeert is geweest.

Den selven Advocaten is oock verboden te poseren ende te allegeren eenighe 37
redenen van rechte/ ofte die in hare inventarisen te stellen/ diese van hare schriftuyren omme 't procees te sluyten maecken ende exhiberen.

Den Advocaten is oock geinterdiceert te pleyten/ ofte te schrijven eenige in- 38
jurien teghen yemandt (wie 't oock soude mogen zijn) ofte yets voor te stellen 't geen totter materie niet en dient/ ofte daer niet toe en past/gelijck hier voorén eens geseydt is.

Soo is daer-en-teghen den Advocaten bevolen / eerstelijck dat sy by redenen 39
van rechten schrijven / wanneer partyen vanden Rechter gheordonneert is te schrijven by contrarie feyten : Maer indien haer geordonneert waer dat sy alleen hare feyten dispositivelijck/ elck feyt op hem selven/ ende distinctelijck souden beschrijven / ende soo sy daer yets uyt de Rechten by doen ofte voeghen wilden/ dat sy dat separatelijck souden doen by eenich motijf van Rechten.

Ten tweeden / werdt den Advocaten belast / dat sy alleen die sijnen poseren 40
daer sy willen dat de selve hare schriftuyren toe dienen / ende dat op peyne van hondert Parijsche schellingen.

Ten derden / in materie van appel is haer opgeleydt ende geordonneert dat 41
sy hare gravamina deduceren / sonder eenige repetitie van yets van't principale/voornemenrtlijck als het procees in schrifte ontfangen is.

Positien en werden niet gheadmitteert in saecken om welcken den Rechter 42
procedeert simpelijck ende de plano/ gelijck wy te vooren aengeroert hebben.

Een voorsichtich Advocaet komt toe in't eynde van sijne positien ofte schrif- 43
tuyren te poseren/ende daer by te stellen dat alle sijne faicten die hy in sijne schriftuyren ghestelt ende geexhibeert heeft/ waerachtich zijn/ ende dat daer af is publijcke faem ende mare/ ghelijck wy te vooren ghesepdt hebben/ ende dat hy ter contrarie lochent de feyten van partye adverse/ al en heeft hy daer op te voorens gheen

gheen volle ende suffisante solutie ghegheven / ende dat hy daerom presenteert / 't selve te proberen daer preuve dienen ende nooch wesen sal / ende dat hy der-en-boven op alles imploreert 't officie vanden Rechter / ende ondertusschen iet en vergeet te eysschen de kosten / Ec. ghelijck hier boven eens is geseydt. 't Is oock een groote voorsichtigheydt vanden Advocaet ofte Aenlegger / dat hy me positien niet en articulere noch en vergadere conjunctivelijck / want soo pa... adverse de selve loochende / soo soude den Aenlegger sich stellen in perijckel va't proces te verliesen / om dat hy by conjunctive positien alle sijn articulen te ge-lijck soude moeten proberen / ende indien hy in eene failleerde / soo soude m... seggen dat hy sijn conjunctive positien niet en konde proberen : Sal daerome disjunctivelijck sijne positien ter preuve exhiberen / want tot haerder verificatie is genoech datter eene waer zy / gelijck de Dialectici leeren / & ut notatur in c. in-ter cæteras, extra. de escript. ende diergelijcken.

CAP. CLIII.

Van positien met Eede te stercken.

't Begrijp.

2 Inden Raedt { Van Mechelen / Ende: / Vlaenderen } Werden faicten voor Commissarisen beswo... ren.

2 Commissarisen doen partyen antwoorden per verbum credit vel non credit.

3 Procureurs mogen voor hare Meesters sweeren.

Ghelijck inde naest-voorgaende Capittelen bewesen is hoemen sweerdt de calumnia / wat positie is / ende wat daer toe behoordt / soo moeten wy oock in dit Capittel openbaren hoemen sweerdt op de verificati... van positien die inden processe geallegeert ende in geschrifte overgege-ven zijn.

1 Men moet dan noteren dat inden Provincialen Raedt van Vlaenderen / ende oock inden grooten Raedt van Mechelen / een geuseerde practijcke is / dat als de saecke in feyten bestaet / of datter feyten te proberen zijn (diemen ghewent is voor Commissarisen met Eede te stercken) dat alsdan beyde de partyen een ge-woonlijcken Eedt ghebruycken naer de stijle van't Hof / met welcken sy sweeren dat sy meynen dat de schriftuyren die sy over-geleydt hebben / waerachtich zijn.

2 Doen daeromme de voorsz Commissarissen partyen op dat feyt / ofte die fey-ten antwoorden per verbum credit vel non credit.

3 Ende als eene van partyen niet tegenwoordich / maer absent is / soo sweerdt des absentes Procureur inde saecke van sijn Meester.

CAP.

CAP. CLIV.

Van responsiven op de positien.

't Begrijp.

1 Wat eenen die antwoorden sal moet onderhouden.
2 Men moet de Responsiven in geschrifte overleggen.

Men moet niet antwoorden
3 Op 't gheen eens gevraeght ende beantwoort is.
4 Die op een artijckel twee-mael ghevraeght werdt, werdt injurie ghedaen.
5 Den Respondant moet meer genegen zijn tot loochenen,
6 Op 't geen inden Eedt niet verstaen en werdt.
7 Men moet alleen antwoorden op de principale questie.
8 Op onseeckere dingen.
9 Op superflue positien.
10 Op impertinente positien.
11 Op duystere positie, ten zy, &c.
12 Op positien die eenen anderen Respondant vereysschen.
13 Op positien die prejudiciabel zyn.
14 Op positien daer den Verweerder niet gehouden is op te antwoorden.
15 Op negative positien.
16 Op generale positien.
17 Op captieuse positien.
18 Op positien die veel articulen impliceren.
19 Op positien inde Rechten gefondeert.
20 Op calumnieuse positien.
21 Op onmogelijcke positien.
22 Op positien van eygen misdaedt.

Men moet antwoorden
23 Op openbaer misdaedt, &c.
24 Op klare ende onwedersprekelijcke positien.

25 Die niet antwoorden wilt, houdt men dat bekent.

Forme
26 Van exceptien te formeren tegen positien.
27 Negativelijck te antwoorden op behoorlijcke positien.

28 't Effect van positien is, te gelooven dat de sake sulcks is als die geposeert wert.

29 Straffe van die
Niet en antwoordt
Valschelijck loochent
Swijcht
Op de vraghen niet en antwoordt
Duysterlijck antwoordt
Bedroch doet
Op positien.

30 Van positien 't Geen twijffelachtich is kont ghy sien by Speculator.
31 Confessien kont ghy sien in't 173. Capittel.
32 Antwoor op positien geschiet Inden Raedt van Vlaenderen / Inden Raedt van Mechelen voor Commissarisen.
33 Men moet partyen dachvaerden tot de antwoort op de positien.
34 Als partye bekent en isser geen verder preuve noodich.
35 D'antwoorden op positien geschieden (per credit, vel non credit.)
36 Een Procureur Ontkenden eertijdts 't gheen inde positien vervaet was [...] plaets van antwoorde.
37 Raedt ghemeynlijck partyen tot ontkennen.
38 Wetende dat het feyt van partyen waerachtich is, en mo[...] 't selve niet ontkennen.
39 Die raedt valschelijck te antwoorden, is ghehouden tot re[...]stitutie.
40 Op articulen Die geitereert zyn / Die contrarie zyn / Die duyster zyn / Die captieux zyn, &c. En behoort men niet te antwoorden.
41 Op articulen die sommige waer, sommighe valsch zyn, salmen distinctelijck ant[-]woorden.

GHelijck wy in't naeste Capittel dien wel geinstrueert hebben / die behoorlijcke positien teghen sijn partye wil formeren / alsoo sullen wy in dit Capittel partyen poogen te leeren hoe hy hem tegen die positien sal opposeren / ende voorsichtelijck sal doen antwoorden.

1 Soo wie dan op overghelcyde positien sal moeten antwoorden / die sal wel moeten letten of die positien pertinent of impertinent / wettelijck of superfluy zijn / &c. daer wy terstont af sullen handelen. Want ick meyne dat die van Goddelijck oordeel is / die de positien van partyen wel obserweren / noteren / ende daer wettelijck op antwoorden kan. Want daer staet veel te considereren in responsiven te maecken / ende positien te wederleggen.

2 Voor eerst moetmen letten dat alle responsiven in geschrifte overgelept werden / gelijck de positien te voorens by gheschrifte overgelept zijn ghewcest / ofte 't most soodanighen recht zijn / daer alle acten in geschreven werden : want 't is seer nut ende profijtelijck dat alle responsiven beschreven werden.

3 Eerstelijck om dat / als de antwoorde ghedaen is / het seeckerlijck soude blijcken dat die ghedaen is geweest / ende om dat partye op 't selve artijckel niet weder ondervraecht soude werden / 't welck gheensins en moet geschieden 't zy dat hy 't de eerste-mael bekent ofte ontkent heeft / l. Licet ff. naut. caup. & stabula. & c. At si. in fine ibi. cum suo sit functus officio ext. de judic. Ten ware datter yet nieuws voor-viel. By exempel / dat de eerste acten verloozen waren / ofte yets diergheljicken verschelijck recse / in sulcken cas soude den Respondant daer op mogen gevraeght werden / uti notatur c. Cæterum. ext. de jurament. calum.

4 Want indien den Rechter den Respondent wederom op 't selve artijckel vraeghde / hy soude hem beswaren ende injurie aendoen / jae hy soude soodanigen Respon-

Respondant (als hy sijn eerst antwoort niet wel onthouden en hadde/ ofte die inde tweede wilde veranderen) tot meneedigheydt/ ende soo tot publijcke infamie brengen: want in-gevalle hy inde tweede antwoorde om reden seyde 't ghene de eerste contrarie was / soo soude hy sich selven meneedich maecken: want daer soude meneedigheydt zijn of inde eerste / of inde tweede antwoordt. En moet daeromme den Rechter den Respondant niet dringen tot geitereerde antwoort/ om 't voorsz perijckel: noch den Respondant ghebraeght zijnde / en is niet ghehouden te antwoorden.

Den Respondant moet oock voorsichtich letten tegens wien de positien overgelept zyn/ soo dat hy behoudens sijnen Eedt altijdt meer genegen zy om te loochenen als om te kennen / voornementlijck als de positien dependeren upt het feyt van hem Respondant / want dan kan hy seeckerder of loochenen / of affirmeren 't geen hy van sich selven weet / ende 't gheen hy seeckerlijck weet soo te zijn / of niet te zyn: want naer soodanighen ontkenninghe vanden Respondant moet den Eysscher 't ontkende proberen / 't welck swaer valt / Trita ac vulgata. l. Ei qui dicit ff. de probat. 5

Den Verweerder autem en moet niet antwoorden op het ghene inden Eedt niet uptgedruckt en is geweest/ als op 't ghene totter saecke niet suffisant en is/ l. Quotiens §. Finali. ff. de noxalib. & l. Qui jurasse. §. Pen. ff. de jurejuran. 6

Want de antwoorde moet alleen gerefereert werden tot het ghene ten principalen gebraeght wert/ ende niet tot het gene 't welck in eenigher wijse vermeerdert ofte verrijckt kan werden. 7

Op 't gene t'eenemael onseker is en is oock niemant gehouden te antwoorden/ per d. l. Qui jurasse. §. 2. de jurejuran. 8

Op superflue positie en moetmen niet antwoorden / als eene ende de selve zijnde met de gene die de nu al ghedaen / ende nu al bekent ofte ontkent is / ofte soose de nu gedane contrarie is / ofte 't gene nu al geloochent ofte bekent is / soo dat positie teghen positie ghestelt schijnt te zijn / in welcken gevalle men niet en moet antwoorden/ c. Cum tu. ext. de testib. & c. veniens in fine. ext. de jurejurand. l. Finali. C. Si adversus vendit. & l. Si quis libertatis §. Finali ff. de petit. hæredit. 9

Op positien die impertinent zijn totter saecke en moetmen niet antwoorden/ gelijck by Speculator/ die veel rechten te dien eynde allegeert/ te sien is. Maer alsmen twijffelt of die positie impertinent is/ dan moetmen antwoorden/ maer midts premitterende ghewoonlijcke protestatie op de maniere: Behoudens altijt 't recht van impertinentie/ ende niet toe te laten positien/ &c. 10

Niemant en is gehouden op duystere positien te antwoorden. Duystere positien nochtans en moetmen niet terstont verwerpen/ maer klaerder expliceren/ ende alsdan eerst daer op antwoorden. 11

Op positie die yets stelt daer niet ghy/ maer een ander op moet antwoorden/ en zijt ghy oock niet gehouden te responderen. 12

Op positien by welckers antwoort u Respondant eenige prejuditie soude geschieden/ als upt eenige verhaestinge / en zijt ghy niet gehouden te antwoorden/ l. Qui interrogatur & l. seq. ff. de interroga. actio. 13

Op positien die soodanich zijn datmer niet op en behoeft te antwoorden / en zijt ghy niet gedwongen te antwoorden / gelijck of een Soon die hem upt hem selven van sijn Vaders erffenis gehouden had/ in Rechten betrocken wierdt als Erfgenaem/ ende den Aenlegger alsoo seyde: Ick posere dat ghy Erfghenaem 14

zijt/ seeckerlijck dien Soon en soude niet konnen geconstringeert werden op
positie te antwoorden/ l. Si filius ff.de interrog. actio.

15 Op negative positien en heeftmen niet te antwoorden / want die negeert
poseert niet/ maer hy neemt wech / 't zy dat sijne positie negative klaer is / o
geimpliceert.

16 Op geheel generale positien en antwoordt men oock niet. By exempel/ I
segge alsoo : Ick posere datmen my schuldich is een Erf te gheven. Ofte so
Ick posere dat N. my yets schuldich is: want sodanige positien zijn al te gen
rael/ ende daerom beyde duyster/ antwoort onwaerdich/ ende met de duyster
t'eenemael te verwerpen: want als my yemant maer gaf een Erf vande groo
van een vinger/ of een vesic/of een vloy/ soo soude dien tegen welcken de posit
gedaen waer/ hem selven vande geposeerde schult bevryden: want al te groote
generaliteyt baert duysterheyt / ende op duystere positien en ismen niet ghehou
den te antwoorden/ als wy hier voren gesien hebben.

17 Op captieuse positien en ismen oock niet gedrongen te antwoorden. Neem
Beelt u een Vader in/ die onder sijne macht noch heeft een Soon die met koop
manschappen sich vergaert/ofte vergaert heeft seker peculium / ende die Petr
Sollio Koopman schuldich is dertich ponden/ de welcke dien Soon op sijn be
hoorlijcken tijt niet betaelt en heeft/ om welcke schult den voorsz Koopman Pe
trus Sollius/den Vader vanden voorsz Soon/convenieert ende in Rechten be
treckt om de betalinghe vande voorsz schult van sijn Soon/ wel niet om dat hy
Vader is / ofte om sijn Vaderlijcke erffenisse / maer ter oorsaecke van't pecu-
lium 't welck den Soon vergadert ende onder sijn Vader geset heeft/ in-gevalle
dan dien geconvenieerden Vader tegen den voorsz Koopman excipieerden/ ont-
kennende eenich peculium vanden Soon onder hem te hebben / ende dat met
Eede bevestichde / soo soude den Vader door soodanighen Eedt vry zijn vande
betalinge. Maer oft gheschiede dat daer naer by den selven Vader yets gevon-
den wierdt van des Soons peculium (oock ten tijden als den Eedt ghedaen is)
ende den Koopman replicerende soodanighen positie maeckten : Ick posere dat
die saeck / ten tijden als ghy ghesworen hebt / ghewe est is onder 't peculium
van u Soon/ ende dien-volgende hebt ghy qualijck gesworen dat hy niet in pe-
culio en had/ ende consequentelijck zijt ghy my betalinghe ter oorsaecke van dat
peculium schuldich. Op dese positie en is den Vader niet gehouden te antwoor-
den om haer captieusiteyt/ende 't inconvenient dat daer uyt volgen soude: want
soo hy dat bekende soo soude hy hem selven meneedich maecken/ want hy soude
bekennen gesworen te hebben 't geen niet en was. Ende soo hy't ontkende/soo
soude hy oock een valschen Eedt doen / om dat inder waerheydt dat in't pecu-
lium van sijn Soon was ghewe est. Soude daerom den veylichsten Eedt zijn
dat den Vader in dat cas aldus swoer: Ick affirmere by mijnen Eedt dat mijn
Soon gheen peculium onder my en heeft dat ick weete / ende indien hy't had/
ick soude u daer uyt betalen / ende soo't gheschiede dat hy naemaels eenich pe-
culium by een schrabte/ ick sal u daer uyt voldoen. Maer dien Eedt moeste met
een goedt ghemoet ghedaen zijn/ ofte anders soudet oock een quaden Eedt zijn/
maer wierdter daer naer yet gevonden daer hy niet af geweten had/soo en soude
hy niet voor menedich geacht werden/ dewijl hy niet teghen sijn gemoet gedaen
en had / ende de voorseyde inconvenienten souden geexcuseert zijn. Mach niet
te min den voorsz Koopman/ om dat goedt 't welck in't peculium vande Soon

tegen

teghen den Eedt vande Vader ghebonden is / ofte om andere goederen die de Soon daer naer als peculium by den Vader sal over-garen ende onder hem setten/den selven Vader convenieren/om dat sijn actie ende voorgaenden Eed vanden Vader niet geextingueert en was.

Op den veel-voudige positien ende die veel articulen impliceren en moetmen 18
niet antwoorden/ l. Ita fidei. ff. de jure fisci. By exempel/Ick posere dat Titius aenden Soon van Mævius ende aen my schuldich is hondert gulden/ die positie vervaet twee dinghen / van welcke 't een waer kan zijn ende t'ander valsch/ ende dat (soose seggen) te gelijck ende op eene tijdt.

Item/ op een positie die in rechten bestaet en antwoort men niet/ gelijck als: 19
Ick posere dat een onder de veerthien Jaren geen Testament maecken mach: Of ick posere dat eenen sodanigen wettelijck/recht ende naer ordre vande Rechten gheprocedeert heeft : Ofte ick posere dat Johannes die saeck geregeert/ behoorlijck ende gerechtelijck in Judicio gedaen heeft. Op dese ende diergelijcke positien en is niemant gehouden te antwoorden / om dat niemant gehouden is 't beschreven recht te proberen / maer alleen 't feyt uyt welck 't recht spruyt.

Op calumnieuse positien en moetmen oock niet simpelijck antwoorden/ 20
maer voorsichtichlijck/ ende met neerstige op-merckinge ende rijpe deliberatie. Calumnieuse positie autem is/ die door eenige loosheyt ende soete onderbragingе induceert / om te bekennen 't geen nu al ontkent is : gelijck of inde eerste positie mijn partye ontkent had dat Lucius sijnen Procureur was ghewеest : ick om dusdanigen ontkentenisse te infringeren / gae mijn partye aen met eenighe hoolen en om-weghen / maeckende contrarie positien maer niet directelijck op dese manier : Ick posere dat dien voor-genoemden Procureur (hoe wel hy van u gheloochent is) uwe Wijnen verkocht heeft / dat hy uwe Wijngaerden bebouwt heeft : item ick posere dat ghy hem bevolen hebt/ dat hy 't gene voorseyt is/ ofte yets daer van neerstelijck soude versorgen ende op uwen naem uyt-voeren. Want soo hy dat bekent / soo werdt openbaerlijck 't contrarie gheconcludeert van 't gunt hy te voorens ontkent had.

Op onmoghelijcke positien ende die teghen de natuyr zijn en moetmen oock 21
niet antwoorden / noch soodanighe positien en moetmen niet admitteren / ghelijck of yemant poseerde dat een Maeght gebaert had/ uyt-gesondert de Maget Maria.

Item/ op positien aengaende eenich crimen van den ghenen teghen wien het 22
geposeert werdt/ en is niemant gedwongen te antwoorden/ om dat niemant en behoeft te antwoorden dat hy misdadich is / 't welck nochtans wel moet verstaen zijn/te weten van heymelijcke misdaden/ende den ftant vande Republijck niet raeckende/ Soo yemandt nochtans daer op antwoorde / loochenende/ protesterende van injurie / ende reparatie eyschende / ick sie niet waer in hy misdoen soude/ om dat elck een moet letten op een goede naem.

Maer sekerlijck daer zijn misdaden daermen in alle manieren op moet antwoorden/ te weten openbare / by sententie gepubliceert : Item die executie van 23
officie beletten/ ofte behoudinge van beneficie / ofte die gedissimuleert zijnde een grooter perijckel dreyghen / ofte die eygen infamie baren / ofte by confessie ofte condemnatie kenneljck zijn/ Vide Speculatorem, lib. 2. partic. 2. de positioni. §. 40. Dus verre hebben wy ghehandelt van positien daermen niet op en moet antwoorden. Siet nu hoemen op behoorlijcke positien antwoorden moet.

24 Naer dat dan de positien gemaeckt/gepresenteert/ ende pertinent/ klaer en
seecker bevonden zijn/ ende teghen de welcke geen exceptie en valt/ soo moetm
daer op antwoorden/ c. Præsentium, de testib. lib. 6.

25 Want als yemant op die wettelijcke positien gevraeght ende bevolen zijn
te antwoorden/ gheensins antwoorden en wilde/ soo soudemen die positien vo
bekent houden / volgens 't spreeck-woordt / Die swijcht schijnt te consenteren
ten ware eenige wettige oorsaecke den Recusant excuseerde/ c. 2. de confes. lib.
& ibi glossa. De straffe autem van die die niet antwoorden wil sullen wy hi
naer breeder sien. Maer men moet noteren dat somwijlen tegen positien gee
cipieert werdt : maer die exceptien omme de positien te contradiceren/ ofte dae
op te antwoorden / moeten ghepreponeert werden eer den vergunden tijdt va
dilay om is/ ende op dese of diergelijcke forme.

26 Teghen soodanige positien ofte articulen over-gegeven by eenen soodanigh
Titius Eysscher/ ofte een soodanigen N. sijnen Procureur / in saecke van soo-
danigen erf/ als Procureur / ende op den naem van procuratie van soodanigen
saeck/ N. &c. proponerende/ ende excipierende seydt / dat soodanige pretense ar-
ticulen generael zijn/ al te duyster/ onseecker / ongetermineert/ twijffelachtich/
veelvoudich/ onbepaelt/ niet in Rechten gefondeert/ captieus/ ander mans feyt
aengaende / impertinent ende soodanighen die den Aenlegger niet seer en soude
releveren van preuven/ en heeft over sulcks den ghedaeghden daer op / voor soo
veel die als positien overghegheven werden / niet te antwoorden/ ende voor soo
veel die geoffereert werden als articulen/ en zijnse geensins te admitteren/ ghe-
lijck uyt de inspectie van dien klaerlijck sal blijcken/ ende klaerder/ ist noodich/
by productie sal vertoont werden. Versoeckt derhalven den voorsz Procureur
vanden gedaechden/ dat by 't Hof gepronunceert/ geappoincteert ende verklaert
wert/ dat de voor-verhaelde en overgeleyde positien ende articulen niet admissi-
bel en zijn/ maer t'eenemael verwerpelijck/ ende datse te gelijck verworpen ende
gheensins geadmitteert werden / absolverende de gedaeghde partye vander in-
stantie / ende condemnerende den Aenlegger inde gerechtelijcke kosten / behou-
dens het recht van adderen/ diminueren/ &c.

27 Siet nu oock van gelijcken een forme van antwoordt op positien behoorlijc-
ken over-geleydt. Den Procureur uyt den naem van procuratie van Jodocus
gedaeghde / behoudens 't recht van impertinente ende niet admissibile positien
ende pretense articulen van Johannes Eysscher/ soo dat de responsiven die mo-
gelijck op de impertinente ende ondeelbare positien aldus van hem sullen ghe-
daen werden/ sullen gehouden werden voor niet gedaen/ so antwoort/ geeft/ ende
leyt hy over/ door middel vanden Eedt/ de responsiven hier onder ghescheven.
Want inden eersten/ den Procureur vanden voorseyden Joost antwoordende op
de tweede positie/ seyt dat hy niet en gelooft dat die waerachtich is/ &c. De der-
de hangt aende tweede die genegeert is / van ghelijcken oock de vierde. Op de
vijfde/ hy gelooft dat hy het erf possideert/ ende de restitutie ende assignatie van
dien aen Johannes gerechtelijck contradiceert. Eyndelijck ende ten laetsten ge-
looft hy't bekende van't bekende/ ende ontkent het ontkende. Van't effect autem
van positien/ behout dit weynige. 't Effect van positien is dat/ dat die/ die yets
poseert/ selfs daer met dat hy't poseert / schijnt te bekennen 't ghene hy poseert.
Want niemant moet poserende yets poseren als 't gene hy sekerlijck weet ofte
gelooft. Daer zijn autem seeckere straffen ghestelt voor die gene die op behoor-
lijcke

lijcke positien niet en wilt antwoorden/ ofte valschelijck daer op antwoordt/Ec. Secht daer van over 't geen volcht/ende eerstelijck vande straffe van die die niet en antwoort/ofte valschelijck antwoort/ofte valschelijck bekent/ de qua vide l. Si quis in jure interrogatus, & l. de ætate. §. 1. & 2. ff. de interroga. actio.

Maer vande straffe vanden ghenen die valschelijck ontkent / vide l. Non alienum eodem titu. Vande straffe van die die swijght/vide d. l. De ætate. maer limiteertse ghelijck Speculator hier seyt. Vande straffe autem van die die niet en antwoort op 't gheen hem gevraeght is/ vide eandem l. §. Quod autem. & l. Si defensor. §. 2. in fine. 28

De straffe van die duysterlijck antwoordt/ sult ghy sien d. l. De ætate. §. nihil. Ende vande straffe van den genen die bedrogh doet inde saeck daermen af handelt/ vide l. Si servus non sit, in fine, eodem titulo. 29

Staet oock alhier te noteren datter veel twijfelachtigheydt voor-valt in dese materie van positien/die ick niet voorgenomen hebbe te deser plaetse te verhalé/ maer laten u die sien by Speculator. Want 't is ons genoech 't gebruyckelijckste geexpliceert/ ende den Leerlingen den wech tot de rest gewesen te hebben. 30

Hier soudemen oock niet impertinentelijck konnen tracteren hebben de confessien die op de positien ghemeynlijck vallen / maer om dat wy daer van hier naer sullen handelen in't 173. Capittel van preuve by kennisse van partyen/ daerom hebben wy die hier verby ghelaten / maer laet ons voort gaen om responsiven te maecken. 31

Responsiven werden dan gemeynlijck gedaen/ soo inden Provincialen Raed van Vlaenderen/ als inden grooten Raedt van Mechelen voor een Commissaris/die geordonneert ende gedeputeert is om de enqueste te doen / ende voor sijnen adjunct/ ten eynde dat sy haer / te weten den Commissaris / sijnen adjunct ende partyen daer in reguleren / ende de incidenten (indiender eenige reesen ofte voor-vielen) termineren ende decideren soude / ofte rapport daer af doen aenden Raedt indiense van importantie waren. 32

Omme dan de voorsz responsiven te doen / moet de partye eerst ende alvooren gedaghvaert zijn/ want soo hy niet gedaghvaert en wiert / en soude hy geenige responsiven ghehouden zijn te doen. Zijn autem de responsiven (ghelijck wy veel-mael geseyt hebben) ingevoert omme den produisant te verlichten van preuven by confessie van partyen/ c. Statuimus, de confes. lib. 6. & l. Eum qui primo responso. ff. de jurejurand. 33

Want als het partyen glooven ofte bekennen / soo en isser geen verder preuve noodich. 34

Ende de responsiven werden gedaen per verbum credit vel non credit, 'twelck komt uyt de occasie vanden Eedt van calumnie/ want had hy Eedt ghedaen de veritate / soo soude hy moeten antwoorden per verbum scio vel non scio : Want 't gemeen gebruyck in responsiven is dit / dat partye ghedrongen werde te antwoorden per verbum credit vel non. Maer dat is dwalinghe (soo eenige sustineren) om dat partyen somwijlen noolsaeckelijck de schriftuyren wisselen ende malkanderen leveren moeten. 35

Sy hebben van langhe Jaren geuseert inden grooten Raedt van Mechelen/ dat den Procureur in plaetse van alle de responsiven loochent 't seyt ofte seyten begrepen inde schriftuyren van partye adverse / sonder verder antwoorde per verbum credit vel non credit. Maer dat is den selven Procureurs van partyen voor 36

voor eenige Jaren by ordonnantie vanden selven Raedt verboden geweest/ende bevolen daer naer te moeten antwoorden per verbum credit vel non, eer en Commissaris vertreckt uyt Mechelen.

37 Eenige raden de Respondanten altijdts meer ghenegen te zijn tot loochenen als tot kennen/ sonderlinge als de positien dependeren van ander lieden saecken (gelijck wy hier vooren ghesept hebben) behoudens nochtans altijdt Eedt ende conscientie.

38 Als den Procureur seeckerlijck weet dat het feyt in sich selven waerachtig is / soo moet hy dat ghelooven / ofte andersins soude hy hem selven ende sijn Meester beswaren / ende sijn conscientie grootelijcks quetsen.

39 Want den Advocaet of Procureur die sijnen meester valschelijck doet ofte raet te antwoorden by responsiven / die is ghehouden inde schade ende interest by partyen/maer de gecorrumpeerde practijcke is ter contrarie. Want vele Advocaten en Procureurs raden somwijlen hare Meesters/ dat sy dat of dat artijckel ontkennen ende niet en kennen/om dat sy met die kennisse al waer die waer/hare saken verliesen soude ende daer in succumberen. Maer desen en consideren niet/ dat sy de waerheyt gheveynsdelijck ende valschelijck loochenende/ hare Zielen verdoemen / ende alsoo de waerheydt loochenende naer de Helle varen.

40 Maer die responsiven maken willen/moeten weten datter vele articulen zijn daermen niet op antwoorden en kan / als zijn articulen van rediten / om dat daer eens op geantwoort is. Item articulen die contrarie zijn ende niet en releveren/ al waren die schoon geprobeert. Item articulen die duyster / malitieus of captieus gestelt zijn / ofte die twee verstanden hebben / ofte die puer in Rechten bestaen/ ofte die puer illatijf zijn / of alternatijf / of die generael zijn / sonder specificatie/ of declaratie/ofte die onmogelijck zijn/ ende diergelijcken/daer wy te vooren in dit Capittel oock af geseydt hebben.

41 Op articulen autem die sommige te gelooven zijn ende sommige niet / mach den Respondant sijn responsiven deelen / ende ghelooven 't gheen geloofflijck is/ ende 't surplus niet gelooven/ gelijck 't geschreven is/ofte gelijck het leydt.

CAP. CLV.

Van Commissarisen.

't Begrijp.

1 Commissarisen zyn, of { Referendairen, die. Of: Tot decisie vander saecke, die.

2 Referendaire Commissarisen { Rapporteren de depositien vande getuygen aen 't Hof. Maer:

3 En mogen niemant in haer plaets stellen.

Commissarisen om te decideren {

4 Zijn gedelegeerde Rechters.

5 Wijsen vonnisse, ende stellen andere in haer plaets.

6 Laten toe datmen van haer appelleert aen 't Hof.

7 Van referendaire Commissarisen en appelleert men niet.

8 In Vranckrijck en werden de referendairen niet belet in't procederen door appellen.
9 Inden Raedt van Vlaenderen zyn vier ordinaris Commissarisen.
10 Den President ende Raden van Vlaenderen, hoe veel Commissien die hebben.
11 Inden Raedt van Vlaenderen zyn alle Commissarisen referendairen.
12 Wat het officie van Commissarisen is inden Raedt van Vlaenderen.

De Commissarisen inden Raedt van Mechelen:
13 Werden gecommitteert vanden President alleen.
14 Zijn somwijlen referendaire, somwijlen omme te termineren.
15 Instrueren 't proces totter definitive.
16 En moghen sonder nieuwe last niet weder enqueste doen op feyten vervaet inde reprochen.

17 Commissien inden Raedt:
Van Vlaenderen werden geexpedieert onder handschrift vanden Griffier.
Van Mechelen werdense gheexpedieert onder handtschrift vande Raedtsheeren.

18 De macht van Commissarisen mach met consent van partyen ende den Commissaris geprorogeert werden.

Sullende handelen van Commissarisen / hebbe ick eerst de diversiteyt der selver willen voorstellen.

Commissarisen zijn dan tweederhande / want sommige Commissarisen zijn referendairen / als welckers officie is enqueste te hooren / ende 't geen sy daer van verstaen getrouwelijck aen den Raedt te rapporteren/ andere zijn stercker Commissarisen/ als die geordonneert zijn omme de saecken te decideren/ termineren/ ende te wijsen/ welcker ampt/ gebruyck ende practijcke naer de wijse van verscheyden Hoven/ ghy uyt het naer-volghende sult bekennen. 1

Referendaire Commissarisen dan (gelijck wy geseydt hebben) rapporteren alleen de depositien vande getuygen ende 't gene sy gehoort hebben/ ende en wijsen over sulcks geen vonnisse/ maer werden alleen gecommitteert om getuygen te ontfangen/ die te doen sweeren/ hen-lieden te hooren/ om 't proces te instrueren / om proces verbael te maecken / op alle differenten of incidenten die voor haer vallen / ende alleenlijck van alle die selver rapport te doen aenden Raedt/ sonder daer van yets te termineren ofte te decideren. 2

Men moet oock dat vande Referendairen noteren/ dat sy niet en mogen subrogeren/ noch anderen in haer plaets substitueren of committeren/ ten ware die macht in haer commissie by eenich artijckel uytgedruckt ware. 3

Maer andere Commissarisen/ te weten ordinarisen/ zijn geordonneert omme te termineren. 4

Ende zijn als gedelegeerde Rechters/ wijsen vonnissen/ ende appoincteren op de gheschillen van partyen / maer nochtans onder conditie van ressort vanden Hove / van welck sy hare commissien ghekreghen hebben / want maer partyen daer aen appelleren willen. 5

Want van dese Commissarisen ist partyen geoorlost te appelleren aende Hoven vande voorsz Commissarisen/ welcke Commissarisen omme te termineren/ oock uyt haer moghen subrogeren / ende dat oock naer stijle van 't Parlement van Parijs. Maer naer stijle van dese Landen en is dat geensins gheoorlost/ 6

 ten

ten ware haer die macht expreſſelijck van hooger handt gegeven/vergunt/
in hare commiſſie geſtelt waer.

7 Jck hebbe gheſeyt datmen van Commiſſariſen om te termineren machn
pelleren/ om wille vande referendaire daermen niet van en appelleert: endre
is niet noodich dat deſe vonniſſen wijſen/ maer alleen datſe enqueſten hoen/
van welcke enqueſten te doen men oock niet appelleren en mach/ ende of ten
van haer appelleerden/ſy ſouden niet te min voort varen totter tijdt toe dat
van't Hof geinhibeert ware verder te procederen/ ende dan ſouden ſy dat ape
ſtellen in haer proces verbael/ ten ware ſaecke dat haer dochte dat het voorſide
proces eenichſins ware gefondeert/in welcken gevalle ſy oock ſelfs 't voorſzp=
pel defereren/ cederen/ ende ſijnen loop laten hebben ſouden.

8 Maer in Vranckrijck gaen de voorſz referendaire Commiſſariſen/ niet=
genſtaende eenige appellatie/ altijdt voort/ ende ontfangen in geſchrifte 't ghe
partyen in hare depoſitien gheſeydt hebben/ ende ordonneren dat die depoſiti
inden ſack geſteecken werden.

9 Maer omme te weten hoe inden Provincialen Raedt van Vlaenderen
commiſſien geexpedieert werden/ſoo let op't volgende. Daer zijn in dien Raet
vier ordinaris Commiſſariſen/ die over al gheſonden werden om enqueſten
hooren/ als wien dien dienſt uyt haer ordinaris ampt competeert/ maer no=
tans met bepalinge/ te weten datſe niet alle die commiſſien en moghen aen-=
men/ maer alleen die/ die den Preſident ofte Raedts-heeren weygeren.

10 Want den Preſident vanden Raedt mach alle Jaren twee commiſſien/ en
elck Raedts-heer Jaerlijcks eene commiſſie aen-nemen/ die ſy willen/ en
wanneer ſy willen/de reſterende competeren de vier ordinaris Commiſſariſe
Die (omme den Preſident ende Raedts-heeren den keur van aen-nemen en
niet aen-nemen te laten)alſſer eenige commiſſien ofte enqueſten te doen kome
brengen die dadelijck te Hoof/ om dat den Preſident ofte eenich vande Raedt
heeren(die geene gehadt en heeft)die aen-neme. Ende ſooſe van haer niet aeng
nomen en werden/ſoo werden die van een van haer vier Commiſſariſen aeng
vaert/ die op ſijn ordre ende beurt alſdan volcht/ ende moghen oock een adjun
(ſoo ſy willen)met haer nemen/'t welck nochtans om die ſuſpicie inden Rae
van Mechelen is verboden.

11 Deſe Commiſſariſen dan van Vlaenderen zijn allegader referendairen/ end
gheene anderen/ ten ware den Prins ofte 's Princen Raedt haer grooter end
breeder macht gegeven had.

12 Doen ende maken daeromme de Commiſſariſen vanden Raedt van Vlaen
deren de enqueſten/ende ontfangen de productien ſonder meer/welcke enqueſte
ſy den Hove geſloten ende gezegelt (als dat behoort)overſeynden/ ende dan doe
ende beveelt het Hof partyen te geven namen ende toe-namen/ om die ghetuy
gen (ſoo ſy willen) te reprocheren/ ende haer ſooſe eenige oorſaeck weten/ te re
proberen ende refuteren.

13 Maer inden grooten Raedt van Mechelen en werden de commiſſien niet al=
ſoo by beurten/ofte naer goedt-duncken vande Commiſſariſen aen-ghenomen/
maer daer werden alle Commiſſien verdeelt naer 't believen ende de voorſich=
tigheyt vanden Preſident/ die de induſtrie ende bequaemheyt vande perſoonen/
ende de qualiteyt ende natuere vander ſaecke moet aenſien.

14 De Commiſſariſen dan van deſen grooten Raed van Mechelen zyn ſomwy=
len

sen alle referendairen / ende somwijlen zynse ordinaris Commissarisen / om te termineren ende te wijsen / namentlijck naer de macht haer vanden Prince / of sijnen secreten Raedt/ of van't Parlement gegeven ende gecommitteert.

Generalijck nochtans is haer officie/datse niet alleen enquesten hooren/maer datse oock 't proces instrueren totter definitive toe exclusive / ontfanghende alle de acten vanden processe/te weten reprochen/ salvatien ende conclusien in Rechten. 't Welcke alles ghedaen zijnde/ soo sluyten sy de saecke ende alle het ghebesoigneerde / ende brenghen het te Hove om getermineert te werden/ daer alsdan geene vordere responsiven / allegatien ofte andere motiven van rechte gesonden en mogen werden/ om dat alsdan alles in rechten geconcludeert is / maer nochtans mogen partyen alsdan te Hove seynden seeckere motiven van rechten/omme den Rechter daer mede te scherpen/te vermanen ende te instrueren/ om seeckerder vonnisse te wijsen. 15

Dese Commissarisen nochtans die ghecommitteert zijn om 't proces te instrueren totter definitive exclusive / en moghen sonder nieuwen last geen enquesten vernieuwen op feyten inde reprochen ende salvatien / als syder eens op gehoort zyn/begrepen:al vielder daer naer oock yet voor dat partye adverse meynde tot sijn reprochen ofte salvatien seer dienstelijck te zijn. 16

Inden Provincialen Raedt van Vlaenderen werden alle commissien om getuygen te hooren/naer datse in't Hof geordonneert zijn/ geschreven ende geexpedieert vanden Griffier onder sijn handt-teecken. Maer inden grooten Raet van Mechelen expedieren de Commissarisen selfs hare Commissien onder haer eygen zegel ende handt-schrift/gelijck sy oock doen int Parlement van Parijs. 17

Als den Commissaris de macht van enqueste te doen vergunt ende geexpedieert is/so mogen partyen die macht met der Commissarissen/ ende oock partyen consente prorogeren / maer van dese prorogatie ende consent moet seeckere acte gemaeckt werden by den Hove/ ende geensins by den Commissaris: want hy van die prorogatie met consent van partyen gheschiet / niet gelooft en soude zijn. 18

CAP. CLVI.

Van Commissarisen ende Adjuncten.

't Begrijp.

1 De Commissarisen van Vlaenderen nemen Adjuncten met consente van partyen.

De Commissarisen van Mechelen:
- 2 En mogen geen Adjuncten nemen.
- 3 Nemen een anderen Raedts-heer als { Den President / Of: / Partyen 't hem } Toelaten.
- 4 Moeten selfs de enquesten hooren ende schrijven.

5 Alsser twee Commissarisen zyn, moeten sy t'samen d'enqueste hooren.
6 De Commissarisen moeten de articulen van 't selve feyt t'samen binden.
7 De Adjuncten moeten Eedt doen dat sy niet ontdecken en sullen vander enqueste.

Ick

1 ICk hebbe in't voorgaende Capittel geseyt/dat het den Commissarisen an
den Raedt van Vlaenderen toe-glaten is/ dat sy int doen van hare comis-
sien met haer mogen nemen een Klerck (dien wy adjunct noemen) die in
tegenwoordigheyt vanden Commissaris de depositien vanden getuygen
getrouwelijck aenteeckent ende schrijft. Maer sy en nemen dusdanige adjunc-
ten niet naer haer believen die sy willen / om de suspicie van faveur of ha-
maer haer werden gheadjungeert die partyen toelaten dat hare adjuncten zi
Omme derhalven soodanige adjuncten te reprocheren / en hebben partyen iet
anders te seggen/ als dat sy soodanigen adjunct niet aen en nemen/ maer dat
dien of dien begeeren sonder eenige uytdruckinge van oorsaeck.

2 Is nochtans inden grooten Raedt van Mechelen den Commissarisen t'e-
nemael verboden hare Klercken voor hare adjuncten te nemen/al waert scho
dat partyen daer in consenteerden.

3 Jae ten is den Commissarisen selfs niet geoorloft dat sy eenen anderen Com-
missaris met haer nemen naer haer believen/ ten ware sy het deden met conse
vanden President ende partyen.

4 Is daeromme den Commissarisen ghestatueert ende gheordonneert ind
voorsz grooten Raedt van Mechelen / dat sy-luyden selfs ende in persoon de e
questen doen/ ende de getuygen selfs doen sweeren/ eeden van haer nemen/ ha
ondervraghen / ende hare depositien selfs metter hant getrouwelijck schrijver
als sy maer tegen den arbeydt moghen/ ende dat sy die niet en laten schrijven i
dat cas by hare Klercken ofte adjuncten. Maer soo sy niet en konnen schrijven
dat sy ten minsten de depositien met haer eyghen mondt den Klercken dictere
om te schrijven / ende als syse beschreven sullen hebben/ de selve den ghetuyge
wederom voor-lesen/ ende wederom van nieuws vraghen of de saecke alsoo be
staet als sy geschreven ende gelesen hebben.

5 Is oock den Commissarisen ende adjuncten (alsser die by zijn) bevolen end
geordonneert/dat sy te gelijck ende t'samen haer enquesten doen/ende dat den ee
sich niet en informere in absentie vanden anderen / om dat twee t'samen bete
sien als een alleen (gelijck men gemeynlijck seydt) oogen sien meer als een oogh.

6 Is vorders den Commissarisen geordonneert ende bevolen / dat sy in't exa-
mineren de articulen die een feyt inhouden/ by een vergaderen/ ofte die van een
feyt spreecken / ende welckers een aen't ander schijnt te hanghen / om confusie
ende prolixiteyt van woorden te ontgaen.

7 De Klercken vande Commissarisen die de enquesten eerstelijck minuteren
ende die de selve gheschriften daer naer grosseren / zijn gehouden Eedt te doen
inde handen van hare Heeren / ende te sweeren dat sy niet ontdecken en sullen
't secreet vander enqueste/ noch dat sy vande depositien 't gheprobeerden of niet
geprobeerde den partyen niets en sullen openbaren.

CAP. CLVII.

Van Preuven.

't Begrijp.

1 Preuve is { De kracht ende macht vanden processe. / De ziele vanden processe. }

2 Preuve

2 Preuve competeert somwylen { Den Aenlegger alleen. / Den Verweerder alleen. / Beyde te ghelijck.

3 Probeert {
- Den Aenlegger alleen, als den Verweerder { Ontkent den eysch vanden Aenlegger. Of: Geene feyten ter contrarie en poseert.
- Den Verweerder alleen, in veel gevallen siet 't volgende Capittel.
- Beyde de partyen { Alsser contrarie feyten geposeert werden. Of: In materie possessoir.

In preuven te maecken licht ende bestaet alle de kracht ende macht vanden processe / want die niet proberen en kan / die en heeft noch en krijcht niet / ende daerom segghen vele dat de preuve is de Ziele vanden processe. 1

De preuve autem competeert somwijlen den Aenlegghar alleen / ende somwijlen probeert den Verweerder alleen / en somwijlen proberen sy beyde. 2

Den Aenlegger probeert alleen als den Verweerder sijnen eysch ende conclusie onthent / gheen contrarie feyt ofte feyten stellende. Maer den Verweerder probeert alleen in veel ende verscheyden ghevallen / gelijck wy verklaren sullen in't volgende Capittel. Sy moeten beyde proberen alsser contrarie feyten geposeert werden / moeten oock beyde proberen in materie possessoir / want in desen zijn beyde de partyen Aenleggers ende Verweerders. 3

CAP. CLVIII.

Wanneer den Verweerder proberen moet.

't Begrijp.

Den Verweerder of Verweerdersche moet proberen {
1 Als hy voorstelt feyt destructijf vanden eysch.
2 Als 't gemeene recht is voor den Aenlegger.
3 Als de saecke voor den Aenlegger is geprivilegieert.
4 Als den Aenlegger valscheydt pretendeert.
5 Den Verweerder moet nochtans sijn rasure justificeren.
6 Als hy negerende implicite affirmeert.
7 Als hy sijn preuven presenteert.
8 Als partyen Eedt gedefereert werdt.

Den Verweerder of Verweerdersche moet proberen / als hy excipierende voorstelt faict peremptoir ende distructijf vanden eysch ofte conclusie des Aenleggers / ghelijck als zijn betalinge / quitantie / transactie / compact van niet te eysschen / novatie / prescriptie / ende diergelijcken. 1

Den

2 Den Verweerder/ of Verweerdersche is ghehouden te proberen als 't gh
meene recht of presumtie voor den Aenlegghe of Aenleggerse is. By exemp
Ick Aenlegger eyssche van mijnen Broeder mijn recht 't welck my uyt saec
van successie op seecker stuck Landts toe-komt / of daer voor ghehouden wer
dat het my toe-komt / welck stuck Landts onsen Vader doen hy leefde toe-b
hoorde: Mijn Broeder loochent dat ick eenich recht op dat Landt hebbe/indi
gheballe moet mijn Broeder doceren ende proberen hoe dat ick van't recht en
de erffenisse van dat Landt versteecken ende gepriveert ben geweest. Want d
presumtie ende 't ghemeene recht militeert voor my Aenlegger ende Eysscher
ende gelooft dat de erffenisse my met mijnen Broeder gemeen toe-behoort / om
dat ick ende mijn Broeder t'samen kinderen zijn vanden selven Vader.

3 Den Verweerder of Verweerdersche moeten oock proberen als de saecke ge
privilegieert is voor den Aenlegghe of Aenleggersche. By exempel: Had een
Weese / of Vrouwe / ofte ander gepribilegieert persoon haren Crediteur te veel
betaelt / ende dat sy 't geen te veel betaelt was weder-eyschte / soude den Credi-
teur by articulen moeten proberen dat hy alleen ontfanghen heeft 't gheen men
hem schuldich was/ ofte soo hy dat niet en kan doen/ soo moet hy proberen hoe
veel eerst de schult was / ende wat betalinghen daer op gedaen zijn. Indien by
den Aenlegghe of Aenleggersche/ by geschrifte ofte andere manieren / betoont
werdt meer betaelt te zijn/ soo moet den Crediteur ofte Creditrice bewijsen/om
wat saecken hy dat meerder ofte surplus ontfanghen heeft / om dat de Weese/
Vrouwe ofte andere geprivilegieerde persoon niet en mach bedrogen werden.

4 Den Verweerder of Verweerdersse moet oock proberen in crimine falsi. By
exempel: Als den Aenlegger ofte Aenleggersche eyscht eenige schult / ende den
Verweerder ofte Verweerdersche die schult ontkent / ende dat daer-en-teghen
den Aenlegger of Aenleggersche de selve schult doet blijcken by instrumenten/
ende den Verweerder of Verweerdersche soodanighe instrumenten loochenen
ende verwerpen wilde als valsch/ soo moet den Verweerder of Verweerdersche
de valschept van soodanigen instrument doceren.

5 Voornementlijck alsser gheen blijckende suspicie en is van valscheydt/by ra-
suren of doorschrabsels/ want in-gheballe die opentlijck bleecken/ soo soude den
Aenlegger moeten proberen/ ende sijn instrument justificeren/ dattet goet waer
ende niet gevitieert / namentlijck by't register daer't uyt gheschreven is ghe-
weest.

6 Den Veerder of Verweerdersche moet oock proberen als hy poseert nega-
tive die implicite in heeft affirmative / welcke gemeenlijck genoemt werdt Ne-
gativa prægnans. By exempel: Als den Aenlegger ofte Aenleggerse heeft gifte
by testamente/ende die eyscht/ende den Verweerder of Verweerdersche de selve
loochent / seggende dat den Testateur die gifte doende / niet genoech by sijn sin-
nen en was / in dien gevalle moet den Verweerder of Verweerdersche proberen
sijn loocheninge ofte negative/om dat hy soo loochenende stil-swijgens ende im-
plicite affirmeert / dat den Testateur ten tijden als het testament ghemaeckt
wiert / gealieneert was van sinnen: Insghelijcks soo den Aenlegghe of Aen-
leggersche objicieert / ende seght: Ghy hebt vande successie of het sterf-huys
gherenuncieert: ende den Verweerder of Verweerdersche loochenende ant-
woordt / Ick en hebbe die renunciatie niet vry-willich ghedaen/ soo moet den
Verweerder ofte Verweerdersche die negative proberen / want hy alsoo ont-
kennende

kennende de implicite / affirmeert dat hy die renuntiatie door breese ofte door fortse gedaen heeft.

Den Verweerder ofte Verweerderse moet oock proberen ende doceren / als hy/ofte sy selfs soodanigen preuve presenteert/ want hy met die presentatie hem selven tot de gepresenteerde preuven astringeert ende verbindt. 7

Eyndelijck als partye / of den Rechter de saecke stelt ten Eede van partyen/ soo is die partye ghehouden dien ghepresenteerden Eedt aen te nemen/ welcken Eedt men houden ende achten moet voor ende in plaetse van preuve. 8

CAP. CLIX.

Wat men proberen moet.

't Begrijp.

1 Men moet de faicten proberen die inde Iugementen overgeleyt zyn.

Men moet niet proberen:

2 Impertinente of superflue feyten.
3 Die den Rechter weet als Rechter.
4 Feyten die noch en baten noch en schaden.
5 Feyten die by partyen bekent zyn.

Eerstelijck moetmen doceren ende proberen de feyten/ ende 't gheen voor feyten vermeten ende voorbacht is / voornementlijck alst inden Iugemente gedient heeft ende aldaer overgeleydt is/ ende 't gheen elck meent dat sijn saecke ende recht vorderlijck is. 1

't Welck ick daerom daer by voeghe/ om dat niemant impertinente/ inutile ende superflue preuven gehouden is te doen. 2

't Ghene den Rechter weet als Rechter/ dat is/ dat hem als Rechter bekent is/ en hoeftmen niet te proberen / gelijck hier naer breeder bewesen sal werden/ Capittel. Want alle preuve werdt daer toe vereyscht / ende is daer toe goedt/ om dat den Rechter seeckerheydt vande saecke soude moghen krijghen/ welcke seeckerheyt als den Rechter eens als Rechter bekomen heeft / soo is alle preuve noodloos / Maer 't geen hy niet en weet/ of niet en weet als Rechter/dat moetmen hem in alle manieren broberen / al ist dat hy't op andere manieren oock soude konnen weten / als Jan of Pieter. Want van dese kennisse soude den Rechter mogen seggen / dat ick weet en weet ick niet. 3

Feyten die den produisant noch schaden noch releveren en konnen/ en moetmen niet proberen / om dat haerder preuve t'eenemael overtollich ende onnut soude zijn. 4

Soo en zijn oock niet te proberen feyten die partye in sijne responsiven ghelooft heeft. Want waer toe soude dienen / te willen proberen 't ghene partyen van't selfs bekent / ende 't gheen voor bekent in faveur vanden produisant ghehouden is. 5

CAP. CLX.

Wat ordre daer is in productien.

't Begrijp.

1 De eerste preuve moet den Aenlegger doen.
2 Den Verweerder en mach tot gheen productie gedrongen werden voor de pr
ductie vanden Aenlegger.
3 Den Verweerder mach voor den Aenlegger procederen als hy haest heeft.

1 ALs beyde de partyen te ghelijck ghereedt zijn omme te produceren / sc
mach den Eysscher ofte Eysscherſche (soo hy wilt) voorzen gaen / gh
lijck wy hier boven in't 141. Capittel geseyt hebben.
2 Jae dat meer is/ men wilt dat dese ordre soo geobserveert werdt/ da
sy inden Provincialen Raedt van Vlaenderen / ende oock inden grooten Raed
van Mechelen gestatueert hebben/ ende geensins en willen dat den Verweerde
of Verweerdersſche in eeniger manieren gedrongen werdt om sijne productie t
doen / voor ende al eer den Aenlegger ofte Aenleggersche hare productien ghe
daen hebben/ ofte gerechtelijck gerefuseert hebben te doen.
3 Indien nochtans den Verweerder ofte Verweerster haest hadden/ soo soud
hy altijdt met sijne productie mogen voort gaen als hy wilde / dewijl den tijt to
de productie gestelt beyde de partyen gemeen is.

CAP. CLXI.

Van verscheyde specien van preuven.

't Begrijp.

Preuven werden gedaen door
1 Getuyghen.
2 Confessie van partyen.
3 Evidente kennisse ende inspectie vander saecke.
4 Brieven, Instrumenten, Cedullen.
5 Boecken, Graf-schriften.
6 Publijcke Faem.
7 De faem alleen en heeft geen plaets in criminele saecken.
8 Delatie van Eede.
9 Gemeene opinie van elck een.

10 Preuven
Van feyten werden ghedaen door de voorseyde manieren.
Maer:
Van rechten werden gedaen door
Wetten.
Canones.
Costuymen.

Preuven
11 Gedaen in't eene Jugement, zyn oock van waerden in een ander.
12 Gedaen voor Arbiters zyn oock goet voor een Rechter.

Daer

DAer zijn verscheyden ende veelvoudighe manieren van preuven/ want 1
voor eerst werden preuven genomen by getuygen/ c. 2. & c. Ex literis, extra de probat.

Somwijlen werdense ghedaen by confessie van partyen/ c. Cum ad 2
sedem. extra de restitu. spolia.& l. Si sine ff. de interrog. actio.

Sy geschieden oock by notoriteyt ende evidentie van stucken/te weten by in- 3
spectie vande saeck/ c. Evidentia, extra de excusat. c. Ad nostram, extra de jurejurand. l. Prima. ff. de vent. inspicien. Soo geschiedense oock in heel swate injurien die in't aensien van velen gedaen zijn.

Item geschieden oock by brieven of instrumenten / ut per totum, extra de fid. 4
instrument.

Item by oude boecken/rollen/of schriftuyren so nieuwen als oude/naer qua- 5
liteyt vander saecke. Item by graft-schriften/ oude epitaphien in stenen/ marmer/mueren of columnen gehouden/ c. Cum causam, extra de probat, & l. Census. ff. eod. titu. de probat. Item by brieven gezegelt met het zegel vanden Bisschop/ c. Possessionem, extra de probat. Vide Speculator. de sigillis latè tractantem.

Item by fame ende andere presumptien / c. Tertio loco, extra de præsumpti. 6
want de fame van veel ghebuyren maeckt preuve / c. Ultimo extra, de frigid. & malefic. Ofte by fame met een getuych/ c. Sicut, extra de probat. Maer dese fame opereert maer in civile saecken/want fame en is niet suffisant om criminele te condemneren / om dat in crimen de preuven moeten evident zijn ende klaerder als 't licht dat op de middach schijnt. Ter contrarie autem in civile saken/ l. Ultima C. de probat. Item werden gedaen by vehemente suspicien/ van welcke preuve wy hier naer breeder sullen handelen in't 178. Capittel.

Item by delatie van Eede aen partye gedaen / l. 1. & 2. & l. Manifestè. ff. de 7
jurejuran. & c. Finali, extra, eodem. Ofte by den Rechter aen eene van partyen gedaen / om dat dese delatie van Eede halve preuve in sich heeft / l. In bonæ fidei. C. de reb. credit. c. Ex insinuatione, extra de procur. & c. extra de probat. Item by denunciatie van publijcke persoonen.

Item by ghemeene opinie van elck een / ende by naer by aller sententie ende 8
ontwijfelijck oordeel/ c. Excommunicamus, in fine 1. extra de hæretic. Iudicia. C. de rei vendica. & d. c. Sciant. 2. q. 7. ende 't voorsz heeft plaets in preuven van feyten.

Maer men moet weten / dat de specien van preuven daer wy tot noch toe af 9
ghesproocken hebben / alleen te verstaen zijn van preuven van feyten / niet van preuven van rechten. Want de preuven van rechten moeten ghescheiden door wetten/ of canones/ of costuymen/ somwijlen directelijck / ende somwijlen door argumenten. Men moet dit oock vande preuven noteren eer wy het teghenwoordighe Capittel absolveren / ende dese volgende annotatien neerstelijck onthouden.

Eerstelijck / dat preuven ghedaen in eenen Jugemente / als zijn attestatien/ 10
confessien ende diergelijcken meer / oock gheloof meriteren in een ander Jugement. Ten tweeden/dat preuven gedaen voor een Arbiter/oock geloof hebben voor een Rechter/ de quibus videbis latius apud Speculatorem de probationib. &c. Van welcker eenigen wy niet te min hier naer by distincte Capittelen naer ons kleyn vermogen sullen handelen.

CAP. CLXII.

Van preuven by getuygen, ende eerstelijck van getuygen te produceren voor de litiscontestatie.

't Begrijp.

1 Preuve by getuygen { Is de altersterckste.
2 Gheschiet ordinaris naer de litiscontestatie.

Exceptie.

Preuve van ghetuygen gheschiet voor de litiscontestatie {
3 Alsmen vreest voor de doodt vande getuygen.
4 Als den getuyge langh van Huys sal zyn.
5 Alsser gehandelt werdt van yemants verkiesinge te stercken, of te infringeren.
6 Als in huwelijcks saken de getuyge lang van huys sal zyn.
7 Alsmen in't crimineel de saecke by voorgaende enqueste ondersoeckt.
8 Als de attestatien versocht werden tot een eeuwighe ofte lange memorie.

9 De getuygen die gehoort zyn voor de litiscontestatie, moeten weder ghehoort zyn soo die naer de litiscontestatie noch in't leven ofte by de handt zyn.

Item:

Preuve van ghetuygen gheschiet voor de litiscontestatie {
10 Alsser eenich incident voor de litiscontestatie geopposeert werdt.
11 In exceptien { Dilatoir. Declinatoir. Peremptoir.
12 In saecken die Speculator uytgeleydt heeft.

IN 't naest-voorgaende Capittel / de verscheydenheydt vande preuven ten deele vertoont zijnde / ist betamelijck dat wy alle de specien van preuven breeder ende naer haer ordre tracteren / ende voor eerst de preuve die gheschiet door depositien van getuygen.

Want dese wert voor de altersterckste gehouden onder alle specien van preuven/voornementlijck als die met de levendige stemme geschiet / c. Cum Ioannes & quæ ibi notantur extra de fide instrumento. 1

Maer aengaende dese preuve van getuygen / moetmen weten dat de ghetuygen ordinaris niet beleedt en werden voor de liscontestatie / c. Quoniam frequenter extra ut lite non contesta. non proced. ad testium receptionem. 2

Ick hebbe geseyt ordinaris/ om dat somwijlen om oorsaken getuygen beleed konnen werden voor de litiscontestatie/ja oock eer 't recht begonnen is/ te weten alsmen vreest voor de dood vanden getuych ofte getuygen diemen wilt produceren/om datse of sieck zijn/of swack van ouderdom/ of om datse inde krijch zyn. 3

4 Of alsmen een langduyrigh af-wesen vreest vanden getuygh ofte ghetuyge- of om datse een voyage over Zee willen doen / of naer Indien varen / of na Romen reysen / of naer Jerusalem / of naer andere plaetsen.

5 Item / men mach de productie van ghetuyghen prevenieren / alsser questie van yemandts verkiesinge te bevestighen of te reprocheren / c. Cum qui extra de eo. qui initium, poss. causs. rei servan.

6 Item / alsser gehandelt wert van een vleeschelijck huwelijck / ende dat die d geconvenieert werdt / sich malitieuselijck absenteert ende contumax is.

7 Vorders / alsser gehandelt wert van yemants misdaet in maniere van voorgaende inquisitie / c. Veritatis extra de dol. & contu. & c. Novit. extra de judic.

8 Item / alsser versocht werdt dat de getuygen gehoort / geproduceert ofte beleedt werden / of tot een eeuwige memorie / ofte om sich met soodanige getuygenissen te behelpen ofte te voorsien in toekomenden tijden / namentlijck alsmen vreest voor haer doodt / of langh af-wesen ghelijck geseyt is. De voorsz casus staen uytdruckelijck in d. Decretal. quoniam frequenter extr. ut lite non contest. in welcke casus alleen de getuygen voor de litiscontestatie souden moeten gehoort worden.

9 Niet te min in-gevalle de voorsz ghetuygen naer de litiscontestatie noch leefden / ofte noch in 't Land waren / soo soudense wederom van nieuws moeten gehoort werden. Want anders souden hare voorgaende getuygenissen krachteloos ende van geender waerden zijn / al waren die schoon in teghenwoordigheydt van partyen gedaen. Maer in-gevalle de gehoorde getuygen doodt waren / ofte niet vindelijck om weder te deposeren / in soodanigen cas werdt het getuygenis vanden dooden ofte absenten voor goedt ende van waerden gehouden.

10 Daer zijn niet te min noch wel andere casus inde welcke productie van ghetuygen voor de litiscontestatie mach geschieden / namentlijck alsser voor de litiscontestatie yets incidentelijck voor-gestelt ende geprobeert werdt / ut c. Veniens extra de Testibus.

11 Item / in exceptien dilatorien / declinatorien / ende oock in sommige peremptorien / namentlijck alsser geexcipieert wert van gewijsde of getransigeerde dinck / c. Cum monasterium ext. de re judica. & c. Exceptiones de litiscontesta. lib. 6.

12 De overige casus / in welcke de getuygen voor de litiscontestatie aengenomen werde / gaen ick hier om kortheyts wille voorby / om dat ghy die tot ghenoegen meucht sien by D. Speculatorem titulo aut rubrica de testib. & apud D. Andr. Alciat. in suo judiciarii processus compendio eodem titu. de testibus.

CAP. CLXIII.

Van getuygen te beleeden.

't Begrijp.

1 Die getuygen die men wilt beleeden { Moetmen eerstelijck bedencken. Daer naer door den Rechter daghvaerden. Ten derden, gedaghvaert zynde, den Rechter ofte gedeputeerden presenteren. }

2 Dilayen

Dilayen tot de productie te eysschen.

Getuygen
- En mogen haer selfs niet presenteren.
- Onwillige moetmen dwingen.
- Moeten van partyen beleedt werden, niet vanden Rechter.
- 5 Moeten beleedt werden tot kosten vanden produisant.
- Moeten vry geleyde hebben vanden Rechter.
- 8 Mogen beleedt werden by verscheyde Steden.
- En mogen haer selven niet excuseren van de waerheydt te seggen.
- Maer moeten gedrongen werden getuygenisse te geven.
- 10 Die haer door onwetenheyt excuseren, moeten oock ghedwongen werden.

11 Een Rechter die eenen onwilligen niet en wil dwingen, is gehouden inde schaden ende interesten.

12 Een Leen-heer die sijnen Schout niet en dwingt om getuygenisse te hooren, verliest sijn Iurisdictie.

13 Men moet tot geen getuygenisse dwingen
- Klercken.
- Geestelijcke persoonen.
- Daer Speculator af spreeckt.

DIe ghetuygen beleeden wilt / moet voor eerst over-dencken aen wien hy al kennisse heeft die sijn saecke favorabel sullen zijn / ende moet die al te samen door den Rechter laten dachvaerden / ghedachvaert zijnde (als sy ghecompareert zijn) moet hy die leyden ende presenteren voor den Rechter ofte Griffier van't Hof. 1

Maer in cas dat hy niet getuygen genoech en kan vinden / soo ist geraden om 2
die beleedinge eenige dilayen vanden Rechter te versoecken. Welcke alsse vanden Rechter vergunt zijn / soo moet hy maecken met het eerste dilay te beleeden alle die hy eerst vaerdich sal hebben / met het tweede dilay sal hy beleeden alle die hy daer naer sal konnen vinden: Tot welcke dilayen ofte productien hy ten minsten moet consenteren eenen dach ofte meer tot arbitrage vanden Rechter / die partyen eenen seeckeren ende competenten termijn sal beteeckenen tot beleedinge van sijn getuygen / Uti docetur c. Iudiciæ §. Spacium 3. q. 3.

Ick hebbe ghesepdt dat de ghetuygen door den Rechter moeten gedachvaert 3
werden / want sy en mogen haer selven niet presenteren ofte indringen om ghetuygenis te geven / maer moeten daer toe gedachvaert / gerechtelijck ghedrongen / ende ist noodich met dreygementen ende peynen vanden Rechter gedwongen werden / want anders souden sy voor suspect gehouden werden ende reprochabel zijn / l. Quæ omnia §. Sed & si adversarius D. de procurato. & Autentica rogati C. de testibus.

Maer door ghreschiedt dat dickmael getuygen beleedt werden teghens haren 4
danck / namentlijck den Rechter haer daer toe dwingende.

Men moet oock dat van 't beleeden van getuygen noteren / dat sy van ende by 5
partyen moeten beleedt werden / ende geensins van ofte by den Rechter ofte upt 's Rechters officie: want den Rechter en mach upt sijn officie niet ondersoecken van faicten van partyen in civile saecken / noch oock in criminele civilijck ingestelt / alsoo hy wel mach in criminele saecken criminelijck in-ghestelt.

6 De getuygen moeten oock beleedt zijn tot kosten van partye die die beleit/
l. Quoniam C. de testibus.

7 Daer-en-boven in-gevalle de ghetuyghen soodanich waren dat die niet v-
lich en konde komen om getuygenisse der waerheydt te geven / indien ghebl
moet den Rechter haer vry gheleede gheven om te gaen ende te komen / Ar-
mento. c. Hortamur. 3. qu. 9. & c. Ex parte. extra. de appellatio. & c. Sine
quæstio 2.

8 Ghetuygen moeten beleedt zijn in tegenwoordigheydt van partye adver/
ofte by continuatie absenterende / c. 2. extra. de testibus & l. Si quoniam C.
dem. Moghen oock seeckere ghetuyghen beleedt werden vande eene Provin
inde ander / of vande eene Stadt inde ander/ als den Rechter siet dat het voo
derlijck is / maer met vry geleyde gelijck ick geseydt hebbe. Doch indien he
dat niet oorbaerlijck en dunckt / soo sal hy schrijven aenden Rechter van
plaets daer de getuygen onder woonen/ dat hy die beleedt ende hoort/ volghen
de cedulle van informatie aen hem ghesonden / ende naer de manier ende st
vande plaets. Siet hier op Speculatorem die de forme van commissie end
beleedinge van getuygen stelt.

9 Geen getuyge en mach hem selven van getuygenis te geven / ofte waerhe
die hy weet te seggen/ subtraheren ofte excuseren.

10 Maer moet daer toe oock in civile saecken door straffen ende boeten ghedror
ghen ende geconstringeert werden/ welcke straffen daer toe vanden Rechter mo
gen gestelt werden/ ut ferè per totum. ext. de testib. cogend.

11 Jae mach daer toe oock ghedwongen werden by apprehensie / in-gevalle he
geschiede dat een getuyge ghedachvaert zijnde / den Executeur antwoorde / ic
en sal niet komen om dat ick niet vande saecke en weet / soo soude hy nochtan
moeten komen en compareren ende daer toe ghedwongen werden / omme he
ten minsten alsoo te verklaren ende te bevestighen by Eede. Ende indien de
Rechter de getuygen niet en wilde dwingen omme te komen ende ghetuygeni
der waerheyt te geven / ende partye daer door eenigen interest quame te lijden,
soude den Rechter moeten ende ghehouden zijn dien interest met alle de koste
daer aen klevende te beteren ende te betalen.

12 Waer't dat inde Leenhoven den Heer sijnen Baillu niet dwingen en wild
de ghetuygen te beleeden om getuygenis der waerheydt te gheven / soo soude hy
(naer de Leen-rechten) sijn Heerlijckheydt / Jurisdictie / ende proprieteyt van
sijn Leen verliesen.

13 Maer van desen dwangh moeten de Klercken ende Gheestelijcke persoonen
gheexcipieert werden / die daer toe sonder consent van haren Prelaet by den
weerlijcken Rechter niet dwingelijck en zijn. Werden oock verscheyden andere
persoonen geexcipieert die haer konnen excuseren van getuygenis der waerheyt
te gheven / van welcke wy hier naer sullen sien inde Capittelen van Reprochen
ende Salvatien van getuygen.

CAP.

CAP. CLXIV.

Van veel getuygen te beleeden, 't welck men gemeenlijck noemt, getuygen te beleeden by turbe.

't Begrijp.

1 In wat ſaecken men turbe moet beleeden.
2 Uyt turbe moet men ten minſten thien getuygen beleeden.
3 Onder de thien en werdt voor gheen turbe van getuygen gehouden.
4 Uyt turbe thien 't ſelve ſpreeckende dragen de ſaecke wech.
5 Uyt turbe moeten de getuygen beleedt werden { t'Samen. Of: Elck op hem ſelven.
6 Coſtuymen { Die notoir zyn en behoeven gheen preuve. Maer: Die niet notoir en zyn moetmen proberen met thien getuygen.

HEt gheſchiedt ſomwijlen datmen / om te komen tot kenniſſe vander ſaecke/ ende om de waerheyt te grondt-veſten/geen een ofte twee ghetuygen en moet beleeden / maer een gheheele menichte/ jae ſomwijlen een geheele Stadt / ofte een geheel Dorp / ofte 't meeſte deel van dien diemen voor de oudtſten ende bequaemſten houdt.

Maer deſe beleedinge en wert niet gedaen om de verſchillen van particuliere 1
perſoonen/maer alleen om publijcke ſaecken / ende op articulen die 't ghemeene recht aengaen/ oude ende langh gepoſſideerde coſtuymen ende uſantie/ ende ſtijl van eenige Jurisdictie/ ofte langh geuſeerde privilegien ende diergelijcken.

Om het welcke alles te verifieren / men uyt de menichte ofte turbe beleeden 2
mach ſoo veel ghetuyghen als den Produiſant ſelfs wilt / van over de thien tot tſeſtich toe / ſoo hy't ſoo goedt vindt.

Want beleedinge van min als thien getuygen en werdt voor geen turbe ghe- 3
houden/ die nochtans inde voorſz gheballen noodich is/ maer 't is noodich datter over de thien zijn.

Indien men in die turbe vint thien/twaelf/ twintich/ dertich/ veertich/ vijf- 4
tich of tſeſtich getuygen/ die 't ſelve ſeggen / ende als uyt eene mondt ſtemmen/ die zijn ſuffiſant om ſtijlen / coſtuymen / rechten ende privilegien te beveſtigen.

Maer hier ſtaet te letten dattet niet noodich en is ſoo veel getuygen gelijcke- 5
lijck te beleeden/ ten zy men het alſoo goet vint: maer 't is genoch om de voorſz rechten/ coſtuymen / ſtijlen ende privilegien te proberen / datter ſoo veel beleedt ende gehoort werden/ elck op hem ſelven/ als den produiſant ſelfs wilt / als die maer zijn tot thien toe ofte meer. Ende deſe manier van elck op hem ſelven te hooren / werdt by velen gehouden voor de beſte ende ſeeckerſte / gelijck alle particuliere informatien die gheen rechten ofte coſtuymen en concerneren particulierlijck/

lierlijck / ende by man voor man geschieden. 't Soude oock mogen geschien dat in't beleeden van die turbe eenighe particuliere feyten te inquireren ofte proberen souden vallen/ daer particulier ondersoeck oock verplicht toe is.

6 Sy useren in't Parlement van Parijs geen preuven te doen doen op costumen die notoir zijn/ voornementlijck als partye haer selfs van die notoriteyt informeren. Maer costuymen die niet notoir en zijn / moeten aldaer met dry getuygen uyt eene mondt spreeckende geprobeert werden / gelijck wy hier voor geseyt hebben.

CAP. CLXV.

Van 't ghetal van Getuygen.

't Begrijp.

1 Een particuliere saecke vereyscht naer rechten maer thien getuygen.
2 Den Rechter mach de veelheydt van getuygen besnoyen.
3 Men moet de trouwe vande getuygen meer insien als haer getuygenis.
4 Twee getrouwe getuygen zyn suffisant om te proberen.
5 Veel getuygen proberen te stercker.

Daer werden veel getuygen ghe-requireert
6 In solemnele testamenten te maecken, te weten seven of acht.
7 In simpele testamenten.
8 In testamenten van Godsaligheydt.
9 In testamenten van Soldaten vande Republijck.
10 Tot herroepinge van solemnele testamenten.
11 Tot interpretatie van een duyster testament.
12 In codicillen van testamenten.

13 Een ghetuych, gheen ghetuych.

Een getuyge pro-beert, te weten
14 Die executeur is in sijn commissie.
15 Griffier in sijn register.
16 Tot halve preuve.
17 Met sijn Eedt.
18 Om een huwelijck te beletten.
19 Eens luydende met de publijcke faem, maer dat in civile saecken.
20 Die met gewelt gespolieert is, ende op sijn Eedt.
21 Tot herroeping van procuratie.
22 Een Bode in't presenteren van sijn brieven.
23 Die eenich verraet tegen den Paus uyt-brenght.

ICk hebbe ghesepdt datmen om rechten / privilegien / ende costuymen van plaetsen te proberen/ mach beleeden tot tsestich getuygen toe.

1 Maer in particuliere saken werdt dese turbe verworpen/ want die dickmael meer confusie als seeckerheyt soude baren. Is derhalven naer Rechten gestatueert / datmen op een particulier feyt niet meer als thien particuliere getuy-

ghetuygen en mach beleeden/ 't welck noch tegenwoordich in't Parlement van Parijs geuseert werdt/ soo dat de getuygen die tot overbloet dit getal excederen t'eenemael verworpen werden / Sicuti citat D. Mansuerius in suo aureo, ac per utili tractatu de judiciorum praxi, sub Rubrica, de testib. colum. 6. Maer inde Landen van herwaerts-over en is geen prefix getal van getuygen.

Maer 't staet nochtans den Rechter toe t'onmatelijck ghetal van getuyghen 2
snoeyende te bedwinghen ende te constringeren/ l. Prima §. Quanquam. ff. de testibus, daer den text seer wel seydt: Al hoe wel by eenige wetten een seer groot getal van getuygen ghestelt is / soo werdt nochtans dese licentie by constitutie der Princen tot een suffisant ghetal van getuygen besneden / omme by de Rechters gemodereert te werden / ende dat sy niet en lijden meer getuygen daer over geroepen te werden als noodich is/ op dat de ongebreydelde macht van overtollige menichte van ghetuygen te nemen/niet getrocken en werde om de menschen te quellen.

Want men en moet niet op de menichte / maer op de sincere trouheyt vande 3
getuygenissen sien/ ende die meest waerschijnelijck zijn/ l. Ob carmen §. Finali. in fine ff. de testibus.

Ordinaris dan ist ghenoech op elck feyt ofte artijckel te produceeren/ twee ge- 4
tuygen/niet suspect/ende eens sprekende/ Textus est in l. Ubi. ff. de testibus, die alsoo seydt: Als geen meer getal van getuygen geobtineert en wert/ soo zijn twee genoech: want 't woordeken meer is alsdan te vreden met twee/ c. In omni. & c. Licet universis extra. de testibus. Ende volgens de H. Schriftuyre: Inde mont van twee ofte drie getuygen bestaet alle waerheyt.

Alsmen nochtans meer ghetuyghen hebben kan die niet suspect en zijn / soo 5
moetmen haer getuygenissen oock aennemen/ op dat de attestatie te stercker sy. Maer daer zijn oock saecken inde welcken by rechte stijle of costuymen meer als twee niet suspecte ghetuygen vereyscht werden / ende inde welcke twee niet genoech en zijn/ de welcke Speculator klaerlijck uyt-gedruckt heeft / In titulo. de teste §. de numero testium. lib. 1. §. 4. seynde derhalven den Leser derwaerts/ te vreden zijnde eenigen daer van alhier verhaelt te hebben/ daer of twee getuygen genoech zijn/ of meer vereyscht werden.

Eerstelijck dan in solemnele testamenten/ ofte uyterste willen te ordonneren/ 6
daer den Testateur disponeert van sijne goederen ende Erfgenaem/ of Erfghenamen institueert / werden nootsaeckelijck vereyscht seven getuygen naer civile rechten/ l. Hac consultissima in principio & l. Finali. C. de testamen. & §. Finali. Institution. de testament. ordinan. Ende in-gevalle den Testateur niet schrijven of onderteeckenen kan/soo moetmen een achtste nemen om voor hem te onderteeckenen / d. l. Hac consultissima, quam ibidem videre licebit. Ende in dien ghevalle zijnder acht getuygen noodich. Item soo den Testateur blind is/ werden oock acht getuygen vereyscht/ ut in prædicta. l. Hac consultissima §. Finali.

Ten tweeden/ in simpele ende niet soo solemnele testamenten daermen Neven 7
ende Nichten in versiet/ is genoech aen twee/ drie/ of vier ghetuygen/ ut in prædicta. l. Hac §. Finali C. de testamentis, & l. Finali C. famil. ercisc.

Ten derden/ Item in testamenten/ of legaten/ of 't gheen tot aelmis/ of om 8
Gods saecken naer-ghelaten is / ist ghenoech twee getuygen te hebben met den Priester ofte Notaris/ 't zy dat die legaten in testamente/ of in codicille uyt-gedruckt werden / c. Cum esses. & c. Relatum. extra. de testament. 't Welck oock

huyden ten dage niet alleen in Gods saecken/ maer in alle saecken / ende by alle persoonen door't approberen vande costuymen aengenomen is.
9 Ten vierden / In testamenten gemaeckt by Soldaten vande Republijck die inde expeditie zijn/zijn somwijlen twee/ somwijlen eene getuyge genoech/ maer om dat wy nu ter tijdt (Teste Speculator. lib. 1. particularum 4. titul. de teste §. de numero testium. numero 4. ad medium) soodanighe Soldaten niet en hebben/ soo ist oock seecker dat dit casus op-houdt / Sicuti apertè monstratur in institut. de testament. milit. in principio & §. Planè. & l. milites. C. eodem. de testamentis mili. ubi de hoc.
10 Ten vijfden/ tot herroepinghe van een solemneel testament/ werden naer civile rechten vijf getuygen vereyscht / d.l. Hac consultissima §. quis autem, versic. in qua voluntate quinque testium juratorum depositiones sufficiant. C. de testamentis. & quemadmodum testamenta ordinentur.
11 Ten sesten/ omme de duysterheyt ofte dubbelsinnigheyt van een solemneel testament te interpreteren ofte te verlichten / werden naer rechten noodlijck drie getuygen vereyscht.
12 Ten sevenden / in Codicillen werden nootwendich vijf ghetuyghen gerequireert/ l. Finali in fine. C.de codicillis. Als in legaten tot Gods saecken daer twee getuygen genoech zijn / gelijck wy weynich te vooren geseyt hebben. Wy hebben nu dickmael geseydt / dat tot preuven van saecken ten minsten twee getuygen noodich zijn.
13 Want geen saeck en mach op de ghetuygenis van een geprobeert ofte getermineert werden/ want gelijck men seydt/ de stem van een/is stem van geen/ uti habetur, c. Admonere 33. q. 2. & l. Iurisiurandi C. de testibus,& ibi Bal. Maer dat failleert oock in sommige gevallen daermen 't seggen van een geloof geeft/ ende zijn ontrent dertich in't getal/ Quos videbis apud Speculatorem, titulo de teste suprà allegato. Wy hebben niet te min voor / hier eenige vande principaelste in te voegen/ tot nut ende gemack vande leerlingen.
14 Want voor eerst gheloost men eenen Executeur in sijn executie ofte exploict wan hy seyt gedachvaert te hebben/ c. Cum parati, extra. de appellation. & l. Magis §. Illud versic. Nec tamen ff. de rebus cor. qui sub tutela vel curatel. sunt.
15 Item/ een Griffier werdt alleen gheloof gegeven in sijne acten / of in sijn register : Andersins maeckt eene getuyge maer halve preuve / l. Theopompus. ff. de dot. præleg. l. Prima §. Finali ff. quemadmodum testament. aperi. l. Si duo. ff. de jurejurand.
16 Want maecken twee volle preuve/ ut 4. quæst. 3. versic. Ubi numerus. & c. in omni. extra. de testibus. soo maeckt dan een getuyge halve preuve.
17 Een ghetuyge is oock ghenoech alsser den Eedt vande principale persoon by komt/ l. in bonæ fidei C. de rebus credi. & c. Sicut extra, de probotioni.
18 Een getuyge is oock genoech/ ende werdt gheloost als hem een Eedt gedefereert werdt/ c. Finali. extra, de jurejurando.
19 Een getuyge belet den voort-gangh van een Huwelijck / dat is een ghetuyge belet dat een huwelijck niet volvoert en werdt / c. Super eod. 2. extra, de testib. c. Prætereà 2. extra. de sponsalibus,& l. Testium §. Ideoque ibi alias veluti consentiens fama confirmat rei de qua quæritur, fidem ff. de testibus. Een getuyge werdt oock gelooft als de gemeene faem met sijn seggen over-een-komt / maer dat meest in civile/ doch niet in criminele saken/ Io. And. in c. Prætereà 1. & Panor. in c. Tam

literis

literis. extra, de testibus. Maer in criminele saken (gelijck ick geseydt hebbe) en is de preuve van een getuyge ende de publijcke faem niet genoeg/ maer moeten aldaer de preuven openbaer zijn ende klaerder als 't middach-licht/ l. Ultima C. de probatio & c. Sciant cuncti 2. q. ultima.

Een die gespolieert is werdt oock gelooft/ dat is / men gelooft den Eedt van 20
dien die seyt dat hy 't goedt door violentie van een ander verloozen heeft / wan hy maer die violentie probeert/ c. Finali. extra, quod met. caus. & l. Si quando. C. Unde vi, welcke wet dagheliicks inde Hoven gepractiseert werdt. 't Segghen van een ghetuyge maeckt presumptie / l. 2. in fine. ff. Quemadmodum testament. aperi. & l. Theopompus alias Pomponius ff. de dote prælega.

Een ghetuyghe werdt oock gelooft in wederroepinge van eens gegeven last/ 21
ende in wederroepinge met Eede in gegevene macht / c. Ex insinuatione. extra, de procurator. ubi de hoc.

Een Bode alleen werdt oock ghelooft inde presentatie van sijne brieven/ ende 22
de antwoordt die hem gegeven is.

Een alleen werdt oock gelooft als hy eenighe lagen die tegen den Paus ghe- 23
leydt zijn/ ontdeckt. Item/ die eenighe andere Crimina læsæ Majestatis aen den dach brenght / capitulo. Si quis Papa. §. Propter occultas fraude 79. distinct. c. Quæro. §. Verum 6. q. 1. notatur in l. Quisquis C. Ad l. Iul. Majesta. Dien gelooft men alleen als een Aensegger/ vermits sijn ongetwijffelt geloof / c. Talia 8. q. 3. & c. De Syracusanæ 28. distinct.

CAP. CLXVI.

Vanden Eedt der getuygen.

't Begrijp.

1 Men behoort 't segghen van een Christen voor beswooren ghetuygenis te houden.

2 Een getuych die niet gesworen heeft, en probeert niet.

3 Een ghetuych die ghesworen heeft, probeert stercker als die niet ghesworen heeft.

4 Forme vanden Eedt diemen den getuygen moet af nemen.

5 Forme van Eedt die den Autheur gebruyckt.

6 Eeden van getuygen moeten gedaen werden in presentie van partye advers.

7 Wat den Commissaris doen moet als den Procureur compareert om den Eedt af te nemen.

8 Die getuygen produceert, moet sijn partye dachvaerden omme de getuygen te sien sweeren.

9 Als noch produisant noch ghedaeghde comparcert, houdt den Commissaris op van voort te gaen.

10 Eeden van getuyge zyn vande substantie vanden processe.

11 Een simpele affirmatie daer naer met Eede ghesterckt, moeten voor Eedt houden.

12 Men moet niet sweeren op Heylige dagen.

13 Getuygen mogen op heylige dagen geexamineert werden, als sy daeghs te v[...] ren Eedt gedaen hebben.

14 Getuygen die ghesvvooren hebben ten tijde vande commissie, moghen geexa[...] neert werden naer dat de commissie uyt is.

15 Een Priester en moet niet sweeren voor den weerlijcken Rechter.

16 Of Officiers van Princen sweeren moeten voor den Rechter.

17 Getuygen moeten elcks apart geexamineert werden.

18 Een getuyge mach op den staenden voet sijn getuygenisse corrigeren.

19 Een getuyge die schrijven kan, mach met consent sijn getuygenisse in geschri[...] overleggen.

20 Getuygenisse van een saeck die over thien Iaren ghebeurt is, moetmen afmet[...] vanden tijdt vande getuygenisse.

1 AL hoe wel het inde Vierschare vande conscientie ende voor Godt ee[n] de selve saeck is/een simpele affirmatie/ende een Eedt/daerom hy oo[c] den Christenen beveelt te affirmeren by jae/ ende te negeren by neen i[n] de rechten/ nochtans en gelooft men gheen getuyge ten zy hy gheswoo[r]ren heeft.

2 Al waer hy schoon groot/ende in hoogen staet ende waerdigheyt gestelt/Vu[l]ga.l. Iurisiurandi. C. de testib. daer den text in't begin aldus spreeckt: Wy bevele[n] dat de getuygen/eer sy getuygenisse geven/tot een Eedt gedrongen werden/end[e] datmen de eerlijckste getuygen best gelooft/ &c. cui concordat. c. Nuper, ext. eod titu. de testib. & textus singularis & quotidianus. in c. Tuis qnæstionib. ext. de testibus. Ende al hoe wel den Christenen (gelijck ick geseydt hebbe) een simpel[e] affirmatie soo duyr moet zijn als een Eedt/ soo hebben nochtans de rechten daer in onderschept/ want sy geven meerder ende beter gheloof een getuyge die gesvvoozen heeft/ als een die niet gesvvoozen heeft/ d.l. Iurisiurandi in principio C. de testib. c. Quotiens,&c. Licet universis. ext. de testibus.

3 Ende straffen daeromme oock swaerder eenen valschen Eedt-sweerder/ende die eenen valschen Eedt doet/ als die simpelijck affirmeert.

4 Den Rechter dan moet den getuyge die poseren sal/ eenen Eedt in deser forme voorstellen: Ghy sult sweeren dat ghy de waerheyt sult seggen/ my/ofte den Griffier/ of dien Notaris (dien ick dat bevelen sal te ondersoecken) de geheele/ volle/ ende naeckte waerheydt die ghy op dese vrage weet ofte gheloof/die daer is tusschen N. ende N. Dese forme/ om datse veel articulen heeft/en sal ick hier niet breeder tracteren. Ick rade nochtans den Leser/ dat hy Speculatorem daer van consulere/ in titulo. De testium juramento. lib. 1. Partis 4. Præterea formam juramenti testium habes clarè, in ultima glossa. Incipiente. Iuramentis, in c. Fraternitatis ext. de testibus. Aliam item juramenti formam videbis apud Cynum, in l. Testium, in 1. q. C. de testibus.

5 Ick salder selve oock een forme van Eedt by doen/ dien ick te Brugghe vele Jaren/ doen ick Raedt vande Stadt van Brugghen was/ voor de examinatie vande getuygen gebruyckt hebbe/ die de voorgaende forme niet heel ongelijck is/ te weten: Ick sweere ende belove de waerheydt te seggen van ende op alle het gene men my hier ondervraghen sal/ soo veel 't selve aengaet de saecke daerom ick geproduceert ben/ soo voor de een als d'ander van partyen/ ende dat ick noch door liefde/ noch haet/noch vreese/ noch gelt/ noch eenige saecke ter werelt die

die 't menschelijck vernuft soude konnen bedencken/ begheeren/ haten/ ofte met
de tonge uyt-spreken/ ofte de kundige waerheyt swijgen sal: soo helpe my God/
Et cæt. §. Primò in Autentico de testib. collat. 7. c. Hortamur 3.q.9. c. de Paten-
tela 35. q.6. c. Cum dilectus & c. Qualiter, extr. de accusat. c. Pura. 3. q.3. Ende
dat sy de waerheydt sullen segghen voor beyde de partyen / Autentica sed Iudex
C. de Episcop. & cleric. c. Veniens 2. extra. de testib. Mansuerius in sua Praxi, ru-
brica de testibus.

Ende dien Eedt moet de sweerende getuyge doen in presentie/ ofte by contu- 6
macie absenterende / partye / soo dat behoort / ten ware dat partyen met mal-
kander geaccordeert waren de getuygen anders te hooren / c. Secundo, extra. de
testib. Autentica. Sed & siquis C. de testibus c. Chartæ. 3. q.9. want anders soude
de examinatie van getuygen van gheender waerden zijn / Argumento. c.2. cum
seq. 3.q.9. & l. De unoquoque ff. de re judica. & l. Nam ita divus ff. de adobtionib.

Indien autem den Procureur compareert om ghetuyghen te sien sweeren/ in 7
dat cas moet den Commissaris wel letten ende examineren sijne procuratie/ op
dat de enqueste die hy doen sal in geeniger maniere illusoir en werde/ d.c. extra.
de testibus.

Maer als de partyen onder den anderen niet geaccordeert en zijn vander au- 8
ditie vande getuygen/ soo is den produisant ghehouden sijn partye adverse per-
emptoirlijck te doen dachvaerden / omme te dien ende de volghende daghen sijn
productie te sien doen/ d.c. extra. de testibus.

Waert dat partye ghedachvaert zijnde niet en compareerde / noch oock den 9
produisant om de contumacie te begheeren / soo en soude den Commissaris niet
procederen totter audientie vander ghetuygen sonder nieuwe daghvaerdinghe/
want hy geene contumacie geven en mach sonder daer toe versocht te zijn/ Sicu-
ti notatur in d.c.2. in versic. Si verò, & ibidem Doctores, extra, de testibus.

Maer men moet alhier weten/ dat dien Eedt die een getuyge doet/ nootsake- 10
lijck is/ ende vander substantie vande productie / en mach daeromme den Eedt
vande getuyge selfs niet achter gelaten zijn als met consent van partyen / Tex-
tus est notabilis & quotidianus in c. Tuis quæstionib. cum ibi notatis, & juncta bona
glossa, in verbo, Remittatur. extra de testibus. Et Speculator titu. de teste. §. Sequi-
tur de testium juramento in fine. Et Mansuerius in sua Praxi. titul. de testib. Ende
daerom / in-gevalle den getuyge niet en wilt sweeren/ soo sal den Commissaris
hem daer toe dwingen by detentie van sijn persoon / l. Si quando, in principio C.
de testibus l. Iurisiurandi. C. eodem titul. de testibus, juncta glossa ibid. argumento:
l. Primæ ff. de feriis & l. Finali in fine C. de tempor. appellat.

Doch waer't dat een getuych deposeerde sonder Eedt / ende dat hy nochtans 11
daer naer den Eedt dede/ affirmerende 't ghene dat hy geseydt ende sonder Eedt
gedeposeert had / waerachtich te zijn / soodanighen affirmatie met volghenden
Eedt en soude van geender waerden zijn/ soo eenighe seggen. Maer ander seg-
gen ende houden ter contrarie / als een ghetuyge ter goeder naem ende faem is/
dat alsdan de eerste affirmatie met den volgenden Eedt bevesticht / goedt ende
van waerden is / Vide Speculatorem in titul. de teste §. Sequitur de testium jura-
mento in fine.

Men moet oock weten dat den getuygen gheenen Eedt afgenomen werdt op 12
Sondaghen of Heylige daghen / want op die daghen en mach niemandt swee-
ren.

Maer

13 Maer mach nochtans wel op Heylighe dagen geexamineert werden/ om de gerechtigheyt te komen/ voornementlijck als hy 's daeghs te vooren / te ten op werck-dagen Eedt gedaen heeft van de waerheyt te sullen seggen/ Ita net D. Mansuerius, in sua Praxi. tit. de testibus, per notata. in Clementina Unica prima glossa. de offic. judic. delegat. Et Specul. titul. de feriis §. 2. versic. Quid si tunc. & §. 3. versic. Quid si renunciant, om datmen een getuyge voor aengenomen houdt naer dat hy geswooren heeft op een werck-dach / allegerende opinien in beyde zijden/ die den Leser aldaer tot sijn gemack kan sien.

14 Daerom useert men oock wel / dat de Commissarisen de ghetuyghen hooren ende examineren naer dat hare macht geexpireert ende geeyndicht is/ als de selve ghetuygen binnen den tijdt dat hare commissie noch duyrde geedt zijn geweest/ uti testatur Speculator loco jam jam allegato.

15 Priesters en doen geenen Eedt voor weerlijcke Rechters / maer sy leggen alleen harr hand op haer borst/ welcke hand-legginge voor Eedt gehouden wer ofte men doet haer den Eedt doen inde handen vanden Bisschop ofte andere ordinaren Rechter / Speculator titulo. de Teste §. Sequitur de testium juramento versic. Quid de presbytero & Autentica. Sed Iudex C. de Episcop. & cleri.

16 Officiers vanden Prince en doen oock geenen Eedt/ maer werden gebraect ende geexamineert op den Eedt die sy den Prince gedaen hebben int aen-neme van heur-luyder officien/ 't welck nochtans eenige mishaeght/ seggende dat de niet genoech en is/ om dat den eersten Eedt tot eenen anderen eynde ghedaen is gheweest / te weten / dat sy haren Prince getrouw sullen zijn/ ende hare officien ende staten wel sullen bedienen / welcken Eedt niet te passe en komt om in des ofte in die saecke de waerheydt te seggen/ Doctores in d. Autentica. Sed judex C de episc. & cleric.

17 De getuygen moeten gehoort ende geexamineert zijn/ niet conjunctim/ maer singulatim/ ende elck op hem selven / ofte anders en soude haer voorsz getuygenisse niet doogen/ ut c. Venerabili. ext. de testib. & l. Nullum C. eod. titu. de Testib. Ende sy moeten in Judicio gehoort ende geproduceert werden/ ende geswooren hebbende/ ende oock met consent van partyen/ als het is in lichte saecken/ maer in sware saecken/ met daghvaerdinge van partyen / oock tegen haer danck.

18 Een getuyge mach op den staenden voet sijne depositie corrigeren / vermeerderen of verminderen/ ende die correctie/ vermeerderinge/ of verminderinghen moet by den Commissaris aengenomen / ende onder de eerste depositie geschreven werden/ segghende dat een getuyge tot hem selfs ghekomen zijnde/ ende tot seeckerder memorie vande acte ghesepdt / ende corrigerende ghedeposeert heeft 't geen volcht/ &c. Maer wilde hy naer tusschen loop van tijdt de eerste depositie corrigeren / veranderen ofte verminderen / soo en moet hy niet ontfanghen nochte ghehoort werden / ut notatur. c. Cum causam ext. de testibus. Et Cyn. in Autentica. Qui semel. C. de probat. Barto. tangit in l. Si postulaverit §. Qui si negaverit ff. de Adult.

19 Een getuyge die schrijven kan / mach met consent vanden Rechter of Commissaris 't gheen hy segghen wilt in een cedulle schrijven/ ende alsoo geschreven overleggen/ ende soodanighen getuygenisse is bestandich/ Iuxta. l. Discretis. C. Qui testament. facer. possunt. Maer in-gevalle de attestatie van soodanigen cedulle niet en geschiedt met consent vanden Rechter of Commissaris / soo en is die niet goedt/ Argumento l. De minore. §. Tormenta. ff. de Quæstionibus.

Soo wanneer autem de getuyge ſeydt / dat een ſaecke daer hy af getuyghen 20
moet / gebeurt is over thien Jaren / dat werdt genomen vande tijdt dat de getuygenis gegeven is / ende werdt den tijdt vande litiſconteſtatie ingeſien / ut notat Barto. in l. Celſus, circa finem ff. de uſucap.

CAP. CLXVII.

Van articulen te maecken ende over te leggen.

't Begrijp.

1 Die getuygen produceren ſal, moet uyt ſijnen eyſch articulen colligeren.

2 't Is een dinck { Articulen. / Capittelen. / Intentie, Intendit. / Interrogatorien. }

3 Poſitie van articulen imiteert poſitie van feyten.

4 Articulen mogen te gelijck met de poſitie overgeleyt werden.

5 Articulen ſpecificeren nauwer, poſitien wijtloopiger.

6 Men moet partye gheen copye geven van articulen.

7 Men moet de articulen maecken met affirmative woorden.

8 Men moet de articulen niet conditionelijck ofte defunctim overleggen.

9 De niet overlegginge van articulen en vitieert het proces niet.

Die ghetuyghen produceren ſal / moet eerſt de intentie van ſijn te doene 1
examinatie uyt ſijnen eyſch locken / ende die in gheſchrifte ſtellen / ende alſoo den Rechter overghheven / om op het inhouden van dien ſijne te doene examinatie te inſtitueren.

Ende werdt 't ſelve ſchriftuyre / cedulle / ende ſomwijlen articulen genoemt / 2
c. Finali. extra. de teſtibus cogend. & c. Præſentium. §. Teſtes extra. de teſtibus, lib. 6. Somwijlen werdt het Capittelen ghenoemt / c. Cauſa quæ. 2. & c. Fraternitatis, & c. Per tuas, extra, eodem titul. de teſtibus. Ende by de meeſte werdt dat geheele ſchrift genoemt Intendit ofte intentie. Somwijlen werdt het genoemt Interrogatorie ofte aſſertie / c. Accuſator. 6. q. ultima.

Werden autem de articulen op de ſelve maniere ghemaeckt als de poſitien / 3
uyt-ghenomen alleen dat inde poſitien geſeyt werdt. Item poſeert ſoodanigen of ſoodanigen / ende hier wert geſeyt in plaets van articulen / ſoodanigen of ſoodanigen heeft voor te proberen.

Maer die haer op't korſt willen expedieren / maecken te ghelijck articulen 4
ende poſitien / ſeggende of ſchrijvende alſoo: Poſeert ſoodanigen of ſoodanigen / ende heeft voor te proberen. Ende ſoo geven ſy genegeerde poſitien voor articulen / gelijck men mach ſien by Speculator.

Ten tweeden / werdt by articulen geſpecificeert 't ghene by poſitien genera- 5
lijck was geſtelt.

Articulen

6 Articulen van vanden Eysscher ende Verweerder ghemaeckt zijnde / en men niet ghehouden partye daer coppe af te gheven / ten zy sulcks by costuym vander plaetse geuseert wert / maer men moet die articulen / of den Rechter / den Griffier / of den Notaris geven. Ende soo veel-mael als die forme van articulen verandert werdt / soo veel-mael moet dat woordt (item heeft voor proberen) gerepeteert werden.

7 Articulen moeten oock gemaeckt werden by affirmative woorden / ende ni by negative: ende by die articulen moet den Articulateur verklaren / verwe specificeren / ende amplieren den inhoudt vanden eysch / maer geensins der se ver substantie.

8 Men moet geen articulen disjunctivelijck ofte conditionelijck maecken / te zyder gehandelt wert van eens anders styt / ende daermen waer-schijnlijck va ignoreert / l. Regula. ff. de jur. & fact. ignoran. want alsdan machmen articule maecken onder conditie / c. Constitutus extra, de in integ. restitut.

9 Maer oft ghebeurden dat gheen articulen geadmitteert en werden / te wete daer die costuyme niet aenghenomen en is / die exhibitie en vitieert het proce niet / Vide Speculatorem hæc prolixè tractantem, & articulorum formam apert ponentem, Ubi, &c.

CAP. CLXVIII.

Van Interrogatorien.

't Begrijp.

1 Wat Interrogatorien zyn.
2 Men gheeft partyen geen copye van Interrogatorien.

1 Interrogatorien werden genoemt vragen / cedullen ofte schriftuyren van articulen die partye doet maecken op de circumstantie vande saecke / om daer op getuygen te produceren ende te examineren / c. Præsentium §. Testes. ext. de testibus lib. 6.

2 Maer partye en werdt gheen coppe van soodanighe Interrogatorie gegeven teghen welcke de ghetuyghen gheproduceert werden / om 't perijckel van subornatie / ofte liever eeuwigen haet diemen de getuygen draghen soude: Want uyt de articulen van't Interrogatorie / ende te gelijck uyt de geproduceerde ghetuygen soude partye licht afmeten wat elck vande partyen teghen hem soude attesteren / 't welck hem gheensins nut en is te weten / want wat perijckel hier uyt soude konnen komen / kan elck een lichtelijck verstaen.

CAP.

CAP. CLXIX.

Hoe, ende wien men Interrogatorien moet geven.

't Begrijp.

1 Wie interrogatorie moet overleggen.
2 Om interrogatorie te maecken eyscht men tijdt van dilay.
3 d'Interrogatorie geeft men eerst aenden Rechter.
4 Forme van interrogatorie te exhiberen.
5 Den Rechter geeft d'interrogatorie aenden Commissaris.
6 Men moet letten op de persoonen, manieren ende affecten vande getuygen.

INterrogatorien ofte schriftuyren van articulen moeten by die overgeleydt 1
werden/ die getuygen produceren wilt in eenige saecke.
Ende indien den Produisant dese Interrogatorien niet gereet en heeft/so 2
mach hy vanden Rechter versoecken termijn van dilay/om de selve in tijts
ende behoorlijck over te leggen. Ende sodanigen dilay en is hem niet te weyge-
ren/dewijlt door oude costuymen aengenomen is/welcke costuyme de beste uyt-
leggersse der wetten is/l. Si de interpretatione ff. de legatib. de qua re vide Specul.
De articulen dan by een vergadert/ ende sijne Interrogatorien behoolijck ge- 3
maeckt hebbende/ soo moet den Produisant dat interrogatorium voor eerst den
Rechter secretelijck over-leveren/omme 't selve/ of selfs/ of door sijnen assesseur
te corrigeren/ de overige articulen uyt te schrabben / ende soder yets ontbreeckt
ex suo officio te suppleren/Argum. l. Unicæ C. quæ de sint advoca. part. jud. supple.
Dese articulen werden meest in dese forme geexhibeert. De ondergeschreven 4
Interrogatorien levert over / ende exhibeert den Procureur uyt namen vande
procuratie van soodanigen N. volgens welcke alle / ende elcke in't bysonder hy
versoeckt/ dat elck een van partye ondervraecht werde / ende dat dese Interro-
gatorien met de responsiven van partyen inde acten geredigeert ende geteeckent
werden / ofte anders protesteert hy vande ondeuchtsaemheyt vande depositien/
ende dat die hem niet en prejudiceren gelijck de manier is.
Dese interrogatorie also volmaeckt zijnde / gheeft den Rechter die daer naer 5
aende Commissarisen die over 't examen ghestelt zijn / om dat die een seeckere
forme / ende seeckere articulen soude hebben op de welcke sy partyen examine-
ren moeten: Niet-te-min / in-gevalle sy yets anders vraechde als volgens dese
uyt-gedruckte articulen / partyen en soude uyt die Inquisitie gheen prejudicie
hebben/ Argumento l. Finalis ff. de interrogat. actio.
De articulen dan aenden Commissaris gegeven zijnde/daermen partyen op 6
sal moeten examineren / ende van welckers circumstantien men haer sal moe-
ten ondervraghen / moet den Commissaris neerstelijck letten op de persoonen
vande ghetuyghen/ hoe die deponeren/ stoutelijck/ met confidentie/ koeltgens/
twijffelachtich/ of vacillerende/ &c. omme de getuygenisse soo veel te seeckerder
te ontfangen/ De his omnibus vide Speculatorem.

CAP. CLXX.

Van examinatie van getuygen.

't Begrijp.

1 Getuygen moeten geexamineert werden verscheydelijck.
2 Examinatie van getuygen te gelijck, is suspect van collusie.
3 Men moet de ghetuyghen te vooren vermanen dat sy gheenen valschen Eedt doen.

Enqueste werdt gedaen:
4 In civile saecken by den Rechter, Griffier, Notaris, of Commissaris.
5 In criminele saecken by den Rechter alleen.

6 't Is abuys in criminele saecken getuygen te hooren by een Commissaris.

Een Rechter die d'enqueste een ander bevelen wil:
7 Moet sien wat het voor een Commissaris is.
8 Moet sien wat het voor getuygen zyn.

Men moet informatie nemen:
9 Van der getuygen variatie, officie ende ouderdom.
10 Of sy niet en deponeren uyt affectie.
11 De Commissarisen niet droncken zynde, noch oo de getuygen.
12 Int huys vanden Commissaris, ten zy de digniteyt of swackheydt der getuygen anders raedt op de feyte
13 ende circumstantien.
14 Wat circumstantien zyn.
15 Volgens 't geexhibeerde interrogatorie maer in som mige plaetsen alleen.
16 Naer gesien te hebben feyten contrarie, ende dat voor sichtelijck.
17 Op wat manier inden raedt van Mechelen, ende va Vlaenderen.

Getuygen:
18 Moeten met klare woorden deposeren.
19 Moeten de oorsaecken van hare depositien uytdrucken.
20 Gheven geen reden van't geen sy gesien hebben.
21 En mogen soo niet testeren: Ick weet het uyt de gemeene faem, o gelijck alle de werelt.
22 Moeten seggen, ick hebt gesien of gehoort.
23 Mogen vanden Commissaris geinstrueert werden, om pertinentelijck te antwoorden.
24 Die thien Iaren en een half oud zyn mogen in civile saken testeren.
25 Leggen hare depositien somwijlen in schrifte over.
26 Gedenckende dat sy gedwaelt hebben, mogen hare depositien corrigeren.

27 Men moet de correctie van een getuyge onder sijn eerste depositie schryven.

28 Getuy-

Getuygen
28 Vacillerende moghen door pynighen tot seeckerder depositie ghedwongen werden.
29 Valschelijck spreeckende moghen in't gevangen-huys gheworpen werden, &c.
30 Die duyster ghesproocken hebben, moeten de duysterheydt uytleggen.
31 Moeten geexamineert werden inde tale die sy best konnen.

32 De depositien vande getuygen moeten by den Commissaris in geschrifte gestelt werden.

33 De depositien van ghetuyghen moeten verscheydelijck ende elck op haer selven geschreven zyn.

Daer en is niet weynich aen gelegen hoemen in't examineren van getuygen produceren moet.

't Geschiet autem op dese ordre/ naer dat de ghetuygen ghesworen hebben. Den Rechter moet de getuygen op de articulen die hem overgegeven zijn/ secretelijck/ discretelijck/ ende elcks bysonder/ of selfs/ of by sijnen Commissaris hooren/ ondervragen ende examineren/ soo dat niemandt en kan weten wat een ander geseyt ofte gedeposeert heeft. 1

Want ten ware dat sulcks geschiede/ den een soude den ander onderrechten/ soo dat den een des anders woorden souden vangen/ waer uyt hare collusie ende valscheydt lichtelijck soude aenden dach komen / Hostien. in c. Venerabili. extra de testibus. Archid. in c. Præsentium §. Testes eodem titu. lib. 6. 2

Dese forme van examineren heeft Daniel ghevolcht / de getuygen te vooren vermaendt hebbende / Capittel 13. Want hy wist hoe periculeus het is valsch getuygenis te geven / heeft daerom de Ouden die Susanna beschuldichden/ secretelijck/ ende elcks op hem selven geexamineert / om alle collusie van ghetuygen te schouwen / ende hare pottery aen den dach te brenghen/ gelijck als Speculator oock hier in't breede af schrijft. 3

Ick hebbe geseyt selfs/ ofte by sijnen Commissaris/ om dat den Rechter tot de examinatie van ghetuygen / tot hem nemen mach een Commissaris/ Notaris/ Griffier/ of diergelijcke publijck persoon/ die de getuygen neerstelijck ende voorsichtelijck examineert / 't gheen sy antwoorden vlytelijck aenteeckent ende op-schrijft. 4

Maer dat en mach niet geschieden in criminele saken/ want inde soodanighe en mach den Rechter 't ampt van examinatie gheenen anderen opleggen/ maer moet selfs de getuygen examineren/ ende alles vlijtelijck opschrijven. 5

Maer in civile saecken examineren de Rechters selve seer selden (nae nu de manieren zijn) maer geven dat ampt den Notarisen/ Griffiers / ende diergelijcke publijcke persoonen over/ de quo abusu conquæritur Hostien. ut scribit Ioan. Andr. in c. Præsentium, de testibus, lib. 6. super glossa. Interrogatoria, quam vide. De hoc item conqueritur Speculator. titu. de testific. §. Nunc tractandum, versic. Licet autem dixerim lib. 1. particul. 4. Want de Rechters behoorden liever den Commissarisen yets anders/ wat het oock was / te bevelen / als dese examinatie van ghetuygen / devvijle aende preuve diemen van partyen heeft / 't gheheele recht vande saecke hangt. 6

Ende in-gevalle men al wilde dit examen van partyen een ander bevelen/ soo 7

moetmen't ten minsten doen met twee consideratien: Eerstelijck / datmen i[t] ampt goede bequame ende geleerde Notarisen / Griffiers ende Commissarim beveelt/ende niet een deel waan-wijsen ende plompen/ c. Si qui testium. extra. [d]e testib. c. Primò extra. de testib. cogend. & c. Primò. extra de consanguin. & affini

8 Ten tweeden moetmen de qualiteyt vande getuygen examineren / want [a]s de ghetuygen of geprivilegieerde/of eerlijcke persoonen/of oude/of krancke l[u]=den zijn / die of niet en souden willen/ of niet konnen voor den Rechter comp[a]=reren / maer die den Rechter om die oorsaecke volgen soude moeten / soo ma[g] den Rechter daerom die sorge bevelen ende delegeren eenen Notaris / Griffie[r] of Commissaris/ gelijck de voorsz rechten genoech bewijsen.

9 Ende om wederom te komen daer wy een weynich af geweecken zijn/moe[t]men weten/ dat de getuygen voor eerst moeten onder vraecht ende geexaminee[rt] werden van haer vocatie/ ampt/ ouderdom/ woon-plaets ofte residentie / end[e] of sy eenich van partyen in bloede bestaen / ende inden hoe veelden graedt sy d[ie] bestaen/ ende of sy uyt saecke van dat geschil eenige schade of profijt directelijc[k] of indirectelijck hebben mogen. Want deser aller kennisse verheft ofte vermin[=]dert de authoriteyt grootelijcks vander getuygenisse.

10 Men moet de getuygen oock examineren/ jae dwingen by eede te testeren / o[f] sy yets gedeposeert hebben uyt haet of uyt nijt/ uyt liefde of uyt vrundtschap/o[f] inductie/ of corruptie/of persuasie van eenige menschen/ c. Et per totum. ext. d[e] testibus cogend. l. Si quando. c. de testib. & l. 1. ff. eod. titu. de testibus.

11 De voorsz Notarisen / Griffiers / of Commissarisen moeten haer oock we[=]wachten/ dat als sy examineren sullen/ sy niet droncken zijn / Ende oock dat sy geen droncken getuygen en examineren of en hooren/ ofte andersins geturbeer[t] in haer sinnen/ niet tegenstaende 't gemeene spreeck-woort/ uyt den mondt van kinderen/sotten/ en dronckaerts komt gemeenlijck de waerheyt. Ende (gelijck 't Griecksche spreeck-woort seydt) inde wijn is de waerheyt. Want al-hoe-wel wy droncken zijnde/ gemeenlijck meer schijnen geneycht te zijn de waerheydt te ghetuygen / de dronckenschap niet-te-min gheeft dickmael occasie van kleyne consideratie/onbedachtheydt/ haet/ liefde/ faveur/ ende andere affecten die inde sinceriteyt vande attestatien gheensins en behooren te zijn/ ende daer werdt een waer/ sinceer ende onverdorven oordeel in vereyscht/ 't welck alleen de oorsaeck is waeromme kinderen/ sotten/ ende ontsinnigen niet en mogen getuygen / om datse geen natuyrlijck verstant ende wetenschap en hebben.

12 Den Commissaris mach ende behoort de ghetuygen te doen komen by hem/ dat is / t'sijnen logijs of woon-plaetse / omme aldaer van hem geexamineert te werden/ eenige persoonen alleen uyt-genomen/ tot de welcke den Commissaris selve alsdan uyt eerbaerheyt ende beleefthept behoort te gaen/te weten/ Princen/ Hertogen/Graven/ Marckgraven/ &c. Item Eertzbisschoppen/Bisschoppen/ Suffraganten/ Oversten / Abten ende diergheliјcke treffelijcke persoonen / die van grooten Adel ende digniteyt zijn. Sy moeten oock gaen by siecken/ouden/ swacken/ ende oock by eerlijcke ende oude matronen: Item by Senaten/Ma=gistraten / of Collegien van Raden / ende dierghelijcke publijcke persoonen. 't Is oock een teecken van beleefthept dat een Commissaris gaet ten huyse van sijn vrienden / 't welck alles bestaet inde discretie vanden Commissaris / soo nochtans dat hy in't officie van sijn examinatie sijn conscientie beware / ende de eere ende 't bevel van sijn Meester ofte Hove.

Moet:

Moet oock den Commissaris de getuygen neerstelijck onderbragen / niet al- 13
leen op 't principael/ maer oock de circumstantien vande saecken.

De circumstantien autem zijn tijdt/ dach/ ure/ plaets/ manier/ instrument/ 14
met wat hert/ wieder by was/ hoe menichmael/ de oorsaeck ende soo voorts/ c.
Cum causam, extra de testib. & l. Tertia ff. eod. titu. de testibus.

Ende om dat dese circumstantien te seeckerder ondersocht souden werden/ 15
ende dat de Commissarisen niet impertinents vragen en souden / is de practije-
ke in sommige Hoven/ datmen haer seeckere Interrogatorien gheeft/ omme de
getuygen te seeckerder ende te beter te ondervragen.

Zijn derhalven sommige Commissarisen (om haer examen te beter te doen) 16
soo discreet / dat sy geensins ghetuyghen examineren willen voor dat sy ghesien
hebben de feyten contrarie / want die ghesien hebbende konnen sy te beter hare
Interrogatorien maken. In 't Partelement van Parijs en vraecht noch en
examineert den Commissaris niets buyten de articulen / maer hy vraecht wel
vande circumstantien / want men en houdt niet dat de circumstantien buyten
de articulen zijn.

Maer inden grooten raedt van Mechelen/ende inden Provincialen raed van 17
Vlaenderen/maeckt den Commissaris syne interrogatorien in alle 't gene/ende
op alle 't gene hem dunckt tot ondersoeck vande waerheyt dienstich te zyn.

Den Commissaris moet oock daer voor sorghen dat de getuygen klaerlijck 18
spreken/ ende dat sy deposeren op de feyten/ waer op sy gevraeght werden/ ende
geensins op rechten/ l. Testium C. de testibus.

Moet oock den Commissaris wel toesien/dat de getuygen levende ende suffi- 19
sante redenen van haer getuygenisse ende wetenschap geven/soo klaer ende ver-
standelijck dattet mochte schijnen dat vijf getuygen uyt eene mondt ghesproken
hadden / want de grootste difficulteyt en swarigheyt in 't examineren van ghe-
tuygen is/ te doen dat hy de reden van sijn depositie wel sluyt ende verhaelt/ om
dat den Rechter meer heeft te letten ende te considereren op de reden vande ge-
tuygen als hare principale depositie.

Vorder van saecken die in 't sien bestaen/ en kan een blinden geen getuygenis 20
geven/ nochte oock seeckere reden van wetenschap : 't Selve moetmen ghelo-
ven van dooven ende stommen / die niet ghetuyghen en konnen van de objecten
van die sinnen die haer gebreecken.

Ende als den getuygen seyt/ ick wete dat dat waer is/ Ende den Commissa- 21
ris vraecht daer op/ waer uyt/ ende hoe weet ghy dat dat waer is/ Ende den ge-
tuyge antwoort/ Ick weet het uyt de publijcke faem/ ende ghelijck het al de we-
relt weet: Of ick weet het om dat het my geseyt is van persoonen die 't wel we-
ten / Of om dat mijn geloobe sulcks is / Of om dat het my soo dunckt/ alle die
redenen zijn krachteloos ende en bewijsen niet/om dat die geen seeckere kennisse
en konnen geven door confirmatie van een vande vijf sinnen.

Insghelijcks als een ghetuyghe seydt / ick weet het seecker om dat ick daer 22
by was/ en is die reden niet suffisant/ ten zy hy te gelijck oock seydt/ dat hy 't of
gesien of gehoort heeft: want het kan geschieden datter eenigen tegenwoordich
zijn gheweest / die op die tijdt of in slaep / of met andere dinghen besich geweest
zijn.

Den Commissaris die examineren sal/mach de getuygen wel vermanen en- 23
de instrueren/ dat sy wel ende pertinentlijck de waerheyt getuygen/ maer hy en

 mach

mach haer niet subórneren of instrueren / dat sy anders als naer de waerhe
deponeren / want dat soude crimmelijck ende swaerlijck te straffen zijn.

24 Een getuyge mach oock wel ondervraecht werden op het ghene hy ghesi
ende gheweten heeft inden ouderdom van thien Jaer ende een half / want
rechten presumeren dat hy doen verstandt ende oordeel gehadt heeft / maer
schijnt hert / ende daerom niet groot te achten in criminele saecken / in welcke
preuven van getuygenisse heel seecker ende klaerder als 't middach-licht m
ten zijn / l. Sciant cuncti C. de probat. c. Sciant cuncti 2. q. 8. & c. Epiphanium
q 6 hoedanige niet en zijn attestatien van kinderen / die vermits haren oud
dom / uyt geen seeckere wetenschap / noch niet voorsichtich oordeel ende discr
tie alsnoch en konnen getuygen.

25 Den Commissaris mach wel consenteren dat de getuygen selfs (gelijck
in't 166. Capittel geseyt hebben) sijn depositie in geschrifte stelt / als de saec
civil is / ende dat de getuyge een practisijn is / ofte anders een geleert man / ma
die dat doet moet daer naer selfs den Commissaris sijne depositie lesen / om
weten of inde selve yets te corrigeren / of wijder en breeder op te examineren is

26 Waert dat den ghetuyge denckende wierdt dat hy hem in sijn depositie mi
gaen had / hy mach hem selven ende sijne depositie corrigeren / ende 't geen see
kerder is deposeren / ende den Commissaris moet hem daer toe ontfanghen
maer hy moet dat op de stondt doen / ende eer hy vande plaetse gaet / ofte im
mers eer hy met partyen gesprooken heeft / want anders soude hy door die re
vocatie suspect werden subornatie ofte corruptie van partyen / gelijck wy ooc
hier boven genoteert hebben in't 166. Capittel.

27 Ende hoe wel den getuyge (ghelijck wy geseyt hebben) sijn depositie corrige
ren mach / en sal nochtans den Commissaris de eerste ghedane depositie nie
corrigeren noch veranderen / maer hy sal de eerste depositie bewaren ende de cor
rectie daer onder schrijven: voegende met een daer by den tijdt dat den getuyg
die correctie gedaen heeft / ende de redenen waeromme.

28 Als den getuyge vacilleert of varieert / dat is / als hy selfs twijffelt / ofte me
vreesen spreecht / seggende nu dit / nu dat / sonder eenige seeckerheyt / soo datmen
daer geen seeckere scientie ende resolutie op soude konnen nemen / soo mach den
Rechter / maer niet den Commissaris / soodanighen weerhaen (als het een vyl
persoon is) op de banck doen legghen ende pijnigen / omme immers op dusda-
nigen manier de waerheydt van hem te perssen / die hyder met soetigheydt niet
uyt en heeft konnen locken.

29 Soo oock / in-gheballe een ghetuyghe valschelijck sprack / soo dat den Com-
missaris 't bedrogh / de corruptie ofte subornatie klaerlijck gewaer wiert / mach
den Rechter die getuygen apprehenderen ende inde ghevanckenis werpen / ende
daer naer te Hove over-seynden / om als falsarisen gecorrigeert te werden.

30 Maer heeft een ghetuyge duyster gesprooken / soo staet de interpretatie van-
de duysterheydt alleen aen hem / ende sijn depositie te verklaren / 't welck nie-
mant doen en mach als hy alleen. Omme derhalven alle duysterheydt te vlie-
den / moet den Commissaris neerstelijck letten ende voorsien dat de getuyghen
in't verhalen niet donckerlijck en spreecken.

31 Ten tweeden / om duysterheydt te vlieden / moetmen den getuyge ondervra-
gen en examineren in die tale die hy best kan / ende daer hy meest in geoeffent is /
't zy dattet zy Duyts / of Latijn / of Spaens / of Francoys: 't Is daeromme
goedt

goedt dat de Commissarissen verscheyde spraecken konnen / want in wat tale den getuyge sijne depositie uytspreeckt / en is daerom niet te verwerpen noch te blameren als die bekent en seecker is.

De depositien van alle getuygen moeten gestelt zijn in geschrifte / andersins 32
en soude 't Hof ofte den Rechter niet wettelijck uyt de depositien mogen oordeelen / ende 't proces soude vitieux geacht werden. Ende in't beschrijven van der ghetuygen depositien / moet den Commissaris groote voorsichtigheydt en wijsheyt gebruycken / dat hy in't beschrijven de tale ende manier van spreecken der getuygen / soo veel mogelijck is / naer-volcht / de selve termen useert die den getuyge in't deposeren gebruyckt heeft.

Ende elck depositie der ghetuyghen moet separatelijck op hem selven ghe- 33
schreven ende ghestelt werden / ende niet alsoo Meester Pauls seydt / ende deposeert het selve 't welck Meester Joost ghedeposeert heeft / want dat soude een groote faute zijn in enquesten te hooren / in welcke ghemeenlijck de eene getuyge niet en mach weten wat de ander ghesepdt heeft. Soo en is oock niet ontfanckelijck een getuyge die op dese maniere deposeren wilt: Ick Pieter testere ende deposere 't selve 't gene Jan ghedeposeert heeft: want Pieter en weet niet wat Jan ghedeposeert heeft / daer beneffens en weet hy oock niet wat hem den Commissaris vragen sal.

CAP. CLXXI.

Van verscheyden gheloof, en authoriteyt van ghetuygen.

't Begrijp.

1 Alle getuygen en hebben gheen egaal geloof ende authoriteyt.
2 Een negative getuyge en probeert niet.
3 Negative { Simpele en probeert niet.
Maer:
4 Met restrictie probeert indirectelijck.
5 Negative met restrictie is somwijlen stercker als affirmative.
6 Negative van Leecken indirectelijck proberende, zyn stercker voor den Verweerder, als affirmativen van Klercken.
7 De saecke vanden Verweerder is altijdt meest favorabel.
8 Negative van geloove ende suyveringe zyn van waerden om te proberen.
9 Die in waerdigheydt ghestelt zyn (cæteris paribus) hebben meer gheloofs als die niet.
10 Een Rijcken schijnt men meer te moeten gelooven als een armen.
11 Men moet elck in sijn konst ghelooven.
12 Getuygen die als voor-bedacht 't selve spreecken, zyn suspect van subornatie.
13 Een getuyge die int een gelogen heeft, schijnt oock int ander gelogen te hebben.
14 Een getuyge die contrarie dingen seydt werdt gerepelleert.

15 Een getuyge en moet men niet gelooven.
16 Wan twee getuygen 't contrarie attesteren, en moetmen gheen van beyde gl- looven.
17 Een ghetuyge vele tegen-sprekende, en is geen getuyge.
18 Als getuygen van eene partye { Accorderen, ende de beweginghe vanden Rechter daer komt, die proberen.
19 Discorderen in gelijck getal, ghelooftmen de treffelijckl.
20 Men moet meer op de ghetuygen als op 't getal sien.
21 Even treffelijck zynde accorderen, die moetmen geloove.
22 Even treffelijck zynde discorderē, die moetmen accordere.
23 Attestatien by Instrumenten zyn van minder kracht als van ghetuyghen vo Commissarisen.
24 Inden raedt van Mechelen gelooft men attestatien by instrumenten.
25 Getuygen { Sieck liggende } Ghelooftmen naer haer doodt.
26 Getuygen { Voor Arbiters gehoort zynde } Ghelooftmen naer haer doodt.

1 EEn Rechter is ghehouden scherpelijck te letten op de qualiteyten vand getuygen / want men en moetse niet al even veel gheloofs ende authori teyts geven : Jae eenige getuygen en moetmen gantsch niet gelooven als negerende getuygen.

2 Want twee getuygen affirmativelijck spreeckende / zijn meer te gelooven als thien / hondert / jae duysent die negativelijck spreecken. Hier uyt komt die maxi me vande Dialecticiens / negative getuyge / geen getuyge / ofte een negative ge tuyge en probeert niet / Cui accinunt Panormitanus, & Felinus, in c. In nostra, extra, de testibus. Idem Panor. in c. Bonæ memoriæ primò num. 13. extra, de elect. wiens distinctie ghy aldaer moocht sien / ende in u memorie behouden / om datse nut ende gemeen is inde practijcke / ende voornementlijck in materie van ghetuygen / & Imol. in c. Super hoc, extra, de renunciat.

3 Maer men moet alhier weten dat de voorsz maximen / naer 't gevoelen van alle Schrijvers / alleen te verstaen zijn van vragen / naeckte ende simpele negative / dat is / die met geen uytdruyckinghe van tijdt / plaets oft persoonen geres tringeert en is : want soodanigen negative en kan niets proberen door ghetuygen / noch directelijck noch indirectelijck. Hier door gheschiet / dat als dan den last van proberen de partye opghelevdt werdt / ende dat om dat by soodanighe negativen / noch oorsaecken / noch circumstantien en zijn.

4 Want waer 't dat ick simpelijck ende generalijck seyde : Ick ontkenne dat ick huwelijck ghemaeckt hebbe met Sempronia / en ist niet noodich dat ick die negative met getuygen bewijse / die by simpele loocheninge / ghenoech genegeert te zijn / gheprobeert werdt / maer in-gheballe mijn negative restrictie van tijdt / plaets ofte persoone had / soo kan die negative indirectelijck gheprobeert werden / ofte met eenige over-een-komende. By exempel : Of yemandt beschuldicht wierdt dat hy Titium doodt ghesmeten hadde 's nachts ten twee uren inde nieuwe-straet / Den geaccuseerden mach 't feyt negeren / segghende dat hy Titium niet doodt-gheslaghen heeft / ende loochenen oock met een de circumstantien / ende sal het indirectelijck proberen / om dat hy op 't voorseyde uyr inde nieuwe-straet niet gheweest en is / maer dat hy op 't selve uyr vanden nacht /

nacht/ met eenighe sijne vrunden / op een ander plaets is gheweest / soo dat he- niet en heeft konnen zijn dat hy/ daer wesende / Titium inde nieuwe-straet soude omgebracht hebben. De ghetuyghen dan die deposeren vande circumstantien vande voorseyde negative/ te weten / dat hy des nachts ten twee uren inde andere voorseyde plaets met haer geweest is / ende getuygen niet opentlijck dat hy Titium niet omgebracht en heeft/ maer hare attestatien zijn nochtans sulcx/ dat die virtualiter ende indirectelijck proberen ende evinceren dat hy Titium niet omghebracht en heeft / daer mede / dat sy doceren dat hy op die tijdt in die plaets niet geweest en is/ als ende daer Titius geseyt wert omgebracht te zijn/ maer dat hy te dier tijde by haer in een ander plaets/ verre vande plaets vande ombrenginge/ geweest is.

Ende is dese indirecte negative preuve soo krachtich / dat die de affirmative preuve gepreferert werdt/ De quo vide glossam notabilem, in verbo. Aliqui, in c. Clerici 81. distinct. die op dese maniere spreeckt. 5

Waert dat twee Klercken ghetuychden / dat den Klerck Jan een manslach had ghedaen te Brugge/ ende op soodanigen nacht/ ende dat den geaccuseerden probeerden by twee andere ghetuyghen/ al warent schoon Leecken/ dat hy dien selven nacht met haer te Gent ware geweest/ ende dat hy soodanigen manslach te Brugge niet en hadde konnen doen / als daer hy niet geweest en hadde: konde oock niet gedaen hebben of sy soudent ghesien hebben / dewijl hy te dier tijdt ende plaets noyt uyt haer gesicht en was geweest. 6

Ende dese preuve is voor de eerste te prefereren / namentlijck om dat die voor den Verweerder is/ wiens saeck altijdt favorabelst is/ want de rechten altijdt meer ghenegen zijn om te absolveren / als om te condemneren / ut in c. Ex literis, extra. de probat, & in l. Absenten. ff. de pœnis. Soo moetmen oock oordeelen van andere diergelijcke exempelen soo die by occasie voorkomen / Prout notatur, in d.c. Bonæ memoriæ primò, cum singulari glossa ibidem in verbo. Per rerum naturam. 7

Alsser dan geseydt werdt / datmen twee affirmative getuygen meer glooft/ als duysent negative/ ut in c. Super hoc, extra, de renuntiat. en heeft gheen plaets in negative die soo ghrestringeert is / maer alleen in simpele negative/ ende in negative van licht-geloovigheyt ofte suyveringe/ c. Ad nostram, extra, de probat. Ende om langheydt te schuwen/ machmen de boven-geallegeerde plaetsen sien/ daer de Lesers de distinctie der negativen oock vinden sullen/ te weten van drierley negativen/ van feyten/ van rechten/ ende van qualiteyten/ &c. Maer dus verre vande affirmerende ende negerende getuygen/ hier naer sullen wy van andere handelen. 8

Men moet oock de getuygen/ die in digniteyt gestelt zijn/ meer glooven dan die niet/ Panor. in c. In nostra num. 6. extra, de testibus, & c. Si testes §. Item in testibus fides 4. q. 3. Want hoe de digniteyt van een getuyge grooter is / hoemen hem meer geloofs geeft/ om de eerbiedinghe van sijn digniteyt/ maer dit moetmen verstaen cæteris paribus. Want indien een sot/ of die gheen natuyrlijck verstant en heeft / in digniteyt ('t welck somwijlen gheschiedt) ghestelt was / men soude hem geen meer geloofs moeten geven als een voorsichtich ende wijs man die geen digniteyt en had/ jae den Prins selfs niet/ want anders soude de Wijseman te vergeefs geseyt hebben : Wee 't Landt wiens Prince een kint is / een kint/ segh ick/ niet in ouderdom/ maer in wijsheyt. Men glooft dan beter een 9

Keyser als een Koningh/ een Koningh als een Cancelier/ Ertzbisschop of B-
schop/ als een Officier of sijnen Vicaris/ een Edelen als een Onedelen.

10 Schijnt oock datmen een rijcken meer behoort te glooben als eenen arm/
cæteris paribus (ghelijck wy geseydt hebben) om datmen meent dat een arm
gebreeckelijcken ende miserabilen meer corruptibel is / ofte ten minsten susp-
ter van corruptie ende subornatie.

Ick hebbe geseyt/ het schijnt/ men meent/ cæteris paribus. Want soo sy bey-
in Godsalicheydt/ religie en eerlijckheydt ghelijck waren/ men soude haer oo-
gelijck geloof moeten geven : maer eenen armen man van goedt leven ende w
befaemt / is meer te ghelooven dan eenen rijcken die qualijck befaemt ende va
quaet leven is/ c. Si testes §. Testium fides 4.q.3. & l. Testium fides, in princip
ff. de testibus.

11 Item (om generalijck te spreken) men moet elck een meest ghelooven in sij
konst/ als een Medicijn in't gene de Medicijnen aengaet / een Vroe-vrouw in
haer/ in Rechts-geleerden in sijn recht/ een Klerck van sijn boecken/ een Advo-
caet van sijn practijck/ een Smit van sijn yser te smeden/ een Timmerman va
sijn timmeren/ ende soo voorts/ l. Prima in principio & ibi Bartol. & alii scriber
tes. ff. de vent. inspicien. & Speculator in §. Finali, ver. hoc quoque not. de proba
Volgens 't spreeck-woort Smits handelen Smits gereetschap/ gelooft den er
varenen/ de konst doet elck een gelooven dien dieder in ervaren is/ dat is : Elc
handelt ende disputeert garen van die dingen daer hy in geverseert is : want hy
meynt daer inne wetenschap te hebben/ ende daeromme geloofbaer te zijn.

12 Als veel getuygen op een stuck ofte materie eene ende gepremediteerde reden
spreecken / die zijn suspect van subornatie / ende de presumptie is/ dat sy eerst t
samen gesproocken hebben om gelijck ende 't selve te deposeren.

13 Alsmen bevint dat een getuych in een artijckel gheloogen heeft/ soo meriteer
sijn geheele depositie gheen gheloof/ soo dat hy in die depositie geensins te geloo-
ven en is/ al hadde hy schoon inde andere articulen de waerheyt gesegt ende ge-
deposeert.

14 Een getuyge die hem selven tegen-spreeckt als die contrarierende ofte varie-
rende dingen seydt/ ofte die in't een waer seyt/ ende in't ander valsch/ des selvi-
ge attestatie wert verworpen/ c. Testes, versic. Qui falso vel variè 4. q.3. & l. Ubi
pugnantia ff. de reg. jur. & c. licet, circa finem, extra, de probat. & l. Cum precium
C. de liber. caus.

15 Eenen singulieren getuych en moetmen in sijn depositie oock niet gelooven.

16 Ende in-gevalle daer twee getuygen zijn/ die den een den anderen tegen spre-
ken/ en moetmen op gheen van beydens ghetuygenisse staen. Want men moet
elcks in sijn particuliere depositie gelooven/ l. Licet extra, de probat.

17 Maer als een vele contradiceert/ soo is de stem van eenen stem van geen/ ge-
lijck boven geseyt is. Want 't seggen van een en is van soodanigen kracht niet
dat het 't segghen van vele anderen soude konnen verwerpen ende vuyl schou-
wen / ten ware dat dien een geschreven waer in eenich instrument met de reste/
l. Prima §. Si quis ff. quemadmodum testamen. aperiant. Alsser veel ghetuyghen
zijn die haer selven contrarieren / soo gheven de rechten den Rechter eenen seec-
keren regel/ ende eene consideratie/ volghens welcke sy in die verscheydenheydt
moeten procederen.

18 Want als veel ghetuyghen vele teghen-spreken/ die werden gheproduceert/ of
vande

vande eene partye alleen/of van beyde te ghelijck. Sooder van eene partye vele geproduceert zijn welckers getuygenissen accorderen/ ende dat de qualiteyt van de saecke ende de genegentheydt vanden Rechter daer met over een komen / soo moetmen haer seggen volghen/ ende naer 't selve het vonnisse wijsen / ende niet naer 't seggen der getuygen van partye adverse / l. Ob carmen §.Finali ff. de testibus, & c. Si testes §. Si testes 4.q.3.

Maer als getuygen van eene partye malkanderen tegen-spreken / ende datse van gelijck getal zijn / soo moetmen die gelooven die in hare depositien met de natuyr ende eygenschap vande saeck best over-een-komen/ende die voor geloofwaerdichst gehouden werden/ ende vry zijn van alle suspicie. Den Rechter autem moet zijn genegentheyt stellen naer de geloofwaerdichste getuygen/ ende de argumenten ende indicien die hy siet dat best op de saeck passen. 19

Want hy moet meer sien op sijn oordeel / ende sijn vonnisse buyghen naer de sinceerheyt ende geloofwaerdigheyt/ als naer de veelheyt ende 't getal vande getuygen/ c. In nostra, & c. Veniens, extra, eodem titu. de testib. Vide Speculatorem, eod. titu. de teste. 20

Dese sinceer geloof meriterende getuygen onder malkanderen accorderende/ moetmen op haer seggen staen. 21

Maer soo die oock onder malkander contrarieren / moet den Rechter alle middelen aenwenden om haer te accorderen (soo hy kan) ende haer segghen van waerden te maecken/ c. Cum tu. extra eod. de testib. Doch als den Rechter die in geeniger manieren en kan accorderen/ soo moet hy selfs by sich selven ende naer sijn eygen oordeel letten wie 't meeste geloof meriteert / ende dat met de hoochste discretie/ quam vide apud Speculatorem. 22

Getuygenissen geproduceert by attestatien ofte instrumenten/gemaeckt ende geschreven by een Notaris ofte Tabellion / ofte eenich ander Justicier / en zijn soo krachtich niet als die by prive getuygen voor Commissarisen ofte de Magistraet gedaen werden daer de enqueste hangt. Men gelooft noch en staet derhalven op soodanige attestatien niet / ten ware die gedaen ende ghehoort waren by brieven requisitoir/ende partyen geroepen soo't behoort ende noodich is. 23

Sy useren nochtans inden grooten Raedt van Mechelen/ te admitteren soodanighe instrumentele attestatien/ &c. geproduceert by eener partye als partye advers sich met die attestatie behelpen wilt/ ofte om dat hy gheen andere gereeder preuven en heeft/ ofte om dat partye die niet en wederleght / noch en reprocheert. 24

Valetudinaire/ siecke/ ende 't bedde-houdende ghetuygen en zijn oock niet te gelooven/ ten zy dat de getuygen daer inne gehoort doodt zijn / soo dat den producant naer de litiscontestatie gheen andere getuyge by der handt en heeft noch vinden kan als de voorsz valetudinaire / welckers getuygenisse men alsdan gelooven moet. 25

Attestatie ghehoort by Arbiters maeckt preuve voor den ordinaris Rechter als de ghetuygen doodt zijn. Maer soo die noch in leven zijn / soo staet het inde vrye keur vande weder-partye die te admitteren ofte niet / ten ware anders voor-sprooken ware. En maeckt daeromme attestatie / ghehoort voor Arbiters geen preuve/ om datse van partye mach gerejecteert werden. 26

CAP.

CAP. CLXXII.

Van valſche Getuygen.

't Begrijp.

1 Een getuyge die eens valſch is, houdtmen altijdt voor valſch.
2 Valſche getuygeniſſe is by de wet Godts verboden.
3 Een valſche getuygeniſſe prejudiceert drie perſoonen.
4 Die de waerheyt heelt, moetmen by een valſch-ſpreecker compareren.
5 Straffe van een valſche getuyge.
6 Een getuyge die de waerheyt verduyſtert moet geſtraft zyn.
7 Een getuyge die eerſt dus, ende daer naer ſoo ſeydt, is een bedrieger.
8 Een valſche ghetuyge moet geſtraft werden van dien Rechter voor welcken y den valſchen Eedt gedaen heeft.
9 Een ghetuyghe die den Rechter van valſcheyt ſuſpect is, mach geapprehendee werden.
10 Een getuyge ghedachvaert zynde te depoſeren, niet comparerende, moet tot comparitie gedwongen, ende vande contumacie geſtraft werden.
11 Men moet niet den getuyge, maer des Commiſſaris ſchriften gelooven als da queſtie van rijſt.
12 Niemant en mach een getuyge in ſijn ſaeck van valſcheyt beklagen.

Valſche getuygeniſ is tweederley:
13 Simpel of buyten den Iugemente, te weten alle leugenen.
14 Verſcheyde onheylen van ſchadelijcke leugenen.
15 Schadelijcke leugenen werden van God geſtraft.
16 Inden Iugemente geſchiet met adjuratie.
17 Verſcheyden onheylen inden Iugemente van valſche getuygeniſſe.

18 Valſche ghetuygheniſſe wert geſtraft door de wet:
Goddelijcke: Verborgen, ſonder menſchen oordeel. / Expreſſe, te weten lege talionis.
19 Welcke de Wet talionis geweeſt is.
20 Menſchelijcke, verſcheyden.

1 EEN getuyge die eens bevonden ende achterhaelt is valſchelijck gedepo ſeert te hebben/ die en is nimmermeer gelooflijck / noch in eenigen Ju gementen ontfanckelijck om ghetuygenis te geven/ maer werdt als in faem geweert van alle getuygeniſſe / uti notatur in l. Lucius ff. de his qu notan. infam. & facit. l. Si quis major. C. de tranſact. Moeten daeromme alle ge tuygen wel letten dat ſy geen valſcheydt in haer getuygeniſſe en begaen noch en vermenghen / want die eens begaen hebbende/ en werdt hy daer naer nimmer-meer gelooft / c. Teſtes, & c. Pura, & c. Hortamur. 3. q. 9.

2 Ende hoe quaedt valſche ghetuygeniſſe is/ blijckt daer uyt/ dat Godt de ſelve ſijn volck Iſrael met ſulcken yver inde thien geboden verboden heeft / want hy ſeyt in ſijn neghende ghebodt: Ghy en ſult geen valſche getuygeniſſe ſpreecken teghen uwen naeſten / Deut. 4. ende 10. Daer ooch dat te noteren ſtaet teghen ſommighen/ die al te anxtich vreeſen yets teghen haer naeſten te getuygen / dat

Godt

Godt niet simpelijck verboden heeft getuygenis te geven tegen sijnen naesten/ dewijle dat gantsch noodich is onder de menschen / tot ghebruyck vande wettelijcke Justitie / op dat de waerheyt openbaer werde / die men niet verberghen/ maer in't licht brengen moet/ om door de Justitie elck een te geven 't geen sijne is. Maer heeft alleen verboden/ dat niemant valsch getuygenis soude geven tegen sijnen naesten/ 't welck tegen God/ tegen de waerheyt/ tegen sijne eygen zaligheyt/ ende tegen 't welvaren van sijn naesten begaen kan werden.

Want een valsch getuych verbelcht ende schaedt drie persoonen. Want voor eerst vertoornt hy Godt / wiens Majesteyt hy door sijn ongehoorsaemheyt versmaedt. Ten tweeden vertoornt hy den Rechter / dien hy liegende bedrieght/ ende afleyt van een waerachtich vonnisse. Ten derden quetst hy den ontschuldigen/ ende doet hem schade met sijn valsche getuygenisse. 3

Ende dit quaet en zijn niet alleen onderworpen de ghene die valsche getuygenisse spreecken/ maer oock die op haer Eedt gebraecht zijnde/ de waerheydt heelen ende verbergen. Want sy zijn voor Godt misdadigen van een crimen/ beyde die de waerheydt verswyghen ende de leugen spreecken/ want die en willen niet voordeelijck zijn/ dese soecken te schaden/ c. Primò. extra, de crimine fals. 4

Ende hier uyt volcht / dat die in drie dinghen zondicht / oock met driederley straffe gestraft werdt. Want voor eerst om dat hy Godt vertoornt/ werdt hem voor sijn meneedigheyt een penitentie van seven Jaren opgeleyt/ c. quicunque 6. q. 1. Die met den Rechter spot is infaem/ c. Quisquis convictus, ende wert daeren-boven gegeselt/ 22. q. 5. & c. Illiqui 5. q. 5. ofte immers extraordinaris ghestraft. Ende om dat hy sijn even-naesten quetst / werdt hy boven de restitutie vande schade gestraft naer de maet vande lesie/ Argumento. c. Nihilominus 3. q. 9. Ita glos. in d. c. Primò, in verbo lædit. 5

Een getuyge die by Eede gebraeght werdt de waerheydt te segghen/ ende die verswijcht/ wert voor een falsaris gehouden ende gestraft / ut est casus egregius, in l. Prima, in principio ff. Ad l. Cornel. de fals. & d. c. Primò. 6

Een getuyge die inde Herberge/ Taverne ofte op de strate anders gesproken heeft sonder Eedt/ als hy voor den Commissaris by Eede deposeert/ wert voor een Bedrieger gereeckent/ ende is over sulcks daer voor te punieren / principalijck als hy salaris ontfangen heeft/ om alsoo te deposeren ofte te getuygen. 7

Een valsche getuyge en moet niet gestraft werden van alle Rechter/ maer alleen van dien Rechter voor den welcken hy valschelijck gedeposeert heeft/ maer dat en heeft gheen plaets in renvoy. De maniere van straffe sult ghy dadelijck hier beneden vinden. 8

Als den Commissaris in't doen van sijne enqueste / merckelijck bevindt dat den getuych valschelijck gesproken heeft/ soo behoort/ jae moet hy de handt aen hem slaen / ende inde gevanckenis werpen / op dat hy vanden Raedt ofte Magistraet gestraft werde. 9

Die gedachvaert zijnde niet en komt / om dat hy de waerheydt niet en wildt seggen/ die en werdt niet gestraft als Falsaris/ dewijl hy den Eedt noch niet gedaen en heeft. Maer den Rechter sal hem by hem doen halen / ende dwinghen de waerheydt te deposeren/ ende alsdan van sijne contumacie straffen/ ende condemneren inde kosten/ schaden ende interesten / daer den produisant om sijnen't wille in gevallen is/ ut pulchre notat Speculator, in titu. de teste §. Sequitur, versic. ultimo, per l. Quidam, in fine & l. Tutor. ff. de administra. tuto. Want dewijl't ampt 10

van

van ghetuyghen publijck en noodich is/ en mach niemandt sich by contumac daer af ontrecken/ ut l. Eum, & l. Sed si quis in princ. ff. quemadm. testa. aper. & Primò, extra. de crimine falsi.

11 Want datter questie reesch tusschen den getuych ende den Commissaris / o de depositie vanden ghetuych / ende op't schrijven ende aenteeckenen vande Commissaris / soo dat den ghetuych seyde anders ghedeposeert te hebben al hy gheschreven vondt / en soude den ghetuyge in dat gheschil niet gheloofst wer den / specialijck als den Commissaris een adjunct ofte Klerck had ghehadt di 't selve affirmeerde / maer 't gheheele gheloof soude hanghen aenden Commis saris met sijnen adjunct.

12 Niemant en mach sijn getuych in sijns selfs saeck valsch maecken / ende so 't ghebeurde dat den produisant den getuyge yets vraechde/ ende hy op soodani ghen particulieren vraghe yets antwoorde/ 't welck den produisant soude mey nen te strecken tot faveur van sijn saecke / die antwoort soude een simpel segh woordt/ ende niet voor depositie gehouden werden. Maer om dat ick voor een Rechts-geleerde niet onwaerdich/ maer billick geacht hebbe somwijlen (daer't te passe komt) oock een weynich te Theologiseren / hebbe ick goedt ghevonden eenige dingen hier by te doen / die my heel bequaem dochten te zijn tot conside-ratie van valsche getuygen: Voor eerst dan moetmen weten dat valsche getuy-genisse twee-voudich geconsidereert werdt.

13 Want 't een wert simpelijck ende buyten den Jugemente begaen / ende 't an-der inden Jugemente tot de eerste valsche ghetuyghenisse behooren alle leuge-nen / die tweederley zijn. Want d'eene werdt onwetende begaen die buyten schuldt schijnt te zijn / d'andere wetens welcke verscheyden is/ ende veelderley. Want eenighe lieghen uyt de vreese Godts ofte natuyrlijcken schrick / ghe-lijck de Vroe-vrouwen van Egypten / sommighe uyt vrees ofte swackheyt des vleesch ende gheloofs/ ghelijck Sinte Pieter doen hy Christum loochende/ sommighe uyt liefde ende schuldighe trouw / ghelijck als Michel door lieghen haer Man David verlost heeft / anderen uyt yver om haer even-naesten te hel-pen/ soo heeft Jonathas de Soon van Saul David verlost uyt de handen van sijnen Vader Saul/ anderen uyt gheloof/ als Raab. Sommighe uyt vrees en schaemte te ghelijck/ als Sara die haer Man seydt haer broeder te zijn/ende als sy den Engelen loochende/ gelacchen te hebben. Sommige liegen om haer ey-gen genuts wil / als Ananias en Sapphira Actorum 5. Eenige om te pluym-strijcken: Eenige om te beschadigen/ ende haer even-naesten te krencken/ Ende eyndtlijck sommighe niet soo om te jocken als uyt lichtvaerdigheydt / ende uyt quade gewoonte van liegen.

15 Doch hoe quaedt dusdanigen valschen ghetuygenisse voor Godt is/ voorne-mentlijck als die geschiedt om te krencken / schadighen / ofte pluymstrijcken/ blijckt in vele manieren. Want voor eerst sluyt hy soodanige Leugenaers buy-ten den Hemel/ Psalm. 5. Ten tweeden scheyt haer van Godt/ende vereenicht haer met den Duyvel/ om dat den Duyvel leugenachtich / ende den Vader der leughenen is. Ten derden bespropt haer tongen die de waerheyt ende Godde-lijcken lof gheconsacreert waren/ tot faveur vanden leugenachtichsten Autheur der leugenen. Ten vierden verswackt hy / of neemt geheel wech de trouwe die inden menschelijcken ommeganck noodich is. Ten vijfden brenght een vlecke inde Christelijcke Religie / liecht Gode / ende is meest altijdt sijns even-men-

schen

schen proffijt inden wech / 't welck ick achte door de daghelijckse exempelen te bekent te zijn/ omme 't selve met ouden te bewijsen.
Ende hoe wel de wetten de leughenen niet en straffen / salse Godt nochtans 16
(ten zy sy haer beteren) t'eenighen tijden scherpelijck punieren / van welcken straf ick hier niet lichtveerdelijck spreken wil/ dewijle die t'eenemael inde Goddelijcke wille staet / hebse daerom liever die te bevelen / als de menschelijcke wraecke of vierschare. Laet dit vande valsche getuygenisse ofte leugenen buyten den Jugemente genoech zijn.
Valsch getuygenisse in Judicio is/als yemant op sijn Eedt ofte wetens val- 17
schelijck ende 't geen t'eenemael versiert is deposeert/ ghelijck als is geweest de valsche getuygenisse tegen den Propheet Naboth/of als de woorden in een verkeerden sin getrocken werden / hoedanich valsch ghetuygenisse sy gaven vande woórden Christi (breeckt desen tempel/&c.) Ende de getuygen tegen Stephanum/ Act.6. Ofte als hy by Eede ghevraecht zijnde de waerheydt verswijcht/ ofte uyt malitie / ofte uyt ydele vrees / dat hy niet ghetuygende tegen sijn evennaesten / de broederlijcke liefde soude schijnen te violeren / daer hy nochtans soo lieghende Godt niet en ontsiet / dien hy door sijne leugenen vertoornt / noch sijn eyghen Ziele die hy besmet/ noch 't profijt van anderen sijnen naesten / 't welck hy door sijn heelen / verachtert ende belet.
Ende wat een grooten quaet dese valsche getuygenisse zy/ en soude niemandt 18
genoech konnen seggen. Want voor eerst (gelijck ick geseydt hebbe) maeckt hy Godt (die een patroon vande waerheyt is) patroon van sijn leugen. Ten tweeden besmet hy den naem Godts met leughen / ende violeert sijn ghebodt. Ten derden corrumpeert hy 't ghebruyck van Eedt-sweeren / welck nochtans onder de menschen noodich is. Ten vierden houdt hy de spot ende corrumpeert den Rechter/ soo dat oock somwijlen om soodanigen valschen getuygenisse / de goederen vreemde Meesters toe-gewesen/ ende de ware Possesseurs ofte Erfgenamen ontnomen werden / waer met hy oock sijn naesten (als boven geseydt is) beschadicht. Jae 't geschiet dat vermits de valsche getuygenisse/ de onnooselen gestraft ende de misdadigen geabsolveert werden : Ende dat somwijlen de onnooselen ter bancke gebracht werden / daer sy liever de waerheyt tegen haer selven bekennen/ als dat sy die tormenten langer lijden souden. Ende al-hoe-wel de wetten niet terstont dese malitie van valsche getuygenisse en straffen/ om dat die valscheyt altijt niet aen den dach en komt / daeromme en zijn sy-luyden niet te geluckiger / maer veel ongeluckiger / dewijle het swaer valt te vallen inde handen des Heeren / wiens weten niet en kan bedrogen werden.
De valsche getuygenissen dan werden tweevoudich ghestraft / te weten door 19
de Goddelijcke ende menschelijcke wet/ die Goddelijcke wet is somwijlen verborgen ende somwijlen met expres bevel uytgedruckt. De verborgene is door welcke God/ sonder eenich menschelijck begrijp/alle quaedt straft/om dat voor God gheen quaet ongheestraft en blijft. Van dese verborgene straffe en wil ick niet lichtveerdelijcks voort-brengen.
Maer de Goddelijcke straf diemen van dit quaedt uytdruckelijck leest/ wert 20
ghestelt Deuteronomij 19. Te weten dat een valsche getuyghe lege talionis, sal gestraft werden/ welcke eyscht ziele voor ziele / ooge voor ooge / tant voor tant/ voet voor voet/ handt voor handt. Dese wet was seer rechtveerdigh / want door de selve leedt den falsaris 't gheen hy sijn broeder meynde te doen / ende
't gene

't gene sijn broeder soude geleden hebben / ten ware de leugen ende de valschept vande getuygenisse aenden dach gekomen ware. Waert dat die lex talionis no onder ons Christenen duyrden ende gheexecuteert wierdt / daer en souden doo gaens soo veel quade en valsche Eeden niet gedaen werden/ ende vele en soud soo lichtveerdelijck geen valsche getuygenisse ghgeven teghen haer even-naeste Ende eyndtlijck/ waer't datter eenigen soo valsch tegen haer naesten ghetuyg hadden/ die souden aen een kant geholpen werden/ waer toe Godt die legem t lionis gemaeckt heeft/ vid. Deut. 19.

21 Voorts de menschelijcke wet die de valsche getuygenissen straft / hebben w hier boven in dit Capittel aengewesen/ ende in onse criminele practijck/ Capit bus 119. de falsis 120. De falsitate per consensum 121. De falsitate in verbis 122 De falsitate scriptorum 123. De falsitate per abusum, & 124. De falsitate per si lentium, hebben wy 't opentlijck uyt-gedruckt. Jae de rechten wijsen oock door gaens klaerlijck hare straffen aen / soo dat het niet noodich en is die alhier t versamelen / te meer alsoo wy voor hebben alhier niet een criminele practijcke maer een civile te smeeden.

CAP. CLXXIII.

Van preuve by confessie van partyen gedaen.

't Begrijp.

1 Sommige confessie geschiet
- Inden Iugemente / Buyten den Iugemente — 1.
- Partye present zynde / Partye absent zynde — 2.
- Met oorsaecken / Sonder oorsaecke — 3.

2 Den Verweerder den eysch vanden Aenleggher in Iudicio bekennende, werdt voor verwonnen gehouden.
3 Den Verweerder die bekent werdt verwesen.
4 Bekentenisse sluyt alle preuven uyt.
5 Confessie buyten den Iugemente (alsser van blijckt) prejudiceert.
6 Bekentenisse met oorsaeck prejudiceert oock.
7 Bekentenisse voor Arbiters prejudiceert.
8 Wanneer bekentenisse voor Arbiters gheloof maeckt.
9 Confessie Sonder oorsaeck om sich te obligeren, en prejudiceert niet.
Ende:
10 Sonder oorsaeck om sich te ontlasten prejudiceert.
11 Van een die sieck leyt prejudiceert.
12 Ghedaen door erreur en prejudiceert niemant.
13 Gedaen voor eenen incompetenten Rechter, en prejudiceert niet.
14 Duystere en prejudiceert niet.

15 Gedaen

15 Gedaen in prejudicie van sijn Heer, of oversten en docht niet.
16 Gedaen door een procureur prejudiceert.
17 Confessie — Gedaen door een Procureur tot prejudicie van sijn Meester en prejudiceert niet.
18 Gedaen door den Advocaet wanneerse prejudiceert.
19 Gedaen door Tuteurs en Curateurs en prejudiceert niet.
20 Van een minderjarige die min als 25. Iaer oudt is, bindt.
21 Van een Tuteur met schade vande weese en prejudiceert niet.
22 Door de principale persoon prejudiceert.
23 Erreur van feyt sonder schade en prejudiceert niet.

EErmen verthoont hoe de bekentenisse van partyen preuve maeckt/ moet 1
men voor eerst considereren de waerheyt vande bekentenisse. Want die
bekentenissen zijn tweederley / vermits eenighe der selver geschieden in-
den Jugemente / ende eenige buyten den Jugemente. Wederom eeni-
ge geschieden in presentie van partyen/ ende eenige in absentie: Item eenige ge-
schieden met oorsaecke/ ende eenige sonder oorsaecke.
Dese bekentenissen dan aldus onderscheyden zijnde / moetmen weten / dat 2
als den Verweerder den Eysch vanden Aenlegger inden Jugemente bekent/ hy
alsdan gehouden werdt voor overwonnen / ende allé andere preuven die te doen
stonden/ cesseren ; dewijl bekentenisse inden Jugemente volle preuve maeckt/ l.
Post rem, in fine sui ff. de re judica. & l. Prima ff. de confess. & l. Unica. C. eodem tit.
de confess. En heeft daeromme den Rechter alsdan niet anders te doen als par-
tyen die bekent te condemneren/ l. Proinde 2. in fine ff. ad l. Aquil.
Ende alsoo en induceert confessie gheenige obligatie om eenighe preuven te 3
doen/ maer brenght alle vordere preuven met haer/ ofte liever releveert/ vrijdt/
ende doet t'eenemael te niet alle last van preuve / Teste Ioanne And. in c. Bonæ,
extra, de elect. Bald. in l. Si ex cautione 10. q. C. de non num. pec.
't Welck waer is behalven in leeninge by hant-schrift/ ende in huwelicx goet/ 4
Secundum eundum Bald. in l. Generaliter 1. q. eodem tit. daer hy oock seydt/ dat
alsdan moeten cesseren alle privilegien/ l. Assiduis C. Qui potio. in pigno. habeant.
Bekentenisse buyten den Jugemente neemt oock alle preuven wech / als 5
maer partye die getuygenisse met geloofwaerdige getuygen / of door den Eedt
vanden Confessant kan bewijsen ende waer maecken. Soo is oock bekentenisse
gedaen in absentie/ of in presentie van partyen van waerden/ om verdere preu-
ven te doen/ als maer die bekentenisse/ of met ghetuygen/ of met Eede ghepro-
beert is.
Confessie autem met oorsaecke wert gedaen als den Confessant uyt-druckt 6
de redenen vanden processe/ te weten waer uyt de schult gesproten is. Nament-
lijck/ of uyt leeninge/ of uyt waren/ of uyt mangelinge/ of uyt huyr van huysen/
of uyt eenich contract. Ende dese bekentenisse mach ghedaen werden/ soo in als
buyten den Jugemente / ende waerse oock ghedaen werdt sy prejudiceert den
Confessant / ende neemt de preuven wech als daer slechs van blijckt.
Ende veel te meer/ een bekentenisse gedaen met oorsake voor Arbiters preju- 7
diceert inden Jugemente voor den ordinaris Rechter / ende men mach de selve
gebruycken in ordinaris Jugementen / l. Penultima, in fine. C. de recept. arbit.
Abbas in c. Præsentata, in 1. col. de testibus & Ioan. de Imol. eodem c. Præsentata.

8 Maer hoe 't verstaen werdt/ dat confessie gedaen voor Arbiters / die ghoof maeckt voor den Rechter/ goedt is/ of als extrajudicieel/ of als judicieel/ vide-bis per Doctores in locis jam jam allegatis. Daer't Abbas verstaet van extra-judiciele bekentenisse/ Secundum Cynum in l. Prima C. de confess. & Ioan. Adr. & Anto. de Butrio, in d. c. Præsentat. & eundem, Anto. in c. Quintavallis. vers. 4. differentia, extra de jurejuran. Maer Ioan. de Imol. in d. c. Præsentata, sustineert datse van waerden is als Judiciele confessie.

9 Maer confessie inden Jugemente ofte daer buyten sonder oorsaecke gedaen: Item in absentie van partye ghedaen / en prejudiceert terstont den Confessant niet/ dat hy door soodanige confessie sich soude obligeren ofte beswaren / gelijck men mach sien / in tractatu D. Lanfranci de Ariadno, de confessionib. numero o. wiens allegatien wy alhier / om langheyt te schuwen naer-laten / den Leser tot de selve seyndende.

10 Maer confessien inden Jugemente gedaen / ofte buyten den Jugemente n yemandt te ontlasten ende te quiteren / zijn gansch prejudiciabel / al waren sie schoon sonder oorsaecke ghedaen / ende in absentie van partyen / als die men wettelijck ghedaen zijn / c. 2. & 3. extra de confess. & l. Unica C. eodem titul. de confess.

11 Alle confessie gedaen van die in sijn bedde sieck leydt/ende op sijn uyterste / ofte van die die in sijn sieckt sijn uyterste wille ende testament wil maecken pre-judiceert / 't zy dan die siet om sich te obligeren / ofte sich te vryen ende te ont-lasten/ 't welck men moet verstaen/ ten ware hy die voor sijn doodt weder-riep want soodanige bekentenisse in doodts-noode gedaen/ werdt gehouden voor sin-ceer/ waerachtich/ ende door geen menschelijcke affecten bedorven.

12 Maer doolige confessie/ dat is/ die door erreur ghedaen is/ en kan nieman: prejudiceren / l. Non fatetur ff. de confess. & l. Error. C. de jur. & facti ignor. & prima C. de fals. caus. adject. legat. Ende men houdt dat confessie by erreur gh daen is/ als de saeck anders is dan den Confessant meende.

13 Confessie gedaen voor eenen incompetenten / dat is / niet sijnen Rechter / prejudiceert noch en schaedt niet/ c. Etsi. extra de judic.

14 Item twijffelachtige/ onseeckere ende duystere confessien en prejudiceert nie want een goede confessie moet klaer ende seecker zijn / ofte andersins soude soo-danigen confessie sonder oorsaecke ghedaen / een onseeckere preuve zijn/ die int Rechten nul/ ende van geender kracht ende effecte gehouden werdt/ c. In præsen-tia, extra de confess.

15 Item bekentenisse gedaen in prejudicie van sijn Meester / of sijn Overste/ en doocht niet / c. Cum tempore, extra de arbit. soo en doocht oock niet confessie ge-daen van sotte of dulle menschen / l. In negotiis ff. de regul. jur. & c. Finali, extr de successio. ab intestato.

16 Maer confessie gedaen by den Procureur prejudiceert / ten zy hy die weder-roept / 't welck hy t'allen tijden mach doen voor de sententie als hy sijn erreur ende de schade daer uyt gevolght/ bewijst/ c. Cum olim, prope finem, extra de offic. delega. & c. Finali, extra de confes. Dat autem somwijle de confessie vanden Pro-cureur den Meester schadelijck is/ Probatur c. Primò ad finem §. verum, extra de postulan. Van die wederroepinge vanden Procureur staet te noteren/ datter ee-nige Practisijnen zijn die segghen dat den Procureur die confessie sonder relief niet weder-roepen mach.

Maer confessie gedaen vanden Procureur in prejudicie vanden Meester die 17
hy dient/ en is geensins van waerden te houden / ten ware hy speciale procuratie had omme de confessie te doen.

Confessie gedaen by den Advocaet/ in presentie van sijn Meester/ ofte oock in 18
sijn absentie/ maer 't selve wetende ende toelatende/ is even soo goedt als of die by den Meester selve ghedaen waer/ l. Prima. C. de error. advoca. Prejudiceert daeromme hem selven soo hy swijcht / ten waer hy die confessie vanden Advocaet weder-riep/ c. Olim, extra de censib. Welcke revocatie/naer eeniger seggen/ gedaen moet werden binnen drie dagen.

Van gelijcken oock confessie ghedaen van Voochden in absentie vande Wee- 19
sen/ofte confessie van Curateurs in absentie vande onbejaerden en prejudiceert/ noch en schaet niet/ l. Certum §. Si quis absente, versic. Sed an ipsos. ff. de confess. En doocht oock de confessie niet die de Weese doet/ want hy vry is van alle prejudicie/ c. Parvuli 22. q. 5.

Maer een volwassen die minder als 25. Jaer is/werdt wel geobligeert/ doch 20
werdt gerelevert in-gevalle hy beschadicht is/ d.l. Certum §. Ultimo. ff. de confess. & l. Si ex causa judicati §. 2. ff. de minoribus. Maer in geestelijcke dinghen houdt sententie gewesen teghen minder-jarigen / ut c. Ex parte, extra de restitu. spoliat.

Item/ confessie die gheschiet door Tuteurs ende Curateurs/ en prejudiceert 21
niet/ dewijl die de Weesen ofte minder-jarighen schadelijck is / Notatur in d. l. Certum §. 2. ff. de confess. ghelijck wy oock hier boven in dit 173. Capittel ghesepdt hebben.

Maer confessie ghedaen by den principalen persoon / ende dat wettelijck/ ge- 22
lijck boven ghesepdt is / prejudiceert ende schaedt den Confessant / dewijl den Rechter op deses confessie steunt / d.l. Unica C. de confess. & c. 2. extra eodem titu. ende soodanighen en mach niet gerevoceert werden als met bewijs van erreur/ Vide Speculatorem. Maer hier moetmen weten dat erreur van feyte/ indien de schade van't erreur niet gevolcht en is/niemandt en hindert/ l. Error. C. de juris & fact. ignorant. Maer 't is heel anders alsmen int recht ghedwaelt heeft/want dan werdt confessie terstont voor gewijsde gehouden/ l. Prima C. eodem titu. de confess. concordat textus in l. Postrem, in fine sui. ff. de re judi. & l. Unica C. eodem titu. de confess.

CAP. CLXXIV.

Van preuven by brieven, schriftuyren, of instrumenten.

't Begrijp.

1 Brieven, schriftuyren, ende instrumenten zyn, ofte { Publijcke. Ofte: Privé. }

2
3 Publijcke instrumenten zyn { Die by publijcke persoonen geteeckent werden.
4 Die met authentijcke zegels gezegelt werden.
5 Registers, protocollen ende judiciele acten.
6 Geprivilegieerde reeckeningen.
Originele brieven, diemen gemeynlijck gelooft.

7 Wanneer copye uyt het origineel geloof heeft.

8 Hoemen copye uyt het origineel moet bekomen, alsmen vreest { Datmen 't principale niet en sal konnen krijgen. Of: De last vande kosten te dragen.

9 Men moet sien of inde originele, fauten zyn of suspecte plaetsen.

10 Instrumenten die door ouderdom, of eenich ander accident bedorven zyn, moet men restitueren.

11 Verscheyde originele hebben gelijck gheloof.

12 Authentijcke copyen uyt de originele gheschreven, hebben 't gheloof vande originelen.

13 Oude schriftuyren, wapenen, opschriften
14 Oude schriftuyren uyt Kercke boecken
15 Alle publijcke instrumenten, wapenen, 't geen gehouden is } Maecken preuve.

16 Alsmen twijffelt of den Notaris de brieven geteeckent heeft, moetmen de seeckerheyt uyt sijn woorden hooren.

17 Brieven van Notarisen, &c. ende judiciele Acten, zyn publijcke instrumenten.

18 De costuyme gheeft geloof aende brieven.

19 Brieven van privé persoonen met eygen handt geschreven, maecken preuve.

20 Brieven van negotien, contracten, huyre, &c. authentijcke, werden ghehouden voor publijcke instrumenten.

21 Getuygen en zyn gheen publijcke instrumenten.

22 Verscheyde questien van't geloof van instrumenten.

Wy hebben in't voorgaende Capittel ghesegdt / dat preuven by instrumenten van minder gewichte zyn als attestatien van getuygen voor Commissarisen : sy hebben nochtans somwijlen volkomen geloof / soo datse soo wel gelooft werden als ghetuygen / ghelijck uyt het naer-volgende sal blijcken.

1 Maer eerst moetmen noteren / dat gelijck alle brieven / schriftuyren / of handtschriften tweederley zijn / te weten publijcke ende privee / soo zijn oock alle instrumenten tweederley : want die zijn of publijck / of privee / vande welcke wy in dit tegenwoordich / ende in't volgende Capittel sullen handelen.

2 Publijcke brieven ofte schriftuyren dan / zijn die ghenen die of geschreven / of ten minsten geteeckent zijn by een Notaris / Tabellioen / Griffier / ende diergelijcke publijcke persoonen.

3 Ofte die gepasseert ende gezegelt zijn met authentijcke zegelen van Princen / Hertogen / Graven / Steden / Mannen van leene / ofte andere Justiciers.

4 Ofte het zijn Registers / Protocollen / Brieven / Schriftuyren ofte Judiciele acten / die beyde de partyen gemeen zijn: welcke protocollen / registers / ende judiciele acten volkomen gheloof maecken / Secundum Inno. in c. Primo, extra. de procurat.

procurat. als maer de registers/ protocollen / ofte acten gemaeckt zijn by die die macht hebben authentijcke schriftuyren te maecken / anders en maecken de registers/protocollen ende acten geen geloof / uti tenet Bald. referens Innoc. in Autentica. Si quis in aliquo C. de edendo.

Of 't zijn geprivilegieerde reeckeninge/ cheirographien/ofte andere geschriften / rustende inde kofferen of tresorien vande Steden / ut in Auten. Ad hæc C. de fid. instr. & ibi hoc tenet Bald. Idem tenet Bart. in Auten. Si quis. C. qui pot. in pig. hab. 5

Ende generalijck alle schriftuyren ofte brieven diemen naer rechte ofte by costuyme geloof geeft/ werden geheeten publijcke brieven / welckers originele geproduceert zijnde / volkomen preuve maecken / voornementlijck als partye adverse van geen schrab/ ofte ander notabel vice/ of eenige suspicie van plaets/ of persoone/ &c. en kan reprocheren. 6

Ick hebbe geseyt vande originele brieven/ om dat de exemplaren ofte coppen (diemen transumptien noemt) uyt de voorseyde originele geschreven / geen gelijck geloof en hebben / ten zy datse by den Commissaris gecollationeert zijn tegen de originele brieven, ende dat in tegenwoordigheyt van partye/ofte immers in absentie van partye/als die omme de collatie te sien gheroepen ende gecontumaceert is geweest. 7

Vorders waert dat partye vreesde dat hem 't originele niet ghegeven of toegelaten soude werden / om collatie naer 't selve by den Commissaris te maken/ ofte datse immoderate kosten vreesen / te weten dattet te veel soude kosten een Commissaris mede te nemen/ofte te seynden ter plaetse daer 't origineel berust/ soo soude den Rechter mogen ordonneren/ ende bevelen de Magistraet ende den Rechter vande plaets/ dat hy de collatie aldaer doen soude in presentie vande geroepene partye/ ofte in sijn absentie / als hy gedachvaert zijnde contumacelijck niet en wilde compareren. Want alsdan wert de collatie van desen Rechter soodanich geloof gegeven/ als of die vanden Commissaris ghedaen ware geweest. Maer in dat cas moet dien Rechter wel letten / of in soodanighen origineel niet eenighe vicien en zijn / ofte dat de plaetse vande originele brieven hem niet suspect en is. 8

Want vindt hy eenighe vicien of suspicien / soo sal hy die suspecte vicien/ als plaets/naem/ somme/date ende diergelijcke neerstelijck aenteeckenen / ende alsoo 't geteeckende met de transumptie weder-seynden tot den Commissaris ofte den eersten Rechter. 9

Waert dat eenige brieven/ schriftuyren / ofte instrumenten qualijck bewaert waren geweest / ofte dat die in 't water waren gevallen / of datse van muysen of ratten beknabbelt/ of door eenige vochtigheyt verrot waren/ ofte datse door ouderdom begonden duyster/ caduck ende vitieux te werden / soo mach den Rechter de selve/ partye present gheroepen zijnde / restitueren ende vernieuwen / soo datse leesijck zijn. 10

't Geschiet somwijlen dat de originele brieven geduplicеert werden/ of twee/ of drie/ of vier-mael geschreven werden / om 't perijckel van brandt/ ofte eenich ander gebuerlijck verlies/ de welcke alle originele genoemt werden/ende gelijck geloof maecken/ werden oock tweeden ende derden geheeten/&c. 11

Gelijck oock brieven/schrifturen/ of instrumenten/die namaels uyt dese originele wettelijck zijn ghescreven/ende curieuselijck (soomen seydt) gegrosseert: 12

Ofte datse ten tweede-male uyt het register vanden Tabellioen/Notaris/Gri-
fier/ ofte andere diergelijcke/ ofte uyt 't protocol of minute geschreven zijn/ o
dat partye sijn eerste brieven ofte instrumenten verloozen heeft/ alle die briev
ende instrumenten wettelijck uytgeschreven/ zijn soo goedt als de voorgaen
verloorene/ als maer de duplicatie gedaen is/ partye geroepen zijnde/ ende m
het authentijcke handt-schrift vanden Griffier ofte Notaris geteeckent.

13 Item/oude geschriften/wapenen/marcken/ofte andere teeckenen/of geschi
derde schilden/ of in steenen/ sarcken/ of tomben ghehouden/ of teghen eenigh
mueren of pilaren/ zijn oock alle publijcke preuven: Moveren daeromme ooc
den Rechter seer omme de selve te ghelooven/ principalijck soose seer oudt zijn
ofte datse soo lange gestaen hebben datter nauwelijcks memorie van haer begi
overich is: maken daeromme oock sonder twijffel seer groote preuve/ ende krij
gen te meerder geloof/ alsser noch eenige andere adminiculen by komen.

14 't Selve machmen oock seggen van die preuven/ brieven of schriften diemen
vint inde Kerck-boecken/Missalen/ Martelaers-boecken/ende dierghelijcken
van welckers begin oock geen memorie en is.

15 Want dit alles maeckt een groote preuve: Jae alle soodanighe voorseyd
schriftuyren/ ofte publijcke instrumenten inden Jugemente overgheleydt end
voor den Rechter geproduceert/ Secundum Innoc. in c. Primo. extr. de fid. instru.
maecken volkomen gheloof sonder eenich ander adminikel/ soo dattet niet noo-
dich en is meerder getuygen te beleeden/ of dat den Griffier/ Notaris/ of dier-
gelijcken sijn eygen seggen deposeert/ want al waren alle Notarisen/ Getuygen
ende Griffiers doodt/ die schriftuyren alleen/ of publijcke instrumenten/of wa-
penen/ of op-schriften van graven/ ofte de voorsz oude schriftuyren souden vol-
komen geloof maecken/ ut in c.2. extra de fid.instru. & voluit glos. in l.2. in prin.
ff. quemadmod. testa. aperian.

16 Maer indien men twijffelde of den Tabellioen/ Notaris ofte Griffier soo-
danigen instrument gheschreven had/ soo soude men den Tabilloen/ Notaris/
ofte Griffier moeten roepen omme te deposeren/ ende by Eede te verklaren of
hy soodanigen instrument geschreven/of geteeckent had/ende dan steuntmen op
sijn woordt/ende glooft men't te vaster/ ut in l. Si quis decurio. C. de falsis.

17 Ende tot metrder comprobatie van't geen geseydt is/ doeter Innoc. in d. c. pri-
mò noch by/ ende seydt dat de voorsz instrumenten ghemaeckt by de Tabel-
lions/ Notarisen/ Griffiers ende diergelijcken/ ende oock Judiciele acten/ ge-
noemt werden/ ende zijn publijcke instrumenten/ende dat alle andere schriftuy-
ren voor privee gehouden werden/ Sed hæc tantum secundum Innocentium loco
prædicto.

18 Maer indiender een costuyme waer/ datmen niet alle publijcke instrumen-
ten/ maer alleen seeckere sommige volkomen geloof soude geven/soo soude men
die oock alleenlijck moetengelooven. Maer indient een costuyme ende practijcke
was datmen alle schriftuyren soude ghelooven/ soo souden die oock/volgens de
costuyme/volkomen geloof maecken/ al en waren die schoon by geenen Tabel-
lion/ Notaris/ofte Griffier gemaeckt/ Casus est, in c. Cum dilectus, extra, de fide
instru.

19 Werden derhalven/ volgens de gemeene costuymen/ alle schriftuyren/ cedul-
len/ handt-schriften die prive persoonen met haer eygen handen schrijven/ voor
den Rechter als publijcke instrumenten ghehouden/ ende maecken volkomen
geloof/

geloof/ oock sonder getuygen/ Casus est singularis in l. Ne in arbitris. C. de arbit. in primò, & ibi tenet hoc singulariter Baldus.

Maer hier soude men gevoechlijck mogen vraghen/ of de papieren in welcke de negotien/contracten/of huyren/&c. vande Tabellions/Notarisen/Griffiers ende diergelijcken gheschreven werden/ oock de kracht hebben van publijck instrument? De antwoordt op dese questie sult ghy sien / In glos. in l. notationem §. instrumentorum ff. de verbo. signific. houdende dat soodanighe papieren / inde welcke de negotien/ contracten/&c. gheschreven zijn/ ende van Notarisen/ Tabellions/ ende diergelijcke publijcke persoonen ghemaeckt / oock den naem van publijcke instrumenten meriteren. 20

Maer getuygen en werden eygentlijck gheen publijcke instrumenten geheeten/ uti latius disputat D. Lanfrancus ab Ariadno: numero primo, in suo tractatu de instrumentorum fide, & productione. 21

Men soude hier noch veel questien van't gheloof van instrumenten konnen voort-brenghen / te weten of een publijck instrument altijdt volkomen gheloof maeckt / of exempel somwijlen gheloof maeckt/ ende wanneer niet / of protocol somwijlen geloof maeckt/ ende wanneer niet? Of men de minute gelooft alsser tusschen 't selve ende 't instrument questie rijst? ende soo van veel dierghelijcke ander meer / dese materie concernerende. Maer om dat den voorsz D. Lanfrancus dese alle heeft/ In d. allegato tractatu, de instrumentorum fide & productione, numeris 10. 11. 17. 18. &c. daerom laten wy/ om kortheyts wil/ de questien al wetens naer / ende laten den Leser D. Lanfrancum consuleren / voorts gaende tot andere dinghen. 22

CAP. CLXXV.

Van preuven by privé schriftuyren.

't Begrijp.

1 Wat privé schriftuyre ghenoemt werdt.

2 Privé schriftuyren sien sommige op { Eygen profijt. / Anders profijt. / Eygen, ende anders profijt. }

3 Privé schriftuyre { Tot eygen profijt en probeert niet.
4 Omme hem selven te verbinden, maeckt preuve.
5 Soo voor sich selven als voor een ander, probeert somwijlen, somwijlen niet. }

6 De reecken-boecken van Koopluyden maecken preuve alleen by hare Koopluyden.

7 't Boeck van Koopluyden van goede trouwe werdt by elck een gelooft.

8 Boecken van renten van dertich Iaren maecken preuve.

9 Die sijn geschrifte bekent, is condemneerlijck.

10 Die sijn geschrifte loochent, is condemneerlijck van calumnie.

11 Eygen bekentenisse is stercker als op gesochte hulp.

12 Alleen met schriftuyren werden geprobeert: Compromissen voor Arbiters. / Commissien van Officiers. / Privilegien. / Appellen van Interlocutorien.
13 Obligatie sonder oorsaecke by: Privé persoonen is van kleyne kracht.
14 Koopluyden is van waerden ende bindt.
15 Exempel van obligatie sonder oorsaecke.
16 Exceptie: Teghen die geen oorsaecke heeft.
17 Teghen cedulle, moet in't begin geproposeert werden.
18 Frivole vereyscht namptissement.
19 Privé schriftuyren, brieven ende reecken-boecken maecken preuve.
20 Privé schriftuyre is driederley: Demonstratie: / Reken-boeck: / Brief: — Die preuven maecken, somwijlen: Volle. / Half-volle. / Gheen.
21 Wanneer demonstratie volle preuve maeckt.
22 Reecken-boeck tegen sich selven maeckt preuve.
23 Een brief tegen sijn schuldenaer schryvende maeckt preuve.
24 Geloochende schriftuyre vereyscht comparatie met een ander.
25 Wanneer men brieven moet confereren.
26
27 Obligatoire schriftuyren: Vereysschen noch tijdt, noch plaets aengaende hare substantie.
28
29 Vereysschen dach en plaets: So veel aengaet de outheyt. / In legitimatie. / In naturelen te maecken.

In 't voorgaende Capittel hebt ghy ghesien van publijcke schriftuyren ende instrumenten / is overich dat wy nu vande privee schriftuyren yets uytleggen.

1 Zijn dan privee schriftuyren die yemandt met sijn eygen handt geschreven / of met sijn ghewoonlijck handt-teecken onder-teeckent / of met sijn zeghel gezegelt heeft.

2 De dusdanige schriftuyren werden drievoudich onderscheyden: Want eenigen zijn geschreven tot eyghen baet / dat is / voor sich selven: Eenige zijn gheschreven voor anderen: ende de derden zijn soo voor sich selven / als voor anderen geschreven.

3 De schriftuyre die yemandt voor sich selven gheschreven heeft / en maeckt in sijn eyghen saecke / ofte tot sijn eygen profijt gansch gheen preuve / noch en proveert voor den Schrijver niet / ten ware die schriftuyre gesterckt ware met twee of drie getuygen.

4 Maer 't gheen yemant voor een ander schrijft / dat is / tot profijt van een ander / ende sijn verbintenisse of bevrydinge; dat maeckt preuve teghen hem die 't schrijft / 't zy dat het geschiet / ofte geschiet is omme te verbinden / ofte omme te quiteren / ende te bevrijden.

5 Schriftuyr dat yemandt schrijft ten deele voor hem selven / ten deele voor een ander / maeckt somwijlen preuve / ende somwijlen niet / naer de qualiteyt ende conditie vanden Schrijver.

Want

Want de reecken-boecken van Koopluyden die Kooplupden schrijven/ eñ voor hen anderen houden/ die maecken wel preuve onder de Koopluyden daer sy met handelen en negotieren/ maer niet onder anderen die met haer niet en handelen.
Niet-te-min als den Koopman ghehouden ende geestimeert werdt voor een 6
Man met eeren/ ende die ghewoon is de waerheydt te schrijven/ werdt hy ghetrouw by elck een ghehouden. Ende dat hy syn boeck ende laetste clausule met syn eygen handt geschreven heeft/ ofte oock dat hy geschreven heeft de oorsaecke waerom het alsoo is/ alsdan werdt syn boeck gelooft by elck een.
Rente-brieven/ rollen/ chartulairen zijn oock privee schrifturen/ als nochtans 7
den Heere syn rente daer op ontfanghen heeft / dertich Jaren sonder tegen-seggen van yemant/ maecken die preuve/ ende werden gehouden voor authentijck.
Privee schriftuyre prejudiceert seer den Schrijver / want waer't dat hy syn 8
geschrifte inden Jugemente bekende / hy soude terstont condemneerlijck zijn te betalen/ ofte soo hy yets daer tegen wilde seggen/ te namptiseren/ ende soude gecondemneert werden inde somme in syn voorsz privee gheschrifte ghementioneert / ghelijck wy hier onder in dit jeghenwoordige Capittel klaerder met een exempel sullen bewijsen.
Waert dat yemandt soodanich syn gheschrifte niet bekennende / 't selve loo- 9
chende / ende dat nochtans daer naer waerlijck bleecke dattet het syne was/ die ware naer Rechten condemneerlijck ende strafbaer van calumnie / ter discretie vanden Rechter.
Preuven die door brieven gedaen werden (gelijck wy andermael geseyt heb- 10
ben / zijn van kleynder kracht als attestatien van ghetuygen / die de selve verre te boven gaen : Ende de costuymiers inde Vierscharen ende Leen-hoven sustineren / dat eyghe ende wettelijcke confessie gaet voor ghedaeghde hulpe / ende krachtiger is als alle preuve.
Daer zijn nochtans veel dinghen die niet anders als door brieven en konnen 11
geprobeert werden/ gelijck als compromissen in arbiters/ commissien van Officiers/ acten/ privilegien/ appellen van interlocutorien/ ende andere diergelijcke.
Privee schriftuyren/ quitancien / ofte handt-schriften / inhoudende obligatie sonder oorsaecke/ zijn inde Rechten van geender/ ofte immers van seer kleynen effecte/ ende en obligeren derhalven niet/ Iuxta vulgatissimum ac tritissimum. c. Si cautio, extra de fid. instru. cum similibus juribus. Ende men verstaet dat obligatien geen oorsaeck en hebben / als de waeromme vande obligatie daer inne niet uyt-ghedruckt en werdt/ te weten/ offe van leenen is/ of van koop van wijn/ of andere waren/ ofte andere diergelijcke oorsaecken.
't Welck ick nochtans meene datmen wel moet verstaen/ te weten/ ten ware 12
dat by statuyt ofte costuyme vande plaets / anders gedisponeert ende geordonneert waer/ als te Bruggen/ Antwerpen / ende in andere Steden daer stercken Koophandel gedreven werdt. Want in dese is gestatueert / ende geordonneert/ datmen op privee geschriften/ quitancien/ cheirographien ende obligatien / oock sonder oorsaecke / ende gansch gheen waeromme vande obligatie inhoudende recht soude doen.
By exempel/ laet Petrus Baverius een Koopman zijn/ die ofte Brugge/ of 13
te Antwerpen een privee gheschrifte / quitantie / cheirographie / ofte obligatie heeft van Jan de Swart / inhoudende dat desen Jan de Swart schuldich is aen Pieter Bavier / ende hem geobligeert is inde somme van duysent ponden

grooten Vlaems / sonder meerder reden of specificatie van oorsaecke waer u
soodanigen schult gesproten is / sal soodanigen obligatie / hoe wel die simpel /
ende sonder oorsaecke / inde voorsz plaetsen van waerden zijn.

16 Soude daeromme oock den geobligeerden Debiteur / in rechten gheroep
zijnde / om sijn handt-schrift te kennen / of te ontkennen / niet hoorbaer zi.
Waert dat hy die exceptie tegen sodanigen obligatie proposeerde ende voorw-
de / seggende datse geen oorsaeck in en hielt / ende datse daeromme naer Rechte
van gheender waerden ende nul was / Iuxta dictum tritissimum c. Si cautio. En
dat daeromme den Aenlegger moet verklaert werden niet ontfanckelijck / n-
mentlijck uyt krachte van dat gheschrifte / cheirographie / ofte obligatie sond
oorsaecke. In dese exceptie / segh ick / en soude den schuldenaer Jan de Swa
niet moeten ghehoort werden : Maer soude ilico moeten gedwongen werden
kennen ofte ontkennen sijn geschrifte / cheirographie / obligatie ofte handt-tee
ken. Want soo hyse bekende / ende niet anders en seyde / ofte en wiste te segge
als omissie vande voorsz waeromme / en dat hy geen andere exceptien allegere
en kosten tegen soodanigen obligatie / soo eyscht den Aenlegger / dat den beke
nenden Verweerder ghecondemneert werde hem de somme te betalen die in
cheirographie / obligatie ende geschrifte uyt-gedruckt is. Ende dan werdt h
terstont / volgens sijne confessie / inden Jugemente vanden Rechter tot betali
ge vande selve somme gecondemneert / sonder eenige consideratie / of de oorsaec
vande schult inde brieven uyt-gedruckt is / of niet.

17 Voorts wilde den Verweerder de voorsz exceptie / ofte eenige ander / teghe
sijn cedulle / ofte oock tegen den geheelen eysch vanden Aenlegger opposeren / da
mach hy wel doen / namentlijck 't selve in 't begin proposerende / als hy 't ma
ghereet heeft / soo niet / versoeckt hy vanden Rechter dach om sijn exceptien t
proposeren / welcken dach den Rechter hem niet en weyghert / maer gheeft hem
daer toe ordinaris tijdt van drie dagen / ofte korter / of langer naer sijn discretie
ende exigentie vande saeck. In-gevalle dan den Verweerder sijne exceptie bin
nen den gesetten tijdt niet voort en brengt / soo werdt hy ontwijffelijck inde som
me inde obligatie begrepen gecondemneert / met de kosten.

18 Waert dat den Verweerder eenige exceptie proposeerde die niet en releveert /
maer ydel ende frivool is / werdt hy niet te min altijdt by den Rechter ghecon-
demneert tot namptissement / ende de kosten werden ghereserveert ter definiti-
ve : ende daer naer / te weten / als 't nampt ghefurneert is / mach den Verweer-
der pleyten soo langh alst hem goedt dunckt / oock totter sententie definitijf in-
clusive. Ende sal ondertusschen den Aenleggher 't genamptiseerde gelt lichten
onder behoorlijcke cautie. Welck statuyt over veel Jareen te Brugge / ende daer
naer te Antwerpen ghepubliceert / ende tot faveur vande Koopluyden tot noch
toe onverbreeckelijck onderhouden is.

19 Alle privee geschriften dan / die yemandt met sijn eyghen handt gheschreven
ofte onderteeckent heeft / voornamentlijck die oorsaeck hebben / item brieven
(diemen missiven noemt) item eygen reecken-boecken / maecken geloof en preu-
ve inden Jugemente / gelijck men mach sien / Apud Panormita. in c. secundò, ex-
tra, de fid. instru. ubi reliqua, & ampliora de istarum probationibus explicantur, cum
variis distinctionibus. Hujusmodi quoque distinctiones ponit D. Lanfrancus ab A-
riadno in d. suo tractatu. de fide instru. daer hy seyt datter drijderley privee ghe-
schriften zijn.

De

De eerste werdt gheheeten demonstratie / dat is / evidente preuve die de eene 20
partye de andere geeft. De reecken-boecken houdt men voor het tweede gheschrifte. 't Derde gheschrifte is een brief vanden eenen aenden anderen / daer wy boven af gehandelt hebben / welcke alle / ende elcks in't bysonder / wy alhier sullen uyt-leggen / ende eerstelijck van demonstratie.

D. Lanfrancus vraeght dan / Of demonstratie volle preuve maeckt? Ende 21
antwoort distinctelijck op dese maniere. Of den schuldenaer bekent / dat hy dien met sijn eygen hant gheschreven heeft / ende alsdan maecktse volle preuve / of hy ontkent datse met sijn handt geschreven is / ende loochent oock te gelijck den inhout van dien. Ende hier moetmen distingueren / want soodanigen schriftuyre heeft onderteyckeninge van partyen / of heeft te gelijck met de onderteeckeninge vanden Verweerder / oock de onderteeckeninge van drie getuygen / die seeckerlijck weten ende getuygen / dat dat des Verweerders gheschrifte ofte onderteeckeninge is / ofte en heeft gansch gheen onderteeckeninge van getuygen / maer sy hebben nochtans by de onderteeckeninge vanden Debiteur geweest / ofte sy hebben hem soodanigen cedulle sien schrijven of ondertekenen / ende alsdan probeert soodanigen demonstratie ofte evidenten preuve seeckerlijck / ut in Autentica. Si quis C. Qui potio. in pig. habean. Of soodanigen geschrifte is alleen onderteeckent van getuygen / die dat inden naem vanden Debiteur ghedaen hebben / die soose drie geweest waren / souden te gelijck met exhibitie ende collatie van andere brieven / halve preuve maecken / ut in Autentica. Et si contractus C. de fid. instru. Of soodanigen geschrifte en heeft gansch gheen onderteeckeningh van getuygen / noch men en kan daer geenige anderen van sijn gheschrifte mede confereren / noch daer en zijn geenige getuygen geweest / die gesien hebben dat den Debiteur die obligatie geschreven ofte ondertekent heeft / ende alsdan en maecktse gansch gheen preuve / maer men mach er alleen yets uyt colligeren / Ita sustinet Bald. in l. Nuda. ff. de donat. & in l. Admonendi. ff. de jurejuran. Et Iason Maynus in sua aurea repetitione. d. l. Admonendi ff. de jurejuran. in colum. 75. cum 7. seq. ubi summariè & notabiliter tractat apodixæ privatæ materiam.

Van het tweede gheschrifte / te weten / vande reecken-boecken / seydt hy: Of 22
't boeck werdt ghehouden by den Debiteur die 't schrijft / ende alsdan maeckt het volle preuve tegen hem / ende en probeert niets voor hem / gloss. est in l. Quædam, in §. nummularios ff. de edend. & facit textus in l. Exemplo. & in l. Rationes C. de probat. & in l. Cum de indebito. §. Finali ff. de probat. Maer de laetste failleert in het ghene 't welck hangt aenden vryen wille vanden Schrijver / dewijlse dan oock voor hem gheloof meriteren / ut in l. Nesennius Apollinarius ff. de nego. gest. Men mach exempel stellen in een protestatie die aende vrye ende naeckte wille vanden Protestant is hangende. Item / hy confirmeert dat by geschrifte voor sich / dat ghemaeckt werdt in erffenisse. De vordere reste autem die op dese materie seer wel past / ende die Ang. in d. l. Quædam in §. nummularios ff. de edend. stelt / slaen wy hier om kortheydts wille over / ende senden den curieusen Leser derwaerts.

Vande derde soorte autem van gheschrifte / namentlijck van brieven die den 23
eenen den anderen schrijft / moetmen noteren dat die of vanden Debiteur / of van een ander geschreven zijn. Warense vanden Debiteur geschreven / soo souden se volkomen preuve maecken / Maer warense vanden Debiteur niet gheschreven / maer van yemandt anders die de selven uyt den naem vanden Debiteur

teur

teur geschreven had / ende niet te myn eenich telle quelle onderteeckeninge va[n] den Debiteur had/ ofte eenich teecken vanden Schrijver / uyt den naem / en[de] op't versoeck vanden Debiteur gestelt : dien brief alsoo geschreven ende getee[c]kent/soude ware preuve maecken/ ut in l. Si contra per calumniam. C. de Episco[p.] & cleri. Want een teecken werckt wel om eenich gheschrifte buyten twijffel stellen/ Teste Baldo ita notante, in l. In bonæ fidei. C. de reb. cred.

24 Voort/waert dat den brief met geenen zegel gezegelt en ware gheweest/ noc[h] niet onderschreven/ ende den Debiteur loochende dat de selve met sijn handt g[e]schreven/ofte van hem gesonden was/ soude men sijn toe-vlucht moeten neme[n] tot de conferentie vande brieven / welcke conferentie conform bevonden zijnd[e] maeckt volle preuve/Secundum Bart. in d. l. admonendi. exin. d. l. Nuda. Vorder[s] dewijle wy hier de conferentie van brieven eenichsins aen-gheroert hebben / e[n] soudet niet absurd zijn alhier te subjungeren/hoe/wanneer/ende in wat geschrif[-] te conferentie van brieven moet geschieden/ maer den tijdt ende publijcke affai[-] ren roepen ons elders.

25 Seynden daerom den goedt-willigen Leser/ ad D. Alex. de Imol. in suis consiliis consilio 76. per totum maxime in 2. & 3. columna in 3. parte, & in consilio 84. in 1. columna. in 3. parte, & in consilio 122. eadem parte, ende hoemen by getuygen probeert dat yemandt soodanigen gheschrifte gheschreven heeft / videte per eundem in d. consilio 74. in 2. columna, & plene Felinus in c. 2. in 1. columna in verb. septima declaratio extra de fid. instrum. Ubi plene an. & quando literarum comparatio locum habeat, & D. Lanfrancus in d. suo tractatu de instrument. fid. & productione folio libro meo 212. numero 59. & 60.

26 Item/staet noch van privee schriftuyren dit te vraghen : Of in privee schriftuyren vereyscht wert datmen daer in stelt dach en plaets/ wanneer/ ende waer die geschreven zijn/ daermen kortelijck op moet antwoorden / ende segghen dat voor soo veel men siet op de substantie van't contract / en wert noch dach / noch plaets vereyscht / ende werdt verstaen / l. Cum tabernam. §. Item quæsiit. ff. de pignorib. Ita intelligit. Cynus illum textum, in l. Optimam. C. de contrahen. stipula. En werdt oock noch dach/ noch plaets gerequireert tot preuve van schuldt/ ut l. Publia. in fine D. depo.

27 Maer omme de oudtheyt of jonckheydt te proberen/werdt in allen manieren uytdruckinge vanden dach vereyscht. Want sonder die uytdruckinghe en kan men geen seeckerheydt vanden tijdt hebben / Et ista est distinctio notabilis Angeli in §. Si quis in Autent. de instrument.

28 Daer hy seyt dattet een singulier casus is/daer tijdt en plaets vande substantie van privee schriftuyre zijn/ te weten / in legitimatie van natuyrlijcke kinderen. Werdt derhalven in privee schriftuyre van dusdanige legitimatie tijt ende plaets vereyscht.

29 Item / allegeert daer oock een ander casus / In l. Quantum vero in Authent. quib. mod. natur. effic. legit. Vide quoque de his D. Alex. de Imol. in suis consiliis consilio 70. in 5. colum. in 1. parte, & in consilio 15. in 3. colum. in tertia parte, & in consilio 76. in 4. calumn. eadem parte, & in consilio 179. in 2. parte, & in consilio 132. in 2. colum. in 4. parte.

Schriver.
Schepenen

CAP. CLXXVI.

Van productie van Brieven.

't Begrijp.

1 Productie van brieven moet gedaen zyn, partye present zynde.
2 Men moet partyen toe-laten copye vande overgeleyde brieven.
3 Men moet partye gheven copye vande geextraheerde clausule, ende inspectie vanden originelen brief.
4 Men moet partye copye vande clausule van't testament ende inspectie van't geheele testament laten volgen.
5 Den Griffier partye copye weygerende, moet daer toe by brieven compulsorie gedwongen werden.
6 De originele brieven eens over-gheleydt zynde, machse den produisant weder nemen.

7
8 Die valsche brieven overleydt { Die hy niet geschreven heeft, wert gestraft de falso.
Van hem geschreven ende geprocureert, werdt swaerder gestraft.

1 WY hebben geseydt dat brieven privee / ende publijcke schriftuyren
groote kracht van preuven hebben inden Jugemente / doch die
brieven en moetmen niet simpelijck / maer behoorlijck over-ghe-
ven. Want dusdanighe brieven diemen tot preuven wil over-ge-
ven/ moetmen inden Jugemente overlegghen / partyen gedachvaert ende pre-
sent/ ofte ten minsten gedaghvaert ende gecontumaceert zijnde.
Ende in dusdanighe productien van brieven / versoeckt partye (daer present
2 zijnde / ofte sijnen Procureur) copye vande originele geexhibeerde gheschriften/
die hem niet en kan ghewevgert werden. Want daer uyt moet hy kennisse ne-
men wat die inhouden / of 't inhouden waerachtich is / of die vicien of valsche-
den inhouden / op dat hy de selve ghesien hebbende / daer op overlegge wat hy
daer op wil antwoorden. Moet daeromme oock partye volkomene kennisse
hebben vande o'vergheleyde brieven / maer t'sijnen kosten / voornementlijck als
den produisant de selve geheel produiseert.
't Welck icker niet te vergheefs hy ghedaen en hebbe / want als partye selfs
3 niet meer en produiseert als een extract/ dat is/ niet meer als een clausule: Wt
de originele brieven in dat cas moet partye alleen hebben visie ende lecture van-
de brieven en zegelen/ ende copye van dat extract sonder meer.
Van gelijcken in materie van testamente is genoegh te produceren de eygene
4 articulen vande gifte / of van't legaet / ende en is van gheenen noode 't gheheele
testament ofte codicil te produceren. Wilt nochtans partye adverse 't gheheele
testament of codicille sien / men moet het hem toonen / ende de gheheele lecture
daer af geven ende vergunnen/ maer men behoeft hem geen copye te geven van
't geheele testament.
Soo wanneer Justiciers / Griffiers / Klercken ofte diergelijcken weygeren
5 te toonen copyen van testamenten / of originelen / of hare protocollen / of re-
gisters/

gisters/ omme daer extracten of coppen uyt te maecken/ moeten sy gedwongen werden om sulcks te doen by brieven compulsorialen/ om dat alle de acten beyde de partyen zijn/ ende moeten gemeen zijn / soo datmen geen van beyde coppe moet weyghceren. Maer wanmen eens productie van originele brieven inden Jugemente gedaen heeft/ so mach den produisant de selve originele brieven wederomme eyssschen/ ende voor hem bewaren/ ende is gehouden coppe autentijck/ behoorlijck gecollationeert / ende by den Commissaris in presentie van partye adverse (gelijck dat behoort) geteeckent/ by den processe te laten.

Doch waert dat het geschiede dat yemandt sich in sijne productien met valsche instrumenten wilde behelpen/ ofte andere valsche schriftuyren/ quitancien/ cheirographien/ ofte obligatien die hy selfs niet ghemaeckt noch onderteeckent en had/ die werdt gestraft met de peyne van valscheydt/ voornemelijck als hy te vooren wist dat die brieven gesuborneert ende valsch waren / maer niet so strengelijck ende regoureuselijck als of hy die selfs ghemaeckt ende verbalscht had/ ende verliest noch boven dese straffe sijn proces. 6

Maer had den produisant selfs wetens ende willens / ende calumnieuselijck die brieven/ of met sijn eygen handt geschreven ofte onderteeckent/ ofte door eenen anderen onbekenden bedriechelijcken doen schrijven ofte onderteeckenen/ die soude seeckerlijck regoureuser van sijn valscheydt moeten gestraft werden. 7

CAP. CLXXVII.

Van preuve by evidentie vanden feyte ende by inspectie.

't Begrijp.

1 In 't geen notoir is naer Rechten , en werdt geen ordre van proces vereyscht.
2 Crimen 't gheen den Rechter bekent is , en heeft gheen aenklaginge vanden beschadichden van nooden.
3 Criminele saecken } Werden den Rechter bekent door inspectie.
4 Civile saecken

Het geschiet somwijlen dat het feyt evident ende openbaer is/ so dat het niet noodich en is voor den Rechter eenighe preuve te doen / namentlijck als den Rechter selfs 't feyt met sijn eygen oogen gesien heeft.

Want alsdan werdt hem de saecke t'eenemael notoir ende bekent/ soo dat hy geen andere preuve tot kennisse vande saecke en begeert/ c. Evidentia. ext. de accusat. 1

Soo oock evidentie van een begaen schelm-stuck en requireert gheen aenklaginge voor den Rechter / maer den Rechter mach op 't gene notoir is procederen/ al en isser geen aenklager/ c. Ad nostram 3. ext. de jurejuran. & l. Prima ff. de vent. inspiciend. 2

Ende gelijck dese seeckere kennisse komt door 't aensien in criminele saecken/ soo wertse oock seecker ende bekent door 't aensien in civile saecken/ want gelijck sware ende lichte injurie openbaer ende seecker werdt door presentie vanden 3

Rechter/ soo datse gheen andere getuygen van nooden en heeft/ ende gelijck el-dent en seecker wert/ of een quetsure die yemandt gegeven heeft in sijn lichaer/ swaer of licht is uyt de inspectie vande wonde.

Soo blijckt oock den Rechter uyt de inspectie vanden persoon/ sijnen oude-
4 dom / jonckheydt ofte swackheydt / soo dat hy tot kennisse van die saecken ge breeder preuven van nooden en heeft. 't Selve moetmen oock ghevoelen v alle andere dingen daer den Rechter door sijn eyghen inspectie seeckere kenni van heeft / ende daer hy dien-volgende geen breeder preuve af en vereyscht / g lijck als oock zijn gheschillen van limiten / die getermineert ende gedecidee werden alleen by 't gesichte vande plaetse: Zijn oock van soodanigen aert bri ven / cheirographen / begraeffenissen / graf-schriften / ende soo voorts 't ghe door 't gesichte vanden Rechter openbaer ende seecker is.

CAP. CLXXVIII.

Van preuve by presumptie.

't Begrijp.

1 Presumptie maeckt somwijlen preuve.
2 Wat presumptie is.
3 Wat presumptie is, secundum Gloss.
4 Exempel van præsumptie van een goet kint, ende dat een goet man sal werden.
5 Presumptie is of { Temerair. / Probabel. / Vehement. / Nootsaeckelijck.
6 Wat temeraire presumptie is.
7 Christelijcke liefde en is niet suspect.
8 Exempelen van temeraire presumptien.
9 Wat probabile presumptie is.
10 Exempelen van probabile presumptien.
11 Probabile presumptie maeckt halve preuve.
12 Wat violente presumptie is.
13 Exempel van violente presumptie.
14 Uyt suspecte by-een-wooninge.
15 Uyt dertele t'samen-spreeckinge en manieren.
16 Van ignorantie als vande scientie niet en blijckt.
17 Dat de man leeft als van sijn doodt niet en blijckt.
18 Dat d'obligatie met consent gepasseert is, tot dat 't contra-
19 rie blijckt.
20 Dat yemandt goedt is, tot dat van't quade blijckt.
21 Dat yemandt goedt is die vande goeden geteelt is.
22 Dat yemant quaet is { Die eens quaet geweest is. / Die met quaden ommegaet. / Die verboden wapenen draeght.

23 Wert

23 Wert violentlijck gepresumeert: Dat het manlijck kint eer gebooren is als 't vrouwelijck.
24 Dat 't kint in een schip-breuck eer doodt is gheweest als de moeder.
25 Van fraude als yemandt sijn goedt verkoopt sonder noot.
26 Dat den Buyrman weet de gelegentheyt van sijn Buyrman.
27 Dat de vrouw weet 't geen haer man doet.
28 Dat een vrouw is 't wijf vanden genen daer sy by woont.
29 Dat yemant bequaem is, tot dat 't contrarie blijckt.
30 Dat de vrouw voor de man gestorven is, tot dat 't contrarie blijckt.
31 Dat yemant altijdt dul is, die eens dul is.
32 Dat een vrouw van een ander ontfangen heeft die inde elfde Maent naer haer mans doodt baert.
33 Dat yemandt een falsaris is, die eens valsche instrumenten
34 gebruyckt heeft.
35 Eenen goeden tijtel, ten zy 't contrarie blijckt.
36 Violente presumptie buycht den Rechter meest.
37 Wat presumptie van rechten, of noodige presumptie is.
38 't Recht presumeert: Datter huwelijck is in woorden van toekomende trouwe, alsser lichamelijcke conversatie op gevolcht is.
39 Dat den Bruydegom gheconsenteert heeft in't conditioneel huwelijck, alsser lichamelijcke conversatie op volcht.
40 Dat hy int huwelijck geconsenteert heeft als hy der by woont.
41 Dat den Priester een fornicateur is, als hy by een suspecte vrouw woont.
42 Dat het zyn kinderen vande man ende 't wijf die by een woonen.
43 Dat hy heretijck is, die heresien in't hooft heeft, &c.
44 Dat hy gewillichlijck geprofessijt is, tot dat 't contrarie blijct.
45 Presumptie is vijfderley, in l. Is qui fidem.
46 Den Rechter en moet niet al te seer op presumptien steunen.
47 Presumptie is of:
- Daermen simpelijck op staet.
- Daermen op staet tot dat 't contrarie geprobeert werdt.
- Daermen geensins op staen en mach.

DEwijle wy inde voorgaende Capittelen kortelijck verhandelt hebben 1
van ware ende volle preuven / die wy bethoont hebben by ghetuygen
ende instrumenten te gehschieden / soo is overich dat wy nu een wey-
nich van presumptien spreecken / die somwijlen volle / ende somwylen
half-volle preuve maecken.
Omme dit klaerder te doen blijcken / moetmen eerst stellen de definitie van 2
presumptie / ende betoonen waer de presumptie uyt spruyt daer wy af spreecken /
ende hoe veel specien die heeft. Presumptie dan is eenich argument ende indicie
om yets te ghelooven door preuve van een ander / geloof ofte opinie van geloof
gevende. By exempel: Wt by-een-wooninghe van suspecte persoonen werdt
vleeschelijcke conversatie gepresumeert / c. literis ext. de præsumpt. Maer dese

presumptie heeft weynich krachts om sulcks te proberen / ende is veel een-
seeckere suspicie te noemen.

3 Wert daeromme van Godefredus generalijck op dese maniere gedefinie[t].
Presumptie is van eenich twijffelachtich feyt/ uyt eenighe indicie / of volle of
halve preuve: Of 't is een manier om uyt de circumstantien de waerheyt te [co]l-
ligeren ende te begrijpen. Ende dese begrijpinghe is somwijlen seecker/ somwij-
len onseecker/ ende maeckt daeromme somwijlen seeckere somwijlen onseecke
preuve. Men mach exempel nemen/ ex c. Ex studiis. ext. de præsumpt.

Daer genoteert werdt een exempel van presumptie/ van eenen goeden Jo-
4 gen die een goedt Man sal werden/ op dese maniere. Die Jongen hoort gar[en]
de predicatie/ leest garen inden Bijbel/ is sijn Ouders ghehoorsaem/ elck een go-
dertieren/ gemeensaem/ ende gevoechlijck/ niemant rebel/ niet snapachtich/ ne[ch]
obstinaet/ voecht hem garen by geleerde/ goede ende wijse luyden/ vliet der qu[a]-
der conversatie als de pest / veracht alle manieren van spelen / ende volcht a[l]
exempelen van deucht ende goede manieren naer. Wt dese teeckenen ende ind[i]-
tien dan werdt seeckerlijck gecolligeert ende gepresumeert dat het een kint va[n]
goeden aert is / ende dat hy consequentelijck een goedt man sal werden: Mae[r]
alle presumptien en zijn soo seecker ende evident niet als dese is.

5 Men moet derhalven noteren datter vier specien van presumptien zij[n].
Want presumptie is of lichtveerdich/ of probabel/ of violent/ of nootsaeckelije[k]
van welcke alle wy met ordren sullen spreecken.

6 Temeraire ofte lichtveerdighe presumptie dan is / die uyt lichte oorsaecke[n]
spruyt/ te weten/ uyt quaet ofte licht volck/ ofte andersins uyt kinderlijcke oft
andere lichte oorsaecken / gelijck of yemant eens of meermalen gesien was con-
verserende met een vrouwe/ ende dat yemandt daeromme een quade suspicie o[f]
lichte presumptie des quaets teghen hem nam/ die suspicie soude temerair end[e]
frivool zijn: want 't is twijffelachtich met wat herte/ ende om wat oorsaken hy
met haer geconverseert heeft. Gevoelt daerom in twijffelachtigheyt een goed[t]
gemoet altijdt 't beste / naer 't seggen van Paulus 1. Cor. 13. De Christelijcke
liefde is goedertieren/ niet jaloers/ ende en denckt geen quaet/ &c.

7 Men moet daeromme alle twijffelachtige dingen ten besten interpreteren/ c.
Secundò, extra. de regula juris, cum multis aliis similibus, die houden datmen in
alle twijffelachtigheyt een billicke uytlegginge moet hebben.

8 Jae soo seer/ dat soo yemant siet een Priester een Vroutgen omhelsen/ dat hy
moet dencken datmen moet presumeren dat hy dat om eenighe goede oorsaken
gedaen heeft/ te weten/ om haer de benedictie te gheven/ of dat hy haer door een
kus van deucht vermane tot bekeeringe / c. Absit. 11. q. 3. & c. In scripturis, 96.
distinct. Maer naer dat de tijden nu loopen (Teste D. Alciato in suo judiciarii pro-
cessus compendio, titulo, de præsumptione) en wert huydensdaeghs den Priesters
soo veel niet vertrout/ ende werdt dat excuys voor slecht gehouden/ als dat dick-
mael failleert. Siet noch andere exempelen van temeraire presumptie: Waert
dat yemant een Jonghman ende een Dochter ergens t'samen sach praten ende
spelen / te vergheefs ende lichtveerdelijck soude hy presumptie hebben van hoe-
rerye/ ende yets ongeoorlofts. Ofte dat hy een fraye ende schoone Vrouwe sach/
buyten ghewoonte kostelijck gekleet gaen / ende meer als naer gewoonte op-ge-
pronckt zijn/ of met ringen/ of met gesteenten/ of met goude ketenen ende dier-
gelijcken / ende dat hy daer uyt colligeert / of presumeert dat sy die ghekreghen
heeft/

heeft/ of door dieverye/ of door by-slapen/ ofte ander dierghelijcke vuyl gewin/ waerlijck soodanighen presumptie soude temerair zijn / ende een onbehoorlijcke ende al te lichten frivolen suspicie/ende wert dieshalven vande Rechten verworpen/als die 't hert vanden Rechter niet en moet moveren/ c. Primum 2.q.1.& c. licet Heli. ext.de symonia. Want soodanighe temeraire lichte ende frivole presumptien en acht eenen voorsichtigen Rechter niet.

Probabile ofte universele presumptie is/ die komt uyt den Rechter/ ende die 9
den Rechter uyt indicien colligeert / ende dese rijst uyt vele oorsaecken ende suspicien/ende men staet daer op tot dat het contrarie geprobeert werdt. By exempel/ als den Verweerder naer de peremptoire exceptien proposeert een dilatoire/ soo presumeert den Rechter dat hy dat doet omme te calumnieren/ende partye adverse te quellen ende te molesteren.

Item/ waert dat dat dingh t'eenighen tijden den Vader toe-ghekomen had/ 10
werdt gepresumeert dat het nu den Erfgenamen toe-komt. Of ter contrarie: Pieter possideert nu die saeck die eerst Jannen toe-ghekomen heeft / soo werdt van Pieter gepresumeert te wesen Soon of erfghenaem van Jan. Ende dese preuve/ voor de preuve van't contrarie/ maeckt halve preuve.

Maeckt daer-en-boven oock purge/ voornementlijck als de fame wast/ ut c. 11
Si quis de gradu. ext. de purga. cano. Vide latius Speculatorem.

Violente presumptie is/die rijst uyt waerschijnelijcke ende krachtige preuve/ 12
ende wert daerom presumptie van rechten genoemt/namentlijck om dat 'trecht uyt violente presumptie presumeert/dat de saecke alsoo is/gelijck/als het blijckt dat een obligatie gecancelleert is / of datter streepen door ghehaelt zijn / presumeert het recht dat den debiteur gevrijt is/ l. Si chirographum ff.de probat.

Item/ 't recht presumeert dat yemant sijn eygen / ofte eens anders Vrouwe 13
bekent heeft als hyder langh met gewoont heeft/ al en had niemant haer by een sien slapen/ ende datter oock gheen kinderen af en quamen. Is oock een vehe- 14
mente ende violente presumptie/ dat een Jongman naeckt leyt met een naeckte Vrouw / ende alleen in een bed. Want alsdan wert violentlijck ghepresumeert datse hoererye of overspel bedreven hebben/ &c. c.literis. extra.de præsumpt.

Item / waert dat yemandt eenen anderen tot drie-malen toe vermaendt had 15
dat hy met sijn Wijf niet en soude spreecken / ende dat hy den selven daer naer wederom vondt met haer spreeckende / 't soude een violente presumptie des quaedts zijn/ soo dat hy hem daer op den Rechter soude moghen overgeven om gestraft te werden/ In Autentico. ut lic. mat. vel aviæ §. his quoque colla. 8. Facit ad hunc §. c. Si quisquam ext. de cohibit. cleri.& mulier. alwaer wijt ende breedt van dese materie van suspicie gehandelt werdt / Et Autentica. Si quis ei. C. ad l. Iul. de adulter.

't Recht presumeert altijdt ignorantie daer niet en blijckt van scientie / ende 16
men presumeert dat die ignoreert die van sijn scientie niet kan doen blijcke / l. Verus ff.de probat. & §.quod autem institu. de lega.

Item / 't recht presumeert / dat yemandts Man noch leeft tot datter blijckt 17
van sijn doodt/oock in twijffel/ende dat tot hondert Jaren toe/ l. Finali. C.de sacrosanct. eccle.

Item/ 't recht presumeert dat een obligatie met consent ende vryen wil ghe- 18
maeckt is/ ten zy dat blijckt vanden bedwange ende violentie.

Item/ elck een werdt naer rechten voor goedt ende wettelijck gehouden / ten 19
zy daer

zy daer blijcke van ſijne malitie / ende dat hy beweſen werdt quaedt te weſe[n] Guido Papæ in ſuo tractatu de præſumptio num. 37. Et Laurentius de Rodulph[i] in ſuo tractatu de uſur. num. 4.

20 Werdt oock goedt gepreſumeert die van goede Ouders geboren is/ l. Si ſe[r]vus communis §. Qui mancipia. ff. de ædil. edict.

21 Item / 't recht preſumeert dat die altijdt quaet is die eens quaet geweeſt i[s] namentlijck inde ſelve ſoorte van quaet/ c. Semel malus, de regul. jur. lib. 6. junc[t] ibi gloſſa. in verbo. Semel malus ubi hujus exempla varia ponuntur, & l. Si cui [§] Iiſdem. ff. de accuſat. & plenè de hoc per Barto. in l. Non ſolum §. Si plures ff. [de] no. oper. nuntiat. & in c. Scribat. extra. de præſumptio.

22 Item/ die met den quaden omme gaet werdt voor quaet ghehouden: wan[t] 't is genoech dat yemant gepreſumeert werdt quaet te zyn/ ende werdt gerepel[-] leert als ſuſpect/ alſmen probeert dat hy met quade converſeert/ l. Si plures §. S[i] pares. ff. de adminiſtrat. tutor.

23 Item/ die ſuſpecte wapenen draeght / werdt gepreſumeert een quaedt hert t[e] hebben/ ut notat Bald. in feudis. in titu. de pace tenen. & ejus violatorib. in §. Si qui[s] ruſticus, ende ſiet aldaer den text wien het verboden is wapenen te dragen/ end[e] hoe ſy geſtraft werden/ De hac materia portatus armorum, & qua pœna puniantur, vide quæ plenè dixit & conſcripſit Dominus Guido Papæ in deciſi. curiæ Parlamenti. q. 424.

24 Item/ alſſer twee kinderen/ een Meyſken en een Knechtgen / te gelijck gheboren werden/ 't recht preſumeert dat het knechtgen eerſt gheboren is/ ten zy 't contrarie blijckt. Ofte ſoo / in-ghevalle een Moeder te ghelijck ontfangt een knechtgen ende een meyſken/ ende daer geen ſeeckerheydt en is welck eerſt gheboren is geweeſt / wert gepreſumeert dat het knechtgen eerſt geboren is / l. Si fuerit §. Finali. ff. de rebus dubiis. De reden is / dat het knechtgen ſtercker ghepreſumeert wert van natuyren te zijn.

25 Item/ als een Moeder met haer kint door ſchip-breuck vergaet/ preſumeert men dat het kint eerſt geſtorven is/ l. Inter ſocerum, ad principium ff. de pact. dotalibus, & l. Si mulier. ff. de rebus dub. daer den text ſeydt: Indien een Vrouwe met haer kleen kint door ſchip-breuck vergaen is / men ghelooft dat het kindt eerſt verdroncken is/ vermits ſijnen ſwacken ouderdom. Want ware het kindt groot ghewordeu / ende te gelijck met ſijn Moeder verdroncken / ſoo ſoude men preſumeren dat de Moeder eerſt gheſtorven waer / dewijl een volwaſſchen ſoon ſtercker ghehouden werdt / l. Cum pubere. ff. de rebus dub. Maer in-gevalle een Vader ende een Soon van ghelijcke krachten zijn / werdenſe gepreſumeert ghelijck geſtorven te zijn/ l. Si hi qui invicem. ff. de donat. cau. mor. Ita decidit gloſſa in verbo infantem. in d. l. Inter ſocerum. ff. de pact. dotal.

26 Item/ als een Schuldenaer al ſijn goedt wech gheeft/ of verkoopt ſonder eenigen noot of bedwangh/ 't recht preſumeert dat hy dat doet om ſijne Crediteuren te bedriegen/ l. Omnes. §. Lucius. & §. Qui omnia. ff. Quæ in fraud. credit.

27 Item/ wert gepreſumeert dat de gebuyren de faculteyten/ ſecreten/ ende 't leven van haer gebuyren weten/ c. Quoſdam, & ibi per Doct. extra. de præſumpt. & l. Si vicinis. C. de nup. & c. Paratus verſicul. Principi 23. q. 1.

28 Item/ een Vrouwe wert gepreſumeert te weten het doen van haer Man. Eñ van gelijcké de bloet-vrunden werden gepreſumeert te weten het doen van hare vrunden/ ut dicit Andr. de Yſernia in l. feudor. in tit. de natur. ſucceſſ. feudo circa fin.

Item/

Item/ by onbekende werdt die gepresumeert Vrouwe te zijn / die als Vrouwe getracteert werdt/ dat is: Ist dat yemant een vrouw in sijn huys heeft/ die hy voedt ende onderhoudt niet anders als oft sijn ware Vrouwe was/ die moet men oock voor sijn Vrouwe houden/ ut probatur in c. Illud ext. de præsumpt. 29

Item / elck werdt gehouden voor bequaem / ten zy sijn onbequaemheyt bewesen werdt / c. Finali extr. de præsumpt. Werdt oock yemandt voor waerdich gehouden/ ten zy der bewesen werdt dat hy onwaerdich is/ l. Servus ff. de manu. testa. 30

Item/ een Vrouwe werdt gepresumeert voor haer Man ghestorven te zijn/ alsser twijffel is wie eerst gestorven is / per glossam in l. Si possessor. ff. de religio. & sumptibus funer. Item/ men houdt yemant voor meerder-jarich/ ten zy bewesen wert dat hy minder-jarich is/ not. glossa. in c. In præsentia. extra. de probat. 31

Die dul geweest is werdt altijt voor dul gehouden/ ut probatur. l. Ambignitatis C. de usufruct. 32

Werdt gepresumeert dat een Vrouwe van een ander ontfangen heeft / die elf Maenden naer de doodt van haer Man gebaert heeft / ut in Autentico. de institut. & ea quæ parit. §. Mulier & videtur probari in l. Gallus, in primo ff. de liber. & posthu. 33

Werdt voor een falsaris ghehouden die eens suspecte schriftuyren inden Jugemente gebruyckt heeft/ l. Iubemus C. de probat. 34

Ut een vertrouden tijtel werdt goede trouwe gepresumeert/ ten zy der eenige andere presumptie ter contrarie is/ In l. Penultima C. de præscript. long. temporis: & ponit. D. Ioan. à Grassis in c. Si diligenti. ext. de præscript. Ende en werdt geen goede trouwe gepresumeert / ten zy die byder partye geallegeert werdt inden Jugemente/ uti notatur in §. Aliæ instit. de actio. Want de preuve van goede trouwe bestaet in feyte ende 't ghemoet / ende daeromme moetmen 't allegeren eermen 't kan presumeren/ Secundum Bald. in feudis, in titu. Si de feud. contro. fuer. In c. Si quis per 30. Item 't recht presumeert alomme goede trouwe/ ten zy 't contrarie blijckt/ ende soo voorts. 35

Dese violente presumptie dan inde voorseyde saecken genarreert/ konnen den Rechter bewegen/ ende daer toe buyghen/ om deur consideratie der selver te inclineren tot liberatie / ofte condemnatie ende pronunciatie van 't gheen dat billick is/ c. Dixit Dominus 32. q. 1. & l. Filium ff. de his qui sui vel alie. jur. sunt, &c. literis extra. de præsumpt. ten zy 't contrarie geprobeert werdt. 36

Wy hebben geseyt dat de vierde specie van presumptie is / noodwendige presumptie/ diemen noemt præsumptionem juris, & de jure. Dese is van soodanige kracht datse volle preuve maeckt / ende den Rechter beweecht om te pronunceren/ ende gheen preuve ter contrarie te ontfanghen. Ende werdt genoemt Præsumptio juris & de jure, om dat het recht uyt de circumstantien vehementelijck presumeert/ dat de saecke noot saeckelijck soo is/ of niet en is/ soo dat den Rechter op soodanigen presumptie recht doet/ ende sententie pronunceert. 37

By exempel/ indien yemandt met een Vrouw huwelijck ghemaeckt heeft op conditie / ende haer daer naer bekent heeft / soo stelt het recht ten minsten presumptivelijck/ dat een waerachtich huwelijck tusschen de soodanigen gecontraheert is/ ende datmen derhalven geen andere preuven admitteren moet. Want als hy haer bekent heeft / ende datter conditionele woorden voor-ghegaen zijn/ werdt presumptivelijck verstaen dat sy daer in geconsenteert heeft / als uyt het 38

effect van 't toekomende huwelijck / al-hoe-wel hy niet volkomelijck met absolute woorden met haer gecontraheert en heeft/ c. Is qui. & ibi in exemplis notat. ext. de sponsalibus.

39 Item / 't recht presumeert dat een Bruydegom in 't huwelijck consenteert die een Vrouw tot een Wijf trout / op conditie dat hyse vleeschelijck soude bekennen. Want het recht presumeert alsdan dat harer beyder suyver consent daer by ghekomen is/ ende moet daeromme sodanigen huwelijck ghehouden zijn / In c. De illis. ext. de desponsalib. impub. & c. Per tuas. ext. de condit. apposit. not. Speculator. in tit. de præsumpt. in c. unico.

40 Item / 't recht presumeert dat een Dochter die ghehoudt is teghen haren danck / nochtans in 't huwelijck geconsenteert heeft als sy haer heeft laten bekennen vanden Man/ ende dat sy met hem begint huys te houden.

41 Item/ 't recht presumeert dat een Priester een Fornicateur is/ als hy een suspecte Vrouwe in sijn huys houdt: want uyt by-een-wooninge van suspecte persoonen werdt (gelijck als wy hier boven gesepdt hebben) vleeschelijcke conversatie gepresumeert/ c. literis, extra, de præsumptio.

42 Item/ 't recht presumeert dat de Kinderen toe-behooren Man ende Wijf/ so wanneer die t'samen huys houden.

43 Item/ 't recht voornementlijck 't Canonijcke presumeert / dat die een ketter is/ of ten minsten tot ketterye/ of ketterlijcke opinien genegen/ die ketters boecken by sich in sijn huys houdt/ daer publijckelijck af spreeckt/ die prijst/ ende op haren inhoudt roemt / of die 't hooft nae ketterye hangt : 't welck ick daer by vouch/ om die ghenen die hare boecken maecken te hebben omme daer teghen te schrijven/ of simpelijck te lesen/ alleen om te weten wat die seggen/ op wat argumenten ende schriftuyr-plaetsen die steunen / niet om te volghen / ofte daer door verleydt te werden/ maer om die te refuteren.

44 Als een Religieus die (gelijck men seydt / geprofessijt is) klaeght van fortse ende gewelt over sijne Ouders/ seggende dat hy tegen sijnen danck in 't Klooster gekomen is/ is vehemente presumptie ter contrarie / want daer met dat hy bekent geprofessijt te zijn / presumeert het recht dat alles gedaen ende gecelebreert is met sijnen consente / tot datter eenige preuve ter contrarie geprofereert wert/ Vide notabilem glossam, pro hac præsumptionis materia in l. Is qui fidem, in verbo. Contra præsumptionem, extra de sponsalibus & matrimonio.

45 Welcke glosse vijfderley presumptien stelt / gelijck den ondersoeckenden Leser aldaer kan sien. Ghy sult oock verscheyde/ ende meer als wy tot noch toe geseydt hebben/ exempelen van dese presumptie ende hare leden doorgaens sien by de Doctoren/ ende specialijck by Speculator inden selven tijtel.

46 Maer eer wy dit Capittel eyndighen/ soo wil ick den Rechter vermaent hebben/ dat hy op dese presumptie niet al te seer en steunt / maer dat hy alle de reste neerstelijck considerere eer hy totter definitive komt/ ende dat hy met rijpe deliberatie alles doorsoeckt eer hy op presumptien vonnis wijst/ Ende moet altijdt de saecke vanden Verweerder meer toe-gedaen zijn/ als vanden Aenlegger/ De his itaque vide latius Speculatorem, & signanter D. Guidonem Papæ in suo tractatu, de præsumptionib. juris tantum, & de jure. Ende op datmen inde presumptien niet onvoorsichtelijck en misdoe / moetmen hare drievoudige verscheydenheydt noteren/ die ghy vint in Glossa super rubric. G. de probat. & præsumpt.

47 Want sommige is soodanich/ ende soo seecker ende vehement / datmen daer t'eenemael

t'eenemael op ſtaen moet/ al-hoe-wel yemant daer tegen 't contrarie probeerde/ by exempel/ dat een Vrouw haer huwelijcks goedt geſtipuleert had/ ut l. Prima in princip. C. de rei uxo. act. Andere is ſoodanich datmen daer op ſtaet tot dat het contrarie geprobeert werdt. By exempel/ had eenich dinck den Vader toe-ghekomen / dat ſoude oock gepreſumeert werden den Erfghenamen toe te komen/ ut l. Sive poſſidetis. C. eodem. Andere is ſoodanige datmen daer in gheenderley manieren op en moet ſtaen/ ten zy daer eenige andere behulpſelen by zijn/ als is preuve by een privee inſtrument/ ut l. Inſtrumenta. C. eodem.

CAP. CLXXIX.

Van Preuve by Eede.

't Begrijp.

1 Eedt heeft groote kracht in't proberen.

Eedt is driederley:
- 2 Willighen.
- 3 Noodtſaeckelijcken.
- 4 Wettelijcken.

5 Den wettelijcken Eedt machmen refuſeren.

6 Noodigen Eedt werdt gedaen:
- By gebreck van beter preuve.
- Tot purge van ſich ſelfs.
- Tot examen vanden proceſſe.

7 Eedt:
- Werdt niemant gedefereert alſſer geen preuve en is, of volle.
- Werdt den Aenlegger of Verweerder gedefereert alſſer halve preuve is.
- Werdt den Verweerder gedefereert als partyen ghelijcke preuven hebben.

9 In't defereren vanden Eedt moet den Rechter letten:
- 8 Of daer volle preuve is, of halve.
- Of de halve preuve is:
  - Crimineel
  - Civil, ende of deſe is Geeſtelijck
    - Fameus.
    - Niet fameus.
- 10 Welcke van partye ſeeckerder probeert.
- 11 De qualiteyten vande perſoonen.

12 Den Aenleggher vreeſende dat den Eedt den Verweerder gedefereert ſal werden, moet allegeren dat den Verweerder ſuſpect is.

13 Eedt werdt gedefereert vanden principalen perſoon, niet vanden Procureur, ten zy, &c.

14 Den Eyſſcher mach den Verweerder een Eedt dефereren op ſijnen eyſch.

15 Den Aenleggher mach op een deel vanden eyſch eenen Eedt, ende op 't ander preuve defereren.

16 Als den Aenlegger half probeert, werdt hem vanden Rechter een Eedt gedefereert.

17 Als den Aenlegger niet, of immers niet half en probeert, werdt den Verweerder geabſolveert.

18 Den Eedt werdt den Verweerder gedefereert, als beyde de partyen gelijck proberen.

1 Daer en is niemandt die niet en sal bekennen dat den Eedt in het proberen groote kracht heeft. Want de Christelijcke Religie presumeert van elck een / dat hy niet en sal sweeren als 't gheen hy meent met de waerheydt over een te komen / ten zy hy t'eenemael Godloos / ofte een verachter is vande Goddelijcke geboden / ende een versmader van sijn eyghen zalighheydt. Want hy sweert dat hy / op peyne van de Hemelsche glorie te verliesen / de waerheyt sal seggen. Tot breeder uytleggingthe dan van desen Eedt / moetmen weten dat die driederley is / te weten / Willigen / Noodigen / ende Wettelijcken.

2 Willigen Eedt is / die de eene partye de ander / 't zy inden Jugemente ofte daer buyten / willichlijck defereert / de quo in l. Iusiurandum ff. de jurejurand.

3 Noodigen Eedt is / die den Rechter selfs yemandt defereert / jae aendwingt: En mach daerom niemant dien Eedt verwerpen / ten zyder gerechtige oorsaecke van verwerpinghe gepretendeert werdt / l. Generaliter. C. de jurejurand. & l. Mandato ff. eodem tit.

4 Wettelijcken Eedt is / die de eene partye de ander alleen inden Jugemente defereert / den Rechter 't selve approberende. Dien Eedt en is niet noodich dat yemant doe / want men dien nu vrypelijck mach refuseren / l. Delata. C. de jurejur.

5 Ende en obsteert niet datmense eertijdts niet en mocht refuseren / maer most refereren / Unde vide Glossam in c. Finali, extra. de jurejurand. dewijle die costuyme nu veroudt is / ende het elck een toe-ghelaten wert den wettelijcken Eedt te refuseren. Maer de selve refuserende versvwackt hy sijn saecke grootelijcks / ende schijnt de waerheyt te bekennen.

6 Vorder den noodigen Eedt werdt om drie oorsaecken gedaen: Erstelijck / als die yemandt gedefereert werdt by faute van beter preuve. Ten tweeden / als die yemandt gedefereert werdt om sich selven te purgeren. Ten derden / als die gedefereert wert om 't proces te examineren / Argu. §. Item. Si quis institut. de Actionib. Maer hier staet te noteren dat den Eedt niet altijdt elck een ende in alle saecken gedefereert mach werden.

7 Want alsser ganstch niet geprobeert en is / of als het alles ende volkomelijck geprobeert is / en moetmen niemant een Eedt defereren. Maer alsser half geprobeert is / soo wert boven die halve preuve noch een Eedt ghedefereert / 't zy dan den Verweerder / of den Eysscher / tot discretie vanden Rechter / omme door dien Eedt de halve preuve te helpen / ende seecker en vol te maecken. Maer als den Aenlegghet eene preuve voor hem / ende den Verweerder eene preuve voor hem heeft / soo moetmen den Verweerder den Eedt defereren / ende niet den Eysscher: want den Rechter moet altijdt meer geneycht zijn om te absolveren / als om te condemneren / Vulgata l. Arrianus ff. de Actio. & obligat. concordat. c. Veniam nunc & ibi glossa in verbo. Si faciendum 35. q. 9. Den Rechter moet dan in't defereren vanden Eedt / op vier dingen letten.

8 Eerstelijck / of den Aenlegghet yets volkomentlijck probeert / of half / of niet gelijck wy nu geseydt hebbey. Ten tweeden / of de questie vande halve preuve crimineel is / of civil / of ganstch en gaer geestelijck.

Want

Want soo de saecke crimineel is / soo en moet den Rechter den Verweerder geenen Eedtubsdefereren/ l. Finali, C. de proba. & c. Finali, extra de jurejurand. Want in criminele saecken moeten de preuven klaer zijn/ l. Dolum C. de dolo c. Sciant cuncti 2. q. 8. Maer soo de saecke civil is/ soo isse of fameus/ of niet fameus. Isse fameus/ als actie van dol/ dieverie/ injurie/ breese/ ende een sake door welcke yemandt naer Rechten/ oft uyt krachte van't gewijsde infaem werdt / al-hoe-wel men daer civilijck in geprocedeert heeft / ut l. Prima. ff. de his qui notan. infam. En werdt derhalven in dese civile fameuse saecke den Verweerder geenen Eed gedefereert/ al waert dat partyen dat versochten/ omme den Verweerder gheen occasie te gheven van versweeringhe/ omme namentlijck door soodanigen Eedt de infamie te ontgaen / Sed de his vide Speculator. lib. 2. particu. 2. Rubrica de jura. delatione. Want een fameusen Eedt is of swaer ende gewichtich / ende en werdt niet lichtelijck gedefereert / l. Legitimos D. de legitur. tutoribus. Of is kleen ende licht / ende dan staet het inde discretie vanden Rechter of men den Eedt defereren sal / of niet / naer hy uyt consideratie vande saeck ende persoonen sal billick vinden. Maer waert dat de saecke t'eenemael geestelijck was/ als saecke van Priesterschap/ of huwelijck/ soo en mach den Rechter uyt faulte van preuve niet defereren / maer isse niet ganschgeestelijck / soo mach hy't wel doen/ vide hic latius Speculatorem.

10 Ten derden / moet den Rechter neerstelijck letten / welck van partyen de waerheyt seeckerder en klaerder schijnt te weten/ ende te proberen: Daerom ist datmen dien van wiens feyt men handelt / voornementlijck den Eedt moet defereren / c. Videtur ibi qui enim melius, extra qui matri. accus. Want in feyt of saecke van anderen en moetmen geenen Eedt defereren om hem gheen twijffelachtige occasie te gheven van eenen valschen Eedt te doen / ut ibi & l. Videamus in principio D. de in lit. jurand. & l. Iusiurandum §. 2. de jurejur.

11 Ten vierden / moet den Rechter de qualiteyt vande persoonen considereren/ welcke beter/ welcke weerdiger / ende welcke seeckerder ende getrouwer schijnt te zijn de waerheyt te bekennen / om dien den Eedt te defereren / d. l. Legitimos D. de legitim. tutorib. Vide Speculator. Rub. de jura. delat.

12 Moet oock den Aenlegger letten in het doen vanden Eedt/ te weten/ Soo hy siet ofte breest dat het Eedt sweeren den Verweerder vanden Rechter ex officio sal gedefereert werden / ut c. Finali extra de jurejuran. Dat hy alsdan den Verweerder den wech mach sluyten om den Eedt te doen / segghende dat hem den Verweerder suspect is/ l. Non omnes §. de à Barbaris ff. de re militari.

13 Men moet oock noteren/ dat die selfs dien de saecke aengaet / den Eedt defereren mach: Maer den Procureur niet als in drie gheballen / want den Procureur mach alleen in drie geballen den Eedt defereren / te weten / als hy daer toe speciale last heeft/ als hy ghestelt is als in sijn eygen saecke/ als hy vrye ende generale administratie heeft/ c. Qui ad agendum, in fine, de procur. lib. 6.

14 Jae den Eyscher mach sijnen geheelen eysch ende conclusie ten Eede stellen van sijn partye / ende hem daer van ten deele Rechter maecken.

15 Ende in-gevalle des Aenlegghers Eysch soodanich is datse verscheyde stucken heeft/ ende diversche feyten inhoudt/ soo mach hy eenige daer van ten Eede stellen van sijn partye adverse / ende anderen presenteren te proberen / ende dan is partye gehouden op 't gedefereerde te sweeren.

16 Maer kan den Aenlegger sijnen eysch half/ ofte met een getuych proberen/ of met

met eenighe andere halve preuve / ende dat den Verweerder van sijn zijde ni[illegible]
en probeert / soo defereert den Rechter den Eedt aenden Aenlegghere / tot h[illegible]
van sijn halve preuve / omme die halve preuve door den Eedt te stercken / er[illegible]
vol te maecken.

17 Ende ter contrarie / als den Aenlegghere of niet en probeert / of niet half [illegible]
probeert / soo werdt den Verweerder geabsolveert / al en had hy niet gheprobe[illegible]
ofte gedaen / ende den Aenlegger en werdt niet ontfanghen tot eenighen Ee[illegible]
want als den Aenlegghere niet en probeert volkomentlijck / of half / werdt d[illegible]
Verweerder geabsolveert / al en dede hy niet / ende den Aenlegghere gecondem[illegible]
neert inde kosten / Tritissima, l. Qui accusare. C. de eden. & vulgata l. Secun[illegible]
(quam frequenter allegant Advocati tam in judiciis, quàm extra judicia) ff. de pr[illegible]
batio. cui concordat glossa in c. Bonæ primò, extra de elect. Facit l. Frustra, &
Actor. C.eod. titu. de probat.

18 Maer als sy beyde / soo den Eysscher als den Verweerder / maer met een g[illegible]
tuyge / ofte andere halve preuve proberen / soo werdt den Verweerder den Ee[illegible]
gedefereert / want den Rechter moet meer geneycht zijn om te absolveren / al
om te condemneren / gelijck wy hier voorzen geseyt hebben.

19 Als den Aenlegghere berooft ofte gespolieert is in een bosch / ofte op de ze[illegible]
ende vande fortse ende gewelt gheprobeert heeft / den Rechter doet hem sijn scha[illegible]
de ende verlies estimeren op sijnen Eedt.

20 In dese ende diergelijcken moet den Rechter veel dingen observeren / gelijc[illegible]
wy te voorzen ghesepdt hebben / te weten / de natuyr vande saeck / of daer veel o[illegible]
weynich aen gelegen is. Item / wat geloof de getuygen meriteren / welck va[illegible]
beyde de partyen men meest moet ghelooven / ende wat partye vaster probeert
ende naest aende waerheyt komt / ende diergelijcken meer / ut notatur in gloss. i[illegible]
verb. Decidi oportet, in l. In bonæ fidei. C.de reb. cred. & jurejuran.ad finem.

21 Ende wat het eyghen effect is vanden Eedt daer wy tot noch toe af ghehan[illegible]
delt hebben / machmen in't breede sien / apud D. Iasonem. §. Item si quis, instit[illegible]
de actio.

CAP. CLXXX.

Van halve Preuve.

't Begrijp.

Halve preuve ghe-schiet

1 Door een getuygh niet reprochabel.
2 Twee niet reprochabile getuygen, maecke volle preuve.
3 Door publijcke faem.
4 Door privé geschrifte.
5 Door vluchte.
6 Door bedwongen bekentenisse.
7 Door conferentie van schriftuyren.
8 Door indicien die den Rechter soo schijnen te zyn.

Dewijle

DEwijle wy hier voorent van halve preuve gesproken hebben / ende dat 1
wy 't geen volle preuve maeckt in't 178. Capittel aengewesen hebben/
is overich dat wy oock een weynich vande halve preuve seggen.

Men moet dan weten datter veel soorten van halve preuven zijn / 2
want voor eerst werdt halve preuve gedaen door een getuygh die niet reprocha-
bel is/ l. Theopompus. ff. de dote præleg. l. Prima. §. Finali. ff. Quemadmodum testa.
aperi. & l. Si duo. ff. de jurejurand. Dat autem een getuygh die niet reprochabel
is/ halve preuve maeckt/ blijckt daer uyt dat twee niet reprochabele getuygen/
ende daer geen exceptie tegen en valt/ volle preuve maecken.

Mach daeromme consequentelijck de voorsz een getuyge maer halve preuve 3
maken/ Atque ita tenet glossa in verbo. Decidi oportet, versu. med. C. de reb. credit.

Ten tweede / werdse ghedaen door de publijcke faem die oock halve preuve 4
maeckt / voornementlijck als die voort komt van eerlijcke luyden / ende appa-
rente indicien/ ende niet van straet geruchte/ 't welck gemeynlijck valsch is / l. in
bonæ fidei C. de reb. credi. concordat. c. 2. circa finem extra de probat. cum glossa
prima.

Ten derden / maeckt privee gheschrifte oock halve preuve / als de selve met 5
noch andere adminiculen gesterckt is / l. Instrumenta. C. de probat.

Ten vierden/ vluchte In Auten. de collato. & de aliis capitulis, coll. 9. §. Super 6
hoc, & §. Si quis autem, & c. Nullus, extra. de præsumpt. & c. Decernimus 3. q. 9.

Ten vijfden / als yemandt seydt dat hy inde Stadt daer toe ghedrongen is/ 7
't welck alsoo't niet waerschijnelijck is / maeckt et oock maer halve preuve.

Ten sesten/ uyt collatie van andere geschrifte/ en neemt men geen volle/ maer 8
telle quelle preuve ende geloof / In Auten. de instrumento, caus. & fide. §. Si verò
moriantur & §. seq. colla. 6.

Ten sevenden / neemt den Rechter oock dickwijlen halve preuve uyt pre-
sumptien ende indicien/ gelijck hier boven geseydt is / Sed vide hic Specula. qui
optimè tractat, & glo. in verbo. Decidi oportet, in d. l. In bonæ fid. C. de reb. credit.

CAP. CLXXXI.

Van te concluderen op principale feyten.

't Begrijp.

1 Wat het is op principale feyten te concluderen.

2 Op 't principael te concluderen, is somwijlen { Op de productie vande getuygen alleen. Ende : Op productie van getuygen en titels te gelijck.

NAer dat een/ of beyde de partyen te ghelijck voor hebben op te houden 1
vande preuven van hare feyten / ende niet anders en hebben te probe-
ren : soo concludeert een van partyen / ofte beyde te gelijck al 't gheen
inde saeck verhandelt is op de principale feyten.

Want

2 Want concluderen op principale feyten / is renuncieren van verder produ- tie/ ofte dach nemen om getuygen ofte productien te renuncieren/ ende dat ge- ſchiedt op verſcheyde manieren. Want ſomwijlen concluderen partyen alle[en] op de productie van ghetuygen ſonder meer/ ende doen daer naer productie v[an] titulen. Ende ſomtydts concluderen ſy op alles / ſoo op productie van getu- gen/ als van titels/ende en produceren daer naer niet meer.

CAP. CLXXXII.

Van publicatie van Atteſtatien.

't Begrijp.

1 Of men de atteſtatien van getuygen den partyen moet publiceren.
2 Atteſtatien werden partyen gepubliceert daer 't beſchreven recht plaets heeft.
3 Om atteſtatie te beleyden moetmen partyen dachvaerden.
4 Men moet partye copye vanden atteſtatien laten volgen.
5 Partyen die tegen de atteſtatien niet en oppoſeren, werden gerepelleert.
6 Atteſtatien en werden huyden ten dage niet gepubliceert
- Daermen naer coſtuyme wijſt.
- Inden Raedt van Mechelen.
- Inden Raedt van Vlaenderen.
- In't Parlement van Parijs.

7 Atteſtatien werden ergens gepubliceert in reele ſaecken.
8 De Hollanders en Brabanders hebben verſocht datmen de atteſtatien ſoude pu- bliceren.
9 Wat den ſtaet van Hollandt en Brabandt is.
10 Requeſt vande Hollanders en Brabanders, noopende de conceſſie van't publice- ren van atteſtatien.

Publicatie van atteſtatie
11 Vordert de Iuſtitie, ende verkort de proceduren.
12 Verweckt partye lichter tot accord.
13 Heeft niet onprofijtelijcks, maer veel profijts.

14 Den Koningh conſuleert de requeſten met verſcheyde Raden.

De Raden ontraden de publicatie, om
15 Dat de oorſaecken daer inne ghenarreert niet ſeecker en zyn.
16 Dat 't geallegeerde niet geprobeert en is.
17 Datter veel ongemacks uyt ſoude ryſen.
18 Dat daeromme weynige op ſouden houden van procederen.
19 Dat de proceſſen daerom te raerder ſouden ghetermineert werden.
20 Dat de getuygen daer door te eerder ſouden gecorrumpeert werden.
21 Dat de enqueſten behoorlijck ſouden ghedaen werden.
22 Datmen om 't onſeecker toe-komende niet en moet wijc- ken vande ſtijl.

23 De

23 De Raden raden den Coningh: Dat hy 't privilegie toe-ſtae, maer in forme van experientie.
24 De Raden raden den Coningh: Dat hy 't privilegie toe-ſtae tot weder-roepinge.
25 De Raden raden den Coningh: Datmen naer de publicatie vorder enqueſte weygert.
26 De Raden raden den Coningh: Dat de enqueſte voor de litiſconteſtatie geimpetreert, ende vande Raedts-heeren gehoort werden.

27 Den Koningh delibereert met de ſijnen op 't geen hem geraden is.
28 Antwoort vanden Koningh op de requeſte vande Hollanders.
29 Antwoort vanden Koningh op de requeſte vande Brabanders.

ICk hebbe in't voorgaende Capittel geſeyt / dat de depoſitien van getuygen 1
den partyen niet en moeten gepubliceert ofte gecommuniceert werden/ om
de periculen die daer uyt ſoude mogen ontſtaen.

Maer dat heeft alleen ſtede in ſommighe plaetſen / ende oock in eenighe 2
particuliere ſaecken. Want in die Landen daer de Juſtitie naer 't beſchreven
recht geadminiſtreert werdt / uſeert men publicatie van enqueſten ofte atteſta-
tien/ ende werdt beyde de partyen copye gegeven van alle de atteſtatien / ſoo dat
van beyde zijden niet minder tegen de atteſtatien / als teghen de getuygen ſelfs
geexcipieert werdt.

Maer als den Rechter ſoodanige atteſtatien wil publiceren/ moeten partyen 3
daer toe gheroepen werden by daghvaerdinge / want partyen niet gheroepen
zijnde / en moet den Rechter niets van 't gheen onder hem is openen / ende den
partyen publiceren / l. In cauſæ prima § Cauſa autem cognita. ff. de minorib. 25.
annis, & c. Tenor literarum, extra de ſenten. & re judica. Naer autem dat hy par-
tyen gedaghvaert heeft/ moet hy haer termijn geven omme de copye vande at-
teſtatien/ inſtrumenten/ munimenten/ obligatien/ ende alle acten ende geprodu-
ceerde te krijgen/ om/ indien ſy daer yets teghen te ſegghen hebben/ dat ſy ſoude
mogen excipieren/ ſoo teghen de depoſitien ende 't geproduceerde vande ghetuy-
gen / als tegen de ghetuygen ſelfs : datſe oock de reden vande exceptien ſouden
proponeren / welcke copye van atteſtatie ende productie den Rechter partye
moet communiceeren / c. Quoniam contra, extra de probat. & l. Secunda, C. ut lit.
pend. om daer op te diſputeren.

Maer de originelen moeten blijven by den Rechter/ of Griffier/ of Notaris/ 4
omme niet vervalſcht/ ofte van yemandt gevitieert te werden/ c. Finali. ff. de ta-
bu. exhibend. & c. Vide ad hanc materiam Speculatorem.

Ende in-gevalle partyen/ naer ſoodanige gedane publicatie/ ende binnen den 5
termijn die haer vanden Rechter gegeven is om daer tegen te ſegghen/ niets en
weten te opposeren / werdenſe ghereiecteert / ende den Rechter gaet inde ſaecke
voort.

Maer in vele Landen daermen alleen naer coſtuyme leeft/ en werden de atte- 6
ſtatien in gheeniger manieren gepubliceert : Als oock niet inden Provincialen
Raedt van Vlaenderen / noch inden grooten Raedt van Mechelen (gelijck wy
oock in't voorſeyde Capittel geſeyt hebben) 't welck ſchijnt uyt het Parlement
van Parijs afgekomen te weſen / daermen oock deſe publicatien niet en uſeert/
al-hoe-wel men buyten Parijs/ in Landen die by coſtuymen geregeert werden/
deſe publicatie gebruyckt/ voornementlijck in civile ſaecken/ want in criminele
ſaecken en heeft die nergens plaets.

In ſommighe andere plaetſen werden de atteſtatien oock gepubliceert / ende 7
meeſt

meest in reele actien/ alsser questie is van eenigen gront/ want alsdan wert pa
tye coppe ende publicatie vergunt ende gegeven / maer dat en gheschiedt niet i
personele actien.

8 Niet teghenstaende nochtans der selver Raden van Vlaenderen / Mechele
ende Parlement van Parys sententien/ gebruycken ende costuymen/ van ge
publicatien van attestatien te doen / zijnder niet te min veel in dese onse Land
gheweest die 't contrarie gevoelen beter hielden / namentlijck datmen allenthe
ven niet alleen de namen vande getuygen/maer oock de depositien selfs/partye
soude publiceren / om op dese manier de gheschillen der processen te eerder en
te geluckiger te termineren.

9 Waer door geschiet is/ dat voor weynich Jaren de twee staten van't Grae
schap van Hollandt (die zijn den Adel van Hollandt / ende de ses Hooft-steden
als Dort/ Haerlem/ Delff/ Leyden/ Amsterdam/ ende Goude: Ende oock d
drie staten van't Hertoghdom van Brabandt (welcke zijn de Kerckelijcke Pre
laten/ de Edelen/ ende vier Hooft-steden.

10 Te weten Leuven/ Bruyssel / Antwerpen / ende 's Hertoghen-bosch) onse
Katholijcken Koningh/ ende goedertieren Prins/respectivelijck hebben wille
over-geven requesten.

11 In welcke sy sijne Majesteyt ootmoedelijcken baden/dat hy wilde tot faveu
ende vorderinge vande Justitie/ tot solaes ende voordeel van partyen/ te weten
om de morrige ende by naer onsterffelijcke questien te korten / haer van nieuws
vergunnen 't aengename privilegie in haer voorsz Graeffschap ende Hertogh-
dom/ van partyen publicatie vande attestatien te doen / niet teghenstaende / soo
lange 't contrarie naer stijl ende costuyme geuseert was geweest. Ende dat 't sel-
ve privilegie sijn kracht soude hebben vande tijdt vande vergunninghe in alle
processen sonder exceptie/soo hangende als naemaels te beginnen / al waren die
oock soodanich datter al reproche ende salvatie gedaen was.

12 Namentlijck om dat de attestatien ghesien / ende wel daer op beraedtslaecht
hebbende / partye adverse terstont soude colligeren in wat staet sijn saecke was/
ende ilico met klare ooghen sien waer in die bestont/ ende of hy voort soude heb-
ben te procederen (want aende attestatien hangt het geheele procés) of hy liever
met sijn partye adverse een vrundelijcke ende broederlijcke transactie ende ac-
coord van sijn questieuse saecken wilde maecken / tot rust van harer beyder ge-
moederen / ende om ontallijcke kosten te schuwen / die de langheyt vande pro-
cessen met haer slepen : ende die sy asseureerden datmen op de voorsz maniere
lichtelijck soude konnen ontgaen / tot solaes ende profijt van partyen/ ende tot
goede vorderinge vande Justitie.

13 Daer oock by voeghende/dat soodanighen te vergunnen privilegie/ boven de
verhaelde nuttigheden / gheen schade ofte prejudicie mede en bracht / noch den
Rechters/ noch de twistende partyen/maer veel eer groot profijt voor de Repu-
blijck / ende al die soude willen procederen / soo dat ten ware die publicatie par-
tyen toe-gelaten wierdt/ maer datmense haer liever had te verbergen/ daer veel
onheyls ende prejudicie uyt soude volgen / voegende daer oock by / dat de selve
publicatie t'eenegaer conform de beschreven rechten is : uyt het welck ver-
tooght/ gesien ende geconsidereert/ sy sijne Majesteyt gebeden hebben / hy wilde
haer 't privilegie vande voorsz publicatie van attestatien te doen/in behoorlijcke
forme voorsz vergunnen/ expedieren / ende met sijn brieven en zegel bevestigen.

Welcke

Welcke requeste sijne Majesteyt ontfangen ende gesien hebbende/omme yets 14
seeckerders daer op te statueren/ met rijpe ende voorsichtige deliberatie heeft de saecke eerst willen overlegghen met verscheyde sijne Raden / op dat hy dese Requesten niet lichtvaerdelijck soude schijnen toe te staen/of af te seggen. Dese Requesten van aende Cancellarie van Brabandt gesonden hebbende/ als oock aenden Raedt van Mechelen/den Raedt van Vlaenderen/ den Raedt van Hollant/ ende de andere Raden van die Landen/heeft hy van haer begeert voorsichtighe sententie van resolutie / ende wat sy oordeelden datmen op dat request soude moeten antwoorden. Welcke Raden de voorseyde requesten neerstelijck ghesien/ ende de saeck wel overwogen hebbende / hebben hare sententien bysonder / ende te ghelijck accorderende / met besloten brieven aen sijne Majesteyt over-gesonden / eensamentlijck antwoordende dat de geeysche saecke haer soodanich niet en docht te wesen/ dat sijne Majesteyt die om redenen by haer verhaelt/ behoorde toe te staen/ voornementlijck dewijl de redenen in hare requesten gestelt / niet terstont soodanich en zijn/ als sy voor die tydt meenen datse zijn.

Maer datse ten deele meer hanghen aende toe-komende uytkomste der saecken/als aen't uyterlijcke aensien. Welcke toe-komende uytkomst/hoe die wesen sal/ men altijdt voor onseecker moet houden. 15

Ten deele hangt die aen't feyt/of namentlijck hare allegatien soodanich zijn/ 16
ende waerachtich geprobeert werden/om dat derhalven hare allegatien niet geprobeert/nochte oock seecker/ noch soodanige zijn/ daermen als op een vast fondament veylich op steunen mach/ Noch soodanighe/ dat van die schaden/ die sy segghen dat by faulte van publicatie konnen rijsen / yets seeckers soude konnen betoont werden. Hebben daeromme sijne Majesteyt geraden den Suppliantem haren eysch niet toe te staen / voornementlijck dewijl haer docht dat alles ter contrarie soude uyt-loopen. Te weten / dat uyt de publicatie vande attestatien niet alleen geen proffijt/maer ter contrarie groote schaden ende achterstellen soude rijsen/ ende datse vreesden dat de processen daer door te langher soude werden geprotraheert/ soo om enquesten te hooren/ als om reprochen te maecken / ende meest in die plaetsen daermen soodanighe kortheyt uyt de publicatie der selver hoopte. Want uyt die publicatie seyde sy dat niet minder reprochen / ende niet 17
minder informatie / t'samen quamen omme de depositien ten tweede male te doen/ofte te reprocheren/als omme de getuygen te rejecteren/gelijckmen by dagelijckse experience siet dattet also gebeurt inde geestelijcke Hovē/in welcke weynige zijn die naer dat haer de publicatie gedaen is/van verder processe ophoudē.

't Welck sy seggen te geschieden door hertneckigheydt vande twistende partye/oft door de quade wil van een van partyen die sijn weder-partye door langheyt des tijdts/ ende de groothepdt vande kosten soeckt te verswacken/ 't welck hy niet en soude doen als hy vande positien niet en wist. Jae wy sien dattet oock inde weerlijcke Hoven / ende met namen in't Hof van Hollant niet te stade en komt/ende dat partyen seer ongaren uyt het procederen scheyden/al zijn hare saken schoon openbaer/ ende dat de enquesten op alle articulen naer bevroeding ten vollen kennelijck zijn/ende dat sy van de getuygen ten naesten by weten wat sy tegen ofte voor haer ghetuyght hebben / ende dat sy ten tweeden by ordinaris enqueste gehoort/ niet anders en sullen getuygen/als 't gene sy inde voorgaende informatie tegen haer getuyght hebben. 18

Voorders dat in die Landen daer de publicatie van attestatien plaets heeft/ 19
de pro-

de processen raerder ende langhsamer geexpedieert werde / als in plaetse d
de voorsz publicatie niet toe-ghelaten en werdt. Dat autem de Supplian
presumeren / dat uyt de voorsz publicatie de partyen terstont ende dickmael
accoort soude komen/ ghelijck sy segghen dat sulcks op sommighe plaetsen g
schiet/ dat mach mogelijck geschieden in de voorsz plaetsen daer soo veel proc
sen niet geintenteert / ende consequentelijck oock soo veel niet gedefinieert
werden. Immers (seggen sy) en ist niet waerschijnelijck dat de publicatie da
oorsaeck af is. En ware oock niet te presumeren dat de getuygen / om datm
de publicatie niet soude doen / met minder vryheyt soude testeren 't gene van
saecke was / als sy soude doen wanneermen de publicatie van hare attestati
moste divulgeren.

20 Maer men soude ter contrarie eerder moeten vreesen / dat sy om de te doe
publicatie haer te lichter soude laten corrumperen / om hare attestatien te ve
valschen ofte blancketten / omme de naeckte waerheydt ten aensien vande pe
soonen te bedecken / welcke bedeckinghe in een vrye ende niet te openbarene d
positie / om de qualiteyt / aensien / ende faveur vande persoonen niet gheprest
meert en werdt plaets te hebben.

21 Seggende eyndtlijck oock dat geene Magistraten gewent zijn eenich respe
op de depositien te hebben / ten zy datse komen van geloofwaerdige persoone
met behoorlijcke reden/ ende seeckere wetenschap / dat alwaer't dat de deposit
der getuygen partyen al schoon gepubliceert werden/soo soudense soo met de r
den ende billickheydt over-een komen / dat partyen niet en soude hebben da
tegen te reprocheren.

22 Wt dese voorsz oorsaecken ende anderen om kortheydt wille naer-ghelaten
ende by namen oock om de toe-komende ende onseeckere uytkomste van saken
ende datmen niet lichtveerdelijck en moet wijcken van een costuyme die ove
vele Jaren gebruyckt is geweest/niet alleen in Hollandt en Brabant/ maer by
naer in alle de plaetsen van dit Nederlandt.

23 Soo heeft den voorsz Raden goedt ghedacht / ende hebben de Koninckklijck
Majesteyt gheraden / dat het noch raedtsaem noch profijtelijck en was / dat h
den voorsz Suppliancen/ om redenen by haer geallegeert/soude toe-staen / end
haer 't geeyschte privilegie vergunnen: Daer niet te min by voegende / dat in
dien't de Koninghlijcke Majesteyt allenthalven beliefden de voorseyde State
haren eysch toe te staen / om seeckere redenen sijne Majesteyt daer toe moveren
de/ dat haer oock geraden docht dat hy haer sulcks vergunde / met restrictie/ li-
mitatie/ ende op seeckere conditien/ namentlijck by eenige forme van opsicht t
nemen/ of daer naer soodanighen permissie de pretense saecken eenichsins dien-
stich ende profijtelijck schene te zijn.

24 Ofte immers dat hy't haer absolutelijck soude vergunnen tot wederroepin-
ge toe/ namentlijck dat soo hy naemaels bevondt dat die concessie weynich pro-
fijts/maer veel eer schade ende quaet by-gebracht had/ dat hy de selve concessie
in dat cas vrijelijck soude moghen weder-roepen / ende in haer voorighen staet
herstellen.

25 Soo nochtans dat binnen den tijt van dese preuve te nemen / sijne Majesteyt
alle Magistraten / Notarisen ende publijcke persoonen strictelijck soude verbie-
den / datse geene vordere certificatien ofte attestatien ten versoecke van partyen
soude gedoogen gemaeckt te werden.

Maer

Maer in-ghevalle partyen ondertusſchen voor de litiſconteſtatie eenighe en- 26
queſten wilde ghedaen hebben omme de ſaeck in memorie te houden / dat ſy die
oude maecken in forme van rechte / impetrerende daer toe ſpeciale commisſie
ot die ſaeck alleen behoorende. Ende dat die enqueſten by Commisſariſen ſou-
e gehoort werden / ende ſecretelijck in geſlote ende gezegelde brieven ſoude be-
waert werden / tot datmen de toe-komende publicatie ſoude doen / ofte dat den
Rechter (voor wien men 't proces ſoude inſtitueren) decerneerde dat het alſoo
behoorde ende moſte geſchieden.

Deſe brieven ende reſolutien vande Raden ontfanghen hebbende / heeftſe de 27
Koninckl ijcke Majeſteyt in ſijne Raden van Staten/ ſo ſecreten/ als vande Fi-
nancien geexhibeert/ ende te gelijck met de ſijnen beraedtſlaecht / wat beſt waer
den Supplianten in deſe ſaecke te antwoorden. Ende alſoo de voorſz Staten
ende Supplianten de conceſſie van't geeyſchte privilegie ſtantvaſtelijck voort-
drongen/ende beyde (al-hoe-wel op verſcheyde tijden) deſe conceſſie by naer met
eene woorden verſochten / heeft de Koninghlijcke Majeſteyt de Staten van
Hollandt/ als de eerſte Supplianten geantwoordt ende 't gewenſchte privilegie
vergunt in forme als volcht.

Apoſtille vanden Koningh op de Requeſten vande Staten van Hollandt.

WY doen te weten, dat wy geſien ende over-gewegen hebben- 28
de de voorſz redenen, genegen zijn gheweeſt tot den wenſch
ende eyſch der voorſz Requeſten, zoo dat wy ten reſpecte
vande goede ende ghetrouwe dienſten ons van haer ghedaen, amplierende
ons voorſz privilegie ('t welck in haer requeſte geexpreſſeert is geweeſt)
hebben haer gepermitteert ende vergunt, ende permitteren ende vergun-
nen haer by deſen, uyt ſpeciale gratie, openinghe ende publicatie van alle
atteſtatien, oock in ongedecideerde ſaecken, ende in alle ſtaten, ſoo in
onſen voorſz Raedt, ende andere Hoven, ende Magiſtraten, ende Juſti-
ciers van Hollandt, als in onſen grooten Raedt, ende op wat maniere de
ſaecken aldaer, of by reſſort, of by rau actie ghedevolveert zyn, ofte
noch ſoude moghen devolveren. Ordonnerende onſen waerden ende ge-
trouwen Preſident, ende de Raden van onſen hooghen Rade, ofte hare
Stadthouders, ende anderen van onſen Provincialen Rade. Item alle an-
dere Rechters, Magiſtraten van Steden ende Vierſcharen van Hollandt,
haer naer onſe voorſz conceſſie te comporteren, ende te reguleren. Ende
dat alles op conditien ende reſerven in onſe eerſte brieven verhaelt. An-
nuntierende ende bevelende daer-en-boven onſen ſeer waerden ende ghe-
trouwen Preſident, ende die van onſen Raedt van Staten, ende ſecreten
Rade zyn. Item onſen hoogen Raedt, ende onſen Raedt van Hollandt,

ende alle onse andere Rechters ende Officiers dieder aen-gelegen is, dat de voorsz Staten van Hollandt Supplianten, dese onse jeghenwoordige gratie, vergunninghe ende consent, op de conditien, reserven, forme ende manieren, gerustelijck ende vredelijck laten possideren ende usurperen, soo dat alle beletselen ende contradictien ter contrarie sullen cesseren: Want het ons alsoo belieft heeft. In kennisse van 't welcke hebben wy onsen Zeghel aen dese brieven doen hangen. Ghegheven inde Stat van Bruyssel, in't Jaer ons Heeren 1556. den 23. Maert, voor Paessche, &c.

In het naest-volgende Jaer hebben de Staten van Brabandt haer Reque/ om 't selve te obtineren / aen sijne Majesteyt over-gheghevcn / naer den inhoud hier boven verhaelt / dien de Koninckliicke Majesteyt oock by naer op de selv manière antwoordt als de Hollanders.

Apostille vanden Koningh op de Requesten vande Staten van Brabandt.

29 WY doen te weten, dat wy de voorsz Requeste vande State rijpelijck overwogen, ende daer op beraedtslaecht hebbende gheneycht zyn geweest omme goedertierentlijck toe te stae 't versoeck vande voorsz Supplianten Staten van Brabandt, voornement lijck om consideratie ende ten respecte vanden ghetrouwen ende behoor lijcken dienst, soo den Keyser onsen Heer ende Vader, als ons ghetrou welijck ghedaen: Hebbende daer toe de sententie ende Raedt, eerstelijc van onsen Cancellier, ende andere onse Raden van Brabandt: Ten ande ren oock vande Hoofden, President, Raden, Staten, ende secreten Rade Eyndelijck oock de rijpe deliberatie van onsen uytverkooren, &c. Hartogl van Savoyen, &c. Interpreterende 't selve Request, ofte amplierende ons voorsz concessie, blyvende vorders in sijn volle macht ende vigeur, ende hebben toe-gheftaen ende gheconcedeert, staen toe ende concederen by dese jegenwoordige, uyt speciale gratie, openinge, publicatie, ende copye van alle depositien en attestatien, oock in ongedecideerde saecken, ende in wat state die soude moghen wesen, soo in onsen Raedt ende Cancellerie, als inde Leenhoven van Brabandt, Vierscharen ende Gerechten onser Jurisdictie ende Hertoghdom van't voorsz Brabandt, 't zy die saecken by rau actie ter eerster instantie alleen geintenteert zyn, ofte daer naer geintenteert sullen, of datse aldaer gedevolveert zyn, of by appel, of reformatie, ofte eenighe andere manier, ofte die hier naer aldaer devolveren sullen.

Ende daer-en-boven, of die in ongedecideerde proceſſen zyn gheweeſt, ende inde ſaecke gheconcludeert is, ende daer van recht begheert is gheweeſt ofte niet. Ende daer-en-boven in alle plaetſen in welcke naer diſpoſitie van gemeene ende beſchreven rechten, de voorſeyde publicatien ende openinghen verſocht, ende bevonden ſullen werden te behooren. Uytgeſondert nochtans ende wel te verſtaen, dat inde voorſz nu al gedecideerde proceſſen, maer nochtans noch niet gheweſene ende gepronunceerde, dusdanige publicatie alleen ſullen toe-gelaten werden, om van ſoodanighe proceſſen op te houden, ende met partyen in vrundtſchappe te accorderen. Soo nochtans dat ſy dan, noch by ordinaris, noch by extra-ordinaris manier yets by de voorſz gepubliceerde atteſtatien ſullen mogen by voeghen. Ende dat vorders partyen by requeſten ſullen verſoecken dat haer die publicatie ghedaen werden vande Magiſtraten en Rechters voor de welcke die proceſſen getrocken werden. Welcke Rechters alſdan partyen de verſochte publicatie vergunnende, ſullen haer oock te ghelijck ſeeckeren tijdt prefigeren binnen welcken ſy vanden proceſſe wijcken, ofte met partyen tranſigeren mogen, op dat dien tijdt geexpireert zynde, den Rechter in't geconcludeerde proces totter definitive ende pronunciatie vander ſententie mach procederen, als naer behooren. Ordonnerende ende bevelende onſen lieven ende getrouwen Cancellier, ende de Raden van onſen voorſeyden Rade van Brabandt. Item den Stadthouder ofte Maender van ons Leenhoff aldaer. Ende daer-en-boven alle Vierſcharen, Gherechten, ende Juſticieren van ons voorſz Hertoghdom van Brabandt, dat ſy haer naer onſe voorſeyde conceſſie accommoderen, ende reguleren of conformeren. Committerende ende bevelende onſe voorſz Cancellier, ende de Raden van onſen Raedt van Brabandt: Item onſen Stadthouder ofte Maender van ons Leenhoff, Schout van Leuven, Amptman van Bruyſſel, Schouten van Antwerpen ende 's Hartoghenboſch, ende alle onſe andere Vaſallen ende lage Magiſtraten, Rechters, Juſticiers ende Officiers van ons Hertoghdom van Brabandt, ende hare Stadthouders, ende elcks van haer in't particulier die daer aen gelegen is, dat ſy de voorſz Staten van Brabandt Supplianten, van dit privilegie onſe tegenwoordige gratie, interpretatie, ampliatie ende conſent, op de conditien, formen ende manieren voorſeyt, toe-laten geruſtelijck ende vredelijck te poſſideren, ende te uſurperen, ende dat daer uyt komen te ceſſeren alle beletſelen ende contradictien ter contrarie: Want het ons aloo belieft heeft. In kenniſſe van welcken wy ons Zegel aen deſe brieven hebben doen hangen. Ghegheven in onſe Stadt van Bruyſſel, den ſeſten Maert 1575.

CAP. CLXXXIII.

Van Reprochen in't Generael.

't Begrijp.

1 Wat reprocheren is.

2 Werden gereprocheert: Onbehoorlijcke productien. Getuygen. Brieven, of titels.

1 REprocheren is inde Rechten eenige exceptie proponeren / of tegen feyten/ of tegen persoonen/ of tegen eenige dingen/ namentlijck allegeren dat die niet behoorlijck noch wettelijck gemaeckt zijn/ofte dat het persoonen zijn die niet hoorbaer en zijn/ ofte dingen die gheen admissie en meriteren/ ende dat daeromme die alle verwerpelijck / en tot preuve tegen hen niet admissibel en zijn. Werdt dan drievoudich gereprocheert.

2 Want eerstelijck werden productien gereprocheert / werden oock ghetuygen gereprocheert/ men reprocheert oock tijtel en brieven teghen sich geproduceert ende dat op tweederley manieren / te weten by reprochen van rechten / ende reprochen van feyten. Van dese drie reprochen sullen wy nu een weynich by ordre spreecken.

CAP. CLXXXIV.

Van Productien te reprocheren.

't Begrijp.

1 Wat productie reprocheren is?

2 Productien werden gereprocheert:
- Die niet gedaen en zyn in presentie van partyen, ofte den Procureur.
- Die niet ghedaen en zyn voor den Commissaris daer toe gestelt.
- In welcke de getuygen haer van selfs indringen niet ghedachvaert zynde.
- In welcke de ghetuyghen niet en sweeren in presentie van partyen.
- In welcken de ghetuygen niet distinctelijck geexamineert en werden.

1 PRoductie reprocheren / te weten van ghetuyghen of titulen/is/ wanneer partye adverse hem teghen soodanighen productie opposeert / ende seydt datse niet wettelijck gedaen/ende daeromme verwerpelijck is/ te weten/ dat daer in ontbreecken de vijf/ of een vande vijf dinghen die noodich tot een goede ende wettelijcke productie vereyscht werden.

Die wy hier boven int 170. Capittel geseyt hebben dese te zijn/ te weten/ dat 2
alle productie geschiede in presentie van partyen/ ofte sijnen Procureur daer toe geroepen ende gedachvaert zijnde. Item/ datse geschiede voor Commissarisen die daer speciale last ende macht toe hebben. Item / dat de de getuygen niet en compareren uyt haer selfs/ maer alleen alsse gedachvaert zijn. Item/ dat de gedachvaerde ende geproduceerde getuygen sweeren in presentie van partyen / of sijnen Procureur/ de veritate dicenda. Eyndtlijck dat die getuygen bysonder gehoort ende geexamineert werden / ende geensins teffens. Sooder eenige van dese vijf ontbreeckt/ so mach de productie te recht van partyen verworpen werden. Want hy sal allegeren/ of dat die gedaen is partye ongeroepen / ofte voor Commissarisen/ die noch commissie noch macht hebben gehadt/ ofte dat de getuygen van 't selfs gekomen zijn / ende haer selven tot de getuygenisse geholpen hebben/ ende hare depositien gedaen hebben sonder gedaeght te zijn / ofte dat de getuygen niet ge-eedt en zijn geweest/ niet in presentie van partyen / noch secretelijck gehoort/ noch distinctelijck / ende elck op hem selven geexamineert/ ende diergheleijcken / welcke productien wy hier boven betoont hebben van gheender waerden te zijn/ inde 163. 166. 170. Capittelen.

CAP. CLXXXV.

Van ghetuygen te reprocheren by reprochen van Rechte.

't Begrijp.

1 Getuygen werden gereprocheert:
- Tueterende ende varierende.
- Contrarierende.
- Singuliere.
- Die geen reden van haer depositien en geven.
- Die alleen spreecken van hooren seggen.
- Die impertinentie testeren.

2 Reprochen van getuygen, om onwettelijcke depositien, en heeft geen plaets in de Raden van Vlaenderen en Mechelen.

3 In Vranckrijck reprocheert men suspecte getuygen eer sy Eedt doen.

Wt de reprochen van productien sietmen lichtelijck hoemen ghetuygen moet reprocheren/ ende hare depositien.

Want de ghetuygen selfs werden gereprocheert by reprochen 1
van rechte/ te weten/ als partye seyt dat de ghetuygen in hare depositien ten deele vacilleren / ende ten deele varieren / ofte haer selfs contrarieren/ ofte datse singulier zijn / ofte datse hare depositien met geene blijckende reden en corroboreren ofte bevestigen/ maer datse slechts int wilt spreken of datse spreken van 't gene sy gehoort hebben / ende niet van 't gene sy ghesien hebben/ ofte dat seecker is : ofte datse maer impertinente dingen en deposeren / die ten propooste niet en dienen/ &c. of diergelijcken. Want soodanige getuygen / ende soodaniger

soodaniger getuygen attestatie werden alle voor suspect gehouden / ghelijck v hier boven geseyt hebben inde 163. 166. ende 170. Capittelen.

2 Maer hier moetmen weten dat soodanighe reprochen van rechten selden i den Raedt van Vlaenderen gebruyckt werden / ghelijck als oock inden Rae van Mechelen. Maer partyen refereren haer dies aengaende tot discretie va den Rechter/ dewijle noch daer/noch elders soodanige attestatien van getuyg ghepubliceert / noch partyen gecommuniceert en werden / om de periculen d daer uyt soude mogen komen/ ende consequentelijck ignoreren partyen/ende konnen niet weten / wat / ende hoe de ghetuygen gedeposeert hebben. Maer i Vranckrijck useertmen reprochen van getuygen eer sy sweeren / voor soo ve als sy die kennen/ ende soo syse niet en kennen/ soo schrijven sy haer namen end toe-namen op/ ende eysschen en verkrijgen dach om haer onderwijlen te moge informeren/ of sy niets en soude konnen vinden 't welck haer tot reprochen va soodanige getuygen soude dienstich zijn : Want soo sy dat niet en doen / werde sy vande reprochen versteecken.

CAP. CLXXXVI.

Van ghetuyghen te reprocheren by reproche van feyten.

't Begrijp.

Getuygen werden gereprocheert

1. Vyanden, ende partialen.
2. Vrunden, Ouders, Neefs, en Swagers.
3. Dienaers van partyen, ende sijn familiaren.
4. Schout ofte Ontfanger vanden produisant.
5. Roover, Dief, Overspeelder, Hoereerder.
6. Verrader, Harmaphrodijt.
7. Jeude, Ongeloovige, Ketter.
8. Criminelijck geaccuseert zynde, Repetundarien verwesen zynde.
9. Onder sijn Iaren, stom, doof, sot, weese.
10. Kerckelijck persoon.
11. Met geldt gecorrumpeert, gesuborneert, falsaris.
12. Arm van weynich geloof.
13. In gelijcke saecke een proces hebbende.
14. Die somwijlen tegen partye getuycht heeft.
15. Die querelle met partye gehadt heeft.
16. Die inde selve saecke Rechter, Assesseur, Procureur, Advocaet is geweest.
17. Die uyt faveur, haet, of vrees deposeert.
18. Die uyt sijn digniteyt ghestelt is, mede-schuldich aen't selve crime, Vry-gelatene.
19. Obschuyr negative, ofte impertinentelijck deposerende.
20. De oorsaecke van sijn getuygenisse niet explicerende.

21 Vacille-

Getuygen werden gereprocheert:

21 Vacillerende, varierende, tueterende, ende ſnappers.
22 Die ontfangen zyn nae de renunciatie van productie, of voor de litiſconteſtatie.
23 Pluymſtrijcker, flatteur, vijl perſoon.
24 't Selve, ende als uyt eene mondt depoſerende.
25 Die noch de perſoonen, noch yets vande ſaeck en weten.
26 Die inde plaets, tijdt ende perſoonen diſcorderen.
27 Welcker ſaecke oock gehandelt werdt.
28 Niet op haer ſelven geexamineert, ende by vyanden woonende.
29 Een weerlijcke tegen een Klerck, ende ter contrarie.
30 Een doodtſlager, infaem, ofte van quaet leven.
31 Een Dronckaert, ofte die droncken zynde depoſeert.
32 Die dul is, of in ſijn eygen ſaecke depoſeert.
33 Die aen-geklaecht heeft, ende te gelijck wil getuygen.
34 In een publijcke amende verweſen.
35 Die valſcheydt depoſeert, ende beyde de partyen vertelt wat hy gedepoſeert heeft.
36 Die vanden produiſant eens verloſt is geweeſt.
37 Dieder vanden produiſant niet om gevraecht is.

38 Die een crimineel getuych reprocheert, moet proteſteren van niet te injurieren.
49 Niemandt en moet gereprocheert werden om crime, ten zy hy te gelijck depoſeert de plaets van't begaene crime, ende de condemnatie.
40 De getuygen die over de thien zyn, werden gereprocheert als overtollich.
41 Niemandt en mach een getuyge die teghen hem beleedt werdt reprocheren, als hy dien eens voor hem beleedt heeft.
42 Een gereprocheerde ghetuyeh (al is hy den Reprochant nut) en heeft gheen geloof.

43 Ghetuygen gehoort:
By voorgaende enqueſten
In ſommiere proceſſen
In compromiſſen
In recredentien ende acceſſorien
Ex officio Iudicis
En werden niet gereprocheert.

Getuygen werden oock gereprocheert by reproche van feyten / te weten als partye ſeydt dat die getuyge die tegen hem getuycht heeft/ hem een doodtlijck vyandt is/ ende begeerich om hem ſchade ende ongemack te doen/ l. Teſtium in principio ff. de teſtib. & l. Si quis C. eod. titu. & c. Repellantur, extra. de accuſat. 1

Of dat hy een grooten ende ſingulieren vrundt is van dien daer hy voor ghetuyght heeft/ d.l. Tertium, ofte dat het een Vader is/ die noch met/ noch teghen ſijn Soon en mach teſteren: noch oock ter contrarie/ den Soon met of teghen den Vader / al warenſe daer ſchoon begeerich toe/ l. Parentes C. de teſtib. Ende in wat gevallen dit geen plaets en heeft/ machmen ſien by Speculatorem titulo. De teſte. Ofte als hy ſeyt dat dien getuyge den vollen Broeder / of Swagher/ of bloedt-vrundt van ſijn partye is/ ofte dat hy ſijns partyen mede-geſelle/ verknochte/ ende participant van winſt ende verlies is. 2

3 Of dat het de knecht van sijn partye is/ c. Nullus 3. q. 5. §. Testes. Institu. de testa. ordinan. & l. Quoniam, & l. Si testis productus C. de testibus. Of dat hy de familiaren vrundt ofte huysghenoot van sijn partye is / ende daerom reprochabel/ l. 2. C. de testib. & l. Penultima ff. eodem titulo. & c. In literis, extra eod. titul

4 Of dat hy is den Bailliu / ofte Ontfanger vanden produisant / ofte oock sijnen Vassael/ ten waer in materie van leene/ die daerom suspect gehouden werd om ghetuygenisse te geven. Ofte dat hy verwaten is die alsdan niet en mag testeren/ c. Veniens 2. extra de testib. & l. Penultima C. de hæretic. ofte dat hy infaem is/ of weynich geacht / c. Ex parte, & c. Testimonium. ext. de testib. & l. 3. §. l. Iulia. ff. eod. de testibus.

5 Of dat hy een dief/ roover/ openbaer Overspeelder is/ ende soo voorts/ c. Ex parte, & c. Super, ext. eodem. de testib. & l. Non potest, ff. de fruct. Dat hy een openbaer hoereerder of bloedt-schender is/ die tegen een beschuldichden niet gehoort en werdt/ c. Consanguineorum 3. q. 4.

6 Of dattet een Verrader is/ c. Conspiratores 3. q. 4. & c. Cum oporteat. extr. de accusat. Ofte een Harmaphrodijt/ c. Si testes versic. Hermaphroditus 4. q. 3.

7 Of dat hy een Jeude is/ of Saraceen/ of Ongeloovige/ of Ketter/ die tegen geen Christen en mogen deposeren/ c. Iudæi. & c. licet. extra. de testibus, & l. Quoniam C. de hæretic.

8 Of dat hy criminelijck geaccuseert is / want die en werdt niet geadmitteert om getuygenisse tegen een ander te geven in criminele saecken als in uytgesonderde criminele saecken/ ende hangende sijn beschuldinge / c. Finali. extra. de testib. & l. Testium ff. eodem. Oft dat hy per lex Iuliam repetundarum verwesen is.

9 Of dat hy sodanich is die niet getuygen en mach/ als een Vrouwe/ onder sijn Jaren, stom/ doof/ dul/ of die Stadts-kint is/ of die niet testeren en mach / ende inde macht vanden Testateur is/ ofte Erfgenaem in dat testament gemaeckt.

10 Of dat hy Monick/ Canonick/ Regulier/ ofte eenigen anderen Religieus is/ die onder gehoorsaemheydt staet / die geen ghetuych en kan wesen sonder verlof van sijnen Superieur/ c. Non magnopere. ext. ne cleri. vel monachi. Tertia. §. In bello. ff. de re milita. & l. Deo nobis. C. de episco. & cler. & in Authentico. de monachis. § Illud & §. siquis autem.

11 Ofte dat hy gecorrumpeert ofte gesuborneert is/ dat is/ dat hy ghelt ontfangen heeft/ ofte ontfangen sal/ om de ghetuygenisse soo/ of soo te doen/ ofte om de waerheyt te verswijgen / l. Si quis. in fi. C. de testib. Ofte dat hy bevonden ende gecondemneert is van valscheydt.

12 Ofte om dat hy arm is ende geen vijftich gulden aen goedt en heeft/ ende by 't volck ghehouden werdt voor een deugh-niet ende lichtmis: want tegen eenen soodanigen valt lichtelijck presumptie van corruptie / ut in Autentico. de testib. §. Primo. versic. Sancimus. vide Speculator. Maer van een eerlijck ende Godt-vreesent arm mensch en moetmen soodanige suspicie niet hebben: Ofte dat den getuyge 't geen hy seyt/ sonder verstant/ sin/ of reden spreeckt.

13 Of dat den getuyge oock in gelijcke saecke mede een proces heeft/ waerom te vreesen staet/ dat hy oock tot defensie van sijn eygen saeck soude getuygen / ende soo testerende nochtans een ander soude schadelijck zijn / c. Personas extra. de testib. & l. Quoniam C. eodem, is daeromme een ghemeene sententie dat die van eene sieckte siek zijn/ oock van een getuygenis gerepelleert werden / dat is / die een gelijcke saecke heeft / en moet in diergelijcke geen ghetuyge zijn / want ghe-

tuygen

tuygen moeten vry vande saecken zijn/ ende niet der selver mede-maets of participanten.

Ofte dat dien selven ghetuygh tegen my in een andere criminele saeck getuygenis ghegheven heeft / en moet daeromme in desen niet geadmitteert werden/ want hy gepresumeert werdt mijn vyandt te zijn / c. Cum P. extra, de accusat. l. Produci. ff. de testib. die dat klaer seydt. 14

Ofte dat hy yets uytstaende/ ofte eenige querelle tegen dien heeft tegen welcken hy geproduceert wert/ c. Cum in juventute, prope finem. ext. de purgat. canoni. 15

Of dat hy Rechter/ of Advocaet/ of Procureur inde selve saecke is gheweest/ ofte andersins partyen Raedtsman/ of assesseur/ of executeur/ of Agent/ of Arbiter/ c. Romana de testib. lib. 6. l. finali. ff. eod. 16

Of dat hy uyt liefden/ haet/ profijt/ of vrees gedeposeert heeft/ c. Quotiens. ext. de testib. c. Cum contra. & c. seq. ext. de testib. cogend. & l. Eos C. de testib. 17

Ofte om dat hy om sijn quaet-dadigheyt van eenige digniteyt gestelt is: Ofte dat hy een mede-gesel van 't crimen/ ofte in een crimen verstrickt is/ c. Veniens ext. de test. & l. Sicuti C. de quæst. 18

Ofte dat hy een vry-gelaten is/ die al woude hy schoon/ tegen sijnen patroon/ niet en moet gehoort werden / l. Libertorum. C. de testi. Jae getuygenisse ghevende / werdt hy ghestraft / ofte om dat hy duyster ofte confuselijck gedeposeert heeft / waeromme het oock onwaerden is / ten zy hy wederomme deposeert/ sijn segghen verklaert ofte interpreteert / 't welck hy mach doen / c. Cum clamor extra. de testib. Dat hy geen ghetuygenisse en gheeft van 't gene hy ghehoort ofte ghesien heeft / ofte van seeckere wetenschap / maer alleen van sijn ghelooff/ dat hy het ghelooft sulcks te zijn / Sed vide latiùs Spec. tit. de testib. Of als hy negative ghedeposeert heeft / c. Cum ec. §. Nos igitur, ext. de caus. poss. & propriè. Of dat hy impertinentelijck ende op yet anders deposeert/ als daer hy op gevraeght ende geproduceert was. Of (soo eenige seggen) als hy buyten 't gearticuleerde deposeert. 19

Of dat hy gevraecht zijnde / geen reden van sijn seggen en geeft / c. Cum causam quæ. ex. de test. Of datter verscheyden ghetuygen zijn / ende dat sy in haer seggen varieren en vacilleren/ d. c. cum ecc. ext. de caus. poss. & propri. 20

Of datse stamerende gedeposeert / ende in haer segghen gevacilleert hebben/ want die stamert wordt gehouden voor het niet te weten / l. Finali. C. de condic. indeb. & l. non debet. 2. §. in re obscur. ff. de regul. juris, ende daer is presumptie tegen den ghetuygh/ als hy niet stantvastelijck / maer met verbaestheydt deposeert/ l. De minor. §. Tormenta, ibi plurimum quoque ff. de quæst. ende mach den Rechter eenen dien hy so siet vacilleren/ en bleeck worden/ pijnen aen doen/ ende vreese aenjagen / op dat hy seeckerlijck ende onbeschreumt de waerheydt depossere/ l. Nullum in fi. C. de test. quia ut ait Cic. in Topicis. Veel-mael maecken de bleeckheyt ende rootheyt van 't aengesicht/ als oock de stameringhe/ datmen yemant minder gelooft / Iuxta illud Ovidii, O quam difficile est crimen non prodere vultu. Hoe swaer ist om doen 't crimen door sijn gelaet niet uyt te brengen/ Vide Spec. tit. de test. lib. primo, partic. 4. Ofte dat hy al te veel woorden over hem heeft/ want tegen soodanigen valt oock presumptie/ volgens 't geen gesept wert/ in veel praets en is geen sonden gebreck. 21

Ofte dat hy ontfanghen is naer datter gerenuncieert is van verder enqueste te doen / of naer de publicatie / of suffisante productie : Ofte om dat hy ontfan- 22

ghen is voor de litiſconteſtatie/ want men alſdan niet en mach getuygen/ c. 1. & 2. & c. Quoniam. ex. ut lite non conteſta. hoe wel het in ſeeckeren caſus failleert die wy hier om kortheyts wil overgeſlagen hebben.

23 Ofte dat hy een Pluymſtrijcker is / ende inde gratie van mijn partye ſoeck te komen/ c. Similiter. & c. Accuſatores 3. q. 5. Ofte dat het een vyl perſoon is/ di ſonder pijn niet en moet geadmitteert werden/ l. Ob crimen §. Si ea rei. ff. de teſt

24 Ofte dat alle de getuygen 't ſelve ſegghen / want daerom ſchijnen ſy oock all geſuborneert te zijn/ l. Teſtium §. Ideoque ff. de teſt. l. Qui ſententiam C. de pœnis & c. Si teſt. ver. in teſtib. 4. q. 3.

25 Ofte om dat hy de twiſtende perſoonen niet ghekent en heeft/ noch haer niet en heeft weten te noemen / c. licet. ex quadam in fin. ext. de teſtib. & l. Scimus. §. Sin autem dubius in fin. C. de jure deliber.

26 Ofte dat hy vande ſaecke niet en weet / ten minſten datter een violente pre-ſumptie is/ dat hyder niet af een weet/ l. Alii ff. de accuſat.

27 Ofte dat de ghetuygen diſcorderen inde tijdt/ plaets ende perſoonen / c. Licet ext. de teſtib. Ofte dat het crimen 't welck den getuyge opgeleyt wert de ſaecke raeckt daermen van handelt/ c. Primò, in fi. extra. de except.

28 Ofte dat de getuygen niet particulierlijch ofte ſecretelyck geexamineert zyn. Ofte dat de getuyge woont by de vyanden van den ghenen tegen wien ſy gepro-duceert werden/ c. Repellantur, & c. Cum oporteat. ext. de accuſat. & c. Finali, ext. de teſtib.

29 Ofte dattet een Leeck is die niet geadmitteert en werdt tegen een Klerck in crimincle ſaecken / c. Veniens primo ext. de teſtib. c. laicos, & c. ſeq. per totum. 2. q. 7. Ofte dat het een Klerck is die niet geadmitteert en wert tegen een Leeck/ c. Nullus 11. q. 1.

30 Maer verſtaet dit in criminele ſaecken / ofte voor den weerlijcken Rechter: Ofte dat het een doodſlager is/ c. Conſtituimus 3. q. 5. Ofte dattet een Vrouw is/ c. Forus. ext. de verbo. ſignifi. Maer volgens de wetten mach een Vrouw in civile en criminele ſaecken getuyge zijn/ l. Ex eo. ff. de teſtib. Vide Specul. Ofte dat hy infaem is / ende van geen goede naem en faem / c. Teſtimonium. extra de teſtib. Ofte dat hy eens publijckelijck ghepeniteert heeft / daer hy eenichſins infaem om wert/ ende is conſequentelijck reprochabel/ Vide latius Specu. titu. de teſte.

31 Dat hy niet nuchteren/ maer wel dronchen de getuygeniſſe gegeven heeft/ c. Primo. ex. de teſt. Maer dat moetmen verſtaen om welſtaens wil/ maer niet uyt nootſaeckelijckheydt ſoo ſommige ſeggen: En wert daeromme 't ſelve by-naer nergens geobſerveert/ hoe-wel het wel noodich ſoude zijn. Want werden botte en malle luyden niet geadmitteert om getuygenis der waerheyt te geven/ waer-om niet oock die dronchen zijn/ die dickmael met een wynige en beeſtige ſotheyt bevanghen zijnde / nauwelijcks weten wat ſy deposeren/ ende weten dickmaels des anderen daeghs niet wat ſy gedaen hebben. Ofte dat ſyder yets van 't hare by-doende/ de getuygeniſſe met een logen gecoleurt hebben/ l. Plura. 3. q. 9. Vide tamen Spec. tit. de teſte. die 't op deſe maniere modereert.

32 Ofte dat hy van naturen dul/ ofte (gelijck ick geseydt hebbe) door dronchen-ſchap ſoo bevangen ende mal is. Want eenen ſoodanigen wert gehouden voor een abſent ende ignorant/ l. Prima §. Sed furioſus. ff. de acquir. poſſ.

33 Ofte dat hy getuyge in ſijn eygen ſaeck is/ l. Omnibus C. de teſt. c. Si teſtis. §. Item omnibus 4. q. 3. & l. Nullus. ff. de teſtibus.

Ofte

Ofte dat hy te ghelijck ghetuyghe ende aenklager is / 't welck niet weſen en 34
mach/ c.Forus. §. In omni, ext.de verb.ſignific. Ofte dat hy om een fameus libel
gecondemneert is/ c. Si teſt. §. Ob crimen.4.q. 3. l.Ob carmen.ff. de teſt. Ofte dat
hy de calumnia gecondemneert is/ l. Quæſitum. l. Scio. & l. Repetundarum. ff. de
teſtib. Ofte dat hy eertijdts miſdadich is geweeſt/ende noch gepreſumeert wert
te zijn/ C.ad l. Iuli.majeſt. & c.3.in fi.ex. de pigno.

Ofte dat hy valſchelijck / verſcheydelijck / ende voor beyde de partyen ghe- 35
tuycht heeft/ d.c. Si teſtes. §. Qui falſo vel variè 4.q.3.l. Nullum.C. de teſtib. l.Qui
falſo.ff.eod.l.Eos.ff. Ad l.Cor.de falſ.

Ofte dat hy vanden genen daer hy voor geproduiſeert wert / t'eenigen tijden 36
bevrijdt is gheweeſt: Ofte dat het ſijn Vader is geweeſt: Ofte dat den getuyge
in publijcke vopen oft wacht gehouden werdt: Ofte dat hy hem verhuyrt heeft
om met tandige beeſten te vechten: Ofte dat hy gelt ghenomen heeft omme de
getuygeniſſe te doen/ c. Si teſtes §.l.Iul.de vi. & §. In teſtimonium 4.q.3.

Ofte dat hyder vanden produiſant niet toe verſocht is geweeſt / ut in Auten- 37
tic. de teſtib. §. Et licet. & c. Quanquam 14.q.2. ende nochtans de ſaeck ſooda-
nich is / dat hy verſocht moſt worden. Soo wie autem in ſijne reprochen wilt
proposeren eenich crimen/ daer hy de ghetuyghe om wilt reprocheren/ die moet
dat crimen ſpecificeren / ende ondertuſſchen proteſteren dat hy het niet en ſeydt
omme te injurieren/ maer alleen om ſijn ſaecke te patrocineren/als t'ſijnen pro-
pooſte ſeer dienſtich zijnde.

Maer naer den ſtijl van't Parlement en mach niemant reprocheren van cri- 38
me ofte infamie / ten zy ſy te ghelijck depoſeren vande plaets daer de ghetuych
verwonnen ende gecondemneert is geweeſt.

Ofte immers dat den gereprocheerden aldaer ſijn crimen bekent heeft. 39

Ende naer dien ſelven ſtijl werden ghereprocheert alle de ghetuyghen die over 40
't ghetal van thien ghehoort ende geexamineert zijn op een artijckel. Want die
vanden Parlemente doen recht op de eerſte thien alſoo ſy in ordre gheſchreven
ſtaen/ geen regard hebbende op de andere volgende / al waert oock dat die beter
ende waerſchijnelijcker probeerden als de eerſte thien.

Den produiſant en mach geen getuyghe reprocheren dien hy eerſt voor hem 41
ſelven beleydt heeft/ende die daer naer van partyen geproduceert werdt. Want
een getuyge die van beyde de zyden beleydt is/ is omni exceptione major te hou-
den/ ende in geeniger wijſe reprochabel.

't Gebeurt ſomwijlen dat partye een getuyge reprocheert / die nochtans tot 42
profijt en voordeel van den reprochant gedepoſeert heeft / ende die depoſitie hoe-
wel die voor den reprobant is/en is van geenen geloove/om dat de getuyge met
ſijn getuygeniſſe gereprocheert is geweeſt : Ten ware hy hem op conditien ge-
reprocheert had / te weten / voor ſoo veel hy yets tot ſijn prejuditie gedepoſeert
heeft/ ende niet verder.

Tegen getuygen die gehoort werden by voorgaende informatie/ ofte in ſom- 43
miere proceſſen/ ofte compromiſſen/ofte recredentien/ofte andere acceſſorien en
zijn geenige reprochen valabel/alſoo en dient men oock van gheen reprochen te-
gen ghetuygen die den Rechter doet hooren ex officio. Dus verre vande getuy-
ghen ende hare depoſitien / die / ende om wat oorſaecken men haer reprocheren
mach: de reſte/ende oock deſe ghelijcken hebben wy oock inde voorgaende Ca-
pittelen/ te weten/ 170/171/178 ende 179/ eenichſins geexpedeert.

CAP. CLXXXVII.

Van reprochen van titulen ofte schrif tuyren.

't Begrijp.

1 Schriftuyren maecken preuven gelijck getuygen.

2 Omme getuygen te reprocheren, moetmen de copye neerstelijck examineren.

Brieven werden gereprocheert:
- 3 Om datse valscheyt inhouden.
- 4 Om datse gevitieert zyn door rasure, of uytwissinge.
- 5 Om haer ouderdom, om datse qualijck konnen ghelesen werden.
- 6 Datter geenen date, ofte oorsaecke geexpresseert is, ofte datse strydende dingen inhouden.

Valscheyt komt of uyt
- 7 Rasure
  - Inde substantiele dingen, te weten: Indictie. Of: 't Jaer ons Heeren — Soo werdt het geheele Instrument voor valsch ghehouden.
  - In niet substantiele dingen:
    - 8 Verlicht door een plaets die niet geraseert is, ende alsdan en schaedt de rasure niet, maer 't geloove blijft.
    - 9 Niet verlicht door een plaets die niet gheraseert en is, nochtans
      - In een suspecte plaets, en dan wert het geheele Instrument suspect gehouden.
      - In gheen suspecte plaets, ende dan werdt het Instrument voor niet gevitieert gehouden.
- 10 Vitie van een artijckel
  - Principael, wert al 't volgende gevitieert. Ofte:
  - Niet principael, ende dan en werden de volgende articulen niet gevitieert.
- Een getuyge valscheyt deposerende
  - Nopende de substantie vande saeck, maeckt sijn geheele depositie valsch.
  - Niet nopende de substantie vande saeck, maer alleen de circumstantien en maeckt de reste niet valsch.
- 11 Gecancelleert zynde
  - In weerlijcke saecke houdt de cancellatie.
  - In Godsdienstige saecken en houdt de cancellatie niet.

12	Brieven van privilegien werden gereprocheert als	Die inhouden gemeen recht. Diese geprivilegieert heeft, geen macht en heeft gehadt. De verkryginge geschiet is hangende 't proces. De verkryginge subrebtijf is geweest.
13	Brieven van privilegien werden gereprocheert, om dat	Den tijdt vande concessie om is. De conditien inde selve begrepen niet ghepurifieeert en zyn. 't Contrarie ghewesen is. 't Privilegie geabuseert is. 't Privilegie gerenunceert is. 't Privilegie by den Prins wederroepen is.
14	Transumptien werden gereprocheert	Alsse gemaeckt zyn in absentie van partye. Ofte: Datse gemaeckt zyn by eenen anderen als by den Commissaris.

15	Werden ghereprocheert alle	Attestatien Of: Copien van brieven	Beschreven van die geen	Notaris Griffier Iusticier	Vande plaets vant proces is.

GElijck getuyghen ende der getuygen depositien gereprocheert werden/ 1
soo werden oock gereprocheert titels/ instrumenten/ schriften ende obli-
gatien/ quitancien en handt-schriften / om datse oock groote preuve
maecken inden Jugemente/ niet minder als de ghetuygen selfs/ welc-
kers ampt ende plaets sy schijnen te obtineren. Die sich dan teghen titels en
schriften wil opposeren/ ende de selve reprocheren/ moet voor eerst maecken dat
hy een oprechte copye der selver heeft.

Ende moet de selve daer naer dickmael lesen en herlesen/ende op al sijn deelen 2
accuratelijck letten/ offer eenige vicien/ valscheden/ yet suspects ofte reprehensi-
bels in is/ 't welck hy in eeniger wijse soude konnen reprocheren/ want een deel
gereprocheert zijnde/ reprocheert men lichtelijck het geheel. Schriften werden
dan op vele ende verscheyden manieren gereprocheert.

Eerstelijck datse valsch zijn/ welcke valscheydt gecolligeert werdt uyt de val- 3
sche teeckeninghe / of uyt een valsche versierde na-gevolchde ende geconterfeyte
zegelinge / of dat de saeck anders gegaen / ende anders verhandelt is gheweest
als die geschreven is.

Item/ dat die schriftuyren of brieven gevitieert zijn geweest door rasure ofte 4
uyt-wissinghe/ voornementlijck in een suspecte plaets / ghelijck als in name/ in
date / in somme / in plaets / ofte in't poinct daermen de materie van't gheschil
meest moet insien.

Item / dat 't gheschrift door den grooten ouderdom by-naer uyt-gegaen is/ 5
ende soodanich datmen't nauwelijcks en kan lesen / ofte dat het zegel onbekent/
sonder preuve/ ende niet autentijcq en is.

Item / dat in soodanigen geschrifte niet en is behoorlijcke uytdruckinge van 6
date / noch oorsaecken / ofte dat het sich selven contrarieert / 't welck men oock
lichtelijck colligeren kan uyt het 147. Capittel. Maer dese vier middelen van
valscheydt moet men wat wijtloopiger considereren ende seeckerder distingue-
ren / ende moetmen daeromme vier questien noteren. Want eerstelijck werdt

gebraecht/

ghebraeght / of alle valschept in een instrument 't gheheele instrument valsc maeckt ende vitieert. Doch omme daer op te antwoorden moetmen eerst de distinctie premitteren. Dese suspicie van valscheydt rijst of upt rasure/ of eeni ge andere vitie/ ofte upt cancellatie. Blijckt die valschept upt rasure/soo concer neert die / of de substantiele deelen van't instrument / ofte eenighe andere deele des selven.

7 Want bevindt men dat de rasure gedaen is inde substantiele deelen van't in strument/ als inde inditie/ ofte de Jaren des Heeren/ of diergelijcken/ soo wer het geheele instrument voor valsch gehouden / ut tenet Bal. in l. Si ex falsis. C. de transa. (ubi vide D. Ia. Mayn. & D. Alexandrum & Sal. & Fran. Aret. & Felinum in c. Fraternitatis de hæretic. & D. Alexan. de Imol. in consilio 43. 4. parte. in 2. col.)

8 Maer is de rasure gheschiedt inde niet substantiele deelen van't instrument/ maer in eenich ander deel/ofte op een andere plaets/soo moetmen oock op twee manieren distingueren: want de selve op andere plaetse geschiet zijnde/is soodanich dat de niet geraseerde plaetse / de geraseerde verlicht ende expliceert / ende alsdan geeft men 't geheele instrument geloof/ soo datmen 't geheele instrument voor ongeschent ende ongevitieert houd. Ofte de plaetse die niet geraseert en is/ en expliceert de geraseerde plaetse niet. Maer hier valt oock tweederley distinctie voor: Want die rasure is of op een suspecte plaets / of op een plaets die niet suspect en is. Is die in een suspecte plaets / namentlijck daer 't poinct vande questie in verseert / soo werdt het instrument voor geheel gevitieert ghehouden/ Ita tenet Bal. in l. fi. C. de edict. Divi. Adria. toll. vide tu plenè per Feli. in c. ex literis. extra. de fid. instru. & plenè in c. Inter dilectos. in 3. colum. ver. in textu ibi. Sed contra de fide instr. Maer is de rasure gedaen op een plaets die niet suspect en is/hoe welse de ongeraseerde plaets niet en expliceert / noch geloove en geeft/ soo is die nochtans soodanich datse 't instrument niet en derogeert/nochte 't geloove en beneemt/ maer laet haer alle geloof en justificatie.

9 Wierter in't instrument eenich ander vitie ghevonden / waer upt men soude moghen suspicie krijgen van valscheydt/ soo soude van ghelijcken/ als dat vitie maer was in een middel/ ende dat principael/ soude oock te gelijck alle het aenhangsel gevitieert werden. Maer sooder veel op een gestelde middelen verscheyden waren/ soo en soude om een gevitieert middel de andere middelen niet voor gevitieert gehouden werden/ Sicut tenet Inn. in c. Fraternitatis de hæreti. Et idem tenet Bal. in d. l. Si ex falsis C. de transact.

10 't Selve geschiedt oock in depositien van getuygen. Want in-gevalle de getuyghen valschelijck deposeren ten opsien vande substantie vande principale saeck/ ofte van 't gene qualificatijf is vande gheheele preuve / soo werdt al haer seggen gevitieert ende voor valsch gehouden : gelijck of een getuyge ghevraeght wierdt of hy Swager waer? ende dat hy antwoorde neen/ daer hy nochtans inder daet Swager was/soo soude al sijn seggen gevitieert zijn : want valschelijck loochenende daer de geheele preuve of reprochе van 't gheloof in bestaet / werdt oock sijn geheele depositie voor valsch gehouden. Want men soude hem minder gelooven als hy sijn Swager waer / dan als hy't niet en waer / Atque ita determinat Innoc. in d. c. Fraternitatis, quod sequitur Bal. in d. l. Si ex falsis. Maer men soude 't contrarie moeten oordeelen als den getuyge valschelijck deposeerde / ten regarde van eenige circumstantien die de principale sake niet suspect en maeckten/ want alsdan om die valscheydt sijn geheele depositie niet gevitieert en soude

zijn/

zijn / ut not. Innoc. in d.c. Fraternitatis. By exempel / of yemandt seyde dat den contrahent van sijn maeghschap was / ende in een andere graedt bestont als het in effecte was / &c.

Maer hier staet te noteren van't vitie van cancellatie / dat alsmen in eenich instrument eenich woordt gecancelleert vindt / werdt gepresumeert dat het selve met voorraedt gecancelleert is geweest / door dien die macht heeft gehadt te cancelleeren / soude daeromme 't gecancelleerde voor vitieux ende niet bondich ghehouden werden. By exempel / in-ghevalle een Testateur in eenich instrument Titio hondert legeerde / ende int instrument een woort waer 't welck seyde twee hondert / ende dat dat gecancelleert waer / soo en soudemen de twee hondert vermits de cancellatie niet schuldich zijn. Maer dat failleert in testamenten naergelaten om Gods-saecken / want alsdan werdt het gepresumeert onversiens gecancelleert te zijn / ende soude dien-volgende dat gecancelleerde bondich zijn / ten ware dat naer 't contrarie geprobeert wierdt / Ita notat Bartolus in l. Proximè in fi. ff. de his quæ in testa. delent. 11

Brieven autem van privilegien hebben een particuliere manier van reprochen / want sy werden op veel ende verscheyden manieren gereprocheert. Eerstelijck / seggende dat den inhoudt vande Brieven is gemeen recht / ende dat het consequentelijck geen privilegie en is. Item / dat de gene die soodanigen privilegie ghegheven is / soodanich niet en is geweest dat hy te dier tijde macht hadt sulcke privilegie te geven / of dat het verkregen is hangende 't proces / of dat het verkreghen is by subreptie ende obreptie / ofte dat den tijdt in't verkrijghen vergundt ende gelimiteert nu uyt is / ofte datter onseeckere conditien in staen / die noch niet gepurgeert en zijn / of dat het contrarie gewesen is / of datmen die geabuseert heeft / of datter af gerenunceert is / of dattet by den Prins gerevoceert is als contrarierende den gemeenen proffijte. 12

Transumptien autem / dat is / copyen van instrumenten / werden gereprocheert op dese manier / alsmen seyt datse gemaeckt zijn in absentie van partyen / ofte datse by een ander gemaeckt zijn als by den Commissaris. 13

Vorders alle attestatien of copyen gemaeckt ofte geschreven by eenen Notaris / Officiant / ofte anderen Justicier / als de Justiciers vande plaetse daer 't proces hangt zijn reprochabel. 14

CAP. CLXXXVIII.

Van Salvatien.

't Begrijp.

1 Wat Salvatie is.
2 Waer salvatie op siet.
3 Reprochen noch salvatien en zyn vander substantie vanden processe niet.
4 Reprochen gereprocheert zynde, zyn odieux.
5 Salvatien zyn aengenamer als reprochen.
6 Noch salvatie, noch reproche en werden niet gepermitteert voor de examinatie vanden processe.

7 Repro-

7 Reprochen en salvatien moeten gheproponeert werden voor de conclusie ; Rechten.
8 Reprochen, salvatien &c. naer de conclusie inde saecke werden gerejecteert.
9 In Vranckrijck en werden reprochen en salvatien niet gepermitteert voor't exa- men vanden processe.

1 NAer de reprochen vande depositien van getuygen/ attestatien ende ge- schriften/ volcht met goede ordre der selver salvatie/ met welcken de deposant sijne depositie tegen de reprochen salveert ende justificeert.
2 Want salvatien zijn defensien of solutien teghen de reprochen van partyen geproduceert/ met welcke hy sijne productie/ sijn getuygen/ sijn attesta- tien justificeert ende verifieert.
3 Maer men moet in allen manieren dit vande reprochen ende salvatien note- ren/ dat geene der selver vande substantie vanden processe zyn : en is derhalven niemandt gehouden 't geproduceerde/ of te reprocheren/ ofte te salveren/ ten zy hy wil/ maer elck van partyen mach sich op alle de depositien verdraghen / van vordere acten ophouden/ ende de preuven van partyen toestaen / ende hem refe- reren en submitteren tot reprochen ende salvatien van rechten.
4 Ende dewijl alle reprochen altijdt in sich selven den gereprocheerden odieux zijn/ om dat de Christelijcke liefde niet en moet presumeren vande ghetuyghen ofte hare depositien/ als dattet Godsalighe Mannen gheweest zijn/ ende die niet anders en soude hebben willen testeren als de waerheydt. Werdt derhalven qualijck ghenomen vande ghetuyghen ende hare produisanten / datmen of haer selfs/ of hare ghetuygenissen onbehoorlijck reprocheert. Want de liefde presu- meert altijt/ dat elck sijnen Eedt/ sijn conscientie/ ende sijn ziele door de waerheyt te getuygen wil behouden/ ende in sijn depositien niet teghen de waerheydt (die Christus is) en wil affirmeren. Is daerom de salvatie rechtveerdiger/ aenge- namer ende menschelijcker als de reproche.
5 Want dese baert gemeynlijck haet/ ende die dickmael liefde : niet anders als gelijck inden Oorlogh / 't weerstaen vanden Oorlogh rechtveerdigher is als 't aendoen.
6 Op dat het derhalven alles billicker toe-gae / en wilt / ofte en ordineert den Rechter niet eenighe reprochen of salvatien te maecken op depositien of repro- chen/ door ende al eer hy't gheheele proces gesien / geexamineert ende bevonden heeft / dat de gheheele materie principalijck bestaet inde reprochen / ofte dat de reprocherende partye eenige feyten of feyt geinsereert heeft / 't welck nootsake- lijck vereyscht / by reproche gheprobeert / ende daer nae wederom by de depose- rende partye gesalveert te werden.
7 Inden Provincialen Raedt van Vlaenderen / heeft men naest eenige Jaren beginnen te practiseren/ dat preuve/ of salvatie op contradictie ende solutie/ door reprochen ende salvatien moeten gedaen werden eermen in rechten concludeert/ voornementlijck als 't artijckel van reprochen pertinent bevonden werdt.
8 Want nae dat het proces gheconcludeert is in rechten / en werdt niemandt geadmitteert tot de verificatie sijner reprochen/ salvatien / ofte eeniger preuve/ als boven geseydt is int 181. Capittel.
9 Is oock in Vranckrijck allen Rechters verboden enqueste te doen / ofte te doen doen op reprochen / ten zy 't gheheele proces gesien ende wel geexamineert is/

is / ende ten zy hy bevindt dat het feyt ofte feyten inde reprochen gestelt / pertinentelijck concluderen / soo dat die reproche alleen ghedaen is tegen de getuygen / sonder welcke 't proces geensins en soude konnen gedecideert werden.

CAP. CLXXXIX.

Van interruptie vanden processe.

't Begrijp.

1 't Proces werdt geinterrumpeert door { Defect van presentatie. Ende: De doodt van een van partyen. }

2 Iterruptie vanden processe en wert niet geprorogeert als door { Den Prins. Of: Consent van partye. }

3 Den interrumpant wert gecondemneert inde kosten, ende partyen geabsolveert.

4 Inden Raedt van Mechelen en valt gheen interruptie als naer Iaer en dach.

5 Als 't proces op-gehouden werdt om submissie ende compositie van partyen, en valter geen interruptie.

6 Inde Leen-hoven valt interruptie { Door fault van presentatie. Ende: Door de doodt van partyen. }

7 Den Prins releveert van Interruptie binnen de dertich Iaren.

Als een van partye sterft {
8 Voor de conclusie inde saeck valtse interrupt, ende de andere partye krijcht (comparuit.)
9 Naer de conclusie inde saeck en valter gheen interruptie, noch en krijcht men geen (comparuit.)
10 In materie van maintenuë werdt de andere partye in possessie gestelt sonder (comparuit.) }

Het geschiet somwijlen dat inde processen de behoorlijcke ende wettige ordre niet ghehouden werdt / maer dat de selve door eenige incidenten verachtert / geturbeert ende geinterrumpeert werdt.

In twee manieren dan valt het proces interrupt / te weten / by ghebreck van presentatie / ende by ghebreecke van verbolginghe die ordinaris gheschiet door de doodt van een van partyen. 1

Alsoo wert inden Provincialen Raedt van Vlaenderen 't Proces voor interrupt gehouden / als den Aenlegger versuymt de sake te presenteren op de Rolle / in wat staet de saecke oock zy. Ende en mach alsdan den Aenlegger / die syne interruptie / niet purgeren als by relief vanden Prins / of consent van partyen. 2

Maer ondertusschen moetmen dat van die interruptie noteren / datse niet anders en prejudiceert / als dat den interrumpant aen sijn negligentie alleenlijck gecondemneert werdt van die instantie ende de kosten / ten zy dat die interruptie ghescbiede in materie van appel / nieuwigheydt / ofte maintenuë daer hy oock succumberen soude vanden principale. 3

4 Inden grooten raedt van Mechelen valt gheen proces intterupt / ten wa het sonder presentatie stille gestaen had Jaer en dach.

5 Maer als partyen stille staen / ende niet voort en procederen / maer datse sta om haer te submitteren / ofte datse geordonneert ende ghecommitteert zijn comparreren voor Commissarisen / om vrundtlijck met haer partyen te verdr gen / ende dat daeromme de principale saecke in state blijft / soo en valt ghedu rende soodanigen submissie ende ordonnantie geen interruptie.

6 Maer inde Vierscharen / ende oock inde Leen-hoven / als den Aenlegger sic niet en presenteert soo valt het proces in wat state de saecke oock zy / interrupt, gelijck die oock geinterrumpeert wert als d'een of d'ander van partye sterft.

7 Maer den Prince releveert lichtelijck uyt sijne anthoritept van alle interrup tien van processen / al waren die oock langhe verleden / alsoo verre maer die actie door prescriptie van dertich Jaren niet doodt ende te niet en is.

8 Insgelijcks oock als de eene ofte andere partye voor de conclusie inde saecke sterft soo valt het proces interrupt / ende partye adverse neemt (comparuit) om te betoonen dat hy gecompareert / ende 't proces buyten sijn schult interrupt ge-vallen is / maer by de doodt van partyen / ende dat in materie civil. Want men in materie crimineel geensins soodanigen comparuit en neemt / alsoo door de doodt vanden delinquant de saecke te niete is.

9 Maer als eene van partyen sterft naer de conclusie inde saecke / soo en valt het proces niet interrupt / maer blijft in state tot datter vonnisse op gewesen werdt. Ende en is daeromme niet noodich alsdan (comparuit) te nemen.

10 In materie autem van maintenué in beneficien / als d'eene partye sterft wert den langst-levende inde possessie ghestelt / alsser maer blijckt van sijnen tijtel / en canonijcke institutie / ende en behoeft geen (comparuit) te nemen / maer in ma-terie van complaincte gheschiet het contrarie in prophane saecken / dewijl men daer comparuit neemt.

CAP. CXC.

Van arrementen aen te nemen of te laten varen.

't Begrijp.

1 Den Aenlegghher stervende voor de conclusie { En is den Verweerder niet gehouden omme de arrementen. Maer: Zyn de Erfgenamen gehouden de arrementen aen te nemen binnen 's Iaers.

2 Den Verweerder stervende voor de conclusie, moetmen sijn Erfghenamen dachvaerden binnen 's Iaers, om de arrementen aen te nemen, of te laten varen.

3 D'een of d'ander van partyen stervende naer de conclusie in rechte, cesseert d'aenneminge van arrementen.

4 Partye stervende voor de litisconteстatie, sterft oock 't proces.

Inde

IN de voorgaende Capittelen hebben wy en passant een weynich verhaelt vande arrementen / ende hoe de Erfgenamen om de arrementen aen te nemen/ nieuwe procuratie moeten geven/ ghelijck men mach sien int 90. Capittel. Hier/ daermen handelt watter te doen staet / naer datter inde saecke gheconcludeert is / moetmen oock convenientelijck expliceren wat men moet doen inde Arrementen voor ofte naer dat alles inde saecke geconcludeert is.

Men moet dan te dien eynde weten / dat als den Aenleggher sterft voor de conclusie inde saeck/ en is den gedaeghden niet ghehouden te dachvaerden/ ofte in Rechte te roepen de Weduwe ofte Erfgenamen vanden overleden om de arrementen aen te nemen/ ten zy hy wilt. Maer die Weduwe ende Erfgenamen moeten/ ende zijn ghehouden die arrementen aen te nemen/ ende te continueren binnen jaer en dach / ofte andersins vallen sy vander instantie / ende moeten de kosten betalen. 1

Maer als den Verweerder sterft voor de conclusie inde saecke/ so moeten sijn Weduwe ende Erfgenamen vanden Aenlegger gedachvaert / ende in Rechten betrocken worden binnen jaer en dach / om de arrementen vanden afgestorven Verweerder aen te nemen/ of te laten varen/ ende daer van te renuncieren. 2

Maer als eene van partye sterft naer de conclusie inde saecke / soo en ist niet noodich datmen diens ghestorven Weduwe of Erfgenamen in rechte roept de arrementen aen te nemen / dewijle alsdan de saecke bereedt is ghewesen te werden / ende daer niet anders te verwachten is als dat de sententie gepronunceert werdt. Maer dus verre vande arrementen / of voor / of naer de conclusie inde saecke. 3

Voorts soo een van partyen sterft voor de litiscontestatie / soo en soudet niet noodich zijn eenige arrementen aen te nemen/ maer met die doodt valt de saecke t'eenemael buyten den Jugemente/ soo dat 't gheen tot dier tijdt toe verhandelt is/ nul is/ ende moetmen 't proces wederom van nieus beginnen. 4

CAP. CXCI.

Van concluderen in Rechte.

't Begrijp.

1 Wat het is een proces in Rechten concluderen.
2 Naer de conclusie in Rechten en mogen partyen niets produceren.
3 Partyen renuncerende, den Rechter concludeert in rechten.
4 Inden Raedt { Van Mechelen concludeert men voor een Commissaris.
5 Inden Raedt { Van Vlaenderen concluderen partyen inde saeck op de rol.
6 Naer de conclusie { Mach den Rechter partyen ondervragen.
7 Naer de conclusie { Moghen partyen aenden Rechter over-geven hare motiven van Rechte.
8 Conclusie inde saeck is vande substantie vanden processe.
9 Processen { Van feyten vereysschen conclusie inder saecke.
10 Processen { Van Rechten en vereysschen geen conclusie, want het genoech is te furneren ten appoinctemente dispositijf.

1 PRoces in Rechten werdt geconcludeert als beyde de partyen / te wete den een des anders stucken/schriftuyren ende munimenten/ende 't ghe naer haer inventarisen in den processe gedient ende overgeleydt is gesi hebben / ende renunchierende van breeder productie ofte bewijs te doe versoecken vanden Rechter haer op alle 't selve recht te willen doen. Of korte Een proces wert geseyt geconcludeert te zijn/ alsmen aen beyde de zijden renu cieert van allegatien van rechten en feyten/ Glossa.in §.Quia verò,in verbo.Co cluserint, in Autentico de testibus collat.7. Et Ang.& Innoc. in c.pastoralis,ibi r nunciatum sit an conclusum. ext. de caus. posses. & proprietat.

2 Dese conclusie dan genomen zijnde / en mach partye niets meer doen of ep schen in ordinaire Jugementen / c. Cum dilectus. extra , de fide instrument. & Postquam. C. de pact. Ende alsoo maeckt de conclusie datter niets meer gepr duceert en mach werden / als inde casus genoteert by Speculat. de renuncia. & conclu.vers. & scias,& de instrumento.edit. §. Nunc dicamus in principio.

3 Dusdanige conclusie autem inde saecke werdt bevolen ende gestatueert/end moeten partyen renunciatie van verder productie doen / ende naer dat par tyen gerenuncieert hebben van yets breeder te proponeren / wert 't proces van de geheele saeck in rechten geconcludeert.

4 Niet te min inden grooten Raedt van Mechelen is de practijcke dattet pro ces in Rechten geconcludeert werdt voor dien Commissaris die last ende com missie heeft 't proces te instrueren totter definitive toe exclusive.

5 Maer inden Provincialen Raedt van Vlaenderen concluderen partyen selfs 't proces op de rol/in presentie vanden Rechter ende Griffier des Hofs.

6 Ende hoe wel het den partyen (ghelijck wy geseyt hebben) niet geoorloft en is naer de conclusie in Rechten yets meerder te produceren / soo isset nochtans den Rechter in alle manieren geoorloft / naer de conclusie in rechte partyen ex officio ende ampts-halven noch te ondervraghen 't gene hem dunckt tot decisie vander saecke te dienen / ut in c.Iudicantem 30. q.5. l. Ubicunque. ff. de interrog. actio. quæ. l.Concordat. cum glossa.prima.in verbo. Iudicis officium in c.2. extr.de offic. judic.in versicu. Item interrogare debet, & habetur, in c.Cum Iohannes Heremita, circa finem extra,de fid. instru. & in c.Cum clamor.ext.de testib. Sicuti etiam latiùs videre poteris per D. Iohannem à Grassis in suo tractatu in arborem judiciorum, folio verso. numeris 11,12,13,14,15,16. sub rubrica seu titulo. De offic. judicis. Want de waerheydt dickmael ondersocht zijnde / blijckt te klaerder / c. Grave 35. q.9. dewijl 't ampt vanden Rechter sich wijt uyt streckt / l.Prima. ff. de jurisdictio. omnium judic.

7 't Is autem beyde de partyen geoorloft en toe-gelaten / naer de conclusie den Rechter/soo veel ende soodanige motiven van rechten te exhiberen/als hen-luyden goedt-duncken sal totter sententie toe exclusive : Maer haer en is niet toegelaten (ghelijck geseydt is) eenighe nieuwe feyten alsdan te exhiberen. Maer hier soude men mogen vragen/of het t'eenemael noodich is dat het proces alsoo in rechten geconcludeert werdt ?

8 Waer op men moet antwoorden/ dat de conclusie inde saecke t'eenemael noodich is / als zijnde vander essentie ofte substantie vanden processe / vide bonam glossam in Clement. Sæpe de verborum significatio. in verbo. conclusione , & Panorm. in c.Cum l.& A. extra. de sentent.& re judicata.

9 Hierom ist dat inden voorsz Hoogen Raedt van Mechelen gheen processen

die

die in feyten bestaen ghewesen werden / ten zy eerst ende alvoozen den Raedt by acten blijcke dattet proces in Rechten geconcludeert is.

Maer in processen van rechten / dat is / die in rechten bestaen / ist ghenoech 10
datmen den appoinctemente dispositive voldoe / soo dat in die geensins conclusie inder saecke noodich is.

CAP. CXCII.

Van vertreck te nemen om 't proces te visiteren.

't Begrijp.

1 Naer de conclusie neemtmen tijdt om te termineren.

2 Inden Raedt { Van Mechelen / Ende: / Van Vlaenderen } Werden de processen te ghelegender tijde geexamineert.

3 In Vranckrijck werden de processen op { Incidenten getermineert soo haest mogelijck is. / 't Principael binnen { Drie Maenden. / Een half Iaer. } }

4 Omme te termineren werden somwijlen veel examinateurs genomen.

5 Civile processen moetmen termineren binnen de drie Iaren.

6 Rechters { Lage niet terminerende binnen de drie Iaren, werden gepunieert in thien ponden. / Hooge niet terminerende in drie Iaren, werden gepunieert in dertich ponden. }

7 Een proces wert getermineert { Eertijdts binnen ses weecken. / Nu ten best gelegener tijdt. }

8 Den laghen Rechter niet terminerende { Eerstelijck werdt vermaent van't Hof. / Ten tweeden werdt ghecommandeert van't Hof op seeckere boeten. / Ten derden werdt gecondemneert inde gestelde boete. }

Naer dat dan 't proces in rechte geconcludeert is / soo werdender eeni- 1
gen uyt de Magistraten ofte Raedts-heeren gekosen/ die voor seeckeren gestelden tijdt uyt den Raedt vertrecken / omme tot soodanighen proces te door-lesen/ ende te examineren / soo veel te byper te moghen vaceren / ende expediter te doorsoecken welckers partyen preuven de billickste zijn / op dat den Rechter te seeckerder uyt het geproponeerde ende geallegeerde soude konnen oordeelen/ omme dese examinatie te doen/nemen sommige Rechters een ghestelden ende gestaeckten tijdt / anderen en nemen gheen gestaeckten tijdt/ maer een tijdt die haer gelegenst dunckt dat het geschiede.

2 Want inden grooten Raedt van Mechelen / als ooch inden Provinciale Raedt van Vlaenderen/werdt het proces gevisiteert ende geexamineert/ op so danigen tijdt alst haer best gelegen ende te passe komt.

3 Maer in Vranckrijck (om dat de processen niet lang souden hangen) is gh statueert / dat alle processen gevisiteert ende geexamineert werden / te weten o incidenten soo haest het moghelijck is / ofte op 't principael binnen drie Maen den/ ofte een weynich langher naer exigentie vander saecke / dattet immers ge schiede ten langhsten binnen 't selfde Iaer.

4 Inde wetachtige kamer van Vlaenderen/ inde Leenhoven/ ende inde Vier scharen nemen de Schepenen/als de saecken swaer ende van grooter importan tie zijn / soo dat sy haer niet genoech en vertrouwen om vonnisse te wijsen/ vel Gedeputeerden tot haer/ om haer met die te consuleren / om dat uyt het groot getal van Examinateurs ende verscheyde Raedtsheeren ende gheleerden / seec kerder ende waerachtigher kennisse vander saecke blijcke / die eerst den weyni gen niet genoech gebleecken en is/ maer die assumptie komt dickwijle tot groo te lasten van partyen/ ende seer groote verachteringe vanden processe.

5 Naer civile Rechten moeten alle civile saecken vanden tijdt vander litiscontestatie binnen drie Iaren getermineert werden / anders vervalt harer instante. Maer hier moetmen Fiscale saecken / ende saecken van publijcke bedieninge excipieren / vulgata. l. Properandum in principio. C. de judic.

6 Ende in-ghevalle de Rechters / omme dese terminatie binnen de voorsz drie Jaren/ negligent ende in gebreecke ghevonden werden / zijnse swaerlijck te punieren / maer verscheydelijck : Want de lage Rechters zijn te punieren in drie ponden goudts/ d.l. Properandum. §. Sin autem utraque parte. C. de judic.

7 Maer om dat drie Iaren sommighe te langh dunckt / daerom is in 't Iaer 1526. ten versoecke van vele/ by instructie vander kamere/ geordonneert / ende inden Raedt bevolen/datmen vonnisse wijst ende recht doe binnen ses weecken: maer want het in soo kleynen tijdt niet en kost geschieden/ om de onmatelijcke/ ende by naer oneyndelijcke affluentie van andere saecken / die in soo weynich tijdts niet wel konden getermineert werden / is die institutie daer naer wederom herroepen/ ende geordonneert dat alle saecken getermineert souden werden/ niet op eenen seeckeren gesetten tijdt. Maer op 't kortste/ het soude mogen geschieden tot gemack soo van partyen als Raedtsheeren / ende 't geheele Hof.

8 Wanneer de laghe Rechters langher alst behoort differeren van wijsen / soo schrijft het Hoff aen haer / ende beveelt haer datse recht doen ende vonnisse wijsen binnen ses weecken/ ofte eenigen anderen tijdt van haer geprefigeert : Ende soo sy dit eerste bevel niet en obedieren / soo bevelen sy hen 't selve ten tweede op groote peyne:ende noch ten tweeden-male niet gehoorsamende/noch recht doende / evoceert den Prince de gheheele saecke tot sijnen voorseyden Raedt / ende de Rebellen ende ongehoorsame werden gedachvaert / om teghen haer te sien ende te hooren pronunceren alsulcke straffe als sy door haer eygen schult ende ongehoorsaemheyt in gecondemneert sullen werden.

CAP.

CAP. CXCIII.

Van evocatien van processen.

't Begrijp.

1 Wat het is een proces evoceren.

De redenen van evocatie zyn:
2 Een suspecten Rechter.
3 Een Rechter die slap is om recht te seggen.
4 Een geprivilegieerde saecke.
5 Een saecke daer een ander proces aen hangt.
6 Saecken van vreemde Koopluyden.
7 Saecken van Iurisdictien van alle vreemden.

8 Hertogh Philips heeft de saecken uyt het Parlement van Parijs geevoceert te Mechelen.

Den Graef van Vlaenderen evoceert
9 Uyt den Raed van Vlaenderen by opene brieven ende Deurwaerder.
Ende:
10 Uyt den Raed van Mechelen by sijne beslote brieven.

11 Processen te evoceren komt den Prince alleen toe.
12 De vier leden van Vlaenderen hebben gheklaecht over de evocatie vanden Prins.

Een proces evoceren / is 't selve vanden Rechter (daer het voor hanght) 1
brenghen voor den Prins ofte 's Princen Raedt. Ofte evocatien zijn
opene brieven / by de welcke den Prince om groote ende merckelijcke redenen / een saecke voor andere Vierscharen ingestelt / voor hem ofte sijnen Raedt evoceert / als de saecke soodanich ende soo swaer achtende / dat hy niet en wilt datse voor dien Rechter ghedisputeert werdt / maer dat hy meent datse t'sijner kennisse ende op sijnen raedt specialijck siet. Evoceert daerom 't geheele proces / ende de kennisse van die saecke aen sich selven / ofte versendt die aen sijnen Raedt. De redenen dan van dusdanige evocatie / om welcke den Prins harer kennisse sich selven attribueert / zijn verscheyden.

Want eerstelijck evoceert hy 't proces voor hem / om dat den Rechter voor 2
wien 't selve proces hangt hem suspect dunckt / ofte dat hy hem om seeckere oorsaecken suspect gemaeckt heeft.

Ten tweeden / dat den Rechter al te slap / negligent / ende te seer in gebreecken 3
is geweest omme de Justitie te administreren ende recht te seggen / niet teghenstaende hy verscheyde malen van hoogher Raden / door brieven vermaendt is gheweest / om recht te seggen ende justitie te administreren.

Ten derden / dat de saecken gepriviligeert zijn / ende sodanige daer dien ordi- 4
naris Rechter geen kennisse van en moet nemen / ofte datse sodanich / ende van soo grooten ghewichte zijn / datse den Prins t'sijner kennisse alleen reserveert / ende niet en wilt datse tot yemants anders kennisse ofte Jugemente komen.

5 Ten vierden/ dat de ſaecken ſoodanich zijn/ dat aen harer kenniſſe een ande proces hangt voor eenen anderen Rechter / ſoo dat het een ſonder ſeeckere ken niſſe van't ander niet wel ende behoorlijck beleedt en kan werden / ende 't ee t'eenemael aen 't anderen hanght/ ende dat daeromme den Prins 't eene proce evoceert tot de Vierſchaer van het andere.

6 Alſoo reſerveert oock den Graef van Vlaenderen by inſtructie vander Ka mere ſpecialijck voor hem de evocatie/ omme voor ſijn perſoon/ende voor ſijne ſecreten ende grooten Raedt te evoceren alle ſaecken van vreemde Koopluyden

7 Ofte oock de ſaecken van alle andere vreemde perſoonen ſpecialijck t'ſijnde heerlijckheyt ſtreckende/ van wat waerdigheyt ofte ſtate die oock zijn.

8 Gelijcke reſerve autem heeft ſich eertijts gearrogeert ende aengenomen Ka rel Hertogh van Borgondien / als hy den grooten Raedt van Mechelen inſtel de/ in't Jaer 1493.

9 Als den Graef van Vlaenderen eenige geſchillen/ſaecken ofte proceſſen van den Raedt van Vlaenderen wilt evoceren voor hem ofte ſijnen ſecreten Raedt/ ſoo doet hy dat by opene brieven van Mandemente / ofte by exploicten van Deurwaerders.

10 Maer als hy ſaecken hangende voor den grooten Raedt van Mechelen wilt evoceren / en doet hy die evocatien noch by opene brieven / noch by exploicten van Deurwaerders/ maer ſchrijft beſlotene brieven aen't Hof/ in welcke hy beveelt datſe hem 't geheele proces overſeynden.

11 Niemant en mach dan een proces evoceren als alleen den Prins/ die by ſijne evocatie beſorcht dat de eerſte inſtantie niet benomen noch belet en werdt.

12 Daer de vier leden van Vlaenderen eertijts dapper over geklaecht hebben.

CAP. CXCIV.

Van rapporteurs van proceſſen.

't Begrijp.

1 Wat Rapporteurs zyn.
2 Den Rapporteur werdt inden Raedt van Mechelen geſtelt vanden Preſident.
3 Ampt vanden Rapporteur.
4 Den Rapporteur rapporteert de naeckte ſubſtantie vanden proceſſe.
5 Partyen en moeten de Rapporteurs niet kennen.
6 Een Rapporteur die by partyen bekent is, werdt geremoveert, ende een onbekende in ſijn plaets genomen.
7 Inden Raedt van Vlaenderen en plachtmen eertijdts de coſtuymen van rapporteren niet te hebben.

1 Rapporteurs van proceſſen zijn / dien 't proces / naer de concluſie inde ſaecke omme te examineren bevolen is / ende die naer ghedane examinatie getrouwelijck aenden Raedt moeten rapporteren de geheele ſubſtantie vanden proceſſe/ ende de articulen daer 't proces op draeyt.

2 Sy uſeren dan inden grooten Raedt van Mechelen/dat de proceſſen by eenen

ende

ende soodanigen Raedts-heer gerapporteert werden als den President daer toe stelt ende committeert / de welcke omme te ghetrouwer ende te seeckerder de waerheydt vande substantie vanden processe aenden Raedt te rapporteren/ visiteert ende examineert 't gheheele proces : daer naer siet hy of die inventarisen van beyde zijden gefurneert zijn.

Versamelt daer naer uyt de schriftuyren seeckere extracten van feyten/by den 3
partyen voor-gestelt ende geprobeert / of niet geprobeert / ende op wat manier/ daer naer colligeert hy uyt de verificatie ende preuve van die feyten by behoorlijcke ordre/ alle de difficulteyten die in't proces zijn / ofte die hyder in gevonden heeft.

't Welck gedaen zijnde/ rapporteert hy alle 't gene hy inden processe ghevon- 4
den heeft aen't Hof / ende stelt alle de casus / productien ende meriten vanden processe sommierlijck voor / midtsgaders oock de poincten in welcken 't proces naer sijn opinie bestaet / ten eynde dat elck een vande Raedts-heeren daer te beter ende te neerstiger op letten / sijn verstant scherpen / ende alles te geluckigher begrijpen ende verstaen mach.

Op dese voorsz forme useertmen in't Parlement seer secreet te houden / ende 5
te verberghen wie die Rapporteurs zijn : Want sy en willen niet datmen weet wie den Rapporteur is/soo dat by soo verre partyen vernomen heeft wie dat hy is die last heeft 't proces te examineren ende te rapporteren / soo werdt terstont die commissie van rapporteren eenen anderen onseeckeren op-gheleydt/ omme 't proces te examineren/ ende te rapporteren.

Ende 't selve gheschiedt om alle quade suspicie te eviteren. Ick hebbe oock 6
somwijlen gehoort dat dit aldus geschiedt/ende meer-malen geschiet is geweest inden grooten Raedt van Mechelen.

Maer inden Raedt van Vlaenderen gebruyckte men eertijdts seer selden dat 7
rapport van processen : Want sy rapporteerden seer selden de processen ofte extracten daer uyt gemaeckt/ al-hoe-wel dat (gelijck wy in't voorgaende Capittel ghseydt hebben) by de instructie van't Jaer 1426. belast ende geordonneert is geweest / dat de Raedts-heeren by ordre en beurten elcks een proces souden nemen/ dat visiteren ende rapporteren tot verseeckerheydt van partyen/ ende rasscher expeditie vanden processe.

CAP. CXCV.

Van verlooren schriftuyren.

't Begrijp.

1 Sooder stucken vanden processe verlooren zyn, seyndt het den Rapporteur alles weder aenden Griffier.

Waren de enquesten verlooren door
2 Schult vanden Griffier, is hy gehouden in alle de schade.
3 Bedroch van partye, is hy gehouden tot nieuwe enqueste, ende arbitrale straffe.
4 Schuldt vanden produisant verliest hy sijn saecke, ende werdt geweert van nieuwe enquesten te doen.

5 Inden Raedt { Van Vlaenderen / Ende: / Mechelen } Krijcht men de verlooren enqueſten wed[e] uyt de minute vanden Griffier.

6 In Vranckrijck onderteeckenen de getuygen hare depoſitien byden Griffier.

1 VIndt den Rapporteur dat de ſaecken niet behoorlijck gheſurneert e[n] zijn/ maer ter contrarie datter eenighe ſtucken ofte ſchriftuyren ver miſt ende verlooren zijn / ſoo ſeyndt hy de ſack ende de gheheele ſaeck weder inde Griffie/omme by den Griffier alle het verloorene verbul ende geſurneert / ende 't geen door onachtſaemheyt ofte vergetinge niet geſub miniſtreert is geweeſt/ gereſtitueert te werden.

2 Doch waren de enqueſten ſelfs verlooren / ende dat het ſelve toe-ghekome[n] waer by negligentie vanden Griffier/ ſoo ſoude den Griffier voor het ſelve ver lies moeten verantwoorden / ende door ſijn eygen ſchult alle de ſchaden ende in tereſten die partye daer door leedt/ draghen ende vergoeden/ende daer-en-bove[n] noch van ſoo groven ende onbehoorlijcken negligentie / grootelijcks ende arbi tralijck te ſtraffen zijn.

3 Maer waren die enqueſten verlooren by verborghen bedroch ende maliti[e] van partye adverſe / ende dat ſulcks evidentelijck ofte preſumptivelijck bleeck/ ſoude hy om dat bedroch moeten betalen de koſten van nieuwe enqueſte / ende daer-en-boven ſwaerlijck gepunieert werden van ſijn malitie.

4 Maer warenſe verloozen by negligentie ofte ſchult vanden produiſant / ſo en mach hy geen andere enqueſte doen om de ſuſpicie van subornatie. Want men ſoude preſumeren dat hy die enqueſte wetens ende willens had verlooren / omme in dier voegen andere geſuborneerde getuygen te produceren. Obtineert derhalven partye adverſe ſijne concluſie/ende werdt hem de ſaecke geadjudiceert.

5 Inden Provincialen Raedt van Vlaenderen/ende oock inden grooten Raedt van Mechelen (om nieuwe queſtien te vlieden) bevelen ſy de verloorene enqueſten van nieuws te doen groſſeren uyt de regiſters ende minuten die den Commiſſaris bewaert heeft tot datter ſententie op 't proces ge-uytet is.

6 Om in dit perijckel van verlies van informatien bequamelijck te voorſien/ uſeertmen in Vranckrijck dat den Commiſſaris elcke getuyge beveelt hare depoſitien te onderteeckenen in ſijn minute/ten eynde dat de minute ſoo autentijck zy als't groſſe. Daer-en-boven/dat by fault ende verlies van 't gros/den Rechter altijdt ſijn toe-vlucht ſoude moghen hebben tot de minute / als het origineel ende eerſt geſtelde.

CAP. CXCVI.

Van Raedts-heeren te affirmeren.

't Begrijp.

1 De Raden werden vermeerdert om de { Suſpicie der Raedſheeren / Ende: / Swarigheydt der ſaecken } Uyt { Authoriteyt vanden Prins. / Authoriteyt vanden Raed. / Verſoeck van partyen. }

2 In plaets vande ſuſpecten ofte impotenten moetmen anderen ſubſtitueren.

3 Exempel

3 Exempel van versterckinge vanden Raedt van Vlaenderen.
4 Om Landt-saecken moetmen de Raden vermeerderen.
5 Exempel van verstercking vanden Raedt in saecke van tolle van Isiekenoort.
6 Den Prins versterckt den Raedt ten versoecke vanden selven Raedt.
7 Exempel van versterckingh vanden Raedt, inde saecke vande Heere van Nassau ende den Heere vanden Berge.
8 Exempel van versterckingh vanden Raedt, inde saecke vande Tuteurs vanden Heer van Cruninge,&c.
9 Den Raedt tot versoeck van partyen { Lijdt versterckingh, wanneerse sich selfs niet genoech en vertrout. / Refuseert versterckingh alsse sich suffisant kent.
10 Exempel van geweygerde versterckingh aenden Raedt.

DAer vallen somwijlen soo sware saecken voor / datmen de drivee Ra- 1
den/ om de saecken te billicker te decideren / noch meer andere Raden by-voecht/ende dat geschiet ordinaris twee-voudich / namentlijck om datter eenighe vanden Raedt suspect zijn / ende daerom te amoveren/ ofte om de swaerheydt der saecken selfs/ ende dat op driederley wijsen/ namentlijck door authoriteyt vanden Prins die 't selve beveelt / ofte door authoriteyt vanden Raedt selfs/ ofte ten versoecke van partyen.

Men moet dan weten / dat soo wanneer een ofte meer vande Raden suspect 2
gehouden werden / ofte datse om seeckere oorsaecken op de visitatie ende 't examen van't proces niet mogen zijn/ soo is den Prince gewent dien Raedt te versterckeh ende te vermeerderen / ende andere Raden in plaetse vande suspecten/ ofte die niet en mogen compareren te substitueren / die als ghetrouwe medewerckers op de visitatie ende examinatie vanden processe ghestadich zijn / ende 't selve gerechtelijck helpen termineren.

Dewijle dat eertijts geschiedt is (om hier exempelen te verhalen) inder saec- 3
ke ofte processe van Jan vander Gracht/ contra Anneken Crauwe. Want in dese saecke had den Procureur Generael hem ghevoecht by eene van partye/ ende dewijl hy in dien Raedt voor suspect hiel den President ende andere Raden vanden Raedt van Vlaenderen / heeft hy soo veel by den Prins te weghe ghebracht/ dat de voorsz vande kennisse vande voorsz saecke gheweert/ende in haer plaets ghestelt soude werden twee andere Raden vanden Raedt van Mechelen/ die om dese saecke te Gent gesonden werden tot kosten vanden Prince/namentlijck om den Raedt te vermeerderen ende te versterckèn.

Insgelijcks als de saecken van grooten ghewichte zijn / ende geheele Landt- 4
schappen concerneren/ als zijn Brabant/Vlaenderen/Hollandt/Zeelandt/ ende diergelijcke / in dat cas vermeert ende versterckt den Prins soodanigen Raedt oock uyt sijn eygen authoriteyt/ al en wasser niemant vande Raden suspect.

Ende dat kan met een seer versch exempel bewesen werden / inde saeck ende 5
processe vanden tol te betalen / of niet te betalen van Isiekenoort in Zeelandt/ welcken tol den Prince toequam. Ende dewijle de sake van desen tol seer swaer ende van grooten insichte was/ als concernerende vele Landen/ welckers Onderdanen aldaer moesten ver-by varen / heeft daerom den Prins dien Raedt noch meer andere Raden toe gedestineert / genomen uyt Brabandt / Vlaenderen/ Hollandt/ ende oock uyt Artoys/ende dat op sijn eygen kosten.

Van

6 Van gelijcken oock / als de materien swaer zijn ende van grooten gewichte ende tusschen machtige partyen / soo dat den Raedt selfs vereyscht vermeerderinge ende versterckinge/ soo augeert ende versterckt den Prince den Raedt niet tot sijne/ maer beyder partyen kosten/ die te gelijck moeten contribueren omme de selve te betalen.

7 Ende alsoo ist geschiedt inden grooten Raedt van Mechelen inde saecke van den Heere Grave van Nassau/ teghen den Heere vanden Berge / ende zijn daer naer meer diergelijcke exempelen ghebeurt in andere saecken ende processen.

8 Is oock 't selve ghebeurt int Jaer ons Heeren 1564. inde saecke vande Tuteurs vanden Heer van Cruningen/ Eysschers by requeste ter eenre / ende den Curateur van 't sterf-huys vanden verlede Marckgrave vander stadt Vere verweerder ter andere zijde/ uyt saecke van erffenisse ende inlijvinghe in dien boel/ die gepretendeert wierdt geschiedt te zijn by den overleden Heer van Cruningen ende sijn Huysvrouw/ int voorsz sterf-huys vanden Marckgraef vander Vere. Want in die saecke zijn by de voorsz Tuteurs/ te weten den Marckgrave van Bergen / ende de Graef van Hoorn gesuspecteert ende gereprocheert gheweest. Den President van Mechelen/ Heere van Waterdijck/ Heere van Masumi / Ende Heere Everard / die ter Ordinantie vande Hertoginne van Parmen/ Gouvernatrice van dese Landen/ inden secreten Raedt gheroepen zijn geweest/ ende in haer plaetse zijn ghestelt/ ende ghesonden ghewecst tot den voorsz grooten Raedt van Mechelen/ D. Bruxella, D. Indevelda, & D. Cobelius.

9 Maer soo't ghebeurde dat den Prince den Raedt wilde vermeerderen ende versterckén ten versoecke van een van partye / 't selve sal gheschieden tot kosten vande selve partye : en in cas dat hy hem ende sijne krachten niet ghenoech en vertrout/ meenende dat hy tot soodanigen saeck niet genoech en heeft : 't Welck ick daer niet te vergheefs by gedaen en hebbe/ want soo soodanighen Raedt sich sterck ghenoech kende om sulcken proces te visiteren / ende te wijsen / soo en is dien Raedt niet gehouden soodanigen vermeerderingh en versterckingh te obedieren/ maer mach haer remitteren uyt vreese van subornatie ofte faveur dat de van buyten gesondene / of te sendene Raedts-heeren soude moghen dragen partyen die haer betalen soude.

10 't Selve is oock onlanghs geschiet inden grooten Raedt van Mechelen/ inde saken vande natien van Italien/ tegen de natien van Castilien ende Bisschapen daer de Italianen begheerden den Raedt vermeerdert ende versterckt te hebben t'haren kosten alleen / welcke versochte vermeerderinghe partye om de voorsz oorsaecke geweygert is geweest.

CAP. CXCVII.

Van't proces te visiteren.

't Begrijp.

1 Men moet 't proces wel examineren oft { In Rechten / Of: / In Feyten } Bestaet.

2 Bestaet de materie van't proces { In Rechten moetmen de Boecken consuleren.
In Feyten moetmen de getuygen considereren.
3
4 Als de getuygen in getal en gheloof over-een-komen, moetmen den Verweerder favoriseren.

IN het hondert vier ende tneghentichste Capittel vande Rapporteurs/hebben wy oock een weynich van der Rapporteurs ampt gehandeldt/onder anderen hebben wy oock dat geseydt/ dat het haer toekomt 't proces neerstelijck te examineren Ec.

Hier moetmen wat breeder openinge doen/ hoemen 't proces moet examineren/ staet dan te letten dattet den Examinateur ofte Rechter toe-komt in het visiteren vanden processe wel te considereren ende te letten waer in de gantsche materie vanden processe bestaet / of in rechten / of in feyten. 1

Want bevindt hy dat de saecke in Rechten bestaet / ende swaer is om te termineren / moet den Examinateur ofte Rechter alle de difficulteyten uyt den processe uyt-kippen ende versamelen / ende met de boecken vande selve swarigheden consuleren. 2

Maer bevindt hy dat de materie in feyten/ dat is in preuven bestaet/ende dat hy siet dat de getuygen onder malkander contrarieren / moet den Rechter poogen die ghetuyghen ofte hare depositien te accorderen soo't hem moghelijck is/ maer soo't hem niet moghelijck en is / soo sal hy ten minsten soecken alle wech ende middel / om soo verre hem mogelijck is / tot de kennisse der waerheydt te komen / en moet dat aen-nemen 't welck meest waer ende minst suspect schijnt te zijn / niet soo veel considerende 't getal vande ghetuygen / als datse goet zijn/ ende diemen om reden / ouderdom ende digniteyt meer gheloof schuldich is. Want men geeft meer geloofs een oudt Man/ als een jonck : die bereydt is/als die niet bereydt en is : een Man als een Vrouw/ Ec. 3

Maer waren alle de ghetuyghen van eender qualiteyt / van eender conditie/ ende van ghelijck geloof / soo dat den een niet meer suspect en scheen als den ander. In sulcken ghevalle mostmen 't grootste ghetal der getuygen observeren en volgen. Ofte dat alles bestondt in een ghelijck getal / soo datmen daerom in twijffel quame welckes saeck best ghefondeert was / soude men den Verweerder moeten favoriseren / ende om de twyffelachtighe apparentien / absolveren. Daer zijn nochtans sommige saecken in welcke men den Eysscher naer Rechten meer favoriseert/namentlijck uyt consideratie vande persoonen / ofte qualiteyt vander saecken/ als in materie van testamente/ gifte/ huwelijckse contracten/ Ec. Maer of dat billick ende behoorlijck is (dewijle de Justitie behoordt blindt te zijn / ende gheen uytneemster van persoonen) laet ick anderen oordeelen. 4

CAP.

CAP. CXCVIII.

Van sijn opinie in't examineren van den processe te seggen.

't Begrijp.

1 In universele of nationele vergaderinge werdt zedigheyt vereyscht.
2 In't termineren van processen werdt zedigheyt vereyscht van die die opiniere[n]
3 Niemandt en moet opinieren als gevraecht zynde.
4 Wat den President te doen staet naer dat het proces vanden Rapporteur wed[er] over-gelevert is.
5 Den Rapporteur werdt eerst gevraecht, ende daer naer de andere.
6 In sware saecken schorst den President de definitie op, ende vermaentse alle dae[r] op te letten.
7 Verschillende opinien moeten vanden President geaccordeert werden.
8 In intricate saecken werdender somwijlen gecommitteert die partyen accorde- ren.
9 In Vranckrijck volgen de minste opinien 't getal vande meeste.
10 Opinien extra Iudicium gegeven, zyn van geender waerden.

1 IN algemeyne vergaderingen/ ende voornementlijck van Out-vaders wert zedigheyt vereyscht/ ende gelijck de selve aldaer geschiet/ ende bevolen wert onderhouden te werden in het examineren van schriftuyren / ende de kennisse der waerheydt te ondersoecken / soo van partyen / als vande Staten daer tegenwoordich zijnde/ ofte dat ten minsten van haer versocht werdt/ datse van alle bitterheydt / ghekrijt/ dertelheyt van tonge/ ende hertneckigheydt verdreemt zijn: want daer coleer en hertneckigheyt de overheyt hebben / daer lijdt de waerheydt perijckel. Ende datse daer beneffens in't statueren vande waerheyt ende constitutien te maecken gracelijck/ zedich/ ende goedertieren zijn/ anderen gerustelijck hooren/ kennisse nemen/ ende verstaen/ eens anders gevoelen niet minder toe-gevende als 't hare/ ende alles met zedigheyt naer den regel der waerheyt ondersoecken / confereren/ ende definieren. Soo doet ende wert oock dese zedigheydt/ vereyscht in private / particulieren ende weerlijcken concilien/ ende uytlegginge van drivee saecken.

2 't Welck op dat het te vaster ende met meerder authoriteyt soude mogen geschieden, heeft Hertog Philips by Instructie vande Kamere Anno 1426. geordonneert ende bevolen / dat den President ende Raden in't examineren vanden processe/ende in't delibereren/opinieren ende termineren niet krijtachtich/ hertneckich/of dertel/maer zedich/gracelijck ende goedertieren/ende sooder yemant klaerder waerheyt voort-brengt / genegen dien te wijcken / moeten zijn. Soo dat sy in't argueren of debatteren malkanderen verstaen/ lijdtsamelijck hooren/ andere niet en interrumperen/ ende sich niet haestelijck en vergrammen.

3 Ende en wilt oock niet dat in't opinieren yemandt spreecke als vanden President

sident gebraecht zijnde / ende bevolen sijn meyninge te seggen / ende dat hy sijn opinie segge kort/met weynich woorden/ zedichlijck ende met behoorlijcke manier ende ordre / om niet weder op de eens geseyde argumenten te vallen / noch tot verscheyde-malen te repeteren 't gene van anderen eens pertinentelijck ende klaerlijck geresolveert is geweest.

Want omme 't selve te doen / ende alles met raedt ende reden uyt te voeren/ 4
useertmen inden grooten Raedt van Mechelen / dat naer dat gheheele proces vanden Rapporteur gesien ende naerstelijck geexamineert/ ende den inventaris van beyde de partyen by hem geverifieert is gheweest / dat den President in't korte 't proces resumeert / de difficulteyten die hy daer inne vindt / versamelt/ daer op mediteert / ende openinghe doet om die te verklaren / ende dat ghedaen zijnde / vraecht den President eerst den Rapporteur sijn meyninge ende opinie.

Ende indien de materie van kleener swaricheyt is / soo gaet den Rechter ofte 5
President voort / ende vraecht oock de andere Raden / ende concludeert naer meerderheydt van stemmen.

Maer is de materie difficile ende van grooter importantie/ in sulcken cas en 6
vraecht hy niet verder / maer schorst de saecke een dach twee ofte drie op/ bevelende de andere Raden datse op de aengheweſene difficulteyten rijpelijck delibereren ende hare boecken neerstelijck doorsien.

't Selve doet hy oock als de Raden in verscheyden opinien verdeelt zijn. Een 7
dach twee ofte drie over-streecken zijnde/ wanneer den President meent dat de Raden de saecke te huys rijpelijck overwoghen ende der Doctoren boecken neerstelijck doorsien hebben/ soo brengt hy de selve materie wederom voort/ ende resumeert alle de difficulteyten ende swaricheden/ in welcke sy eerst niet en konden accorderen/ wederom van nieuws / ende arbeydt omme op eeniger manieren de selve discorderende opinien te accorderen. Ende bevindt hy dat elcks hertneckelijck by sijne opinie blijven wilt / in dat cas stelt hy sich omme te defineren ende te judiceren/ versamelt de stemmen/ ende concludeert naer de meeste menichte.

Maer in-gevalle de materie soo intricaet ende soo doncker is / datse van die 8
Raden niet lichtelijck ontdaen ende verlicht kost werden / in dat cas deputeert ende ordonneert 't Hof eenige Commissarisen/ die partyen voor soo veel in haer is / vrundtlijck accorderen eer de definitive gepronunceert werdt. Maer soose geensins te accorderen en zijn / werdt den selven Commissarisen belast haer ex officio op de difficulteyten en differenten breeder te informeren / ende alle geleerden te consuleren. Welcke informatie gesien hebbende/ ordonneert den President alles naer behooren/ sonder de saecke in eenigen deele te precipiteren.

In Vranckrijck autem is gheordonneert / dat als in't deliberen valt datter 9
discorderende opinien zijn / dat alsdan het minste getal het meeste volcht / ende de gene die met de seeckerste ende bondichste reden sijn seggen probeert.

Opinien autem apart ende buyten de vergaderingen van Raden / sonder der 10
anderer opinien ghehoort te hebben/ gegeven werden inden grooten Raedt van Mechelen/ gehouden voor nul ende van onwaerden : want hadde den Opiniant gehoort alle der anderer opinien ende redenen / hy soude par avontuere van ander gevoelen zijn geweest.

CAP.

CAP. CXCIX.

Van partyen vrundtlijck te accorderen.

't Begrijp.

1 In twijffel ist goedt dat partyen by den Rechter geaccordeert werden.
2 In't Parlement van Mechelen werden partyen in twijffel by Commissarisen geaccordeert.
3 In klare saecken en moetmen partyen niet induceren om te accorderen.
4 't Waer te wenschen dat partyen in't begin vanden processe geconcilieert wierden.
5 Een superstitieusen Eedt en bindt niet, maer is violabel.

1 Ick hebbe in't naest-voorgaende Capittel ghesepdt / dat het des Presidents ende Rechters ampt is/somwijlen partyen vrundtlijck te accorderen/voornementlijck als hy bevint dat de materie duyster ende twijffel-achtich is.
2 Maer inden grooten Raedt van Mechelen useertmen veel / partyen te seynden voor Commissarisen / omme hen-luyden te hooren hare saecken voor haer te ventileren ende disputeren/ ende de selve by aldien sy eenichsins konnen vrundlijck te accorderen. Maer soo sy die geensins accorderen en konnen/ sullen sy ten minsten elcks van partye apert ende secretelijck alle de difficulteyten van der saecke voorsichtelijck openbaren / op datse hanghende tusschen hoop ende vrees / te eerder beweecht werden tot accoort : Maer in-gevalle sy soo obstinaet zijn/ datse naer gheenen goeden raedt en willen luysteren / soo moeten sy de uytkomste vande saeck ende 't vonnisse verwachten. Ende dat Godvruchtich ende Christelijck Rechters ampt / mach elck Rechter betrachten ende uyt-voeren/ dat ick niet en segge/in wat stant de saecken oock staen/wanneer de materie veel swarigheyts heeft/ende 't uyt te sprekene vonnisse twijffelachtich schijnt.
3 't Welck icker by doe / want waert dat de saecke in Rechten geconcludeert/ gevisiteert ende geexamineert ware / ende den Rechter uyt dat examen seeckere kennisse had / welcke van partyes saecke de beste ende rechtveerdichste was/ in dat cas en moet den Rechter partyen tot geen accoort soecken te brengen : want waert dat hy sulcks dede / hy soude de eene partye meer gunstich schijnen te zijn als de andere/ 't welck verre van een Rechter moet zijn / maer moet in dat cas recht segghen / ende de gerechtigheydt de billickste partye adjudiceren / sonder gunst/ ende niet eens van accoort by eenich van partyen reppen.
4 Maer ick wilde wel/ uyt een Christelijcke liefde/dat dat alle Rechters familiaer was/ datse / soo menichmael eenich proces voor haer geintenteert wierdt/ partyen/ of selfs/ of door anderen deden accorderen / waert moghelijck eerse tot het odieus ende in-eetent procederen komen.Want sulcks doende en presenteren sy niet alleen 't ampt van een Godvruchtigen Rechter/maer oock van een waer ende sinceer Christen mensch / volghen de Apostolijcke leere / ende stellen haer naer het vreedsaem exempel Christi onses Saligh-maeckers / 't welck sy door haer naer-volgingen soecken uyt te drucken.

Ende

Ende die sorge des Rechters omme partyen te accorderen/ hoe aenghenaem 4
die inde Rechten ende oock Christo is / blijckt selfs daer upt / dat waert dat yemandt van partyen gesworen had dat hy noyt met sijn partye soude transigeren / dien Eedt en soude den Sweerder niet obligeren / noch voor Godt / noch voor de wereltsche Vierschare : gelijck als Herodis superstitieusen Eedt niet en obligeerden : want 't had beter geweest den selven deuchdelijck te vernietighen/ als Godloostijck te volbrengen.

CAP. CC.

Van transactien ende accorden.

't Begrijp.

1 Wat transactie is.
2 Transactie ende sententie hebben eene kracht.
Omme te transigeren wert vereyscht:
3 Dat de saecke twijffelachtich zy.
4 Dat de saecke in proces is, of komen sal.
5 Dat partyen daer eenich ghenut van hebben.
Transactie en mach niet te niet ghedaen werden:
6 Om datse gedaen is op een twijffelachtige saeck.
7 Om datse generale exceptie maeckt.
8 Om datse soo veel is als sententie.
9 Om datmen daer door uyt den processe raeckt, ende profijt by heeft.
10 Wat eenen hoop ongemacks de processen mede-brengen.
11 Bedriegelijcke transactie mach te niet gedaen werden.
12 Naer dat de sententie gewesen is: Ende daer niet van gheappelleert is, is de transactie te laet. Maer: Daer van geappelleert zijnde, machmen transigeren.
13 Transactie en heeft geen plaets in beneficiele saecken.
14 Vrundelijck appoinctement heeft plaets in beneficiele saecken.
15 Transactie om sijn beneficie vredelijck te behouden is geoorloft.
16 Transactie en heeft geen plaets in huwelijcks saecken.
Transactie:
17 Mach gheschieden van criminele saecken die corporelle, of straf des bloedts mede-brengen.
Maer:
18 Mach niet gheschieden in criminele saecken die gheen corporelle straffe en volcht.
19 Wat niet corporelle straffen zyn.
20 Impuniteyt van een niet corporeel crimen, soude den Rijcken een aenstoot zyn, indien, &c.
21. Transactie: Mach geschieden van verleden alimentatie. Mach geschieden van toe-komende alimentatie.

22 Van toekomende alimentatie
- By teſtamente naer-gelaten, machmen actie in-ſtitueren.
- Uyt contract, machmen geen actie inſtitueren.

23 Tranſactie
- Doodt alle recht.
- Mach niet ghebroocken werden noch door
  - Reſcriptie vanden Prins.
  - Nieuw gevondene brieven.
- Mach niet gereformeert worden

DEwijle wy te vooren geſeydt hebben / dat het godvruchtich ende Chri-ſtelijck is / dat de twiſtende partyen / of door den Rechter / of door an-deren / tot vrundtlijck accoort gebracht ende geperſuadeert werden om een tranſactie int vrundtlijck te maecken / en ſal't niet onnut zijn te verſtaen wat tranſactie is / wanneer ende in wat ſaecken die plaets heeft.

1 Tranſactie dan is een over-een-cominge van een twijffelachtige ſaeck / ende onſeecker / ende noch niet geeyndicht proces / houdende ofte gevende eenich voor-deel / ut in c. Super eo. extra, de tranſactio.

2 Alle tranſactien autem die partyen van twijffelachtige ſaecken / ende ongede-cideerde ende hanghende proceſſen maecken ofte tranſigeren / hebben ghelijcke ende ſoo veel kracht als de ſententie ofte 't gewijſde ſelfs / l. Non minorem in prin-cipio, C. de tranſact.

3 Maer ſtaet te letten dat in alle tranſactien diemen uyt ſaecken van rechte wil doen / drie dinghen vereyſcht werden ende concurreren moeten / te weten / voor eerſt dat de ſaecke twijffelachtich is / want van ſeeckere ende klare ſaecken en tranſigeertmen niet / gelijck wy int voorgaende Capittel geſeydt hebben.

4 Ten tweeden / datter of nu inder daedt proces af zy / ofte ten minſten appa-rentelijck af ſal zijn in toe-komende tijden. Want vreeſe van nu al geroert / ofte noch te roeren proces (oock van feyten ende niet van rechten) is krachtich ende ſuffiſant genoech omme tranſactie van waerden te maecken / l. Cum te proponas C. de tranſact.

5 Ten derden / dat by de tranſactie partyen eenich profijt krijgen / al gaven bey-de de partyen yets van haer recht toe / l. Tranſactio. C. de tranſact.

6 En mach daeromme in tranſactie gheenige van partyen allegeren / deceptie boven de helft vanden juyſten prijs / dewijle die gedaen is op een twijffelachtige ſaeck / ende op een onſeecker proces. Want ſoo langhe als 't proces hanght / is het ten aenſien van ſijne uytkomſt onſeecker ende twijffelachtich. Want gelijck aller ſaecken / ſoo is oock den uytkomſt van proceſſen twijffelachtich ende on-ſeecker / l. Quod debetur. ff. de peculio, quæ l. ſemper ad hoc allegatur, ende daerom en valter geen te niet-doeninghe om de deceptie over de helft vanden juyſten prijſt / l. Sub prætextu ſpecierum. C. de tranſactio.

7 Ten tweeden / dewijl generale tranſactie generale exceptie baert / ende die alſ-doen inde voor-geſtelde actie mocht ingeſloten werden / daeromme doetſe oock alle te niet-doeninge ceſſeren / ut eſt expreſſus textus in l. Lucius Titius. §. Finali. ff. Ad Trebell. Want de reſtitutie van erffenis int minſte deel gedaen zijnde / ende den fidei Commiſſaris over de helft bedrogen zijnde / ſeyt den Rechts-geleerden dat den fidei Commiſſaris om 't overige ageren ſoude mogen waerder niet ge-tranſigeert geweeſt / doet daeromme tranſactie ceſſeren 't beneficie / l. Secundæ, C. de reſcind. vendit.

Ten

Ten derden/ dat transactien niet en mogen gerescindeert werden/ blijckt daer 8
uyt datse by sententie vergeleecken werdt/ gelijck geseyt is ende bewesen werdt/ Argu. l. Post rem. ff. de transact. & l. minorem. C. illo titulo, ghelijckerwijs dan sententie niet en mach te niet gedaen ofte geaerselijckt werden/ soo en mach oock niet transactie/ l. Prima C. de condic. indeb.

Ten vierden/ datmen by transactie 't proces verlaet: En mach daeromme 9
transactie die behoorlijck ende wettelijck ghedaen is/ door gheenige deceptie te niet gedaen werden/ ende dat om dat de processen odieux zijn/ ende datmender eens een eyndt af soude hebben/ l. Fratris, C. de transactio. tenet glossa, in c. Cum causa, extra de empt. & vend. Ende allegeert tot een argument een seer frayen text/ in c. Constitutus extra de religio. domib. aldaer den Bisschop alle 't recht heeft quijt gescholden/ behoudende alleen acht penninghen voor pensioen/ ende bevesticht 't selve met een seer goede reden. Want daer door dat yemant uyt het proces scheyt/ seydt men dat hy groot profijt treckt/ ende en wert niet voor bedroghen ghehouden. En moet daeromme die transactie ende dat uyt-scheyden vanden processe niet te niet ghedaen werden: Want om dat scheyden uyt den processe en wert die deceptie van geender waerden geacht/ l. Secunda C. de transactio. & l. In summa ff. de condic. indeb. quæ ad hoc allegatur.

Want hoe veel profijt 't scheyden uyt de odieuse processen mede-brenght/ is 10
die kennelijck die haer selven door ghestadighe processen bedorven/ haer Wijf ende Comptoir uytgeput/ haer soet leven verkort/ ende haer Wijf ende Kinderen/ hare liefste panden/ diese door in-geven vande natuyr van't gemack des levens hadden behooren te voorsien/ tot de uyterste behoeftigheydt gebracht hebben. Want desen soudet beter zijn gheweest in't beginsel t'eenemael vande processen sich te onthouden/ ende sijne steeghe ende rijcke partye de saecke te laten/ ende Gode bevelen/ als met processen hem selven ende de sijnen te bederven/ daer ghemeynlijck meer kosten uyt komen alsser profijt inde eerste saecke stack. Want alle dese kosten (omme de gerustheyt des gemoets te verswijgen/ dien hy alsoo door het scheyden uyt den processe verkrijcht) windt hy door dese cessie. 't Welck vele voorsichtelijck aenmerckende/ pleghen te seggen. Waert dat my yemant mijn mantel ende rock eyschte/ ick soude hem mijn mantel geven/ ende mijn rock houden/ doet daer by/ veel liever als ick met hem in proces soude treden: Ende int Frans seydtmen/ *Il gaigne assez qui se met hors de proces*, dat is/ hy wint genoech die hem buyten proces stelt/ Ita tenent Dyn. Iacob. de Are. Ray. & Bald. in d. l. Secunda, C. de rescind. vendit.

Ick hebbe een weynich te vooren geseyt van transactie behoorlijck ende wet- 11
telijck gedaen/ want waert dat eenige transactie by bedroch of fraude/ ofte door quade ende sinistre inductie ghemaeckt ware/ soude den gegraveerde met goedt recht hem daer over mogen beklagen/ ende doen releveren.

Maer naer de condemnatie ende gewesene sententie en mach niemant transi- 12
geren/ om dat de saecke ende 't proces alsdan klaer/ liquid/ ende alle twijffel wech genomen is/ 't welck wy boven ghesepdt hebben vande substantie vanden processe te zijn. Maer waert dat partye van die sententie geappelleert/ ofte de saeck voor een andere Vierschaer betrocken had/ soude de saecke wederom in questie/ ende dien-volgende in twijffel staen/ ende soude partyen staende 't selve appel mogen transigeren.

Maer in Heylighe of Kerckelijcke ende litigieuse saecken/ en heeft transactie 13
gheen

gheen plaets/en mach oock de selve in gheen beneficiele saecken gebruyckt wer den/voornementlijck alsmen die in haer eyge significatie neemt/want alle ben ficiele transactie smaeckt simonie/ vermits datmen in transactie altijdt yet eyssichen/ geven/toe-leggen/ houden of belooven moet/ c. Super eo extra de trans act. ibi. Quod transigi super re religiosa & sacra & litigiosa non potest. Want hey lige saecken te possideren/ mits yets houdende/ gevende of beloovende / meene wy dat een specie van symonie is.

14 Maer in-ghevalle partyen goedt-willich ende vrundtlijck uyt den process scheyden / ende sonder hoop ofte loon vanden twist transigeren : en meynen wy niet datse de heylige kroonen eenichsins contravenieren.

15 Ick hebbe geseyt in haer eyghen significatie / in welcke ongeeyscht yets vy- gedaen ofte belooft wert / dewijl wy geseyt hebben dat de transactie daer toe on- geoorloft is. Maer waert dat eenighe transactie geschiede om yets te behouden 't gheen men met goedt recht ende goeden tijtel besit / alleen om de processen te eyndigen / in sulcken gevalle is de transactie in heylige of kerckelijcke ende liti- gieuse saecken geoorloft/ Iuxta glossam, in verbo. Super re sacra, in d. c. Super eo.

16 Maer in huwelijcks saecken en mach geene transactie gheschieden/ want het huwelijck een onverbreeckelijcken ende onscheydelijcken bandt is / c. Primò 17. q.2. & c. Gaudemus , extra de divort in verbo , cum per sacramentum baptismi non solvantur conjugia. Hier komt oock dat by/'t geen God vergadert heeft/en schey- de geen menschen/ c. De infidelibus, extra de consang. & affini. tenet Pet. de Ancho. consilio suo 409. & probatur per textum, in c. Quanto, extra de divort.

17 Maer in alle publijcke criminele saecken die corporelle straffe / of straffe des bloedts infligeren / machmen wel transigeren / ende die met den Schout af maecken/ l. Transigere, C. de transact. ende de reden is/ dat het elck een geoorloft is sijn vleesch en bloedt te lossen/ l. Prima, in fin. ff. de bo. eor. qui ante sentent. mort sibi consciver.

18 Maer van publijcke criminele saecken die gheen corporelle straffe / of straffe des bloedts mede en brengen/ als zijn :

19 Ballingschap/publijcke vertooninge/'t dragen vande houte huyck/ in linden te gaen met blooten hoofde/ staen voor de kerck-deuren/knielen voor den Raed/ ende dierghelijcke penitentiale straffen : Van desen (seg ick) en machmen naer rechten niet transigeren/ want soodanige transactie ofte over-een-kominghe is ongeoorloft/ ende de reden is / Secundum Cyn. Bart. Ang. & communiter secun- dum Doctores omnes , 't faveur van't ghemeene besten / want daer is de Repu- blijck aen gelegen/ dat de misdaden niet ongestraft en blijven/ l. Ita vulneratus. ff. Ad l. Aquiliam. & l. Si à Reo. §. Finali. ff. de fidejussoribus.

20 Want mochtmen van dese misdaden transigeren/men soude den Rijcken den wech openen omme te eerder ende onstrafbaerder te zondighen ende te misdoen/ want sy souden vertrouwen datse naer de daedt gheen straffe en souden te lijden hebben / wel wetende datse by transactie haer partye lichtelijck met gelt souden corrumperen. Omme dan de selve dat venster niet te openen/ hebben de Rech- ten geconstitueert dat vande voorsz misdaden niet getransigeert en mach wer- den/ l. Convenire. ff. de pact. dotalib.

21 Maer de usantie is contrarie. Doch hier soudemen mogen vragen/ of in ma- terie van alimentatie/ men vande alimentatie soude mogen transigeren ? Daer op men op dese volgende manier sal antwoorden: Op overstreecken alimentatie machmen

machmen vryelijck transigeren/ maer op noch aenstaende werdt de authoriteyt vanden Schout ofte President vereyscht. Ende de reden is/dat aende aenstaende alimentatie 't leven van een mensch hangt/ ende niet aende overstreeckene/ Expressa l. De alimentis, C. de transact. & ibi Bald. & ejus sequaces, & l. Cum hi. ff. eod. titu. Glossa in verbo. Præside, in d.l. De alimentis.

Hier kan oock een andere questie gemoveert werden/ namentlijck ofmen om de aenstaende alimentatie mach ageren? Daermen op moet antwoorden/ Jae: l. Prima §. Primò. ff. de usur. secundum Azo. in l. Prima C. de fidei commiss. ende tot bevestinge vande voorsz glosse/ seydt Accursius by manier van by-voechsel/ dat de voorsz wet De alimentis, te verstaen is alleen van alimentatie naer-ghelaten by uytersten wille: want van die diemen schuldich is uyt contract/ en mach die wet niet verstaen werden/ dewijl men van die indistinctelijck mach transigeren/ Iuxta d.l. Cum hi. §. Plane. ff. de transact. 22

Vorders 't effect van alle transactien is/ dat met de transactie 't recht dat twijffelachtich was soo verklaert wert/ dat alle voorgaende rechten/depositien/ preuven ende titulen daer door doodt ende te niet gedaen zijn/ gelijck die by sententie definitijf gheperimeert werden/ soo datter niets in wesen en blijft van 't geender ghedaen ende vergeten is/als alleen de transactie/ende die is dan soodanich/ datse niet te niet doenlijck en is by rescriptie vanden Prins: Jae en soude door geen pretext van brieven of instrumenten van nieuws gevonden/ eenichsins gereformeert konnen werden/ofte eenich proces dieshalven vernieuwt werden/ want transactie doet cesseren ende termineert het alles/ l. Sub prætextu prima. C. de transact. c. Primo, cum glossa prima, extra de transact. & c. Inter monasterium, extra de sentent. & re judic. 23

CAP. CCI.

Van verlof om te transigeren.

't Begrijp.

1 Wanneer men vanden Prins verlof moet eysschen om te transigeren.
2 Den Prins laet transactie toe sonder yemandts prejudicie.
3 Transactie en wert niet toe-gelaten in saken die uyt misdaden spruyten.
4 Transactie en werdt niet vergunt in prejudicie vande boeten.
5 Die transigeren willen moeten 't Hof brieven van verlof vertoonen.
6 Transactie is verboden by Hertogh Ian in saecken daer 't Fiscus gevoecht is.
7 Hertogh Philips heeft den Raedt van Vlaenderen de macht van transigeren verboden.
8 Verlof om te transigeren vergunt { Den Prins. Ende: Den Raedt van Mechelen. }
9 Macht om te transigeren en werdt niet vergunt, ten zy blijcke dat partyen daer in accorderen.
10 Daer werdt gheen verlof om te transigeren vereyscht alsser Commissarisen ghestelt werden om te accorderen.

1 Al hoe wel het Goddelijck / ende te wenschen waer / dat partyen onder den anderen van hare verschillen met vrundtschap transigeerden / ende malkanderen met gheen eeuwige processen en quelden / soo en moghen sy nochtans dat niet uyt haer eyghen macht ende altijdt doen wanneer sy willen : maer wanneer partyen in donckere saecken / of hangende processen willen transigeren / moeten sy eerst daer toe hebben verlof vanden Prins / ende sijne verlof-brieven daer toe obtineren : diemen int Frans noemt Congé d'accorder, principalijck als de te accorderende saecken soodanich zijn / dat den Fiscus sich daer mede gevoeght heeft / ende dat 't selve eenige schade by dat accord van partyen soude mogen lijden.

2 Gelijck dan 't selve te ghelijck met de partye geageert heeft / moetet oock te ghelijck met de selve partyen transigeren / ende partyen geensins sonder 't selve: Dusdanighe verlof-brieven autem omme te transigeren / verleent den Prins / des versocht zynde seer lichtelijck / wanneer de saecke soodanich is / datse den Prins selfs niet verder en toucheert / als vande boeten die by den Rechter (ad quem) noch te wijsen is.

3 Want waer de saecke soodanich datse sprote uyt misdaet / soo en soude hy soo haestich geen verlof gheven om te accorderen / maer soude vast ende onaccordeerlijck blyven / ten waer den Prins te ghelijck de misdaedt vergaf ende pardonneerde / daermen alsdan sijn gratie toe soude moeten imploreren.

4 Vorder als den Prins sijn voorsz Brieven omme te transigeren verleent / en verstaet hy niet / dat hy met die gratie ofte met die brieven sijne boeten vergeeft die by den Rechter (à quo) te voorens inde selve saecke geadjudiceert zijn ghe-weest / 't zy de selve brieven gesproten zijn / of uyt appel / of uyt abuys van Justitie / ofte uyt misdaet ofte begaen crime / ofte uyt eenige andere saecke / want ghelijck den Prins niemandt en prejudiceert / alsoo en prejudiceert hy oock sich selfs niet.

5 Op dat dan niemandt door het toestaen vanden Prins eenighe schade soude lijden / is gestatueert dat alle accoorden ende transactien die partyen onder malkanderen maecken / ofte door de voorsz toestemminghe ende 't verlof vanden Prins voor hebben te maecken / datse de selve verlof-brieven binnen ses weecken naer 't verkrijgen der selver / moeten exhiberen inden grooten raedt / ende vertoonen aenden Procureur Generael / op avontuyr of hy yets teghen dit verlof / ofte dese transactie had te seggen / op dat noch hy / noch den Prins / door dese transactie eenige schade of prejudicie kome te lijden.

6 Heeft daeromme Hertogh Jan door instructie vande kamer van Vlaenderen / in 't Jaer 1400. partyen ende haren Procureur by Placcate verboden / geensins te moghen accorderen in saecken in welcken den Procureur Generael gevoecht is / ten ware sy eerst ende alvoorzen 't Hof de selve saecke gecommuniceert ende geexhibeert hadden / op peyne van arbitrale straffe. Welck Hof alsdan moet oordeelen / of soodanigen transactie gevoeghelijck is te doen sonder yemants prejudicie / ofte niet.

7 Heeft oock door de voorsz instructie Hertog Philips int jaer 1463. den Raed van Vlaenderen verboden partyen egheen verlof te geven omme te transigeren in saecken van appel / nochte in saecken daer eenighe boeten aenkleeft / want het hem / ende niet haer toe en komt verlof om te transigeren te vergunnen / ende hy dese macht alleen voor hem heeft willen houden / gelijck de instructie seydt.

't Voor-

't Voorseyde verlof autem en mach niemant uyt sijn eygen authoriteyt geven ofte vergunnen als den Prins alleen/ in sijne Provinciale Raden/ ofte den grooten Raedt van Mechelen uyt den naem vanden Prins. 8

Maer in desen grooten raedt van Mechelen en werdt gheen verlof omme te transigeren vergunt/ ten zy sy eerst ende alvooren seeckerlijck of apparentelijck weten dat partyen willen transigeren/ ende dat beyde de partyen stemmen tot het accoort. Werdt derhalven den voorsz Raedt eerst request gepresenteert eer haer verlof omme te transigeren vergunt werdt/ ende dat uyt oorsaecke vande cavillatien die de appellerende partyen gemeynlijck soecken/ namentlijck datse onder 't pretext van dat vergunde verlof/ beletten de instructie ende voort-ganck vanden processe/ ende de sententie retarderen. 9

Maer als het Hof selfs Commissarisen ordonneert omme partyen te accorderen/ en ist niet noodich eenich verlof omme te transigeren ofte te accorderen te versoecken: Want soodanighen accoort ofte transactie geschiet met authoriteyt van't Hof. Ende vernieticht daerom in dit cas 't Hof 't appel sonder boete. 10

CAP. CCII.

Van renunciatie vanden processe, ofte instantie, ofte van uyten processe ofte instantie te scheyden.

't Begrijp.

1 Hoe dat instantie, geschil ende saecke verschillen.

2 Renuncieren { Vander instantie, wat het is. / Vanden geschille of proces, wat het is. / Vander saecke, wat het is. }

3 Men renuncieert vander instantie, geschil ende saecke in civile saecken, uyt-ghesondert in cas d'appel.

4 In Vranckrijck en wijcktmen niet vanden processe sonder toelatingh vanden Koningh.

5 't Verlof om uyt het appel te scheyden moetmen in tijdt versoecken.

6 Inden raedt van Mechelen en werden gheen brieven van acquiessemente verleent.

Men en moet niet dencken dat het een ende 't selve dingh is/ wijcken vander instantie/ wijcken vanden geschille/ ende wijcken vander sake/ ghelijck oock inde Judicien of rechten gheen een dinck en is/ instantie/ geschil/ ende saecke. Want instantie is alle actie die verhandelt werdt totter litiscontestatie toe: Geschil autem beteeckent eygentlijck alle reele ende personele actie die begint vander litiscontestatie: Maer saecke verbaet het alle beyde/ ende streckt sich uyt tot alle actie soo voor als naer de litiscontestatie/ uti notatur in Autent. Qui semel. C. quando & quomodo Iudex. 1

2 Hier uyt blijckt nu klaerlijck wat het is vander instantie/ geschil ende saeck renuncieren : want vander instantie renuncieren / is eygentlijck de acten ende alle 't geender ghedaen is totter litiscontestatie renuncieren. Uyt den processe schepden / is eygentlijck alle acten vander litiscontestatie (als 't proces geheght is) totter definitive toe renuncieren. Vander saecke renuncieren / is in alle 't gheender ghedaen is / jae de saecke selfs / of den eysch van partyen toe te staen ende te accorderen. Maer dat onderschept en wert niet altijdt soo strictelijck by de Rechts-geleerden onderhouden/ want men neemt dickmael geschil/ in plaetse van instantie ende saecke/ ende 't voorsz onderschept wert veel geconfondeert/ ende 't een voor 't ander genomen.

3 Siet nu hoemen upter instantie/geschil/ ende saecke schepdt. In civile saecken dan ist elck een geoorlooft upter instantie / gheschil ende saecke te schepden/ ende die simpelijck te renuncieren sonder verlof vanden Hove : Uytgesondert in materie van appel/ ende in saecken daer den Procureur Generael gheboecht is om't interest vande Justitie / want in die/ is in alle manieren verlof vanden Hove noodich.

4 In Vranckrijck moeten de Appellanten in materie van appel brieven hebben vanden Koningh/ofte 's Koninghs Hof die sy acquiessemente noemen/ namentlijck by de welcke den Koningh ofte 't Hof acquiesceert ofte toe-laet dat sy upt den processe schepden / want sonder die en mach gheenige van partyen upt den processe schepden. Ende sy moeten dese verkregene brieven 't Hof presenteren / ende partyen daer af verwittighen binnen ses daghen naer de impetratie/ want andersins en soude die van geender waerden zijn.

5 Sy zijn oock gehouden de selve brieven in tijdts te impetreren ende te obtineren/ te weten / eer't proces ghesien ende geexamineert is/ want waert proces ghevisiteert / ofte immers begonnen ghevisiteert te werden / en soude partyen geensins geadmitteert werden omme die brieven te obtineren / maer den Rechter soude voort gaen om in dat appel te definieren. Ende is daeromme inde Cancellerie van Vranckrijck geordonneert / gheene dusdanige brieven van acquiessemente te expedieren als met dese clausule (Behoudens / dat het proces noch gevisiteert/ noch geconsuleert/ noch gejugeert en is.)

6 Maer inden grooten Raedt van Mechelen en werdt niet geuseert eenige dusdanige brieven van acquiessemente te verleenen.

CAP. CCIII.

Van te vallen in submisſien ende arbitragien.

't Begrijp.

1 Hoe submiſſien plegen te geschieden.
2 Submiſſien termineren alle proceſſen.
3 Submiſſie geschiet somwijlen voor { Arbiters. Ende Arbitrateurs. }

4 Onder-

4 Onderscheyt
- Een Arbiter procedeert gerechtelijck als een Rechter.
- Een arbitrateur procedeert vrundelijck.

Arbiter ende Rechter komen overeen
- 5 In't begin ontfangtht hy den eysch.
- 6 In't midden ontfanght hy de getuygen ende andere preuven.
- In't eynde — Gelijck als den Rechter.
  - 7 Oordeelt hy van't geheel.
  - 8 Oordeelt hy by geschriften.
  - 9 En pronunceert geen vonnisse by nacht.
  - 10 Oordeelt dien selven dach op't accessoir.
  - 11 Condemneert den succumbant inde kosten.

Rechter ende Arbiter differeren
- 12 In't begin dat een Arbiter niet en doet tegen yemants danck.
- Int midden — Een Rechter ter contrarie.
  - 13 Dewijl voor Arbiters gheen desertie van recht geboren werdt.
  - 14 Dewijl uyt de sententie van een Arbiter geen actie gebooren werdt.
- In't eynde
  - 15 Om dat een Arbiter procedeert, ende vonnis wijst op een Heyligen dach.
  - 16 Om datmen van een Arbiter niet en mach appelleren.
  - 17 Om dat een Arbiter geen eygen Iurisdictie en heeft, soo Ang. seydt.

18 Voor een Arbitrateur en procedeertmen niet gerechtelijck.

19 Arbitragie is een vriendelijcke versoeninge van partyen.

Arbiter ende Arbitrateur differeren, dat
- 20 Een Arbiter sijn proces formeert als een Rechter.
- 21 Een Arbiter vonnisse wijst.
- 22 't Gheen ghetuycht is voor eenen Arbitrateur en is van
- 23 geender waerden voor een Arbiter.

Arbiter ende Arbitrateur komen daer in over een, dat
- 24 Sy beyde inde saecke procederen op Heylighe dagen.
- 25 Van een onbillicken Arbitrateur looptmen tot arbitrage.

26 Onbillicke arbitragie werdt gecorrigeert by arbitragie ter goeder trouwe.

27 Van Arbiters ende Arbitrateurs, siet
- Angelum.
- Ioan. Bapt. Perusium.
- Petrum Iacobi.
- Nicolaum Everardi.
- Claudium Cantiunculam.
- Nicolaum Heems.

Gelijck wy ghesepdt hebben dat de transactien alle processen derimeren ende termineren/ alsoo doen oock submissien.

Want het geschiet dat beyde de partyen door persuasien of tusschen- 1
spreeckinghen/ ofte van Ouders/ ofte van andere vrunden/ het toe-koment

ment proces t'eenemael laten varen / of van 't begonnen ophouden / ende alsoo de geheele saecke van het begonnen / ofte te beginnen proces verlaten / ende dan stellen ter arbitragie van goede ende geleerde Mannen/haer 't selve bevelende te oordeelen : 't Welck omme te gerechtelijcker te doen / submitteren sy beyde haer ende haer saecken de sententien vande Arbiters.

2 Welcke submissien van soodanighe kracht zijn / dat sy alle toekomende ende begonnen processen breecken ende te niet doen / jae oock alle Jurisdictien.

3 Die submissie dan plach op tweederley manieren te geschieden/ namentlijck somwijlen aen Arbiters/ ende somwijlen aen Arbitrateurs.

4 Ghelijck desen veel onder malkander verschillen (als wy boven geseght hebben) soo isser oock in gelegen / of yemant sich submitteert aen Arbiters ofte aen Arbitrateurs / dewijlse verscheydelijck inde gesubmitteerde saecke procederen/ ghelijck wy mede boven geseyt hebben : want een Arbiter procedeert naer rechten / ende der selver rigeur volgende de beschreven billickheydt / om dat des selvigens arbitragien de Judicien of Rechten gelijck gemaeckt zijn/ l. Prima. ff. de recept. arbit. Men moet daeromme voor Arbiters sijn actie voorstellen / §. Actionum autem, Institu. de actionib. Men moet oock voor de selve eysch over-geven / l. Cum antea. §. Licet, circa finem. C. de recept. arbit. Jae men moet voor hen ageren als in ordinaris processen / int begin / int midden / ende int eynde vande processen/ & §. primò, in principio.

5 Want gelijck men den Rechter int begin sijnen eysch moet over-geven / Autentica, Offeratur. C. de litiscontesta. ita etiam offerri debet coram arbitro. l. Generaliter. C. de episcop. & cleri. In medio.

6 Ghelijck den Rechter de preuven moet aennemen/ ende de ghetuyghen moet examineren soo moet oock den Arbiter/ l. Penultima. C. de recept. arbit.

7 Maer in't eynde by naer op vijf manieren : Eerstelijck / want ghelijck den Rechter moet oordeelen van't geheel/ soo moet oock den Arbiter/ l. Quia tamen ff. de recept. arbitr.

8 Ten tweeden/ gelijck den Rechter sijn sententie in geschrifte moet pronunceren / l. Prima. C. de sententiis ex periculo , vel rectius (authoribus Alciato & Budæo) ex scripto recitandis. & c. Ultimo. de senten. & re judica. lib. 6. Soo moet oock een Arbiter/ d. l. Prima, & c. Cum ab uno senten. & re judic. eodem lib. 6.

9 Ten derden / gelijck den Rechter by doncker ofte des nachts gheen vonnisse mach wijsen / In Autentico. de judic. §. se debunt colla. 6. & c. Consulvit extra de offic. deleg. Soo en mach een Arbiter oock niet / dewijl hier gheen redene van verscheydenheydt en kan by-gebracht werden / ende de arbitragien den Judicien of Rechten t'eenemael zijn gelijck ghemaeckt/ d. l. Prima. ff. de recept. arbit. & l. à Titio. ff. de verbo. obligat. Deinde huc pertinet. l. Paulus. prima. ff. de sentent. & re judica.

10 Ten vierden/ ghelijck hy ter selver tijdt ende plaetse / als hy vonnis wijst op accessoir pronunceert/ soo is oock 't selve den arbiter gheoorloft / Docet gloss. in l. Quia arbiter. ff. de recept. arbit. quam gloss. dicit Ang. Areti. in §. omnium , institu. de actionib. esse singularem.

11 Ten vijfden / gelijck den Rechter den succumbant condemneert inde kosten/ l. Eum quem temerè ff. de judi. l. Properandum. §. Sive autem alter utra. C. eodem. & c. Calumnia. extra de pœnis. Soo doet oock den Arbiter/ ut notat. Iason. in d. §. Sive autem alter utra. in 2. ampliatione , ubi ad hoc non pauca allegantur utilia.

Dit

Dit voorseyde dan gheconsidereert zijnde / blijckt klaerlijck datter gheen ofte seer weynich onderschept is tusschen een Rechter ende een Arbiter / dewijlse inde voorsz actien / en manier van procederen schijnen te accorderen. Ende hoewelse int voorseyde over-een-komen / soo werdter nochtans eenich onderschept tusschen gevonden / soo in't begin / als in't middel / ende eynde.

Want sy verschillen in't begin / dat den Rechter recht seyt teghen yemandts 12
danck / gelijck doorgaens in't geheele proces 't meeste gedaen werdt tegen danck van een van beyde de partyen / l. Inter stipulantem. §. Primo ff. de verb. oblig. Maer 't gaet anders toe in compromis of arbitragie : want niemant en is gehouden tegen sijn danck te compromitteren.

Ten tweeden / sy verschillen oock in't midden / of inden voort-ganck / dewijl 13
voor Arbiters geen verlatinghe vanden processe en valt / l. 2. C. de recept. arbitr. Maer voor den Rechter valt verlatinge vanden processe / l. Properandum. §. Sin autem Reus. C. de judic.

Item / uyt het vonnisse eens Rechters wert actie geboozen / l. Actori. C. de ju- 14
rejuran. Maer niet uyt het vonnisse eens Arbiters / l. Prima. C. de recept. arbitr.

Ten derden / verschillen sy oock in't eynde : Eerstelijck hier in / dat een Arbi- 15
ter op een Heyligen dach inde saecke mach procederen / ende vonnisse wijsen.

Ten tweeden van een Arbiter en machmen niet appelleren / 't zy dan dat sijn 16
vonnisse billick is ofte onbillick : Jae al verbatent schoon een ongeregelde onbillickheyt / in l. Diem proferre §. stari. ff. de recept. arbit. & in l. Societatem §. Arbitrorum. ff. pro socio, dewijlmen op sijn sententie niet naer rechten / maer uyt vreese van boete staet. Want een Arbiter is / die by consent van partyen verkosen werdt / ende in welcken men compromitteert onder stipulatie van boeten / c. A judicibus 2. q. 6. Want men staet op sijne sententie / niet als uyt vreese vande boete / ofte pandt / ofte ghelt te gheven / of diergelijcke boeten die gestelt ende gecompromitteert is / l. Non distinguemus. §. 1. ff. de recept. arbit. & l. Prima. C. eodem, & c. Dilecti. extra eodem. Ofte uyt vreese van Eedt / de welcke daer mach tusschen komen / Secundum Canones. c. 2. & c. Per tuas. ext. eo. & c. Omne quod licet 22. q. 1. secùs si secundum leges Auten. Decernimus. C. eo. & §. quia verò, in Autent. de judic. collat.

Ten derden / een Arbiter en heeft noch eygen / noch gedelegeerde Jurisdictie / 17
maer alleen die hy van partyen gekregen heeft / l. Prima ff. de recept. arbitr. De andere onderscheyden tusschen een Arbiter ende ordinaris Rechter / kondt ghy sien by Angelum in §. Omnium, institu. de actionibus. daer hy festhien onderscheyden / ende acht over-een-komingen verhaelt.

Dus verre van Arbiters ende arbitragie. Siet nu 't gheen is van Arbitra- 18
teurs : Want een Arbitrateur / dewijl 't maer een vrundtlijck vereeniger is / en procedeert niet naer den regel van rechte / maer naer sijn wil / conscientie ende goede trouwe.

Dat hy autem ghehouden is te onderhouden de Rechts-ordeninghe / blijckt 19
selfs daer uyt dat voor een Arbitrateur geen recht en is / ut notat Inno. in c. Quintavallis de jurejurand. & Barto. in d. §. Arbitrorum, & Bald. in l. Finali. C. de contrahend. empt. Item / dat voor hem niet ordinarie geprocedeert en werdt : En werdt derhalven voor een Arbitrateur oock gheen actie geproponeert / ut notat Specul. in titu. de libel. concept. §. Restat videre, & Barto. in l. Societatem. §. Arbitrorum. ff. pro socio.

Ende

20 Ende dewijl een Arbitrateur by vrundlijcke conciliatie procedeert/ en is ooc arbitrage niet anders als een vrundtlijcke transactie ende accoort / ut not. gloss in Auten. ut differen. jud. §. 1. Ende uyt het ghene nu geseyt is/ siet men 't onderscheydt tusschen Arbiter ende Arbitrateur.

21 Eerstelijck dat een Arbiter sijn proces formeert als een Rechter / ende ee Arbitrateur procedeert sonder solemniteyt van proces.

22 Ten tweeden/ een Arbiter is ghehouden sijn sententie te pronunceren / end een Arbitrateur niet/ ten zy hy wil. Want arbitragie en is niet anders/ gelijc wy geseydt hebben / als een vrundelijcke transactie ofte conciliatie. Soo derhalven soodanigen Arbitrateur qualijck oordeelt / hy en doet dat niet uyt ordr ofte kennisse van rechten / dewijl hy de manieren ende ordre van rechten niet er volcht / noch en ouderhoudt : waerom hy oock voor 't ghewijsde niet en behoef te verantwoorden / Of (gelijck de Practisijnen seggen) hy en moet geen proces maecken/ al geeft hy den een meer/ of minder / als dien mogelijck naer rechten soude moeten geven / ut notatur in l. Sed & si in servum. §. si quis Iudex. ff. de recept. arbitr.

23 Ten derden/ de attestatien die overgeleydt zijn voor den Arbitrateur/ en zijn van geender waerden voor den Arbiter/ of voor den ordinaris Rechter/om datter noch wet en is die 't selve seydt/ noch reden van rechte die 't dicteert / als die tot vereeniginge / ende uyt vrundtschap sonder Eedt voor hem gedeposeert zijn by den ordinaris Rechter / haer kracht souden hebben als of die by Eede waren gedeposeert.

24 Sy komen autem hier in over een / dat gelijck een Arbiter op Heylige dagen inde saecke mach procederen ende vonnisse wijsen / soo mach oock een Arbitrateur/ al hoe wel sommige 't contrarie seggen ende ghelooven / maer (mijns oordeels) qualijck / om dat de broederlijcke over-een-kominge / welcke een deucht is/ die den Sabbath niet en violeert/maer heylicht.

25 Item van soodanighen segginge(soose onbillick dunckt) machmen appelleren/ ofte gaen / niet tot den ordinaris Rechter/maer tot een Arbiter / ofte arbitragie van goede Mannen/ l. Unde & l. Irruere. ff. pro socio. Ende by 't woordt goede Man verstaet men den Rechter/ l. Continuus. §. ita cum. ff. de verbo. obligat. Ende dusdanigen toevlucht moet gheschieden door hulp van exceptie ofte replijck/ ut apparet manifestè. l. Unde si nervæ. ff. pro socio.

26 Daer geseyt wert/dat een onbillijcke segginge wert gecorrigeert door arbitragie van goede trouwe/ 't welck also moet verstaen werden (ghelijck ick ghesevdt hebbe) by manier van exceptie ofte replijck te doen voor sijn mede-geselle / quia in l. proxima fit mentio de accusatione , pro socio , dat in-geballe den Verweerder meent met de arbitragie beswaert te zijn/dat hy swijge / ende alsser teghen hem geageert werdt / mach hy excipierende klaghen vande iniquiteyt der Arbitrateurs/ ende alsoo werdt de onbillickheyt vande eerste arbitragie gecorrigeert.

27 Van desen/ te weten Arbiter ende Arbitrateur / spreeckt breeder Hostiens. in summa. de arbitr. §. qualiter ad effectum. & Panor. in c. Quintavallis, de jurejurand. Ang. in §. Primo. institu. de actionib. Et copiosius Ioan. Baptista Perusius in suo tractatu de arbitris & arbitratoribus. D. Baptista à sancto Blasio , in sijn tractaet de arbitro & arbitratore , vervatende hondert questien / D. Claudius Cantiuncula in suo lib. Topicorum, sub loco à judice ad arbitrum, & ante eum D. Nicolaus Everardi à Middelburgio, in suo Topicorum libro, sub loco à simili. Dese materie heeft

oock

oock wijdt ende breedt geexpliceert int Jaer ons Heeren 1527. ofte 1528. (heb ick het wel onthouden) doen ick te Leuven inde rechten studeerde / den seer beroemden ende grooten Rechts-geleerden D. Nicalus Heems van Bruyssel / als hy den titel de Recept. arbit. den Studenten inde Rechten 's morgens ten seven uren dagelijcks voor las.

CAP. CCIV.

Van compromissen of submisien.

't Begrijp.

1	Compromissen in	Arbiters vereysschen	Tijdt omme te termineren. Ende: Peyne van onghehoorsaemheydt.
2		Arbitrateurs en vereysschen geen	Tijdt om te termineren. Ende: Peyne van ongehoorsaemheydt.
3	De Kerckelijcke Rechten stipuleren in compromissen somwylen	Peyne. Eedt in plaets van peyne.	
4	Compromis in	Arbiters wert geschreven ende geauthoriseert.	
5		Arbitrateurs en werdt niet geschreven.	
6		Arbiters wert inden grooten Raed by een Notaris gepasseert.	

7 Subarbiters en moghen niet gekosen werden, ten zy het inde submissie toe-ghelaten is.

8 Een de selve mach wel aendoen den persoon van Arbitrateur ende Arbiter.

In compromissen ende submissien diemen doet aen Arbiters/ werden noot- 1
saeckelijck twee dingen vereyscht/ tijdt ende plaetse. Tijdt binnen welcken de Arbiters 't proces formeren / instrueren ende sententieren moeten. De peyne autem is die/ die vanden Arbiter den compromittenten ende submittenten gestelt werdt/ ende daer partyen haer in submitteren/ ende laten condemneren / in-gheballe sy daer naer de arbitragie niet en willen houden.

Maer in compromissen die aen Arbitrateurs ghedaen werden / en werden 2
noch dach/ noch peyne vereyscht: want de Arbitrateurs en procederen niet volgens de ordre van rechten/ of processen/ maer naer haer eyghen wil ende goedtduncken. Moghen daeromme hare arbitragien gereduceert ende gecorrigeert worden by Arbiter ofte ordinaris Rechter/ soo partye klaeght door die arbitragie te seer beswaert te zijn / gelijck wy in't voorgaende Capittel geseydt hebben/ Num. 26.

De Kerckelijcke ofte Canonijckse Rechten verbinden de compromittenten 3
inde handen vande Arbiters / somwijlen door peyne/ te weten arbitrale als voden / somwijlen stipuleren sy den Eedt te doen in plaets van peyne: welcken Eed plach te geschieden/ of door aenroeren van't Heylige Evangelie/ of Crups/ ofte

ofte met op-gesteecken vingeren ende formele woorden. Maer de civile rechte en ontfangen ofte stellen inde compromissen geenen Eedt/maer stellen peyne.
4 Compromis ofte submissie in arbiters moet beschreven zijn / ende alsda moet dat gheschrifte geautentiseert zijn by eenighen Rechter/ Notaris/Tabe lioen/ Griffier ofte andere diergelijcke publijck persoon / ende dat voor ghetuy ghen : want den arbiter op dat fondament / naer die beschreven ende gekregen authoriteyt sijn proces moet instituëren ende produceren / ende die beschreve macht geensins te buyten gaen.
5 Maer dat en is van geenen noode / als yemant sich submitteert in Arbitra teurs/ want alsdan en isser gheensins van nooden tot des Arbitrateurs macht om die ordre van't proces te bevestighen / eenich gheschrifte te maken : want de Arbitrateurs (gelijck boven geseyt is) en volgen gheen ordre van proces.
6 De Raden vanden grooten raedt van Mechelen en ontfangen geene submis- sien van partyen/ maer seynden haer voor Notarisen ofte anderen / omme voor de selve soodanighe submissien of compromissen eerst autentijckelijck gepasseert te werden. Soose daer naer soodanigen arbritrage aen-nemen / soo krijghen sy dat geteeckende compromis vanden Notaris / ende procederen daer naer inder saecke volghens de ordre van rechten. Maer hier staet te noteren / datter som- wijlen Stedehouders van arbiters ghestelt werden die met den Arbiter te ghe- lijck de saecke verhandelen / ofte die in absentie ende machteloosheydt vanden Arbiter de saecke alleen ventileren ende ondersoecken. Desen werden sub-ar- biters genoemt.
7 Maer en konnen noch plaets / noch authoriteyt hebben / ten zy sy inde sub- missie te gelijck tot Arbiters genomen/ ofte datter alsdoen versproken ende ver- gunt ware geweest dat den Arbiter eenen sub-arbiter tot hem soude mogen ne- men dien hy wilde/ ofte die expresselijck ghenoemt waer. Want ten waer / dat dat eerst toe-gelaten ware / hy en soude met den sub-arbiter inde saecke niet mo- gen procederen. Want daer en soude alsdan niet geprocedeert werden volgens de forme vande submissie / maer volgens sijn eyghen sin / 't welck niet en mach geschieden. Ten tweeden moetmen oock noteren.
8 Dat een ende de selve te gelijck mach wesen Arbiter ende Arbitrateur / al is de manier van procederen inde selve verscheyden. Want sy werden beyde ghe- nomen omme te eerder tot sijn gherechtigheydt te komen / ende te lichter de on- uytputtelijcke kosten te vlieden/ende eyndtlijck tot beter reconciliatie van vrunt- schap/ ende detestatie van toe-komenden haet/ waer door ghemeynlijck geschiet dat partyen haer submitteren aen beyde te ghelijck/ dat is/ dat inde verschillen- de saecke een de selve aen-doet beyde de persoonen / te weten van Arbiter ende Arbitrateur / soo dat in-gevalle partyen met raedt/ reden ende vrede-maeckin- ge konnen geaccordeert werden/ datse daer voor eerst sorge dragen : Maer dat niet konnende zijn / dat hy den Arbiter maecke / ende de saecke naer ordre van rechte af-doe. Ende dat dubbele officie van Arbiter ende Arbitrateur / dunckt my seer prijselijck van een persoon aengenomen te zijn.

CAP.

CAP. CCV.

Wie geen Arbiters en mogen zyn.

't Begrijp.

En mach gheen Arbiter zyn:

1 Een doove, stomme, blinde, slaef, weese, &c.
2 Een geexcommuniceerde, maer wel Arbitrateurs.
3 Een Vrouwe, ten zy sy Iurisdictie of digniteyt daer toe heeft.
4 Een Vrouwe mach nochtans Arbitratrice zyn.
5 De geheele Magistraet t'samen.
6 Die geen twintich Iaer oudt en is.
7 Een Vry-ghelatene, soo hy de saeck aenghenomen heeft ten tyde van slaverny.
8 Een Abt, Prior, Overste, ten waer sy Iurisdictie daer toe hadden.
9 Een Bisschop mach Arbiter zyn.
10 Een Monick sonder consent van sijnen Superieur.
11 Een Monick moet sich ledigen tot bidden en singen.
12 Een Monick Bisschop zynde, mach Arbiter zyn.
13 Een weerlijcke in geestelijcke saecken.
14 Een weerlijcken nochtans met een Klerck arbitreren te ghelijck, met consent vanden Superieur.
15 Een weerlijcke in t'eenemael geestelijcke dingen, noch principalijck, noch by incidente.

Wy hebben gesept wat het is sich aen Arbiters ende Arbitrateurs te submitteren/ is overich te sien ofmen sich aen alle Arbiters submitteren mach/ ende of elck een Arbiter mach zijn.

Men moet daeromme weten datter vele zijn/ aen welcken men 1
niet en mach compromitteren / ghelijckerwijs als zijn doove / stomme/ blinde/ dulle/ sotten/ slaven/ weesen sonder voocht/ ende veel meer anderen/ l. Diem proferre. §. Coram. & l. Sed etsi in servum. ff. de recep. arbit. & argu. l. Primæ. ff. de recep. arbit. & nota. in l. Cæcus. ff. de judic.

Men en mach ooch niet compromitteren aen geexcommuniceerde / als die 2
naer rechten geen Arbiters en mogen zijn: 't contrarie geschiet nochtans naer costuyme/ ut notat l. Illa verba, & ibi Bart. ff. de verbo. signific. daer Bartol. sept/ dat de texten schijnen te seggen/ dat een geexcommuniceerde Arbitrateur mach zijn/ dewijl hy capabel is der civile rechten/ ende volghens die geensins uyt-gesloten/ als die alle contracten aengaen ende maecken mach/ Test. eod. Bart. in l. Cum pater. §. hæreditatem 1. ff. de lega. 2. & in l. Ex facto. §. Si quis rogatus. ff. Ad Tre. l. Pedius. ff. de recept. arbit. & l. Si qui. C. de Epis. audi. & ibi Cyn. & Mausuerius in sua judiciorum praxi, titu. de arb. in fin. Maer glossa nochtans / in verbo Ignominiosus, in d. l. Pedius, vraeght dese questie / Of een geexcommuniceerden Arbiter soude mogen zijn? ende antwoordt negativelijck/ namentlijck dat neen/ ende dat om de wet Christi/ die sepdt / Soo hy de Kercke niet gehoort en heeft/ laet

laet hy u zijn als een Heyden en Tollenaer/ Matth. 18. Cap. En moghen de halven partyen oock niets met hem communiceren/ qui ext.communica. electi est, ut in Autent. de privi. dot. hæret. mulierib. non præstan. in fin. Maer mac het wel zijn onder de Ketters/ ut l. Quoniam. C. de hæretic. Item/ dat een geer communiceerden geen Arbiter mach zijn/ not. c. Ad probandum. ext. de senten. & re judic. & argu. d. l. Pedius. Op dese wijse: Gheen slaef en mach Arbiter zijn ende een geexcommuniceerden is slaef (te weten des Duyvels) Ergo/ Ec. De mineur autem/ te weten dat een geexcommuniceerden (ick spreecke van een di wettelijck ende behoorlijck geexcommuniceert is) slaef des Duyvels is/ werd daer mede geprobeert: Buyten de Kerck en is geen zalighe yt/ende die zondich is slaef ende vader der zonden/ Idem quoque prob. in eod. tit. c. Novæ & servu est peccati. ut l. fi. C. de sentent. passio. Maer hy mach nochtans soo Bart ende Bald. getuygen Arbitrateur zijn/ maer gheen Arbiter/volghens de plaet sen hier vooren geallegeert/ Quibus adde Panor. in c. Quintavallis. extra de jurejuran. Vide Spec.

3 Van gelijcken oock en mogen half ghebaerde Vrouwen gheen Arbiterschen zijn/ ofte compromis of submissie op haer nemen/ l. fin. & ibi Bald. & Sali. C. de recept. arbit. & c. Dilecti. extra eod. de arbi. Ten-ware die Vrouwen soodanige waren/ datse eenige Jurisdictie hadden naer gemeene rechten/ofte naer costuyme / ofte dat d'excellentie van heuren persoon hen-lieden de authoriteyt daer toe gave: Want alsdan machmen oock aen de tijdelijcke dinghen vande Kercken/ haer krachtelijck compromitteren/ d. c. dilecti.

4 Maer alle eerbare Vrouwen ende matronen moghen wel arbitraterschen zijn/ omme de partyen vrundtlijck ter neder te stellen ende te accorderen/ die aen haer als arbitraterschen gecompromitteert hebben/ Ex bono & æquo, maer niet naer Rechten / Vide Specul. ende dat werdt met vele exempelen bewesen / inde welcke de voor-treffelijcke Vrouwen dickmael de verschillen van Koninghen door vrundtlijcke reconciliatie ende transactie ter neder gheleydt hebben : Gelijck Margareta Hertoginne van Savoyen / ende Vrouw Louwijse van Angolesme/moeder vanden Koningh van Vranckrijck Francoys de eerste/hebben de gemoederen van Keyser Karel de vijfde / Francoys Koningh van Vranckrijck/te Camerijck Anno 1529. gereconcilieert/begrepen in dese woorden: Siet de oude vrede werdt te Camerijck weder levendich/ in welcke vrede by haer oock 't resort voor 't Parlement van Parijs met nieuwe bevestinge t'eenemael wech ghenomen ende te niet ghedaen is / volghens het laetste contract tusschen Keyser Karel de vijfde/ende Koningh Francoys de eerste/aengegaen te Madril in Spaengien/'t welck eertijts Mantua/ende daer naer viseria genaemt wiert.

5 Item/men mach oock niet compromitteren aen collegien van Magistraten/ voornementlijck van een saecke ofte geschil dat voor hen-luyden hanght / want niemant en mach inde selve saecke Arbiter ende Rechter zijn / Iuxta vulgatam. l. Sed si in servum §. Si quis judex sit. ff. de recept. arbit. concordat textus in c. Infames 3. q. 7. Een gheheel collegie dan 't welck den Rechter presenteert en mach geen Arbiter zijn : Maer elcks particulierlijck uyt dat collegie genomen zijnde/ mogen in die saecken Arbiters zijn. Ende al-hoe-wel ick hier geseyt hebbe dat een geheel Collegie van Magistraten gheen Arbiter en mach zijn/ noch de arbitragie op haer nemen : 't Selve gheheele Collegie nochtans mach Arbitrateur zijn/ ende de seggenschap op sich nemen.

Eenen

Eenen die gheen twintich Jaren oudt is en mach oock geen Arbiter zijn/ l. 6
Cum lege. ff. de recept.arbit. & c. Vigesimum. extr. de offic. & potesta.judic. dele-
gat. Ende de submissie en soude van gheender waerde zijn / in-gevalle yemandt
hem submitteerden aen een die neghenthien Jaren oudt waer / en dat hy uyt
krachte van die submissie sich Arbiter wilde stellen als hy twintich gheworden
waer/ ende de arbitragie soo langh uyt-gestelt had : want den regel vande Rech-
ten is/ al 't ghene in't begin vitieux is / ende naer Rechten niet en houdt/ en kan
door loop van tijdt niet goedt werden/ l. Quod in itio. & l. Quæ ab initio. ff. de re-
gul. jur. & in regula sine c. Non firmatur, eodem titulo, de regul. jur. lib. 6. Welcken
regel alsoo houdt : Ten werdt door verloop van tijdt niet vast ghemaeckt/ dat
vanden beginne niet en bestaet. Maer dat moetmen limiteren/ ten zy 't selve
alsoo geschiet met toestaen van partyen / ut notat. l. Sed & si in servum, in princi-
pio de recept. arbit. Sed de his vide Philippum Decium & Dynum super iisdem ti-
tulis & regulis præallegatis.

Soo oock een vry-gelaten en mach gheen Arbiter zijn inde saecke die hy ten 7
tijde van sijn slavernye aengenomen heeft/ Iuxta l. Pedius. ff. de recept. arbit. daer
gesegt werdt dat een slaef ende vry-gelaten te ghelijck verboden werden Arbi-
ters te zijn. Ende in-gevalle datter eenich slaef soo temerair ware/ dat hy ten
tijde van sijn slavernye eenighe arbitragie aennam/ ende inder sake procedeerde
totter definitive exclusive/ ende dat hy ondertusschen vry wiert / en te dien tijde
van sijne vryheyt sententie op 't geproduceerde pronuncieerden/ de sententie sou-
de nul ende van onwaerden zijn : want een Huys dat op een quaedt fondament
gebouwt is/ en is van geender waerden : soude nochtans dat vonnisse goet zijn
als beyde de partyen veraccordeert waren datmen die sententie soude pronun-
cieren/ d. l. Pedius. Slaven nochtans mogen Arbitrateurs zijn/ ut ibidem.

Item Abten/ Prioren/ Oversten/ Reguliers/ ende diergheleijcken en moghen 8
geen Arbiters zijn/ sonderlingh wereltlijcke saecken : want sy willen naer haer
particuliere professie als doodt voor de wereldt ghehouden werden/ ende omme
haer vande wereltsche dingen af te trecken / nemen sy een nieuwe professie aen.
Daer Paulus van seyt/ 2. ad Tim. 2. Niemant die Gode strijdt/ en steecke hem
in wereltsche dingen/ om dien te behagen dien hy hem overgegeven heeft. Maer
dit segh ick alleen uyt het recht van professie / ende niet uyt de rechten of costuy-
men/ ofte elders van daen gekregene Jurisdictie.

Want waert dat de Abten / Bisschoppen/ &c. macht ende Jurisdictie had- 9
den door de welcke sy souden mogen vonnissen / of sententien wijsen ofte pro-
nuncieren van weerlijcke saecken/ ende datse die gekregen hadden of door privi-
legie/ of door costuyme / soo soude de submissie in haer / gedaen plaetse hebben/
ende sy souden alsdan Arbiters van weerlijcke saecken mogen zijn: Bisschoppen
nochtans mogen Arbiters zijn om datse Jurisdictie hebben.

In gevolge der voorsz / mogen de Monicken oock arbitreren / principalijck 10
in profijtelijcke saecken / ende die tot haer Klooster dienen / maer nochtans al-
leen door last van haren Abt ofte Superieur / sonder welckes toestaen gheenen
Monick Arbiter mach zijn. Jae en mach selfs gheenen Arbitrateur zijn/ son-
der consent vanden Superieur/ dewijl een Monick (gelijck ick ghesecht hebbe)
professie maeckt de werelt ghestorven / ende als slaef te zijn/ soo veel aengaet de
civile acten/ l. Si qui ex consensu. C. de Episco. audiend. & ibi Cyn. & l. Deo nobis,
C. de Episco. & cleri. & l. Quod attinet. ff. de regu. jur.

11 En moeten daeromme met geen weerlijcke dingen besich zijn / maer ghest dich met gebeden en Psalmen haren tijdt door-brenghen / l. Decernimus. C. Episc. audien. tot welcke geestelijcke exercitie sy sich specialijck bewaert hebbe l. Ultima. C. de recept. arbit.

12 Maer ghebeurt het dat een Monick daer naer Bisschop werdt / soo mach h alsdan wel Arbiter zijn in weerlijcke saecken / niet als Monick / maer als Bi schop/ende ten aensien van sijne digniteyt ende uytmuytentheyt/ofte ten aensie vande weerlijcke Jurisdictie/soo hy eenighe heeft / Iuxta d. l. Si qui ex consensi Want soo hy/dies noodt zijnde/ Rechter is/ ende vande wet als Rechter verkc sen werdt/soo mach hy met veel meer reden Arbiter wesen/l. Quidam. ff. de re ju dic. de hoc vide D. Cynum in d. l. Si qui ex consensu, num. 45. C. de Episc. audien.

13 Alsoo oock ter contrarie/ gelijck een kerckelijck persoon/ noch Arbiter/ noc Arbitrateur en mach zijn in weerlijcke saken/so soudet oock onweerdelijck end ongevoegelijck zijn/dat een Leecke soude arbitreren in geestelijcke saken/c. Con ting. ext. de arbit. Jae dat meer is/de Leecken en mogen geenige geestelijck sak (ick spreke van die die t'eenegaer geestelijck zijn) verhandelen ofte vonnisse dae over strijcken / c. Decernimus. extra de judic. maer die moeten by der Bisschop pen/ Abten/ ende anderer Prelaten vonnissen gedisponeert werden : Doch da moetmen verstaen/ten ware die Leecken een gevoechde by haer hadden die gee stelijck waer/ want in dat cas soudense in't geestelijcke mogen arbitreren. An deren distingueren aldus: Van t'eenemael civile saken daer niet geestelijcks me vermenght en is/machmen compromitteren in Leecken/ Argumento. d. c. Contingit. want dewijl in d. c. alleen verboden wert van geestelijcke dingen / schijnt het datmen mach arbitreren van tijdelijcke dingen naer 't gemeene argument: 't Geen in't een verboden wert/wert in't ander toe-gelaten/ c. Qualis 25. distinct. Sooder derhalven yemant tegen een Leecke/ soo yets pronuncieerden/ van geestelijcke dinghen/ die arbitragie ofte dat gepronuncieerde en soude niet houden/ ut d. c. Contingit. Maer waert datmen in een Klerck ende Leeck te gelijck compromitteerden / ende dat met authoriteyt vanden Superieur / de compromisse soude schijnen goedt ende van waerden te zijn.

14 Eerstelijck/om dat hy niet en compromitteert in een die simpelijck Leeck is/ om dat hy Klerck is. Ten tweeden / om dat hy dat compromis niet door sijn selfs / dat is door sijn eyghen authoriteyt (door welcke hy't niet en vermocht) maer door sijnen Superieur ghedaen heeft/ door welcke een Klerck mach arbitreren/gelijck wy te voorens geseyt hebben/ende blijckt per c. per tuas. extr. de arbit. Ende ten regarde vande toelatinghe van desen Superieur/treckt het meerder-waerdige tot sich het minder-waerdige/omme soo te doen valideren 't geen anders soude te niet gaen/ c. Quod in dubiis. ext. de conse. ec. vel altar. & c. Abbate. extr. de verb. signific. Maer van gheestelijcke dingen te compromittere aendien/ die maer slechs Leeck en is/en mach selfs niet geschieden met authoriteyt vanden Bisschop / maer daer toe werdt vereyscht de authoriteyt vanden Paus / §. Verùm 32. distinct. c. Mennam. 2. q. 5. & c. Nos si eadem causa. q. 7.

15 Wt alle 't welcke besloten werdt/ dat een Leecke geensins en mach oordeelen van geestelijcke dingen/ noch ten principale/ noch by incidente / Secundum Baldum in l. Non distinguemus §. de liberali. ff. de recept. arbit. Maer dat alle geestelijcke saecken den geestelijcken persoonen alleen moeten gelaten werden / Argumento. c. Cum re consulente, & c. super quæstionem. versic. Quod si in fine extr. de offic.

de offic. & potest. judic. delega. Niemandt en mach oock Arbiter zijn in sijn eygen saeck / noch in't geheel/ nochte deel/ l. Si de re sua. ff. de recept. arbit. Maer elck een mach wel Arbitrateur zijn in sijn eygen saeck/ l. In re mandata. C. mandati. behoudens dat hy rechtveerdelijck arbitrere / anders soude sijn seggen gereduceert werden tot arbitragie van goede mannen.

CAP. CCVI.

Wie niet compromitteren en mogen.

't Begrijp.

En mach niet compromitteren:

1 Een weese, minder-jarige, stomme, doove, sot.
2 Een soon die niet geemancipeert en is.
3 Een Vrouw sonder consent van haer Man.
4 Een vasal in prejudicie van sijn Leen-heer.
5 Maer wel in sijn eygen prejudicie.
6 Die niet transigeren en mach.
7 Een Monick sonder consent van sijnen Superieur.
8 Een Klerck in prejudicie van sijn Kerck.
9 Een geexcommuniceerde.
10 Een Procureur ad lites inde sake die hy heeft aengenomen
11 Yemandt tegen sijn danck.

Gelijck men aen elck een niet en mach compromitteren / soo en mach oock elck een niet compromitteren.

Want daer zijnder veel dient verboden is te compromitteren ofte te 1 submitteren / als zijn Weesen sonder authoriteyt van hare Voochden/ minder-jarighen/ dullen of sotten/ stommen/ dooven/ ende andere diergelijcken/ sonder authoriteyt van hare Curateurs / d. l. Diem proferre. §. Coram. ff. de recept. arbit.

Item/ een Soon die niet geemancipeert en is/ en mach niet compromitteren 2 sonder authoriteyt van sijn Vader/ d. l. Diem profer. §. Coram. ff. de recept. arbit.

Item / een Vrouw en mach niet compromitteren sonder consent van haer 3 Man/ Chassaneus in consuetud. Burg. tit. *des droicts, & appart, à gens mariés*, §. in verbo. *en puissance de son mari*, fol. 26. numero 19.

Item / een Vasal en mach niet compromitteren van sijn leen in prejudicie 4 van sijn Leen-heer/ Specul. in titu. de arbit. §. Restat. versic. sed nunquid vasallus.

Maer hy mach het wel doen in sijn eygen prejudicie. 5

Elck een die transigeren mach/ mach oock compromitteren. 6

Een Monick ofte Religieus die gheen administratie en heeft / en mach niet 7 compromitteren sonder verlof van sijnen Superieur/ Argum. c. Cum ad monasterium. extr. de stat. monach. & c. Non dicatis 12. q. 1. & c. Placuit 2. 16. q. 1.

Een Klerck seculier en mach niet compromitteren van 't ghene sijne Kerck 8 een eeuwich prejudicium soude aenbrengen/ c. Ex multiplici. ext. de dec. Maer wel van 't gene dat hem eygen toe-komt/ c. Super eo. ex. de transact. & c. Si quando ext. de offic. delega. c. gratia. 1 q. 1.

9 Een geexcommuniceerde om 't perijckel vande ongeoorlofde ghemeenschap en mach niet compromitteren/ noch aen hem gecompromitteert werden/ c. Di lecti.ext.de excep. & c. Solet.ext.de senten.excommu.lib.6. Vide latius Speculat.

10 Een Procureur ad lites en mach niet compromitteren inde saecke daer hy Procureur in is / maer moet daer eerst speciale last ende procuratie toe hebben/ c. Per tuas. extra. de arbit.

11 Niemant en mach ghedwonghen werden om te compromitteren / ten zy hy selfs wil/ soo en mach oock niemant ghedwonghen werden om submissie aen te nemen/ ten zy hy selfs wil / maer naer dat de submissie gedaen is soo't behoort/ soo zijn de Arbiters ende partyen dwingelijck / volghens de ghedane submissie voorts te procederen/ l.3.§. 1.ff.de recept. arbit.

CAP. CCVII.

Van wat saecken men niet compromitteren en mach.

't Begrijp.

1 Men mach niet compromitteren van
- Criminele saecken, criminelijck ingestelt.
- Matrimoniale saecken.
- Geestelijcke saecken.
- Saecken die perijckel vande ziel aengaen.

Van saecken
- 2 Criminele.
- Civile
  - 3 Particuliere machmen compromitteren.
  - 4 Bekentenis van misdaedt gedaen voor Arbiters en infameert niet.
  - 5 Publijcke en machmen niet compromitteren, sonder consent.

Ghelijck wy bewesen hebben datmen niet aen alle persoonen en mach compromitteren/ ende dat oock niet alle persoonen en mogen compromitteren / soo en ist oock niet geoorloft van sommighe dingen te compromitteren.

1 Want men en mach niet compromitteren van criminele saken criminelijck ingestelt/ l. Non distinguemus §. Iulianus ff. de recept. arbi. Noch van matrimoniale of huwelijcks saken/ c. Causa, juncta glossa in verb. matrimoniali. extra. de in integr. restitut. & c. Finali. extra. de Transactionibus. Van gheestelijcke saken en machmen/ immers in een Leeck/ niet compromitteren/ c. Contingit, & c. Per tuas ext. de arbit. in fine. Ende daer wert genoteert / ten zy met een Klerck ende authoriteyt vanden Bisschop ofte Officiant/ ut nota. d. c. per tuas. Men en mach oock niet compromitteren van saecken die 't perijckel vande ziel eenichsins concerneren/ Spec. lib. 1. partic. 1. §. Restat. num. 2. titu. de arbitro & arbitratore. En is oock niet geoorloft te compromitteren in materie van leen tot prejudicie vanden Leen-heer/ maer wel tot prejudicie van sich selfs / Specul. lib. 1. particu. 1. num. 6. §. Restat. titulo. de arbitro. & arbitratore, & de similibus.

Jck

Jck hebbe ghesepdt van criminele saecken criminelijck ingestelt / dewijlmen 2
van criminele saecken civilijck ingestelt wel mach compromitteren.

Gelijck als 't selve oock geoorloft is in alle civile saecken / l. Quid ergo. §. Ex 3
compromisso. ff. de his qui notan. infam.

Maer hier wert gevraecht: Waert dat yemant voor den Arbiter bekent had 4
dieverp gepleecht te hebben/ of hy door die confessie infaem wert? Ende staet te antwoorden Neen/ dewijle selfs de sententie vanden Arbiter niet en infameert: ende Baldus sept/ dat de Gloss. in verbo. Non facit. in d. §. Ex compromisso, daer toe singulier is/ dat de bekentenisse bp yemandt voor eenen Arbiter gedaen niet en infameert oock in fameuse saecken/ ende sepdt dese oorsaeck / dat de bekentenisse niet en infameert gedaen voor dien diens sententie niet en infameert.

Maer hier moetmen uptsluyten alle actien ende populaire saecken daermen 5
niet van en mach compromitteren / l. Non distinguemus. §. Iulianus ff. de recept. arbit. voornementlijck alsser de Republijcke eenich prejudicie by soude hebben. Of al waert datmen gheen prejudicie en vreesde / sy souden ten minsten om dat compromis te doen / macht moeten hebben vanden Prins / die upt den naem vande Gemeente alsoo wilden compromitteren.

CAP. CCVIII.

Vande manier van procederen voor Arbiters ende Arbitrateurs.

't Begrijp.

1 Een Arbiter moet de forme van't compromis op schrift nemen.
2 Een Arbiter procedeert inde sake van't compromis als een Rechter.
3 Een Arbitrateur procedeert inde saecke, niet als een Rechter, maer als een Middelaer.

Een Arbiter (gelijck wy hier voorem gesept hebben) neemt sijn compro- 1
mis ende de questieuse saecke op schrift/ ende doet dat schrift authentiseren ende ratificeren / om sich in't procederen naer uptwijsen van dat compromis te reguleren / 't proces te fonderen/ ende daer bupten niet te gaen. Want voor Arbiters moetmen alleen procederen naer den teneur van't compromis / mitsgaders de ordre ende macht die partyen den Arbiter gegeven hebben om alsoo te procederen ende niet anders: want sy en moghen de palen/ ordre ende macht van't compromis geensins te bupten gaen / l. Non distinguemus. §. de officio. ff. de recept. arb. Concor. tex. in c. Pervenit ad nos, & c. Cum dilectus ext. eodem titulo de arbitris.

Arbiters dan werden verkosen omme van't twijffelachtige / litigieuse / ende 2
saken die in proces zijn kennisse te nemen/ die te decideren ende definieren. Omme 't welcke te doen / moeten sy haer proces rechtelijck formeren en instellen/ ende dat op de selve manier en ordre die den Rechter hout in sijn ordinaire rechten/ l. 1. ff. de recept. arbitr. cum aliis juribus similibus.

3 Maer Arbitrateurs werden van partyen verkosen ende genomen / niet omme vande litigieuse saecken gherechtelijck te kennen / ende daer inne te procederen/ maer alleen omme als schepts-luyden ende middelaers/de saecke in questie tusschen beyde de partyen te dirimeren / partyen te accorderen ende te vereenigen/ende alles ex bono & æquo te termineren/decideren ende oordeelen. Omme 't welcke te doen en is niet noodich eenich proces te formeren/ ofte eenige ordre ofte forme van proces te onderhouden.

CAP. CCIX.

Onderscheyt tusschen Arbiter ende Rechter.

't Begrijp.

Arbiter en Rechter verschillen daer in, dat den

1 Arbiter geen default of contumacie en wijst.
2 Arbiter geen getuygen en straft die valschelijck sweeren.
3 Arbiter gelimiteerde macht heeft.
4 Arbiter geen reconventie en admitteert.
5 Arbiter sijn sententie niet ter executie en stelt.
6 Arbiter de getuygen niet en dwingt te deposeren.
7 Arbiter gaven mach nemen omme eerder te expedieren.
8 Arbiter sententie wijst sonder appel.
9 Wt de sententie vanden Arbiter geen andere actie en spruyt.

Den Rechter ende Arbiter komen daer in over-een, dat ghelijck

10 Den Rechter om geen ghelt en wijst, soo en doet oock den Arbiter niet.
11 Den Rechter onderhouden moet de ordre van't recht, soo doet oock den Arbiter.

Boven de voorsz differentien tusschen Arbiter ende Rechter / die wy int 203. Capittel uyt-ghedruckt hebben / vallen hier noch eenighe anderen voor om uyt te leggen.

1 Want voor eerst / eenen Arbiter en mach geen default ofte contumacie decerneren/ 't welck nochtans een Rechter gheoorloft is ende toe-komt/ l. 2. §. Ultimo. ff. de judic.

2 Ten tweeden/ Een Arbiter en mach de ghetuyghen voor hem geproduceert/ ende valschelijck sweerende/niet straffen/ 't welck nochtans een Rechter toe-gelaten is/want een Arbiter en heeft geen Jurisdictie / l. Ait prætor. ff. de re judic.

3 Ten derden/Een Arbiter en heeft geen meer macht inder saken als hem vanden partyen gegeven is/ l. 3. ff. de recept. arbit. & l. Non distinguemus §. de officio. ff. eodem. Maer de macht van een Rechter is veel breeder ende minder gherestringeert/ ut in c. P. & G. ext. de offic. delega. & notatur in c. fina. ext. de rescript.

4 Ten vierden/ voor Arbiters en heeft reconventie gheen plaets/ die nochtans naer rechte voor de Rechters plaets heeft / c. Cum dilectus. extra. de arbit. & l. Non distinguemus. §. de officio. extra de recept. arbit.

Ten

Ten vijfden / Arbiters en moghen hare sententien niet ter executie stellen / 't welck de Rechters wel moghen doen / l. 3. ff. de recept. arbit. & notatur in l. A. Divo Pio in principio. ff. de re jud. & ibi Bart. 5

Ten sesten / Arbiters en moghen de ghetuygen niet dwinghen te deposeren / 't welck de Rechters al vermoghen / jae de Rechters selfs stellen de sententien vande Arbiters ter executie / dewijl de Rechters Jurisdictie hebben / ende de Arbiters slechts kennisse / l. Ait prætor. ff. de re judic. 6

Ten sevenden / Arbiters mogen sonder opspraeck van partyen gelt / ofte eenige andere eerlijcke gaven nemen / omme rasscher inde saecke te procederen / ende te expediter vonnisse te wijsen / 't welck den Rechters geensins en mogen doen / c. Primò, de sentent. & re judica. lib. & c. Non licet 11. q. 3. cum aliis similibus juribus. 7

Ten achtsten / vande sententie vanden Arbiter en machmen niet appelleren / (gelijck wy geseyt hebben int 203. Capittel) alsoo men wel mach vande sententie vanden Rechter / l. Prima. C. de arbit. 8

Ten negenden / uyt de sententie vanden Arbiter en spruyt gheen vorder actie / noch exceptie / gelijck alsser spruyten uyt de sententien van den Rechter. 9

Ten thienden / Maer hier in komen sy over een / dat gelijck den Arbiter geen ghelt nemen en mach / omme daerom meer te wijsen tot voordeel vanden gever / als den anderen / soo en mach oock den Rechter niet / l. Item si unus, & l. Qualem. & l. Sed etsi in servum. §. Sunt & alii. ff. de recept. arbit. 10

Ten elfden / sy komen oock daer in over een / dat alle 't ghene gheordonneert ende geconstitueert is geobserveert te werden inde Recht-bancken / 't selve oock inde arbitragien onderhouden moet werden. 11

CAP. CCX.

Waer inne Arbiter ende Rechter over een komen.

't Begrijp.

Den Arbiter — Ghelijck als den Rechter:

1 Procedeert ordinarie ende gerechtelijck.
2 Pronuncieert sijn sententie in geschrifte.
3 Hout de depositien voor hem beleet van waerden.
4 Condemneert partyen int principael met de kosten.
5 Expliceert de duysterheyt van sijn sententie.
6 Addeert, minueert, corrigeert 't gheen hy ghepronuncieert heeft.

Den Arbiter procedeert ordinarie / ende gheeft den Rechten die hem voorkomen alle hare leden / niet anders als den Rechter selfs in sijne rechten / Specul. lib. 1. particul. 1. §. differt. numer. 12. titul. de arbitro & arbitratore. 1

2 Den Arbiter pronuncieert sijn sententie in geschrifte ghelijck als den Rechter/ l.Penultima. §.1. C.de recept. arbitr. l.Prima. C.de senten. ex periculo, (vel ut Alciat. lib.dispunct. primo.cap.21.placet breviculo) recitandis,& c.Statuis 2.q.1. ende volghens dien (teste Specul. loco statim suprà allegato) schijnt het datmen aen een idioot soude mogen compromitteren.

3 Depositien voor Arbiters geproduceert / hebben de selve kracht als die gheproduceert zijn voor den Rechter/ c.Præsentata. ext. de testib. l.Finali. C.eodem.

4 Den Arbiter condemneert de partye succumbante in't principael / ende inde kosten die't principael volgen/ ende des selven accessoir zijn / 't selve autem doet oock den Rechter.

5 Hy interpreteert ende verklaert oock de donckerheden die inde sententie schijnen te zijn/ ghelijck 't selve oock den Rechter doet in sijne sententie / Spec. lib.1. particul.1. §.Sequitur. numer.64. titu.de arbitro & arbitratore.

6 Maer den Arbiter op den selven dach als hy sijn sententie heeft ghedaen pronuncieren/ addeert/ verandert ende corrigeert hy de selve by andere grammatique woorden/ ende andere maniere van spreecken/ maer niet by woorden die de substantie vander sententie veranderen ende corrigeren / 't welck nochtans den Rechter geoorloft is.

CAP. CCXI.

Wanneer de Submissie voor te niet ghedaen, ende geextingueert gehouden werdt.

't Begrijp.

Submissie eens Arbiters wert geextingueert:

1 Als de sententie vanden Arbiter gepronuncieert is.
2 Als den tijdt vande submissie uyt is.
3 Naer drie Iaren alsser gheen tijdt gheset en is.
4 Als een van beyde de partyen sterft.
5 Als den Arbiter sterft.
6 Als den Arbiter om eenige incidenten totter saeck niet en mach vaceren.
7 Als den Arbiter sich vande aenghenomene saeck mach excuseren.
8 Als beyde de partyen eendrachtelijck 't compromis weder-roepen.
9 Als partyen eenen anderen Arbiter nemen, ofte met den anderen verdragen.
10 Door acceptilatie, verdrach, judicie, &c.
11 Door tijdt, doodt, &c.

De

De submissie van partyen is uyt ende geeyndicht / als den Arbiter sijn 1
arbitragie geseydt / ofte sijn arbitrael vonnisse op al 't gheproduceerde
gewesen heeft.

Item / de submissie van partyen is uyt als den gestelden tijt omme 2
te termineren om is: want eenen Arbiter en mach niet gedwongen werden den
ghestelden tijdt te verlanghen / ofte toe te laten datse verlanght werde / ten zy hy
selfs wil / l. Si cum dies, & l. Arbiter ex compromisso. ff. de recept. arbit.

Werden oock de submissien geextingueert in drie Jaren / alsser gheenen tijdt 3
omme te termineren inde submissie uytgedruckt is.

Zijn oock de submissien te niet als eenighe van partyen sterft / want de Erf- 4
genamen vanden afgestorven en zijn niet ghehouden / noch en mogen niet ghe-
dwonghen werden de arrementen aen te nemen ten sy zy selfs willen / l. Diem
proferre. §. Primo. ff. de recept. arbit. & c. fi. ex. de arb.

De submissien zijn oock uyt als den Arbiter / ofte een vande Arbiters sterft / 5
l. Non distinguemus. §. Compromisso soluto. ff. de recept. arbit. Want de ander
over-levende Arbiters en mogen alsdan niet ghedwongen werden inde begon-
nen saeck verder te procederen / sonder nieuwe forme van compromis van par-
tyen genomen te hebben: want 't eerste compromis is te niet door de doodt van-
den eenen. Maer dat moetmen verstaen / ten ware in 't eerste compromis di-
stinctelijck geexpresseert ware gheweest / dat het niet te min van waerde soude
zijn / alwaer 't schoon datter een vande Arbiters onderwijlen quame te sterven.

Zijn oock de submissien uyt / als den Arbiter yets voorvalt waerom hy sich 6
tot de arbitragie niet legghen mach / ende 't gheen hem t'eenemael houdt van
voorts te procederen / als zijn sware sieckten / diensten / occupatien in saecken
vanden Prins / Landt / Republijck ende diergelijcke sware occupatien / die voor
de arbitragien ende private saecken gepresereert werden / ende eerst bericht moe-
ten zijn.

De submissien zijn uyt als den Arbiter in soodanighen stant is / dat hy sich 7
voor den Prins / Rechter / ofte Preteur met billicke reden kan excuseren / ende
sich purgeren omme daer van geabsolveert te werden.

Eyndigen oock de submissien als den Arbiter selfs infaem / ofte vyandt van 8
eene van partyen geworden / ofte tot eenige digniteyt ofte Magistraetschap ge-
komen is.

Nemen oock de submissien een eynde / als beyde de partyen met gemeen ac- 9
coort de arbitragie renuncieren / de gedane submissien revoceren / ende bewijsen
te niet gedaen te hebben / ende de litigieuse sake een ander Arbiter bevelen.

Wanneer beyde de partyen den Arbiter verlaten / is de submissie mede uyt. 10
Ofte alsse in die saecke voor eenich ander Rechter litiscontesteren: Ofte dat den
een den anderen de saecke cedeert op seeckere conditie ende verdragh: Ofte dat
een van partyen cessie doet van sijn goedt uyt armoede.

Ende generalijck alle submissien zijn uyt als den tijdt om / ofte partyen / ofte 11
Arbiter gestorven is / Acceptilatione, judicio, pacto de non petendo, & transactione.

CAP. CCXII.

Van arbitragien te pronuncieren, ofte vande Sententie eenes Arbiters te pronuncieren.

't Begrijp.

1 Twee Arbiters verschillende van opinie, moeten een derden tot haer nemen.
2 Drie Arbiters elcks inde somme discorderende, moeten de minste somme volghen.
3 Van drie Arbiters twee accorderende concluderen.
4 Drie Arbiters aengenomen zynde, moeten alle gelijckelijck concluderen.
5 Den derden Arbiter absent zijnde, moet by eenen ordinaris ghedachvaert werden.
6 Pronunciatie van twee Arbiters, en is van gheender waerden, alsser den derden niet tegenwoordich en is.
7 Approbatie en heeft gheen plaets daer de presentatie vanden persoon vereyscht werdt.
8 Alsser drie Arbiters zyn, werden de opinien van twee voor goedt gehouden.
9 Sententie van Arbiters moet ghepronunceert werden { Ter gestelder plaetse, ofte ter plaetse van't compromis. Ende:
10 t'Allen tyden, uytgesondert H. dagen.
11 Een Arbitrateur en sondert gheen tijdt uyt om sijn sententie te pronuncieren.
12 Broederlijcke conciliatie en werdt noch door plaets, noch door tijdt ghepresribeert.
13 Een Arbiter condemneert in't principael ende kosten, maer niet inden interest.
14 Een Arbiter en mach in't condemneren de gelimiteerde som niet excederen.

1 WAert dat de submissien ghedaen waren in twee Arbiters/ sonder meer/ ende datse discordeerden in't termineren vander saecke/ soo dat den eenen d'een partye wilde absolveren/ ende den ander de selve condemneren/ in dat cas mach den ordinaris Rechter dese Arbiters dwingen een derden Man tot haer te nemen: welcken derden man met de voorsz Arbiters inde saecke sal procederen/ niet als Arbiter (dewijl hy in't eerst tot sodanigen arbitragie niet gekosen is geweest) maer als Raedsman ende Assesseur om sijn opinie te segghen vander saecke/ de welcke mede ghetelt werdt ende kracht heeft.

2 Maer waert datter drie Arbiters gekooren waren/ welcker een partye wilde condemneren in vijfthien pondt/ den tweeden in thien pondt/ ende den derden in vijf pondt/ soo sal deses laetstens opinie vast gaen ende ghevolcht werden/ als in sich besluytende de twee eerste/ ende daer sy virtualiter alle drie in toestaen.

staen. Ende de sententie van alle drie te gelijck / werdt gepreferert voor de sen-
tentie van twee / te weten vijfthien ende thien / die beyde in thien over-een-ko-
men / l. Diem proferre. §. Si plures ff. de recept. arbit. & c. Primò, de arbit. lib. 6.
& ibi Pet. de Ancha. Waert derhalven datter maer twee / ende die discorderen-
de arbiters en waren / soo dat den eenen partye wilde condemneren in thien pon-
den / ende den ander in ses / soo soude de sententie van ses vast zijn / om datse de
thien in sich verbaet.

Maer wilde een van dese Arbiters partye condemneren in vijf pondt / ende 3
de andere twee in thien / in dat cas soude de sententien vande twee gearresteert
blijven / dewijl daer in beyde de partyen als 't grootste getal consenteerden / d.l.
Diem proferre. §. Si plures, & d.c. primò, & ibi. Pet. de Ancharano.

In submissien van drie Arbiters / en moghen twee vande selve de sententie 4
sonder den derden niet pronuncieren / diemen in cas dat hy weygherde / met de
anderen te sententieren soude moeten dachvaerden ende dwingen vonnis te wij-
sen / ten ware te vooren besproocken waer datmen anders soude moghen doen /
ofte dat partyen daer in accordeerden.

Maer die dachvaerdinge soude moeten geschieden by den ordinaris Rechter / 5
ende niet by de Arbiters die gheen macht en hebben om dese dachvaerdinghe te
doen / ende soude de sententie alsoo by twee Arbiters gepronuncieert in absentie
vanden derden / krachteloos ende van onwaerden zijn / al quam hy de selve daer
naer te bevestighen / te approberen / ende te seggen datse ex bono & æquo gepro-
nuncieert hadden.

Want consent / approbatie / ende ratificatie en hebben geen plaets in saecken 6
daer soo de daedt / als de presentie van den doender vereyscht werdt / ten waer
inde eerste submissie anders voor-sproocken waer.

Alsser drie Arbiters zijn om een sententie te pronuncieren / en dien sententie 7
gegeven is by over-een-stemmende opinien van twee / in presentie vanden der-
den / soo houdt die stede / al ist oock dat den derden van die opinie niet en is.

Sententie van Arbiters moet ghepronuncieert zijn ter plaetsen inde eerste 8
submissie geexpresseert / op datter eenige geexpresseert is geweest.

Maer sooder in 't compromis geen plaets geexpresseert en ware omme de sen- 9
tentie te pronuncieren / soo soudemense moeten pronuncieren ter plaetse daer 't
compromis gemaeckt waer / ten ware anders bekent ware: Maer dit moetmen
generalijck verstaen / te weten / in 't selve huys / ofte op 't selve velt.

Sententie van Arbiters ghegeven inden Ougst / ofte inde Vacantie / ofte an- 10
dere beslotene tijden / is goedt ende van waerden: Maer sententie by hen gege-
ven op Sondagen ofte andere Heylige dagen en doocht niet / al hadmen schoon
in 't eerste compromis voor-sproocken dat dat soude mogen geschieden.

Maer 't contrarie is waer in sententie van Arbitrateurs / want die zijn t'al- 11
len tijden ende t'allen plaetsen goedt.

Ende de reden is / dewijl de broederlijcke conciliatie niet besloten en werdt in 12
eenighe tijdt of plaets / maer is Godt t'allen tijden ende t'aller plaetsen aenghe-
naem.

De Arbiters moghen condemneren inde kosten / als accessoir van 't princi- 13
pael: maer inde vruchten / schaden ende interesten die by actien gheeyscht wer-
den / en mogen sy niets pronuncieren / ten zy 't selve oock in 't compromis geex-
presseert is geweest.

Arbiters

14 Arbiters en mogen oock geen swaerder peyne stellen / noch de ghestelde daer naer verswaren / als in't eerste compromis met consent van partyen ghestelt zijn geweest.

CAP. CCXIII.

Van arbitragien by partyen te onderhouden.

't Begrijp.

1 Partyen moeten de arbitragien onderhouden, ofte de peyne betalen.
2 Die by arbitragie gegraveert is, en mach niet appelleren, ten zy, &c.
3 Sententien van Arbitrateurs machmen reduceren voor den ordinaris.
4 Reductie moet geschieden binnen thien dagen.
5 Die de reductie over de thien dagen uytstelt, approbeert de sententie.
6 Die reduceert moet klagen vande iniquiteyt ende enormiteyt vande grieven.
7 Enorme grieve is, die is { Over de helft.
Of:
8 Sulcks vanden ordinaris geoordeelt. }
9 Eedt van niet te reduceren, en bindt dien niet die reduceren wilt.
10 In Vranckrijck appelleertmen van arbitragie ende seggenschap.

1 De partyen moeten in aller manieren de gheprononcieerde de arbitragien onderhouden / 't zy dan datse goedt zijn of quaet / ofte sy souden de peyne in't compromis ghestelt moeten betalen / ende soo sy daer naer klagen datse eenighe grief by die sententie hebben / sy mogent haer selven wijten dat sy soodanighe Arbiters ghekosen hebben / ut in l. Qualem & in l. Celsus. §. Idem ait & in l. Diem. §. Stari. ff. de recept. arbit. & in l. Societatem. §. Arbitrorum. ff. pro socio.

2 Die sich beklaecht by dese sententie ghegraveert te zijn / en mach nochtans daer niet van appelleren per jura allegata, ten ware dat hy wilde sustineren dat den Arbiter sodanigen sententie directelijck tegen recht en reden gewesen had.

3 Maer de sententien van Arbitrateurs machmen reduceren (gelijck wy oock hier voren int 203. Capittel gesept hebben) tot arbitragie van goede Mannen / dat is / machmen reformeren voor den ordinaris wan eene van partyen 't selve vereyscht / ende sich beklaecht grootelijcks by 't seggenschap gegraveert te zijn / per tex. præallegatum in l. Societatem. §. Arbitrorum secundo responso. & ibi per legistas. ff. pro socio. & c. Quintavallis, & ibi canonistæ, extra. de jurejurand. & in c. Nisi extra de præbend. Ende de reden van onderschept tusschen Arbiter en Arbitrateur is dese: Dat een Arbiter soo niet gekosen werdt / datmen van sijn arbitragie mach wijcken / maer dat hy procedere naer Rechten / l. Idem Pomponius scribit. Si de meis. §. Recepisse. ff. de recept. arbitr. Maer anders ist in een Arbitrateur die naer sijn sin decideert / d. l. Societatem. §. Arbitrorum.

4 Ende dese reductie voor den ordinaris moet geeyscht zijn binnen thien dagen naer

naer dat het seggenschap gepronuncieert is/ l. Non distinguemus. §. Cum quidam ff. de recept. arbitr. daer den text seydt dat de reductie tot arbitragie van goede Mannen plaets heeft/ blijckt daer uyt/ om dattet een specie van appel is. Ende gelijck daeromme 't appel geinterponeert moet werden binnen thien dagen/ soo moet oock van gelijcken de reductie die een gelijckenisse van appel heeft / Ita tenet Specu. in tit. de arbitro. §. Sequitur. versic. sed intra quod tempus, & refert. Bart. in d. §. Arbitrorum. daer Bart. nochtans anders distingueert. Ende vraeght oock daer op / Op wat recht de voorsz reductie tot arbitragie van goede mannen steunt? Ende houden Panorm. ende de Doctoren in d.c. Quintavallis, datse steunt op't ampt des Rechters/ Idem tenet & Specu. in titu. de arbitr. §. Sequitur, versic. Sed quo jure. Aliter tamen distinguit Bartol. in d. §. arbitrorum, & dicit Panor. in d.c. Quintavallis 13. colum. Is dan dese materie van Arbiters noch huyden ten dage questieus/ ende elck heefter verscheyde opinie af.

Als yemandt die enormelijck gegraveert is de reductie uytstelt ende sloeren 5 laet over de thien daghen / soo verstaet men dat de sententie geemolegeert ende geapprobeert is.

Moet oock die partye die van griebe klaecht / ende reductie versoeckt / susti- 6 neren dat het arbitrale inique ende nul is.

Item / dat hy daer by niet een weynich / maer grovelijck ende enormelijck 7 gegrieft is: ende men verstaet dat die enormelijck veronghelijckt is / die boven het seste deel/ ofte (soo andere segghen) die boven de helft vande litigieuse saeck bevonden werdt gegraveert te zijn.

Daer zijnder die meenen dat dese enormiteyt van onghelijck/ alleen moet be- 8 staen inden ordinaris dien de reductie bevolen is.

Waert niet te min saecke dat partyen voor eenen Arbitrateur ghesvvooren 9 hadden / dat sy haer aen de sententie getrouwelijck souden houden/ ende die niet en souden reduceren/ noch sustineren datse egeen ofte inique ware/ dien Eedt en soude niet binden omme de reductie te beletten. Want soodanighen Eedt soude tegen de goede seden ende billickheyt / ende consequentelijck van geender waerden zijn/ per text. expressum, & ad literam in c. Quintavallis, juncta ibi gloss. in verbo, Iuramentum, & c. Veniens, juncta ibi gloss. in verbo. Præscivisset, extra de jurejuran. ibi expressus text. cum suis gloss. Dat 't seggenschap van enorme grieven door gheen Eedt bekrachticht en werdt/ blijckt daer uyt/ datmen alle Eedt civilijck moet verstaen. Ende in een Eedt en komt niet 't gheen men te vooren niet gedacht en heeft. Maer die Arbiters eligeren/ hebben te vooren niet ghedacht/ noch gewilt datmen haer enorm onghelijck soude doen / soo machmen dan niet tegenstaende den Eedt/ reductie komen tot arbitragie van goede Mannen/ sonder sorch te hebben voor den Eedt / ofte de by-gheboeghde peyne. Hier komt oock by/ dat den Eedt geen bandt van onbillickheyt en mach zijn/ c. Quanto. extra de jurejurand. Ende moet sich den Eedt reguleren naer de natuyr vande saeck daerse by ghedaen werdt / l. Finali. C. de non nu. pecu. Maer seggenschap verbaet dese conditie stil-swijgens in sich (soo't billick is) soo mach dan/ niet tegenstaende verdrach/ peyne ofte Eedt/ reductie tot arbitragie van goede Mannen gheschieden / in-gevalle 't seggenschap inique ende de griebe enorm is / oft datter bedroch schuylt onder den Arbitrateur/ Ita tenent communiter canonistæ, in d.c. Quintavallis, & Barto. & Docto. in d. §. Arbitrorum. Ick hebbe tot noch toe geseydt van enorme griebe: want waerse maer matelijck/ soo en soudemense

naer

naer de gemeene Rechten niet mogen reduceren: Maer alſſe groot is ſoo mach menſe reduceren de Iure communi, ghelijck gheſecht is. Maer vermits 't verdrach ofte den Eedt/ en reduceertmen niet/ ten zy men het uptſtreckt tot een ſeer groote ende enorme grieve: want het verdrach ende den Eedt moeten petſ wercken/ l. Si quando. ff. de lega. 1. c. Si Papa, de privileg. lib. 6. ſecundum Panor. in d. c. Quintavallis: licet contrà ſentiat Barto. in d. §. Arbitrorum. Wat autem groote of kleyne grieven zijn/ en is inde Rechten niet getermineert/ maer wert gelaten tot diſcretie vanden Rechter / ghelijck wy oock hier vooren geſeydt hebben/ l. Continuus. §. Cum ita. ff. de verbo. obligat. & l. Quicunque C. de ſervis fugit. & l. Quod dicimus. ff. de ſolut.

10 In Vranckrijck uſeertmen door conſtitutie/ datmen ſoo van arbitrale ſententie/ als ſegghenſchap voor den ordinaris mach appelleren. Ende iſt dat die de eerſte ſententie goedt vindt ende confirmeert/ en mach die verwonnen partye van die ſententie niet appelleren/ ten zy eerſt ende alvooren betaelt hebbende de peyne in't compromis geſtelt: Als hy autem die betaelt heeft/ wert het appel ontfangen/ ſoo dat den Appellant de ſelve peyne met het principael wederom mach eyſſchen. Ende deſe Franſche practijcke dunckt my met de billickheydt over een te komen/ ende aennemelijck te zijn/ al zijnder de Rechten tegen/ ghelijck wy vertoont hebben: want machmen vande ſententie van eenen ordinaris appelleren/ ſoo ſchijnt het datmen veel meer van een arbitrale ſententie appelleren mach.

CAP. CCXIV.

Van peyne te verbeuren.

't Begrijp.

1 Partye de arbitrale ſententie niet toeſtaende, werdt aende geſtelde peyne ſchuldich.

2 Partye die de arbitrale ſententie wint, neemt de geſtelde peyne voor hem.

3 De peyne vande arbitrale ſententie werdt gelijck met het principael geeyſcht.

Niemandt en valt in arbitrale peyne:

4 Naer 't verloop van thien dagen.
Ende:

5 Alſſe geſwooren hebben te onderhouden.
Ende:

6 Alſt in ſijn macht niet en is.

1 SOo wie van partyen niet en obedieert/ maer de arbitragie vanden Arbiter contravenieert/ die verbeurt de peyne in't compromis gheſtelt/ ende van beyde de partyen gheaccordeert. In welcke peyne den ordinaris Rechter/ ende op de ordinare wijſe/ ende niet den Arbiter de ongehoorſame partye condemneren moet.

2 Ende iſt dat eene van partyen van die peyne wil appelleren/ ſoo neemt ende applićeert de andere partye die de ſententie voor goedt houd de peyne voor hem/ ende dat in goeder conſcientie/ ſoo naer geeſtelijcke/ als naer weerlijck recht.

3 Mach dan de arbitrale peyne te gelijck met de executie vande arbitrale ſententie

tentie geeyscht werden/ alst soo in't compromis besprooken is. In twee ghevallen nochtans/ en kan de arbitrale sententie geen stede hebben.

Eerstelijck / als die arbitrale sententie door't verloop van thien daghen ghe- 4
mologeert is/ ende voor goedt gehouden werdt.

Ten tweeden / als beyde de partyen vrywillich in't compromis gheswooren 5
hebben de arbitrale sententie getrouwelijck te onderhouden.

Oock en valt die in gheen peyne die gecompromitteert heeft van saecken die 6
in sijn macht niet en zijn.

CAP. CCXV.

Van hooft-vonnissen.

't Begrijp.

1 Den subalternen Rechter eyscht in sware saecken sententie van sijn Hooft.

2 Den subalternen Rechter om hooft-vonnis te impetreren, leydt 't geproduceerde proces over.

3 Den subalternen Rechter sententie versoeckende, sweert dat het overgheleyde proces in sijn geheel is.

4 Partye die voor den subalternen Rechter succumbeert, appelleert voor den Provincialen Raedt.

5 Den Raedt condemneert den subalternen Rechter inde boeten van tsestich ponden.

6 De condemnatie vanden subalternen Rechter strijdt tegen reden.

7 Inden Raedt van Vlaenderen tracteertmen de reformatien.

8 Inde Vierscharen { Van't Vrye, Van Waes, Van Cassel, Van S. Pieter van Gent } Werden de reformatien getracteert, ende niet inden Raed van Vlaenderen.

Wy hebben hier vooren vande subalterne/ ende vande opperste ofte hooft-Magistraten ghesevdt / hoope derhalven dat ick hier niet buyten propooste sal doen (daer wy vande sententien handelen) dat ick allhier yets explicere 't gheen de hooft-vonnissen schijnt te concerneren / om welcke te verkrijghen de subalterne Rechters haer dickmael moeten imployeren.

In Vlaenderen dan impetreren de subalterne hare capitale vonnissen van 1
hare hooft-Vierscharen op twee wijsen/ somwijlen mediatelijck / ende somwijlen immediatelijck.

Mediatelijck/ als sy 't geheele proces voor haer-lieden overgeleyt / met haer 2
nemen/ende confereren met hooger Magistraet/ende van die een billick vonnis versoecken/ 't welck sy daer naer moghen pronuncieren. De hooge Vierschaer dan't proces gesien ende overgewegen hebbende / gheeft dese subalterne Magistraet sententie om het proces te wijsen in behoorlijcker formen / om sich daer naer te reguleren/ dat te houden / ende in hare Vierschaer te pronuncieren.

De

3 De Commissarisen van die 't recort ende 't gheheele proces brengen omme te consuleren aen hare hooft-Magistraet/ moeten met Eede bevestighen dat dat recordt ofte 't gheheele proces in sijn gheheel blijft / ende dat haren Raedt ofte Vierschaer niet suffisant en is om dat proces te termineren / ende niet wijs ghenoech/ om daer vonnisse ende sententie op te wijsen.

4 Zijn oock ghehouden hare reden ende difficulteyten die haer daer toe moveren aen te wijsen. Ende dat vonnisse moghen partyen houden soo sy willen/ maer soo sy niet en willen / ende dat eene van partyen dat niet toe en staet ofte aen en neemt / die mach wederom van nieuws reformeren ofte appelleren aenden Provincialen Raedt / 't welck hem gheoorloft is omme aldaer sijn proces wederom als van nieuws te institueren / ende alles 't gheen hy wil te produceren / ende 't gheen hem tot recognitie van't proces ende van alle 't geproduceerden sal duncken te behooren. Ende dat hy daer/ op de appellatie ende reformatie een nieuw proces maecke in't principael / soo nochtans dat hy de ghedachvaerde Magistraet (al en gatet die niet aen) niet uyt den processe en sluyte/ maer tegen die voornamentlijck agere.

5 Ende bevindt den Provincialen Raedt in dese reformatie ofte appellatie/ dat de subalterne sententie qualijck ghewesen is/ soo werdt by haer 't geheele proces ende alle 't overgeleyde gecolligeert ende geresumeert/ ende 't hooft-vonnisse gecorrigeert/ ende de gedaeghde partye / te weten / de subalterne Magistraet / om 't abuys vande Justitie / ghecondemneert inde boeten van tsestich pondt parasijs/ ende in twee deelen vande kosten.

6 Maer dese condemnatie heeft velen ghedocht onredelijck te wesen / principalijck dewijl die subalterne Magistraet niet op haer eygen raedt gesteunt en heeft in't pronuncieren van die sententie/ maer die van haer over-hooft alsoo ontfanghen hebbende / haer bevolen is alsoo te pronuncieren. Dat daer beneffens den Provincialen Raedt gheenige wet en heeft die haer patrocineert tot soodanigen rigoreusen condemnatie/ maer alleen een oude ende ongefondeerde gewoonte.

7 Ende moeten immediatelijck / dat is / sonder middel / alle reformatien van hooft-Magistraten/ voor den Provincialen Raedt getrocken / ende aldaer ghetracteert ende afgedaen werden / uytghesondert alleen de hooft-vonnissen die de subalterne Rechters gegeven werden vande Vierscharen van't Vrye / 't Landt van Waes/ 't gerechte van Cassel / ende van Sinte Pieter van Ghendt.

8 Want wat subalterne Magistraet sijn capitael vonnis van een van die vier kamers ghekregen / ende soo gepronuncieert heeft / die en mach vanden appellant te Ghendt voor den Provincialen Raedt niet ghetrocken werden / maer moet betrocken werden voor sijne Magistraet / dat is / voor sijne hooft-vierschaer / daer hy het hooft-vonnisse af ghekreghen heeft. Want dese moet alleen by ressort van die saecke daer den Appellant van wil reformeren de eerste kennisse / ende 't eerste examen nemen / ende van die reformatie alleen oordeelen / als die alleen voor haer moet resorteren.

CAP.

CAP. CCXVI.

Van verscheyden sententien.

't Begrijp.

1 Sommighe sententien zyn { Interlocutoir. / Definitijf. / By bevele. / By mulcte.

2 Vande interlocutoire sententie is gehandelt in't 144. Capittel.

3 Wat definitive sententie is.

4 Wat sententie is by bevele.

5 Wat sententie is by mulcte.

DAer zijn vier specien van sententien/namentlijck/ Interlocutoire defi- 1
nitive/die geschiet by bevel van een Overste/eñ die geschiet by mulcte.
Interlocutoire sententie is een half volle sententie die geuytet wert 2
tusschen 't begin ende 't eynde vande saeck/ niet op 't principael/ maer op emergerende ende inciderende questien/als op libel over te geven ofte te concipieren/dilay te geven ofte te concipieren/dilay te geven ofte te weygeren/ ende diergelijcken/geduyrende de principale saecke/ ofte als den Rechter niet sittende ter Vierschare/interloquerende tusschen partyen sonder solemniteyt van schriftuyren / yets de plano ende sondert incident pronuncieert buyten de eerste principale intentie/ende dese mach den Rechter weder-roepen/'t zy dat hy ordinair/ gedelegeert ofte arbiter is / 't moet nochtans met kennisse van saken eñ consent vanden Rechter geschieden/ §.Spacium 3.q.3. secund.Gof. Van dese interlocutoire sententie is hier vooren wijdt ende breedt gesproken in't 144. Capittel.
Definitive sententie is die wy Judiciael noemen / alsoo gheheeten om datse 3
't proces eyndicht ende termineert. Of kan oock soo beschreven werden : Definitive sententie is een Judiciele definitie / maeckende een eynde van 't proces/ inhebbende condemnatie ofte absolutie/ l.Prima ff.de re judica. Dese vervaten in sich condemnatie/ absolutie/ confirmatie ende informatie/de welcke gepronuncieert zijnde/ cesseert 't officie vanden Rechter in die sake / uytghesondert dat hy die sententie ter executie mach stellen/ c.In literis. extra de offic. deleg. d.l.Prima. concordat textus in §. Definitiva.2. q.6. addo gloss. videndam.in c.Primo, in principio, super verbo. non habente, de frivol. appel. in pragma. sanctio.
Sententie by bevele is/als den Rechter op bloote confessie voor hem gedaen/ 4
sonder eenighe exceptie of contradictie/ den confesserenden Verweerder beveelt/ dat hy volgens sijn eygen confessie 't geeyschte ende geconfesseerde betale. Want dusdanigen condemnatie by bevele en soude niet mogen verleent werden/ waert dat den Verweerder eenighe exceptie ofte contradictie toe-ghelaten waer/ maer die werdt gedecerneert alleen op de confessie vanden Verweerder.
Sententie by mulcte is/ als den Rechter partye om eenige begane misdaedt/ 5
ofte om contumatie ofte calumnie mulcteert/ met eenighe arbitrale boeten / die noch in rechten/ noch by costuymen geexpresseert is.

CAP. CCXVII.

Van't onderſcheyt tuſſchen mulcte ende peyne.

't Begrijp.

Mulcte ende peyne verſchillen, dat

1 Mulcte gedecerneert wert tot arbitragie vanden Rechter.
2 Peyne is gheſtelt by de Rechten.
Item :
3 Mulcte is pecunieel.
Peyne is ſomtijdts Corporel. Capitael. Pecunieel.
Item :
Van mulcte machmen appelleren.
Van peyne machmen niet appelleren.
4 Peyne infameert : Mulcte niet.

DEwijle wy dus verre dickmael van peyne ende mulcte geſproken hebben / ſtaet hier te weten / dat peyne ende mulcte plachten gheheeten te werden profijten vande Juriſdictien/ Teſtib. Barto. in l. Finali. ff. ſolu. matri. & Ludo. Roma. in conſil. ſuo 70. incip. Viſis themate & quæſt. in 4. colum. in ultimo dubio. Ende zijn daeromme oock ſodanige mulcten in alle Gerechten Juſtitieel / ſoo dat den Heere volle macht heeft ſodanigen mulcte te eyſchen/ ende de gemulcteerden te bedwingen. Meene derhalven dat ick niet qualijck en ſal doen/ mits het onderſcheyt van deſe woorden alhier uyt te leggen.

1 Verſchillen dan mulcte ende peyne hier in/ dat mulcte t'eenemael beſtaet inde diſcretie vanden Rechter / namentlijck dat die ſelve pronuncieert naer de reden ende occaſien hem tot ſoodanigen condemnatie moverende. Maer peyne en beſtaet inde diſcretie vanden Rechter niet / maer die is gheſtelt ende geexpreſſeert van't recht ende de ſtatuyten / ſulcks dat de Rechten ſodanigen peyne geordonneert ende getaxeert hebben.

2 Item/ mulcte werdt alleen verſtaen van pecuniele peyne. Maer peyne ſimpelijck geſtelt/ ſtreckt ſich uyt tot corporelle / capitale ende pecuniele peyne volgens verſcheyde conſtitutien van Rechten.

3 Item/ van mulcten machmen appelleren : van peyne niet.

4 Eyndtlijck / peyne is van die natuyr datſe den gecondemneerden infameert/ maer mulcte en infameert niemandt.

CAP. CCXVIII.

Vande manier van wijſen.

't Begrijp.

1 In vonnissen moetmen naer de billickheyt sien.

2 Den Prins
Ende: } Wijsen nae conscientie.
3 Den Hoogen Raedt

4 't Oordeel vanden Prins moet in Rechten gefondeert zyn.

5 Den Provincialen Raedt, ende alle Magistraten wijsen secundum allegata & probata.

6 Een Rechter behoort meer sacht als rigeureus te zyn.

Een Rechter {
7 Opperste wijst naer den stijl van sijn Hof.
8 Alle, wijst naer costuyme vande plaets des contracts.
9 In reformatie wijst hy naer stijle vande plaets van daer 't proces komt.
10 En wijst niet naer 't exempel van een ander sententie.
11 Alle, wijst naer de gemeene opinie vande Doctoren.
12 Wijst naer de equiteyt vander saecke, ende verscheyden circumstantien.
13 Wijst volgens het accoordt van partyen.
}

14 Een Rechter mach suppleren 't overgeslagen van rechten, maer niet van feyten.

15 Interpretatie van Rechten {
Neemtmen uyt de costuyme vande plaets.
Neemtmen uyt de significatie vande woorden van Rechte.
Moetmen neygen tot de soetste zyde.
Neemtmen van gelijcke rechten.
Neemtmen van de interpretatie vanden Rechter.
}

AL hoe wel in't pronuncieren van sententien / van elck een / ende t'aller 1
plaetsen gelet moet zijn op eene de selve equiteyt ende billickheyt/ ende datmen de gerechtigheydt wel ende behoorlijck moet administreren/ sonder exceptie van eenige persoonen / ende ter consideratie vande sake alleen : soo en werdt nochtans by allen/ ende op alle plaetsen gheen eene manier van sententien te pronuncieren onderhouden.

Want Princen (als die onder geen Hooger Magistraten en staen) pronuncie- 2
ren hare sententien niet secundum allegata & probata, maer naer haer eygen discretie ende conscientie.

't Selve doen oock die vanden Rade van't Parlement van Mechelen/ die als 3
opperste Wet-bewaerders ende Rechters/ en in desen 's Princen naeste Stadhouders / ende Præfecti prætorii haer int wijsen niet en moeten accommoderen naer de conclusien van partyen / maer alleen opsicht nemen op de waerachtigheyt vande saecke / ende soo ex bono & æquo wijsen daer't schijnt van nooden te zijn/ sonder curieuselijck te letten op 't geen de subtiliteyten van Rechten wijsen ende statueren/ ofte 't geen den staet der saecken ofte productie vereyscht.

't Gene ick autem geseyt hebbe / dat soo den Prins als sijnen grooten ofte se- 4
creten Raedt wijsen naer haer eygen discretie ende conscientie / en moetmen soo niet nemen/ dat sy absolutelijck naer haer eygen wil oordeelen/ maer alleen datse wijsen naer haer eyghen meyninghe / ende dat oordeel hares ghemoets / dat in Rechten gefondeert is / niet dat elck een uyt eenige lichtvaerdigheyt sich selven fabriceert.

5 Maer de Provinciale Raden/ende alle andere Magistraten/soo hooge als lage / moeten alle wijsen alleenlijck secundum allegata probata , ende geensins buyten de conclusien van partyen gaen / l. Illicitas §. veritas , quæ semper ad hoc allegatur. ff. de offic. præsid. & ibi Barto. Int wijsen autem van alle sententien moet men de equiteyt en billickheyt vande saecke altijt voor oogen hebben/ ende moeden Rechter daer geneyghder toe zijn/als tot rigeur.

6 Maer den Rechter moet hem oock wel wachten / dat hy onder 't decksel van billickheyt ende sachtmoedigheyt niet pernitieuselijcker en dwale/ tot groot ongelijck van beyde de partyen. Maer sich soo wachte van alle rigeur/dat niet/dewijl hy 't hoochste recht wil volghen/ het spreeck-woort op hem en passe: Summum jus, summa injuria, dat is/ 't Hoochste recht is 't hoochste onrecht.

7 In vonnissen te wijsen moet den souverainen Rechter volghen den stijl van sijn Hof/naer dat de saecke voor hem geintenteert ende begonnen is.

8 Ofte immers hy moet vonnisse wijsen ende sententie pronuncieren naer costuyme vande plaetse in welcke 't contract gemaeckt is/ ten zy dat partyen van verscheyde Jurisdictien zijn.

9 Maer waer de saecke voor hem gekomen by reformatie ofte appel/in dat cas soude hy moeten volghen den stijl vande Vierschaer daer 't proces van daen komt.

10 Den Rechter moet oock letten / dat hy sijn sententie niet en pronunciere naer 't exempel van een andere diergelijcke sententie / maer naer den reghel der rechten/ uytgesondert in saecken van leen/ alwaer hy naer anderer ende voorgaende exempelen wel mach wijsen/ uytgesondert dat hy hem de exempelen van Princen niet voor en stelle/ want die wijsende/ maecken wetten.

11 Den Rechter moet in't decideren van materien die in opinien van rechten bestaen/ volgen niet de opinie van een of twee Doctoren/ maer de gemeene opinie veler Doctoren.

12 Den Rechter volcht somwijlen in't wijsen rigeur van rechten/ende somwijlen equiteyt/ende somwijlen vermengt hy de equiteyt met rigeur: somwijlen wijst hy by provisie/somwijlen definitivelijck/ende dat alles om seeckere by hem vermerckte oorsaken/ naer de natuyr ende qualiteyt vander saecke/ende de conditie vande persoonen/ dispositie van tijden/ ende 't beleeden vanden processe.

13 Moet oock den Rechter volgen ende pronuncieren naer 't gene daer partyen in accorderen. Mach oock den Rechter suppleren 't gene partyen door eenighe occasie niet gheschreven en hebben/ van rechte / maer niet van feyten / ten ware dat feyt hem als Rechter kennelijck waer.

14 Maer waer de sake soodanich/datse interpretatie van Rechten behoefden/soo moet den Rechter die interpretatie nemen uyt de costuyme van die plaetse sooder eenige is: Maer sooder geen costuyme en is / moet hy de voorsz interpretatie nemen uyt de significatie vande woorden van rechte.

15 Maer of hy oock uyt de significatie vande woorden geen interpretatie maecken en kost / soo moet hy sijn oordeel accommoderen ende neygen naer de soetste zijde. Ende en isser gheen soetste zijde te kiesen / soo moet hy hem behelpen met andere gelijcke Rechten die hy daer toe sal konnen vinden/soo niet/soo sal hy sijn recours nemen aenden Prins/ die hem de interpretatie daer af geven sal / want het den Prins alleen toekomt in twijffelachtighe saecken / de interpretatie van rechten en wetten/by hem te behouden.

CAP. CCXIX.

Van sententien te pronuncieren.

't Begrijp.

1 Sententie definitijf moet gepronuncieert werden
- By den Rechter sittende
  - In't Recht.
  - Inde Vierschaer.
  - Inde gewoonlijcke plaets.
- By lichte.
- In een open plaets.
- Partye gedachvaert zynde.

2 De sententie moet van een gepronuncieert werden, uyt den naem van alle.

Inden Raedt
3 Van Parijs werdt de sententie ghepronuncieert uyt den mon vanden President.
4 Van Vlaenderen werdt de sententie uyt ghescrifte gepronu cieert by den Grieffier.

5 Naer Rechten moetmen alle sententien uyt geschrifte pronuncieren, ten zy, &
6 Interlocutoire sententien pronunceert men by monde, of by acten.
7 Keyserlijcke processen in Vlaenderen, werden in een Keyserlijcke plaets gepro nuncieert.
8 De sententie moet in Vlaenderen gepronuncieert werden in die tael daer 't pro ces in beleedt is.
9 Inden Raedt van Vlaenderen werdt de sententie altijdt in't Fransch ghepronun cieert.
10 Waerom datmen de Fransche sententie in Vlaenderen geuseert heeft.
11 In alle Hooge Raden wijstmen sententie inde tale vanden Prins.

1 ALle definitive sententien moeten gepronuncieert werden by den mon vanden Rechter/ sittende ter Vierschare ter plaetse daer hy gewoon is vonnisse te wijsen/ by schoonen daghe/ openbaerlijck/ partye present ofte ten minsten geroepen ende gecontumaceert zijnde.
2 Doch daer vele Rechters zijn ('t welck meest in alle Magistraten gheschiet) en ist niet noodich datse alle de selve sententie pronuncieren/ maer is ghenoech dat een uyt den naem van alle daer toe te vooren vermaent zijnde ('t welck ghe- meenlijck den Borgermeester selfs is) soodanigen sententie pronunciere/ ende de anderen de selve toe-staende/ approberen.
Hierom ist dat in't Parlement van Parijs/ ende in alle andere souveraine
3 Raden/ alle definitive sententien gepronuncieert werden by den mondt vanden President/ 't welck vele achten meer tot pompeuse vertooninghe/ als tot noot- saeckelijckheyt te dienen.
In't Provinciale Hof van Vlaenderen useertmen/ dat den Griffier door be-
4 vel vanden Raedt/ de sententien leest uyt een gheschreven cedulle/ ten ghewoon- lijcken buffette/ in presentie vanden Raedt sittende inde Consistorie/ op de ma- nier ende tijdt als voozen.

Ende

Ende naer dat hy de selve soodanich ghepronuncieert heeft / soo spreeckt den 5
President uyt den naem van haer allen / dese woorden : Alsoo wijst het Hof/ ende dat naer haer recht. Ende naer Rechten moeten alle sententien gepronuncieert werden in geschrifte / om dat het seeckerder ende expediter soude moghen gheschieden.

Uytgesondert in saecken daermen sommierlijck in procedeert / ofte daermen 6
gheen libelle in van nooden en heeft. Maer aengaende pronunciatie van Interlocutoire sententie / is genoech datse gepronuncieert werdt by monde ofte by acte.

In Vlaenderen werden alle processen / die spruyten uyt het Keyserrijck of 7
Keyserlijcke saecken/gepronuncieert niet inde gewoonlijcke plaetsen/maer inde Jurisdictie van S. Baaf/ of S. Claren buyten Ghendt/ofte in andere Keyserlijcke plaetsen / ende dat uyt seeckere constitutie ghemaeckt in't Jaer duysent vier hondert drie ende tsestich.

Vande tale autem in welcke de sententie moet ghepronuncieert werden/ staet 8
te weten / dat in Vlaenderen de sententien altijt ghepronuncieert werden in die tale in welcke 't proces beleedt is geweest/ dat is/inde Fransch/ of inde Vlaemsche tael.

Maer dat en werdt inden Raedt van Vlaenderen selfs niet onderhouden/ 9
want aldaer werden alle sententien in't Fransch gepronuncieert/ alwaer 't proces in Duytsch beleedt gheweest : welcke maniere men meent te Rijssel (daer noch de Fransche tale is) eerst op-gekomen / ende van daer over-ghekomen te zijn.

Ten anderen / om datmen meent dat de Fransche tale altijdt gheweest is de 10
ghemeene ende Huys-tale vanden Graef van Vlaenderen / ende die den Graef in sijn Huysgesin / als een Vasal vande Kroone van Vranckrijck / ghewoon is gheweest te gebruycken/ende uyt het Hof vanden Graef heeft den voorsz Raedt sijn begin genomen.

Het is oock ghebruyckelijck ende stijle in alle hooghe Hoven ende Judiciele 11
Consistorien (ghelijck te Parijs ende elders) te spreecken de tale die in't Hof vanden Prins aengenomen is.

CAP, CCXX.

Van ghewesen sententie te corrigeren.

't Begrijp.

1 't Gheen vander substantie eens definitives sententie is, en mach niet gecorrigeert werden.

2 By de ghewesen sententie mach wel ghevoecht werden 't gheen des selves accessoir is.

3 Een Rechter mach de donckerheyt van sijn vonnisse verklaren.

4 Een Rechter mach alle sententien corrigeren, uytgesondert de definitive.

1 WY hebben geseyt dat het ampt vanden Rechter inden processe uyt is / soo haest hy de definitive sententie geutet heeft / soo dat hem daer naer (ick en spreecke vande executie niet) niets meerders te doen en staet / of yets inde selve te veranderen / te suppleren / te verminderen / of te corrigeren 't gene op de substantie desselven siet: Maer wel 't geen alleen de konst van spreecken / ende tot nethept vande reden schijnt te dienen / stellende inde plaets van een Barbarisch woordt / een goet ende bequaem Latijnsch woort / gelijck wy hier vooren oock aengewesen hebben in't 210. Capittel / l. Iudex. ff. de re judica. c. In literis & c. Venerabili, extra de offic. & potesta. judic. dele. & c. Si compromissarius. §. Si verò, de elect. lib. 6.

2 Mach nochtans den Rechter op den selven dach als de sententie gepronuncieert is / ende eer dat hy daer coppe af ghegheven heeft / de selve suppleren / ende daer toe voeghen 't gene hy meent de ghewesene sententie accessoir ende een ghevolch te wesen / gelijck als vande gehevene / of noch te heffene vruchten naer de litiscontestatie / vande kosten vanden processe / ende diergelijcke.

3 Mach oock den Rechter sijne sententie / sooder eenige twijffelachtigheydt of donckerheyt inne is / verklaren / ende de selve met kennisse van saecken opentlijcker interpreteren / partyen daer toe geroepen zijnde / soo dat behoort.

4 Ick hebbe geseyt dat een Rechter de substantie vande definitive sententie alleen niet en mach veranderen: want in alle sententie (de definitive alleen uyt-gesondert) mach den Rechter sijn dictum, ende hem selven veranderen of corrigeren / l. Quod jussit. ff. de re judic. & c. Cum cessante, extra de appellat. ghelijck wy oock hier boven geseydt hebben.

CAP. CCXXI.

Van reden inde sententie te stellen.

't Begrijp.

1 In Civile saecken en ist niet noodich dat de sententie hare reden heeft.

2 In Civile saecken de reden vande sententie te stellen en is geen wijsheydt.

3 In Civile saecken { Interlocutoire sententie / Oorlof vanden Hove / Eysch van kosten } Vereysschen dat de sententie haer reden heeft.

4 In Criminele saecken ist noodich datmen de reden van't delict inde sententie schrijft.

1 HEt schijnt billick te zijn / datmen inde sententien stelt de oorsaecken waeromme den Rechter alsoo pronuncieert / maer dat heeft alleen plaets in criminele saecken / want in civile saecken en ist niet noodich dat den Rechter in't pronuncieeren van sijn sententie / ooch te ghelijck pronuncieert de reden waeromme hy alsoo wijst / al-hoe-wel dat het selve wel mach ghesechieden uyt consideratie vande persoonen ende qualiteyt vander saecke: maer is ghenoech dat den Rechter alleen condemnere of absolvere / confirmere of infirmere.

Ten

Ten schijnt oock niet profitelijck/ noch oock wijslijck gedaen te wesen/ de redenen inde sententien te expresseren/ maer veel eer eenen sotten ende lichtveerdigen Rechter toe te komen / de reden in sijne sententie te expliceren / wantet veel meer kan incommoderen als profijt geven. 2

Ende hoe wel ick geseydt hebbe/ dattet in civile saecken niet noodich en is de reden te verklaren / soo zijnder nochtans civile saecken / in welcke de expressie van reden in alle manieren vereyscht werdt/ gelijck als zijn Interlocutoire sententien by maniere van appel / Oorlof vanden Hove / Eysch van kosten / ende diergelijcke meer. 3

Maer in criminele saecken (gelijck wy te vooren gheseydt hebben) is altijdt noodich de reden inde definitiven te expresseren. 4

CAP. CCXXII.

Van condemnatie van kosten.

't Begrijp.

1 Inde kosten wert gecondemneert somwijlen
- Den Succumbant meest.
- Den Triumphant weynich.
- Beyde, dickmael.

Kosten werden ghecompenseert in processen
- 2 Van Vader tegen Kint, Broeder tegen Broeder, of Suster,&c.
- 3 Daer de saecke vanden Verwonnen, niet veel minder rechts schijnt te hebben, als die van den Verwinner
  - Als de saecken aen weder-zyden in Rechten twijffelachtich zyn.
  - Als den Verwonnen op sijn saecke wel gheconsuleert heeft.
- Als partyen malkander Eedt gepresenteert hebben.
- Als de kosten van partyen geeyscht niet gewesen en werden.

4 Halve preuve en bevrijdt niet vande kosten.

5 In interlocutoire sententien werden de kosten of
- Geadjudiceert.
- Of:
- Totter definitive gereserveert.

6 Als de kosten ghewesen werden, verstaetmen datse den Verwonnen moet draghen.

7 Den Procureur Generael en werdt inde kosten niet gecondemneert.

NAer de definitive volcht gemeynlijck condemnatie van kosten / die op 1
verscheyde manieren plach te geschieden: want somwijlen werdt den Verwonnen alleen/ somwijlen den Verwinner alleen/ ende somwijlen werdense beyde te gelijck inde kosten gecondemneert. Maer dit alles/ te weten/ condemnatie / compensatie / ofte reservatie van kosten / bestaet meest inde discretie/ opmercking/ ende arbitragie vanden Rechter/ ende wert de partye die succumbeert in't principael / oock inde kosten gecondemneert / l. Properandum.

randum. §. Sive autem alterutra. C. de judic. & l. Cum quem te mere. ff. eod. titu. & c. Calumniam. extra de pœnis, & c. Finem litibus, extra de dol. & contumac.

2 Maer de kosten werden gecompenseert (dat is beyde de partyen toe-gewesen) alsser proces is tusschen Vader ende Soon / tusschen twee Broeders / tusschen Broeder ende Suster / ofte die malkander in diergelijcke maeghschap bestaen.

3 Ofte dat de succumberende partye rechtveerdighe oorsaecke schijnt gehadt te hebben om proces te sustineren / 't welck om verschepden oorsaecken ende occasien kan by-komen. Eerstelijck / als de materie soo in subtiliteyt van rechten bestaet / of datse inde gewoonlijcke stijl soo swaer ende difficil is / dat de Doctoren ende Practisijnen daer in veel onder malkander verschillen / ende twistich / of van verschepde opinien zijn.

4 Item / als de saecken voor 't instel vanden processe met verschepden Practisijnen ende geleerde Mannen geconsulteert is gheweest / ende dat den Rechter vander consultatie van weder-zijde blijcke. Ten derden / als tot supplemente vander preuve de eene partye de andere den Eedt opgedragen heeft. Ten vierden / als de kosten van partyen gheeyscht werden / ende den Rechter daer op niet en disponeert / wert stil-swijgende verstaen (naer 't gevoelen van vele) dat de kosten moeten gecompenseert werden. Daer zijn nochtans anderen die meenen / dat so wanneer den Rechter op de geeyschte kosten niet en disponeert / hy sich selven in perijckel stelt om de selve te moeten betalen / want in dese ende andere ghevallen moeten de kosten naer discretie vanden Rechter gecompenseert werden.

5 Halve preuve en excuseert dien vande kosten niet die de halve preuve doet.

6 In interlocutoire sententien werden de kosten somwijlen de eene partye toegewesen / ende somwijlen werdense alle gereserveert totter definitive toe. In veel Vierscharen en condemneertmen nimmermeer inde kosten / maer verstaet men altijdt dat die de kosten verliest / die 't principael verliest.

7 Den Procureur Generael in Vlaenderen / dat is / die uyt den naem van 't Fiscus ageert / en gheeft / noch en neemt van partyen geen kosten / ende en werdt daeromme noyt inde kosten ghecondemneert / ten waer evidentelijcken bevonden wierdt / dat hy ter quader trouwe ende uyt calumnie geageert had / want in sulcken cas soude hy oock inde kosten moeten gecondemneert werden.

CAP. CCXXIII.

Van mede, ofte tegen oordeelen van vruchten.

't Begrijp.

1 Vruchten die gevallen zyn of { Voor den processe / Voor de litiscontestatie } En werden niet ghewesen.

2 Van Vruchten die geheven zyn, ofte gheheven hebben konnen werden voor de litiscontestatie, mach den Rechter wijsen.

3 Een possesseur ter goeder trouwe, en mach niet ghecondemneert werden tot restitutie vande ghehevene vruchten.

4 Een

4 Een possesseur ter quader trouwe, in materie van vendicatie, en restitueert de vruchten niet die voor de litisconteſtatie gheheven zyn.
5 Vruchten die ontfanghen zyn voor de interdictie ofte complaincte, en werden niet gerestitueert.
6 Een violent possesseur wert gecondemneert inde restitutie van alle de vruchten.

HEt ghene tot verschepden consideratien van vruchten behoort/hebben wy hier voorzen overbloedelijck geerpresseert in't 104. Capittel / hier sullen wy een weynich seggen van't gene tot harer mede of tegen-wijsen behoort.

Den Rechter dan en mach van geene vruchten die voor 't instel vanden processe/ ofte voor de litisconteſtatie gevallen zijn yets wijsen/ ten zy dat de selve by goedt bewijs geepscht zijn. 1

Maer van vruchten die gevallen ofte ghehebven zijn / ofte immers ghehebven hebben konnen werden naer de litisconteſtatie ghedurende 't proces/ mach den Rechter seer wel ex officio wijsen. 2

Een Possessur ter goeder trouwe maeckt alle de vruchten sijne/ Vulgari ac notabili §. Si quis à non Domino, institu. de rer. divisi. van hy die maer in sijn huys ofte schuyr geboert heeft/ aureo, & quotidiano. §. Is verò, institu. eod. titu. de rerum divis. Moeten derhalven den selven geadjudiceert werden / ghelijck voorzen in't 104. Capittel in't breede gebleecken is. 3

Item/ en moet een Possesseur ter goeder trouwe in materie van rei vendicatie, niet gecondemneert werden inde restitutie vande vruchten die voor de litisconteſtatie gevallen zijn. Maer in alle die vruchten die naer de litisconteſtatie gekomē zijn/want door de litisconteſtatie wert hy possesseur ter quader trouwe. 4

In materie van interdictie of complaincte / moetmen alle ghehebe vruchten slechts restitueren vanden dach dat de executie van interdictie ofte complaincte te werck geleydt is / ten ware dat opentlijck bleecke / datter alvoorzen vrees ofte kracht ten regarde vande vruchten ghebruyckt was / want in dat cas soude een Possesseur ghehouden zijn alle de vruchten te restitueren vanden daghe vande krachte. 5

Een violent Possesseur moet gecondemneert werden inde restitutie van alle de vruchten/soo inde gehebene/als die noch op 't velt zijn/ ende die die hy soude hebben konnen heffen. 6

CAP. CCXXIV.

Van condemnatie in schaden ende interesten.

't Begrijp.

1 Interest werdt partyen toe-gewesen, of om — Gewoone verlooren winst.
2 — Ghelede schade.
3 — Laten van doen 't geen op seeckeren tijdt gedaen most zyn.

4 Interest

4 Interest en werdt niet gejudiceert uyt 't niet gegeven, 't gheenmen op seeckeren tijdt gheven most, ten zy, &c.

5 Interest quanti plurimi werdt gewesen alsser leveringh vereyscht werdt in { Ghewicht. Maet. Ghetal. }

6 Wat Interest quanti plurimi is.

1 DEn Rechter condemneert de succumberende partye / somwijlen niet alleen in't principael ende de kosten / maer oock inde schaden ende interesten van partye adverse / dat is / dat hy betale alle schaden van winst die de andere partye naer gewoonte soude hebben ghedaen / ten ware het selve hem door soodanighen 't proces verhindert ende belet ware gheweest: welcke schade ende interest genoemt werdt op-houdende winst.

2 Den Rechter wijst oock dien interest toe / die soodanige schade of by hinder/ of by negligentie / ofte lange sleppinghe van sijn partye gheleden heeft / ofte die d'eene partye de ander door calumnieuse uyt-stellinge / ofte tusschen gheworpen verhinderinghe aenghebracht heeft: Ende dien interest komt uyt op-komende ofte aengebrachte schade. Maer 't interest dat voor-gegaen is / hebbe ick gheseght uyt cesserende winst te komen.

3 Item / interest werdt generalijck gewesen tegen den genen die verbonden is yets te doen/ ende 't selve op sijn behoorlijcken tijdt niet en doet.

4 Maer tegen den ghenen die verbonden is yets te geven / ende 't selve op sijn behoorlijcken tijdt niet en geeft / en wijstmen geenen interest als in materie van koopmanschappe daer de leveringe noodich is.

5 In saken autem daer levering vereyscht werdt in gewichte/getal ende maet/ condemneert den Rechter ex officio, inden interest quanti plurimi, vander tijdt af dat hy in gebreecke van leveringh is geweest.

6 Quanti plurimi is den hoochsten prijs die't koozen naer den gebreecke van leveringe verkocht is geweest/ ofte verkocht soude hebben konnen werden: maer van schaden ende interest hebben wy hier vooren breeder gesprooken in't 105. Capittel.

CAP. CCXXV.

In wat peynen die vallen die ongefondeerde processen sustineren.

't Begrijp.

1 De quaetwilligheydt van eenige die naer processen haecken, werdt getaxeert.

2 Sommiger hertneckigheyt omme de Iustitie te obedieren.

3 Die wetens een quade saecke sustineert, moetmen publijckelijck infaem maken.

4 Een Soon die sijn Vader in Rechten betreckt, wert gecondemneert { In vijftich gulden. Of: Scherpe gyselinge. }

5 Die

5 Die een quade saecke sustineert, werdt somwijlen int dobbel gestraft.
6 Tot dien die een anders goedt loochent, machmen ondersoeck doen.
7 Een sententie die door sich selven nul is, en mach door den Rechter van appel niet geconfirmeert werden.
8 Sententie op sententie is nul.

De malicie vande menschen is somwijlen soodanich / datse in geen gerusthept leven en konnen / maer soo haer selven / als anderen moepten aen doen / ende lust nemen haer even naesten dickmael tegen recht ende reden te calumnieren / hem proces moverende / dat sy nochtans met reden en billickheydt niet en konnen sustineren / ende 't is haer somwijlen ghenoech slechs eenighe materie te hebben om andere te quellen / ende die meenen dat het genoech is wanneer sy maer de minste titel ghekreghen hebben om over andere te klagen / omme alsoo door eenigen apparenten schijn proces / al-hoewel sy weten een quade saecke voor te hebben / te sustineren. 1

Daer zijn anderen die niet beter en zijn / maer soo hertneckich / dat alsse upt billickheydt vander saecke in rechten betrocken werden / ende beklaecht werden omme behoorlijcke restitutie te doen / soecken sy nochtans ick en weet niet wat stricken en upt-vluchten / omme de Justitie daer mede te bedrieghen / ende haer even-naesten te calumnieren / ende den waren possesseur te langer van sijn gherechtighepts billickhept te houden. Seeckerlijck dusdanige quaet-willige menschen zijn waerdich dat de rigeur van Rechten op haer let / ende het jeucksel van calumnieren swaerlijck straft. 2

Ordonneren derhalven de Rechten seer wel / dat die wetens en willens een quade saecke inden Gerechte sustineert / by sententie infaem verklaert wert / niet anders als die van dieften / valschept ofte injurien verwonnen werden. 3

Een Soone autem die sonder verlof vanden Rechter / sijn Vader in rechten betreckt / ende voor de weerlijcke Vierschaer beroept / wert naer rechten gestraft met de boeten van vijftich gulden: ende soo hy soo veel ghelt niet en heeft / moet hy strengelijck gegeesselt werden / volgens 't spreeck-woort: Die 't niet en heeft in 't gelleken / moet krijgen op sijn velleken / l. Prima §. Generaliter. ff. de pœnis, & l. Finali ff. de in jus vocan. & l. Quicunque. §. Quod si. C. de ser. fugiti. 4

Daer zijn vele saecken in welcken den ongerechtighen / lichtvaerdighen / ende een quade saecke sustinerenden aenklager / ghestraft werdt in twee vout / die ick hier om korthepts wille overlaet. 5

Waert dat yemandt loochende dat hy yets by hem hadde / ofte dat hem yets betoont was / ende daer een ander waer die 't selve niet geloovende / gerechtelijck ondersoeck wilde doen / men soude dien tot dat ondersoeck moeten toe-laten. 6

Sententie die in haer selven nul is / en mach door den Rechter niet geconfirmeert werden: want 't gene nul ende egeen is / en moetmen noch confirmeren / noch infirmeren / l. Nam & si sub conditione, in princip. ff. de injusto. rup. testa. cum vulgaribus. 7

Want sententie op sententie inde selve saeck / ende om de selve oorsaeck / is nul. 8

CAP.

CAP. CCXXVI.

Van ſententien te annulleren of retracteren.

't Begrijp.

1 Gerechtige ſententie moetmen houden, ende niet retracteren.
2 Oorſaecken omme ſententien te retracteren.
3 Sententie werdt geretracteert, of by { Reformatie. Appellatie. Relief. Requeſt. Simpelen eyſch. Propoſitie van erreur. Reviſie. }

1 GOede ende gerechtige ſententien behooren altijdt haer effect te hebben/ ende men en behoortſe niet lichtveerdelijck te verbreecken/ ofte in eeniger manieren te retracteren/ maer altijt ſtaende te houden eñ te maintenere/ ſoo dat elck een civilijck behoort geſtraft te werden/ die om eenige hertneckige moetwilligheyt oft onvoorſichtige lichtveerdigheyt/ eenige cavillatie ofte reformatie tegen de goede ſententie voorneemt.

2 Maer alſoo 't dickmael gheſchiet/ dat de ſaecken van partyen in ſoo twijffelachtigen recht beſtaen/ dat de ſaecke vanden eenen niet veel beter en is als vanden anderen/ ende dat alſdan partye daer uyt preſumptie heeft dat den Rechter veel naer ſijn eygen wil en wel-gevallen gedaen heeft/ is de ſuccumberende partye ſich betrouwende op de gherechtigheydt van ſijn ſaecke/ ende den Rechter niet te veel toe-vertrouwende/ sorchvuldich om van dien Rechter aen eenen anderen te appelleren/ dien hy voor wijſer ende voorſichtigher houdt/ ende die hy meent dat ſijn ſaecke gunſtiger ſal zijn: Welck gerechtelijck appel geoorloft is/ ſoo om de appellerende partye ſeeckerder ende gheruſter te maecken van ſijn recht/ als om den Rechter met eenen te verwecken beter op de ſaecke te letten/ ende om/ of te vermanen/ of te conſtringeren/ om billicker te wijſen. Soo't derhalven ghebeurden/ dat den Rechter int wijſen miſte/ ſoo dat ſijn ſententie of malitieux ofte inique waer/ ofte teghen recht en billickheyt qualijck gepronuncieert/ ende by erreur (om ſoo te ſeggen) geabuſeert/ ſoo mach die ſelve abuſive ſententie geretracteert werden op ſeven manieren/ te weten:

3 By reformatie/ by appellatie/ by relief/ by requeſt/ by ſimpelen eyſch/ by propoſitie van begangen erreur/ ende by reviſie oft recognitie. Van welcke wy hier voorẽ inde voorgaende Capittelen/ naer qualiteyt vander materien byſonderlijck geſproken hebben/ ende inde volgende Capittelen noch ſullen ſpreken.

CAP.

CAP. CCXXVII.

Vande maniere van een Sententie te retracteren.

't Begrijp.

1 Onderscheyt tusschen appel ende reformatie.
2 Reformatie plachtmen particulierlijck te useren in Vlaenderen.
3 Reformatie moet geinstitueert zyn binnen Iaer en dach.
4 Reformatie vande vier Leden van Vlaenderen, en suspendeert de gewesene sententie niet.
5 Reformatie streckt sich in Vlaenderen uyt tot { Ghewesen sententien. / Refuys van Rechten. / Arresten. / Gevangenissen, &c. }
6 In't Parlement van Mechelen werden alleen gewesen vonnissen gereformeert.
7 Die qualijck appelleert, wert gecondemneert in tsestich pont parisiis.
8 Die qualijck reformeert, wanneer die niet strafbaer en is.
9 By de instructie van Hertoch Philips van Borgondien, werde soo wel den Reformant, als den Appellant in boete beslagen.
10 11 12 Peyne van reformatie is vergunt die { Van Ghendt. / Van Brugghe. / Van andere Steden. }

MEn moet hier voor eerst noteren 't onderschept tusschen appel en re- 1
formatie / 't welck dusdanich plach te zijn / datmen in reformatien
van sententien gheen boeten en plach te geven / om datmen qualijck
gereformeert had. Maer in appel wiert de verwonnen partye boven
't principael/ende de kosten gecondemneert in een boete van tsestich pondt/ daer
wy op de stondt in't 228. Capittel af sullen spreken.

Reformatie dan is een stijle van Justitie / die principalijck gebruyckt werdt 2
in Vlaenderen/ ende by naer nergens elders / Ende indien men bevint datse in eeniger plaetse geuseert ende gebruyckt werdt / moetmen gelooven dat die practijcke uyt Vlaenderen ghekomen is. Is autem reformatie een Judiciele acte/ by welck partye begeert dat de sententie tegen hem ghewesen / by eenen hooger Rechter gereformeert ende geretracteert werdt.

Mach dan de succumberende partyen / vande sententien in lage Vierscharen 3
ende Leenhoven ghewesen / sich beswaert gevoelende / by reformatie provoceren aen't Provinciale Hof binnen Jaer ende dach / midts stellende cautie voor drie hondert ponden parisijs/ naer den stijl van Vlaenderen. Welcken stijl van reformatie inde Raedt-kamer te Rijssel ingestelt is gheweest van Philips de Stoute/ in't Jaer 1385. ende dat in faveur vande Justitie/rechten/ costuymen ende privilegien/ die in alle Vierscharen/ Bancken ende Leen-hoven ghemeenlijck geobserveert werden.

Refor-

4 Reformatie autem en suspendeert gheen executie van gewijsde vande vier leden van Vlaenderen / want die parate executie hebben : soo dat die vande selve wil appelleren of reformeren / die moet op den staenden voet/ niet tegenstaende appellatie of reformatie / namptiseren / 't welck niet onderhouden en werdt in sententien van subalterne Magistraten / want die vande selve appelleert of reformeert/ en is niet gehouden te namptiseren/maer alleen cautie te stellen/ voor soo veel de sententien reparabel zijn ter definitive.

5 't Ghebruyck van dese reformatie is seer breedt in Vlaenderen upt-gesprept/ soo dat het sich niet alleen en streckt tot ghewesen vonnissen / maer oock tot alle refuys van rechtwijsinghe / tot arresten / ghevanckenissen / ende tot alle andere saecken/ inde welcke de Officiers ende Justiciers partyen eenige schade/grieve ost prejudicie schijnen te doen.

6 Maer dese Generalitept werdt inden grooten Raedt van Mechelen / tot eene saeck alleen gerestringeert / als daermen alleenlijck reformatien expedieert op gewesen vonnissen/ ende geene andere saecken.

7 Als partye appelleert van sententie ghewesen by eenighe Magistraet / ende 't selve appel inde Kamer verheft / stelt hy sich in perijckel te betalen de boeten van tsestich ponden parisijs/ soo't gevalt dat hy't appel verliest.

8 Maer soo hy dit sijn appel aenleydt by den Prince / of sijnen grooten Raedt onder den titel van reformatie ('t welck hem naer beschreven stijle geoorloft is) soo is hy vry ende ontlast van't perijckel vande boeten / want in dat cas werdt hy ghehouden niet voor Appellant / maer voor Reformant / van welckers onderschept wy hier vooren gesproken hebben.

9 Hertogh Philips van Borgondien/ Soone van Jan/ heeft in't Jaer 1426. by een nieuwe instructie geordonneert / dat soo wel den Reformant als den Appellant de voorseyde peyne van tsestich ponden parisijs soude betalen / soo dickmael hy qualijck gereformeert had / maer dese instructie en is alsoo niet onderhouden geweest.

10 By den payse van Casant/ende de blijde inkomst van Philips Koningh van Spaignien / hebben die van Ghendt vanden selven Prince verkregen / dat soo wie van hare sententie qualijck reformeerden / soude vallen inde boeten van tsestich ponden parisijs/soo wel als die qualijck appelleerden.

11 Ende hebben oock die van Brugghen 't selve ghevolght / die korts daer aen 't selve privilegie vanden selven Prins verkregen hebben/datmen van hare vonnissen niet en mochte reformeren als op 't perijckel van tsestich ponden te verliesen/ als 't betreck qualijck gedaen was.

12 Hebben oock 't selve privilegie van peynen te betalen veel andere Steden van Vlaenderen verkreghen / soo dat nu doorgaens/ soo Reformanten als Appellanten / in dese peyne vallen sonder onderscheydt / namentlijck omme de behoudenisse vande behoorlijcke eere vande Magistraet ende 't bedwangh / ende benemen van't lichtveerdige verlof van reformeren.

CAP.

CAP. CCXXVIII.

Van te wijſen op perijckel van amende.

't Begrijp.

1 De lage Magiſtraet ende 't Leen-hof qualijck wijſende, vallen inde boet en va tſeſtich ponden.

2 't Ghebruyck van boeten over qualijck ghewesen te hebben, is uyt Vranckrijck herkomen.

3 De Magiſtraten onder de Kroone van Vranckrijck qualijck wijſende, en betalen gheen boeten.

4 De geeſtelijcke Hoven ende die onder 't Keyſerrijck zyn, en betalen gheen peynen.

5 't Parlement van Parijs heeft eertijdts den Raedt van Vlaenderen ghemulcteert in tſeſtich ponden.

6 En betalen geen peynen qualijck wijſende de { Brabanders, Hollanders, Zeeuwen, Henegouwers } Die onder 't Keyſerrijck zijn.

7 Qualijck wijſende betalen peynen die van { De vier Ambachten, Denremonde, Aelſt, } Die in Vranckrijck geweeſt zyn.

Alle lage of ſubalterne Magiſtraten in Vlaenderen: Item alle Leen- 1
mannen wijſen op't perijckel van te betalen een boete van tſeſtich pon-
den pariſijs / iſt dat ſy qualijck wijſen / ende dat hare gepronuncieerde
vonniſſen by den Raedt van Vlaenderen gerevideert zijnde / ghecorri-
geert ende gereformeert werden. Maer indien de hertnecktigheydt partye haer
wederom van nieuws trock / om vanden Raedt van Ghent reformatie te ver-
krijgen aen 't Parlement van Mechelen / ende de andere partye daer wederom
ſuccumbeert / ſoo werdt den verwonnen ende ſuccumbant in dat Parlement
twee-voudich geſtraft / te weten inde boeten van 120 ponden Pariſijs.

Ende dat dit ghebruyck van boeten of amenden te betalen uyt Vranckrijck 2
herkomen is / blijckt daer uyt / dat alle de Magiſtraten vande Landen ende
plaetſen die eertijts onder de Kroone van Vranckrijck geweeſt zijn / gelijck als
Vlaenderen / Artoys / ende alle Juriſdictien die jeghenwoordich niet Royal en
zijn / noch huyden ten dage wijſen op peyne van tſeſtich ponden pariſijs / ſo me-
nichmael als hare ſententien by appel of reformatie gecorrigeert werden.

Want inde plaetſen die by beſchreven Rechten geregeert werden onder de 3
Kroone / ghelijck als Borgondien ende andere meer plaetſen / en heeft duſdani-
gen amende van tſeſtich ponden geen plaets / wanneer de qualijck gewesen ſen-
tentien der ſelver gecorrigeert ende gereformeert werden.

De geeſtelijcke Hoven en betalen oock de voorſz boete niet / nochte die plaet- 4
ſen die by beſchreven Rechten geregeert werden / ofte oock die onder 't Keyſer-
rijck ſtaen / gelijck hier naer ſal blijcken.

5 Jae de Francoysen meynen hieromme dat de Kamer van Vlaenderen selfs subject behoort te zijn 't perijckel van wijsen op de voorsz boeten/ nademael datse geen Royale Rechters en zijn / soo dat het Parlement van Parijs om dese oorsaecke dickmael de Raedts-heeren vande voorsz Kamer inde boeten van tsestich ponden ghecondemneert heeft / als namentlijck der selver seventhien by 't Parlement gereformeert zijn geweest. Maer al-hoe-wel dese peyne dickmael alsoo van haer gewesen is/ soo en is die nochtans noyt geexecuteert geweest/ als naer weynighe Jaren herwaerts dat het resort voort Parlement noch duyrde. Ende en hebben oock de Vlaminghen dese sententie niet geobedieert/ maer vele Jaren daer tegen gheweest/ om datmen noch inde selve Raedt-kamer/ noch elders bevonden had dat de executie van die peyne oyt geuseert of betaelt was geweest/ voor de tijden van Koningh Louys de twaelfde / die de selve boeten ende executie van dien/ ingestelt ende geconfirmeert heeft.

6 In Brabandt/ Hollandt / Zeelant/ Henegouwen / ende andere Keyserlijcke plaetsen buyten Vlaenderen / en zijn de Magistraten dusdanighe peynen niet onderworpen.

7 Ick segghe buyten Vlaenderen/ want in 't Graefschap van Aelst/ inde Landen van Denremonde/ ende de vier ambachten/ ende andere Keyserlijcke plaetsen in Vlaenderen/ is ingevoert/ dat de Magistraten der voorsz plaetsen/ de andere Steden van Vlaenderen / die onder de Kroone van Vranckrijck pleghen te zijn/ qualijck wijsende / inde voorsz peyne te betalen / ghelijckformich souden wesen ghehouden / wanneer hare sententie by den Raedt van Vlaenderen gereformeert wierden.

CAP. CCXXIX.

Van Sententien te retracteren by appel, of provocatie.

't Begrijp.

1 Elck die gegraveert is, mach appelleren in sijn eygen ofte aengenomen saeck.
2 Hoe dat appel en provocatie differeren.
3 Appel is in Rechte toegelaten { Om de onervarentheydt vanden laghen Rechter te toomen. / Om de simpelen ende onnooselen te patrocineren. }
4 Wie gemeynlijck appelleren.
5 Een gevangen mach alle daeghs appelleren.
6 Men mach oock op Heylige dagen appelleren.
7 Appelleren { Borghen. Ende: Verkoopers, die gecondemneert zyn te garanderen. }
8 Een Procureur die niet en appelleert naer de litisconteſtatie, is ghehouden inde intereſten.

9 Wanneer een Procureur die niet en appelleert, vande interesten gheexcuseert werdt.
10 Appel dat den eenen wel geluckt, geluckt oock alle de Consorten wel.
11 Een derden gegrieft zynde by de sententien van anderen, mach appelleren.

HEt onderschept tusschen appel en reformatie hebben wy hier vooren
ghesien / soo datse in vele over-een-komen / ende 't een dickmael voor
't ander gebruyckt wert. Daeromme 't geen wy in't voorgaende Ca-
pittel vande reformatie gesept hebben/ gheeft oock seer groote kennisse
om de materie van appel te verstaen.

Soo wie sich dan ghedruckt / t'onrecht beswaert / gegrieft ofte geincommo- 1
deert vint/ by de sententie van eenigen Rechter/ of Commissaris/ of Executeur/
die mach vande selve sententie appelleren/ als maer de saecke hem aengaet/ ofte
dat hy daer last af heeft / ofte dat hy / of sijnen Meester / ter saecke van die sen-
tentie schade ofte interest soude lijden/ ofte dat 't appel hem niet verboden en is/
cap. Omnis oppressus & c. Ideo. 2. q. 6. & c. Ut debitus. ext. de appellat. & c. Non
solent. 2. q. 6. & c. Cum inter. extra. de elect. & c. Cum super. ext. de sentent. & re
judic. & l. à sententia ff. de appellat. Welcke wet de Schrijvers voor singulier
houden / principalijck daer toe dat elck een van sententien mach appelleren / al
en zijn die niet tegen hem gewesen / als hyder maer interest by heeft.

Daer is niet te min doch dese differentie tusschen appel en provocatie / dat 2
appel ghedaen werdt in Iudicio, ende provocatie extra Iudicium. Maer de prac-
tijcke confondeert dese differentie/ soo datse huyden onderschepdelijck of in Iudi-
cio, of extra Iudicium, naer men wil/ gebruyckt werden. Appel is dan een ma-
niere van defensie op 't natuyrlijck recht gefondeert.

Want appel is inghebrocht by de civile Rechten / ende ghebruyckt om twee 3
oorsaecken/ namentlijck om door de selve de onwetenheyt / onervarenthept ofte
malitie vande subalterne Magistraet te corrigeren (al-hoe-wel't somwijlen ge-
beurt / dat die niet best wijst / die lest wijst) ten anderen om hulp en bystant te
doen den onnooselen ende innocenten.

Elck een mach appelleren die by de gewesen sententie eenighen interest lijdt/ 4
of in sijn eygen saecken/ of in vreemde lieden saecken by hem aengenomen.

Hier door geschiet het dat een ghevangen dagelijcks mach appelleren / want 5
sijn schade en interest werdt dagelijcks gecontinueert.

Men moet oock van't appel noteren/ dat de Heylige dagen 't selve niet en be- 6
letten / maer mach op alle Heylighe dagen geappelleert werden / Host. But. &
Imol. in c. Præterea, extra. de dilat. & l. 1. & ibi Bald. & Doct. C. de fer. Een Bor-
ghe mach appelleren voor den ghenen daer hy borge voor geworden is / dat is/
daer hy hem borghe wordende/ voor verbonden heeft / want die saecke hem ey-
gentlijck aengaet.

Soo mach oock een Verkooper appelleren vande grieven sijnen Kooper ge- 7
daen/ als hy hem moet garanderen.

Een Procureur die inde aengenomene saecke gelitiscontesteert heeft/ hooren 8
de yets wijsen tot prejudicie van sijnen Meester/ is gehouden daer van te appel-
leren/ maer hy en is niet gehouden 't selve appel te vervolgen.

Doch soo hy door sijne negligentie versloft heeft daer van te appelleren/ wert 9
hy schuldig 't interest te betalen dat uyt de non appellatie voort komt/ dewijle hy

naer de litiſconteſtatie Meeſter vander ſaecke ghewordẽ is/ ten ware hy ter avonture om ſeeckere ende evidente reden/ die hy eerſt ſijnen Meeſter ſoude moeten adverteren / niet en had willen appelleren.

10 Als van conſoorten eene alleen appelleert / ende de andere ſwijgen ende diſſimuleren/ als dan dien eenen appellant die victorie obtineert / komt oock de ſelve de anderen die niet en appelleren te pas / alſoo verre dat haer recht ende ſaecken gelijck zijn/ ende aen eene victorie hangen.

11 Een derden die ſich by vonniſſe/ofte proviſie ghegheven andere partyen/ beklaecht gegraveert te zijn/mach voor ſijnen intereſt appelleren/al hielt de voorſz proviſie ſchoon in deſe clauſule/niet tegenſtaende eenich appel.

CAP. CCXXX.

Wie niet appelleren en mogen.

't Begrijp.

Die en mach niet appelleren

1 Die op ſijn eygen confeſſie gecondemneert is.
2 Die met volle contumacie gecondemneert is.
3 Die om 't abuys van ſijn officie gecondemneert is.
4 Die't vonniſſe geemologeert heeft.
5 Die tijdt geeyſcht heeft de ſententie te voldoen.
6 Die't appel over de thien dagen vertrocken heeft.
7 Die ſich verbonden heeft niet te appelleren,of alle appel gerenuncieert heeft.
8 Die by drie definitive ſententien gecondemneert is.
9 Die de geweſen exhibitie niet voldaen en heeft.
10 Die de ſaecke gheſtelt heeft inde conſcientie vanden Rechter.

1 Die op ſijn eygen confeſſie gecondemneert is/ en mach niet appelleren/ ten ware hy metter daet wilde bewijſen / dat hy die confeſſie by erreur ende onwetende gedaen had / l. Obſervare , & ibi Bald. & ejus ſequaces, C. Quorum appella. non recipiuntur.

2 En mach oock niet appelleren die van volle contumacie verwonnen ende gecondemneert is / l. Ex conſenſu. §. Eum qui. ff. de appellat. cui concordat textus in l. Et poſt edictum. §. Sciendum eſt. ff. de judiciis & ibi Bartol.

3 Die ſijn condemnatie by emologatie geapprobeert/ ende volkomen / ofte ten minſten beginnen te volkomen heeft/en mach van die ſententie niet appelleren/ ten ware hy van die emologatie by den Prins gerelevert waer.

4 Item/en mach niet appelleren die naer de condemnatie of ordonnantie vanden Rechter/ verſocht heeft tijdt om te procederen/ de ſententie te voldoen/te betalen/ende diergelijcken/ c. Gratum,extra de offic. deleg. & l. Ad ſolutionem. C. de re judicat.

5 Ende en mach oock niet appelleren die over de thien dagen vertrocken heeft vande condemnatie ofte gheweſen ſententie te appelleren / c. Anteriorum. 2. q. 6. & c. Quod ad conſultationem, extra de re judic.

Alsoo en mach oock niet appelleren / die sich verbonden heeft niet te appelle- 7
ren/ ende alle appel gerenuncieert heeft.

Die hy drie definitive ghecondemneert is in verscheyden Vierscharen / en 8
mach vande derde definitive niet appelleren/ c. Directè. extra de appel. l. Unica. C. ne liceat in una eademque tertiò provo.

Die gecondemneert is om yets te exhiberen / en mach van die sententie niet 9
appelleren/ als hy maer macht heeft 't selve te exhiberen.

Van gelijcken en mach oock die niet appelleren/ die de saeck gestelt heeft inde 10
conscientie ende arbitragie vanden Rechter / principalijck als den Rechter sweert dat hy naer sijn conscientie gesententieert heeft.

CAP. CCXXXI.

Van wien men appelleren mach.

't Begrijp.

1 In Vlaenderen appelleertmen van { Magistraten. / Officiers. / Leenhoven.

2 Inden Raedt van Vlaenderen { Wierdt eertijts geappelleert voor 't Parlement van Parijs. / Werdt nu geappelleert voor 't Parlement van Mechelen.

3 Van Officiers wert geappelleert, of { Als den Officier selfs suspect is. / Als den Officier buyten sijn commissie gaet. / Als den Officier al te injurieuselijck procedeert. / Als den Officier geene behoorlijke exceptien en admitteert.

4 Een Rechter die appel afslaet, is strafbaer in dertich ponden goudts.

IN Vlaenderen (gelijck wy elders geseyt hebben) wert van Bancken/ ende 1
van aller Officieren executie of exploicten / ende vande sententie van particuliere Magistraten/ende eyndtlijck vande Leen-hoven geappelleert.

Want men appelleerden eertijdts vanden Raedt van Vlaenderen aen't 2
Parlement van Parijs/onder 't over-langh gewoonlijck ressort. Maer dat ressort is by Karel Hertogh van Borgondien ghenieticht ende te Mechelen verbrocht/gelijck wy hier boven in't 25. Capittel vertoont hebben. Wert daeromme als nu vanden voorsz Raedt van Vlaenderen te Mechelen geappelleert.

Men appelleert van eenen Executeur verscheydelijck / ofte als hy selfs su- 3
spect ghehouden werdt / ofte als hy qualijck procedeert / ende sijn commissie te buyten gaet / ofte als hy injurieuselijcker procedeert als 't behoort / ofte als hy pertinente exceptien niet en admitteert / die den geexecuteerden den Executeur omme de executie te surceeren ofte te beletten / exhibeert en voorleyt / l. Ab executione. C. Quo appella. non recipi & l. Executorem, C. de except. rei judica. & c. Novit. extra de appel. By exempel/ soo hy hem vertoont onderlinge transactien naer de gewesen sententie gemaeckt / ofte diergelijcke goede exceptien / ende den Executeur de selve niet en wilde accepteren / soo mach hy van sijn executie appelleren.

pelleren. Ick en hebbe niet te vergheefs geseydt/ dat hy van een Executeur die qualijck procedeert/&c. appelleren mach/ dewijl men ordinaris ende naer Rechten van een goeden Executeur van vonnisse/ ende die sijn officie wel bedient/ geensins en mach appelleren/ Iuxta expressum textum in l. Ab executore, in principio ff. de appellat. & l. Quoniam Iudices. C. eodem titu. de appel. non recipi. & d. c. Novit extra de appellat.

4 Alle appellabile Rechters/ om soo te spreken ofte aen welcke partye appelleren wilt/ moeten die selve appellatie reverenteliijck ontfangen/ anders soudense gecorrigeert ende gestraft werden naer civile Rechten/ in dertig ponden gouts/ l. Quoniam judic. C. de appellat. Maer dese peyne en is niet seer gebruyckelijck.

CAP. CCXXXII.

Van gecostuymeert ressort.

't Begrijp.

1 Ressort is, of { Naturel, 't welck met soodanigen servituyt gegeven is. / By costuyme, dat slechts uyt costuyme gesproten is. }

2 't Ressort van Vlaenderen aen 't Parlement van Parijs, is alleen by costuyme geweest.

3 De natuyre van leen vereyscht uytdruckinge vande servituyt.

4 Den oorspronck van 't resort van Vlaenderen, ende van waer 't gekomen is.

5 Wat saecken tot de Hoogheyt van 't Graefschap van Vlaenderen behooren.

6 't Resort van Parijs verbracht tot Mechelen.

1 DAer is twee-voudighe consideratie in resort. Want resort is / of naturel/ 't welck uyt de nature van 't leen ende Landt opsicht heeft op eenich hooger Hof/ ende geconvinceert werdt daer toe te behooren. Dusdanighe resorten zijn de resorten van die Landen die wettelijck verovert zijn / ende hare Overheydt uyt de nature vande instellinghe ofte veroveringhe aldaer erkennen ende aennemen. Of is resort by costuyme 't welck niet uyt de natuyr van 't leen/ maer uyt de costuyme alleen sijnen oorspronck ghenomen heeft.

2 Soodanich resort placht ons Vlaenderen eertijts te hebben/ by het welck het gewoon was voor het Parlement van Parijs te appelleren: want daer is eenen eeuwigen twist geweest tusschen de Graven van Vlaenderen ende de Koningen van Vranckrijck/ seggende en maintenerende de voorsz Graven/ dat de Koningen van Vranckrijck niet meer resorts in haer Vlaenderen en hadden / als sy by costuymen hadden verkregen / 't welck men daeromme oock altijt gecostuymeert resort gheheeten heeft. Want al-hoc-wel 't Graefschap van Vlaenderen den Koningen van Vranckrijck leen ende getrouwigheyt subject is geweest/ die subjectie nochtans van leen en wiert niet uyt-ghestreckt tot naturel resort / ende als of 't leen dat resort nootsaeckelijck met hem trock / dewijl sy seyde dat dat meer in costuyme als inde natuyr van 't leen bestont.

Want de natuyre van leen vereyscht / dattet den Vasal onder titel van desen 3
dienst gelevert moet werden / 't welck den Graef assereert inde leveringhe van Vlaenderen niet geschiet te zijn. Want had het den Graef met dien dienst uytdruckelijck gelevert gheweest / soo en souder noyt twist om dit resort gheweest zijn. Maer den Graef van Vlaenderen meent dat 't resort 't welck den Koningh van Vranckrijck vele Jaren vande Vlamingen gebruyckt heeft / geobtineert is / niet by natuyre van't leen / maer by costuyme : welcke costuyme / niet als uyt appellen van definitive/ofte interlocutoire (definitive smaeckende) uyt haer eygen Hoven gekomen / (die onder de Kroon staen) gesproten zijn.

Ende dese costuyme en geeft het leen gheen natuyr / ende en breeckt / noch en 4
neemt niet wech de Majesteyt ende substantiale Hoogheyt vanden Graef.

Ende verstaet daeromme dat sijne Hooge ende Souveraine macht in Vlaen- 5
deren / dit resort voor't Parlement van Parijs niet en moet subject zijn / maer t'eenemael daer van exempt ende vry / principalijck in subjecte saecken / als zijn materien criminel criminelijck ingestelt / saecken van sijn domeynen / saecken van beden ende subventien / ordonnantie van Munte / Decreten / ende Octroyen in materie van policie / als zijn van Dijckagien / dat is / van reparatien van Stranden ende Dijcke. Item / van rivieren of wateringhen : van verscheyden Weveryen / ende andere dierghelijcke Privilegien van Werck-luyden / of Koopluyden. Item / Privilegien die sijn voorsaten gegeven hebben den Kercken / Steden / Landen / uytheemsche Koopluyden / ende dierghelijcken : Item de interpretatien van dien. Daer-en-boven de correctie ende punitie van sijn Huysghenoten. De remissien / abolitien / r'appel van banne / pardoenen / ende gratien die hy doet / dien / ende als hy wil. Item de interinementen / savegarden / legitimatien / affranchissementen / noblissementen / giften van officien / collatien van beneficien / amortissementen / respijten / relieven / ende in alle andere brieven van gratie die hy ghewoon is in sijn Cancellerie te doen expedieren. Ende generalijck verstaet den Graef van Vlaenderen / dat tot sijne Majesteyts opperste Hoogheyt ende Souverayniteyt sonder resort in Vlaenderen / behooren alle saecken vande welcke sijne voor-Ouders / Graven van Vlaenderen / van over seven hondert Jaren ghewoon zijn kennisse te nemen in hare wet / reeckeningh ofte secrete / ende hem vergheselschappende kamers / daer wy in't vijfde ende seste Capittel deses Boecks af gesproocken hebben.

Ende hoe-wel eertijdts by costuyme vele der voorseyder saecken / ende by 6
naer alle anderen voor 't Parlement van Parijs ghereformeert wierden / dat en is niet soo uyt de natuyr (ghelijck wy ghesepdt hebben) als uyt de costuyme ingheboert. Ende hebben vele dese costuyme soo teghen geweest / dat by Karel van Borgondien die ghewoonte van reformatie ende resort / t'eenemael af-gheschaft / ende 't recht van appelleren voor 't Parlement van Mechelen verbracht is / ghelijck wy boven ghetoont hebben in't vijfde Capittel.

CAP. CCXXXIII.

Van wien men niet en mach appelleren.

't Begrijp.

Men appelleert niet van
1 Den hoochsten Rechter, te weten Keyser, Koningh, Prins.
2 't Parlement van Parijs.
3 't Parlement van Mechelen.
4 De Wet ende Reeckeningh-kamers.
5 Eenen Executeur die wel executeert.
6 Arbiter.
7 Arbitrateur, maer daer van heeftmen noch uytvlucht.

Ghelijcker persoonen zijn/ die niet en mogen/ ende saecken vande welcke men niet en mach appelleren / als hier voozen in't 230. Capittel ghebleecken is / ende hier naer in't 234. Capittel blijcken sal / soo zijnder oock Rechters daermen niet van en mach appelleren.

1 Want eerstelijck en machmen niet appelleren vanden hoochsten Prins / die in sijn Landt geenen hooger en kent/ gelijck als zijn den Paus/ Keyser: Item alle souveraine Koninghen en Princen / maer dit veel meer door costuyme/ als om dattet soo behoort : want het is behoorlijck dat alle Christen Koninghen/ eenen Christelijcken Keyser naer reden onderworpen zijn / al ist dat weynighe daer op achten/ l. Prima. ff. quib. appellat. non licet.

2 Men appelleert oock niet van't Parlement van Parijs: want diens Raedsmannen exerceren 't officie Præfecti prætorii, ende den Koningh en kent gheen hooger in sijn Rijck : maer dat en komt oock niet uyt de natuyr / maer uyt costuyme / met gewelt van hem aengehouden : gelijck oock de andere Koningen/ uyt de natuyr vande Koninghrijcken/ met recht eenen Keyser onderdanich souden moeten zijn / gelijck wy nu geseydt hebben. Maer / siet de materie van dit dispuyt wijt ende breet apud Ioannem Igneum, in sijn tractaet / Of den Koningh van Vranckrijck in't weerlijcke erkent/ of Paus/ of Keyser.

3 Ten is oock niet toe-ghelaten te appelleren vanden grooten Raedt van Mechelen/ want in dese drie wijstmen by arrest.

4 Men en mach oock niet appelleren vande Wet/ nochte oock vande Reeckenkamers/ daer wy in't vijfde ende seste Capittelen van gesproocken hebben.

5 Men appelleert oock niet van eenen Executeur die sijn Commissie niet te buyten gaet / noch injurieuselijck ofte rigoreuselijck en procedeert / siet het twee hondert een-en-dertichste Capittel.

6 Naer Rechten en machmen oock van eenen Arbiter niet appelleren/ ghelijck in't twee hondert ende derde Capittel aengewesen is/ l. Prima, C. de arbit. & c. à Iudicibus 2. q. 6.

7 Men en appelleert oock van geenen Arbitrateur/ maer so de succumberende partye by sijn seggenschap enorme grieve gheleden had / tot den sesten deele toe soude dat seggenschap moghen gereduceert / ende op 't segghenschap van goede Mannen gecorrigeert werden / gelijck wy oock hier voozen geseydt hebben in't 203. Capittel.

CAP. CCXXXIV.

Van wat saecken men niet en mach appelleren.

't Begrijp.

Men appelleert niet van

1 Interlocutoire sententien.
2 Sententie ofte executie vande penningen vanden Prins.
3 Saecken die dadelijcke executie vereysschen.
4 Saecken diemen selve heeft doen doen.
5 Universele saecken.
6 Saecken in welcke men verdragen is niet te appelleren.
7 Provisien met de clausule (niet tegenstaende eenich appel.)
8 Sententie eens Arbitrateurs.
9 Sententie die gegaen is in krachte van gewijsde.
10 Sententie die in sich selven nul is.
11 Toe-komende grieven Iudicieel.
12 Maer van toe-komende grieven extra-judicieel machmen appelleren.
13 Interlocutoire niet smaeckende definitive.
14 Wederroepen ende gecorrigeerde Interlocutoiren.
15 Geene Interlocutoire, naer't Placcaet van Hertoch Philips.
16 Interlocutoire die ten definitive reparabel zyn.
17 Criminele saecken.
18 Gheweygerde gratien van Princen.
19 Vreedelijcke contracten vanden Graef.

NAer civile Rechten en machmen niet appelleren van Interlocutoire 1
sententien/ l. Secunda, C. de episcop. audien. & in l. Ante. C. quor. appel.
non recip. Maer naer canonijcke Rechten machmen 't wel doen / die
om alle schaden/ prejudicien ofte onghemacken / of in Iudicio of extra
Iudicium gheleden/ elck den appel toe-laten / ut in c. Super eo, extra, de appellat.
Ende den voorsz reghel inde civile Rechten failleert oock somwijlen/ want men
mach somwijlen van Interlocutoiren appelleren / Te weten / soo menichmael
als door de victorie vander definitive de grieven by de Interlocutoire sententie
geleden / irreparabel zijn : want van soodanighen Interlocutoire machmen al-
tijdt appelleren/ ut in l. Secunda. ff. de appel. recip. vel non.

Men en appelleert oock niet vander sententie ofte executie vande penningen 2
vanden Prins/ ten zy partyen eerst ende alvooren die penninghen geconsigneert
hebben: want dusdanige penningen werden voor gepribilegieert gehouden.

Men appelleert oock niet van saecken / die presente ende parate executie ver- 3
eysschen / ende die gheen uptstel en lijden / als zijn doode lichamen te begraven/
victalie in't Heyr-leger te brengen / bederffelijcke goederen uyt den regen onder
dack te brengen/ ende andere diergelijcke meer.

4 Men appelleert oock niet van saecken diemen selve ghedaen ofte gheprocureert heeft/ l. Generaliter. §. Primò, versic. Quis enim, C. de rebus cred. & jurejurand.

5 Generale appellatie en is niet te admitteren / dat is / niemandt en mach appelleren van alle saecken in't generael die teghen yemandt ghemoveert konnen werden/ maer werdt expresse specificatie vereyscht van saken/ woorden/ of feyten/ c. Inter cætera, & c. Consuluit 2. extra, de appellat.

6 Men appelleert niet alst voorsproocken / ende alsmen verdraghen is datmen niet en sal appelleren / ut in l. Finali. §. finali C. de temp. appell. ghelijck wy oock hier voorzen geseyt hebben.

7 Men appelleert niet van provisie of bevelen van Princen die dese clausule inhouden (niet teghenstaende eenich appel) maer dese clausule moetmen wel verstaen/ te weten/ alleen vande partyen inde provisie geexpresseert/ maer niet van eenighen derden/ die voor sijn prejudicie ende interest door die sententie/ provisie ofte bevelen geleden/ vande selve appelleren mach.

8 Men appelleert oock niet vande sententie eens arbitrateurs / want die alleen reducibel is tot goede Mannen / Ita tenet Barto. & est communis opinio, in l. Societatem, in §. Arbitrorum. ff. pro socio.

9 Werdt oock niet geappelleert van sententien die ghegaen zijn in krachte van gewijsde Jaer ende dach.

10 Soo en doetmen oock van sententien die in haer selven nul zijn / want het en is niet noodich te appelleren ofte te reformeren van 't geen in sich selven niet en is/ ut in l. Si constat. & l. Si expressum ff. de appella. & in l. Secunda, C. Quando provoc. non est necesse. Want 't staet 't appel toe 't ghewijsde te niet te doen/ ut in l. Prima in fin. ff. ad Tertul. Maer 't geen niet en is/ en kan niet te niet gedaen werden/ ut in d. l. Prima in fin.

11 Men appelleert oock niet van toe-komende grieven judicieel / ten zyder seeckere dreygementen voor-gegaen zijn van schade te doen/ ofte datmen nu al eenige schade heeft begonnen te doen / waeromme men niet te vergeefs ende sonder reden voor grooter schade en vreest/ daermen met recht van appelleren mach.

12 Maer van toe-komende grieven extrajudiceel machmen wel appelleren / c. Bonæ memoriæ, extra de appellat.

13 Men appelleert oock niet van Interlocutoire die gheen suyvere definitive en smaecken / want den Rechter mach die wederroepen / corrigeren ende retracteren/ l. Quod jussit. ff. de re judica. c. Cum cessante, extra de appellat.

14 Soo en appelleert men oock niet vande sententie eens Rechters / als den selven Rechter de grieven door sijn interlocutoire sententie geleden/ weder-roepen heeft/ d. c. Cum cessante, extra de appellat.

15 Jae dat meer is / is by Ordonnantie van Hertogh Philips in't Jaer 1455. inden grooten Raedt gestatueert / datmen voortaen van gheene interlocutoire en soude appelleren/ maer alleen van definitive.

16 In Vlaenderen en appelleert men oock niet van vonnissen die ter definitive gerepareert/ ende in haer voorigen staet gestelt konnen werden.

17 In Vlaenderen en wert oock niet geappelleert van criminele saecken criminelijck ingestelt. Ende de reden is / dat aldaer niemandt criminelijck en mach gestraft werden/ als die 't crimen met sijn eygen mondt bekent heeft.

18 In Vlaenderen en appelleert men oock niet vander Princen gerejecteerde

ende niet vergunde interinementen / gratien/ remissien / r'appellen van banne/ ofte diergelijcke geweygerde pardoenen.

Wert oock niet geappelleert vande vredige contracten die den Grave maeckt 19
met sijne rebelle Ondersaten / noch vande correctien / of straffen die hy haer oplegdt.

CAP. CCXXXV.

Voor wien men appelleren moet.

't Begrijp.

1 Men moet gradatim van lage Rechters aen hooger appelleren.

2 Men appelleert van { Exploicten van Deurwaerders. / Refuys van Officiers. / Abusive sententien van Rechters. / Leen-hoven. }

3 Men appelleert vanden Raedt van Vlaenderen }
4 Men appelleert van saecken des Keyserrijcks } Voor't Parlement van Mechelen.

5 Appel vande commissie vanden Raedt van Vlaenderen is nul.

6 Men appelleert vande executie vande commissie.

7 Men appelleert vande commissie van't exploict, alsse prejudiciele clausule inhoudt.

NAer dat wy een weynich te vooren vertoont hebben/ van wat persoonen/ Rechters ende saecken men appelleren mach / is overich dat wy met weynich woorden segghen / voor wat Rechters men naer verscheydenheydt vande saecken appelleren moet / op dat de appellatie niet buyten den regel ende ongeoorloft zy.

Alle appel dan moet met trappen op-gaen/ so datmen van eenen lager Rech- 1
ter altijt gradatim aen eenen hooger moet appelleren. Maer dat failleert inde Canonijckse Rechten / want volgens de selve machmen van alle Rechters immediatelijck aenden Paus van Romen ofte den Hooft-rechter appelleren/ naer goedt-duncken vanden appellant/ c. Si quis vestrum 2. q. 6.

Want appellen van executien ofte exploicten van Deurwaerders: item van- 2
de refusen van andere Officiers van Vlaenderen : item van abuysen van Justitie te administreren in particuliere Magistraten / ofte in Leen-hoven. Dese (segh ick) moeten alle immediatelijck gheproduceert zijn voor den Provincialen Raedt van Vlaenderen.

Maer appellen komende uyt den selven Raedt/ moetmen by resort brenghen 3
voor't Parlement van Mechelen / ghelijck hier vooren dickmael geseyt is inde 5. 6 232. Capittelen.

Maer die appellen in Vranckrijck / die komen uyt saecke van't oude Key- 4
serrijck/ worden verheven/ende resorteren inden grooten Raedt van Mechelen/ als inden prive Raedt vanden Prins / ofte daer't den Prins de selve gheliest te committeren.

Alsmen in Vlaenderen appelleert van commissien by den Raedt van Vlaen- 5
deren

deren geexpedieert/ soodanighen appel is frivool: want 't is elck een kennelijck dat den Raedt van Vlaenderen alle vonnissen expedieren mach.

6 Maer alsmen appelleert van executie by den selven Raedt ghecommitteert/ werdt dat appel ontfanghen voor den selven Raedt die de commissie geexpedieert heeft.

7 Item/ appel tegen commissie van exploict (volgens den wille vanden Graef) wert ontfangen alsser eenige prejudiciele clausule inde selve commissie ghestelt wert/ als van namptissement/ relaxatie van arrest/ van persoonen of goederen/ ofte diergelijcken/ om van drie prejudiciele clausule recht te wijsen/ partye ghelijck dat behoort daer toe geroepen zijnde / datse alsoo of geconfirmeert/ of geretracteert/ of gereformeert werden.

CAP. CCXXXVI.

Vande manier van appelleren.

't Begrijp.

1 Men appelleert of by monde, of by geschrifte.

2 Men appelleert by monde als de gegraveerde partye de sententie hoort pronuncieren.

3 Men appelleert by geschrift, als de sententie gepronuncieert is int afwesen vanden gegraveerden.

4 Die van Interlocutoire appelleert, moet reden geven van sijn grieven.

5 Die van Interlocutoire appelleert, moet in Vranckrijck oock sijn grieven uytdrucken.

6 Die van definitive appelleert, en is niet gehouden sijn grieven te exprimeren.

1 NAer dat wy vande persoonen en oorsaecken van appel yets ghesepdt hebben / stellen wy hier by behoorlijcke ordre voor de manier van appelleren/ die tweederley is/ want somwijlen appelleert men by monde/ ende somwijlen by geschrifte.

2 By monde appelleert men / als de gegraveerde partye terstont op den staenden voet/ op 't pronuncieren vander sententie/ tegenwoordich zijnde / in presentie vanden Rechter/ Officier/ Commissaris ofte Executeur appelleert/ l. Litigatoribus, C. de appell. & c. Et qui. §. litigatoribus in fine 2. q. 6.

3 Maer by gheschrifte appelleert men als de graverende sententie ghewesen wert in absentie vande gegraveerde partye/ want alsdan en mach die/ overmits sijn afwesen / niet mondelingh appelleren / maer stelt sijn appel in gheschrifte voor Notaris ende Getuygen/ l. Litigatoribus, C. de appel. & l. Prima. §. dies. ff. quando appel. sit.

4 Moet oock als de gegraveerde partye wil appelleren van Interlocutoire/ den appellant by sijn schriftuyren doceren van sijn geleden/ of noch te lijden grieven / op dat den Rechter ofte Executeur door de selve schriftuyre soude moghen weten wat hem te doen staet.

5 't Is oock den Cancelier van Vranckrijck verboden / eenighe relieven van appellen van Interlocutorien ofte grieven / ghedaen buyten den Jugemente/ te geven/

gheven / ten zy dat den Appellant uytdruckelijck ende particulierlijck verklare 't grief daer hy sich af beklaecht / want naer de verklaringhe van dit grief / en mach den Appellant daer naer geene andere grieven voort-brengen / als die hy in sijn relief ende instrument appellatoir geexpresseert heeft.

Maer in appellen van definitive / en ist niet noodich de reden vande grieven 6
te schrijven/ ofte in't instrument appellatoir uyt te drucken.

CAP. CCXXXVII.

Vanden tijdt van appelleren, insinueren, ende releveren.

't Begrijp.

Men appelleert van sententie
1 Dadelijck, alsmen gegraveert is.
2 Binnen thien dagen als den gegraveerden absent is.
3 Eertijdts appelleerde men binnen twee of drie dagen.
4 Conditionele, dadelijck naer de pronunciatie.
5 By monde, sonder andere insinuatie vanden Rechter, of partye.
6 By geschrifte binnen thien dagen, met insinuatie.

7 De Adherenten moeten sich openbaren binnen thien dagen.

8 Appel
Moet verheven zyn binnen ses weecken.
Moet geexecuteert zijn binnen andere ses weecken.

MOeten oock de Appellanten op den tijdt letten/ want in cas (ghelijck 1
ghesepdt is) dat de ghegraveerde partye op de pronunciatie vande
sententie present is / is de selve gegraveerde ende aldaer tegenwoor-
dige partye gehouden ilico te appelleren/ naer dat de sententie gepro-
nuncieert is/ende dat de Rechters noch vergadert zijn.

Maer is de gegraveerde partye absent geweest / soo moet hy appelleren bin- 2
nen thien dagen/ naer dat hy kennisse van't vonnisse gekregen heeft/ soo dat den eersten dach gereeckent werdt vanden dach van't grief/ ofte dat de sententie gepronuncieert is/ ofte vanden dach vande insinuatie / ende den thienden dach die dien dach inclusive volght.

Eertijdts plachtmen naer civile Rechten te moeten appelleren binnen twee 3
ofte drie daghen/ l. Prima. §. Biduum vel triduum. ff. Quando appellan. sit, & intra quæ tempo. & c. Biduum vel triduum. 2. q. 6. Maer dat is gecorrigeert ende den tijdt is verlangt tot thien daghen/ ut in Autentico. De appella. & infrà, quo tempore, appel. debe. in princip. colu. 4. Qui textus etiam canonizatus reperitur in c. Anteriorum 2. q. 6.

Maer van conditionele sententien moetmen terstont appelleren/ ende den tijt 4
vande conditie niet verwachten: want hoe-wel soodanighe conditionele sententien in effecte geen gewijsden en zijn / noch in gewijsden en gaen eer die conditie verbult

verbult is/ nochtans mits dat den Rechter pronuncierende met sodanigen sententie my graveert / moet ick van dat vonnisse terstont / ende vanden dach dat het gewesen is/appelleren/ d.l. Prima §. Biduum vel triduum. ff. Quando appellandum sit & intra quæ tempora, & d.c. Biduum vel triduum. 2. q. 6.

5 Appel illico in Judicio gedaen ('t welck wy geseyt hebben appel by monde te zijn) en moet noch den Rechter/noch partyen geinsinueert zijn/ dewijl syder present waren alsser geappelleert wierdt.

6 Maer alsmen by geschrifte ende extra Iudicium appelleert / soo moetmen dat appel beyde den Rechter ende partye insinueren by Notaris / ter presentie van getuygen/binnen den thienden dach naer 't appel.

7 Sooder eenige meer appelleren/ ofte sich in't appel voeghen willen / moeten 't selve oock doen binnen thien daghen / c. Anteriorum 2. q. 6. Quod ad consultationem, extra de re judicata.

8 Ende alle appellen moeten ghereleveert ende verheven zijn binnen ses weecken/ ende geexecuteert binnen andere ses weecken / te tellen vanden dach dat de sententie gewesen is / anders soude 't appel voor nul ende desert gehouden werden.

CAP. CCXXXVIII.

Van Anticipatie, ende desertie van Appel.

't Begrijp.

1 Den tijdt van releveren werdt verkort by brieven van Anticipatie.

2 Brieven van { Anticipatie / Desertie } werden verkregen { binnen / naer } Den tijdt van't releveren.

3 Als den Rechter die 't appel toe-staet, verstaet dat 't selve desert is, procedeert hy voort tot executie.

4 Den Rechter en pronuncieert de sententie niet, als hem blijckt van't appel.

5 Den Rechter verklaert 't appel dat hem niet getoont en is, nul, ende straft den geanticipeerden.

6 Die een niet vertoont appel releveert, is straf baer.

7 In't Parlement van Mechelen en wijstmen 't appel niet licht desert.

8 Een Rechter in desertie van appel, procederende sonder pronunciatie vande desertie, procedeert te vergeefs.

1 HOe wel ick te vooren ghesepdt hebbe / dat de gegraveerde partye sijn appel moet verheffen binnen ses weecken/soo ist nochtans sulcks dat in-ghevalle dien tijdt partye adverse te langh dunckt / hy dien selven tijdt (by aldien dat hy wil) mach anticiperen / ende partye dringhen ons t'eerder te verheffen by brieven van anticipatie ofte compulsoir / die hy tot dien eynde vanden Prins moet impetreren.

Want

Want brieven van anticipatie moeten vanden Prins geimpetreert werden 2
binnen den tijdt van't verheffen / gelijck brieven van desertie verkregen werden naer den tijdt van't verheffen.

Al had den Rechter à quo in't appel gheconsenteert / dat hy nochtans nader 3
handt verstont dat het desert was / soo soude hy vorder (niet teghenstaende sijn consent) tot de executie van sijn vonnisse procederen.

Nochtans en pronunciecrt den Rechter à quo de appellatie niet desert/ ten zy 4
den Impetrant in materie van desertie toone / ende doe blijcken vander appellatie by instrumente/ acte/ relatie/ ofte diergelijcke wettelijcke manieren.

Ende waert dat den geanticipeerden hem beroemde van't appel/ende dat hy 5
nochtans niet by publijck instrument bewees binnen thien dagen geappelleert te hebben / soude den Rechter ad quem wijsen de appellatie desert ende te laet gedaen te zijn/ende den geanticipeerden daer-en-boven condemneren in een mulcte en ghelt-boeten/ ende inde kosten / niet tegenstaende dat hy noch waer binnen den tijdt van appel te verheffen.

Soo soude hy oock gepunieert werden/ al had hy schoon binnen den tijdt een 6
onvertoont appel verheft / want 't geen niet en is/ kan niet gerelevéert werden: want men moet 't verheffen van't appel voor nul ende van gheender waerden houden / als 't appel selfs door de niet exhibitie ende niet vertooninghe nul is/ Maer dit is upt rigeur.

Ende daeromme dissimuleert men dickwijlen inden grooten Raedt (daer- 7
men meer op de billickheyt ende redelijckheyt let) met den Appellant/ende men en pronunciecrt sijn appel niet soo haest desert./ al en heeft hy't instrument van 't selve niet vertoont/ als hy't maer binnen de ses weecken verheven heeft/ende binnen andere ses weecken geexecuteert/ principalijck als blijckt dat soo 't grief als 't appel eenichsins in reden gefondeert is.

Waert nochtans dat den Rechter van appel wettelijck bevonde 't appel 8
waerachtelijck desert te zijn / ende ondertusschen niet te min voorts procedeerden in't principael / sive bene sive male , sonder recht te doen op de desertie/ sijne proceduyren ende sententie soude nul zijn door faulte van Jurisdictie / alwaert oock dat den Appellant ende den geinthimeerden beyde daer in consenteerden/ ende begeerden dat haer ten principalen recht gedaen soude werden.

CAP. CCXXXIX.

Wie de sententie sustineren moet, den Rechter, of partye.

't Begrijp.

1 In appel in Vlaenderen { Werden de Rechters gedachvaert, ende sy sustineren hare sententien.
Werdt de winnende partye alleen gheinthimeert maer en sustineert de sententie niet.

2 In Appel	Buyten Vlaenderen	Werden de Rechters gedachvaert, maer en sustineren de sententien niet.
		Wert partye geinthimeert, ende sustineert de sententie.
3	In't Parlement van Parijs	Werden de Rechters gedachvaert, maer en sustineren hare sententien niet.
		Wert partye geinthimeert, ende sustineert de sententie.

1 ALs in Vlaenderen appel verheven wert/werden gedachvaert den Officier/ Rechter of Commissaris die 't grief ghedaen heeft: Doch de Partye tot wiens voordeel 't selve vonnisse ghewesen is gheweest/ en werdt niet gedachvaert/ maer de verheffinge van't appel werdt hem alleenlijck geinthimeert. Maer den Officier/Rechter of Commissaris moeten haer sententie ofte exploict sustineren/ ende dit is ghebruyckelijck inde Steden van Vlaenderen.

2 Want in't Parlement van Mechelen werden de Rechters van andere Landen wel tot de verheffinge van't appel gedachvaert/ ende Partye geinthimeert/ maer sy en zijn niet gehouden hare sententien te sustineren/maer moet den geinthimeerden Triumphant 't selve vonnisse alleen sustineren/ of laten varen.

3 't Welck oock in Vranckrijck/ ende inde Landen die by beschreven Rechten geregeert werden/onderhouden wert. Soo en plegen oock eertijdts die vanden Rade van Vlaenderen in't Parlement van Parijs hare vonnisse niet te sustineren/ maer lieten de geinthimeerde partye daer mede gewerden.

CAP. CCXL.

Van appel te renuncieren.

't Begrijp.

1 Men renuncieert 't appel binnen thien dagen, mits betalende { Drie pondt. Ende: De kosten.

3 In't Parlement van Mechelen machment renuncieren, sonder eenige boete.

3 Men mach 't appel eens gerenuncieert zijnde niet resumeren.

1 ALle Appellanten mogen naer de gedane inthimatie dat appel laten varen/ende 't selve renuncieren binnen thien daghen naer dat sy geappelleert hebben/ midts betalende een boete van drie ponden/ ten proffijte vanden Prins/ ende de kosten.

2 Maer inden grooten Raed van Mechelen mach elck Appellant absolutelijck binnen thien dagen 't appel renuncieren/sonder eenige boete/ ten ware hy die renunciatie soo lange uyt-gestelt had/ dat hy om de selve behoorlijck te verkrijgen/ gratie van't Hof behoefde: want alsdan soude hy van gelijcken voor dat beyden/ ende 't verkrijgen vande gratie/ gemulcteert werden in drie ponden.

Als

Als den Appellant binnen thien dagen gerenuncieert heeft/ende dat hy daer naer leedt-wesen heeft vande renunciatie / soo en mach hy sijn leedt-wesen niet corrigeren/ ende de eerst gerenuncieerde apellatie binnen thien dagen wederom van nieuws aennemen. Naer 't gemeen seggen / 't gheen men eens voor goedt gehouden heeft/en machmen daer naer niet wederom verwerpen/c. Quod semel, de regul. jur. lib. 6. 3

CAP. CCXLI.

Van boeten van Appellen.

't Begrijp.

1 Appel dat ten deele goedt, ende ten deele quaet is, en geeft geen boeten.

Die qualijck appelleert:

2 In't Parlement van Parijs / In't Parlement van Mechelen — Wert gepunieert, Dubbel. of Enckel.
3 En gheeft in Vranckrijck in die plaetsen, die door beschreven
4 Rechten geregeert werden, geen boeten.
5 En geeft in't Parlement van Mechelen geen boeten.
6 Werdt in Vranckrijck gemulcteert, ende betaelt de kosten.
7 Moet naer civile Rechten betalen vijftich ponden silvers, ende is infaem.
8 En werdt naer de Canonijckse Rechten niet ghestraft, maer wederom gesonden, ende betaelt de kosten.
9 Vande Kamer van Vlaenderen tot het Parlement van Parijs, wert twee-voudich gestraft.

10 Die appelleert van een sententie die nul is, en gheeft oock geen boete.
11 Die appelleert van nulliteyt, ende bevonden werdt temerair, en gheeft gheen boete.
12 Om wat reden de boeten gestelt zyn voor die qualijck appelleren.

AL-hoe-wel wy hier voorzen vande boeten van appel een weynich en passant gesept hebben/ heeft my nochtans goedt gedacht daer van specialijck in dit Capittel te handelen.

Men moet dan weten / dat als den Rechter van appel seydt / dat de 1
sententie van appel ten deele wel/ ende ten deele qualijck ghewesen is/ soo en betaelt den Appellant noch boeten/noch kosten.

In't Parlement van Parijs wert/ die qualijck appelleert/ somwijlen gecon- 2
demneert in dubbele boeten/ende somwijlen verklaert/ dat hy maer met enckele boeten behoort gestraft te werden/ ende niet meer: Ende dat naer de reden ende omstandigheden vander sake die den Rechter daer toe moveren.

't Selve volgen oock de Raden van't Nederlantsche Parlement te Mechelen/ 3
sulcx dat die int stellen van dese boeten alle de omstandighedē vande sake insien.

In Vranckrijck en geeft den Appellant geen boeten van appellen die komen 4
uyt de Landen die geregeert werden by beschreven Rechten.

5 In't Parlement van Mechelen werdt de appellatie simpelijck ende sonder boete te niet gedaen / voornementlijck alsmen bevint dattet appel eenichsins in billickheyt bestaet / of dat by nieuwen besoecke de sententie geconfirmeert wert.

6 In Vranckrijck ist verboden 't appel eeniger wijse te niet te doen / sonder betalinghe van boeten en kosten / ende daer-en-boven alle Magistraten geordonneert op dat Proces recht te segghen / offer wel / of qualijck geappelleert is / ten ware de eerste sententie door nieuwe productie geconfirmeert wiert.

7 Naer civile Rechten zijn de boeten van die qualijck appelleert / dat hy gecondemneert werdt in vijftich pondt silvers / ende daer-en-boven verklaert werdt infaem: maer dese Rechten en zijn niet onderhouden.

8 Maer naer Canonijckse of Geestelijcke Rechten / en werden die qualijck appelleren in geen boeten gecondemneert / maer wederom gesonden tot den Rechter daer't appel van daen komt / ende betalen de kosten / ut per Panor. Philippum Perusinum, Car. Alex. And. & Feli. in c.2. de appellat.

9 Als een Appellant vande kamer van Vlaenderen / in't Parlement van Parijs gecondemneert wierdt in eenighe boeten / ten profijte vanden Koningh / soo kreech den Graef van Vlaenderen van gelijcken van den selven gecondemneerden Appellant / door sijn boeten tsestich Parijsche ponden.

10 Maer als den Rechter bevint dat de sententie van appel nul is / en betaelt den Appellant gheen boeten: want de reden waeromme die / die qualijck appelleert in boeten valt / is in Rechten gefondeert / namentlijck om dat hy den rechtveerdighen Rechter door 't appel als van iniquiteyt beschuldicht / ende gesustineert heeft dat hy niet rechtveerdelijck gewesen heeft / &c. ende niet daerom dat hy geseyt heeft dat de sententie nul is.

11 Waert dat een appel dat alsoo gefondeert was op nulliteyt / daer naer bevonden wierdt temerair / soo en soude den Appellant vande boeten niet gheexcuseert zijn.

12 De reden autem dat op quade appellen boeten ingevoert ende gestelt zijn / is / omme de lichtigheyt / temeriteyt ende quaetwilligheydt van die / die als jeuckerich zijn om te appelleren / te bedwinghen / die met hare appellen de Partye adverse dickmaels veel griefs doen / ende veel moeyten maecken.

CAP. CCXLII.

Vande effecten van appellen.

't Begrijp.

1 Appel { Suspendeert de gewese sententie. Ende: Beneemt den Rechter de macht van te executeren. }

2 Die van een artijckel appelleert, werdt ghehouden voor van allegader te appelleren.

3 Appel van { Sententien van Vlaenderen Flamingant. Ende; Leenhoven. } En suspendeert geen gewijsde.

4 Appel van sententie van hooge Magistraten, suspendeert 't gewijsde.
5 Die in Vlaenderen Flamingant appelleert, geeft boeten.
6 Die in Vranckrijck appelleert vander definitive, werdt exempt 't recht vanden Rechter à quo in alle saecken.
7 Die in Vlaenderen appelleert is vry vanden Rechter, maer alleen inde saecke van appel.
8 Die in Vranckrijck obtineert van default van Rechten, is altijdt exempt van dien Rechter.

Appel heeft twee effecten: want voor eerst suspendeert 't ghewijsde/ ten anderen sluyt het den Rechter de handt/ dat hy niet voorts en mach procederen totter executie/ want door 't appel wordt hy belet ende sijne vordere macht bepaelt/ c. Bonæ extra, de appel. l. Unica. ff. nihil nova. appel. interpo. & l. 3. C. de appellat. 1

Want appel is van soodaniger kracht/ dat met 't appelleren van een artijckel/ de gheheele Jurisdictie vanden Rechter (à quo) gesuspendeert werdt/ niet anders als of hy van alle de Articulen gheappelleert had/ al en had schoon 't artijckel daer hy van appelleert niet ghemeens met de anderen daer hy niet van appelleert. 2

In Vlaenderen flamingant/ zijn alle appellatie komende van subalterne Magistraten of Leen-hoven van kleynen effecte/ want sy en suspenderen 't gewijsde/ noch en bepalen de macht vanden Rechter niet/ maer sy procederen altijdt voorts niet tegenstaende soodanigen appel. 3

Maer appellen geinterjecteert van appoinctementen/ provisien ofte vonnissen van Hooghe Magistraten/ die suspenderen t'eenemael de macht der selver Magistraten: 't selve doen oock alle appellen komende vande Magistraten van Vlaenderen Gallicant. 4

Ende al ist dat in Vlaenderen Flamingant 't appel de macht des Rechters niet en suspendeert/ wert nochtans die qualijck appelleert gecondemneert inde gestelde boeten. 5

Sy willen in Vranckrijck mainteneren dat die/ die van eenighe definitive sententie vander Kamer geappelleert heeft/ t'eenegaer exempt is vande Jurisdictie des selven Kamers/ ende in alle saecken: soo in 't eysschen als verweeren/ ende ter contrarie: soo lange als dat Proces van appel duyrt/ ten ware dat dien Appellant inde selve Kamer eenich nieu Proces intenteerde/ in welck cas hy sijn eerste executie soude moeten renuncieren. 6

Maer den Graef van Vlaenderen sustineert 't contrarie/ ende wilt dat den Appellant alleen exempt zy in die Kamer/ vande saecken daer hy van geappelleert heeft/ ofte die hem door 't selve Proces van appel raecken/ ende van geen andere/ 't zy geintenteerde/ ofte noch te intenteren. 7

In Vranckrijck hebben sy noch een andere practijcke/ te weten dat die die appelleert van faute/ of weygering van recht te seggen/ ende in 't selve appel obtineert altijdt van dien Rechter daer hy van appelleert/ exempt ende vry zy. 8

CAP. CCXLIII.

Van Attentaten.

't Begrijp.

1 Wat attenteren is.
Attentaten
2 Naer 't appel vander definitive moetmen ilico repareren.
3 Naer 't appel van Interlocutoire, en hebbenſe geen haeſt.
4 Voor de inhibitie, werden alleen gerepareert byder definitive.
5 Naer de inhibitie, en moeten ſoo haeſt niet gerepareert werden.
6 In prejudicie vande litiſpendentie, of ſententie moetmen ilico repareren.
7 In materie poſſeſſoir en hebben Attentaten gheen plaets.

1 Attentaten is yets doen byder Partye in prejudicie vanden appelle. Deſe Attentate autem moet den Rechter ad quem voor al doen repareren/ ende in haren voorigen ſtaet herſtellen.

2 Want alſſer vander definitive gheappelleert is / moet den Rechter ad quem terſtont ſorghe dragen dat de Attentaten gerepareert werden / als hem maer blijckt vanden appelle.

3 Maer alſſer geappelleert wert van Interlocutoire / ſoo en heeft den Rechter de reparatie ſoo ſeer niet te verhaeſten / ten zy hem blijcke van deſe drie poincten/ te weten/ dat den Appellant geappelleert heeft binnen de thien dagen / dat hy ſeeckere oorſaecke heeft ghehadt omme te appelleren / ende dat die oorſaecke waerachtich is geweeſt.

4 Attentaten die ghedaen zijn voor de inhibitie ofte defenſie / en zijn niet te revoceren dan metter ſententie definitive.

5 Maer attentaten gedaen naer de defenſie moeten ilico gerepareert zijn.

6 Attentaten die gedaen werden in prejudicie vande litiſpendentie/ ofte ſententie eenes Rechters/ moeten oock voor al gerepareert zijn.

7 In materie Poſſeſſoir/ daer elcke Partye poſſeſſie pretendeert/ en zijn gheen Attentaten/ want elck mach ſijn poſſeſſie ſonder attentaten gebruycken.

CAP. CCXLIV.

Van ſententie te retracteren by ſupplicatie.

't Begrijp.

Men ſuppliceert retractatie
1 Aenden Rechter die partye graveert voor de definitive.
Ende:
2 Aenden Paus, Keyſer, Prefectum prætorii — Van dien men niet en mach appelleren.
3 Men moet de ſupplicatie tot retractatie over-geven binnen thien dagen.

Sententie

Sententie wert ſomwijlen geretracteert/niet naer rechte ofte ſtijl/maer by supplicatie ende gratie daer toe verſocht. Die ſupplicatie autem geſchiet op twee manieren / Eerſtelijck als den Rechter Partye door de definitie by de Interlocutoire graveert / ſoo dat den ghegraveerden daer van niet appelleren mach/ naer ſtijle/ ſtatuyte / ofte eenighe andere manieren / dewijl hy nochtans ſich by ſententie (daer hy niet van en mach appelleren) beſwaert gevoelt/ is hy ſorchvuldich de ſelve ſententie te retracteren / ende heeft daeromme behoorlijcke ſupplicatie van doen/ omme de macht ende authoriteyt van ſoodanigen retractement te verkrijgen. 1

't Geſchiet ſomwijlen dat de ſententien van Pauſen / Keyſers ende Princen geretracteert werden / maer om 't effect van ſoodanigen retractemente te conſequeren/ moeten ſy alvooren ſuppliceren / datſe vande ſententie vanden Paus of Keyſer / of Præfecto prætorii (van welcken men niet en mach appelleren) verlof van retractemente verkrijgen/ l. Unica, C. de ſent. præfect. præto. & l. A. proconſulibus, C. de appel. 2

Ende de ſupplicatie moetmen den Prins binnen thien daghen overgeven/ te reeckenen vanden tijt datmen 't grief geleden heeft / anders ſoude de ſelve ſupplicatie niet geadmitteert werden nochte van waerden zijn. 3

CAP. CCXLV.

Van ſententie te retracteren by reſtitutie.

't Begrijp.

1 Wat reſtitueren inde Rechten is.
2 Weſen abſent zynde, werden tegen de graverende ſententie gereſtitueert.
3 Minder-jarige werden tegen de graverende ſententie gereſtitueert.
4 Een minder-jarige werdt gereſtitueert teghen confeſſie of conceſſie die hem graveert.
5 Wtlanders abſent zynde, werden gereſtitueert tegen de ſententien.
6 De Kercke werdt tegen een graverende ſententie gereſtitueert.
7 Die gegraveert is by valſche getuygen, of Inſtrumenten , excipieert ende werdt gereſtitueert.
8 Een Rechter reſtitueert van ſijne ſententie.
9 Een Prins reſtitueert van alle ſententien.

Sententie werdt ſomwijlen oock geretracteert by reſtitutie. Reſtitueren autem is/ de ſaecke/of door den Prins/ of door den Rechter in ſijnen voorigen ſtandt herſtellen: Of / reſtitueren is wederom brengen in ſoodanigen ſtandt als 't was voor het grief / Gloſſ. in verbo. Contra reliquam in c. Auditis. extra, de ing. reſtitu. & c. Primo ſuprà eodem titu. & l. Quod ſi minor. §. Reſtitutio. ff. de minorib. 1

Weeſen die niet preſent zijn geweeſt by hare Voochden/ werden gereſtitueert tegen 2

tegen sententien gegeven in haer prejudicie / l. Prima, C. de sentent. passis, & d.l. Quod si minor. §. Restitutio.

3 Minder-jarighen oock die geen vijf-ende-twintich Jaren oudt en zijn / werden gerestitueert als sy byder sententie enormelijck gegrieft zijn / l. Cum minores, & l. sequenti. C. Si advers. rem judica. & l. Acta. §. Finali. ff. de re judic.

4 Item / Een minder-jarighe die in presentie van sijn Curateur yets bekent heeft in sijn prejudicie daer vonnisse op ghewesen is / die werdt ten regarde van die kekentenisse gerestitueert / soo dat hy 't geconfesseerde van nieuws wederom loochent / ende tegen sijn partye in Rechten komt. Maer als hy de kennisse aen yemandt gedaen heeft in absentie van sijnen Curateur / soo wert hy Ipso Iure gerestitueert / ende in sijn geheel gestelt.

5 Van gelijcken werden oock alle absenten tegen sententien in haer absentie gewesen / gerestitueert / c. Cum Bertoldus, extra. de senten. & re judic. & ibi D. Abb. in 10. col. in verb. Oppo. contra tex. Videte Barto. in l. Finali ff. de in integ. restitu.

6 De Kercke werdt oock altijdt gerestitueert tegen sententie daerse door gegraveert ende gequetst is / gelijck wy vande minder-jarige geseyt hebben / want de Kercke ofte Republijcke ghebruyckt 't selve recht of privilegie dat een minder-jarige gebruyckt.

7 De ghene tegens wien sententie gegeven is op valsche getuygenisse / ende op valsche instrumenten / die (segh ick) mach tegen de selve excipieren / ende versoecken gerestitueert te worden / al zijnder schoon thien daghen verloopen / ende heeft hyder yets op betaelt / mach 't selve met goedt recht wederom eysschen.

8 Dese restitutie mach alle Rechter doen vander sententie by hem ofte sijne Predecesseurs in officie zijnde gewesen.

9 Maer den Prins mach uyt sijn eyghen macht van aller Magistraten sententien restitueren.

CAP. CCXLVI.

Van sententie te retracteren by simpelen eysch.

't Begrijp.

1 Sententien van defaulten wert geretracteert by simpelen eysch.
2 Sententie tegen die, die niet betalen kan, wert geretracteert by simpelen eysch.

1 Sententie werdt somwijlen geretracteert by simpelen eysch / te weten als den Rechter selfs amptes-halven soodanigen sententien revoceren mach / gelijck ghesciedt in defaulten by contumacie / of absentie van Partyen gewesen / in welcke 't sinnen / ofte de oorsaecke ende nootsaeckelijckheydt vande afwesigheydt bewesen werdt.

2 Item / musten daer den gecondemneerden soo arm is dat hy niet en kan betalen / mogen by simpelen eysch vanden Rechter geremitteert ofte gemodereert werden / &c.

CAP. CCXLVII.

Van sententien te retracteren by propositie van erreur.

't Begrijp.

1 In't Parlement van Mechelen machmen erreur van Feyten proponeren.
2 De Brieven om erreur van processen te proponeren, moetmen exhiberen binnen twee Iaren.
3 Propositie van erreuren en suspenderen de sententie niet.
4 Om erreuren te examineren, voechter den Prins noch meer Raedts-heeren by.
5 Die erreuren proponeert, ende verwonnen werdt, werdt gecondemneert in dubbele boeten, ende inde kosten.

IN den grooten Raedt van Mechelen/ende in andere Hoven daermen by arreste wijst/mach den gegraveerden proposeren erreur van feyten/ als hy alleenlijck vertoont daer toe te hebben brieven van gratie vanden Prince. 1

Maer die brieven ende erreuren van feyten most hy eertijdts exhiberen binnen thien Jaren/ volghens de stijle ende ordonnantie vanden selven grooten Raedt/ende nu by nieuwe ordonnantie ghemaecht in't Jaer 1559. binnen twee Jaren namptiserende dobbele boeten by den Griffier/ te weten / de somme van hondert en twintich pondt / tot veertich grooten Vlaems : welcke somme hy verliest soo hy van sijne propositie valt. 2

Maer nochtans moetmen dat noteren / dat propositie van erreuren gheene sententie en suspendeert / dat is / datse niet en beletten dat de sententie ter executie gestelt werdt. 3

Omme autem 't Proces van Erreuren te visiteren/committeert den Prince vijf oft ses / ofte meer oft min Raedts-heeren die over de sententie niet en zijn geweest/ ende voechtse die by/ die de sententie gewesen hebben / omme alsoo gesamender-handt te oordeelen / offer in't selve Proces blijckt / eenich erreur van feyten begaen geweest te zijn. 4

Soo neen/ condemneren sy/ boven dat sy de eerste sententie confirmeren/ den Proposant noch in dobbele boeten/ ende in alle de kosten. 5

CAP. CCXLVIII.

Van 't proces te retracteren by revisie.

't Begrijp.

1 In de Cancellerye van Brabandt laet men revisie van processen toe.
2 Onderscheyt tusschen revisie ende propositie van erreuren.
3 Twee-voudige over-een-komste van revisie, ende propositie van erreuren.

1 IN de Cancellerye van Brabandt/ daermen oock by arreste vonnis wijst/ is de practijcke naer 't gewesen vonnisse 't proces te revideren.

2 Ende daer en is geen ander onderschept tusschen revisie ende propositie van erreuren / als dat partyen van't proces van revisie alle Raedts-lieden ende alle preuven nemen moghen die sy willen / 't welck sy in propositie van erreuren niet en mogen doen.

3 Want sy komen beyde daer in over-een / dat gelijck de propositie van erreuren de sententie niet en suspendeert/ soo en suspendeert oock de revisie niet. Ten tweeden: Ghelijck inde propositie van erreuren die de selve niet en probeert/ maer daer af valt/ gecondemneert werdt in dobbele boeten/ te weten van hondert ende twintich pondt van veertich grooten Vlaems / soo wert oock den Proposant van revisie soo hy inde revisie failleert/ in ghelijcke hondert ende twintich pondt gecondemneert.

CAP. CCXLIX.

Van kosten te taxeren.

't Begrijp.

1 Om kosten te taxeren, moeten partyen geroepen zyn.

Men taxeert gheen kosten
2 Ten zy dat blijcke van der selver condemnatie.
3 Ten zy datse judicieel zyn.
4 Volgens de geexhibeerde quitantien, &c.
5 Van Mandementen, of Acten, &c.

6 Taxatie van kosten naer 't appel, werdt gereserveert totter decisie.
7 Den Raedt van Vlaenderen taxeert de kosten voor haer, ende voor de eerste Rechters gevallen.
8 't Parlement van Mechelen taxeert de kosten van alle Gerechten.
9 In't Parlement van Mechelen taxeren den Rapporteur met den Griffier de kosten.

Speceryen
10 Te Mechelen werdense gemodereert by den Raedt.
11 Te Parys werdense getaxeert naer den arbeydt.
12 Inden Raedt van Vlaenderen wierdense eertijdts ghetaxeert vanden Raedt.
13 Inden Raedt van Vlaenderen zynse nu verandert inden thienden penningh.

14 Kosten ghemaeckt voor de litisconteſtatie, en werden vanden Rechter niet ghecondemneert.
15 Een contumax mach inde kosten voor de litisconteſtatie ghevallen ghecondemneert werden.
16 Kosten naer de litisconteſtatie gevallen, behooren tot het Ampt des Rechters.
17 Een Rechter die de geeyschte condemnatie van kosten negligeert, is ghehouden inde schade.
18 Inde kosten naer de litisconteſtatie gevallen, en machmen niet condemneren.
19 Hoe kosten geprobeert ende getaxeert werden.

Om

OM dat wy hier voorzen dickmael van kosten mentie gemaeckt hebben/ is oberich dat wy een weynich verhalen/hoe die kosten getaxeert worden.

Omme dan kosten te taxeren / ende diminutie daer teghen te doen/ is noodich dat Partye ghedachvaert werde de selve te sien taxeren / om soo hy daer mogelijck yets tegen had/dat hy dat soude mogen voort-brengen. 1

Kosten en werden nimmermeer getaxeert/ ten zy eerst klaerlijck blijcke vande condemnatie der selver/ ende ten zy dat de gedaeghde partye daer tegen gediminueert heeft/ofte immers by contumacie vande diminutie versteecken is. 2

Men moet oock niet dencken dat alle kosten getaxeert moeten werden/ want men en taxeert gheen andere als gerechtelijcke kosten/gelijck als die den Advocaten/Procureurs/Getuygen/Boden/Executeurs ende diergelijcken gegeven zijn / ende diemen naer Rechten voor wettelijck salaris / ende niet uyt mildigheydt gheeft. 3

Men taxeert oock de kosten niet volgens de geexhibeerde quitantien / ofte de relatie ende affirmatie vanden Deurwaerder / of naer 't seggen vande Advocaten/Procureurs/ of diergelijcke/ maer sy werden alleenlijck getaxeert op de relatien/ verbale Processen/Requesten/ Schriftuyren/ ende dierghelijcke stucken vanden Processen/ daermen klaerlijck uyt sien kan/ watter inden Processe ghedaen ende gesoingneert is geweest. 4

Werden oock niet ghetaxeert kosten van Sententien / Mandementen / ofte Acten/ of diergelijcke die inde Griffie aengeteyckent zijn / ten zy datse soodanige zijn / datse in Judicio overgeleydt zijn geweest tot verificatie vande declaratie van kosten / alwaer 't schoon datmen wel wiste datse alle int Proces geweest waren. 5

In Vlaenderen blijven de kosten van die vonnissen die by appel of reformatie betrocken zijn / staen / ende werden niet getaxeert voor dat de saecke van appel of reformatie aldaer gedecideert is. 6

Ende ist dat by den Raedt verstaen werdt/ datter wel gewesen/ende qualijck geappelleert is/ende den Appellant of Reformant t'samen gecondemneert wert inde kosten / soo taxeert het Hof soo wel de kosten van't eerste vonnis / als die voor haer gevallen zijn. 7

't Selve geschiedt oock in't Parlement van Mechelen inde kosten van Processen die uyt den Provincialen Raedt ghetrocken werden by appel / soo dat 't voorsz Parlement de kosten van alle de voorgaende sententien taxeert / te weten/ die gedaen zyn inden eersten Gerechte inden Raedt van Vlaenderen / ende te Mechelen. 8

Inden selven grooten Raedt van Mechelen staet de authoriteyt vande kosten te taxeren aenden Rapporteur / met hem nemende den Griffier / die voor haer salaris plegen te hebben seeckere specien van wel-rieckende kruyden / tot hares selfs estimatie ende tax. 9

Maer waert dat den Rapporteur ende den Griffier / inde estimatie vande specerijen de billickheyt waren te buyten gegaen/ soo dat Partyen by appel daer over klaeghden/ soo wiert hare estimatie by 't Hof gemodereert. Want 't was elck een geoorloft van die enorme taxe van specerijen te appelleren/ als Partyen klaeghde by dier taxe met seeckere grieven beswaert te zijn. 10

Maer in't selve Parlement van Mechelen / en werden nu niet meer specerijen/ 11

ryen/ maer een somme ghelt in haer plaetse gegeven. Welcke somme oock niet meer by den Rapporteur ende Griffier ghetaxeert werdt / maer by den Raedt die oock geen seeckere somme en taxeert voor de speceryen / maer 't staet t'eenemael in't goedt-vinden vanden selven Raedt / die de selve taxeert naer de veelheydt ofte diminutie vande kosten / ende naer consideratie des tydts / namentlijck regard nemende hoedanighen tijdt (te weten langh of kort) sy in dat Proces met alle de dependentien van dien/ besich zijn ghewееst/ ende van die taxatie en machmen niet appelleren.

12 Op dat dan Partye vande voorsz verwertheyt van appelleren bevrijdt/ ende de suspicie van begeerlijckheyt wech ghenomen soude werden / is oock inden Raedt van Vlaenderen geordonneert/dat 't Hof selfs de kosten vande Processen soude taxeren / met hare seeckere speceryen : Welcke speceryen daer naer onder de ordinaris Raden verdeelt wierden.

13 Maer daer naer is by Instructie vande Kamer van Vlaenderen / in't Jaer 1463. geordonneert geweest / dat de selve Kameren naer date gheene speceryen taxeren ofte nemen en moeten / ten ware de kosten excedeerden hondert ponden Parisijs. Want in dat cas vergunden sy haer eerlijcke gaven van speceryen/ naer qualiteyt vande Persoonen en saecken. Maer omme daer in vast te gaen/ krijgen sy nu in plaets vande taxatie van speceryen/ den twintichsten penningh vande voorsz kosten/Te weten/van hondert ponden Parisijs. Maer hier komt my in't eynde van't Capittel inden sin / 't gheen in't eerst behoorde gheschreven ende geobserveert geweest te zijn.

14 Te weten / dat de kosten die gemaeckt zijn voor de litiscontestatie vanden Aenlegger niet en mogghen geeyscht werden uyt recht van actie/ dewijlse tot het ampt des Rechters niet en behooren/ l. Ædiles. §. Item sciend. ff. de ædilit. edict.

15 Mach nochtans een Rechter ex officio , ende sonder eysch van Partyen / de gecontumaceerde/ ende voor de litiscontestatie niet comparerende / Partye inde kosten condemneren/ Test. Panor. in c. Cum dilecti in fine, de dol. & contumac.

16 Maer alle kosten die ghemaeckt zijn naer de litiscontestatie/ werden gedecerneert uyt het ampt des Rechters / soo dat den Rechter daer in mach condemneren/ al en eyschten 't schoon Partye niet/ l. Terminato. C. de fructib. & liti. expens. Huc facit, c. Cum appellationibus, de appel. lib. 6. Et Barto. in l. 4. §. hoc autem judicium ff. de dam. infect.

17 Soo veel te meer dan mach hy inde kosten condemneren / als Partye condemnatie der selver kosten geeyscht heeft / Soo dat / waert dat den Rechter de gheeyschte condemnatie van kosten negligeerden / hy soude ghehouden zijn de schade te voldoen / ut habet gloss. in l. Fin. C. de fruct. & liti. ex pens. Et glos. ultima, in versic. Dummodo petitum fuerit ab eis. in c. Ultimo de rescript. Is derhalven geraden/dat de kosten altijdt van Partyen geeyscht werden.

18 Staet oock dat te noteren/dat in-gevalle den Rechter in sijn definitive/ Partye inde kosten niet gecondemneert en had/soo en mach hy't daer naer niet doen/ noch Partye de selve kosten eyschen / d. l. Terminato. C. de fruct. & litis. expens. Want den Rechter en mach naer de definitive sich gheen condemnatie van kosten reserveren / maer wel de taxatie der selver / ende seyt daeromme ghemeynlijck/ wy condemneren inde kosten de taxatie voor ons behoudende. Ende de taxatie ende comprobatie van kosten geschiet op dese manier : Den Winder van 't Proces exhibeert den Rechter in een cedulleken/alle de kosten die hy gemaeckt heeft/

heeft/ ende daer op werdt de verwonnen Partye ghedaghvaert/ omme de selve (soo wy geseyt hebben) soo hy yets daer tegen heeft/te contradiceren/in-gevalle den Ghedaeghden niet en compareert / of comparerende niet aenmerckelijcks voort en brengt/ of diminutie eyscht / soo ontfanght den Rechter de over-geleyde kosten/ ende taxeert de selve t'sijnder discretie.

Daer naer dachvaert hy den Verwinner / ende doet hem Eedt doen / dat hy 19
die kosten in't Proces gemaeckt heeft / 't welck soo hy be-edicht / soo houdt den Rechter die taxatie van kosten voor goedt / Autentica. Post jusiurandum. C. de judic. & 3.q.3.§. Quod fieri non debet. Et in Autentico de judici. §. oportet, colla. 6.& c. Olim. & ibi gloss. Super verbo. Taxatione, de injur. & damn. dat.

CAP. CCL.

Van Wedden, ende salarisen van Rechters.

't Begrijp.

1 Een Rechter en moet door giften niet gecorrumpeert werden.
2 Een Rechter en moet gheen giften van partyen ontfangen.
3 Een Rechter moet met sijn ordinair salaris te vreden zyn.
4 De Raden van Vlaenderen moeten met de salarisen vanden Prins alleen te vreden zijn.
5 Die pensioen van partyen neemt, moetmen van sijn officie setten.
6 Hooge Magistraten en mogen van partyen geen giften nemen.
7 Landt-Magistraten mogen voor haren interest giften nemen.
8 Schouten en Leen-mannen nemen giften van partyen.
9 Commissarisen ende gedelegeerde Rechters, nemen 't getaxeert salaris.
10 Arbiters nemen oock getaxeert salaris.
11 Een Rechter mach wel slechte giften aennemen.
12 In presenten moetmen sien op de qualiteyt vanden Gever.
13 In Vranckrijck en mogen gheen Rechters gaven nemen.

Sollende hier handelen vande Wedden der Rechteren / en wil ick niet dat 1
yemant van soo verkeerden oordeel zy / dat hy dencke dat een Magistraet in't recht segghen/ meer op de gaven behoort te sien / als op 's rechts billickheydt / ende daer door 't recht meer tot de eene / als de andere partye mach buygen. Maer in't administreren van Justitie behoort hy eenichsins blindt te zijn ten regarde van Partyen/ soo dat hy sich / noch door der selver faveur / noch door gaven en laet corrumperen / nochte vanden rechten wech leyden/ als met een eerlijck ende daer toe ghestelt salaris te vreden zijnde.

Want ordinaris Rechters en moghen geenige gaven / noch beloften van ga- 2
ven aennemen / die eenichsins soude schijnen te strecken om recht te doen ofte Justitie te administreren/ tot laste ende prejudicie van Partye adverse.

Jae dat meer is/de ordinaris Rechters en mogen naer Rechten niet nemen/ 3
of weder-eysschen de kosten die sy doen om eenighe misdadigen te vangen / ofte

De

de kosten vande Peerden die sy hebben/ om yewers te reysen/ binnen hare Jurisdictien/ maer sy moeten te vreden zijn met haer ordinaris salaris.

4 Die vanden grooten Raedt dan/ ende den Raedt van Vlaenderen/ en nemen gheene / noch beloften / noch gaven / noch ghestelde salarisen van Partyen om recht te doen / maer met des Princen salarisen alleen te vreden zijnde / administreren sy elck een billicke Justitie.

5 Soo dat / ingheValle daer yemandt ghevonden wierdt soo aen de beloften te hanghen/ dat hy van yemandt anders/ als vanden Prins eenich pensioen ontfing/die soude terstont van sijn officie gheset werden.

6 Soo en mogen oock geene Magistraten/ ofte Rechters van Steden/ Jurisdictien ofte Castelleynien van Vlaenderen/ gelijck als zijn Ghent/ Brugge/ Ypren/ 't Vrye/Aelst/ Korterijck/ Oudenaerden/&c. eenige toe-seggingе ofte gaven aennemen tot laste van Partyen / maer moeten met haer ordinaire ende Jaerlijckse wedden te vreden zijn.

7 Maer de Landt-Magistraten / daer de Boeren ende Werck-lieden meest al Rechters zijn / en nemen niet sonder reden/ somwijlen van Partyen eenige gaven voor't recht-wijsen/ ende dat uyt ghewoonte / maer nemen dat niet soo seer om de Justitie te administreren / als voor haer schade en interest / dat sy haer werck en winst verletten/ ende als in vergeldinge vande schade die sy door 't bedienen vande Justitie/ dewijl sy haer werck verletten/geleden hebben.

8 Schouten ende Leen-mannen nemen oock door geheel Vlaenderen seeckere ende ghestelde gaven / 't selve is oock allen Schouten / Raden ende Officieren vande Wet-kamer geoorloft.

9 Commissarisen ende alle ghedelegeerde Rechters / nemen wedden en salarisen soodanich / als haer die vanden ordinaris Rechter getaxeert ende toe-ghewesen werden.

10 't Selve doen oock Arbiters ende Arbitrateurs / die oock voor loon ontfangen seeckere salarisen naer qualiteyt vande Persoonen en saecken.

11 Mogen nochtans de ordinaire Rechters van Partyen wel nemen eenige eerlijcke ende gracelijcke vereeringhen/ als Hasen/ Conijnen/ Patrijsen/ Phesanten/Pauwen/Capoenen/ende diergelijcke kleyne giften die eetbaer ende drinckbaer zijn/ ende niet soodanige die den beurs dienen/ ende suspicie van gierigheyt corruptie geven.

12 Men moet dan om dese eerlijcke gaven ende vereeringhe te ontfangen / aensien de Persoonen die de selve presenteren / soo datmen der slechte ende geringe Persoonen kleyne gaven met soo goeden hart aenneemt / alsmen doet de groote vanden Rijcken.

13 In Vranckrijck is by Ordonnantie vanden Koningh verboden / alle Rechters/ soo wel van't Parlement/ als andere Magistraten/eenige gaven/ of selfs/ of door anderen/ directelijck of indirectelijck van partyen te nemen/ die eenigen schijn van corruptie hebben/ofte den Rechter vanden rechten wech deturberen/ ende sijn sinceer oordeel lichtelijcker verleyden soude konnen/ soo dat sy uyt saecke der selver gaven/ of te eerder / of te later soude wijsen / ofte een quade sententie soude spreecken/ Op peyne van privatie van haer-lieder Officie / ende arbitrale correctie/ naer qualiteyt vander sake ende persoonen/ tot vrees ende exempel van alle de anderen.

CAP.

CAP. CCLI.

Van taxatie van Judiciele koſten in Vlaenderen.

't Begrijp.

1 De Judiciele ſalariſen moetmen veranderen naer den tijdt.

De ſalariſen van
2 Raden, Preſidenten, Adjuncten, wat eertijts geweeſt zyn.
3 Raden, &c. wat nu zyn.
4 Klercken ende Notariſen wat zyn.
5 Griffiers
6 Advocaten
7 Procureurs
8 Gedaeghde getuygen
9 Deurwaerders
10 Boden
(5–10) Wat zyn.

DE Wedden gheſtelt voor de Commiſſariſen ende Adjuncten omme 1
Enqueſten te doen/zijn dickwils in Vlaenderen verandert by Ordonnantie vande Kamer / ende dat niet te vergheefs : want naer dat den tijdt ende de lijf-tocht verandert / iſt oock billick dat de ſalariſen verandert werden/ ſoo wel als al de reſt : Werden oock ſoo wel de Kerckelijcke als de Gerechts-ſaecken naer gelegentheyt vanden tijdt verandert.

Maer de laetſte veranderingh op een naer / inde Kamer van Vlaenderen / is 2
geſchiet geweeſt in't Jaer 1463. by welcke den voorſz Commiſſariſen geordonneert is geweeſt/te hebben om enqueſten te doen deſe wedden/te weten/den Preſident drie vrancken : elck een Raedts-heer twee vrancken / alſmen de enqueſte buyten doet (welcke vrancken by ons in gebruyck zijn geweeſt doen ons reſort noch in Vranckrijck was) maer als sy enqueſten binnen hare Stadt moeten doen / ſoo heeft den Preſident twee vrancken / ende de Raedtſlieden 28 grooten 's daegs. De adjuncten wiert daeghs/ buyten 32 grooten/ende inde Stadt niet meer als 12.14.16. grooten toe-geleyt : Welcke ordonnantie van wedden / van die tijdt af/ tot weynich Jaren voor des tijdt toe geobſerveert is geweeſt.

Maer (ghelijck ick geſeyt hebbe) door de enorme veranderinghe van tijden/
heeftmen oock te recht deſe ordonnantie nu verandert/ ſo datmen nu inden Jare 1566. alle de wedden op deſe volgende maniere geſtelt heeft. Den Preſident 3
vanden ſelven Raedt van Vlaenderen / heeft vanden Graef (die nu is Philips Koningh van Spaengien) voor ſijn ordinaris Jaerlijcx tractement ende Jaerlijcks ſalaris/ſoo wel abſent als preſent zijnde acht hondert guldens/ende daer-en-boven noch een Jaerlijcks penſioen van vier hondert gulden/ ende ſoo dickmaels als hy ergens buyten de Stadt eenige commiſſie aenneemt/ 't zy in ſaecken vanden Prins/ofte in ſaecken van particuliere Perſoonen/ ſo heeft hy voor ſijn dagelijcks ſalaris (ſonder afſlach van 't geen voorſeydt is) alle daeghs drie guldens. Maer ſoo hy inde ſelve ſaecke vaceert binnen de Stadt / ſoo heeft hy

voor

voor sijn dagheliicks salaris veertich stuyvers. Vande andere profijten van't Hof/ heeft den President altijt een dobbel-deel. Acht ordinaris Raetsheeren hebben elcks voor haer ordinair tractement vanden Graef/ alle daegs een gulden/ 't welck te verstaen is / als sy dien dach present sitten / ofte ter saecke vanden Raet/ drie uren voor/ende twee uren naer den middag vaceren. Want in-gevalle datse somwijlen buyten de Stadt ghesonden werden om enqueste te doen : ofte oock binnen de Stadt/ soo in saken vanden Prins/ als van particuliere Persoonen vaceren/ so hebben sy buyten dagelijcx voor haren arbeyt veertich stuyvers/ ende binnen de stadt twintich stuyvers. Maer sy verliesen alsdan haer dagelijcx gewin/ 't welck sy vanden Prince hebben/ ten zy saecke datse sodanich in die saken vaceren/ datse oock dien dach inden Raedt compareren : in welcken gevalle sy beyde de profijten sullen moghen strijcken / als sy beyde de officien voldoen. Daer zijn nevens dese noch andere Raden Commissarisen/ die so geheeten werden/ om datse nauwelijcks in andere saken vanden Raed/ als in commissien/ informatien/ ende enquesten vaceren. Desen en hebben geen seecker Jaerlijcx pensioen/ maer alleen die baten die uyt hare commissien / informatien eñ enquesten komen/ daer sy de ordinaris Raden in gelijck zijn. Maer hier staet noch te noteren/ dat geen commissaris op eenen dach twee commissien mach aennemen/ op peyne van restitutie/ ende arbitrale correctie. Item / dat niemant sich vanden Raedt en mach absenteren/ noch om particuliere/ noch om publijcke saken/ sonder consent vanden President/ op peyne van suspensie van sijn Officie/ ende discretie vanden geheelen Raedt. Op de voorsz baten autem ontfangen de presiderende ordinaris Raden / Commissaris / Procureur Generael ende Advocaet Fiscael / oock eenighe kleyne ende Jaerlijckse erkentenisse ende loontge van 24 gulden/ 't welck haer by den Ontfanger vande exploicten verstreckt wert. Hebben daer-en-boven oock alle de baten ende profijten / die soo vande visitatien als relatien van processen komen / waer af den Rapporteur voor sijnen particulieren arbeyt de helft van't rapport ghelt ontfangt/ ende de andere helft komt met gelijcke portien op de anderen die gestadich present zijn geweest/ om 't proces te termineren. Ende daer-en-boven hebben sy elcks hare specerven/ of ghelt daer voor / welcke twee voordeelen t'samen Jaerlijcks tot drie duysent gulden monteren. Daer sy elcks haer profijten uyt hbben / andere meer / andere minder/ immers elcks naer de naerstigheydt die hyder toe ghedaen heeft: welcke profijten van rapporten en specerven de voorsz President/ Raden/ Commissaren/ &c. vanden Griffier ofte sijnen Commissaris voldaen werden.

4 Den President/ alle Raden/ Procureur Generael/ ende Advocaet Fiscael/ jae alle die tot het Corpus vanden Raet behooren/ hebben inde stadt van Gent vryheyt van accijs van wijn en bier. Den adjunct autem/ soo vanden President/ als vande Raden (dien men t'aller plaetse / met consent vanden Hove / niet suspect zijnde/ moet nemen) hebben inde stadt van Ghent twintich grooten. Maer adjuncten die den President / ofte yemant vanden Rade met hem neemt buyten Gent/ ofte van een ander plaets als daer de enqueste geschiedt / ende hem mede neemt ter plaetse vande informatie/ die heeft voor sijne dagelijckse vacatie veertich grooten. Maer neemt hy een adjunct vander plaetse daer de enqueste gheschiet/ die ontfangt voor sijnen arbeyt dagelijcks 32 grooten.

5 Den Griffier heeft oock sijnen gestelden salaris in deser manieren. Want voor elcke apostil krijcht hy twee grooten. Van alle commissien die inden Raet

gebracht/

ghebracht/ ofte vanden Raedt gedaen werden/ ontfanght hy acht grooten/ van conſtitutie of ſubſtitutie van procuratie vier grooten: in ſaken van Steden/ Capittelen / Conventen / heeft hy voor een procuratie acht grooten : in preſentatie van nieuwe ſaken / voor elck perſoon twee grooten : Voor Steden / Collegien/ Conventen/ Communiteyten/ &c. vier grooten : Voor procuratien met eenen dobbelen ſteert twaelf grooten : voor alle acten ende antwoorden achthien grooten: Voor alle acten van replijck/duplijck/triplijck/quadruplijck/&c. vier grooten : Voor acten van eyſch met renvoy voor andere Magiſtraten/ acht grooten: Voor acten van eyſch/ antwoort/ replijck/ duplijck/ met ſententie interlocutoire ofte definitive/ ontfangt hy ſalaris volgens d'ordonnantie vanden Raedt: Voor acten van interinement op requeſte civil/ tegen welck gheen oppoſitie of contradictie gevallen is/ twaelf grooten/ ende alſſer geopposeert is gheweeſt/ neemt hy ſalaris tot taxatie vanden Hove. Voor acten van interinement / van abſolutie/ r'appel van van 24 grooten. Voor acten van eyſch of antwoort/ omme de ſententien van ſubalterne Rechters ter executie te ſtellen/ acht grooten : Voor acte van aengheteeckent default/ ofte non comparitie/ acht grooten. Voor acten inhoudende den ſtaet vande contradictie / ofte querelatie van partyen naer tax vanden Hove. Voor een ſententie die ghegeven is in materie van maintenuë of complaincte te aenhooren van partyen/ tot taxatie vanden Hove. Voor een ſententie by conſent van partyen gepronuncieert / inhoudende condemnatie ofte compenſatie van koſten in materie van hondert kroonen eens / of onder/ of boven indifferentelijck tot taxatie vanden Hove. Voor alle interlocutoire ſententien/ alſſer queſtie is van vijftich kroonen/ ofte daer boven/ tot taxatie vanden Hove. Voor alle ſaecken van hondert pondt groot eens/ ende minder/ vijftich grooten. Voor alle ſententien van proceſſen / van ſaecken bedragende over de hondert pont groot/ tſeſtich ſtuyvers: voor brieven van decreet ſeſthien grooten : voor brieven van condemnatie / in faveur van partyen / in wat materie 't oock zy/ 't zy dan in handeling van huwelijck/ obligatie/ compoſitie ofte diergelijcken tot tax vanden Hove : Voor brieven die 't Hof ſchrijft aen Magiſtraten of Officiers ten verſoecke van partyen/ acht grooten: voor beſloten brieven/ inhoudende ſententie ofte advijs vanden Prins / ofte aen ſijnen ſecreten Raedt/ ofte aenden opperſten Schout van Vlaenderen / ofte andere Officiers ten verſoecke van partyen/ acht grooten/ ofte tot taxatie vanden Hove : voor elck pont groot in ſijn handt gheconſigneert / twee grooten : voor alle andere brieven die men wilt ſeynden uyt het Vaderlant ten verſoecke van partyen/ twaelf grooten: voor 't recht van zeghelen/ heeft hy voor ſijn profijt acht grooten/ voor't zeghel twee grooten. Dus verre vanden Griffier.

Volgen de Advocaten dien men judicieel ſalaris toe-wijſt / volgens hare no- 6
tulen/ dagen/ ende bladeren van ſchriftuyren. De Advocaten dan hebben voor elcke notule ende retenuë ſeſthien grooten : voor een bladt van twee zijden ('t welck elcks moet zijn van twintich regels / ende elcken regel van ſes woorden) acht grooten.

De Procureurs hebben by naer gelijck ſalaris / maer dewijlſe meer ghe-
bruyckt werden / hebben ſy meer profijts : want eerſtelijck hebben de Procu- 7
reurs voor hare notulen en retenuë ſeſthien grooten: voor elcke recht-dagen van partyen ſeſthien grooten : voor copye van een exemplaer van partye advers/ voor elck blat (als vooren) vier grooten ; voor alle reprochen/ ſalvatien/ contradictien/

dictien / solutien die sy maecken / vier grooten. Item voor versoeck van taxatie van kosten / voor elck bladt als boven vier grooten : van een interlocutoire sententie in sijn Register te stellen ses grooten : Voor een definitive sententie in sijn Register te schrijven ses grooten. Voor elcke mael als den Rechter ofte Commissaris yets in hare saecken pronuncieert / ofte in saecken van partye advers op contrarie feyten / ses grooten : voor alle pronunciatien van kosten ses grooten : voor Inventarisen die sy maecken uyt schriftuyren advers / over-gheleydt om 't proces te vullen / tot tax vanden Hove : als sy eenighe enqueste doen buyten de Stadt / hebben sy dagheliicks 48 grooten / maer inde Stadt van residentie vanden Raedt / sesthien grooten.

8 Item / ghetuygen die ten versoecke / of vanden Procureur Generael / of van partyen ghehaelt zijn / ofte die by 't Hof ontboden zijn om geexamineert te werden / ende te attesteren op de schriftuyren of feyten van partyen / dese (soose te Paert komen) hebben voor elck Paert dagheliicks twintich grooten: komense te voet / soo hebbense elcks dagheliicks twaelf grooten / ende te Wagen sesthien grooten. Maer hier moetmen oock wel voorsichtelijck letten op de persoonen / tijden / plaetsen ende reysen.

9 De Deurwaerders hebben oock haer salaris / want voor elcke dagheliickse vacatie die sy besich zijn ten versoecke van partyen / in't uytvoeren van hare commissien / hebben sy 24 grooten / ende voor de coppye van haer exploict twaelf grooten.

10 Item loopers / boden of brief-dragers te voet / die brieven van den Raedt ten versoecke van partyen brengen binnen de limiten van Vlaenderen / hebben 16 grooten 's daeghs. Maer in saecken vanden Prins / ofte vanden Raedt (soo binnen als buyten de limiten van Vlaenderen) hebben sy dagheliicks 10 grooten. Maer dit schijnt besnoept te zijn / ende derhalven oock te bestaen inde voorsichtige discretie vanden Rechter. Doch die hier van meerder seeckerheydt begheert / consulere de ordonnantie van onsen Keyser Karel de vijfde / gegeven tot Brugge in't Jaer 1522. daer wy dese begrootinghe van salaris uyt ghenomen hebben. 't Welck alles / dewijl't eygentlijck tot de Rechten niet en behoort / heeft het my verdroten 't selve seeckerder te ondersoecken / ende hier voor te schrijven: te meer / dewijl arbeydt ende kosten meer bestaen inde discretie vanden Raedt ofte Rechter als in seeckeren tax / want die moeten respect nemen op de persoonen / tijden / plaetsen / reysen / wegen / kost / gemack ende ongemack.

CAP. CCLII.

Vande kosten van gevangenen te taxeren in't Hof van Vlaenderen.

't Begrijp.

1 . Men moet den gevangenen alleen geven 't geen haer noodich is.
2 Hoe veel eertijts de gevangenen tegen 't Fiscus inde gevanckenis betaelden.
3 Hoe veel de gevangenen tegen partyen voor haer nootdruft betaelden.
4 . De gevangenen en mochten eertijts niet meer als acht grooten verteeren.

Om

OM datter geen ongeregeltheyt en soude ontstaen uyt 't taxeren van der 1
ghevangenen kosten/ is wel voorsichtelijck by onse voor-Ouders acht ghenomen geweest/ de gevangenen slechts de nootdruftigheyt tot het leven (ende niet 't geen haer tot wellust ende wulpsheyt soude moghen dienen) te bestellen/ ende tot die suppeditatie van nootdruftigheydt zijn den Cipiers hare seeckere dach-gelden toe-geleydt gheweest/ die men te dier tijdt voor dien arbeydt ende kosten meynden genoechsaem te zijn.

Door de voorsichtigheyt dan van Philips de Stoute Hertogh van Borgon- 2
dien / in't Jaer 1401. ende door de confirmatie van sijn Soon Jan van Borgondien/in't Jaer 1407. is geordonneert gheweest/ dat alle ghevanghen teghen 't Fisque/om wat saecke dat het oock waer/ daghelijcks soude betalen ses schellingen Parisijs/in Vlaemsche munt daer den Cipier haer dagelijcks voor most leveren/broodt/bier/pottagie/bedde/laeckenen/ ende behoorlijck decksel.

Maer andere gevangenen tegen partyen mosten dagelijcks betalen ses groo- 3
ten/daer haer den Cipier voor leverde/ broodt/ pottagie/ bier vlees/ vis/ licht/ bedde/laeckenen/ende diergelijcke nootsaeckelijckheden.

Maer waert dat sy met dese eerlijcke nootsaeckelijckheden niet en wilden te 4
vreden zijn / maer datse oock wijn eyschten/ ende beter spijse / most den Cipier haer 't selve geven/maer niet meer als tot twee grooten boven de ses grooten/so dat sy 's daeghs/noch eerlijck/noch leckerlijck/niet meer en hebben mogen verteeren/als acht grooten ten hoochsten/om datmen 't ghevanghen-huys niet eer voor een Herberch/ als voor een bewaringhe soude houden : ende dese wijse van kosten is daer naer dickmaels gheconfirmeert / ende vele Jaren onderhouden geweest/ tot dat de veranderingh vanden tijdt een andere wijse vereyschte.

CAP. CCLIII.

Van taxatie inden Raed van Mechelen.

't Begrijp.

Welck 't ghetaxeert salaris is in't Hoff van Mechelen: Vande

1 President.
2 Raden.
3 Adjuncten.
4 Klercken.
5 Griffiers.
6 Deurwaerders.
7 Advocaten.
8 Procureurs.
9 Getuygen.
10 Voet-gangers.

IN't Parlement van Mechelen is by naer de selve taxe geordonneert die der is inden Raedt van Vlaenderen. Want sy verschilt oock op huyden veel vanden tax die der plachte te zijn over veel Jaren. Want gelijck over al de salarisen / soo wel Judiciele als anderen / om de excessive dierte vande lijf-

tocht/ grootelijcks verandert ende verhoocht zyn / soo ist oock ghegaen in desen Raedt. Want in't Jaer 1559. heeft Philippus Koningh van Spaengien ende sijns Vaders Erfghenaem van gheheel Nederlandt/ onsen goedertieren Heere/ een ordonnantie van't salaris vanden Hoogen Rade / op dese manier gemaeckt ende gepubliceert.

1 In welcke hy begheert dat den President vanden Raedt Jaerlijcks/ voor een eerlijck dagelijcks salaris soude ontfangen tsestich stuyvers.

2 Ende elcke Raedtsheer dagelijcks veertich stuyvers. Ende als dese Raedtsheeren vanden voorsz Raedt/ erghens buyten de Stadt in commissien/ ofte om informatie te nemen/ in saken vanden Prins/ ghesonden werden/ heeft hy geordonneert datse dagelijcks voor haer loon/ boven 't ordinaris salaris/ souden hebben veertich stuyvers. Ende alsse inde selve saken vaceerden binnen de Stadt/ souden sy boven haer ordinair salaris hebben vijfthien stuyvers. Vorders waert dat die Raden vaceerden in commissien van partyen / ofte der selver informatien te hooren binnen de Stadt van Mechelen / soo hebben sy van partyen 48 stuyvers / maer en ghenieten 't ordinaire salaris van veertich stuyvers niet. Waert nochtans datse soo neerstich waren datse soo twee / of drie uren 's daegs binnen de Stadt inde sake van partyen besoigneerden/ datse niet te min op den ghestelden tijdt/ te weten/ drie uren voor / ende twee uren naer den middach inden Raedt quamen / soo soudense van partyen / boven haer ordinaris salaris van veertich stuyvers/ noch ontfanghen twintich stuyvers 's daeghs. Maer waer't datse (gelijck geseyt is) behoorlijck op't komen inden Raedt pasten/ende ondertusschen inde saecken van partyen op den selven dach binnen de Stadt over de vier uren vaceerden / souden sy voor die vacatie van partyen mogen nemen veertich stuyvers. Ick hebbe gheseydt binnen de Stadt / want waert dat dese Commissarisen buyten de Stadt inde saecken van partyen besoigneerden/ soo hebbense / om datse inden Raedt niet en konnen compareren / van partyen 72 stuyvers 's daeghs/ maer moeten alsdan 't ordinaire salaris vanden Prins missen. Maer hier moetmen en passant vande Raden noteren / datse uyt den Raedt niet en mogen blyven / om inde saecken van partyen te vaceren / sonder consent gebraecht te hebben aenden President.

3 Maer der Raden adjuncten hebben in saecken vanden Prins / binnen dagelijcks festhien stuyvers / ende buyten 28 stuyvers. Maer als sy vaceren binnen de Stadt in saecken van partyen/ hebben sy dagelijcks twintich stuyvers/ ende buyten de stadt 32 stuyvers.

4 De Klercken vande Raden en hebben geen ordinaire dach-gelden/maer vergaderen haren loon uyt de bladen vande gehoorde informatie/niet uyt de bladen vande eerste minute/ maer uyt de bladen die daer naer gegrosseert/ ende behoorlijcker wijse in een boeck geschreven zijn/ elcks inhoudende 36 linien/ ende elcke linie vijf ofte meer woorden. Ende dese Klercken moeten by den Commissaris ghedwonghen werden om den Eedt te doen/ dat sy't secreet vander enqueste niet en sullen openbaren/ noch 't examen/ noch de attestatien vande ghetuygen/ noch yets van't ghene soude schijnen 't Hof vanden Raedt te raken. Vorders rapporterende Raden / welckers officie is de materie/ staet ende productie van 't proces behoorlijck aenden Raedt over te dragen/ omme in't examineren/kennisse nemen / ende rapporteren vanden selven processe / ende watter de Rechten ende Doctoren af gevoelen/ te neerstiger te wesen/ ontfanghen dese Raden voor hare

hare relatien ende wedden 't gheen den Raedt / uyt consideratie van haren arbeydt/ haer toe leydt/ ende niet meer: welcken tax inde Kamer geschiet terstont naer de relatie ende conclusie vanden processe. Den Griffier autem ontfanght de voorsz wedden van die partye die naer de pronunciatie vande sententie versoeckt datmen hem daer een formeel dictum af geve. Welck dictum den Griffier niet gehouden is te geven eer hy de voorsz wedden ontfangen heeft. Ende in-gheballe partye eysschende 't dictum vande sententie buyten behooren / slof ware in't betalen van't relatie ofte rapport-ghelt / mach 't Hof decerneren brieven van executie / omme de voorsz partye te dwingen / dat hy 't recht vande relatie ofte 't rapport behoorlijck betale. Maer als de kosten gecompenseert zijn/ soo moet de partye die 't meeste voordeel ende profijt by de sententie verkrijcht/ de voorsz wedden van relatie betalen. Maer hebben sy beyde by naer gelijck ende egael profijt totter sententie / soo moeten sy oock beyde gelijckelijck die wedden betalen/ ofte volgens de dispositie vanden Hove / ende tot dese betalinge (ist noodich) machmense oock dwingen by brieven compulsoriael. Maer hier staet te weten/ dat al krijcht den Griffier de voorsz wedden al/ van de eene/ ofte beyde de partyen/ soo ist nochtans niet behoorlijck/ dat hy eene/ ofte beyde de betalende partyen/den Rapporteur manifestere/ openbaer ende bekent maecke.

De Griffiers sullen voor hare salarisen ontfangen den volgenden tax/ te weten: Voor een simpele presentatie die sy de eerste exhiberen/maer eenen stuyver: voor een dobbele/twee stuyvers: voor gemeene acten diemen inden processe overleyt vier stuyvers: voor sententien emporterende provisien/of eenige ordonnantien/ die ghestelt zijn in effecte van sententien op requesten by apostil/ vier stuyvers: voor acte dispositijf/acht stuyvers. Maer voor presentatien ofte expeditien op de Rol/ welckers acten inden processe niet overgelept zijn geweest / maer alleen uyt-getrocken om de kosten te taxeren/voor elcks van dese (seg ick) heeft hy voor soo veelse inde taxatie komen / twee grooten. Voor acten / emporterende provisien/ofte appoinctementen op den staenden voet/ twaelf stuyvers: voor interlocutorien gegeven/ 't proces gesien/ voor geitereerde dachvaerdingen/ commissien van Commissarisen / executorialen / ende alle andere provisien ende mandementen diemen gewoon is inde Griffie te expedieren/acht stuyvers: ende als de provisien voor velen / of voor Steden / Collegien / Conventen / Ghemeynschappen/&c. geexpedieert werden/twaelf stuyvers: Voor sententien welckers materie excedeert de somme van vijf hondert guldens / vijf ponden: ende welckers materie excedeert drie hondert gulden/ hebben sy vier ponden. Maer blijft de somme vande sententie onder de drie hondert guldens / so ontfangen sy drie ponden: welcke somme van drie ponden sy oock hebben van sententie die in geen seeckere somme ofte geldelijcke estimatie bestaen. Is niet te min de materie van grooter waerde / of tusschen Collegien / Communiteyten ofte groote partyen/ moghen sy versoecken dat hare salarisen van't Hof getaxeert werden/ boven welcken tax sy niets meer en mogen/noch en moeten eysschen. Maer des voorsz Griffiers Secretarisen/ende Ontfangers vande exploicten/moeten van den Griffier vanden Raed lichten alle hare commissien ende mandementen/die sy ghezegelt tot Mechelen over-seynden / ende betalen den Auditeur ofte sijnen Commissaris 't zegel. Ende sy selfs hebben/ soo voor hare vacatien als expeditien van mandementen ende provisien / die sy inden voorsz Raedt expedieren/ soodanigen salaris als volcht/ende niets meer: te weten/ Als sy ergens buyten

de Stadt in commissie ghesonden werden / ter saecken vanden Prins / ontfanghen sy elcke-mael voor haren dagelijcksen salaris 28 stuyvers / ende ter saecke van partyen 36 stuyvers. Maer vaceerden sy binnen de Stadt van Mechelen ter saecke vanden Prins (als principale Commissarisen) sesthien stuyvers/ ende ter saken van partyen 24 stuyvers. Voor expeditie van Requeste civil/ gesloten brieven / ende appoinctementen op requesten / emporterende ende inhoudende eenighe provisie/ ses stuyvers. Voor alle andere mandementen ende provisien van Justitie die inden voorsz Raed geexpedieert werden/ twaelf stuyvers. Zijnder meer Impetranten/ ofte concerneert de saeck steden / ghemeenschappen / kercken ofte collegien / soo hebben sy voor de voorsz mandementen/ ofte provisien van Justitie achthien stuyvers / ende voor requeste civil neghen stuyvers. Maer dan en zijn partyen niet ghehouden der selver Klercken / voor 't grosseren vande voorsz provisien ende mandementen / drinck-gelt te gheven: Jae en mogen de Klercken soodanigen drinck-ghelt / nochte yets in plaets van dien / van partyen niet eyschen nochte aennemen / op peyne van arbitrale correctie/ als eenen dobbelen stuyver/ al warender veel steden/ dorpen/ kercken/ gemeynschappen/ collegien/ ofte vele particulieren inde selve impetratie ofte provisie begrepen.

6 De Deurwaerders/ so ordinaris als extra-ordinaire/ hebben voor haer salarisen ende vacatien den volgenden tax/ te weten: Als sy besoigneren inde saken vanden Prins / ten versoecke vanden Procureur Generael / ende buyten de plaets van hare residentie/ dagelijcks twaelf stuyvers. Ende als sy reysen buyten de plaetse haerder residentie / ter instantie ende versoecke ende inde saecken van partyen/ sesthien stuyvers. Maer vaceren sy ter plaetse van hare residentie/ soo hebben sy voor elcke insinuatie van appoinctementen op requesten / daer sy toe versocht werden/ geene dispositie inhoudende/ twee stuyvers. Maer voor die / die eenige absolutie dispositie ofte ordonnantie inhouden/ ende van ghelijcken voor alle insinuatien omme sententien te voldoen/ thien stuyvers. Voor executien van mandementen binnen de Stadt / soo in 's Princen als in partyen saken/ hebben sy acht stuyvers: welcke dach-gelden de Deurwaerders ontfangende / en mogen sy geen meerder eyschen ofte nemen voor hare principale relatien die sy ghehouden zijn te doen. Maer voor de Coppye van hare commissie ende relatie / die sy de ghedachvaerde ofte geexecuteerde partye (als hy't versoeckt) moeten geven/ hebben sy voor elck bladt/ inhoudende 36 regels/ ende elcken regel ses ofte seven woorden/ een stuyver/ende niets meer. Ende dese Deurwaerders zijn ghehouden indistinctelijck te dienen den Prins ende partyen om de voorsz salarisen/ soo haest sy daer toe versocht sullen zijn.

7 De Advocaten autem hebben voor hare salarisen ende vacatien den volgenden ordinaris tax/ ende niet meer/ te weten/ in saecken die monteren tot de hondert ende vijftich guldens eens/ ofte daer boven/ voor haer retenue ende consultatie/ achthien stuyvers : Voor replijcke ende duplijcke/ &c. elcke reyse neghen stuyvers. Maer in saken die minder zijn als hondert ende vijftich gulden/ hebben sy voor haer retenue ende consultatie maer twaelf stuyvers/ende so veel hebben sy oock voor't dingen ende deduceren vander sake/ de eerste reyse/ als boven: Item/ voor replijck ende duplijck/ &c. acht stuyvers. Sy hebben oock voor elck bladt schriftuyre/ inhoudende 28 regulen/ ende elcken reghel acht woorden/ vijf stuyvers. Maer soo de saecke grooter salaris vereyscht / namentlijck om dat

de ſaecke noch van grooten gewichte/ ende inde Rechten ſwaer is/ ſo mogen de
Advocaten de groothept ende moepelijckhept vande ſake 't Hof vertoonen / om
ten regarde van dien grooter tax van't Hof te verkrijghen / ende als ſp voor
Commiſſariſen ofte anderen te Mechelen gheſonden werden / hebben ſp acht
ſtupvers. Voor alle reprochen ende ſalvatien van haer/ende niet vanden Procu-
reur onderteeckent / hebben de voorſz Advocaten voor elck bladt / inhoudende
acht regels/ ende elcken regel acht woorden/ vier ſtupvers.

De Procureurs ontfanghen oock voor hare ſalariſen ende vacatien den vol- 8
genden tax/ in materien monterende tot hondert vijftich gulden eens/ ofte daer
boven : voor haer retenué ende conſultatie / twaelf ſtupvers/ ende beneden de
voorſz ſomme/neghen ſtupvers. Ende zijn deſe Procureurs gehouden bp open-
bare declaratie van koſten/te vertoonen of den Rechter de voorſz ſomme te bup-
ten gegaen is / want als dat geſchiet is/ werden de koſten getaxeert bp mindere
ſomme. Ende voor elcken dach dat ſp occuperen/daer af bp Acten blijckt/ vier
ſtupvers. In continuatien autem hebben ſp maer voor een ſalaris/ maer voor
de andere volgende niet. Voor getupgen te produceren / ofte andere preuven te
exhiberen/ 't zp inde Griffie/ ofte voor Commiſſariſen binnen Mechelen / vier
ſtupvers. Maer ſoo wanneer de voorſz Advocaten en Procureurs/ten verſoec-
ke van hare Meeſters/bupten de ſtadt ſullen repſen/hebben de Advocaten dage-
lijcks veertich ſtupvers/ ende de Procureurs 32 ſtupvers. Voor welcken ſala-
ris de Advocaten gehouden zijn (daer toe verſocht zijnde) hare Meeſters neer-
ſtelijck te dienen. Ende waert dat de Advocaten ofte Procureurs hier in / ofte
inden voorſz tax difficulteerden / mach partpe requeſt aenden Raedt preſente-
ren/ omme daer in voorſichtelijck ende naer behooren te voorſien.

Item / getupgen die ten verſoecke ofte dienſte vanden Procureur Generael/ 9
ten verſoecke van partpen / ofte 't Hof ſelfs / tot examen ofte depoſitie ende op
ſchriftupren ofte fepten ghehaelt zijn / hebben (ſooſe te Paert komen) voor elck
Paert dagelijcx 24 ſtupvers : te Voet twaelf ſtupvers/ende te Wagen achthien
ſtupvers. Maer hier moetmen oock voorſichtelijck letten op de perſoonen/
plaetſen/ tijden ende repſen.

Item/ Voet-gangers/die ten verſoecke van partpen/ brieven vanden Raedt 10
ſullen brengen binnen de limiten vande Juriſdictie van Mechelen / hebben da-
gelijcks thien ſtupvers. Ende brengen ſpſe bupten de limiten vande voorſz Ju-
riſdictie/ hebben ſp voor hare daghelijckſen ſalaris twaelf ſtupvers. Maer in
ſaecken vanden Prins/ ofte den Raedt (ſoo binnen als bupten de limiten vande
Juriſdictie van Mechelen) hebben ſp dagelijcks thien ſtupvers. Maer om dat
dit ſchijnt al te beſnopt ende te wepnich te zijn / ſchijnt het oock meer te beſtaen
inde voorſichtighe diſcretie des Rechters.

CAP. CCLIV.

Van ſententien ter executie te ſtellen.

Eerstelijck:

Wat sententien executabel zijn.

't Begrijp.

1 Wat sententien men moet doen executeren.
2 Sententien die by supplicatie ghesuspendeert zyn, moetmen executeren onder cautie.
3 Sententie van subalterne Rechters, moetmen onder cautie executeren.
4 Sententien by den Raedt gewesen, en werden niet geexecuteert onder cautie.
5 Verjaerde sententien en mogen niet geexecuteert werden.
6 Sententie die eens executabel is, blijft altijdt executabel.
7 Sententien werden ter executie gestelt { Alsse gegaen zyn in krachte van gewijsde. Als de contracten gerechtelijck gepasseert zyn. Als de schult geprivilegieert is. Alsser sonder termijn verkocht is, &c. }

1 WY noemen een sententie executabel / die ilico ende op den staenden voet ter executie ghestelt mach werden. Alle goede ende wettighe sententien dan / die gewesen ende in krachte van ghewijsden ghegaen zijn / ende die noch by appel / noch by reformatie / noch by eysch van relief of revisie ghesuspendeert zijn / moeten alle ter executie ghestelt werden. Maer waert dat door de voorsz Judiciele acten / te weten / appel / reformatie / relief ofte revisie / de voorsz ofte andere sententien gheinterrumpeert ende gesuspendeert wierden / soo en soudense geensins ter executie gestelt mogen werden.

2 Maer sententie die by supplicatie ghesuspendeert zijn / zijn executabel / maer onder cautie. Doch (ghelijck ick ghesepdt hebbe) sententien die ghesuspendeert werden by eysch van relief / die en zijn niet executabel tot dat van dien eysch van relief gedecideert is.

3 Zijn oock alle sententien van laghe Magistraten in Vlaenderen executabel onder cautie / alsse maer soodanich zijn datse ter definitive gerepareert ende gerestitueert konnen werden / niet teghenstaende eenich appel uyt krachte van de nieuwe ordonnantie: gemaeckt in't Jaer 1458.

4 Maer sententien ghewesen by den Raedt / en zijn noch onder cautie / noch op eenige andere manier executabel alsser van geappellert is.

5 Verjaerde vonnissen en moghen oock niet geexecuteert werden / ten ware die van nieuws verklaert waren executabel / ofte ten waermense binnen 's Jaers had beginnen te executeren.

6 Maer dat moetmen van executien van sententien noteren / dat / soo wat sententie eens verklaert is executabel / die en wert nimmermeer door een Jarighe tijdt geprescribeert / maer blijft altijt executabel / ten ware die / tegen den welcken de selve verklaert was executabel / gestorben ware. Want in dat cas souden de Erfgenamen gedachvaert werden / met inthimatie omme de selve sententie weder te sien verklaren executabel.

Vorders

Voorders moetmen noteren / datmen in vier manieren van saecken by execu- 7
tie procedeert: Eerstelijck / op vonnissen die gegaen zijn in krachte van gewijs-
de: Item/op contracten wettelijck gepasseert om 's Princen penningen: Item/
om gepriviliegieerde schult/ gelijck als zijn Jaerlijckse Leen-renten/ schult van
Huys-huyre/ Item/ schult van Weesen-gelt. Eyndelijck / koopmanschappen
die ghedaen zijn op de marckt/ oft in kermissen/ sonder eenich termijn ofte con-
ditie. Want alsser noch termijn/noch conditie van betalinge ghestelt en werdt/
verstaetmen dat den koop met gereet gelt gedaen is.

CAP. CCLV.

Wien 't toekomt de executie te doen.

't Begrijp.

1 De sententien werden ter executie gestelt by den selven Rechter.
2 Sententien van lage Rechters { In reele saken werden ter executie ghestelt by den Rechter. Ende :
3 In personele werdense ter executie gestelt by den Bailliu. }
4 Den Rechter van appel executeert de gheconfirmeerde sententie, ende niet den subalternen.
5 Hoe 't Parlement de sententie van den subalternen Rechter executeert.
6 De sententien werden inde Raden geexecuteert by Deurwaerders.
7 Extra-ordinaire Deurwaerders en executeren niet { In reele saecken boven de twee pont groot. In personele boven de 200 Fransche ponden. }
8 Den wereltlijcke ende kerckelijcken Rechter helpen malkanderen executeren.
9 Den eenen Rechter mach vanden anderen executie van sententie aennemen.

Alle sententien werden ter executie ghestelt by den ordinaris Rechter 1
vande selve sententie/ 't zy dat hyse selfs gepronuncieert heeft / ofte sy-
nen gedelegeerde ofte arbiter onder hem geseten / voornementlijck als
die sententie by partyen geemolegeert ende geapprobeert is gheweest/
c. Si quis extra de for. compet. & l. A Divo Pio. ff. de re judicat.

Sententien van lage Vierscharen in Vlaenderen/ ende in materie reel/ wer- 2
den ter executie gestelt door vermaninge/bevel/ende vonnisse van die/ die de eer-
ste sententie gewesen heeft.

Maer in materie personeel/ door den Schout/ Bailliu/ofte anderen Officier 3
ende Overste vanden Prins.

Al werdt de sententie vanden subalternen Rechter by den Rechter van appel 4
geapprobeert ende geratificeert : soo en werdtse nochtans by den selven subal-
ternen Rechter niet geexecuteert/ maer by den Rechter van appel die de senten-
tie geapprobeert heeft. Ende alsoo ist gebruyckelijck in Vlaenderen/ ende noch
inden grooten Raedt van Mechelen.

De Raden vanden grooten Raedt van Mechelen / stellen de sententie vande 5
subalterne Rechters ter executie / wel niet reelijck ende uyt haer eyghen officie/
maer uyt bevel/ op peyne von oppositie/ ende met kennisse van saecken.

6 Maer de sententien / soo vanden Provincialen Raedt van Vlaenderen / als van't Parlement van Mechelen / werden alle geexecuteert vanden Deurwaerder / ofte by syne speciale commissie.

7 Maer inden voorsz grooten Raedt is groot onderscheydt tusschen de Deurwaerders ofte Executeurs. Want extra-ordinaris Deurwaerders en moghen in reele materie niet executeren 't gene excedeert twee pondt groot 's Jaers van renten. Nochte in materie personeel 't geen excedeert twee hondert pont eens / reeckenende 't pondt tot veertich grooten.

8 Den Wereltlijcken Rechter stelt oock somwijle de sententie vanden Kerckelijcken Rechter ter executie / maer dat alleen in sommige crimen. Ende ter contrarie / den Kerckelijcken Rechter in sommige saecken de sententie vanden Wereltlijcken Rechter / ende dat ter requisitie vanden vleeschelijcken arm / ut notat. Inno. in c. Primo, juncta ibidem glos. in verbo. Publicum convocent auxilium, extra de offic. ordin.

9 Soo mach oock den eenen wereltlijcken Rechter de sententie des anderen wereltlijcken Rechters ter executie stellen / ende dat by brieven van versoeck ofte requisitorien. Want alsoo mach den een den anderen in faveur vande Justitie in dusdanige executie de hulpe bieden / l. A divo Pio. ff. Primo. de re judicat. c. Postulasti, extra de foro competenti.

CAP. CCLVI.

Wanneer men de executie moet doen.

't Begrijp.

1 Executie van sententie { In materie personeel { En wert niet te werck gestelt voor vier Maenden.
2 Inden Raedt { Van Vlaenderen / Van Mechelen } ghesciietse naer qualiteyt vande { Persoon. / Plaets. / Tijdt.
3 In materie reel (daer gheen appel by en komt) ghesciedtse binnen thien dagen. }
4 Executie gedaen op Sondagen ende Heylige dagen, is van onwaerden.
5 Men moet geen proclamatien doen op Sondagen, of Heylige dagen.

1 Naer rechten ist verboden in materie personeel / de sententie ter executie te stellen eer de vierde Maendt om is / welcken tijdt men Tempus quadrimestre noemt / c. Quærenti, extra de offic. delegat.

2 Maer noch inden Raedt van Vlaenderen / noch inden grooten Raedt van Mechelen / en werdt de sententie soo lange niet uytgestelt / ten ware saecke dat den Rechter de executie van't vonnisse / soo lang ofte langer / om seckere reden ende oorsaecken wilde verlangen / 't welck hem in aller manieren geoorloft is. Want dien tijdt van vier Maenden mach vanden Rechter vermeerdert ofte vermindert werden / naer qualiteyt ende quantiteyt vande sententie / saecke /

saecke/ persoone/ plaets ende tijdt/ ut notatur c. Quod ad consultationem, extra de senten. & re judica.

Maer in reele materien wert 't vonnisse/ daer niet van geappelleert en is/ geexecuteert terstont naer den thienden dach/ dewijl 't dan vry/ van waerden ende in krachte van gewijsde gegaen is/ soo dat den Eysscher alsdan gestelt wert inde possessie van 't ghene hy geeyscht heeft/ ende hem geadjudiceert is/ c. Cum Bertoldus, extra de senten. & re judica. 3

Executien gedaen op Son ofte Heylige dagen / zijn nul ende van onwaerden naer de opinie van velen/ ten waer Periculum in mora ghevreest wierdt/ in welck cas elcken dach de Justitie behoort te dienen / l. Finali, C. de feriis. & Panor. in c. Finali, extra de feriis. 4

Men moet hem oock sonderlingh wachten (als naer Rechten onbehoorlijck zijnde) datter geene Judiciele proclamatien / ofte eenige publijcke Edicten uytgeroepen werden op Sondagen ofte Heylige daghen/ noch voor/ noch naer den Godts-dienst: maer de practijcke heeft desen reghel violentelijck verbroocken/ l. De quibus. ff. de legib. 5

CAP. CCLVII.

Op wien men de executie moet doen.

't Begrijp.

Sententie wert ter executie gestelt
1 Op den principalen gecondemneerden, niet op den Procureur, ten zy, &c.
2 Op den principalen gecondemneerden, niet op den Borch, ten zy, &c.
3 Op den Man, voor alle de schulden vande Vrouw.
4 Op den Curateur vande goederen, als de Erfghenamen de goederen niet aen en nemen.

De executie vande sententie wert altijdt geexpedieert op den principael ghecondemneerden ofte sijne goederen / ende niet op sijnen Procureur die de saecken beleedt ende verdedicht heeft / ten ware hy inde saecke sonder last oft procuratie geoccupeert had/ want in dat cas soudemen de executie vande sententie te wercke leggen op sodanigen lichtveerdighen Procureur/ ende niet op den gecondemneerden / Sicuti notatur in l. Si non obtulit, in principio, & §. primò & secundò. ff. de re judica. 1

Moet oock de executie vande sententie ghedaen werden op den principalen gecondemneerden/ ende niet op den Borch / Autentica Præsente. C. de fidejussorib. Ten ware in cas dat den principael gecondemneerden absent / ofte vanden Rechter geexecuteert ware/ ofte immers verby ghegaen wierdt / om dat hy soo hert/ vremt/ twistachtich/ ende so grooten Ticaneur ende Pleyter waer/ datmen met geen billicke redenen yets met hem kost doen ofte verhandelen: want in dat cas soude den Executeur met behoorlijcke voorsichtigheydt sijne executie op den Borch moghen te wercke stellen / ende den principalen verby gaen / ende hem in sijn wederspannigheyt laten / al waert oock dat hy suffisanter en rijcker 2

ware dan den Borghe. Jae dat meer is / vele meenen dat de executie op den Principalen niet noodich en is / Iuxta Bartol. in l. Cum satis in 1. col. C. de agri. & censi. lib. 11. Per Iaso. in §. Item si quis in fraudem, inst. de actionib.

3 Men moet oock alle de schulden op den Man executeren / die de Vrouwe door 't huwelijck schuldich was / ofte die sy daer naer staende huwelijck ghemaeckt heeft: want met het huwelijck werdt den Man verbonden aen alle des Vrouws schulden / soo tegenwoordige als toekomende.

4 Als den principael ghecondemneerden ende by sententie geobligeerde / al sijn goedt abandonneert / ofte onderwijlen sterft / ende de Erfgenamen 't sterfhuys / noch sijne erffenis ende goederen niet aen en vaerden / soo datter geenen possesseur der selver goederen en verschijnt / soo doet den Crediteur door den ordinaris Rechter / stellen een Curateur inde goederen / alsoo vacerende / ende alsdan mach den Crediteur tegen soodanigen Curateur procederen.

CAP. CCLVIII.

Vande manier van executie te doen.

't Begrijp.

1 Een Executeur van sententie:
- Reel stelt den Eysscher in reele ende actuele possessie.
- Personeel verkoopt:
  - De onroerende goederen.
  - Erven.
  - Leenen.
  - Schulden ende brieven.

  Vanden gecondemneerden.
2 - Daer naer vanght hy den selven gecondemneerden.

3 Detestatie van sommige onbarmhertige Vangers harer Broederen.

4 Den gecondemneerden mach den Executeur soodanige goederen gheven als hy wilt.

5 Men moet int verkoopen vande roerende en onroerende goederen ordre houden.

Personele sententie:
6 Werdt op verscheyde manieren geuseert.
7 Hoemense te Bruggen useert.
8 Hoemense elders useert.

In executie van sententie:
9 Reel, en is geen sommatie noodich.
10 Personeel, moet zijn sommatie, ende tijdt van acht dagen.

11 Den gecondemneerden mach 't verkochte huysraedt binnen acht daghen weder lossen.

Verkooping van goederen:
12 geen leene, geschiet: Op de gewoonlijcke plaets. Ende by drie weeckelijcke kerckelijcke geboden.
13 Leene, geschiet binnen vier-mael veerthien dagen.

Den Executeur:
14 Gaet in sijn Kerckelijcke geboden altijt voort, niet tegenstaende
15 appel.
16 Moet den gecondemneerden alle de Kerck-geboden adverteren.
17 En mach niet meer verkoopen als hy behoeft.
18 Die meer verkoopt als hy behoeft, moet rekening doen.

19 Den

19 Den Executeur { Inden Raet van Mechelen mengt sijn salaris, met de { Andere kosten die hy moet executeren.
20 Penningen vanden Prins die hy moet executeren.
21
22 Den prys van't decreet dat hy moet executeren.
23 Salarisen van Executeurs werden sportulæ genoemt.
24 Den Executeur { Moet stellen den eersten prys van't verkochte goedt.
25 Ontfangt den gecondemneerden in appel, mits namptiserende.
26 Ontfangt alle de Bieders, ende teeckentse aen.
27 Leen-heer { tegen verkoop { Van Leen } appelleren { Dese moet niet.
28 Gront-heer { tegen verkoop { Van Gront } appelleren { Dese moet notelijck.
29 Men opposeert tegen des Executeurs verkoopinge, tot 't uytgaen vande keers.
30 Naer 't uyt-gaen vande keers hout den Executeur op van procederen.

NAer dat wy vande executie der sententien selfs / wiese moet executeren/wanneermense moet executeren/ende op wien mense moet executeren / geseyt hebben / is overich dat wy oock de manier ende formen van executeren kortelijck uytleggen/dewijle die in consideratie komt.

Want alsser in reele materien een sententie te executeren is/soo stelt ende verseeckert den Deurwaerder ofte anderen Executeur / den Eysscher inde reele ende actuele possessie van't gewijsde. 1

In personele actien procedeert den Executeur op de goederen vanden gecondemneerden/ by subhastatie ende publijcke verkoopinge/ maer by trappen ende op dese maniere : Want eerstelijck gaet hy op de roerende goederen ende huysraet / daer naer op de Erven/ daer naer op de Leenen/ daer naer op de schulden ende obligatien / ende ten laetsten op den persoon van den ghecondemneerden/ l. A divo Pio. §. In venditione,& ibi Barto. & alii Scriben. ff. de re judic. Ende dit laetste is gestatueert by civile Rechten. 2

Maer de Christelijcke wetten hebben eenen schrick van soodanighen wreetheydt/ ende raden die/ die professie van Christelijcke Religie doen / tot meerder sachtmoedigheyt. Want leert Christus de sijne/datse haer even-naesten lief hebben als haer selven? En handelen dan die niet hert genoech met haer even-naesten/die alle hare goederen/soo toekomende als tegenwoordige/onbermhertichlijck verkoopen / al en ghebruycken sy sodanigen hardigheyt tegen den ghecondemneerden selfs niet/die nu naer de werelt t'eenemael bedorven ende nochtans haren mede-broeder in Christo is / datse oock / naer dat alle sijn goederen verkocht zijn/hem selfs ellendelijck inden kercker werpen? Laet die toesien/die soo verstaelt van herten zijn/ hoe sy haer in't laetste oordeel voor den rechtveerdichsten Rechter sullen suyveren van sodanigen wreetheyt/ende den Evangelio ontvlieden. Quade knecht / ick hebbe u al u schult vergeven om dat ghy my gebeden hebt : En behoordet ghy dan oock geen mede-lijden te hebben met u mededienaer/ gelijck ick mede-lijden met u gehadt hebbe? Ende den Heere verstoort zijnde/ heeft hem den Henckers over-gegeven/ Ec. Matth. 18. 3

Maer ick gaen weder tot 't gheen ick geintermitteert hebbe. De voorsz ordre van executie moet dan soo vastelijck geobserveert werden / datse den Executeur in geeniger manieren mach perverteren ofte verbreecken / ten ware dan den gecondemneerden den Executeur aenwees andere goederen die hy liever by subhastatie wilde verkocht hebben. 4

5 Jae al en wees den Debiteur niet aen wat goederen hy liever eerst verkocht had/moet hem nochtans den Executeur selfs ampts-halven/alsoo dragen/dat hy altijt eerst verkoopt 't geen den Debiteur minst schadelijck is/so in roerende/als in onroerende goederen/ so dat hy in roerende goederen eerst verkoopt de kleynste/eñ die den Executeur minst konnen schaden/eer hy tot de groote/eñ die meer schaden konnen/ kome. Ende dat hy van gelijcken oock in onroerende eerst/de kleyne ende minst schadelijck verkoopt / eer hy tot de groote ende schadelijckste komt/op dat de liefde vande Justitie over al onderhouden/ ende de suspicie van haet ende malitie allenthalven verjaecht werde / die lichtelijck soude ontstaen/ waert dat den Executeur voor een matelijcke sake/ so in roerende als onroerende/eenich goet oft landt van grooten prijs voort-voer te verkoopen/ ende dat hy dat ongelijck ('twelck hem niet geoorloft en is) onbeschaemdelijck socht te volvoeren/vide Bart.in l. A divo Pio. §.In venditione,junct.ibi glos.in verb. Animalia, aliàs Animales.ff.de re judic. & l. moventium. ff.de verb.signific. & l.Quamdiu,C. de distract.pigno.Barto. Alexan. & scrib.in d.l. A divo Pio. §.in vinditione. Waert van dat den Executeur dese ordre ende distinctie verbrack/ soo mach den Debiteur van sijn executie appelleren / als hebbende te buyten gegaen de mate vande Judiciele ordre/ut l. Ab executione,C.quorum appel.non recipiunt. & l. Executorem,C.de execu.rei judica. Op hoe veel manieren autem een Executeur sijn officie te buyten gaet/wert genoteert in glos.in verbo. Excedat,in d.l. Ab executione.

6 Maer hier staet te noteren/dat de civile personele sententien naer de verscheydenheyt vande plaetsen/verscheydelijck gepronuncieert eñ geexecuteert werden.

7 Want te Bruggen in Vlaenderen wert elck een personelijck gecondemneert in civile saken/ende oock reelijck/dat is/ werdt te ghelijck gecondemneert in lichaem ende goederen/ soo dat sodanigen sententie tot beyde/te weten/ tot apprehensie vanden persoon vanden Debiteur / ende oock tot sijne goederen te executeren/ende op haren tijt te verkoopen/ gederigeert wert/so in beloofde als eygen goederen/ so dat het aldaer den Crediteur geoorloft is den Debiteur te vangen/ ende sijne goederen naer de apprehensie gherechtelijck te arresteren / ende te verkoopen/tot dat hem sijn somme ende kosten voldaen zijn. Maer waer't dat den Debiteur voor dit arrest inde gevanckenisse quame te sterven/soo soude oock de schult voor doodt ende te niet gehouden werden / ende alsdan wert sijn doode lichaem in een kist geleyt/ ende een uyr ofte twee voor de gevanckenis gestelt / eñ alsoo elck een publijckelijck vertoont / dat hy met lijf en leven sijn Crediteuren voldaen heeft. Ende werdt alsoo op dese maniere den dooden Debiteur van die schult t'eenemael bevrijt ende geabsolveert. Maer waren sijne goederen voor sijn doot oock te gelijck vanden Crediteur gearresteert geweest / so gaet dien Crediteur voort naer de doot vanden Debiteur/met verkoopen van sijne/ so roerende als onroerende goederen/eñ dat by decreet/want hyder al te gelijck actie op had.

8 Maer in andere plaetsen is de manier ende natuyr van personele sententien/ datse den Crediteur actie maeckt op den persoon ofte goederen vanden Debiteur/so dat als hy de persoon vanden Debiteur executeert/so wert hy t'eenemael versteken vande actie op sijne goederen. Maer gaet hy voort sijne goederen verkoopen by executie/ so en behout hy geen recht op den persoon vanden debiteur/ want hy heeft by de sententie recht van actie op welcke hy wil: maer hy en heeft geen recht om 't beyde te gelijck te executeren/ maer alleen een van beyden / soo dat hy de eene manier om betalinge te krijgen byder hant genomen hebbende/de andere verliest.

Men

Men moet hier oock noch een ander onderschepdt noteren / tusschen executie 9
van reele ende personele sententien/ te weten/ dat tot d'executie van reele senten-
tien niet noodich en is/ dat den Executeur by eenige sommatie procedere/ maer
mach inde selve reelijck (dat is op de saecke selfs) ende by feyten terstonts voort
procederen.

Maer in't executeren van personele sententien / moet de executie beginnen by 10
voorgaende sommatie / ende moet den gecondemneerden gegeven werden tijdt
van acht daghen / ofte meer / om te delibereren / anders sonder dese sommatie/
ende tijdt van ten minsten acht dagen/ soude de executie t'eenemael nul ende van
onwaerden zijn.

Voorders naer de executie ende verkoopinge vanden huysraedt ende roerende 11
goederen/ werden den gecondemneerden noch acht dagen vergunt / omme bin-
nen de selve dat huysraedt ende die roerende goederen te lossen : Maer dien tijdt
bestaet inde discretie vanden Rechter / naer qualiteyt vande persoonen en saec-
ken/ Speculat. §. restat, & §. Penultimo, titu. de execut. sentent.

Maer reele executien van huysen/ erven / renten ofte diergelijcken / moeten 12
gedaen werden ter ghewoonlijcker plaetsen / naer drie Kerck-geboden van acht
dagen te acht dagen/ sonder eenige interruptie.

Ende reele executien van leene / moeten ghedaen werden binnen vier-mael 13
twee Kerckelijcke weecken/ dat is/ van vijfthien dagen te vijfthien dagen/ son-
der interruptie.

Ende al wildender yemandt teghen die executie appelleren/ ofte sich oppose- 14
ren/ den Executeur moet even-wel / niet tegenstaende oppositie ofte appellatie/
altijdt inde Kerckelijcke geboden continueren ende voort gaen/ende stantvastich
blijven omme de saecke te volvoeren.

Ende moet den Executeur t'elcken Kerckelijcken ghebode/ den ghecondem- 15
neerden adverteren/ wat hy gedaen / ende hoe verre hy inde saecke geprocedeert
heeft/ ende hem oock van nieuws sommeren/ dat hy't principael ende de kosten
voldoe / ende dat hy alsdan bereydt is af te laten van vorder procedupren.

Staet oock dat te noteren / dat den Executeur niet meer goedts verkoopen/ 16
ofte Kerckelijcke gheboden doen geven en mach/ dan hy om de executie te doen/
dat is/ tot betalinghe van't principael ende de kosten behoeft / Glossa, in verbo.
Excedat, in l. Ab executione. C. Quorum appell. non recip. Vide Speculat. in §. Se-
quitur videre, versic. 2. cum sequenti in titu. de execut. sentent.

Ende soo den Executeur geen roerende goederen genoech en vindt/soo dat hy 17
ghedwongen is te procederen tot verkoopinge van eenige Erven / ende dat dese
verkochte Erve niet splijtelijck en is/ so datse meer gelt/ ende meer profijt ende
winst by brenght als hy van doen heeft / soo moet den Executeur van die ver-
kochte Erve/ende de overgeschoten penningen/den possesseur reeckeninge doen.

Maer naer stijle vanden grooten Raed van Mechelen/ brengt den Executeur
van getaxeerde kosten/ oock sijne kosten ende salaris in.

Brenght oock sijn salaris te reeckeningh/ als hy bewijst in 's Princen saken 18
ende penningen te vaceren.

Maer in sententien by decreet gewesen/doet den Executeur sijn salaris taxeren 19
op sijn relatie/ende doetse daer naer by eenen anderen Deurwaerder executeren.

Maer in Vlaenderen werden de salarisen vande Executeurs altijt gheexecu- 20
teert metten principale.

22 Ende hier staet te noteren / datmen de kosten diemen de Executeurs gheeft/ in Rechten eyghentlijck Sportulas heet / C. de sportulis per totum titulum, ende dese en zijn niet ghedefinieert als in twee ghevallen / die geexpressseert zijn / in l. Omnes qui §. Executoribus, C. de Episcop. & Cler.

23 Voorders/ als den Executeur by Kerckelijcke geboden tot verkoopinge vande goederen procedeert/ soo moet hy voor eerst binnen de drie ofte vier voorsz geboden/'t goet dat hy verkopen wilt ten prijse stellen: ende oock vande lasten ende renten vande Erve die hy verkoopen wilt/adverteren: eñ ingevalle binnen dien tijt niemant den prijs van die Erve en wilt stellen/ soo moet den Executeur dat selve doen / by goeden advijse ende informatie van anderen / vande waerde van die Erve/ ende moet te gelijck de meer-biedende ende de voorsz somme verhoogende/ voor hare verhooginge seecker treck-gelt ordonneren ende geven/ op dese maniere: Ick schatte dese Erve/ ofte dit Huys op de waerde van hondert pont/ ende die't noch thien pont verhoogt/ sal voor sijne verhooginge trecken ses ponden: die twintich ponden verhoogt / sal voor sijne verhooginge hebben acht oft thien ponden/&c. Want dit bestaet alles in discretie/ende mach vanden Executeur/ ende de Bieders ofte Verhoogers gestelt ende vermeerdert werden.

24 Waert dat den gecondemneerden tegen 't pryseren vanden Executeur ende de verkoopinge om die prijs wilde opposeren / soo moet den Executeur den selven tot de oppositie ontfangen/ mits dat den Opposant den selven prijs namptisere/ ende anders niet.

25 Soo moet hy oock alle Opposanten in hare oppositien admitteren/oock sonder namptissement / maer sal hen-lieden dach leggen voor den Raedt ofte anderen Rechter/ omme aldaer te segghen de oorsaecke van haer-lieder oppositie.

26 Hy sal oock ontfangen ende admitteren alle de ghenen die den geboden prijs vande verkoopinge willen verhogen/ende die verhoginge stellen in sijne relatie.

27 Ende ten is niet noodich dat den Leen-heere ofte Grondt-heere sich / ten regarde vande prijseringe van't Leen ofte den grondt/ opposere/ omme daer door sijn Jaerlijckse / ofte noch niet betaelde Renten / ofte andere Rechten die hy op het Leen ofte den grondt heeft/te beschutten ende veylich te behouden/ dewijl de selve ipso Iure, dat is/ rechts-halven geconsenteert werden / ende sonder eenige oppositie/ veylich blyven.

28 Maer alle anderen die renten / verbandt of hypotheecq op dat Leen ofte dien grondt hebben/ die moeten haer alle teghen die verkoopinghe opposeren / soo sy haer recht daer op willen behouden.

29 Ende tot dusdanighe ende andere oppositien is elck een ontfanckelijck voor den Executeur/ tot dat de bernende keerse uyt is / ende noch daer naer voor den Rechter / tot het aftrecken van't zegel van wassche dat aende brieven van decrete hangt: Jae tot dien Executeur / ende de bernende keerse moetmen toelaten alle Koopers die de geboden prijs sullen willen verhoogen.

30 Ende naer het laetste ghebodt/ ende dat de bernende keersse uyt is/ houdt den Executeur op/sonder voorts te procederen / want hy den koop niet ratifficeeren of decreteren en mach/maer maeckt ende stelt in't net sijne relatie/van alle 't gene hy ghedaen heeft/ omme de selve den decreterenden Rechter te behandighen. Inde selve relatie oock stellende den naem vanden Sergeant ofte Officier die hy tot sijne assistentie ghenomen heeft/ om sijne commissie te executeren. Want in dese exploicten en moetmen den Executeur niet alleen gelooven.

CAP.

Vytroeper.
Executeur.
Vytroper.

CAP. CCLIX.

Van Decreten.

't Begrijp.

1 't Decreteren komt den Rechter toe, naer dat alle de solemniteyten gedaen zyn.
2 Men wijst gheen Erve by decreet, ten zy alle oppositien gedecideert zyn.
3 Een Kooper van een decretale Erve, neemt alleen kennisse vande gespecificeerde renten.
4 Een Kooper van Decrete mach de gekochte Erve een ander over-geven.

ICk heb een weynich te vooren geseyt/ dat een Executeur sijne verkoopinge niet decreteren en mach/ dewijle die decretatie by den Rechter selfs ende niet by den Executeur moet gedaen zijn.

1 Want naer dat den Rechter de relatie vanden Executeur ontfanghen heeft/ soo examineert hy de selve/ ende let wel neerstelijck of den Executeur sijn ampt wel betracht heeft/ dat is/ of hy de sommatien aenden gecondemneerden/ ende de Kerckelijcke geboden behoorlijck gedaen heeft/ ende of hy 't bernen vande keerse wel onderhouden ende achtervolcht heeft/ sonder interruptie: want als hy uyt des Executeurs relatie siet dat dit alles wel ende behoorlijck ghedaen is gheweest/ soo consenteert ende adjudiceert hy terstont den Aenlegger commissie van't decreet.

2 Men en adjudiceert nochtans den Eysscher geen decreet voor ende al eer dat alle de oppositien (sooder eenighe zijn geweest) gedecideert ende af-gedaen zijn/ ende al eer de prijs vande verkoopinge by den laetsten Verhooger inde Griffie gebracht is: want den Rechter procedeert in decreten rijpelijck ende langhsaem/ op dat hy geenige van partye door sijn verhaestinge/ eenige schade en doe/ maer dat beyder recht/ soo veel mogelijck is/ bewaert werde.

3 Naer dat autem 't decreet geadjudiceert is/ is den Kooper verseeckert van sijnen koope/ soo dat van dan voort niemant hem mach eysschen eenige renten/ of eenige hypotheecken/ of eenige andere lasten/ als die inde brieven van decrete specialijck uytgedruckt zijn.

4 Ende den Kooper van't decreet/ naer des selves adjudicatie/ mach de ghekochte Erve ofte 't Huys/ of selfs behouden/ of eenen anderen over-geven: Of mach die Erve ofte dat Huys een ander verkoopen/ ende leveren wien hy wil totter in-erbinghe/ dat is/ vel verkreghen eyghenschap toe/ door welcke hy inde reele possessie gestelt wert. Maer dat en mach hy daer niet doen: want soo hy naer dese in-erbinghe ende reele verkregen possessie/ de selve Erve verkoopen wilde/ dat mach hy wel doen/ maer niet sonder nieuwe leveringe van eyghenschap/ ende van nieuws te betalen de gerechtigheyt.

CAP.

CAP. CCLX.

Hoemen de penningen distribueert, die by decreet geexecuteert zyn.

't Begrijp.

1 Uyt de penninghen vanden decrete werden voldaen: De kosten vande executie, eñ 't salaris vanden Executeur.
2 De renten, domeynen ende leenen.
3 De gerealiseerde Crediteurs met welcke de Erve beswaert is geweest.
4 De gerealiseerde Crediteurs die oudts zyn van date.
5 Alle Crediteurs.

NAer dat dan alles op de voorsz maniere wel ende behoorlijck gedaen/ ende 't decreet den Kooper geadjudiceert is geweest/ so wert den prijs vande verkoopinge vanden decrete/ dat is/ de penninghen die daer af gekomen zijn/gedistribueert als volcht.

Want ten aldereersten werden uyt dit ghelt betaelt de kosten vande executie/ ende oock 't salaris vanden Executeur die 't exploict gedaen heeft/ ende dese betaelt men eerst. 1

Ten tweeden/ werden uyt dat ghelt betaelt alle renten/ soo wel die tot den leven/ als Jaerlijcks zijn / ende oock alle domeynen ende rechten vanden Prins/ of Patroon/ of Leen-heer die de Leen-goederen/ als beneficiele ende beschermachtige goederen gehouden heeft. 2

Het overige gelt wert de opposerende partyen gegeven / ende dat op dese maniere : want Crediteurs van renten/ die op die Erve Jaerlijckse renten geassigneert ende gehypotheecqueert hebben/werden in betalinghe den anderen Crediteurs gepræfereert / die op de voorsz Erve geen hypotheecque of realisatie ghehadt en hebben. 3

Ende waert datter vele te gelijck gehypothequeerde ende gerealiseerde renten hadden/so wert in't betalen die altijt gepræfereert/ diens renten ouder van instel zijn:uytgenomen alleen den executerenden Crediteur/in-gevalle hy mede op die Erve gehypothequeert ende gerealiseert is: want die moet in't betalen allen anderen gepræfereert werden / al was sijner renten instellinghe schoon de jonghste/ ende dat om de neerstigheyt die hy in't executeren gedaen heeft / want de Rechten helpen de wakende/ ende niet de slapende/ l. Pupillus, in fine. ff. Quæ in fraud. credito. Scævola. Maer ick hebbe gewaeckt/ende hebbe mijne conditie beter gemaeckt. 't Civile recht is voor den waeckenden geschreven : En werdt daeromme niet weder-roepen 't gene ick genoten hebbe/ Iuxta hoc est,quod in Varro. lib. 1. de re Rustica. De Goden (seyt hy) helpen die/die doenden zijn. 4

Ende waert dat den Crediteur die de jonghste brieven heeft/ mistrouwde dat men hem niet en soude betalen van't overschot/ hy in dat cas/ soude de executie selfs aenveerden moghen / als hy maer eerst alle de Crediteuren die voor hem gaen/ van hare schulden wilde voldoen. 5

CAP. CCLXI.

Van executie, daer goederen te kort komen.

't Begrijp.

In insuffisantheyt van
- 1 Roerende goederen werdt betaelt
  - Eerstelijck den Executeur, volkomentlijck.
  - Daer naer de geprivilegieerde schuldt, volkomentlijck.
  - Ten derden, de andere Crediteurs, pont ponts ghelijck.
- 2 Onroerende goederen wert betaelt
  - Eerstelijck den Executur, volkomentlijck.
  - Daer naer den Heere, met een Iaer renten.
  - Alle de Renteniers, een Iaer.
  - Ten vierden, alle andere Crediteurs, pont ponts ghelijck.

HEt gheschiedt somwijlen/ dat des gecondemneerdes Debiteurs goederen niet ghenoech en zijn/ soo voor de kosten vanden processe/ als voor den principalen eysch/ ende voor de andere Crediteurs/ ende soo dickmael als dat geschiet moetmen dese maniere onderhouden.

1 In executien ofte verkoopingen daer insuffisantheyt bevonden wert/ dat is/ daermen soo veel huysraedt of roerende goederen niet en vint/ dat het voor alle/ ende om elck een te betalen ghenoech is/ krijcht den Executeur sijn volle recht ende salaris/ daer naer werdt uyt het overige betaelt de huyshuyre ende grondt-renten: want die schulden voor gepriviligeert ghehouden werden/ ende sooder dan noch eenich gelt overschiet/ dat werdt den anderen Crediteurs getelt/ maer niet als pont ponts gelijck/ so dat elck naer rate van sijn schuldt/ oock een ghelijcke portie ontfangt.

2 Van ghelijcken oock/ alsser insuffisantheydt is in verkoopinghe van Erven/ neemter den Executeur eerst ende voor al sijnen salaris uyt. Daer naer krijcht den Leen-heer (in-gevalle dien gront leen is geweest) uyt het overige sijn heerlijcke recht/ ende te ghelijck rente voor een Jaer/ ende daer naer volgen alle de andere Crediteurs/ die oock renten ende hypotheecq op de selve Erven hebben/ diemen by ordre met den prijs vande verkoopinghe voldoet/ maer elcks niet meer als een Jaer. Ende schieter alsdan noch yets over/ dat wert gedeelt aen alle de andere Opposanten ende Crediteurs pondt pondts ghelijck/ elcks naer rate van sijne schult. Maer hier inne moetmen de costuymen des Landts/ ende den aengenomen stijl onderhouden.

CAP.

CAP. CCLXII.

Wat ſaken de executie beletten, ende welcke niet.

't Begrijp.

1 Executie beletten:
- Wettelijck appel.
- Nieuwe tranſactie van partyen.
- Nulliteyt van ſententie.
- Verſoeck van relief.
- Laps van tijdt, te weten, van een Iaer.
- Tuſſchen-komſt van eenen derden, die ſeyt dat het goet ſijn is.
- Als de ſchult ſtaet inden wil vanden Crediteur.
- Brieven van ſurchantie.

Executie en beletten niet:
- 2 Quinquernellen, ofte brieven van reſpijt.
- 3 Brieven van reſpijt en werden niet verſtaen van geprivilegieerde ſchult.
- 4 Wat geprivilegieerde ſchult is.
- 5 Onnutte klachten, en cavillatien van partyen.
- 6 Partye die valſcheyt van't inſtrument allegeert, wert ghehoort, maer de executie en wert niet geſurcheert.

DAer zijn vele dinghen die de executie vanden Exploictier / 't zy datſe hem al belaſt is/ ofte noch belaſt ſoude mogen worden/ beletten. Want voor eerſt ſuſpendeert ende belet wettelijck appel de executie. Ten tweeden vernieuwinghe / ofte nieuwe tranſactie / ghemaeckt tuſſchen partyen/ naer / ende op de ſententie. Ten derden / nulliteyt van't vonnis daer op den ſtaenden voet af blijckt. Ten vierden/ verſoeck om tegen de ſententie gereleveert te zijn. Ten vijfden/laps van tijt/dat is/ als de ſententie verjaert ende verdaecht is. Want van een verjaerde ſententie en machmen niet appelleren/ ghelijck wy geſeydt hebben in't 254. Capittel. Ten ſeſten/ alſſer een derde perſoon tuſſchen komt/ die ſeyt/ende op den ſtaenden bewijſt dat het goedt ſijne is/ ende dat hy metter daet in deſſelviges poſſeſſie is / ende geweeſt is. Ten ſevenden/ als de ſchult ſoodanich is / dat die ſtaet ten wille ende vermaninge vanden Crediteur: Want duſdanigen ſchuldt en is niet executabel voor dat den Crediteur ſijn wille verklaert/ ende den Debiteur de ſchult van nieuws bekent heeft/ Ofte dat de ſchuldt ſtaet te betalen op eenen ſeeckeren ende gheſtelden tijdt/ ende dat dien tijdt noch niet om en is. Ten achtſten / brieven van ſurcheantie beletten de executie der vonniſſen/ te weten/ die de executie vander ſententie ſurcheeren / maer dat beletſel en duyrt niet meer als den tijdt die inde brieven van ſurcheantie geexpreſſeert is. 1

2 Maer brieven van Quinquernellen ofte reſpijten/en beletten de executien der vonniſſen niet. Brieven autem van reſpijte zijn tweederley/te weten/ Generale/

als dienende tot saecken die in state gestelt zijn : ende Speciale/ die alleen tot betalinge van schult vergunt werden : doch niet van alle/maer alleen van simpele schuldt.

3 Brieven van respijte in materie van schuldt / en begrijpen / noch en moeten niet verstaen werden van gepriviligeerde schulden / ende en beletten oock daeromme de betalinghe der selver niet / ten ware dat de voorsz gheprivilegieerde schulden expresselijck inde respijt-brieven genoemt waren.

4 Ende men verstaet dat gepriviligeerde schulden zijn / diemen gheven moet aenden Prins/ Republijck/ Weesen/ Kercken/ verhuyrders van Huysen/ ende koopmanschap gedaen ter merckt/ sonder termijn/ ghelijck wy voren in't 254 Capittel geseyt hebben.

5 Den Executeur en laet niet in sijn aenghenomen executie voorts te procederen/ om eenighe klachten ofte allegatien/ die partye tegen de sententie soude mogen objicieren/ als zijnde inique/ abusijf ofte illusoir/ &c. Want den Executeur en moet geen regard nemen op 't gene partye advers seydt/maer getrouwelijck uytvoeren 't gene hem bevolen is/ ende geen kennisse nemen van saecken/ c. Pastoralis §. Quia vero. versic. Attendentes. extra de offic. delegat.

6 Waert niet te min saecke dat partye adverse seyde / dat het vonnisse alsoo gewesen was op valsche instrumenten / in dat cas soude den Executeur de partye mogen admitteren ende gehoor geven/ende naerder kennisse nemen wat hy van de valschept van die instrumenten wilde seggen / omme 't selve op te teeckenen/ ende ghetrouwelijck aen't Hof te relateren / maer ondertusschen de exceptie niet admitteren/nochte de begonnen/ofte noch te beginnen executie te suspenderen.

CAP. CCLXIII.

Van voort te gaen inde executie, niet tegenstaende oppositie of appellatie.

't Begrijp.

Den Executeur gaet met sijn executie voort, niet teghenstaende appellatie

1 Als de sake van appel niet gefondeert en is in Rechten.
2 In materie van huwelijcks goet weder te eysschen.
3 In materie van Voochden te stellen, &c.
4 In't maecken van Inventarisen.
5 In't verbieden van administratie van goederen.
6 In betalinge van dienst-boden loon.
7 In saecken van recredentie.
8 In gewesen provisien.

1 Alle ordinaris Rechters moghen in hare Mandementen van executie dese clausule (niet tegenstaende oppositie ofte appel) insereren/ principalijck in saken daer de rechten geen appel ofte oppositie en admitteren.

2 't Is oock in Vranckrijck den Executeur geoorloft / de gheprononcieerde sententien te executeren / niet teghenstaende oppositie ofte appel / maer prin-

principalijck inde volghende saecken. Eerstelijck in materie van dote/ ende de repetitie van dien.
Ten tweeden/ in materie van Voochden of Curateurs te stellen. 3
Item in maeckingen van Inventarisen. 4
Item in den Deur-brengers ofte Dissipateurs/ Dullen ofte Wtsinnigen/ te 5
verbieden de administratie van hare goederen.
Item in belooft huyr-loon van Knechts ofte Meyssens / tot drie Jaren ofte 6
daer onder. Want waer't dat den Meester ofte Vrouw geobligeert waren hare Dienst-boden te betalen drie Jaren loons ende minder/ ende dat niet en betaelden / soo datse voor die schuldt geexecuteert wierden / soo en moghen sy van die executie niet appelleren / maer moeten de selve schult ilico ende op den staenden voet/ niet tegenstaende oppositie ofte appel/ in handen vande Bode ofte Executeur consigneren/ dewijl soodanigen schult/loon van arbeyt is/ende alsdan mach den Bode onder behoorlijcke cautie/ dat is / soodanige hy stellen kan / 't ghe consigneerde ghelt voor hem nemen. Maer hier moet den Rechter gooote voorsichtigheydt ghebruycken/ ende wel letten offer oock/ 't zy by den Meester/ ofte by den Knecht gheene malitie of valschept en schuylt/ende moet 't arbeyts-loon favorabel zijn.
Item in alle saecken van recredentie/ ofte fiduciaire possessie. 7
Item in alle gewesen provisien / die niet en excederen 25 pondt eens / onder 8
seeckere cautie. Ende vele deser saecken zijn oock ghebruyckelijck inden grooten Raedt van Mechelen / ende oock inden Raedt van Vlaenderen / daerse inde voorsz / ende veel andere materien / executien expedieren/ niet tegenstaende oppositie ofte appel.

CAP. CCLXIV.

Van Afwinninghe.

't Begrijp.

1 De Leen-heeren/ende soo subalterne als hooge Magistraten/hebben in hare Leen-hoven ende Vierscharen noch een andere manier van exe-cuteren/ diemen niet onbequamelijck afwinninge en noemt / namentlijck als yemandt sich in yemants Leen ofte chijns of renten-gronts eygenschap ende possessie door de Magistraet indringt ende laet verseeckeren.

2 Want afwinninge en is niet anders / als een weech-draginge ofte verlies van yets datmen ghekocht/ofte uyt eenige andere eerlijcke oorsaecke/ gekregen heeft met decreet vanden Rechter/ l. Evicta §. primo. ff. de evict. Hinc evincere est rem suam vendicare. Cels. 't Geen afgewonnen wert en is niet onder de goederen/ te weten / vanden eersten Possesseur. Maer dewijl wy sien dat de gherechtelijcke vendicatie tweederley is/ eeuwighe ende tijdelijcke/ soo sullen wy hier oock seggen / dat de afwinninge (voor soo veel men de costuymen van verscheyde plaetsen moet considereren) tweederley is. Want afwinninge is/of eeuwige ende die eygene/ of tijdelijcke ende die oneygene.

3 Eeuwige afwinninge is/die wy te vooren aengewesen hebben/dat by decreet vanden Rechter geschiet / die een eeuwige eygenschap ende possessie gheeft / soo datmen die afwinninge nimmermeer en mach herdoen of retracteren. By dese eeuwige ofwinninghe met decreet des Rechters/ wint men af/soo leenen als erven / gronden ofte huysen met volle ende eygene decretatie / ende den Afwinder werdt eeuwich Heer van het afgewonnen goedt / ende den afgewonnen verliest sijn eygenschap/ volgens 't geen Celsus seyt : 't Gheen afgewonnen werdt en is niet onder de goederen/ te weten/ vanden afgewonnen.

4 Tijdelijcke ofte oneyghene afwinninghe is/by welcke/leenen/erven/huysen/ ofte renten afgewonnen werden / niet tot eeuwigen eygenschap / maer tot tijdelijck gebruyck/'t geen wy in't Vlaems noemen/Yemant ten blade doen/dat is/ 't Leen of den grondt door den Rechter leveren/ alleen om de vruchten te genieten/ tot dat den Afwinder volkomentlijck van sijne renten voldaen is. Want naer dat dese betalinge ten vollen ghedaen is / soo komt de Erve weder aen den eersten Meester ende ledicht den Afwinder sijne handen. Weet dan van beyde dese afwinninge specialijck 't geen volcht.

5 Den Leen-heer en procedeert nimmermeer om faute van betalinghe by de voorsz eeuwige afwinninge ofte ont-erfinge van't Leen/ 't welck hy sijn Vasal gegeven heeft : maer als hy sijn ampt niet en doet/ofte als hy gebreck heeft van Mannen/ soo ghebruyckt hy tijdelijcke afwinninghe/ ende slaet voor een tijdt de hant aen't Leen / ende maeckt alle de vruchten sijne tot dat den vasal mannen heeft/latende altijt 't Leen open voor den Vasal / al waer't tot tsestich Jaren.

6 Maer als den Vasal felonie / schande ofte wantrouwen aen sijnen goedertieren Leen-heer doet/ soo dat hy hem onteert ofte beschadicht / soo doet den Heer dien gront niet by gerechtelijcke decretatie/ maer by eeuwige afwinninge vande Leen-mannen / met kennisse van saecken wederom in sijne handen stellen ende hem toe-wijsen/ door welcke toe-wijsinghe dat Leen hem eyghen werdt in eeuwigheydt.

7 Vanden chijns-grondt moetmen noteren/dat als den Chijns-heer ende Possesseur niet alle Jaers van sijnen Jaerlijcksen chijns-grondt/ of eenighe andere heerlijcke renten betaelt en werdt/ soo sayseert hy dien grondt/ dat is/ so schrijft hy sich selven toe/ by sijnder Justitie/ de eeuwighe eyghenschap van dien / ende vendiceertse met eeuwighe afwinninge / ende doetse hem voor eeuwich restitueren/

ren / ende soo vervalt dien grondt alsdan weder om de onbehoorlijcke of geweygerde betalinge geheel in haer oude possessie ende eygenschap / als zijnde met die conditie vanden Chijns-heer gegeven / soo dat den afgewonnen daer nimmermeer weder aen en kan komen / maer dat hy daer van in eeuwigheydt onterft ende ontbloot is: ende dese gherechtelijcke afwinninge is oock in Rechten ghefondeert / l. Prima & secunda, C. de jure emphiteu. & C. de evictio.

Op de selve manier / als eenen agerenden Rentenier / dat is / dienmen schuldig is / van dien die't op renten heeft niet en ontfangt sijn Jaerlijckse schult ende inkomen / ende dat hy gehypothequeert is op eenich huys / erve / jaerlijckse rente / ofte eenich Leen / soo procedeert hy op sijn hypotheecque by tijdelijcke afwinninge ende by kerckelijcke geboden / ende andere Judiciele gewoonlijcke solemniteyten (gelijck wy hier vooren in't 258. Capittel geseyt hebben) om de tijdelijcke heerlijckheyt der selver / dat hem die toe-gewesen soude werden / omme te ploegen / zayen ende mayen / tot dat hy van sijn achterstal soude mogen voldaen zijn. 8

Ende maeckt alle dese vruchten sijne tot de volle betalinge toe / sonder eenige reeckeninge daer af te doen. Andere meenen nochtans (ende 't is redelijcker) dat die dien't bouwen van eens anders Landt toe-gewesen wert / vande ontfangene vruchten ende vande kosten die hy gedaen heeft / behoorlijcke reeckeninge moet doen / op dat hy eens anders goedt niet langer en ghebruycke als tot dat hy betaelt is. 9

In sommighe plaetsen nochtans van Vlaenderen is de costuyme / dat den Rentenier den grondt selfs / ofte de ware eyghenschap van dien / sich by rechtelijcke ende eeuwige afwinninge met decretatie vendiceert door sijn achter-wesen / soo dat den niet betalende door die eeuwige afwinninge vande heerlijckheyt ende eygenschap van sijn grond versteecken / ende den Afwinder inde selve ingeerft wert. Maer hier van zijn de Costumiers van verscheyden ghevoelen / ende voornementlijck in Vlaenderen. 10

CAP. CCLXV.

Van Naestinge.

't Begrijp.

1 Wat naestinge is, ende hoe veelderley.
2 Naestinge is by de Goddelijcke Rechten toegelaten.
3 Naestinge is odieus inde civile Rechten.
4 Gebruyck van naestinge in Vlaenderen.
5 Naestinge van gronden, of huysen } Hoe die te Brugge geschiet.
6 Naestinge van verkochte renten } Hoe die te Brugge geschiet.
7 Dat de goederen zijn leenen, gronden, ende onroerende.
8 Dat de goederen patrimoniael zyn.
9 Dat den kooper vreemt zy van't huysgesin.
10 Dat den naester vande maeghschap vanden verkooper is.
11 Die inhabil is tot de successie, is inhabil tot de naestinge.

12 Tot wettelijcke naestinge wert veel vereyscht
- 12 Dat de naestinge geschiede op behoorlijcken tijdt.
- 13 Den tijdt van naestinge is een Iaer ende dach.
- 14 Dat den naester 't goedt voor sich selven naest.
- 15 Dat den naester 't gheldt met de onkosten telle binnen 24 uren.
- 16 Dat hy met sijn eygen ghelt contrahere.
- 17 Of gheleent ghelt eygen ghelt is?
- 18 Dat de naestinge geschiede vande heele verkoopinge.
- 19 Verkoopinghe van eene partye, die partye mach ghenaest werden.
- 20 Dat elck een contrahere met de conditien inde verkoopinge geexpresseert.

21 Genaeste goederen trecken de natuyr van patrimoniale goederen aen.
22 Goederen die by de Testamenteurs verkocht zyn, zyn naestinge subject.
23 Patrimoniale renten werden oock ghenaest.
24 Leenen, gronden, erven, huysen werden genaest.
25 Als den Kooper de naestinge loochent, werdt 't gheldt vande naestinge ghecon-signeert, &c.
26 Die naestinge loochent, hoe datmen dien straft.
27 Den falsaris die de naestinge refuseert, hoemen die straft.
28 Die naer de naestinge meerder somme eyscht
- 28 Is straf baer, arbitralijck.
- Of:
- 29 Wert gestraft met verlies van: 't Gegeven Gelt, 't Principael, De kosten.

30 Van naestinge moetmen Tiraquellum consuleren.

1 Naestinge ofte vernaerderinge is een nakinge/ door welcke eenich verkocht/ gecontraheert ofte gedecreteert goet/ by yemant vande bloedt-vrunden of maeghschappe/ de Kooper ontnomen/ ende den naester daer in-ghestelt ende verseeckert wert. Ofte door welcke een bloedt-vrundt tot hem/ ende dien volgende tot sijn familie ende geslachte/ van welcke 't goedt vervreemt was/ 't selve weder treckt/ ende revoceert. Ende dese naestinge is tweederley/ te weten/ municipael/ als die de vrunden en bloedt-verwanten eygentlijck competeert: ende conventioneel/ die oock de mede-gesellen van contracten toekomt. Maer Bartholomæus Chassenæus in Commentar. Consuetud. Ducat. Burgund. tit. *des retraicts*. folio 325. num. 2. stelt driederley naestinge/ te weten/ legale/ costumiere/ ende conventionele.

2 De eerste/ ofte twee eerste/ te weten naestinghe/ soo legale als costumiere/ is soo wel by Goddelijcke als menschelijcke rechten/ in faveur ende conservatie vande familien ingebracht ende toe-gelaten ghewееst/ te weten/ op dat de mannen/ de huysen/ ende de titulen der familien/ door soodanigen behoudinghe van goederen/ in wesen soude moghen blyven/ sonder welcke sy haest soude vergaen/ ende buyten alle memorie geraken/ Vide Biblia, Levit. 25. & Ruth 4. Hiere. 32. Numeri 36. & C. de impo. lucra. descript. lib. 10. al-hoe-wel datter zijn die seggen/ dat dese legalen niet en obligeren.

3 Is nochtans die aenneminghe van goederen by naestinge inde civile rechten voor odieus ende onredelijck gehouden/ om datse alle contracten die partyen in

vrundt-

vrundtschap onder malkanderen maecken / breeckt ende verstoort / Vide Tiraquellum in præfat. suorum commentariorum de utroque retractu, & municipali & conventionali num. 33. & Ang. in l. Dudum, C. de contrahend. empt.

Als in Vlaenderen eenich patrimoniael leen/ ofte eenige andere patrimoniale Erve / by verkoopinge ofte ander contract in vreemde handen ghekomen is/ ende datter de borse gheopent zijnde/ eenich gelt/ ofte yets anders in plaets van gelt/ voor die koop ofte dat contract gegeven is/ soo mogen de vrunden dat goet/ te weten/ dat patrimoniale leen ofte erve / ende 't voorsz contract by naestinghe vendiceren ende aennemen / omme die goederen in't gheslachte te doen blijven ende niet te vervreemden / betalende den koop ende de wettige kosten / ende dese manier wert noch huyden geuseert. 4

In eenige plaetsen/ ende principalijck te Brugghe ist de manier / dat als yemant/ al waer't maer een dertichste deel/ in eenich huys ofte erve gehadt heeft/ ende dat dat huys ofte erve verkocht wert/ dat die / die oock 't minste recht van eygenschap gehad heeft/ 't selve huys ofte erve by naestinghe mach vendiceren/ sooder niemant vande bloedt-vrunden en is die inde selve naestinge wil geprefereert zyn. Als daeromme yemant aldaer eenich huys ofte erve koopt/ die moet alle de participanten aen-dienen den prijs van sijnen koop binnen twee ofte drie dagen/ op dat soo yemant die koop wil naesten/ hy dat doe binnen veerthien dagen/ want naer die tijdt en wert niemant naestinge vergunt. 5

't Selve gheschiedt oock in koop van renten op eenich huys ofte erve: want waer't dat een ander op 't selve huys ofte erve oock een rente had / 't waer dan datse grooter of kleender ware/ die soude de voorsz gekochte renten by ghelijcke denunciatie eñ vergunninge van tijt/ voor hem by naestinge mogen aennemen. 6

Maer hier staet te noteren/ dat om soodanigen naestinge te consequeren/ vijf dinghen vereyscht werden: want eerstelijck werter vereyscht/ dat de verkochte goederen zijn/ of leenen/ of erven/ of eygendom van onroerende goederen/ om dat naestinge in huysraet ende roerende goederen geen plaets en heeft / Tiraquellus tit. *du Retraict linag.* §. 8 in ver. *ou aultres choses*, &c. gloss. 7. num. 86. 7

Ten tweeden/ dat het verkochte goedt patrimoniael zy / ende niet geconquesteert/ want aen conqueste en is geen naestinge/ vermits datmen elck een lichtelijcker admitteert tot arbitrale dispositie van sijne conqueste / als van 't ghene hem by successie ende erffenisse aengekomen ende bestorven is / Argumento, l. lex quæ tutores, C. de administra. tuto. 8

Ten derden / werdter vereyscht dat de kooper een vreemde zy / ende die den verkooper noch in bloedt / noch in maeghschap niet en bestaet: want den eenen Erfgenaem ofte Neef en mach tegen den anderen geen naestinge obtineren/ alwaer hy schoon een graedt naerder. 9

Ten vierden/ dat den naester ende aenklager vande vrunden ofte maegschap zy vanden verkooper: ende 't is niet genoech dat hy van't geslachte is/ maer hy moet van die zijde zijn daer't leen ofte de erve van daen gekomen is / soo dat hy of 't soo gebiel/ in't leen ofte erve by recht van besterffenisse soude mogen succederen: want gelijck bastaerden niet en mogen succederen / soo en mogen sy oock niet calangeren. 10

Want die niet habil en is tot de erffelijcke successie / en kan oock niet habil wesen tot de naestinge/ de quo vide Franc. Mingon. in consuetudines Andegavenses articu. 368. num. 1. 11

12 Ten vijfden werter verepscht/dat die naestinge gedaen werde op sijn behoor-
lijcken ende gestelden tijt/te weten/binnen de Kerck-geboden/ ofte binnen Jaer
ende dach/ofte binnen anderen tijdt die by stijle ofte costuyme daer toe gestelt is.
13 Naer rechten nochtans wert yemant door silentie ende stil-swijghen van een
Jaer / als hy sijn recht ende naestinghe niet en openbaert / ende binnen 't selve
Jaer niet en spreeckt/ versteecken van sijn recht van naestinge/ voornementlijck
in leenen/ Vide Iaso. in l. Prætor ait. §. Ultimò ad fin. ff. de no. oper. nunciat. Dat
autem een Jarich swijgen hier kracht van refutatie heeft / moetmen rechtsin-
nich verstaen/te weten/ naer dat het tot kennisse gekomen is / ut habet textus §.
Porrò. Qualiter olim poterat feudum alienari. Reliqua latè per Barth. Chasse. in
titu. *des Retraictz*, in suis Commentariis in consuetudines Ducatus Burgundiæ.
Ten sesten ende ten laetsten werdter verepscht / dat den naester de erve ofte
14 't leen voor sich selfs/ tot sijn eygen profijt / en niet voor anderen en naeste / ende
dat is hy ghehouden (alst den verkooper begeert) met eede te bevestigen : In-
dien nochtans den kooper daer naer verneemt dat den bloed-verwant hier inne
bedroch ghebruyckt heeft / ende dat hy't niet voor hem / maer om een ander te
transporteren genaestet heeft/ in dat cas mach den eersten kooper dat transport
weder-roepen ende te niet doen / per not. in l. Eleganter, in princip. ff. de dol. mal.
cum similib.
Hy moet oock die naestinge doen met sijn eygen gelt / maer geleent gelt wert
15 hier oock voor eygen ghelt gehouden/ soo dat hy met sodanigen gereden gelt/ soo
wel naesten/ als hyder eenige andere erve/paert/ofte huys mede koopen mach/
al moet hy dat t'eenigen tijde (als den Leender wil) wederom geven.
16 Soo wert oock die/ of geen gelt en heeft/ofte gelt hebbende 't selve binnen 24
uren/met betalinghe vande kosten vande denunciatie van naestinge niet gereet
en heeft / van sijn recht van naestinghe versteecken / per text. in l. Ultima , & ibi
Bald. col. 2. versic. Et nota quod debitor. C. de condi. inser. & c. Significante, extra
de pignor. Soo hy geen gelt en heeft/mach hy volstaen/mits gevende goude ke-
tenen/ ringen/juwelen/Ec. Want compensatie heeft kracht van betalinge/ l. Si
debitor ff. Qui potior in pignor. habeantur. Ende daer en is niet aen ghelegen/of
yemant gecompenseert ofte betaelt heeft. Maer sommige willen segghen / dat
dese compensatie alleen plaets heeft in conventionele naestinge/ die veel favora-
belder is als naestinghe van maeghschap : ende sy segghen/ dat compensatie
slechts een versierde ende gheen ware betalinge en is / ende datse daerom alhier
niet en mach geadmitteert werden : gelijck oock borchtochte niet ontfangen en
werdt/ die hoe welse goedt is/en ist nochtans geen betalinge.
17 Simpele presentatie van geldt en is oock niet genoech tot naestinge. Andere
seggen nochtans 't contrarie/ te weten/ dat geleent geldt gheen eygen en is/steu-
nende op dese reden/dat het een ander toe-komt/ ende datmen't een ander schul-
dich is / ende datmen't dien wederom moet geven : ende 't gheen wy een ander
moeten geven (seggen sy) en mogen wy niet segghen dat ons toe-komt. Maer
de eerste opinie dunckt my waerschijnlijcker te zijn. Want voor eerst ist mijn
tot dat het den ander weder-eyscht. Ten anderen en ben ick niet gehouden 't sel-
ve in specie te restitueren. Ten derden/ 't soude konnen geschieden/ dat die 't my
geleent had/ 't nimmermeer en soude weder-eysschen. Eyndtlijck/alle koop die
met reedt gelt gedaen wert / is van waerden/ 't zy dat dat geldt uyt mijn eygen
Comptoir komt / oft dat het gheleent is / soo moet dan oock naestinge / al ghe-
schietse

schietse met geleent gelt/ van waerde gehouden werden/ende 't gelt dat ick hebbe is mijn/ tot dat ick 't selve weder betaelt hebbe.

Daer doender boven dien dagelijcks veel koopmanschap met gereedt geldt/ 18
die nochtans aen anderen veel schuldich zijn / ende niemant vande Crediteuren en sept: Ghy hebt dat Landt gekocht met mijn gelt. De naestinge moet oock gedaen zijn vol ende t'eenegader / soo dat den naester die verkoopinghe vol ende geheel krijge/ maer niet half/ ofte eenich deel vande erve/ 't geen hy wilt/ vande geheele koop/ principalijck als de verkoopinghe soodanich is datse niet gesplist kan werden.

Maer 't contrarie kan wel gheschieden als den Executeur verscheyden huy- 19
sen ofte erven/ elcks apart/of aen een/ of aen verscheyden verkocht heeft/ want alsdan mach den naester soodanigen deel naesten als hy te rade wert.

Den naester en mach oock de verkochte goederen niet vryer naesten als die 20
verkocht zijn geweest/ maer hy moet te gelijck met de naestinghe / alle de lasten ende conditien die inde verkoopinge geexpresseert zijn geweest / op hem nemen.

Daer-en-boven de genaeste goederen sorteren ende verkrijgen de natuyr van 21
patrimoniale goederen/ soo dat die de selve genaestet heeft/ die ghebruyckt ende possideert/niet anders als of hem die van sijne Ouders bestorven waren/sulcks waer't dat den naester de selve goederen wederom verkochte/ sy soude van nieuws naestinge subject zijn/ soo datse een ander van't maeghschap weder soude mogen vendiceren.

Ende ghelijck patrimoniale goederen verkocht by decrete/ naestinghe onder- 22
worpen zijn/ soo zijn oock de patrimoniale goederen/ die vande Executeurs van Testamenten verkocht werden/ tot volkominge van't Testament.

Naestinge heeft oock plaets in alle patrimoniale Jaerlijckse renten/ geset op 23
leenen/erven/ofte eenigen anderen patrimonialen eygendom/ ofte aengekomen goederen.

De naestinghe heeft oock plaets in leenen / erven ofte huysen die de Ouders 24
hare kinderen naer-gelaten hebben/in-gevalle de voorsz leenen/erven/ende huysen by de kinderen verkocht zijn gheweest: Ja dat meer is/een leen mach oock gealieneert ende genaest werden by de naeste vrunden/ c. Primò. §. Sed etiam, & ibi glos. in verb. Proximiori, tit. per quos fiat investitura. in usib. feudo. Tiraquellus, in præfatione sui tractatus, de utroque retractu, numero 52.

Ende in cas dat yemandt den naester dese naestinghe loochent / soo moet den 25
naester 't volle ghelt met de kosten wettelijck consigneren inde handt des Rechters/ ende van die tijdt af maeckt hy alle vruchten vande genaeste erve/ &c. sijne/in cas dat hem eyndtlijck de naestinge toe-gewesen werdt/ Argumento l. Acceptam, in principio, C. de usur.

Als den Kooper uyt fraude ofte cavillatie de naestinge loochent / ende dat hy 26
daer naer daer in succumbeert/soo behout den naester de naestinge voor hem/betalende 't principael ende geen kosten/soo vele costumiers seggen.

Maer daer zijn andere die seggen/ dat dien Falsaris ende Calumniateur die 27
de naestinge loochent/ te gelijck verliest 't principael ende de kosten/om de onbehoorlijcke calumnie den gerechtigen naester gedaen / soo dat den naester 't principael behout met de kosten/ sonder yets te betalen. Maer die opinie schijnt wat hart te zijn / ende by naer onverdragelijck: Want 't is lichter yets te geboeten/ als met goede reden staende te houden.

Waert

28 Waert dat den Kooper naer de naestinge met Eede verklaerde / schreef/ ofte in't contract stelde/ meerder somme als hy voor 't principael ende de kosten verleyt had/ soo soude dien falsaris om die valschept arbitralijcken gestraft moeten werden.

29 Ende naer eenige seggen soude hy verliesen sijn verschoote penningen/ die komen soude op 't Fiscus op den Schout/ ofte op den tijdelijcken Heer/ ende soude daer-en-boven den naester de genaeste Erve obtineren voor niet/ ende sonder eenige kosten.

30 Die yets wijders van naestinghe wil sien / consulere D. And. Tiraquellum in suo insigni tractatu de utroque retractu, tam municipali, quàm conventionali: daer hy genoech sal vinden t'sijnen appetijte / te weten / offe plaets heeft in conditionele koop by over-een-kominge gemaeckt. Of soo: Of naestinge van waerden is als den koop ghedaen is / op dese manier: Dat de bloedt-verwanten niet en mogen naesten/ ende of naestinghe sich oock uyt-streckt tot leenen ende verkoopinge van thienden/ in verkoopinge van vruchten/ die noch hangen/ te ghelijck met de Erve. Of den tijdt van naestinge mach verlenght werden met consent van partyen/ ende als den naester gelt geoffereert/ ende den kooper 't selve gerefuseert heeft/ offe plaets heeft in lange verhuyringhe / in wisselingh van onroerende goederen/ende diergelijcke. Immers ick ben te vreden in dit Capittel alleen de generale dingen gestelt te hebben.

CAP. CCLXVI.

Waer inne naestinghe gheen plaets en heeft.

't Begrijp.

Naestinge en heeft geen plaets
- 1 In roerende goederen, &c. als in't voorgaende Capittel geseyt is geweest.
- 2 In simpele mangelinge.
- 3 In leenen gegeven by gifte onder de levendigen.
- 4 In compensatie, sonder voorgaende contract.
- 5 In eenige deelingen.

Wy hebben in't voorgaende Capittel sommierlijck geseydt / waer inne naestinghe plaetse moet hebben / ende wat meest in wettighe municipale naestinghe vereyscht werdt. In dit Capittel sullen wy seggen wat een wettige ende costumiere naestinge belet.

1 Ende al-hoe-wel men dat / nemende 't contrarie uyt het voorgaende Capittel / wel soude konnen sien / als met de selve conditien niet over-een-komende/ maer repugnerende.

2 Niet te min moetmen te deser plaetse weten / dat geene absolute mangelinge die 't eene voor 't ander simpelijck vermanghelt / ende sonder openinghe van Comptoir ofte gelt-gevinghe ghelevert wert/ plaetse heeft in naestinghe: want mange-

mangelinge en is geen koop/ Iuxta Iohannem de Platea, in l. Finali. in 2. columna. C. de præd. decurio. lib. 10.

Soo en heeft oock naestinge gheen plaets in leenen/ erven/ ofte andere eygendommen die gegeven zijn by gifte onder de levendigen/ suyver/ simpelijck/ vry/ ende uyt singulier faveur/ sonder eenige recompensatie daer af te hebben/ te krygen/ ofte te verwachten. Maer dit moetmen verstaen van gifte onder de levendigen/ ofte ter saecke des doodts ofte huwelijcks / Vide Bartholo. Chasseneum. *des retraictz*, §. 9. numero 12. folio 336. 3

En heeft oock naestinghe gheen plaets in compensatien daer gheen contract voor-gegaen en is/ want soo compenseren is geven/ ut in l. Iulianus ff. de condit. & demonstra. 4

Maer die plaets heeft in deelingen/ in transactien/ in gifte tot betalinge/ siet den selven Tiraquellum, ende Chasseneum, ende Boërium, die dese materie van naestinge volkomentlijck verhandelt hebben. 5

CAP. CCLXVII.

Van behoudinghe van verkochte Leenen, of Erven.

't Begrijp.

1 't Leen verkocht, ende by gheene vande vrunden genaestet zynde, mach vanden Leen-heer behouden werden.

2 Een leen verkocht van een bloedt-verwant, en admitteert geen behoudinge.

3 't Leen een vreemde verkocht zynde, ende vanden bloedt-verwant genaest, sluyt de behoudinge vanden Leen-heer uyt.

Behoudinghe van leen, en heeft geen plaets
4 In verkochte kerckeljcke Erven.
5 In mangelinge.
6 In gifte.

Als eenich leen ofte erve/ 't zy dan by decreet/ ofte op eenige andere manier verkocht is aen een vreemde/ ende datter niemandt vande bloedtverwanten en komt die dat leen ofte dien grondt by naestinge aen hem treckt/ in dat cas heeft den Leen ofte Chijns-heer (daer dat Leen ofte Erve af gehouden wert) macht/ uyt kracht van sijn heerlijckheyt ('t welck men leen-macht noemt) dat leen ofte die erve voor hem te behouden/ ende de sijnen te appliceren/ betalende 't principael ende de wettelijcke kosten/ ende dat recht van behoudinge is alleene voor hem/ ende hy en mach het gheen andere mede deelen of transporteren / ut vult Guido Papæ, q. sua 411. Maer in dat cas verliest den leenheer de heerlicke renten die hy vanden koop van dat leen moste gehat hebbẽ. 1

Ick hebbe een weynich te vooren gesepdt van een leen of erve verkocht aen een vreemde: want waert datse aen een bloedt-verwant / of erf-vrundt ende die afkomstich is vande zijde daer die patrimoniale erve van daen komt/ verkocht ware geweest/ in dat cas en soude den leen ofte Chijns-heer gheen recht van behoudinge op die verkoopinge hebben. 2

Ick

3 Ick hebbe oock geseyt/alsser geene vande bloet-verwanten tusschen en komt &c. dewijle 't recht van behoudinghe gheen plaetse en heeft / alsser eenich vande bloet-verwanten tusschen komt/die't leen ofte erve by naestinge tot hem treckt/ al ist dat Jason ende Albericus meenen dat den Len-heer voor alle bloedt-verwanten moet gepreferevert werden: want haer opinie heeft alleen stede in Erfpacht ende niet in Leen/ ende sy en proberen de costuyme niet die sy allegeren.

4 't Recht van behoudinge en heeft oock geen plaets in kerckelijcke leenen ofte erven: want gelijck die vande Kerck verkocht werden/soo komen sy wederom op de Kerck.

6 En heeft oock geen stede in vermangelinghe van leenen of erven / als 't eene leen tegen 't ander/ ende d'eene erve tegen d'ander verwisselt wert/ ende dat sonder eenige fraude.

7 Item/ en heeft gheen plaets in giften/ Iuxta Guidonem Papæ in decis. sua 47. Waer voorts 't recht van behoudinge geen plaets in en heeft / kont ghy sien by Boërium lib. de consuetudinibus retentionis rerum feudalium.

CAP. CCLXVIII.

Van Heerlijcke Renten, Erven, of Heerlijckheden.

't Begrijp.

Aenden Patroon van't leen:

1 Betaelt den Verkooper van't verkocht leen den thienden penningh.
2 Betaelt den Kooper van leen verkocht om vry geldt 't leen-recht.
3 Komt in sijn leen 't leen-recht toe.
4 En komt het recht niet toe in verkoopinge van leen voor de investiture vanden kooper.
5 Betaelt den kooper in noodige verkoopinge van leen 't leen-recht.
6 Betaelt den Verkooper, in willige verkoopinge, by contract.

7 In verkoopinge van willich-leen, mach den Verkooper achterwaerts treden.

1 IN Vlaenderen is de costuyme / dat de Leen-heeren / alsser eenich leen ofte erve verkocht wert / voor haer heerlijck recht ende Ius patronatus, hebben den thienden penningh vande verkoopinghe/ ende dat vanden Verkooper/ ten waerder anders gestipuleert waer.

2 Ende als de verkoopinge gedaen is op seecker ende uyt-gedruckt vry gheldt/ dat is/dat den Verkooper de bedongene somme vry ende sonder aftreck ontfanghe/ ende dat dat leen immediatelijck gehouden wert vanden Graef/soo betaelt den Kooper/boven den voorsz thienden penningh/ noch den thienden penningh vanden voorsz thienden penningh.

3 Ende om dese leen-rechten te verkrijghen / en spreeckt den Leen-heer gheene van

van beyde de partyen / dat is / noch den kooper / noch den verkooper aen / maer procedeert op 't verkochte leen ofte erve / tot dat hem sijn recht voldaen is.

Maer hy en mach 't voorsz leen-recht niet eysschen / voor datmen weet dat de onterffenisse gedaen ende 't decreet den kooper toe-gewesen is : want soo langhe den verkooper inde ware eygenschap blijft / soo lange heeft hy een man ofte vasal op wiens naem hy steunt : ende wert niet verstaen datter in't leen yets verandert is / ende consequentelijck en is den Heer gheen leen-recht geboozen. 4

Maer in necessaire / of nootsaeckelijcke verkoopinge van leenen / te weten / die by executien ofte decreten geschieden / betaelt den kooper / dat is / den laetsten bieder ende verhooger / alle de leen-rechten alleen. 5

Maer in voluntaire / of willige verkoopinge die by contracte geschiedt zijn / betaelt den verkooper altijt de leen-rechten / ten waerder anders / ofte conditionelijck gecontraheert ware / te weten / dat de verkoopinge soude vast gaen / mits betalende vry gelt : want in dat cas moet niet den verkooper / maer den kooper 't leen-recht betalen. 6

In willige verkoopinge van leenen of erven / daer geene kerckelijcke ghebo-den gegaen en zijn / mach den verkooper (soo hy rou-koop heeft) achterwaerts treden ende peniteren / ende de gedane koop sonder eenighe boeten renuncieren / betalende alleen de kosten met den interest / ende niets meer. Maer waert datter Kerck-geboden gegaen waren / soo mach hy noch de verkoopinge renuncieren / maer dan wert hy boven de kosten ende interest noch gecondemneert in een boete van drie pont / naer costuyme van eenige Hoven. 7

CAP. CCLXIX.

In wat verkoopinge men geen leen-rechten en betaelt.

't Begrijp.

Den Leen-heer en ontfanght geen leenrecht

1 Als den Leenman 't leen transporteert op sijnen outsten Erfgenaem.
2 Als den Vader 't leen sijn jonckste kint geeft.
3 Als den Grootvader 't leen sijn neef geeft inde rechte linie.
4 Als een kint 't leen geeft aen sijn Vader, Grootvader, &c.
5 Als 't leen tegen een erve, ofte ter contrarie verwisselt wert.
6 Als in deelinge van goederen de Erfghenamen den anderen eenich leen toe-leggen.
7 In assignatie van Douwarie.
8 In reservatie van vrucht-gebruyck.
9 Als 't leen beswaert wert met eenich gelt eens.

10 Den Leen-heer krijcht in't beswaren van't leen sijn leen-recht weder.

1 MAer ten regarde vande betalinge vande leen-rechten/moetmen alhier een distinctie noteren / namentlijck dat eenige leenen 't leen-recht betalen/ ende andere niet. Want van leenen die den Leenman gheeft/ ende transporteert sijnen outsten Erfgenaem inde selve linie ende zijde daer 't leen van daen gekomen is / 't zy dan inde rechte ofte collaterale linie. Van dese Leenen (segh ick) en komt den Leen-heer / vermits dat transport/ gansch geen leen-recht toe.

2 Soo en krijcht oock den Patroon ofte Leen-heer / gansch gheen recht van transporten van leenen die den Vader ofte Moeder geeft/ ende transporteert op haer jonghste kint by maniere van huwelijcks goet/ofte vorderingh van huwelijck/ofte eenich diergelijcke effect.

3 Insghelijcks en ontfanght hy oock gheen leen-recht van leen / 't welck een Grootvader gheeft ofte transporteert aen sijn Neef/ of Neven/ inde rechte linie van sijne Soonen / of Dochteren geprocreeert : want hy dusdanige Neven ende Nichten voor sijne kinderen houdt.

4 Hy en ontfanght oock gansch gheen leen-recht van transport / 't welck een Soon of Dochter doet aen haer Vader/ Moeder/ Grootvader/Grootmoeder/ ofte eenich ander ascendent inde rechte linie.

5 Hy en ontfanght van gelijcken oock geen leen-recht van wisselingen/ alsmen een leen aen een erve / ofte ter contrarie een erve aen een leen / simpelijck / absolupt/ ende sonder bedroch verwisselt.

6 Soo en komt oock gheen recht toe in deelinghe van erffenisse / als namentlijck de mede-deylende / den een den anderen een leen ofte erve doet ende overlaet/ tot bequamer deelinge vande goederen.

7 Alsser in't transport een gecostuymeerde douwarie geassigneert werdt / en heeft hy oock gansch geen recht.

8 In reservatie van vrucht-gebruyck sijn leven langh / en heeft den Leen-heer geen leen-recht.

9 Insgelijcks en mach hy oock geen leen-recht eysschen/ als yemandt sijn leen beswaert met eenich gelt dat hy eens afgelost heeft. Maer in dese belastinge en behoeft hy niet te consenteren ten zy hy wil / ende daeromme moetmen hem te vrundt houden om dese betalinge te doen.

10 Maer waer't dat yemandt sijn leen ofte erve beswaren wilde / met eenighe Jaerlijckse ofte lijf-rente / losbaer of niet losbaer / in dat cas mach den Leenheer sijn leen-recht nemen/ dat is/op sulcken beswaringe ghestelt/te weten : den thienden penningh vande rente. Maer waer't dat dien selven Leenman daer naer de eygendom van 't selve leen verkochte / soo werden alsdan den Leenheer af-geslagen die rechten die hy te vooren inde beswaringe vande renten ontfanghen heeft.

Hier eyndicht de Civile practijcke van Joost Damhouder van Brugge, Doctor in beyde de Rechten.

TAFEL

TAFEL

Van alle de Capittelen die in dese jegenwoordige Practijcke begrepen zyn.

't Eerste ghetal beteeckent het Capittel, 't weede het bladt.

REGISTER

Van alle Saecken ende Materien die in dese Civile Practijcke verhandelt werden.

Het eerste ghetal beteeckent 't Capittel, 't tweede 't Getal dessels, 't derde 't Folium.

Acten.

Actie.

Advocaet.

Afwinninge.

Appel, Appelleren.

Arbiter.

Arrementen.

Arresteren.

Articulen.

Asseseur.

Attentaten.

Atteſtatien.

Berooven.

Boecken.

Boer.

Brandt.

Brieven.

Cautie.

Cessie.

Citatie. Citeren.

Commissien.

Commissarisen.

Compareren. Comparitie.

Complaincte.

Compromis. Compromitteren.

Conclusie. Concluderen.

Van

Decreet.

Default.

Deurwaerders.

Dief.

Diffamatie.

Dilay.

Eedt.

Waerom

Eysch. Eysscher.

Enquesten.

Erve.

Evocatie.

Exceptie.

Executeur. Executie.

Ferien.

Finen.

Fiscus.

Garandt.

daeghden

Ghebiedt.

Gherechtigheydt.

Ghetuygen.

Getuygen

Ghevanckenisse.

Informatie.

Inventaris.

Instrumenten.

Interest.

Interlo-

Interlocutoire.

Interrogatorien.

Judicie.

Jurisdictie.

Justitie.

Kamer.

Kooper. Koopen.

Kosten.

Leen.

Litiscontestatie.

Magistraetschap.

Maintenuë.

Mulcte.

Naestinghe.

Namptissement.

Nieuw VVerck.

Nieuwigheydt.

Novatie.

Nuntiatie.

Obligatie.

Officie.

Ontfanghers.

Overspeelders.

Parlement.

Partyen.

Perturbatie.

Petitoir.

Peyne.

Positien.

Possessie. Possessoir.

Præscriptie.

Præsumptie.

Preuve.

Proces. Procederen.

Procureur

Procureur. Procuratie.

Protestatie.

Provisie.

Raden.

Rapporteur.

Rechter. Recht.

Reconventie.

Recredentie.

Recusatie.

Reformatie.

Relief.

Renten.

Renunciatie.

Renvoy.

Replijcq, Duplijcq.

Reproche.

Request Civil.

Requisitie.

Responsiven.

Ressort.

Restablissement.

Restitueren.

Saisine.

Salvatie.

Scheydinghe.

Schuldt.

Schriftuyren.

Sententie.

Sequestratie.

Sinnen.

Style.

Submissie.

Substitutie.

Transactie.

Turbe.

Valscheydt.

Veuë de lieu.

Violentie.

Voeghen.

Vonnis.

Vooghden.

Vruchten.

Usure.

EYNDE.

